UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Corpvs Doctrinæ Christianæ

Melanchthon, Philipp

Lipsiæ, 1572

VD16 M 2890

urn:nbn:de:hbz:466:1-36094

Visual Library

Th. 1436.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CORPVS
Doctrinæ Christianæ.

QVÆ EST SVMMA ORTHODOXI ET CATHOLICI DOGMATIS, COMPLECTENS doctrinam puram & veram Euangelij Iesu Christi, secundum diuina Prophetarum & Apostolorum scripta, aliquot libris fideli ac pio studio explicata à Reuerendo viro

D. PHILIPPO MELANCHTHONE.

Collegii Societatis Iesv Paderbornæ

NVNC EDITA AD VSVM ECCLESIÆ SANCTAE PVBLICVM ET PRIVATVM: ET AD TESTIMONIUM constantiæ atque consensus confitentis & profitentis veritatem æternam doctrinæ cœlestis, integram ac sinceram, in Ecclesijs & Scholis regionum Saxonicarum & Misnicarum, subditarum ditioni Principis Electoris Saxoniæ, his totis Annis XXXI. ex quo Augustana Confessio oblata & edita est: Et ad REFVTATIONEM mendaciorum ac calumniarum maleuolentiæ & obtrectationum.

Justus Reuterg.

LIPSIÆ.
Cum Priuilegio Pr. Aug. Elect. D. Sax.
ANNO M. D. LXXII.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

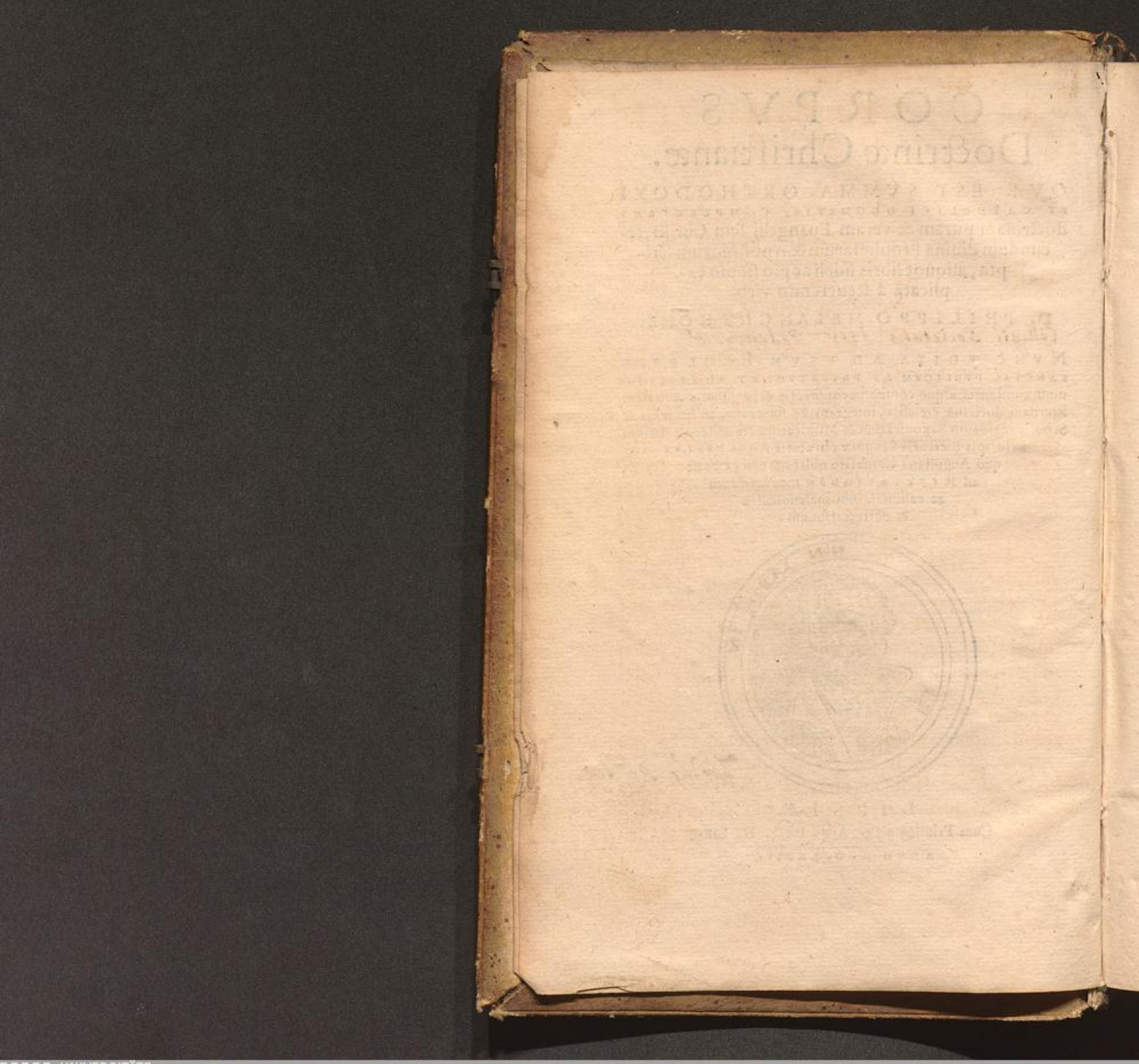
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRÆFATIO PHILIPPI MELANCHTHONIS.

MVLTI SENES SAPIENTIA & virtute præstantes, & publicę concordiæ ac pacis amantissimi, initio ante annos quadraginta doctrinam Lutheri nō aliam ob causſam, nisi quia veram esse iudicabant, & statuebant non contradicendum esse agnitæ veritati, amplexi sunt. Cumq; fuisset πρώτη σύρραξις certaminum de doctrina, de pœnitentia, de qua antea fuerant densissimæ & impiæ tenebræ, quanta lætitia primam scintillam lucis patefactæ à Luthero, statim in tota Germania homines nō Epicurei aspiciebant? Multi pij luctati cum assidua dubitatione, gaudebāt se in illis fluctibus, tanquam in naufragio, tabulam apprehendisse, in qua emergerent. Fuit & gratissima admonitio bonis mentibus, de discrimine inuocationis Dei, & horribilium idolorum, & de discrimine operum diuinitus mandatorū, & aliorum quæ non sunt mandata diuinitus. Fuit & necessaria σκ-σάχθεια seu leuatio eorum onerum, quæ sine impietate sustineri non poterant, vt impuri cœlibatus, satisfactionum, vanissimæ enumerationis delictorum. An non vere de funebribus sacrificijs dici potest? quod Esaias quæritur, Omnes aras plenas fuisse vomitus.

Denicq; manifestissima impudentia est, contendere, nihil errorum fuisse & esse in monachorum doctrina & pontificijs ritibus, vt nunc audacissime con-

tendunt Rhetores conducti pontificia pecunia, Staphylus, Vuicelius, Caniſius, & multi alij, qui uociferantur ſeditionem aduerſus Eccleſiam motam eſſe, & ſophiſmatum præſtigijs idola & errores tuentur, & reges incitant ad barbaricam ſæuitiam. Aduerſus horum ſophiſticam & rabiem, conſolatio tenenda eſt firmiſsima, vox filij Dei, qui ait blaſphemiam non remitti. Nec dubium eſt blaſphemos eſſe illos, qui ſcientes manifeſtæ veritati bellum inferunt. Ac diſcernit filius Dei Eccleſiam ab hoſtibus cum inquit, Oues meæ vocem meam audiunt: de hoſtibus vero inquit, Vos ex patre Diabolo eſtis. Hæc diſcrimina ſapienter conſideremus, & quæramus, quæ & vbi ſit vera Eccleſia filij Dei, nosq; in eam includamus, nec decipiamur aduerſariorum clamoribus, qui titulum Eccleſiæ ſibi arrogant, & hac honorifica appellatione, idola, tetros errores & magna ſcelera defendunt. Ne ipſe quidem Carolus Imperator, initio ſine Synodi iudicio, & ſine cognitione, delere doctrinam Lutheri & Eccleſias noſtras voluit, cum quidem multi eſſent incitatores ad illa Herodiana conſilia. Sed cum videret multos manifeſtos abuſus, ut leni vocabulo quidam tetros idolorum cultus nominant, iuſte taxari: & emendationem expeteret, diu & conſtanter poſtulauit indici Synodum. Hæc cum eius voluntas eſſet, rediens in Germaniam Anno 1530. Principes Auguſtam vocauit, ibiq; confeſsionem doctrinæ iuſsit exhiberi, quod eo narrandum eſt, quia neceſſe eſt poſteritatem ſcire, confeſsionem noſtram nec priuato conſilio ſcriptam eſſe, nec obtruſam Carolo non poſcenti. Sed

ti. Sed aut aliqua confessio exhibenda fuit, aut dissimulatione ostendenda desertio eius doctrinæ, quæ iam recepta erat, vt & fuerunt tunc aliqui, qui confessionis pericula vitare maluerunt. Alij vero principes & gubernatores, quorũ nomina asscripta sunt confessioni, vt ostenderent se non curiositate, non iniusta vlla cupiditate, sed propter gloriam Dei, & suam & multorum salutem, amplexos esse puriorem doctrinam, censuerunt exhibendam esse confessionem. Vrgebant etiam nostros maledici libri, qui ipso conuentus tempore ab aduersarijs spargebantur, vt Caroli animus exasperaretur, in quibus multa falsa crimina nostris obijciebantur, nec discernebantur Ecclesiæ nostræ à colluuie Anabaptistica & alijs eronibus, qui passim, vt fit motis rebus, fanaticos furores circunferebant. Aduersus has pernicioſas criminationes, necesse fuit opponere refutationem. Vtinam vero multo ante, inter seniores re grauiter deliberata, fuisse ad hanc epitasin præparata confessio. Nec nihil erat periculi tunc aut eligere materias, aut electas explicare. Erat, qui vt minus horride videremur dicere hominem fide iustificari, scribebat idem à Platone & à Catone dictum esse, citans notos versiculos: Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt: Hic tibi præcipue pura sit mente colendus. Et Platonis illud in Epinomide: δεῖ τιμᾶν θεὸν ἀ σχήμασι τεχνάζοντας ἀλλὰ ἀληθείᾳ τιμῶντας ἀρετὴν. Nec deerant applausores, qui non intelligebant discrimina doctrinarum, legis, Philosophiæ & Euangelij: quod cum inquit homines iustos esse fide, ait eos fiducia misericordiæ propter filiũ Dei promissæ,

Deo placere: non illud agit, homines interioribus virtutibus legi satisfacere. Ac possem alias rixas multas recitare. Congessi igitur simplici studio capita confessionis quæ extat, complexus pene summam doctrinæ Ecclesiarum nostrarum, & vt Imperatori responderetur, & vt falsa crimina depellerentur. Ac nihil mihi sumsi. Præsentibus principibus, & alijs gubernatoribus & cōcionatoribus, disputatum est ordine de singulis sententijs. Missa est deinde & Luthero tota forma Confessionis, qui Principibus scripsit, se hanc confessionem & legisse & probare. Hæc ita acta esse, Principes, & alij honesti & docti viri adhuc superstites meminerunt. Postea coram Imperatore Carolo, in magna frequētia Principum, lecta est hæc Confessio, quod ipsum ostendit, non esse obtrusam Cæsari non poscenti. Scripsi deinde tempore Tridētinæ Synodi Repetitionem eiusdem confessionis, ad quam iudicandam adhibiti sunt multi alij, quorum ascripta sunt nomina. Quorum testimonia iuste oppono iniquis censoribus, qui postea eam reprehenderunt. Vsitatum est malum, quod Nazianzenus deplorat, sumtis à Demosthene his verbis, ὅτι τιμᾷν ἐχὶ πάντες, ἐπανορθᾶν δ' ἁ πάντός, Iustius autem erat in rebus tantis, & publicæ causæ seruientem amanter monere & iuuare, vt aliqui mei collegæ & fecerunt & faciunt: quam excerpere truncata membra, et ea arte deprauare, et in suo theatro reprehendere, vt odia & dissidia incendant: vt inimici mei faciunt, quorum aliqui astute, etiam Arcesilæ more tantum aliena labefactare studeant, suam sententiam de maximis rebus occultant:

tant: quod gnauiter facit Stancarus Iudaizans.

Non dissimulari potest, motis rebus magnam varietatem opinionum exortam esse. Et concedit ἀναρχία licentiam malis ingenijs fingendi monstrosa dogmata. Tali tempore quam difficilis res sit, & eligere vtilia, & ea proprie & perspicue explicare, norunt prudentes. Vere autem hoc affirmo, cum hanc scholasticam sarcinam Deus mihi imposuerit, me nihil appetiuisse splendidius ac pio studio vt in Catechismo fieri decet, proposuisse materias iuuentuti vtiles, & conatum esse, proprio genere sermonis eas explicare, & vitare hyperbolas, ἀκυρολογίας, & ambigua quæ dissensiones pariunt. Cumq; sciam quanta sit huius rei difficultas, semper optaui, vt pij & docti viri conuenirent, & rebus placide deliberatis, de vniuersa doctrina, easdem sententias & loquendi formas posteritati traderent & quantum fieri posset, semina dissidiorum extirparent. Hanc rem curæ esse pijs principibus oportuit.

Bono consilio tradidi definitionem visibilis Ecclesiæ, & recte tradidi. Hic plane in crabrones incidi, cum necesse sit fateri, esse visibilem Ecclesiam, de qua filius Dei inquit, Dic Ecclesiæ: & de qua Paulus ait, Sumus spectaculum toti mundo, Angelis & hominibus. Quale spectaculum est, quod non cernitur? Quo spectat autem hæc portentosa oratio, quæ negat esse vllam visibilem Ecclesiam? delet enim omnia testimonia antiquitatis, abolet iudicia, facit ἀναρχίαν infinitã, & illam Cyclopum πολιτείαν, quam describit Euripides, cum interroganti quis ibi sit gubernator, respondet Silenus. Νομάδες, ἀκούει δ' οὐδεὶς

ἑδὲν ἑδενός. Scio autem cum in alijs omnibus, quibus labores honesti mandati sunt: tum vero præcipue in docentibus, rectæ voluntatis conscientiam, & mediocrem diligentiam esse oportere: Sicut Paulus inquit, Hoc requiritur ut fideles simus. Deinde oportere eos aliquorum piorum & recte iudicantium testimonia habere, nec defugere legitima iudicia. Studium autem recte docendi & piam voluntatem me habere affirmo, & spero meos labores & sententias multis pijs & doctis probari: & semper meipsum, measq; sententias & actiones omnes subiecí, & adhuc subijcio iudicijs omnium piorum & eruditorum, quos tamen oro, ut in iudicando candorem adhibeant, conueniẽtem sapientibus viris. Scio enim me non esse ἀναμάρτητον. Et sicubi desideratur explicatio, me ad eam offero. Cumq; recens meum scriptum de Bauarica inquisitione, de multis controuersijs huius temporis perspicue meas sententias ostendat, volo id prioribus scriptis adiungi. Staphylus & Stancarus eorũq; socij, meras calumnias consuunt, & ut dicitur, actum agentes, sicut anus saltantes strepitum & puluerem excitant. Flacij συναγωγὴ & cohors Galli tanquam de necessarijs rebus certantes, non desinunt calumnias texere, & quicquid possunt carpere ex meis scriptis, id exagitant peruertentes aut calumniantes, de quib. non sum male meritus. Sed cum statuerint illi aduersum me facere & struere omnia, nihil posthac etiam debeo expectare aliud, quam tentaturos eos & aggressuros esse, quicquid putauerint nomini meo ignominiam afferre posse. Quorum tamen rixæ, quid sibi velint, &

quo

quo euasuræ sint non video, neq; vllos alios ignaros consilij ipsorum, videre existimo. Notum est autem, Ecclesiæ militiam, omnibus temporibus in hac mortali vita ærumnosam esse, & multos esse recte docentium hostes, ac varios esse hostium exercitus: omnes atheos, & hypocritas fascinatos consuetudine, item scurras aulicos, & homines fanaticos. Hæc communis Ecclesiæ calamitas cum me quoq; satis duriter exerceat, non fiat iudicium de doctrina, ex meis miserijs, & inimicorum multitudine. Ostendit enim vitæ confusio, nimis verum esse quod dicitur, ἔχλος σὺν ἁμαθίᾳ δεινὸν κακόν.

Oro autem filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, sedentem ad dextram æterni Patris, ac dona largientem hominibus, vt semper in his regionibus colligat æternam Ecclesiam, & me clementer gubernet, & faciat vt quamplurimi vnum simus in Deo. Sæpe etiam de sæuitia inimicorũ cogitans, illud Tertulliani mihi & alijs recito: Si apud Deum deposueris iniuriam, ipse vltor est: si damnum, restitutor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. Hoc dictum congruere cum diuinis consolationibus pij norunt, quas in suis quisq; ærumnis cogitat. Bene vale Lector. Anno 1560. die 16. Februarij, quo die annum 64. ingrediebar, qui vt sit mihi faustus & felix, faciat filius Dei.

CATALOGVS EORVM SCRIPTORVM, QVAE HOC libro continentur.

I. Confeſsio fidei Chriſtianæ exhibita Inuictiſs. Imp. Carolo V. Cæſari Aug. in comitijs habitis Auguſtæ Vindelicorum, Anno M. D. XXX.

II. Apologia confeſsionis, in qua copioſa explicatione quorundam articulorum, diluuntur præcipua capita locorum & argumentorum, quæ Pontificij obiecerant in ſua Confutatione: & exponuntur cauſſæ, quare illa Confutatio neque recipienda, neq; aduerſariorum iudicia comprobanda fuerint.

III. Repetitio eiusdem Confeſsionis, ſcripta Anno M. D. LII. vt exhiberetur Synodo Tridentinæ: atq; edita primum nomine Confeſsionis Doctrinæ Eccleſiarum Saxonicarum.

IIII. Loci præcipui Theologici.

V. Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicæ ordinationis, qua commendatur eis miniſterium Euangelij.

VI. Reſponſiones ad impios articulos Bauaricæ inquiſitionis.

ADMO-

ADMONITIO AD LECTORES.

HORVM SCRIPTORVM, QVAE COMPLECTVNTVR orthodoxi & Catholici dogmatis Christiani veram & puram doctrinam, vno libro collectorum, hoc tempore editionis non minimam cauſſam dederunt, quorundam tranquillitati & quieti inimicorum calumniæ & falſæ criminationes, quibus Principis Elect. Saxoniæ ditioni ſubiectarum regionum Saxonicarum & Miſnicarum Eccleſiam grauiter inſectantur, & hominum odia concitant aduerſus multos innocentes, & varie animos hominum diuerſis in locis perturbant, cum ingente dolore piorum ac bonorum, & gaudio aduerſariorum, quorum contumacia hoc pacto corroboratur, ex quo tam diſſidia ingraueſcunt, quam cumulantur abſurda atque praua.

Hæc peruerſitas manifeſta eſt, in cuiuſdam Flacij Illyrici, & Galli, maledicis & contumelioſis ſcriptis, nec non aliorum quorundam illis adhærentium, & augentium diſtractionem. His iam longo tempore hoc vnum curæ & propoſitum eſt, vt harum regionum Eccleſiaſticam doctrinam & ceremonias culpent, repudient, & prorſus condemnent: cum mendacia eorum euidentia ſint, neque quicquam reprehenſionem mereatur, ipſique audaciſsime arripiant omnes indicatarum Eccleſiarum doctrinam inſectandi occaſiones. Quamuis alia doctrina hæc non ſit, niſi ea quam ipſi quoque profitentur, nimirum Confeſsionis oblatæ Maieſtati Cæſareæ Anno Chriſti 1530. Auguſtæ, vbi & palam lecta, & poſtea vna cum Apologia publicata eſt. Cui ſunt omnia deinde addita ſcripta quocunque tempore conſentanea, neque Eccleſiæ harum regionum ab hac vnquam diſceſſerunt, imo conſtantiſsime eam retinuerunt & defenderunt, Deo propitio adiuuante, duriſsimis difficilimiſque & periculoſiſsimis temporibus, & benignitate eiuſdem Dei, perpetuo in hoc ſunt perſeueraturæ, quicquid vociferentur & latrent, diſsipationum autores & pacis hoſtes, Deo ad illorum furores adhuc conniuente, eſt enim μακρόθυμος, qui tamen aliquando etiam iuſtæ iræ debitam ſeueritatem exercebit, cum ipſi erga plurimos bonos & pios, præbuerint ſe crudeliſsimos atque ſæuiſsimos, cum cupiditate maioris inſolentiæ, quæ ſane efficax eſſe poſſet, ſi admitterentur inſtigationes & delationes & calumniæ ipſorum.

Sed bona ſpes eſt, clementiſsimum Deum patrem Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt veritas æterna & princeps pacis, oppoſiturum ſe improbitatis iſtius veſaniæ, eamque repreſſurum eſſe, accenſa luce in cordibus eorum, qui iſtis nugatoribus hactenus addicti fuerunt, vt perſpiciant & cognoſcant veritatem, animaduertentes

tentes quid ad rem pertineat, vel ipsam potius rem negotiumque considerantes, & necessaria distinguentes, a non necessarijs, & certa ab incertis, & futilia ac leuia à grauibus atque prudentibus tam dictis quam factis, vt hoc modo nihil quæratur, neque expetatur aliud, nisi Dei æterni honor, laus & gloria, & Ecclesiæ vtilitas commodaq; & incrementum, & reipublicæ felicitas.

Cum isto mirabilium hominum genere agi nihil potest, qui suo arbitrio damnant quidlibet, neque personis auditis, neque dijudicatis rebus. Cogunt concilia, quando & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem magisque intolerabilem & minus excusabilem autoritatem ac potestatem, quam Papa Romanus vnquam. Quæ quo tandem euasura videantur, cogitetur. Cum autem inciderit ætas nostra in tempora mundi extrema, de quorum euentis extant admonitiones redemtoris & saluatoris nostri, & Apostolorum ipsius, restat vt sibi videat vnusquisque, & vitet interitum.

Harum Ecclesiarum, quæ sunt in regionibus Principis Electoris Saxoniæ, doctrina neque dubia neque varia aut mobilis est, sed ab initio, sincera, concors & constans conseruata, & vsurpata annis iam triginta, penitus consentanea confessioni Augustanæ per omnes partes. Itaque omnes, qui inferunt crimen his regionibus defectionis, aut erroris voluntarij consultique & peruicacis, ij iniuriam faciunt Ecclesijs violentam ad Deum & homines: coram quibus etiam aliquando respondere cogentur, de excitatis turbis & impedita quiete, & turbantes Ecclesiam portabunt onus suum.

Quapropter prospiciat sibi quisque, ne temeraria condemnatione innocentum, sese implicet, & particeps fiat huius tanti peccati. Dei benignitate, excusatio Ecclesijs harum regionum nulla in parte deest, cum bonæ conscientiæ patrocinio. Et sunt antehac editæ expositiones veræ, admonitionesque opportunæ, & disputationes his de rebus seriæ & graues. Et nunc, ne quid omittatur, Summa Doctrinæ supra memoratæ, simul emittitur in lucem, ad fructuosum vsum tam Ecclesiarum in his regionibus, quam externarum: neque tamen non etiam hanc ob caussam, quemadmodum dictum est, vt omnes qui oculos habent & aures, videndo & audiendo percipere possint, quid quo modo in harum regionum Ecclesijs ab initio apparentis benignitate diuina luminis, æternæ & cœlestis veritatis, in hunc vsque diem doceatur, & in qua doctrina constanter perseueretur. Neque quisquam demonstrare vnquam poterit, hæc aliter se habere, aut veram sanamque & puram doctrinam Euangelij, in minimo vspiam esse corruptam.

Quæ cum ita sint, æquum fuerat, Flacium & Gallum & alios quosdam, non indulgere animo, vt tam horribilium scandalorum auto-

autores exisserent, zelum prætexentes, & alijs coloribus pingentes facinora audaciæ. Quod si permissione diuina, licentia ista temeritatis diuturnior esse forte debeat, In hunc scilicet euentum omnes sibi videre & salutaria monita admittere poterunt, qui veritatem amant, & absunt à leuitate, cupida contentionum atq; rixarum & distractionum infinitarum, attendentes diligenter & cauentes insidias eorum, qui ambitione incitati, præ cæteris in existimatione aliqua esse affectant, neq; alia tamen via huc contendunt, quam temeraria obtrectatione, & insectatione aliorum, & comminiscendo nouas, & monstrosas, & obscuras absurditates rixarum πρὸς λογομαχιῶν. Qui specie oppugnandi errores, non paucos simplicium & prohorum animos in fraudem induxerunt, & periculum est, ne inducant plures.

Si igitur aliter fieri nequit, relinquatur petulantia mundi in Ecclesiasticis & ciuilibus rebus curiosa atq; peruicax, vesaniæ opinionum ipsius, vt festinet ad exitium. Interea autem par est, vt pij & amantes veritatem, intendant oculos in lucem verbi Dei, & patere sinant aures soli voci Pastoris sui Domini Iesu Christi, fugientes inculcationes alienas & abhorrentes & intricatas atq; mirificas, & respuentes non necessaria certamina ac lites. Et implorantes solum & vnicum carissimum Dominum & protectorem suum, vera fide & toto pectore in his tristissimis ærumnis, includant se aliquantisper in cubiculi sui penetralia, secundum Prophetam, donec transeat indignatio.

DEVS æternus pater Domini & saluatoris nostri Iesu Christi, propter hunc ipsum impertire rursum dignetur Spiritum sanctum Ecclesiæ suæ copiose, vt hæc aucta multitudine in pace & coniunctione precari, Deum inuocare, religiose laudare, celebrare, gratias ipsi agere possit, in omni religiosa & pacifica caritatis & amoris affectione. Cui vni, vero, æterno, omnipotenti, sancto, forti, immortali, misericordi Deo sit laus, gloria, victoria in sæcula infinita.

Amen.

SYMBO-

SYMBOLVM
APOSTOLICVM.

CREDO in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. Et in Iesum Christum, Filium eius vnicum Dominum nostrum. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Passus sub Pontio Pilato. Crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna: tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum. Sanctam Ecclesiam catholicam: Sanctorum communionem: Remissionem peccatorum: Carnis resurrectionem: Et vitam æternam, AMEN.

SYMBOLVM
NICENVM.

CREDO in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium.

Et in vnum Dominum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex Patre natum, ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine: & homo factus est: Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est: & resurrexit tertia die secundum scripturas: & ascendit ad cœlos: sedet ad dexteram Patris: & iterum venturus est in gloria, iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis.

Et in Spiritum sanctum, Dominum & viuificantem: qui ex Patre filioque procedit: qui cum Patre & filio simul adoratur & glorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma, in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi, AMEN.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SYMBOLVM ATHANASII.

QVICVNQVE vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicam fidem:

Quam nisi quisque integram inuiolatamq; seruauerit, absque dubio in æternum peribit.

Fides autem Catholica hæc est, vt vnum Deum in trinitate: & trinitatem in vnitate veneremur:

Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

Sed Patris & Filij & Spiritus sancti vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.

Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus.

Increatus Pater, increatus filius, increatus Spiritus sanctus.

Immensus Pater, immensus filius, immensus Spiritus sanctus.

Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus:

Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus.

Sicut non tres increati, nec tres immensi: Sed vnus increatus, & vnus immensus.

Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus:

Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens.

Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus:

Et tamen non tres Dij sunt: sed vnus est Deus.

Ita Dominus Pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus:

Et tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus.

Quia sicut, singillatim vnamquamque personam Deum ac Dominum confiteri, Christiana veritate compellimur:

Ita tres Deos aut tres Dominos dicere, Catholica religione prohibemur.

Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

Filius à Patre solo est: non factus, nec creatus, sed genitus.

Spiritus sanctus à Patre & Filio: non factus, nec creatus, nec genitus: sed procedens.

Vnus ergo Pater, non tres Patres: vnus Filius, non tres Filij: vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti.

Et in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus.

Sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.

Ita, vt per omnia, sicut iam supra dictum est, & trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate veneranda sit.

Qui

Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat.

Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoq; Domini nostri Iesu Christi, fideliter credat.

Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est.

Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus, & homo ex substantia matris, in sæcula natus.

Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali, & humana carne subsistens.

AEqualis Patri secundum diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus.

Vnus autem non conuersione Diuinitatis in carnem, sed assumtione humanitatis in Deum.

Vnus omnino, non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.

Nam sicut anima rationalis & caro, vnus est homo: ita Deus & homo, vnus est Christus.

Qui passus est pro nostra salute: descendit ad inferos: tertia die resurrexit à mortuis:

Ascendit ad cœlos: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

Ad cuius aduentum, omnes homines resurgere habent cum corporibus suis.

Et reddituri sunt de factis proprijs rationem.

Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum.

Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fideliter firmiterq; crediderit, saluus esse non poterit.

TYPO-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

TYPOGRAPHVS
LECTORI.

NON est nouum aut inauditum, honestis laboribus & conatibus pijs comitem accedere inuidiam, & hos obtrectationem persequi. Quamobrem neq; mihi fortuna ista recusanda, communis cum multis operam nauantibus religioni, & sapientiæ ac virtutis studiosis, & luctandum est nonnihil cum calumnijs maleuolentiæ. Consumtis autem alijs quasi sagittis maledictorum, quas clam palamq; coniecit improbitas in hoc præclaris. & diuinum opus, quod nunc iterum à me editur, cum nihil ferè omnium hoc læderet, deuentum est ad quoddam mirificum quasi tormentum, quo euertatur scilicet totius operis existimatio & fama bona: sparsis rumusculis non congruere in expositione Confessionis Augustanæ, nostram editionem cum alia nescio qua. Nam quod in Apologiæ quoque scripto, quædam posteriora à prioribus discrepare reperiuntur, de eo, quia autoris & iudicium liberum & sui arbitrij sententia fuit, mihi disputandum non est: & qui illum reprehendunt hoc nomine, idem faciunt scilicet quod in alijs, ostentantes suam doctrinam, & ea efferentes se se supra magistrum suum. Etsi autem opus confessionis nullius odij acerbitatisq; impetus prosternere poterit vnquam, & ego scio aduersum sycophantæ morsus non esse remedium: commemoranda tamen de hoc quædam putauimus, & nostrum consilium atq; factum indicandum, ne errore aliquis laberetur. Ante omnia igitur sciendum, cum decreuissem edere Corpus hoc Doctrinæ, me diligentiss. contulisse antiquissima exempla, quæ potuissem nanciscì, cum recentissimis, neq; vspiam deprehendisse sententiam vel minima in parte mutatam. Quod autem proxime diuulgata ferè in manibus omnium haberi viderem, ideo ea exprimere optimum ratus fui. Nunc vero postquam in his ab ob-

trectatoribus, non meis sed autoris, viri summi & de omnibus publice, de plurimis, & ijs quidem inprimis à quibus infestissime oppugnatur, priuatim benemeriti, notari quædam, mihi indicatur, quasi mutando deprauata: Quod ad detergendam hanc maculam maxime appositum iudicaui, id feci, vt omnia verba discrepantia de alia editione excerpta, nunc adderem proxime expressis, subiecta suo quæq; loco. In quibus tanta fuit sedulitas mea, vt paucula etiam verba his signis ( ) inclusa noluerim omittere. Hanc diligentiam gratam futuram bonis non dubito. Obtrectationum etiam iniquitas ita detegetur, & falsum crimen depelletur. Istam autem infinitæ petulantiæ non audaciam sed furorem, vtens ministra potentia gubernatrice refutabit æternus Deus, & superbiæ tumultuatrici ipse se opponet. Cui permittentes euentum, occupemur suo quisq; loco in ijs quæ pia sunt, & honesta, & recta, vt celebretur sanctissimum nomen ipsius, per cœlestis veritatis, quod est verbum Dei, propagationem, ad salutem nostram,

Amen.

PRÆ-

PRÆFATIO AD CÆSAREM CAROLVM V.

INuictissime Imperator, Cæsar Auguste, Domine clementissime. Cum V. C. M. indixerit conuentum Imperij Augustæ, vt deliberetur de auxilijs contra Turcam atrocissimum, hæreditarium, atq; veterem Christiani nominis ac religionis hostem, quomodo illius scilicet furori & conatibus, durabili & perpetuo belli apparatu resisti possit. Deinde & de dissensionibus in caussa nostræ sanctæ religionis & Christianæ fidei, & vt in hac caussa religionis, partium opiniones, ac sententiæ inter sese, in caritate, lenitate, & mansuetudine mutua audiantur coram, intelligantur & ponderentur, vt illis, quæ vtrinq; in scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illæ ad vnam simplicem veritatem & Christianam concordiam componantur & reducantur, vt de cætero à nobis, vna sincera, & vera religio colatur & seruetur, vt quemadmodum sub vno Christo sumus & militamus: ita in vna etiam Ecclesia Christiana, in vnitate & concordia viuere possimus.

Cumq; nos infra scripti Elector & Principes, cum alijs qui nobis coniuncti sunt, perinde vt alij Electores & Principes & status ad præfata comitia euocati simus, vt Cæsareo mandato obœdienter obsequeremur, mature venimus Augustam, &, quod citra iactantiam dictum volumus, inter primos affuimus. Cum igitur V. C. M. Electoribus, Principibus & alijs statib. Imperij, etiam hic Augustæ sub ipsa initia horum comitiorum inter cætera proponi fecerit, quod singuli status imperij vigore Cæsarei edicti, suam opinionem & sententiam in Germanica & Latina lingua proponere debeant atque offerre. Et habita deliberatione proxima feria quarta, rursum responsum est V. C. M. nos proxima feria sexta, articulos nostræ confessionis pro nostra parte oblaturos esse. Ideo vt V. M. voluntati obsequamur, offerimus in hac religionis caussa nostrorum concionatorum, & nostram confessionem, cuiusmodi doctrinam ex scripturis sanctis, & puro verbo Dei, hactenus illi in nostris terris, ducatibus, dittonibus, & vrbibus tradiderint, ac in Ecclesiis tractauerint.

Quod si & cæteri, Electores, Principes, ac status Imperij, similibus scriptis latinis scilicet & Germanicis, iuxta prædictam Cæsaream propositionem, suas opiniones in hac caussa Religionis produxerint, hic nos coram V. C. M. tanquam Domino nostro clementissimo paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus modis ac uijs amice conferre, ut quantum honeste fieri potest, conueniamus, & re inter nos partes, citra odiosam contentionem pacifice agitata, Deo dante, dissensio dirimatur, & ad unam ueram concordem religionem reducatur, Sicut omnes sub uno Christo sumus & militamus, & unum Christum confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V. C. M. & omnia ad ueritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis uotis à Deo petimus.

Si autem quod ad cæteros Electores, Principes & status, vt partem alteram attinet, hac tractatio caussæ religionis, eo modo, quo V. C. M. agendam & tractandam sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorum, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem testatum clare relinquimus, hic nihil nos, quod ad Christianam concordiam (quæ cum Deo & bona conscientia fieri possit) conciliandam conducere queat, vllo modo detrectare. Quemadmodum & V. C. M. deinde & cæteri Electores, & status Imperij & omnes, quicunq; sincero religionis amore ac studio tenentur, quicunq; hanc caussam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra & nostrorum confessione, hoc clementer cognoscere & intelligere dignabuntur.

Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus, & reliquis Statibus Imperij non vna vice, sed sæpe clementer significauerit, & in Comitijs Spirensibus, quæ Anno Domini, &c. XXVI. habita sunt, ex data & præscripta forma vestræ Cæsareæ instructionis & commissionis recitari, & publice prælegi fecerit, Vestram M. in hoc negotio religionis ex caussis certis, quæ V. M. nomine allegatæ sunt, non velle quicquam determinare nec concludere posse, sed apud Pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturam operam de congregando Concilio generali. Quemadmodum idem latius expositum est ante annum, in publico proximo conuentu, qui Spiræ congregatus fuit. Vbi V. C. M. per dominum Ferdinandum,

dinandum, Boëmiæ & Vngariæ Regem, amicum & Dominum noſtrum clementem: deinde per oratorem & commiſſarios Cæſareos, hæc inter cætera proponi fecit, quod V. C. M. intellexiſſet & expendiſſet locum tenentis V. C. M. in imperio, & præſidentis & conſiliariorum in regimine & legatorum ab alijs ſtatibus, qui Ratiſponæ conuenerant, deliberationem de Concilio congregando. Et quod iudicaret etiam V. C. M. vtile eſſe, vt congregaretur Concilium, & quia cauſſæ, quæ tum tractabantur inter V. C. M. & Romanum Pontificem, vicinæ eſſent concordiæ & Chriſtianæ reconciliationi, non dubitaret V. C. M. quin Roma. Pontifex adduci poſſet ad habendum generale Concilium, Ideo ſignificabat ſe V. C. M. operam daturam, vt præfatus Ponti. Maximus vna cum V. C. M. tale generale Concilium, primo quoq; tempore emiſſis literis publicandum congregare conſentiret.

In euentum ergo talem quod in cauſſa religionis, diſſenſiones inter nos & partes, amice & in caritate non fuerint compoſitæ, tunc coram V. C. M. hic in omni obœdientia nos offerimus, ex ſuperabundanti comparituros & cauſſam dicturos, in tali generali libero & Chriſtiano Concilio, de quo congregando in omnibus Comitijs Imperialibus, quæ quidem annis Imperij V. C. M. habita ſunt per Electores, Principes, & reliquos ſtatus Imperij, ſemper concorditer actum, & congruentibus ſuffragijs concluſum eſt. Ad cuius etiam generalis Concilij conuentum, ſimul & ad V. C. M. in hac longe maxima & grauiſſima cauſſa, iam ante etiam debito modo, & in forma iuris, prouocauimus & appellauimus: Cui appellationi ad V. C. M. ſimul & Concilium adhuc adhæremus, neq; eam per hunc vel alium tractatum (niſi cauſſa inter nos & partes, iuxta tenorem Cæſareæ proximæ citationis amice in caritate compoſita, ſedata, & ad Chriſtianam concordiam reducta fuerit) deſerere intendimus aut poſſumus, de quo hic etiam ſolenniter & publice proteſtamur.

ARTICVLI FIDEI PRÆCIPVI.

I.

ECCLESIAE MAGNO CONSENSV APVD nos docent, Decretum Nicenæ Synodi, de vnitate essentiæ diuinæ, & de tribus personis, verum, & sine vlla dubitatione credendum esse. Videlicet quod sit vna essentia diuina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conseruator omnium rerum, visibilium & inuisibilium, & tamen tres sint personæ, eiusdem essentiæ, & potentiæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Et nomine personæ vtuntur ea significatione, qua vsi sunt in hac caussa scriptores Ecclesiastici, vt significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.

Damnant omnes hæreses, contra hunc articulum exortas, vt Manichæos, qui duo principia ponebant, bonum, & malum, item Valentinianos, Arrianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horum similes. Damnant & Samosatenos, veteres & neotericos, qui cum tantum vnam personam esse contendant, de verbo & de Spiritu sancto acute & impie rhetoricantur, quod non sint personæ distinctæ, sed quod verbum significet verbum vocale, & spiritus, motum in rebus creatum.

II.

Item docent, quod post lapsum Adæ, omnes homines naturali modo propagati, nascentes habeant peccatum originis. Intelligimus autem peccatum originis, quod sic vocant sancti patres, & omnes orthodoxi & pie eruditi in Ecclesia, videlicet reatum, quo nascentes propter Adæ lapsum, rei sunt iræ Dei & mortis æternæ, & ipsam corruptionem humanæ naturæ propagatam ab Adam. Et hæc naturæ humanæ corruptio, defectus iusticiæ seu integritatis, seu obœdientiæ originalis, & concupiscentiam complectitur.

Estq; defectus, horribilis cæcitas & inobœdientia, scilicet carere illa luce ac noticia Dei, quæ fuerat futura in natura integra, item carere illa rectitudine, hoc est, perpetua obœdientia, vera, pura ac summa dilectione Dei, & similibus donis integræ naturæ. Quare defectus illi & concupiscentia, sunt res damnata, & sua natura digna morte. Estq; vitium originis vere peccatum, damnans & afferens nunc quoque æternam mortem, his qui non renascuntur per baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, qui negant peccatum originis, & sentiunt defectus illos seu concupiscentiam esse res indifferentes seu pœnas tantum, nec esse res sua natura damnatas, & somniant hominem legi Dei satisfacere posse, & propter hanc propriam obœdientiam coram Deo iustum pronuntiari.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

II.

¶ Item docent, quod post lapsum Adæ, omnes homines secundum naturam propagati, nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum concupiscentia. Quodq; hic morbus, seu vitium originis vere sit peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem, his qui non renascuntur per Baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, & alios, qui vitium originis negant esse peccatum, & vt extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant hominē proprijs viribus rationis corā Deo iustificari posse.

III.

Item, docent quod verbum, hoc est, filius Dei assumserit humanam naturam in vtero beatæ Mariæ virginis, vt sint duæ naturæ, diuina & humana, in vnitate personæ inseparabiliter coniunctæ, vnus Christus, vere Deus, & vere homo natus ex virgine Maria, vere passus, crucifixus, mortuus & sepultus, vt reconciliaret nobis Patrem, & hostia esset, non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominum. Idem descendit ad inferos, & vere resurrexit tertia die, deinde ascendit ad cœlos, vt sedeat ad dextram Patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorum Spiritu sancto, (♣) & sanctificatis det vitam æternam. Idem Christus palam est rediturus, vt iudicet viuos, & mortuos resuscitatos iuxta Symbolum Apostolorum.

(♣) In fine huius articuli, post hæc verba, (misso in corda eorum Spiritu sancto) alibi hæc reperiuntur.

Misso in corda eorum Spiritu sancto, qui regat, consoletur ac viuificet eos, ac defendat aduersus Diabolum, & vim peccati. Idem Christus palam est rediturus, vt iudicet viuos & mortuos, &c. iuxta Symbolum Apostolorum.

IIII.

Vt autem consequamur hæc beneficia Christi, scilicet remissionem peccatorum, iustificationem, & vitam æternam, dedit Christus Euange-

Euangelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, ſicut ſcriptum eſt, Lucæ vltimo, Prædicari pœnitentiam in nomine eius, & remiſsionem peccatorum inter omnes gentes. Cum enim omnes homines naturali modo propagat, habeant peccatum, nec poſsint vere legi dei ſatisfacere, Euangelium arguit peccata, & oſtendit nobis mediatorem Chriſtum, & ſic docet nos de remiſsione peccatorum.

Cum Euangelium arguit peccata noſtra, corda perterrefacta ſtatuere debent, quod gratis nobis propter Chriſtum donentur remiſsio peccatorum, & iuſtificatio per fidem, qua credere & confiteri debemus, hæc nobis donari propter Chriſtum, qui pro nobis factus eſt hoſtia, & placauit patrem. Quanquam igitur Euangelium requirit pœnitentiam, tamen vt remiſsio peccatorum certa ſit, docet eam gratis donari: hoc eſt, non pendere ex conditione dignitatis noſtræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem ſequentium. Fieret enim incerta remiſsio, ſi ita ſentiendum eſſet, tum demum nobis contingere remiſsionem peccatorum, poſtquam eam præcedentibus operibus meriti eſſemus, aut ſatis digna eſſet pœnitentia.

Conſcientia enim in veris pauoribus, nullum inuenit opus quod poſsit opponere iræ Dei, & Chriſtus nobis donatus & propoſitus eſt, vt ſit propitiator. Hic honos Chriſti non debet transferri in noſtra opera, Ideo Paulus dicit, gratis ſaluati eſtis. Item, ideo ex fide gratis, vt ſit firma promiſsio, hoc eſt, ita erit certa remiſsio, cum ſciemus eam non pendere ex conditione noſtræ dignitatis, ſed donari propter Chriſtum. Hæc eſt firma & neceſſaria conſolatio, pijs & perterrefactis mentibus. Atq; ita docent & S. Patres, & extat apud Ambroſium memorabilis & inſignis ſententia, his verbis: Hoc conſtitutum eſt à Deo, vt qui credit in Chriſtum, ſaluus ſit, ſine opere, ſola fide gratis accipiens remiſsionem peccatorum.

Et fidei vocabulum, non ſolum cognitionem hiſtoriæ de Chriſto ſignificat, ſed etiam credere & aſſentiri huic promiſsioni, quæ eſt Euangelij propria, in qua propter Chriſtum nobis promittuntur remiſsio peccatorum, iuſtificatio & vita æterna. Nam & hæc promiſsio ad hiſtoriam de Chriſto pertinet, Sicut & in Symbolo additus eſt hiſtoriæ hic articulus: Credo remiſsionem peccatorum. Et ad hunc articulum, reliqui de hiſtoria Chriſti referri debent. Nam id beneficium eſt finis hiſtoriæ, ideo Chriſtus paſſus & reſuſcitatus eſt, vt propter ipſum nobis donarentur remiſsio peccatorum & vita æterna.

Hæc in alia editione ſic reperiuntur.

IIII.

¶ Item docent, quod homines non poſsint iuſtificari coram Deo proprijs viribus, meritis aut operibus, ſed gratis iuſtificentur

propter Christum per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte, pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro iustitia coram ipso. Rom. 3. & 4.

V.

Itaque instituit Christus ministerium docendi Euangelij, quod prædicat pœnitentiam & remissionem peccatorum. Estque vtraque prædicatio vniuersalis, Omnium peccata arguit, & omnibus credentibus promittit remissionem peccatorum, vt non sit incerta remissio, sed vt omnes perterrefactæ mentes, sciant se debere credere, quod certo donetur ipsis remissio peccatorum propter Christum, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis Spiritus sanctus. Nam Spiritus sanctus datur & est efficax, per verbum Dei & per Sacramenta. Cum Euangelium audimus aut cogitamus, aut Sacramenta tractamus, & fide nos consolamur, simul est efficax Spiritus sanctus, iuxta illud Pauli ad Galatas tertio, Vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Et ad Corinthios, Euangelium est ministerium Spiritus. Et ad Roma. Fides ex auditu est. Cum igitur fide nos consolamur, & liberamur à terroribus peccati per Spiritum sanctum, concipiunt corda cæteras virtutes, agnoscunt vere misericordiam Dei, concipiunt veram dilectionem, verum timorem Dei, fiduciam, spem auxilij diuini, inuocationem, & similes fructus spiritus.

Damnantur illi, qui de hac fide, qua remissio peccatorum accipitur, nihil docent, sed iubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem. Et addunt hanc dubitationem non esse peccatum. Item, docent homines consequi remissionem peccatorum, propter propriam dignitatem: non docent, credendum esse, quod gratis propter Christum, remissio peccatorum donetur.

Damnantur item fanatici spiritus, qui fingunt Spiritum sanctum dari, aut efficacem esse, sine verbo Dei. Et ob eam caussam contemnunt ministerium Euangelij & Sacramentorum, & quærunt illuminationes sine verbo Dei & extra Euangelium, atque ita abducunt animos à verbo Dei, ad proprias opiniones, quod est perniciosissimum. Tales olim fuerunt Manichæi, Enthusiastæ, & nunc sunt Anabaptistæ. Huiusmodi furores constanter damnamus. Abolent enim verum vsum verbi Dei, & falso somniant sine verbo Dei accipi Spiritum sanctum, & freti suis opinionibus comminiscuntur impia dogmata, & efficiunt infinitam dissipationem.

Hæc

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

V.

¶ Vt hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi Euangelij & porrigendi Sacramenta. Nam per verbum & Sacramenta, tanquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit, vbi & quando visum est Deo, in ijs qui audiunt Euangelium, scilicet quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum iustificet, hos qui credunt, se propter Christum in gratiam recipi.

Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt Spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes & opera.

VI.

Item docent, quod cum fide reconciliamur, necessario sequi debeat iusticia bonorum operum, quæ Deus nobis mandauit, sicut & Christus præcepit: Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, non solum quod legi obœdiendum sit, sed etiam quomodo placeat hæc obœdientia, ne conscientiæ incidant in desperationem, cum intelligunt se non satisfacere legi. Placet igitur hæc obœdientia, non quia legi satisfacit, sed quia persona est in Christo reconciliata fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Semper igitur sentiendum est, nos consequi remissionem peccatorum, & personam pronuntiari iustam, id est acceptari gratis propter Christum, per fidem. Postea vero placere etiam obœdientiam erga legem, & reputari quandam iusticiam, & mereri præmia. Non enim potest conscientia opponere iudicio Dei propriam munditiem, aut opera, sicut Psalmus testatur, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Et Iohannes ait, Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata nostra. Et Christus inquit, Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Postquam autem persona reconciliata & iusta fide, id est, accepta est, placet & obœdientia, & reputatur esse quædam iusticia. Sicut Iohannes inquit, Omnis qui in eo manet non peccat. Et 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Ac debet hæc obœdientia repugnare prauis cupiditatibus, & subinde spiritualibus exercitijs fieri purior, & cauere, ne quid committamus contra conscientiam, Iuxta illud, Summa legis est dilectio, ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta. Qui vero obtemperant

perant prauis cupiditatibus, & agunt contra conscientiam, versantur in peccatis mortalibus, nec fidei iusticiam, nec iusticiam bonorum operum retinent. Iuxta illud Pauli, Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

VI.

¶ Item docent, quod fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona opera, mandata à Deo facere, propter voluntatem Dei, non vt confidamus per ea opera iustificationem coram Deo mereri. Nam remissio peccatorum & iustificatio fide apprehenditur, sicut testatur & vox Christi, Cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutiles sumus. Idem docent & veteres scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit, Hoc constitutum est à Deo, vt qui credit in Christum saluus sit, Sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.

VII.

Item docent, quod vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia Christi, proprie congregatio membrorum Christi, hoc est, sanctorum, qui vere credunt & obœdiunt Christo, etsi in hac vita huic congregationi multi mali & hypocritæ admisti sunt, vsq; ad nouissimum iudicium. Habet autem Ecclesia proprie dicta, signa sua, scilicet puram & sanam Euangelij doctrinam, & rectum vsum Sacramentorum. Et ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum. Nec necesse est vbiq; similes esse traditiones humanas, seu ritus ab hominibus institutos. Sicut & Paulus docet, cum ait: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, &c.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

VII.

¶ Item docent, quod vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia congregatio Sanctorum, in qua Euangelium recte docetur, & recte administrantur Sacramenta. Et ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Eangelij & administratione Sacramentorum. Nec necesse est vbiq; esse similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Sicut inquit Paulus, Vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, &c.

VIII.

Cum autem in hac vita admisti sint Ecclesiæ multi mali & hypocritæ, qui tamen societatem habent externorum signorum cum Ecclesia,

Ecclesia, licet vti Sacramentis quæ per malos administrantur, iuxta vocem Christi, Sedent scribæ & Pharisæi in Cathedra Moysi, &c. Et Sacramenta & verbum Dei, propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnant Donatistas & similes, qui negabant licere populo vti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.

In principio Octaui Articuli quæ subiecimus alibi sic reperiuntur.

VIII.

¶ Quanquam Ecclesia proprie sit congregatio sanctorum, & vere credentium, tamen cum in hac vita multi hypocritæ, & mali admisti sint, licet vti Sacramentis, quæ per malos, &c.

IX.

De Baptismo docent, quod necessarius sit ad salutem, tanquam ceremonia à Christo instituta. Et quod per baptismum offeratur gratia Dei, & quod infantes sint baptizandi, & quod infantes per baptismum Deo commendati, recipiantur in gratiam Dei, & fiant filij Dei, sicut Christus testatur, loquens de paruulis in Ecclesia, Matth. 18. Non est voluntas patris vestri qui in cœlis est, vt pereat vnus ex paruulis istis.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum infantum, & affirmant infantes, sine baptismo & extra Ecclesiam Christi, saluos fieri.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

IX.

¶ De Baptismo docent, quod sit necessarius ad salutem, quodq; per Baptismum offeratur gratia Dei, & quod pueri sint baptisandi, qui per Baptismum oblati Deo, recipiantur in gratiam Dei.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum, & affirmant pueros sine baptismo saluos fieri.

X.

De cœna Domini docent, quod cum pane & vino vere exhibeantur corpus & sanguis Christi, vescentibus in cœna Domini.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

X.

¶ De cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi vere adsint, & distribuantur vescentibus in cœna Domini, & improbant secus docentes.

XI. De

XI.

De Pœnitentia docent, quod lapsis post baptismum contingere possit remissio peccatorum, quocunq; tempore, cum conuertuntur. Et quod Ecclesia talibus redeuntibus ad pœnitentiam, impertire absolutionem debeat.

Constat autem pœnitentia, hoc est, conuersio impij, proprie his duabus partibus. Altera est contritio, hoc est, terrores incussi conscientiæ agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur ac fugimus. Sicut Ioël concionatur. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, &c. Altera pars est fides, quæ concipitur ex Euangelio seu Absolutione, & credit propter Christum certo remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat. De qua fide Paulus loquitur, cum ait, Iustificati fide, pacem habemus. Deinde sequi debent boni fructus pœnitentiæ, hoc est, obœdientia erga Deum, iuxta illud: Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem viuetis, moriemini. Sed si spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis.

Damnant Nouatianos, qui nolebant absoluere eos qui lapsi post baptismum, redibant ad pœnitentiam.

Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere: sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter dignitatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum, & iubent dubitare conscientias in pœnitentia, an consequantur remissionem, & affirmant hanc dubitationem non esse peccatum.

Damnant & istos, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas aut pœnas purgatorij, etsi fatemur bonis operibus mitigari præsentes calamitates, sicut Esaias docet, capite 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Et requiem tibi dabit Dominus semper.

Damnant & Anabaptistas, qui negant semel iustificatos, iterum posse amittere Spiritum sanctum. Damnant & illos, qui contendunt aliquibus tantam perfectionem in hac vita contingere, vt ne quidem possint iterum peccare.

Hunc vndecimum Articulum collocatum reperimus alibi duodecimo loco, & post primam periodum, hæc verba.

Constat autem Pœnitentia proprie his duabus partibus. Altera est contritio seu terrores incussi conscientiæ agnito peccato.

Altera

Altera est fides, quæ concipitur ex Euangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus pœnitentiæ.

Damnant Anabaptistas, qui negant semel iustificatos posse amittere Spiritum sanctum. Item qui contendunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint.

Damnantur & Nouatiani, qui nolebant absoluere lapsos post Baptismum redeuntes ad pœnitentiam. Reijciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent remissionem peccatorum contingere, propter nostram dilectionem & opera. Reijciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas, aut pœnas purgatorij.

XII.

De Confessione peccatorum docent, quod Absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam in Confessione, non sit necessaria delictorum enumeratio. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?

Hunc duodecimum Articulum collocatum reperimus alibi vndecimo loco.

De Confessione docent, quod absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis iuxta Psalmum, Delicta quis intelligit?

XIII.

De vsu Sacramentorum docent, Sacramenta instituta esse, non modo vt sint notæ professionis inter homines, sed multo magis, vt sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, proposita ad excitandam, & confirmandam fidem in his, qui vtuntur eis. Itaq; vtendum est Sacramentis ita, vt accedat fides quæ credat promissionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & ostenduntur. Hac fide accipimus promissam gratiam, quam Sacramenta significant, & Spiritum sanctum.

Damnant igitur Pharisaicam opinionem, quæ obruit doctrinam de fide, nec docet fidem in vsu Sacramentorum requiri, quæ credat propter Christum nobis gratiam dari. Sed fingit homines iustos esse, propter vsum Sacramentorum ex opere operato, & quidem sine bono motu vtentium.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XIII.

¶ De vsu Sacramentorum docent, quod Sacramenta instituta sint, non modo vt sint notæ professionis inter homines, sed magis vt sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui vtuntur, proposita. Itaq; vtendum est sacramentis ita, vt fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & ostenduntur.

Damnant igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato iustificent, nec docent fidem requiri in vsu Sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

XIIII.

De ordine Ecclesiastico docent, quod nemo debeat in Ecclesia publice docere aut Sacramenta administrare, nisi rite vocatus. Sicut & Paulus præcipit Tito, vt in ciuitatib. presbyteros constituat.

Locum Pauli in fine huius Articuli citatum, non reperimus in alia editione.

XV.

De ritibus Ecclesiasticis, qui sunt humana autoritate instituti, docent, ritus illos seruandos esse, qui sine peccato seruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia conducunt, vt certæ feriæ, certæ cantiones piæ, & alij similes ritus.

Sed de hoc ipso genere docent, non esse onerandas conscientias superstitiosis opinionibus, hoc est, non est sentiendum, ordinationes illas humanas esse iusticiam coram Deo, aut mereri remissionem peccatorum, aut cultus necessarios esse ad iusticiam Euangelij. Sed sentiendum est, quod sint res Adiaphoræ, quæ extra casum scandali omitti possint. Sed illi peccant, qui cum scandalo eas violant, vt qui suarum Ecclesiarum tranquillitatem temere perturbant, &c.

Reijciuntur igitur traditiones, quæ sine peccato non possunt obseruari, vt traditio de cœlibatu. Reijcitur & impia opinio, de traditionibus & votis, in qua fingitur, cultus humana autoritate excogitatos, mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones pro peccatis, &c. Cuiusmodi falsæ persuasiones de votis, de certis ieiunijs, &c. in Ecclesia ab indoctis sparsæ sunt.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XV.

¶ De ritibus Ecclesiasticis docent, quod ritus illi seruandi sint, qui sine peccato seruari possunt, & prosunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia, sicut certæ feriæ, festa, & similia.

De

De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conſcientiæ onerentur, tanquam talis cultus ad ſalutem neceſſarius ſit.

Admonentur etiam, quod traditiones humanæ inſtitutæ ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & ſatis faciendum pro peccatis, aduerſentur Euangelio & doctrinæ fidei. Quare vota & traditiones de cibis & diebus, &c. inſtitutæ ad promerendam gratiam & ſatisfaciendum pro peccatis inutiles ſint, & contra Euangelium.)

XVI.

De rebus ciuilibus docent, quod legitimæ ordinationes ciuiles, ſint bona opera & ordinationes Dei, ſicut Paulus teſtatur. Quæ ſunt poteſtates à Deo ordinatæ ſunt. Docent igitur, quod Chriſtianis liceat Magiſtratus gerere, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs & alijs præſentibus legibus, ſupplicia iure conſtituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iuſiurandum poſtulantibus magiſtratibus dare, contrahere legitima coniugia, artes probatas legibus exercere.

Damnant Anabaptiſtas, qui interdicunt hæc ciuilia officia Chriſtianis.

Damnant & illos qui Euangelicam perfectionem collocarunt in deſertione ciuilium officiorum, cum Euangelica perfectio ſit ſpiritualis, hoc eſt, conſiſtat in motibus cordis, in timore Dei, fide, dilectione, obœdientia. Euangelium enim concionatur de quadam æterna iuſticia cordis, Nec abolet interim politiam aut Oeconomiam, Sed maxime poſtulat eas in hac vita corporali conſeruari, tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaq; Chriſtiani neceſſario debent obœdire præſentibus magiſtratibus ac legibus, niſi cum iubent peccare. Tunc enim magis debent obœdire Deo quam hominibus, Act. 5.

Hæc in alia editione ſic reperiuntur.

XVI.

¶ De rebus ciuilibus docent, quod legitimæ ordinationes ciuiles, ſint bona opera Dei, quod Chriſtianis liceat gerere Magiſtratus, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs, & alijs præſentibus legibus, ſupplicia iure conſtituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iuſiurandum poſtulantibus Magiſtratibus dare, ducere vxorem, nubere.

Damnant Anabaptiſtas, qui interdicunt hæc ciuilia officia Chriſtianis, Damnant & illos, qui Euangelicam perfectionem non collocant in timore DEI & fide, ſed in deſerendis ciuilibus officijs, quia Euangelium tradit iuſticiam æternam cordis. Interim non

dissipat Politiam & Oeconomiam, sed maxime postulat conseruare tanquam ordinationes DEI, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaq; necessario debent Christiani obœdire magistratibus suis & legibus. Nisi cum iubent peccare, tunc enim magis debent obœdire DEO quam hominibus. Act. 5.)

XVII.

Item, docent quod Christus apparebit in consummatione mundi, ad iudicandum, & mortuos omnes resuscitabit, & hominibus pijs (pijs & electis) dabit vitam æternam & gaudia perpetua. Impios autem homines & diabolos condemnabit, vt sine fine crucientur.

Damnamus Anabaptistas, qui nunc Iudaicas opiniones spargunt, fingunt ante resurrectionem, pios regna mundi occupaturos esse, vbiq; deletis aut oppressis impijs. Scimus enim quod pij debeant obœdire præsentibus magistratibus, non eripere eis imperia, non dissipare politias per seditionem, quia Paulus præcipit, Omnis anima magistratui suo subdita sit. Scimus item, quod Ecclesia in hac vita subiecta sit cruci, & primum post hanc vitam glorificabitur, Sicut Paulus inquit, Oportet nos similes fieri imaginis filij DEI. Quare Anabaptistarum amentiam & diabolicum furorem prorsus damnamus & execramur.

Damnamus & Origenistas, qui finxerunt diabolis & damnatis, finem pœnarum futurum esse.

Post primam periodum huius Articuli, alibi hæc reperiuntur.

¶ Damnant Anapabtistas, qui sentiunt hominibus damnatis ac diabolis finem pœnarum futurum esse. Damnant & alios, qui nunc spargunt Iudaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, pij regnum mundi occupaturi sint, vbiq; oppressis impijs.)

XVIII.

De Libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & deligendas res rationi subiectas. Sed non habet vim sine Spiritu sancto efficiendæ iusticiæ spiritualis, quia Paulus dicit, Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Et Christus dicit, Sine me nihil potestis facere. Efficitur autem spiritualis iusticia in nobis, cum adiuuamur à Spiritu sancto. Porro Spiritum sanctum concipimus, cum verbo Dei assentimur, vt nos fide in terroribus consolemur, Sicut Paulus docet, cum ait, vt promissionem spiritus accipiatis per fidem. Hæc totidem verbis dicit August. lib. 3. Hypognost.

Esse

Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certe peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quam malis, Bonis dico quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam, quæ omnia non sine diuina gubernatione subsistunt, imo ex Deo & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, vt est velle Idolum colere, velle homicidium, &c. Hæc Augustini sententia præclare docet, quid libero arbitrio tribuendum sit, & diserte discernit ciuilem disciplinam seu exercitia rationis humanæ, à spiritualibus motibus, vero timore, patientia, constantia, fide, inuocatione, in asperrimis tentationibus, inter insidias diaboli, in terroribus peccati. In his certe opus est, regi nos & iuuari à Spiritu sancto, Sicut Paulus inquit: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

Damnamus Pelagianos, & similes qui docent quod sine Spiritu sancto, solis naturæ virib. possimus Deum super omnia diligere, legem Dei facere, quo ad substantiam actuum. Hæc somnia ingenue & necessario reprehendimus, obscurant enim beneficia Christi, Nam ideo proponitur in Euangelio mediator Christus, & promittitur misericordia, quia humana natura non potest satisfacere legi, Sicut Paulus testatur, cum ait Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim DEI non est subditus, ac ne potest quidem subijci. Quanquam enim externa opera aliquo modo potest efficere humana natura per sese, potest enim continere manus à furto, à cæde: tamen interiores motus, vt verum timorem, veram fiduciam, patientiam, castitatem, non potest efficere, nisi Spiritus sanctus gubernet & adiuuet corda nostra. Et tamen in hoc loco illud etiam docemus, Dei mandatum esse, vt etiam carnales coërceantur diligentia rationis & illa ciuili disciplina, sicut Paulus inquit, Lex est pædagogus in Christum. Item, Lex est iniustis posita.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XVIII.

¶ De Libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & deligendas res rationi subiectas. Sed non habeat vim sine Spiritu sancto efficiendæ iusticiæ Dei, seu iusticiæ spiritualis, quia animalis homo non perci-

pit ea quæ sunt Spiritus Dei, sed hæc fit in cordibus, cum per verbum Spiritus sanctus concipitur. Hæc totidem verbis dicit Augustinus libro 3. Hypognosticon. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut incoare aut certe peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam. Quæ omnia non sine diuino gubernaculo subsistunt, imo ex ipso, & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, vt est velle Idolum colere, velle homicidium, &c.

Damnant Pelagianos & alios, qui docent, quod sine Spiritu sancto, solis naturæ viribus possimus Deum super omnia diligere. Item præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere natura possit, potest enim continere manus à furto, à cæde, tamen interiores motus non potest efficere, vt timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, patientiam, &c.)

XIX.

De caussa peccati docent, quod tametsi Deus creat & conseruat naturam, tamen caussa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli & impiorum hominum, quæ auertit se à Deo, ad alias res contra mandata Dei. Ideo Christus inquit de diabolo, Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XIX.

¶ De caussa peccati docent, quod tametsi Deus creat & conseruat naturam, tamen caussa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli & impiorum, quæ non adiuuante Deo, auertit se à Deo, sicut Christus ait Ioan. 8. Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.)

XX.

Quod aduersarij criminantur nos, negligi à nobis doctrinam de bonis operibus, manifesta calumnia est. Extant enim libri nostrorum, in quibus piè & vtiliter docent de bonis operibus, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. Cumq; in Ecclesijs magnum olim fuerit silentium de præcipuis operibus, scilicet de exercitijs fidei, & de laude politicorum operum, & magna ex parte consume-

consumerentur omnes conciones in laudibus traditionum humanarum, in ferijs, Ieiunijs, Monachatu, fraternitatibus, peregrinationibus, cultu sanctorum, Rosarijs, & alijs inutilibus cultibus ornandis. Nunc Dei beneficio reuocatur Ecclesia, ad veros, & vtiles cultus, quos Deus probat & requirit. Prophetæ grauissimis concionibus deplorant hanc Ecclesiæ calamitatem, quod veris cultibus extinctis, in Ecclesia regnaturæ sint humanæ ceremoniæ, & impia fiducia ceremoniarum. Et ab hoc errore reuocant Ecclesiam ad veros cultus, ad vera bona opera. Quid potest dici grauius concione illa Psalmi 49. Deus Deorum dominus locutus est, & vocauit terram, Hic Deus vniuerso generi humano concionatur, damnat ceremoniarum fiduciam, & alios cultus proponit, & significat se valde irasci his, qui in Ecclesia ita prædicant ceremonias, vt veros cultus obruant. Similes extant multæ conciones in Prophetis, vt Esaiæ 58. Et Zachariæ 7. & Micheæ 6. Et Oseas clamitat, Misericordiam volo, non sacrificium, & notitiam Dei plus quam holocausta. Nec obscurum est multos bonos & doctos viros etiam ante hanc ætatem desiderasse doctrinam de consolatione conscientiarum & de operum discrimine meliorem. Debet enim in Ecclesia extare vtraq; doctrina, videlicet Euangelium de fide, ad erudiendas & consolandas conscientias, debet etiam proponi, quæ sint vere bona opera, qui sint veri cultus Dei. Sed aduersarij, quia corrumpunt doctrinam de fide, primum non possunt conscientijs firmam consolationem proponere, Iubent enim dubitare de remissione peccatorum, Et tamen postea iubent quærere remissionem per propria opera, affingunt monachatus, & alia opera. Deinde abolent & veros cultus, Nam inuocatio & cætera spiritualia exercitia excutiuntur animis, non confirmatis fiducia Christi. Præterea nec placent Deo opera secundæ tabulæ, nisi fides accedat, quod propter Christum placeat, hæc inchoata & imperfecta obœdientia. Tertio obscurant opera à Deo mandata, & longe anteferunt humanas traditiones. Has ornant speciosissimis titulis, vocant eas Euangelicam perfectionem, Interim de officijs vocationis, magistratu, coniugio, ita frigide docuerunt, vt multi graues viri dubitauerint, an hæc vitæ genera placerent Deo. Itaq; concionatores nostri, bono studio vtrunq; doctrinæ genus illustrauerunt, Proponunt Euangelium de fide, & addunt piam doctrinam de operibus.

DE FIDE.

PRimum igitur de fide & iustificatione sic docent, Christus apte complexus est Summam Euangelij, cum Lucæ vltimo, iubet prædicari in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum.

rum. Nam Euangelium arguit peccata, & requirit pœnitentiam, & simul offert remissionem peccatorum propter Christum, gratis, non propter nostram dignitatem. Et sicut vniuersalis est pœnitentiæ prædicatio, ita & promissio gratiæ vniuersalis est, & omnes credere iubet & accipere beneficium Christi, sicut Christus inquit, Venite ad me omnes, qui onerati estis. Et Paulus ait, Dives est in omnes, &c. Quanquam igitur contritio aliqua seu pœnitentia, necessaria est, tamen sentiendum est donari nobis remissionem peccatorum, & fieri nos ex iniustis iustos, id est, reconciliatos seu acceptos & filios Dei, gratis, propter Christum, non propter dignitatem contritionis, aut aliorum operum præcedentium aut sequentium. Sed fide hoc beneficium accipiendum est, qua credere nos oportet, quod propter Christum nobis donentur remissio peccatorum & iustificatio. Hæc sententia firmam consolationem perterrefactis mentibus affert. Et quam necessaria sit Ecclesiæ, peritæ conscientiæ facile iudicare possunt. Et nihil habet absurdi, nihil perplexum, nihil Sophisticum. Non est hic opus disputationibus de prædestinatione, aut similibus. Nam promissio est vniuersalis, & nihil detrahit operibus, imo excuscitat ad fidem, & vere bona opera. Nam remissio peccatorum transfertur à nostris operibus ad misericordiam, vt sit beneficium certum, non vt nos nihil agamus, Sed multo magis, vt sciamus, quomodo placeat Deo nostra obœdientia in tanta infirmitate nostra. Hanc sententiam, qua & illustratur honos Christi, & pijs mentibus consolatio dulcissima & firmissima proponitur, quæ veram misericordiæ diuinæ cognitionem continet, & veros cultus, & æternam vitam parit, aspernari ac damnare, plusquam Pharisaica cæcitas est. Olim cum hæc consolatio non proponeretur, multæ pauidæ conscientiæ mederi sibi conabantur operibus, alij confugiebant ad monasticam vitam, alij alia opera eligebant, quibus mererentur remissionem peccatorum & iustificationem. Sed nulla est firma consolatio præter hanc doctrinam Euangelij, quæ iubet credere, quod gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum & iustificatio, Estq; hæc tota doctrina comparata ad verum illud certamen perterrefactæ conscientiæ.

Sed addemus aliquot testimonia. Paulus Roma. 3. Iustificamur gratis, ipsius gratia, per redemtionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine suo.

Roma. 4. Ei autem qui non operatur, credit autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam.

Ephes. 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. In his sententijs & similibus, diserte docet Paulus, gratis, nobis donari remissionem

missionem peccatorum & iustificationem, non propter nostrorum operum dignitatem. Et in capite quarto ad Romanos copiose disputat, quare hac consolatione nobis opus sit. Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Vt igitur aduersus terrores peccati & mortis, habeamus certam & firmam consolationem, & fides consistere possit, necesse est eam sola misericordia niti, & non nostra dignitate. Propterea Paulus inquit, Ideo ex fide secundum gratiam, vt sit firma promissio. Neq; enim opponi iudicio Dei possunt opera nostra, iuxta illud, Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Ideoq; mediator nobis donatus est Christus, Nec transferendus est eius honos in nostra opera.

Cum igitur dicimus, fide iustificamur, non hoc intelligimus, quod iusti simus propter ipsius virtutis dignitatem, Sed hæc est sententia, Consequi nos remissionem peccatorum & imputationem iustitiæ, per misericordiam propter Christum. Verum hæc misericordia non potest accipi nisi fide, Et fides hic non tantum historiæ notitiam significat, sed significat credere promissioni misericordiæ, quæ nobis propter mediatorem Christum contingit. Et cum hoc modo fides intelligitur de fiducia misericordiæ, non dissentiunt inter se Iacobus & Paulus. Quod enim inquit Iacobus, Dæmones credunt & contremiscunt, intelligit fidem de notitia historiæ, Hæc non iustificat. Norunt enim historiam etiam impij ac diaboli. Paulus vero cum inquit, Fides reputatur ad iusticiam, &c. Loquitur de fiducia misericordiæ promissæ propter Christum. Estq; sententia, Homines iustos pronuntiari, id est reconciliari, per misericordiam, non propter dignitatem propriam, Sed hanc misericordiam promissam propter Christum, oportet fide accipi. Iam bonas mentes nihil offendet nouitas huius Paulinæ figuræ, Fide iustificamur, Si intelligant proprie de misericordia dici, eamq; veris & necessarijs laudibus ornari. Quid potest enim esse gratius conscientiæ afflictæ ac pauidæ, in veris doloribus, quam audire, hoc esse mandatum Dei, hanc esse vocem sponsi Christi, vt statuant certo donari remissionem peccatorum seu reconciliationem, non propter nostram dignitatem, sed gratis per misericordiam, propter Christum, vt beneficium sit certum. Significat autem iustificatio in his Pauli sententijs, remissionem peccatorum, seu reconciliationem seu imputationem iusticiæ, hoc est, acceptationem personæ.

Nec afferimus nouum dogma in Ecclesiam. Nam hanc de fide doctrinam scriptura copiose tradit, Et Paulus hunc locum præcipue tractat in aliquot Epistolis, & docent idem S. Patres. Sic enim inquit Ambrosius de vocatione gentium. Vilesceret redemtio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum præ-

rogatiua succumberet, si iustificatio quæ fit per gratiam meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Et multæ sunt integræ, hac de re, apud Augustinum disputationes, huius hæc sunt verba. Quandoquidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, vt ad eius misericordiam per fidem confugiens, sanaretur. Dictum est enim, quod legem & misericordiam in lingua portet. Legem scilicet, qua reos faciat superbos. Misericordiam vero, qua iustificet humiliatos. Iusticia ergo Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, qui credunt, &c.

Et Synodus Mileuitana scribit. Nónne satis ostenditur hoc actum esse per legem, vt peccatum cognosceretur, & sic aduersus victoriam peccati ad diuinam gratiam, quæ in promissionibus proposita est, confugeretur, vt ad liberationem quærerentur promissiones Dei, hoc est, gratia Dei, & incipiat esse in homine iusticia, non sua, sed Dei.

DE BONIS OPERIBVS.

CVM necessariam de fide doctrinam & consolationem Ecclesijs proponimus, additur & doctrina de bonis operibus, Quod videlicet necessaria sit in reconciliatis, obœdientia erga legem Dei. Nam Euangelium concionatur de noua vita, iuxta illud, Dabo legem meam in cordibus eorum. Hæc igitur noua vita, debet esse obœdientia erga Deum, Et Euangelium prædicat pœnitentiam, Nec existere fides potest, nisi in his, qui pœnitentiam agunt, quia fides consolatur corda in contritione & terroribus peccati, sicut Paulus docet, Iustificati fide pacem habemus. Et de pœnitentia dicit, Roma. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne peccato deinceps seruiamus. Et Esaias inquit, Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato, &c.

Secundo. Inter bona opera præcipuum est, & summus cultus Dei, fides ipsa, & parit multas alias virtutes, quæ existere non possunt, nisi prius corda fidem conceperint, Paulus enim dicit, Quomodo inuocabunt, nisi crediderint? Donec animi dubitant, an à Deo exaudiantur, donec sentiunt se à Deo reijci, non vere inuocant Deum. Sed cum fide agnoscimus misericordiam, confugimus ad Deum, diligimus, inuocamus, speramus, expectamus auxilium, obœdimus in afflictionibus, quia iam scimus nos esse filios, & placere Deo hoc nostrum sacrificium, nostras afflictiones, Hos cultus parit fides. Præclare igitur inquit Ambrosius, Fides bonæ voluntatis & iustæ actionis genitrix est. Aduersarij videri volunt magnifice ornare doctrinam bonorum operum, Et tamen de his spiritualibus operibus,

operibus, de fide, de exercitijs fidei in inuocatione, in omnibus vitæ negotijs, consilijs, & periculis, nihil dicunt, Ac ne potest quidem recte dici de his exercitijs, Si conscientiæ relinquantur in dubitatione, Si nesciant Deum requirere fidem, tanquam præcipuum cultum, & cum offunditur oculis illa ingens species externorum operum, mentes præsertim non satis institutæ, abducuntur à conspectu horum exercitiorum interiorum. Necesse est autem in Ecclesia de his interioribus operibus, & fructibus spiritus doceri homines, Nam hæc opera discrimen faciunt inter pios, & hypocritas. Externos cultus, externas ceremonias, & alia externa opera, præstare etiam hypocritæ possunt. At hi cultus tantum sunt veræ Ecclesiæ, vera pœnitentia, Timor, fides, inuocatio, &c. Hi cultus præcipue requiruntur & laudantur in Scripturis, vt Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis, Inuoca me in die tribulationis, &c.

Tertio. Et hac fide, quæ consolatur corda in pœnitentia, accipimus Spiritum sanctum, qui datur vt gubernet & adiuuet nos, vt peccato & diabolo resistamus, & magis magisq; agnoscamus infirmitatem nostram, & in nobis crescant agnitio DEI, timor, fides. Quare debet in nobis obœdientia erga Deum & noua vita crescere, sicut Paulus docet, renouari nos debere, ad agnitionem Dei, vt efficiatur in nobis noua lux & imago eius, qui condidit nos, &c.

Quarto. Docemus etiam quomodo hæc inchoata obœdientia placeat Deo. Nam in hac tanta infirmitate & immunditie naturæ, Sancti non satisfaciunt legi, opus igitur est pijs consolatione, vt sciant quomodo hæc exigua & imperfecta obœdientia Deo placeat. Non enim ideo placet, quia legi satisfaciat, Sed quia personæ reconciliatæ & iustæ sunt propter Christum, & credunt sibi condonari imbecillitatem suam. Sicut Paulus docet, Nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo, &c. Quanquam igitur hæc noua obœdientia, procul abest à perfectione legis, tamen est iusticia & meretur præmia, ideo, quia personæ reconciliatæ sunt. Atq; ita de operibus iudicandum est, quæ quidem amplissimis laudibus ornanda sunt, quod sint necessaria, quod sint cultus Dei, & sacrificia spiritualia, & mereantur præmia. Sed tamen de persona prius tenenda est hæc consolatio, necessaria in certamine conscientiæ, quod fide gratis habeamus remissionem peccatorum, & persona iusta, id est, reconciliata sit, & hæres vitæ æternæ, propter Christum: postea vero placere obœdientiam, iuxta illud, Nunc non estis sub lege, sed sub gratia. Non enim possunt opponi iræ ac iudicio Dei nostra opera, sed terrores peccati & mortis, vincendi sunt fiducia mediatoris Christi, Sicut scriptum est, O mors, ero mors tua. Et Iohan. 6. ait Christus, Hæc est voluntas Patris qui misit me, vt omnis qui

videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et Paulus, Iustificati fide, pacem habemus. Et Ecclesia semper orat, Dimitte nobis debita nostra. Atq; ita de imbecillitate sanctorum, & de fide docent, & ipsi S. Patres. Augustinus in enarratione Psalmi 30. inquit. In tua iusticia erue me, Nam si attendas ad iusticiam meam, damnas me. In tua iusticia mé erue. Est enim iusticia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iusticia dicitur, ne homo sese putet à seipso habere iusticiam: Sicut enim dicit Apostolus Paulus. Credenti in eum, qui iustificat impium, id est, qui ex impio facit iustum, Si agat tanquam ex regula legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula, si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid est? Egent gloria Dei: Vt ipse liberet, non tu, Quia tu non potes liberare, indiges liberatore, Quid est quod te iactas? quid est quod de lege, & iusticia præsumis? Non vides quid intus tecum pugnet? Non audis decertantem, & confitentem, & adiutorium in pugna desiderantem. Miser ego homo, &c. Facile autem iudicari potest, necessariam esse Ecclesiæ hanc doctrinam, vt sciant homines se non satisfacere legi, & tamen habeant consolationem, quomodo hæc imperfecta obœdientia placeat, Hanc doctrinam horribiliter obruerunt olim quædam absurdæ persuasiones, in quibus indocti, contra autoritatem scripturæ & veteris Ecclesiæ, finxerunt homines legi Dei satisfacere, Item iustos esse propter legis impletionem, &c. Et Monachos perfectos esse, & ampliora & præstantiora opera præstare, quam lex Dei flagitat, interim altissimum silentium erat, quomodo fide apprehendendus sit mediator Christus, Sed iubebant dubitare aut confidere proprijs operibus.

Cæterum de hac obœdientia etiam docemus, eos, qui admittunt peccata mortalia, non esse iustos, quia Deus requirit hanc obœdientiam, vt resistamus vitiosis affectibus. Qui autem non repugnant, Sed obtemperant eis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt iniusti, & neq; Spiritum sanctum, neq; fidem, id est, fiduciam misericordiæ retinent. Nam in his qui delectantur peccatis, nec agunt pœnitentiam, ne potest quidem fiducia existere, quæ quærat remissionem peccatorum.

Quinto. Necesse est hoc quoq; docere, quomodo facere homines bona opera possint. Modo dictum est, quomodo placeant Deo, Hic addimus etiam quomodo fieri possint. Etsi enim homines suis viribus externa honesta opera vtcunq; efficere possunt, & hanc disciplinam debent præstare: tamen homines sine fide sunt in potestate diaboli, qui impellit eos ad manifestam turpitudinem, occupat animos eorum impijs & blasphemis opinionibus, Id enim est

est regnum & tyrannis diaboli. Adhæc natura per seſe infirma est, & non potest sine auxilio Dei, se erigere, & spiritualia opera efficere. Ideo docentur homines, in Euangelio promitti spiritum sanctum, qui animos eorum, qui agunt pœnitentiam & Euangelio assentiuntur, adiuuet & gubernet. Quare in omni vita, in tanta infirmitate naturæ, inter has diaboli insidias in omnibus periculis, exercenda est fides in inuocatione, vt perseuerare in fide & obœdientia erga Deum possimus. Itaq; Zacharias inquit: Effundam super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum. Ideo enim vocat spiritum gratiæ, quod Spiritus sanctus erigat & consoletur perterrefactas mentes, & testetur nos habere Deum placatum, Et vocat spiritum precum, vt fidem assidue in inuocatione exerceamus, vt per hæc exercitia confirmetur fides & crescat noua vita.

Et veræ virtutes sine vlla dubitatione sunt, dona Dei, Fides, perspicacia iudicij in discernendis dogmatibus, Magnitudo animi, qualem esse necesse est in his, qui Euangelium docent & confitentur, vera diligentia in regendis Ecclesijs, vera humilitas, non appetere potentiam, non frangi populari fauore aut odio, vera castitas, &c. Has heroicas virtutes Paulus vocat dona Dei. Roma. 12. Habentes dissimilia dona secundum gratiam nobis datam. Et de his inquit ad Corinth. Hæc efficit vnus & idem spiritus, distribuens singulis, &c. Debet autem ad hæc dona accedere exercitatio nostra, quæ & conseruat ea, & meretur incrementum, Iuxta illud, Habenti dabitur. Et Augustinus præclare dixit. Dilectio meretur incrementum dilectionis, cum videlicet exercetur. Habent enim bona opera, præmia, cum in hac vita, tum post hanc vitam in vita æterna. Quia enim Ecclesia in hac vita subiecta est cruci & morti corporali, differuntur præmia pleraq; ad futuram vitam, quæ etiamsi per misericordiam certo propter Christum contingit, his, qui fiducia Christi iustificati sunt, tamen etiam est compensatio bonorum operum, iuxta illud, Merces vestra copiosa est in cœlis.

Ex his satis liquet, doctrinam bonorum operum, Dei beneficio pie & recte doceri in nostris Ecclesijs. Quanta fuerit olim obscuritas, quanta confusio doctrinæ, de bonis operibus, bonæ mentes satis norunt. Nemo monebat de discrimine humanarum traditionum & legis diuinæ. Nemo docebat, quomodo placerent bona opera, in tanta nostra infirmitate. Deniq; altissimum silentium erat de fide, qua opus est in remissione peccatorum. At explicatis nunc his rebus, tenent piæ conscientiæ consolationem, & certam spem salutis, & intelligunt veros cultus, & norunt quomodo placeant Deo, & quomodo sint mendacij.

Hæc

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XX.

¶ Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam scripta eorum quæ extant de Decem præceptis, & alia simili argumento testantur, quod vtiliter docuerint de omnibus vitæ generibus & officijs, quæ genera vitæ, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim parum docebant concionatores, tantum puerilia & non necessaria opera vrgebant, vt certas ferias, certa ieiunia, fraternitates, peregrinationes, cultus sanctorum, rosaria, monachatum, & similia. Hæc aduersarij nostri admoniti nunc dediscunt, nec perinde prædicant hæc inutilia opera, vt olim. Præterea incipiunt fidei mentionem facere, de qua olim mirum erat silentium. Etsi non desinunt obscurare doctrinam fidei, cum relinquunt dubias conscientias, & iubent mereri remissionem peccatorum operibus. Nec docent quod sola fide propter Christum certo accipiamus remissionem peccatorum.

Cum igitur doctrina de fide, quam oportet in Ecclesia præcipuam esse, tam diu iacuerit ignota, quemadmodum fateri omnes necesse est, de fidei iusticia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versatam esse in Ecclesijs, nostri de fide sic admonuerunt Ecclesias.

Principio, quod opera nostra non possint reconciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum & gratiam & iustificationem, Sed hanc tantum fide consequimur, credentes quod propter Christum recipiamur in gratiam, qui solus positus est mediator & propitiator, per quem reconcilietur pater. Itaq; qui confidit operibus se mereri gratiam, is aspernatur Christi meritum & gratiam, & quærit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, cum Christus de se dixerit, Ego sum via, veritas & vita.

Hæc doctrina de fide vbiq; in Paulo tractatur, Eph. 2. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, &c.

Et ne quis cauilletur, à nobis nouam Pauli interpretationem excogitari, tota hæc causa habet testimonia patrum. Nam Augustinus multis voluminibus defendit gratiam & iusticiam fidei contra merita operum. Et similia docet Ambrosius de vocatione gentium, & alibi. Sic enim inquit de vocatione gentium, Vilesceret redemtio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogatiua succumberet, si iustificatio quæ sit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis.

Quan-

Quanquam autem hæc doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur piæ ac pauidæ conſcientiæ, plurimum eam conſolationis afferre, quia conſcientiæ non poſſunt reddi tranquillæ per vlla opera, ſed tantum fide, cum certo ſtatuunt, quod propter Chriſtum habeant placatum Deum. Quemadmodum Paulus docet Rom. 5. Iuſtificati per fidem, pacem habemus apud Deum. Tota hæc doctrina, ad illud certamen perterrefactæ conſcientiæ referenda eſt, nec ſine illo certamine intelligi poteſt. Quare male iudicant de ea re homines imperiti, & prophani, qui Chriſtianam iuſticiam nihil eſſe ſomniant, niſi ciuilem & philoſophicam iuſticiam.

Olim vexabantur conſcientiæ doctrina operum, non audiebant ex Euangelio conſolationem, Quosdam conſcientia expulit in deſertum, in monaſteria, ſperantes ibi ſe gratiam merituros eſſe per vitam monaſticam, Alij alia excogitauerunt opera, ad promerendam gratiam & ſatisfaciendum pro peccatis. Ideo magnopere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Chriſtum tradere, & renouare, ne deeſſet conſolatio pauidis conſcientijs, ſed ſcirent fide in Chriſtum apprehendi gratiam & remiſsionem peccatorum & iuſtificationem.

Admonentur etiam homines, quod hic nomen fidei non ſignificet tantum hiſtoriæ noticiam, qualis eſt in impijs & diabolo, ſed ſignificet fidem quæ credit non tantum hiſtoriam, ſed etiam effectum hiſtoriæ, videlicet hunc articulum, Remiſsionem peccatorum, quod videlicet per Chriſtum habeamus gratiam, iuſticiam, & remiſsionem peccatorum.

Iam qui ſcit ſe per Chriſtum habere propitium patrem, is vere nouit Deum, ſcit ſe ei curæ eſſe, diligit & inuocat eum. Denique non eſt ſine Deo ſicut gentes. Nam Diaboli & impij non poſſunt hunc articulum credere, Remiſsionem peccatorum. Ideo Deum tanquam hoſtem oderunt, non inuocant eum, nihil boni ab eo expectant. Auguſtinus etiam de fidei nomine hoc modo admonet lectorem, & docet in ſcripturis, nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis eſt in impijs, ſed pro fiducia quæ conſolatur & erigit perterrefactas mentes.

Præterea docent noſtri, quod neceſſe ſit bona opera facere, non vt confidamus per ea gratiam mereri, ſed propter voluntatem Dei. Tantum fide apprehenditur remiſsio peccatorum & pax conſcientiæ. Et quia per fidem accipitur Spiritus ſanctus, iam corda renouantur, & induunt nouos affectus, vt parere bona opera poſsint. Sic enim ait Ambroſius, Fides bonæ voluntatis, & iuſtæ actionis genitrix eſt. Nam humanæ vires, ſine Spiritu ſancto, plenæ ſunt impijs affectibus, & ſunt imbecilliores quam vt bona opera poſsint efficere coram Deo. Adhæc, ſunt in poteſtate diaboli, qui impellit homines ad varia

ria peccata, ad impias opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est videre in philosophis, qui & ipsi conati honeste viuere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis, cum est sine fide, & sine Spiritu S. & tantum humanis viribus se gubernat.

Hinc facile apparet hanc doctrinam non esse accusandam quod bona opera prohibeat, sed multo magis laudandam, quod ostendit quomodo bona opera facere possimus. Nam sine fide, nullo modo potest humana natura primi aut secundi præcepti opera facere. Sine fide non inuocat Deum, à Deo nihil expectat, non tolerat crucem, sed quærit humana præsidia, confidit humanis præsidijs. Ita regnant in corde omnes cupiditates, & humana consilia, cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit: Sine me nihil potestis facere, Iohan. 15. Et Ecclesia canit, Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil est innoxium.)

XXI.

De veneratione sanctorum docent, quod vtile sit sanctorum memoriam proponere, vt eorum exemplis fidem nostram confirmemus, Item vt eorum fidem & bona opera imitemur, quantum cuiusq; vocatio requirit. Vt Cæsar exemplum Dauidis imitari potest, in bello gerendo ad repellendos Turcas: Nam vterq; Rex est. Debemus etiam gratias Deo agere, quod tam multa & gloriosa exempla misericordiæ suæ proposuerit Ecclesiæ in sanctis, Item quod Ecclesiam pulcerrimis donis ac virtutibus sanctorum ornauerit. Laudandi sunt & ipsi sancti, qui donis Dei pie vsi sunt, qui ad ornandam Ecclesiam contulerint. Cæterum scriptura non docet inuocare sanctos, seu auxilium à sanctis petere, sed vnum Christum nobis proponit mediatorem, propitiatorem, pontificem & intercessorem. De hoc habemus præcepta & promissiones, vt & ipsum inuocemus, & statuamus exaudiri preces nostras, cum ad hunc pontificem & intercessorem confugimus, sicut inquit Iohannes 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et Iohan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, id faciam. Hæc testimonia iubent ad Christum confugere, iubent vt Christum sentiamus esse interccssorem & placatorem, iubent vt confidamus nos exaudiri à patre propter Christum. De sanctis vero, nec præcepta, nec promissiones, nec exempla sunt, in hanc sententiam in scripturis. Et obscuratur officium & honos Christi, cum homines confugiunt ad sanctos, & hos ducunt esse mediatores, eosq; inuocant, & sibi fingunt opinionem, sanctos esse benigniores, atq; ita fiduciam debitam Christo transferunt in sanctos. At Paulus inquit, Vnus est mediator Dei & hominum.

num. Hunc igitur cultum præcipue requirit Christus, vt sentiamus ad ipsum confugiendum esse, ipsum esse intercessorem, propter quem certo exaudiamur, &c.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XXI.

¶ De cultu Sanctorum docent, quod memoria sanctorum proponi potest, vt imitemur fidem eorum, & bona opera iuxta vocationem, Vt Cæsar imitari potest exemplum Dauidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à patria: Nam vterq; Rex est. Sed scriptura non docet inuocare Sanctos, seu petere auxilium à sanctis. Quia vnum Christum nobis proponit mediatorem, propitiatorem, Pontificem, & intercessorem. Hic inuocandus est, & promisit se exauditurum esse preces nostras, & hunc cultum maxime probat, videlicet vt inuocetur in omnibus afflictionibus, 1. Iohan. 2. Si quis peccat, habemus aduocatum apud Deum, &c.)

EPILOGVS.

HAEC summa est doctrinæ, quæ in Ecclesijs nostris traditur. Et consentaneam esse iudicamus, & Propheticæ ac Apostolicæ scripturæ, & Catholicæ Ecclesiæ, Postremo etiam Romanæ Ecclesiæ, quatenus ex probatis scriptoribus nota est. Atq; idem iudicaturos esse, speramus omnes bonos & doctos viros. Non enim aspernamur consensum Catholicæ Ecclesiæ, Nec est animus nobis vllum nouum dogma & ignotum sanctæ Ecclesiæ, inuehere in Ecclesiam. Nec patrocinari impijs aut seditiosis opinionibus volumus, quas Catholica Ecclesia damnauit. Non enim adducti praua cupiditate, sed coacti autoritate verbi Dei & veteris Ecclesiæ, amplexi sumus hanc doctrinam, vt & gloria Dei fieret illustrior, & consuleretur pijs mentibus in vniuersa Ecclesia. Constat enim plerosq; abusus irrepsisse in Ecclesiam, qui emendatione opus habent. Et cum propter gloriam Christi, tum propter salutem omnium gentium maxime optamus, vt diligenter cognitis his controuersijs, Ecclesia repurgetur, & ab ijs abusibus liberetur, qui dissimulari non possunt, quam ob caussam diu iam omnes boni viri in omnibus nationibus expetunt Synodum, cuius quidem spem aliquam clementis. Imperator omnibus gentibus ostendit. Faciet igitur Imperator rem dignissimam sua magnitudine & felicitate, & exoptatam vniuersæ Ecclesiæ, si in Synodo permiserit iudicium de tantis rebus, non illis qui priuatos affectus in consilium adhibent, sed delectis pijs & doctis viris, qui gloriæ Christi & saluti vniuersæ Ecclesiæ consulere cupiant. Hæc

est

est vsitata & legitima via in Ecclesia dirimendi dissensiones, videlicet ad synodos referre controuersias Ecclesiasticas.

Hunc morem seruauit Ecclesia inde vsq; ab Apostolis. Et præstantissimi Imperatores, Constantinus ac Theodosius, etiam in rebus non valde obscuris, & dogmatibus absurdis, tamen sine Synodo nihil constituere voluerunt, vt Ecclesiæ libertatem in iudicijs dogmatum conseruarent. Et honestissimum est Cæsari, illorum optimorum Principum exemplum imitari, præsertim cum nos nihil mutauerimus sine exemplo veteris Ecclesiæ. Et speramus hanc tantam felicitatem Imperatori diuinitus datam esse, ad Ecclesiæ emendationem ac salutem. Certe hanc gratiam Deus ab ipso reposcit, vt potentiam suam conferat ad ornandam Christi gloriam, ad Ecclesiæ pacem, ad prohibendam immanem & iniustissimam crudelitatem, quæ mira quadam rabie passim exercetur in membra Christi, in homines pios & innocentes. Harum maximarum rerum curam mandauit Deus summis principibus. Ideo excitat Monarchas, vt iniusta imperia prohibeant, quemadmodum excitauit Cyrum, vt liberaret à captiuitate populum Iudæorum: Constantinum, vt illam infinitam sæuitiam, quæ tunc in Christianos exercebatur, depelleret. Ita optamus vt Cæsar, & curam emendandæ Ecclesiæ suscipiat, & iniustam crudelitatem prohibeat. (♣)

Nam articuli nostri, quos recensuimus, satis clare testantur, nos nullum dogma contra Catholicam Ecclesiam, nullam impiam aut seditiosam opinionem docere aut probare: Imo quosdam insignes articulos Christianæ doctrinæ, à nostris pie & vtiliter illustratos esse. In externis traditionibus, abusus quidam mutati sunt, quarum etiam siqua est dissimilitudo, si tamen doctrina & fides pura sit, nemo propter illam traditionum humanarum dissimilitudinem, habendus est hæreticus, aut desertor Catholicæ Ecclesiæ. Nam vnitas Catholicæ Ecclesiæ, consistit in doctrinæ & fidei consensu, non in traditionibus humanis, quarum semper in Ecclesijs per totum orbem magna fuit dissimilitudo. Nec vero fidem habeat Cæsarea Maiestas his, qui, vt odia contra nos inflamment, miras calumnias spargunt. Prædicant omnes ceremonias, omnes bonos mores in Ecclesijs deleri à nobis. Hæc crimina aperte falsa sunt, Nos enim & ceremonias diuinitus institutas, summa pietate conseruamus, & vt earum reuerentiam augeremus, tantum nouos quosdam abusus sustulimus, qui contra scripturam, contra veteres Canones, contra veteris Ecclesiæ exempla, sine vlla certa autoritate vitio temporum recepti sunt. Ac magna ex parte veteres ritus diligenter apud nos seruantur. Quare rogamus, vt Cæsarea Maiestas, clementer audiat, quid in externis ritibus seruetur, quid qua de causa mutatum sit.

Hæc

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

¶ HAEC fere summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer iudicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant. Sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt, in quibus etiam si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcopos, vt propter confessionem, quam modo recensuimus, tolerarent nostros, quia ne Canones quidem tam duri sunt, vt eosdem ritus vbiq; esse postulent, neq; similes vnquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt. Quanquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter seruantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes ceremoniæ, omnia vetera instituta in Ecclesijs nostris aboleantur. Verum publica querela fuit, abusus quosdam in vulgarib. ritibus hærere. Hi quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.)

Ante postremum paragraphum Epilogi nostræ editionis, (quem tali asterismo (✣) notauimus) reperimus in alia editione, præscriptum hunc titulum.

ARTICVLI IN QVIBVS RECENSENTVR ABVSVS MVTATI.

Et post titulum hæc verba.

¶ CVM Ecclesiæ apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui noui sunt, & contra voluntatem Canonum vitio temporum recepti, rogamus vt Cæsarea Maiestas clementer audiat, & quid sit mutatum, & quæ fuerint causſæ, quo minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam obseruare. Nec habeat fidem Cæsarea Maiestas istis, qui vt inflamment odia hominum aduersus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum virorum, initio præbuerunt occasionem huic dissidio, & eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam Cæsarea Maiestas haud dubie comperiet tolerabiliorem esse formam & doctrinæ & ceremoniarum apud nos, quam qualem homines iniqui & maleuoli describunt. Porro veritas ex vulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi non potest. Facile autem hoc iudicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem ceremoniarum conseruandam, & alendam reuerentiam ac pietatem in populo, quam si ceremoniæ ritæ fiant in Ecclesijs.)

ARTICVLI DE ABVSIBVS QVI IN EXTERNIS RITIBVS MVTATI SVNT.

Hunc titulum, vt iam monuimus, reperimus alibi ante postremum paragraphum Epilogi nostræ editionis, perscriptum ita, vt expositus est.

I.

DE MISSA.

FALSO ACCVSANTVR ECCLESIAE NOSTRAE, QVOD Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Seruantur & vsitatæ ceremoniæ fere omnes, præterquam quod Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Ideo enim opus est ceremonijs, vt doceant imperitos, & tractatio verbi Dei excitet aliquos ad verum timorem & fidem & inuocationem. Et non solum Paulus præcipit vti lingua intellecta populo, sed etiam ita constitutum est humano iure. Assuefit populus, vt vna vtantur Sacramento, si qui sunt idonei. Id quoq; auget reuerentiam & religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi prius explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & vsu Sacramenti, quantam consolationem proponat his, qui agunt pœnitentiam, vt discant homines & timere DEVM, & credere, & exerceant inuocationem, petant & expectent bona à DEO. Hi sunt veri cultus Christianorum. Hos cultus, timorem, fidem, inuocationem, spem, &c. probat Deus. Itaq; cum hi cultus exercentur in vsu ceremoniarum, placet Deo Sacramenti vsus. Cum igitur & ad ceremoniam assuefiat populus, & de vsu admoneatur, fiunt Missæ apud nos rite & pie. Et geruntur omnia in Ecclesia, maiore cum grauitate & reuerentia, quam olim.

Constat autem, multis sæculis publicam fuisse querelam bonorum virorum de Missarum abusu ac prophanatione. Non enim obscurum est, quam late pateat hic abusus in omnibus templis, à qualibus celebrentur Missæ, contra Canonum interdictum. Deinde quam turpiter ad sacrilegum quæstum conferantur. Plurimi enim celebrant Missas, & sine pœnitentia, & tantum ventris caussa. Hæc notiora sunt, quam vt dissimulari possint. Nec videtur vnquam vlla res diuina ab initio mundi, adeo vulgo ad quæstum collata esse, sicut Missa.

Missa. Paulus autem horribiliter minatur his, qui *indigne* tractant Sacramentum, cum ait: Qui indigne ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini, reus erit sanguinis Domini, Et in Decalogo scriptum est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. Vt igitur sæpe alias mundus dedit pœnas pro idololatria, ita haud dubie hæc ingens prophanatio Missarum atrocissimis pœnis punietur. Et fortasis propter eam caussam præcipue plectitur Ecclesia his postremis temporibus, cæcitate, discordijs, bellis, & alijs multis pestibus. Atq; hos manifestos abusus Episcopi hactenus, cum quidem non ignorarent eos, non solum tolerauerunt, sed suauiter etiam riserunt. Nunc sero incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cum alia nulla res præbuerit occasionem tumultibus horum temporum, nisi abusus ipsi, qui ita erant iam manifesti, vt tolerari à moderatis hominibus diutius non possent. Vtinam Episcopi pro suo officio ante hæc tempora coërcuissent auaritiam atq; impudentiam seu Monachorum, seu aliorum, qui, mutato veteris Ecclesiæ more, Missas ad quæstum contulerunt.

Sed abusus illi, ex quo fonte orti sint, dicemus. Opinio est sparsa in Ecclesiam, quod cœna Domini sit opus, quod celebratum à sacerdote, mereatur remissionem peccatorum, culpæ & pœnæ, faciendi & alijs, idq; ex opere operato, sine bono motu vtentis. Item, quod applicatum pro mortuis, sit satisfactorium, hoc est, mereatur eis remissionem pœnarum purgatorij. Sic interpretantur sacrificium, cum Missam vocant sacrificium, opus videlicet, quod applicatum pro alijs, meretur eis remissionem culpæ & pœnarum, idq; ex opere operato, sine bono motu vtentis. Sic interpretantur oblationem à Sacerdote fieri in Missa pro viuis & mortuis. Hac persuasione recepta, iam homines docuerunt quærere remissionem peccatorum & omnis generis bona, Item liberare à pœnis mortuos, beneficio Missæ. Nec referebat à qualibus fierent Missæ, quia docebant eas prodesse alijs, sine bono motu vtentis. Deinde quærebatur, vtrum vna Missa dicta pro pluribus, tantundem prosit, quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio & numerum Missarum, & quæstum in infinitum auxit. Sed nos iam non de quæstu disputamus, impietatem accusamus. Docent enim nostri, hanc opinionem de merito & applicatione Missæ falsam & impiam esse. Hic est huius controuersiæ status. Ac facile est pijs iudicium de hac caussa, si quis expendat argumenta, quæ sequuntur.

Primum. Supra ostendimus consequi homines remissionem peccatorum gratis fide, id est, fiducia misericordiæ propter Christum. Ergo impossibile est consequi remissionem peccatorum propter alienum opus, & quidem sine bono motu, id est, sine fide propria.

Hæc ratio satis clare refutat illam prodigiosam & impiam opinionem, de merito & applicatione Missæ.

Secundum. Passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, vt ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item: Vna oblatione consummauit in perpetuum, eos qui sanctificantur. Deniq; bona pars Epistolæ ad Hebræos consumitur in hac sententia confirmanda, quod solum Christi sacrificium meruerit alijs remissionem peccatorum seu reconciliationem. Inquit: Ideo quotannis repetita esse Leuitica sacrificia, quia non aboleuerint peccata. Sed Christi sacrificio semel satisfactum esse pro omnium peccatis. Hic honos sacrificij Christi, non debet transferri in opus Sacerdotis. Diserte enim dicit, Vna oblatione sanctos consummatos esse. Adhæc impiũ est, fiduciã, quæ niti debet ipsa pontificis Christi oblatione & intercessione, transferre in opus Sacerdotis.

Tertium. In institutione cœnæ Domini, non mandat Christus, vt offerant Sacerdotes pro alijs viuis ac mortuis. Qua igitur autoritate hic cultus, tanquam oblatio pro peccatis, sine mandato Dei in Ecclesia institutus est?

Multo absurdius est, quod Missa confertur ad liberandas animas mortuorum. Nam Missa instituta est ad recordationem, hoc est, vt vtentes cœna Domini, recordatione beneficij Christi erigant & confirment fidem, & consolentur conscientias perterrefactas, Nec Missa satisfactio est pro pœna, sed instituta est propter remissionem culpæ, videlicet, non vt sit satisfactio pro culpa, Sed vt sit Sacramentum, quo vtentes admoneamur beneficij Christi & remissionis culpæ. Cum igitur illa applicatio cœnæ Domini ad mortuos liberandos sine scripturæ autoritate, imo contra scripturam, recepta sit, damnanda est, tanquam nouus & impius cultus.

Quartum. Ceremonia sine fide in nouo Testamento nihil meretur, nec facienti, nec alijs. Est enim opus mortuum, iuxta illud Christi: Veri adoratores, adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Idem probat totum caput 11. ad Hebræos: Fide potiorem hostiam obtulit Abel. Item: Sine fide impossibile est placere Deo. Ergo Missa non meretur remissionem culpæ aut pœnæ, ex opere operato. Hæc ratio perspicue refutat meritum, quod vocant, ex opere operato.

Quintum. Fide propria fit applicatio beneficij Christi, sicut testatur Paulus Roma. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, per sanguinem eius. Et hæc applicatio fit gratis. Ergo non fit applicatio alieno opere, neq; propter alienum opus. Nam cum Sacramentis vtimur, nostro opere ac nostra fide fit applicatio non alieno opere. Etenim si non contingeret nobis remissio nisi applica-

tis

tis Missis, fieret incerta, & fiducia transferenda esset à Christo in opus Sacerdotis, idq; vt constat, accidit. Porro fiducia collocata in opus hominis, damnata est.

Hæc argumenta & pleraq; alia, testantur necessario reprehensam esse opinionem de merito & applicatione Missæ pro viuis & mortuis. Iam si considerabitur, quam late vagatus sit hic error in Ecclesia, quomodo hac persuasione creuerit Missarum numerus, quomodo viuis & mortuis hoc sacrificio promissa sit remissio culpæ & pœnæ, apparebit Ecclesiam propter hanc profanationem horrendis peccatis deformatam esse. Nunquam grauior caussa, optime Imperator, in Ecclesia incidit, aut dignior, de qua docti & boni viri diligenter deliberent. Omnes pij ardentissimis votis à Deo petere debent, vt his peccatis Ecclesia liberetur. Reges omnes & Episcopi, omni studio anniti debent, vt hac tota caussa rite explicata, repurgetur Ecclesia.

Sextum. Institutio Sacramenti pugnat cum illo abusu. Nihil enim de oblatione pro peccatis viuorum & mortuorum præcipitur, sed præcipitur, vt sumantur corpus & sanguis Domini. Et vt id fiat ad recordationem beneficij Christi. Recordatio autem significat non aliquam tantum historiæ repræsentationem, velut in spectaculo, sicut somniant illi, qui defendunt meritum ex opere operato, sed significat fide recordari promissionem & beneficium, consolari conscientiam, & gratias agere pro tanto beneficio. Principalis enim caussa institutionis est, vt fides ibi excitetur & exerceatur, cum hoc pignus gratiæ accipimus. Præterea institutio ordinat, vt fiat communicatio, hoc est, vt ministri Ecclesiæ porrigant etiam alijs corpus & sanguinem Domini. Et hunc morem seruatum esse in principio Ecclesiæ, testatur Paulus ad Corinthios, qui præcipit etiam, vt alij alios expectent, vt fiat communis participatio.

Patefactis igitur abusibus priuatæ Missæ, quia & pleræq; omnes fiebant, propter illam applicationem pro peccatis aliorum, & non conueniunt cum institutione Christi, desierunt in nostris Ecclesijs. Est autem instituta vna communis Missa, iuxta Christi ordinationem, in qua Pastores Ecclesiarum consecrant, sumunt, & porrigunt alijs Sacramentum corporis & sanguinis Christi. Et fit talis Missa singulis ferijs, atq; alijs etiam diebus, siqui velint vti Sacramento. Nec admittuntur ad communionem, nisi antea explorati. Adduntur & conciones piæ, sicut Christus præcipit, vt habeantur conciones cum hæc ceremonia tractatur. Et in his concionibus, cum de cæteris articulis & præceptis Euangelij diligenter docentur homines, tum etiam admonentur, ad quem vsum institutum sit Sacramentum, videlicet, non quod ex opere operato mereatur eis remissionem peccatorum

catorum hæc ceremonia, Sed quod Sacramentum sit testimonium, sit pignus, quo Christus testetur se nobis præstare promissa, & quod promissiones ad nos pertineant, quod Christus exhibeat nobis corpus suum, vt testetur se in nobis efficacem esse tanquam in membris suis, Exhibeat sanguinẽ, vt testetur nos ablui sanguine suo. Prodest igitur Sacramentum his, qui agunt pœnitentiam, & ibi quærunt consolationem, & confirmati hoc testimonio, credunt vere sibi præstari remissionem peccatorum, & agunt gratias Christo pro tanto beneficio. Ita fit applicatio beneficij Christi, non propter alienum opus, sed propria cuiusq; fide, & proprio vsu Sacramenti. Nam cum ipsi vtimur, testatur ipsa Christi ordinatio, quod ad nos pertineat beneficium Euangelij. Talis vsus Sacramenti pius est, & docendus in Ecclesijs, qui & illustrat doctrinam de fide, & de spiritualibus exercitijs, & veris cultibus, & affert pijs conscientijs ingentem consolationem, & erigit fidem. Ante hæc tempora, de vsu Sacramenti longe aliter docebantur Ecclesiæ. Nihil proponebatur, nisi quod hoc opus faciendum esset. De fide, de consolatione conscientiarum, nemo quicquam monebat. Et vexabantur conscientiæ immodica diligentia confessionis. Hanc putabant puritatem esse, quam requirit Euangelium, cum Euangelium requirat verum timorem & veram fiduciam, & vsu huius Sacramenti nos consolatur, vt hi qui pœnitentiam agunt, credant certo se habere DEVM propitium propter Christum, etiamsi natura infirma & immunda est, etiamsi hæc nostra incoata obœdientia procul abest à perfectione legis. Ex his omnibus satis liquet, Missam apud nos, conuenire cum institutione Christi, & ritu primæ Ecclesiæ. Adhæc illustrat maxime verum vsum Sacramenti. Huiusmodi communis Missa fuit in veteri Ecclesia, vt Chrysostomus testatur, qui ait: Sacerdotem ad altare stare, & alios ad communionem accersere, alios vere arcere. Et ex Nicenæ Synodi decretis apparet, vnum aliquem celebrasse Liturgiam, vt Græci vocant, qui cæteris omnibus porrexerit corpus & sanguinem Domini. Hæc enim sunt verba decreti: Accipiant Diaconi secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, vel à presbytero sacram communionem. Hic diserte ipsos presbyteros ait accipere Sacramentum ab vno quodam porrigente. Nec priuatæ Missæ vlla fit mentio, ante Gregorij tempora. Sed quoties veteres de Missa loquuntur, apparet eos de vna quadam communi Missa loqui. Cum igitur Missæ ritus apud nos habeat autoritatem scripturæ, & exemplum veteris Ecclesiæ, & tantum intolerabiles quidam abusus abiecti sint: Speramus non posse improbari, nostrarum Ecclesiarum morem. Cæteri ritus adiaphori, magna ex parte, vsitato more seruantur, Sed numerus Missarum dissimilis est. Nec olim in Ecclesijs frequentissimis fiebat

fiebat quotidie Missa, vt testatur historia Tripartita lib. 9. cap. 38. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; Doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum tertio loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

De Missa.

¶ Falso accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Seruantur & vsitatæ ceremoniæ fere omnes, præterquam quod Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Nam ad hoc opus est ceremonijs, vt doceant imperitos, & quosdam excitet vere ad timorem aut fidem ac orationem tractatio verbi Dei. Et non modo Paulus præcipit vti lingua intellecta populo in Ecclesia, sed etiam ita constitutum est humano iure.

Assuefit populus, vt vna vtantur Sacramento, si qui sunt idonei, id quoq; auget reuerentiam ac religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & vsu Sacramenti, quantam consolationem afferat pauidis conscientijs, vt discant Deo credere, & omnia bona à Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum, talis vsus Sacramenti alit pietatem erga Deum. Itaq; non videntur apud aduersarios Missæ maiore religione fieri, quam apud nos.

Constat autem hanc quoq; publicam & longe maximam querelam omnium bonorum virorum diu fuisse, quod Missæ turpiter prophanarentur, collatæ ad quæstum. Neq; enim obscurum est, quam late pateat hic abusus in omnibus templis, à qualibus celebrentur Missæ, tantum propter mercedem aut stipendium, quam multi contra interdictum Canonum celebrent. Paulus autem grauiter minatur his qui indigne tractant Eucharistiam, cum ait, Qui ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Itaq; cum apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, desierunt apud nos priuatæ Missæ, cum fere nullæ priuatæ Missæ nisi quæstus causa fierent.

Neq; ignorauerunt hos abusus Episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc esset dissensionum. Antea sua dissimulatione multa vitia passi sunt in Ecclesiam serpere. Nunc sero incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cum hic tumultus non aliunde sumserit occasionem, quam ex illis abusibus, qui tam manifesti

erant, vt tolerari amplius non possent. Magnæ dissensiones de Missa, de Sacramento extiterunt. Fortasse dat pœnas orbis tam diuturnæ prophanationis Missarum, quam in Ecclesijs tot sæculis tolerauerunt isti, qui emendare & poterant & debebant. Nam in Decalogo scriptum est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. At ab initio mundi nulla res diuina, ita videtur vnquam ad quæstum collata fuisse, vt Missa.

Accessit opinio, quæ auxit priuatas Missas in infinitum, videlicet quod Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus. Hinc manauit publica opinio, quod Missa sit opus tollens peccata viuorum & mortuorum, ex opere operato. Hic cœptum est disputari, vtrum vna Missa dicta pro pluribus, tantundem valeat quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

De his opinionibus nostri admonuerunt, quod dissentiant à scripturis sanctis, & lædant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, vt ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item, Vna oblatione consummauit in perpetuum sanctificatos.

Item, scriptura docet, Nos coram Deo iustificari per fidem in Christum, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum, Iam si missa tollit peccata viuorum & mortuorum ex opere operato, contingit iustificatio ex opere missarum, non ex fide, quod scriptura non patitur.

Sed Christus iubet facere in sui memoriam, quare Missa instituta est, vt fides in ijs qui vtuntur Sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pauidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse, ac sentire quod vere exhibeantur nobis. Nec satis est historiam recordari, quia hanc etiam Iudæi & impij recordari possunt. Est igitur ad hoc facienda Missa, vt ibi porrigatur Sacramentum his, quibus opus est consolatione, sicut Ambrosius ait, Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam.

Cum autem Missa sit talis communicatio Sacramenti, seruatur apud nos vna communis Missa singulis ferijs atq; alijs etiam diebus, si qui Sacramento velint vti, vbi porrigitur Sacramentum his qui petunt. Neq; hic mos in Ecclesia nouus est, Nam veteres ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ Missæ. De communi Missa plurimum loquuntur. Chrysostomus ait, Sacerdotem quotidie stare ad altare, & alios ad communionem accersere, alios arcere. Et ex

Canoni-

Canonibus veteribus apparet vnum aliquem celebrasse Missam, à quo reliqui presbyteri & Diaconi sumserunt corpus Domini. Sic enim sonant verba Canonis Niceni, Accipiant Diaconi secundum ordinem post presbyteros, ab Episcopo vel à presbytero sacram communionem. Et Paulus de communione iubet vt alij alios expectent, vt fiat communis participatio.

Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiæ, ex scriptura & patribus, confidimus improbari eam non posse, maxime cum publicæ ceremoniæ, magna ex parte similes vsitatis seruentur, tantum numerus Missarum est dissimilis, quem propter maximos & manifestos abusus certe moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesijs frequentissimis non fiebat quotidie Missa, vt testatur historia Tripartita lib. 9. cap. 38. Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.)

II.

DE VTRAQVE SPECIE SACRAMENTI.

ET quoniam communis Missa apud nos celebratur, vt intelligat populus, se quoq; sanctificari sanguine Christi, & discat verum vsum ceremoniæ, Datur laicis vtraq; pars Sacramenti in cœna Domini, quia Sacramentum institutum est, non solum pro parte Ecclesiæ, scilicet pro presbyteris, Sed etiam pro reliqua Ecclesia, igitur & populus vtitur Sacramento, sicut Christus instituit. Et quidem Christus inquit, Matth. 26. Bibite ex hoc omnes, vbi manifeste ait de poculo, vt omnes bibant. Et ne quis cauillari possit quod id tantum ad sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio ad Corinthios testatur, toram Ecclesiam communiter vsam esse vtraq; parte. Hic mos diu mansit etiam in Latinis Ecclesijs, nec constat, quando aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse, Sic scribit alicubi ad Cornelium Papam: Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis, sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit: Sacerdotes Eucharistiæ ministrant, & sanguinem Christi populis diuidunt.

Extat in Decretis canon Pontificis Gelasij, qui prohibet diuidi Sacramentum, his verbis: Comperimus autem quod quidam, sumta tantum corporis sacri portione, à calice sacri cruoris absti-

neant, qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuisio vnius eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio, non potest accidere.

In Historia Tripartita scriptum est, in obiurgatione Theodosij Imperatoris, quem Ambrosius noluit ad communionem admittere sine pœnitentia, propterea quod Thessalonicæ paucorum militum necem, qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbe vltus erat, trucidaueratq; septem millia ciuium. Hic Ambrosius inquit: Quomodo his manibus suscipies sanctum Domini corpus? qua temeritate, ore tuo, poculum sanguinis precioſi percipies? &c. Constat igitur veteris Ecclesiæ morem fuisse, dare populo vtramq; Sacramenti partem. Tantum consuetudo non ita vetus, adimit populo alteram partem. Non disputabimus autem, quid sentiendum sit de consuetudine recepta, contra autoritatem Apostolicæ scripturæ, contra Canones, contra exemplum veteris Ecclesiæ, Intelligunt enim omnes pij, conscientias de doctrina Christiana verbum Dei consulere debere, nec approbandam esse consuetudinem contra verbum Dei. Quanquam autem consuetudo, mutauerit in latina Ecclesia veterem morem, tamen non improbat, aut prohibet. Nec vero humana autoritas prohibere ordinationem Christi, & receptissimum vsum veteris Ecclesiæ debet. Ideo nos non duximus prohibendum esse vsum integri Sacramenti. Et in ea ceremonia, quæ debet esse fœdus mutuæ dilectionis in Ecclesia, non voluimus contra caritatem duri esse aliorum conscientijs, qui maluerunt integro Sacramento vti, neq; sæuitiam ea in re vllam exercendam esse putauimus. Sed quantum possumus, vna cum ipsa ceremonia, restituimus piam doctrinam de fructu ceremoniæ, vt intelligat populus, quomodo Sacramentum propositum sit, ad consolandas conscientias eorum, qui agunt pœnitentiam, Hæc doctrina, inuitat pios ad vsum ad & reuerentiam Sacramenti. Etenim non solum ceremonia mutilata fuit antea, Sed etiam neglecta præcipua doctrina de fructu. Et fortasis ceremoniæ mutilatio, significauit obscuratum esse Euangelium de sanguine Christi, hoc est, de beneficio mortis Christi. Nunc Dei beneficio, renouatur ac restituitur pura doctrina de fide, vna cum ceremonia.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum primo loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

De vtraqve Specie.

¶ Laicis datur vtraq; Species Sacramenti in cœna Domini, quia hic mos habet mandatum Domini Matth. 26. Bibite ex hoc omnes.

nes. Vbi manifeste præcipit Christus de poculo vt omnes bibant, & ne quis possit cauillari, quod hoc ad Sacerdotes tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exemplum recitat, in quo apparet totam Ecclesiam vtraq; specie vsam esse, Et diu mansit hic mos in Ecclesia, nec constat quando aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse. Idem testatur Hieronymus, qui ait, Sacerdotes Eucharistiæ ministrant, & sanguinem Christi populis diuidũt. Imo Gelasius Papa mandat, ne diuidatur Sacramentum, Dist. 2. de consecratione. Cap. comperimus. Tantum consuetudo non ita vetus aliud habet. Constat autem quod consuetudo contra mandata Dei introducta, non sit probanda, vt testantur Canones, Dist. 8. Cap. veritate, cum sequentibus. Hæc vero consuetudo non solum contra scripturam, sed etiam contra veteres Canones & exemplum Ecclesiæ, recepta est. Quare si qui maluerunt vtraq; specie Sacramenti vti, non fuerunt cogendi, vt aliter facerent cum offensione conscientiæ.

Et quia diuisio Sacramenti non conuenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio quæ hactenus fieri solita est.)

III.

DE CONFESSIONE.

HVIC parti doctrinæ Christianæ de pœnitentia, inprimis magnas tenebras offuderunt Theologi & Canonistæ. Idq; testantur non solum ipsorum Bibliothecæ, sed etiam omnium piorum conscientiæ, quæ fatentur illas inextricabiles disputationes Theologorum, & traditiones infinitas de pœnitentia, horribilem carnificinam conscientiarum fuisse. Nusquam enim quicquam certi docent, quomodo contingat remissio peccatorum: De fide prorsus est altissimum silentium. Imo iubent perpetuo dubitare de remissione peccatorum. Postea excruciant conscientias acerba enumeratione delictorum, Item satisfactionibus. Qualis enim laqueus conscientiæ fuit traditio, quæ præcipit omnia peccata enumerare?

Satisfactiones vero obscurauerunt beneficium Christi, quia etiam docti fingunt, per eas compensari æternam mortem. Indocti putabant his operibus emi remissionem culpæ. Quid quod plerunq; fuerint cultus non mandati à Deo, βαττολογίαι precum, inuocationes sanctorum, peregrinationes, & hoc genus alia? Ita fuit obruta ingenti aceruo inutilium ac malarum opinionum, simplex doctrina de pœnitentia. Et constat multis seculis bonos desiderasse doctrinam puriorem.

Porro, præcipue opus est in Ecclesia extare purissimam & simplicissimam de pœnitentia doctrinam. Ideo huic articulo maxime

studue-

ſtuduerunt noſtri lumen afferre, quem quidem ita patefecerunt, atq; illuſtrarunt, vt etiam aduerſarij ſaniores fateantur, hac in re bene meritos eſſe de Eccleſia.

Nam ſimpliciter, plane, ſine vlla Sophiſtica, proponimus Euangelij ſententiam de pœnitentia, vt intelligant homines, quomodo ad Chriſtum redire debeant, quomodo conſequantur remiſsionem peccatorum, qui cultus, quæ opera placeant Deo. Primum docemus neceſſariam eſſe contritionem, hoc eſt, veros terrores & dolores animi, qui agnoſcit iram Dei, & dolet ſe peccaſſe, & deſinit mala perpetrare. Etſi autem hi dolores neceſſarij ſunt, tamen ſciendum eſt remiſsionem peccatorum, non dari propter dignitatem contritionis, ſeu horum dolorum. Sed addenda eſt fides, hoc eſt, fiducia miſericordiæ promiſſæ propter Chriſtum, & ſtatuendum eſt, gratis remitti peccata propter Chriſtum.

Cum hac fide in terroribus illis erigimur, conſequimur certo remiſsionem peccatorum, ſicut ſupra oſtendimus, Et hanc fidem concipiunt animi ex Euangelio, Item ex abſolutione quæ Euangelium annuntiat, & applicat perterrefactis conſcientijs. Ideoq; docent noſtri retinendam eſſe in Eccleſijs priuatam Abſolutionem, Et eius dignitatem, & poteſtatem clauium, veris & ampliſsimis laudibus ornant: quod videlicet poteſtas clauium adminiſtret Euangelium, non ſolum in genere omnibus, ſed etiam priuatim ſingulis, Sicut Chriſtus inquit: Lucratus eris fratrem, &c. Et quod voci illi Euangelij, quod miniſterio Eccleſiæ nobis in abſolutione adminiſtratur, credendum ſit, tanquam voci de cœlo ſonanti.

Hoc totum beneficium Abſolutionis & huius miniſterij, antea fuit omnino obſcuratum falſis opinionibus illorum, qui docuerunt Abſolutionem non valere, niſi ſufficienter contriti ſimus. Et poſtea iubebant dubitare de abſolutione, quia nemo ſciret ſe ſatis contritum eſſe. Quid fuit hoc aliud, quam Euangelij conſolationem eripere conſcientijs, & tollere ex Eccleſia, ac prorſus abolere miniſterium Euangelij, ſeu poteſtatem clauium? Quis non videt hos tam pernicioſos errores, merito reprehenſos eſſe?

Cum autem confeſsio præbeat locum impertiendæ Abſolutioni priuatim, & ritus ipſe intellectum poteſtatis clauium, & remiſſionis peccatorum conſeruet in populo: Præterea cum illud colloquium magnopere proſit, ad monendos & erudiendos homines, diligenter retinemus in Eccleſijs Confeſsionem, ſed ita, vt doceamus, enumerationem delictorum non eſſe neceſſariam iure diuino, nec onerandas eſſe conſcientias illa enumeratione. Nullum enim extat in ſcripturis Apoſtolicis præceptum, de hac enumeratione. Et omnium delictorum recitatio impoſsibilis eſt, iuxta illud Pſalmi:

Delicta

Delicta quis intelligit? Item, Ieremais ait: Prauum est cor hominis & inscrutabile. Quod si nulla peccata, nisi recitata remitterentur, nunquam possent acquiescere conscientiæ, quia plurima peccata neq; vident, neq; meminisse possunt. Qua ex re facile intelligi potest, ministerium absolutionis, & remissionem non pendere ex conditione enumerationis.

Testantur & veteres scriptores non esse necessariam Enumerationem. Chrysostomus enim in epistola ad Hebræos inquit: Persuadeamus nobis peccasse nos, nec in lingua tantum pronuntiet, sed etiam intima conscientia, nec tantum dicamus nos esse peccatores, sed etiam peccata specialiter computemus. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neq; te, vt apud alios accuses, sed obœdire te volo Prophetæ: Reuela Domino viam tuam, Coram Deo peccata tua confitere, Apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuntia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria, & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Hæc Chrysostomi concio, non solum docet, quid de Enumeratione sentiendum sit, Sed etiam grauissime coniungit contritionem & fidem, Sicut nos coniungimus: iubet primum, vt peccata vere agnoscamus, & ex animo detestemur: deinde docet addendam esse orationem ac fidem, quæ statuat nobis ignosci. Et alio in loco ait: Peccata tua dicito, vt deleas. Si pudet dicere quod peccaueris, dicito quotidie in anima tua. Non dico, vt confitearis ea seruo, vt exprobret, Dic Deo, vt curet ea.

Fatetur & glossa in Decretis de pœnitentia, distinctione quinta, Confessionem institutam esse ab Ecclesia, nec præcipi eam in scripturis veteris & noui Testamenti, Idem pleriq; doctores senserunt. Quare sententia nostra de Confessione, neq; houa, neq; absurda est.

Postremo de satisfactionibus, vel maxime opus fuit moneri pias mentes. Nam satisfactiones plus etiam incommodi habuerunt, quam illa enumeratio. Obscurabant enim beneficium Christi, quia indocti putabant, se remissionem culpæ consequi, propter illa propria opera. Deinde si quid in his erat omissum, conscientiæ perturbabantur. Item deligebantur ceremoniæ, peregrinationes, & huius generis alia inutilia opera, non mandata diuinitus. Et his fingebant ipsi doctores, compensari mortem æternam.

Itaq; duximus pias mentes liberandas esse his terroribus, & docemus satisfactiones, videlicet Canonicas illas, quas ipsi vocant opera indebita, &c. nec ad remissionem culpæ, nec ad remissionem pœnæ æternæ prodesse, nec esse necessarias. Olim in Ecclesia mos fuit in publica pœnitentia, non recipere lapsos ad Ecclesiam redeuntes, nisi addita aliqua mulcta exempli caussa. Ab illo more sunt

ortæ

ortæ satisfactiones. Sed veteres illo exemplo volebant populum à peccando deterrere, non sentiebant ceremoniam illam esse compensationem culpæ, vel æternæ mortis, vel purgatorij, Hæc postea affinxerunt homines indocti.

Sed veteres illi mores tempore consenuerunt, & antiquati sunt. Nos igitur non oneramus conscientias satisfactionibus, Sed illud docemus, fructus pœnitentiæ necessarios esse, obœdientiam, timorem Dei, fidem, dilectionem, castitatem, & vniuersam nouitatem spiritus, debere in nobis crescere.

Monemus & illud, sæpe puniri peccata etiam temporalibus pœnis in hac vita, vt Dauid, Manasse, & alij multi puniti sunt. Et has pœnas mitigari docemus bonis operibus, & vniuersa pœnitentia, Sicut docet Paulus, Si nos ipsos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et pœnitentia meruit, vt Deus sententiam de delenda Ninive mutaret.

Ita, cum antea disputationes de pœnitentia fuerint inextricabiles, & plenæ absurdarum opinionum, nunc repurgata doctrina, ita traditur populo, vt intelligi possit, & prosit ad pietatem. Retinemus & illustramus veras pœnitentiæ partes, Contritionem, Fidem, Absolutionem, Remissionem peccatorum, Emendationem totius vitæ, mitigationem præsentium pœnarum.

Ac speramus bonos viros in hoc loco, non solum nihil reprehendere, sed etiam gratiam habere his, qui repurgarunt hanc doctrinæ Christianæ partem, quam prodest in Ecclesijs extare, quam planissime explicatam atq; illustratam. Christus inquit, Angelos in cœlo lætari, cum vident resipiscere peccatorem. Itaq; gratulantur Ecclesiæ, & ipsi Angeli, puram de pœnitentia doctrinam.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum quarto loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

De Confessione.

¶ Confessio in Ecclesijs apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et docetur populus diligentissime de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines, vt absolutionem plurimi faciant, quia sit vox Dei & mandato Dei pronuntietur. Ornatur potestas clauium, & commemoratur quantam consolationem afferat perterrefactis conscientijs, & quod requirat Deus fidem, vt illi absolutioni tanquam voci de cœlo sonanti credamus, & quod illa fides in Christum vere consequatur, & accipiat remissionem peccatorum. Antea immodice extollebantur satisfactiones, fidei vero

& meriti

& meriti Christi, ac iusticiæ fidei nulla fiebat mentio, quare in hac parte minime sunt culpandæ Ecclesiæ nostræ. Nam hoc etiam aduersarij tribuere nobis coguntur, quod doctrina de pœnitentia diligentissime à nostris tractata ac patefacta sit.

Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandæ conscientiæ cura enumerandi omnia delicta, quia impossibile est omnia delicta recitare, Vt testatur Psalmus, Delicta quis intelligit? Item Ieremias, Prauum est cor hominis & inscrutabile. Quod si nulla peccata nisi recitata remitterentur, nunquam acquiescere conscientiæ possent, qui plurima peccata neq; vident neq; meminisse possunt. Testantur & veteres scriptores enumerationem non esse necessariam. Nam in Decretis citatur Chrysostomus, qui sic ait, Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neq; apud alios te accuses, sed obœdire te volo Prophetæ dicenti, Reuela ante Deum viam tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deum verum iudicem, cum oratione. Delicta tua pronuntia non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria, &c. Et glossa de pœnitentia, Dist. 5. Cap. Confideret, fatetur humani iuris esse confessionem. Verum confessio, cum propter maximum absolutionis beneficium, tum propter alias conscientiarum vtilitates apud nos retinetur.)

IIII.

DE DISCRIMINE CIBORVM ET SIMILIBVS TRADITIONIBVS PONTIFICIIS.

IN hac corporali vita opus est traditionibus, hoc est, locorum ac temporum discriminibus, vt ordine gerantur res in Ecclesia, sicut præcipit Paulus, vt omnia fiant ordine, & ita, vt deceant. Ideo & Ecclesia habet traditiones, hoc est, constituit quibus temporibus, vbi conuenire populus debeat. Ad hunc ciuilem finem licet condere traditiones. Sed homines imperiti doctrinæ Christianæ, non sunt hoc fine contenti, sed affingunt superstitiosas opiniones traditionibus, easq; per superstitionem sine modo cumulant. Id questi sunt accidisse in Ecclesia, non tantum recentiores, Gerson & alij quidam, sed Augustinus etiam.

Quare necesse est populum admonere, quid de traditionibus, quæ humana autoritate conditæ sunt in Ecclesia, sentiendum sit. Neq; enim nihil caussæ est, cur Christus & Paulus toties de traditionibus concionentur, & Ecclesiam admoneant, vt prudenter de traditionibus iudicet.

Fuit

Fuit autem persuasio publica non modo vulgi, sed etiam docentium in Ecclesijs, discrimina ciborum & similia opera, de quibus Ecclesiasticæ traditiones præcipiunt, cultus esse Dei, qui mereantur remissionem peccatorum. Item, tales cultus esse iusticiam Christianam, & necessarios esse, sicut in veteri Testamento, Leuiticæ ceremoniæ necessariæ fuerunt, nec posse sine peccato omitti, etiam extra scandali casum. Hæ persuasiones multa pepererunt incommoda.

Primum, obscurata est Euangelij propria doctrina, quæ docet gratis remitti peccata propter Christum. Hoc beneficium Christi translatum est in illa humana opera. Ac propter hanc opinionem præcipue auctæ sunt traditiones, quia existimabantur opera illa mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones, esse iusticia Christiana. Porro maxime ob hanc caussam, tam crebro, tam seuere admonet nos Paulus de traditionibus cauendis, ne beneficium Christi transferretur in traditiones, ne gloria Christi obscuraretur, ne conscientijs eriperentur veræ & firmæ consolationes, Deniq; ne fides, hoc est, fiducia misericordiæ Christi obrueretur. Hæc pericula caueri Paulus voluit, Maxime enim opus est, extare in Ecclesia puram doctrinam, de beneficio Christi, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum.

Secundo. Hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia hæc pædagogia, existimabatur esse spiritualis & Christiana iusticia. Item, præferebantur humanæ traditiones præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. Hæc πτῶχα στοιχεῖα erant in professione honestissimi tituli, quod essent vita spiritualis. Item perfectio Christiana. Interim mandata Dei de vocatione, nullam laudem habebant. Quod Paterfamilias educabat sobolem, quod Mater pariebat, quod Princeps regebat rempublicam, hæc opera despiciebantur, non iudicabantur esse cultus Dei, Versabantur in perpetua dubitatione mentes plurimorum, an coniugium, magistratus, & similes vitæ ciuilis functiones, Deo placerent. Hæc dubitatio multos valde cruciauit, Multi deserta sua vocatione, deserta republica abdiderunt se in Monasteria, vt vitæ genus quærerent, quod arbitrabantur Deo magis placere, imo quod arbitrabantur mereri remissionem peccatorum.

Tertio. Opinio necessitatis, etiam duriter exercuit conscientias. Traditiones existimabantur esse necessariæ, Et tamen nemo, quamlibet diligens obseruabat omnes, præsertim cum sint innumerabiles. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem consciuisse, quia animaduerterant se non posse satisfacere traditionibus. Et interim nullam consolationem de gratia, de iusticia fidei audierant. Videmus Summistas & Theologos colligere

gere traditiones, & quærere ἐπιεικείας, vt leuent conſcientias, Sed ne ipſi quidem ſibi ſatisfaciunt, non poſſunt ſe ſatis extricare, interdum etiam illæ ipſæ interpretationes injiciunt laqueos conſcientijs. Et in traditionibus colligendis, ita fuerunt occupatæ Scholæ, & conciones, vt non vacauerit attingere ſcripturam, & quærere vtiliorem doctrinam de fide, de cruce, de ſpe, de dignitate rerum ciuilium, de conſolatione conſcientiarum in arduis tentationibus. Itaq; multi boni viri ſæpe quæſti ſunt, ſe his rixis traditionum impediri, quo minus libere verſari in meliore doctrinæ genere poſſent. Cum igitur huiusmodi ſuperſtitioſæ opiniones hærerent in traditionibus, neceſſe fuit admonere Eccleſias, quid de traditionibus ſentiendum ſit, errore pias mentes liberare, mederi pauidis conſcientijs, & illuſtrare beneficium Chriſti. Non hoc agimus, vt labefactetur autoritas Eccleſiaſticæ poteſtatis, non detrahimus de dignitate Epiſcoporum, non diſsipamus εὐταξίαν Eccleſiæ. Recte intellectæ traditiones magis amantur, Sed illæ Iudaicæ opiniones, tantum reprehenduntur. Sic igitur docemus de ceremonijs, humana autoritate conditis in Eccleſia. Primum de traditionibus, quæ pugnant cum mandatis Dei, aut non poſſunt obſeruari ſine peccato, ſequenda eſt regula Apoſtolorum: Oportet Dei magis obœdire quam hominibus. Talis eſt traditio de cœlibatu. Deinde de reliquis ceremonijs, quæ ſunt ſua natura res mediæ ſeu indifferentes, vt ieiunia, feriæ, diſcrimina veſtitus, & ſimiles, ſciendum eſt, tales obſeruationes nec mereri remiſſionem peccatorum, nec iuſticiam, nec perfectionem Chriſtianam eſſe, Sed res eſſe adiaphoras, quæ extra ſcãdali caſum omitti poſſunt.

Teſtimonia huius ſententiæ, plana & clara ſunt, in Euangelio & diſputationibus. Nam Spiritus ſanctus duxit operæprecium eſſe, vt diligenter de hac re moneret Eccleſiam, ne ſuperſtitioſis opinionibus obrueretur Euangelium.

Roman. 14. Regnum Dei non eſt eſca aut potus, Sed iuſticia, pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Hic ſatis clare docet Paulus, iuſticiam Chriſtianam, eſſe motus ſpirituales cordis, non eſſe externas obſeruationes ciborum, dierum, &c.

Coloſſ. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, aut parte diei feſti, Vetat iudicari conſcientias, hoc eſt, condemnari conſcientias in vſu talium rerum, ſed prorſus vult haberi pro rebus indifferentibus, & quæ non pertinent ad iuſticiam Euangelij. Et deinde longa & grauis concio eſt, & de Moſaicis ritibus, & de ceremonijs inſtitutis humana autoritate, Loquitur enim Paulus de vtroq; genere nominatim. Negat eas eſſe iuſticiam Chriſtianam, & vetat conſcientias onerare talibus traditionibus, Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis

mundi, quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Ne attingas, Ne guſtes, Ne contrectes.

Matth. 15. Omne quod intrat in os, non coinquinat hominem. Et quidem ibi excuſat Apoſtolos, violantes vſitatam traditionem, & addit ſententiam memorabilem: Fruſtra colunt me mandatis hominum. Negat eſſe veros & vtiles cultus ad iuſticiam coram Deo, quare non ſunt iuſticia Chriſtiana, nec ſunt neceſſarij cultus. Atqui conſtat, in Eccleſia humanos cultus, mirum in modum hactenus creuiſſe. Quotidie cumulabant monachi ceremonias, nouis & ſuperſtitionibus & aucupijs. Et hæ nugæ putabantur eſſe præcipui cultus Dei, præcipua pietas, cum Chriſtus tam graui oraculo vetet humanas ceremonias haberi pro cultibus. Non enim prohibet condere traditiones ad finem politicum, hoc eſt, propter bonum ordinem, ſed cultus eſſe negat, cum ait: Fruſtra colunt me. Et docet veros cultus, eſſe opera diuinitus præcepta, Timorem, fidem, dilectionem, patientiam, caſtitatem, parere vocationi, facere officium, &c.

Act. 15. ait Petrus: Quare tentatis Deum? imponentes iugum, ſuper ceruices diſcipulorum, quod neq; nos, neq; patres noſtri portare potuimus, ſed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmodum & illi. Hic docet Petrus, contingere nobis remiſsionem peccatorum, & ſalutem, propter Chriſtum, non propter Moſaicos aut ſimiles ritus. Et admonet, grauiſsime peccare illos, qui conſcientias onerant talibus obſeruationibus. Nec enim leuis eſt reprehenſio, cum inquit, Quid tentatis Deum?

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, coniugij, & ſimiles traditiones, doctrinas dæmoniorum. Quare autem tam atroci conuicio vſus eſt? Non voluit nullas prorſus fieri ordinationes, nulla ſeruari diſcrimina locorum, temporum: Sed tunc ſentit eſſe doctrinas dæmoniorum, quando in eas transfertur beneficium Chriſti, quando habentur pro iuſticia, item pro neceſſarijs cultibus, quando affingitur opinio neceſsitatis, & cruciantur conſcientiæ, & excutitur eis fides. Hæc incommoda, volunt caueri, Chriſtus & Apoſtoli. Ideoq; toties tam vehementer aduerſus traditiones concionantur. Ac mirum eſt illis fulminibus nihil moueri eos, qui ſuperſtitioſas opiniones traditionum defendunt.

Cæterum docemus non eſſe damnandas traditiones, quæ nihil præcipiunt contra mandata Dei, & habent finem politicum, videlicet, quæ ad hoc conditæ ſunt, vt ordine res in Eccleſia gerantur: cuiusmodi ſunt traditiones de feriis, Die dominico, Natali, Paſchate, & reliquis, item de ſacris lectionibus, & ſimiles. Et huius generis veteres ritus, libenter retinemus in noſtris Eccleſijs. Et tamen admonetur populus, vt ſciat, quid de talibus moribus ſentiendum ſit,

sit, videlicet, quod non mereantur remissionem peccatorum, quod non sint iusticia Christiana, nec cultus necessarij ad iusticiam Christianam, sed res indifferentes, quas extra scandali casum liceat omittere. Hæc ἐπιείκεια traditionum, liberat conscientias à superstitiosis opinionibus, & ab illa veteri carnificina, Et tamen egregiam commendationem affert traditionibus, quia verum earum vsum ostendit. Omnes moderati homines libentius parent traditionibus, postquam intelligunt, priuatim conscientias periculo liberatas esse, & eatenus parendum esse, ne perturbetur communis tranquillitas, neue imbecilles lædantur. Deinde munit, & conseruat hæc interpretatio, publicos mores ac disciplinam, quia iubet caueri scandala. Ad exemplum pertinet, & ad assuefaciendam adolescentiam & vulgus, conservare publicas ferias, cœtus in templis, lectiones, &c. Ideo huiusmodi ordinationes non sunt dissipandæ, sed potius communi studio adiuuandæ. Hæ sunt veræ, & honestæ laudes traditionum, quæ omnes pios & moderatos, haud dubie, maxime inuitant ad amandos, tuendos, & ornandos publicos mores. Euangelium docet reuerenter sentire, non solum de alijs ciuilibus legibus ac moribus, sed etiam de Ecclesiasticis, & verum vsum harum monstrat. Sed gradus tamen constituit, & discerni vult doctrinam de Christo, & rebus cœlestibus ac æternis, à pædagogia Ecclesiastica. Hæc libertas, de qua hic dicimus, non fuit ignota patribus, Augustinus enim inquit: Totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes, & in hanc sententiam multa disputat. Irenæus inquit: Dissonantia ieiunij, non dissoluit fidei consonantiam. Tripartita historia multa colligit exempla dissimilium rituum, & addit egregium Epiphonema: Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem & pietatem. Sed nihil opus est, in re manifesta colligere multa testimonia. Verum hic vociferantur aduersarij, labefactari hac doctrina disciplinam publicam, effici ἀναρχίαν. Item aboleri bona opera & mortificationem carnis, iuxta Iouiniani dogma. Has calumnias partim iam refutauimus. Non enim fit ἀναρχία nec labefactatur publica disciplina, cum traditiones, quarum finis est politicus, seruandas esse doceamus. Doceamus & scandala cauenda esse. Sed de mortificatione carnis sic respondemus: Vera & non simulata mortificatio est tolerare crucem, versari in periculis, ærumnis, & afflictionibus. Huius generis obœdientia est cultus DEI, & opus spirituale, sicut docet Psalmus, Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, &c. Docemus præterea aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplina, laboribus, temperantia, meditatione

diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, coërcere carnem debet. Horum finis proprius ac proximus esse debet, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, & vt mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendum, hæc exercitia cultus esse, qui mereantur remissionem peccatorum, aut satisfactiones esse, &c. Et hæc disciplina debet esse perpetua, nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. De hac disciplina inquit Christus: Cauete ne corpora vestra grauentur crapula. Item, Hoc genus dæmoniorum non ejcitur, nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Itaq; non vituperamus ieiunia, Sed superstitiosas opiniones, & laqueos conscientiarum, in traditionibus. Porro hæc exercitia, cum ad illum finem referuntur, vt habeamus corpora obnoxia ad res spirituales, & ad faciendum officium, iuxta vocationem, &c. sunt in pijs bona & meritoria opera, vt testatur Danielis exemplum. Sunt enim opera, quæ ad hunc finem requirit Deus, vt carnem coërceant.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum quinto loco, inter eos quibus recensentur abusus mutati.

De Discrimine ciborvm.

¶ Publica persuasio fuit non tantum vulgi, sed etiam docentium in Ecclesijs, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanæ, sint opera vtilia ad promerendam remissionem culpæ & pœnæ. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur nouæ ceremoniæ, noui ordines, nouæ feriæ, noua ieiunia, & doctores in templis exigebant hæc opera, tanquam necessarium cultum ad promerendam iustificationem, & vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus, multa incommoda in Ecclesia secuta sunt.

Primo, obscurata est doctrina de gratia & iusticia fidei, quæ est præcipua pars Euangelij, & quam maxime oportet extare & eminere in Ecclesia, vt meritum Christi bene cognoscatur, & fides quæ credit remitti peccata propter Christum, non propter vlla nostra opera, longe supra opera collocetur. Quare & Paulus in hunc locum maxime incumbit, legem & traditiones humanas remouet, vt ostendat iusticiam Christianam aliud quiddam esse, quam huiusmodi opera, videlicet fidem, quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli, pene tota oppressa est per traditiones, quæ pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum & similes cultus,

tus, oporteat mereri remissionem peccatorum & iustificationem. In pœnitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur, in his videbatur pœnitentia tota consistere.

Secundo, hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia traditiones longe præferebantur præceptis Dei, Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. Hæ obseruationes erant in possessione honestissimi tituli, quod essent vita Spiritualis, & vita perfecta. Interim mandata Dei iuxta vocationem, nullam laudem habebant, quod paterfamilias educabat sobolem, quod mater pariebat, quod Princeps regebat Rempub. hæc putabantur esse opera mundana & imperfecta, & longe deteriora illis splendidis obseruationibus. Et hic error valde cruciauit pias conscientias, quæ dolebant se teneri imperfecto vitæ genere, in coniugio, in magistratibus, aut alijs functionibus ciuilibus, mirabantur monachos & similes, & falso putabant illorum obseruationes, magis mereri remissionem peccatorum & iustificationem.

Tertio, traditiones attulerunt magna pericula conscientijs, quia impossibile erat omnes traditiones seruare, & tamen homines arbitrabantur has obseruationes, necessarios esse cultus. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem conscisuisse, quia senserant, se nō posse satisfacere traditionibus, & interim consolationē nullam de iusticia fidei & de gratia audierāt.

Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere ἐπιεικείας vt leuent conscientias, non satis tamen expediunt, sed interdum magis inijciunt laqueos conscientijs. Et in in colligendis traditionibus ita fuerunt occupatæ scholæ, & conciones, vt non vacauerit attingere scripturam, & quærere vtiliorem doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate ciuilium rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaq; Gerson, & alij quidam Theologi grauiter quæsti sunt, se his rixis traditionum impediri, quo minus versari possent in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus vetat onerare conscientias huiusmodi obseruationibus, & prudenter admonet Ianuarium, vt sciat eas indifferenter obseruandas esse, sic enim loquitur.

Quare nostri non debent videri hanc causſam temere attigisse, aut odio Episcoporum, vt quidam falso suspicantur. Magna necessitas fuit, de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus, male intellectis, admonere Ecclesias. Nam Euangelium cogit vrgere doctrinam in Ecclesijs de gratia & iusticia fidei, quæ tamen intelligi non potest, si putent homines se mereri remissionem peccatorum & iustificationem, per obseruationes ab ipsis electas.

Sic igitur docuerunt, quod per obseruationem traditionum humanarum non possimus mereri remissionem peccatorum ac iustificationem, quare non est sentiendum, quod huiusmodi obseruationes sint necessarij cultus.

Addunt testimonia ex scriptura: Christus Matth. 15. excusat Apostolos, qui non seruauerant vsitatam traditionem, quæ tamen videbatur de re non illicita sed media esse, & habere cognationem cum baptismatibus legis, & dicit, Frustra colunt me mandatis hominum. Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulo post addit, Omne quod intrat in os non inquinat hominem. Item Roman. 14. Regnum Dei non est esca aut potus. Coloss. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, sabbato aut die festo. Item si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, Quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Ne attingas, Ne gustes, Ne contrectes. Actor. 15. ait Petrus, Quare tentatis Deum? imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus siue Moysi siue alijs.

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, doctrinam dæmoniorum, quia pugnat cum Euangelio talia opera instituere aut facere, vt per ea mereamur remissionē peccatorum & iustificationem, aut quod non possit existere Christianismus sine tali cultu.

Hic obijciunt aduersarij, quod nostri prohibeant disciplinam & mortificationem carnis, sicut Iouinianus. Verum aliud deprehenditur ex scriptis nostrorum. Semper enim docuerunt de cruce, quod Christianos oporteat tolerare afflictiones. Hæc est vera, seria, & non simulata mortificatio, varijs afflictionibus exerceri, & crucifigi cum Christo.

Insuper docent, quod quilibet Christianus, debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitijs & laboribus sic exercere & coërcere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, non vt per illa exercitia mereamur remissionem culpæ aut mortis æternæ. Et hanc corporalem disciplinam oportet semper vrgere, non solum paucis & constitutis diebus. Sicut Christus præcipit, Cauete ne corpora vestra grauentur crapula. Item, Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait, Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Vbi clare ostendit, se ideo castigare corpus, non vt per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum, sed vt corpus habeat obnoxium & idoneum ad res Spirituales, & ad faciendum officium, iuxta vocationem suam. Itaq; non damnantur ipsa ieiunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribi-

præscribunt, cum periculo conscientiæ, tanquam istiusmodi opera sint necessarij cultus.

Seruantur tamen apud nos pleræq; traditiones, quæ conducunt ad hoc, vt res ordine gerantur in Ecclesia, vt ordo lectionum in Missa, & præcipuæ feriæ. Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non iustificet coram Deo, & quod non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in oriente alio tempore seruauerunt pascha quam Romæ, & cum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent Orientem schismatis, admoniti sunt ab alijs, tales mores non oportere vbiq; similes esse. Et Irenæus inquit, dissonantia ieiunij, fidei consonantiam non soluit, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere vnitatem Ecclesiæ. Et in historia Tripartita libro nono multa colliguntur exempla dissimilium rituum, & recitantur hæc verba: Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem & pietatem.)

V.

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

CVM doctrina Christiana honorifice prædicet coniugium, eoq; vti iubeat, non solum procreationis caussa, sed etiam ad frænandas vitandasq; libidines: nunc non solum pontificia lege, sed etiam noua atq; inusitata sæuitia prohibentur coniugia Sacerdotibus, & contracta dirimuntur. Idq; hoc est indignius, quod hæc in Ecclesia fiunt, quæ vt maxime debet abhorrere à turpitudine, ita coniugium ad vitanda multa ingentia flagitia, summo studio tueri debebat. Adhæc cum in omnibus Ethnicis rebuspublicis mediocriter constitutis, propter grauissimas caussas, coniugium in magno honore fuerit, quid minus decet in Ecclesia, quam & sanctissimum fœdus coniugij distrahere, aut capitalibus pœnis, velut summum scelus, punire coniugium? vnde hæc in Ecclesiam, in qua debet excellere mutua dilectio, peruasit immanitas? Porro res loquitur ipsa, quantum turpitudinis ac scelerum pariat pontificia lex, de cœlibatu, Nec vlla humana voce dici potest, quantum vitiorum ex hoc fonte in Ecclesiam exundauerit. Nam vt non dicamus de Epicureis, quos nihil pudet, quam multi pij ac boni viri infeliciter luctati sunt cum imbecillitate naturæ, & ad extremum in horribilem desperationem inciderunt? Quo spectat autem hæc noua crudelitas, nisi vt illa infinita scelera in Ecclesia confirmentur, & vt improbi peccent impunitius? Hæc caussa nihil habet opus disputatione.

tatione. Nam hæc noua lex, quæ nunc defenditur ab aduersarijs, quæ & prohibet Sacerdotibus coniugia, & contracta distrahit, pugnat cum iure naturali, diuino, cum Euangelio, cum veterum Synodorum constitutionibus, cum exemplis veteris Ecclesiæ. Tantum opus est nobis pietate & æquitate optimi Imperatoris, quem oramus, vt pro sua pietate, & pro suo officio, abolita tyrannica lege, mederi Ecclesiæ studeat. Cum omnis iniusta crudelitas Deo displicet, tum illa maxime quæ exercetur in Sacerdotes pios & eruditos, qui bene merentur de Ecclesia. Ac non solum diuina oracula minantur atrocissimas pœnas, his qui crudelitatem exercent aduersus Sacerdotes, sed exempla etiam extant omnium ætatum, quæ comprobant illas minas non esse irritas. Nam vt alia innumerabilia exempla omittamus, Gens Beniamin fere tota deleta est propter stupratam hospitis Sacerdotis coniugem. Cum enim cadauer mulierculæ, quæ vexata stupris, extincta erat, dissectum, missum esset ad Principes Israël, iudicauit vniuersus populus, tantam immanitatem seueriſsime puniendam esse. Cunq; non dederentur ad pœnam autores facinoris, tota gens Beniamin, magna clade accepta, pœnas dedit. At hoc tempore multiplici iniuria afficiuntur Sacerdotes, Ipsi cum quidem nullum eis crimen obijciatur, nisi coniugium, excruciati horribilibus supplicijs necantur, miseræ coniuges & parui liberi eiecti suis nidulis, vagantur extorres, sine certa sede, sine tecto, sine lare. Paulus vocat prohibitionem coniugij, doctrinam dæmoniorum. Id testantur non solum turpissima vitia, quæ cœlibatus inuexit in Ecclesiam, sed etiam hæc ipsa asperitas, quæ propter hanc legem exercetur in Sacerdotes, & eorum coniuges ac liberos. Nam diabolus homicida est, & piorum calamitatibus præcipue delectatur. Sed olim Deo pœnas daturi sunt talium consiliorum autores. Nos hanc sæuitiam neq; dignam Christianis, neq; vtilem Ecclesiæ esse iudicauimus.

Quod vero obijcitur autoritas legis Pontificiæ, cur non allegant autoritatem Canonum, aduersus turpia exempla impuri cœlibatus, & scelera digna animaduersione? Nulla debet esse autoritas Pontificij decreti, pugnantis cum iure naturæ, & cum mandato diuino. Natura homines ita conditi sunt, vt sint fœcundi, quare Iurisconsulti dicunt, coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturæ. Idq; docet Genesis, capite primo & secundo. Deinde, cum Paulus inquit: Vnusquisq; habeat vxorem, ad vitandam fornicationem: certe præcipit omnibus, qui non sunt idonei ad cœlibatum, vt contrahant coniugia. Et Christus monet, non omnes idoneos esse ad cœlibatum, cum ait: Non omnes capiunt verbum hoc.

Porro, nec leges humanæ, nec vota valent pugnantia cum mandato diuino, Et euentus ipse testatur, naturam legibus humanis non posse

posse mutari. Videmus quantum turpitudinis pariat ille cœlibatus, Ac si qui sunt viri boni, qui studeant esse casti, hi intelligunt oneris & periculi magnitudinem, & præcipue deplorant hanc sui ordinis seruitutem. In Nicena Synodo quidam conati sunt legem ferre, vt Sacerdotibus interdiceretur consuetudine coniugum. Repudiata est hæc lex ab vniuersa Synodo. Et fuit quondam mitior Latina Ecclesia, Tantum enim dimittebat à ministerijs eos, qui cum gererent munus Ecclesiasticum, ducebant vxores, non prohibuit coniugium. Hæc noua lex est Pontificum, ignota veteri Ecclesiæ ac Synodis, quæ in totum prohibet coniugia, & contracta distrahit.

Constat autem vtranq; partem huius decreti pugnare cum Euangelio. Allegatur contra nos Ecclesiæ & Synodorum autoritas, quam Pontifices ipsi huius decreti autores impudenter contemserunt. Nec obscure reclamauerunt pij Sacerdotes huic nouæ legi. Nam historiæ Ecclesiasticæ testantur, eam non sine acerrimis certaminibus impositam esse Ecclesijs. Tarraconensis Episcopus scribit ad Syricium Pontificem, Sacerdotes Hispanos non posse adduci, vt legem accipiant, qua interdicebatur eis consuetudine vxorum, Quas ibi tragœdias agit Syricius, quam inclementer rescribit?

Hæc enim sunt Syricij verba, indigna Pontifice: Dicat mihi nunc ille, quisquis est, sectator libidinum, præceptorq; vitiorum, Et deinde Pauli dictum alienissimum, detorquet ad suam caussam, Qui in carne sunt, placere Deo non possunt. Dubium profecto est, vtrum insciticæ an impudentiæ asscribendum sit, quod tam contumelioſe loquitur de coniugio. Nihil enim agebatur aliud, nisi vt interdiceretur Sacerdotibus vsu coniugum, quas tunc habebant. Deinde posteriores Pontifices multo etiam duriores fuerunt. Cum decretum Pontificium de abijciendis vxoribus in Germania recitaret Synodo Archiepiscopus Moguntinus, ita exarserunt ira Sacerdotes, vt minarentur se impetum facturos in ipsum Archiepiscopum. Et erat res cum indigna, tum acerba, abijcere præsentes coniuges, sed vicit tandem, vel vis vel superstitio. Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non seruabant promissam castitatem? Scribit enim libro primo Epistola vndecima: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delicijs suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum præbeant.

Porro iniustæ leges non solent esse perpetuæ. Rogamus igitur optimum Imperatorem, vt inter cætera Ecclesiæ incommoda, etiam huius legis vitia consideret, qua in re & illud considerandum est: Natura ipsa hominum veluti senescit, & fit imbecillior, Quare prouidendum est, ne vitia crescant. Nec debent leges ipsæ semina esse vitiorum. Plato grauissime dicit, leges virtutis caussa

ferendas esse. An autem traditio de cœlibatu, pietatis caussa propugnetur, aut alio quodam consilio, non difficile est iudicare. Postremo, cum Christus præcipue commendauerit pijs curam ministrorum Euangelij, rogamus, vt optimus Imperator, sæuitiam prohibeat, quæ diu iam in homines pios Sacerdotes exercetur, ac cum Ecclesia potius deliberet, quam cum aduersarijs nostris. Debent in Ecclesia excellere dilectio & misericordia. Quare maxime abhorret vera Ecclesia à crudelitate non necessaria, nec vult interfici Sacerdotes propter tyrannicam traditionem, Parci etiam vult miseris mulieribus ac liberis Sacerdotum. Horum omnium vitam ac salutem, Ecclesia tibi, clementissime Imperator, commendat, Omnes pij vbiq; terrarum afficiuntur horum calamitatibus, & taciti desiderant Christianam lenitatem in hoc negotio, tibiq; communibus lacrymis doctos & bonos viros, Ecclesiæ vtiles, & horum coniuges ac liberos commendant, quem vident & natura præditum esse eximia quadam & heroica bonitate, & in hac caussa, hactenus singulari vsum esse moderatione, quæ quidem significat te de repub. rite sananda deliberare. Non vult Ecclesia, te alienæ crudelitatis ministrum fieri. Maximus honor est regum, quem tribuit eis Esaias, cum inquit, eos debere Ecclesiæ nutritios esse, hoc est imperia, defensionem pacis, & humanæ societatis, non solum corporali vtilitati seruire, sed etiam adiuuare Euangelium, cum videlicet & tegunt sacerdotes, & tranquillitatem ciuitatibus concedunt vt institui ad religionem iuuentus, & doceri homines possint. Rogat igitur Ecclesia, vt memineris tibi pios Sacerdotes, tanquam alumnos tuendos esse, Tuum munus est, innocentiæ præsidio esse, depellere iniurias, præcipue ab imbecillibus, qui se tueri non possunt ipsi, à pijs mulieribus, à puericia, ab orphanis. In his etiam Sacerdotum coniuges & liberos, qui vere sunt orphani, tibi commissos esse diuinitus existimes.

Ecclesia vel maxime φιλόσοφον est, & non modo coniugum inter se caritatem, parentum erga liberos amorem, probat: sed afficitur etiam ipsa, desertorum atq; orphanorum ærumnis. Ac vero in tanta bonitate naturæ tuæ, nihil esse ἄσοφον iudicat, quare sperat tibi quoq; dolorem afferre Sacerdotum neces ac supplicia, coniugum & liberorum exilia. Monet illud etiam Ecclesia, vt prouideas, ne pleriq; doctrinæ Christianæ loci, quorum necessaria est explicatio, simul opprimantur, dum pie eruditi interficiuntur, dum excutiuntur hominibus studia doctrinæ Christianæ. Quid agunt aduersarij aliud, nisi vt deletis omnibus literis, & oppressa doctrina, tantum pendeant homines ex autoritate illorum, qui dominantur, somnia indoctorum quamlibet impia, quamlibet absurda,

surda, ducant esse oracula? Hanc barbaricam seruitutem, existimant aduersarij prodesse dominationi suæ, Nec obscure multis in locis iam hac seruitute iacet oppressa Ecclesia. Etsi autem non est concedenda licentia, conuellendi sententias vera autoritate receptas, nec discedendum est, vel à scripturis, vel à decretis veterum Synodorum, in quibus pronuntiarunt de doctrina Christiana: tamen non decet autoritatem Ecclesiæ prætexere omnibus abusibus ac vitijs, quæ recentior ac deterior ætas in Ecclesiam inuexit. Nimium autem blandiuntur sibi homines, si nihil vitij deriuatum esse putant in Ecclesiam, ex affectibus hominum cupidorum, ex illis labyrinthis & tenebris doctrinæ scholasticæ, & traditionum. Neq; vero tam propter coniugium periclitantur hoc tempore boni viri, quam propter studium repurgandæ & illustrandæ doctrinæ Christianæ, quod regere ac iuuare Episcopi debebant. Nam his præcipue commendata est cura ornandæ & defendendæ doctrinæ, hi debent esse huius sanctissimi & vtilissimi studij gubernatores & hortatores.

Sed non ad solos Episcopos, verumetiam ad pios principes, ac maxime ad Imperatorem pertinet, pure intelligere Euangelium, dijudicare dogmata, aduigilare, ne impiæ opiniones recipiantur aut confirmẽtur, Idololatriam omni studio abolere. His officijs præclare meriti sunt de pijs multi magni heroës, Gedeon, Ezechias, Iosias, Constantinus, & pleriq; alij. Quare existimabis & tui officij esse, cauere ne obruantur ea, quæ pie & vtiliter patefacta & emendata sunt à bonis & doctis viris, ne impij abusus autoritate tua stabiliantur. Psalmus inquit: Propter templum tuum in Ierusalem, reges offerent tibi munera.

Sunt autem propria Regum munera in Ecclesiam conferenda, inquirere veram doctrinam, & curare, vt boni doctores præficiantur Ecclesijs, dare operam, vt rite dijudicentur Ecclesiasticæ controuersiæ, non delere piam doctrinam, sed excitare potius ac propagare & defendere, concordiam Ecclesiæ recte constituere & tueri. His veris muneribus potes nunc optime Imperator ornare Christi Ecclesiam, quæ quidem à te præcipue, & Christus requirit ipse, & petunt Ecclesiæ horribilibus modis laceratæ. Postremo, cum humanæ traditiones cedere debeant temporibus, maxime in Ecclesia, in qua longe pluris fieri debent, salus piorum, dilectio, & pax publica, quam vllæ traditiones humanæ, multo satius est dissimulare abrogationem huius traditiunculæ de cœlibatu, quam confirmare libidines, dissipare coniugia, suscipere sæuitiam in Sacerdotes & eorum coniuges ac liberos, opprimere piam doctrinam, vastitatem efficere in Ecclesijs.

Hanc

Hanc igitur coniugij cauſſam, quoniam nihil habet obſcuri, pietati & bonitati tuæ Imperator commendamus. Nam iniuſtam legem abolere gubernatores & poſſunt & debent. Et leges de cœlibatu ſeu veteres, ſeu nouæ, tantum ſunt humani iuris, in quo mitigando, plurimum autoritas Eccleſiæ valere debet.

Quam multa poſſemus exempla commemorare ex omnium temporum ac gentium hiſtorijs, in quibus cernuntur horrenda exempla pœnarum, quæ libidines ſecutæ ſunt. Inter cauſſas diluuij fit mentio libidinum, poſtea quinq; vrbes hiatu terræ ita abſorptæ ſunt, vt monumentum pœnæ æternum, lacus Aſphaltites manſerit. Cum Iſraëlitæ diſceſsiſſent ex AEgypto, & multi ſe conſuetudine mulierum Moabiticarum polluiſſent, duodecim Principes Tribuum ſuſpenſi ſunt, & trucidata viginti quatuor millia hominum. Funditus poſtea deleti Cananæi, & nominatim inter cauſſas, recenſentur inceſti concubitus. Aliquanto poſt ſecuta eſt clades Beniamin, propter ſtupratam Leuitæ coniugem. Deinde Dauid eiectus regno propter adulterium. Aliquoties & Ieremias hæc tria, Idolorum cultus, tyrannides, & adulteria, cauſſas eſſe clamitat ingentium calamitatum, quæ oppreſſerunt vniuerſam gentem Iudæorum, cum in Babylonem captiua abduceretur.

Hæc eò ſcripta ſunt, vt ſtatuamus Deum vere iraſci vagis libidinibus, & impuros ac inceſtos non caſu in pœnas ruere, ſed puniri diuinitus: Ergo etiam Ethnicarum ciuitatum excidia, nos de ira Dei aduerſus hæc ſcelera admonent. Euerſa eſt Sibaris, Athenæ, Sparta, Thebæ colliſæ bellis ciuilibus pœnas impudicitiæ dederunt, Et Roma cum tot Nerones & Heliogabalos habuiſſet, tandem concidit, vndiq; dilacerato imperio, armis Barbaricarum gentium plurimarum. Longus catalogus eſt & apud Ariſtotelem, ciuitatum, in quibus mutationes politiarum, & ſeditiones propter libidines extiterunt. Præter has pœnas admonet Eccleſiam Paulus, accedere aliam pœnam, videlicet, amentiam ſeu furorem, vt Roma. 1. & ad Epheſ. 4. capite ſcribitur. Ac fortaſſe iam gubernatores Eccleſiaſticos, hæc pœna oppreſsit, qui magna ex parte palam ſunt Epicurei, palam defendunt idola propter opes & autoritatem, rident dicta cœleſtia, quæ minantur pœnas Idolorum cultoribus, impudicis, parricidis. Omnia honeſte fieri à ſe prædicant regni cauſſa, hos eſſe bonos ciues, amantes tranquillitatis, qui vt regni Pontificij maieſtatem tueantur, comprobant errores & manifeſta flagitia. Tota rerum natura teſtis eſt eſſe Deum, & punire turpitudines, & tyrannides. Quare etiamſi nunc rident has conciones, tamen ſciant ſe aliquando hæſuros in pœnis, ad quas ab ipſa etiam rerum natura depoſcuntur.

Cum igitur conſtet, legem de Cœlibatu pugnare cum mandato Dei,

Dei, ſentimus recte facere Sacerdotes, & alios, qui honeſta coniugia contrahunt, ſicut Paulus inquit, Eligendum eſſe vnius vxoris virum. Sentimus & gubernatores poſſe ac debere legem Pontificiam abolere. Errant enim, qui putant aut iure diuino prohiberi coniugium Sacerdotibus, aut poſſe legem talem à Regibus aut Epiſcopis ferri, prohibentem coniugium. Ac ſi nolint Eccleſiæ mederi gubernatores, tamen recte faciunt pij, qui ſequuntur regulam Apoſtolicam, quæ ait, Deo magis parendum eſſe quam hominibus.

Deniq; cum legis Pontificiæ defenſio multa peccata coniuncta habeat, confirmationem vagarum libidinum, ſuperſtitiones, & neces piorum Sacerdotum, manifeſtum eſt noſtras Eccleſias recte facere, quod legem illam Pontificiam abolent ac damnant. Rogamus etiam inclytum Imperatorem, ne ſe defenſione impuri cœlibatus, & cæde Sacerdotum polluat. Scriptum eſt enim: Beatus qui miſeretur egeni & pauperis, in die mala liberabit eum Dominus.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum ſecundo loco inter eos, quibus recenſentur abuſus mutati.

De Coniugio Sacerdotvm.

¶ Pvblica querela fuit de exemplis Sacerdotum, qui non continebant. Quam ob cauſſam & Pius Papa dixiſſe fertur, fuiſſe aliquas cauſſas, cur ademtum ſit Sacerdotibus coniugium, ſed multo maiores eſſe cauſſas cur reddi debeat, ſic enim ſcribit Platina. Cum igitur Sacerdotes apud nos publica illa ſcandala vitare vellent, duxerunt vxores, ac docuerunt quod liceat ipſis contrahere matrimonium. Primum, quia Paulus dicit: Vnusquiſq; habeat vxorem ſuam propter fornicationem. Item: Melius eſt nubere, quam vri. Secundo, Chriſtus inquit: Non omnes capiunt verbum hoc, vbi docet non omnes homines ad cœlibatum idoneos eſſe, quia Deus creauit hominem ad procreationem, Geneſ. 1. Nec eſt humanæ poteſtatis ſine ſingulari dono & opere Dei, creationem mutare. Igitur qui non ſunt idonei ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum Dei & ordinationem Dei, nulla lex humana, nullum votum tollere poteſt. Ex his cauſsis docent Sacerdotes, ſibi licere vxores ducere. Conſtat etiam in Eccleſia veteri, Sacerdotes fuiſſe maritos. Nam & Paulus ait: Epiſcopum eligendum eſſe qui ſit maritus. Et in Germania primum ante annos quadringentos, Sacerdotes vi coacti ſunt ad cœlibatum, qui quidem adeo aduerſati ſunt, vt Archiepiſcopus Moguntinus publicaturus edictum Rom. Pontificis de ea re, pene ab iratis Sacerdotibus per tumultum oppreſſus ſit. Et res geſta eſt

tam

tam inciuiliter, vt non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam præsentia, contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam Canones factos non solum à pontificibus, sed à laudatissimis Synodis, distraherentur.

Et cum senescente mundo, paulatim natura humana fiat imbecillior, conuenit prospicere, ne plura vitia serpant in Germaniam. Porro Deus instituit coniugium, vt esset remedium humanæ infirmitatis. Ipsi Canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus, propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicunt, quod optandum est vt fiat & in hoc negotio. Ac videntur Ecclesijs aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur coniugium.

Cum autem extet mandatum Dei, cum mos Ecclesiæ notus sit, cum impurus cœlibatus plurima pariat scandala, adulteria, & alia scelera digna animaduersione boni Magistratus: Tamen mirum est, nulla in re maiorem exerceri sæuitiam, quam aduersus coniugium Sacerdotum. Deus præcepit honore afficere coniugium. Leges in omnibus rebuspub. bene constitutis, etiam apud Ethnicos maximis honoribus ornauerunt. At nunc capitalibus pœnis excruciantur, & quidem sacerdotes contra Canonum voluntatem, nullam aliam ob caussam, nisi propter coniugium. Paulus vocat doctrinam dæmoniorum, quæ prohibet coniugium, 1. ad Timoth. 4. Id facile nunc intelligi potest, cum talibus supplicijs prohibitio coniugij defenditur.

Sicut autem nulla lex humana potest mandatum Dei tollere, ita nec votum potest tollere mandatum Dei. Proinde etiam Cyprianus suadet, vt mulieres nubant quæ non seruant promissam castitatem. Verba eius sunt hæc libro 1. Epistola 11. Si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delicijs suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant. Et æquitate quadam vtuntur ipsi Canones erga hos, qui ante iustam ætatem vouerunt, quomodo fere hactenus fieri consueuit.)

VI.
DE VOTIS MONACHORVM.

QVID de votis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget, si quis meminerit qualis status fuerit Monasteriorum, quam multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, vbiq; addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur: Additæ sunt paulatim supra vota, aliæ multæ obseruationes. Et hæc vincula multis ante iustam ætatem, contra Canones iniecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc vitæ genus, quibus

bus etiamsi non deessent anni, tamen iudicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiamsi quidam beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in monasterijs virginum, quam monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante hæc tempora, qui videbant puellas & adolescentes, in monasteria detrudi propter victum, videbant quam infeliciter succederet hoc consilium, quæ scandala pareret, quos laqueos conscijs inijceret. Dolebant autoritatem Canonum, in re periculosiss. omnino negligi & contemni.

Ad hæc mala, accedebat talis persuasio de votis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis monachis, si qui paulo cordatiores fuerunt: Docebant vota paria esse baptismo, docebant se hoc vitæ genere, mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram Deo. Imo addebant, vitam monasticam non tantum iusticiam mereri coram Deo, sed amplius etiam, quia seruaret non modo præcepta, sed etiam consilia Euangelica.

Ita persuadebant monasticam professionem longe meliorem esse Baptismo, vitam monasticam plus mereri, quam vitam magistratuum, vitam pastorum & similium, qui in mandatis Dei, sine factitijs religionibus, suæ vocationi seruiunt. Nihil horum negari potest, extant enim in libris eorum.

Quid fiebat postea in monasterijs? Olim erant scholæ sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum, quæ sunt vtiles Ecclesiæ, & sumebantur inde pastores, & Episcopi. Nunc alia res est, nihil opus est recitare vota. Olim ad discendum conueniebant, nunc fingunt institutum esse vitæ genus, ad promerēdam remissionem peccatorum & iustificationem, Imo prædicant esse statum perfectionis, & longe præferunt omnibus alijs vitæ generibus à Deo ordinatis.

Hæc ideo recitauimus, nihil odiose exaggerantes, vt melius intelligi posset de hac re, doctrina nostrorum. Primum, de his qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos, quod liceat omnibus, qui non sunt idonei ad cœlibatum, contrahere matrimonium, quia vota non possunt ordinationem ac mandatum DEI tollere. Est autem hoc mandatum DEI. Propter fornicationem, habeat vnusquisq; vxorem suam. Neq; mandatum solum, sed etiam creatio & ordinatio DEI, cogit hos ad coniugium, qui sine singulari DEI opere non sunt excepti, iuxta illud: Non est bonum homini esse solum. Igitur non peccant isti, qui obtemperant huic mandato, & ordinationi DEI.

Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obligationem voti quantum volet, tamen non poterit efficere, vt votum tollat mandatum DEI. Canones docent in omni voto, ius superioris excipi,

cipi, quare multo minus hæc vota contra mandata Dei valent. Quod si obligatio votorum, nullas haberet cauſſas, cur mutari poſsit, nec Romani Pontifices diſpenſaſſent. Neq; enim licet homini obligationem, quæ ſimpliciter eſt iuris diuini, reſcindere. Sed prudenter iudicauerunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam eſſe, Ideo ſæpe de votis diſpenſaſſe leguntur. Nota eſt hiſtoria de rege Arragonum, reuocato ex Monaſterio, & extant exempla noſtri temporis.

Deinde, cur obligationem exaggerant aduerſarij, ſeu effectum voti, cum interim de ipſa voti natura ſileant, quod debet eſſe in re poſsibili, quod debet eſſe voluntarium, ſponte & conſulto cõceptum. At quomodo ſit in poteſtate hominis perpetua caſtitas, non eſt ignotum. Et quotus quiſq; ſponte & conſulto vouit? Puellæ & adoleſcentes priusquam iudicare poſſunt, perſuadentur ad vouendum, interdum etiam coguntur. Quare non eſt æquum tam rigide de obligatione diſputare, cum omnes fateantur contra voti naturam eſſe, quod non ſponte, quod inconſulto admittitur.

Pleriq; Canones reſcindunt vota, ante annum XV. contracta, quia ante illam ætatem non videtur tantum eſſe iudicij, vt de perpetua vita conſtitui poſsit. Alius Canon, plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot, vetat enim ante annos XVIII. votum fieri. Sed vtrum ſequemur, maxima pars habet excuſationem, cur monaſteria deſerant, quia plurimi ante hanc ætatem vouerunt. Poſtremo, etiamſi voti violatio reprehendi poſſet, tamen non ſequitur, (tamen non videtur ſtatim ſequi) quod coniugia talium perſonarum diſſoluenda ſint. Nam Auguſtinus negat debere diſſolui 27. quæſt. 1. cap. Nuptiarum, cuius non eſt leuis autoritas, etiamſi alij poſtea aliter ſenſerunt.

Quanquum autem mandatum Dei, de coniugio, liberet plerosq; à votis (videatur plerosq; liberare à votis) tamen afferunt noſtri & aliam rationem de votis, quod ſint irrita, quia omnis cultus Dei, ab hominibus ſine mandato Dei inſtitutus & electus ad promerendam remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, impius eſt, ſicut Chriſtus ait: Fruſtra colunt me mandatis hominum. Et Paulus vbiq; docet, iuſticiam non eſſe quærendam, ex noſtris obſeruationibus & cultibus, qui ſint excogitati ab hominibus, ſed contingere eam per fidem, credentibus ſe habere Deum placatum & propitium, propter Chriſtum, non propter vlla noſtra merita.

Conſtat autem monachos docuiſſe, quod factitiæ religiones mereantur remiſsionem peccatorum & iuſtificationem, & quod pro peccatis ſatisfaciant. Quid hoc eſt aliud, quam de gloria Chriſti detrahere, & obſcurare, ac negare iuſticiam fidei? Sequitur igitur

iſta

ista vota vsitata, impios cultus fuisse, quare sunt irrita. Nam votum impium, & factum contra mandata Dei non valet, neq; enim debet votum vinculum esse iniquitatis, vt Canon dicit. Paulus dicit: Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis, Id est, qui sentiunt quod mereantur proprijs operibus remissionem peccatorum, & quod propter propriam legis impletionem placeant Deo, nec sentiunt quod propter Christum, gratis, accipiant fide donatam remissionem peccatorum, per misericordiam Dei, & quod propter Christum placeant Deo: hi amittunt Christum, quia fiduciam debitam Christo, & promissioni Dei, transferunt ad opera. Item, opponunt iræ Dei, non propitiatorem Christum, sed propria opera, quare honorem debitum Christo, transferunt ad opera nostra. Constat autem monachos hoc docere, quod suis obseruationibus mereantur remissionem peccatorum, quod habeant Deum propitium, propter has obseruationes. Quare docent confidere suis operibus, non propitiatione Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Euangelio pugnat, & in iudicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim possunt opera nostra opponi, iræ ac iudicio Dei. Tantum ita placatur ira Dei, quando gratuitam misericordiam, propter Christum promissam, fide apprehendimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant.

Præterea monachi docuerunt, suum vitæ genus, statum esse perfectionis, quia obseruarent non solum præcepta, sed etiam consilia. Hic error maxime pugnat cum Euangelio, quod finxerunt se præceptis ita satisfacere, vt amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quod finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicauerunt pro alijs, vt satisfactiones essent pro alienis peccatis. Hæc si quis odiose velit exagitare, quam multa commemorare posset, quorum iam ipsos Monachos pudet?

Non est leue scandalum, in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum, sine mandato Dei, & docere, quod talis cultus iustificet homines. Quia iusticia fidei in Christum, quam maxime oportet tradi in Ecclesia, obscuratur, cum illæ mirificæ religiones Angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & cœlibatus, offunduntur oculis hominum.

Præterea obscurantur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cum audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis, quia perfectio Christiana est, serio timere Deum, & rursus concipere magnam fidem, & confidere propter Christum, quod habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certo expectare auxilium, in omnibus rebus gerendis, iuxta vocationem. Interim foris diligenter facere bona opera, & seruire vocationi. In his rebus est vera perfectio, &

verus cultus Dei, non est in cœlibatu aut mendicitate, aut veste sordida, Ac populus concipit multas pernicioſas opiniones, ex illis falſis præconijs vitæ Monaſticæ. Audit ſine modo laudari cœlibatum, ideo cum offenſione conſcientiæ, verſatur in coniugio. Audit ſolos mendicos eſſe perfectos, ideo cum offenſione conſcientiæ, retinet poſſeſſiones, negotiatur. Audit conſilium Euangelicum eſſe, de non vindicando, ideo alij in priuata vita non verentur vlciſci, audiunt enim conſilium eſſe non præceptum. Alij, omnes magiſtratus, & ciuilia officia, iudicant indigna eſſe Chriſtianis.

Leguntur exempla hominum qui deſerto coniugio, deſerta reipub. adminiſtratione, abdiderunt ſe in Monaſteria. Id vocabant fugere ex mundo, & quærere vitæ genus, quod Deo magis placeret: nec videbant, Deo ſeruiendum eſſe in illis mandatis, quæ ipſe tradidit, non in mandatis, quæ ſunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum vitæ genus eſt, quod habet mãdatum Dei. De his rebus neceſſe eſt admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerſon errorem Monachorum de perfectione, & teſtatur ſuis temporibus nouam vocem futiſſe, quod vita Monaſtica ſit ſtatus perfectionis.

Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quod mereantur remiſsionem peccatorum & iuſtificationẽ, quod ſint perfectio Chriſtiana, quod ſeruent conſilia & præcepta, quod habeant opera ſupererogationis, Hæc omnia, cum ſint falſa & inania, faciunt vota irrita.

VII.
DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAGNAE diſputationes fuerunt, de poteſtate Epiſcoporum, in quibus nonnulli incommode commiſcuerunt poteſtatem Eccleſiaſticam, & poteſtatem gladij. Et ex hac confuſione, maximæ bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti poteſtate clauium, non ſolum nouos cultus inſtituerunt, reſeruatione caſuum, violentis excommunicationibus conſcientias onerauerunt, ſed etiam regna mundi transferre, & Imperatoribus adimere imperium, conati ſunt. Hæc vitia multo ante reprehenderunt in Eccleſia homines pij & eruditi. Itaq; noſtri ad conſolandas conſcientias, coacti ſunt oſtendere diſcrimen Eccleſiaſticæ poteſtatis, & poteſtatis gladij, & docuerunt, vtranq; propter mandatum Dei religioſe venerandam, & honore afficiendam eſſe, tanquam ſumma Dei beneficia in terris.

Sic autem ſentiunt, poteſtatem clauium, ſeu poteſtatem Epiſcoporum, iuxta Euangelium, poteſtatem eſſe ſeu mandatum Dei, prædicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & adminiſtrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato Chriſtus mittit Apoſtolos

stolos: Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt, Matei 16. Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Hæc potestas tantum exercetur docendo, seu prædicando Euangelium, & porrigendo Sacramenta, vel multis vel singulis, iuxta vocationem, quia conceduntur non res corporales, sed res æternæ, iusticia æterna, Spiritus sanctus, vita æterna: Hæc non possunt contingere, nisi per ministerium verbi & Sacramentorum, sicut Paulus dicit, Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Itaq; cum potestas Ecclesiastica, concedat res æternas, & tantum exerceatur per ministerium verbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res quam Euangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res corporales, aduersus manifestas iniurias, & coërcet homines gladio, & corporalibus pœnis, vt iusticiam ciuilem & pacem retineat.

Non igitur commiscendæ sunt potestates, Ecclesiastica & ciuilis. Ecclesiastica suum mandatum habet, Euangelij docendi & administrandi Sacramenta: Non irrumpat in alienum officium, non transferat regna mundi, non abroget leges Magistratuum, non tollat legitimam obœdientiam, non impediat iudicia de vllis ciuilibus ordinationibus aut contractibus, non præscribat leges Magistratibus de forma Reipublicæ, sicut dicit Christus, Regnum meum non est de hoc mundo. Item, Quis constituit me iudicem, aut diuisorem super vos? Et Paulus ait Philipp. 3. Nostra politia in cœlis est. 2. Corinth. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destruendas cogitationes, &c. Ad hunc modum discernunt nostri, vtriusq; potestatis officia, & iubent vtranq; honore afficere, & agnoscere, vtranq; Dei donum & beneficium esse.

Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent, vt Episcopi ex mandato Euangelij, sed iure humano donatam à Regibus & Imperatoribus, ad administrationem ciuilem suorum bonorum. Hæc interim alia functio est, quam ministerium Euangelij.

Cum igitur de Iurisdictione Episcoporum quæritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica Iurisdictione. Porro secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla Iurisdictio competit Episcopis, vt Episcopis, hoc est, his quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorum, nisi remittere peccata. Item, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ, sine vi humana, sed verbo. Hic necessario & de iure

diuino, debent (eis) Ecclesiæ, præstare obœdientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Verum cum aliquid contra Euangelium docent, aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obœdientiam prohibet, Matth. 7. Cauete à Pseudoprophetis. Galat. 1. Si angelus de cœlo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. 2. Corinth. 13. Non possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Item, Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Sic & Canones præcipiunt 2. quasi 7. Cap. Sacerdotes, & Cap. Oues. Et Augustinus contra Petiliani epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt.

Si quam habent aliam vel potestatem, vel Iurisdictionem, in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonij, aut decimarum, &c. hanc habent humano iure. Vbi cessantibus ordinarijs, coguntur Principes vel inuiti, suis subditis ius dicere, vt pax retineatur.

Præter hæc disputatur, Vtrum Episcopi seu Pastores, habeant ius instituendi ceremonias in Ecclesia, & leges de cibis, ferijs, gradibus ministrorum, seu ordinibus, &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Episcopis, allegant testimonium, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Allegant etiam exemplum Apostolorum, qui prohibuerunt abstinere à sanguine, & suffocato. Allegant sabbatum mutatum in diem Dominicum, contra Decalogum, vt videtur. Nec vllum exemplum magis iactatur, quam mutatio Sabbati. Magnam contendunt Ecclesiæ potestatem esse, quod dispensauerit de præcepto Decalogi.

Quæ in nostra editione, huic Articulo annexa, sequuntur, ut perimus alibi exposita esse his verbis.

¶ Sed de hac quæstione nostri sic docent, quod Episcopi non habent potestatem statuendi aliquid contra Euangelium, vt supra ostensum est, Docent idem Canones 9. Distin. Porro contra scripturam est, traditiones condere aut exigere, vt per eam obseruationem mereamur remissionem peccatorum & iustificationem, & satisfaciamus pro peccatis. Læditur enim gloria meriti Christi, cum talibus obseruationibus conamur mereri remissionem peccatorum, & iustificationem. Constat autem propter hanc persuasionem, in Ecclesia pene in infinitum creuisse traditiones, oppressa interim doctrina de fide & iusticia fidei, quia subinde plures feriæ factæ sunt, ieiunia indicta, ceremoniæ nouæ, noui honores sanctorum instituti sunt, quia arbitrabantur se autores talium rerum, his operibus mereri remissionem

sionem peccatorum & iustificationem. Sic olim creuerunt Canones pœnitentiales, quorum adhuc in satisfactionibus vestigia quædam videmus.

Item plerique scriptores fingunt, in nouo Testamento oportere cultum similem esse Leuitico, cuius ordinationem commiserit Deus Apostolis & Episcopis. Et videntur scriptores exemplo legis Mosaicæ decipi, quasi iusticia noui Testamenti sit externa obseruatio certorum rituum, sicut iusticia legis, erat externa obseruatio certorum rituum. Sicut igitur in lege peccatum erat edere suillam carnem, &c. Ita in nouo Testamento collocant peccatum in cibis, in diebus, in vestitu, & similibus rebus. Et existimant sine his rebus, iusticiam noui Testamenti non posse existere. Hinc sunt illa onera, quod certi cibi polluant conscientiam, quod horas Canonicas omittere sit mortale peccatum, quod ieiunia mereantur remissionem peccatorum, quod sint necessaria ad iusticiam noui Testamenti, quod peccatum in casu reseruato non possit remitti, nisi accesserit autoritas reseruantis, cum quidem ipsi Canones tantum de reseruatione pœnæ Canonicæ loquantur, non de reseruatione culpæ.

Vnde habent ius Episcopi has traditiones imponendi Ecclesijs, ad grauandas conscientias? Extant enim clara testimonia, quæ prohibent condere tales traditiones, vel ad promerendam remissionem peccatorum, vel tanquam necessarias ad iusticiam noui Testamenti, aut ad salutem.

Paulus Coloss. 2. Nemo vos iudicet in cibo, potu, parte diei festi, nouilunio aut sabbatis. Item, si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Non attingas, non gustes, non contrectes, quæ omnia pereunt vsu, & sunt mandata & doctrinæ hominum, quæ habent speciem sapientiæ. Item ad Titum aperte prohibet traditiones, Non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium veritatem. Et Christus Matth. 15. inquit de his qui exigunt traditiones: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Et improbat tales cultus. Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Si ius habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis traditionibus, & illaqueandi conscientias, cur toties prohibet scriptura condere & audire traditiones? cur vocat eas doctrinas dæmoniorum? Num frustra hæc præmonuit Spiritus sanctus? Relinquitur igitur, cum ordinationes institutæ tanquam necessariæ, aut cum opinione promerendæ remissionis peccatorum, pugnent cum Euangelio, quod non liceat vllis Episcopis tales cultus instituere aut exigere. Necesse est enim in Ecclesijs retineri doctrinam, de libertate Christiana, quod non sit necessaria seruitus legis ad iustificationem, sicut in

Galatis scriptum est, Nolite iterum iugo seruitutis subijci. Necesse est retineri præcipuum Euangelij locum, quod remissionem peccatorum & iustificationem per fidem in Christum gratis consequamur, non propter certas obseruationes, aut propter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die Dominico, & similibus ritibus templorum? Ad hæc respondent, quod liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, vt res ordine gerantur in Ecclesia, non vt per illas mereamur remissionem peccatorum, aut satisfaciamus pro peccatis, aut obligentur conscientiæ, vt iudicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cum sine offensione aliorum violant. Sic Paulus ordinat, vt in congregatione mulieres velent capita, vt ordine audiantur in Ecclesia interpretes, &c.

Tales ordinationes, conuenit Ecclesias propter caritatem & tranquillitatem seruare, eatenus, ne alius alium offendat, vt ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesijs. Verum ita, ne conscientiæ onerentur, vt ducant res esse necessarias ad salutem, ac iudicent se peccare, cum violant eas sine aliorum offensione, sicut nemo dixerit peccare mulierem, quæ in publicum non velato capite procedit, sine offensione hominum.

Talis est obseruatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similium feriarum & rituum. Nam qui iudicant Ecclesiæ autoritate, pro Sabbato institutam esse diei Dominici obseruationem, tanquam necessariam, longe errant. Scriptura concedit, vt obseruatio Sabbati nunc sit libera. Docet enim ceremonias Mosaicas, post reuelatum Euangelium non necessarias esse. Et tamen quia opus erat constituere certum diem, vt sciret populus quando conuenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinasse diem Dominicum, qui ob hanc quoq; caussam videtur magis placuisse, vt haberent homines exemplum Christianæ libertatis, & scirent, nec Sabbati nec alterius diei obseruationem necessariam esse.

Extant prodigiosæ disputationes de mutatione legis, de ceremonijs nouæ legis, de mutatione Sabbati, quæ omnes ortæ sunt ex falsa persuasione, quod oporteat in Ecclesia cultum esse similem Leuitico. Et quod Christus commiserit Apostolis & Episcopis excogitare nouas ceremonias, quæ sint ad salutem necessariæ. Hi errores serpserunt in Ecclesiam, cum iusticia fidei non satis clare doceretur. Aliqui disputant diei Dominici obseruationem non quidem iuris diuini esse, sed quasi iuris diuini, præscribunt de ferijs, quatenus liceat operari. Huiusmodi disputationes quid sunt aliud, nisi laquei conscientiarum? Quanquam enim conentur epijkizare traditiones, tamen nunquam potest æquitas deprehendi, donec manet opinio

opinio necessitatis, quam manere necesse est, vbi ignorantur iusticia fidei, & libertas Christiana.

Apostoli iusserunt abstinere à sanguine, quis nunc obseruat? neq; tamen peccant, qui non obseruant, quia ne ipsi quidem Apostoli voluerunt onerare conscientias tali seruitute, sed ad tempus prohibuerunt propter scandalum. Est enim perpetua voluntas Euangelij consideranda in decreto. Vix vlli Canones seruantur accurate, & multi quotidie exolescunt apud illos etiam, qui diligentissime defendunt traditiones. Nec potest conscientijs consuli, nisi hæc æquitas seruetur, vt sciamus eos sine opinione necessitatis seruari, nec lædi conscientias, etiamsi traditiones exolescant.

Facile autem possent Episcopi legitimam obœdientiam retinere, si non vrgerent seruare traditiones, quæ bona conscientia seruari non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt, nisi iurent se puram Euangelij doctrinam nolle docere. Non petunt Ecclesiæ, vt Episcopi honoris sui iactura sarciant concordiam, quod tamen decebat bonos pastores facere. Tantum petunt vt iniusta onera remittant, quæ noua sunt, & præter consuetudinem Ecclesiæ Catholicæ recepta. Fortassis initio quædam constitutiones habuerunt probabiles caussas, quæ tamen posterioribus temporibus non congruunt. Apparet etiam quasdam errore receptas esse, quare Pontificiæ clementiæ esset, illas nunc mitigare, quia talis mutatio non labefacit Ecclesiæ vnitatem. Multæ enim traditiones humanæ, tempore mutatæ sunt, vt ostendunt ipsi Canones. Quod si non potest impetrari, vt relaxentur obseruationes, quæ sine peccato non possunt præstari, oportet nos regulam Apostolicam sequi, quæ præcipit, Deo magis obœdire quam hominibus. Petrus vetat Episcopos dominari, & Ecclesijs imperare. Nunc non id agitur, vt dominatio eripiatur Episcopis, sed hoc vnum petitur, vt patiantur Euangelium pure doceri, & relaxent paucas quasdam obseruationes, quæ sine peccato seruari non possunt. Quod si nihil remiserint, ipsi viderint, quomodo Deo rationem reddituri sint, quod pertinatia sua caussam schismati præbent.)

Sequitur expositio nostræ editionis.

Quoties autem de hoc loco disserimus, statim clamitant aduersarij, labefactata autoritate Episcoporum, fieri ἀταξίαν, non posse mores populi gubernari, non coërceri vulgi petulantiam, deniq; sequi Cyclopicam vitam, qualis ab Euripide in hoc versu describitur: Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός. Queruntur & abrogatis aliquibus legibus, vulgus exemplum transferre ad

omnes leges, & excusis vinculis ac frænis disciplinæ, sumere sibi infinitam licentiam, quæ scandala innumera, distractiones Principum, dissipationes Ecclesiarum, seditiones, bella, & vastitates pariat. Deniq; ostendunt, quam sit inimica generi humano ἀναρχία, & ex hoc fonte, quantum in omnem vitam, vitiorum & calamitatum exundet.

Monent igitur ad hæc tanta mala vitanda, stabiliendam esse autoritatem Episcoporum, retinendas leges vsitatas, in quibus etiamsi qua sint incommoda, hæc docent condonanda esse communi hominum imbecillitati, & propter tranquillitatem dissimulanda, præsertim cum nullus constitui status possit, qui prorsus sit sine vitio. Allegant huc vetus illud, τὸ κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινητέον, Commemorant exempla, motis legibus, aut mutata politiæ forma in ciuitate Attica, Spartana, Romana, & alijs, quæ clades secutæ sint. Romæ, dissensiones Consulum & Tribunorum, quoties ciuilia bella excitarunt?

Quanquam autem hæ Senatoriæ conciones admodum plausibiles sunt, & multorum animos aduersus nos incendunt, tamen veris & honestissimis argumentis refutari possunt. Primum igitur petimus, vt illi accusatores nostri, historiam Ecclesiæ omnium temporum intueantur, Nec putent summos viros Prophetas & Apostolos fuisse sine sensu communi, ac adeo ferreos, vt tranquillitatem patriæ non amarint, aut adeo immanes, vt disciplinam, leges, Regni εὐταξίαν non maximi fecerint. Hi vero sapientissimi, optimi & moderatissimi viri, Esaias, Ionas, Ieremias, Baptista, Christus, Petrus, Iacobus, Paulus, & intelligebant quantum bonum sit ciuilis concordia, & amabant suos, amabant patriam, magno cum dolore spectabant dissidia, & dilacerationem pulcerrimæ politiæ. Quoties illacrymat Christus, loquens de discordijs & seditionibus gentis & vrbis excidio. Quanquam igitur illa ciuilia officia & norant optime, & maxime amabant Prophetæ & Apostoli: tamen cogebantur diuino mandato belligerari cum regno diaboli, proponere cœlestem doctrinam, colligere Deo Ecclesiam, & seruire saluti æternæ multorum hominum. Hæ sunt primæ leges anteferendæ cæteris omnibus, Non habebis Deos alienos. Non vsurpabis nomen Dei vane. Item de filio Dei: Hic est filius meus dilectus, hunc audite. His legibus necesse est obtemperare, necesse est veram de Deo doctrinam, veros cultus amplecti, & fugere errores contumelioſos in Deum, vel si fractus illabatur orbis. Nulla res humana his Dei mandatis anteferenda est, non vita nostra, non amici, non ciuium concordia.

Moyses vir sapientissimus, & haud dubie politicus, imponit tribui

tribui Leuiticæ munus docendi, ac sciens qualia sint doctorum certamina & pericula, præmonet de eo, quod iudicabat esse difficilimum & iubet anteferri defensionem veræ doctrinæ. Sic enim ait Deut. 33. Hi custodient eloquium tuum, qui parentes, liberos, fratres obliuiscentur.

Experimur & ipsi non leue onus impositum esse docentibus, sæuitur in nostros multis locis. Nosipsi duriter premimur, Ipsa etiam patriæ discordia nobis ingentem dolorem affert. Sed vt dictum est, necesse est his magnis incommodis anteferre mandatum Dei, de vera doctrina amplectenda, & abijciendis erroribus. Nec nobis ignota sunt ea, quæ à prudentibus de legum mutationibus scripta sunt. Meminimus illam Platonis vocem, vt delirantium parentum, ita desipientis patriæ mores ferendos esse. Sed hæc præcepta suas metas habent. Ferenda est seruitus sine impietate, Non probanda est Idolomania, non Euangelij lumen extinguendum.

Deinde cur nobis aduersarij nostri concionantur de hac moderatione, cum ipsi interim ciues & membra Christi interficiant. Facile possent sarcire concordiam, & ordinis autoritatem tueri, si vitiosos cultus & iniustas leges abolerent. Nunc dimicant non de Ecclesiæ salute, sed de suis opibus & voluptatibus. Nolunt reprehendi εἰδωλομανίας in Missa & inuocatione mortuorum, quia nolunt diminui quæstum, defendunt vagas libidines, quia cœlibatus est vtilis retinendis opibus. Hæc nemo non videt. Quare illas Senatorias conciones omittant, in quibus, vt verbis vtar Poëtæ veteris, σιμνοῖς λόγοισιμ ἀιχρὰ μηχανώμενοι, specioso prætextu, non toleranda flagitia confirmare studeant.

Adijcio & alteram defensionis nostræ partem veram & simplicem. Non facimus ἀναρχίαμ. Docemus maxime venerandum esse ministerium Euangelij, & obœdientiam ei deberi, in his, quæ iuxta Euangelium propria sunt eius ministerij. Impius & execrandus est, qui speciosos pedes euangelizantium pacem, non reuerenter excipit, Deinde & politica potestas, quæ gladium gerit, ornata est nostris literis. Itaq; de Anarchia, falsum crimen est.

Nunc venio ad quæstionem propositam de legibus Episcoporum, de quibus primum tenenda est regula certissima, quod nemini liceat condere leges pugnantes cum mandatis Dei: Nota est enim Pauli sententia: Si angelus cœlestis aliud Euangelium doceat, anathema sit. Ex hoc fundamento, quod firmum & immotum est, facile extrui cætera possunt. Iam tres ordines sunt decretorum Pontificiorum, Quædam decreta cogunt peccare, vt lex de cœlibatu, leges de priuatis Missis, in quibus fit oblatio & applicatio pro viuis & mor-

tuis, & opinio transſubſtantiationis vitioſam adorationem parit, mandata de inuocatione mortuorum. De his legibus facile eſt iudicium, quia enim aperte pugnant cum mandatis Dei, regula ſequenda eſt Apoſtolorum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus.

Secundus ordo eſt rituum, qui de rebus ſua natura medijs loquuntur, vt ſunt leges de ciborum & dierum diſcrimine, & ſimilibus rebus, Cum his rebus adduntur opiniones falſæ, non iam ſunt mediæ. Aſſuunt autem aduerſarij, alij magis, alij minus, abſurdas opiniones, falſas tamen, propter quas & leges illæ & ritus abijcienſi ſunt, ne confirmentur vitioſi cultus. Plurimi fingunt opera humanarum traditionum, vt ſatisfactiones & ſimilia, mereri remiſſionem peccatorum. Hæc opinio aperte falſa eſt, transfert enim beneficium Chriſti in humanas ceremonias, Nec opus eſt longa refutatione, vna Pauli fulmine contenti ſimus: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, excidiſtis à Chriſto. Hæc ſententia ſatis docet, homines non mereri remiſſionem peccatorum proprijs operibus vel diuinæ legis, vel traditionum humanarum.

Alij admoniti, quantum primus hic error habeat abſurditatis, incipiunt verecundius loqui de traditionibus, ſed tamen erroreā non tolerandum retinent, dicunt hæc opera, etſi non merentur remiſſionem peccatorum, tamen eſſe cultus Dei, id eſt, opera, quorum finis ſit immediatus, vt per ea Deus honore afficiatur. Acerrime reſiſtendum eſt & huic errori, Chriſtus enim aperte dicit: Fruſtra colunt me mandatis hominum. Et Paulus expreſſe damnat ἐθελοθρησκείας ad Coloſſen. Et cum oporteat cultus Dei in fide fieri, neceſſe eſt nos habere Dei verbum, quod teſtetur opus Deo placere. Quomodo enim poteſt conſcientia Deo offerre opus, ſi non extet vox Dei, quæ oſtendat Deum ſic velle coli, velle hoc honore affici? Sed hanc de fide doctrinam, impij homines non intelligentes, omnibus ſeculis horrenda audacia finxerunt cultus, ſine mandato & verbo Dei, quod ſi fieri licet, non poteſt dici cauſſa, cur non placeant Deo, Ethnica ſacrificia, mactationes canum, hoſtiæ lampſacenæ, & alia portenta. Quo ruit humana audacia, non ſolum apud Ethnicos in fingendis cultibus, ſed etiam in Pontificio cœtu, excogitatis ſubinde nouis & abſurdis ceremonijs, in inuocatione mortuorum, in veneratione ſanctorum, in Monachorum βαττολογίαις? Simus igitur vigilantes hoc loco, nec finamus Eccleſijs obtrudi leges, quæ proponunt opera ſine mandato Dei, tanquam cultus & iuſticias. Et cum hanc de cultibus opinionem aſſuant omnes aduerſarij, etiam qui verecundiſsime loquuntur, ſciamus pium opus eſſe reclamare, & violatione talium traditionum exemplum oſtendere, ex quo pij diſcant, quid

quid sentiendum sit. Sicut de Attalo scribit Eusebius, diuinitus iussum esse, vt alteri cuidam diceret vescenti tantum pane, sale & aqua, vt cibis communibus vteretur, ne alijs errorem offunderet.

Porro hic secundus error, de cultu, late vagatus est. Multi enim in Ecclesia decepti sunt κακοζηλίᾳ Leuiticarum ceremoniarum, ac putauerunt in nouo Testamento oportere similes aliquos ritus esse, & hos esse cultus Dei, seu res per quas velit Deus se honore affici, & iusticias esse. Ideoq; tribuerunt Episcopis autoritatem, tales ritus & cultus instituendi. Hunc Pharisaicum errorem Christus & Apostoli taxarunt, qui docent cultus in nouo Testamento esse pœnitentiam, timorem Dei, fidem, & opera decalogi, vt Paulus inquit: Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in his seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Monachi se Nazareos esse fingebant. Sacrificuli pro mortuis sacrificantes, fingebant se imitari Aaronem offerentem. Sed hæc exempla non conueniunt. Monachorum ritus, & venditæ sacrificulorum Missæ nullum habent verbum Dei, imo admistæ sunt multæ absurdæ opiniones, quas in Ecclesia taxari necesse est.

Tertius error est opinio necessitatis, qua imaginantur, Ecclesiam esse similem cæteris politijs humanis, cogitant regnum esse, in quo Episcopi vt Reges, potestatem habeant condendi leges nouas, extra Euangelium, & his necessario obœdiendum esse, sicut Regum legibus necessario obœdiendum est, præsertim cum hæc vita hominum carere ceremonijs non possit. Et hæc opinio necessitatis, sæpe excitauit certamina, dum suos quisq; ritus humanos, tanquam necessarios defendit. Sed Christus & Apostoli docent tales ritus, sine mandato Dei propositos, non habendos esse pro rebus necessarijs. Contra hanc libertatem sancitam & constitutam autoritate diuina, non est recipienda opinio, quod violatio traditionum mediarum, extra casum scandali, sit peccatum. Huc pertinet dictum Pauli: Nemo vos iudicet in cibo, potu, vicibus diei festi, &c. Nam iudicare, significat obligare conscientias, & damnare non obtemperantes. Item ad Galatas 5. State in libertate, qua Christus vos liberauit, &c.

Hactenus dictum est, quatenus non liceat, aut condere traditiones, aut approbare. Quærat igitur aliquis, an vitam hanc hominum, sine ordine, sine ritibus esse velimus? Nequaquam. Sed docemus pastores veros Ecclesiarum, posse in Ecclesijs suis publicos ritus instituere, sed tantum ad finem corporalem, hoc est, boni ordinis causa, videlicet ritus vtiles ad docendam multitudinem, vt certos dies, certas lectiones, & si qua sunt similia, sed sine superstitione, & sine opinione necessitatis, vt ante dictum est. Et has ordinationes violare,

violare, extra casum scandali, non ducatur esse peccatum, Sed si cum scandalo violentur, vbi Ecclesiæ recte constitutæ sunt, nec error est in doctrina, Sciat violans tali loco se peccare, quia Ecclesiæ rectè constitutæ tranquillitatem perturbat, aut alios à vero ministerio abducit. Hæc ratio satis munit autoritatem vtilium traditionum, & non injcit laqueum conscientijs.

Sic Ecclesia initio certos dies ordinauit, diem Dominicum, Natalem Christi, Pascha, Pentecosten, &c. Nec dispensauit Ecclesia de Decalogo, sed autoritas diuina ceremonias legis Mosaicæ abrogauit, & tamen populum scire oportet, quando conueniendum sit ad Euangelium & ad Christi ceremonias. Ideo aliqui dies constituti sunt, sine illis opinionibus, de quibus supra diximus. Ac manet in decalogo genus, vt aliquibus temporibus conueniamus ad hæc publica exercitia, Species vero quæ erat ceremonia, libera est. Ideo non retinuerunt Apostoli seprimum diem, sed maluerunt vti primo, vt & de libertate, & de resurrectione Christi, pios admonerent.

Ea quæ objciuntur, facile dilui possunt. Apostolorum decretum de Idolothytis & scortatione, est mortale & perpetuum. Quod autem addiderunt de sanguine & suffocato, scandali ratio eo tempore habita est. Nam mos erat etiam ante Apostolos, vt domiti à Iudæis abstinerent à sanguine & suffocato, Nihil igitur noui, adiuncta ad societatem suam imponebant, sed vsitatum ritum veterem & gratum vtrisq;, Iudæis pijs & socijs, nondum mutarunt.

Quod Christus ait: Adhuc multa vobis dicere habeo, certe non de futilibus ceremonijs Pontificum intellexit, nec de nouis articulis fidei, sed de eo ipso Euangelio illustrando, quod iam tradiderat. Ideo postea addit de officio Spiritus sancti, non allaturum esse aliud doctrinæ genus, sed luce sua perfusurum mentes Apostolorum, vt Euangelium de voluntate Dei iam traditum intelligerent. Ideo ait Ioannis 14. Ille vos docebit omnia, & rediget vobis in memoriam omnia quæ dixi vobis. Item: Non loquetur à seipso, sed quæ audit, loquetur.

Objciuntur & alia dicta, quæ præcipiunt de obœdientia: Obœdite præpositis vestris. Toties respondimus maxime necessariam esse obœdientiam in ijs, quæ propria sunt ministerij diuinitus mandati. Nam hæc dicta non constituunt Episcopis regnum extra Euangelium. Christus dedit eis certa mandata, his iubet nos parere. Deinde etiam prohibuit institui nouos cultus, his vetat parere. Metæ sunt constitutæ, intra quas & autoritas Pastorum, & nostra obœdientia consistere debet. Sed has metas audacissime tollunt Episcopi, qui triplicem sibi arrogant potestatem, qua confirmant pernicio-sissimos errores, videlicet, Regiam seu prætoriam potestatem inter-

pretandæ

pretandæ scripturæ: deinde potestatem instituendi cultus: tertio, Regiam potestatem ferendarum legum. Ita transformant Ecclesiam in humanam politiam. Imaginantur, vt in regno Princeps aut prætor est legis interpres, & vt princeps habet potestatem ferendæ nouæ legis: Ita in Ecclesia oportere similem esse Episcoporum potestatem. Nec volunt Ecclesiam mutis literis, vt dicunt, Prophetarum & Apostolorum gubernari, quæ cum interdum non satis explicent ea, quæ proponunt, ambiguitas parit dissensiones ac discordias. Contendunt igitur, opus esse voce regia seu prætoria, scriptum ambiguum interpretante, Et nisi huic interpretationi necessario parendum esset, nullum fore controuersiarum & dissidiorum finem. Item, Nisi pro temporum ratione leges condere possent, qualis esset ἀταξία? Hæc verbis ornantur, & sunt πιθανὰ, quia sunt imitatio humanarum politiarum, Et hæ imaginationes omnibus ætatibus, inde vsq; ab initio mundi nocuerunt Ecclesiæ, & semper nocebunt. Ideo pij admonendi sunt, ne his præstigijs capiantur, Deus vult Ecclesiam regi suo verbo tradito per Christum & Apostolos, & hanc suam vocem vult sonare per ministros. Et quanquam sapientiam continet, positam extra conspectum rationis, tamen ipse sermo Propheticus & Apostolicus certus est & non ambiguus, Ideo ait Petrus, Recte facitis attendentes sermoni Prophetico, tanquam lucernæ in tenebris. Habet etiam Ecclesia donum interpretationis, id est, intellectum cœlestis doctrinæ, sed id donum non est alligatum ad Episcoporum titulum aut ordinem: ideo neqnaquam est potestas interpretandi, similis regiæ & prætoriæ, Sed eruditi in verbo Dei, & renati Spiritu sancto vbicunq; sunt, assentiuntur verbo Dei, & id intelligunt alij magis, alij minus. Ergo prudenter de illis vallis pontificiæ potentiæ iudicandum est. De legibus breuiter dicit Petrus, Quid tentatis Deum, imponentes iugum, &c.

Hoc in loco reperimus aliam editionem subijcere Epilogum, his verbis.

EPILOGVS.

¶ Hi sunt præcipui articuli, qui videntur habere controuersiam, quanquam enim de pluribus abusibus dici poterat, tamen vt fugeremus prolixitatem, præcipua complexi sumus, ex quibus cætera facile iudicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentijs, de peregrinationibus, de abusu excommunicationis. Parochiæ multipliciter vexabantur per stationarios. Infinitæ contentiones erant pastoribus cũ Monachis de iure parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinarijs concionibus, & de alijs innumerabilibus rebus.

Huius-

Huiusmodi negotia prætermisimus, vt illa quæ sunt in hac causſa præcipua breuiter propoſita, facilius cognoſci poſſent. Nec hic quicquam ad vllius contumeliam dictum aut collectum eſt. Tantum ea recitata ſunt, quæ videbantur neceſſario dicenda eſſe, vt intelligi poſsit in doctrina ac ceremonijs, apud nos nihil eſſe receptum contra ſcripturam aut Eccleſiam Catholicam, quia manifeſtum eſt nos diligentiſsime cauiſſe, ne qua noua & impia dogmata in Eccleſias noſtras ſerperent.

Hos articulos ſupra ſcriptos voluimus exhibere iuxta edictum C. M. in quibus confeſsio noſtra extaret, & eorum qui apud nos docent, doctrinæ ſumma cerneretur. Si quid in hac confeſsione deſiderabitur, parati ſumus latiorem informationem, Deo volente, iuxta ſcripturas exhibere.)

Noſtra editio ſic habet.

Complexi ſumus ſummam doctrinæ Euangelicæ neceſſariam Eccleſijs, Nec dubitamus has ipſas ſententias noſtras vere eſſe doctrinam, in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis traditam, & conſentſum catholicæ Eccleſiæ Chriſti, cui etiam eruditiores ſcriptores Eccleſiaſtici, teſtimonium ſæpe perhibent. Ac offerimus nos ad explicationem longiorem, vbicunq; opus erit. Oramus autem Deum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ipſe Eccleſiam ſuam, ſanguine Filij redemtam, gubernet, ſeruet, purget, & augeat.

AMEN.

Cæſare Maieſt. V.

Fideles & ſubditi

Iohannes Dux Saxoniæ Elector.
Georgius Marchio Brandenburgenſis.
Ernestus Dux Luneburgenſis.
Philippus Landgrauius Heſſorum.
Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ.
Franciſcus Dux Luneburgenſis.
VVolffgangus Princeps ab Anhaldt.
Senatus Magiſtratusque Nurnbergenſis.
Senatus Reutlingenſis.

APOLO

PHILIPPVS MELANCHTHON LECTORI SALVTEM D.

POstquam Confessio Principum nostrorum publice prælecta est, Theologi quidam ac monachi adornauerũt Confutationem nostri scripti, quam cum Cæs. Maiest. curasset etiam in concessu Principum prælegi, postulauit à nostris Principibus, ut illi Confutationi assentirentur. Nostri autem, quia audierant multos articulos improbatos esse, quos abijcere sine offensione conscientiæ non poterant, rogauerunt sibi exhiberi exemplum confutationis, vt & uidere, quid damnarent aduersarij, & rationes eorum refellere possent. Et in tali caussa, quæ ad religionem, & ad docendas conscientias pertinet, arbitrabantur fore, ut non grauatim exhiberent suum scriptum aduersarij. Sed nõ potuerunt id impetrare nostri, nisi periculosissimis conditionibus, quas recipere nõ poterant, nisi uellent se in discrimen certum conijcere. Instituta est autem deinde pacificatio, in qua apparuit nostros nullum onus quamlibet incommodum detrectare, quod sine offensione conscientiæ suscipi posset. Sed aduersarij obstinate hoc postulabant, vt quosdam manifestos abusus atq; errores approbaremus, quod cum non possemus facere, iterum postulauit Cæs. Maiest. ut Principes nostri assentirentur Confutationi. Id facere Principes nostri recusauerunt. Quomodo enim assentirentur in caussa religionis scripto non inspecto? Et audierant articulos quosdam damnatos esse, in quibus non poterant iudicia aduersariorum, sine scelere comprobare. Iusserant autem me & alios quosdam parare Apologiam Confessionis, in qua exponerentur Cæs. Maiest. caussæ, quare non reciperemus Confutationem, & ea quæ obiecerant aduersarij diluerentur. Quidam enim ex nostris, inter prælegendum, capita locorum & argumentorum exceperant. Hanc Apologiam, obtulerunt ad extremum Cæsareæ Maiest. vt cognosceret, nos maximis & grauissimis caussis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæsareæ Maiestas non recepit oblatum scriptum. Postea editum est decretum quoddam, in quo gloriantur aduersarij, quod nostram Confessionem ex scripturis confutauerint. Habes igitur Lector nunc Apologiam nostram, ex qua intelliges, & quid aduersarij iudicauerint, (retulimus enim bona fide,) & quod articulos aliquot, contra manifestam scriptu-

scripturam Spiritus sancti damnauerint, Tantum abest, vt nostra sententias per scripturas labefactauerint. Quanquam autem initio Apologiam instituimus, communicato cum alijs consilio, tamen et inter excudendum quædam adieci. Quare meum nomen profiteor, quis queri possit sine certo autore librum editum esse. Semper hic mos fuit in his controuersijs, vt quantum omnino facere possem, vtinerem formam usitatæ doctrinæ, vt facilius aliquando coire concordia posset. Neq; multo secus nunc facio. Etsi rectè possem, longe abducere huius ætatis homines, ab aduersariorum opinionibus. Sed aduersarij sic agunt caussam, vt ostendant se neq; ueritatem, neq; concordiam quærere, sed ut sanguinem nostrum exorbeant. Et non scripsi, quam moderatissime potui, ac si quid uidetur dictum asperius hic mihi præfandum est, me cum Theologis ac monachis, qui scripserunt Confutationem, litigare, non cum Cæsare, aut Principibus quos, ut debeo, ueneror. Sed uidi nuper Confutationem, & animaduerti, adeo insidiose & calumniose scriptam esse, vt fallere etiam cautos in certis locis posset. Non tractaui tamen omnes cauillationes. Esset enim infinitum opus, sed præcipua argumenta complexus sum, vt extet apud omnes nationes, testimonium de nobis, quod recte & pie sentiamus de Euangelio Christi. Non delectat nos discordia, Nos nihil mouemur periculo nostro, quod quantum sit in tanta acerbitate odiorum, quibus intelligimus accensos esse aduersarios, facilè intelligimus. Sed non possumus abijcere manifestam veritatem, & Ecclesiæ necessariam, quare incommoda & pericula, propter gloriam Christi & utilitatem Ecclesiæ, perferenda esse sentimus, & confidimus, Deum probari hoc nostrum officium, & speramus, æquiora de nobis iudicia posteritatis fore: neque enim negari potest, quin multi loci doctrinæ Christianæ, quos maxime prodest extare in Ecclesia, à nostris pie facti & illustrati sint, qui qualibus, & quam periculosis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canonistas, & Theologos Sophistas, non libet hic recitare. Habemus publica testimonia multorum bonorum virorum, qui Deo gratias agunt pro hoc summo beneficio quod de multis necessarijs locis docuerint meliora, quam passim legatur apud aduersarios nostros. Commẽdabimus itaq; caussam nostram Christo, qui olim iudicabit has controuersias, quem oramus, vt respiciat afflictas & dissipatas Ecclesias, & in concordiam piam & perpetuam redigat.

APOLOGIA CONFESSIONIS.

PRIMVM ARTICVLVM CONFESSIONIS NOstræ, probant nostri aduersarij, in quo exponimus nos credere & docere, quod sit vna essentia diuina, indiuidua, &c. & tamen tres sint distinctæ personæ, eiusdem essentiæ, diuinæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus, & defendimus, Et sentimus, eum habere certa & firma testimonia in scripturis sanctis, quæ labefactari non queant. Et constanter affirmamus, aliter sentientes, extra Ecclesiam Christi, & Idololatras esse, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

SECVNDVM articulum de peccato originis probant aduersarij, Verum ita, vt reprehendant tamen definitionem peccati originalis, quam nos obiter recitauimus. Hic in ipso statim vestibulo deprehendet Cæs. Maiestas, non solum iudicium, sed etiam, candorem istis defuisse, qui confutationem scripserunt. Nam cum nos simplici animo, obiter recensere voluerimus illa, quæ peccatum originis complectitur, isti acerba interpretatione conficta, sententiam per se nihil habentem incommodi, arte deprauant. Sic inquiunt, Sine metu Dei, sine fide esse, est culpa actualis. Igitur negant esse culpam originalem. HAS argutias satis apparet in scholis natas esse, non in consilio Cæsaris. Quanquam autem hæc cauillatio facilime reuelli possit, tamen vt omnes boni viri intelligant, nos nihil absurdi de hac caussa docere, Primum petimus, vt inspiciatur germanica confessio, hæc absoluet nos suspicione nouitatis, Sic enim ibi scriptum est, Weiter wird geleret / das nach dem fall Ade alle Menschen / so natürlich geborn werden / in Sünden empfangen vnd geborn werden / das ist / das sie alle von Mutter leib an / vol böser lüst vnd neigung sind / keine ware Gottes furcht / kein waren Glauben an Gott / von natur haben kömen. Hic locus testatur, nos, non solum actus, sed potentiam seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, adimere propagatis secundum carnalem naturam, Dicimus enim, ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere verum timorem, & fiduciam erga Deum. Quid hic reprehendi potest? Bonis viris quidem arbitramur, nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam latina descriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc est,

dona & vim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Vt cum nominamus concupiscentiam, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed postea ostendemus pluribus verbis, nostram descriptionem consentire, cum vsitata ac veteri definitione. Prius enim consilium nostrum aperiendum est, cur his potissimum verbis hoc loco vsi simus. Aduersarij in scholis fatentur materiale (vt vocant) peccati originalis, esse concupiscentiam, quare in definiendo non fuit prætereunda, præsertim hoc tempore, cum de ea nonnulli parum religiose philosophantur. Quidam enim disputant, peccatum originis non esse aliquod in natura hominis vitium, seu corruptionem, sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliquo proprio vitio, propter alienam culpam. Præterea addunt, neminem damnari morte æterna, propter peccatum originis, Sicut ex ancilla serui nascuntur, & hanc conditionem sine naturæ vitijs, sed propter calamitatem matris sustinent. Nos, vt hanc impiam opinionem significaremus nobis displicere, concupiscentiæ mentionem fecimus, optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, quod natura hominum corrupta & vitiosa nascatur.

Neque vero tantum concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam, deesse timorem Dei, & fidem, Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originalis, quam acceperunt à Patribus. De fomite disputant, quod sit qualitas corporis, & vt suo more sint inepti, quærunt vtrum qualitas illa, contagione pomi, an afflatu serpentis contracta sit, vtrum augeatur medicamentis. Huiusmodi quæstionibus oppresserunt principale negotium, Itaq; cum de peccato originis loquuntur, grauiora vitia humanæ naturæ non commemorant, scilicet ignorationem Dei, contemtum Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium, &c. Hos morbos, qui maxime aduersantur legi Dei, non animaduertunt scholastici, Imo tribuunt interim humanæ naturæ integras vires, ad diligendum Deum super omnia, ad facienda præcepta Dei, quo ad substantiam actuum, Nec vident se pugnantia dicere. Nam proprijs viribus posse diligere Deum super omnia, facere præcepta Dei, quid aliud est quam habere iusticiam originis? Quod si has tantas vires habet humana natura, vt per sese possit diligere Deum super omnia, vt confidenter affirmant scholastici, quid erit peccatum originis? Quorsum autem opus erit gratia Christi, si nos possumus fieri iusti, propria iusticia? Quorsum opus erit Spiritu sancto, si vires humanæ

humanæ per seſe possunt Deum super omnia diligere, & præcepta Dei facere? Quis non videt, quam præpostere sentiant aduersarij? Leuiores morbos in natura hominis agnoscunt, grauiores morbos non agnoscunt, de quibus tamen vbiq; admonet nos scriptura, & Propheræ perpetuo conqueruntur, videlicet, de carnali securitate, de contemtu Dei, de odio Dei, & similibus vitijs nobiscum natis. Sed postquam scholastici admiscuerunt doctrinæ Christianæ, philosophiam de perfectione naturæ, & plus quam satis erat, libero arbitrio & actibus elicitis tribuerunt, & homines philosophica seu ciuili iusticia (quam & nos fatemur rationi subiectam esse, & aliquo modo in potestate nostra esse) iustificari coram Deo docuerunt, non potuerunt videre interiorem immundiciam naturæ hominum: neq; enim potest iudicari, nisi ex verbo Dei, quod scholastici in suis disputationibus non sæpe tractant. Hæ fuerunt causſæ, cur in descriptione peccati originis, & concupiscentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus viribus hominis timorem & fiduciam erga Deum. Voluimus enim significare, quod peccatum originis hos quoq; morbos contineat, ignorationem Dei, contemtum Dei, vacare metu Dei, & fiducia erga Deum, non posse diligere Deum. Hæc sunt præcipua vitia naturæ humanæ, pugnantia proprie cum prima tabula decalogi.

Neqve noui quicquam diximus, Vetus definitio recte intellecta prorsus idem dicit, Cum ait, peccatum originis carentiam esse iusticiæ originalis. Quid est autem iusticia? Scholastici hic rixantur de dialecticis quæstionibus, non explicant quid sit iusticia originalis. Porro iusticia in scripturis, continet non tantum secundam tabulam decalogi, sed primam quoq;, quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iusticia originalis habitura erat, non solum æquale temperamentum qualitatum corporis, sed etiam hæc dona, noticiam Dei certiorem, timorem Dei, fiduciam Dei, aut certe rectitudinem, & vim ista efficiendi. Idq; testatur scriptura, cum inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine hanc sapientiam & iusticiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus, hoc est, homini dona esse data, noticiam Dei, timorem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Irenæus & Ambrosius, qui cum alia multa in hanc sententiam dicit, tum ita inquit: Non est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non semper est, Et Paulus ad Ephesios & Colossenses, ostendit imaginem Dei, noticiam Dei esse, iusticiam & veritatem. Nec Longobardus veretur dicere, quod iusticia originis, sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est à Deo. Recitamus veterum

sententias, quæ nihil impediunt Augustini interpretationem de imigine. ITAQVE vetus definitio, cum inquit, peccatum esse carentiam iusticiæ, detrahit non solum obœdientiam inferiorum virium hominis, sed etiam detrahit noticiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certe vim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in scholis, tradunt ista non effici sine certis donis, & auxilio gratiæ. Nos ipsa dona nominamus, vt res intelligi possit, noticiam Dei, timorem, & fiduciam erga Deum. Ex his apparet veterem definitionem prorsus idem dicere quod nos dicimus, detrahentes metum Dei & fiduciam, videlicet non actus tantum, sed dona & vim ad hæc efficienda. EADEM est sententia definitionis, quæ extat apud Augustinum, qui solet definire, peccatum originis concupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam successisse amissi iusticia. Nam ægra natura, quia non potest Deum timere, & diligere, Deo credere, quærit & amat carnalia, Iudicium Dei, aut secura contemnit, aut odit perterrefacta. Ita & defectum complectitur Augustinus, & vitiosum habitum qui successit. Neq; vero concupiscentia tantum corruptio qualitatum corporis est, Sed etiam praua conuersio ad carnalia, in superioribus viribus. Nec vident quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam à Spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia. Nos igitur recte expressimus vtrunq; in descriptione peccati originalis, videlicet defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam, quæ carnalia quærit contra verbum Dei, hoc est, quærit non solum voluptates corporis, sed etiam sapientiam & iusticiam carnalem, & confidit his bonis contemnens Deum. Neq; solum veteres, sed etiam recentiores, siqui sunt cordatiores, docent simul ista vere peccatum originis esse, defectus videlicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet priuationem originalis iusticiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ, vnde non est priuatio pura, Sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum quæritur quid sit originale peccatum, recte respondetur, quod sit concupiscentia immoderata. Recte etiam respondetur, quod sit debitæ iusticiæ carentia. Et in vna istarum responsionum, includitur altera. Idem sensit Hugo cum ait, Originale peccatum esse, ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne, Significat enim nos nascentes afferre ignorationem Dei incredulitatem, diffidentiam, contemtum, odium Dei. Hæc enim complexus est, cum ignorantiam nominat. Et hæ sententiæ consentiunt cum scripturis, Nam Paulus interdum expresse nominat defectum, vt 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem

cacem in membris, & parientem malos fructus. Plures locos citare de vtraq; parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testimonijs. Et facile iudicare poterit prudens lector, has non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non renouata. NIHIL igitur de peccato originis sentimus alienum, aut à scriptura, aut à Catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias scripturæ & patrum, obrutas Sophisticis rixis Theologorum recentium, repurgamus & in lucem restituimus. Nam res ipsa loquitur, recentiores Theologos non animaduertisse, quid voluerint Patres, de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati originis, Neq; enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iusticia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus, cor naturaliter vacare amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Item: Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

HIC flagellant aduersarij etiam Lutherum, quod scripserit, Peccatum originis manere post Baptismum. Addunt hunc articulum iure damnatum esse à Leone X. Sed Cæsa. Maiest. in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij, in quam sententiam Lutherus hoc dictum velit, quod peccatum originis reliquum sit post Baptismum. Semper ita scripsit, quod Baptismus tollat reatum peccati originalis, etiamsi materiale, vt isti vocant, peccati maneat, videlicet concupiscentia. Addidit etiam de materiali, quod Spiritus sanctus datus per Baptismum, incipit mortificare concupiscentiam, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait, Peccatum in Baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur. Hic palam fatetur, esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia adeo placuit posterioribus, vt recitata sit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Augustinus: Lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est Sacramento, quo renascuntur fideles. Manet autem quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum, sciunt aduersarij, & cum rem improbare non possint, verba tamen calumniantur, vt hoc artificio innocentem opprimant. AT disputant concupiscentiam pœnam esse, non peccatum, Lutherus defendit peccatum esse. Supra dictum est Augustinum definire peccatum originis, quod sit concupiscentia, Expostulent cum Augustino, si quid habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait, Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces. Item: Video aliam legem in membris meis, repugnantem

pugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Hæc testimonia nulla cauillatione euerti possunt. Clare enim appellant concupiscentiam peccatum, Quod tamen his qui sunt in Christo, non imputatur, etsi res sit natura digna morte, vbi non condonatur. Sic patres citra controuersiam sentiunt. Nam Augustinus longa disputatione reuellit opinionem illorum, qui sentiebant concupiscentiam in homine non esse vitium, sed ἀδιάφορον, vt corporis color, aut aduersa valetudo ἀδιάφορον dicitur. QVOD si contendent aduersarij, fomitem esse ἀδιάφορον, reclamabunt non solum multæ sententiæ scripturæ, sed plane tota Ecclesia. Quis enim vnquam ausus est dicere hæc esse ἀδιάφορα, etiamsi perfectus consensus non accederet: dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de verbo Dei, irasci iudicijs Dei, indignari quod Deus non eripit statim ex afflictionibus, fremere quod impij meliore fortuna vtuntur, quam boni, incitari ira, libidine, cupiditate gloriæ, opum, &c. Et hæc agnoscunt in se homines pij, vt apparet in Psalmis ac Prophetis. Sed in Scholis transtulerunt huc ex Philosophia prorsus alienas sententias, Quod propter passiones, nec boni nec mali simus, nec laudemur, nec vituperemur. Item, nihil esse peccatum, nisi voluntarium. Hæ sententiæ apud Philosophos de ciuili iudicio dictæ sunt, non de iudicio Dei. Nihilo prudentius assuunt & alias sententias, naturam non esse malam, Id in loco dictum non reprehendimus, sed non recte detorquetur ad extenuandum peccatum originis, Et tamen hæ sententiæ leguntur apud Scholasticos, qui intempestiue commiscent Philosophicam seu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in scholis tantum disputabantur, sed ex scholis, vt fit, efferebantur ad populum. Et hæ persuasiones regnabant & alebant fiduciam humanarum virium, & opprimebant cognitionem gratiæ Christi. Itaq; Lutherus volens magnitudinem peccati originalis, & humanæ infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine ἀδιάφορα, sed indigere gratia Christi, ne imputentur, item Spiritu S. vt mortificentur. QVANquam Scholastici vtrunq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docent hominē proprijs virib. posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur pœna imposita pro peccato originis, ibi enim non solum morti & alijs corporalib. malis subijcitur humana natura, sed etiam regno diaboli. Nam ibi fertur hæc horribilis sententia: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius. Defectus & concupiscentia sunt pœnæ & peccata, mors & alia corporalia mala, & tyrannis diaboli proprie pœnæ sunt. Est enim natura humana in seruitutem tradita, &

captiua

captiua à diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem diabolus vinci non potest, nisi auxilio Christi: Ita non possumus nos propijs viribus ex ista seruitute eximere. Ipsa mundi historia ostendit, quanta sit potentia regni diaboli. Plenus est mundus blasphemijs contra Deum & impijs opinionibus, & his vinculis habet diabolus irretitos sapientes & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora vitia. Cum autem datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata & has pœnas auferat, & regnum diaboli, peccatum & mortem destruat, beneficia Christi non poterunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo de his rebus nostri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam scripturam, & sanctorum patrum sententias, proposuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cæs. Maiestati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt. Scimus enim nos recte & cum Catholica Ecclesia Christi sentire, Sed si renouabunt hanc controuersiam aduersarij, non defuturi sunt apud nos qui respondeant, & veritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac caussa, magna ex parte quid loquantur, non intelligunt, Sæpe dicunt pugnantia, Nec formale peccati originis, nec defectus quos vocant, recte ac Dialectice expediunt. Sed nos hoc loco noluimus istorum rixas nimis subtiliter excutere, Tantum sententiam sanctorum Patrum, quam & nos sequimur, communibus & notis verbis duximus esse recitandam.

Tertium articulum probant aduersarij, in quo confitemur duas in Christo naturas, videlicet, naturam humanam assumtam à verbo in vnitatem personæ suæ. Et quod idem Christus passus sit ac mortuus, vt reconciliaret nobis patrem, & resuscitatus, vt regnet, iustificet, & sanctificet credentes, &c. iuxta Symbolum Apostolorum, & Symbolum Nicenum.

DE IVSTIFICATIONE.

In Quarto, Quinto, Sexto, & infra in articulo XX. damnant nos, quod docemus homines, non propter sua merita, sed gratis propter Christum consequi remissionem peccatorum fide in Christum. Vtrunq; enim damnant, & quod negamus homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum, & quod affirmamus homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. Cum autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Christianæ agitetur, qui recte intellectus, illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & vberrimam consolationem pijs conscientijs, rogamus vt Cæsarea Maiestas, de rebus tantis

clementer nos audiat. Nam aduersarij cum neq; quid remissio peccatorum, neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iusticia sit, intelligant, misere contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Vt autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea, quæ aduersarij obijciunt, possimus, initio quædam præfanda sunt, vt fontes vtriusq; generis doctrinæ, & aduersariorum & nostræ, cognosci possint.

VNIVERSA scriptura in hos duos locos præcipuos distribui debet, in legem & promissiones. Alias enim legem tradit, alias tradit promissionem de Christo, videlicet, cum aut promittit Christum venturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem, & vitam æternam: aut in Euangelio, Christus, postquam apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem, & vitam æternam. Vocamus autem legem in hac disputatione Decalogi præcepta, vbicunq; illa in scripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Moysi, in præsentia nihil loquimur.

EX HIS aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem, Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit, non solum externa opera ciuilia, quæ ratio vtcunq; efficere potest, sed etiam requirit alia longe supra rationem posita, scilicet, vere timere Deum, vere diligere Deum, vere inuocare Deum, vere statuere, quod Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, deniq; requirit obœdieniiam erga Deum, in morte & omnib. afflictionibus, ne has fugiamus, aut auersemur cum Deus imponit.

HIC Scholastici secuti Philosophos, tantum docent iusticiam rationis, videlicet, ciuilia opera, & affingunt, quod ratio sine Spiritu sancto, possit diligere Deum super omnia. Nam donec humanus animus otiosus est, nec sentit iram aut iudicium Dei, fingere potest, quod velit Deum diligere, quod velit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remissionem peccatorum, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliceat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, vota Monastica, abusus Missæ, Et subinde alij alios cultus atq; obseruationes, hac opinione excogitauerunt. Et vt fiduciam talium operum alerent atq; augerent, affirmauerunt Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis. IN HAC opinione multi magni & pernicioſi errores hærent, quos longum esset enumerare. Tantum illud

cogitet

cogitet prudens lector: Si hæc est iusticia Christiana, quid interest inter Philosophiam & Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus, per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapsa res est, vt multi irrideant nos, qui docemus aliam iusticiam, præter Philosophicam quærendam esse. Audiuimus quosdam pro concione, ablegato Euangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec errabant isti, si vera sunt quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus ciuilibus adeo scripsit erudite, nihil vt de his requirendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus conferuntur quædam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis, & aliorum dictis, quasi ad hoc venerit Christus, vt traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem peccatorum, non acciperemus gratis, propter ipsius merita. Itaq; si recipimus hic aduersariorum doctrinam, quod mereamur operibus rationis remissionem peccatorum & iustificationem, nihil iam intererit inter iusticiam Philosophicam, aut certe Pharisaicam & Christianam.

QVANQVAM aduersarij ne Christum omnino prætereant, requirunt noticiam historiæ de Christo, & tribuunt ei, quod meruerit nobis dari quendam habitum, siue vt ipsi vocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, vt facilius diligamus Deum. Exiguum tamen est, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus voluntatis ante habitum illum, & post illum habitum, eiusdem speciei esse. Fingunt voluntatem posse diligere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, vt idem faciat libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus & vitam æternam. Ita sepeliunt Christum, ne eo mediatore vtantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient se propria impletione legis mereri remissionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo iustos reputari, cum tamen legi nunquam satis fiat, cum ratio nihil faciat, nisi quædam ciuilia opera, interim neq; timeat Deum, neq; vere credat se Deo curæ esse. Et quanquam de habitu illo loquuntur, tamen sine iusticia fidei, neq; existere dilectio Dei in hominibus, neq; quid sit dilectio Dei, intelligi potest. ET QVOD fingunt discrimen inter meritum congrui & meritum condigni, ludunt tantum, ne videantur aperte Pelagianizare. Nam si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. Quanquam quid dicant, non vident.

Post habitum illum dilectionis, fingunt hominem de condigno mereri, & tamen iubent dubitare, vtrum adsit habitus. Quomodo igitur sciunt, vtrum de congruo an de condigno mereantur? Sed tota hæc res, ficta est ab otiosis hominibus, qui non norant, quomodo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei, & terroribus conscientiæ, fiducia operum nobis excutiatur. Securi hypocritæ semper iudicant se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iusticia, sed conscientiæ perterrefactæ ambigunt & dubitant, & subinde alia opera quærunt & cumulant, vt acquiescant. Hæ nunquam sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum & iusticia fidei. Ita nihil docent aduersarij, nisi iusticiam rationis aut certe legis in quam intuentur, sicut Iudæi in velatam Moysi faciem. Et in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere, exaltant præsumtionem, & inanem fiduciam operum, & contemtum gratiæ Christi. Econtra, pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operãtes cum dubitatione nunquam possunt experiri, quid sit fides, & quam sit efficax, ita ad extremum penitus desperant.

Nos autem de iusticia rationis sic sentimus, quod Deus requirat eam, & quod propter mandatum Dei necessario sint facienda honesta opera, quæ decalogus præcipit, iuxta illud: Lex est pædagogus. Item: Lex est iniustis posita. Vult enim Deus coërceri carnales illa ciuili disciplina, Et ad hanc conseruandam dedit leges, literas, doctrinam, magistratus, pœnas. Et potest hanc iusticiam vtcunque ratio suis viribus efficere, quanquam sæpe vincitur imbecillitate naturali, & impellente Diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autem huic iusticiæ rationis libenter tribuimus suas laudes, Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta, Et recte inquit Aristoteles, neq; Hesperum, neq; Luciferum formosiorem esse iusticia, Ac Deus etiam ornat eam corporalibus præmijs: tamen non debet cum contumelia Christi laudari. FALSVM est enim, quod per opera nostra mereamur remissionem peccatorum. FALSVM est & hoc, quod homines reputentur esse iusti coram Deo propter iusticiam rationis. FALSVM est & hoc, quod ratio proprijs viribus possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei facere, videlicet, vere timere Deum, vere statuere quod Deus exaudiat, velle obœdire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei. Non concupiscere aliena, &c. etsi ciuilia opera efficere ratio potest. FALSVM est & hoc & contumeliosum in Christum, quod non peccent homines satisfacientes præceptis Dei sine gratia. HVIVS nostræ sententiæ testimonia habemus non solum ex scripturis, sed etiam ex patribus.

Nam

Nam Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam, non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia inquit: Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis. Cur non etiam ego hic exclamem? Imo exclamabo, & istos increpabo dolore Christiano, Euacuati estis à Christo, qui in natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iusticiam Dei, & vestram volentes constituere, iusticiæ Dei non estis subiecti. Sicut enim finis legis, ita etiam naturæ humanæ vitiosæ saluator Christus est, ad iusticiam omni credenti. Et Iohan. 8. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non igitur possumus per rationem liberari à peccatis, & mereri remissionem peccatorum. Et Iohan. 3. scriptum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod si opus est renasci per Spiritum sanctum, iusticia rationis non iustificat nos coram Deo, non facit legem. Rom. 3. Omnes carent gloria Dei, id est, carent sapientia, & iusticia Dei, quæ Deum agnoscit & glorificat. Item Rom 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, Legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Hæc adeo sunt aperta testimonia, vt non desiderent acutum intellectorem, sed attentum auditorem, vt Augustini verbis vtamur, quibus ille in eadem causa vsus est. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, certe caro non diligit Deum. Si non potest legi Dei subijci, non potest Deum diligere. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, peccat caro etiam, cum externa ciuilia opera facimus. Si non potest subijci legi Dei, certe peccat, etiam si egregia facta, & digna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduersarij intuentur præcepta secundæ tabulæ, quæ iusticiam ciuilem continent, quam intelligit ratio. Hac contenti putant se legi Dei satisfacere. Interim primam tabulam non vident, quæ præcipit, vt diligamus Deum, vt vere statuamus, quod Deus irascatur peccato, vt vere timeamus Deum, vt vere statuamus quod Deus exaudiat. At humanus animus sine Spiritu sancto, aut securus contemnit iudicium Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cum igitur hæreant in natura hominis contemtus Dei, dubitatio de verbo Dei, de minis & promissionibus, vere peccant homines, etiam cum honesta opera faciunt sine Spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde, iuxta illud: Quicquid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operantur cum contemtu Dei, sicut Epicurus non sentit se Deo curæ esse, respici, aut exaudiri à Deo. Hic contemtus vitiat opera in speciem honestam, quia Deus iudicat corda.

POSTREMO, hoc imprudentissime scribitur ab aduersarijs quod homines rei æternæ iræ, mereantur remissionem peccatorum per actum elicitum dilectionis, cum impossibile sit diligere Deum nisi prius fide apprehendatur remissio peccatorum. Non enim potest cor vere sentiens Deum iratum, diligere Deum, nisi ostendatur placatus. Donec terret & videtur nos abijcere in æternam mortem, non potest se erigere natura humana, vt diligat iratum, iudicantem, punientem. Facile est otiosis fingere ista somnia de dilectione, quo reus peccati mortalis possit Deum diligere super omnia, quia non sentiunt, quid sit ira aut iudicium Dei. At in agone conscientiæ, & acie experitur conscientia vanitatem illarum speculationum Philosophicarum. Paulus ait: Lex iram operatur. Non dicit, per legem mereri homines remissionem peccatorum, Lex enim semper accusat conscientias & perterrefacit. Non igitur iustificat, quia conscientia perterrefacta lege fugit iudicium Dei. Errant igitur qui per legem per opera sua, mereri se remissionem peccatorum confidunt. Hæc iusticia rationis aut legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam paulo post, cum nostram sententiam de iusticia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quæ etiam proderunt ad illos errores aduersariorum, quos hactenus recensuimus, euertendos.

QVIA igitur non possunt homines viribus suis legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis: Ideo non possumus per legem à peccato liberari ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum, & iustificationis propter Christum, qui datus est pro nobis, vt satisfaceret pro peccatis mundi, & positus est mediator ac propitiator. Et hæc promissio non habet conditionem meritorum nostrorum, sed gratis offert remissionem peccatorum & iustificationem, sicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi: Iusticia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec pendet reconciliatio à nostris meritis. Quod si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum, & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia enim legem non facimus, sequeretur etiam promissionem reconciliationem nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Rom. 4. Si ex lege esset hæreditas, inanis esset fides, & abolita promissio. Si enim promissio requireret conditionem meritorum nostrorum, & legem, cum legem nunquam faciamus, sequeretur, promissionem inutilem esse. CVM autem iustificatio contingat per gratuitam promissionem, sequitur quod non possimus nosipsi iustificare, alioqui quorsum opus erat promittere? Cumq; promissio non possit accipi nisi fide. Euangelium, quod est proprie promissio remissionis peccatorum, & iustificationis propter Christum, prædicat iusti-

cia

ciam fidei in Christum, quam non docet Lex, neq; hæc iusticia legis. Lex enim requirit à nobis opera nostra, & perfectionem nostram. Sed promissio offert, nobis oppressis peccato & morte, gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur non operibus, sed sola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, sed tantum fiduciam promissionis, seu promissæ misericordiæ in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit vnusquisq; sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propitium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos, & quia in pœnitentia, hoc est, in terroribus consolatur, & erigit corda, & regenerat nos, & affert Spiritum sanctum, vt deinde legem Dei facere possimus, videlicet, diligere Deum, vere timere Deum, vere statuere quod Deus exaudiat, obœdire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiscentiam, &c. Ita fides, quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem & propitiatorem Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quæ fides est vera cognitio Christi, & vtitur beneficijs Christi, & regenerat corda, & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde reprehendimus aduersarios, quod tantum tradunt iusticiam legis, non tradunt iusticiam Euangelij, quod prædicat iusticiam fidei in Christum.

QVID SIT FIDES IVSTIFICANS.

Aduersarii tantum fingunt fidem esse noticiam historiæ, ideoq; docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil igitur loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, quia qui reputantur iusti coram Deo, non versantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum noticia historiæ, sed est assentiri promissioni Dei, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum noticiam esse, addemus amplius, est velle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerni discrimen inter hanc fidem & inter iusticiam legis, fides est λαλγεία, quæ accipit à Deo oblata beneficia, Iusticia legis est λαλγία, quæ offert Deo nostra merita. Fide sic vult coli Deus, vt ab ipso accipiamus ea, quæ promittit & offert.

Quod autem fides significet non tantum historiæ noticiam, sed illam fidem, quæ assentitur promissioni, aperte testatur Paulus, qui ait, Iusticiam ideo ex fide esse, vt sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide. Quare inter se correlatiue comparat,

comparat, & connectit promissionem & fidem. Quanquam sæ
erit iudicare, quid sit fides, si symbolum consideremus, vbi certe p
nitur hic articulus: Remissionem peccatorum. Itaq; non satis
credere, quod Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus
hunc articulum, qui est causa finalis historiæ: Remissionem pecca
rum. Ad hunc articulum referri cætera oportet, quod videlicet p
pter Christum, non propter nostra merita, donetur nobis remis
peccatorum. Quid enim opus erat Christum dare pro peccatis n
stris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satisfacere?

QVOTIES igitur de fide iustificante loquimur, sciendum e
hæc tria obiecta concurrere: Promissionem: & quidem gratuita
& merita Christi tanquam precium & propitiationem. Promis
accipitur fide, Gratuitum excludit nostra merita, & significat
tum per misericordiam offerri beneficium, Christi merita sum p
cium, quia oportet esse aliquam certam propitiationem pro pecca
nostris. Scriptura crebro misericordiam implorat, Et sancti Pat
sæpe dicunt, nos per misericordiam saluari. Quoties igitur fit me
tio misericordiæ, sciendum est, quod fides ibi requiratur, quæ p
missionem misericordiæ accipit, Et rursus, quoties nos de fide loq
mur, intelligi volumus obiectum, scilicet misericordiam promiss
Nam fides non ideo iustificat aut saluat, quia ipsa sit opus per se
dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam.
hic cultus, hæc λατρεία in Prophetis & Psalmis passim præcipue la
datur, cum tamen lex non doceat gratuitam remissionem pecca
rum, Sed patres norant promissionem de Christo, quod Deus p
pter Christum vellet remittere peccata. Igitur cum intelligeren
Christum fore precium pro nostris peccatis, sciebant opera nost
non esse precium rei tantæ. Ideo gratuitam misericordiam & rem
sionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in nouo Testam
to. Huc pertinent illæ crebræ repetitiones misericordiæ & fidei
Psalmis & Prophetis, vt hic: Si iniquitates obseruaueris Domi
Domine quis sustinebit? Hic confitetur peccata, nec allegat merit
sua. Addit, Quia apud te propitiatio est. Hic erigit se fiducia mi
ricordiæ Dei, & citat promissionem: Sustinuit anima mea in ver
eius. Speranit anima mea in Domino, id est, quia promisisti remiss
nem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Et Paulus citat
Abraham: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusti
am, hoc est, Abraham sensit se habere Deum propitium tantum p
pter ipsius promissionē. Assensus est promissioni Dei, nec passus
se ab ea abstrahi, etiamsi videbat se immundum atq; indignum e
Sentiebat Deum præstare promissum propter veritatem suam, n
prop

propter opera aut merita nostra. Nec possunt acquiescere perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia hæret in carne peccatum, quod semper accusat nos. Tunc autem acquiescunt corda, quando in illis terroribus statuunt, nos ideo placere Deo, quia promisit, & Deum præstare promissum propter suam veritatem, non propter dignitatem nostram. Ita Abraham audiuit hanc vocem: Noli timere, ego enim sum protector tuus, &c. Hic erexit se, & sensit Deum sibi propitium esse, non quia ipse meritus esset, sed quia necesse esset Dei promissionem veram iudicari. Hæc igitur fides imputatur ei pro iustitia, hoc est, qui assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, iam vere est iustus & acceptus Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gratuitam promissionem Dei accipit. Non frustra placuit Paulo hoc testimonium Geneseos, Videmus quomodo exaggerat, quam diligenter in eo commoratur, quia videbat naturam fidei in hoc loco facile perspici posse, Videbat diserte addi testimonium de imputatione iustitiæ, Videbat adimi operibus laudem promerendæ iustificationis & pacandæ conscientiæ. Cum Abraham ideo pronuntietur iustus, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, non opponit iræ Dei merita aut opera. Quare hic locus diligenter consideratus, copiose de tota re pias mentes docere poterit, qui quidem ita intelligi poterit, si proponant eum sibi perterrefactæ mentes, & statuant, ad eundem modum se debere assentiri gratuitæ promissioni. Neq; enim possunt aliter acquiescere, nisi statuant se habere Deum placatum, quia promiserit, non quia nostra natura, vita, & opera digna sint.

Itaqve & Patres iustificabantur, non per legem, sed per promissionem & fidem. Ac mirum est aduersarios adeo extenuare fidem, cum videant vbiq; pro præcipuo cultu laudari, vt Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita vult innotescere Deus, ita vult se coli, vt ab ipso accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius misericordiam, non propter merita nostra. Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huiusmodi consolationes abolent aduersarij, cum fidem extenuant, & vituperant, & tantum docent homines per opera & merita cum Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRISTVM IVSTIFICET.

Primvm, ne quis putet nos de otiosa notitia historiæ loqui, dicendum est, quomodo contingat fides. Postea ostendemus & quod iustificet, & quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea, quæ aduersarij obijciunt. Christus Lucæ vltimo, iubet prædicari pœnitentiam

tentiam in nomine suo, & remissionem peccatorum. Euangelium enim arguit omnes homines, quod sint sub peccato, quod omnes rei æternæ iræ ac mortis, & offert propter Christum remissionem peccatorum, & iustificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit nos, perterrefacit conscientias veris & fortibus terroribus. In his corda rursus debent concipere consolationem. Id fit, si credant promissioni Christi, quod propter ipsum habeamus remissionem peccatorum. Hæc fides in illis pauoribus erigens & consolans, accipit remissionem peccatorum, iustificat & viuificat. Nam illa consolatio est noua & spiritualis vita. Hæc plana & perspicua sunt, & à pijs intelligi possunt, & habent Ecclesiæ testimonium. Aduersarij nusquam possunt dicere, quomodo detur Spiritus sanctus. Fingunt Sacramenta conferre Spiritum sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis, quasi vero otiosa res sit donum Spiritus sancti. CVM autem de tali fide loquamur, quæ non est otiosa cogitatio, sed quæ à morte liberat, & nouam vitam in cordibus parit, & est opus Spiritus sancti, non stat cum peccato mortali, sed tantisper dum adest bonos fructus parit, vt postea dicemus. Quid potest dici de conuersione impij, seu de modo regenerationis simplicius & clarius? Proferant vnum commentarium in sententia ex tanto scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cum loquuntur de habitu dilectionis, fingunt homines Spiritum sanctum per opera mereri, non docent per verbum accipi, sicut & hoc tempore Anabaptistæ docent. At cum Deo non potest agi, Deus non potest apprehendi, nisi per verbum. Ideo iustificatio fit per verbum, sicut Paulus inquit: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Fides est ex auditu. Et vel hinc argumentum sumi potest, quod fides iustificet, quia si tantum fit iustificatio per verbum, & verbum tantum fide apprehenditur, sequitur quod fides iustificet. Sed sunt aliæ maiores rationes. Hæc diximus hactenus, vt modum regenerationis ostenderemus, & vt intelligi posset qualis sit fides, de qua loquimur.

NVNC ostendemus quod fides iustificet. Vbi primum hoc monendi sunt lectores, quod sicut necesse est hanc sententiam tueri, quod Christus sit Mediator, ita necesse sit defendere, quod fides iustificet. Quomodo enim erit Christus Mediator? si in iustificatione non vtimur eo mediatore, si non sentimus, quod propter ipsum iusti reputemur. Id autem est credere, confidere meritis Christi, quod propter ipsum certo velit nobis Deus propitius esse. Item, sic oportet defendere, quod præter legem necessaria sit promissio Christi: ita necesse est defendere, quod fides iustificet. Lex enim non docet gratuitam remissionem peccatorum. Item: Lex non potest fer-

nisi prius accepto Spiritu sancto. Necesse est igitur defendere, quod promissio Christi necessaria sit, At hæc non potest accipi, nisi fide. Itaq; qui negant fidem iustificare, nihil nisi legem abolito Euangelio, & abolito Christo, docent. SED nonnulli fortasis, cum dicitur, quod fides iustificet, intelligunt de principio, quod fides sit initium iustificationis, seu præparatio ad iustificationem, ita vt non sit ipsa fides illud quo accepti sumus Deo, sed opera quæ sequuntur. Et somniant, fidem ideo valde laudari, quia sit principium. Magna enim vis est principij, vt vulgo dicunt: ἀρχὴ ἥμισυ παντός, vt si quis dicat, quod Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia præparat ad alias artes, etiamsi sua quemq; ars vere artificem efficit. Non sic de fide sentimus, sed hoc defendimus, quod proprie ac vere, ipsa fide, propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat, ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronuntiari seu reputari. Vtroq; enim modo loquitur scriptura. Ideo primum volumus hoc ostendere, quod sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum. OFFENDIT quosdam particula, Sola, cum & Paulus dicat: Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item Ephes. 2. Dei donum est, non ex vobis, neq; ex operibus, ne quis glorietur. Item Rom. 3. Gratis iustificati. Si displicet exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusiuas, gratis, non ex operibus, donum est, &c. Nam hæ quoq; sunt exclusiuæ. Excludimus autem opinionem meriti. Non excludimus verbum aut Sacramenta, vt calumniantur aduersarij. Diximus enim supra, fidem ex verbo concipi. Ac multo maxime ornamus ministerium verbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum, in iustificatione excluditur. Idq; perspicue ostendemus.

QVOD REMISSIONEM PECCATORVM SOLA FIDE IN CHRIstum consequamur.

FATERI etiam aduersarios existimamus, quod In iustificatione primum necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur:

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari, iuxta illud: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem ex iniusto iustum effici seu regenerari.

MINOR ita facile poterit declarari, si sciamus, quomodo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissime disputant, Vtrum sit vna mutatio remissio peccatorum, & infusio gratiæ. Otiosi homines quid dicerent, non habebant. In remissione peccatorum oportet in cordibus vinci terrores peccati & mortis æternæ, sicut Paulus testatur 1. Corinth. 15. Aculeus mortis peccatum est. Potentia vero peccati lex. Gratia autem Deo, qui dat nobis victoriam per dominum nostrum Iesum Christum, id est, peccatum perterrefacit conscientias. Id fit per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed vincimus per Christum. Quomodo? fide, cum erigimus nos fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Sic igitur probamus minorem, Ira Dei non potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propitiator, vt propter ipsum fiat nobis placatus pater. Christus autem non apprehenditur tanquam mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cum erigimus corda fiducia misericordiæ propter Christum promissæ.

ITEM Paulus Roma. 5. ait: Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit per fidem. Sic igitur reconciliamur Patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propitiatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent nunc eo vti mediatore, sed prorsus sepulto Christo fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione habere pacem conscientiæ. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere accessum, hoc est, pacem per Christum, Et vt ostenderet quomodo id fiat, addit quod per fidem habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostram dilectionem, & opera nostra.

SECVNDO. Certum est peccata remitti propter propitiatorem Christum, Roma. 3. Quem posuit Deus propitiatorem. Addit autem Paulus per fidem. Itaq; nobis prodest hic propitiator, cum fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Hebræos 4. Habentes Pontificem, &c. accedamus enim fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia pontificis Christi, Requirit igitur fidem.

TERTIO. Petrus in Actis cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius

eius, omnes, qui credunt in eum. Quomodo potuit clarius dicere? Remissionem peccatorum accipimus (inquit) per nomen eius, hoc est, propter eum. Ergo non propter nostra merita, non propter nostram contritionem, attritionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, cum credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neq; enim possumus apprehendere nomen Christi, nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc vere est allegare Ecclesiæ autoritatem, sed de hoc loco infra de pœnitentia rursus dicendum erit.

QVARTO. Remissio peccatorum est res promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nam promissio accipi non potest, nisi sola fide. Roma. 4. Ideo ex fide, vt sit firma promissio secundum gratiam, quasi dicat: Si penderet res ex meritis nostris, incerta & inutilis esset promissio, quia nunquam constituere possemus, quando satis meriti essemus. Idq; facile intelligere queunt peritæ conscientiæ. Ideo Paulus ait Galat. 3. Conclusit Deus omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hic detrahit meritum nobis, quia dicit, omnes reos esse, & conclusos sub peccatum, deinde addit promissionem, videlicet remissionis peccatorum & iustificationis dari, & addit, quomodo accipi promissio possit, videlicet fide. Atq; hæc ratio sumta ex natura promissionis apud Paulum præcipua est, & sæpe repetitur. Neq; excogitari neq; fingi quicquam potest, quo hoc Pauli argumentum euerti queat. Proinde non patiantur, se bonæ mentes depelli ab hac sententia, quod tantum fide accipiamus remissionem propter Christum. In hac habent certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus æternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

CVM autem sola fide accipiamus remissionẽ peccatorum & reconciliationem propter Christum, sola fides iustificat, quia reconciliati reputãtur iusti & filij Dei, non propter suam mundiciem, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiam fide apprehendant, Ideoq; scriptura testatur, quod fide iusti reputemur.

ADIICIEMVS igitur testimonia, quæ clare pronuntiant, quod fides sit ipsa iusticia, qua coram Deo iusti reputamur, videlicet, non quia sit opus per sese dignum, sed quia accipit promissionem, qua Deus policitus est, quod propter Christum velit propitius esse credentibus in eum, seu quia sentit, quod Christus sit nobis factus à Deo, sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemtio. PAVLVS in Epistola ad Romanos præcipue de hoc loco disputat & proponit, quod gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Christum. Et hanc propositionem capite tertio, quæ statum vniuersæ disputationis continet, tradit. Arbitramur hominem fide

iustificari, non ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas, ac Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat enim infra ex decalogo: Non concupisces. Et si opera moralia merentur remissionem peccatorum, & iustificationem, etiam nihil opus esset Christo & promissione, & rueret omnia illa, quæ Paulus de promissione loquitur: Male etiam scriberet ad Ephesios, Gratis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem, at hic circuncisione habuerunt mandatum Dei, Itaq; si vlla opera iustificabant, necesse erat illa opera, tunc cum mandatum haberent, etiam iustificasse. Sed recte docet Augustinus, Paulum de tota lege loqui, sicut prolixe disputat de spiritu & litera, vbi postremo ait: His igitur consideratis pertractatisq; pro viribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus, non iustificari hominem præceptis bonæ vitæ, nisi per fidem Iesu Christi. Et ne putemus temere excidisse Paulo sententiam, quod fides iustificet, longa disputatione munit & confirmat eam, in quarto capite ad Romanos. Et deinde in omnibus Epistolis repetit. Sic ait capite quarto ad Romanos: Operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, Ei autem qui non operatur, credit autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam. Hic clare dicit fidem ipsam imputari ad iusticiam. Fides igitur est illa res, quam Deus pronuntiat esse iusticiam, & addit gratis imputari. Et negat posse gratis imputari, si propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam si his deberetur iustificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iusticiam sine operibus. Et postea: Dicimus enim, quod Abrahæ imputata est fides ad iusticiam.

Capite 5. ait: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est, habemus conscientias tranquillas & lætas coram Deo.

Roma. 10. Corde creditur ad iusticiam. Hic pronuntiat fidem esse iusticiam cordis. Ad Galatas 2. Nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Ad Ephesios 2. Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Iohannis primo: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Iohannis 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat. Item: Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actorvs

ACTORVM 13. Notum igitur sit vobis, viri fratres, quod per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis, qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi & de iustificatione dici? Lex inquit non iustificabat. Ideo Christus datus est, vt credamus nos propter ipsum iustificari. Aperte detrahit legi iustificationem, Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum. ACTORVM 4. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neq; enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur, Igitur fiducia nominis Christi, non fiducia nostrorum operum saluamur. Nomen enim hic significat causſam, quæ allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est confidere nomine Christi, tanquam causſa seu precio, propter quod saluamur. ACTORVM 15. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa, de qua loquuntur Apostoli, non est otiosa noticia, sed res accipiens Spiritum sanctum, & iustificans nos. ABACVC primo: Iustus ex fide viuet. Hic primum dicit homines fide esse iustos, qua credunt Deum propitium esse, & addit, quod eadem fides viuificet, quia hæc fides parit in corde pacem, & gaudium, & vitam æternam. ESAIAE 53. Noticia eius iustificabit multos. Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & vere est credere in Christum, credere quod quæ promisit Deus propter Christum, certo præstet.

SED plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud sanctos patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in epistola ad Irenæum quendam: Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex præscripto Legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed veniens Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est quod ait: Abundauit peccatum per legem, Superabundauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Iohannes, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia

post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. Hæc sunt Ambrosij verba, quæ aperte patrocinantur nostræ sententiæ, detrahit operibus iustificationem, & tribuit fidei, quod liberet per sanguinem Christi. Conferantur in vnum acervum Sententiarij omnes, qui magnificis titulis ornantur. Nam alij vocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragabiles, Omnes isti lecti & selecti, non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc vna Ambrosij sententia. In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, de spiritu & litera sic ait: Ideo quippe proponitur Iusticia legis, quod, qui fecerit eam, viuat in illa, vt cum quisq; infirmitatem suam cognouerit, non per suas vires, neq; per literam ipsius legis, quod fieri non potest, Sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & viuat in ea. Opus rectum, quod qui fecerit viuat in eo, non fit, nisi in iustificato, Iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit iustificatorem fide conciliari, & iustificationem fide impetrari. Et paulo post: Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus pœnam absconditur gratia, sub quo timore anima laborans, &c. per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det quod iubet. Hic docet lege terreri corda, fide autem consolationem capere, & docet prius fide apprehendere misericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulo post & alia quædam.

Profecto mirum est, aduersarios tot locis scripturæ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iustificationem fidei, & quidem detrahunt operibus. Num fruſtra existimant toties idem repeti? Num arbitrantur excidisse Spiritui sancto, non animaduertenti has voces? Sed excogitauerunt etiam cauillum quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi propter dilectionem, imo prorsus non tribuunt fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali. Quorsum hoc pertinet, nisi vt promissionem iterum abolent, & redeant ad legem? Si fides accipit remissionem peccatorum, propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum, quantum debemus, imo non diligimus, nisi certo statuant corda, quod donata sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij, dum requirunt fiduciam propriæ dilectionis, in remissione peccatorum & iustificatione, Euangelium de gratuita remissione peccatorum prorsus abolent, cum tamen dilectionem illam neq; præstent, neq; intelligant, nisi credant gratis accipi remissionem peccatorum. Nos quoq; dicimus, quod dilectio fidem sequi debeat, sicut & Paulus ait, In Christo Iesu neq; circumcisio

cisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides per dilectionem efficax. Neq; tamen ideo sentiendum est, quod fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem, accipiamus remissionem peccatorum, & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorum, propter alia opera sequentia. Sed sola fide, & quidem fide proprie dicta accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides proprie dicta, quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura. Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quam diligimus, ac legem facimus, etsi necessario sequitur dilectio. Neq; vero hæc fides est otiosa noticia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus Spiritus sancti, quo liberamur à morte, quo eriguntur & viuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conscientias pacatas ac tranquillas, rectius vocari GRATIA GRATVM FACIENS poterat, quam affectus sequens, videlicet dilectio.

HACTENVS satis copiose ostendimus, & testimonijs scripturæ, & argumentis ex scriptura sumtis, vt res magis fieret perspicua, quod sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quod sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quam necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac vna conspicitur Christi officium, hac vna accipimus Christi beneficia, hæc vna affert certam & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pij certam spem salutis. Nam aduersarij infeliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, Vtrum consequantur remissionem peccatorum. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt? qui putant dubitandum esse, Vtrum consequantur remissionem peccatorum. Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium, hoc est, promissionem, quod gratis propter Christum remittuntur peccata. Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent. At Scholastici ne verbum quidem de hac fide tradunt. Hos sequuntur aduersarij nostri, & improbant hanc fidem. Nec vident se totam promissionem gratuitæ remissionis peccatorum, & iusticiæ Christi abolere, improbata hac fide.

DE DILECTIONE ET IMPLETIONE LEGIS.

HIc obijciunt aduersarij, Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Item, Factores legis iustificabũtur, & alia multa similia de le-

ge & operibus, ad quæ priusquam respondemus, dicendum est, qu
nos de dilectione, & impletione legis sentiamus. Scriptum est ap
Prophetam: Dabo legem meam in corda eorum. Et Rom. 3. a
Paulus, Legem stabiliri non aboleri per fidem. Et Christus ait: Si u
ingredi in vitam, serua mandata. Item, Si dilectionem non habea
nihil sum. Hæ sententiæ & similes testantur, quod oporteat legem
in nobis incoari, & magis magisq; fieri. Loquimur autem non de
ceremonijs, sed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, vide
cet de Decalogo. Quia vero fides affert Spiritum sanctum, & pa
nouam vitam in cordibus, necesse est, quod pariat spirituales mot
in cordibus. Et qui sint illi motus, ostendit Propheta, cum ait: Dab
legem meam in corda eorum. Postquam igitur fide iustificati & re
nati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectar
ab eo auxilium, gratias agere & prædicare, & obœdire ei in afflictio
nibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spiritua
les & sanctos motus. HAEC NON possunt fieri, nisi postquam
fide iustificati sumus, & renati accipimus Spiritum sanctum. Pri
mum, quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fie
ri sine Spiritu sancto. At Spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illu
Pauli Gala. 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Iter
quomodo potest humanum cor diligere Deum, dum sentit eum hor
ribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus, & perpetuis calami
tatibus. Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci De
um. Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fid
misericordiam. Ita demum fit obiectum amabile. QVANQVAM
igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis sine Christo, & sin
Spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, tamen apparet ex hi
quæ diximus, illa quæ sunt proprie legis diuinæ, hoc est, affectu
cordis erga Deum, qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fier
sine Spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues Theologi, in
tuentur secundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant
quasi nihil pertineat ad rem, aut certe tantum externos cultus re
quirunt. Illam æternam legem, & longe positam supra omnium
creaturarum sensum atq; intellectum, Diliges Dominum Deum tu
um ex toto corde, prorsus non considerant. AT Christus
ad hoc datus est, vt propter eum, donentur nobis remissio peccato
rum, & Spiritus sanctus, qui nouam & æternam vitam, ac æternam
iusticiam in nobis pariat, Primum ostendat Christum, sicut Iohan
nis 16. scriptum est: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & an
nuntiabit vobis. Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuoca
tionem, gratiarum actionem, castitatem, patientiam, &c. Quæ
non potest lex vere fieri, nisi accepto Spiritu sancto per fidem. Ide
Paulus

Paulus dicit, legem ſtabiliri per fidem, non aboleri, qua lex ita demum fieri poteſt, cum contigit Spiritus ſanctus. Et Paulus docet 2. Corinth. 3. velamen quo facies Moyſi tecta eſt, non poſſe tolli, niſi fide in Chriſtum, qua accipitur Spiritus ſanctus. Sic enim ait, ſed vſq; in hodiernum diem, cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Cum autem conuerſi fuerint ad Deum, auferetur velamen: Dominus autem ſpiritus eſt, Vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, humanam opinionem de tota lege, Decalogo, & ceremonijs, videlicet, quod hypocritæ putant, externa & ciuilia opera ſatisfacere legi Dei, & ſacrificia & cultus ex opere operato, iuſtificare coram Deo. Tunc autem detrahitur nobis hoc velamen, hoc eſt, eximitur hic error, quando Deus oſtendit cordibus noſtris immundiciem noſtram, & magnitudinem peccati. Ibi primum videmus, nos longe abeſſe ab impletione legis. Ibi agnoſcimus, quomodo caro ſecura atq; otioſa, non timeat Deum, nec vere ſtatuat reſpici nos à Deo, ſed caſu naſci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, quæ Deus ignoſcat & exaudiat. Cum autem audito Euangelio & remiſsione peccatorum, fide erigimur, concipimus Spiritum ſanctum, vt iam recte de Deo ſentire poſsimus, & timere Deum, & credere ei, &c. Ex his apparet non poſſe legem ſine Chriſto, & ſine Spiritu ſancto fieri.

PROFITEMVR igitur, quod neceſſe ſit incoari in nobis, & ſubinde magis magisq; fieri legem. Et complectimur ſimul vtrunq;, videlicet ſpirituales motus, & externa bona opera. Falſo igitur calumniantur nos aduerſarij, quod noſtri non doceant bona opera, cum ea non ſolum requirant, ſed etiam oſtendant, quomodo fieri poſsint. Euentus coarguit hypocritas, qui ſuis viribus conantur legem facere, quod non poſsint præſtare, quæ conantur. Longe enim imbecillior eſt humana natura, quam vt ſuis viribus reſiſtere Diabolo poſsit, qui habet captiuos omnes, qui non ſunt liberati per fidem. Potentia Chriſti opus eſt aduerſus Diabolum, videlicet, vt quia ſcimus nos propter Chriſtum exaudiri, & habere promiſsionem petamus, vt gubernet & propugnet nos Spiritus ſanctus, ne decepti erremus, ne impulſi contra voluntatem Dei aliquid ſuſcipiamus, ſicut Pſalmus docet: Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Chriſtus enim vicit diabolum, & dedit nobis promiſsionem, & Spiritum ſanctum, vt auxilio diuino vincamus & ipſi. Et 1. Iohannis 3. Ad hoc apparuit filius Dei, vt ſoluat opera diaboli. Deinde non hoc tantum docemus, quomodo fieri Lex poſsit, ſed etiam quomodo Deo placeat, ſi quid fit, videlicet, non quia legi ſatisfaciamus, ſed quia ſumus in Chriſto. Sicut paulo poſt dicemus. Conſtat igitur noſtros requirere bona opera. Imo addimus & hoc, quod impoſ-

ſibile ſit dilectionem Dei, etſi exigua eſt, diuellere à fide, quia p
Chriſtum acceditur ad Patrem, & accepta remiſsione peccatorum
vere iam ſtatuimus nos habere Deum, hoc eſt, nos Deo curæ eſ
inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, ſicut Iohannes d
cet in prima epiſt. Nos diligimus eum, inquit, quia prior dile
nos, videlicet, quia dedit pro nobis Filium, & remiſit nobis pec
ta. Ita ſignificat præcedere Fidem, ſequi dilectionem. Idem fides i
de qua loquimur, exiſtit in pœnitentia, hoc eſt, concipitur in ter
ribus conſcientiæ, quæ ſentit iram Dei aduerſus noſtra peccata,
quærit remiſsionem peccatorum, & liberari à peccato. Et in talib
terroribus, & alijs afflictionibus, debet hæc fides creſcere & con
mari. Quare non poteſt exiſtere in his, qui ſecundum carnem viuu
qui delectantur cupiditatibus ſuis, & obtemperant eis. Ideo Pau
ait: Nulla nunc damnatio eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui n
ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. Item: Debi
res ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus: Si enim ſecu
dum carnem vixeritis, moriemini: Sin autem ſpiritu actiones c
poris mortificabitis, viuetis. Quare fides illa, quæ accipit remiſsi
nem peccatorum, in corde perterrefacto, & fugiente peccatum, n
manet in his, qui obtemperant cupiditatibus, nec exiſtit cum mor
li peccato. EX HIS effectibus fidei excerpunt aduerſarij vnum,
delicet dilectionem, & docent, quod dilectio iuſtificet. Ita maniſe
apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere rem
ſionem peccatorum per fidem, Non docent de mediatore Chri
quod propter Chriſtum habemus Deum propitium, ſed propter n
ſtram dilectionem. Et tamen qualis ſit illa dilectio, non dicunt, n
dicere poſſunt, Prædicant ſe legem implere, cum hæc gloria prop
debeatur Chriſto, & fiduciam propriorum operum opponunt iudi
Dei, dicunt enim ſe de condigno mereri gratiam & vitam æterna
Hæc eſt ſimpliciter impia & vana fiducia. Nam in hac vita non po
mus legi ſatisfacere, quia natura carnalis, non deſinit malos affec
parere, etſi his reſiſtit ſpiritus in nobis.

SED QVAERAT aliquis. Cum & nos fateamur dilectio
eſſe opus Spiritus ſancti, cumq; ſit iuſticia, quia eſt impletio leg
cur non doceamus, quod iuſtificet? Ad hoc reſpondendum eſt. P
mum hoc certum eſt, quod non accipimus remiſsionem peccatorum
neq; per dilectionem, neq; propter dilectionem noſtram, ſed prop
Chriſtum ſola fide. Sola fides, quæ intuetur in promiſsionem,
ſentit ideo certo ſtatuendum eſſe, quod Deus ignoſcat, quia Chri
non ſit fruſtra mortuus, &c. vincit terrores peccati & mortis. Si q
dubitat, Vtrum remittantur ſibi peccata, contumelia afficit Chr
ſtum, cum peccatum ſuum iudicat maius, aut efficacius eſſe, qu

mor

mortem & promiſsionem Chriſti. Cum Paulus dicat, gratiam exuberare ſupra peccatum, hoc eſt, miſericordiam ampliorem eſſe quam peccatum. Si quis ſentit, ſe ideo conſequi remiſsionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Chriſtum, & comperiet, in iudicio Dei, hanc fiduciam propriæ iuſticiæ, impiam & inanem eſſe. Ergo neceſſe eſt quod fides reconciliet, & ex iniuſto iuſtum efficiat. Et ſicut non accipimus remiſsionem peccatorum, per alias virtutes legis ſeu propter eas, videlicet, propter patientiam, caſtitatem, obœdientiam erga magiſtratus, &c. Et tamen has virtutes ſequi oportet: Ita neq; propter dilectionem Dei, accipimus remiſsionem peccatorum, etſi ſequi eam neceſſe eſt. CETERVM nota eſt conſuetudo ſermonis, quod interdum eodē verbo cauſſam & effectus complectimur κατὰ συνεκδοχήν. Ita Lucæ 7. ait Chriſtus: Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Interpretatur enim ſeipſum Chriſtus, cum addit, Fides tua ſaluam te fecit. Non igitur voluit Chriſtus, quod mulier illo opere dilectionis, merita eſſet remiſsionem peccatorum. Ideo enim clare dicit, Fides tua ſaluam te fecit. At fides eſt, quæ apprehendit miſericordiam propter verbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem eſſe, prorſus non intelligit quid ſit fides. Et ipſa hiſtoria hoc loco oſtendit, quid vocet dilectionem. Mulier venit, hanc afferens de Chriſto opinionem, quod apud ipſum quærenda eſſet remiſſio peccatorum. Hic cultus eſt ſummus cultus Chriſti, Nihil potuit maius tribuere Chriſto. Hoc erat vere Meſsiam agnoſcere, quærere apud eum remiſsionem peccatorum. Porro, ſic de Chriſto ſentire, ſic colere, ſic complecti Chriſtum eſt vere credere. Chriſtus autem vſus eſt verbo dilectionis, non apud Mulierem, ſed aduerſus Phariſæum, quia totum cultum Phariſæi, cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat Phariſæum, quod non agnoſceret ipſum eſſe Meſsiam, etſi hæc externa officia ipſi præſtaret, vt hoſpiti, viro magno & ſancto, Oſtendit mulierculam, & prædicat huius cultum, vnguenta, lacrymas, &c. Quæ omnia erant ſigna fidei, & confeſsio quædam, quod videlicet apud Chriſtum quæreret remiſsionem peccatorum. Magnum profecto exemplum eſt, quod non ſine cauſſa commouit Chriſtum, vt obiurgaret Phariſæum virum ſapientem, & honeſtum, ſed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, & admonet eū exemplo mulierculæ, ſignificans turpe ei eſſe, quod cū indocta muliercula credat Deo, ipſe legis Doctor, non credat, non agnoſcat Meſsiam, non quærat apud eum remiſsionem peccatorum & ſalutem. Sic igitur totum cultum laudat, vt ſæpe fit in ſcripturis, vt vno verbo multa complectamur, vt infra latius dicemus in ſimilibus locis, vt Date eleemoſynam & omnia erunt munda. Non tantum eleemoſynas requirit, ſed

etiam

etiam iusticiam fidei. Ita hic ait: Remittuntur ei peccata mul
quia dilexit multum, id est, quia me verè coluit fide, & exercuit
signis fidei, Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc dog
quod proprie accipiatur fide remissio peccatorum. Etsi dilectio, co
fessio, & alij boni fructus sequi debeant. Quare non hoc vult, qu
fructus illi sint precium, sint propitiatio, propter quam detur rem
sio peccatorum, quæ reconciliet nos Deo. De magna re disputam
de honore Christi, & vnde petant bonæ mentes certam & firma
consolationem, Verum fiducia collocanda sit in Christum, an in op
ra nostra. Quod si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Chri
honos mediatoris & propitiatoris. Et tamen comperiemus, in iu
cio Dei, hanc fiduciam vanam esse, & conscientias inde ruere in
sperationem, Quod si remissio peccatorum, & reconciliatio non co
tingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem
mo habiturus est remissionem peccatorum, nisi vbi totam legem
cerit, quia lex non iustificat, donec nos accusare potest. Patet igit
cum iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quod fide iust
cemur, quia certissimum est, sola fide accipi remissionem peccato

NVNC igitur respondeamus ad quæstionem supra propo
tam, quare dilectio non iustificet. Recte cogitant aduersarij, dilec
onem esse legis impletionem. Et obœdientia erga legem esset iu
cia, si legem faceremus, Hactenus autem ostendimus, quod ideo do
sint promissiones, quia legem non possimus facere. Eamq; ob ca
sam negat Paulus, non ex lege iustificari. Aduersarij falluntur, q
in hac tota controuersia, nihil nisi legem intuentur. Neq; enim p
test aliter iudicare ratio humana, quam ex lege quærendam esse
sticiam, quia obœdientia erga legem, sit iusticia. Sed Euangeliu
reuocat nos à lege ad promissiones, & docet, quod iusti reputem
non propter obœdientiam erga legem. Non enim satisfacimus le
Sed propterea, quia donatur nobis reconciliatio propter Christ
Et hanc tantum fide accipimus. Priusquam igitur legem faciam
oportet accipere fide remissionem peccatorum, & reconciliationem
Bone Deus, quo ore audent nominare Christum, quo vultu aude
aspicere ipsos Euangelij libros, isti qui negant nos sola fide prop
Christum consequi remissionem peccatorum.

SECVNDO. Hæc ipsa legis impletio, quæ sequitur renouati
nem, est exigua & immunda. Quanquam enim renouatio incoata
tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ semper ac
sant nos, nisi fide in Christum apprehendamus remissionem pecca
rum, & sciamus nos habere accessum ad Deum, non propter nostra
impletionem legis, sed propter Christum. Ideo illa legis imple
non est accepta propter seipsam, sed propter fidem.

QVAE

QVARE cum Paulus ait, legem ſtabiliri per fidem, non ſolum hoc intelligi oportet, quod fide renati concipiant Spiritum ſanctum, & habeant motus conſentientes legi Dei. Sed multo maxime refert & hoc addere, quod oportet nos ſentire, quod procul à perfectione legis abſimus, Quare non poſſumus ſtatuere, quod coram Deo iuſti reputemur propter noſtram impletionem legis, Sed ſentiendum eſt, quod iuſti ſeu accepti reputemur propter Chriſtum, non propter legem aut opera noſtra, & quod hæc incoata legis impletio placeat Deo, quia ſumus in Chriſto. Item, quod propter fidem in Chriſtum non imputetur nobis hoc, quod deeſt impletioni legis. Hoc docet Paulus ad Galat. 3. cum ait: Chriſtus redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictum, hoc eſt, lex damnat omnes homines. Sed Chriſtus, quia ſine peccato ſubijt pœnam peccati, & victima pro nobis factus eſt, ſuſtulit illud ius legis, ne accuſet, ne damnet hos, qui credunt in ipſum, quia ipſe eſt propitiatio pro eis, propter quam nunc iuſti reputantur. In eandem ſententiam ſcribit ad Coloſſenſes: In Chriſto conſummati eſtis, quaſi dicat, Etſi adhuc procul abeſtis à perfectione legis, tamen non damnant vos reliquiæ peccati, quia propter Chriſtum, habetis reconciliationem certam & firmam, Si creditis, etiamſi hæret peccatum in carne veſtra. Longe enim ſupra noſtram mundiciem, imo longe ſupra ipſam legem, collocari debent mors & ſatisfactio Chriſti nobis donata, vt ſtatuamus nos propter illam ſatisfactionem habere propitium Deum, non propter noſtram impletionem legis. Impia fiducia eſt, quæ collocatur in noſtram impletionem legis. Illa vero fiducia neceſſaria eſt, quæ collocatur in ſatisfactionem Chriſti.

TERTIO. Sola illa res iuſtificat coram Deo, quæ reddit pacatas conſcientias. Donec enim conſcientia fugit iudicium Dei, & iraſcitur Deo, non ſumus iuſti, & viuificati. PORRO, ſola fides reddit pacatas conſcientias, iuxta illud: Iuſtificati ex fide pacem habemus. Item, Iuſtus ex fide viuet, id eſt, fide vincit terrores mortis, fide erigitur, & concipit gaudium & vitam. Idq; affert fides, non quia per ſe ſit opus dignum, ſed tantum, quia accipit oblatam promiſsionem, nihil reſpiciens propriam dignitatem. SOLA igitur fides iuſtificat, & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduerſarij poſſunt afferre? Quid poſſunt contra manifeſtam veritatem excogitare? Nam minor eſt certiſsima, quod opera noſtra non poſsint conſcientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & oſtendit nobis immundiciem noſtram. Idq; Scriptura ſæpe inculcat, In Pſalmo: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hic ſimpliciter detrahit omnibus, & quidem ſanctis

ctis ac seruis Dei, gloriam iusticiæ, si non ignoscat Deus, sed iusti & arguat corda eorum. Nam quod alibi gloriatur de sua iusticia, quitur de caussa sua aduersus persecutores verbi Dei, non loqu de personali mundicie, & rogat caussam & gloriam Dei defendi, Psalmo 7. Iudica me Domine, secundum iusticiam meam, &c. alibi, Iudica Domine caussam meam. Rursus Psal. 129. docet nem posse sustinere iudiciũ Dei, si obseruet peccata nostra: Si iniq tates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et Iob. 9. rebar omnia opera mea. Item, Si lotus fuero, quasi aquis niui fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges Et Prouerb. 20. Quis potest dicere, mundum est cor meum? E Iohannis 1. Si dixerimus, quod peccatũ non habemus, ipsi nos se cimus, & veritas in nobis non est. Et in oratione Dominica Sanct tunt remissionem peccatorum. Habent igitur & sancti peccata Numeris: Et innocens non erit innocens. Et Zacharias ait: Sile facie Domini omnis caro. Et Esaias: Omnis caro fœnum, & om gloria eius, quasi flos agri, Exiccatum est fœnum & cecidit flos, q spiritus Domini sufflauit in eo, id est, caro & iustic a carnis, non test sustinere iudicium Dei. Et Ionas inquit Capite 2. Frustra obs uant vana, qui misericordiam relinquunt, id est, Omnis fiducia inanis, præter fiduciam misericordiæ. Misericordia seruabunt nos, p pria merita, proprij conatus non seruant nos. Hæ sententiæ & si les in scripturis, testantur opera nostra immunda esse, & indige misericordia. Quare non reddunt pacatas conscientias opera, misericordia apprehensa per fidem.

QVARTO. Christus non desinit Mediator esse, postquam nouati sumus. Errant, qui fingunt eum tantum primam gratiam ritum esse, nos postea nostra legis impletione placere, & mereri tam æternam. Manet mediator Christus, & semper statuere de mus, quod propter ipsum habeamus placatum Deum, etiamsi indigni simus, Sicut Paulus ait: Per hunc habemus accessum ad um per fidem. Nostra enim impletio Legis, vt diximus, est immund quia natura nostra horribiliter est corrupta. Ideo Psalmus inqu Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Quare remissione pecc rum opus habemus, etiam cum bona opera habemus, Illa autem missio semper apprehenditur fide, Ita Christus manet Pontifex Mediator. Placet igitur illa legis impletio, non propter se, sed q fide apprehendimus Christum, & sentimus, nos habere Deum pla tum, non propter legem, sed propter Christum.

QVINTO. Si sentiendum esset, quod post renouationem op teat nos acceptos fieri, non fide propter Christum, sed propter stram impletionem legis, nunquam acquiesceret conscientia, sed

desp

desperationem adigeretur. Lex enim semper accusat, cum legi nunquam satisfaciamus. Id quod tota Ecclesia confitetur. Paulus enim ait: Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo, malum. Item, Mente seruio legi Dei, Carne autem seruio legi peccati. Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum? quis satis patienter sustinet afflictiones à Deo impositas? Quis non sæpe dubitat, Vtrum Dei consilio regantur res humanæ? Quis non sæpe dubitat, Vtrum à Deo exaudiatur? quis non sæpe stomachatur, quod impij fortuna meliore vtuntur quam pij? quod pij ab impijs opprimuntur? quis non irascitur iudicio Dei, cum videtur nos abijcere? quis satisfacit vocationi suæ? quis diligit proximum sicut seipsum? quis non irritatur à concupiscentia? De his peccatis ait Psalmus: Pro hoc orabit ad te omnis sanctus. Hic sanctos ait petere remissionem peccatorum. Plus quam cæci sunt, qui malos affectus in carne, non sentiunt esse peccata, de quibus Paulus dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum, Spiritus aduersus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus præsentibus, quærit humana auxilia in calamitate, etiam contra voluntatem Dei, fugit afflictiones, quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei misericordia. Cum talibus affectibus luctatur Spiritus sanctus in cordibus, vt eos reprimat ac mortificet, & inferat nouos ac spirituales motus. Et Augustinus ait, Omnia mandata Dei implentur, quando, quicquid non fit, ignoscitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, vt credamus nos Deo placere propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos: Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Et iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia. Oportet igitur adesse fidem in illa incoata legis impletione, quæ statuat, nos propter Christum habere Deum placatum. Nam misericordia non potest apprehendi nisi fide. Itaq; prorsus est doctrina desperationis, docere quod non simus accepti fide propter Christum, sed propter propriam legis impletionem.

Ex his omnibus satis apparet, quod sola fides iustificat, id est, primum consequitur remissionem peccatorum, & reconciliationem, propter Christum, & quod sola fides regenerat. Nam sola fide Spiritus sanctus concipitur. Deinde quod illa incoata impletio legis, non placeat per se coram Deo. Cum autem adhuc alibi, videlicet in promissione Christi quærenda sit iustificatio, Cumq; sola fides efficiat pacatam conscientiam, necesse est, quod sola fides iustificet. Semper enim sentire debemus, quod non propter legem, sed propter Christum simus accepti. Non enim iustificamur ex lege, sed ex promissione. Et honos Christi, non debet in legem transferri. Et

cum

cum initio iusti reputemur propter Christum, cum in eum credim
non est sentiendum, quod abiecto illo Mediatore, postea iusti fim
nostra impletione legis. Etsi necesse est renatos bene operari. Et
tutes legis, quatenus obœdiunt legi, sunt iusticiæ, & eatenus h
obœdientia legis, iustificat iusticia legis. Sed hæc imperfecta iu
cia legis, non est accepta, nisi propter fidem, nec potest conscien
reddere pacatas. Id tantum efficit fides quæ statuit, quod prop
Christum Pontificem habeamus Deum propitium. In hac promiss
ne, quærere debent piæ & perterrefactæ conscientiæ reconcilia
nem, & iustificationem, hac promissione debent se erigere ac sus
tare, sicut docent hæc verba: Iustus ex fide viuet. Significant e
quod fides iustificet, & ita iustificet, vt simul viuificet, hoc est, er
& consoletur conscientias, & vitam æternam & gaudium in an
pariat.

RESPONSIO AD ARGVMENTA ADVERSARIORVM.

COGNITIS his fundamentis caussæ, videlicet discrimine l
gis, ac promissionum, seu Euangelij, facile erit diluere ea, q
aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, Dictu
ro de promissionibus omittunt. Semel autem responderi potest,
omnes sententias de lege, quod lex non possit fieri sine Christo. E
qua fiunt ciuilia opera, sine Christo, non placent Deo. Quare c
prædicantur opera, necesse est addere, quod fides requiratur, q
propter fidem prædicentur, quod sint fructus & testimonia fidei. Q
potest simplicius hac nostra doctrina dici? Necesse est enim ad c
noscenda beneficia Christi, discernere promissiones à lege. Am
guæ & periculosæ caussæ, multas & varias solutiones gignunt. V
rum est enim illud veteris Poëtæ:

ὁ δ' ἄδικος λόγος,
νοσσῶν ἐμ' αὐτῷ φασμάκων δεῖται σοφῶν.

SED in bonis & firmis causis, vna atq; altera solutio sum
ex fontibus, corrigit omnia, quæ videntur offendere. Id fit & in h
nostra caussa. Nam illa regula quam modo recitaui, interpretu
omnia dicta, quæ de lege & operibus citantur. FATEM
enim scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam p
missionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. V
rum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cum a
gant, quod fides iustificet, cum docent, quod propter dilectionem
opera nostra, accipiamus remissionem peccatorum & reconcilia
nem. Si enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio p
cator

catorum, prorsus erit incerta. Nunquam enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione, quæ fit per fidem in Christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis, non quod lege mereamur remissionem peccatorum, aut quod propter legem iusti reputemur, non propter Christum. Sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter ὀρθοτομεῖν legem & promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim & laudat, & præcipit bona opera, vt non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum. SVNT enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoq; sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephes. 2. Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quæ præparauit Deus, vt in eis ambularemus. Itaq; bona opera sequi fidem debent, tanquam gratiarum actio erga Deum, Item vt in eis fides & exerceatur, & crescat, & ostendatur alijs, vt nostra confessione alij inuitentur ad pietatem. Ita Paulus ait, Abraham accepisse circuncisionem, non quod propter illud opus reputaretur iustus, sed vt haberet signum in corpore scriptum, quo commonefieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit, Placuit enim hostia non ex opere operato, Sed quia Abel fide statuebat, se Deum placatum habere propter misericordiam, Opus vero illud faciebat, vt suam fidem exerceret, & alios, exemplo & confessione sua, inuitaret ad credendum. CVM hoc modo bona opera sequi fidem debeant, longe aliter vtuntur operibus homines, qui non possunt credere, ac statuere in corde, sibi gratis ignosci propter Christum. Hi cum vident opera sanctorum, humano more iudicant, sanctos operibus illis promeruisse remissionem peccatorum, & propter illa opera iustos reputatos esse coram Deo. Ideo imitantur ea, & sentiunt se per opera similia mereri remissionem peccatorum, conantur placare iram Dei, & confidunt se propter talia opera iustos reputari. Has impias opiniones in operibus damnamus. PRIMO, quia obscurant gloriam Christi, cum homines proponunt Deo hæc opera, tanquam pretium, & propitiationem. Hic honos debitus vni Christo, tribuitur nostris operibus. SECVNDO, neq; tamen inueniunt conscientiæ pacem in his operibus, Sed alia supra alia in veris terroribus cumulantes tandem desperant, quia cum nullum opus satis mundum inueniant, semper accusat lex, & parit iram. TERTIO, Tales nunquam assequuntur noticiam Dei, cum conscientiæ fugientes iram Dei, non

possint pacem consequi, nec statuere vnquam quod à DEO exaudiatur. At cum accessit fides quæ credit, quod gratis reputemur iusti, hæc audet inuocare Deum, & sentit se exaudiri, & consequitur veram noticiam DEI. SEMPER autem hæret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia sumta à patribus. Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, sed sentiebant opera illa propitiationem & pretium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabatur hac opinione sacrificia, quod propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato, vt dici solet. Hic videmus quam vehementer obiurgent populum Prophetæ. Psalm. 49. Non in sacrificijs arguam te. Et Ieremias: Non præcepi de holocaustis. Tales loci damnant non opera, quæ non Deus præceperat, vt externa exercitia in hac politia, sed damnant impiam persuasionem, quod sentiebant se per illa opera placare iram Dei, & fidem abijciebant, Et quia nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subinde noua opera excogitantur, præter mandatum Dei. Ac maxime mouent homines exempla sanctorum, horum imitatione, sperant se perinde consecuturos esse reconciliationem, quam illi consecuti sunt. Populus Israël viderat Prophetas in excelsis sacrificasse. Hoc opus mirabili studio cœpit imitari populus, vt per illud opus placaret iram Dei. At Prophetæ sacrificauerant in excelsis, non vt per illa opera mererentur remissionem peccatorum, sed quia in illis locis docebant, ideo ibi testimonium fidei suæ proponebant. Ita populus audierat Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi aspernimo ac difficilimo opere placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, vt id opus esset pretium & propitiatio, propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia, instituta est cœna Domini, vt recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides, & foris confiteamur fidem nostram, & prædicemus beneficia Christi, sicut Paulus ait: Quoties feceritis, mortem Domini annuntiabitis, &c. Verum aduersarij nostri contendunt, Missam esse opus, quod ex opere operato iustificet, & tollat reatum culpæ & pœnæ, in his, pro quibus fit. ANTONIVS, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti patres, elegerunt certum vitæ genus vel propter studium, vel propter alia vtilia exercitia. Interim credebant se fide propter Christum iustos reputari, & habere Deum propitium propter Christum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem patrum, sed exempla. Non fide, vt per illa opera mererētur remissionem peccatorum, vt propter illa opera reputarentur iusti coram DEO. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iusticiam non intelligit. Et hunc

rem reprehendit Euangelium, quod docet homines iustos reputari, non propter Legem, sed propter solum Christum, Christus autem sola fide apprehenditur, Quare sola fide propter Christum iusti reputamur. SED obijciunt aduersarij locum ex Corinthijs: Si omnem fidem habeam, &c. Dilectionem autem non habeam, nihil sum, & magnifice triumphant. Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, quod non iustificet sola fides. Facilè est autem respondere, postquam supra ostendimus, quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus. Diximus enim supra, oportere in nobis existere renouationem, & incoatam legis impletionem. Quare si quis dilectionem abiecerit, etiamsi habet magnam fidem, tamen non retinet eam. Non enim retinet Spiritum sanctum. Neq; vero sequitur, quod ideo dilectio iustificet, hoc est, quod propter dilectionem accipiamus remissionem peccatorum, quod dilectio vincat terrores mortis & peccati, quod dilectio debeat opponi iræ, ac iudicio DEI, quod dilectio legi satisfaciat, quodq; renati propter legis impletionem accepti DEO simus, non propter Christum gratis. Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduersarij nostri. Iam si nostra dilectione vincimus iram DEI, si nostra dilectione coram DEO meremur remissionem peccatorum, si nostra impletione legis sumus accepti: tollant aduersarij promissionem Christi, aboleant Euangelium, quod docet nos accessum habere ad Deum per propitiatorem Christum, quod docet, nos non propter nostram legis impletionem, sed propter Christum acceptos esse. Aduersarij corrumpunt pleraq; loca, qui suas opiniones ad ea afferunt, nec sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem, quam aduersarij de suo assuunt, non intelligentes, quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij antea iustificati multa acceperant excellentia dona, Et feruebant initia, vt fit, deinde cœperunt inter eos existere simultates, vt significat Paulus, Cœperunt fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus, reuocans ad officia dilectionis. Nec disputat hic de remissione peccatorum, de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somniare, quod dilectio, qua agimus cum hominibus, iustificet coram DEO, cum in iustificatione agendum sit cum DEO, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, Sed tantum ita si apprehendatur misericordia. Idq; fit per fidem. Illud autem verum est, amissa dilectione, amitti Spiritum sanctum, quo amisso, & fides excutitur. Ideo ait: Si dilectionem non habeam, nihil sum, Non addit affirmatiuam, quod dilectio iustificet. SED disputant

præferri dilectionem, fidei & spei. Paulus enim inquit: Maior hæc dilectio. Consentaneum est autem, maximam & præcipuam rem iustificare. Quanquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat dilectionem maximam esse, quia primos fructus habet. Fides & spes, tantum agunt cum Deo, Actio foris erga homines infinita habet officia: tamen largiamur aduersarijs dilectionem Dei & proximi, maximam virtutem esse, quia hoc summum præceptum est: Diligas Dominum Deum tuum &c. Verum, quomodo inde ratiocinabuntur, quod dilectio iustificet, quia inquiunt, maxima virtus iustificat? Imo sicut lex maxima & prima, minime iustificat, ita nec maxima virtus legis. Nulla enim lex est, quæ magis accuset nos, quæ magis faciat, vt conscientia nostra irascatur iudicio Dei, quam hæc summa lex. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim sanctorum, præter Christum gloriari ausit, se huic legi satisfeciisse? Non igitur iustificat virtus legis. Sed illa virtus iustificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc virtus fides est, nec iustificat propter eam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est, accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, Si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei. SED aduersarij ideo tribuunt dilectioni iusticiam, quia legem docent, & cogitant iusticiam esse obœdientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iusticiam, nisi legis obœdientiam. Et scholastici, homines ingenioſi, quærentes methodum, proposuerunt sibi legem, Perinde ac Philosoqui in Ethicis, proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamat, & docet aliud quiddam esse iusticiam, scilicet obœdientiam erga promissionem, reconciliationis donatæ propter Christum, hoc est, accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientiæ, quando sentimus Deum nobis propter Christum propitium esse. Quare piæ mentes, lege ad promissionem, reuocandæ sunt, vt sæpe iam diximus, & postea post latius exponemus, cum agitabimus argumenta scholastica de vocabulo iusticiæ. ADVERSARII, in confutatione, & hunc locum cum contra nos citauerunt, ex Coloss. Caritas est vinculum perfectionis. Hinc ratiocinantur, quod dilectio iustificet, quia perfectum efficit. Quanquam hic multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est Paulum de dilectione proximi loqui. Neq; vero existimandum est, quod Paulus aut iustificationem, aut perfectionem coram Deo tribuerit operibus secundæ tabulæ potius, quam primæ. Præterea

dilec-

dilectio est perfecta legis impletio, & legi satisfacit, nihil igitur erit opus propitiatore Christo. Paulus autem ideo docet nos acceptos esse propter Christum, non propter legis impletionem, quia legis impletio non est perfecta. Itaq; cum manifeste alibi detrahat nobis perfectionem, non est sentiendum, quod hic loquatur de personali singulorum perfectione, sed loquitur de integritate communi Ecclesiæ. Ideo enim ait, dilectionem esse vinculum seu colligationem, vt significet se loqui, de colligandis & copulandis plurib. membris Ecclesiæ inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus-publicis, concordia mutuis officijs alenda est, nec retineri tranquillitas potest, nisi quædam errata inter se dissimulent homines, & condonent: Ita, iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, sicubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in varia schismata, & ex schismatis oriantur odia, factiones & hæreses. Necesse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponũt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur disidia, quando populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut fastidit doctores, propter quædam leuia incommoda, quæruntur enim deinde, & aliud doctrinæ genus, & alij doctores. E contra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus doctorum, quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi. De his præceptis æquitatis, pleni sunt libri omnium sapientum, vt in hac vitæ consuetudine multa condonemus inter nos, propter communem tranquillitatem. Et de ea cum hic tum alias sæpe præcepit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, quod dilectio iustificet, cum Paulus de integritate & tranquillitate communi loquatur. Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius, Sicut ædificium dicitur perfectũ seu integrum, cum omnes partes apte inter se coagmẽtatæ sunt. Turpe est autem aduersarijs, tantopere prædicare dilectionem, cum nusquam præstent eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cæsari clementissimo principi promulgandas, trucidant sacerdotes, & alios bonos viros, si quis leuiter significauit se aliquem manifestum abusum nõ omnino probare. Hæc non conueniunt ad ista præconia dilectionis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tranquillæ essent, & Respublica pacata. Nam hi tumultus conflescerent, si aduersarij non nimis acerbe exigerent quasdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum plerasq; ne ipsi quidem obseruant, qui vehementissime defendunt eas. Sed sibi facile ignoscunt, alijs non item, vt ille apud Poëtam: Egomet mi ignosco

ſco Meuius inquit. Id autem alieniſsimum eſt ab his encomijs di-
ctionis, quæ hic ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam p-
rietes intelligunt vocem, quam reddunt. Ex Petro citant
hanc ſententiam: Vniuerſa delicta operit caritas. Conſtat & Petrum
loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat
ad præceptum, quo iubet vt diligant ſe mutuo. Neq; vero vlli Apo-
ſtolo in mentem venire potuit, quod dilectio noſtra vincat peccatum
& mortem, quod dilectio ſit propitiatio, propter quam Deus reco-
cilietur, omiſſo mediatore Chriſto, quod dilectio ſit iuſticia, ſine me-
diatore Chriſto. Hæc enim dilectio, ſi qua eſſet, eſſet iuſticia legis,
non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem, & iuſticiam,
ſi credamus, quod propter Chriſtum propitiatorem, pater placatus
ſit, quod donentur nobis merita Chriſti. Ideo Petrus paulo ante iu-
bet, vt accedamus ad Chriſtum, vt ædificemur ſuper Chriſtum. Et
addit: Qui crediderit in eum, non confundetur. Dilectio noſtra non
liberat nos à confuſione, cum Deus iudicat & arguit nos, ſed fides in
Chriſtum liberat in his pauoribus quia ſcimus propter Chriſtum no-
bis ignoſci. Cæterum hæc ſententia de dilectione, ſumta eſt ex pro-
uerbijs, vbi antitheſis clare oſtendit, quomodo intelligi debeat: Od-
um ſuſcitat rixas, & vniuerſa delicta tegit dilectio. Idem prorſus di-
cet, quod illa Pauli ſententia ex Coloſſenſibus ſumta, vt ſi quæ diſſen-
ſiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commode-
tate noſtra: Diſſenſiones (inquit) creſcunt odijs, vt ſæpe videmus ex
leuiſsimis offenſionibus maximas exoriri tragœdias. Inciderant
quædam inter C. Cæſarem & Pompeium leues offenſiones, in quibus
ſi alter alteri paululum ceſsiſſet, non extitiſſet bellum ciuile, Sed dum
vterq; morem gerit odio ſuo, ex re nihili, maximi motus orti ſunt. Et
multæ in Eccleſia hæreſes ortæ ſunt, tantum ex mutuis odijs doctor-
rum. Itaq; non de proprijs delictis, ſed de alienis loquitur, cum ait:
Dilectio tegit delicta, videlicet aliena, & quidem inter homines, id
eſt, Etiamſi quæ offenſiones incidunt, tamen dilectio diſsimulat,
ignoſcit, cedit, non agit omnia ſummo iure. Petrus igitur non ho-
vult, quod dilectio coram Deo mereatur remiſsionem peccatorum,
quod ſit propitiatio, excluſo mediatore Chriſto, quod propter dile-
ctionem ſimus accepti non propter mediatorem Chriſtum, ſed quod
erga homines non ſit moroſa, non aſpera, non intractabilis, quod
quædam errata amicorum diſsimulet, quod mores aliorum etiam
aſperiores boni conſulat, ſicut vulgaris quædam ſententia præcipit:
Mores amici noueris, non oderis. Neq; temere de hoc officio dile-
ctionis toties præcipiunt Apoſtoli, quod Philoſophi vocant ἐπιεί-
κειαν. Neceſſaria eſt enim hæc virtus ad publicam concordiam re-
nendum

tendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores & Ecclesiæ. Ex Iacobo citant: Videtis igitur, quod ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus vllus magis putatur officere nostræ sententiæ, sed est facilis & plana responsio: Si non assuant aduersarij suas opiniones de meritis operum, Iacobi verba nihil habent incommodi. Sed vbicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quod per bona opera mereamur remissionem peccatorum, quod bona opera sint propitiatio ac precium, propter quod Deus nobis reconcilietur, quod bona opera vincant terrores peccati & mortis, quod opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propitiatore Christo. Horum nihil venit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij, prætextu sententiæ Iacobi. PRIMVM igitur hoc expendendum est, quod hic locus magis contra aduersarios facit, quam contra nos. Aduersarij enim docet hominem iustificari dilectione & operibus. De fide, qua apprehendimus propitiatorem Christum, nihil dicunt. Imo hanc fidem improbant, neq; improbant tantum sententijs aut scriptis, sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem, ne propitiator Christus excludatur in iustificatione, Sicut & Paulus, cum summam tradit vitæ Christianæ, complectitur fidem & dilectionem. 1. Tim. 1. Finis mandati caritas est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. SECVNDO, res ipsa loquitur, hic de operibus dici, quæ fidem sequuntur, & ostendunt fidem non esse mortuam, sed viuam & efficacem in corde. Non igitur sensit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iustificatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti & consecuti remissionem peccatorum. Quare errant aduersarij cum hinc ratiocinantur, quod Iacobus doceat nos per bona opera mereri remissionem peccatorum & gratiam, quod per opera nostra habeamus accessum ad DEVM, sine propitiatore Christo. TERTIO, Iacobus paulo ante dixit, de regeneratione, quod fiat per Euangelium. Sic enim ait: Volens genuit nos verbo veritatis, vt nos essemus primitiæ creaturarum eius. Cum dicit nos Euangelio renatos esse, docet quod fide renati ac iustificati simus, Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus, nos per opera nostra renasci. Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cum ociosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cum non haberent, vituperaret, distinxit inter mortuam fidem ac viuam fidem. Mortuam ait esse,

quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porro nos sæpe iam ostendimus, quid appellemus fidem. Non enim loquimur de otiosa notitia, qualis est etiam in Diabolis, sed de fide quæ resistit terroribus conscientiæ, quæ erigit & consolatur perterrefacta corda. Talis fides neq; facilis res est, vt somniant aduersarij neq; humana potentia, sed diuina potentia, qua viuificamur, qua Diabolum & mortem vincimus, sicut Paulus ad Colossenses ait, quod fides sit efficax per potentiam Dei, & vincat mortem. In quos resuscitati estis per fidem efficaciæ Dei. Hæc fides cum sit nouus motus necessario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autem dicit nos iustificari fide & operibus, certe non dicit nos per opera remissionem Neq; hoc dicit, quod partim Christus sit propitiator, partim opera nostra sint propitiatio. Nec describit hic modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Iustificari significat hic non ex impio iustum effici, sed vsu forensi iustum pronuntiari, Sicut hic, Factores legis iustificabuntur. Sic igitur hæc verba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntur: Ita de Iacobi verbis sentimus, Iustificatur homo non sola ex fide, sed etiam ex operibus, quia certe iusti pronuntiantur homines, habentes fidem & bona opera. Nam bona opera, in sanctis, diximus, sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter fidem, non sunt acceptæ, quia satisfaciant legi. Iustificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, sed propter fidem, quam tamen bona opera sequi necesse est. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem sequuntur, sicut testatur cum ait: Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum est: Factores legis iustificabuntur, hoc est, qui credunt & habent bonos fructus, iusti pronuntiantur. Nam lex ita fit, si credimus, & placet propter fidem, non quod opera legi satisfaciant. Ita videmus in his sententijs nihil esse vitij, sed aduersarij depravant eas, qui de suo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt, operibus mereri remissionem peccatorum, homines propter opera acceptos esse seu iustos reputari, non propter Christum, opera pacare corda & vincere iram Dei, opera non indigere misericordia. Horum nihil dicit Iacobus, quæ tamen aduersarij verbis Iacobi affingunt. CONTRA TANTVR contra nos & aliæ sententiæ de operibus. Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Et Esaiæ 58. Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Lucæ 6. Remittite & remittetur vobis. Matth. 5. Beati misericordes, quia misericordiam consequentur. AD has sententias & similes de operibus, PRIMVM hoc respondemus, quod supra dictum est, legem non vere fieri sine fide, nec placere nisi propter fidem in Christum.

stum, iuxta illud: Sine me nihil potestis facere. Item: Sine fide impossibile est placere Deo. Item: Per Christum habemus accessum per fidem. Itaq; quoties requiruntur & probantur opera, addendum est Euangelium de Christo. SECVNDO, Hæ sententiæ, quas paulo ante commemoraui, fere sunt conciones pœnitentiæ. Constant enim ex duabus partibus, habent initio prædicationem legis, quæ arguit peccata, & iubet bene operari. Deinde est addita promissio. Certissimum est autem in prædicatione pœnitentiæ non sufficere prædicationem legis, quæ tantum terret & condemnat conscientias sed necesse est accedere Euangelium, quod peccata gratis remittantur propter Christum, & quod fide consequamur remissionem peccatorum. Hæc sunt adeo certa & perspicua, vt si dissentiant aduersarij, & excludant Christum, & fidem à prædicatione pœnitentiæ, merito tanquam blasphemi in Christum reijciendi sint.

QVARE concio Danielis non tantum ad eleemosynas detorqueri debet, sed fides etiam in ea requirenda est. Dissimilis est concio Danielis orationi Aristotelis, qui ad suum Regem scribens, etiam hortatur eum ad beneficentiam, & iubet eum potentiam suam conferre ad publicam vtilitatem, & salutem omnium gentium, non ad superbiam. Sic enim ad Alexandrum scribit: διὸ πρεσβῦτερῶν ἀρχαιολογίας ἔσχον, ἀλλ' εἰς εὐεργεσίαν κατατίθεμαι. Honestissima oratio est, neq; de officio publico magni Principis aliud dici quicquam melius potest. Sed Daniel non tantum de officio seu vocatione Regem suum docet, sed de pœnitentia, de pietate erga Deum, de remissione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra Philosophiam positis. Non igitur tantum hic eleemosynæ requirendæ sunt, sed etiam fides. Idq; textus ostendit, Regem conuersum esse, non solum ad eleemosynas largiendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confessio Regis de DEO Israel: Non est alius DEVS, qui possit ita saluare. ITAQVE duæ partes sunt in concione Danielis, ALTERA pars est prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit peccata, & præcipit de noua vita: Redime peccata tua iusticia, & iniquitates tuas beneficijs erga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Daniel, vbi satis apparet eum non solum de eleemosynis præcipere, sed de tota iusticia, hoc est, de noticia Dei & fide. Ait enim, peccata redime per iusticiam. Iusticia autem erga Deum est fides, qua credimus Deum nobis ignoscere. Deinde præcipit Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc est, ne superbe, nec crudeliter imperet, sed consulat vtilitatibus subditorum. ALTERA pars concionis promittit remissionem peccatorum: Ecce erit sanatio delictorum tuorum. Hieronymus hic præter rem adiecit dubitatiuam particu-

lam. Et multo imprudentius disputat in commentarijs, incertam de remissionem peccatorum. Sed nos meminerimus, Euangelium ve to promitere remissionem peccatorum. Isq; abolere Euangelium censendus est, qui sentit remissionem peccatorum incertam es Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum. Cum autem clare p natur promissio, certe requiritur fides, quia promissio non pos accipi, nisi fide. Quanquam & ibi indicauit remissionem contin re posse, cum ait: Redime peccata. Atq; hæc promissio remissi nis peccatorum vere Prophetica & Euangelica vox est, quam cr Daniel volebat fide accipi. Norat enim Daniel promissam esse r missionem peccatorum propter futurum semen, videlicet Christu non solum Israëlitis, sed etiam omnibus gentibus. Alioqui non p tuisset Regi polliceri remissionem peccatorum. Non est enim hom nis, præsertim in terroribus peccati, statuere de voluntate Dei, si certo verbo Dei, quod irasci desinat. Itaq; cum promissio ponat satis apparet requiri fidem, quia promissio non potest accipi nisi fi Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta esset remissi Ideo talis fides requiritur, quæ confidit misericordia & verbo D non operibus nostris. Quod autem dicit, redime peccata per iusti am & per eleemosynas, idem est ac si diceret, Redime peccata per p nitentiam, quia reatus tollitur per pœnitentiam. Neq; hinc ratioc nandum est, quod ignoscat Deus propter opera sequentia, sed igno scit propter promissionem his, qui promissionem apprehendunt.

OSTENDIMVS clare in concione Danielis fidem requiri, quar huic loco iniuriam faciunt, qui inde ratiocinantur, quod remissi peccatorum contingat propter opera nostra, non fide propter Chri stum. Philosophicum est, in concione Danielis nihil requiren nisi adhortationem de imperio recte gerendo. Pharisaicum est fingere, quod propter opus illud contingat remissio peccatorum Sed ita fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculos, qui fidem nec intelligit, neq; considerat humana ratio. Ideo somn at opera illa mereri remissionem peccatorum. Hæc opinio nat raliter hæret in animis hominum, neq; excuti potest, nisi cum di uinitus docemur. Sed reuocare nos debemus ab hac carnali opinio ne ad Euangelium, & promissionem misericordiæ, in qua gratis e hibetur remissio peccatorum propter Christum. Ita in omnibus locis de pœnitentia, fides requirenda est. Summa enim contum lia est in Christum, remissionem peccatorum sine Christo quæren

QVIDAM interpretantur Danielem de remissione pœnæ, cu ait: Redime peccata eleemosynis. Ita nihil contra nos faceret Da niel. Etsi dubium non est, quin loquatur de remissione culp Frustra enim quæritur remissio pœnæ, nisi prius cor apprehend

sile remissionem culpæ. Quod si illi concedent, remissionem culpæ gratis contingere per fidem, nos postea facile largiemur, pœnas quibus castigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitentia, iuxta illud: Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et Ierem. 15. Si conuersus fueris, conuertam te. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et Psalm. 49. Inuoca me in die tribulationis. SIC iudicandum est & de hoc loco, Remittite & remittetur vobis. Est enim pene similis concio de pœnitentia. Prior particula requirit bona opera. Posterior addit promissionem. Neq; est ratiocinandum, quod nostra condonatio ex opere operato mereatur nobis remitti peccata. Non enim dicit hoc Christus. Sed sicut alijs Sacramentis annectit Christus promissionem remissionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus, Et sicut in cœna Domini non consequimur remissionem peccatorum sine fide ex opere operato: Ita neq; in hoc opere, Imo nostra condonatio non est bonum opus, nisi cum fit à reconciliatis. Ideo nostra condonatio, quæ quidem placet Deo, sequitur condonationem diuinam. Solet autem Christus hoc modo coniungere legem & Euangelium, vt vtrunq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, vt moneat hypocrisin & simulationem pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni fructus. Item, vt multa habeamus externa signa Euangelij, & remissionis peccatorum, quæ nos commonefaciant & consolentur, & vt multipliciter exercere fidem possimus. Sic igitur necesse est tales locos accipi, ne aboleamus Euangelium de Christo, ne nostra opera opponamus Deo tanquam propitiationem & precium, abiecto Christo. Item ne fiat incerta remissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum. CITATVR & ex Tobia: Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat. Non dicemus hyperbolen esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare à peccato & à morte. Sed recurrendum est ad regulam, quod lex sine Christo non prodest. Placent igitur eleemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant à peccato & à morte, non ex opere operato, sed sicut paulo ante de pœnitentia diximus, quod fidem cum fructibus complecti debeamus: ita de eleemosynis iudicandum est, quod placeat Deo fides cum fructibus. Tobias enim concionatur non tantum de eleemosynis, sed etiam de fide: Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, vt dirigat vias tuas. Hoc autem proprie est illius fidei de qua loquimur, quæ sentit Deum esse propitium propter ipsius misericordiam, & petit vt seruet & gubernet nos. Adhæc concedimus eleemosynas mereri multa beneficia DEI, & liberare non à præsenti peccato. Non enim vincunt iram & iudicium DEI, nec reddunt pacatas conscienti-

scientias, sed liberare à futuro peccato, hoc est, mereri vt defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hæc est simplex sententia, reliquis scripturis consentiens. Sic enim accipienda sunt præconia operum & legis, ne detrahant de gloria Christi & Euangelij. Iactatvr & dictum Christi apud Lucam: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, Plane surdi sunt aduersarij. Toties iam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera. Sed illi vbiq;, excluso Christo, docent mereri iustificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, ostendet fidem requiri. Christus enim obiurgat Pharisæos sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua sale conspersa inquit, quod populum sanctificet ac mundet. Et glossa ait, quod mundet à venialibus. Tales erant & Pharisæorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fictæ purgationi duplicem mundiciem, Alteram internam, Alteram externam. Iubet vt intus mundentur, Et addit de mundicie externa: Date eleemosynam de eo, quod superest, & sic omnia erunt vobis munda. Aduersarij non recte accommodant particulam vniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionem vtrique membro. Tunc omnia erunt munda, videlicet, si intus erunt mundi, & foris eleemosynam dederitis. Significat enim, quod externa mundicies collocanda sit in operibus à Deo præceptis, non in traditionibus humanis, vt tunc erant illæ ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquæ, vestitus Monachorum, discrimina ciborum & similes pompæ. Sed aduersarij corrumpunt sententiam sophistice, translata particula vniuersali ad vnam partem, Omnia erunt munda, datis eleemosynis, vt si quis ratiocinetur: Andreas adest, igitur omnes Apostoli assunt. Quare in antecedente vtrumq; membrum coniungi debet, credite & date eleemosynas, Ita omnia erunt munda. Scriptura enim alibi dicit, Fide purificari corda. Quod si corda sint mundata, & deinde foris accedant eleemosynæ, hoc est, opera caritatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc est, non solum intus, sed foris etiam. Ac tota illa concio Christi coniungi debet, cuius multæ sunt partes, quarum aliæ de fide, aliæ de operibus præcipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere præcepta operum, omissis locis de fide. Sunt & nonnulli, qui Ironiam esse interpretantur, Date eleemosynas, & omnia sunt munda. Videtur enim Christus vanam persuasionem Pharisæorum false taxare, qui cum haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis eleemosynis, confidebant se meros semideos esse. Hæc interpretatio non est absurda, neq; quicquam habet quod pugnet cum aliis scripturis.

ADDER

ADDEREMVS & alios locos, nisi existimaremus, ex his quos recensuimus atq; enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adijciemus hoc scholasticum argumentum. Iusticiam necesse est in voluntate esse. Ergo cum fides sit in intellectu, non iustificat. Hoc argumentum ideo recitamus, vt tota res magis fiat perspicua, quomodo fides iustificet, & quid Paulus appellet iustificationem. Primum autem, propter morosos quosdam τεχνολογικῶς respondebimus: Constat ex Ethicis, iusticiam, obœdientiam appellari erga superiorem, quam is approbat. Fides autem est obœdientia erga Euangelium, Quare fides rectè dicitur iusticia. Nam obœdientia erga Euangelium imputatur pro iusticia, adeo vt obœdientia erga legem tantum propterea placeat, quia credimus nobis Deum gratis propitium esse propter Christum. Neq; enim legi satisfacimus. Quanquam autem hæc fides est in voluntate, est enim velle & accipere promissionem, tamen hæc obœdientia erga Euangelium, non propter nostram mundiciem imputatur pro iusticia, sed quia accipit oblatam misericordiam, & sentit nos propter Christum iustos reputari per misericordiam, non propter nostram impletionem legis, nec propter nostram mundiciem. Ita reuocanda mens est à conspectu legis ad Euangelium & Christum, & statuendum quod reputemur iusti, cum sentimus nos propter Christum acceptos esse, non propter dilectionem aut impletionem legis.

DIFFERT autem fides à spe, quia fides accipit in præsentia remissionem peccatorum & reconciliationem seu acceptationem nostri, propter Christum. Spes autem versatur circa futura bona, & liberationem futuram. SECVNDO, Iustificatio hic significat reputari iustum, Non autem reputat Deus hominem iustum, sicut in foro aut in Philosophia, reputatur homo iustus, propter proprij operis iusticiam, quæ recte ponitur in voluntate. Sed reputat hominem iustum, per misericordiam propter Christum, si quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari iusticia potest, quia est illud, quod imputatur ad iusticiam, vt cum Paulo loquamur, quacunq; tandem in parte hominis ponatur. Id enim nihil impedit imputationem diuinam. Etsi nos quidem hanc fidem in voluntate ponimus. Est enim velle & accipere promissionem Christi. Et hoc scholastico argumento agitato, quia rem ad methodum reuocat, videtur tota causa melius perspici posse. EX HIS omnibus etiam intelligi potest, quid iudicandum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij homines iustos esse coram Deo propter dilectionem ac legis impletionem. Hic nulla iusticiæ fidei mentio fit, & pro mediatore Christo ponitur, quod accepti simus propter nostram impletionem legis, Hæc nullo modo ferenda sunt. sed vt supra diximus,

etsi

etsi necessario sequitur renouationem dilectio, tamen gloria Chri
non debet transferri in nostram impletionem legis, sed sentiendu
est, quod etiam post renouationem iusti reputemur propter Chri
stum, quod Christus maneat mediator & propitiator, quod propt
Christum habeamus accessum ad Deum, quod non satisfaciamus l
gi, sed habeamus opus misericordia, quod semper per misericordia
iusti reputemur. IDQVE confitetur vniuersa Ecclesia, quo
iusti & salui fiamus per misericordiam. Sicut supra citauimus
Hieronymo: Iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei m
sericordia consistit. Hæc autem misericordia fide accipitur. A
videte, quid consequatur ex aduersariorum opinione. Si senti
dum est, quod Christus tantum primam gratiam, vt vocant, mere
rit, postea nos simus accepti nostra impletione legis, & mereamu
vitam æternam, quando erunt conscientiæ pacatæ? quando statue
quod habeant Deum propitium? Lex enim semper accusat nos,
Paulus ait, Lex iram operatur. Ita fiet, vt si senserint conscien
iudicium legis, ruant in desperationem. Paulus ait: Omne qu
non est ex fide, peccatum est. Isti autem nihil vnquam ex fide agen
si tunc demum sentient sibi Deum propitium esse, cum legem impl
uerint. Semper enim dubitabunt, vtrum legi satisfactum sit, n
intelligent non esse satisfactum. Ideo nunquam statuent se habe
Deum propitium, se exaudiri. Nunquam igitur diligent, nunqua
vere colent Deum. Talia pectora quid aliud sunt, nisi ipse infern
cum sint plena desperationis & odij DEI, & in hoc odio tamen
uocant & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hic prouocamus ad on
nes pias mentes, & peritas rerum spiritualium, hæ testari poteru
hæc mala consequi ex illa impia persuasione aduersariorum, qu
sentit quod iusti reputemur coram Deo, propria impletione legi
& iubet confidere, non promissione misericordiæ propter Christ
donatæ, sed nostra impletione legis. NECESSE est igit
statuere, quod certo post renouationem, iusti, hoc est, accepti Deo
mus, quod pacem habeamus coram Deo per misericordiam propt
Christum, & quod illa incoatio legis in nobis non sit digna vitæ
terna, sed quod sicut remissio peccatorum & iustificatio, impetra
per misericordiam propter Christum, non propter legem: Ita &
ta æterna cum iustificatione, non propter legem & nostrorum op
rum perfectionem, sed per misericordiam propter Christum offe
tur. Sicut ait Christus: Hæc est autem voluntas patris mei q
misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vit
æternam. Et alibi: Qui credit in filium, habet vitam æternam. A
quæramus aduersarios, quid consilij dent morituris, Vtrum iubea
eos sentire quod reputentur iusti, & expectare vitam æternam, p

per propria opera, an verò per misericordiam propter Christum? Certe nec Paulus, nec Laurentius, dicent se propter propriam mundiciem iustos reputandos esse, aut sibi deberi vitam æternam propter propria opera aut legis impletionem, sed sentient se reputari iustos, & accipere vitam æternam propter Christum, per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes contra desperationem, nisi sentiant, quod per misericordiam propter Christum certo habeant & iusticiam & vitam æternam, non propter legem. Hæc sententia consolatur, erigit & saluat pias mentes. Quare aduersarij, cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias ad desperationem.

Sed dicat aliquis: Si per misericordiam saluandi sumus, quid interest inter hos, quibus contingit salus, & quibus non contingit? Nam pariter sperabunt misericordiam boni & mali? Hoc argumento videntur moti scholastici ad quærendum meritum condigni. Necesse est enim discrimen esse inter saluandos & damnandos. Primum autem illud dicimus, cum iustificatione offerri vitam æternam, seu iustificatos esse filios Dei & cohæredes Christi, iuxta illud: Quos iustificauit, eosdem & glorificauit. Igitur nullis contingit salus, nisi iustificatis. Sicut autem iustificatio incerta esset, si penderet ex conditione operum nostrorum aut legis, ac non gratis acciperetur propter Christum, per misericordiam: Ita si spes niteretur operibus nostris, tunc vero esset incerta, quia lex semper accusat conscientias. Nec possunt conscientiæ reddi pacatæ, nisi fide apprehendant misericordiam, Neq; vero potest existere spes vitæ æternæ, nisi pacata conscientia. Nam conscientia dubitans, fugit iudicium Dei ac desperat. Necesse est autem spem vitæ æternæ certam esse. Ideoq; vt sit certa, sentiendum est, quod donetur vita æterna per misericordiam propter Christum, non propter nostram impletionem legis. In foro ac iudicijs hominum ius seu debitum certum est, misericordia incerta est. Hic coram Deo alia res est. Nam misericordia habet clarum mandatum Dei. Nam Euangelium est hoc ipsum mandatum, quod iubet credere, quod Deus velit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud: Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum non iudicatur. Quoties igitur de misericordia dicetur, intelligendum est fidem requiri. Et hæc fides, discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Est enim vita æterna promissa iustificatis. Fides autem iustificat, quandocunq; & quocunq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem vitam certare debemus, vt hanc vitam consequamur & confirmemus. Existit enim, vt supra diximus, hæc fides in pœnitentia,

tia, non in his qui secundum carnem ambulant. Ac debet inter ricula & tentationes per omnem vitam crescere. Et qui hanc fi consecuti sunt, hi renati sunt, vt bene operentur, vt legem faci Sicut igitur pœnitentiam per omnem vitam requirimus, ita & b opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, vt pro eis de tur vita æterna. Sicut & Christus in hac sententia dixit: Cum ceritis omnia, dicite serui inutiles sumus. Et Bernardus recte di Necesse est primo credere, quod remissionem peccatorum hab non possis, nisi per indulgentiam DEI. Deinde, quod nihil pre habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse. Postremo, q æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis de illa. Et paulo pòst: Nemo itaq; se seducat, quia si bene cogitav luerit, inueniet proculdubio, quod nec cum decem millibus po occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, &c. Nos igi vt conscientiæ certam consolationem & spem teneant, reuoca homines ad promissionem Christi, & docemus quod necesse fir dere, quod Deus propter Christum, non propter legem remittat p cata, iustificet, & donet vitam æternam, iuxta illud: Qui ha filium, habet vitam. SED operæprecium est audire, quom eludant aduersarij dictum Christi: Cum feceritis omnia, dicite ni inutiles sumus. In confutatione sic corrumpunt, primum fact Antistrephon, Multo magis inquiunt dici potest, Si crediderit nia, dicite serui inutiles sumus. Deinde addunt, opera inutilia Deo, nobis vero non esse inutilia. Videte quàm delectet aduer rios puerile studium Sophistices, Et quanquam hæ ineptiæ indig sint quæ refutentur, tamen paucis respondebimus. ANT STREPHON est vitiosum, quia decipiuntur aduersarij in vocab fidei, quod si significaret noticiam historiæ, aut si diceremus, q fides propter suam dignitatem saluaret, valeret similitudo, mu magis nos seruos inutiles esse, si crediderimus. Sed nos loqui de fiducia promissionis & misericordiæ DEI. Et hæc fiducia fa tur nos esse seruos inutiles. Imo hæc est vera vox fidei, quod op nostra sint indigna, quod simus serui inutiles. Et ob hanc ve caussam de fide loquimur, & quærimus misericordiam, quia agno mus nos esse seruos inutiles. Fides enim ideo saluat, quia appreh dit misericordiam seu promissionem gratiæ, etiamsi opera nos sint indigna. Et in hanc sententiam nihil lædit nos Antistrepho Cum crediderit is omnia, dicite serui inutiles sumus. Recte dicit si tantum intelligatur operibus detrahi dignitas. SED S intelligatur, quod etiam fides sit inutilis, non valet similitudo. Q feceritis omnia, nolite confidere operibus. Ita cum credider nolite confidere promissioni DEI, Hæc non cohærent, sunt di

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

dissimilima. Dissimiles causſæ, dissimilima obiecta fiduciæ sunt in priore propositione & in posteriore: Fiducia in priore, est fiducia nostrorum operum: Fiducia in posteriore, est fiducia promissionis diuinæ. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam promissionis suæ. Non vult nos de gratia & misericordia Dei desperare. Arguit opera nostra tanquam indigna, non arguit promissionem, quæ gratis offert misericordiam. Et præclare hic inquit Ambrosius: Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura. Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt, sceleste detorquent sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat: Cum credideritis omnia, dicite fidem inutilem esse. Nonne Euangelium policetur remissionem peccatorum & salutem, etiam his, qui nulla prorsus habent bona opera? Si tamen conuertantur & non desperent, sed fide in Christum consequantur remissionem peccatorum. Num iubent aduersarij desperare hos, quorum conscientiæ nulla inueniunt bona opera, quæ opponere iudicio Dei possint? Num his dicent fidem inutilem esse? Male pereant isti Sophistæ cum talibus calumnijs, quæ totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remissionem peccatorum, eripiunt pijs conscientijs firma solatia. Illa vero cauillatio plane puerilis est, cum interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo sint inutilia, nobis vero sint vtilia. At Christus de ea vtilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum debitorem gratiæ. Quanquam alienum est hoc loco disputare, de vtili aut inutili. Nam serui inutiles significant insufficientes, quia nemo tantum timet, tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum oportuit, nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus has frigidas cauillationes aduersariorum, de quibus, quid iudicaturi sint homines, si quando proferentur in lucem, facile possunt existimare viri prudentes. In verbis maxime planis & perspicuis repererunt rimam. At nemo non videt, in illo loco fiduciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, quod vita æterna debeatur de condigno pro bonis operibus, quia vita æterna vocetur merces. Breuiter & plane respondemus. Paulus vitam æternam donum appellat, quia cum reputamur iusti propter Christum, simul efficimur filij Dei, & cohæredes Christi. Alibi vero scriptum est: Merces vestra copiosa erit in cœlis. Hæc si videntur aduersarijs inter se pugnare, ipsi expediant. Sed parum æqui iudices sunt. Nam doni vocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negotij, quomodo iustificentur homines, quod perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt vocabulum mercedis, idq; acerbissime interpretantur non

solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudine
Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera nostra
eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur vita æ
na. Plane noua est hæc Dialectica. Vocabulum audimus merce
Igitur opera nostra legi satisfaciunt, igitur sumus accepti Deo p
pter opera nostra, nec indigemus misericordia aut propitia
Christo, aut fide apprehendente misericordiam. Ac ingentem so
ten Chrysippæo more cumulant. Bona opera sunt precium, pro
debetur vita æterna, Bona opera legi DEI satisfaciunt. Et pe
hæc fieri possunt opera supererogationis. Non solum igitur
Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et
monachi amplius faciunt, superfunt eis merita. Et quoniam libe
litas est largiri alijs, de eo quod superest, licet donare illa me
alijs. Affingunt & Sacramentum huius donationis, mortuis cin
dant cucullos, vt testentur eis applicata esse aliena merita. Tal
coaceruationibus beneficium Christi & iusticiam fidei obscura
uersarij. NON mouemus inanem λογομαχίαν de voca
De magna re litigamus, Vnde debeant piæ mentes certam spe
lutis concipere, Vtrum bona opera possint conscientias redde
catas, Vtrum sentire debeant, ita contingere vitam æternam, si
na opera opponant iudicio DEI, an vero debeant sentire, quod p
pter Christum per misericordiam reputentur iusti, & consequa
vitam æternam. Hæc veniunt in controuersiam, quam nisi dijudi
conscientia, non potest habere firmam & certam consolationem.
NOS autem satis clare ostendimus, quod bona opera non sati
ciant legi DEI, quod habeant opus misericordia, quod fide simu
cepti DEO propter Christum, quod bona opera non reddant pa
tam conscientiam. Ex his omnibus sequitur, quod oporteat sent
quod propter Christum per misericordiam, non propter legem,
stificati consequantur vitam æternam. QVID igitur de m
cede? Primum si diceremus, Vitam æternam dici mercedem, quia
betur iustificatis propter promissionem, nihil absurdi diceremu
Sunt enim ordinata inter se hæc dona. Sicut & Augustinus ait: b
na sua coronat Deus in nobis. Sed scriptura vitam æternam vo
mercedem, non quia propter opera debeatur, sed quia compe
afflictiones & opera, etsi propter aliam caussam contingit. Sicut h
reditas venit filiofamilias, non propter officia sua, & tamē est mer
& compensatio officiorum filij. Satis est igitur nomen mercedis
ratione conuenire vitæ æternæ, quia vita æterna compensat i
opera & afflictiones. Non est igitur vita æterna merces, quia op
sufficiant, quia debeatur pro operibus. Sed cōsecutiue, quia cum p
pter aliam caussam contingit, tamen compensat opera & afflictio

PRAE

PRAETEREA concedimus opera vere esse meritoria, non remissionis peccatorum, aut iustificationis. Non enim placent, nisi in iustificatis propter fidem, Nec sunt digna vita æterna. Sicut enim iustificatio, ita viuificatio fide contigit propter Christum, sed sunt meritoria aliorum præmiorum corporalium & spiritualium, quæ redduntur tum in hac vita, tum post hanc vitam. Differt enim Deus pleraq; præmia, donec glorificet sanctos post hanc vitam, quia vult eos in hac vita exerceri ad mortificandum veterem hominem. Euangelium gratis exhibet promissionem iustificationis & viuificationis, propter Christum. At in lege non gratis, sed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera sint quædam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus præmiorum, iuxta illud Pauli: Vnusquisq; accipiet mercedem iuxta suum laborem. Hi gradus sunt merces operum atq; afflictionum. SED contendunt aduersarij, vitam æternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait: Reddet vnicuiq; secundum opera eius. Iohannis 5. Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ. Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare. In his locis omnibus, in quibus opera laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, quod opera non placeant sine Christo, quod non sit excludendus mediator Christus. Quare cum textus ait, operibus reddi vitam æternam, significat reddi iustificatis, quia non placent DEO bona opera, nisi in iustificatis, hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse DEO propter Christum. Et iustificati necessario pariunt bona opera seu bonos fructus, vt esuriui, & dedistis mihi cibum. Hic cum dicitur reddi vita æterna his operibus, intelligitur reddi iusticiæ. Fidem igitur complectitur, cum nominat fructus. Porro scriptura nominat fructus, vt ostendat requiri non hypocrisin, sed iusticiam quæ sit efficax, & quædam noua vita, pariens bonos fructus. NEC nos aliquam otiosam subtilitatem hic affectamus. Sunt enim grauissimæ caussæ, propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersarijs, quod opera mereantur vitam æternam, mox attexunt illa absurda, quod opera legi DEI satisfaciant, quod non habeant opus misericordia, quod simus iusti, hoc est, accepti Deo propter nostra opera non propter Christum, quod plusquam legem facere homines possint. Ita tota doctrina de iusticia fidei obruitur. Est autem necessarium, retinere in Ecclesia puram doctrinam de iusticia fidei. Quare cogimur Pharisaicas opiniones aduersariorum reprehendere, & vt gloriam Christi illustremus, & vt conscientijs firmas consolationes proponamus. Quomodo enim concipiet conscientia firmam spem salutis, cum in iudicio sentiet opera indigna esse, nisi sciet homines reputari iustos & saluari per

misericordiam propter Christum, non propter propriam legis impletionem. An Laurentius in craticula sentiebat, se hoc opere DEI satisfacere, se sine peccato esse, se non indigere mediatore Christo, & misericordia DEI? Ille vero non dissensit à Propheta qui ait: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Bernardus fatetur sua opera non esse digna vita æterna, cum inquit: Perdite vixi, sed erigit se, & spem salutis concipit inde, quod sentit propter Christum per misericordiam donari remissionem peccatorum & vitam æternam, Sicut Psalmus docet: Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Et Paulus ait Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusticiam sine operibus. Hunc ait Paulus beatum esse, cui imputatur iusticia per fidem in Christum, etiamsi nulla habeat bona opera. Talibus consolationibus erigendæ sunt conscientiæ & confirmandæ, quod propter Christum per fidem contingat remissio peccatorum, reputatio iusticiæ, & vita æterna. Quod si in locis de operibus hoc modo bene intelligetur, nihil officiunt nostræ sententiæ. Et profecto necesse est semper addere fidem, ne excludamus mediatorem Christum. Fides autem bona opera sequi debent, quia fides sine bonis operibus hypocrisis est. HABENT & in scholis quædam apophthegmata consentanea nostræ sententiæ, qualia sunt, quod bona opera placeant Deo propter gratiam. Item, quod sit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum commode interpretantur. Veteres enim sentiebant confidendum esse gratiæ, hoc est, misericordiæ DEI promittenti quod propter Christum simus accepti. At recentiores fiduciam transferunt ad nostrum opus. Sentiunt confidendum esse gratiæ, hoc est dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpretatio est vitiosa. Non enim debemus confidere nostra dilectione, cum sit immunda & exigua, sed promissione misericordiæ. Iactatur & hoc, quod bona opera valeant virtute passionis Christi. Recte dictum est, sed fieri mentionem fieri oportuit in his sententijs. Non enim communicatur nobis meritum passionis Christi, nisi id fide apprehendamus, & opponamus aduersus terrores peccati & mortis. Paulus enim inquit Christus est propitiatio per fidem. Item, Ecclesia in omnibus petitionibus addit, per Dominum nostrum Iesum Christum. Hic etiam admonendi sunt homines de fide. Significat enim Ecclesia, nostra opera & nostras preces DEO placere, si credamus DEVM nobis propitium, & nos exaudire propter pontificem Christum.

HAEC in præsentia sufficiant de hoc loco. Scimus autem hanc sententiam quam defendimus, Euangelio consentaneam esse, & pijs conscientijs, firmissimas consolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur se ab hac sententia propter iniqua & calumniosa iudicia

iudicia aduersariorum abduci. Scriptura prædicit futurum esse, vt in Ecclesia grassentur mali doctores, qui oppressa iusticia fidei in Christum, doceant mereri remissionem peccatorum per nostros cultus & opera. Et res gestæ in Israël sunt imago futuri status in Ecclesia. Videmus autem Prophetas vbiq; taxare hanc persuasionem populi, qui somniabat se mereri remissionem peccatorum per sacrificia legis, & hac opinione cumulabat opera & cultus. Ita in Ecclesia multi existunt, qui falsam persuasionem de suis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos scriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. Ac facile potest fieri iudicium de spiritu aduersariorum. Videmus enim in multis articulis manifestam veritatem ab eis damnari. Nec offendat quenquam, quod sibi Ecclesiæ nomen vendicant. Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangelium Christi recte docent, non apud illos, qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt, sicut inquit Dominus: Oues meæ vocem meam audiunt.

DE ECCLESIA.

SEPTIMVM articulum confessionis nostræ damnauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse congregationem sanctorum. Et addiderunt longam declamationem, quod mali non sint ab Ecclesia segregandi, cum Iohannes comparauerit Ecclesiam areæ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata sint. Et Christus comparauerit eam sagenæ, in qua pisces boni & mali sunt, &c. Profecto verum est, quod aiunt, Nullum remedium esse aduersus sycophantæ morsum. Nihil tam circumspectæ dici potest, vt calumniam euitare queat. Nos ob hanc ipsam caussam adiecimus octauum articulum, ne quis existimaret nos segregare malos & hypocritas ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere Sacramentis efficaciam, quæ per hypocritas aut malos administrantur. Itaq; hic non est opus longa defensione aduersus hanc calumniam. Satis nos purgat articulus octauus. Concedimus enim, quod hypocritæ & mali in hac vita sint admisti Ecclesiæ, & sint membra Ecclesiæ secundum externam societatem signorum Ecclesiæ, hoc est, verbi, professionis, & Sacramentorum, præsertim si non sint excommunicati. Nec Sacramenta ideo non sunt efficacia, quia per malos tractantur, imo recte vti possumus Sacramentis, quæ per malos administrantur. Nam & Paulus prædicit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia dominetur, & gerat officia. At Ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum, sicut aliæ politiæ, sed principaliter est societas fidei & Spiritus sancti in cordibus, quæ tamen habet externas notas, vt agnosci possit, videlicet puram Euangelij doctrinam, & administrationem

Sacramentorũ, consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Eccles
Ia dicitur corpus Christi, quod Christus Spiritu suo renouat, sa
ficat & gubernat, vt testatur Paulus Ephe. 1. cum ait: Et ipsum d
caput super omnia Ecclesiæ, quæ est corpus eius, videlicet integ
tas, id est, tota congregatio ipsius, qui omnia in omnibus perfi
Quare illi, in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Chri
idq; fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesiæ. Q
re miramur, cur reprehenderint nostram descriptionem, quæ de
uis membris loquitur. NEQVE noui quicquam dixim
Paulus omnino eodem modo definit Ecclesiam Ephes. 5. q
purificetur, vt sit sancta, & addit externas notas, verbum &
cramenta. Sic enim ait: Christus dilexit Ecclesiam, & se trad
pro ea, vt eam sanctificet purificans lauacro aquæ, per verbum
exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem macul
neq; rugam, aut aliquid tale, sed vt sit sancta, & inculpata. Hi
sententiam pene totidem verbis nos in confessione posuimus.
definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos cred
quod sit sancta catholica Ecclesia, impij vero non sunt sanctæ
clesia. Et videtur additum quod sequitur, Sanctorum commun
vt exponeretur quid significet Ecclesia, nempe congregation
sanctorum, qui habent inter se societatem, eiusdem Euangelij
doctrinæ, & eiusdem Spiritus sancti, qui corda eorum renouat, s
ctificat & gubernat. Et hic articulus necessaria de causſa propos
est. Infinita pericula videmus, quæ minantur Ecclesiæ interim
Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui oppriman
eam. Itaq; ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen manser
esse. Item vt sciamus, quamuis magna multitudo sit impiorum, t
men Ecclesiam existere, & Christum præstare illa quæ promisit E
clesiæ, remittere peccata, exaudire, dare Spiritum sanctum. H
consolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et Cath
licam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ecclesiam esse politiam e
ternam certarum gentium, sed magis homines sparsos per totum o
bem, qui de Euangelio consentiunt, & habent eundem Christum
eundem Spiritum sanctum, & eadem Sacramenta, siue habeant ea
dem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inqu
gloſſa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item m
los nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos vero re & nomi
Et in hanc sententiam multa leguntur apud partes. Hieronymus
enim ait: Qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de Eccles
Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.

QVANQVAM igitur hypocritæ & mali, sint socij huius ex
Ecclesiæ, secundum externos ritus, tamen cum definitur Eccles

pecesse est eam definiri, quæ est viuum corpus Christi: Item, quæ est nomine & re Ecclesia, & multæ sunt causſæ. Necesse est enim intelligi, quæ res principaliter efficiat nos membra, & viua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iustitiam cordis, & donationem Spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorum cultuum ac rituum. Item quid intererit inter populum legis & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia? At sic discernit Paulus Ecclesiam à populo legis, quod Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non ciuilibus ritibus distinctus à gentibus, sed verus populus DEI, renatus per Spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem de Christo, habebat & carnale semen promissiones rerum corporalium, regni, &c. Et propter has dicebantur populus DEI, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones. Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert non vmbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, Spiritum sanctum, & iusticiam qua coram Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promissionem spiritus accipiunt. Adhæc, Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum Diaboli. Certum est autem impios in potestate diaboli, & membra regni diaboli esse, sicut docet Paulus Ephe. 2. cum ait, Diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Pharisæos, quibus certe erat externa societas cum Ecclesia, id est, cum sanctis in populo legis. Præerant enim, sacrificabant, & docebant: Vos ex patre diabolo estis. Itaq; Ecclesia, quæ vere est regnum Christi, est proprie congregatio sanctorum. Nam impij reguntur à Diabolo, & sunt captiui diaboli, non reguntur Spiritu Christi. Sed quid verbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia quæ vere est regnum Christi, distinguitur à regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli, non esse Ecclesiam. Quanquam in hac vita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admisti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia, Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod spiritu suo viuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clare dicit Matth. 13. Bonum semen esse filios regni. At Zizania filios diaboli, agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Iohannes de illa tota gente Iudæorum loquitur, & dicit fore, vt vera Ecclesia separetur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quam pro eis, quia ostendit verum & spiritualem populum, à po-

pulo carnali ſeparandum eſſe. Et Chriſtus de ſpecie Eccleſiæ d
cum ait: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ, aut decem virgin
Et docet Eccleſiam tectam eſſe multitudine malorum, ne id ſca
lum pios offendat. Item, vt ſciamus verbum & Sacramenta eſſ
cia eſſe, etſi tractentur à malis, atq; interim docet impios i
quamuis habeant ſocietatem externorum ſignorum, tamen non
verum regnum Chriſti, & membra Chriſti. Sunt enim membra
gni diaboli. Neq; vero ſomniamus nos Platonicam ciuitatem,
quidam impie cauillantur, Sed dicimus exiſtere hanc Eccleſiam,
delicet, vere credentes ac iuſtos ſparſos per totum orbem. Et ad
mus notas, puram doctrinam Euangelij, & Sacramenta. Et hæc E
cleſia proprie eſt columna veritatis. Retinet enim purum Euang
um, & vt Paulus inquit fundamentum, hoc eſt, veram Chriſti cog
tionem & fidem, etſi ſunt in his etiam multi imbecilles, qui ſu
fundamentum ædificant ſtipulas perituras, hoc eſt, quasdam in
les opiniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, n
condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac ſanctorum Pat
ſcripta teſtantur, quod interdum ſtipulas etiam ædificauerint ſu
fundamentum, ſed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum p
raq; iſtorum, quæ aduerſarij noſtri defendunt, fidem euertunt,
quod damnant articulum de remiſsione peccatorum, in quo d
mus, fide accipi remiſsionem peccatorum. Manifeſtus item & per
cioſus error eſt, quod docent aduerſarij, mereri homines remiſsi
nem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam h
quoq; eſt tollere fundamentum, hoc eſt Chriſtum. Item quid op
erit fide, ſi Sacramenta, ex opere operato, ſine bono motu vtenti
iuſtificant. Sicut autem habet Eccleſia promiſsionem, quod ſemp
ſit habitura ſpiritum ſanctum; Ita habet comminationes, quod ſ
futuri impij doctores, & lupi. Illa vero eſt proprie Eccleſia, quæ h
bet Spiritum ſanctum. Lupi & mali doctores etſi graſſantur in Eccle
ſia, tamen non ſunt proprie regnum Chriſti. Sicut & Lyra teſtatu
cum ait, Eccleſia non conſiſtit in hominibus, ratione poteſtat
vel dignitatis Eccleſiaſticæ vel ſæcularis, quia multi Principes, &
ſummi Pontifices & alij inferiores, inuenti ſunt apoſtataſſe à fide
Propter quod Eccleſia conſiſtit in illis perſonis, in quibus eſt notic
vera, & confeſsio fidei & veritatis. Quid aliud diximus nos, in Con
feſsione noſtra, quam quod hic dicit Lyra?

SED fortaſsis aduerſarij ſic poſtulant definiri Eccleſiam, quo
ſit Monarchia externa, ſuprema totius orbis terrarum, in qua opor
teat Romanum Pontificem habere poteſtatem ἀνυπεύθυνον, de qu
nemini liceat diſputare aut iudicare, condendi articulos fidei, abo
lendi ſcripturas quas velit, inſtituendi cultus & ſacrificia, Item con
den

dendi leges, quas velit, dispensandi & soluendi, quibuscunq; legibus velit, diuinis, canonicis, & ciuilibus, à quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit, Papam esse dominum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarum & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere vtrunq; gladium spiritualem & temporalem. Atq; hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificij, habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielem Capite 11. QVOD si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortasis haberemus æquiores Iudices. Multa enim extant, immoderate & impie scripta de potestate Romani Pontificis, propter quæ nemo vnquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prædicamus beneficium Christi, quod fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum, non cultibus excogitatis à Pontifice. Porro Christus, Prophetæ, & Apostoli, longe aliter definiunt Ecclesiam Christi, quam regnum Pontificium. Nec est ad Pontifices transferendum, quod ad veram Ecclesiam pertinet, quod videlicet sint columnæ veritatis, quod non errent. Quotus quisq; enim curat Euangelium, aut iudicat dignum esse lectione? Multi etiam palam irridentreligiones omnes, aut si quid probant, probant illa quæ humanæ rationi consentanea sunt, Cætera fabulosa esse arbitrantur, & similia Tragœdijs Poëtarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus, Ecclesiam proprie dictam esse congregationem sanctorum, qui vere credunt Euangelio Christi, & habent Spiritum sanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos, his, in hac vita admistos, habere societatem externorum signorum, qui sunt membra Ecclesiæ secundum societatem externorum signorum. Ideoq; gerunt officia in Ecclesia. Nec adimit Sacramentis efficaciam, quod per indignos tractantur, quia repræsentant Christi personam, propter vocationem Ecclesiæ, non repræsentant proprias personas, vt testatur Christus: Qui vos audit me audit. Cum verbum Christi, cum Sacramenta porrigunt, Christi vice & loco porrigunt. Id docet nos illa vox Christi, ne indignitate ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in Confessione, nos improbare Donatistas & Vigleuistas, qui senserunt homines peccare, accipientes Sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in præsentia videbantur sufficere ad definitionem descriptionis Ecclesiæ, quam tradidimus. Neq; videmus, cum Ecclesia proprie dicta: appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quam nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet

captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si gent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respond

DAMNANT aduersarij & hanc partem SEPTIMI Artic quod diximus, ad veram vnitatem Ecclesiæ satis esse, consentir doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum, nec nec esse, vbiq; similes traditiones humanas esse, seu ritus, aut cerem nias ab hominibus institutas. Hic distinguunt vniuersales & pa culares ritus, & probant articulum nostrum, si intelligatur de pa ticularibus ritibus. De vniuersalibus ritibus, non recipiunt. Non tis intelligimus quid velint aduersarij. Nos de vera, hoc est, sp tuali vnitate loquimur, sine qua non potest existere fides in cor seu iusticia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus non esse nece riam similitudinem rituum humanorum, siue vniuersalium, siue p ticularium, quia iusticia fidei, non est iusticia alligata certis tra tionibus, sicut iusticia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, q illa iusticia cordis, est res viuificans corda. Ad hanc viuificatione nihil conducunt humanæ traditiones, siue vniuersales, siue parti lares, nec sunt effectus Spiritus sancti, sicut castitas, patientia, tim Dei, dilectio proximi, & opera dilectionis. NEC leues cau fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Constat enim multas fuis opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nonnulli potu runt humanas traditiones, necessarios cultus esse ad promerend iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, quod tanta var tate coleretur Deus, quasi vero obseruationes illæ essent cultus, non potius externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iusticiam co dis seu cultum Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasd probabiles rationes variant. Item aliæ Ecclesiæ, alias propter tal traditiones excommunicauerunt, vt propter obseruationem Pasch tis, picturas & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, fidem i iusticiam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruati nibus. Extant enim de hoc negotio, multa inepta scripta Summi rum & aliorum. SED sicut dissimilia spatia dierum ac noctiu non lædunt vnitatem Ecclesiæ, ita sentimus non lædi veram vnitat Ecclesiæ dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanqu placet nobis, vt vniuersales ritus, propter tranquillitatem seruet tur. Sicut & nos in Ecclesijs, ordinem Missæ, diem Dominicum, alios dies festos celebriores libenter seruamus, Et gratissimo an amplectimur vtiles ac veteres ordinationes, præsertim cum con neant pædagogiam, qua prodest populum & imperitos assuefac ac docere, Sed non disputamus nunc, an conducat propter tranq litatem aut corporalem vtilitatem seruare, Alia res agitur, Dis tatur enim, Vtrum obseruationes traditionum humanarum, cu

cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Hoc eſt κρινόμενον in hac controuerſia, quo conſtituto, poſtea iudicari poteſt, Vtrum ad veram vnitatem Eccleſiæ, neceſſe ſit vbiq; ſimiles eſſe traditiones humanas. Si enim traditiones humanæ non ſunt cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Sequitur poſſe iuſtos & filios Dei eſſe, etiamſi quas traditiones non habent, quæ alibi receptæ ſunt. Vt ſi forma veſtitus Germanici non eſt cultus Dei, neceſſarius ad iuſticiam coram Deo, Sequitur poſſe iuſtos ac filios Dei & Eccleſiam Chriſti eſſe, etiam ſi qui vtantur non Germanico, ſed Gallico veſtitu. Hoc clare docet Paulus ad Coloſſenſes, cum ait: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti. Item: Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc, tanquam viuentes mundo, decreta facitis? Ne tetigeritis, neq; guſtaueritis, neq; contrectaueritis, quæ omnia pereunt, vſu conſumta, & ſunt præcepta & doctrinæ hominum, ſpeciem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione & humilitate. Eſt enim ſententia, cum iuſticia cordis ſit res ſpiritualis, viuificans corda, & conſtet, quod traditiones humanæ non viuificent corda, nec ſint effectus Spiritus ſancti, ſicut dilectio proximi, caſtitas, &c. nec ſint inſtrumenta per quæ Deus mouet corda ad credendum, ſicut verbum & Sacramenta diuinitus tradita, ſed ſint vſus rerum nihil ad cor pertinentium, quæ vſu pereant, non eſt ſentiendum quod ſint neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Et in eandem ſententiam inquit. Roman. 14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſticia & pax & gaudium in Spiritu ſancto. Sed non eſt opus citare multa teſtimonia, cum vbiq; ſint obuia in ſcripturis, & nos plurima in Confeſsione congeſſerimus in poſterioribus articulis. Et huius controuerſiæ κρινόμενον infra paulo poſt repetendum erit, videlicet, Vtrum traditiones humanæ ſint cultus neceſſarij ad iuſticiam coram Deo, Vbi de hac re copioſius diſputabimus. Aduerſarij dicunt vniuerſales traditiones, ideo ſeruandas eſſe, quia exiſtimentur ab Apoſtolis traditæ eſſe. O religioſos homines, Ritus ab Apoſtolis ſumtos retineri volunt. Non volunt retineri doctrinam Apoſtolorum. Sic iudicandum eſt de ritibus illis, ſicut ipſi Apoſtoli in ſuis ſcriptis iudicant. Non enim voluerunt Apoſtoli nos ſentire, quod per tales ritus iuſtificemur, quod tales ritus ſint res neceſſariæ ad iuſticiam coram Deo. Non voluerunt Apoſtoli tale onus imponere conſcientijs, non voluerunt iuſticiam & peccatum collocare in obſeruationibus dierum, ciborum, & ſimilium rerum. Imo Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas dæmoniorum. Itaq; voluntas & conſilium Apoſtolorum ex ſcriptis eorum

quæri

quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant certo die non quod ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed vt populus sciret, quo tempore conueniendum esset, seruabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conueniebant. Quidam etiam ex patrijs moribus, vt fit, retinebat populus, quæ Apostoli nonnihil mutata, ad historiam Euangelij accommodauerunt, Pascha, Pentecosten, vt non solum docendo, sed etiam per hæc exempla, memoriam maximarum rerum traderent posteris, Quod si hæc tradita sunt, tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his postea multa mutarunt Episcopi? Quod si erant Iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante Synodum Nicenam alij alio tempore seruabant, Neq; hæc dissimilitudo læsit fidem. Postea ratio inita est, ne incideret nostrum Pascha in Iudaici Paschatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias seruare Pascha, cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaq; hunc morem quædam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, vt Iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non voluerunt Ecclesijs imponere necessitatem, id quod verba decreti testantur. Iubent eum ne quis curet, etiamsi fratres seruantes Pascha, non recte supputent tempus. Verba decreti extant apud Epiphanium, ὑμᾶς μὴ φροντίζειν, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, κἂν ἄντε πλανηθῶσι μηδ' ἐν ὑμῖν μελέτη. Hæc scribit Epiphanius verba esse Apostolorum, in Decreto quodam posita de Paschate, in quibus prudens lector facile potest indicare, Apostolos voluisse populo stultam opinionem de necessitate certi temporis eximere, cum prohibent curare, etiamsi in supputando erretur, Porro quidam in oriente, qui Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum Apostolorum contenderunt Pascha cum Iudæis seruandum esse. Hos reuellens Epiphanius, laudat decretum, & inquit nihil continere quod discrepet à fide, aut Ecclesiastica regula, & vituperat Audianos, quod non recte intelligant τὸ ἕκτον, & interpretatur in hanc sententiam à qua nos interpretamur, quod non senserint Apostoli referre, quo tempore seruaretur Pascha, Sed quia præcipui fratres ex Iudæis conuersi erant, qui morem suum seruabant, horum exemplum propter concordiam voluerint reliquos sequi. Et sapienter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq; libertatem Euangelicam tollere neq; necessitatem conscientijs imponere, quia addunt non esse curandum, etiamsi erretur in supputando. MVLTA huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet dissimilitudo humanarum obseruationum, non lædere vnitatem fidei. Quanquam

qui

quid opus est disputatione? Omnino quid sit iusticia fidei, quid sit regnum Christi, non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, vestitu, & similibus rebus, quæ non habent mandatum DEI. Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros. Requirunt ad vnitatem Ecclesiæ, similes obseruationes humanas, cum ipsi mutauerint ordinationem Christi, in vsu cœnæ, quæ certe fuit antea ordinatio vniuersalis. Quod si ordinationes vniuersales necessariæ sunt, cur mutant ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina? Sed de hac tota controuersia, infra aliquoties dicendum erit.

OCTAVVS articulus approbatus est totus, in quo confitemur, quod hypocritæ & mali admisti sint Ecclesiæ, Et quod Sacramenta sint efficacia, etiamsi per malos ministros tractentur, quia ministri sungũtur vice Christi, non repræsentant suam personam. Iuxta illud: Qui vos audit, me audit, Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non sunguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait: Cauete à pseudoprophetis. Et Paulus: Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. CAETERVM monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis vitijs siue Sacerdotum siue populi, schismata excitemus, sicut scelerate fecerunt Donatistæ. Illos vero qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant Sacerdotibus licere, tenere possessiones aut proprium, plane seditiosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuilis ordinatio est. Licet autem Christianis vti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aëre, hac luce, cibo, potu. Nam vt hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, vere sunt ordinatio DEI, & conseruantur à DEO: Ita legitimæ politiæ vere sunt ordinatio DEI, & retinentur ac defenduntur à DEO aduersus diabolum.

NONVS articulus approbatus est, in quo confitemur, quod Baptismus sit necessarius ad salutem, & quod pueri sint baptizandi, & quod baptismus puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficax ad salutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, DEI beneficio, hunc quoq; fructum ex eo capimus, quod in Ecclesijs nostris nulli exiterunt Anabaptistæ, quia populus verbo DEI aduersus impiam & seditiosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum plerosq; alios errores Anabaptistarum damnamus, tum hunc quoq;, quod disputant baptismum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim, quod promissio salutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; vero pertinet ad illos, qui sunt extra Ecclesiam Christi, vbi nec verbum, nec Sacramenta sunt, quia regnum Christi, tantum cum verbo & Sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, vt applicetur eis promissio salutis, iuxta mandatum

datum Christi. Baptizate omnes gentes. Vbi sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus, viris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptizandos esse, quia illus cum baptismo offertur. SECVNDO manifestum est, quod Deus approbat baptismum paruulorum. Igitur Anabaptistæ impie sentiunt, qui damnant baptismum paruulorum. Quod autem Deus approbat baptismum paruulorum, hoc ostendit, quod Deus dat Spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic baptismus irritus esset, nullis daretur Spiritus sanctus, nulli fierent salui, deniq; nulla esset Ecclesia, Hæc ratio bonas & pias mentes, vel sola satis confirmare potest, contra impias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

DECIMVS articulus approbatus est, in quo confitemur, sentire, quod in cœna Domini vere & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & vere exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur pane & vino, his qui Sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defenderunt nostri Concionatores. Et comperimus, non tantum Romanam Ecclesiam, affirmare corporalem præsentiam Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiam vt testatur Canon Missæ apud Græcos. ET extant quoremdam scriptorum testimonia. Nam Cyrillus in Iohannem Cap. 15. inquit Christum corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait: Non tamen negamus recta nos fide caritateq; sincera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, Idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum eius sic vitem esse, nos vero palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, quia omnes vnum corpus sumus in Christo, quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortasse putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cum in nobis fit, nonne corporaliter quoq; facit, communicatione carnis Christi, Christum nobis habitare? Et paulo post: Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per caritatem intelligitur, Christum in nobis esse verum etiam participatione naturali, &c. Hæc recitauimus, non hic disputationem de hac re instituturi. Non enim improbamus hunc articulum Cæs. Maiestas, sed vt clarius etiam perspicerent, quicunq; ista legent, nos defendere receptam in tota Ecclesia sententiam, quod in cœna Domini, vere & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & vere exhibeantur cum his rebus quæ videntur pane & vino. Et loquimur de præsentia viui Christi, Scimus enim quod mors ei vltra non dominabitur.

VNDECIMVS articulus de retinenda absolutione in Ec-

fa probatur, sed de confessione addunt correctionem, videlicet obseruandam esse constitutionem Cap. Omnis vtriusq;, & vt quotannis fiat Confessio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibendam esse, vt colligantur, & illa quæ redigi in memoriam possunt, recenseantur. De hoc toto articulo dicemus paulo post copiosius, cum sententiam nostram de pœnitentia totam explicabimus. Constat nos beneficium Absolutionis, & potestatem clauium, ita illustrauisse & ornauisse, vt multæ afflictæ conscientiæ, ex doctrina nostrorum, consolationem conceperint, postquam audiuerunt mandatum Dei esse, imo propriam Euangelij vocem, vt Absolutioni credamus, & certo statuamus, nobis gratis donari remissionem peccatorum, propter Christum, & sentiamus vere nos hac fide reconciliari Deo. Hæc sententia, multas pias mentes erexit, & initio commendationem maximam, apud omnes bonos viros attulit Luthero, cum ostendit certam & firmam consolationem conscientijs, quia antea tota vis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cum de fide, & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi. CETERVM de tempore, certe in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno vtuntur Sacramentis, Absolutione, & cœna Domini. Et qui docent, de dignitate, & fructibus Sacramentorum, ita docent, vt inuitent populum, vt sæpe vtantur Sacramentis. Extant enim de hac re multa à nostris ita scripta, vt aduersarij, siqui viri sunt boni, haud dubie probent ac laudent. Denuntiatur & excommunicatio, flagitiosis, & contemtoribus Sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta veteres canones. Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt. Imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine audiri, & institui homines. Et veteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus, Tantum ita dicit Canon: Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur, Quod si non communicant, ad pœnitentiam accedat. Si communicant, non semper abstineant: Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducare, qui manducant indigne. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, vt Sacramentis vtantur. DE enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei injiciantur conscientijs. Etiamsi prodest rudes assuefacere, vt quædam enumerent, vt doceri facilius possint. Verum disputamus nunc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare constitutionem: Omnis vtriusq;, quæ nobis non est ignota, Sed ex iure diuino ostendere, quod enumeratio peccatorum, sit necessaria ad consequendam remissionem. Tota Ecclesia per vniuersam Europam scit, quales laqueos

queos iniecerit conſcientijs illa particula conſtitutionis, quæ iu
omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus
ſe, quantum poſtea affinxerunt Summiſtæ, qui colligunt circum
tias peccatorum. Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina fiu
timarum mentium? Nam feros & prophanos, iſta terriculamen
hil mouebant. POSTEA quales tragœdias excitauit q
ſtio, de proprio ſacerdote inter paſtores, & fratres, qui tunc m
erant fratres, cum de regno confeſsionum belligerabantur. Nos
tur ſentimus enumerationem peccatorum non eſſe neceſſariam
diuino, Idq; placet Panormitano, & plerisq; alijs eruditis Iuris
ſultis. Nec volumus imponere neceſsitatem conſcientijs no
rum, per conſtitutionem illam, Omnis vtriusq; : de qua perinde
dicamus, vt de alijs traditionibus humanis, de quibus ſentimus, q
non ſint cultus ad iuſtificationem neceſſarij. Et hæc conſtitutio
impoſsibilem præcipit, vt omnia peccata confiteamur. Co
autem plurima nos nec meminiſſe, nec intelligere, iuxta illud: D
licta quis intelligit?

SI ſint boni Paſtores, ſcient quatenus proſit examinare ro
ſed illam carnificinam Summiſtarum confirmare non volumus,
tamen minus fuiſſet intolerabilis, ſi verbum vnum addidiſſent,
fide conſolante, & erigente conſcientias. Nunc de hac fide con
quente remiſsionem peccatorum, nulla eſt ſyllaba, in tanta m
conſtitutionum, gloſſarum, Summarum, Confeſsionalium, Nuſqu
ibi Chriſtus legitur. Tantum leguntur ſupputationes peccatoru
Et maxima pars conſumitur in peccatis, contra traditiones hu
nas, quæ eſt vaniſsima. Hæc doctrina adegit multas pias mente
deſperationem, quæ non potuerunt acquieſcere, quia ſentiebant
re diuino neceſſariam eſſe enumerationem, & tamen experiebant
impoſsibilem eſſe. Sed hærent alia non minora vitia in doctrina
uerſariorum de pœnitentia, quæ iam recenſebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo DVODECIMO probant primam partem, qua
ponimus, Lapſis poſt Baptiſmum contingere poſſe remiſsion
peccatorum, quocunq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur. S
cundam partem damnant, in qua pœnitentiæ partes dicimus eſſe co
tritionem & fidem, Negant fidem eſſe alteram partem pœnitentia
Quid hic Carole Cæſar innictiſsime faciamus? Hæc eſt præc
vox Euangelij, quod fide conſequamur remiſsionem peccatorum
Hanc vocem Euangelij damnant iſti ſcriptores confutationis. N
igitur nullo modo aſſentiri confutationi poſſumus, Non poſſumus
falsa

saluberrimam vocem Euangelij, & plenam consolationis, damnare. Quid est aliud negare, quod fide consequamur remissionem peccatorum, quam contumelia afficere sanguinem & mortem Christi? Rogamus igitur te Carole Cæsar inuictiss. vt nos de hac re maxima, quæ præcipuum Euangelij locum, quæ veram Christi cognitionem, quæ verum cultum DEI continet, patienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni viri, nos in hac re, præcipue docuisse vera, pia, salubria, & necessaria vniuersæ Ecclesiæ Christi. Comperient ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euangelio, & multos pernicioſos errores emendatos esse, quibus antea obrutæ fuit doctrina de pœnitentia, per scholasticorum & Canonistarum opiniones. AC priusquam accedimus ad defensionem nostræ sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni viri, omnium ordinum, ac Theologici ordinis etiam, haud dubie fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam fuisse doctrinam pœnitentiæ. Extant libri Sententiariorum, vbi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi vnquam satis explicare potuerunt. Populus, neq; rei summam complecti potuit, nec videre quæ præcipue requirerentur in pœnitentia, vbi quærenda esset pax conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat, quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus, quantæ tenebræ sunt? Dubitant, vtrum in attritione, vel in contritione fiat remissio peccatorum. Etsi fit propter contritionem, quid opus est Absolutione? quid agit potestas clauium, si peccatum iam est remissum? Hic vero multo magis etiam sudant, & potestatem clauium impie extenuant. Alij somniant, potestate clauium non remitti culpam, sed mutari pœnas æternas, in temporales. Ita saluberrima potestas, esset ministerium non vitæ, & Spiritus, sed tantum iræ & pœnarum. Alij videlicet cautiores fingunt potestate clauium remitti peccata, coram Ecclesia, non coram Deo. Hic quoq; pernicioſus error est. Nam si potestas clauium, non consolatur nos coram DEO, quæ res tandem reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt magis etiam perplexa, Docent nos contritione mereri gratiam. Vbi si quis interroget, quare Saul, Iudas, & similes non consequantur gratiam, qui horribiliter contriti sunt, Hic de fide, & de Euangelio respondendum erat, quod Iudas non crediderit, non erexerit se Euangelio & promissione Christi. Fides enim ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri. Verum aduersarij de lege respondent, quod Iudas non dilexerit Deum, sed timuerit pœnas. Quando autem territa conscientia, præsertim in seriis, veris, & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, & quos certe degustant isti, qui vere conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter se timeat, an fugiat æter-

nas pœnas. Hi magni motus, literis & vocabulis discerni pos
reipsa non ita diuelluntur, vt isti suaues sophistæ somniant. Hi
pellamus iudicia omnium bonorum & sapientum virorum, Hi
dubie fatebuntur, has disputationes apud aduersarios, perplex
mas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de p
cipuo Euangelij loco, de remissione peccatorum. Tota hæc do
na de his quæstionibus, quas recensuimus, apud aduersarios p
est errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Christi, pro
rem clauium, & iusticiam fidei. HAEC fiunt in primo a
Quid? cum ventum est ad Confessionem, quantum ibi negotij
illa infinita enumeratione peccatorum? quæ tamen magna ex p
te consumitur in traditionibus humanis, Et quo magis crucia
bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem esse iuris diuini, Et
ipsam enumerationem exigant, prætextu iuris diuini, intem
Absolutione, quæ vere est iuris diuini, frigide loquuntur. Fin
ipsum Sacramentum, ex opere operato conferre gratiam, sine b
motu vtentis, De fide apprehendente Absolutionem, & confi
te conscientiam, nulla fit mentio. Hoc vere est, quod dici p
ἅπτέναι πρὸ τῶν μυστηρίων. RESTAT tertius actus
factionibus, Hic vero habet confusissimas disputationes. Fin
æternas pœnas, mutari in pœnas purgatorij. Et harum partem
mitti potestate clauium, partem docent redimendam esse satisfa
nibus. Addunt amplius, quod oporteat satisfactiones esse opera
pererogationis, & hæc constituunt in stultissimis obseruationib
velut in peregrinationibus, rosarijs, aut similibus obseruationib
quæ non habent mandata Dei. Deinde sicut purgatorium satisfa
nibus redimunt, Ita excogitata est ars redimendi satisfactiones,
fuit quæstuosissima. Vendunt enim indulgentias, quas interpr
tur esse remissiones satisfactionum. Et hic quæstus non solum
viuis, sed multo amplior est ex mortuis. Neq; solum indulgen
sed etiam sacrificio missæ redimunt satisfactiones mortuorum,
niq; infinita res est, de satisfactionibus. Inter hæc scandala
enim possumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum, q
obruta doctrina de iusticia fidei in Christum, & de beneficio C
sti. Quare intelligunt omnes boni viri, vtiliter & pie reprehe
esse doctrinam Sophistarum & Canonistarum, de pœnitentia. N
hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena à scripturis
ctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus. I. Quod per bona o
extra gratiam facta, mereamur ex pacto diuinam gratiam. II. Q
per attritionem mereamur gratiam. III. Quod ad delen
peccati, sola detestatio criminis sufficiat. IIII. Quod pro
contritionem, non fide in Christum, consequamur remissi
pec

peccatorum. V. Quod potestas clauium valeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia. VI. Quod potestate clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quod sit instituta potestas clauium, vt mutet pœnas æternas in temporales, vt imponat certas satisfactiones conscientijs, vt instituat nouos cultus, & ad tales satisfactiones & cultus obliget conscientias. VII. Quod enumeratio delictorum in Confessione, de qua præcipiunt aduersarij, sit necessaria iure diuino. VIII. Quod Canonicæ satisfactiones, necessariæ sint ad pœnam purgatorij redimendam, aut prosint tanquã compensatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt. IX. Quod susceptio Sacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, sine bono motu vtentis, hoc est, sine fide in Christum, conferat gratiam. X. Quod potestate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio. XI. Quod in reseruatione casuum, non solum pœna Canonica, sed etiam culpa reseruari debeat, in eo, qui vere conuertitur.

Nos igitur, vt explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes pœnitentiæ, videlicet contritionem, & fidem. Si quis volet addere tertiam, videlicet, dignos fructus pœnitentiæ, hoc est, bona opera sequentia conuersionem, non refragabimur. Neq; ignoramus, quod vocabulum pœnitentiæ Grammaticis significet improbare id, quod antea probabamus. Id magis quadrat ad contritionem, quam ad fidem. Sed nos hic docendi causſa, pœnitentiam totam conuersionem intelligimus, in qua duo sunt termini, mortificatio & viuificatio. Nos vocamus vsitatis nominibus contritionem & fidem.

De contritione præcidimus illas otiosas & infinitas disputationes, quando ex dilectione Dei, quando ex timore pœnæ doleamus. Sed dicimus contritionem esse veros terrores conscientiæ, quæ Deum sentit iratsci peccato, & dolet se peccasse. Et hæc contritio ita fit, quando verbo Dei arguuntur peccata, quia hæc est summa prædicationis Euangelij, arguere peccata, & offerre remissionem peccatorum, & iusticiam propter Christum, & Spiritum sanctum, & vitam æternam, & vt renati benefaciamus. Sic complectitur summam Euangelij Christus, cum ait, Lucæ vltimo, Prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur scriptura, vt Psalm. 37. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, Sicut onus graue, grauatæ sunt super me, &c. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Psalm. 6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, Sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, Et anima mea turbata est valde, Et tu Domine vsq; quo?

Et Esaiæ 38. Ego dixi, in dimidio dierum meorum, vadam ad por
inferi, Sperabam vsq; ad mane. Quasi leo sic contriuit omnia o
mea. In his terroribus, sentit conscientia iram DEI aduersus pe
tum, quæ est ignota securis hominibus, secundum carnem a
tibus. Videt peccati turpitudinem, & serio dolet se peccasse, e
fugit interim horribilem iram DEI, quia non potest eam sub
humana natura, nisi sustentetur verbo DEI. Ita Paulus ait, per le
legi mortuus sum. Lex enim tantum accusat & terret conscien
In his terroribus aduersarij nostri nihil de fide dicunt. Ita tan
proponunt verbum, quod arguit peccata. Quod cum solum tradi
doctrina legis est, non Euangelij. His doloribus ac terroribus di
homines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At quomodo
ligent Deum homines in veris terroribus, cum sentiunt horribil
& inexplicabilem humana voce, iram DEI? Quid aliud nisi de
rationem docent, qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

NOS igitur addimus alteram partem pœnitentiæ, de fid
Christum, quod in his terroribus debeat conscientijs proponi Eu
gelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio peccatorum
Christo. Debent igitur credere, quod propter Christum gratis
mittuntur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat, & viuificat c
tritos, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc
consequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat co
DEO, vt idem locus testatur: Iustificati ex fide. Hæc fides osten
discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. I
Iudæ aut Saulis contritio non prodest, quia non accedit ad eam
fides, apprehẽdens remissionem peccatorum donatam propter C
stum. Ideo prodest Dauidis aut Petri contritio, quia ad eam fides
cedit, apprehendẽs remissionem peccatorum donatam propter Ch
stum. Nec prius dilectio adest, quam fit facta fide reconciliatio. I
enim non fit sine Christo, iuxta illud: Per Christum habemus
cessum ad Deum. Et hæc fides paulatim crescit, & per omnem vi
luctatur cum peccato, vt vincat peccatum & mortem. Cæterum
dem sequitur dilectio, vt supra diximus. Et sic clare definiri po
filialis timor, talis pauor qui cum fide coniunctus est, hoc est, vb
des consolatur, & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, vbi f
non sustentat pauidum cor. PORRO potestas clauium ad
nistrat & exhibet Euangelium per absolutionem, quæ est vera
Euangelij, Ita & Absolutionem complectimur, cum de fide dicim
quia fides est ex auditu, vt ait Paulus. Nam audito Euangelio,
dita Absolutione, erigitur & concipit consolationem conscien
Et quia Deus vere per verbum viuificat, claues vere coram De
mittunt peccata, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Quare

absoluentis, non secus ac voci de cœlo sonanti credendum est. Et Absolutio proprie dici potest Sacramentum pœnitentiæ, vt etiam scholastici Theologi eruditiores loquuntur. Interim hæc fides, in renatis multipliciter alitur, per Euangelij sententias, & per vsum Sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui Testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clare testantur verba cœnæ Domini: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, Hic est calix noui Testamenti, &c. Ita fides concipitur, & confirmatur per Absolutionem, per auditum Euangelij, per vsum Sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis. HAEC ratio pœnitentiæ, plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium, & Sacramentorum, & illustrat beneficium Christi, docet nos vti mediatore ac propitiatore Christo.

SED quia confutatio damnat nos, quod has duas partes pœnitentiæ posuerimus, ostendendum est, quod scriptura in pœnitentia, seu conuersione impij, ponat has præcipuas partes. Christus enim inquit Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hic duo membra sunt, labor & onus significant contritionem, pauores & terrores peccati & mortis, Venire ad Christum, est credere, quod propter Christum remittantur peccata, cum credimus, viuificantur corda Spiritu sancto, per verbum Christi. Sunt igitur hic duæ partes præcipuæ, contritio & fides. Et Marci primo Christus ait: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habent & Diaboli, sed proprie est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam. Hæc enim reuelatur in Euangelio. Videtis & hic duas partes coniungi, Contritionem, cum arguũtur peccata, Et fidem, cum dicitur: Credite Euangelio. Si quis hic dicat Christum complecti etiam fructus pœnitentiæ, seu totam nouam vitam, non dissentiemus. Nam hoc nobis sufficit, quod hæ partes præcipuæ nominantur contritio, & fides.

PAVLVS fere vbiq; cum describit conuersionem seu renouationem, facit has duas partes, Mortificationem & viuificationem, vt Colos. 2. In quo circuncisi estis circuncisione non manu facta, videlicet expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea, in quo simul resuscitati estis per fidem efficaciæ DEI. Hic duæ sunt partes, Altera est expoliatio corporis peccatorum, Altera est resuscitatio per fidem. Neq; hæc verba, mortificatio, viuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitatio, Platonice intelligi debent de simulata muratione. Sed mortificatio significat veros terrores, quales

sunt morientium, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur de. Ita hic expoliationem corporis peccatorum vocat, quam nos cimus vsitate contritionem, quia in illis doloribus concupisc naturalis expurgatur. Et viuificatio intelligi debet, non imagin Platonica, sed consolatio quæ vere sustentat fugientem vitam contritione. Sunt ergo hic duæ partes, Contritio & Fides. Quia conscientia non potest reddi pacata, nisi fide. Ideo sola fides vi cat, iuxta hoc dictum: Iustus ex fide viuet. ET deind Colos. inquit, Christum delere chirographum, quod per legem uersatur nobis. Hic quoq; duæ sunt partes, Chirographum, & d tio Chirographi. Est autem Chirographum, conscientia arguen condemnans nos. Porro lex est verbum, quod arguit & condem peccata. Hæc igitur vox quæ dicit. Peccaui Domino, sicut Dauid est Chirographum. Et hanc vocem impij & securi homines emittunt serio. Non enim vident, non legunt scripram in corde tentiam legis. In veris doloribus ac terroribus cernitur hæc sen tia. Est igitur Chirographum ipsa contritio, condemnans nos. De re Chirographum, est tollere hanc sententiam condemnationis animo, & sententiam insculpere, qua sentiamus nos liberatos e ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sententia, quæ t let priorem sententiam, & reddit pacem & vitam cordi.

QVANQVAM quid opus est multa citare testimonia, cu vbiq; obuia sint in scripturis. Psalmo. 117. Castigans castigauit Dominus, & morti non tradidit me. Psalmo 118. Defecit anima m præ angustia, Confirma me verbo tuo. Vbi in priore membro con netur contritio, in secundo modus clare describitur, quomodo contritione recreemur, scilicet verbo DEI, quod offert gratiam, sustentat & viuificat corda. Et 1. Regum 2. Dominus mortifica viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Horum altero significa contritio, altero significatur fides. Et Esaiæ 28. Dominus irasce vt faciat opus suum. Alienum est opus eius, vt operetur opus suu Alienum opus DEI vocat, cum terret, quia DEI proprium opus viuificare & consolari. Verum ideo terret, inquit, vt sit locus con lationi, & viuificationi, quia secura corda & non sentientia ira DEI, fastidiunt consolationem. Ad hunc modum, solet scriptura h duo coniungere, terrores & consolationem, vt doceat hæc præcip membra esse in pœnitentia, contritionem, & fidem consolantem iustificantem. Neq; videmus quo modo natura pœnitentiæ clarius simplicius tradi posset. Hæc enim sunt duo præcipua opera Dei hominibus, perterrefacere, & iustificare ac viuificare perterrefactos In hæc duo opera distributa est vniuersa scriptura. Altera pars est, quæ ostendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euan

gelium

gelium, hoc est promissio gratiæ in Christo donatæ, & hæc promissio subinde repetitur in tota scriptura, primum tradita Adæ, postea Patriarchis, deinde à Prophetis illustrata. Postremo prædicata & exhibita à Christo inter Iudæos, & ab Apostolis sparsa in totum mundum. Nam fide huius promissionis, sancti omnes iustificati sunt, non propter suas attritiones, vel contritiones. Et exempla ostendunt similiter has duas partes. Adam obiurgatur post peccatum, & perterrefit. Hæc fuit contritio. Postea promittit Deus gratiam, dicit futurum semen, quo destruetur regnum Diaboli, mors & peccatum. Ibi offert remissionem peccati. Hæc sunt præcipua. Nam etsi postea additur pœna, tamen hæc pœna non meretur remissionem peccati. Et de hoc genere pœnarum paulo post dicemus. Sic Dauid obiurgatur à Nathan, & perterrefactus inquit: Peccaui Domino, Ea est contritio. Postea ostendit absolutionem, Dominus sustulit peccatum tuum, Non morieris. Hæc vox erigit Dauidem, & fide sustentat, iustificat & viuificat eum. Additur & hic pœna, sed hæc pœna non meretur remissionem peccatorum. Nec semper adduntur peculiares pœnæ, sed hæc duo semper existere in pœnitentia oportet, contritionem & fidem, vt Lucæ 7. Mulier peccatrix venit ad Christum lacrymans. Per has lacrymas agnoscitur contritio. Postea audit Absolutionem, Remittuntur tibi peccata, Fides tua saluam te fecit, vade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ, fides, quæ erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ proprie sunt in conuersione, seu regeneratione, & remissione peccati. Fructus digni & pœnæ sequuntur regenerationem & remissionem peccati. Ideoq; has duas partes posuimus, vt magis conspici fides possit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid sit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponitur contritioni, ac mortificationi. Et vt totus orbis terrarum videat, quanta sit insciti a veræ pietatis in nostris Criticis, qui confutationem scripserunt, addemus & Bernardi sententiam, qui prorsus ad eundem modum coniungit hæc duo membra in pœnitentia, contritionem & fidem, sicut nos coniungimus. Verba sunt hæc in sermone tertio de annuntiatione: Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui Domine. Sola nimirum spes apud te miserationis locum obtinet, nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius vtiq; maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. Quanquam nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas quædam, & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia est ei, qui periculum non attendit? aut quod ibi timoris remedium, vbi nec timor senetur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est, nec

eget ille solatio qui lætatur cum male fecerit, & in pessimis re-
magis exultat. Rogemus itaq; fratres responderi nobis, quantas la-
beamus iniquitates & peccata, scelera nostra & delicta nobis, de-
fideremus ostendi. Scrutemur vias nostras, & studia nostra pe-
laq; vniuersa vigili intentione pensemus. Dicat quisq; in p
suo, vadam ad portas inferi, vt iam non nisi in sola Dei miseri-
dia respiremus. Hæc vera hominis fiducia est, à se deficientis,
innitentis Domino suo. Hæc inquam vera fiducia est, cui mi-
cordia non denegatur, Propheta testante: Beneplacitum est Do-
mino super timentes eum, & in his, qui sperant super misericor-
eius. Nec parua vtiq; suppetit nobis, in nobis quidem causa
moris, in ipso autem caussa fiduciæ. Hactenus Bernardus, cu-
sententiam propterea etiam non inuiti retulimus, vt videant lec-
res, quomodo fidem hic intelligamus de fiducia misericordiæ, q
erigit & consolatur perterrefactos, quam iste recte fiduciam ap-
lat. Et hæc clare conspici potest, cum sit Antithesis terrorum & co-
solationis. Sicut hic Bernardus vult in hominibus existere cogni-
nem peccatorum, seu contritionem, seu terrores, Et vult accede-
fiduciam, quæ erigat in contritione. SED quia aduersarij
minatim hoc damnant, quod dicimus, homines fide consequi remi-
sionem peccatorum, addemus paucas quasdam probationes, ex qu-
bus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non
opere operato, propter contritionem, sed fide illa speciali, qua vn-
quisq; credit sibi propter Christum remitti peccata. Nam hic ar-
ticulus præcipuus est, de quo digladiamur cum aduersarijs, & cui
cognitionem ducimus maxime necessariam esse Christianis om-
bus. Cum autem supra de iustificatione de eadem re satis dictum
deatur, hic breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, d-
ctrina pœnitentiæ, & doctrina iustificationis. ADVERSARI
cum de fide loquuntur, & dicunt eam præcedere pœnitentiam, r-
telligunt fidem, non hanc quæ iustificat, sed quæ in genere cre-
Deum esse, pœnas propositas esse impijs, &c. Nos præter illam
dem, requirimus, vt credat sibi quisq; propter Christum remitti pe-
cata. De hac fide speciali litigamus, & opponimus eam opini-
quæ iubet confidere non in promissione Christi, sed in opere ope-
to contritionis, confessionis, & satisfactionum, &c. Hæc fides
quitur terrores, vt vincat eos, & reddat pacatam conscienti
Huic fidei tribuimus, quod iustificet & regeneret, dum ex terrori
liberat, & pacem, gaudium, & nouam vitam in corde parit. Hanc
dem defendimus vere esse necessariam ad remissionem peccatorum
ideo ponimus inter partes pœnitentiæ seu conuersionis. Nec al-
sentit Ecclesia Christi, etiamsi aduersarij nostri reclamant.

PRI-

PRINCIPIO autem interrogamus aduersarios, Vtrum Absolutionem accipere, pars sit pœnitentiæ nec ne? Quod si à Confessione separant, vt sunt subtiles in distinguendo, non videmus quid prosit Confessio sine Absolutione. Sin autem non separant à confessione acceptionem Absolutionis, necesse est eos sentire, quod fides sit pars pœnitentiæ, quia Absolutio non accipitur nisi fide. Quod autem Absolutio non accipiatur nisi fide, ex Paulo probari potest, qui docet Roma. 4. quod promissio non possit accipi nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorum, Igitur necessario requirit fidem. Nec videmus, quomodo dicatur is accipere Absolutionem, qui non assentitur ei. Et quid aliud est non assentiri Absolutioni, quam Deum accusare mendacij, si cor dubitet, sentit incerta & inania esse quæ promittit Deus? Ideo 1. Iohan. 5. scriptum est: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de filio suo.

SECVNDO fateri aduersarios existimamus, remissionem peccatorum, pœnitentiæ, seu partem, seu finem, seu (vt ipsorum more loquamur) terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, recte additur partibus pœnitentiæ. Certissimum est autem, etiamsi omnes portæ inferorum reclament remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide, quæ credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Roma. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius. Item Roma. 5. Per quem accessum habemus per fidem in gratiam, &c. Nam conscientia territa non potest opponere iræ DEI opera nostra aut dilectionem nostram, sed ita demum fit pacata, cum apprehendit mediatorem Christum, & credit promissionibus propter illum donatis. Non enim intelligunt quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis contingat, qui somniant corda pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaia: Qui crediderit in eum, non confundetur. Necesse est igitur confundi hypocritas, confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait in Actis cap. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis dilucide, quam quod ait, per nomen eius, Et addit, omnes qui credunt in eum. Tantum igitur ita accipimus remissionem peccatorum per nomen Christi, hoc est, propter Christum, non propter vlla nostra merita atq; opera. Et hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Aduersarij nostri vociferantur se esse Ecclesiam, se consensum Ecclesiæ sequi. At Petrus hic in nostra causa etiam allegat consensum Ecclesiæ, huic inquit, omnes Prophetæ perhibent testimonium remissionem peccatorum

torum accipere per nomen eius, &c. Profecto conſenſus Proph
rum iudicandus eſt vniuerſalis Eccleſiæ conſenſus eſſe. Nec Papa
Eccleſiæ concedimus poteſtatem decernendi contra hunc conſe
Prophetarum. At Bulla Leonis aperte damnat hunc articulu
remiſsione peccatorum, damnant & aduerſarij in Confutatione
ex re apparet, qualis ſit Eccleſia iudicanda iſtorum, qui non
decretis improbant hanc ſententiam, quod remiſsionem peccat
conſequamur fide, non propter opera noſtra, ſed propter Chri
ſed etiam iubent eam vi ac ferro abolere. Iubent omni genere c
litatis perdere viros bonos, qui ſic ſentiunt. Sed habent magn
nis autores, Scotum, Gabrielem, & ſimiles, dicta Patrum, quæ
cretis truncata citantur. Certe ſi numeranda ſunt teſtimonia,
cunt. Eſt enim maxima turba nugaciſsimorum ſcriptorum in ſe
tias, qui tanquam coniurati defendunt illa figmenta de merito
tionis & operum, & cætera quæ ſupra recitauimus. Sed ne quis
titudine moueatur, non magna autoritas eſt in teſtimonijs poſt
rum, qui non genuerunt ſua ſcripta, ſed tantum compilatis ſuper
bus, transfuderũt illas opiniones ex alijs libris in alios. Nihil
adhibuerunt, ſed vt pedanei ſenatores taciti comprobauerunt
riorum errores non intellectos. Nos igitur hanc Petri vocem no
bitemus opponere, quamlibet multis legionibus Sententiario
quæ allegat conſenſum Prophetarum. Et accedit teſtimonium S
tus ſancti ad hanc concionem Petri. Sic enim ait textus: Adhu
quente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes
audiebant verbum. Sciant igitur piæ conſcientiæ, hoc eſſe ma
tum Dei, vt credant ſibi gratis ignoſci propter Chriſtum, non
pter opera noſtra. Et hoc mandato Dei ſuſtententent ſe aduerſus
rationem, & aduerſus terrores peccati & mortis. Et hanc ſe
tiam ſciant à principio mundi in Eccleſia extitiſſe apud ſanctos
trus enim clare allegat conſenſum Prophetarum, & Apoſtoli
ſcripta teſtantur eos idem ſentire. Nec deſunt Patrum teſtim
Nam Bernardus idem dicit verbis minime obſcuris: Neceſſ
enim primo omnium credere, quod remiſsionem peccatorum
re non poſsis, niſi per indulgentiam Dei, ſed adde adhuc, vt cre
hoc, quod per ipſum peccata tibi donantur. Hoc eſt teſtimon
quod perhibet Spiritus ſanctus, in corde tuo dicens: Dimitt
tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apoſtolus, gratis iuſtificar
minem per fidem. Hæc Bernardi verba mirifice illuſtrant
noſtram, quia non ſolum requirit, vt in genere credamus, p
remitti per miſericordiam, ſed iubet addere ſpecialem fide
credamus & nobiſipſis remitti peccata. Et docet quomodo cer
damur de remiſsione peccatorum, videlicet, cum fide corda

ent, & fiunt tranquilla per Spiritum sanctum. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare fide nos consequi remissionem peccatorum, aut fidem partem esse pœnitentiæ?

TERTIO. Aduersarij dicunt peccatum ita remitti, quia animus seu contritus elicit actum dilectionis DEI, propter hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est, nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera, quia lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, quod remissionem peccatorum consequamur, propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud, nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in verbum & promissionem Dei de Christo? Quod si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio? quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra à lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & à fiducia propriorum operum ad fiduciam promissionis & Christi, quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratis remissionem peccatorum propter Christum. Hac promissione iubet nos confidere, quod propter Christum reconciliemur patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propitiator nisi Christus. Nec legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus. Et si quid facere-mus, tamen sentiendum est, quod non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem & propitiatorem consequimur remissionem peccatorum. Imo contumelia Christi, & Euangelij abrogatio est, sentire, quod remissionem peccatorum propter legem aut aliter consequamur, quam fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cum diximus, quare profiteamur homines fide iustificari non dilectione. Itaq; doctrina aduersariorum, cum docent homines propter contritionem & dilectionem consequi remissionem peccatorum, & confidere hac contritione & dilectione, tantum est doctrina legis, & quidem non intellectæ, sicut Iudæi in velatam Moysi faciem intuebantur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neq; dilectio, neq; opera possunt esse propitiatio pro peccato. Ac ne possunt quidem opponi iræ & iudicio DEI, iuxta illud: Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nec debet honos Christi transferri in nostra opera. PROPTER has causas contendit Paulus, quod non iustificemur ex lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur, ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos

Paulus

Paulus à lege. In hanc promissionem iubet intueri, quæ certe in
erit, si prius lege iustificamur, quam per promissionem, aut si prius
nostram iusticiam consequimur remissionem peccatorum. At
stat, quod ideo nobis data est promissio, ideo exhibitus est Chri
quia legem non possumus facere. Quare necesse est, prius nos
missione reconciliari, quam legem facimus. Promissio autem
tum fide accipitur. Igitur necesse est contritos apprehendere
promissionem remissionis peccatorum, donatæ propter Chri
ac statuere quod gratis propter Christum habeant placatum Pat
Hæc est sententia Pauli ad Romanos 4. cum inquit: Ideo ex fid
secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galat. 3. Conclusit
ptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi
credentibus, id est, omnes sunt sub peccato, nec possunt aliter lib
ri, nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccato
Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccato
quam legem facimus, etsi vt supra dictum est, fidem dilectio
tur: quia renati Spiritum sanctum accipiunt, ideo legem face
cipiunt. Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cuilibe
lectori in scripturis. Et nos non nimis prolixi esse cupimus, n
lius hæc causa perspici possit. Neq; vero dubium est, quin hæ
sententia Pauli, quam defendimus, quod fide accipiamus remi
nem peccatorum propter Christum, quod fide mediatorem Chri
opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbe
piæ mentes, etiamsi Pauli sententias calumnientur aduersarij. N
tam simpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando.
scimus hanc, quam diximus, veram & germanam sententiam
esse, scimus hanc nostram sententiam pijs conscientijs firmam
solationem afferre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei
Itaq; repudientur illæ Pharisaicæ opiniones aduersariorum,
non accipiamus fide remissionem peccatorum, sed quod op
mereri dilectione nostra & operibus, quod dilectionem nostr
opera nostra iræ Dei opponere debeamus. Hæc doctrina leg
non Euangelij, quæ fingit prius hominem lege iustificari, quam
Christum reconciliatus sit Deo, cum Christus dicat: Sine me
potestis facere. Item: Ego sum vitis vera, vos palmites. Verum
uersarij fingunt nos esse palmites non Christi, sed Moysi. Prius
volunt lege iustificari, dilectionem suam & opera offerre Deo,
reconcilientur Deo per Christum, quam sint palmites Christi.
lus contra contendit, legem non posse fieri sine Christo, ideo
missio prius accipienda est, vt fide reconciliemur Deo propter
stum, quam legem facimus. Hæc satis perspicua esse pijs conscie
existimamus. Et hinc intelligent, cur supra professi simus iu

hominem fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem aut opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christum mediatorem. Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quam legem facimus.

POSTREMO, quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accusabit nos lex, quia nunquam legi Dei satisfacimus, sicut inquit Paulus: Lex iram operatur. Chrysostomus quærit de pœnitentia, vnde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Quærunt & in sententijs eadem de re aduersarij. Hoc non potest explicari, non possunt conscientiæ reddi tranquillæ, nisi sciant mandatum Dei esse, & ipsum Euangelium, vt certo statuant propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is, vt Iohannes ait, accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt conscientiæ ex fide, cum perpetuo dubitant, vtrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere quod exaudiantur? Ita tota vita est sine Deo, & sine vero cultu Dei. Hoc est quod Paulus inquit, peccatum esse, quicquid non fit ex fide. Et quia in hac dubitatione perpetuo versantur, nunquam experiuntur quid sit fides. Ita fit vt ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperationis. Nunc libenter omnibus bonis viris permittimus iudicium de hoc loco pœnitentiæ (nihil enim habet obscuri) vt pronuntient, vtri magis pia & salubria conscientijs docuerint, nos, an aduersarij. Profecto non delectant nos hæ dissensiones in Ecclesia, quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissentiendi ab aduersarijs, summa voluntate taceremus. Nunc cum ipsi manifestam veritatem damnent, non est integrum nobis deserere causam, non nostram, sed Christi & Ecclesiæ.

DIXIMVS, quas ob causas posuerimus has duas partes pœnitentiæ, contritionem & fidem. Idq; hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de pœnitentia, quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obscurandam fidem detorserunt aduersarij. Talia sunt, Pœnitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet se commisisse. In his dictis nulla fit mentio fidei. Ac ne in scholis quidem, cum interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, vt magis conspici doctrina fidei posset, inter partes pœnitentiæ numerauimus. Nam illa dicta, quæ contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificantis mentionem faciunt,

ciunt, periculosa esse, res ipsa ostendit. Et merito desiderari pro-
tia in istis potest, qui centones illos sententiarum & decretorum
gesserunt. Nam cum Patres alias de alia parte pœnitentiæ loq-
tur, non tantum de vna parte, sed de vtraq;, hoc est, de contritio
fide, excerpere & coniungere sententias profuisset. Nam Ter-
nus egregie de fide loquitur, amplificans iusiurandum illud
Prophetam, Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris,
vt conuertatur & viuat. Quia enim iurat Deus, nolle se mortem
catoris, ostendit requiri fidem, vt iuranti credamus, & certo sta-
mus, eum nobis ignoscere. Magna debet esse autoritas apud
promissionum diuinarum per sese. At hæc promissio etiam iu-
rando confirmata est. Quare si quis non statuit sibi ignosci, is
Deum verũ iurasse, qua blasphemia atrocior nulla excogitari po-
Sic enim ait Tertullianus: Inuitat præmio salutem, iurans etiam,
uo dicens, cupit sibi credi. O beatos, quorum caussa iurat Deus
miserrimos, si nec iuranti Domino credimus. Atq; hic sciendum
quod hæc fides debeat sentire, quod gratis nobis ignoscat Deus
pter Christum, propter suam promissionem, non propter nostra
ra, contritionem, confessionem, satisfactionem aut dilectio-
Nam si fides nitatur his operibus, statim fit incerta, quia conscie-
pauida videt hæc opera indigna esse. Ideo præclare ait Ambr-
de pœnitentia: Ergo & agendam pœnitentiam & tribuendam ve-
credere nos conuenit, vt veniam tamen tanquam ex fide spere-
tanquam ex syngrapha fides impetrat. Item, fides est quæ pecca-
stra cooperit. Extant itaq; sententiæ apud Patres, non solum de
tritione & operibus, sed etiam de fide. Verum aduersarij, cum
naturam pœnitentiæ intelligant, neq; sermonem Patrum, excer-
dicta de parte pœnitentiæ, videlicet de operibus, Alibi dicta de
cum non intelligunt, prætereunt.

DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE.

BONI viri facile iudicare possunt, plurimum referre, vt de
rioribus partibus, videlicet contritione & fide, conseruetur
doctrina. Itaq; in his locis illustrandis, semper plus versati su-
de Confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus.
& nos confessionem retinemus, præcipue propter absolutionem
est verbum Dei, quod de singulis autoritate diuina pronuntiat
stas clauium. Quare impium esset ex Ecclesia priuatam abso-
nem tollere. Neq; quid sit remissio peccatorum aut potestas cla-

intelligunt, si qui priuatam absolutionem aspernantur. Cæterum de enumeratione delictorum in confessione supra diximus, quod sentiamus eam non esse iure diuino necessariam. Nam quod obijciunt quidam, iudicem prius debere cognoscere caussam, priusquam pronuntiat, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia absolutio est executio alieni beneficij, non est iudicium. Christus enim dedit mandatum remittendi peccata, id mandatum exequuntur ministri, Non habent mandatum de cognoscendis occultis. Hoc intelligi potest ex eo, quia infinita peccata remittunt, quæ nec nos ipsi meminimus, quibus remittuntur. Et si penderet remissio ex cognitione, tota res esset incerta. Cæterum in his delictis, quæ publice nota sunt, qualem habeat iuris dictionem Ecclesia, id non pertinet ad præsentem disputationem. Nam hæc, quia nota sunt, nominatim accusantur, & postea nominatim remittuntur, si autor velit recipi ab Ecclesia. Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis: Diligenter cognosce vultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de Confessione, sed tradit œconomicum præceptum patrisamilias, vt vtatur suo & abstineat ab alieno, & iubet eum res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum, occupatus animus, abijciat timorem Dei aut fidem, aut curam verbi Dei. Sed aduersarij nostri mirifica metamorphosi transformant dicta scripturæ in quaslibet sententias. Hic cognoscere significat eis, audire confessiones: Vultus non externam conuersationem, sed arcana conscientiæ: Pecudes significant homines. Sane bella est interpretatio, & digna istis contemtoribus studiorum eloquentiæ. Quod si velit aliquis per similitudinem transferre præceptum à patrefamilias ad pastorem Ecclesiæ, certe vultum debebit interpretari de externa conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit, sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio Confessionis, vt: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa contritio. Nam cum Deo fit confessio, corde fieri necesse est, non solum voce, sicut fit in scenis ab histrionibus. Est igitur talis confessio, contritio, in qua sentientes iram Dei, confitemur Deum iuste irasci, nec placari posse nostris operibus. Et tamen quærimus misericordiam, propter promissionem Dei. Talis est hæc confessio: Tibi soli peccaui, vt tu iustificeris, & vincas cum iudicaris, id est, fateor me peccatorem esse, & meritum æternam iram, nec possum opponere meas iusticias, mea merita tuæ iræ. Ideo pronuntio te iustum esse, cum condemnas & punis nos. Pronuncio te vincere, quando hypocritæ iudicant te, quod sis iniustus, qui ipsos punias aut condemnes bene meritos. Imo nostra merita non possunt opponi tuo iudicio, sed ita iustificabimur,

bimur, si tu iustifices, si tu reputes nos iustos per misericordiam. Fortasis & Iacobum citabit aliquis : Confitemini vicissim licta. Sed hic non loquitur de Confessione Sacerdotibus faciendi sed in genere de reconciliatione fratrum inter se. Iubet enim tuam esse Confessionem. PORRO aduersarij nostri doctores receptissimos damnabunt, si contendent enumeratio delictorum in Confessione necessariam esse iure diuino. Quanquam enim confessionem probamus, & quandam examinationem pru iudicamus, vt instituti homines melius possint, tamen ita moderanda res est, ne conscientijs injiciantur laquei, quæ nunquam e tranquillæ, si existimabunt se non posse consequi remissionem catorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certe falsum est, quod aduersarij posuerunt in confutatione, quod Confessio integra sit necessaria ad salutem. Est enim impossibilis. Et quæ queos hic injiciunt conscientiæ, cum requirunt integram confessionem ? Quando enim statuet conscientia integram esse confessionem Apud scriptores Ecclesiasticos fit mentio confessionis, sed hi non quuntur de hac enumeratione occultorum delictorum, sed de publicæ pœnitentiæ. Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur sine certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant illi presbyteros, vt pro modo delictorum præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi, de qua disputamus. Confessio illa fiebat, non quod sine ea non posset remissio peccatorum coram Deo, sed quod non poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti. Nam alia delicta debant alios Canones. ET ex illo ritu publicæ pœnitentiæ liquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata nitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multæ videntur fuisse causæ. Nam ad exemplum pertinebat, castigare lapsos, sic glossa in Decretis admonet : Et indecorum erat, homines statim admittere ad communionem. Hi mores diu iam antiqui sunt, nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo. Neq; hoc senserunt patres, ut homines remissionem peccatorum per tales mores, aut talia opera Quanquam hæc spectacula imperitos solent fallere, vt putent, hæc opera mereri remissionem peccatorum coram Deo. Verum quis sic sensit, Iudaice & gentiliter sensit. Nam & Ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas fingebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato manet nomen satisfactionis & stigium moris, quod in confessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opera non debita. Nos vocamus satisfa-

nes Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, quod satisfactiones Canonicæ non sint necessariæ iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq; illa spectacula vetera satisfactionum in pœnitentia publica, iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, quod fide consequamur remissionem peccatorum propter Christum, non propter nostra opera præcedentia aut sequentia. Et nos ob hanc causſam præcipuè de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iusticiam fidei, neue existimarent homines se propter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta, quæ in scholis iactantur, quale est quod in definitione satisfactionis ponunt, fieri eam ad placandam diuinam offensam. SED tamen fatentur aduersarij, quod satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ. Verum fingunt satisfactiones prodesse ad retinendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent in remissione peccati, Deum remittere culpam. Et tamen, quia conuenit iusticiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem: Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec potest intelligi, quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua ex re sequeretur, satisfactiones tantum esse pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt valere, etiamsi fiant ab his, qui relapsi sunt in peccatum mortale: quasi vero diuina offensa placari queat ab his, qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine autoritate scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidem, de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, Nec animaduerterunt illa spectacula instituta esse tum exempli causſa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam & rem prorsus politicam. Ideo superstitiose finxerunt eas, non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere. Et sicut alias sæpe incommode commiscuerunt spiritualia & πολιτικὰ, idem accidit & in satisfactionibus. Atqui glossa in Canonibus aliquoties testatur has obseruationes institutas esse propter disciplinam Ecclesiæ.

VIDETE autem quomodo in Confutatione, quam ausi sunt obtrudere Cæs. Maiestati, probent hæc sua figmenta, Multa dicta ex scripturis citant, vt fucum imperitis faciant, quasi hæc res habeat autoritatem ex scripturis, quæ adhuc Longobardi tempore ignorata erat. Allegant has sententias: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item: Exhibete membra vestra seruire iusticiæ. Item Christus præ-

dicat pœnitentiam: Agite pœnitentiam. Item Christus iubet Apostolos pœnitentiam prædicare. Et Petrus prædicat pœnitentiam Act. 1. Postea citant quædam dicta patrum & Canones. Et concludunt his verbis, Satisfactiones in Ecclesia, contra expressum Euangelium, & Conciliorum & patrum decreta, abolendæ non esse, quin imo absoluti à sacerdote iniunctam pœnitentiam perficere debent, illud Psalmi sequentes: Dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. DEVS perdat illos impios sophistas, tam scelestè detorquentes verbum Dei ad sua somnia vanissima, Quis bonus vir non commoueatur indignitate tanta? Christus inquit: Agite pœnitentiam. Apostoli prædicant pœnitentiam, Igitur pœnæ æternæ compensantur satisfactionibus nostris. Igitur claues habent mandatum remittendi partem pœnarum purgatorij, Igitur satisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis tribuit istos asinos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica, neq; Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegant hanc vocem Agite pœnitentiam, vt cum tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem nos totam pœnitentiam tollere. His artibus alienare animos, & inflammare odia conantur, vt inclament contra nos imperiti, tollendos esse è medio tam pestiferos hæreticos, qui improbant pœnitentiam. SED speramus, pios bonos viros has calumnias parum profecturas esse. Et Deus tantam impudentiam ac malitiam non diu feret. Nec vtiliter consulit dignitati Romanus Pontifex, quod tales patronos adhibet, quorem maximam iudicio horum Sophistarum permittit. Nam cum in Confessione fere summam doctrinæ Christianæ vniuersæ complexi simus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam varijs negotijs pronuntiaturi, quorum doctrina & fides bonis probaretur. Idq; te Campegi pro tua sapientia prouidere decuit, ne quid in tantis rebus isti scriberent, quod aut hoc tempore, aut posteros videatur posse minuere Romanæ sedis existimationem. Romana sedes censet æquum esse, vt omnes gentes agnoscant eam pro magistra fidei, debet operam dare, vt docti & integri viri de religionibus cognoscant. Quid enim iudicabit mundus, si quando proferetur in lucem, scriptum aduersariorum? quid iudicabit posteritas de his calumniosis iudicijs? Vides Campegi hæc esse postrema tempora, in quibus Christus prædixit plurimum periculi fore religioni. Vos igitur qui tanquam in specula sedere, & gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit singularem adhibere, & prudentiam, tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur mutationem Romano statui. Et erras, si tantum

ormis existimas Ecclesias retinendas esse. Doceri de religione postulant homines. Quam multos esse existimas? non tantum in Germania, sed etiam in Anglia, in Hispania, in Gallijs, in Italia, denique in ipsa vrbe Roma, qui quoniam vident, exortas esse de maximis rebus controuersias, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignantur, quod has tantas res rite cognoscere & iudicare recusatis, quod non explicatis ambigentes conscientias, quod tantum iubetis nos armis opprimi ac deleri. Multi autem sunt boni viri, qui facilius mortem, & omnia genera suppliciorum ferrent, quam ferunt hanc dubitationem. Nec satis expendis, quanta res sit religio, si bonos viros leuiter existimas angi, sicubi incipiunt ambigere de aliquo dogmate. Et hæc dubitatio non potest non parere summam odij acerbitatem aduersus illos, qui cum mederi conscientijs debebant, obsistunt, quo minus explicari res possit. Non hic dicimus Dei iudicium vobis pertimescendum esse, Nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum ipsi teneant claues, scilicet patefacere sibi cœlum cum volunt possunt. De hominum iudicijs, deq; tacitis voluntatibus omnium gentium loquimur, quæ profecto hoc tempore requirunt, vt hæc negocia ita cognoscantur atq; constituantur, vt sanentur bonæ mentes, & à dubitatione liberentur. Quid enim futurum sit, si quando eruperint odia illa aduersus vos, pro tua sapientia facile iudicare potes. Verum hoc beneficio deuincire omnes gentes vobis poteritis, quod omnes sani homines summum & maximum iudicant, si dubitantes conscientias sanaueritis. Hæc non eo diximus, quod nos de nostra Confessione dubitemus. Scimus enim eam veram, piam, & pijs conscientijs vtilem esse. Sed credibile est passim multos esse, qui non de leuibus rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos doctores, qui mederi conscientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum, scripturæ citatæ ab aduersarijs, prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus, & de opinionibus scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est, quod detorquent scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus quod pœnitentiam, hoc est, conuersionem seu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni vita sequi debeant. Nec potest esse vera conuersio aut vera contritio, vbi non sequuntur mortificationes carnis & boni fructus. Veri terrores, veri dolores animi non patiuntur corpus indulgere voluptatib. & vera fides non est ingrata Deo, nec contemnit mandata Dei. Deniq; nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat etiam castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Iohannis, cum ait: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item Pauli, cum ait: Exhibete membra vestra, seruire iusticiæ, sicut & alibi inquit: Exhibete corpora vestra hosti-

am viuam, ſanctam. Et cum Chriſtus inquit : Agite pœnitentiam certe loquitur de tota pœnitentia, de tota nouitate vitæ & fructibus non loquitur de illis hypocriticis ſatisfactionibus, quas fingunt ſcholaſtici tum quoq; valere ad compenſationem pœnæ purgatorij, aliarum pœnarum, cum fiunt ab his, qui ſunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta poſſunt, quod hæc dicta ſcripturæ nullo modo pertineant ad ſcholaſticas ſatisfactiones. Iſti fingunt ſatisfactiones eſſe opera indebita. Scriptura autem in his ſemper requirit opera debita. Nam hæc vox Chriſti, eſt vox præcepti : Agite pœnitentiam. Item aduerſarij ſcribunt confitentem, ſi recuſet ſuſcipere ſatisfactiones, non peccare, ſed perſoluturum eſſe has pœnas in purgatorio. Iam hæ ſententiæ ſine controuerſia, præcepta ſunt ad hanc vitam pertinentia : Agite pœnitentiam, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Exhibete membra veſtra ſeruire iuſticiæ. Quare non poſſunt detorqueri ad ſatisfactiones, quas recuſare licet. Non enim licet recuſare præcepta Dei. Tertio, Indulgentiæ remittunt illas ſatisfactiones, vt docet Cap. Cum ex eo de pœnitentijs & remiſſionibus. At indulgentiæ non ſoluunt nos illis præceptis : Agite pœnitentiam, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Itaq; manifeſtum eſt male detorqueri illa dicta ſcripturæ ad Canonicas ſatisfactiones. Videat porro quid ſequatur. Si pœnæ purgatorij ſunt ſatisfactiones ſeu ſatispaſſiones, aut ſatisfactiones ſunt redemtio pœnarum purgatorij, num etiam hæ ſententiæ præcipiunt, vt animæ caſtigentur in purgatorio? Id cum ſequi neceſſe ſit ex aduerſariorum opinionibus, hæ ſententiæ nouo modo interpretandæ erunt, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam, hoc eſt, patiamini pœnas purgatorij poſt hanc vitam. Sed piget has ineptias aduerſariorum pluribus euellere. Conſtat enim ſcripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitate vitæ, non de his obſeruationibus operum non debitorum de quibus loquuntur aduerſarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, venditionem miſſarum, & infinitas obſeruationes, quod ſi licet ſint opera, ſi non pro culpa, tamen pro pœna ſatisfacientia.

Cvm igitur ſcripturæ citatæ non dicant, quod operibus non debitis pœnæ æternæ compenſandæ ſint, temere affirmant aduerſarij quod per ſatisfactiones Canonicas pœnæ illæ compenſentur. Præterea cum certiſsimum ſit, remiſsionem peccatorum gratuitam eſſe, seu gratis propter Chriſtum donari, ſequitur non requiri ſatisfactiones. Et Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi parte remiſſa. Vbi enim leguntur hæc in ſcripturis? Chriſtus de remiſsione peccati loquitur, cum ait : Quicquid ſolueris, &c. quo remiſſo ſublata eſt mors æterna, & reddita vita æterna. Neq; hic

quic

quitur de imponendis pœnis : Quicquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis illorum, qui non conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte pœnarum remittenda, sumtum est à Canonicis pœnis. Harum partem remittebant pastores. Quanquam igitur sentimus, quod pœnitentia debeat bonos fructus parere, propter gloriam & mandatum Dei. Et boni fructus habent mandata Dei, vera ieiunia, veræ orationes, veræ eleemosynæ, &c. tamen hoc nusquam reperimus in scripturis sanctis, quod pœnæ æternæ non remittantur, nisi propter pœnam purgatorij aut satisfactiones Canonicas, hoc est, propter certa quædam opera non debita, aut quod potestas clauium habeat mandatum commutandi pœnas, aut partem remittendi. Hæc probanda erant aduersarijs. PRAETEREA mors Christi non est solum satisfactio pro culpa, sed etiam pro æterna morte, iuxta illud : Ero mors tua, ô mors. Quid est igitur monstri, dicere ? quod Christi satisfactio redimat culpam, Nostræ pœnæ redimant mortem æternam, vt iam illa vox, Ero mors tua, intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus à DEO præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus. Et dicuntur mortem abolere, etiam cum fiunt in peccato mortali. Incredibile est, quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus, quas qui expendit, non potest non succensere istis doctrinis dæmoniorum, quas sparsit in Ecclesia diabolus, vt opprimeret cognitionem legis, & Euangelij, pœnitentiæ, & viuificationis, & beneficiorum Christi. Nam de lege sic dicunt, Deus condescendens nostræ infirmitati, constituit homini mensuram eorum, ad quæ de necessitate tenetur, quæ est obseruatio præceptorum, vt de reliquo, id est, de operibus supererogationis possit satisfacere de commissis. Hic fingunt homines legem Dei ita facere posse, vt plus etiam quam lex exigit, facere possimus. Atqui scriptura vbiq; clamat, quod multum absimus ab illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt, legem Dei contentam esse externa & ciuili iusticia, non videntem requirere veram dilectionem Dei, ex toto corde, &c. damnare totam concupiscentiam in natura. Itaq; nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, quod fingunt nos amplius facere posse. Quanquam enim externa opera facere possumus, non mandata lege Dei, tamen illa est vana & impia fiducia, quod legi Dei sit satisfactum. Et veræ orationes, vere eleemosynæ, vera ieiunia habent præcepta DEI. Et vbi habent præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti. Verum illa opera, quatenus non sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano præscripto, sunt opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit : Frustra colunt me mandatis hominum, vt certa ieiunia, instituta non ad

carnem coërcendam, sed vt per id opus reddatur honos Deo, vt e
Scotus, & compensetur mors æterna. Item, certus numerus
certus modus eleemosynarum, cum ita fiunt, vt ille modus, sic
ex opere operato, reddens honorem Deo, & compensans
æternam. Tribuunt enim his ex opere operato satisfactionem,
docent, quod valeant etiam in his, qui sunt in peccato mortali.
illa longius recedunt à præceptis Dei, peregrinationes, &
magna est varietas, alius facit iter cataphractus, alius facit iter
pedibus. Hæc vocat Christus inutiles cultus, quare non
placandam offensam Dei, vt aduersarij loquuntur. Et tamen
ra magnificis titulis ornantur, vocantur opera supererogationis
Tribuitur eis honos, quod sint precium pro morte æterna. Ita
runtur operibus præceptorum Dei. In hunc modum lex Dei
obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse per
ciuilia opera, & quia adduntur traditiones humanæ, quarum
præferuntur operibus legis diuinæ. Deinde obscuratur
gratia. Nam mors æterna non redimitur illa compensatione
rum, quia est otiosa, nec degustat in præsentia mortem. Alia
ponenda est morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in
stum vincitur, ita vincitur mors fide in Christum, sicut Paulos
Deo gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum
Christum, Non inquit, qui dat nobis victoriam, si aduersus
opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij otiosas
tractant de remissione culpæ, nec vident quomodo in remissione
pæ liberetur cor ab ira DEI, & à morte æterna, per fidem in
stum. Cum igitur mors Christi sit satisfactio pro morte
cum ipsi aduersarij fateantur illa opera satisfactionum,
non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus
inquit, quod sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, quod
factiones Canonicæ non sint necessariæ iure diuino, ad remissionem
culpæ aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij. SED obij-
unt aduersarij, vindictam seu pœnam necessariam esse ad pœnitentiam,
quia Augustinus ait: Pœnitentiam esse vindictam
tem, &c. Sicut alibi, quoties opera præcipiuntur, interpretantur
aduersarij satisfactiones & propitiationes esse, ita hic, quia fit
mentio, detorquent eam ad satisfactionem. Augustinus non
sensit, dolorem in pœnitentia, precium esse, propter quod
remissio peccatorum, Sciebat enim gratis remitti peccata
Christum, Sciebat Christi mortem sacrificium esse pro
stris. Quicquid igitur de vindicta, de pœnis citatur, semper
pi debet, ne gratuitam remissionem peccatorum euertat, ne
meritum Christi, & abducat homines à fiducia Christi ad
operum

operum. Cæterum vindictam concedimus esse in pœnitentia, non vt precium, sed vindicta formaliter est in pœnitentia, quia ipsa regeneratio fit perpetua mortificatione vetustatis nostræ. Sunt terrores, sunt & alij motus qui peccato irascuntur, sed his non debetur remissio. Imo si fides non accederet, hi dolores afferrent mortem æternam. Sit sane bellè dictum à Scoto, pœnitentiam appellari quasi pœnæ tenentiam, modo vt pœna non intelligatur esse precium, pro quo debeatur remissio. Et Augustinus non loquitur de pœnis, quas remittunt claues, quare non recte detorquetur hoc dictum ad satisfactiones. De veris pœnis, hoc est, de terroribus, & veris animi doloribus loquitur, qui existunt in pœnitentia. Neq; tamen excludimus externam carnis vexationem, hæc enim veros animi dolores vltro sequitur. Ac longe errant aduersarij, si verius pœnam esse iudicant, satisfactiones Canonicas, quam veros terrores in corde. Stultissimum est nomen pœnæ detorquere ad has frigidas satisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conscientiæ, de quibus ait Dauid: Circundederunt me dolores mortis, &c. Quis non malit loricatus & cataphractus quærere templum Iacobi, Basilicam Petri, quam sustinere illam ineffabilem vim doloris, quæ est etiam in mediocribus, si sit vera pœnitentia? ATINQVIVNT, Conuenit iusticiæ Dei punire peccatum, PRIMVM quod disputant, quod conueniat punire peccatum, satis ostendunt se contemnere Christi beneficium. Constituit Deus precium pro nostris peccatis, non nostras pœnas, non nostras satisfactiones, sed mortem filij sui. Quæ tandem insania est, præferre nostras satisfactiones satisfactioni Christi? Deinde vt maxime puniat Deus, tamen sentiendum est remissionem peccatorum non deberi propter illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficium Christi, & quia conscientia non potest reddi pacata, si remissio non contingit gratis. Postremo vt maxime Deus puniat, tamen pœnæ illæ nihil ad claues pertinent. Hæ nec de imponendis, nec de remittendis illis pœnis, quæ sunt opera Dei mandatum habent. CAETERVM concedimus Deum punire peccata, primum in contritione, cum in illis terroribus iram suam ostendit, sicut significat Dauid cum orat: Domine ne in furore tuo arguas me, Et Iere. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hic sane de acerbissimis pœnis loquitur. Et fatentur aduersarij contritionem posse tantam esse, vt non requiratur satisfactio. Verius igitur contritio pœna est, quam satisfactiones Canonicæ. SECVNDO subiecti sunt sancti morti & alijs communibus afflictionibus, sicut ait Petrus: Tempus est incipere à domo Dei. Si autem primum à nobis, qualis erit finis istorum, qui non credunt? Et vt hæ afflictiones plerunq; sint pœnæ peccato-

rum, tamen in pijs habent alium finem : infliguntur enim ad mortificandum præsens peccatum, quia in sanctis extinguunt & mortificant concupiscentiam. Mors enim ad hoc reliqua est in sanctis, vt aboleat hanc naturam immundam. Ideo Paulus ait : Corpus mortuum propter peccatum, id est, mortificatur propter præsens peccatum, quod adhuc in carne reliquum est. Crux igitur non pœna, sed exercitium est, & præparatio ad renouationem. Nam cum mortificat præsens peccatum, cunq; inter tentationes discimus quærere auxilium Dei, & experimur præsentiam Dei, magis magisq; agnoscimus diffidentiam cordium nostrorum, & erigimus nos fide. Ita crescit renouitas spiritus. Sicut Paulus ait : Etsi exterior homo corrumpitur, tamen interior renouatur de die in diem. Item Esaias ait : Angustia in qua clamant, disciplina tua est ipsis. Præterea mors tunc vera pœna est, quando cor perterrefactum sentit iram Dei, iuxta illud : Aculeus mortis peccatum est. Postquam autem in Sanctis fide remittuntur peccati superati sunt, mors sine illo sensu iræ Dei proprie non est pœna. Porro claues neq; imponunt neq; remittunt has pœnas. Quare satisfactiones non pertinent ad has pœnas. Claues enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam si has pœnas compensant satisfactionibus, quare iubent in purgatorio satisfacere ? OBIICIVNT de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus est. Ex his exemplis faciunt vniuersalem regulam, quod singulis peccatis respondeant propriæ pœnæ temporales imponendæ potestate clauium. Prius dictum est sanctos sustinere pœnas, quæ sunt opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent & alias communes afflictiones, Ita sustinent aliqui proprias pœnas à Deo impositas, exempli causa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad claues, quia claues nec imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus sine ministerio clauium imponit & remittit. Nec sequitur vlla talis regula : Dauidi propria pœna imposita est. Igitur præter communes afflictiones, alia quædam purgatorij pœna est, in qua singulis peccatis singuli gradus respondent. Vbi docet hoc scriptura, non posse nos à morte æterna liberari, nisi per illam compensationem propriarum pœnarum, præter communes afflictiones ? At contra scriptura docet remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum, Christum esse victorem peccati, & mortis, quare non est addendum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquæ sint in carne, tamen has interpretatur præsentis peccati mortificationes esse, non compensationes æternæ mortis, seu precia pro æterna morte. Iobus excusatur, quod non sit afflictus propter præterita mala facta. Itaq; afflictiones non semper sunt pœnæ. aut signa iræ, Imo pauidæ conscientiæ docendæ sunt alios fines afflictionum potiores esse, ne [illegible]

se à Deo reijci, si in afflictionibus nihil nisi pœnam & iram Dei videant. Alij fines potiores sunt considerandi, quod Deus alienum opus faciat, vt suum opus facere possit, &c. Sicut longa concione docet Esaias Cap. 28. Et cum discipuli interrogarent de cæco quis peccasset. Iohan. 9. respondet Christus caussam cæcitatis esse, non peccatum, sed vt opera Dei in eo manifestentur. Et apud Ieremiam dicitur, Quibus non erat iudicium bibentes bibent, &c. Sicut Prophetæ interfecti sunt, Iohannes Baptista, & alij sancti. Quare afflictiones non semper sunt pœnæ pro certis factis præteritis, sed sunt opera Dei destinata ad nostram vtilitatem, & vt potentia Dei fiat conspectior in infirmitate nostra, Sic Paulus ait: Potentia Dei perficitur in infirmitate mea. Itaq; corpora nostra debent esse hostiæ, propter voluntatem Dei, ad obœdientiam nostram declarandam, non ad compensandam mortem æternam, pro qua aliud precium habet Deus, scilicet mortem filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur Gregorius, ipsam etiam pœnam Dauidis, cum ait: Si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio, cur dimisso peccato, quod erat ei comminatus impleuit? Respondetur, remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad percipiendam vitam impediretur æternam. Subsecutum vero illud comminationis exemplum, vt pietas hominis etiam in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortem corporis, propter peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam iusticiam non ademit, videlicet, vt exerceatur & probetur iustitia istorum qui sanctificantur. NEQVE vero tolluntur communes calamitates proprie per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum, quæ ipsi sic valere dicunt, ex opere operato, vt etiamsi fiant in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijcitur illud Pauli: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, verbum iudicare intelligi debet de tota pœnitentia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant pœnas contemtæ Grammatices, cum intelligunt iudicare, idem esse, quod cataphractum peregre iræ ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitentiam, significat damnare peccata, Hæc damnatio vere fit in contritione, & mutatione vitæ. Tota pœnitentia, contritio, fides, boni fructus, impetrant, vt mitigentur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatæ, sicut Esaias Capite primo docet: Desinite male facere, & discite bene facere, &c. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones, & opera traditionum humanarum, transferenda grauissima & saluberrima sententia à tota pœnitentia, &

operibus debitis, seu à Deo præceptis. Et hoc prodest docere, quo mitigentur communia mala per nostram pœnitentiam, & per ve fructus pœnitentiæ, per bona opera facta ex fide, non vt illi fing facta in peccato mortali. Et huc pertinet exemplum Ninuitarum qui sua pœnitentia (de tota loquimur) reconciliati sunt Deo, & petrauerunt, ne deleretur ciuitas.

QVOD autem Patres mentionem faciunt satisfactionis q concilia fecerunt Canones, diximus supra disciplinam Eccles cam fuisse, exempli caussa constitutam. Nec sentiebant hanc c plinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad pœnæ remissio Nam si qui in his mentionem purgatorij fecerunt, interpret esse non compensationem æternæ pœnæ, non satisfactionem, purgationem imperfectarum animarum, Sicut Augustinus ait ve lia concremari, hoc est, mortificari diffidentiam erga Deum & a affectus similes. Interdum scriptores transferunt satisfactionis fabulum ab ipso ritu, seu spectaculo, ad significandam veram n tificationem, Sic Augustinus ait: Vera satisfactio est peccat caussas excidere, hoc est mortificare carnem. Item coërcere carn non vt compensentur æternæ pœnæ, sed ne caro petrahat ad candum. Ita Gregorius de restitutione loquitur, falsam esse po tentiam si non satisfiat illis, quorum res occupatas tenemus, N enim vere dolet se furatum esse, aut rapuisse is, qui adhuc furat Tantisper enim fur aut prædo est, dum est iniustus possessor al rei. Ciuilis illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est, qui ratus est, deinceps non furetur. Item Chrysostomus inquit: Sit de contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hoc nihil o tra nos facit, debent sequi bona opera pœnitentiam, debet pœnit tia esse, non simulatio, sed totius vitæ mutatio in melius. It Patres scribunt satis esse, si semel in vita fiat illa publica seu so nis pœnitentia, de qua sunt facti Canones satisfactionum. Qua re intelligi potest, quod sentiebant illos Canones, non esse neces rios ad remissionem peccatorum. Nam præter illam solennem p nitentiam, sæpe alias volunt pœnitentiam agi, vbi non requiruntur Canones satisfactionum. ARCHITECTI confutatio nis scribunt non esse tolerandum, vt satisfactiones contra expressu Euangelium aboleantur. Nos igitur hactenus ostendimus Canones illas satisfactiones, hoc est, opera non debita, facienda propter compensationem pœnæ, non habere mandatum Euangelij. Restat hoc ostendit, si opera satisfactionum sunt opera non debita, quæ allegant expressum Euangelium? Nam si Euangelium iuberet compensari pœnas, per talia opera, iam essent debita opera, Sed fin quuntur, vt fucum faciant imperitis, & allegant testimonia, quæ

debitis operibus loquuntur, cum ipsi in suis satisfactionibus præscribant opera non debita. Imo ipsi concedunt in scholis sine peccato recusari posse satisfactiones. Falso igitur hic scribunt, quod expresso Euangelio cogamur satisfactiones illas Canonicas suscipere. Cæterum nos sæpe iam testati sumus, quod pœnitētia debeat bonos fructus parere, & qui sint boni fructus docent mandata, videlicet inuocatio, gratiarum actio, confessio Euangelij, docere Euangelium, obœdire parentibus & magistratibus, seruire vocationi, non occidere, nō retinere odia, sed esse placabilem, dare egentibus quantum pro facultatibus possumus, non scortari, non mœchari, sed coërcere, & refrænare, castigare carnem, non propter compensationem pœnæ æternæ, sed ne obtemperet Diabolo, ne offendat Spiritum sanctum, Item vera dicere. Hi fructus habent præcepta Dei, & propter gloriam & mandatum Dei fieri debent, habent & præmia. Sed quod non remittantur pœnæ æternæ, nisi propter compensationem certarum traditionum aut purgatorij, hoc non docet scriptura. Indulgentiæ olim erant condonationes publicarum illarum obseruationum, ne nimium grauarentur homines. Quod si humana autoritate remitti satisfactiones & pœnæ queunt, non igitur Iure diuino, necessaria est illa compensatio. Nam ius diuinum non tollitur humana autoritate. Porro cum nunc per se antiquatus sit mos, & quidem dissimulantibus Episcopis, nihil opus est remissionibus illis. Et tamen mansit nomen indulgentiarum. Et sicut satisfactiones non intellectæ sunt de politica disciplina, sed de compensatione pœnæ: Ita indulgentiæ male intellectæ sunt, quod liberent animas ex purgatorio. At clauis non habet potestatem, nisi super terram ligandi, & soluendi, iuxta illud: Quicquid ligaueris super terram, erit ligatum in cœlo. Quicquid solueris super terram, erit solutum in cœlo. Quanquam vt supra diximus, clauis potestatem habet, non imponendi pœnas aut cultus instituendi, sed tantum habet mandatum remittendi peccata his qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi istos, qui nolunt conuerti. Sicut enim soluere significat remittere peccata, Ita ligare significat non remittere peccata. Loquitur enim Christus, de regno spirituali. Et mandatum D s i est, vt ministri Euangelij absoluant hos qui conuertuntur, iuxta illud: Potestas nobis data est ad ædificationem. Quare reseruatio casuum politica res est. Est enim reseruatio pœnæ Canonicæ, non est reseruatio culpæ coram Deo, in his, qui vere conuertuntur. Proinde recte iudicant aduersarij, cum fatentur, quod in articulo mortis illa reseruatio casuum, non debeat impedire absolutionem. Exposuimus summam nostræ doctrinæ de pœnitentia, quam certo scimus piam, & salubrem bonis mentibus esse. Et boni viri, si contulerint nostram doctrinam

cum

cum confusissimis disputationibus aduersariorum, perspicien
uersarios omisisse doctrinam de fide iustificante, & consolan
corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios, de merito
nis, de illa infinita enumeratione delictorum, de satisfactio
οὔτε γῆς φασὶν, οὔτε οὐρανῷ ἁπτόμενα, quæ ne ipsi quide
uersarij satis explicare possunt.

DE NVMERO ET VSV SACRAMENTORVM.

IN XIII. articulo probant aduersarij, quod dicimus, Sa
menta non esse tantum notas professionis inter homines, vt
dam singunt, sed magis esse signa & testimonia voluntatis Dei
nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent
etiam septem Sacramenta numerare. Nos sentimus præstandum
ne negligantur res & ceremoniæ in scripturis institutæ, quoru
sunt. Nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa ali
merent aliter, si tamen recte conseruent res in scriptura trad
Nec veteres eodem modo numerauerunt. SI SA
menta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus ad
est promissio gratiæ, facile est iudicare quæ sint proprie Sacram
Nam ritus ab hominibus instituti, non erunt hoc modo propri
Sacramenta. Non est enim autoritatis humanæ, promittere grat
Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gra
etiamsi fortasse rudes docent, aut admonent aliquid. Vere
sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ
cramentum pœnitentiæ, Nam hi ritus habent mandatum De
promissionem gratiæ, quæ est propria noui Testamenti. Certo
debent statuere corda, cum baptizamur, cum vescimur corpore
mini, cum absoluimur, quod vere ignoscat nobis Deus propter C
stum. Et corda simul per verbum, & ritum mouet Deus, vt credan
concipiant fidem, sicut ait Paulus: Fides ex auditu est. Sicut
verbum incurrit in aures, vt feriat corda: Ita ritus ipse incurri
oculos, vt moueat corda. Idem effectus est verbi & ritus, sicut
clare dictum est ab Augustino, Sacramentum esse verbum
quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi idem signifi
quod verbum. Quare idem est vtriusq; effectus.

CONFIRMATIO, & extrema VNCTIO sunt ritus
pti à patribus, quos ne Ecclesia quidem, tanquam necessarios
lutem requirit, quia non habent mandatum Dei. Propterea
inutile hos ritus discernere à superioribus, qui habent expre
mandatum Dei, & claram promissionem gratiæ.

SAC

SACERDOTIVM intelligunt aduersarij, non de ministerio verbi & Sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de sacrificio, quasi oporteat esse in nouo Testamento, Sacerdotium simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in Cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris. Ideo iustificantur homines, non propter vlla reliqua sacrificia, sed propter illud vnum Christi sacrificium, si credant illo sacrificio se redemtos esse. Ideo Sacerdotes vocantur, non ad vlla sacrificia velut in lege pro populo facienda, vt per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed vocantur ad docendum Euangelium, & Sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud Sacerdotium, simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebræos. Si autem Ordo de ministerio verbi intelligatur, non grauatim vocauerimus Ordinem Sacramentum. Nam ministerium verbi habet mandatum Dei, Et habet magnificas promissiones, Rom. 1. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti, Item Esa. 55. Verbum meum quod egredietur de ore meo, nō reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunq; volui, &c. Si Ordo hoc modo intelligatur, neq; impositionem manuum vocare Sacramentum grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum de constituendis ministris, quod gratissimum esse nobis debet, quod scimus Deum approbare ministerium illud, & adesse in ministerio. Ac prodest quantum fieri potest, ornare ministerium verbi, omni genere laudis, aduersus fanaticos homines, qui somniant Spiritum sanctum dari, non per verbum, sed propter suas quasdam præparationes, si sedeant otiosi, taciti, in locis obscuris, expectantes illuminationem, quemadmodum olim ἐνθουσιασαὶ docebant, & nunc docent Anabaptistæ. MATRIMONIVM non est primum institutum in nouo Testamento, sed statim initio creato genere humano. Habet autem mandatum Dei, habet & promissiones, non quidem proprie ad nouum Testamentum pertinentes, sed magis pertinentes ad vitam corporalem, quare si quis volet Sacramentum vocare, discernere tamen a prioribus illis debet, quæ proprie sunt signa noui Testamenti, & sunt testimonia gratiæ, & remissionis peccatorum. Quod si Matrimonium propterea habebit appellationem Sacramenti, quia habet mandatum Dei, Etiam alij status seu officia, quæ habent mandatum Dei, poterunt vocari Sacramenta, sicut Magistratus. Postremo si omnes res annumerari Sacramentis debent, quæ habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem, quæ verissime potest dici Sacramentum? Habet enim & mandatum Dei, & promissiones plurimas. Et collocata inter Sacramenta, quasi

ta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad orandum. Poss... numerari etiam eleemosynæ, Item afflictiones, quæ & ipsa ... signa, quibus addit Deus promissiones, sed omittamus ista. ... enim vir prudens de numero aut vocabulo magnopere rixabi... tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum DEI & pro... siones. ILLVD magis est necessarium, intelligere quom... sit vtendum Sacramentis. HIC DAMNAMVS totum p... lum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quod Sacrament... ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono ... tu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quod p... remoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fid... tamen hæc impia & pernicioſa opinio, magna autoritate docetur ... toto regno Pontificio. Paulus reclamat & negat Abraham iust... tum esse circuncisione, sed circuncisionem esse signum propos... ad exercendam fidem. Ita nos docemus, quod in vsu Sacrament... rum fides debeat accedere, quæ credat illis promissionibus, & ... piat res promissas, quæ ibi in Sacramento offeruntur. Et est ... plana & firmissima. Promissio est inutilis nisi fide accipiatur. ... Sacramenta sunt signa promissionum. Igitur in vsu debet accede... fides, vt si quis vretur Cœna Domini, sic vtatur, Quia id est Sac... mentum noui Testamenti, vt Christus clare dicit, Ideo statuit ... offerri res promissas in nouo Testamento, scilicet gratuitam rem... sionem peccatorum. Et hanc rem fide accipiat, erigat pauidam ... scientiam, & sentiat hæc testimonia, non esse fallacia, sed tam ... ta, quam si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret se velle gr... scere. Quid autem prodessent illa miracula & promissiones, non ... denti? Et loquimur hic de fide speciali, quæ præsenti promissi... credit, non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ cr... offerri remissionem peccatorum. Hic vsus Sacramenti, confla... pias & pauidas mentes. Quantum autem in Ecclesia abusuum p... rerit illa fanatica opinio, de opere operato sine bono motu vtent... nemo verbis consequi potest. Hinc est illa infinita prophanatio ... sarũ, sed de hac infra dicemus. Neq; vlla litera ex veteribus Scrip... ribus proferri potest, quæ patrocinetur hac in re Scholasticis. ... contrarium ait Augustinus, quod fides Sacramenti, non Sacrame... iustificet. Et est nota Pauli sententia, Corde creditur ad iustitiam.

ARTICVLVM XIIII. in quo dicimus, Nemini nisi vo... to concedendam esse administrationem Sacramentorum & voc... Ecclesia, ita recipiunt, si tamen vtamur ordinatione Canonica. ... de re in hoc conuentu sæpe testati sumus, nos summa volunta... pere conseruare politiam Ecclesiasticam, & gradus in Ecclesia ... etiam humana autoritate. Scimus enim bono & vtili consilio, ...

tibus Ecclesiasticam disciplinam, hoc modo, vt veteres Canones describunt, constitutam esse. Sed Episcopi Sacerdotes nostros aut cogunt hoc doctrinæ genus, quod confessi sumus, abijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate, miseros & innocentes occidunt. Hæ caussæ impediunt, quo minus agnoscant hos Episcopos, nostri Sacerdotes. Ita sæuitia Episcoporum in caussa est, quare alicubi dissoluitur illa Canonica politia, quam nos magnopere cupiebamus conseruare. Ipsi viderint quomodo rationem Deo reddituri sint, quod dissipant Ecclesiam. Nostræ conscientiæ hac in re nihil habent periculi, quia cum sciamus confessionem nostram veram, piam, & Catholicam esse, non debemus approbare sæuitiam istorum, qui hanc doctrinam persequũtur. Et Ecclesiam esse scimus apud hos, qui verbum Dei recte docent, & recte administrant Sacramenta, non apud illos, qui verbum Dei non solum edictis delere conantur, sed etiam recta & vera docentes trucidant, erga quos, etiamsi quid contra Canones faciunt, tamen ipsi Canones mitiores sunt. Porro hic iterum volumus testatum, nos libenter conseruaturos esse Ecclesiasticam & Canonicam politiam, si modo Episcopi desinant in nostras Ecclesias sæuire. Hæc nostra voluntas, & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, quod Episcoporum autoritas labefactatur, vbi legerint, atq; audierint homines, nos iniustam sæuitiam Episcoporum deprecantes, nihil æque impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS IN ECCLESIA.

IN ARTICVLO XV. recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia prosunt, Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas institutas ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersari Euangelio. Quanquam in ipsa Confessione de discrimine ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamen hic quædam breuiter repetenda sunt. Etiamsi arbitrabamur aduersarios, ex alijs caussis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum, vt hunc articulum damnarent, Non mereri nos remissionem peccatorum, aut gratiam, obseruatione traditionum humanarum. Postquam igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam caussam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduersarij, aperte obruunt Euangelium, doctrinis dæmoniorum. Tunc enim scriptura vocat traditiones, doctrinas dæmonio-

dæmoniorum, quando docetur, quod sint cultus vtiles ad promer-
dam remissionem peccatorum & gratiam. Tunc enim obscu-
Euangelium, beneficium Christi, & iusticiam fidei. Euangelium a-
cet nos, fide, propter Christum, gratis, accipere remissionem pec-
torum, & reconciliari Deo. Aduersarij contra alium Mediato-
constituunt, scilicet has traditiones. Propter has volunt conf-
remissionem peccatorum, per has volunt placare iram Dei. At Ch-
stus aperte dicit: Fruſtra colunt me mandatis hominum. Supra
pioſe disputauimus, homines iustificari fide, cum credunt se ha-
Deum placatum, non propter nostra opera, sed gratis propter C-
stum. Hanc, certum est Euangelij doctrinam esse, quia Paulus
dicit ad Ephes. 2. Gratis saluati estis per fidem, & hoc non ex
bis, Dei donum est, non ex hominibus. Nunc isti dicunt procu-
homines remissionem peccatorum, per has obseruationes huma-
Quid hoc est aliud quam præter Christum, alium iustificatorem,
um mediatorem constituere? Paulus inquit ad Galatas: Euac-
estis à Christo, qui lege iustificamini, id est, Si sentitis vos me-
obseruatione legis, vt iusti coram Deo reputemini, nihil prod-
vobis Christus, quia quorsum opus est Christo istis, qui sentiu-
iustos esse, sua obseruatione legis? Deus proposuit Christum, q-
propter hunc mediatorem, non propter nostras iusticias velim-
esse propitius. At isti sentiunt Deum esse placatum, propitium,
pter traditiones & non propter Christum, Adimunt igitur Chr-
honorem mediatoris. Nec interest inter nostras traditione-
Mosaicas ceremonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo d-
nat Mosaicas ceremonias, sicut traditiones damnat, quia exist-
bantur esse opera, quæ mererentur iusticiam coram Deo. Ita obs-
rabatur officium Christi, & iusticia fidei. Quare remota lege, re-
tis traditionibus, contendit, quod non propter ista opera, sed p-
pter Christum gratis promissa sit remissio peccatorum, modo ea
accipiamus eam. Nam promissio non accipitur, nisi fide. Cum
tur fide accipiamus remissionem peccatorum, cum fide habem-
propitium Deum, propter Christum, error & impietas est confi-
re, quod per has obseruationes mereamur remissionem peccato-
Si quis hic dicat, non mereri nos remissionem peccatorum, sed
iustificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum re-
mat Paulus, Christum peccati ministrum fore, si post iustificat-
sentiendum sit, quod deinde non propter Christum iusti rep-
mur, sed primum mereri debeamus per alias obseruationes, vt
reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet. Ergo
Dei Testamento, qui promittit, quod propter Christum propi-
nobis esse velit, addi debet, quod primum per has obseruationes

bemus mereri, vt accepti & iusti reputemur. QVANQVAM, quid opus est longa disputatione? Nulla traditio à sanctis patribus hoc consilio institura est, vt mereatur remissionem peccatorum, aut iusticiam, sed sunt institutæ, propter bonum ordinem in Ecclesia, & propter tranquillitatem. Et vt velit aliquis instituere certa opera, ad promerendam remissionem peccatorum aut iusticiam, quomodo sciet illa opera Deo placere, cum non habeat testimonium verbi Dei? quomodo de voluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & verbo Dei? Nonne vbiq; in Prophetis prohibet instituere peculiares cultus sine suo mandato? Ezechielis 20. scriptum est: In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Si licet hominibus instituere cultus, & per hos cultus meretur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbandi, cultus instituti à Ieroboam & alijs extra legem, erunt approbandi. Quid enim interest, si nobis licuit instituere cultus vtiles ad promerendam gratiam aut iusticiam, cur non licuit idem gentibus, & Israëlitis? Ideo gentium & Israëlitarum cultus improbati sunt, quod sentiebant sese per illos mereri remissionem peccatorum & iusticiam, & iusticiam fidei non norant. Postremo, vnde reddimur certi, quod cultus ab hominibus instituti, sine mandato DEI, iustificent: Siquidem de voluntate Dei nihil affirmari potest, sine verbo Dei? Quid si hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduersarij, quod iustificent, cum id sine verbo ac testimonio Dei non possit affirmari? Et Paulus dicat? Omne quod non est ex fide, peccatum esse. Cum autem hi cultus nullum habeant testimonium verbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, vtrum placeant Deo. ET quid in re manifesta verbis opus est? Si hos humanos cultus defendunt aduersarij nostri, tanquam promerentes iustificationem, gratiam, remissionem peccatorum, simpliciter constituunt regnum Antichristi. Nam regnum Antichristi, est nouus cultus Dei: excogitatus humana autoritate, reijciens Christum, sicut regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quæ vult iustificari coram Deo, nec sentit homines coram Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita & Papatus erit pars regni Antichristi, si sic defendit humanos cultus, quod iustificent. Detrahitur enim honor Christo, cum docent, quod non propter Christum gratis iustificemur per fidem, Sed per tales cultus, maximeq; cum docent, tales cultus, non solum vtiles esse ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in articulo octauo sentiunt, vbi damnant nos, quod diximus, quod non sit necessarium, ad veram vnitatem Ecclesiæ, vbiq;

similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel capite vndecimo significat nouos cultus humanos, ipsam formam & πολιτείαν Antichristi fore. Sic enim inquit, Deum Maosim in loco suo & Deum quem non nouerunt patres eius, colet auro & argento lapidibus preciosis, Hic describit nouos cultus, quia inquit Deum coli, qualem patres ignorauerint. Nam S. patres, etsi hi runt & ipsi ritus & traditiones, tamen non sentiebant has res aut necessarias esse ad iustificationem, non obscurabant glori officium Christi, sed docebant nos iustificari fide propter Chri non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus humanos uabant propter vtilitatem corporalem, vt sciret populus quo re conueniendum esset, vt ordine & grauiter in templis exemp sa fierent omnia, deniq; vt vulgus etiam haberet quandam pa giam. Nam discrimina temporum & varietas rituum, valet monendum vulgus. Has causas habebant patres rituum seru rum, vt aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Ebio tas, quod genus simile fuit monachorum nostrorum. Fuerunt sodalitia, quæ sibi certas traditiones imponebant, abstinebant no, etiam in ipsa cœna Domini, Nullis carnibus vescebantur, p scium quidem, qua in re fratres Dominici longe superabant. A iugio vero vel maxime abhorrebant, etsi à consuetudine mal non abhorrebant. Id enim obijcit eis Epiphanius. Habebant mulierecularum greges, idem vitæ genus sequentes, sicut hoc re fere vbiq; habent monachi vicina mulierum monasteria. E obseruationes fingebant esse cultum Dei, & iusticiam, propter Deo accepti essent, qua placarent iram Dei. Hanc opinionem probat Epiphanius, & alios fines esse traditionum ostendit, dicit bandas esse traditiones, factas διὰ τὴν ἐγκράτειαν, ἢ διὰ τὴν λιτείαν, hoc est, aut ad coërcendam carnem, propter disciplinam iudium, aut propter politicum ordinem. Et nos propter has ca recte seruari posse traditiones iudicamus. Vt populus sobrie tersit sacris, sicut Iosaphat, & Rex Niniue ieiunia indixerunt. vt ordo & politia Ecclesiæ doceat imperitos, quid quo tempore sit. Hinc sunt feriæ Natalis, Paschatis, Pentecostes, & similes. est quod Epiphanius ait politiæ causa institutas esse traditiones delicet ordinis causa, & vt ordo ille admoneat homines de fide & de beneficijs Christi, Etenim multo efficacius admonent notæ rerum quasi pictæ in moribus ac ritibus, quam literæ. Ho proderat ostendi populo, & illustrari, Sed his finibus affingunt sarij alium, quadam Pharisaica persuasione, quod videlicet ta seruationes mereantur remissionem peccatorum, quod sine

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

necessarij ad iustificationem, quod propter eos reputentur homines iusti coram Deo. Hoc plane est, Deum colere auro, argento, & rebus pretiosis, sentire quod Deus fiat placatus varietate vestitus, ornamentorum, & similibus rebus, quales sunt infinitæ in traditionibus humanis, aut quod eiusmodi res, sint cultus DEI, temporum, ciborum, vasorum, vestitus discrimina. PAVLVS ad Colossenses scribit traditiones habere speciem sapientiæ. Et habent profecto, Nam ἐυταξίαι illa valde decet in Ecclesia, eamq; ob caussam necessaria est, sed humana ratio, quia non intelligit iusticiam fidei, naturaliter affingit, quod talia opera iustificent homines, quod reconcilient Deum, &c. Sic sentiebat vulgus inter Israelitas, & hac opinione augebant tales ceremonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorum finis cum sit, coercere carnem, ratio affingit finem, quod sint cultus, qui iustificent. Sicut Thomas scribit, ieiunium valere ad delectionem & prohibitionem culpæ: Hæc sunt verba Thomæ. Ita sapientiæ ac iusticiæ species, in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla sanctorum, quos dum studeñt imitari homines, imitantur plerunq; externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

POSTQVAM fefellit humines hæc species sapientiæ, ac iusticiæ, deinde sequuntur infinita incommoda, obscuratur Euangelium de iusticia fidei in Christum, & succedit vana fiducia talium operum. Deinde obscurantur præcepta Dei, hæc opera arrogant sibi titulum perfectæ & spiritualis vitæ, & longe præferuntur operibus præceptorum Dei, vt operibus suæ cuiusq; vocationis, administrationi Reipublicæ, administrationi Oeconomiæ, vitæ coniugali, educationi liberorum. Hæc præ illis ceremonijs iudicantur esse prophana, ita vt cum quadam dubitatione conscientiæ à multis exerceantur. Constat enim multos deserta administratione reipublicæ, deserto coniugio, illas obseruationes amplexos esse tanquam meliores & sanctiores. Neq; hoc satis est, vbi occupauit animos persuasio, quod tales obseruationes ad iustificationem necessariæ sint, misere vexantur conscientiæ, quia non possunt omnes obseruationes exacte præstare. Nam quotus quisq; numerare omnes potuit? Extant immensi libri, imo bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus suæ cuiusq; vocationis continentes, sed tantum colligentes traditiones, & harum interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxantur. Quomodo torquetur vir optimus Gerson, dum quærit gradus & latitudines præceptorum. Nec tamen potest constituere ἐπιεικεσ in gradu certo, interim grauiter deplorat pericula

piarum conscientiarum, quæ parit hæc acerba interpretatio tra
tionum. Nos igitur contra illam speciem sapientiæ &
sticiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamus nos re
DEI, & primum sciamus eas neq; remissionem peccatorum, n
iustificationem mereri coram DEO, neq; ad iustificationem ne
rias esse. Testimonia quædam supra citauimus, Et plenus est Pa
Ad Colosſ. 2. clare dicit: Nemo vos iudicet in cibo, potu, aut
festo, aut nouilunio, aut sabbatis, quæ sunt vmbræ futurorum,
pus autem Christi. Atq; hic simul & legem Moysi, & traditi
humanas complectitur, ne aduersarij eludant hæc testimonia, v
lent, quod Paulus tantum de lege Moysi loquatur. Ille vero hic
re testatur, se loqui de traditionibus humanis. Quanquam quid
cant aduersarij non vident. Si Euangelium negat ceremonias
(quæ erant diuinitus institutæ) iustificare, quanto minus iustifi
traditiones humanæ? NEC habent Episcopi potestatem
tuendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustifica
nem. Imo Apost. Act. 15. dicunt: Quid tentatis Deum, imponen
iugum, &c. Vbi velut magnum peccatum accusat Petrus, hoc co
um onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas 5. vetat Paulus iterum serui
ti subijci. Volunt igitur Apostoli in Ecclesia manere hanc libert
tem, ne iudicentur vlli cultus legis aut traditionum necessarij es
cut in lege fuerunt necessariæ ceremoniæ ad tempus, ne obscure
iusticia fidei, si iudicent homines cultus illos mereri iustificatione
aut ad iustificationem necessarios esse. Multi varias ἐπιεικ
quærunt in traditionibus, vt conscientijs medeantur, neq; tamen
tos gradus reperiunt, per quos explicent conscientias ex his rui
lis, Verum sicut Alexander soluit gordium nodum, quem cum
care non posset, gladio semel dissecuit: ita Apostoli semel liber
conscientias traditionibus, præsertim si tradantur ad promerend
iustificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apostoli aduersari
cendo, & exemplis, Cogunt nos docere, quod traditiones non iu
cent, quod non sint necessariæ ad iustificationem, quod nemo de
condere aut recipere traditiones hac opinione, quod mereantur
stificationem. Tunc etiamsi quis obseruet sine superstitione tanqu
politicos mores, sicut sine superstitione aliter vestiuntur milites,
ter scholastici. Apostoli violant traditiones, & excusantur à Chri
Erat enim exemplum ostendendum Pharisæis, quod illi cultus
inutiles. Et si quas traditiones parum commodas omittunt, no
satis nunc excusati sunt, cum requiruntur tanquam promerean
stificationem. Talis enim opinio in traditionibus est impia.

CAETERVM traditiones veteres, factas in Ecclesia vtili
tis & tranquillitatis caussa, libenter seruamus, easq; interpre

παρὰ τὸ εὐφημότερον, excluſa opinione quæ ſentit quod iuſtificent. Ac falſo nos accuſant inimici noſtri, quod bonas ordinationes, quod diſciplinam Eccleſiæ aboleamus. Vere enim prædicare poſſumus, publicam formam Eccleſiarum apud nos honeſtiorem eſſe, quam apud aduerſarios. Et ſi quis recte expendere velit, verius ſeruamus Canones, quam aduerſarij. Apud aduerſarios miſſas faciunt ſacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plerunq; tantum mercedis cauſſa, canunt Pſalmos, non vt diſcant, aut orent, Sed cultus cauſſa, quaſi illud opus ſit cultus, aut certe mercedis cauſſa. Apud nos vtuntur cœna Domini multi ſingulis Dominicis, ſed prius inſtituti, explorati, & abſoluti, Pueri canunt Pſalmos vt diſcant, canit & populus, vt vel diſcat, vel oret. Apud aduerſarios nulla prorſus eſt κατήχησις puerorum, de qua quidem præcipiunt Canones. Apud nos coguntur Paſtores & miniſtri Eccleſiarum publice inſtituere & audire puericiam. Et hæc ceremonia optimos fructus parit. Apud aduerſarios in multis regionibus toto anno nullæ habentur conciones, præterquam in quadrageſima. Atqui præcipuus cultus Dei eſt, docere Euangelium. Et cum concionantur aduerſarij dicunt de traditionibus humanis, de cultu ſanctorum & ſimilibus nugis, quas iure faſtidit populus. Itaq; deſeruntur ſtatim initio, poſtquam recitatus eſt Euangelij textus. Pauci quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt: De iuſticia fidei, de fide in Chriſtum, de conſolatione conſcientiarum nihil dicunt, Imo hanc ſaluberrimam Euangelij partem lacerant conuicijs. Econtra in noſtris Eccleſijs omnes conciones in his locis conſumuntur, de pœnitentia, de timore Dei, de fide in Chriſtum, de iuſticia fidei, de conſolatione conſcientiarum per fidem, de exercitijs fidei, de oratione qualis eſſe debeat, & quod certo ſtatuendum ſit, quod ſit efficax, quod exaudiatur, de cruce, de dignitate magiſtratuum & omnium ciuilium ordinationum, de diſcrimine regni Chriſti, ſeu regni ſpiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & inſtitutione puerorum, de caſtitate, de omnibus officijs caritatis. Ex hoc ſtatu Eccleſiarum iudicari poteſt, nos diſciplinam Eccleſiaſticam, & pias ceremonias, & bonos mores Eccleſiaſticos diligenter conſeruare.

Ac de mortificatione carnis, & diſciplina corporis ita docemus, ſicut narrat Confeſsio, quod vera & non ſimulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obœdiendum eſt voluntati Dei, ſicut ait Paulus: Exhibete corpora veſtra hoſtiam, &c. Et hæc ſunt ſpiritualia exercitia timoris & fidei. Verum præter hanc mortificationem quæ fit per crucem, eſt & voluntarium quoddam exercitij genus neceſſarium, de quo

Christus ait: Cauete ne corda vestra grauentur crapula. Et Pau
Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. Et hæc exerc
suscipienda sunt, non quod sint cultus iustificantes, sed vt coerc
carnem, ne saturitas obruat nos, & reddat securos & otiosos, qu
re fit, vt affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines. I
diligentia debet esse perpetua, quia habet perpetuum mandatu
Et illa præscripta forma certorum ciborum, ac temporum nihil
ad coërcendam carnem. Est enim delicatior & sumtuosior, quam
liqua conuiuia. Et ne aduersarij quidem obseruant formam in C
nibus traditam.

MVLTAS & difficiles disputationes habet hic locus de
ditionibus ac nos reipsa experti sumus, traditiones vere esse laqu
conscientiarum. Cum exiguntur tanquam necessariæ, miris mo
cruciant conscientias, prætermittentes aliquam obseruationem. R
sus abrogatio sua habet incommoda, suas quæstiones. Sed nos fa
lem & planam caussam habemus, quia aduersarij damnant nos, q
docemus traditiones humanas non mereri remissionem peccatorum
Item requirunt vniuersales traditiones, quas sic vocant, tanqua
necessarias ad iustificationem. Hic habemus patronum confirm
Paulum, qui vbiq; contendit, has obseruationes neq; iustificare pe
necessarias esse supra iusticiam fidei. Et tamen vsum libertatis in
rebus, ita moderandum esse docemus, ne imperiti offendantur,
propter abusum libertatis fiant iniquiores veræ doctrinæ Euange
neue sine probabili caussa mutetur aliquid in vsitatis ritibus, fal
propter alendam concordiam seruentur veteres mores, qui sine pe
cato, aut sine magno incommodo seruari possunt. Et in hoc ipso co
uentu satis ostendimus, nos propter caritatem, ἀδιάφορα non ge
uatim obseruaturos esse cum alijs, etiamsi quid incommodi hin
rent, sed publicam concordiam, quæ quidem sine offensione con
entiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteh
rendam esse. Sed de hac tota re paulo post etiam dicemus, cum de v
tis, & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

ARTICVLVM XVI. recipiunt aduersarij sine vlla exceptione
In quo confessi sumus, quod liceat Christiano gerere magistratus, e
ercere iudicia, ex Imperatorijs legibus, seu alijs præsentibus legib
supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure contra
re, tenere proprium, iusiurandum postulantibus magistratibus de
contrahere matrimonium, Deniq; quod legitimæ ordinationes ci
les, sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus no
Christianus vti potest. Hic totus locus de discrimine regni Chri
& regni ciuilis, literis nostrorum vtiliter illustratus est, quod regnu
Christi sit spirituale, hoc est, in corde noticiam Dei timorem Dei &
fidem

dem, iusticiam æternam & vitam æternam incoans. Interim foris sinit nos vti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium inter quas viuimus, sicut sinit nos vti medicina, aut architectonica, aut cibo, potu, aëre. Nec fert Euangelium nouas leges de statu ciuili, sed præcipit, vt præsentibus legibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint, & hac obœdientia caritatem iubet exercere. Insanichat enim Carolostadius, qui nobis imponebat leges iudiciales Moysi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia monachi multas pernicioſas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, communionem rerum, dixerunt esse consilia, non tenere proprium, non vlcisci. Hæ opiniones valde obscurant Euangelii & regnum spirituale, & sunt periculosæ rebuspublicis. Nam Euangelium non dissipat politiam aut œconomiam, sed multo magis approbat, & non solum propter pœnam, sed etiam propter conscientiam iubet illis parere, tanquam diuinæ ordinationi.

IVLIANVS apostata, Celsus, & pleriq; alij, obiecerunt Christianis, quod Euangelium dissiparet respublicas, quia prohiberet vindictam, & alia quædam traderet parum apta ciuili societati. Et hæ quæstiones miræ exercuerunt Origenem, Nazianzenum & alios, Cum quidem facilime explicari possint, si sciamus Euangelium non ferre leges de statu Ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & incoationem, vitæ æternæ in cordibus credentium, Cæterum non solum externas politias approbare, sed nos etiam subijcere illis, sicut necessario subditi sumus legibus temporum, vicibus hyemis & æstatis, tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet vindictã priuatam, Idq; hoc consilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarent se imperia debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iudæi de regno Messiæ somniabant, Sed vt scirent se de regno spirituali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Itaq; priuata vindicta, non consilio, sed præcepto prohibetur, Matth. 5. & Roma. 12. Publica quæ sit ex officio magistratus, non dissuadetur, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulum Roman. 13. Iam publicæ vindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, militia. De his rebus quam male iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore fuerunt, Euangelium externam quandam, nouam & monasticam politiam esse, nec viderunt Euangelium cordibus afferre iusticiam æternam, foris autem probare statum ciuilem. VANISSIMVM & hoc est, quod sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita, non in contemtu ciuium ordinationum, sed in motibus cordis, in magno timore DEI, in magna fide, sicut Abraham, Dauid, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs, non minus perfecti erant, quam vlli Eremitæ.

Sed monachi illam externam hypocrisin offuderũt oculis homin
ne videri posset, in quibus rebus sit vera perfectio. Quibus laudib
vexerunt communionem rerum, quasi Euangelicam? At hæ laud
plurimum habent periculi, præsertim cum longe dissentiant à lo
pturis. Scriptura enim non præcipit, vt res sint communes, sed
Decalogi, cum inquit: Non furtum facies, dominia distinguit,
suum quenq; tenere iubet. Plane furebat VViglefus, qui negabat
cere Sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes
contractibus, de quibus nunquam satisfieri bonis conscientijs p
test, nisi sciant hanc regulam, quod Christiano liceat vti ciuili
ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum
cet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos ma
stratus seu leges approbant. HIC totus locus rerum politi
rum à nostris ita patefactus est, vt plurimi boni viri, qui versan
in republica, & in negotijs, prædicauerint se magnopere adiu
esse, qui antea monachorum opinionibus vexati dubitabant, vtr
illa ciuilia officia & negotia Euangelium permitteret. Hæc idcir
citauimus, vt etiam exteri intelligant, hoc doctrinæ genere, qu
nos sequimur, non labefactari, sed multo magis muniri autoritat
magistratuum, & dignitatem omnium ordinationum ciuilium, qu
rum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, min
antea fuit obscurata, quæ longe præferebant politiæ & œconom
ridiculam & vanissimam hypocrisin paupertatis & humilitatis. C
quidem politia & œconomia habeant mandata Dei, Illa Platoni
communio non habeat mandatum DEI.

ARTICVLVM XVII. recipiunt aduersarij sine exceptio
ne, in quo confitemur, Christum in consummatione mundi appa
turum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam v
tam & æterna gaudia daturum, Impios vero condemnaturum esse,
cum Diabolo sine fine crucientur.

ARTICVLVM XVIII. recipiunt aduersarij de libero ar
bitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causa
Addunt & declamationem, quod non sit nimium tribuendum libe
arbitrio, cum Pelagianis, neq; omnem ei libertatem adimendam e
cum Manichæis. Præclare sane, sed quid interest inter Pelagi
nos & aduersarios nostros? cum vtriq; sentiant, homines sine Sp
ritu sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo ad ex
stantiam actuum, mereri gratiam ac iustificationem operibus, qu
ratio per se efficit sine Spiritu sancto. Quam multa absurda sequ
tur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in scholis magna autorit
docentur. Has Augustinus, sequens Paulum, magna contentione re
futat. Cuius sententiam supra in articulo de iustificatione recitau
mus.

ent. Neq; vero adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iusticiam ciuilem, seu iusticiam operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo cerum cultum externo opere, obœdire magistratibus, parentibus, in opere externo eligendo, potest continere manus à cæde, ab adulterio, à furto. Cum reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ iusticiæ ciuilis. Id enim vocat scriptura iusticiam carnis, quam natura carnalis, hoc est, ratio, per se efficit sine Spiritu sancto. Quanquam tanta est vis concupiscentiæ, vt malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam recto iudicio. Et diabolus qui est efficax in impijs, vt ait Paulus, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta. Hæ causæ sunt, quare & ciuilis iusticia rara sit inter homines, sicut videmus, ne ipsos quidem Philosophos eam consecutos esse, qui videntur eam experiuisse. Illud autem falsum est, non peccare hominem, qui facit opera præceptorum extra gratiam. Et addunt amplius, talibus operibus necessario deberi remissionem peccatorum ad iustificationem. Nam humana corda sine Spiritu sancto, sunt sine timore Dei, sine fiducia erga Deum, non credunt se exaudiri, sibi ignosci, se iuuari & seruari à Deo. Igitur sunt impia. Porro arbor mala non potest ferre bonos fructus. Et sine fide impossibile est Deo placere. IGITVR etiamsi concedimus libero arbitrio libertatem & facultatem externa opera legis efficiendi, tamen illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet vere timere Deum, vere credere Deo, vere statuere ac sentire, quod Deus non respiciat, exaudiat, ignoscat nobis, &c. Hæc sunt vera opera primæ tabulæ, quæ non potest humanum cor efficere sine Spiritu sancto, sicut ait Paulus: Animalis homo, hoc est homo tantum naturalibus viribus vtens, non percipit ea quæ Dei sunt. Et hoc iudicari potest, si considerent homines, quomodo corda de voluntate Dei sentiant, Vtrum vere statuant se respici & exaudiri à Deo. Hanc fidem difficile est & sanctis retinere, tantum abest vt sit in impijs. Concipitur autem, vt supra diximus, cum corda perterrefacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

PRODEST igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iusticia ciuilis, & iusticia spiritualis gubernationi Spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, & quod Deus illam ciuilē iusticiam requirat, & quod aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iustitiam humanam & spiritualem, inter Philosophicā, & doctrinā Spiritus sancti, & intelligi potest ad quid opus sit Spiritu

sancto. Neq; hæc distributio à nobis inuenta est, sed scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregie tractata à Guilielmo Parisiensi, sed scelestè obruta est ab istis, qui somniauerunt homines legi Dei obœdire posse sine Spiritu sancto dari autem Spiritum sanctum, vt accedat respectus meritorij.

ARTICVLVM XIX. recipiunt aduersarij, in quo condemnamur, quod etsi vnus ac solus Deus condiderit vniuersam naturam & conseruet omnia quæ existunt: tamen caussa peccati sit voluntas in diabolo & hominibus auertens se à Deo, iuxta dictum Christi: diabolo: Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

IN ARTICVLO XX. diserte ponunt hæc verba, quod damnent & improbent hoc quod dicimus, quod non mereantur homines remissionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clare damnant se reijcere & improbare. Quid in re tam manifesta dicendum est? Hic aperte ostendunt architecti confutationis, quo spiritu agantur. Quid est enim certius in Ecclesia? quam quod remissio peccatorum contingat gratis propter Christum, quod Christus sit propitiatio pro peccatis, non nostra opera, sicut Petrus inquit: Huic omnes Prophetæ perhibent testimonium, in nomine ipsius accipere remissionem peccatorum, omnes qui credunt in eum. Huic Ecclesiæ Prophetarum assentiamur potius, quam istis perditis scriptoribus confutationis, qui tam impudenter blasphemant Christum. Nam etsi qui fuerunt scriptores, qui senserunt, post remissionem peccatorum homines iustos esse coram Deo, non fide, sed ipsis operibus: tamen hoc non senserunt, quod ipsa remissio peccatorum contingat propter opera nostra, non gratis propter Christum. Non ferenda est ista blasphemia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil opus iam istos Theologos, si talem sententiam in Ecclesia audemus. Neq; dubitamus, quin optimus Imperator, ac pleriq; Principes hunc locum nullo modo fuerint in confutatione relicturi, si fuerint admoniti. Infinita hoc loco testimonia ex Scriptura, ex Patribus citare possemus, Verum & supra satis multa de hac re diximus, & nihil opus est plurib. testimonijs, illi, qui scit quare Christus nobis datus natus sit, qui scit Christum esse propitiationem pro peccatis nostris. Esaias inquit: Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum. Aduersarij contra docent, Deum ponere iniquitates nostras, non in Christo, sed in nostris operibus. Neq; hic dicere libet, qualia omnia doceant. Videmus horribile decretum contra nos compositum esse, quod magis terreret nos, si de ambiguis aut leuibus rebus contenderemus. Nunc cum conscientiæ nostræ intelligant, damnari ab istis aduersarijs manifestam veritatem, cuius propugnatio Ecclesiæ necessaria est, & amplificat gloriam Christi, facile terrores mundi contem-

mus, & ingenti animo, si quid erit patiendum, propter gloriam Christi, propter vtilitatem Ecclesiæ, feremus. Quis non gaudeat mori in Confessione horum articulorum, quod remissionem peccatorum fide consequamur gratis propter Christum, quod operibus nostris non mereamur remissionem peccatorum? Nullam habebunt satis firmam consolationem conscientiæ piorum, aduersus terrores peccati & mortis, & aduersus diabolum solicitantem ad desperationem, si non sciant se debere statuere, quod gratis propter Christum habeant remissionem peccatorum. Hæc fides sustentat & viuificat corda in illo asperrimo certamine desperationis. Digna igitur causa est, propter quam nullum recusemus periculum. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, quisquis assentiris Confessioni nostræ, cum aduersarij, terroribus, cruciatibus, supplicijs, conantur excutere tibi tantam consolationem, quæ vniuersæ Ecclesiæ in hoc nostro articulo proposita est. Non deerunt quærenti testimonia Scripturæ, quæ confirmabunt animum, Nam Paulus tota voce (vt dicitur) clamitat Rom. 3. & 4. gratis remitti peccata propter Christum. Ideo inquit: Ex fide iustificamur, & gratis vt firma sit promissio, id est, Si ex nostris operib. penderet promissio, non esset firma. Si propter nostra opera daretur remissio peccatorum, quando sciremus eam nos consecutos esse? quando reperiret opus conscientia territa, quod statueret ad placandam iram Dei sufficere? Sed supra de tota re diximus, inde lector sumat testimonia. Nam hanc, non disputationem, sed querelam indignitas rei nobis expressit, quod hoc loco diserte posuerint, se improbare hunc nostrum articulum, quod remissionem peccatorum consequamur, non propter opera nostra, sed fide & gratis propter Christum. Aduersarij etiam addunt testimonia suæ condemnationi, Et operæpretium est, vnum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro: Studete firmam facere vocationem vestram, &c. Iam vides lector, aduersarios nostros non perdidisse operam in discenda Dialectica, sed habere artificium ratiocinandi ex scripturis prorsus quicquid libet: Facite firmam vocationem vestram, per bona opera. Igitur opera merentur remissionem peccatorum. Sane concinna erit argumentatio, si quis sic ratiocinetur de reo capitalis pœnæ, cui pœna remissa est: Magistratus præcipit, vt in posterum abstineas ab alieno, Igitur per hoc meritus es condonationem pœnæ, quod nunc ab alieno abstines, Sic argumentari, est ex non causa caussam facere. Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, & docet quare sint facienda, scilicet, vt sit firma vocatio, hoc est, ne vocatione sua excidant, si iterum peccent. Facite bona opera, vt perseueretis in vocatione, ne amittatis dona vocationis, quæ prius contigerunt, non propter sequentia opera, sed iam retinentur fide, Et fides non

manet

manet in his, qui amittunt Spiritum sanctum, qui abijciunt poe-
tentiam, sicut supra diximus, fidem existere in pœnitentia. Adde
alia testimonia non melius cohærentia. Postremo dicunt, hanc o-
nionem ante mille annos Augustini tempore damnatam esse.
quoq; falsissimum est. Semper enim Ecclesia Christi sensit remis-
nem peccatorum gratis contingere. Imo Pelagiani damnati sunt
gratiam propter opera nostra dari contendebant. Cæterum supe-
tis ostendimus, quod sentiamus bona opera necessario sequi
fidem. Non enim abolemus legem, inquit Paulus, sed stabilim
quia cum fide accipimus Spiritum sanctum, necessario sequitur
impletio, quæ subinde crescit, dilectio, patientia, castitas, &
fructus Spiritus.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

ARTICVLVM XXI. simpliciter damnant, quod invoca-
nem Sanctorum non requirimus. Nec vllo in loco prolixius
toricantur. Neq; tamen aliud quicquam efficiunt, quam sanctos
norandos esse, Item sanctos qui viuunt orare pro alijs, quasi
propterea necessaria sit invocatio mortuorum Sanctorum. Allegat
Cyprianum, quod viuum Cornelium rogauerit, vt discedens pro
tribus oret. Hoc exemplo probant mortuorum invocationem.
tant & Hieronymum contra Vigilantium. In hac arena, inquit
ante mille & centum annos vicit Hieronymus Vigilantium. Sic
umphant aduersarij, quasi iam sit debellatum. Nec vident illi
apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam extare syllabam
inuocatione. Loquitur de honoribus sanctorum, non de invoca-
ne. Neq; reliqui veteres scriptores ante Gregorium fecerunt men-
nem inuocationis. Certe hæc inuocatio cum his opinionibus, q
nunc docent aduersarij de applicatione meritorum, non habet
monia veterum scriptorum. CONFESSIO nostra probat
nores sanctorum. Nam hic triplex honos probandus est. P
MVS est gratiarumactio. Debemus enim Deo gratias agere, q
ostenderit exempla misericordiæ, quod significauerit se velle sal
homines, quod dederit doctores, aut alia dona Ecclesiæ. Et hæc
vt sunt maxima, amplificanda sunt, & laudandi ipsi sancti, qui h
nis fideliter vsi sunt, sicut Christus laudat fideles negotiatores.

SECVNDVS cultus est confirmatio fidei nostræ, cum
musPetro condonari negationē, erigimur & nos, vt magis credam
quod vere gratia exuberet supra peccatum. TERTIVS
est imitatio, primum fidei, deinde cæterarum virtutum, quas in

prosita quisq; vocatione debet. Hos vero honores non requirunt aduersarij, tantum de inuocatione, quæ etiamsi nihil haberet periculi, tamen non est necessaria, rixantur. PRAETEREA & hoc largimur, quod Angeli orent pro nobis. Extat enim testimoniũ Zachariæ, vbi Angelus orat: Domine exercituum vsq; quo tu non misereberis Ierusalem? &c. De Sanctis etsi concedimus, quod sicut viui orent pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in cœlis orant pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus extat in scripturis, præter illud somnium sumtum ex libro Macchabæorũ posteriore. PORRO vt maxime pro Ecclesia orent Sancti, tamen nõ sequitur quod sint inuocãdi. Quanquam confessio nostra hoc tantum affirmat, quod scriptura non doceat sanctorum inuocationem, seu petere à Sanctis auxiliũ. Cum autem neq; præceptum, neq; promissio, neq; exemplum ex scripturis de inuocandis sanctis afferri possit: Sequitur conscientiam nihil posse certi de illa inuocatione habere. Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo scimus, quod Deus approbet illam inuocationẽ? Vnde scimus sine testimonio scripturæ, quod sancti intelligant singulorum preces? Quidam plane tribuunt diuinitatem sanctis, videlicet, quod tacitas cogitationes mentium in nobis cernant. Disputant de matutina & vespertina cognitione, fortassis, quia dubitant, Vtrum mane an vesperi audiant. Hæc commiscuntur, non vt sanctos honore afficiant, sed vt quæstuosos cultus defendant. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, quod cum inuocatio non habeat testimonium ex verbo Dei, non possit affirmari, quod sancti intelligant inuocationem nostram, aut, vt maxime intelligant, quod Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam quod allegant Ecclesiæ exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse, Nam veteres orationes, etsi mentionem sanctorum faciunt, non tamen inuocant sanctos. Quanquam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

DEINDE aduersarij non solum inuocationem in cultu Sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita Sanctorum pro alijs, & faciunt ex Sanctis non solum deprecatores, sed etiam propitiatores, Id nullo modo ferendum est, Nam hic prorsus transfertur in Sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores & propitiatores, & quanquam distinguunt de mediatoribus intercessionis & mediatoribus redemtionis, tamen plane faciunt ex sanctis mediatores redemtionis. Atq; etiam illud dicunt sine testimonio scripturæ, quod sint mediatores intercessionis, quod vt verecundissime dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciam misericordiæ debitam Christo, transfert in sanctos. Fingunt enim homines Christum duriorem

duriorem esse, & sanctos placabiliores, & magis confidunt misericordiæ sanctorum, quam misericordiæ Christi, & fugientes Christum quærunt sanctos. Ita faciunt ex eis reipsa mediatores redemptionis.

ITAQVE ostendemus, quod vere faciant ex sanctis non tantum deprecatores, sed propitiatores, hoc est, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hic vulgi abusus. De doctorum opinionibus huc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propitiatore hæc duo concurrunt. Primum oportet extare verbum Dei, quo certo sciamus, quod Deus velit misereri & exaudire invocationem per hunc propitiatorem. Talis extat de Christo promissio: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. De Sanctis nulla extat talis promissio, quare conscientiæ non possunt certo statuere, quod per sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaq; inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, vt inuocemus Christum, iuxta illud: Venite ad me qui laboratis, &c. quod verbum nobis quoq; dictum est. Et Esaias ait 9. In die illa stabit radix Iesse in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur. Et Psal. 45. Vultum ruum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psal. 71. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Et paulo post, orabunt coram eo semper. Et Iohan. 4. inquit Christus, Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. Et Paulus 1. Thess. 2. orans inquit: Ipse autem Dominus noster Iesus Christus & Deus, & Pater noster, exhortetur corda vestra, & confirmet vos, &c. At de Sanctorum inuocatione quod possunt aduersarij præceptum, quod exemplum ex scriptura ferre? Alterum est in propitiatore, quod merita ipsius propitia sunt, vt quæ pro alijs satisfacerent, quæ alijs donentur impetrent diuina, vt propter ea, tanquam proprijs meritis iusti reputemur, si quis amicus pro amico soluit æs alienum, debitor alieno merito tanquam proprio liberatur: Ita Christi merita nobis donantur, iusti reputemur fiducia meritorum Christi, cum in eum credimus tanquam propria merita haberemus. ET ex vtroq; nempe promissione & donatione meritorum, oritur fiducia misericordiæ. Talis fiducia promissionis diuinæ, Item meritorum Christi debet referri ad orandum. Vere enim statuere debemus, & quod propter Christum exaudiamur, & quod ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hic aduersarij primum iubent inuocare Sanctos, cum nec promissionem Dei, neq; mandatum, neq; exemplum scripturæ habeant. Et tamen faciunt, vt maior fiducia misericordiæ sanctorum concipiatur quam Christi, cum Christus ad se venire iusserit, non Sanctos. Secundo applicant merita Sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent confidere meritis Sanctorum, quasi reputemur propter merita Sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Ch

Nihil hic fingimus, In indulgentijs dicunt se applicare merita Sanctorum. Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine instituto à Deo, debere ad auxilia Sanctorum confugere, vt saluemur eorum meritis & votis. Hæc sunt verba Gabrielis. Et tamen passim in libris & concionibus aduersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere propitiatores, si hoc non est? Prorsus æquantur Christo, si confidere debemus, quod meritis eorum saluemur. Vbi autem institutus est ille ordo à Deo, quem dicit iste, quod debeamus ad auxilia Sanctorum confugere? proferat exemplum ex scripturis, aut præceptum, Fortassis ex aulis Regum sumunt hunc ordinem, vbi amicis intercessoribus vtendum est. At si Rex constituerit certum intercessorem, non volet ad se causas per alios deferri. Ita cum Christus sit constitutus Intercessor & Pontifex, cur quærimus alios? Passim vsurpatur hæc forma absolutionis: Passio Domini nostri Iesu Christi, merita beatissimæ virginis Mariæ, & omnium sanctorum, sint tibi in remissionem peccatorũ. Hic pronuntiatur absolutio, quod non solum meritis Christi, sed meritis aliorum Sanctorum reconciliemur & iusti reputemur. Quidam è nobis viderunt morientem Doctorem Theologiæ, ad quem consolandum adhibitus erat Monachus quispiam Theologus: Is morienti nihil inculcabat, nisi hanc precationem, Mater gratiæ nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe. Vt largiamur, quod beata Maria oret pro Ecclesia, Num ipsa suscipit animas in morte? num vincit mortem? num viuificat? Quid agit Christus? si hæc facit beata Maria, quæ etsi est dignissima amplissimis honoribus, tamen non vult se æquari Christo, sed potius exempla sua nos intueri & amplecti vult. At res loquitur ipsa, quod publica persuasione beata virgo prorsus in locum Christi successerit. Hanc inuocauerunt homines, huius misericordia confisi sunt, per hanc voluerunt placare Christum, quasi is non esset propitiator, sed tantum horrendus iudex & vltor. Nos autem sentimus, nos tantum fiducia meritorum Christi iustificari, non fiducia meritorum beatæ Virginis aut aliorum Sanctorum. De alijs Sanctis dictum est: Vnusquisq; recipiet mercedem secundum suum laborem; id est, ipsi inter se donare sua merita alij alijs non possunt, sicut Monachi vendunt suorum ordinum merita. Et Hilarius ait de fatuis virginibus: Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non possunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, vt oleum mutuent, quibus responderunt, non posse se dare, quia non sit forte, quod omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia vnicuiq; lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersarij doceant fiduciam collocare in inuocationem Sanctorum, cum neq; verbum Dei, neq; exemplum Scripturæ habeant;

habeant, cum applicent merita sanctorum pro alijs, non secus ac me-
rita Christi, & proprium Christi honorem in sanctos transfer-
neq; opiniones eorum de cultu Sanctorum, neq; consuetudinem
uocationis recipere possumus. Scimus enim fiduciam in Christi
tercessionem collocandam esse, quia hæc sola habet promissio-
Dei. Scimus solius Christi merita propitiationem pro nobis
Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum,
textus ait: Omnes qui confidunt in eum, non confundentur. Ne-
stificamur fiducia meritorum B. Virginis, aut aliorum Sanctor-

HAERET & hic error apud doctos, quod singulis sanctis
tæ procurationes commissæ sint, vt Anna diuitias largiatur, S-
stianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo com-
Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones plane sunt ortæ ex Ethni-
cis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Fe-
arcere febrim, Castor & Pollux defendere equites, &c. Et fingu-
moderatissime tradi inuocationem Sanctorum, tamen cum ex-
plum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere,
nullum habeat mandatum aut testimonium ex verbo DEI:
nec veterum scriptorum testimonium habet. Primum, quia vt
dixi, cum alij mediatores præter Christum quæruntur, collo-
fiducia in alios, obruitur tota noticia Christi, idq; res ostendit
detur initio mentio sanctorum, qualis est in veteribus oratio-
tolerabili consilio recepta esse. Postea secuta est inuocatio, in-
tionem prodigiosi & plus quam Ethnici abusus secuti sunt. A-
uocatione ad imagines ventum est, hæ quoq; colebantur, & pu-
tur eis inesse quædam vis, sicut magi vim inesse fingunt imagi-
signorum cœlestium certo tempore sculptis. Vidimus in qua-
monasterio simulacrum beatæ virginis, quod quasi αὐτόματο-
mouebatur, vt videretur aut auersari petentes, aut annuere. E-
men omnium statuarum atq; picturarum portenta, superant fabu-
historiæ de sanctis, quæ magna autoritate publice tradebantur. I-
bara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipsam, mo-
tur sine Eucharistia. Alius totum Psalterium, stans pede in vno,
tidie recitauit. Christophorum pinxit aliquis vir prudens, vt si-
caret per allegoriam, magnum oportere robur animi esse in ha-
ferrent Christum, hoc est, qui docerent Euangelium aut confi-
tur, quia necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi Mo-
apud populum docuerunt inuocare Christophorum, quasi talis P-
phemus aliquando extitisset, Cunq; sancti maximas res gesse-
vel reipublicæ vtiles, vel continentes priuata exempla, quorum
memoratio, tum ad fidem confirmandam, tum ad imitationem
bus gerendis multum conduceret, has nemo ex veris histori-
qua-

quisait. At vero prodest audire, quo modo sancti viri administrauerint respublicas, quos casus, quæ pericula subierint, quomodo sancti viri regibus auxilio fuerint in magnis periculis, quomodo docuerint Euangelium, quas habuerint cum hæreticis dimicationes, prosunt & exempla misericordiæ, vt cum videmus Petro condonatam esse negationem: cum videmus Cypriano condonatum esse, quod magus fuisset: cum videmus Augustinum in morbo expertum vim fidei, constanter affirmare, quod vere Deus exaudiat preces credentium. Huiusmodi exempla, quæ vel fidem, vel timorem, vel administrationem reipublicæ continent, proderat recitari. Sed histriones quidam nulla neq; fidei, neq; rerum publicarum regendarum scientia præditi, confinxerunt fabulas imitatione Poëmatum, in quibus tantum insunt superstitiosa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita sunt quædam ad quæstum facientia. Cuiusmodi sunt miracula de rosarijs, & similibus ceremonijs conficta. Neq; opus est hic recitare exempla. Extant enim Legendæ, vt vocant, & Specula exemplorum, & Rosaria, in quibus pleraq; sunt non dissimilia veris narrationibus Luciani. His prodigiosis & impijs fabulis applaudūt Episcopi, Theologi, Monachi, quia faciunt πρὸς τὰ ἄλφιτα. Nos non ferunt, qui vt Christi honos & officium magis conspici possit, non requirimus inuocationem sanctorum, & abusus in cultu sanctorum taxamus. Cunque omnes boni viri vbiq; desiderent, in his abusibus corrigendis vel Episcoporum autoritatem, vel diligentiam concionantium: tamen aduersarij nostri in confutatione omnino dissimulant etiam manifesta vitia, quasi recepta Confutatione, velint nos cogere, vt etiam notissimos abusus approbemus. Ita insidiose scripta est Confutatio non tantum in hoc loco, sed fere vbiq;, Nullus est locus in quo à dogmatibus suis discernant manifestos abusus, Et tamen apud ipsos, si qui sunt saniores, fatentur, multas falsas persuasiones hærere in doctrinis scholasticorum & Canonistarum, multos præterea abusus, in tanta insciti & negligentia pastorum, irrepsisse in Ecclesiam. Neq; enim primus fuit Lutherus, qui de publicis abusibus quereretur: Multi docti & præstantes viri, longe ante hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fiduciam obseruationum Monasticarum, quæstuosos cultus sanctorum, confusionem doctrinæ de pœnitentia, quam vel maxime oportebat perspicuam & explicatam extare in Ecclesia. Ipsi audiuimus, excellentes Theologos desiderare modum in Scholastica doctrina, quæ multo plus habet rixarum Philosophicarum, quam pietatis. Et tamen in his veteres fere propiores sunt scripturæ, quam recentiores. Ita magis magisq; degenerauit istorum Theologia. Nec alia causa fuit multis bonis viris, qui initio amare Lutherum cœperunt, quam quod videbant eum explicare animos ho-

minum ex illis labyrinthis confusissimarũ & infinitarum disputa-
num, quæ sunt apud scholasticos Theologos & Canonistas, & in-
les ad pietatem docere. Quare non fecerunt candide aduersarij, qui
cum vellent nos assentiri confutationi, dissimulauerunt abusus,
si vellent Ecclesiæ consultum, maxime isto in loco, in hac occasi-
debebant hortari optimum Imperatorem, vt de corrigendis abusi-
consilium caperet, quem quidem non obscure animaduertimus
dissimum esse bene constituendæ & sanandæ Ecclesiæ. Sed aduer-
rij non hoc agunt, vt honestissimam & sanctissimam voluntatem
peratoris adiuuent, sed vt nos quoquo modo opprimant. De stat-
clesiæ, multa signa ostendunt eos parum solicitos esse, Non dam-
ram, vt extet apud populum certa quædam summa dogmatum Ec-
siasticorum. Manifestos abusus noua & inusitata crudelitate de-
dunt. Nullos patiuntur in Ecclesijs idoneos doctores. Hæc quis
ctent, boni viri facile iudicare possunt. Sed hac via neq; suos
neq; Ecclesiæ bene consulunt. Nam interfectis bonis doctoribus
pressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non
runt reprimere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmatib. per-
babunt, & totam Ecclesiasticam politiam euertent, quam nos mag-
cupimus conseruare. Quare te optime imperator Carole propter
riam Christi, quam nihil dubitamus te cupere ornare atq; aug-
oramus, ne violentis consilijs aduersariorum nostrorum assen-
sed vt quæras alias honestas vias concordiæ ita constituendæ, ne
conscientiæ grauentur, neue sæuitia aliqua in homines innocen-
sicut hactenus fieri vidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ec-
sia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omnium debes, sanam
doctrinam conseruare, & propagare ad posteros, & defendere
docentes. Id enim postulat Deus cum Reges ornat nomine sui
Deos appellat, inquiens: Ego dixi, Dij estis, vt res diuinas, q
est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari cura-
tanquam vicarij Dei, vitam & salutem innocentum defendat.

DE VTRAQVE SPECIE
COENÆ DOMINI.

NON potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institu-
Christi, & verbis Pauli, vti vtraq; parte in cœna Domini. Chri-
stus enim instituit vtramq; partem, & instituit non pro parte Ec-
siæ, sed pro tota Ecclesia. Nam non presbyteri solum, sed tota Ec-
sia, autoritate Christi, non autoritate humana vtitur Sacramen-
Idq; fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro
ta Ecclesia, cur altera species adimitur parti Ecclesiæ, Cur pars

mi vsus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? præsertim, cum ipse vocet eam Testamentum suum, Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multo minus Christi Testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit, se à Domino accepisse, quod tradidit. Tradiderat autem vsum vtriusq; speciei, sicut clare ostendit textus 1. Corinth. 11. Hoc facite, inquit, primum de corpore, postea eadem verba de poculo repetit. Et deinde: Probet seipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat. Hæc sunt verba disponentis. Et quidem præfatur, vt qui sunt vsuri cœna Domini, simul vtantur. Quare constat pro tota Ecclesia Sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Græcis, Et fuit quondam etiam in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam: Sacerdotes qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinem Domini populis eius diuidunt, &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum aceruum testimoniorum congerere. Hic nihil exaggeramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione.

ADVERSARII in Confutatione non hoc agunt, vt excusent Ecclesiam, cui ademta est altera pars Sacramenti. Id decuit bonos & religiosos viros. Erat quærenda firma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars Sacramenti. Nunc ipsi defendunt recte prohiberi alteram partem, & vetant concedere vsum vtriusq; partis. Primum fingunt initio Ecclesiæ alicubi morem fuisse, vt vna pars tantum porrigeretur. Neq; tamen exemplum huius rei vetus vllum afferre possunt. Sed allegant locos, in quibus fit mentio panis, vt apud Lucam, vbi scriptum est, quod discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non valde repugnamus, quo minus aliquid de Sacramento accipiantur: tamen hoc non consequitur, vnam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur, communi consuetudine sermonis. Addunt de Laica communione, quæ non erat vsus alterius tantum speciei, sed vtriusq;. Et si quando Sacerdotes laica communione vti iubentur significatur, quod à ministerio consecrationis remoti fuerint. Neq; hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur inscitia imperitoram, qui cum audiunt laicam communionem, statim somniant morem nostri temporis, quo datur laicis tantum pars Sacramenti. Ac videte impudentiam, Gabriel inter cæteras causas recitat, cur non detur vtraq; pars, quia fuerit discrimen inter Laicos & presbyteros faciendum. Et credibile est hanc præcipuam causam esse, cur defendatur prohibitio vnius partis, vt dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior. Hoc est consilium humanum, vt

nihil dicamus inciuilius, quod quo ſpectet, facile iudicari potest. In Confutatione allegant de filijs Heli, quod amiſſo ſummo Sacerdotio, petituri ſint vnam partem ſacerdotalem, 1. Regum 2. Hic cunt vſum vnius ſpeciei ſignificatum eſſe. Et addunt: Sic ergo Chriſtri laici vna parte ſacerdotali, vna ſpecie contenti eſſe debent. Ne ludunt aduerſarij, cum ad Sacramentum transferunt hiſtoriam poſteris Heli. Ibi deſcribitur pœna Heli. Num hoc quoq; dicunt Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte? Sacramentum ſtitutum eſt ad conſolandas & erigendas territas mentes, cum dunt carnem Chriſti, datam pro vita mundi, cibum eſſe, cum creſe coniunctos Chriſto, viuificari. Verum aduerſarij argumentantur laicos remoueri ab altera parte pœnæ cauſſa. Debent, inquiunt, contenti. Satis pro imperio. Cur autem debent? Non eſt quæ ratio, ſed lex eſto, quicquid dicunt Theologi, Hæc eſt ἐωλοκρ Ecciana. Agnoſcimus enim iſtos Thraſonicas voces, quas ſi exagere vellemus, non defutura nobis eſſet oratio. Videtis enim quam impudentia. Imperat tanquam aliquis tyrannus in Tragœdijs: Quod nolint, velint, debent eſſe contenti. Num hæ rationes, quas citat, cuſabunt hos in iudicio Dei, qui prohibent partem Sacramenti? ſæuiunt in homines bonos, vtentes integro Sacramento? Si hac tione prohibent, vt ſit ordinis diſcrimen, hæc ipſa ratio mouere beat, ne aſſentiamur aduerſarijs, vel ſi alioqui morem cum ipſis uaturi eramus. Alia ſunt diſcrimina ordinis Sacerdotum & popu ſed non eſt obſcurum, quid habeant conſilij, cur hoc diſcrimen tam pere defendant. Nos, ne de vera dignitate ordinis detrahere vi mur, de hoc callido conſilio plura non dicemus. ALLEGA & periculum effuſionis, & ſimilia quædam, quæ non habent tantum vim, vt ordinationem Chriſti mutent. Et fingamus ſane liberum vti vna parte aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defend Quanquam Eccleſia non ſumit ſibi hanc libertatem, vt ex ordinationibus Chriſti faciat res indifferentes. Nos quidem Eccleſiam excu mus, quæ hanc iniuriam pertulit, cum vtraq; pars ei contingere poſſet, ſed autores qui defendunt recte prohiberi vſum integri Sacramenti, quiq; nunc non ſolum prohibent, ſed etiam vtentes integro Sacramento excommunicant & vi perſequuntur, non excuſamus. viderint, quomodo Deo rationem ſuorum conſiliorum reddituri Neq; ſtatim iudicandum eſt, Eccleſiam conſtituere aut probare, quid Pontifices conſtituunt, præſertim cum ſcriptura de Epiſcopis Paſtoribus vaticinetur in hanc ſententiam, vt Ezechiel ait: Per lex à ſacerdote.

DI

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, audent aduersarij non solum defendere legem Pontificiam, impio & falso prætextu nominis diuini: sed etiam hortari Cæsarem ac Principes, ne tollerent coniugia Sacerdotum, ad ignominiam & infamiam Romani Imperij. Sic enim loquuntur: Quæ maior impudentia vnquam vlla in historia lecta est, quam hæc est aduersariorum? Nam argumenta, quibus vtuntur, postea recensebimus. Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines, qui dicunt coniugia parere infamiam & ignominiam Imperio, quasi vero Ecclesiam valde ornet, ista publica infamia flagitiosarum ac prodigiosarum libidinum, quæ flagrant apud istos sanctos patres, qui Curios simulant, & bacchanalia viuunt. Ac pleraq; ne verecunde quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia faciunt. Et has suas libidines castissima dextra tua Carole Cæsar (quem etiam vetera quædam vaticinia appellant regem pudica facie. De te enim dictum apparet: Pudicus facie regnabit vbiq;) propugnari postulant, Postulant vt contra ius diuinum, contra ius gentium, contra Canones Conciliorum dissipes matrimonia, vt in homines innocentes, propter coniugium atrocia supplicia constituas, vt Sacerdotes trucides, quibus religiose parcunt etiam barbari, vt in exilium agas extorres mulieres, orbos pueros. Tales leges tibi ferunt, optime & castissime Imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera posset audire. Sed quia nulla cadit in hos tuos mores vel turpitudo, vel fœuitia, speramus te, & in hac caussa clementer nobiscum acturum esse, præsertim vbi cognoueris, nos grauissimas habere caussas nostræ sententiæ, sumtas ex verbo Dei, cui aduersarij nugacissimas & vanissimas persuasiones opponunt. Et tamen non tuentur serio cœlibatum. Neq; enim ignorant quam pauci præstent castitatem, sed prætexunt speciem religionis regno suo, cui prodesse cœlibatum putant, vt intelligamus Petrũ recte monuisse, futurum vt Pseudoprophetæ fictis verbis decipiant homines. Nihil enim vere, simpliciter & candide in hac tota caussa dicunt, scribunt, aut agunt aduersarij, sed reipsa dimicant de dominatione, quam falso putant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendunt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum iure diuino & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus Conciliorum dissentit, Et constat superstitiosam & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum. Aliæ controuersiæ nostræ aliquam

quam disputationem doctorum desiderant. In hac ita manifesta re est in vtraq; parte, vt nullam requirat disputationem. Tamen rem rit iudicem virum bonum, & timentem Dei. Et cum defendatur bis manifesta veritas, tamen aduersarij calumnias quasdam tectati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

PRIMVM. Genesis docet homines conditos esse, vt fa cundi, & sexus recta ratione sexum appetat. Loquimur enim concupiscentia, quæ peccatum est, sed de illo appetitu, qui gra natura futurus erat, quem vocant σοφὴν φυσικήν. Et hæc est vere ordinatio diuina sexus ad sexum. Cum autem hæc tio Dei sine singulari opere Dei tolli non possit, sequitur ho hendi matrimonij non posse tolli statutis aut votis. Hæc tur aduersarij, dicunt, initio fuisse mandatum vt replerent nunc repleta terra non esse mandatum coniugium. Videre denter iudicent, Natura hominum formatur illo verbo Dei, cunda, non solum initio creationis, sed tantisper dum hæc natura existet. Sicut hoc verbo terra fit fœcunda, Germinet herbam virentem. Propter hanc ordinationem, non solum initio pit terra producere gramina, sed quotannis vestiuntur agri, existet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis non potest terræ mutari: Ita neq; votis, neq; lege humana potest natura hominis mutari, sine speciali opere Dei.

SECVNDO. Et quia hæc creatio seu ordinatio diuina mine est ius naturale, ideo sapienter & recte dixerunt Iurisconsulti coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturalis. Cum autem naturale sit immutabile, necesse est semper manere ius contrahendi coniugij. Nam vbi natura non mutatur, necesse est & illam ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, nec potest legibus humanis tolli. Ridiculum igitur est, quod aduersarij nugantur initio fuisse mandatum coniugium, nunc non esse. Hoc perinde est, ac si dicerent, Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non ferunt. Olim secum attulerunt ius naturale nascentes, nunc non runt. Nullus faber, fabrilius cogitare quicquam posset, quam ha eptiæ excogitatæ sunt, ad eludendum ius naturæ. Maneat igitur in causſa, quod & scriptura docet, & iurisconsultus sapienter coniunctionem maris & fœminæ esse iuris naturalis. Porro turale vere est ius diuinum, quia est ordinatio diuinitus impressa turæ. Quia autem hoc ius mutari non potest sine singulari Dei, necesse est manere ius contrahendi coniugij, quia ille natu appetitus est ordinatio Dei in natura sexus ad sexum, & propter ius est, alioqui quare vterq; sexus conderetur? Et loquimur pra dictum est, non de concupiscentia, quæ peccatum est, sed

appe

appetitu, quem vocant σοφὸν φυσικὸν, quem concupiscentia non sustulit ex natura, sed accedit, vt nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solum procreationis caussa necessarium sit, sed etiam remedij caussa. Hæc sunt perspicua, & adeo firma, vt nullo modo labefactari queant.

TERTIO. Paulus ait: Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam. Hoc iam expressum mandatum est, ad omnes pertinens, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Aduersarij iubent sibi ostendi præceptum, quod præcipit Sacerdotibus vxores ducere, quasi sacerdotes non sint homines. Nos quæ de natura hominum in genere disputamus, profecto etiam ad sacerdotes pertinere iudicamus. An non præcipit hic Paulus, vt ducant vxorem isti, qui non habent donum continentiæ? Interpretatur enim se ipse paulo post, cum ait: Melius est nubere, quam vri. Et Christus clare dixit: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est, Quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiscentia, quæ inflammat naturalem appetitum, vt iam magis opus sit coniugio, quam in natura integra. Ideo Paulus de coniugio, tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere, Neq; hanc vocem, Melius est nubere, quam vri, vlla humana autoritas, vlla lex, vlla vota tollere possunt, quia hæc non tollunt naturam aut concupiscentiam. Retinent igitur ius ducendi, omnes qui vruntur. Et tenentur hoc mandato Pauli, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, omnes qui non vere continent, de qua re iudicium ad conscientiam cuiusq; pertinet. Nam quod hic iubent petere à Deo continentiam, iubent corpus laboribus & inedia confícere, cur sibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed vt supra diximus, Tantum ludunt aduersarij, nihil agunt serio. Si continentia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus, Reliquos vult Deus vti communi lege naturæ, quam instituit. Non enim vult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita vult illos castos esse, vt remedio diuinitus proposito vtantur, sicut ita vult vitam nostram alere, si cibo, si potu vtamur. Et Gerson testatur, multos fuisse bonos viros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo recte ait Ambrosius: Sola virginitas est, quæ suaderi potest, imperari non potest, res magis voti, quam præcepti est. Si quis hic obiecerit, Christum laudare hos, qui se castrant propter regnum cœlorum, is hoc quoq; consideret, quod tales laudat, qui donum continentiæ habent. Ideo enim addit, Qui potest capere capiat. Non enim placet Christo immunda continentia. Laudamus & nos veram continentiam,

Sed nunc de lege disputamus, & de his, qui non habent donum continentiæ. Res debebat relinqui libera, non debebant injici laquei imbecillibus, per hanc legem.

QVARTO. Dissentit lex Pontificia & à Canonibus Conciliorum. Nam veteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissoluunt, etsi hos, qui in ministerio contraxerunt, remouent ab administratione. Hæc missio istis temporibus bene loco erat, Sed noui Canones, qui non sunt in Synodis conditi, sed nuto consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia & contracta dissoluunt. Idq; palam est, fieri contra mandatum Christi: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij vociferantur in Confutatione, cœlibatum præceptum esse à concilijs. Non accusamus decreta Conciliorum, Nam hæc certa conditione permittunt coniugium, Sed accusamus leges, quas post veteres Synodos humani Pontifices, contra autoritatem Synodorum condiderunt. Atque Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum, quam alijs videri sacrosanctam. Propria igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu huius nouæ Pontificiæ dominationis. Neq; id abs re, Daniel eminebuit hanc notam regno Antichristi, videlicet contemtum mulierum.

QVINTO. Etsi aduersarij non defendunt legem, superstitionis causa, cum videant non solere obseruari, tamen superficiarias opiniones serunt, dum prætexunt religionem. Cœlibatum ideo postulant se requirere, quod sit mundicies, quasi coniugium sit immundicies ac peccatum, aut quasi cœlibatus mereatur remissionem peccatorum & reconciliationem, Coniugium vero non mereatur remissionem peccatorum, &c. Et huc allegant ceremonias legis Mosaicas, quod cum in lege, tempore ministerij sacerdotes separati fuerint ab vxoribus, in nouo Testamento Sacerdotes, cum semper orare debeant, semper debeant continere. Hæc inepta similitudo allegatur non quam demonstratio, quæ cogat Sacerdotes ad perpetuum cœlibatum, cum quidem in ipsa similitudine coniugium concedatur, tantum ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant sancti tunc quoq;, cum non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent. Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. PRIMVM, [illegible] fateri necesse est aduersarios, quod coniugium sit mundum in creatis rebus, quia est sanctificatum verbo Dei, hoc est, est res licita & approbata verbo Dei, sicut copiose testatur scriptura. Christus enim vocat coniugium coniunctionem diuinam, cum ait: Quos Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit: Sanctificantur per verbum & orationem, hoc est, per verbum, ut conscientia sit certa, quod Deus approbet, & per orationem, hoc est,

per fidem, quæ cum gratiarum actione tanquam dono Dei vtitur. Item 1. Cor. 7. Sanctificatur vir infidelis per vxorem fidelem, &c. id est, vsus coniugalis licitus & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut licitum est vti cibo, &c. Item 1. Timoth. 2. Saluatur mulier per filiorum generationem, &c. Si talem locum aduersarij de cœlibatu proferre possent, tum vero miros triumphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum generationem. Quid potuit dici contra hypocrisin cœlibatus honorificentius? quam mulierem saluari ipsis coniugalibus operibus, vsu coniugali, pariendo, & reliquis œconomicis officijs. Quid autem sentit Paulus? Lector obserues addi fidem, nec laudari officia œconomica sine fide, si manserint inquit in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipue fidem, qua mulier accipit remissionem peccatorum, & iustificationem. Deinde addit certum opus vocationis, sicut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum opus certe vocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & saluatur mulier fidelis, quæ in talibus officijs vocationis suæ pie seruit. Hæc testimonia docent coniugium rem licitam esse. Si igitur mundicies significat id, quod coram Deo licitum & approbatum est, Coniugia sunt munda, quia sunt approbata verbo Dei. Et Paulus ait de rebus licitis: Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; vt virginitas in impijs est immunda, ita coniugium in pijs est mundum, propter verbum Dei & fidem.

Deinde si mundicies proprie opponitur concupiscentiæ, significat mundiciem cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adulterium, scortationem. Quare cœlibatus non est mundicies. Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, velut in Abraham, aut Iacob, quam in plerisq; etiam vere continentibus.

Postremo. Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem esse, quod mereatur iustificationem magis quam coniugium, maxime reclamamus. Iustificamur enim neq; propter virginitatem, neq; propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus nos propter eum habere Deum propitium. Hic exclamabunt fortasis, Iouiniani more æquari coniugium virginitati, Sed propter hæc conuicia, non abijciemus veritatem de iusticia fidei, quam supra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio virginitatem. Sicut enim donum dono præstat, Prophetia præstat eloquentiæ, Scientia rei militaris præstat agriculturæ, Eloquentia præstat architectonicæ: Ita virginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut Orator, non est magis iustus coram Deo propter eloquentiam, quam Architectus propter Architectonicam: ita virgo non magis meretur iustificationem

virginitate, quam coniunx coniugalibus officijs, sed vnusquisq[illegible] suo dono fideliter seruire debet, ac sentire, quod propter Chri[illegible] fide consequatur remissionem peccatorum, & fide iustus coram [illegible] reputetur. NEC Christus aut Paulus laudant virginita[illegible] ideo quod iustificet, sed quia sit expeditior, & minus distrahatur [illegible] mesticis occupationibus in orando, docendo, seruiendo. Ideo [illegible] lus ait: Virgo curat ea, quæ sunt Domini. Laudatur igitur [illegible] nitas propter meditationem & studium. Sicut Christus non sim[illegible] ter laudat hos qui se castrant, sed addit, propter regnũ cœlorum, [illegible] est, vt discere aut docere Euangelium vacet. Non enim dicit [illegible] nitatem mereri remissionem peccatorum aut salutem. Ad ex[illegible] Sacerdotum Leuiticorum respondemus, quod non efficiunt op[illegible] perpetuum cœlibatum imponi Sacerdotibus. Deinde imm[illegible] ciæ Leuiticæ non sunt ad nos transferendæ. Consuetudo con[illegible] gem tunc erat immundicia. Nunc non est immundicia, quia P[illegible] dicit, Omnia munda mundis. Liberat enim nos Euangelium [illegible] immundicijs Leuiticis. Ac si quis hoc consilio legem cœlibatu[illegible] fendit, vt illis obseruationibus Leuiticis grauet conscientias, [illegible] perinde aduersandum est, vt Apostoli in Actis Cap. 15. aduers[illegible] his, qui circuncisionem requirebant, & legem Moysi Christia[illegible] ponere conabantur. Interim tamen boni sciant moderari vsum [illegible] iugalem, præsertim cum sunt occupati publicis ministerijs, quæ [illegible] dem sæpe tantum faciunt negotij bonis viris, vt omnes dome[illegible] cogitationes animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quod Paulus [illegible] bet vasa possidere in sanctificatione: Sciunt item, quod inte[illegible] secedendum sit, vt vacent orationi, Sed Paulus hoc ipsum no[illegible] esse perpetuum. Iam talis continentia facilis est bonis & occup[illegible] sed illa magna turba otiosorum Sacerdotum, quæ in collegijs [illegible] his delicijs, ne quidem hanc Leuiticam continentiam præstare [illegible] test, vt res ostendit. Et nota sunt Poëmata: Desidiam puer ille [illegible] solet, odit agentes, &c. MVLTI hæretici male inte[illegible] lege Moysi, contumeliose senserunt de coniugio quales fuerunt [illegible] cratitæ, de quibus supra diximus. Et constat Monachos passim [illegible] tos esse de cœlibatu superstitiosos sermones serere, qui multas [illegible] conscientias propter legitimum vsum coniugij perturbauerunt. [illegible] difficile nobis esset exempla commemorare. Nam etsi non [illegible] nabant coniugium in totum propter procreationem, tamen [illegible] rabant tanquam vitæ genus, quod vix vnquam Deo placeret, au[illegible] te non placeret, nisi propter procreationem. Cœlibatum vero [illegible] bant, tanquam angelicum vitæ genus, hunc prædicabant gratis[illegible] Deo sacrificium esse, mereri remissionem peccatorum, mereri [illegible] reolos, ferre centesimum fructum, & alia infinita. Has relig[illegible]

gelorum Paulus valde improbat ad Coloss. Opprimunt enim cognitionem Christi, cum sentiunt homines se iustos reputari propter ritus obseruationes, non propter Christum : deinde opprimunt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur, noui cultus, & præferuntur præceptis Dei. Quare sedulo aduersandum est in Ecclesia, his superstitiosis persuasionibus de cœlibatu, & vt piæ conscientiæ sciant coniugium Deo placere, & vt intelligant quales cultus approbet Deus. SED aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per superstitionem. Sciunt enim non solere præstari castitatem. Verum prætexunt superstitiosas opiniones, vt imperitis sucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quam Encratitæ, qui quadam specie religionis lapsi videntur, illi Sardanapali consulto abutuntur prætextu religionis.

SEXTO. Cum habeamus tot causas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarum & publica scandala, quæ etiamsi lex non esset iniusta, tamen absterrere bonos viros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni viri de hoc opere questi sunt, vel sua, vel aliorum causa, quos periclitari videbant, sed has querelas nulli pontifices audiunt. Neq; obscurum est, quantum hæc lex noceat, publicis moribus, quæ vitia, quam flagitiosas libidines pepererit. Extant Romanæ satyræ, in his etiamnum agnoscit mores Roma, legitq; suos. Sic vlciscitur Deus contemtum sui doni, suæq; ordinationis, in istis qui coniugium prohibent. Cum autem hoc fieri in alijs legibus consueuerit, vt mutentur, si id euidens vtilitas suaserit, cur idem non fit in hac lege? in qua tot graues causæ concurrunt, præsertim his postremis temporibus, cur mutari debeat. Natura senescit, & fit paulatim debilior, & crescunt vitia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod vitium accuset Deus, ante diluuium, quod accuset ante conflagrationem quinq; vrbium, Similia vitia præcesserunt excidia aliarum vrbium multarum, vt Sybaris, Romæ. Et in his imago temporum proposita est, quæ proxima erunt rerum fini. Ideo inprimis oportuit hoc tempore, seueriſsimis legibus atq; exemplis munire coniugium, & ad coniugium inuitare homines, Id ad magistratus pertinet, qui debent publicam disciplinam tueri. Interim doctores Euangelij vtrunq; faciant, hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios vt donum continentiæ non aspernentur. Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant alias leges optimas, in hac vna lege cœlibatus, ferrei & inexorabiles sunt, cum quidem confiteantur eam simpliciter humani Iuris esse. Et hanc ipsam legem nunc exacerbant multis modis. Canon iubet suspendere Sacerdotes, isti

porum

parum commodi interpretes, ſuſpendunt non ab officio, ſed ab ... ribus. Multos bonos viros crudeliter occidunt, tantum propter ... iugium. Atq; hæc ipſa parricidia oſtendunt hanc legem doctri... eſſe dæmoniorum. Nam diabolus, cum ſit homicida, legem ſuam ... fendit his parricidijs. Scimus aliquid offenſionis eſſe in Schiſm... quod videmur diuulſi ab his, qui exiſtimantur eſſe ordinarij Epi... pi, Sed noſtræ conſcientiæ tutiſsimæ ſunt, poſtquam ſcimus non ... mo ſtudio concordiam conſtituere cupientes, non poſſe placa... uerſarios, niſi manifeſtam veritatem proijciamus, deinde niſi ... ipſis conſpiremus, quod velimus hanc iniuſtam legem defende... tracta matrimonia diſſoluere, interficere Sacerdotes, ſi qui no... temperẽt, in exilium agere miſeras mulieres atq; orbos pueros. ... autem certum ſit has conditiones Deo diſplicere, nihil dolea... nos non habere συμμαχίαν tot parricidiorum cum aduerſarijs.

EXPOSVIMVS cauſſas, quare non poſsimus bona ... entia aſſentiri aduerſarijs, legem Pontificiam de perpetuo cæli... defendentibus, quia pugnet cum iure diuino & naturali, ac diſſen... ab ipſis Canonibus, & ſit ſuperſtitioſa, & plena periculi. Poſtre... quia tota res ſit ſimulata. Non enim imperatur lex religionis cau... ſed dominationis cauſſa, & huic impie prætexitur religio. Nec q... quam à ſanis hominibus, contra has firmiſsimas rationes aſſer... teſt. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus eſt. Nec ... men hos cogit ad coniugium, qui continere volunt, modo ... contineant. Hanc libertatem & Sacerdotibus concedendam eſſe ... timus, nec volumus quenquam vi cogere ad cœlibatum, nec cont... matrimonia diſſoluere. OBITER etiam dum recenſe... argumenta noſtra, indicauimus quomodo aduerſarij vnum ... terum cauillentur, & calumnias illas diluimus: Nunc breuit... commemorabimus, quam grauibus rationibus defendant legem ... mum dicunt à Deo reuelatam eſſe. Videtis extremam impuden... iſtorum nebulonum. Audent affirmare, quod diuinitus reuel... lex de perpetuo cœlibatu, cum aduerſetur manifeſtis Scripturæ ... monijs, quæ iubent, vt vnusquisq; habeat vxorem ſuam propter ... nicationem. Item, quæ vetant diſſoluere contracta matrimonia. ... lus admonet, quem autorem habitura fuerit iſta lex, cum vocat ... doctrinam dæmoniorum. Et fructus indicant autorem, tot mon... libidines, tot parricidia, quæ nunc ſuſcipiuntur prætextu illius ... SECVNDVM argumentum aduerſariorum eſt, quod Sacer... tes debeant eſſe mundi, iuxta illud: Mundamini, qui fertis vasa ... mini. Et citant in hanc ſententiam multa. Hanc rationem q... oſtendant velut maxime ἐυπρόσωπον, ſupra diluimus. Diximus ... virgi...

dignitatem sine fide non esse mundiciem coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud: Omnia munda mundis. Dicimus & hoc, externas mundicias & ceremonias legis non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciem cordis, non requirit ceremonias legis. Et fieri potest, vt cor mariti velut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt πολύγαμοι, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus quam multarum virginum, etiam vere continentium. Quod vero Esaias ait: Mundamini qui fertis vasa Domini, intelligi debet de mundicie cordis, de tota pœnitentia. Cæterum Sancti in externo vsu, scient quatenus conducat moderari vsum coniugalem, & vt Paulus ait: Possidere vasa in sanctificatione. Postremo cum coniugium sit mundum, recte dicitur his, qui in cœlibatu non continent, vt ducant vxores, vt sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis vasa Domini, præcipit, vt immundi cœlibes, fiant mundi coniuges.

TERTIVM argumentum horribile est, quod sit hæresis Iouiniani coniugium Sacerdotum. Bona verba, Nouum hoc crimen est, coniugium esse hæresin. Iouiniani tempore, nondum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium Sacerdotum, Iouiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est videre, quid consilij habuerint aduersarij, in scribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facilime moueri imperitos, si crebro audiant conuicium hæresis, si fingant nostram caussam multis ante iudicijs Ecclesiæ confossam & damnatam esse. Itaq; sæpe falso allegant Ecclesiæ iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplum Apologiæ noluerunt, ne hæc vanitas, ne hæc calumniæ coargui possent. Quod vero ad Iouiniani caussam attinet, de collatione virginitatis & coniugij, supra diximus, quid sentiamus. Non enim æquamus coniugium & virginitatem, etsi neq; virginitas, neq; coniugium meretur iustificationem. Talibus argumentis tam vanis, defendunt legem impiam & perniciosam bonis moribus. Talibus rationibus muniunt Principum animos aduersus iudicium Dei, in quo Deus reposcet rationem, cur dissipauerint coniugia, cur cruciauerint, cur interfecerint Sacerdotes. Nolite enim dubitare, quin vt sanguis Abel mortui clamabat, ita clamat etiam sanguis multorum bonorum virorum, in quos iniuste sæuitum est. Et vleiscetur hanc sæuitiam Deus. Ibi comperietis quam sint inanes hæ rationes aduersariorum, & intelligetis in iudicio Dei, nullas calumnias aduersus verbum Dei consistere, vt ait Esaias: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Nostri principes, quicquid acciderit, consolari se conscientia rectorum consiliorum poterunt, quia etiamsi quid Sacerdotes in contrahendis coniugis male feciſſent, tamen illa dissipatio coniugiorum, illæ proscriptiones,

illa

illa sæuitia manifeste aduersatur voluntati & verbo Dei. Ner
lectat nostros Principes nouitas aut dissidium, sed magis fuit h
da ratio verbi Dei, præsertim in caussa non dubia, quam aliar
rum omnium.

DE MISSA.

INITIO hoc iterum præfandum est, nos non abolere Mis
sed religiose retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Miss
gulis Dominicis, & alijs festis, in quibus porrigitur Sacramen
his qui vti volunt, postquam sunt explorati atq; absoluti. Et se
tur vsitatæ ceremoniæ publicæ, ordo lectionum, orationum,
tus, & alia similia. Aduersarij longam declamationem haben
vsu latinæ linguæ in Missa, in qua suauiter ineptiunt, quomodo
sit auditori indocto in fide Ecclesiæ, Missam non intellectam
re, videlicet, fingunt ipsum opus audiendi, cultum esse, & pro
sine intellectu. Hæc nolumus odiose exagitare, sed iudicio
rum relinquimus. Nosq; ideo commemoramus, vt obiter ad
neamus, & apud nos retineri latinas lectiones atq; orationes.
autem ceremoniæ debeant obseruari, tum vt discant homines
pturam, tum vt verbo admoniti concipiant fidem, timorem,
ita orent etiam, nam hi sunt fines ceremoniarum: Latinam
guam retinemus, propter hos, qui latine discunt atq; intelli
Et admiscemus Germanicas cantiones, vt habeat & populus,
discat, & quo excitet fidem & timorem. Hic mos semper in
sijs fuit. Nam etsi aliæ frequentius, aliæ rarius admiscuerun
manicas cantiones, tamen fere vbiq; aliquid canebat populus
gua. Illud vero nusquam scriptum aut pictum est, hominibus
desse opus audiendi lectiones non intellectas, prodesse cerem
non quia doceant, vel admoneant, sed ex opere operato, q
fiant, quia spectentur. Male valeant istæ Pharisaicæ opinione

QVOD vero tantum sit apud nos publica Missa, seu com
nis, nihil fit contra catholicam Ecclesiam. Nam in Græcis parr
ne hodie quidem fiunt priuatæ Missæ, sed fit vna publica
idq; tantum Dominicis diebus, & Festis. In Monasterijs se
tidie Missa, sed tantum publica. Hæc sunt vestigia morum
rum. Nusquam enim veteres Scriptores ante Gregorium, m
nem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint initia
omittimus, hoc constat, quod postquam Monachi mendicare
gnare cœperunt, ex falsissimis persuasionibus, & propter quæ
auctæ sunt, vt omnes boni viri diu iam eius rei modum desid
rint. Quanquam S. Franciscus recte voluit ei rei prospicere, q
stituit, vt singula collegia quotidie vnica communi Missa co

esset. Hoc postea mutatum est, siue per superstitionem, siue quæ-dam caussa. Ita vbi commodum est, instituta maiorum mutant ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit in Asia Synaxin ter celebratã esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidem ait, hunc morem ab Apostolis traditum esse, Sic enim inquit: σωάξεις δὲ ἐπιτελόμενα ταχθῆσαι εἰσὶμ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τετράδι, καὶ πρωσαββάτῳ, καὶ κυριακῇ.

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, vt probent Missam esse sacrificium: tamen ille ingens tumultus verborum, prolata hac vnica responsione conflesceret, quod hæc quamuis longa coaceruatio autoritatum, rationum, testimoniorum, non ostendat, quod Missa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata pro alijs mereatur eis remissionem venialium, & mortalium peccatorum culpæ & pœnæ. Hæc vna responsio euertit omnia, quæ aduersarij obijciunt, non solum in hac Confutatione, sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ediderunt. Et hic caussæ status est, de quo ita nobis admonendi sunt lectores, vt AEschines admonebat Iudices, vt perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum aduersario dimicarent ipsi de statu controuersiæ, nec sinerent eum extra caussam egredi. Ad eundem modum hic aduersarij nostri cogendi sunt, vt de re proposita dicant. Et cognito controuersiæ statu, facilima erit dijudicatio de argumentis in vtraq; parte. Nos enim in Confessione nostra ostendimus, nos sentire, quod Cœna Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata pro alijs viuis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem peccatorum, culpæ aut pœnæ. Et huius status clara & firma probatio est hæc, quia impossibile est consequi remissionem peccatorum propter opus nostrum ex opere operato, sed fide oportet vinci terrores peccati & mortis, cum erigimus corda cognitione Christi, & sentimus nobis ignosci propter Christum, ac donari merita & iusticiam Christi, Roma. 5. Iustificati ex fide, pacem habemus. Hæc tam certa, tam firma sunt, vt aduersus omnes portas inferorum consistere queant. Si quantum opus est, dicendum fuit, iam caussa dicta est. Nemo enim sanus, illam Pharisaicam & Ethnicam persuasionem de opere operato, probare potest. Et tamen hæc persuasio hæret in populo, hæc auxit in infinitum Missarum numerum. Conducuntur enim Missæ ad iram Dei placandam, & hoc opere remissionem culpæ & pœnæ consequi volunt, volunt impetrare quicquid in omni vita opus est, Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam opinionem docuerunt in Ecclesia Monachi & Sophistæ.

Quanquam autem caussa iam dicta est, tamen quia aduersarij multas scripturas inepte detorquent ad defensionem suorum errorum;

errorum, pauca ad hunc locum addemus. Multa de sacrificio in Confutatione dixerunt, cum nos in Confessione nostra consulto, id nomen propter ambiguitatem vitauerimus. Rem exposuimus, quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum improbamus abusus. Nunc male detortas scripturas explicemus, necesse est initio, quid sit sacrificium exponere. Toto iam decennio infinita pene volumina ederunt aduersarij de sacrificio, neq; quisquam eorum definitionem sacrificij hactenus posuit. Tantum arripiunt nomen sacrificij, vel scripturis, vel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi sacrificium significet, quicquid ipsis libet.

QVID SIT SACRIFICIVM, ET QVÆ SINT SACRIFICII SPECIES.

SOCRATES in Phædro Platonis ait, se maxime cupidum diuisionum, quod sine his nihil neq; explicari dicendo, neq; intelligi possit, ac si quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc se assectari, eiusq;, tanquam Dei, vestigia sequi. Et iubet diuidere in ipsis articulis membra secare, ne quod membrum, mali coqui more, quassatum frangat. Sed hæc præcepta aduersarij magnifice contemnunt, ac vere sunt iuxta Platonem κακοὶ μάγειροι, sacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum species sacrificij recensuerimus. THEOLOGI recte solent distinguere Sacramentum & sacrificium. Sit igitur genus horum, vel ceremonia, vel opus sacrum. Sacramentum est ceremnia, vel opus, quo Deus nobis exhibet hoc, quod offert annexa ceremoniæ promissio, vt Baptismus est opus, non quod nos Deo offerimus, sed quo Deus nos baptizat: videlicet, minister vice Dei, & hic offert & exhibet Deus remissionem peccatorum, &c. iuxta promissionem, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Econtra. Sacrificium est ceremonia, vel opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus, Sunt autem sacrificij species proximæ duæ, nec sunt pugnantes. Quoddam est sacrificium propitiatorium, id est, opus satisfactorium pro culpa, & pœna, hoc est, reconcilians Deum, seu placans iram Dei, seu quod meretur alijs remissionem peccatorum. Altera species est sacrificium εὐχαριστικὸν, quod non meretur remissionem peccatorum, aut reconciliationem, sed fit à reconciliatis, vt pro accepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiam referamus. HAS duas species sacrificij diligenter cognopere oportet & in hac controuersia, & in alijs multis disputationibus

nibus in conspectu, & ob oculos positas habere, & singulari diligentia cauendum est, ne confundantur. Quod si modus huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus. Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebræos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanquam ad sua domicilia, possunt. Dicebantur enim in lege, quædam propitiatoria sacrificia propter significationem, seu similitudinem, non quod mererentur remissionem peccatorum coram Deo. Sed quia merebantur remissionem peccatorum, secundum iusticiam legis, ne illi pro quibus fiebant excluderentur ab ista politia. Dicebantur itaq; propitiatoria, pro peccato, pro delicto holocaustum. Illa vero erant εὐχαριστικὰ, oblatio, libatio, retributiones, primitiæ, decimæ. Sed reuera vnicum tantum in mundo fuit sacrificium propitiatorium, videlicet mors Christi, vt docet Epistola ad Ebræos, quæ ait: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum, auferri peccata. Et paulo post de voluntate Christi: In qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Iesu Christi, semel. Et Esaias interpretatur legem, vt sciamus mortem Christi vere esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationem, non ceremonias legis, quare ait: Postquam posuerit animam suam, hostiam pro delictis, videbit semen longæuum, &c. Nam vocabulum אשם quo hic vsus est, significat hostiam pro delicto, quæ in lege significauit, quod ventura esset hostia quædā satisfactura pro peccatis nostris, & reconciliatura Deum, vt scirent homines, quod non propter nostras iusticias, sed propter aliena merita, videlicet Christi, velit Deus nobis reconciliari. Paulus idem nomen אשם interpretatur peccatum, Roman. 8. De peccato damnauit peccatum, id est, peccatum puniuit de peccato, id est, per hostiam pro peccato. Significantia verbi facilius intelligi potest ex moribus gentium, quos videmus ex patrum sermonibus male intellectis acceptos esse. Latini vocabant piaculum, hostiam, quæ in magnis calamitatibus vbi insigniter videbatur Deus irasci, offerebatur ad placandam iram Dei, & fecerunt aliquando humanis hostijs, fortassis quia audierant quandam humanam hostiam placaturam esse Deum toti generi humano. Graeci alibi καθάρματα, alibi περιψήματα appellauerunt. Intelligunt igitur Esaias & Paulus, Christum factum esse hostiam, hoc est, piaculum, vt ipsius meritis, non nostris reconciliaretur Deus. Manet ergo hoc in caussa, quod sola mors Christi, est vere propitiatorium sacrificium. Nam Leuitica illa sacrificia propitiatoria, tantum sic appellabantur ad significandum futurum piaculum. Propterea similitudine quadam erant satisfactiones redimentes iusticiam legis,

ne ex politia, excluderentur isti qui peccauerant. Debebant autem cessare post reuelatum Euangelium. Et quia cessare in Euangelij reuelatione debebant, non erant vere propitiationes, cum Euangelium ideo promissum sit, vt exhibeat propitiationem. NVNC ergo quæ sunt sacrificia εὐχαριστικὰ, quæ vocantur sacrificia laudis, predicatio Euangelij, fides, inuocatio, gratiarumactio, confessio, affectiones sanctorum, Imo omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, vel applicabiles pro aliis, quæ mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu conciliationem. Fiunt enim a reconciliatis. Et talia sunt sacrificia noui Testamenti, sicut docet Petrus 1. Petri 2. Sacerdotium sanctum vt offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ spirituales, non tantum pecudibus, sed etiam humanis operibus ex opere operato oblatis, quia spirituale significat motus Spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Roman. 12. Exhibete corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat autem cultus rationalis, cultum in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, vt in motibus timoris, & fiduciæ erga Deum. Opponitur igitur nouus cultui Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam cultus in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Idem docet Epistola ad Hebræos Cap. 13. Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo. Et addit interpretationem, id est, fructum labiorum confitentium nomine eius. Iubet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum actionem, confessionem & similia. Hæc valent non ex opere operato, sed propter fidem. Id monet particula per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum. IN SVMMA cultus noui Testamenti est spiritualis, hoc est, est iusticia fidei in corde, & fructus fidei. Ideoque abrogat Leuiticos cultus. Et Christus ait Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater talis quærit, qui adorent eum. Deus est spiritus, & eos qui adorant eum in Spiritu & veritate oportet adorare. Hæc sententia clare damnat opiniones de sacrificijs, quæ fingunt ex opere operato valere, Etsi licet quod oporteat spiritu, id est, motibus cordis & fide adorare. Ita & Prophetæ damnant in veteri Testamento opinionem popularem opere operato, & docent iusticiam, & sacrificia spiritus, Ieremias 7. Non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra AEgypti, de holocaustis & victimis, Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, &c. Quomodo existimemus Iudæos hanc concionem excepisse, qua videtur palam pugnare cum Moyse. Constabat enim Deum præcepisse patribus de holocaustis ac victimis, sed Ieremias opponit se de sacrificijs damnat, hanc non tradiderat Deus, videlicet, quod

nibus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, quod hoc præceperit Deus, Audite me, hoc est, credite mihi, quod ego sim Deus vester, quod velim sic innotescere, cum misereor & adiuuo, nec habeam opus vestris victimis: confidite, quod ego velim esse Deus, iustificator, saluator, non propter opera, sed propter verbum & promissionem meam, à me vere & ex corde petite, & expectate auxilium. DAMNAT opinionem de opere operato & Psalm. 49. Qui repudiatis victimis, requirit inuocationem: Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse veram θεραπείαν, hunc esse verum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item Psalm. 50. Sacrificium & oblationem noluisti, Aures autem aperuisti mihi, id est, verbum mihi proposuisti, quod audirem, & requiris, vt credam verbo tuo, & promissionibus tuis, quod vere velis misereri, opitulari, &c. Item Psalm. 50. Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item Psalm. 4. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino Iubet sperare, & dicit, id esse iustum sacrificium, significans cætera sacrificia non esse vera, & iusta sacrificia. Et Psalm. 115. Sacrificabo hostiam laudis, & nomẽ Domini inuocabo. Vocat inuocationem hostiam laudis. Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quæ docent, quod sacrificia ex opere operato non reconcilient Deum, Ideoq; in nouo Testamento abrogatis cultibus Leuiticis docet fore, vt noua & munda sacrificia fiant, videlicet, fides, inuocatio, gratiarumactio, confessio & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & similia. ET de his sacrificijs loquitur Malachias: Ab ortu solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduersarij ad missam, & allegant autoritatem Patrum. Facilis est autem responsio, quod vt maxime loqueretur de missa, non sequatur, Missam ex opere operato iustificare, aut applicatam alijs mereri remissionem peccatorum, &c. Nihil horum dicit Propheta, quæ monachi & sophistæ impudenter affingunt. CAETERVM ipsa prophetæ verba offerunt sententiam. Primum enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini, Id fit per prædicationem Euangelij. Per hanc enim innotescit nomen Christi, & misericordia patris in Christo promissa cognoscitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium, Hi inuocant Deum, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confessione, hi bene operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda, significant non ceremoniam ex opere operato,

sed omnia illa sacrificia, per quæ fit magnum nomen Domini, scil-
cet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confessionem
&c. Et facile patimur, si quis hic velit complecti ceremoniam, mod-
neq; intelligat solam ceremoniam, neq; doceat ceremoniam ex op-
re operato prodesse. Sicut enim inter sacrificia laudis, hoc est, in-
laudes Dei, complectimur prædicationem verbi, ita laus esse pot-
seu gratiarumactio, ipsa sumtio cœnæ Domini, sed non ex op-
operato iustificans aut applicanda alijs, vt mereatur eis remissio-
peccatorum, Sed paulo post exponemus, quomodo & ceremoni-
crificium sit. Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui T-
stamenti, non solum de cœna Domini loquitur, item quia non pa-
cinatur Pharisaicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra
facit, sed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per q-
vere fit magnum nomen Domini. CITATVR ex Mala-
& alius locus, Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum
quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia
locus aperte requirit sacrificia iustorum, quare non patrocinat
opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia filiorum Leui, h-
est, docentium in nouo Testamento, prædicatio Euangelij, & no-
fructus prædicationis, sicut Paulus ait Roman. 15. Sacrifico Euang-
lium Dei, vt oblatio gentium fiat accepta, sanctificata Spiritu sanc-
id est, vt gentes fiant hostiæ, acceptæ Deo per fidem, &c. Nam
mactatio in lege, significabat, & mortem Christi, & prædicatio-
Euangelij, qua hanc vetustatem carnis mortificari oportet, & inc-
nouam, & æternam vitam in nobis. Sed aduersarij vbiq; sacrifici-
men ad solam ceremoniam detorquent, prædicationem Euangelij,
dem, inuocationem, & similia omittunt, cum ceremonia propter
instituta sit. Et nouum Testamentum debeat habere sacrificia con-
non ceremonialia pro peccatis facienda, more Leuitici Sacerdo-

ALLEGANT & iuge sacrificium, quod sicut in lege fuit
sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrificium noui Testamen-
Bene cum aduersarijs agitur, si patimur nos vinci allegorijs. C-
stat autem quod allegoriæ non pariunt firmas probationes. Q-
quam nos quidem facile patimur, Missam intelligi iuge sacrifici-
modo vt tota Missa intelligatur, hoc est, ceremonia cum prædica-
ne Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarumactione. Nam hæc
coniuncta, sunt iuge sacrificium noui Testamenti, quia ceremo-
propter hæc instituta est, nec ab his diuellenda est. Ideo Paulus
Quoties comedetis panem hunc, & poculum Domini bibetis, a-
tiate mortem Domini. Illud vero nullo modo sequitur ex hoc
Leuitico, quod ceremonia sit opus ex opere operato iustificans,
applicandum pro alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum,

Et typus apte pingit non ceremoniam solam, sed etiam prædicationem Euangelij. In Nume. Cap. 28. Tres ponuntur partes illius quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio similæ. Lex habebat picturas seu vmbras rerum futurarum. Ideo in hoc spectaculo Christus, & totus cultus noui Testamenti pingitur. Crematio agni significat mortem Christi. Libatio significat vbiq; in toto mundo credentes, illius agni sanguine aspergi per Euangelij prædicationem, hoc est, sanctificari, sicut Petrus loquitur, In sanctificationem spiritus, in obœdientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio similæ, significat fidem, inuocationem, & gratiarumactionem in cordibus. Vt igitur in veteri Testamento vmbra cernitur, ita in nouo res significata quærenda est:, non alius typus tanquam ad sacrificium sufficiens. Quare etiamsi ceremonia est memoriale mortis Christi, tamen sola non est iuge sacrificium, sed ipsa memoria est iuge sacrificiū, hoc est, prædicatio, & fides, quæ vere credit Deum morte Christi reconciliatum esse. Requiritur libatio, hoc est, effectus prædicationis, vt per Euangelium aspersi sanguine Christi, sanctificemur, mortificati, ac viuificati. Requiruntur & oblationes, hoc est, gratiarumactiones, confessiones, & afflictiones. Sic abiecta Pharisaica opinione de opere operato, intelligamus significari cultum spiritualem, & iuge sacrificium cordis, quia in nouo Testamento corpus bonorum, hoc est, Spiritus sanctus, mortificatio & viuificatio, requiri debent. Ex his satis apparet, typum de iugi sacrificio, nihil contra nos facere, sed magis pro nobis, quia nos omnes partes significatas iugi sacrificio requirimus. Aduersarij falso somniant solam ceremoniam significari, non etiam prædicationem Euangelij, mortificationem & viuificationem cordis, &c. NVNC igitur boni viri facile iudicare poterunt, falsissimam hanc criminationem esse, quod iuge sacrificiū aboleamus. Res ostendit, qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu religionis trahūt ad se regnum mundi, & abiecta cura religionis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur velut reges mundi, qui nouos cultus instituerunt in Ecclesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent ceremoniam, eamq; conferunt publice ad sacrilegum quæstum. Postea fingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam & omnia bona. In concionibus non docent Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt gratis remitti peccata propter Christum, sed proponunt cultus sanctorum, satisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines coram Deo iustificari. Et harum quædam cum sint manifeste impiæ, tamen vi defenduntur. Si qui concionatores volunt perhiberi doctiores, tradunt quæstiones Philosophicas, quas neq; populus, neq; ipsi qui proponunt intelligunt.

gunt. Postremo qui sunt tolerabiliores, legem docent, de iustitia fidei nihil dicunt. Aduersarij in Confutatione miras Tragœdias gunt, de desolutione templorum, quod videlicet, stent inornata sine candelis, sine statuis. Has nugas iudicant esse ornatum Ecclesiarum. Longe aliam desolationem significat Daniel, videlicet, ignorationem Euangelij. Nam populus obrutus multitudine & varietate traditionum atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ Christianæ. Quis enim vnquam de populo intellexit doctrinam de pœnitentia, quam aduersarij tradiderunt? Et hic principuus locus est doctrinæ Christianæ. Vexabantur conscientiæ enumeratione delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratuito sequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab aduersarijs mentio, de exercitijs fidei luctantis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutæ erant. Ad hæc accessit horribilis prophanatio missarum, & alij multi impij cultus in templis. Hæc est desolatio, quam Daniel describit. ECONTRA Dei beneficia apud nos seruiunt ministerio verbi Sacerdotes, docent Euangelium de beneficijs Christi, ostendunt remissionem peccatorum gratuito contingere propter Christum. Hæc doctrina affert firmam consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum, quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; vsu Sacramentorum. Quanquam iuge sacrificium esset vsus Sacramenti, tamen nos magis retinemus, quam aduersarij, quia apud illos Sacerdotes mercede conducuntur Sacramento. Apud nos crebrior & religiosior vsus est. Nam populus vtitur, sed prius institutus atq; exploratus. Docentur enim homines de vero vsu Sacramenti, quod ad hoc institutum sit, vt sit sigillum, & testimonium gratuitæ remissionis peccatorum. Monet, debeat pauidas conscientias admonere, vt vere statuant, & credant sibi gratis remitti peccata. Cum igitur & prædicationem Euangelij, & legitimum vsum Sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Et si de externa specie dicendum est, frequentia in templis apud nos maior est, quam apud aduersarios. Tenemus enim auditoria vtilibus & perspicuis concionibus. Verum aduersariorum doctrinam, nunquam neq; populus, neq; doctores intelexerunt. Et verus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia, vtilis & perspicua, vsus pius Sacramentorum, oratio ardens, & similia. Candelæ, vasa aurea, & similes ornatus, decent, sed non sunt proprij ornatus Ecclesiæ. Quod si aduersarij in talibus rebus collocant cultus, non in prædicatione Euangelij, in fide, in certaminibus sibi sunt in istis numerandi, quos Daniel describit colere Deum auro & argento.

ALIT

ALLEGANT & ex epistola ad Hebræos: Omnis Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus, constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, Cum in nouo Testamento sint pontifices & sacerdotes, sequitur quod sit & sacrificiũ aliquod pro peccatis. Hic locus vel maxime mouet indoctos, præsertim cum illa pompa Sacerdotij & sacrificiorũ veteris testamenti, offunditur oculis. Hæc similitudo decipit imperitos, vt iudicent oportere ad eundem modum, apud nos existere aliquod ceremoniale sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, sicut in veteri Testamento. Neq; aliud est ille cultus missarum, & reliqua politia Papæ, quam κακοζηλία Leuiticæ politiæ male intellectæ.

ET cum sententia nostra habeat præcipua testimonia, in epistola ad Hebræos, tamen aduersarij locos ex ista epistola truncatos contra nos detorquent, vt in hoc ipso loco, vbi dicitur Pontificem constitui, vt offerat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim attexit Christum pontificem. Verba præcedentia de Leuitico sacerdotio loquuntur, & significant Leuiticum pontificatum, fuisse imaginem pontificatus Christi. Nam sacrificia Leuitica, pro peccatis, non merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago sacrificij Christi, quod vnum futurum erat propitiatorium sacrificium, vt supra diximus. Itaq; epistola magna ex parte, consumitur in hoc loco, quod vetus Pontificatus, & vetera sacrificia non fuerint ad hoc instituta, vt mererentur remissionem peccatorũ coram Deo, seu reconciliationem, sed tantum ad significandum futurum sacrificium, vnius Christi. Oportuit enim sanctos in veteri Testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donandæ propter Christũ, sicut & sancti in nouo Testamento iustificantur. Omnes sanctos ab initio mundi sentire oportuit, hostiam & satisfactionem fore pro peccato Christũ, qui promissus erat, sicut Esaias docet cap. 53. Cum posuerit animam suam hostiam pro peccato, &c. Cum igitur in veteri Testamento, sacrificia non mererentur reconciliationem, nisi similitudine quadam, merebantur enim reconciliationem politicam, Sed significarent venturum sacrificium: Sequitur vnicum esse sacrificium Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum est in nouo Testamento sacrificium, applicandum pro peccatis aliorum, præter vnum Christi sacrificium in cruce. TOTA via erram, qui fingunt sacrificia Leuitica coram Deo meruisse remissionẽ peccatorum, Et hoc exemplo sacrificia applicanda pro alijs in nouo Testamento requirunt, præter mortem Christi. Hæc imaginatio simpliciter obruit meritum passionis Christi, & iusticiam fidei, & corrumpit veteris & noui Testamenti doctrinam, & pro Christo alios mediatores & propitiatores nobis efficit, Pontifices & sacrificulos,

qui quotidie vendunt operam suam in templis. Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo Testamento Pontificem esse, qui pro peccatis offerat, tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutionem confirmat tota epistola ad Hebræos. Et id prorsus esset alios mediatores constituere præter Christum, si aliam satisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & recõciliantem Deum præter mortem Christi requireremus. Deinde quia Sacerdotium noui Testamenti, est ministerium spiritus, vt docet Paulus 2. Cor. 3. Ideo vnicum habet sacrificium Christi satisfactorium, & applicatum pro peccatis aliorum, Cæterum nulla habet sacrificia similia leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs possint, sed exhibet alijs Euangelium & Sacramenta, vt per hæc concipiant fidem & Spiritum sanctum, & mortificentur & viuificentur, quia ministerium spiritus, pugnat cum applicatione operis operati. Est enim ministerium spiritus, per quod Spiritus sanctus efficax est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & viuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimvs rationem, quare missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionẽ, quia vtrunq; pugnat cum iusticia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, vinci terrores peccati & mortis, vllo opere aut vlla re, nisi fide in Christum, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Adhæc ostendimus scripturas, quæ contra nos citantur, minime patrocinari impiæ opinioni aduersariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni viri apud omnes gentes possunt: Quare repudiandus est error Thomæ, qui scripsit corpus Domini semel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, vt habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum. Repudiaudi sunt & reliqui communes errores, quod missa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item quod applicata pro alijs etiam iniustis non ponentibus obicem, mereatur eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Hæc omnia falsa & impia sunt, nec per ab indoctis monachis conficta, & obruunt gloriam passionis Christi & iusticiam fidei. Et ex eis erroribus infiniti alij nati sunt, quantum missæ valeant applicatæ simul pro multis, quantum valeant singulæ pro singulis. Sophistæ habent descriptos gradus meritorum, sicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Deinde vendunt missam, tanquam precium, ad impetrandum quod quisq; expetit, mercatoribus, vt felix sit negotiatio, venatoribus, vt felix sit venatio, & alia infinita. Postremo transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione Sacramenti, à pœnis

pœnis

gatorij, Cum sine fide nec viuis missa prosit, neq; ex scripturis aduersarij afferre vel vnam syllabam possint, ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna autoritate docent, neq; Ecclesiæ veteris, neq; patrum testimonia habeant.

QVID PATRES DE SACRIFICIO SENSERINT.

ET quoniam loca scripturæ, quæ contra nos citantur, explicauimus, de patribus etiam respondendum est: non ignoramus Missam à patribus appellari sacrificium, sed hi non volunt Missam ex opere operato, conferre gratiam, & applicatam pro alijs mereri eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Vbi leguntur hæc portenta verborum apud Patres? sed aperte testantur, se de gratiarum actione loqui. Ideoq; vocant εὐχαριστίαν. Diximus autem supra sacrificium εὐχαριστικὸν non mereri reconciliationem, sed fieri à reconciliatis, sicut afflictiones non meretur reconciliationem, sed tunc sunt sacrificia εὐχαριστικὰ, quando reconciliati sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Patrum dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Certum est enim, illa figmenta de merito operis operati, nusquam extare apud Patres. Sed vt tota caussa magis perspici possit, dicemus & nos de vsu Sacramenti, ea quæ certum est, consentanea esse patribus & scripturæ.

DE VSV SACRAMENTI, ET DE SACRIFICIO.

QVIDAM belli homines fingunt cœnam Domini institutam esse, propter duas caussas. Primum, vt sit nota & testimonium professionis, sicut terra forma cuculli, est signum certæ professionis. Deinde cogitant, præcipue talem notam Christo placuisse, videlicet conuiuium, vt significaret mutuam inter Christianos coniunctionem atq; amicitiam, quia symposia sunt signa fœderum, & amicitiæ. Sed hæc opinio est ciuilis, nec ostendit præcipuum vsum rerum à Deo traditarum. Tantum de caritate exercenda loquitur, quam homines prophani & ciuiles, vtcunq; intelligunt, De fide non loquitur, quæ quid sit, pauci intelligunt.

SACRAMENTA sunt signa voluntatis Dei erga nos, non tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte definiunt Sacramenta in nouo Testamento esse signa gratiæ, Et quia in Sacramento duo sunt, signum & verbum. Verbum in nouo Testamento est promissio

gratiæ addita signo. Promissio noui Testamenti est promissio remi
sionis peccatorum, sicut textus hic dicit, Hoc est corpus meum
quod pro vobis datur, Hic est calix noui Testamenti, cum sanguine
meo, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ver
bum igitur offert remissionem peccatorũ, Et ceremonia est quasi
ctura verbi seu sigillum, vt Paulus vocat, ostendens promissionem
Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur, ita inutilis
ceremonia, nisi fides accedat, quæ vere statuat hic offerri remissi
peccatorum. Et hæc fides erigit contritas mentes. Et sicut verbum
ad hanc fidem excitandam traditum est, Ita Sacramentum institu
tum est, vt illa species incurrens in oculos, moueat corda ad cre
dendum. Per hæc enim, videlicet per verbum & Sacramentum, do
natur Spiritus sanctus. Et talis vsus Sacramenti, cum fides vivi
perterrefacta corda, cultus est noui Testamenti, quia nouum Te
mentum habet motus spirituales, mortificationem & viuifica
nem. Et ad hunc vsum instituit Christus, cum iubet facere in
commemorationem. Nam meminisse Christi, non est otiosa spe
culi celebratio, aut exempli caussa instituta, sicut in tragœdijs ce
bratur memoria Herculis aut Vlysis, Sed est meminisse beneficii
Christi, eaq; fide accipere, vt per ea viuificemur. Ideo Psalmus
Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator D
minus, Escam dedit timentibus se. Significat enim voluntatem
misericordiam DEI agnoscendam esse in illa ceremonia. Illa
tem fides, quæ agnoscit misericordiam viuificat. Et hic princip
vsus est Sacramenti, in quo apparet, qui sint idonei ad Sacramen
tum, videlicet, perterrefactæ conscientiæ, & quomodo vti debeant

ACCEDIT & sacrificium, Sunt enim vnius rei plures
Postquam conscientia fide erecta, sensit ex qualibus terroribus li
retur; tum vero serio agit gratias pro beneficio & passione Chri
& vtitur ipsa ceremonia ad laudem Dei, vt hac obœdientia gratitu
nem ostendat, & testetur se magnificare dona Dei. Ita fit cerem
sacrificium laudis, Ac Patres quidem de duplici effectu loquuntur
de consolatione conscientiarum, & de gratiarumactione seu
Horum effectuum prior ad Sacramenti rationem pertinet, poster
pertinet ad sacrificium. De consolatione ait Ambrosius: Aud
ad eum & absoluimini, quia est remissio peccatorum. Qui
quæritis? Audite ipsum dicentem: Ego sum panis vitæ, qui
me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam. Hic
in Sacramento offerri remissionem peccatorum, testatur & fide
pi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam
Patres, quæ omnia detorquent aduersarij ad opus operatum
applicandum pro alijs, cum Patres aperte requirant fidem,

propria cuiusq; consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiarumactione, qualis illa est suauissime dicta à Cypriano, de pie communicantibus: Pietas, inquit, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam vberis beneficij largitori, id est, pietas intuetur data & condonata, hoc est, confert inter se magnitudinem beneficiorum Dei, & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias, &c. Et hinc extitit appellatio εὐχαριστίας in Ecclesia. Neq; vero ceremonia ipsa est gratiarumactio ex opere operato, applicanda pro alijs, vt mereatur eis remissionem peccatorum, &c. vt liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iusticia fidei, quasi ceremonia, sine fide prosit, aut facienti aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSÆ.

ADVERSARII reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumenta ex appellationibus Missæ, quæ non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur, Missam, etiamsi vocatur sacrificium, opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatum pro alijs, mereri eis remissionem peccatorum, &c. λειτουργία, inquiunt, significat sacrificium. Et Græci Missam appellant liturgiam. Cur hic omittunt appellationem veterem Synaxis, quæ ostendit, Missam olim fuisse multorum communicationem? Sed dicamus de Liturgia. Ea vox non significat proprie sacrificium, sed potius publicum ministerium, & apte quadrat ad nostram sententiam, quod videlicet vnus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini, sicut vnus minister docens exhibet Euangelium populo, sicut ait Paulus: Sic nos existimet homo, tanquam ministros Christi, & dispensatores Sacramentorum DEI, hoc est, Euangelij, & Sacramentorum. Et 2. Cor. 3. Propter caussam Christi, legatione fungimur, tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Christi caussa, reconciliamini, &c. Ita apte quadrat nomen λειτουργία ad ministerium. Est enim vetus verbum, vsurpatum in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcis, onera publica, sicut tributum, sumtum instruendæ classis, aut similia, vt testatur oratio Demosthenis πρὸς λεπτίνην, quæ tota consumitur in disputatione de publicis muneribus & immunitatibus, φήσει δὲ ἀναξίους τινὰς ἀνθρώπους εὑρομένους ἀτέλειαν ἐκδεδικέναι τὰς λειτουργίας, id est, dicet indignos quosdam homines inuenta immunitate detrectare publica onera. Et sic Romanis temporibus locuti sunt, vt ostendit rescriptum Pertinacis. ff. de iure immunitatis. L. Semper. εἰ καὶ μὴ πόσων λειτουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνεῖται,

Eos

Etsi non liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natu-
rum. Et commentarius Demosthenis, scribit λειτουργίαν genus est
tributorum, sumtus ludorum, sumtus instruendarum nauium, cura-
di gymnasij, & similium publicarum curationum. Et Paulus pro col-
latione vsurpauit 2. Corinth. 9. Officium huius collationis non so-
lum supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam efficit, vt plures Ec-
vbertim agant gratias, &c. Et ad Philippenses 2. appellat Epaph-
ditum λειτουργὸν ministrum necessitatis suæ, vbi certe non po-
intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cu-
exempla vbiq; obuia sint legentibus Græcos scriprores, in quib-
λειτουργία vsurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu mini-
rijs. Et propter diphthongum Grammatici non deducunt à λιτ-
quod significat preces, sed à publicis bonis, quæ vocant λεῖτα, vt
λειτουργέω curo, tracto publica bona. ILLVD est ridicul-
quod argumentantur altaris mentionem fieri in sacris literis, qu-
necesse sit Missam esse sacrificium, cum parabula altaris per sim-
tudinem à Paulo citetur. Et missam fingunt dictam ab altari מזבח
Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiam, nisi vole-
ostentare scientiam Hebraicæ linguæ? Quorsum opus est procul q-
rere etymologiam? cum extet nomen Missa Deutero. 16. vbi sig-
cat collationes, seu munera populi, non oblationem Sacerdo-
Debebant enim singuli venientes ad celebrationem Paschæ aliq-
munus, quasi symbolum afferre. Hunc morem initio retinuerunt
Christiani. Conuenientes afferebant panes, vinum & alia, vt te-
tur Canones Apostolorum. Inde sumebatur pars quæ consecrare-
Reliquum distribuebatur pauperibus. Cum hoc more retinuerun-
nomē collationum, Missa, Et propter tales collationes apparet e-
alicubi Missam dictam esse ἀγαπὴν, nisi quis mauult ita dictam e-
propter commune conuiuium, sed omittamus has nugas. Ridicul-
est enim aduersarios in re tanta adeo leues coniecturas afferre. N-
etiamsi Missa dicitur oblatio, quid facit vocabulum ad illa somni-
opere operato & applicatione, quam fingunt alijs mereri remissi-
nem peccatorum? Et potest oblatio dici propterea, quia ibi offer-
tur orationes, gratiarũactiones, & totus ille cultus, sicut & εὐχαρ-
dicitur, Verum neq; ceremoniæ, neq; orationes ex opere operato
ne fide prosunt. Quanquam nos hic non de orationibus, sed pro-
de cœna Domini disputamus. GRAECVS Canon etiam m-
ta dicit de oblatione, sed palam ostendit, se non loqui proprie de
pore & sanguine Domini, sed de toto cultu, de precibus & gra-
actionibus. Sic enim ait: καὶ ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι
πρα-

προσφέρομσοι δεήσεις, καὶ ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς λαοῦ. Nihil offendit, recte intellectum. Orat enim nos dignos effici ad offerendas preces, & supplicationes & hostias incruentas pro populo. Nam ipsas preces vocat hostias incruentas. Sicut & paulo post: ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Offerimus, inquit, hunc rationalem & incruentum cultum. Inepte enim exponunt, qui hic rationalem hostiam malunt interpretari, & transferunt ad ipsum corpus Christi, cum Canon loquatur de toto cultu, & λογικὴ λατρεία à Paulo dicta sit, contra opus operatum, videlicet de cultu mentis, de timore, de fide, de inuocatione, de gratiarum actione, &c. QVOD vero defendunt aduersarij nostri applicationem ceremoniæ pro liberandis animabus defunctorum, qua ex re quæstum infinitum faciunt, nulla habent testimonia, nullum mandatum ex scripturis. Neq; vero est leue peccatum tales cultus sine mandato Dei, sine exemplo scripturæ in Ecclesia instituere, & cœnam Domini institutam ad recordationem & prædicationem inter viuos, transferre ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei contra secundum præceptum. Primum enim contumelia est Euangelij, sentire quod ceremonia ex opere operato sine fide sit sacrificium reconcilians Deum, & satisfaciens pro peccatis. Horribilis oratio est, tantundem tribuere operi sacerdotis, quantum morti Christi. Deinde peccatum & mors non possunt vinci, nisi fide in Christum, sicut Paulus docet: Iustificati ex fide pacem habemus, quare non potest vinci pœna purgatorij, applicatione alieni operis. Omittemus iam qualia habeant aduersarij testimonia de purgatorio, quales existiment pœnas esse purgatorij, quales habeat causas doctrina satisfactionum, quam supra ostendimus vanissimam esse. Illud tantum opponemus, Certum est cœnam Domini institutam esse, propter remissionem culpæ. Offert enim remissionem peccatorum, vbi necesse est vere culpam intelligere. Et tamen pro culpa non satisfacit, alioqui Missa esset par morti Christi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter, nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, sed promissio & Sacramentum requirens fidem. Ac profecto necesse est, omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitent Missam magna ex parte ad mortuos, & ad satisfactiones pro pœnis, translatam esse, Hoc est tollere iuge sacrificium ex Ecclesia, Hoc est Antiochi regnum, qui illubentrimas promissiones de remissione culpæ, de fide, transtulit ad vanissimas opiniones de satisfactionibus, Hoc est Euangelium contaminare, corrumpere vsum Sacramentorum. Hi sunt quos Paulus dixit, reos esse corporis & sanguinis Domini, qui oppressérunt doctrinam de fide & remissionem culpæ, & corpus & sanguinem Domini, ad

ni, ad sacrilegum quæstum, prætextu satisfactionum, contulerunt. Et huius sacrilegij pœnas aliquando dabunt. Quare cauendum est nobis & omnibus pijs conscientijs, ne approbent aduersariorum abusus. SED redeamus ad caussam. Cum Missa non sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, sine fi... Sequitur applicationem pro mortuis inutilem esse. Neq; hic opus longiore disputatione. Constat enim, quod illæ applicationes pro mortuis nulla habeant ex scripturis testimonia. Nec tutum est in ecclesia cultus instituere sine autoritate Scripturæ. Et si quando opus erit, prolixius de tota re dicemus, Quid enim nunc rixemur cum aduersarijs, qui neq; quid sacrificium, neq; quid Sacramentum, neq; quid remissio peccatorum, neq; quid sit fides, intelligunt?

NEC Græcus Canon applicat oblationem tanquam satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter beatis omnibus patriarchis, Prophetis, Apostolis. Apparet igitur Græcos tantum gratiarumactionem offerre, non applicare tanquam satisfactionem pro pœnis. Quanquam etiam loquuntur non de sola oblatione corporis & sanguinis Domini, sed de reliquis Missæ partibus, videlicet orationibus & gratiarumactionibus. Nam post consecrationem precantur, vt sumentibus prosit, non loquuntur de alijs. Deinde adhuc ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν τάυτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, &c. At λογικὴ λατρεία, non significat missam hostiam, sed orationes, & omnia quæ ibi geruntur. Quod vero allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus veteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus, sed oblationē cœnæ Domini pro mortuis ex opere operato, improbamus. Nec patrocinantur aduersarijs veteres de opere operato. Et maxime Gregorij aut recentiorum testimonia habeant, nos opponimus clarissimas & certissimas scripturas. Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines erant, & labi ac decipi poterant. Quanquam si reuiuiscerent, ac viderent sua dicta prætexi luculentis illis testimonijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longe aliter se ipsi interpretarentur. FALSO etiam citant aduersarij contra damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quia negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis & mortuis. Sæpe hoc colore vtuntur, allegant veteres hæreses, & cum his falso comparant nostram caussam, vt illa collatione prægrauent nos. Epiphanius refert Aërium sensisse quod orationes pro mortuis sint inutiles, et reprehendit. Neq; nos Aërio patrocinamur, sed vobiscum luctamur, qui hæresin manifeste pugnantem cum Prophetis, Apostolis, [illegible]

stris Patribus scelestè defenditis, videlicet, quod Missa ex opere operato iustificet, quod mereatur remissionem culpæ & pœnæ etiam iniustis, pro quibus applicatur, si non ponant obicem. Hos pernitiosos errores improbamus, qui lædunt gloriam passionis Christi, & penitus obruunt doctrinam de iusticia fidei. Similis fuit persuasio impiorum in lege, quod mererentur remissionem peccatorum per sacrificia ex opere operato, non acciperent gratis per fidem. Itaq; augebant illos cultus & sacrificia, instituebant cultum Baal in Israël. In Iuda etiam sacrificabant in lucis. Quare Prophetæ damnata illa persuasione, belligerantur non solum cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs Sacerdotibus, qui sacrificia à Deo ordinata, cum illâ opinione impia faciebant. Verum hæret in mundo hæc persuasio, & hærebit semper, quod cultus & sacrificia sint propitiationes, Nori ferunt homines carnales soli sacrificio Christi tribui hunc honorem, quod sit propitiatio, quia iusticiam fidei non intelligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hæsit apud impios Pontifices falsa persuasio de sacrificijs: sicut in Israël Baalitici cultus durauerunt, & tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbabat: Ita hæret in regno Pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, vt per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et videtur hic Baaliticus cultus vna cum regno Pontificio duraturus esse, donec veniet Christus ad iudicandum, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui vere credunt Euangelio, debent improbare illos impios cultus excogitatos contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iusticiam fidei. HAEC de Missa breuiter diximus, vt omnes boni viri vbiq; gentium intelligere queant, nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & verum vsum obtinere, & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus. Ac volumus admonitos esse omnes bonos viros, ne adiumento aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negotio Eliæ Prophetæ qui cultum Baal improbabat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia reposcimus. Quod si commouerint nos aduersarij, vt omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

DE VOTIS MONASTICIS.

APVD nos in oppido Turingiæ Isenaco, Franciscanus quidam fuit, ante annos triginta, Ioannes Hilten, qui à suo sodalicio conclusus est in carcerem, propterea quod quosdam notissimos abusus reprehen-

reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelli-
potest, quale fuerit ipsius doctrinæ genus. Et qui norunt eum, testan-
tur fuisse senem placidum, & sine morositate grauem, is multa prae-
dixit, quæ partim euenerunt hactenus, partim iam videntur impen-
dere, quæ non volumus recitare, ne quis interpretetur ea aut ob-
cuiusquam, aut in gratiam alicuius narrari. Sed postremo cum
propter ætatem, vel propter squalorem carceris in morbum in-
disset, accersiuit ad se Guardianum, vt suam valetudinem illi in-
caret, cunq; Guardianus accensus odio Pharisaico, duriter ob-
gare hominem propter doctrinæ genus, quod videbatur officio
linæ cœpisset: tum iste omissa iam mentione valetudinis ingen-
scens, inquit, se has iniurias æquo animo propter Christum tole-
re, cum quidem nihil scripsisset aut docuisset, quod labefactare
tum Monachorum posset, tantum notos quosdam abusus repre-
disset. Sed alius quidam, inquit, Veniet anno Domini M. D. XVI.
destruet vos, nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam
inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum po-
etiam repererunt eius amici perscriptum ab ipso in commen-
suis, inter annotationes quas reliquerat incertos locos Dan-
Quanquam autem quantum huic voci tribuendum sit, euentus
cebit, tamen extant alia signa, quæ minantur mutationem re-
Monachorum, non minus certa, quam oracula. Constat enim qua-
tum sit in Monasterijs hypocrisis, ambitionis, auaritiæ, quanta
tia, & indoctissimi cuiusq; sæuitia, quanta vanitas in concio-
in excogitandis subinde nouis aucupijs pecuniæ. Et sunt alia
quæ non libet commemorare. Cumq; fuerint olim Scholæ doc-
næ Christianæ, nunc degenerauerunt velut ab aureo genere in
um, seu vt cubus Platonicus in malas harmonias degenerat, quas
to ait exitium afferre. Locupletissima quæq; Monasteria tam-
alunt otiosam turbam, quæ ibi falso prætextu religionis hellu-
publicis eleemosynis Ecclesiæ. Christus autem admonet de sale
pido, quod soleat effundi & conculcari. Quare ipsi sibi Monach-
moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud signum, quod pass-
tores sunt, interficiendorum bonorum virorum. Has cædes D-
haud dubie breui vlciscetur. Neq; vero accusamus omnes, ar-
mur enim passim aliquos viros bonos in Monasterijs esse, qui de
munis cultibus moderate sentiunt, nec probant sæuitiam, quam
ercent hypocritæ apud ipsos. SED de genere doctrinæ d-
tamus, quod nunc defendunt architecti Confutationis, non
vota seruanda sint, Sentimus enim licita vota seruari debere
vtrum cultus illi mereantur remissionem peccatorum & iustifica-
nem, Vtrum sint satisfactiones pro peccatis, Vtrum sint pa-

simo, Vtrum sint obseruatio præceptorum & consiliorum, Vtrum sit perfectio Euangelica, Vtrum habeant merita supererogationis, Vtrum merita illa applicata alijs saluent eos, Vtrum sint licita vota his opinionibus facta, Vtrum licita sint vota, quæ prætextu religionis tantum ventris & otij caussa suscepta sunt, Vtrum vere sint vota, quæ sint extorta aut inuitis, aut his, qui per ætatem nondum iudicare poterant de genere vitæ, quos parentes aut amici intruserunt in monasteria, vt de publico alerentur, sine patrimonij priuati iactura, Vtrum licita sint vota, quæ palam vergunt ad malum exitum, vel quia propter imbecillitatem non seruantur, vel quia hi qui sunt in illis sodalitijs, coguntur abusus Missarum, impios cultus sanctorum, consilia seuiendi in bonos viros, approbare & adiuuare. De his quæstionibus disputamus. Et cum nos in Confessione pleraq; diximus de eiusmodi votis, quæ etiam Canones Pontificum improbant: tamen aduersarij iubent omnia, quæ produximus, reijcere, His enim verbis usi sunt, Ac operæprecium est audire, quo modo cauillentur nostras rationes, & quid afferant ad muniendam suam caussam. Ideo breuiter percurremus pauca quædam argumenta nostra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersariorum. Cum autem hæc tota caussa diligenter & copiose à Luthero tractata sit, in libro qui titulum fecit, De votis Monasticis, volumus hic librum illum pro repetito habere.

PRIMVM hoc certissimum est, non esse licitum votum, quo sentit is qui vouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis donari remissionem peccatorum propter Christum, vt supra copiose dictũ est. Recte igitur citauimus Pauli locum ad Galatas, Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Qui quærunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus Monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum crucifigunt Christum. Audite autem, audite, quomodo hic elabantur architecti Confutationis. Pauli locum tantum de lege Moysi exponunt, & addunt Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euangelium viuere, vt mereantur vitam æternam. Et addunt horribilem epilogum, his verbis: Quare impia sunt, quæ hic contra monasticen allegantur. O Christe, quam diu feres has contumelias? quibus Euangelium tuum afficiunt hostes nostri. Diximus in Confessione, remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij vox, si non est sententia Patris æterni, quam tu qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure existimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota Ecclesia tua testis est, vere hanc esse Euangelij

sententiam, quod consequamur remissionem peccatorum, non pro-
pter merita, sed propter te, per fidem. Paulus cum negat homines
lege Moysi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit
hanc laudem traditionibus humanis, idq; aperte ad Colossenses
testatur. Si lex Moysi, quæ erat diuinitus reuelata, non mereban-
remissionem peccatorum, quanto minus istæ fatuæ obseruationes,
abhorrentes à ciuili consuetudine vitæ, merentur remissionem pe-
catorum. Aduersarij fingunt Paulum abolere legem Moysi, & Chri-
stum ita succedere, vt non gratis donet remissionem peccatorum,
sed propter opera aliarum legum, si quæ nunc excogitentur. Hi
impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deni-
de fingunt inter hos, qui obseruant illam legem Christi, Monachos
propius obseruare quam alios propter hypocrisin paupertatis, obe-
dientiæ, & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis.
Paupertatem iactant in summa copia rerum omnium, Obœdien-
am iactant, cum nullum genus hominum libertatem habeat ma-
rem, quam Monachi. De cœlibatu non libet dicere, qui quam pau-
sit in plerisq; qui studeant continere, Gerson indicat. Et quotus quis-
que continere studet? Scilicet hac simulatione propius secundum
Euangelium viuunt Monachi. Christus non ita succedit Moysi, ut
propter nostra opera remittat peccata, sed vt sua merita, suam pro-
tiationem opponat iræ Dei pro nobis, vt gratis nobis ignoscatur. Qui
vero præter Christi propitiationem propria merita opponit iræ Dei
& propter propria merita consequi remissionem peccatorum con-
tur, siue afferat opera legis Mosaicæ, siue Decalogi, siue Regulæ F.
nedicti, siue Regulæ Augustini, siue aliarum Regularum, is abie-
promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Hæc
Pauli sententia. Vide autem Carole Cæsar Imperator clementis-
me, videte Principes, videte omnes ordines, quanta sit impude-
aduersariorum, cum Pauli locum in hanc sententiam citauerint,
ipsi asscripserunt. Impia sunt, quæ hic contra Monasticen allegan-
Quid est autem certius, quam quod remissionem peccatorum con-
quuntur homines, fide, propter Christum? Et hanc sententiam a-
dent isti nebulones impiam vocare. Nihil dubitamus, quin si ad-
niti fuissetis de hoc loco, eximi è Confutatione tantam blasphemi-
curassetis. Cum autem supra copiose ostensum sit, impiam opi-
nem esse, quod propter opera nostra consequamur remissionem pe-
catorum, breuiores in hoc loco erimus. Facile enim inde pru-
lector ratiocinari poterit, quod non mereamur remissionem pe-
torum per opera Monastica. Itaq; & illa blasphemia nullo modo
renda est, quæ apud Thomam legitur, professionem Monasticam
rem esse baptismo. Furor est, humanam traditionem, quæ neq;

dum Dei, neq; promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ & vitæ æternæ.

SECVNDO. Obœdientia, paupertas & cœlibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀδιάφορα. Ideoq; sancti vti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri. Et hi vsi sunt propter vtilitatem corporalem, vt expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia, non quod opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur vitam æternam. Deniq; sunt ex illo genere, de quo Paulus ait: Corporalis exercitatio parumper vtilis est. Et credibile est, alicubi nunc quoq; esse bonos viros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio verbi, qui illis obseruationibus sine impijs opinionibus vtuntur. At sentire, quod illæ obseruationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur vitam æternam, hoc pugnat cum Euangelio de iusticia fidei, quod docet, quod propter Christum donetur nobis iusticia & vita æterna. Pugnat & cum dicto Christi: Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare, quod sint cultus quos Deus approbet, tanquam iusticiam coram ipso, cum nullum habeant testimonium verbi Dei? SED videte impudentiam aduersariorum. Non solum docent, quod obseruationes illæ sint cultus iustificantes, sed addunt perfectiores esse cultus, hoc est, magis merentes remissionem peccatorum & iustificationem, quam sint alia vitæ genera. Et hic concurrunt multæ falsæ ac pernicioſæ opiniones, fingunt se seruare præcepta & consilia. Postea homines liberales, cum somnient se habere merita supererogationis, vendunt hæc alijs. Hæc omnia plena sunt Pharisaicæ vanitatis. Extrema enim impietas est sentire, quod Decalogo ita satisfaciant, vt superſint merita, Cum hæc præcepta omnes sanctos accusent, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde. Item, Non concupisces. Propheta ait: Omnis homo mendax, id est, non recte de Deo sentiens, non satis timens, non satis credens Deo, quare falso gloriantur Monachi in obseruatione Monasticæ vitæ præceptis satisfieri, ac plusquam præcepta fieri. DEINDE falsum & hoc est, quod obseruationes Monasticæ sint opera consiliorum Euangelij. Nam Euangelium non consulit discrimina vestitus, ciborum, abdicationem rerum propriarum. Hæ sunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum est. Esca non commendat Deo. Quare neq; cultus iustificantes sunt, neq; perfectio, imo cum his titulis fucatæ proponuntur, sunt meræ doctrinæ dæmoniorum. Virginitas laudetur, sed his qui donum habent, vt supra dictum est. Error est

autem pernicioſiſsimus ſentire, quod perfectio Euangelica ſit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Mahometiſtarum monachi gloriari poſſent, ſe habere perfectionem Euangelicam. Neq; eſt in obſeruatione aliorum, quæ dicuntur ἀδιάφορα, ſed quia regnum Dei eſt iuſticia & vita in cordibus, ideo perfectio eſt, creſcere timore Dei, fiduciam miſericordiæ promiſſæ in Chriſto, & curam obediendi vocationi, ſicut & Paulus deſcribit perfectionem, Transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu. Non ait alium ſubinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula. Miſerabile eſt in Eccleſia tales Phariſaicas, imo Mahometicas voces legi atq; audiri, videlicet, perfectionem Euangelij, regni Chriſti, quod eſt vita æterna, in his ſtultis obſeruationibus veſtium & similium nugarum collocari. NVNC audite Areopagitas aſtros, quam indignam ſententiam poſuerint in Confutatione. Si aiunt, SACRIS LITERIS EXPRESSVM eſt, monaſticam vitam, debita obſeruatione cuſtoditam, quam per gratiam Dei, quilibet monaſtici cuſtodire poſſunt, mereri vitam æternam, & quidem multo auctiorem Chriſtus eis promiſit, qui reliquerint domum aut fratres, &c. Hæc ſunt verba aduerſariorum, in quibus hoc primum impudentiſsime dicitur, quod ſacris literis expreſſum ſit, vitam monaſticam mereri vitam vternam. Vbi enim loquuntur ſacræ literæ de monaſtica? Sic agunt cauſſam aduerſarij, ſic citant ſcripturas nihil homines, cum nemo neſciat monaſticam recens excogitatam eſſe, tamen allegant autoritatem ſcripturæ, & quidem dicunt, hoc ſuum decretum expreſſum eſſe in ſcripturis. Præterea contumelia afficiunt Chriſtum, cum dicunt homines per monaſticam mereri vitam æternam. Deus ne ſuæ quidem legi hunc honorem tribuit, quod mereatur vitam æternam, ſicut clare dicit apud Ezechielem cap. 20. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent. Primum hoc certum eſt, quod vita monaſtica non meretur remiſsionem peccatorum, ſed hanc fide gratis accipimus, vt ſupra dictum eſt. Deinde propter Chriſtum, per miſericordiam donatur vita æterna, his qui fide accipiunt remiſsionem, nec opponunt merita ſua iudicio Dei, ſicut & Bernardus grauiſsime dicit: Neceſſe eſt primo omnium credere, quod remiſsionem peccatorum habere non poſsis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde quod nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe. Poſtremo, quod æternam vitam nullis potis operibus promereri, niſi gratis detur & illa. Cætera quæ in eandem ſententiam ſequuntur, ſupra recitauimus. Addit autē in fine Bernardus: Nemo ſe ſeducat, quia ſi bene cogitare voluerit, inueniet procul dubio, quod nec cum decem millibus poſsit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe. Cum autem nec diuinæ legis operibus

mereamur remissionem peccatorum aut vitam æternam, sed necesse sit quærere misericordiam promissam in Christo, multo minus obseruationibus monasticis, cum sint meræ traditiones humanæ, tribuendus est hic honor, quod mereantur remissionem peccatorum aut vitam æternam. Ita simpliciter obruunt Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & de apprehendenda misericordia promissa in Christo, qui docent monasticam vitam mereri remissionem peccatorum, aut vitam æternam, & fiduciam debitam Christo transferunt in illas stultas obseruationes. Pro Christo colunt suos cucullos, suas sordes. Cum autem & ipsi egeant misericordia, impie faciunt, quod fingunt merita supererogationis, eaq; alijs vendunt. Breuius de his rebus dicimus, quia ex his, quæ supra de iustificatione, de pœnitentia, de traditionibus humanis diximus, satis constat vota monastica non esse precium, propter quod detur remissio peccatorum & vita æterna. Et cum Christus vocet traditiones cultus inutiles, nullo modo sunt perfectio Euangelica. VERVM aduersarij videri volunt astute moderari vulgarem persuasionem de perfectione. Negant monasticam vitam perfectionem esse, sed dicunt statum esse acquirendæ perfectionis. Belle dictum est, & meminimus, hanc correctionem extare apud Gersonem. Apparet enim prudentes viros offensos immodicis illis encomijs vitæ monasticæ, cum nō auderent in totū detrahere ei laudem perfectionis, addidisse hanc ἐπανόρθωσιν, quod sit status acquirendæ perfectionis. Hoc si sequimur, nihilo magis erit monastica status perfectionis, quam vita agricolæ aut fabri. Nam hi quoq; sunt status acquirendæ perfectionis. Omnes enim homines, in quacunq; vocatione perfectionem expetere debent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in dilectione proximi, & similibus virtutibus spiritualibus. Extant in historijs Eremitarum exempla Antonij & aliorum, quæ exæequant genera vitæ. Scribitur Antonio petenti, vt Deus sibi ostenderet quantum in hoc vitæ genere proficeret, quendam in vrbe Alexandria sutorem monstratum esse per somnium, cui compararetur. Postridie Antonius veniens in vrbē, accedit ad sutorem, exploraturus illius exercitia & dona, collocutus cum homine, nihil audit, nisi mane eum pro vniuersa ciuitate paucis verbis orare, deinde arti suæ operam dare. Hic intellexit Antonius, non esse iustificationem tribuendam illi vitæ generi, quod susceperat.

SED aduersarij, etsi nunc moderantur laudes de perfectione, tamen aliter reipsa sentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, quod obseruent præcepta & consilia, quæ reipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectionem, si hoc non est? Deinde in ipsa Confutatione positum est, quod monastici contendant propius secundum Euangelium viue-

re. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, si ideo populus secundum Euangelium viuunt monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obœdiunt regulæ in vestitu, cibis, & similibus nugis. ITEM, Confutatio dicit, Monachos mereri vitam æternam auctiorem, & allegant scripturam: Qui reliquerit domum, &c. scilicet hic quoq; perfectionem arrogat factitijs religionibus. Sed hic locus scripturæ nihil facit ad vitam monasticam. Non enim hoc vult Christus, quod deserere parentes, coniugem, fratres fit opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam. Imo maledicta est illa desertio. Fit enim cum contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes aut coniugem, vt hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam. Deinde autem desertio est, quædam fit sine vocatione, sine mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam opera à nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem hinc apparet, Christum non probare hanc desertionem, quia loquitur de deserenda vxore & liberis. Scimus autem, quod mandatum Dei prohibet deserere vxorem & liberos. Alia igitur desertio est, quæ fit mandato Dei, videlicet, cum cogit nos potestas aut tyrannis cedere, aut negare Euangelium. Hic habemus mandatum, vt potius sustineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, non solum facultates, coniugem, liberos, sed vitam quoq;. Hanc desertionem probat Christus, ideoq; addit, propter Euangelium, vt significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam vxori & liberis, sed qui propter confessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus nostrũ etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculum fuerit sentire, quod cultus Dei sit, seipsum occidere, & relinquere corpus sine mandato Dei. Ita ridiculum est sentire quod cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, coniugem, liberos, sine mandato Dei. Constat igitur male detorqueri dictum Christi ad vitam monasticam. Nisi fortassis hoc quadrat, quod centuplum in hac vita recipiant. Plurimi enim fiunt monachi, non propter Euangelium, sed propter culinam & otium, qui pro exiguis patrimonijs inueniunt amplissimas opes. Sed vt tota res monastica, simulationis plena est, ita falso prætextu testimonia scripturæ citant, vt dupliciter peccent, hoc est, vt fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini. CITATVR & alius locus de perfectione: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus & veni, & sequere me. Hic locus exercuit multos, qui finxerunt perfectionem esse possessiones ac dominia iis rum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auri pondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio, dominia & possessiones, sunt ordinationes ciuiles, approbatæ verbo Dei, in præcepto: Non furtum

factum facies. Desertio facultatum non habet mandatum, aut consilium in scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerũ, sed non esse auarum, non confidere opibus, sicut Dauid pauper erat in ditissimo regno. Quare cum desertio facultatum sit mere traditio humana, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa encomia in extranagante, quæ ait, abdicationem proprietatis omnium rerum propter Deum meritoriam, & sanctam, & viam perfectionis esse. Et periculosissimum est rem pugnantem cum ciuili consuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hic perfectionem vocat. Imo, iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit Christus, sequere me. Exemplum obœdientiæ in vocatione propositum est, Et quia vocationes dissimiles sunt, ita hæc vocatio non est omnium, sed proprie ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet, sicut vocatio Dauid ad regnum, Abraham ad mactandum filium, non sunt nobis imitandæ, Vocationes sunt personales, sicut negotia ipsa variant temporibus & personis, sed exemplum obœdientiæ est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic vocationi credidisset & obœdiuisset. Ita perfectio nobis est, obœdire vnumquenq; vera fide suæ vocationi.

TERTIO. In votis monasticis promittitur castitas'. Supræ autem diximus de coniugio Sacerdotum, non posse votis aut legibus tolli ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiæ, multi propter imbecillitatem infeliciter continent. Neq; vero vlla vota, aut vllæ leges possunt abolere mandatum Spiritus sancti. Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam. Quare hoc votum non est licitum in his, qui non habent donum continentiæ, sed propter imbecillitatem contaminantur. De hoc toto loco satis supra dictum est, in quo profecto mirum est, cum versentur ob oculos pericula & scandala, tamen aduersarios defendere suas traditiones contra manifestum Dei præceptum. Nec commouet eos vox Christi, qui obiurgat Pharisæos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

QVARTO. Liberant hos qui viuunt in monasterijs impij cultus, quales sunt prophanatio Missæ ad quæstum collatæ pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex vitium est, & quod sancti in locum Christi surrogantur, & impie coluntur, sicut finxerunt Dominicastri rosarium B. Virginis, quod est mera βαττολογία, non minus stulta, quam impia, vanissimam fiduciam alens. Deinde hæ ipsæ impietates tantum conferuntur ad quæstum. Item Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iustitia fidei, de vera pœnitentia, de operibus, quæ habent mandatum Dei, neq; audiunt, neque docent. Sed versantur aut in Philosophicis

disputationibus, aut in traditionibus ceremoniarum, quæ obscurant Christum. Non hic dicemus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, & similibus rebus, quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in scholis, quarum finis est docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem & fidem. Sed nunc fingunt has ceremonias esse cultus Dei, qui mereatur remissionem peccatorũ ipsis & alijs. Ideo enim augent has ceremonias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortandos auditores breues & accuratæ lectiones plus prodessent, quam illæ insanæ βαττολογίαι. Ita tota vita monastica plena est hypocrisi & falsis opinionibus.

Ad hæc omnia accedit & hoc periculum, quod qui sunt in illis collegijs, coguntur assentiri persequentibus veritatem. Multæ igitur graues & magnæ rationes sunt, quæ liberant bonos viros ab hoc omni genere.

Postremo multos liberant ipsi Canones, qui aut illos artibus Monachorum, sine iudicio vouerunt, aut coacti ab amicis voverunt. Talia vota ne Canones quidem pronuntiant esse vota. Et his omnibus apparet, plurimas esse causas, quæ docent vota monastica, qualia hactenus facta sunt, non esse vota, quare tuto deseri possunt. Tæ genus plenum hypocrisis & falsarum opinionum.

Hic objiciunt ex lege Nazaræos. Sed hi non suscicbant vota sua cum his opinionibus, quas hactenus diximus nos reprehendere in votis monachorum. Nazaræorum ritus erat exercitium, aut protestatio fidei coram hominibus, non merebatur remissionem peccatorum coram Deo, non iustificabat coram Deo. Deinde sicut nec circumcisio aut mactatio victimarum non esset cultus: ita nec ritus Nazaræorum nunc debet proponi tanquam cultus, sed debet iudicari simpliciter ἀδιάφορον. Non igitur recte confertur monachatus, sine verbo Dei excogitatus vt sit cultus, qui mereatur remissionem peccatorum & iustificationem, cum ritu Nazaræorum, qui habebat verbum Dei, nec traditus erat in hoc, vt mereretur remissionem peccatorum, sed vt esset exercitium externum, sicut aliæ ceremoniæ legis. Idem de alijs votis in lege traditis dici potest.

Allegantvr & Rechabitæ, qui nec possessiones habebant vllas, nec vinum bibebant, vt scribit Ieremias cap. 35. Sciliçet pulcre quadrat exemplum Rechabitarum ad monachos nostros, quorum monasteria superant palatia regum, qui lautissime vivunt. Rechabitæ in illa omnium rerum penuria, tamen erant contenti. Nostri monachi cum affluant omnibus delicijs, profitẽtur cœlibatum.

Caetervm exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta scripturas

ent & claras, non contra regulam seu contra scripturas interpretentur conuenit. Certissimum est autem, obseruationes nostras non mereri remissionem peccatorum aut iustificationem. Quare cum iactantur Rechabitæ, necesse est eos morem suum non ideo seruasse, quod sentirent se per eum mereri remissionem peccatorum, aut opus ipsum cultum esse iustificantem, aut propter quem consequerentur vitam æternam, non per misericordiam Dei, propter semen promissum. Sed quia habuerunt mandatum parentum, laudatur obœdientia, de qua extat præceptum Dei: Honora patrem & matrem.

Deinde, mos habebat finem proprium, quia peregrini erant, non Israëlitæ, apparet patrem voluisse eos certis notis discernere à suis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fidei & immortalitatis. Talis finis est licitus. At fines monasticæ longe alij traduntur. Fingunt opera monastices cultus esse, fingunt ea mereri remissionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur dissimile monasticæ exemplum Rechabitarum, vt omittamus hic alia incommoda, quæ hærent in præsenti monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum capite quinto de viduis, quæ seruientes Ecclesiæ alebantur de publico, vbi ait: Nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingamus Apostolum de votis loqui, tamen hic locus non patrocinabitur monasticis votis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione, vt mereantur remissionem peccatorum, & iustificationem. Paulus enim tota voce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruentur, vt mereantur remissionem peccatorum, aut vt propter ea consequamur vitam æternam, non propter Christum per misericordiam. Ideo necesse est vota viduarum, si qua fuerunt, dissimilia fuisse votis monasticis.

Præterea si non desinant aduersarij detorquere locum ad vota, detorquendum erit eodem hoc quoq;, quod vetat eligi viduam minorem annis sexaginta. Ita vota ante eam ætatem facta erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc vota. Itaq; damnat Paulus viduas, non quia nubunt: iubet enim nubere iuniores, sed quia publico sumtu alitæ lasciuiebant, ideoq; fidem abijciebant. Hoc vocat primam fidem, scilicet, non voti monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem cap. Si quis proprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur quam sophistæ. Non tribuit fidem his, qui habent peccatum mortale. Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit, mulierculas petulantes fidem abijcere. Perpetrimvs aliquot nostras rationes, & obiter diluimus ea, quæ

aduersarij obijciunt. Et hæc collegimus, non solum propter aduersarios, sed multo magis propter pias mentes, vt habeant in conscientijs causas, quare improbare debeant hypocrisin, & fictos cultus Monasticos, quos quidem totos hæc vna vox Christi abrogat, cum inquit frustra colunt me mandatis hominum. Quare vota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionum, cantuum, vestitus, calceorum, cinguli, inutiles cultus sunt coram Deo. Et certo sciant omnes pias mentes simpliciter Pharisaicam & damnatam opinionem esse, quod istis seruationes mereantur remissionem peccatorum, quod propter eas iusti reputemur, quod propter eas consequamur vitam æternam, non per misericordiam propter Christum. Et necesse est sanctos esse qui in his vitæ generibus vixerunt, abiecta fiducia talium obseruationum, didicisse, quod remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, quod propter Christum per misericordiam exauditi essent vitam æternam, non propter illos cultus, quod Deus tum approbet cultus suo verbo institutos, qui valeant in fide.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

VEHEMENTER hic vociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiastici status, Et addunt Epilogum. Irrisis omnia, quæ in præsenti articulo contra immunitatem Ecclesiarum Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia, Nos enim de alijs in hoc articulo disputauimus. Cæterum sæpe testati sumus politicas ordinationes, & donationes Principum, & priuilegia reprehendere. Sed vtinam vicissim audirent aduersarij querelas clesiarum & piarum mentium. Dignitates & opes suas fortiuntur aduersarij, interim statum Ecclesiarum negligunt, non curant doceri Ecclesias, & Sacramenta rite tractari. Ad Sacerdotium mittunt quoslibet sine discrimine, Postea imponunt onera intolerabilia, quasi delectentur exitio aliorum, suas traditiones longe ratius seruari postulant, quam Euangelium. Nunc in grauissimis difficilimis controuersijs, de quibus populus misere cupit doceri habeat aliquid certi quod sequatur, non expediunt mentes, quæ bitatio acerbissime cruciat, tantum conclamant ad arma. Præ in rebus manifestis decreta sanguine scripta proponunt, quæ tur horrenda supplicia hominibus, nisi manifeste contra Dei faciant. Hic vicissim oportebat nos videre lacrymas & audire miserabiles quærelas multorum bonorum hominum, haud dubie respicit & exaudit Deus, cui aliquando rationem rationis vestræ reddituri estis.

CVM autem nos in Confessione, in hoc articulo, varios locos complexi simus, aduersarij nihil respondent, nisi Episcopus habere potestatem regiminis & coërcitiuæ correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ. Et ad potestatem regiminis, referri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea quæ ad præfatum finem expediunt aut conducunt. Hæc sunt verba Confutationis, in quibus docent nos aduersarij, quod Episcopi habeant autoritatem condendi leges vtiles ad consequendam vitam æternam. De hoc articulo controuersia est. OPORTET autem in Ecclesia retinere hanc doctrinam, quod gratis propter Christum fide accipiamus remissionem peccatorũ. Oportet & hanc doctrinam retineri, quod humanæ traditiones, sint inutiles cultus, quare nec peccatum, nec iusticia in cibo, potu, vestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum vsum voluit Christus liberum relinqui, cum ait: Quod intrat in os, non coinquinat hominem. Et Paulus: Regnum Dei non est esca, aut potus. Itaq; nullum habent ius Episcopi condendi traditiones extra Euangelium, vt mereantur remissionem peccatorum, vt sint cultus, quos approbet Deus tanquam iusticiam, & qui grauent conscientias, ita vt peccatum sit, eos omittere. Hæc omnia docet vel vnus locus in Actis, vbi Apostoli dicunt: Fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum, & ostendunt quantum periculi sit, exaggerant peccatum istorum qui onerant Ecclesiam. Quid tentatis Deum inquiunt? Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij nostri qui vi defendunt traditiones & impias opiniones. Nam & supra damnauerunt Articulum XV. in quo posuimus, quod traditiones non mereantur remissionem peccatorum, & hic dicunt, traditiones conducere ad vitam æternam. Num merentur remissionem peccatorum? non sunt cultus quos approbat Deus, tanquam iusticiam? num viuificant corda? Paulus ad Colossenses, ideo negat prodesse traditiones ad iusticiam æternam & vitam æternam, quia, cibus, potus, vestitus, & similia sint res vsu pereuntes. At vita æterna, in corde, rebus æternis, hoc est, verbo Dei & Spiritu sancto efficitur. Expediant igitur aduersarij, quomodo conducant traditiones ad vitam æternam.

CVM autem Euangelium clare testetur, quod non debeant imponi Ecclesiæ traditiones, vt mereantur remissionem peccatorum, vt sint cultus quos approbet Deus tanquam iusticiam, vt grauent conscientias, ita vt omittere eas iudicetur esse peccatum, nunquam potuerunt aduersarij ostendere, quod Episcopi habeant potestatem tales cultus instituendi. CAETERVM quam potestatem tribuunt Euangelium Episcopis, diximus in Confessione. Qui nunc sunt Episcopi, non faciunt Episcoporum officia iuxta Euangelium: sed dant sane Episcopi iuxta politiã Canonicam, quam non reprehendimus

dimus, Verum nos de Episcopo loquimur, iuxta Euangelium. placet nobis vetus partitio potestatis, in potestatem ordinis, & testatem Iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordi hoc est ministerium verbi & Sacramentorum, habet & potes Iurisdictionis, hoc est, autoritatem excommunicandi obsti blicis criminibus, & rursus absoluendi eos, si conuersi petant tionem. Neq; vero habent potestatem tyrannicam, hoc est, simp lege, neq; regiam, hoc est, supra legem: sed habent certum tum, certum verbum Dei, quod docere, iuxta quod exercea Iurisdictionem debent. Quare nō sequitur, etiamsi habeant Iurisdictionem, quod possint nouos cultus instituere. Nam nihil pertinent ad Iurisdictionem. Et habent verbum, habere datum, quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, S commiserit aduersus illud verbum, quod acceperunt à Christo.

QVANQVAM nos in Confessione addidimus, etiam nus liceat eis condere traditiones, videlicet, non tanquam nec os cultus, sed vt sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem non debent laqueos inijcere conscientijs, tanquam præcipu cessarios cultus, sicut Paulus docet, cum ait. In libertate qua stus vos liberauit, state, nec iterum iugo seruitutis subijciam Oportet igitur liberum vsum talium ordinationum relinqui, scandala vitentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; diderunt, vt mutare non liceret. Non enim dissentiebant à sua ptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat quod ritus humani sint necessarij cultus.

HAEC est simplex ratio traditionum interpretandarum licet, vt sciamus eas non esse necessarios cultus, & tamen propter randa scandala, in loco, sine superstitione obseruemus. Et docti & magni viri in Ecclesia senserunt, Nec videmus quid possit. Certum est enim sententiam illam, Qui vos audit, me non loqui de traditionibus, sed maxime contra traditiones Non est enim mandatum cum libera, vt vocant, sed cautio de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, alieno verbo non de proprio credamus. Vult enim Christus firmare, quemadmodum opus erat, vt sciremus verbum tradi homines efficax esse, nec quærendum esse aliud verbum de traditionibus non potest accipi, qui vos audit, me audit. enim Christus, vt ita doceant, vt ipse audiatur, quia dicit: Igitur suam vocem, suum verbum vult audiri, non traditiones nas. Ita dictum quod maxime pro nobis facit, & grauissimum lationem & doctrinam continet, detorquent isti asini ad res

ellinas, discrimina ciborum, vestitus, & similia. CITANT hoc: Obœdite præpositis vestris. Hæc sententia requirit obœdientiam erga Euangelium. Non enim constituit regnum Episcopis extra Euangelium. Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones suas contra Euangelium interpretari. Itaq; cum faciunt, obœdientia prohibetur, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet anathema sit. IDEM respondemus ad hunc locum? Quicquid dixerint, facite, quod constet, non vniuersaliter præcipi, vt omnia recipiamus, quia alibi iubet scriptura plus obœdire Deo, quam hominibus. Quando igitur impia docent non sunt audiendi. Hæc autem impia sunt, quod traditiones humanæ sint cultus Dei, quod sint necessarij cultus, quod mereantur remissionem peccatorum & vitam æternam. OBIICIVNT & scandala publica, & motus qui exorti sunt prætextu nostræ doctrinæ. Ad hæc breuiter respondemus. Primum, constat Dei beneficio, Principes nostros habere obœdientem populum in suis ditionibus. Et hoc ipsum doctrinæ genus quod sequimur, quia amplissimis laudibus ornat autoritatem Magistratuum, auget reuerentiam erga nos. Ea res etiam plurimum conducit ad tranquillitatem retinendam. Deinde si conferantur in vnum scandala omnia, tamen hi duo articuli, videlicet, quod gratis consequamur remissionem peccatorum propter Christum per fidem, & quod iusti propter Christum reputemur fide, non propter nostram impletionem legis. Et alter, quod magistratus, leges & tota politia sint ordinationes diuinæ, quibus Christianus sancte vti potest, tantum habent boni, vt incommoda omnia obruant. Nullam enim firmam consolationem, pauidæ conscientiæ habere possunt aduersus iram Dei, nisi cognito altero articulo. Alter articulus valde munit tranquillitatem rerumpublicarum. Porro quam perniciosis opinionibus ante hæc tempora, vtrumq; doctrinæ genus oppressum fuerit, nemo ignorat, & libri aduersariorum testantur, qui nusquam fidei mentionem faciunt, cum de remissione peccatorum loquuntur. Nusquam docent de dignitate rerum ciuilium, Nusquam docent quomodo Euangelium tradat iusticiam æternam, Interim in vita corporali velit nos vti politicis legibus ac moribus. Hæ res patefactæ, initio fauorem conciliauerunt Luthero, non solum apud nos, sed etiam apud multos, qui nunc atrocissime nos oppugnant, παλαιὰ γὰρ εὕδει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοὶ inquit Pindarus. Iam si qui tumultus extiterunt, iure conferri culpa potest in aduersarios qui primum iniusta condemnatione Lutheri schisma excitarunt, & Ecclesias dissipauerunt. Et nunc miram sæuitiam exercent, in viros bonos & pia docentes. Iritant hominum animos & alijs modis, quos hic non libet recitare. Neq; vero adeo ferrei, adeo sine

sensu

sensu sumus, vt offensiones publicæ nihil perturbent nos. Sed memi-
nimus à Christo dictum esse: Beatus qui in me non fuerit scandali-
zatus. Hoc enim agit diabolus, tum vt opprimat, tum vt deformet Euan-
gelium infinitis modis, Alibi tyrannos contra Euangelij profes-
inflammat, alibi bella, alibi seditiones, alibi hæreses excitat, vt
dat inuisum hoc doctrinæ genus, quod videtur occasionem præ-
talibus motibus. Ac vero prudentibus viris facilius est sua pa-
negligere, quam illa scandala publicorum motuum. Verum admo-
hæc quoq; oportet Christianam mentem præmunitam esse, ne p-
pter ea verbum Dei abijciat. QVANQVAM autem mo-
lectat nos comparatio, tamen quia aduersarij hac criminatione
grauant nos, non sunt dissimulanda ipsorum vitia. Quantum mi-
apud aduersarios in sacrilega prophanatione Missarum? quan-
turpitudinis habet cœlibatus eorum? Cultus sanctorum plenus
eos est manifesta Idololatria. Nihil ne scandali est in ambitione
tificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerantur cum
stris Imperatoribus? Plerunq; in Italia, interdum etiam in ipsa
mania, vbi inter se filium & Patrem, cognatos ac ciues commit-
Quod si bellorum istorum caussæ requirantur ex historijs, nihil
nietur dignum pontificibus, dicemus enim moderatissimè. Qu
tum est mali, quod in ordinandis Sacerdotibus, non deliguat
os? quid in mercatu Sacerdotiorum? Item in pericusis dispen-
nibus nihil ne est vitij? Sed hæc vitia vtcunq; condonari posse
tamen conseruassent puram doctrinam in Ecclesijs. Hæc vero co
do contaminata sit impijs opinionibus ac traditionibus, testa
Canonistarum scripta, testantur libri Theologorum, pleni dis-
tionum prophanarum, quæ partim sunt inutiles ad pietatem, pa
etiam dissident ab Euangelio. Deinde in interpretatione scri
ludunt, & comminiscuntur quicquid libet. HAEC doctri
confusio præcipuum est scandalum, & maxime pernicioſum, et
præcipue quæritur Iohannes in Apocalypsi, cum describit Pontif
um regnum. Quid cum ventum est ad Monachorum superst
quæ fuerunt infinitæ, quantum ibi est pernicioſarum offensio
qualis fuit applicatio meritorum, si cadaueri circundaretur cuc
&c. Porro nihil ne scandali est, quod hoc tempore manifestam
tatem Euangelij opprimere conantur? quod crudeliter occidun
nos viros pia docentes, quod prohibent ne rebus cognitis sanc
ambigentes conscientiæ, quod reges hortantur ad crudele latr
um? scilicet hæc non sunt scandala iudicanda, sed mera ματ
ματα Pontificia. Neq; vero libet nobis hic quicquam pro magn
dine rerum exaggerare, ne quis delectari nos ista commemorat

quam, quam extorserunt nobis inuitis scriptores Confutationis. Hæc causa, non ex hominum moribus, aut ex fortuna, sed ex verbo Dei iudicari debet, quod vtinam adhiberent in consilium omnes, qui de his controuersijs pronuntiant. Iterum autem hic dicendū & quod sæpe iam diximus. Nos maximè cupidi sumus publicæ concordiæ, pacisq;, quam certe Christianos maxime inter se colere decet. Deinde inuiti dissentimus ab optimo Imperatore, quem non solum propter imperij fastigium, sed etiam propter virtutes vere heroicas, quibus cognouimus eum præditum esse, veneramur, sed aduersarij non patiuntur coire concordiam nisi hac lege, vt nos assentiamur condemnantibus manifestam veritatem Euangelij, & Ecclesiæ necessitatem. Id facere non possumus. Oportet enim Deo magis obœdire, quam hominibus. Quare aduersarij rationem Schismatis reddituri sunt Deo, qui Ecclesias noua & inusitata sæuitia dissipant. Neq; dubium est, quin hæc sæuitia mutationem aliquam rebuspublicis allatura sit. Hæc pro tempore respondimus ad Confutationem, ac iudicium pijs omnibus permittimus, vtra pars recte sentiat,

Et offerimus, nos nostram sententiam de singulis locis, si quid alicubi desiderabitur, copiosius declaraturos esse.

τέλος

SEQVI-

SEQVITVR

REPETITIO CONFESSIONIS AVGVSTANÆ, SCRIPTA ANNO DOMINI M. D. LI. VT EXHIBERETUR Synodo Tridentinæ : Atq; edita tum nomine Confessionis doctrinæ Ecclesiarum Saxonicarum.

PHILIPPVS MELANCHTHON CANDIDO LECTORI, S. D.

NEQVAQVAM VOLVIMVS DISSIDIA IN nostris Ecclesijs accendere, sed summam doctrinæ sonat in Ecclesijs omnibus, quæ Reuerendi D. Luthe fessionem amplectuntur, simpliciter & fideliter recitare luimus, ac repetimus sententiam confessionis, quæ Imp tori Carolo exhibita est in Conuentu Augustano, M. D. XXX. etsi quædam hic narrantur plenius. C mus igitur omnes lectores, vt in iudicando candorem beant, conuenientem bonis & doctis viris. Facile est pere mutilata dicta, & ea cauillari, ac delectat nunc hic ludus. Sed Thucydidæum illud meminisse, nos tim in Ecclesia decebat, διαβολὰς οὐ σῴζειν οὔτε οὔτε ἀκόντας ἀποδέχεσθαι, ac speramus iudicia eruditorum, qui sine maleuolentia iudicant, æquiora Cumq; velit Deus esse in Ecclesia iudices, ad tales vi intelligunt controuersias, nec amant Sophismatum prouocamus, ac optamus talium colloquia. Oramus filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, crucifi pro nobis & resuscitatum, qui vere sibi in genere huma æternam Ecclesiam colligit, vt nos doceat & guber- net, & efficiat, vt quam plurimi in IPSO vnum simus. Bene vale candide Lector.

RE

REPETITIO CONFESSIONIS AVGVSTANÆ, SEV CONFESSIO DOCTRINÆ SAXONICARVM ECCLESIARVM SCRIPTA ANNO DOMINI M. D. LI. VT SYNODO TRIDENTINAE EXHIBERETVR.

NECESSE EST INTERROGATOS RECITARE Doctrinam, præsertim cum accusantur Ecclesiæ, quod vel errore falsa dogmata sparserint aut receperint: vel petulantia moueant seditiones, & à communi consensu temere discedant propter ambitionem, odia, auariciam, cupiditatem vindictæ, aut alios prauos affectus. Itaq, & nos iussi, vere, & bona fide iterum recitabimus doctrinam in Ecclesijs nostris sonantem: quam etsi alij magis, alij minus erudite aut perspicue tradunt, tamen sine discordia in fundamento, omnes Pastores in Ecclesijs nostris, amplectuntur.

QVANQVAM autem scimus periculosam esse veritatis confessionem, tamen propter multas honestas causssas eam non grauatim repetimus. Primum, quia cum multa falsa crimina apud Reges, & apud exteras nationes in nos conferantur, & odia contra nos variis calumnijs accensa sint, hæc commemoratio mendacia illa refutabit, & aliquorum iracundiam leniet. Deinde sæpius repetere veram doctrinæ explicationem, Deo gratum est: & aliqui cognitis fontibus, ad veritatem inuitantur. NECESSE est nos etiam ad posteros relinquere publica testimonia, digna fide, opposita falsis criminationibus, ne posteritas de nobis secus iudicet: & vt aliqui his nostris testimonijs commonefacti veritatem inquirant, & in veris sententijs confirmentur. SPERAMVS etiam eos, qui considerabunt historiæ seriem, & initia horum certaminum, intellecturos esse, nos nec errore, nec vlla praua cupiditate hanc doctrinam amplexos esse, & tueri. NVLLVM maius scelus est, quam agnitæ veritati aduersari, Sicut scriptum est: Blasphemia spiritus non remittetur. NOS igitur, cum audiuissemus perspicuam veritatem de rebus necessarijs, de pœnitentia, de fide accipiente remissionem peccatorum, de lege, de gratia, de vera inuocatione, de discrimine verorum & falsorum cultuum, de vsu Sacramentorum, & alijs

necessarijs doctrinæ partibus : assentiri, & Deo gratias agere pu
immenso beneficio oportuit, quod reddita Euangelij luce, plures
se conuertit. CVM enim scriptum sit, Pater sanctifica eos in ve
tate tua, Sermo tuus est veritas : Ecclesia colligitur non falsis opi
nibus & superstitionibus, sed incorrupta Euangelij vote. Itaq
constabit genus doctrinæ, quod amplexi sumus, verum & necess
um esse Ecclesiæ, non Sophisticum, non seditiosum : non exhibe
aut errore lapsi, aut curiositate, aut odio disciplinæ, ac leuita
licentiæ dulcedine, aut alijs prauis cupiditatibus impulsi, n
opinionibus applauderemus.

INITIVM autem his disputationibus præbuit, contr
de indulgentijs, quas cum Monachus Tecelius in his regionib
nales circumferret, & in earum præconijs multa tetra mendac
rili impudentia spargeret, officij ratio pios doctores cogebat, h
rores taxare & reprimere. EDIDIT igitur D. Lutherus p
sitiones pie & modeste scriptas, ad erudiendas & commonefa
Ecclesias, de tota doctrina pœnitentiæ. Hic pugnare Tecelius
pit, non solum clamosis concionibus, & suorum satellitum scr
sed etiam fulminibus condemnationũ & excõmunicationum.
cito ex Germania Romam perlata est fama horum certaminum.
os statim belli socios habuit Tecelius : Romæ Magistrum Pala
in Germania Ecciũ, qui Leonis bullam Roma attulit. LV
RVS quia veritatis defensionem abijcere non potuit, & tot mo
tabatur, edidit Defensiones copiose scriptas, in quibus, vt cau
magnitudo & veritas poscebat, de multis partibus doctrinæ
sticæ, dici necesse fuit. CVM igitur multi errores & abu
Ecclesia multis iam sæculis hæreant, quos multi docti & pij, eua
te hæc tempora & deplorarunt & taxauerunt : fieri non potuit, q
hi errores & abusus reprehenderentur, cum de fontibus harum
trouersiarum dicendum esset. QVANQVAM autem & hæc
& sunt, & erunt dissimilia hominum iudicia : tamen res clara
Deum voluisse depulsis tenebris apud multos restituere mini
Euangelij, & veram inuocationem, & hac repurgatione dis
passim sibi æternam Ecclesiam colligere. Nec vero dici pote
fuisse, aut esse errores in doctrina, & traditionibus aduersario
MAXIME necessarium est, in Ecclesia extare doctrinam
pœnitentia, & de fide accipiente remissionem peccatorum, n
ruptam & perspicuam. Manifestum est autem, de hac præcipua
doctrinæ Ecclesiasticæ, multos pernicioſos errores & labe
tradi, & confirmari ab aduersarijs. Exrant enim libri, qui inde
trecentis annis, in multorum manibus sunt.

QVANTA contumelia est aduersus filium Dei, quo

homines mereri remissionem peccatorum proprijs operibus, & iustos esse impletione legis? Deinde cumulant errores, cum nemo sciat quando satis habeat operum, iubent homines perpetuo dubitare, an habeant remissionem peccatorum, & an placeant Deo. HIC de Mediatore filio Dei, & de fide accipiente gratuitam remissionem peccatorum, & vincente dubitationem, silentium est in aduersariorum scriptis. Hi errores prorsus ethnica somnia sunt, & complectuntur aliud magnum chaos errorum. FINGVNT deprauationem in natura humana, quæ nominatur mala concupiscentia, non esse peccatum: id est, non esse malum pugnans cum lege Dei. Fingunt obœdientiam, quæ præstari potest in hac vita, esse impletionem legis, & hominem hac impletione legis coram Deo iustum esse. Postea in doctrina pœnitentiæ, finxerunt inextricabilia deliramenta, oportere contritionem sufficientem esse, & hanc mereri gratiam.

DE Confessione, flagitant enumerationem singulorum delictorum, quæ est carnificina conscientiarum, impediens fidem & inuocationem. NOMEN satisfactionum non intellectum, falso transtulerunt ad compensationes pro peccatis: & finxerunt opera non debita cultus Dei esse, & compensationes. POSTEA res ad quæstum translata est. Excogitatæ sunt indulgentiæ, ne ab ipsis quidem intellectæ, qui venales circumferebant. Et hæ præstigiæ obscurabant doctrinam de filio Dei, de vera conuersione, de fide, de inuocatione, de veris cultibus. ERAT ignota tota hæc consolatio, necessaria omnibus, quomodo conuersus ad Deum sit iustus, & placeat Deo: qua de re in scriptis Monachorum, leguntur tantum Pharisaicæ opiniones, nec ostenditur discrimen iusticiæ fidei & disciplinæ. PRAETEREA in multis regionibus aut silent conciones fere toto anno, aut si quæ fiunt, plenæ sunt vanitatis. Non enim continent doctrinam de beneficijs filij Dei: sed indocti recitant fabulosas historias de sanctis, aut superstitiosas nænias traditionum. Doctores ostentant philosophiam: nunc vtriq; docti & indocti, tantum conuiciantur Lutheranis, & damnant incognita.

PRAETEREA intueantur oculi ea, quæ fiunt in ipsorum templis. Omnia plena sunt inuocatione mortuorum hominum. In multis locis adhuc prostrati ad statuas, inuocant alij alia numina, & alijs de causis: Ab Anna petuntur diuitiæ, ut à Iunone: à Georgio victoriæ, vt à Marte: deniq; ab alijs alia. Hi furores manifeste contumelioſi sunt contra Deum. Quantum manifestæ turpitudinis oritur ex lege de cœlibatu? Quam multi homines tot sæculis, alioqui amantes virtutem, polluti sunt, horrendis peccatis, propter hoc vinculum, qui tandem desperatione & æternis pœnis, oppressi sunt?

VITA Monastica plena est falsarum opinionum, & superstitionum,

tionum, & multæ bonæ mentes pereunt ibi, ignorantes Euangelium & implicitæ laqueis stultarum & impiarum traditionum. Ita & in reliqua Ecclesia, multæ falsæ opiniones de humanis traditionibus Monachis & sparsæ sunt antea, & confirmauerunt, quæ fidem, inuocationem, & veros cultus alios à Deo mandatos obscurauerunt.

In templis etiam palam cernitur, multiplex prophanatio Cenæ Domini, quam summa reuerentia administrari oportuit. Leguntur Missas & offerunt, vt loquuntur, plurimi sacrificuli, prorsus ignorantes quid agant, tantum consuetudini obtemperant, aut seruiunt ventri. Alii superstitiosi, qui plus cogitant de hoc suo opere, fingunt, se opus facere toti Ecclesiæ necessarium, quod mereatur facienti & alijs remissionem peccatorum. Postea fit accepti maximi quæstus, fiunt sacrificia pro mortuis. Et templa multa occupata sunt funerum ceremonijs, quam voce concionum, aut exercitijs viuentium. Nec populus recte docetur apud aduersarios de vsu Sacramenti: quia docent monachi, sumentes ex opere operato, vt loquuntur, accipere remissionem peccatorum. Et vna pars Sacramenti populo adimitur, altera pars etiam extra vsum institutum circumfertur, & adoratur contra rationem Sacramenti. Et additæ sunt falsæ opiniones multæ. Nihil dicunt hic de institutione dei, & de vero vsu Sacramentorum: quæ non sunt merita, sed testimonia confirmantia fidem, vt suo loco dicemus. Horum malorum in Ecclesia si quis aut dissimulare, aut excusare vult, facit iniuste: & inter eos est, quibus dicitur: Væ vobis, qui dicitis malum bonum, &c. Sunt enim publice noti omnibus, non fascinatis tenebris hypocrisi. Diximvs pauca de erroribus doctrinæ, & cultuum. Iam & Episcoporum aulæ aspiciantur, vbi non de communibus malorum vitijs & miserijs querimur, quales sunt in omnibus etiam piorum familijs, sed de neglectione præcipuorum officiorum: quæ sunt, Ordinatio ministrorum, inspectio Ecclesiarum, gubernatio studiorum doctrinæ, cura disciplinæ, legitima dijudicatio controuersiarum coniugalium. Hæ summæ res initio commendatæ fuerunt Episcopis, quas fere vbiq; ab eis negligi manifestum est. Ita tenebræ, idola, disciplinæ laxatio peruaserunt in Ecclesiã, Episcopis negligentibus suæ muneris officia. Nunc magis negligunt quam antea: & adiunt tyrannidem aduersus homines innocentes, vt idola & impias leges stabiliant. Est & omnibs doctis nota vanitas constitutionum & opinionum, quæ tribuunt Romano Episcopo, etiam autoritatem regiam: qua opinione inflati pontifices, sæpe magna bella accenderunt. Non igitur nobis obijci potest, nos falso querentes de Ecclesiastica gubernatione, & seditiose aduersari gubernatoribus sine iustis causis, ac nos potius ferere nouas ac pernicioſas opin-

MVLTI enim tetri errores, & multi abusus adeo manifesti sunt, vt facilime agnosci & iudicari ab omnibus, communi sensu præditis, possint. In talibus cum regulæ seruandæ sint, Non habebis Deos alienos. Item, Blasphemia spiritus non remittitur: Item, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit: necesse est nos dissentire ab ijs, qui mendacia & idola stabiliunt, & sonare nostram confessionem: qua in re & intra iustas metas mansimus. Fideliter vniuersam Ecclesiæ doctrinam, inquisitis fontibus, tradidimus, & tantum docendo eam propagauimus. Non fuimus tubæ seditionum, imo scriptis Lutheri, magis illustrata & ornata est politica potestas, quam vllis scriptis aliorum post Apostolos. VT autem antea in multis scriptis, sine vlla ambiguitate simpliciter recitauimus, doctrinam & ceremonias Ecclesiarum nostrarum: ita & nunc eandem commemorationem, sine ambiguitate & sine corruptelis exhibemus: in qua satis conspicient omnes vere iudicantes hoc tempore, & ad posteros, nos fideliter retinere consensum Ecclesiæ catholicæ Domini nostri Iesu Christi, & illustrare doctrinam necessariam ad agnitionem filij Dei, & ad salutem hominum, & non mouere curiosas aut inutiles quæstiones. Et offerimus nos ad piam declarationem, in quacunq; parte flagitabitur.

DE DOCTRINA.

CVM certissimum sit, Deum sibi in genere humano, propter filium & per eum, colligere æternam Ecclesiam voce doctrinæ, quæ scripta est in libris Prophetarum & Apostolorum: affirmamus clare coram Deo & vniuersa Ecclesia in cœlo & in terra, nos vera fide amplecti omnia scripta Prophetarum & Apostolorum: & quidem in hac ipsa natiua sententia, quæ expressa est in Symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiano. ET hæc ipsa Symbola, & eorum natiuam sententiam sine corruptelis semper constanter amplexi sumus, & Deo iuuante, perpetuo amplectemur. Et in hac fide verum Deum, qui se patefecit in Ecclesia sua misso filio, & additis illustribus testimonijs inuocamus, coniuncta precatione nostra cum omnibus sanctis in cœlo & in terra. ET extant nostræ enarrationes in Symbola, comprehendentes totum doctrinæ corpus & fundamentum, quæ ostendunt hanc nostram asseuerationem verissimam esse.

DAMNAMVS etiam constantissime omnes furores, qui pugnant cum Symbolis: vt sunt Ethnicorum, Iudæorum, Mahometistarum, Marcionis, Manichæorum, Samosateni, Serueti, Arrij, Pneumatomachorum portentosæ opiniones, & aliæ, condemnatæ veris Ecclesiæ iudicijs.

CVM autem controuersiæ, quæ exortæ sunt, præcipue pertineant ad duos articulos Symboli, videlicet, ad articulum, CREDO REMISSIONEM PECCATORVM: Item, CREDO ECCLESIAM SANCTAM CATHOLICAM: Ostendemus fontes harum controuersiarum, quibus consideratis, intelligi poterit, nostras declarationes ipsam Euangelij vocem esse, & ab aduersarijs corruptelas in Ecclesia sparsas esse. Ac primum de articulo:

CREDO REMISSIONEM PECCATORVM.

HIC multæ & magnæ corruptelæ affinguntur ab aduersarijs. Credo imo dubito, inquiunt: Item, Tunc credam, cum satis habeo meritorum. Item, non dicunt, Credo remissionem propter filium, sed certo dari gratis, non propter nostra vlla merita, aut vllam dignitatem nostram: Item, non recte enarrant peccatum, & fingunt hominem legi Dei satisfacere posse, & legis impletione iustum esse coram Deo in hac vita. Ideo primum de peccato, & de caussa peccati, fideliter retinemus doctrinam veræ Ecclesiæ Dei. CVM essentia diuina sit vnica, æternus Pater, coæternus Filius imago Patris, & coæternus Spiritus sanctus, à Patre & Filio procedens, immensæ sapientiæ, potentiæ, bonitatis, verax, iusta, benefica, casta, liberrima, sicut ipsa describit sese in lege sua: & condiderit Angelos & homines ideo, vt suam lucem, sapientiam, & bonitatem in omni æternitate eis communicaret, & essent templa Dei, in quibus Deus habitaret, vt esset Deus omnia in omnibus, vt Paulus loquitur: condidit initio eos bonos & iustos, id est, congruentes cum mente & voluntate diuina, & placentes ipsi: ac dona attribuit, videlicet illustrem noticiam de Deo, & de voluntate eius, & intelligerent se conditos esse à Deo, & ad obœdientiam ipsi præstandam: attribuit & libertatem voluntatis, vt nominant: & reuera voluit obœdientiam, sicut scriptum est, Psalm. 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Sed diaboli & homines libertate suæ voluntatis abusi, defecerunt à Deo, & hac inobœdientia facti sunt in iræ Dei, & amiserunt rectitudinem, in qua conditi erant.

ITAQVE libera voluntas in diabolis & hominibus causa fuit eius lapsus, non voluntas Dei, qui nec vult peccatum, nec approbat, nec adiuuat, sicut scriptum est: Cum mendacium loquitur diabolus, ex proprio loquitur, & pater est mendacij. Et 1. Iohan. 3. Qui facit peccatum ex diabolo est, quia ab initio diabolus peccat.

EST autem peccatum, quicquid est contrarium iusticiæ Dei, quæ est ordo in mente diuina, quem & postea sua voce in Lege & in Euangelio expressit: siue sit inobœdientia originalis, siue actualis, propter quam & rea est persona iræ Dei, & damnatur æterna pœna.

siat remissio in hac vita propter Filium mediatorem. Damnamus etiam furores Marcionis, Manichæorum, & similes pugnamus cum vero consensu Ecclesiæ Dei in hac tota quæstione.

DE PECCATO ORIGINIS.

De peccato originis perspicue etiam affirmamus, nos retinere consensum veræ Ecclesiæ Dei, inde vsq; à primis Patribus, Prophetis, Apostolis, & ab Apostolorum discipulis, vsq; ad Augustinum & deinceps traditum: & expresse damnamus Pelagium, & omnes qui similia deliramenta Pelagianorum in Ecclesiam sparserunt. Ac dicimus omnes homines post lapsum primorum parentum, qui nascuntur ex commistione maris & fœminæ, nascentes secum afferre peccatum originis, sicut Paulus inquit Roman. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & Ephes. 2. Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Nec nobis displicet definitio vsitata, dextre intellecta: Peccatum originis est carentia iusticiæ originalis debitæ inesse: quia iusticia originalis, non tantum fuit acceptatio generis humani coram Deo, sed etiam in ipsa natura hominum lux in mente, qua firmiter assentiri verbo Dei poterat: & conuersio voluntatis ad Deum, & obœdientia cordis congruens cum iudicio legis Dei, quæ menti insita erat. Ac fuisset homo templum Dei, vt antea dictum est. Hæc omnia complexam esse iusticiam originis, potest ex hoc dicto intelligi: Homo conditus est ad imaginem & similitudinem Dei, quod interpretatur Paulus, inquiens: Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iusticia & sanctitate vera: vbi certe intelligit sanctitatem veram, omnes virtutes fulgentes in natura nostra diuinitus, non arte ascitas, aut disciplina comparatas: vt nunc vmbræ virtutum qualescunq; sunt in hominibus ascitæ, quia tunc Deus habitans in homine rexisset eum. Cum autem consideratur, quid significet iusticia originalis, deinde minus obscura est opposita priuatio. Est itaq; Peccatum originis, & propter lapsum primorum parentum, & propter hanc deprauationem quæ lapsum secuta est, nascentes reos esse iræ Dei, & dignos æterna damnatione, nisi fiat remissio propter mediatorem. Et hæc deprauatio est, carere iam luce Dei, seu præsentia Dei, quæ in nobis fulsisset: & est auersio voluntatis nostræ à Deo, & contumacia cordis repugnans legimentis, ut Paulus loquitur: & hominem non esse templum Dei, sed miseram massam, sine Deo, & sine iusticia. Hos defectus, & hanc totam deprauationem, dicimus esse peccatum, non tantum

pœnam peccati, & rem indifferentem: sicut multi Sententiarij dicunt, hæc mala tantum pœnam esse, & rem indifferentem: & non peccatum: & extenuant malum originis, & fingunt postea, hominem posse legi Dei satisfacere, & propria legis impletione iustos esse.

VITANDAE sunt in Ecclesia ambiguitates. Ideo expresse nominamus hæc mala deprauationem, quæ sæpe nominatur ab aliquis scriptoribus mala concupiscentia. DISCERNIMVS autem appetitiones in natura conditas, à confusione ordinis, quæ post lapsum accessit, sicut Ierem. 17. dicitur: Prauum est cor hominis, & Paulus inquit, Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Hanc malam concupiscentiam dicimus esse peccatum: & affirmamus hanc totam doctrinam de peccato, sicut in Ecclesijs nostris proponitur, declaratur, perpetuum esse veræ Ecclesiæ Dei consensum.

DE REMISSIONE PECCATORVM, ET DE IVSTIFICATIONE.

DICTVM est supra, has controuersias pertinere ad explicationem duorum articulorum Symboli: Credo remissionem peccatorum, &, Credo Ecclesiam sanctam catholicam. Nec de rebus non necessarijs, aut leuibus dicimus. Maxime necessarium est, in Ecclesia recte proponi doctrinam de peccato, & intelligi, quid sit peccatum, & conspici discrimen, inter iudicia politica & iudicium Dei.

CVM autem non recte ostendant aduersarij, quid sit peccatum, vt iam dictum est, confirmant malam securitatem in hominibus, & multas falsas opiniones. Postea etiam quid est tristius, quam hoc summum beneficium, remissionem peccatorum, & liberationem à morte æterna, vel obscurare, vel ignorare? Cumq; nec discrimen sit inter Ecclesiam & alios homines, extincta luce de gratuita remissione peccatorum propter filium, & de fide qua remissionem accipi oportet, nec consolatio alia sit, retrahens nos ex morte æterna, nec inuocatio vera sine hac consolatione fieri possit: & Deus ipse tocius præceperit audiri Filium, & custodiri Euangelium, quod est mirandum decretum prolatum ex arcano consilio diuinitatis, cum ignorare esset omnibus creaturis: maxime necessarium est, veram de remissione doctrinam retineri incorruptam. SED omnibus ætatibus, inde vsq; à primis patribus, sparsæ sunt præstigiæ à diabolis, contra veram doctrinam de filio Dei, præsertim in hoc articulo: quas tamen subinde refutauit Deus, excitatis rursus bonis doctoribus, ne funditus interiret Ecclesia. Ostenderunt Adam, Seth, Nohe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, & alij deinceps verum discrimen Ecclesiæ Dei, & aliorum hominum, & docuerunt Ecclesiæ traditam esse pre-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

nationem de filio Mediatore, & de remissione peccatorum : & hanc fide accipiendam esse gratis, propter Mediatorem. ET alligarunt inuocationem ad hunc Deum, qui se patefecerat edita promissione de mediatore : & habuerunt externos ritus diuinitus traditos, qui erant signa promissionis, & nerui publicæ congregationis.

HOS ritus, omissa doctrina promissionum & fidei, magna pars multitudinis imitata est : & cum affingeret hanc persuasionem, homines his ritibus mereri remissionem peccatorum, cumulauit ritus, & paulatim processit audacia, vt fit, vt alij alia numina fingerent. ITA discesserunt Ethnici à vera Dei Ecclesia, & ab agnitione veri Dei, & promissione redemtoris. Idem accidit post Moysen. Institutæ erant ceremoniæ hanc ipsam ob caussam, vt essent commonefactiones de Mediatore : sed multitudo oblita promissionis de Mediatore, de doctrina fidei, de gratuita remissione propter mediatorem, finxit remitti peccata propter sacrificia, & ritus illos : & hac superstitione cumulauit sacrificia, & oblita est Mediatoris, & fuit sine vera consolatione, & sine vera inuocatione. IDEM accidit post Apostolos amissa luce Euangelij, in qua proponitur gratuita remissio, propter mediatorem accipienda fide : quæsita est remissio per exercitia monastica, per cœlibatum, per varias obseruationes, per oblationem in missa, per intercessionem hominum mortuorum, & multæ monstrosæ superstitiones excogitatæ sunt, vt historiæ totius Ecclesiæ post Apostolos ostendunt. ADVERSVS hos errores immensa misericordia Deus subinde vocem Euangelij restituit, ac vt in populo Israël subinde Prophetas excitauit, qui doctrinam repurgarent : ita in Ecclesia, post Apostolos, cum scripta Origenica, & Pelagiana, & populi superstitio puritatem Euangelij corrupissent, tamen velut in caligine rursus accensa est lux ab Augustino, & hunc secuti sunt Prosper, Maximus, & alij, qui falsas opiniones in hoc articulo taxauerunt. POSTEA natis monachis, cum passim late vagaretur opinio, quæ fingit, homines mereri remissionem operibus, fuerunt tamen aliqui rectius sentientes, etiamsi fundamento stipulas adderent : vt Hugo, Bernardus, Gilibertus, Guilhelmus, Parisiensis, Taulerus, Drandorfius, VVesselus, & alibi alij. Et nunc voce Lutheri, magis perspicue restituta & illustrata est Euangelij doctrina, & monstratus Agnus, sicut Baptista inquit : Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui non credit, manet ira Dei super eum. HANC ipsam vocem Euangelij incorruptam, sonant & Ecclesiæ nostræ : & expresse discernimus disciplinam seu iusticiam, quam potest efficere homo non renatus, à iusticia fidei, & nouitate, de qua concionatur Euangelium.

DICIMVS omnes homines disciplina coërcendos esse: id est, illa iusticia, quam etiam non renati præstare debent, & vtcunq; possunt, quæ est obœdientia in externis actionibus, iuxta omnia præcepta Dei, ad omnes homines pertinentia. QVIA Deus in homine post lapsum reliquit hanc libertatem, vt rationi & voluntati possint vtcunq; obœdire externa membra, in externis motibus [illegible] dis vel omittendis: vt Achilles potest gladium stringere, aut [illegible] dere in vaginam: Scipio potest coërcere membra, ne attingant [illegible] rius sponsam, vt hæc suo loco recte & copiose declarantur.

HANC disciplinam à Deo præceptam esse, & puniri eius [illegible] lationem præsentibus pœnis & æternis, in his qui non conuertuntur ad Deum, certissimum est: iuxta illa dicta, Lex est posita in [illegible] Itē, Qui gladium acceperit, gladio peribit: Item scortatores & [illegible] teros iudicabit Deus. Item, Væ qui spolias, quia spoliaberis.

ETSI autem omnes homines hac disciplina suos mores [illegible] debent, & Deus seuere imperia hanc disciplinam tueri iubet, & [illegible] horribilibus pœnis declarat iram suam aduersus hanc externam [illegible] tumaciam: tamen hæc externa disciplina etiam sicubi est honestissima, nequaquam est impletio legis, nec meretur remissionem peccatorum, nec est iusticia illa, qua coram Deo accepti sumus: nec [illegible] illa fulgens in natura hominum, sicut fulsit iusticia nobis indita in creatione, aut sicut fulgebit noua iusticia in vita æterna. SED [illegible] ta hæc disciplina, est qualiscunq; externa gubernatio, similis [illegible] cus, quo tegunt nuditatem suam primi parentes post lapsum. Nec magis tollit peccatum, & naturæ corruptionem & mortem, quam [illegible] bant illæ frondes fici. IDEO Paulus toties clamat, non [illegible] peccatum lege. Roman. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram eo. Et Roman. 8. Cum legi impossibile esset iustificare &c. Et Galat. 2. Si per legem iusticia est, frustra Christus est mortuus. Et ad Tit. 3 Non ex operibus iusticiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluauit nos. ET contumelia est filij Dei fingere vlla nostra opera merita esse, seu precium remissionis peccatorum, & esse propitiationes pro peccato. Ideo Pharisaica illa & Pelagiana deliramenta clare damnamus, quæ fingunt disciplinam illam esse impletionem legis Dei: item mereri remissionem, seu de congruo, seu de condigno, vel esse iusticiam, qua homines coram Deo sint accepti. SED filius Dei Dominus noster IESVS Christus, qui est imago æterni Patris, constitutus est mediator, propitiator, redemtor, iustificator & saluator. Huius vnius obœdientia & merito placatur ira Dei, vt Roma. 3. dicitur: quem posuit propitiatorem per fidem in sanguine eius. Et Hebræ. 10. Impossibile est sanguine taurorum tolli peccata: Ipse autem vnicam pro peccatis [illegible]

rum hostiam, in perpetuum sedet ad dexteram Dei, &c. Etsi autem causas huius mirandi consilij, cur hoc modo redimendum fuerit genus humanum, nondum in hac infirmitate cernimus: sed posteà discendæ erunt in omni æternitate, tamen hæc initia nunc discenda sunt. Conspicivntvr in hac victima, iusticia Dei, & ira aduersus peccatum, & immensa misericordia erga nos, & amor in filio erga genus humanum. Tanta est iusticiæ seueritas, vt non sit facta reconciliatio, nisi pœna persolueretur. Tanta est iræ magnitudo, vt æternus Pater non sit placatus, nisi deprecatione & morte Filij. Tanta misericordia, vt filius pro nobis datus sit. Tantvs amor in Filio erga nos, vt hanc veram & ingentem iram in se deriuauerit. Harum maximarum & arcanarum rerum considerationem, in pectoribus accendito tu Fili Dei, Spiritu tuo sancto, vt vere expauescamus agnitione iræ, & rursus vera consolatione erigamur, & te in omni æternitate celebremus.

Vt autem beneficia huius Mediatoris nota essent generi humano, & nobis applicarentur, edita est promissio statim initio post lapsum primorum parentum, & deinceps sæpius repetita, & voce Prophetarum declarata: sed clarissime recitata per ipsum Filium, & deinde per Apostolos: & institutum est ministerium docendi, & propagandæ promissionis, & condita Ecclesia, & subinde instaurata hac ipsa voce de filio Dei propitiatore. Per hoc ministerium semper fuit, est, & erit efficax filius Dei in credentibus, sicut Roma. 1. dicitur: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et instaurat ipse hoc ministerium, cum inquit: Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos: Ite prædicantes pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo. Vvlt arguí peccatum in toto genere humano, sicut inquit: Spiritus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Et Roma. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo, super omnem impietatem & iniusticiam hominum. Vult Deus agnosci iram suam aduersus peccata omnia, & præcipue aduersus contemnum filij, sicut & in Psalmo inquit: Osculamini filium, ne irascatur, & pereatis de via, &c. Vult nos vere expauescere agnitione tenebrarum, & horrendæ prauitatis, & contumaciæ nostræ. Et quidem ipse Deus iræ suæ sensu corda opprimit, vt inquit Ezechias: Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et ad hoc iudicium non solum voce ministerij legis & Euangelij vtitur, sed etiam omnes calamitates humanæ sunt, quasi vox legis, de ira Dei nos admonens, & omnes ad pœnitentiam inuitans. Cum autem hac voce arguente peccata, mens perterrefacta est, audiat promissionem Euangelij propriam de filio Dei, & statuat sibi remitti peccata gratis propter filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum propitiatorem,

rem, per misericordiam, non propter contritionem aut dilectionem nostram. HAC fide cum erigitur, certum est donari remissionem peccatorum, reconciliationem & imputationem iusticiæ propter ipsius Christi meritum, & Christum in nobis efficacem esse, voce Euangelij, & Spiritu suo sancto viuificare credentes, & ex æterna morte nos liberare, & facere nos simul hæredes vitæ æternæ.

ITA inquit Paulus Roman. 3. Decernimus fide iustificari hominem, sine operibus legis. Item: Iustificamur gratis ipsius gratia per redemtionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Et Act. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent remissioné peccatorum accipere omnes: per nomen eius, qui credunt in eum. SVNT autem nota vocabula. FIDES significat non tantum historiæ notitiam, qualis & in Diabolis est, de quibus dicitur: Dæmones credunt & intremiscũt: sed significat amplecti omnes articulos fidei, & in his hoc articulum, Credo remissionem peccatorum: Nec tantum aliis dico eam credo, sed mihi quoq;. HAEC fides simul est FIDVCIA acquiescens in mediatore, iuxta illud: Iustificati fide, pacem habemus. Ita loquitur Paulus de fide, quæ assentiens omnibus articulis fidei, promissionem intuetur & amplectitur: copulat enim fidem & promissionem. Rom. 4. Ideo ex fide, vt sit firma promissio. In declaratione vocabuli iustificari, vsitate dicitur: Iustificari significat, ex iniusto instum fieri: quod recte intellectum hic quoq; quadrat. Ex iniusto, id est, reo & inobœdiente, & non habente Christum, fieri iustum, id est, absolutum à reatu, propter filium Dei, & apprehendente fide ipsum Christum, qui est iusticia nostra, vt dicunt Hieremias & Paulus: quia eius iusticia nobis imputatur, & propter eum iusti reputamur, & quia dato Spiritu suo sancto nos viuificat & regenerat, sicut &1. Iohannis 5. dicitur: Hæc est vita in Filio eius. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet. QVANQVAM autem simul incoatur nouitas, tamen non dicimus personam iustam esse in hac vita propter nouas qualitates, sed propter ipsum mediatorem passum, resuscitatum, regnantem, deprecantem pro nobis, nos obumbrantem & viuificantem.

ET quanquam sunt incoatæ virtutes, tamen adhuc sunt imperfectæ, & hærent in nobis reliquiæ peccati. Ideo tenenda est hæc consolatio placere personam propter filium Dei, imputata nobis ipsa iusticia, sicut Roma. 4. dicitur: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Item: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. ITAQVE & correlatiue intelligenda est hæc oratio, Fide iustificamur, hoc est, fiducia filij Dei iustificamur, non propter nostram qualitatem, sed quia ipse est propitiatio,

sitor, in quo cor acquiescit, fiducia promissæ misericordiæ propter eum, quam fiduciam ipse Spiritu suo sancto excusitat, sicut inquit Paulus: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, Abba pater. HIC & de particula exclusiua dicendum est, Toties repetit Paulus vocabulum Gratis, qua voce certissimum est excludi conditionem meritorum nostrorum. Ideo in Ecclesijs nostris dicimus: Sola fide iustificamur, quod sic intelligimus & declaramus: Gratis propter solum mediatorem, non propter nostram contritionem seu alia nostra merita donamur remissione peccatorum & reconciliatione. ETSI enim contritio antecedit consolationem, & dilectio Dei, & aliæ virtutes multæ cum fide, seu hac fiducia simul accenduntur: tamen hæ virtutes non sunt causa seu meritum remissionis peccatorum, nec propter eas persona placet, iuxta illud: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: sed habet remissionem, & placet persona certo propter Mediatorem, quem fide apprehendi oportet: vt ad Ephe. cap. 3. dicitur: Per quem audemus accedere in fiducia, quæ est per fidem in eum. HAEC tota doctrina sit illustrior in vera conuersione & quotidiana inuocatione piorum. Cum ergo sciamus agnitione iræ Dei, hæc vna est firma consolatio, confugere ad filium Dei, qui inquit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Item. Gratia exuberat supra peccatum. IN his doloribus, si doceas hominem, dubitandum esse de remissione peccatorum, vincet dolor, & sequentur tristissimi fremitus aduersus Deum, & desperatio, & mors æterna. Sed si doceas, fide vincendam esse dubitationem, intelliget iam vocabulo fidei, non tantum significari noticiam historiæ, intelliget fiduciam niti solo mediatore, intelliget quid dicatur his verbis, Gratis propter mediatorem, sola fide accipiter remissio, & placet persona. HAEC luctu omnibus temporibus aliquos erudijt, vt has veras consolationes aliquo modo intelligerent. Etsi enim Origenes & multi scriptores & sententiarij aliud genus doctrinæ insincerum pepererunt: tamen in Augustino & alijs quibusdam, leguntur dicta, quæ ostendunt, eos ex his veris fontibus etiam hausisse consolationes. QVANQVAM autem interdum improprie loquuntur, aut dissimilia dicunt, quia in loquendo negligentiores fuerunt: tamen quæ fuerit eorum perpetua sententia, si dextre iudicare volumus, animaduerti potest. Augustin. in Psalmo 31. inquit: Qui sunt beati? Non illi, in quibus non inuenit peccatum? nam in omnibus inuenit. Omnes enim peccauerunt, & carent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet vt non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic commendauit: Credidit Abraham Deo, & imputa-

imputatum est ei ad iusticiam. HIC certe Augustinus fidem in
telligit fiduciam, quæ accipit remissionem peccatorum: & dictum a
Genesi & in Paulo prorsus intelligit, sicut nos enarramus. Alibi de
spiritu & litera inquit: Ex lege timemus Deum, fide confugimus ad
misericordiam. BERNARDVS in concione de Annunciatione
Necesse est primum omnium credere, quod remissionem peccatorum
habere non possis, nisi per indulgentiã Dei, Sed adde, vt credas hoc
quod per ipsum peccata tibi donãtur. Hoc est testimoniũ quod red
bet Spiritus sanctus in corde tuo, dicẽs, Dimissa sunt tibi peccata.
Sic enim arbitratur Apostolus, gratis iustificari hominem per fidem.
hoc dicto perspicue & proprie citatur sententia Ecclesiarum om
rum, & extant similia testimonia apud hunc scriptorem. Ba
LIVS etiam proprijssime recitat nostram sententiam in concione
Humilitate, his verbis: Qui gloriatur, in Domino glorietur, dicit
quod Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia, & sanctifica
tio, & redemtio, sicut scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glo
tur Hæc est enim perfecta & integra gloriatio in Deo, quando
propter iusticiam suam quisquam effertur, sed agnoscit sese indigu
vera iusticia, fide autem sola in Christum iustificari. Cum
ex his quæ dicta sunt, manifestum sit, quid significet vocabulum iu
in hac propositione, Fide iustificamur. Hinc intelligi potest, perni
se errare monachos & alios, qui iubent conuersos ad Deum dubi
an placeant Deo. Hunc vulgarem errorem de dubitatione manife
refutant hæc dicta: Iustificati fide pacem habemus. Ité: Ideo est
vt sit firma promissio. Donec enim excruciamur dubitatione, non
fugiunt Deum, non acquiescunt in Deo, non inuocant. Et promis
fit eis inanis sonitus, quia non assentiuntur ei. POSTRE
Dei mandatum est æternum & immotum, vt credamus filio Dei, s
xta hoc dictum: Spiritus arguet mundum de peccato, quod non
dunt in me. Item 1. Iohan. 5. Qui non credit Deo, accusat eum m
dacij. EST autem insulsa cauillatio, quod dicunt, dubita
dum esse propter nostram indignitatem, non propter misericordi
Ideo enim edita est promissio, ideo filius Dei mediator constitu
est, quia nos indigni sumus: & vt Pater propter ipsum passum, re
scitatum, & deprecantem pro nobis, ac vestientem nos sua iust
certo sit propitius huic miseræ massæ, indignæ, & plenæ sordi
iuxta illud: Nulla nunc condemnatio est his, qui in Christo Ie
ambulant. ADSVRDVM est etiam, quod dicunt, nostræ in
gnitatis causa dubitandum esse, non enim dubitandum est an de
ceat indignitas, sed veris gemitibus fateamur nos indignos es
opponamus promissionem, cui assentiri, mandatum Dei est.

NEC recte accommodatur ad hanc dubitationem sententia

dilexisse: Nescit homo an amore vel odio dignus sit. Amentia est
ingere Salomonem hoc velle, nec iustos, nec iniustos debere statuere,
placeant aut displiceant Deo, cum certissimum sit, perseuerantes
in sceleribus contra conscientiam, displicere Deo. SED abdu-
cimus Salomon à spectaculis externis ad verbum Dei, quasi dicat:
ex rebus secundis non statuas te placere Deo, nec propter res aduer-
sas displicere. Non ideo placet Alexander, quia vincit, & magno im-
perio potitur. Iob in calamitate, Dauid in exilio, non ideo statuant
se abiectos esse à Deo, quia sunt ærumnosi. Non ex his euentibus seu
externis spectaculis iudicent, sed ex verbo Dei. Etiam in media cala-
mitate offertur consolatio, Ezech. 18. Viuo ego, nolo mortem pecca-
toris, &c. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium vnigenitum dederit,
vt omnis qui credit in eum, non pereat, &c. Iohan. 3. Deniq; error
de dubitatione prorsus Ethnica imaginatio est, ac Euangelium abo-
let, & in conuersione veram consolationem ijs, qui iram Dei senti-
unt, adimit. DOCENDI sunt potius homines, hanc certo vo-
cem Euangelij esse, vt filio Dei credamus, ac statuamus gratiam ex-
uberare supra peccatum, ideoq; repugnemus dubitationi, & eluctē-
mur, & fide eam vincamus, vt accedere ad Deum, inuocare eum, &
ei gratias agere possimus. Hi summi cultus horribiliter impediun-
tur, quantocunq; animi concutiuntur fluctibus dubitationum, vt
experientia ostendit. Hinc perspicuum est, quare decretum Triden-
tinæ Synodi, quod confirmat errorem de dubitatione, taxari necesse
sit. Ex his omnibus etiam intelligi potest, iuste reprehendi
synecdochen eorum, qui sic interpretantur Paulum: Fide iustifica-
mur, scilicet, formata dilectione, vt ipsi loquuntur. Nam vocabulum
fidei intelligunt tantum de noticia, & cogitant hanc esse sententiam;
fide iustificamur, id est, præparamur ad iusticiam, id est, ad cete-
ras virtutes, quæ sunt obœdientia & impletio legis. Ita tantum hoc
dicunt: Hominem esse iustum propter proprias virtutes, Deinde iu-
bent dubitare, an sit ornatus illis habitibus, de quibus loquuntur.

OSTENDIMVS autem supra, fide significari fiduciam acquie-
scentem in filio Dei propitiatore, propter quem recipimur & place-
mus, non propter nostras virtutes, aut legis impletionem. Cum autem
in hac ipsa consolatione, fiducia, qua acquiescimus in filio Dei, vere
sit motus accensus à Spiritu sancto, quo viuificatur cor, & liberatur
ex æterna morte, dicitur hæc conuersio, regeneratio, Iohan. 3. Nisi
quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. ET sit homo iam vere
domicilium Dei, qui est in eo efficax, vt Iohan. 14. dicitur: Si quis
diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, &
veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Filius λόγος,
voce Euangelij dicit consolationem in corde credentis, & ostendit

Patri

Patris misericordiam, & Pater per Filium effundit Spiritum sanctum in cor credentis, qui lætitiam & inuocationem, & alios motus accendit, qualis ipse est. Ideo dicitur Galat. 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. NON igitur loquimur de otiosa notitia: & errant imperiti, qui existimant remissionem peccatorum contingere otiosis, sine aliquo motu animi, sine certamine, & sine fide consolationis in veris doloribus, in ea ætate, quæ iam intelligit vocem doctrinæ potest, iuxta illud Rom. 10. Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei. Et quia conscientijs in pœnitentia consolationem proponimus, non addimus hic quæstiones de prædestinatione seu de electione: sed deducimus omnes lectores ad verbum Dei, iubemus vt voluntatem Dei ex verbo ipsius discant, sicut æternus pater expressa voce præcipit Matth. 17. Hunc audite. Non quæramus speculationes. CERTISSIMVM est, prædicationem pœnitentiæ ad omnes homines pertinere, & accusare omnes homines. Ita & promissio vniuersalis est, & omnibus offert remissionem peccatorum, iuxta illa dicta vniuersalia Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item Iohan. 3. Omnis qui credit in eum, non pereat. Rom. 10. Omnis qui credit in eum, non confundetur. Item, Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Rom. 11. Conclusit Deus omnes sub inobœdientia, vt omnium misereatur. IN hanc vniuersalem promissionem singuli se includant, & non indulgeant diffidentiæ, sed luctentur, assentiantur verbo Dei, & obsequantur Spiritui sancto, & instanter petant, sicut dictum est Lucæ 11. Quanto magis dabit Spiritum sanctum petentibus?

DE LIBERO ARBITRIO.

IAM hic nota sit etiam doctrina de libero arbitrio. Semper in ecclesia homines recte eruditi, distinxerunt disciplinam & nouitatem spiritus, quæ est initium vitæ æternæ: & docuerunt, in hominum libertatem voluntatis talem esse, ad regendos externos motus morum, qua etiam non renati vtcunq; disciplinam, quæ est externa obœdientia iuxta legem, præstare possint. SED homo nequaquam potest se liberare à peccato & morte æterna viribus naturalibus: sed hæc liberatio & conuersio hominis ad Deum, & nouitas spiritualis, fit per filium Dei viuificantem nos Spiritu suo sancto, sicut dictum est Roma. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et voluntas, accepto Spiritu sancto, iam non est otiosa.

AC Deo gratias agimus pro hoc immenso beneficio, quod nobis propter filium, & per eum, dat Spiritum sanctum, & nos [illegible]

gitur: & damnamus Pelagianos & Manichæos, vt hæc suo loco copiosius explicamus.

DE NOVA OBOEDIENTIA.

TOTVM beneficium filij Dei considerandum est, Ita enim vult peccatum & mortem tollere, & nos ex regno Diaboli eripere, vt prorsus abolito peccato & deleta morte, restituat in nobis æternam vitam, in qua Deus nobis communicet sapientiam, iusticiam, & lætitiam suam, & in qua sit Deus omnia in omnibus. HOC summum beneficium incoat in hac misera massa, in hac vita, sicut scriptum est 2. Corinth. 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur. Item Matth. 10. Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Itaq; cum accipimus remissionem peccatorum, & reconciliati sumus, & obsignati Spiritu sancto, hæc bona effundere horrendus furor est: sicut describuntur effundentes, in parabola de domo mundata. Et in 2. Epistola Petri 2. dicitur: Si hi qui effugerunt contaminationes mundi, per agnitionem Domini & Saluatoris IESV Christi, his rursus impliciti succumbunt, fiunt eis postrema deteriora prioribus. EFFVNDVNTVR autem hæc bona, si quis non retinet fundamentum, id est, articulos fidei, siue sciens, siue deceptus, impia dogmata seu idola recipit. Item, si quis alioqui contra conscientiam ruit. Hæ regulæ sæpe repetitæ sunt, vt Galat. 5. Qui talia faciunt, regnum Dei non possidebunt. Necessaria est igitur cura vitandi lapsus. HAEC manifesta necessitas, proposita summa pœna, videlicet amissione vitæ æternæ, si quos non mouet ad bene operandum, hi sunt iam ex his, de quibus dicitur 1. Iohan. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est. Item, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et sunt necessitatis causæ plures. Debitum, id est, ordo immutabilis, vt creaturæ Deo obtemperent, Ideo Paulus inquit Roman. 8. Debitores estis. Item, ne Spiritus sanctus & fides exuantur, accedat & cura vitandi pœnas præsentes. Quia certissimum est, plurimos etiam electorum lapsus, horribiliter puniri in hac vita, vt inquit Ecclesia apud Micheam 7. cap. Iram Domini portabo, quia peccaui ei. ET omnium temporum historiæ horrenda exempla pœnarum continent: vt Dauid, Salomon, Manasses, Iosias, Nabuchodonosor, & alij innumerabiles duriter castigati sunt. Qua in re hoc tristissimum est, quod in ipsis pœnis multa noua peccata cumulantur: vt in seditione mota contra Dauidem, in dilaceratione regni propter delictum Salomonis. Et de necessitate bene operandi, inquit Dominus Matth. 5. Nisi abundauerit iusticia vestra plus quam Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.

Considerata autem necessitate, quæ multiplex est, sequuntur hæ quæstiones: Quæ opera sint facienda: quomodo fieri possint: quomodo placeant Deo: quæ habeant præmia: quod sit discrimen peccatorum, quæ excutiant Spiritum sanctum, & quæ non excutiant.

QVAE OPERA SINT FACIENDA.

VVLT Deus & fidem & opera regi suo verbo. Ideo tenendum est norma de bonis operibus, interioribus & exterioribus, quæ in istis præceptis Dei continetur, quæ ad nos pertinent, sicut Ezechiel dicitur: In præceptis meis ambulate. Et hæc opera interiora & exteriora fiunt cultus Dei, cum fiunt in fide, & referuntur ad hunc finem, vt Deus hac obœdientia celebretur. DICTVM est autem supra, Externam obœdientiam seu disciplinam præstare posse etiam non renatos: vt honeste viuit Cicero, & bene meretur de toto genere humano laboribus gubernationis: Sed mens plena est dubitationum de prouidentia, nec nouit, nec alloquitur verum Deum in inuocatione, nec nouit promissiones, & semper dubitat, an exaudiatur, præsertim in calamitatibus: in quibus etiam Deo irascitur, cogitat iniuste se affligi, cum fuerit ciuis honestus, & vtilis Reipublicæ. Tales tenebræ in mente sunt magna peccata, quæ ratio sine luce diuina non satis iudicare potest.

OPORTET igitur in renatis etiam interiorem obœdientiam incoari, veram Dei agnitionem, timorem Dei, dolores in poenitentia, fiduciam misericordiæ propter filium Dei promissæ, inuocationem, spem, dilectionem, lætitiam in Deo, & alias virtutes. Et oportet eas referre ad debitum finem, scilicet vt Deo præstetur obœdientia. Hi veri cultus non possunt præstari sine luce Euangelij, sine fide: quos aduersarij, qui videri volunt eximij præconcs bonorum operum, nec intelligunt, nec flagitant, cum omittunt doctrinam de fide, quæ est fiducia misericordiæ, acquiescens in filio Dei, quæ est præcipuum opus & summus cultus Dei. De operibus non mandatis à Deo infra dicemus. Et regula tenenda est Matth. 15. Frustra colunt me mandatis hominum. Sæpe autem in Ecclesia accidit, vt maiori cura seruentur humani ritus, quam præcepta Dei, imo ut autoritas Pharisaicarum & iniustarum traditionum anteponatur mandatis diuinis, vt multis seculis, propter iniustam & impiam legem de cœlibatu, præceptum Dei de vera castitate, horribiliter violatum est. Considerandum est igitur discrimen legis, de quo supra & infra dicemus.

QVOD

QVOMODO POSSINT FIERI BONA OPERA.

MAGNA est infirmitas hominum: & diabolus est acerrimus hostis, qui odio Dei grassatur in humanum genus, ac præsertim Ecclesiam DEI conatur dissipare, quantum potest, vt scriptum est à Petro 1. Pet. 5. Vigilate, quia aduersarius vester diabolus, tanquam Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Ideo quanquam externam disciplinam homines naturalibus viribus vtcunq; præstare possunt, tamen sæpe vincuntur hac communi infirmitate. Sæpe etiam diabolus non feros homines impellit in tetra scelera: vt decepit Euam, impulit fratres Ioseph, Dauidem, & alios innumerabiles. Quæ igitur potest esse diligentia vel circumspectio, par astutissimo hosti? HIC teneamus dulcissimam consolationem: Apparuit filius Dei, vt destruat opera diabolí, 1. Iohan. 3. Custos est filius Dei Ecclesiæ suæ, sicut inquit Iohan. 10. Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Ipse protegit nos, & simul Spiritu suo sancto confirmat mentes in veris sententijs: & vt incoat æternam vitam, ita & motus bonos, fidem, dilectionem Dei, veram inuocationem, spem, castitatem, & alias virtutes in cordibus accendit. NEQVAQVAM sumus Pelagiani, sed reuerenter gratias agimus Deo æterno, Patri Domini nostri IESV Christi, & Filio eius IESV Christo, & Spiritui sancto, cum pro toto beneficio restitutæ salutis hominum, tum vero pro hoc ipso beneficio, quod in Ecclesia habitat filius Dei, & eam sua dextra contra furores diabolorum & hominum protegit, & depellit à nobis diabolos, & in hac tanta infirmitate nostra nos sustentat, & verbo accendit in mentibus agnitionem Dei, & confirmat ac regit corda Spiritu suo sancto. HAEC beneficia nobis præstari certo scimus, sicut dulcissime dictum est apud Zachariam cap. 12. Effundam super Domum Dauid, & habitatores Ierusalem, spiritum gratiæ & precum. Nominat spiritum gratiæ, quia in hac consolatione testificatur filius Dei, obsignans nos Spiritu sancto, quod simus in gratia, & quod liberemur ex doloribus inferorum. Deinde nominat Spiritum precum, quia cum agnouimus remissionem peccatorum, iam non fugimus Deum, non fremimus aduersus Deum, sed accedimus ad eum vera fide & spe, petimus & expectamus ab eo auxilium, diligimus eum, & nos ei subijcimus: ita fit incoatio obœdientiæ. EODEM modo inquit Dominus Iohan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, spiritum veritatis. Accendit Spiritus sanctus lucem veritatis in mentibus, & nouos motus in cordibus, congruentes cum lege Dei. Hoc tantum donum agnoscamus, & grati retinere studeamus, & assidue

nos in tantis vitæ periculis iuuari petamus. Nec est otiosa voluntas accepto Spiritu sancto.

QVOMODO PLACEAT NOVA OBOEDIENTIA.

PHARISAEVS apud Lucam cap. 18. admiratur sese, & si placet, fascinatus hac persuasione, quod legi satisfaciat, & propter hanc qualemcunq; disciplinam Deo placeat, Tales sunt multi impij nere humano, securi propter qualemcunq; vmbram disciplinæ.

SED horum arrogantiam sæpe accusat vox diuina, vt inquit Dominus Lucæ 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter pe bitis. Et apud Iohannem, 1. Iohan. 1. Si dixerimus quod peccatum non habeamus, mendaces sumus. Ideo inanis est imaginatio, fingentium obœdientiam Deo placere sua dignitate, & esse meritum condigni, vt loquuntur, & iusticiam coram Deo, quæ sit meritum vitæ æternæ. POSTEA tamen addunt, semper dubitandum esse an placeat obœdientia: quia manifestum est, in singulis multum sordium esse, multa peccata ignorantiæ & omissionis, multos rursus non paruos. HIC necesse est recte erudiri conscientias in vtraq; re, de infirmitate nostra, & de consolatione. Necesse est in renatis esse iusticiam bonæ conscientiæ, & incoatam obœdientiam, vt dictum est. Et tamen in hac vita, in nostra natura, in animo, & in corde, adhuc valde multum est sordium, quas illi magis cernunt & deplorant, qui plus lucis habent, vt Prophetæ & Apostoli, vt notat Pauli querela Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, quæ pugnat legi mentis meæ, & me captiuum facit legi peccati.

MAGNA adhuc in singulis caligo est, multiplex ignorantia, & multæ tristissimæ dubitationes, errores in consilijs, orti ex diffidentia, ex falsis opinionibus, & inani spe, multæ vitiosæ flammæ cupiditatum, multæ neglectiones officij, fremitus & indignationes aduersus Deum in pœnis. Deniq; stupor & insania est, nolle fateri timorem & dilectionem Dei multo frigidiorem esse quam esse debeat.

HAE confessiones repetitæ sunt in Prophetarum & Apostolorum concionibus. Psal. 143. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et in 1. Iohan. 1. Si dicimus quod peccatum non habeamus, nosipsos seducimus, & veritas non est in nobis. Hæc confessio necessaria est, & arrogantia taxanda. REPREHENDENDVS est etiam error aduersariorum, qui fingunt, homines in hac vita mortali, legi Dei satisfacere posse, Item, qui dicunt, Malum concupiscentiæ nobiscum natum non esse peccatum, nec malum pugnans cum lege seu voluntate Dei.

Ita

tes errores manifeste refutat Paulus Roma. 7. & 8. Postea etiam consolatio addenda est. PRIMVM statuat renatus, se reconciliatum esse Deo, sola fide, id est, fiducia Mediatoris, & personam suo reputari iustam propter filium Dei Mediatorem, gratis propter ipsius meritum. SECVNDO, confiteatur vero dolore, adhuc in renato multa peccata & magnas sordes esse, dignas ira Dei.

TERTIO, Et tamen sciat oportere incoari obœdientiam & iusticiam bonæ conscientiæ: & hanc, quanquam procul abest à perfectione legis, tamen in reconciliatis Deo placere propter Mediatorem deprecantem pro nobis, & suo merito tegentem nostras ingentes & inenarrabiles miserias. Ita propter eum & persona recipitur, & postea placent opera, & in vtroq; fides luceat. Ideo Petrus inquit 1. Petri 2. Offerte hostias spirituales acceptas Deo per IESVM Christum. Hæc consolatio proposita est in capite 8. ad Roma. Nulla nunc condemnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant. Et Roma. 6. Non estis sub lege, sed sub gratia. IN HOC ipsum quæritur, an placeat obœdientia, cum legi non satisfaciat. Respondet Paulus: Placere, quia non simus sub lege, id est, damnati lege: sed sub gratia, id est, reconciliati seu recepti in gratiam. Roma. 8. Quis condemnabit? Christus pro nobis mortuus est, & resurrexit, qui est ad dextram Dei, & pro nobis interpellat, id est, Placent sancti propter filium, qui & obtulit pro nobis suam obœdientiam, & pro nobis interpellat. HÆC dicta opponenda sunt dubitationi, ne fides & inuocatio extinguantur. Nam dubitatio languefacit inuocationem.

POSTQVAM igitur scimus, & necessariam esse nouam obœdientiam, & auxilium nobis certo donari, & placere hanc, quanquam mutilam & mendicam obœdientiam, agnoscamus immensam Dei misericordiam, & pro ea gratias agamus, & sit maior cura regendi omnes actiones, quia scimus & iuuari nos, & Deo hanc obœdientiam propter filium placere. Et semper in conspectu sit hæc necessitas: Si effunduntur beneficia Dei, iustificatio & regeneratio, amitti vitam æternam, iuxta illud 2. Cor. 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur. Et Rom. 8. Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ac semper in iustificatione simul sit incoatio nouitatis.

LATRO pendens in cruce, habet bona opera, interiora & exteriora, dolet se peccasse, & fatetur se iuste puniri. Deinde & fide agnoscit Saluatorem, & petit ab eo salutem, ideoq; audit expressam absolutionem, & concionem de vita æterna, & promissionem, & acquiescit in hac voce Messiæ, & se Deo subijcit, & non impatienter fert supplicium, sed lætatur agnitione Messiæ, & spe vitæ æternæ, & Deo gratias agit: præterea vt extet signum confessionis, refutat maledicentem Christo.

HAEC in eo fiunt, quia hic ipse Messias socius supplicij, verbo mentem eius docet, & in ea ipsa consolatione λόγῳ in illis efficax est, & per eum æternus Pater effundit Spiritum sanctum in mentes huius auditoris, vt accendat lætitiam in eo, dilectionem, inuocationem, spem vitæ æternæ, & alias virtutes.

DE PRÆMIIS.

PAVLVS inquit Roma. 6. Donum Dei est vita æterna per Christum IESVM Dominum nostrum: & reconciliati seu iustificati simul sunt cohæredes filij Dei propter ipsum, non propter propria merita. FIDES accipiens remissionem peccatorum, & iustificationem, & spes vitæ æternæ, nituntur filio Dei Mediatore, de quo expresse dictum est Iohan. 6. Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui videt filium, habeat vitam æternam. Et Roma. 5. Iustificati ex fide pacem habemus apud Deum, per Dominum nostrum IESVM Christum, per quem & accessum habemus fide in gratiam hanc, in qua stamus, & gloriamur spe vitæ æternæ. CONIVNGIT FIDEM & SPEM, & affirmat vtranq; niti Mediatore, & manifestum est, spem non debere niti nostris operibus, quia dictum est Psalm. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: sed vt propter filium filium Dei agentes pœnitentiam reputantur iusti fide, & propter eum, & per eum viuificantur: ita propter eum, & non propter nostra merita, donatur vita æterna: sicut latro in cruce audit hanc promissionem, Hodie eris mecum in paradiso. Lucæ 23.

NEC somniandum est, filium Dei tantum præparationem ad vitam æternam nobis meruisse, aut dare, & nos postea nostris operibus mereri vitam æternam: sed sit in conspectu dictum dulcissimum Oseæ 13. O mors ero mors tua, & pestis tua ô inferne. Propter filium Dei, & per eum liberamur à morte æterna, & transferimur in vitam æternam, sicut ipse inquit, Ego vitam æternam do eis. Et Iohan. 5. Qui habet filium, habet vitam. Ac sit spes certa & firma, sicut Petrus inquit 1. Petr. 1. Perfecte sperate, id est, non dubia opinione, sed firma spe expectate vitam æternam, videlicet propter Mediatorem. Et recte Augustinus inquit in libro Meditationum, Tertius fiduciæ certitudo est in sanguine Christi. Vtrunq; certissimum sit, agentem pœnitentiam propter filium Dei gratis fide accipere remissionem peccatorum, & iustificationem, & hunc esse hæredem vitæ æternæ, sicut Paulus inquit Roma. 8. Quicunq; spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei: Si autem filij hæredes Dei, &c. Et tamen simul verum est, eos qui effundunt Spiritum sanctum, deficientes a fide, aut ruentes contra conscientiam, nec redeunt ad Deum per

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

æternam, non esse hæredes, sicut dicitur ad Galat. 5. Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Et 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragium fecerunt. Et Matth. 25. Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. CAETERVM, etsi vita æterna datur propter filium Dei renatis, tamen simul etiam est merces bonorum operum, sicut dicitur Matth. 5. Merces vestra copiosa est in cœlis. Vt patrimonium est merces laborum filij, etiamsi propter aliam caussam filio attribuitur. PRAETEREA addidit Deus bonis operibus suas quasdam promissiones, quare & pro bonis operibus sanctorum, tribuit Deus etiam in hac vita multa spiritualia & corporalia bona, alias aliter, vt ipsi sua inenarrabili sapientia placet. 1. Timoth. 4. Pietas habet promissiones præsentis & futuræ vitæ. Marci 10. Recipient centuplum in hac vita, sed cum tribulatione, & post hanc vitam, vitam æternam. Matth. 10. Qui dederit potum vni ex minimis propter doctrinam, non perdet mercedem. Luc. 6. Date, & dabitur vobis. Exod. 20. Honora patrem & matrem, vt sis longæuus supra terram. Esai. 33. Panis ei dabitur, aquæ eius erunt certæ: Regem in decore videbunt, id est, pro obœdientia & bonis operibus, Deus dat tranquillas politias, honestam & placidam gubernationem, &c. Esaiæ 58. Frange esurienti panem tuum, & eris sicut hortus irriguus, &c. ET notum est exemplum viduæ Sareptanæ, 3. Reg. 17. Et Psaltes dicit, Psalm. 112. Opes & diuitiæ in domo eius. Quia enim in hac mortali & ærumnosa vita Deus Ecclesiam colligit, & vult eam esse honestam congregationem: præbet ei aliqua hospitia mediocria, præbet nidos pijs familijs, puerperis, educationi puerorum, propagationi doctrinæ, deniq; vult conseruare generis humani societatem, œconomias & politias: & quidem ideo, vt colligi Ecclesia possit. QVARE propter sanctorum preces, & propter eorum diligentiam, & propter communem necessitatem, tribuit aliquando gubernationem minus turbulentam, pacem, fœcunditatem agrorum, & alia bona: vt propter Ioseph, Naaman, Danielem, regna illa feliciora erant. Et Ieremias cap. 29. præcipit, vt exules in Babylone petant hospitio pacem, & salutarem gubernationem. Sicut etiam sæpe propter Ecclesiæ delicta cumulantur pœnæ: vt in pœna tribus Beniamin, Dauidis, & alijs conspicitur. Vult autem Deus intelligi hæc beneficia corpori necessaria, & sciri vult ea diuinitus tribui. Vult in eis petendis exerceri fidem, vt suo loco copiosius dicimus. Nunc ideo hæc pauca addidimus, vt in hac confessione etiam extet testimonium in nostris Ecclesijs, doctrinam de bonis operibus veram & necessariam fideliter proponi.

DE DISCRIMINE PECCATORVM.

CVM dictum sit, in renatis manere peccata, necesse est tradi discrimen. Nam ex dicto Luc. 11 Vadit & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, &c. & ex similibus dictis manifestum est, aliquos renatos contristare & excutere Spiritum sanctum, & rursus abijci à Deo, ac fieri reos iræ Dei, & æternarum pœnarum. Et Ezech. 23. scriptum est: Cum recesserit iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in ea: & cum recesserit impius ab impietate sua, & fecerit iudicium & iustitiam, viuet in eo.

NECESSE est igitur discerni peccata, quæ in sanctis in hac mortali vita manent, nec excutiunt Spiritum sanctum, ab aliis peccatis, propter quæ homo rursus fit reus iræ Dei & æternarum pœnarum. Et Paulus Rom. 7. discernit peccatum regnans & non regnans. Et alibi inquit Roma. 8. Si secundum carnem viuetis, morieminini: si actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. TRADITAM autem regulam in epistola ad Timotheum, 1. Tim. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Cum igitur homo non retinet fidem, sed aliquam fundamenti partem, id est, aliquem articulum fidei, siue sciens, siue errore amittit, aut idola approbat: vt multi qui falsis dogmatibus decipiuntur, aut non sustentantur consolatione fidei, sed superantur dubitatione aut desperatione, aut violant vllum præceptum Dei contra conscientiam, effundunt Spiritum sanctum, & rursus fiunt rei iræ Dei & pœnæ æternæ: & nisi fiat conuersio, tales morientes abijciuntur in æternas pœnas. De his inquit Paulus Roma. 8. Si secundum carnem viuetis, morieminini. Et 1. Corinth. 6. Nec scortatores, nec adulteri, nec idololatræ, &c. possidebunt regnum Dei. Et iuramentum Ezech. 18. clare dicit: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. In iuramento partes duæ copulatæ sunt, conuersio & vita. Postulat Deus, & quidem iuramento, conuersionem. Quare non placent ei retinentes propositum peccandi. COMPLECTIMVR autem in hoc numero & peccata omissionis affectatæ, id est, affectatam negligentiam in officio, quæ pugnat cum dicto: Hoc requiritur, vt fideles simus: & ignorantiam affectatam, qualis est Pharisaica, & infinitæ multitudinis, quæ veram Ecclesiæ doctrinam non studet inquirere, & ignara retinet idola, aut etiam sæuitiam adhibet in defensione idolorum. DICTVM est de lapsibus, quibus excutitur Spiritus sanctus. Alia sunt peccata in renatis, retinentibus fidem & bonam conscientiam, quæ non sunt corruptelæ fundamenti,

sunt delicta contra conscientiam, sed sunt reliquiæ peccati originis, caligo, dubitationes, carnalis securitas, errantes flammæ vitiosorum affectuum? & omissiones, vel ignorantiæ non affectatæ.

HAEC mala extenuant quidam, & nominant deformitates praeter legem Dei. Sed hæc cæcitas valde reprehendenda est, & retinaq; considerandum: magnitudo mali in hac tota immundicie, quæ est contraria legi & voluntati Dei: & rursus magnitudo miseri-cordiæ & beneficij filij Dei, tegentis hæc tristia & magna vulnera in hac misera natura. IVBET autem Paulus his malis repugnare spiritu, id est, Atticus, Scipio, frænant vitiosos affectus ratione: sed Ioseph, Paulus, frænant spiritu, id est, Spiritus sancti motibus, vero dolore, vera fide, timore Dei, & inuocatione. DOLET Paulus, sentiens dubitationes, aut alios errantes motus: & fide statuit, hanc immundiciem tegi à Mediatore: & timore Dei se reprimit, ne obtemperet iræ, aut alijs errantibus motibus. Et simul inuocat Deum, & petit auxilium, Cor mundum crea in me Deus, Psal. 50.

CVM hoc modo repugnamus prauitati, quæ adhuc reliqua est in renatis, teguntur hæc mala, & dicitur peccatum non regnans, seu veniale, & non effunditur Spiritus sanctus. Hanc doctrinam de discrimine peccatorum veram, perspicuam, & Ecclesiæ necessariam esse, manifestum est. De qua tamen quales labyrinthi disputationum sint in libris aduersariorum, multi norunt. POSTQVAM verò breuiter exposuimus summam doctrinæ de iustificatione, nunc & argumenta, quæ contra hanc sententiam obijciuntur, explicanda & refutanda erant. Sed quia alij alia obijciunt, confessionem nostram retinuimus, & offerimus nos ad longiores explicationes in singulis membris confessionis.

DE ECCLESIA.

VVLT Deus intelligi, genus humanum non casu nasci, sed à Deo conditum esse, & conditum non ad æternum exitium, sed vt colligat sibi in genere humano Ecclesiam, cui in omni æternitate communicet sese, suam sapientiam, bonitatem, & lætitiam. Et vult conspici filium, propter quem, & per quem inenarrabili sapientia & immensa misericordia hanc miseram naturam hominum restituit. Deo semper in genere humano cœtum esse voluit, cui tradidit doctrinam de Filio, & in quo Filius ipse instituit & conseruauit ministeriam custodiendæ & propagandæ eius doctrinæ, per quam & efficax fuit, est, & erit. Et multos ad se conuertit, sicut manifeste inquit Paulus Rom. 1. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti.

SED mirandum & dolendum est, maximam partem generis

humani, horribili furore contemnere vocem & testimonia Dei, & filium Dei: & in ipso cœtu, qui nomen habet Ecclesiæ, multas dissensiones semper factas esse, & veram Ecclesiam ab externis & domesticis hostibus oppugnatam esse. Hæc dissidia cum hominem tuentur, & quidem vident imperijs, multitudine & gloria autoritatis eos, qui alias doctrinas pugnantes cum Euangelio amplectuntur, & dubitant an sit aliqua Dei Ecclesia, quænam, & qualis, & vbi sit.

A contemptoribus prophanis dijudicatio difficilis est: sed vera Ecclesia ex testimonijs diuinis, vnde, sint tanti hominum furores, & impietas tamen seruari Ecclesiam Dei: & discernit eam à cæteris gentibus, scit quænam, qualis, & vbi sit. VT igitur contra has dubitationes magis confirmarentur omnes sancti, articulus in Symbolum positus est: Credo esse Ecclesiam sanctam catholicam. Hac pronunciatione affirmamus non abiectum esse totum genus humanum à Deo, esse, & mansuram esse aliquam veram Ecclesiam, ratas esse Dei promissiones, adhuc regnare filium Dei, recipere & saluare inuocantes. Et hac erecti consolatione, Deo gratias agimus, & eum inuocamus, & petimus, accipimus, & expectamus æterna bona. Propter hanc commonefactionem & consolationem articulus in Symbolum recitatur, cum quidem hæc ipsa doctrina de conseruatione Ecclesiæ, apertissime repetita sit in concionibus diuinis, vt Esaiæ 59. Hoc inuolucrum meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui, dicit Dominus, deinceps & in sempiternum. Et Dominus ipse Matt. 28. Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem sæculi. Est & hæc dulcis consolatio, quod non alibi sint homines vitæ æternæ, nisi in cœtu vocatorum, iuxta illud Roman. 8 Quos prædestinauit, hos & vocauit. NON vagentur animi, intuentes hoc aut illud cœtum corpus Ecclesiæ, & somniantes fortasis alibi aliquos qui nihil norant Euangelium, tamen esse sanctos & domicilium Dei, Fabricium, Scipionem, Aristidem, & similes. Sed hue refer oculos. In hoc cœtu vocatorum certo scias aliquos electos esse, & ad hunc cœtum te iungito, confessione & inuocatione. Sicut dicit Psalm. 26. Vnam petij à Domino, hoc requiro, vt habitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatem Domini, & visitem templum eius. NON igitur de Ecclesia, tanquam de Idea Platonica disputamur, sed Ecclesiam monstramus, quæ conspici & exaudiri potest, iuxta illud Psalm. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum. Vult exaudiri filium æternus Pater, in toto genere humano, sicut inquit Matth. 17. Hunc audite. Et Psalm. 2. Ego constitui regem meum in monte Sion, prædicabo præceptum: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, Et nunc reges intelligite, &c.

Deus

DICIMVS igitur Ecclesiam visibilem in hac vita, cœtum esse amplectentium Euangelium Christi, & recte vtentium Sacramentis, quo filius Dei per ministerium Euangelij est efficax, & multos ad vitam æternam regenerat, In quo cœtu tamen multi sunt non sancti, sed de vera doctrina consentientes: vt Mariæ tempore erant Ecclesia, Zacharias, Simeon, Ioseph, Elisabeth, Maria, Anna, Pastores, & alij multi, qui de pura doctrina consentiebant, & audiebant non Saducæos aut Pharisæos, sed Zachariam, Simeonem, Annam, Marium, & similes, &c. Nam etiam cum valde exiguus cœtus est, tamen Deus aliquas reliquias seruat, quarum vox & confessio exauditur, & subinde ministerium instaurat, iuxta illud Esaiæ 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus, &c. ITAQVE quæ sit Ecclesia, & qualis sit, & vbi sit, hæc descriptio indicat, sumta ex manifestis testimonijs diuinis. Nihil dubium est, Ecclesiam alligatam esse ad Euangelium, vt Paulus inquit Galat. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Et Iohan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt. Et Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & veniemus ad eum & mansionē apud eum faciemus. Et Iohan. 17. Sanctifica eos in sermone tuo, sermo tuus est veritas. NON sunt igitur membra Ecclesiæ Dei, etiamsi titulum & imperia tenent, Sadducæi, Pharisæi, & similes, Pontifices, & alij, qui aliam doctrinam proponunt, dissentientem ab Euangelio, & stabiliunt idola pertinaciter. MANIFESTVM est autem, aliud genus doctrinæ, dissentiens ab Euangelio, aduersarios tradere & propugnare, qui docent legem Dei impleri obœdientia nostra in hac vita, & hanc obœdientiam mereri remissionem peccatorum. Item, Hac obœdientia homines iustos esse coram Deo. Item, Prauam concupiscentiam non esse peccatum, nec malum pugnans cum lege Dei. ITEM, dubitandum esse conuersis, an sint in gratia, & hanc dubitationem non esse peccatum. Item, Inuocandos esse homines mortuos. Item, Cultus Dei esse discrimina ciborum, vota monastica, & alios ritus sine mandato Dei electos. Item, Oblationem in Missa mereri facienti & alijs, viuis & mortuis remissionem peccatorum, & alia. Item, alias prophanationes Sacramenti multiplices & horrendas. ITEM, Episcopos posse instituere cultus Dei, & peccata mortalia esse violationem cultuum, qui ab eis instituuntur. Item, posse legem de cœlibatu imponere vlli ordini hominum. Item, Enumerationem singulorum delictorum necessariam esse ad remissionem peccatorum. Item, Satisfactiones Canonicas compensationes esse pœnarum purgatorij.

ITEM Synodos, in quibus soli Episcopi dicunt sententias, non posse errare. Item, Qui consecrant olea, & alias res sine mandato

dato diuino, & tribuunt eis vim diuinam contra peccata & diabolum & morbos. Item, Qui inuocationes ad certas statuas approbant, quasi ibi plus sit auxilij. Item, Qui interficiunt homines hoc solo tantum, quia hos errores improbant, & veritatem profitentur.

HAEC cum sint palam ethnica & idololatrica manifestum est defensores eorum non esse membra Ecclesiæ, sed dominari, sicut Pharisæi & Sadducæi dominabantur. Interea tamē fuerunt, sunt, & erunt Ecclesia Dei, homines retinentes fundamentum, etiamsi alij plus, alij minus lucis habuerunt, habent, & habebunt, 1. Corinth. 3. Et manifestum etiam sancti stipulas extruunt supra fundamentum, cum præsertim in hac temporum miseria multis qui habent initia fidei, non concedatur, vt eruditi, & cum doctioribus colloqui possint. Hi sunt tamen in eorum numero, quibus iubet Deus parci, Ezech. 9. Qui gemunt & dolent, propterea quod errores stabiliuntur. PRINCIPVS igitur ex voce doctrinæ iudicandum est & iudicari potest quæ & vbi sit vera Ecclesia, quæ voce veræ doctrinæ, deinde & legitimo vsu Sacramentorum ab alijs gentibus discernitur: & quæ sectæ veræ doctrinæ, ostendunt ipsa scripta Prophetica & Apostolica & Symbola. In his non est ambigua doctrina de fundamento, videlicet de articulis fidei, de essentia & voluntate Dei, de Filio redemptore, de lege, de promissionibus, de vsu Sacramentorum, de ministerio. Et manifestum est nulli creaturæ, non Angelis, non hominibus concessum esse, mutare doctrinam à Deo traditam. QVALIS autem sit Ecclesia, ostendit filius Dei, inquiens Iohan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo. Item, Sicut Pater meus misit me, sic ego mitto vos. Colligitur voce ministrorum Euangelij æterna Ecclesia Dei. Hoc immensum beneficium Dei agnoscere & grati celebrare debemus. QVANQVAM autem Ecclesia est cœtus, qui conspici & exaudiri potest, tamen discernendus est ab imperijs politicis, seu gubernantibus gladium. Nec iure diuino Episcopi habent potestatem gladio puniendi non obœdientes, nec imperia mundi occupandi, & tamen in ea ordo est, iuxta illud, Ascendit, dat dona hominibus, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, & Doctores.

FILIVS Dei est summus Sacerdos, vnctus ab æterno patre, qui vt non funditus intereat Ecclesia, ministros Euangelij ex ea constituit, partim à se immediate vocatos, vt Prophetas & Apostolos: partim vocatione humana electos. Nam & Ecclesiæ electionem approbat, & immensa bonitate efficax est, etiam sonante Euangelio per electos suffragijs, aut nomine Ecclesiæ. RETINEMVS igitur & in nostris Ecclesijs publicum ritum ordinationis, quo commendatur ministerium Euangelij viris electis, quorum mores & doctrinam prius exploramus.

Et de dignitate ministerij fideliter docemus Ecclesias. Nihil firmius potest, quam quod filius Dei inquit Iohan. 20. Sicut Pater misit me, sic & ego mitto vos: Ostendit & quæ mandata det, prædicare Euangelium: & affirmat, se per vocem illorum efficacem fore, sicut Pater ostendit se efficacem esse per filium.

Proponimvs & mandata Dei Lucæ 10. Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Item Hebr. 13. Obœdite præpositis vestris. Nec tamen hæc dicta regnum constituunt extra Euangelium, sed obœdientiam præcipiunt debitam voci Euangelij: & ad ministerium hæc pertinent, docere Euangelium, administrare Sacramenta, vocem Absolutionis impertire petentibus, qui non perseuerant in manifestis delictis, ordinare ministros Euangelij rite vocatos & exploratos, exercere iudicia Ecclesiæ legitimo modo: de ijs qui manifestorum criminum in moribus aut doctrina rei sunt, & contra contumaces, sententiam ex communicationis ferre, & conuersos rursus absoluere & recipere. Hæc vt rite fiant, etiam Consistoria in Ecclesijs nostris constituta sunt. Diximvs autem in descriptione Ecclesiæ, multos in hac visibili Ecclesia esse non sanctos, qui tamen externa professione veram doctrinam amplectuntur: quia Donatistas improbamus, qui finxerunt, ministerium eorum qui non sunt sancti, non esse efficax. Improbamvs & colluuiem Anabaptisticam, quæ finxit Ecclesiam visibilem, in qua omnes sint sancti, Ac fatemur, de Ecclesia visibili in hac vita sentiendum esse, sicut inquit Dominus Matth. 13. Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, qua boni & mali pisces colliguntur. Sed tamen hi qui fiunt hostes veræ doctrinæ, desinunt esse membra huius visibilis congregationis, iuxta hoc dictum Galat. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

DE SACRAMENTIS.

Discernvnt Ecclesiam à cæteris gentibus, & ritus quidam diuinitus instituti, qui nominantur vsitate Sacramenta: vt Baptismus, & Cœna Domini: quæ tamen non sunt tantum signa professionis, sed multo magis (vt vetustas dixit) signa gratiæ, id est, sunt ceremoniæ additæ promissioni Euangelij de gratia, id est, de gratuita remissione peccatorum, & de reconciliatione, & de toto beneficio redemptionis: quæ ita instituta sunt, vt singuli eis vtantur: quia sunt pignora & testimonia, quæ ostendunt, ad singulos pertinere beneficia in Euangelio promissa. Nam vox Euangelij generalis est. Hanc testante hic vsus, pertinere ad singulos qui Sacramentis vtuntur.

DE

DE BAPTISMO.

BAPTISMVS est integra actio, videlicet mersio, & verborum pronuntiatio: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In his verbis summam doctrinæ Euangelij comprehensam, sæpe enarramus. Ego baptizo te: id est, ego testificor hac mersione te ablui peccatis, & recipi iam à vero Deo, qui est Pater Domini nostri IESV Christi, qui te per filium IESVM Christum redemit, & sanctificat te Spiritu sancto. In huius veri Dei nomen, id est, invocationem, te baptizo, quem agnosces & inuocabis, & discernes ab omnibus commentitijs numinibus: & certo statues tibi tribuenda beneficia, quæ in Euangelio promisit: te esse membrum Ecclesiæ Dei, quod per Filium redemta est, & sanctificatur à Spiritu sancto.

HVNC intellectum huius fœderis teneant hi, quorum ætatis doctrinæ capax est: & hac testificatione confirmati, credant sibi remitti peccata, & se vere esse membra Ecclesiæ Dei, & vera fide verum Deum inuocent: sicut Abraham cogitans de circuncisione, intelligebat promissionem venturi seminis, intelligebat se membrum esse Ecclesiæ Dei, & tolli maledictionem à se quoq; per hoc semen, de quo dictum erat in promissione, Genes. 12. In semine tuo benedicentur omnes gentes. SIC & Petrus docet 1. Petr. 3. Baptismum esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem IESV Christi, qui est ad dexteram Dei. Nominatim ait esse stipulationem, qua Deus tecum fœdus facit, & te sanatis vulneribus tuæ conscientiæ recipit, & tu vicissim cum Deo facis fœdus, vt hunc verum Deum inuoces, & credas te per filium Dei resuscitatum à morte, & regnantem, saluari. ITA efficax est in te hic filius Dei, sedens ad dexteram æterni Patris, sicut & Paulus inquit ad Galat. 3. Qui baptizati estis, Christum induistis. Et dari Spiritum sanctum in Baptismo, affirmat ad Titum 3. cum ait: Per lauacrum regenerationis, & renouationis per Spiritum sanctum. Et in Iohan. cap. 3. dicitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum cœlorum. DOCEMVS igitur necessarium esse Baptismum: & semel tantum baptizamus singulos, sicut circumcisio semel tantum in singulis fiebat, sed doctrinam de significatione & fœdere mutuo vtilissimam, sæpe commemoramus. RETINEMVS & infantium baptismum: quia certissimum est, promissionem gratiæ ad infantes etiam pertinere, & ad eos rantum ex Ecclesiæ inferuntur. Quia de his dictum est, Marc. 10. Sinite parvulos ad me venire, quia talium est regnum cœlorum. Et Origenes scribit in 6. cap. ad Roma. Ecclesiam ab Apostolis accepisse morem baptizandi infantes. Nec iudicamus hunc morem tantum otiosum

nullam esse, sed vere tunc à Deo recipi & sanctificari infantes. Qui tunc inseruntur Ecclesiæ, ac ad tales promissio pertinet. Extant autem de hac re multa scripta in nostris Ecclesijs edita, quibus abutuntur Anabaptistæ.

DE COENA DOMINI.

ET Baptismus, & Cœna Domini, sunt pignora & testimonia gratiæ, vt antea dictum est, quæ de promissione, & tota redemtione nos commonefaciunt, & ostendunt beneficia Euangelij ad singulos pertinere, qui his ritibus vtuntur. Sed tamen hoc discrimen est: per Baptismum singuli inseruntur Ecclesiæ, sed Cœnam Domini simul etiam voluit Dominus esse nexum publicæ congregationis: Vult enim Deus ministerium Euangelij publicum esse, non vult in latebris tantum inclusam teneri Euangelij vocem, sed exaudiri eam: vult se agnosci & inuocari à toto genere humano. Ideo vult publicos & honestos esse congressus, & in his vult sonare Euangelij vocem, vult se ibi inuocari & celebrari. Vult etiam hos ipsos congressus, testes esse confessionis & seiunctionis Ecclesiæ Dei, ab aliarum gentium sectis & opinionibus. CONVENIT Iohannes Ephesi cum suo cœtu, & docet Euangelium, & vsu Sacramenti totus cœtus ostendit se hanc doctrinam amplecti, & hunc Deum inuocare, qui Euangelium tradidit, & seiunctum se esse à Diane, Iouis, & aliorum idolorum cultoribus. Vult enim Deus conspici & audiri suam Ecclesiam in mundo, & vult seiunctam esse multis publicis signis à reliquis gentibus. Sic haud dubie suos cœtus habuerunt primi patres, Adam, Seth, Enoch, Noë, Sem, Abraham: & deinceps politia Israël habuit multos ritus, vt seiunctio illa à gentibus esset conspectior. ADDIDIT etiam Dominus peculiarem promissionem congregationi Matth. 18. Vbicunq; duo aut tres congregati sunt in nomine meo, ero in medio eorum. Item Matth. 18. Quicquid petent consentientes, fiet eis. Et in Psal. 149. Laus eius in Ecclesia sanctorum. SVNTQVE promissiones, in quibus Deus affirmat se Ecclesiam seruaturum esse, eo dulciores, quia intelligimus eum publicum ministerium in congressibus honestis conseruare & restituere: sicut & in ipsis verbis Cœnæ inclusa est hæc promissio, cum iubet annunciari mortem Domini, & hanc Cœnam distribui donec veniet. VT igitur reuerentia maior sit in huius Sacramenti vsu, veræ causæ institutionis cogitentur, quæ ad publicam congregationem, & ad singulorum consolationem pertinent. PRIMA causa est: Finem Dei vult in publica & honesta congregatione sonare vocem Euangelij. Huius congregationis vinculum vult esse hanc sumtionem,

quæ

quæ ſumma reuerentia facienda eſt, cum ibi teſtimonium exhibeatur mirandæ ſocietatis Domini & ſumentium: de qua reuerentia Paulus loquitur 1. Cor. 11. inquiens: Qui ſumit indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. SECVNDA, vult & concionem, & ipſum ritum prodeſſe ad conſeruationem & propagationem memoriæ paſſionis, reſurrectionis, & beneficiorum ſuorum. TERTIA, vult quemlibet ſumentem hoc teſtimonio ſingulariter confirmare, vt ſtatuat ad ſe pertinere beneficia Euangelij, cum concio ſit communis, & hoc teſtimonio, hac ſumtione oſtendit te ipſius membrum eſſe, & te ablutum eſſe ſanguine ſuo, & facere ſe hoc fœdus tecum. Iohan. 15. Manete in me, & ego in vobis, Item, Ego in eis, & tu in me.

QVARTA, vult hanc publicam ſumtionem, confeſſionem eſſe, qua oſtendas, quod doctrinæ genus amplectaris, cui cœtui te adiungas. Vult & gratias agi publice & priuatim in hac ipſa ceremonia, Deo æterno Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, cum pro cæteris beneficijs, tum nominatim pro hoc immenſo beneficio redemtionis & ſaluationis. Vult & ipſis Eccleſiæ membris inter ſeſe vinculum eſſe mutuæ beneuolentiæ. Ita multi fines concurrunt. HARVM maximarum cauſſarum commemoratione inuitantur homines ad Sacramenti reuerentiam & vſum. Et docemus quomodo proſit vſus. Aperte damnamus portentoſum errorem Monachorum, qui ſcripſerunt, ſumtionem mereri remiſsionem peccatorum, & quidem ex opere operato, ſine bono motu vtentis. Hæc Phariſaica imaginatio pugnat cum dicto Habac. 2. Iuſtus ſua fide viuet. Sic igitur erudimus Eccleſiam, acceſſuros ad Cœnam Domini oportere pœnitentiam, ſeu conuerſionē afferre, & accenſa iam fide in cogitatione de morte & reſurrectione, & beneficijs filij Dei, quærere hic confirmationem huius fidei: quia in vſu Sacramenti fit teſtificatio, quæ oſtendit, ad te quoque pertinere beneficia filij Dei. Fit & teſtificatio, quod te ſibi membrum adiungat, & quod ſit in te, ſicut dicit Iohan. 17. Ego in vobis, &c.

MONEMVS etiam, ne exiſtiment propter hoc opus, ſeu hanc obœdientiam remitti peccata, ſed vt fiducia intueantur mortem & meritum filij Dei, & reſurrectionem eius. Et ſtatuant propter ipſum nobis peccata remitti, & velle eum hanc fidem hac commonefactione & teſtificatione confirmari. Cum hoc modo fides, conſolatio, gaudium conſcientiæ & gratiarum actio creſcunt, prodeſt ſumtio. Nec admittuntur vlli ad communionem, niſi prius à Paſtore aut collegis eius auditi ſint, & abſoluti. In hac exploratione interrogantur & ſæpe erudiuntur rudiores, de tota doctrina: & deinde abſolutio promulgatur. DOCENTVR etiam homines, Sacramenta eſſe actiones diuinitus inſtitutas, & extra vſum inſtitutum res ipſas non habere rationem Sacramenti, ſed in vſu inſtituto in hac communione res

& ſi-

substantialiter adesse Christum, & vere exhiberi sumentibus corpus & sanguinem Christi: Christum testari quod sit in eis, & faciat ossibi membra, & quod abluerit eos sanguine suo, sicut & Hilarius inquit: Hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. IN ipso autem ritu seruamus morem vsitatum vniuersæ Ecclesiæ veteris, Latinæ & Græcæ. Non fiunt priuatæ Missæ, hoc est, tales in quibus non fiat distributio corporis & sanguinis Christi: Sicut nec vetus Ecclesia aliquot sæculis post Apostolos, tales Missas habuit, vt descriptiones veteres apud Dionysium, Epiphanium, Ambrosium, Augustinum, & apud alios ostendunt. Et Paulus 1. Cor. 11. expresse iubet, simul fieri multorum communionem.

ITAQVE in publica & honesta congregatione recitantur aut canuntur precationes, & Symbolum, & lectiones distributæ in dies festos vsitato more. Deinde fit concio de beneficijs filij Dei, & de aliqua doctrinæ parte, vt series temporum præbet argumentum. Postea recitat Pastor gratiarumactionem & precationem pro vniuersa Ecclesia, pro potestatibus & de præsenti necessitate: & orat Deum, vt propter filium, quem voluit fieri victimam pro nobis, remittat nobis peccata, & nos saluet, colligat & seruet Ecclesiam. DEINDE recitat verba Christi, de Cœnæ institutione, & sumit ipse, distribuit sumentibus integrum Sacramentum: qui reuerenter accedunt, antea explorati & absoluti, & ibi suas preces ad publicas adiungunt. Ad extremum, rursus recitatur gratiarumactio. HVNC ritum, & hanc communionem, plurimum congruere cum scriptis Apostolorum, & cum consuetudine veteris Ecclesiæ, fere vsq; ad Gregorij ætatem, norunt omnes, non prorsus ignari antiquitatis: quod cum ita sit, probanda, non improbanda est nostrarum Ecclesiarum consuetudo: sed aduersarij improbantes nostram consuetudinem, defendunt multos errores, alij magis tetros, alij nouis iam artificijs fucatos.

MVLTI ante hoc tempus scripserunt, fieri oblationem in Missa pro viuis & mortuis, & mereri eam facienti & alijs remissionem peccatorum ex opere operato. Et hæc plurimorum persuasio fuit, & adhuc est similis Pharisaicæ & Ethnicæ. Nam eodem modo Pharisæi & Ethnici somniabant, se ex opere operato mereri sibi & alijs remissionem peccatorum, pacem, & alia multa bona. Aut etiamsi quidam caeci verecundius loquebantur, & dicebant mereri ea non sine bono motu sacrificantis, tamen sacrificia ipsa fingebant esse merita & precium. Hac opinione cumulabantur sacrificia, & crescebant aucta quæstus. Talis est Missarum mercatus, & prophanatio Cœnæ Domini, fere in toto orbe terrarum. VVLT autem Deus, vitiosos cultus taxari & aboleri. Ideo vocem diuinam simpliciter & vere proponimus, quæ errores illos damnat. Ac toto pectore affirma-

mus coram Deo & tota Ecclesia in cœlo & in terra, tantum fuisse vnicum sacrificium propitiatorium, seu, quo ira æterni patris aduersus genus humanum placata est, scilicet, Totam filij Dei Domini nostri Iesu Christi crucifixi & resuscitati obœdientiam. Hic vnicus est agnus, qui tollit peccata mundi, Iohan. 1. De hoc vnico sacrificio dictum est, Hebr. 10. Vnico sacrificio consummauit in perpetuum, qui sanctificantur. Et hoc sacrificium singulis sua fide applicatur, cum audiunt Euangelium, & Sacramentis vtuntur, vt Paulus inquit Roman. 3. Quem posuit propitiatorem in sanguine per fidem. Hab. 2. Iustus fide sua viuet: Et in 1. Pet 1. Sanctificari spiritu in obœdientiam & consperſionem sanguinis Iesu Christi. Cætera sacrificia in veteri Testamento fuerunt typica, de quibus suo loco copiosius dicitur. Et nequaquam merebantur remissionem peccatorum aut omnes iusticiæ Sanctorum omnibus temporibus, fuerunt, sunt & erunt sacrificia laudis, seu εὐχαριστικά, quæ non merentur facientibus aut alijs remissionem, sed sunt cultus debiti in singulis, & placent propter Mediatorem & summum Sacerdotem Filium Dei, vt dicitur ad Hebr. 13. Per ipsum offerimus sacrificium laudis semper Deo. Hanc esse immotam & æternam veritatem, manifestissimum est.

Quod vero citantur contra tam claram lucem veritatis, Centones, quos nominant Canones Missæ, etiam manifestum est dissimiles esse Canones, Græcos & Latinos. Et Græcos ipsos dissentire inter seſe de re maxima, & in Latino Canone apparet paulatim assutas esse lacinias ab ignotis autoribus. Vetus Ecclesia vtitur nominibus sacrificij & oblationis, sed intelligit tantum actionem, precationes, sumtionem, recordationem, fidem, confessionem, & gratiarum actionem. Hæc tota actio interior & exterior, in quolibet conuerso ad Deum, & in tota Ecclesia, est reuera sacrificium laudis, seu εὐχαριστικὸν, & λογικὴ λατρεία. Et cum inquit Dominus Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, affirmat, in nouo Testamento non præcipi externa sacrificia, quæ fieri necesse sit, etiamsi in corde nulli sint motus Spiritus sancti, sicut in lege necesse erat ceremoniam paschatos seruari.

Sed de Cœna Domini dicitur 1. Corinth. 11. Probet se vnusquisq;, &c. Ita prodest vtenti Cœna Domini, cum affert pœnitentiam & fidem, & non prodest ei alienum opus. Præterea de mortuis manifestum est, totum hoc spectaculum pugnare cum verbis institutionis Cœnæ, in quibus dicitur: Accipite, manducate, &c. Hoc facite in mei recordationem. Quid hoc ad mortuos, vel absentes? Et tamen in magna parte Europæ plurimum Missarum fit pro mortuis. Magna multitudo etiam prorsus ignorans, quid agat, legit Missam propter

propter mercedem. CVM autem hæc omnia manifeste sint impia, facere oblationem, vt loquuntur, vt mereatur viuis & mortuis: aut facere nescientem, quid agat: horribiliter peccant, qui hæc scelera retinent & defendunt. Et cum ritus extra vsum institutum non habeat rationem Sacramenti, qualis ibi fiat idolorum cultus, cogitent pij & eruditi. EST & manifesta prophanatio, partem cœnæ Domini circumgestare, & adorare: vbi prorsus transfertur pars ad vsum toto genere diuersum ab institutione, cum textus dicat: Accipite, manducate: cum quidem & recens sit hoc spectaculum. POSTREMO, quales sunt mores plurimorum sacrificulorum & Monachorum in tota Europa, qui non curant hoc dictum, 1. Corinth. 11. Probet se vnusquisq;. Item: Quicunq; indigne sumit, reus erit corporis & sanguinis Domini, 1. Cor. 11. Hæc cuiq; per se nota sunt. ETSI autem pontifices & hypocritæ, qui præstigijs quærunt ad hæc mala stabilienda, rident has querelas, tamen certissimũ est Deum horribiliter irasci his sceleribus: sicut in Israël irascebatur sacrificiorum prophanationibus. Et videmus iræ exempla manifesta, tot regnorum ruinas, vastationem orbis terrarum quam faciunt Turcæ, confusiones opinionum, & multas tristissimas dissipationes Ecclesiarum. TE autem Fili Dei, Domine Iesu Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate, summe Sacerdos Ecclesiæ tuæ, veris gemitibus oramus, vt propter tuam & æterni patris tui gloriam, deleas idola, errores & abominationes: & sicut ipse precatus es, sanctifices nos in veritate tua, & in pectoribus plurimorum accendas lucem Euangelij tui, & veram inuocationem, & corda nostra ad veram obœdientiam flectas, vt grati, te in omni æternitate celebremus.

OMNIVM Angelorum & hominum eloquentiam superat magnitudo peccatorum, quæ prophanatio Cœnæ Domini tot iam sæculis parit, Et nos, cum par oratio tantæ rei nulla esse possit, breuiores sumus: & in hoc ingenti dolore filium Dei oramus, vt ipse hæc mala emendet: & simul ad declarationem copiosiorem nos apud eos offerimus, qui eam audire volunt. Sed in hac quæstione præcipue fieri cernimus hoc, quod ait Salomon: Perinde facere canentem carmina prauo cordi, ac si acetum fundat supra nitrum. HAS de sacrificio persuasiones, sciunt aduersarij neruos esse suæ potentiæ & opum, ideo contrariam orationem audire nolunt. Quidam astute iam lenire absurda discunt. Non est, inquiunt, meritum oblatio, sed applicatio: struunt insidias verbis, & eosdem abusus retinent.

DIXIMVS autem etiam antea, vnumquemlibet fide sua facere sibi applicationem sacrificij Christi, & cum audit Euangelium, & cum vtitur Sacramentis. Et scriptum est 1. Corinth. 11. Probet vnusquisq; seipsum. Non igitur sentit Paulus, ceremoniam alteri non vtenti

prodesse. Et filius Dei ipse sese obtulit, ingrediens in sanctum sanctorum: id est, in arcanum consilium diuinitatis, cernens voluntatem æterni Patris, & ingentem iram sustinens, & caussas huius mirandi consilij intelligens. Hæ res magnæ significantur, cum dicit textus ad Hebr. 9. Sese obtulit. Et cum inquit Esai. 53. Ponat animam suam hostiam pro peccato. Quid igitur nunc intelligunt sacrificuli, qui dicunt se offerre Christum? nec antiquitas hoc modo lecta est. SED atrocissima oratione nos accusant: dicunt nos tollere iuge sacrificium: sicut faciebat Antiochus, qui typus est Antichristi. Respondimus etiam antea, nos retinere totum ritum Ecclesiæ Apostolicæ: & iuge sacrificium est, sonare doctrinam incorruptam Euangelij, & recte inuocare Deum: deniq; vt Dominus inquit Iohan. 4. est adorare Patrem in spiritu & veritate, Complectimur etiam hic verum vsum Sacramentorum. HAEC omnia cum fidelissime retineamus, summa reuerentia retinemus iuge sacrificium: illi abolent, qui veram inuocationem & ipsam Cœnam Domini multis modis corrumpunt, qui iubent inuocare homines mortuos, qui Missas venales habent, qui iactitant se oblatione sua alijs mereri, qui doctrinæ de pœnitentia & remissione peccatorum multos tetros errores immiscent: qui iubent dubitare agentes pœnitentiam, an sint in gratia, qui libidinibus & idolis Ecclesiam polluunt. Hi sunt Antiochi similes, non nos, qui obœdire Filio Dei studemus, dicenti Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.

POSTREMO ET DE VSV INTEgri Sacramenti pauca quædam dicenda sunt.

REMOVEATVR sophistica à iudicijs Ecclesiæ. Norunt omnes, Cœnam Domini ita institutam esse, vt detur populo integrum Sacramentum, sicut scriptum est: Bibite ex hoc omnes. Nota est & consuetudo veteris Ecclesiæ, Latinæ & Græcæ. Ideo fatendum est prohibitionem vnius partis iniustam esse. Legitima hominum Testamenta violare iniustum est: cur Filij Dei Testamentum, sanguine ipsius obsignatum, Episcopi violant? DOLENDVM est autem, tantam esse impudentiam quorundam, vt contra hoc grauissimum argumentum fingant sophismata, ad stabiliendam prohibitionem: quorum refutationem in re manifesta omittimus.

DE POENITENTIA.

DEI beneficio hæc pars doctrinæ inprimis magna perspicuitate in nostris Ecclesijs illustrata est, cum Sententiarij eam inextricabilibus

libus labyrinthis inuoluerint. Primum clare damnamus Catharos Nouatianos, qui finxerunt, nec labi posse electos in delicta contra conscientiam, nec lapsos post emendationem recipiendos esse. Et extant nostræ refutationes contra hos furores. NOLVMVS autem de vocabulo pœnitentiæ ferere λογομαχίας. Si quis mauult, vtatur nomine conuersionis, quo & Prophetæ sæpe vsi sunt. Libenter etiam retinemus vsitatum vocabulum contritionis: & dicimus partem pœnitentiæ seu conuersionis primam, esse contritionem, quæ est, vere expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccata, & dolere quod Deum offenderimus, & dicimus in his qui conuertuntur, aliquos tales veros pauores & dolores esse oportere, nec agere pœnitentiam eos, qui manent securi & sine dolore, vt 2. Corinth. 7. Contristati estis ad pœnitentiam. Et Ezech. 20. Et displicebitis vobis in conspectu vestro, agnoscetis vos dignos esse pœna & exitio. Et hi veri dolores sunt sensus iræ Dei, vt suo loco copiosius dicitur. HIC autem taxamus aduersarios, qui fingunt contritionem mereri remissionem peccatorum, & oportere contritionem sufficientem esse. In vtroq; errore magnæ tenebræ sunt. Nam remissio datur propter Mediatorem gratis, & quæ potest esse contritio sufficiens? Imo quo magis crescit dolor sine fiducia misericordiæ, eo magis corda fugiunt Deum, & sustinere nulla natura hanc magnitudinem doloris potest, de qua dicitur Esaiæ 38. Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Sed illa otiosa somnia scriptorum, ostendunt in ipsis & vitæ securitatem, & insciti am Euangelij. FIVNT autem hi veri dolores, cum arguitur peccatum (vt in Euangelio ostenditur) contemtus filij Dei: Spiritus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me, Iohan. 16. Et voce legis moralis arguuntur alia peccata, vt inquit Paulus Roman. 3. Per legem cognitio peccati. DE confessione priuatim facienda Pastoribus, affirmamus ritum priuatæ Absolutionis in Ecclesia retinendum esse: & constanter retinemus, propter multas graues causas. Sed simul docemus, non præcipiendam neq; postulandam esse enumerationem delictorum in illo priuato colloquio: quia nec diuinitus mandata est illa delictorum recitatio, nec possibilis est, & adducit pias mentes in dubitationem, & fidem languefacit.

MAGIS vero hoc taxamus, quod nusquam aduersarij in doctrina de pœnitentia vel conuersione, mentionem faciunt fidei iustificantis, de qua supra dictum est: qua sola vere accipitur remissio peccatorum, & cor in sensu iræ Dei erigitur, & liberamur ex doloribus interorum, sicut scriptum est Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus. Sine hac fide, dolores fiunt pœnitentia Saulis, Iudæ, Orestis, & similium in tragœdijs. NEC docent Euangelium, sed legem & humanas traditiones aduersarij, hanc fidem vel omittentes, vel etiam

oppugnantes. Cum autem in vera conuersione fiant hæ mutationes, mortificatio & viuificatio, vt Roman. 6. & sæpe alias dicitur: docendi causſa distribuimus conuersionem, vel pœnitentiam, in tria membra: in Contritionem, Fidem, & nouam Obœdientiam. Nam hanc complectitur vera conuersio, vt vox diuina, & vera Ecclesiæ experientia ostendunt. NEC tamen de modis loquendi, aut numero partium contentiones mouemus, sed res necessarias in conspectu omnibus esse volumus. Et maxime necessarium est Ecclesiæ extare doctrinam, veram, planam, maxime perspicuam de tota conuersione, ut quidem & in concionibus diuinis summa perspicuitate, & sine vllis labyrinthis sæpissime repetita est, vt Baptista & Christus inquiunt, Matth. 3. Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Item, Agite pœnitentiam: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, Iohan. 1. Paulus Rom. 3. Omnes carent gloria Dei. Hic de contritione commonefit, postea de remissione: Iustificamur autem gratis, ipsius gratia, per redemtionem in Christo per fidem. NECESSE est igitur, in doctrina de conuersione, seu pœnitentia, fieri mentionem fidei. Nec satis est quod dicunt aduersarij, se quoq; de fide loqui, & hanc anteire pœnitentiam. Loquuntur enim de noticia doctrinæ. Credo remissionem peccatorum, scilicet, alijs dari, sicut & diuersi norunt Symbolum: sed Euãgelium postulat hanc veram fidem, quæ est fiducia misericordiæ propter filium Dei promissæ, & acquiescentia in Filio Dei, quæ inquit: Credo remissionem peccatorum mihi quoq; dari, & quidem gratis, non propter meam contritionem, non propter vlla mea merita, sed propter Filium Dei, qui immensa bonitate & sapientia diuinitatis constitutus est Mediator & propitiator.

SCIO mandatum Dei esse immutabile, vt singuli in his doctoribus statuant, se certo propter eum recipi. Hæc est propria vox Euangelij, hoc decretum ex sinu æterni Patris prolatum est per filium, & sanguine & resurrectione eius obsignatum est. Huic voluntati & decreto nolle assentiri, est contemnere Filium Dei. Et de hoc peccato inquit Iohan. cap. 3. Qui non credit Filio, manebit ira Dei super eum. Sed qui credit sibi remitti peccata propter hunc Mediatorem, iam certo accipit remissionem peccatorum, propter Christum, qui efficax est in eo, viuificat & sanctificat eum Spiritu suo sancto: & reconciliatus iam, certo reputatur iustus, propter Mediatorem, & est hæres vitæ æternæ. HANC necessariam consolationem in doctrina de conuersione vel omittere, vel corrumpere, vel improbare, est manifeste delere Euangelium. DE hac fide & commonefacere nos absolutio debet, & eam confirmare. Sicut confirmabatur Dauid, audita absolutione, 2. Reg. 12. Dominus abstulit peccatum tuum: Ita tu scias vocem Euangelij tibi quoq; annunciare remissionem

am, quæ in absolutione tibi nominatim proponitur. Non fingas, nihil de re pertinere Euangelium, sed scias ideo editum esse, vt hoc modo saluentur homines fide amplectentes Euangelium: & mandatum Dei æternum & immotum esse, vt ei credas, qui non hac fide amplectitur Euangelium, sed manet in dubitatione, frustra audit Absolutionem. Cvm hac consolatione corda viuificantur, & sunt iam domicilium Dei, certe & nouam obœdientiam incoari necesse est, vt supra dictum est. At redire ad scelera, est excutere Deum, & rursus amittere iusticiam & vitam, sicut Iohannes inquit, 1. Iohan. 3. Qui facit iusticiam, iustus est: Qui facit peccatum, ex diabolo est. Recitauimus autem supra, summam doctrinæ de noua obœdientia.

DE SATISFACTIONE.

Qvale vero chaos sit doctrinæ de Satisfactionibus, quas nominant opera indebita, indicta ab Ecclesia, longum esset recensere, & pauci ante hæc tempora intellexerunt. Non dubitamus autem, in Ecclesijs nostris & totam hanc partem vere & perspicue expositam esse. Fuit mos primis patribus, eos qui homicidijs, idolis aut incestis libidinibus polluti fuerunt, arcere à sua consuetudine, & præcipue à sacrificijs. Hunc morem & Synagoga retinuit, & retinuerunt in Asia & Græcia aliæ gentes non prorsus efferæ. Interea polluti vagabantur, circundati signis reatus: vt vagati sunt Oreſtes, Adrastus, & alij multi. Hunc morem initio & Ecclesia retinuit. Pollutos arcebat à communione. Deinde agentes pœnitentiam, vt intelligi posset, serio eos petere veniam, & vt exemplum alijs proderet, non subito recipiebat, sed aliquot diebus absolutio differebatur, vt publice petentes conspicerentur. Ita Corinthius incestus auctus, & postea non sine deliberatione recipitur, 1. Corinth. 5.

Hic totus mos exempli caussa institutus est, & politicus est, nihil omnino pertinens ad remissionem peccatorum. Creuit autem deinde superstitione, vt indicerentur ieiunia, abstinentia à coniuge multis annis. Hæc onera cum nimium creuissent, Episcopi rursus ea laxarunt. Hæc laxatio talium rituum, nominabatur indulgentia.

Harvm rerum historiam cum monachi non considerarent, finxerunt fieri compensationem pœnæ æternæ in pœnas purgatorij, & in alias pœnas huius vitæ. Et addiderunt satisfactiones indici ab Ecclesia, vt illæ pœnæ mitigentur. Et quidem oportere satisfactiones esse opera non debita lege Dei, Has fabulas monachorum, quas ne ipsi quidem intellexerût, reijcimus, & retinemus regulas firmissimas: Pœnæ æternæ simul cum culpa remittuntur propter filium Dei, non propter vllas nostras compensationes, iuxta illud Hose. 13. O mors,

ero mors tua : ô inferne, ero pestis tua. Item, Roman. 5. Iustificati fide, pacem habemus. SECVNDO: Dicimus opera indebita, de quibus isti loquuntur, non esse cultus Dei, aut compensationes, sed pertinere ad hoc dictum, Matth. 15. Frustra colunt me mandata hominum. Et certe potestas clauium non habet mandatum indebitas pœnas. DICIMVS etiam hanc applicationem indulgentiarum, quæ Papa alijs applicat merita sanctorum, commentitiam esse : & indulgentias olim nihil aliud fuisse, nisi laxationes Canonum, quæ nihil pertinebant ad eas compensationes, de quibus nostri loquuntur. ALIVD autem est, loqui de satisfactione debita, vt de restitutione furti, vsurarum, alienæ coniugis, famæ. Hæc restitutio est opus debitum, pertinens ad nouam obœdientiam, vt Paulus inquit Ephes. 4. Qui furatus fuerat, iam non furetur. Qui retinuit alterius coniugem, nec contritionem, nec fidem, nec nouam obœdientiam habet. Nec miscenda sunt illis nænijs satisfactionum Penitentiarum, præcepta Dei de restitutione debita, quam dicimus esse faciendam. FATEMVR & hoc, plurimas horrendas pœnas in hac vita vagari per Ecclesiam, per imperia, per familias, propter enormia delicta multorum hominum, etiam electorum : vt seditio mota contra Dauidem, non leuiter afflixit totam illam politiam, & multas sanctas familias. DISCERNIMVS igitur pœnam æternam & pœnam huius vitæ. Et dicimus, pœnam æternam, tantum propter filium Dei remitti, cum fide iustificamur & viuificamur. Etsi autem & pœnæ temporales, præcipue propter filium Dei mitigantur, qui est vmbraculum Ecclesiæ, quia magnitudinem iræ Dei hæc infirma natura sustinere non posset, sicut Daniel cap. 9. orat: Propter Dominum exaudi nos, & respice nostrum exilium, &c. TAMEN hoc docemus, propter ipsam conuersionem quoq; mitigari pœnas, quia in sanctis promissiones legales additæ operibus, non sunt irritæ, sed habent sua præmia : qualis est, Date, & dabitur vobis. Et cum Paulus inquit. 1. Cor. 11. Si iudicaremus nosipsi, non iudicaremur. Loquitur de tota pœnitentia, non de illis vanissimis vmbris, quas sputant etiam valere si quis relapsus sit in peccatum mortale.

EXCOGITANTVR autem in hac materia nouæ præstigiæ. Fatentur satisfactiones non esse compensationes, sed dicunt adhuc tendas esse satisfactiones castigatorias, sicut Paulus Corinthium punit, 1. Cor. 5. Ea castigatio erat excommunicatio, & fatemur retinendos esse, nec est inane fulmen iusta excommunicatio. SED fulmen potestas Ecclesiæ non punit vi corporali, carcere, aut inflictione, tantum pronuntiat sententiam. Carcer & supplicia publica ad politicos gubernatores pertinent.

TAM

TANTA est autem peruersitas quorundam, vt, quanquam euidentia veritatis conuinci se intelligant, tamen quærant sophismatum ludos, ne si cederent, prodidisse socios existimentur. Deus, qui inspector cordium, scit nos simplici studio veritatem quæsiuisse.

DE CONIVGIO.

SEMPER in sola Ecclesia Dei manfit incorrupta veritas de Coniugio. Scit enim Ecclesia, Deum in genere humano vagas libidines seuerissime prohibere, & velle intelligi & præstari castitatem, sicut ipse eam ordinat, vt ipsum quoq; sciamus mentem puram & castam esse: & à diabolis discernamus, qui odio Dei delectantur confusionibus libidinum. Et hanc infirmam naturam hominum impellunt, vt horribiliter contaminetur. QVARE & vbiq; Ethnici quædam tetra exempla admiserunt, & semper hæretici portentosas opiniones de coniugio sparserunt, vt narrant Clemens Alexandrinus & Epiphanius. Et magnam deformitatem in hac extrema mundi senecta fecerunt Turcici mores, & lex Papæ de cœlibatu. Affirmat autem Paulus 1. Timo. 4. signum esse malorum spirituum, prohibere coniugia. QVARE summa cura doctrinam Dei de coniugio incorruptam conseruamus, & Dei beneficio magistratus politici in sua gubernatione iudicia coniugiorum instituerunt & tuentur: & seuere puniunt scelera pugnantia cum lege Dei: & sciunt mandato diuino præcipi sibi curam tuendæ castitatis & coniugij. Tenemus autem veram definitionem, mandatis diuinis & consuetudini Ecclesiæ Apostolicæ congruentem.

CONIVGIVM, est legitima & indissolubilis coniunctio tantum vnius maris & vnius fœminæ, obseruanda propter mandatum Dei, qui vult hoc modo consociatum esse genus humanum, & castitatem intelligi, & non vagari libidines. HVNC ordinem sanxit Deus initio, in hoc dicto Gen. 2. Erunt duo in carnem vnam, videlicet vnicus mas, & vnica fœmina inseparabiliter iuncti. Et rursus sancita est hæc prima norma à Christo, Matth. 19. Vt autem sit legitima coniunctio, seruamus personarum discrimina immutabiliter: Ne concedatur commistio personarum, quibus iure diuino non concessa est commistio. Seruantur & regulæ iuris Canonici, de alijs proioribus gradibus, vt extant ordinationes graui deliberatione traditæ Consistorijs. SCIMVS autem voluntatem Dei esse, ne prohibeatur coniugium vllis personis, quæ sunt idoneæ ad coniugium: & quæ extra coniugium non viuerent sine periculo conscientiæ, sicut Genesis 2. Matth. 19. 1. Corinth. 7. scriptum est. Ideo conceditur apud nos coniugium Sacerdotibus, & personis alijs, quæ pie in con-

iugio viuere malunt, quam in cœlibatu habere fauciatas conscientias, ne Deum inuocare & pie viuere possint. In desponsationibus, etiam iuxta vetera iura, parentum consensum accedere volumus, cum probabili ratione parentes mouentur. De diuortijs summe tenetur regula: Peccare eos, qui vel adulterio, vel desertione initium faciunt distractionis, & adulteri & adulteræ: & desertores & desertrices condemnamus voce docentium in Ecclesijs, & iudicum in Consistorijs, & à magistratibus seuere puniuntur.

Sed personæ innocenti, cum re cognita pronuntiatur esse liberæ, non prohibetur coniugium, vt Deum inuocare & pie viuere possit. Cum enim expresse Dominus liberet personam innocentem, Matt. 19. cum altera polluta est adulterio, intelligenda est libera, non tantum nomine, sed re: & Paulus eodem modo loquitur, cum fit desertionis. Hæc nostra consuetudo, & cum veteri Ecclesia congruit. Cæterę leges in Consistorijs nostris congruunt cum iure Canonico, & populo recte proponimus totam doctrinam de coniugio & de castitate. Affirmamvs peccata esse damnata à Deo mortalia, & expellentia Spiritum sanctum, omnes commistiones, seminis effusiones extra coniugium: & multas tristes pœnas in hac vita vagari per genus humanum propter libidines, sicut scriptum est Hebr. 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Et de his poena extat comminatio, Leuit. 18. Castitatem vero nominamus, & in vita cœlibe puritatem, & seruare iura coniugij. Et coniugium, vt antea descripsimus, affirmamus esse societatem à Deo constitutam & sanctam, & placere Deo hanc ipsam societatem & officia vitæ coniugalis: & damnamus fanaticos omnes, Basilidem, Tacianum, Carpocratem, & alios, quorum alij alijs modis vel damnarunt coniugium, vel turpes confusiones approbauerunt. Damnamus & legem Pontificiam, quæ prohibet sacerdotibus cõiugia, & confirmat exitij magnæ multitudini hominum, & ob eandem causam vota cœlibatus in ijs improbamus, qui non sunt idonei ad vitam cœlibem, quia hæc omnia pugnant cum decreto diuino, Genes. 2. Dixit Dominus, Non est bonum homini esse solum. Dixit, id est, sua ineffabili sapientia decreuit, genus humanum hoc modo conderet, vt ex societate maris & fœminæ propagetur. Et duos condidit, vt esset Ecclesia: & sanxit has metas, ne vagarentur libidines. Vult enim intellectum castitatis esse in genere humano. Haec cum Deus fecerit ac decreuerit Deus, dicunt contrarium, Tacianus, Papa, Monachi, qui cum prohibent coniugium, causam præbent multis hominibus alioqui ad virtutem idoneis, cumulandi multa & horrenda peccata, propter quæ plurimi in æternum exitium ruunt, & ira Dei adducitur totum genus humanum magis iritatur.

Lex humana pugnans cum decreto diuino, & ipso Dei opere creatione instituto & condito: deinde & cum præceptis diuinis, & ratione est magnorum scelerum, propter quæ & multi pereunt, & ira Dei magis accenditur, imo quam legem Spiritus sanctus oriri à diabolo affirmat, nequaquam Ecclesiæ imponenda est, sed omnium piorum consensu abolenda est.

Non raro autem his triginta annis accidit, vt sacerdotes, quorum mores inculpati fuerunt, & modesti, præcipue propter coniugium, interfecti sint. Ita diabolus suam legem etiam parricidijs stabilire conatur: & habet organa, scriptores impudentissimos, Eccium, Fabrum, Pygium, qui expresse scripsit, minus peccare Sacerdotem si sit mœchus, quam si ducat vxorem. Talia scribi & dici ab ijs, qui nominari Christiani volunt, indignum est. Vident sapientes, in hac mundi senecta & naturam hominum languidiorem esse, & paulatim maiores disciplinæ laxationes & confusiones fieri, & semper ante excidia vrbium & ruinas regnorum proxime antecessit licentia in hoc genere. Ideo gubernatores debebant esse vigilantiores & severiores in tuenda disciplina, in muniendis coniugij legibus, in puniendis & prohibendis vagis libidinibus: de qua re extare nostras commonefactiones ad omnem posteritatem gaudemus. Simul etiam oramus Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, custodem Ecclesiæ, vere amantem castitatis, vt Spiritu suo casto in piorum cordibus accendat castitatem, & flectat mentes gubernatorum ad salutaria consilia, & reprimat diabolum, flammas libidinum accendentem, & impediat ne turpia exempla late vagentur.

Expavescant omnium piorum animi & pectora, cum tetra & horrenda exempla ethnica legunt, vel audiunt, quæ quidem demens & cæcitas in mentibus, & alij furores exitiosi totis gentibus comitati sunt, vt in historijs omnibus obuia sunt exempla.

Sedasi filias duo Spartani stupratas in puteum abiecerant: postea quasi in illo ipso vestigio trucidatus est exercitus Laconicus, & imperij mutatio facta est. Sed multa sunt omnium ætatum exempla. Meminimus ipsi, Episcopos aliquot præstantes nobilitate & ingenijs, in adulterijs interfectos esse. Sed oramus filium Dei, vt ob hanc ipsam caussam plurimos custodiat, & ad castitatem flectat, vt à pluribus recte inuocari possit. Quæ vero pro defensione crebratus ab aduersarijs citantur, perinde ad caussam accommodata sunt, vt quod Tacianus citabat ex Euangelio secundũ Ægyptios dictum Christi ad Salomen: Veni soluere opera mulieris. Id interpretabatur Tacianus, Veni soluere, id est, abolere coniugium, cum Christi verba loquerentur de Heuæ lapsu, & miserijs secutis eum lapsum, sicut & Iohannes scribit 1. Iohan. 3. Venit filius Dei, vt destruat opera Diaboli.

DE CONFIRMATIONE ET VNCTIONE.

NOTVM est, formas consecrandi oleum, magicas & exec[illegible] esse ideo nec vnctiones illæ, in quibus vsus est eius olei, [illegible] dæ sunt, & vetustas hos ritus longe aliter exercuit, quam nunc [illegible] centur. In ritu confirmationis, fiebat exploratio doctrinæ, in qu[illegible] guli recitabant summam doctrinæ, & palam profitebantur se [illegible] bare furores Ethnicos & hæreticos, & velle se esse & manere [illegible] Ecclesiæ membra, & non discessuros à vera sententia, quam [illegible] fitebantur. HIC mos erat vtilis ad erudiendos homines, [illegible] tinendos in vera agnitione Dei. Ac in Ecclesijs nostris simili[illegible] in catechesi iuniorum, & in priuata confessione, in qua pastores [illegible] ctrinam populi explorant. SED ritus confirmationis, [illegible] nunc Episcopi retinent, quid est nisi inanis vmbra? Præterea Vn[illegible] quæ nunc extrema nominatur, fuit olim medicatio, vt ex Iacobi [illegible] stola cap. 5. perspicuum est. Nunc spectaculum est plenum [illegible] tionis. Dicunt remitti peccata, per istas vnctiones: & addunt [illegible] cationem mortuorum, quam etiam necesse est improbari. In [illegible] hi ritus non seruantur in nostris Ecclesijs, nec ante hæc tempora [illegible] clesia sensit esse necessarios. Cæterum pro ægrotis fiunt publice & [illegible] uatim piæ precationes, sicut promisit Deus, sed etiam corpora [illegible] ærumnas petentibus mitigaturum esse, iuxta illud Psalm. 40. In [illegible] me in die tribulationis, & ego eripiam te. FIVNT & [illegible] honesta congregatione, & pijs commonefactionibus, & cantic[illegible]

DE TRADITIONIBVS, ID EST, RITIBVS IN ECCLESIA INSTITUTIS, autoritate humana.

NATVRA rationalis ordinem intelligit, & intellectus [illegible] non obscurum testimonium est de Deo, nec viuere homines [illegible] aliqua distinctione temporum, locorum, operarum, quietis, [illegible] sicut in familijs videmus oportere distincta esse tempora labor[illegible] quietis, cibi, somni, & optima quæq; natura, in tota vita [illegible] est amans ordinis. Ac iubet Paulus 1. Corinth. 14. omnia in [illegible] sia fieri decore & ordine FVIT igitur semper, inde [illegible] initio generis humani, ordo aliquis publicorum congressuum [illegible] aliqua temporum & aliorum quorundam rituum distinctio, [illegible] bie plena grauitatis & elegantiæ, apud illa excellentia lumina [illegible]

filiumani, quando in eodem horto aut tugurio consederunt Sem, ...raham, Isaac, & horum familiæ, & audita concione Sem de vero ...h, de filio Dei, de distinctione Ecclesiæ & aliarum gentium, postea ...m fecerunt inuocationem. QVANQVAM igitur esse ritus ...liquos honestos ordinis caussa oportet, tamen homines proni ad superstitionem facile deprauant hos ritus, aflingunt tales obseruationes esse merita remissionis peccatorum, & iusticiam coram Deo: ...erunt signa in numina, sicut multi statuis tribuerunt numen, & multi vel superstitione vel tyrannide cumulant ritus: vt superstitio in Ecclesia auxit ritus satisfactionum, vt nominant. Nabuchodonosor, Antiochus, quia iudicant consensum in religione prodesse ad regni concordiam & tranquillitatem, cultus instituunt, quos pariter à subditis obseruari volunt. IBI non superstitione, sed tyrannide nouæ leges & noua numina proposita sunt. Hæc ita fieri in genere humano, turbari & mutari veras & falsas religiones videmus, & causssas miramur, cur non constanter perseuerent homines in veritate à Deo monstrat. SED vox diuina affirmat, à diabolis impelli homines, vt à Deo deficiant: & natura hominum cæca, curiosa, leuis, amat lados variarum opinionum. ADVERSVS hæc magna mala, præmunit & confirmat Ecclesiam Deus: & certam doctrinam tradit, quæ quidem comprehensa est in libris Prophetarum, & Apostolorum, & Symbolis. Quare necesse est considerare, quales sint leges seu ritus, & vnde sint.

Est igitur PRIMA Regula: Nulli creaturæ, non Angelis, non hominibus, non regibus, non Episcopis licet condere leges, aut ritus pugnantes cum verbo Dei. Vt horribiliter peccauit Rex Babyloniæ, quanquam excellens sapientia & virtute, iubens adorari statuam. Et peccant omnes homines, qui talibus edictis aut legibus obtemperant: sicut Heua peccabat, discedens à mandato diuino propter Diaboli mendacium. Sed vniuersaliter regula seruanda est Acto. 5. Oportet Deo magis obœdire, quam hominibus. TALIA sunt edicta, quæ præcipiunt inuocari homines mortuos, aut amplecti falsam doctrinam, aut obseruare impios cultus. De his omnibus tenenda est regula primi præcepti, 1. Corinth. 10. Fugite idola. Talis est & lex de cœlibatu Sacerdotum, quam plurimi sine peccato obseruare non possunt. Etsi autem scimus, quid de legum mutationibus viri politici iudicent, tamen Deus sic ordinauit obœdientiam, vt velit nos cum ipso copulatos esse, & congruere cum sua sapientia & iusticia: vnde sunt hæ regulæ immotæ & æternæ, Exod. 20. Non habebis Deos alienos. Item Actor. 5. Oportet Deo magis obœdire, quam hominibus. Item Galat. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

SECVN-

SECVNDA Regula: Cum vsitatum sit, superstitiones addere operibus, quæ alioqui suo genere erant indifferentia, vt vesci carnibus aut non vesci carnibus, necesse est superstitiones & errores qui adduntur taxare, & in vsu libertatis modeste ostendi possunt doctrinæ exempla. EST autem error non obscurus, quem statuit multorum docentium & populi plerunq; addit, quod docent & existimant, ieiunia & similia opera mereri remissionem peccatorum, non culpæ tum pœnæ: vt & Thomas scribit de satisfactionibus, & plerumi sic loquuntur. HAEC Pharisaica imaginatio facile capit animos, & obscurat lucem doctrinæ de beneficijs Christi proprijs, & de gratuita remissione, & de fide. Cum enim putant homines mereri remissionem peccatorum his suis ritibus, transferunt honorem debitum Christo in hos ritus, & aliquantisper inani fiducia tumeat. Postea tamen in veris doloribus ruunt in dubitationes, quæ sunt enim ratio: Et per sese magnum peccatum est, non nosse beneficia filij Dei.

PROPTER hanc caussam Paulus tam acriter dimicat de abrogatione circuncisionis, & aliarum ceremoniarum legis Mosaicæ, ne vera agnitio Mediatoris extingueretur, si existimarent homines mereri remissionem peccatorum, & iustos esse hac obseruatione legis & ceremoniarum Moysi, sicut Pharisæi contendebant. Et sæpe monet Paulus, vt caueamus, ne nouis ceremonijs humanis lux Euangelij obscuretur. SECVNDVS error minus conspicuus est, sed tamen perniciosus. Postquam vident aliqui, non posse defendi hunc Pharisaicum errorem, delabuntur huc. Etsi, inquiunt, non merentur hæ ceremoniæ remissionem peccatorum, tamen, quia sunt bona opera & cultus Dei, defenduntur hæ traditiones, vt in lege Moysi Nazaræorum abstinentia, etsi non merebatur remissionem peccatorum, tamen Deo placebat, & erat cultus Deo gratus.

HOC fuco recens quidam pingere traditiones didicerunt, qui tamen non de his medijs rebus dimicant, sed alios tetros errores de opinionem de potestate Episcoporum stabilire conantur.

NECESSE est autem, pios hic cauere doctrinæ insidias. Magnus error in hoc ipso fuco inest, non recte citatur exemplum Moyse. Longe differunt opera à Deo instituta & ordinata, ab operibus non mandatis & non ordinatis à Deo, sed tantum consilio humano excogitatis. Erant cultus Dei opera in lege Dei ordinata, et remissionem peccatorum non merebantur. At ἐθελοθρησκεῖαι excogitatæ ab hominibus sine mandato Dei, nec fuerunt, nec sunt cultus Dei. Nequaquam probat Deus hanc audaciam hominum, quæ tamen semper vsitata fuit, fingendi cultus, id est, opera, quorum fuit immediatus sit, vt Deus per ea honore afficiatur. Ideo exclamat in diuina, Matth. 15. Frustra colunt me mandatis hominum. Et pos-

Prophetis & apud Paulum taxatur hæc audaciâ. SED veri cultus sunt opera à Deo mandata, quæ fiunt in agnitione & fiducia reconciliatoris, hoc fine, vt Deo præstetur obœdientia, & profiteamur nos vere esse Deum, quem sic colimus. Ita Ezech. 20. reuocat nos à præcepta diuina, inquiens: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, sed in præceptis meis ambulate. Et sæpe repetitæ sunt hæ voces. Et in Psalm. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Et in Num. cap. 15. Non sequantur cogitationes suas. TERTIVS error est: Hypocritæ fingunt talia opera perfectiones esse, vt Monachi sua vota plena vanitatis anteferunt vitæ politicæ & œconomicæ: cum Deus mirando consilio sic consociauerit genus humanum, & in his laboribus & periculis velit conspici fidem, inuocationem, confessionem, mutuam beneficentiam, tolerantiam, & alias virtutes.

QVARTVS error est opinio necessitatis, vt scribunt quidam, Ieiunium quadragesimæ necessarium est: alia arbitraria sunt.

NEC tantum carnificina est conscientiæ, iudicare non esse Christianum, non esse membrum Ecclesiæ Dei, comedentem carnes die sexta, aut non seruantem ieiunium quadragesimæ. Sed error est obscurans res maximas, doctrinam de iustitia Euangelij, & de Ecclesia, qualis sit, & quomodo discernenda sint membra Ecclesiæ, non cibo & potu, sed fide, inuocatione, & cæteris virtutibus. Ac contra opinionem necessitatis expresse dicitur Coloss. 2. Nemò vos iudicet in cibo & potu. Et Gal. 5. In libertate qua Christus vos liberauit, state, nec rursus iugo seruitutis implicemini. Et opinio necessitatis magnas discordias semper peperit: vt olim contentiones fuerũt de die Paschatis, de fermento, & nunc similes contentiones multæ oxortæ sunt.

QVINTVS error. Accedit ad priores opiniones & hic error, quod Episcopi sibi sumunt potestatem instituendi nouos cultus, & obligandi conscientias, vt Gregorius constituit, vt mariti translati ad ordinem Presbyterorum, relinquerent consuetudinem coniugum, & constitutio de confessione præcipit enumerationem, & decreta facta sunt de discrimine ciborum & ieiunio, &c. DE talibus traditionibus etiam libri extant recentes pleni labyrinthorum, in quibus scribitur, Peccata mortalia esse violationes talium rituum, etiam extra casum scandali. Gerson quæsiuit ἐπιεικείας: sed vera consolatio est vox Euangelij, quæ vult hunc intellectum libertatis in Ecclesia notum esse & conseruari, videlicet remotis illis erroribus, de quibus dictum est. RITVS humanos honestos, ordinis causa factos, seruari posse sine opinione meriti, cultuum & necessitatis, vt supra dictum est ex Coloss. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu, &c. Et Petrus inquit Actor. 15. Quid tentatis Deum, imponentes iugum ceruicibus discipulorum, quod neq; patres vestri, neq; nos portare potuimus?

TERTIA

TERTIA regula: Remotis erroribus illis, de quibus docet Ecclesiam necesse est, postea ritus aliquos honestos, boni ordinis caussa factos, & seruamus, & seruandos esse docemus: vt sine ordine homines viuere non possunt. Et Paulus inquit 1. Corinth. 14. Omnia decore & ordine fiant. Et extat Athanasij dictum: Vtiles sint ceremoniæ, sed cum cognitione veritatis & mediocritate. Hinc vecem apparet oppositam esse superstitioni, quæ tunc quoq; augebat remonias, & obscurabat veritatem, & onerabat conscientias Ecclesias. AGIMVS autem gratias Deo, æterno Patri Domini nostri IESV Christi, qui propter filium, & per eum, æternam Ecclesiam colligit, quod inde vsq; ab initio generis humani conseruat publicum ministerium Euangelij, & honestos congressus, qui ipse iam distinxit quædam tempora: & oramus eum, vt deinceps seruet & regat Ecclesiam. ET studiose docemus, vt omnes adsint conseruationem publici ministerij, & vitent scandala & discipationes, vt suo loco copiosius dicitur.

DE VITA MONASTICA.

OMITTIMVS longiorem commemorationem de veterum historijs eorum, qui vel in solitudinem secesserunt, vt Antonius, vel collegia similia scholis instituerunt, extra ciuitatum frequentiam, vt Basilius. Aliæ enim alijs caussæ fuerunt secedendi. De præsentibus Monachis iam loquamur, qui minime sunt in solitudine. Collegia sunt hominum, vel doctorum, vel indoctorum, in media pace & frequentia commodius viuentium, quam viuunt alij homines. Habent voluptates quas expedunt, alij alias. Et multo plus otij, quam cæteri homines in vita politica & œconomica. NE ipsi quidem iam illa ridicula encomia de perfectione, & de vita contemplatiua ad se transferunt, vt olim aliqui fecerunt. Et cum magna sit dissimilitudo hominum in illis sodalicijs, non volumus concionari omnibus, qui propter culinas & licentiam illas latebras amant: sed flexibiles obtestamur propter gloriam Dei & suam salutem, vt cogitent hæc dicta, Exodi 20. Non habebis Deos alienos: Fugite idola. 1. Corinth. 10. Qualis nunc est vita Monastica? Plurimum habet impiorum cultuum & vanitatis: Missas habent venales pro viuis & mortuis, & hic quæstus est in plerisq; Monasterijs maximus. Vigiliæ est ibi & mortuorum inuocatio, cumulata multis tetris superstitionibus, statuarum adorationibus, indulgentijs, & alijs impostur[illegible]. dia doctrinæ aut nulla sunt, aut corrupta. HÆ solæ caussæ satis magnæ sunt, cur homines non prophani ex illis sodalicijs abscedere debeant. Quia vota quæ implicant te generi vitæ, in quo

cultus idolorum, sunt haud dubie irrita, iuxta primum mandatum, quod est immotum & æternum, & regula omnium aliorum præceptorum: NON HABEBIS DEOS ALIENOS, Exod. 20.

CITANT ex Paulo 1. Timoth. 5. de viduis: Primam fidem irritam fecerunt. Sed responsio firma & perspicua est. Etiamsi loqueretur Paulus de votis, tamen talia vota nullo modo probaret, quæ coniuncta sunt cum cultu idolorum, & multis errorib. Sunt autem & alia multa mendacia in votis. Promittunt castitatem & paupertatem: quam multi vero sint idonei ad vitam cœlibem, ipsi norunt. Deinde de paupertate, sciunt multo plures quærere ibi culinas instructas, quam inopiam & famem. IAM hoc quoq; considerandum est: Excusent & laudent vitam Monasticam homines diserti vt volent, tamen semper hæc opinio in hominibus non prophanis hoc exemplo confirmatur: Quod talia opera electa humano consilio sint cultus Dei, id est, opera per quæ iudicet Deus se honore affici. Hæc opinio taxanda est, & hominum mentibus euellenda est, & retrahendi sunt homines ad mandata Dei, iuxta hoc dictum, Matth. 15. Frustra colunt me mandatis hominum. Item: Non in præceptis patrum vestrorum, sed in præceptis meis ambulate. Hæc reprehensio vitæ Monasticæ vera & illustris est. IAM si affingunt merita & perfectiones, magis obscuratur Euangelium de iusticia fidei & veris cultibus. Quia tetrum & horribile mendacium est, obseruationes monasticas mereri remissionem peccatorum, aut tantundem valere, quantum valet Baptismus, sicut Thomas expresse dicit. Nec fuit ignota antiquitati hæc reprehēsio. Extat enim narratio seu vera, seu docendi caussa scripta, quæ tamen iudicia piorum indicat. SCRIBVNT, Antonio cupienti scire, quantum apud Deum profecisset in illis exercitijs solitudinis, monstratam esse domum sutoris Alexandrini, vicinam portæ. Ingressus igitur, alloquitur patremfamilias, interrogat de doctrina & de exercitijs pietatis. Hic recte de doctrina respondit. Postea ait, se mane breui precatione Deo gratias agere, & pro cæteris beneficijs, & quod filium miserit. Deinde petere se remissionem peccatorum propter filium, & orare, vt Ecclesiam seruet & suam familiam: orare & filium, vt pro nobis intercedat: & hac fide acquiescere, & lætum facere domesticas operas, & curare, vt filij recte doceantur. Non alia, inquit Antonius, habes exercitia duriora? Parúmne sustinet laboris, inquit iste, qui familiæ victum quærit? & multa subinde incidunt, quæ patremfamilias duriter excruciant, & accedunt onera communia ciuium. Non vides, quantum sit priuatarum & publicarum miseriarum in vita? quas recte ferre, & in his exercere fidem & patientiam, satisne duram militiam esse existimas? Abijt Antonius, & intellexit se commonefieri, ne anteferret sua exercitia officijs vitæ com-

munis. Tales narrationes, & aliæ leguntur: quæ etiamsi docendi causſa ita ſcriptæ ſunt, tamen oſtendunt eruditorum iudicia.

NEC iam longiorem diſputationem addere opus eſt, præſertim cum nemo in illis locis, vbi ſunt Monachi, ignoret, plurimũ eſſe prauarum ſuperſtitionum in monaſterijs, & ſtudia doctrinæ vel nulla vel corrupta eſſe. Deliberationem vero de modo emendationis reliquimus ijs, qui præſunt. IN multis locis deſunt paſtores eccleſijs, aut deeſt victus paſtorib. His primum opitulandum erat ex reditibus monaſteriorum locupletiũ. Poſtea pauperum quoq; ſtudioſis iuuanda ſunt, & in aliquibus ſcholæ conſtitui poſſunt, præſertim ubi neceſſe ſit Eccleſiam multis pauperibus præbere ſumtus ad diſcendũ, vt ex eo numero legantur Paſtores & miniſtri, qui doceant Eccleſias. Hoſpitalia etiam inde iuuanda ſunt, in quibus pauperes, qui diuturnis morbis laborant, ali neceſſe eſt. AD tales vſus vere pios, ad alendos Paſtores, pauperes, & ſcholaſticos, ad conſtituendas ſcholas, ad iuuanda hoſpitalia, magna pars reditũ in Monaſterijs his regionibus Dei beneficio translata eſt. Reliquũ in œconomias in quolibet Monaſterio impenditur: & ſtulticia eſt, exiſtimare oeconomias non eſſe ſumtuoſas. ABBATES vero ditiores hoc tempore, in quales vſus profundant reditus, exempla multorũ oſtendunt, quos nominare poſſemus, qui pariter literas, religionem & virtutem oderunt, & helluantur de his eleemoſynis, & aut nullos habent Eccleſijs ſuis præficiunt: aut ſi quos habent, eſurire ſinunt.

DE INVOCATIONE HOMINVM PIORVM, QVI EX HAC VITA DISCESSERVNT.

IN Capite Eſaiæ 42. ſcriptum eſt: Ego Dominus, hoc eſt, nomen meum, gloriam meam alteri non dabo. Eſt autem gloria Dei præcipuiſsima, inuocatio, vt Matth. 4. inquit Dominus: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et immotum ac æternum decretum eſt primi præcepti, Exod. 20. Non habebis Deos alienos. Neceſſe eſt igitur in Eccleſia, doctrinam de inuocatione puriſsimam extare, & quam corrumpendam inde vſq; ab initio generis humani diabolus variis modis ſemina ſparſit, & ſemper ſparget. Quare vigilantiores eſſe debemus, & maiore cura retinere modum inuocationis ſeu adorationis, propoſitum in verbo Dei, iuxta dictum Iohan. 16. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. In his verbis ſanctus eſt modus, quem conſtantiſsime tueri debemus: non miſcere alios modos, pugnantes cum voce diuina, aut qui nullo exemplo probati in ſcripturis confirmati ſunt.

NVLLA

NVLLA maior virtus est, nulla efficacior consolatio, quam ex inuocatio. Necesse est igitur taxare eos, qui veram inuocationem vel negligunt, vel corrumpunt: & sunt corruptelæ variæ. Multi non discernunt suam inuocationem ab Ethnica, ac ne cogitant quidem, quid alloquantur. DE his inquit Dominus in capite Ioannis 4. Vos adoratis quod nescitis. Vultq; Ecclesiam cogitare, quid alloquatur, inquiens: Nos adoramus quod scimus. Multi non cogitant, an, & quare exaudiantur. Recitant precationes, & dubitant tamen, cum scriptum sit Iacobi 1. Postulet in fide, nihil hæsitans. De his materijs alibi dicimus. HOC loco reprehendimus hanc corruptelam Ethnicam, quod defenditur consuetudo alloquentium homines, qui ex hac vita discesserunt, & petitur ab eis vel auxilium, vel intercessio. Talis inuocatio aberrat à Deo, & tribuit vel efficaciam creaturis, vel auxilium, vel intercessionem. Nam qui verecundius locuti sunt, de sola intercessione dixerunt. Sed humana superstitio longius procedit, & efficaciam tribuit, sicut multæ cantiones publicæ ostendunt: Maria mater gratiæ, Tu nos ab hoste protege, In hora mortis suscipe. Hos versiculos audiuimus Doctorem Theologiæ Monachum præfari morienti, & sæpe repetere, cum quidem nullam Christi mentionem faceret: & possent exempla multa recitari.

ACCEDVNT & alij furores. Alij apud alias statuas existimant esse magis propitij. Hi furores cum palam similes sint Ethnicorum, & haud dubie valde iritent iram Dei, & à docentibus taxandi sunt, & à pijs magistratibus seuere puniendi. REPREHENSIO autem perspicua argumenta hæc tria continet. Creaturis tribuere omnipotentiam, est impietas. Inuocatio creaturæ, quæ est extra hanc vitæ consuetudinem, tribuit ei omnipotentiam: Quia confessio est, quod inueatur omnium corda, & discernat gemitus veros à simulatis. Hæc tantum tribuenda sunt æterno Patri & Filio eius Domino nostro Iesu Christo, & Spiritui sancto. Nequaquam igitur inuocatio ad homines, qui ex hac vita discesserunt, facienda est.

DOLENDVM est, hæc mala non intelligi. Sed te ipsum aspice, & considera quid agas. In hac inuocatione discedis à Deo, nec cogitas quid inuoces: & scis illos opitulatores, quos quæris, Annam, aut Georgium, non videre motus tui cordis: qui quidem si scirent se inuocari, etiam cohorrescerent, nollent hunc honorem Deo debitum tribui vllis creaturis. Qualis autem est inuocatio ad surdos?

ETSI scimus quid respondeant aduersarij (finxerunt enim sophismata, ad eludendam veritatem) tamen diuina testimonia ipsorum responsioni desunt.

ET precatio quæ est sine fide, hoc est, vbi non potes statuere, an talem inuocationem approbet ac recipiat Deus, inanis est.

MEMINIMVS Lutherum sæpe dicere: In veteri Testamento illustre testimonium esse diuinitatis Messiæ, quod affirmat eum inuocari. Et hac proprietate Messias ibi à cæteris Prophetis discernitur. Id grauissimum testimonium querebatur obscuratum & labefactarum esse, translata inuocatione ad alios homines. Ac propter hanc solam causſam, dicebat, consuetudinem alios inuocandi improbandam esse, etiamsi non accederent aliæ causſæ.

SECVNDVM argumentū. Irrita est inuocatio sine fide, & nihil cultus in Ecclesiam sine mandato diuino inuehēdus est. Nulla autem extat sententia, quæ ostendat inuocationem hanc, quam defendunt homines factam, Deo placere & efficacem esse. Est igitur irrita inuocatio. Qualis est enim precatio, hoc modo accedere ad Annam aut Georgium? Inuoco, sed dubito vtrum tua intercessio mihi prosit, dubito an me audias, an mihi opem feras. SI homines hac animi peccata intelligerent, execrarentur tales precationes, vt reuera sunt execrandæ, & sunt Ethnicæ. Postea ex talibus initijs quanti errores sequuntur? concursus & inuocationes ad certas statuas, petitiones eorum beneficiorū à singulis: ab Anna, vt à Iunone, petuntur diuitiæ: à Georgio, vt à Marte, victoriæ: à Sebastiano, Rocho, depulsio pestilentiæ: ab Antonio, defensio porcorum, &c. Hæc etiamsi aduersarij dicunt se non probare, tamen lucri causſa retinent, vt manifestum est.

Adiungamus & TERTIVM argumentum. Expresse scriptum est 1. Timoth. 2. Vnus est Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Hunc in omni inuocatione intueri nos oportet, & Euangelij doctrinam de eo nosse: Quod nemo accedere ad Deum possit, nisi ductu huius Mediatoris, qui simul interpellat pro nobis, vt ipse inquit Iohan. 14. Nemo venit ad Patrem, nisi per Filium. Et iubet ipse nos ad sese confugere, inquiens, Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et modum inuocationis ipse docet, cum ait Iohan. 16. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Patrem nominat, vt seiungas tuam inuocationem ab Ethnica, & cogites quid alloquaris. Cogites hunc verum Deum esse, qui se patefecit misso filio. Non vagetur animus, vt Ethnica mulier in Tragœdia dicit: Inuoco te Deus, quicquid es, &c. Sed hunc esse verum Deum scias, qui se patefecit misso filio, crucifixo & resuscitato, & talem agnoscas, sicut se patefecit. Deinde scias, hanc ita certo recipere & exaudire inuocantes, cum ad Mediatorem filium, crucifixum pro nobis, & resuscitatum confugimus, & persuadeamus nos propter eum recipi, exaudiri, iuuari & saluari. Nec alio modo vllus homo recipitur a Deo vel exauditur. NEC incerta esse debet inuocatio, sed iubet sic inuocantes firma fide statuere, hunc cultum Deo placere, & sic inuocantes certo recipi & exaudiri. Ideo verum

Iohan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, id est, me agnoscentes, nominantes, seu inuocantes tanquam redemtorem, summum sacerdotem & intercessorem. SOLVS hic summus Sacerdos ingreditur in sanctum sanctorum, id est, in arcanum consilium diuinitatis, & cernit pectus æterni Patris, & pro nobis interpellat, & nostros dolores, gemitus & preces ad eum perfert, scrutans corda nostra.

HANC doctrinam de Mediatore obscuratam & corruptam esse, manifestum est, cum confugerent homines ad matrem virginem, tanquam magis propitiam, & alij alios mediatores quærerent.

AC manifestum est, nullum extare exemplum in Prophetis aut Apostolis, vbi fiat compellatio ad homines: Exaudi me Abraham, vel, Exaudi me Deus propter Abraham. Sed compellatio fit ad Deum, qui se patefecit: videlicet ad æternum Patrem, Filium IESVM Christum, & Spiritum sanctum, vt recipiat, exaudiat, & saluet propter filium. FIT & expresse ad filium, vt 2. Thessal. 2. Ipse Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, confirmet vos, &c. Et Gen. 48. nominat Iacob Deum, & Mediatorem filium, cum ait: Deus, coram quo ambulauerunt patres mei, & Angelus qui eripuit me de cunctis malis (id est, promissus saluator) benedicat pueris istis. Vtimur igitur his formis.

INVOCO te omnipotens Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, conditor cœli & terræ, & omnium creaturarum, vna cum filio tuo Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto tuo, sapiens, verax, bone, iuste, liberrime, caste & misericors, miserere mei, & iustifica me per & propter Iesum Christum filium tuum crucifixum pro nobis, & resuscitatum, exaudi & sanctifica me Spiritu sancto tuo.

INVOCO te Iesu Christe, filij Dei crucifixe pro nobis, & resuscitate, λόγε καὶ εἰκὼν ἀΐδιε ἀϊδίου πατρὸς, miserere mei, intercede pro me apud æternum Patrem, & sanctifica me Spiritu tuo sancto.

IN his formis scimus quid alloquamur. Et cum extent testimonia verbi Dei, quæ ostendunt hanc inuocationem Deo placere, & exaudiri, talis inuocatio fide fieri potest. HAEC non sunt in inuocatione, quæ fit ad homines. Colligunt nonnulli testimonia ex Augustino & alijs, vt ostendant beatis in cœlo curæ esse res humanas. Potest hoc illustrius ostendi ex colloquio Moysi & Eliæ cum Christo. Et non dubium est, beatos orare pro Ecclesia, sed tamen inde non sequitur inuocandos esse. ETSI autem docemus, non inuocandos esse homines, tamen historias beatorum populo proponimus. Quia necesse est omnibus aliquo modo notam esse Ecclesiæ historiam, quibus testimonijs vocata & condita sit Ecclesia, & quomodo seruetur, & quod genus doctrinæ per Patres, Prophetas, Apostolos & Martyres propagatum sit. In his historijs iubemus, vt

omnes agant gratias Deo, quod se patefecit, quod colligit Ecclesiam per filium, quod doctrinam nobis tradidit, & quod misit doctores, & in eis testimonia de se ostendit. IVBEMVS, vt doctrinam eorum considerent, & vt testimonijs quæ Deus in eis ostendit, fidem confirment. Considerent item exempla iudicij & pœnarum, vt existetur in eis timor Dei : iubemus imitari fidem, patientiam, & cæteras virtutes. Discant in Deo non esse προσωπολημψίαν, & petant quoq; recipi, exaudiri, regi, saluari & iuuari : sicut Deus recipiebat eundem, Manassem, Magdalenam, latronem in cruce. MONEMVS etiam, quomodo exempla cuilibet in sua vocatione imitanda sint. Quia error in imitatione, & κακοζηλία, sæpe ingentium malorum causa est. Laudamus etiam ipsorum sanctorum diligentiam, qui curarunt, ne effunderent dona Dei. Deniq; non stulti amplissimam doctrinam ex his historijs promere possunt, quam propemodum remota superstitione vtilissimum est.

DE MAGISTRATV POLITICO.

DE beneficio in Ecclesijs nostris & hæc pars doctrinæ de dignitate magistratus, qui gerit gladium, & de dignitate legum, iudiciorum, & totius ordinis politici, pie illustrata est : & magno labore ac multis scriptis refutati sunt Anabaptistarum & aliorum fanaticorum hominum multi & magni furores. DOCEMVS igitur in tota doctrina Dei, per Prophetas & Apostolos tradita, existimari ordinem politicum, magistratus, leges, iudicia, & legitimam societatem hominum nequàquam casu existere in genere humano. Et quanquam multum est horribilium confusionum, quæ à diabolo & ab hominum furoribus oriuntur, tamen à Deo institutam esse legitimam gubernationem, & societatem hominum : & quantum ordinis reliquum manet, immensa bonitate Dei, propter Ecclesiam conseruari. Sicut Rom. 13. dicitur, & in Psal. 126. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam, &c. Sunt igitur res in genere bonæ, gerere magistratus, esse iudicem, esse ministrum iudiciorum, legitime vti iudicijs, gerere bella legitima, & esse militem in bellis legitimis, &c. ET potest his rebus vti homo Christianus, sicut vtitur cibo, potu, remedijs, emtione, venditione. Non peccat gerens magistratus, iuxta vocationem, exercens iudicia, politans, legitimo supplicio afficiens condemnatos, &c. Et magistratui politico subditi debent obœdientiam, sicut Paulus inquit Rom. 13. Non solum propter iram, id est, metu pœnæ corporalis, qua afficiuntur contumaces ab ipsis magistratibus : sed etiam propter conscien-

tiam,

tia, id est, contumacia est peccatum offendens Deum, & auellens mentem a Deo. HANC sententiam diuinam Ecclesijs proponimus, quæ munit potestatem legitimam, & totum ordinem politicum: & ostendimus discrimen Euangelij & politicæ gubernationis. Vult Deus regi & coërceri politica gubernatione omnes homines, etiam non renatos: ac lucent in hac gubernatione quoq; sapientia ac iustitia Dei, & bonitas erga genus humanum. Sapientiam ostendit ordo, qui est discrimen virtutum & vitiorum, & consociatio hominum per legitima imperia, & contractus miranda sapientia ordinatos. DEINDE iustitia Dei conspicitur in politica gubernatione, quia vult puniri manifesta scelera a magistratibus: & cum ipsi qui præsunt, non sumunt supplicia de sontibus, Deus ipse mirabiliter rapit eos ad pœnas, & regulariter atrocia delicta punit atrocib. pœnis in hac vita, vt dicitur Matth. 26. Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item Heb. 13. Scortatores & adulteros iudicat Deus, &c. Vult in his pœnis conspici discrimen virtutum, & vitiorum, & vult discI Deum sapientem, iustum, veracem & castum esse. Conspicitur & bonitas Dei erga genus humanum, quia hoc modo societatem hominum conseruat. Ideo autem conseruat, vt inde Ecclesia colligi possit, & vult politias esse hospitia Ecclesiæ. ET aliud est politica gubernatio, quæ coërcet omnes etiam non renatos: aliud remissio peccatorum & iustitia in cordibus, quæ est incoatio vitæ & salutis æternæ, quæ voce Euangelij fit in credentibus. VTRVNQVE bonum tribuit Deus generi humano, & discrimina iustitiæ politicæ & lucis in cordibus, vult intelligi. Nec Euangelium damnat, aut dissipat politias aut œconomias. Etsi autem non pertinet ad docentes in Ecclesia, leges particulares ferre de politica gubernatione, tamen in genere de officio potestatis hoc tradit vox diuina.

PRIMVM. Vult Deus, sine vlla dubitatione magistratus sonare vocem legis moralis in genere humano, quod ad disciplinam attinet, hoc est decalogum, seu legem naturalem, hoc est, vult magistratuum voce primum proponi summas & immutabiles leges, prohibentes cultum idolorum, blasphemias, periuria, iniustas cædes, vagas libidines, violationem coniugij, furta & fraudes in pactis, contractibus & iudicijs. SECVNDVM officium: Harum legum diuinarum & immutabilium, quæ sunt testimonia de Deo, & summæ normæ morum, sit custos magistratus, in puniendis omnibus qui eas violant. Nam vox legis sine pœna & sine executione parum valet ad frænandos & coërcendos homines. Ideo dictum est a Paulo Rom. 13. Potestas sit terrori malo operi, & honori bono. Et antiquitas recte dixit: Magistratus est custos legis, scilicet primæ & secundæ tabulæ, quod ad disciplinam attinet.

TERTIVM officium est magistratus politici, etiam addere legi naturali aliquas leges, quæ sunt determinationes circumstantiarum legis naturæ, sitq; harum legum custos in puniendo. Sed neque quam ferat aut defendat leges pugnantes cum iure diuino & naturali, sicut scriptum est Esa. 10. Væ ijs qui condunt leges iniquas, cum imperia sunt ordinatio diuina, in qua sapientia & iusticia Dei, sint leges iustæ dominari debent, sicut inquit rex sapiens & Deum timens Iosaphat, 2. Par. 19. Non hominum exercetis iudicium, sed Dei qui vobiscum est in iudicio. Sit timor Dei vobiscum, & cum diligentia omnia agite. QVANQVAM autem multi in imperijs negligunt gloriam Dei, tamen hæc præcipua cura esse debebat, audire, amplecti veram doctrinam de filio Dei, & Ecclesias fouere, sicut Psal. 2. inquit: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Item Psal. 23. Aperite portas principes vestras: id est, Aperite imperia Euangelio, & præbete hospitium filio Dei. Et Esaiæ 49. Et reges erunt nutritores tui, & reginæ, id est, Respublicæ sint nutrices Ecclesiæ, præbeant hospitia Ecclesiæ & pijs studijs. SINT membra Ecclesiæ ipsi quoq; reges & principes, & doctrinam recte intelligant, non adiuuent eos qui falsam doctrinam stabiliunt, & iniustam seuitiam exercent, sed sint memores huius dicti: Glorificantes me glorificabo. Et Daniel cap. 4. regem Babylonicum hortatur ad agnitionem iræ Dei, & ad clementiam erga exulantem Ecclesiam, cum inquit: Redime peccata tua iusticia & clementia erga pauperes, & erit sanatio delictorum tuorum. Et cum sint inter præcipua Ecclesiæ membra, videant vt iudicia in Ecclesia recte exerceantur, sicut Constantinus, Theodosius, Arcadius, Marcianus, Carolus Magnus, & multi pijs reges curauerunt recte exerceri iudicia Ecclesiæ. Cæterum de discrimine vtriusq; gradus ministerij Euangelici & politicæ potestatis, extant scripta in Ecclesijs nostris multa, quæ ostendunt, nos neq; fanaticas, neq; seditiosas opiniones docere, sed monstrare necessariam doctrinam in Euangelio traditam de vtroq; gradu, vtilem pietati & paci communi.

DEO GRATIA.

HAEC est summa doctrinæ, quam in Ecclesijs nostris, Dei beneficio vna voce sonamus: quam quidem esse incorruptam sententiam doctrinæ diuinitus traditæ in scriptis Propheticis, & Apostolicis, & Symbolis, nequaquam dubitamus, & ex vetustis scriptoribus sincerioribus intelligi potest, congruere eam cum vetere & pura Ecclesia. OSTENDIT autem res ipsa, nos non curiositate ingenij aut argutas disputationes quæsiuisse, nec de potentia aut opibus contendere, sed tantum necessariam doctrinam ad veram inuocationem

rem Dei, & ad veros cultus, & ad veram cognitionem Dei, & ad salutem animarum, ex magna caligine traditionum & opinionum euolare, & simplicissime ac planissime eam Ecclesijs proponere. Nec est enim omnes sanos fateri, magnas fuisse doctrinæ tenebras, multos errores in doctrina monachorum, & laqueos conscientiarum multiplices in Pontificijs traditionibus. Et vtra doctrina sit vera, plana, perspicua, vtilis conscientijs & moribus, ostendit collatio. Non enim defugimus iudicia piorum: imo semper veram Dei Ecclesiam, hoc est, omnes pios & eruditos, vbicunq; sunt, volumus hæc, quæ dicimus, cognoscere: quos non dubitamus testes fore, hanc doctrinam esse vere Ecclesiæ Dei Catholicæ consensum.

Offerimvs etiam nos, quocunq; tempore, ad copiosiorem declarationem in singulis partibus: & hanc commemorationem doctrinæ nunc factam, congruere cum Confessione Augustæ exhibita, Anno 1530. sentimus.

Cvm igitur doctrina, quam recitauimus, vera sit, & Ecclesiæ necessaria, oramus ne damnentur Ecclesiæ nostræ quasi aut errores amplectantur, aut sine graui caussa stolide & seditiose tumultuentur. Veritas & rerum magnitudo, hac iniusta criminatione nos liberet. Deinde ipsam synodum pie monemus: vident veteres abusus, & errores multos & magnos hærere in Ecclesia, quia omnibus ætatibus inde vsq; ab initio generis humani, diabolus errorum semina spargit: & postea multa, inscitia hominum, aut superstitione confirmantur aut repullulant. Cvm autem iam varias multarum superstitionum nota sit, tempora flagitant emendationem: & nisi gubernatores curabunt extare illustratam veritatem, magnæ distractiones opinionum secuturæ sunt, præsertim cum in hac postrema mundi senecta plus confusionum impendeat. Ideo Synodus videat, ne manifestam veritatem damnet. Et si pie deliberanda est, quomodo consulendum sit Ecclesijs, & à nobis declaratio copiosior petetur: eligendi sunt viri eruditi, intelligentes & amantes veritatem, & timentes Deum, qui de his tantis rebus simul deliberent. Nec tantum numero suffragiorum nobiscum certetur, cum manifestum sit ex multis præiudicijs, quid Roman. Pontifex & plurimi Episcopi ei addicti sentiant, qui tot iam annos non solum edicta contra nos sanguine scripta ediderunt, sed etiam multos nobiscum sentientes interfecerunt: & multi doctrinam nec intelligant, nec curent, sed profanis persuasionibus imbuti, existiment hoc præcipue dignum esse politicis viris, defendere præsentem formam, & veteris autoritatem suam. Et ad hanc rem quærunt ministros idoneos, qui sophisticis præstigijs veritatem eludant. Qvare iam testamur, nos veritatem non abiecturos esse, etiamsi talium hominum

minum iudicijs condemnata fuerit: & palam testamur, nos Tridentinæ Synodo, quæ antea edidit decreta, partim palam falsa, partim ambigua & sophistica, non assentiri: sed flagitare, vt de ijsdem rebus & audiamur, & errores antea confirmati decretis Tridentinis emendentur. Et reuerenter oramus inuictissimum Imp. Carolum Augustum, ne permittat aduersarijs, vt veritatem sua audacia opprimant, & crudelitatem quæ aduersus innocentes exercetur confirment, & maiora dissidia iniustis decretis excitent. Commendamvs autem & Ecclesiam & nosipsos filio Dei Domino nostro Iesv Christo, quem scimus voce Euangelij colligere sibi æternam Ecclesiam: & eum oramus, vt nos regat, nec sinat extingui lucem Euangelij sui, nec deleri sinat cœtus ipsum vere inuocantes.

DEO GRATIA.

APPENDIX.

Rogamvs autem omnes, qui in vicinis Ecclesijs docent, aut alibi, qui amplectuntur Confessionem Augustæ exhibitam Anno 1530. vt hæc legentes, si quid alicubi desiderant, amanter non iudicent, quia non voluimus aliud genus doctrinæ gignere, sed simpliciter recitare illius Confessionis Augustanæ sententiam, & communem consensum harum Ecclesiarum, & petimus vt candide & non calumnioſe iudicetur. Non voluimus noua dissidia serere, sed maxime oramus Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, qui precatus est in agone suo, vt vnum simus in Deo, vt faciat, vt nos quoq; in plurimis Ecclesijs vnum simus in ipso.

FINIS.

NOS, QVORVM NOMINA ASSCRIPTA SVNT, QVI nunc in Ecclesijs & Academijs, quarum infra fit mentio, docemus, affirmamus & hoc scripto, quod dextre & non calumniose intelligi volumus, recitatam esse doctrinam communem, quæ sonat in Ecclesijs & academijs, in quibus Euangelium docemus. Et sentimus vere hanc esse puram & incorruptam doctrinam Ecclesiæ Domini nostri IESV Christi, congruentem cum scriptis Propheticis & Apostolicis & Symbolis, ac necessariam Ecclesijs, & oramus Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, vt has Ecclesias clementer regat & protegat, Offerimus etiam nos ad declarationem in singulis articulis.

Hæc scripta sunt Anno M. D. LI. die decima Iulij, in oppido VViteberga, vbi vicinarum Ecclesiarum pastores conuenerant.

Ego Iohannes Bugenhagen Pomeranus, Doctor, pastor Ecclesiæ VVitebergensis, & superintendens in Electoratu Saxoniæ, subscripsi hac mea manu.

Iohannes Pfeffinger Doctor Theologiæ, pastor Ecclesiæ Christi in vrbe Lipsia, & superintendens, manu propria subscripsi.

Erasmus Sarcerius, pastor Ecclesiæ Lipsensis apud D. Thomam, manu mea subscripsi.

VVolffgangus Pfentnerus Doctor, pastor Ecclesiæ Annæmontanæ, m. p. s.

Caspar Zeunerus, pastor Friburgæ, m. p. s.

Daniel Gresserus, pastor & superintendens Ecclesiæ Dresdensis, m. p. s.

Antonius Lauterbach, Ecclesiæ Pyrnensis pastor & superintendens, m. p. s.

Nicolaus Picus, pastor & superintendens Ecclesiæ Chemnicensis, m. p. s.

Georgius Hala, pastor Zuiccauiensis.

Iohannes Schreiner, pastor & superintendens Ecclesiæ Grimmensis, m. p. s.

Augustinus Hymmel, pastor & superintendens Ecclesiæ Aldenburgensis, m. p. s.

Iacobus

Iacobus VVeigant, paſtor & ſuperintendens VVeiſſenfelſenſis, m. p. ſ.

Iohannes Buchner, paſtor & ſuperintendens Ochatzenſis, m. p. ſ.

Ego Iohannes Rutilius Saltzo in Turingia ſuperintendens, hanc Confeſsionem approbo vt Chriſtianam, in huius ſignum me ſubſcripſi.

Iohannes Voitlender paſtor & ſuperintendens in Iacersberg, m. p. ſ.

Iacobus Klapius Eccleſiæ Haynenſis paſtor & ſuperintendens, m. p. ſ.

Georgius Mohr paſtor & ſuperintendens Torgau.

Martinus Vuolffius paſtor & ſuperintendens Coldicenſis, m. p. ſ.

Valentinus Braun paſtor in Dobeln ſubſcripſit.

Sebaſtianus Froſchelius miniſter Eccleſiæ VVitebergenſis, ſ.

Lucas Hezer miniſter & concionator Eccleſiæ VVitebergenſis, ſ.

Alexander Aleſius Scotus D. Theologiæ, & Decanus collegij Theologici in academia Lipſica.

Bernardus Zieglerus D. Theologiæ.

Nicolaus Herco S. Theologiæ D.

Georgius Zeeler D. Theologiæ.

Iohannes Mencelius D. Theologiæ.

Ioachimus Camerarius Pabepergenſis, ſtudiorum liberalium profeſſor Lipſiæ, οὕτω φρονῶ καὶ πιστεύω.

Iohannes Forſterus S. Theologiæ Doctor & profeſſor VVitebergenſis.

Georgius Maior Sacræ Theologiæ Doctor & profeſſor in academia VVitebergenſi.

Philippus Melanchthon profeſſor in academia VVitebergenſi.

Paulus Eberus Kittingenſis, profeſſor artium in Academia VVitebergenſi.

L. D.

Sequi-

SEQVVNTVR ALIA-RVM ECCLESIARVM ET RE-GIONVM, APPROBATORIA SCRIPTA, QVIBVS eadem repetitio & approbatur & confirmatur.

SCRIPTVM LEGATORVM ILLV-strissimi Principis, Domini Iohannis Marchionis Brandeburgensis, &c.

NVnbefehl vnd abfertigung des Durchlauchtigen Hochgebornen Fürsten vnd Herren / Herrn Johansen Marggraffen zu Brandenburg/etc. vnsers G. F. vnd H. Seind wir Caspar Marsilius Licentiatus vnd Hoffprediger zu Custrin/ vnd M. Henricus Hamme Superintendent des orts zu Königsberg/alhie zu Witteberg bey den Ehrwirdigen Hochgelarten Herrn/ Domino D. Iohanne Bugenhagen Pastore, D. Philippo Melanchthone, D. Iohanne Forster, D. Georgio Maiore, &c. gehorsamlich erschienen / Alda von jren Achtbarkeiten ein Schrifft oder Notel einer gefasseten Confession/gegen das vielleicht zukünfftig Concilium empfangen/mit ermanung solchs zum trewlichsten zuverlesen vnd expendiren/ jren Achtbarkeiten dazumal vnd folgents M. G. F. vnd Herren vnser meinung dauon widerumb zu referiren.

Welchs also von vns/vnsers verstands vnd vermögens/zum fleissigsten fürgenomen/ vnd ist solche Schrifft allenthalben von vns/in Worten vnd Sententzen nicht allein Christlich/ reine/recht/ vnd vnser H. Augspurgischen Confession vnd Locis Communibus gemess/sondern auch etwas klerer vnd mechtiger befunden / Das wir darob Gott gebürlich lob vnd danck gesagt/ Mit obernanten Herrn Doctorn vnsern lieben Herrn Vetern semptlich allerley weiter conferiret/vnd entlich also eintrechtiglich verlassen/Alleine noch M. G. F. vnd Herrn meinung/ wo solchs constituren annemlich befunden/möchte zugleich mit vnd neben der Augspurgischen Confession dem Concilio vberantwortet werden / begeret/ mit erbietung/ im fall der notturfft/durch sonderliche geschickten/für dem Concilio weiter zuerkleren vnd zu confirmiren/etc. Actum Wittenberg/ in ædibus Domini Philippi, die XXVI. Iunij. Anno M. D. LI.

SCRI-

SCRIPTVM LEGATORVM GENEROSI COMITIS GEBHARDI A MANSFELT, &c.

NACH dem der Wolgeborne Edle Herr Graff Gebhard Graff vñ Herr zu Mansfelt/vnser Gnediger Herr/hat anher gen Wittenberg zu dem Erwirdigen Hochgelarten Herrn Philippo Melanchthone, vnserm lieben Preceptoren/ mit befehl vnd brieffen abgefertiget/ bericht zu empfahen wegen der Schrifft/die man auff dem Concilio/wo eines werden solte/vberantworten würde/So haben wir M. Johannes Wigandus/vnd M. Andreas Theobaldus/ seiner gnaden vnterthenige Diener in Gottes Wort/dieselbige gestelte Schrifft/vnserm geringen verstande nach/ fleissig vnd trewlich durchlesen/Befinden Gott lob/vnd bekennen für vns/das dieselbige Schrifft der Augspurgischen Confession gemess sey/vnd fasse grüntlich vnd klar die Lehre von den höchsten Artickeln des Christlichen Glaubens/vnd Sacramenten von Christo eingesetzt/welche durch Gottes gnade in Kirchen dieser Lande bisoher eintrechtig gelehret vnd bekant worden ist/Welche Lehre wir auch für die Ewige vnwandelbare Warheit Gottes halten/durch den eingebornen Sohn Gottes Jhesum Christum vom Himel offenbaret/ vnd in der Propheten vnd Apostel Schrifften begriffen. Dancken derhalben Gott dem Vater vnsers Heilands Jhesu Christi/ samyt dem Sohn/vnserm einigen Ertzhirten vnd Erlöser/vnd dem heiligen Geiste/der in alle warheit leitet/für solche gaben/reiner/warhafftiger/heilsamer Lehre/vnd bitten von hertzen/das Gott solche richtige/warhaftige vnd nötige Lehre vnter vns erhalten wolle/ vnd dieselbige ausbreiten/auch in andere Lande/ auff das seine Gemeine/welche jn hie vnd dort ewig erkennen/loben vnd ehren sol/ gross vnd herrlich werde/AMEN.

Actum VViteberg æ, Calend. Augusti,

ANNO M. D. LI.

SCRIPTVM LEGATORVM ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS, DOMINI GEORGII Friderici Marchionis Brandeburgensis, &c.

EGO M. GEORGIVS KARG PASTOR SVABACENSIS, & Iohannes Serranus, alias Seger, Pastor Rosfeldensis, ab Illustrissimi Principis & Domini, Domini Georgij Friderici Marchionis Brandeburgensis, &c. Domini nostri Clementissimi, Senatu ablegati VVitebergam, ad reuerendos Patres & Præceptores nostros, D. Magistrum Philippum Melanchthonem, & cæteros S. Theologiæ Doctores, vt cognosceremus confessionem fidei recens à D. Philippo Melanchthone scriptam, exhibendam Concilio Tridenti congregato: Testamur nos accurate legisse hoc scriptum, & affirmamus in eo doctrinam Euangelij Domini nostri Iesu Christi, prout in sacra Scriptura vtriusq; Testamenti, & in Symbolis continetur, sincere & sine sophistica, modo dextre intelligatur, propositam, quæ & in nostris Ecclesijs aliquot iam annis prædicata, nunc etiam docetur, auditur & approbatur ab omnibus vere pijs, & Spiritu Dei sancto illuminatis. Et oramus Dominum nostrum Iesum Christum, propter peccata nostra à Deo Patre traditum, & propter iustificationem nostram resuscitatum, vt Ecclesias quoq; nostras cum omnibus alijs clementer regat & protegat, nosq; in ea fide & libertate, in qua stamus, confirmet, adeoq; constantes ad finem vsq; vitæ nostræ per Spiritum suum sanctum conseruet, AMEN. Actum VVitebergæ, Die XII. Septembris. Anno, &c. M. D. LI.

Ego M. Georgius Karg, Pastor Ecclesiæ Suabacensis, manu propria subscripsi.

Ego Iohannes Serranus, alias Seger, Pastor Rosfeldensis, manu mea subscripsi.

SCRI-

SCRIPTVM LEGATO-
RVM GENEROSORVM COMI-
TVM A MANSFELT.

CVM NOSTRORVM COMITVM NOMINE Vit-
bergam ablegati essemus, ad perendum consilium de Conci-
indicto, à Reuerendis viris D. Philippo Melanchthone, ce-
risq; Præceptoribus nostris obseruandissimis, forma eius scripti,
quod in Concilio offerendum esset, nobis exhibita est. Summa igitur
qua potuimus attentione, pro ingeniorum nostrorum tenuitate, &
pro temporis ratione, id scriptum legimus, & consideratimus. Ve-
mur itaq; in isto scripto, summam eius doctrinæ, quæ Dei beneficio
in Ecclesijs harum Regionum incorrupte hactenus sonuit, & fru
adhuc, perspicue comprehensam esse. Iudicamus autem eam
scriptis & perpetuo consensu Prophetarum & Apostolorum congru
re, neq; vlla sophistica labefactari posse. Agimus igitur Deo Pa
Domini nostri IESV CHRISTI gratias, pro patefacta hac Euan-
gelij, & precamur ardentibus votis, vt hanc sinceram doctrinam
uersus omnes insidias & impetus Diaboli tueatur & conseruet, &
colligat sibi inter nos & alias quoq; Gentes Ecclesiam se perpetu
agnoscentem, inuocantem & celebrantē. Vt igitur huic scripto fi-
gium & testimonium nostrum adderemus, nomina nostra subscribi
voluimus.

Michaël Cælius Inclytorum ac Generosorum Comitum à Mansfelt Concionator, manu propria subscripsit.

Iohannes VVigandus Minister Verbi Dei in oppido Mansfelt.

Iohannes Prætorius Minister Verbi Dei in arce Stolberg, m. p. s.

Valentinus Sifridi, Minister Verbi Dei in oppido Ortenberg, in Comitatu Konigsteinensi, manu propria subscripsi.

SCH-

SCRIPTVM MINISTRORVM ECCLESIÆ IN INCLYTA VRBE Argentorato.

S. D.

SCRIPTVM D. PHILIPPI MELANCHTHONIS, carissimi Præceptoris nostri quod delectus frater & symmista noster D. Iohannes Marbachius attulit, vidimus, legimus, & exosculati sumus, bonaq; fide de eo testamur, quisq; sua manu, quod consonum sit vnicæ & veræ doctrinæ de Dei essentia & voluntate, quæ à Deo patefacta est, & commendata primis Patribus & Prophetis, postea illustrata voce filij Dei Domini nostri Iesu Christi, crucifixi pro nobis & resuscitati, & voce Apostolorum ac Apostolicorum virorum: Ac nequaquam recipiendas esse vllas opiniones pugnantes cum illa prima Prophetica doctrina, & voce filij Dei.

Caspar Hedio Doctor Theologiæ, docens Euangelium in Ecclesia Dei, in inclyta vrbe Argentorato, manu propria subscripsit, vt vna sit vox multarum Ecclesiarum.

Iohannes Marbachius Theologiæ Doctor, & Pastor Ecclesiæ ad S. Nicolaum Argentorati, manu propria subscripsit.

Beatus Geringus, Minister Euangelij Christi veteranus, Pastor Ecclesiæ Dei, quæ apud D. Thomam Argentorati conuenit, manu propria subscripsit.

Theobaldus Nigri, Minister in Euangelio Christi Ecclesiæ Argentoratensis, agnosco chirographo meo, hanc Confessionem vere Christi & Apostolorum doctrinam esse, quæ virtus est ad saluandum credentes, præter quam nullam aliam esse iudico.

Lucius Kyberus, ad S. Aureliam Pastor, præsentibus testor, huic piæ Confessioni, solidæ & consummatæ nihil addendum, neq; in ea aliquid desiderari posse, quam & ego libenter confiteor, & Domino pro reuelata sua voluntate, gratias ago.

Iohannes Lenglinus, Pastor Ecclesiæ Iesu Christi ad S. Guilhelmum Argentorati, propria manu subscripsit.

Ludouicus Rabus, Ecclesiæ Christi apud Argentoratum Minister, hanc Confessionem & doctrinam Ecclesiæ VVitebergensis, & coniunctarum, quæ sine vlla dubitatione consensus est Ecclesiæ Catholicæ Christi, ex animo amplectitur, manuq; propria subscripsit.

Christophorus Sœllius sſt.

Chunradus Hubertus, manu mea subscribere volui.

Leonhardus Fontanus, Minister & Diaconus Ecclesiæ S. Nicolai Argentinæ, idem quod Fratres & Præceptores testantur, manus propriæ subscriptione confirmatum volo.

SCRI

SCRIPTVM MINISTRORVM ECCLESIARVM CITERIORIS POMERANIAE,

SALVTEM ET PACEM IN CHRISTO.

CVM ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS Philippus, Dux Stetinensium, Pomeraniæ, Cassubiorum, &c. Dominus noster clementissimus, à nobis peteret, vt iuxta edictum inuictissimi Imperatoris Caroli, summam doctrinæ, quæ in Ecclesijs & Scholis nostris magno consensu traditur, breui scripto comprehensam, congruentibus omnium suffragijs, Tridentinæ Synodo offerremus: non grauatim id negotij, quod pietati, iusticiæ, & præcepto Dei maxime consentaneum erat, suscepimus. Sed cum id etiam temporis, vestra confessio Illustrissimi Principis iussu, nobis exhiberetur, ac animaduerteremus recitari in ea doctrinam veram, piam, & salutarem Ecclesiæ, planè congruentem cum scriptis Propheticis & Apostolicis: visum est omnibus Ministris & Doctoribus Ecclesiarum, qui Grypsuualdæ conuenerant, vt intermisso labore supersedentes, vestram confessionem nostris omnium suffragijs comprobaremus, ac vt nostram, Illustrissimo Principi, & Tridentinæ Synodo offerremus. Quare hic palam testamur & affirmamus coram Deo & omnibus Sanctis in cœlo & in terra, doctrinam, quæ in vestra Confessione proponitur, verum & perpetuum esse consensum Catholicæ Ecclesiæ Filij Dei Domini nostri IESV CHRISTI, nosq; eam toto pectore amplecti, ac sonare in nostris Ecclesijs Academijs ac Scholis, ac Deo iuuante ad omnem æternitatem constanter professuros ac defensuros esse. Quod cum ita sit, reuerenter oramus, vt pro commemorabili vestra erga nos pietate & beneuolentia, nostras Ecclesias, & eos qui harum Eccle-

siarum nomine isthuc emittuntur, doctrina, consilio, & omni genere officij iuuetis, vobisq; commendatos & coniunctos esse sinatis: ac omnino statuatis, nos, cum de sacris ceremonijs in Euangelio institutis, tum vero de vniuersa doctrina cœlesti, deq; ritibus ad eutaxiam Ecclesiæ pertinentibus, plane idem vobiscum sentire, nec Deo dante passuros, vt vllis vnquam temporibus ab hac sententia depellamur. Commendamus etiam filio Dei Domino nostro IESV CHRISTO vestram salutem, eumq; toto pectore & ardentibus votis optamus, vt actiones & conatus vestros regat & fortunet ad gloriam sanctissimi sui nominis, & ad vtilitatem Ecclesiæ. Bene & feliciter valeat V. E. in Christo, cui & nostras Ecclesiasticas honesta studia pijs votis commendamus. Datæ Gryphiswaldæ in Synodo prouinciali, Anno M. D. LII. die XXI. Ianuarij.

Vestræ excellentiæ addictissimi

Rector Academiæ Gryphiswaldensis, Superattendens, Doctores, Pastores & Ministri Ecclesiarum citerioris Pomeraniæ.

LOCI

LOCI PRÆCIPVI THEOLOGICI.

PHILIPPVS MELANCHTHON PIO LECTORI S. D.

PRODEST FIRMA ET PERSPICVA testimonia de singulis articulis doctrinæ Christianæ, ordine distributa, velut in tabella habere proposita, vt cum disputant animi secum, aut anguntur, sententiæ certæ in conspectu sint quæ trepidantes erudiant, erigant, confirment, consolentur. Hæc enim sunt exercitia fidei pijs & necessaria, & non ignota, de quibus Propheta inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Ad hunc vsum domesticum initio mihi hos locos institui, & cum viderem his turbulentis temporibus interdum aliqua explicatione opus esse, addidi interdum aliquas descriptiones, aut partitiones. Hæc cum postea circumferrentur in manibus multorum, recognoscenda & augenda fuerunt. Non ambitione, non φιλονεικίᾳ, non æmulatione, non vt sererem rixas, hæc & instituí & collegi, sed primum vt meipsum erudirem, deinde vt aliquorum qui hæc legebant, honesta & pia studia adiuuarem. Sed de voluntate mea nihil dicam amplius, quam quod Deo probatum esse spero, ac meæ conscientiæ testimonium antefero criminationibus Eccij, Cochlei, Alfonsi, & multorum qui illis applaudunt. Cum autem reipsa cognouerim, explicationem dogmatum Ecclesiæ, propter multas causas opus esse difficilimum, & quanquam necessarium est, tamen plenum esse ingentium periculorum: attente audiui interpretes eruditos μὴ θεοδιδάκτους, & mediocri cura & solicitudine inquisiui Ecclesiæ doctrinam, & conatus sum res veras, quantapotuit perspicuitate, recitare. Non gigno nouas opiniones, nec aliud maius scelus esse in Ecclesia Dei sentio, quam ludere fingendis nouis opinionibus, & discedere à prophetica & Apostolica scriptura, & consensu vero Ecclesiæ Dei. Sequor autem & amplector doctrinam Ecclesiæ VVitebergensis & coniunctarum, quæ sine vlla dubitatione consensus est Ecclesiæ catholicæ Christi, id est, omnium eruditorum in Ecclesia Christi. Vult autem Paulus, esse iudicia doctrinæ in Ecclesia, vt veritas seruetur incorrupta, & non temere labefactetur concordia: Et agnosco ipse meorum scriptorum maciem & squalorem.

rem. Quanquam igitur proprie & plane loqui studeo, tamen fieri potest, præsertim in tanta mole rerum, & in tanta breuitate, vt interdum aliquid dictum sit obscurius, aut parum commode. Ideo non defugio iudicia Ecclesiarum nostrarum. Nam has censeo vere esse Dei Ecclesiam, & vera animi pietate eas veneror, nec me ab ei seiungam, meaq; dicta, scripta & facta, earum iudicio permitto. Ipse etiam optaui alios, qui antecellunt eruditione & iudicio, communicato consilio, & collatis sententijs de rebus ipsis, & deformoleq; quendi graui autoritate tale aliquod opus condere, quod ordine præcipuas materias doctrinæ Ecclesiasticæ, complecteretur. Dicerem hanc rem curæ esse debere pijs & sapientibus Principibus, præsertim in tanta temporum confusione. Sed videmus Ecclesiam non regi humanis consilijs. Oro igitur Deum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt propter filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, quem voluit esse pro nobis victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην, Ecclesiam sibi colligat, regat & seruet, & docentium & discentium mentes gubernet, studia adiuuet, & ad veritatem & concordiæ amorem multos flectat. Id cum Christus in agone suo precatus sit, nostra vota & nostros gemitus ad huius nostri pontificis petitionem adiungamus, qui dixit: Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus est veritas. Ne sinas extingui lucem veritatis, id est, Euangelij tui. Et addit: Sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Primum nobiscum coniuncti sint, deinde inter sese sint concordes, & consulant paci veræ Ecclesiæ, iustis officijs. Hortor & scholasticum gregem, vt cogitent, qua in statione à Deo collocati sint, & sciant se Ecclesia Dei seminaria esse. Nam ex hoc numero filius Dei regnans ad dextram æterni Patris, ac dona dans hominibus, videlicet pastores & doctores, sumit Euangelij ministros, quos præparari vult in scholis. Hos esse custodes librorum Propheticorum & Apostolicorum, & verorum dogmatum Ecclesiæ voluit. Quare diligentiam & fidem in re omnium maxima, Deo, Ecclesiæ, & posteritati præstemus, veritatem inquiramus, amemus, tueamur, & ad posteros incorruptam transmittamus. VVitebergæ.

ANNO M. D. XLIII.

LOCI

LOCI THEOLOGICI
COLLECTA A PHILIPPO MELANCHTHONE.

PRAEFATIO.

ITA CONDITI SVNT HOMINES A DEO, VT NVmeros & ordinem intelligant, & in discendo multum vtraq; re, numeris & ordine adiuuentur. Quare in artibus tradendis singulari cura monstratur ordo partium, & indicantur initia, progressiones & metæ. Hanc explicandi formam in Philosophia vocant Methodum, sed hæc in ijs artibus, quæ demonstrationibus extruuntur, aliter quam in doctrina Ecclesiæ, instituitur. Nam demonstratiua methodus progreditur ab ijs quæ sensui subiecta sunt, & à primis noticijs, quæ vocantur principia. Hic in doctrina Ecclesiæ tantum ordo quæritur, non illa methodus demonstratiua. Nam hæc doctrina Ecclesiæ non ex demonstrationibus sumitur, sed ex dictis, quæ Deus certis & illustribus testimonijs tradidit generi humano, per quæ immensa bonitate se & suam voluntatem patefecit. AC vt in philosophia quæruntur certa, & discernuntur ab incertis, & caussæ certitudinis sunt, Experientia vniuersalis, Principia, & Demonstrationes: ita in doctrina Ecclesiæ, certitudinis caussa est reuelatio Dei, & considerandum est, quæ sententiæ à Deo traditæ sint. Vt certa est cuilibet sano hæc sententia, Bis quatuor sunt octo, est enim naturalis noticia vt principiorum, ita sint certi nobis & immoti articuli fidei, commiserationes & promissiones diuinæ, ita certum sit, agenti pœnitentiam remitti peccata propter filium Dei, exaudiri se, & fieri hæredem vitæ æternæ, Sed caussæ certitudinis diuersæ sunt. Sententiam de numeris mens suo iudicio videt. At articuli fidei certi sunt propter reuelationem, quæ certis & illustribus testimonijs Dei confirmata est, vt resuscitatione mortuorum, & multis alijs miraculis. Sed quia res sunt extra iudicium humanæ mentis positæ, languidior est assensio, quæ fit, quia mens mouetur illis testimonijs & miraculis, & iuuatur à Spiritu sancto ad assentiendum. ETSI autem Philosophia docet, dubitandum esse de his, quæ non sunt sensu comperta, nec sunt principia, nec sunt demonstratione confirmata, vt hic licet dubitare, seu ἐπέχειν an sola nubis cauitas sit caussa, cur iris sit arcus, tamen doctrinam Ecclesiæ à Deo traditam sciamus certam & immotam esse, etiamsi nec sensu deprehenditur, nec nobiscum nata est vt principia, nec demonstrationibus inuenitur, sed caussa certitudinis est, reuelatio Dei, qui est verax.

QVARE illam dubitationem philosophicam, seu ἐποχὴν nequaquam admittamus ad doctrinam Ecclesiæ a Deo traditam. Haret alioqui in mentibus in hac naturæ humanæ corruptione, ingens confusio dubitationum de Deo, quibus repugnandum est, & opponendæ sunt sententiæ à Deo traditæ. Non alenda est hic, aut laudanda dubitatio, sed sit fides certa assensio, ἔλεγχος, id est, certitudo, qua mens conuicta diuinis testimonijs, firmissime amplectitur vocem, quam non apparentibus, vt loquitur epistola ad Hebræos.

HAEC præfari necesse est, vt initio cogitemus res certas, firmas & immotas in Ecclesia doceri, sicut inquit Filius Dei: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Deinde etiam cogitemus, fidem esse firmam assensionem, amplectentem integram Euangelij doctrinam, non esse, vt in academia Arcesilæ, ludos ambiguos opinionum & disputationum, sicut multa petulantia ingenia, & multi superbi homines semper iudicarunt, iudicant, & iudicabunt, quorum blasphemias punit Deus & præsentibus & æternis supplicijs.

NVNC de ordine partium doctrinæ aliquid præfandum est. Ipsi libri Prophetici & Apostolici optimo ordine scripti sunt, & articulos fidei aptissimo ordine tradunt. Est enim historica series in libris Propheticis & Apostolicis, ordiuntur à prima rerum creatione & conditione Ecclesiæ, & deinceps omnium temporum series à conditione rerum vsq; ad Cyri monarchiam continetur in his libris Propheticis. In hac serie multæ narrantur instaurationes Ecclesiæ, & inspersuntur narrationibus doctrina legis, & promissio Euangelij. Deinde Apostoli testes sunt de Christo exhibito, nato, crucifixo, resuscitato. Hæc sunt historica. Et in concionibus Christi continentur articuli fidei, explicatio Legis & Euangelij. Accedunt & Pauli disputationes, qui vt artifex instituit disputationem in epistola ad Romanos, de discrimine Legis & Euangelij, de Peccato, de Gratia, seu Reconciliatione, qua restituimur ad vitam æternam. ET SI autem hunc ordinem animaduertenti non multum opus est commentario, aut nostris libellis, aut similibus, tamen quia vult Deus in Ecclesia vocem docentium sonare, vt dicitur de ministerio Euangelij, Ephes. 4. Non frustra labor docendi suscipitur. Non gignimus nouas res, seu materias, vt Hesiodus aliud tradidit quam patres Sem, Iapher, & hæretici res nouas comminiscuntur, non traditas ab Apostolis, sed pij interpretes acceptas à Deo sententias in Prophetica & Apostolica narratione, bona fide recitãt, & quia rudes non vbiq; genus sermonis intelligunt, non statim vident ordinem rerum, commonefacienda sunt voce interpretum de genere sermonis, & de rerum ordine. Et quia multæ corruptelæ subinde excogitatæ sunt, & excogitabuntur,

pij pastores & Doctores sunt testes veræ sententiæ certa autoritate auctoritatis, & refutatores falsarum interpretationum. Propter has causas Deus ministerium Euangelij, & studia in templis & in scholis sua ope seruat, & subinde restituit, vt simus custodes librorum Propheticorum & Apostolicorum, & testes veræ interpretationis, & refutemus omnes opiniones pugnantes cum doctrina tradita per Prophetas, Christum, & Apostolos, ne extinguatur lux Euangelij. Ac vt Ephes. 4. dicitur, ne Ecclesiæ tanquam ventis agitatæ & dissipatæ, amissa veritate, implicentur varijs erroribus, vt sæpe accidit. Ethnici amissa luce doctrinæ patrum, horrendis & varijs furoribus agitati sunt, mactarunt humanas hostias, coluerunt priapos, prostituerunt coniuges & virgines, vt idola placarent. Sic quam varia genera furorum fuerunt in Marcionis & Manichæi secta, quantum blasphemiarum, libidinum, seditionum? Quam varij furores nunc sunt Anabaptistarum? qui multum habent contagij Manichæorum. Ab Arrio furores Mahometici orti sunt. Quales furores sunt in inuocatione mortuorum & cultu statuarum, in venditione missarum, in defensione legis de cœlibatu, & multis alijs quæ defendunt Eccius, Pygius, & similes parasiti Pontificum? HAEC exempla furorum omnium ætatum considerent pij, & commonefacti voce recte docentium, amplectantur vtraq; manu & toto pectore libros Propheticos & Apostolicos, à Deo traditos, & adiungant enarrationes & testimonia purioris Ecclesiæ, vt Symbola Apostolicum & Nicenum, vt lucem Euangelij retineant, nec in furores tales incidant, quales vt dixi, sequuntur, extincta luce Euangelij. Qui vero pio studio legent Propheticos & Apostolicos libros, & Symbola, & quærent purioris Ecclesiæ sententiam, facile iudicabunt quibus humanis enarrationibus deinde adiuuari possint, & intelligent quid vtilitatis afferant piorum explicationes, recte & dextre scriptæ, & ex fontibus sumta testimonia. Hos, si voluntates erunt piæ, in hoc studio, & hac dijudicatione Deus reget Spiritu sancto, ne diaboli præstigijs fallantur, sed flectantur ad agnoscendas, amplectendas, & retinendas veras sententias, Sicut Paulus inquit: Deus est qui cum effecerit vt velitis, efficiet etiam vt perficiatis. Cum accenderit voluntatem, vt pio studio quærat veritatem, adiuuabit etiam eam, & gubernabit, vt labor sit nobis & alijs felix.

IDEO CONDITVM EST GENVS HVMANVM, AC DEIN-ceps ideo redemtum est, vt sit imago & templum Dei, Deum celebrans. Vult enim Deus agnosci & celebrari, & fulsisset illustris & firma noticia Dei in mentibus hominum, si natura hominum manisset integra: nec deinde postquam recepti sunt in gratiam Adam & Eua, aliud est maius ac melius opus hominis, quam vera Dei agnitio, inuocatio ac prædicatio, vt Psalm. 149. Laus eius in Ecclesia Sanctorum. Et Psalm. 118. Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini. Sit igitur prima & summa cura hominis, veram de Deo doctrinam discere, sicut & primum præceptum hoc officium præcipue postulat. Sed humanæ mentes in hac corruptione naturæ in magna & tenebrarum caligine vagantur, quæreates an sit Deus, an sit prouidentia, & quæ sit Dei voluntas. Et quanquam esse Deum, & præcipere obœdientiam iuxta discrimen honestorum & turpium impressum humanis mentibus, & regulariter punire atrocia scelera atrocibus supplicijs in hac vita, multa illustria & firma testimonia ostendunt, tamen horrenda dubitatione cruciantur animi: Quia vident sæpe opprimi pariter bonos & malos ingentibus calamitatibus. ET quanquam vetus mens humana agnoscit Deum punire sontes, tamen de reconciliatione nihil nouit sine reuelatione diuinæ promissionis. Ideo cum pœna obruimur, aut disputant homines casu eas accidere, aut miramur, cur Deus hanc infirmam naturam tantis miserijs oneret. Pericles putat casu, vel ex materiæ contagijs principaliter oriri pestilentem Atticam, non agnoscit pœnam esse diuinam. Oedipus agnoscit ira Deo puniri, sed prorsus nihil scit de remissione peccatorum.

CVM igitur tantæ sint tenebræ humanæ mentis, agnoscamus ingens beneficium esse, quod Deus sese patefecit ipse clara voce & certis testimonijs, inde vsq; ab initio post conditum genus humanum, & post conditam Ecclesiam suam, quod tradidit sua voce legem & promissionem reconciliationis, & addidit ingentia miracula, ut seruationem in diluuio, deletionem Sodomorum, eductionem populi Israël ex Aegypto, & multas resuscitationes mortuorum.

HIS illustribus testimonijs quæramus Deum patefactum, & seiungamus nos ab Ethnicis, & omnibus ignaris Euangelij, & in nostra inuocatione cogitemus, quem Deum inuocemus, vbi & cur sese nobis patefecerit, non vagemur animis, vt Ethnici, aut qui ad statuas currunt, non negligenter aut frigide cogitemus de patefactione Dei, sed agnoscamus esse ingens beneficium, & certum testimonium, quod erigit nobis opitulari. Sic deducit nos ad patefactionem Paulus 1. Cor. 1. Cum mundus Deum sapientem non nosset per sapientiam, placuit Deo,

Deo per stultam prædicationem saluos facere credentes, id est: Quia negotur animi, & intuétes hunc pulcerrimum ordinem, in creaturis sapientissime institutum, & nos de opifice commonefacientem, tamé dubitant an sit prouidentia, an recipiamur a Deo, exaudiamur, iuuemur, edita est vox Euangelij, qua se Deus patefecit, & tamen hanc quoq; maxima pars hominum vt fabulosam deridet. Sed aliqui amplectuntur, hi discunt recte agnoscere, & recte inuocare Deum, & donantur æterna vita, iusticia, gloria, &c. SIC Christus deducit nos ad patefactum Deum. Cum peteret Philippus monstrari Patrem, grauiter obiurgat eum, & ab illa speculatione reuocat, ac inquit: Qui videt me, videt Patrem. Non vult vagabundis speculationibus quæri Deum, sed vult oculos nostros defixos esse in hunc exhibitum Filium, & inuocationem dirigi ad hunc Deum æternum Patrem, qui se patefecit misso hoc Filio, & dato Euangelio, & qui propter hunc Filium mediatorem recipit nos, & exaudit. Ita semper Deus ab initio, procedens ex sua arcana sede propter salutem nostram, & sese patefaciens, ac familiariter nobiscum colloquens, tradidit aliquod verbum ac testimonium, ad quod alligauit mentes hominum ita, vt hunc vere esse Deum æternum conditorem statuerent, qui se patefecerat hac voce, & hoc testimonio. Sic in primo præcepto alligat populum ad verbum, quod sonuit in monte Syna, & ad eductionem ex AEgypto: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti. Complectitur omnia miranda facta in eductione, quæ fuerunt testimonia præsentiæ Dei. Hic idem Deus dedit promissiones de Mediatore, propter quem inde vsq; ab initio patres exaudiri se sciebant. Ita alligata erat eorum inuocatio ad hunc Deum, qui se in eductione ex AEgypto patefecerat, & dederat promissiones de Mediatore, vt Dauid inquit: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Tu es Sacerdos in æternum, &c. Ita nos iam exhibito, crucifixo & resuscitato Christo, & Euangelij luce agnita, hoc ipsum testimonium nobis proponamus, in hunc Filium intueamur, ac discamus hæc duo, Quis sit Deus, & quæ sit voluntas eius, & nostram inuocationem ab Ethnica, Turcica, Iudaica, prudenter & ardenter seiungamus. Præcipue enim duabus grauissimis quæstionibus differt vera inuocatio à falsa: Quæstione de essentia, & quæstione de voluntate. Turci etsi dicunt se inuocare vnum Deum, conditorem cœli & terræ, tamen à vero Deo aberrant, quia negant hunc esse Deum, qui misit filium Mediatorem. Non igitur recte inuocant. Est enim æterna & immota regula, Iohan. 5. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

PRIMVM igitur Turci de essentia Dei errant, quia fingunt sibi ſeum Deum, qui non sit pater Iesu Christi. SECVNDO errant de voluntate, cum promissiones ignorent, & negent filium esse

esse mediatorem, manent in perpetua dubitatione, nec possunt statuere se recipi à Deo, & exaudiri. Qui vero manent in ea dubitatione, non inuocant, sed fugiunt Deum, & ruunt vel in contemtum Dei, vel in æternas desperationes, & in blasphemias. E CONTRA ecclesia Dei affirmat hunc esse Deum conditorem rerum, qui se patefecit, misso hoc Filio, & dato Euangelio, & editis testimonijs ingentibus, quæ recensentur in historia Prophetica & Euangelica. Igitur non de essentia Dei iudicat non ex humanis imaginationibus, sed ex verbo Dei, certis testimonijs tradito. Deinde de voluntate Dei scimus Filium Dei mediatorem constitutum esse mirabili & memorabili consilio, & certo recipi & exaudiri nos petentes propter hunc Mediatorem. His discriminibus initio consideratis, quæ quidem in inuocatione quotidie cogitanda sunt, rectius intelligetur, quomodo quærendus, agnoscendus, & inuocandus sit Deus, quam ex otiosis speculationibus, quas multi cumularunt sine modo, in commentarijs Longobardi. V T autem descriptionem aliquam Deitatis proponam, conferam duas, alteram mutilam Platonis, alteram integram, quæ in Ecclesia tradita est, & ex baptismi verbis discitur. Platonica hæc est: DEVS EST MENS ÆTERNA CAVSSA BONI IN NATVRA. Quanquam autem hæc Platonica descriptio adeo erudite composita est, vt difficile sit iudicare parum exercitatis, quid dicat: tamen quia nondum ita describit Deum, vt se patefecit ipse, requirenda est alia illustrior & propior descriptio. Verba sunt hæc. Deum esse mentem æternam, id est, essentiam spiritualem, intelligentem, æternam, caussam boni in natura, id est, veracem, bonam, iustam, omnipotentem, conditricem bonarum rerum omnium, & rectis ordinis in natura, & humanæ naturæ ad certum ordinem, id est, ad certam obœdientiam. Hæc omnia complexus est Plato. Sed hæ sunt de hac humanæ mentis cogitationes, quæ etsi veræ & eruditæ sunt, & firmis demonstrationibus natæ, tamen addendum est, qualem se Deus ipse patefecerit. Sit igitur hæc altera descriptio: DEVS EST ESSENTIA SPIRITVALIS, INTELLIGENS, æterna, vera, iusta, bona, pura, iusta, misericors, liberrima, immensæ potentiæ & sapientiæ, pater æternus, qui Filium imaginem suam ab æterno genuit, & Filius imago Patris coæterna, & Spiritus sanctus procedens à Patre & filio, sicut patefacta est diuinitas certo verbo, quod Pater æternus cum Filio & Spiritu sancto condiderit & seruet cœlum & terram, & omnes creaturas, & in genere humano condito ad imaginem suam, & certam obœdientiam, elegerit sibi Ecclesiam, vt ab ea, hæc vna vera diuinitas patefacta certis testimonijs, & per verbum traditum Prophetis & Apostolis, agnoscatur, inuocetur, & colatur iuxta verbum illud diuinitus traditum: & damnentur omnes cultus, qui ver-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

pro alios Deos, & hæc vera diuinitas in vita æterna celebretur.

HAEC descriptio propius recitat quis sit Deus, & deducit nos ad patefactionem diuinam, sicut in Ecclesia semper hæc doctrina tradita est. Primum caput Geneseos testatur Deum esse essentiam intelligentem, ait enim: Dixit Deus. Constat autem, dicere esse intelligentis essentiæ, non brutæ, & esse bonam essentiam, puram, iustam, & liberrimæ voluntatis, testatur creatio hominis, cui ad imaginem diuinam condito impressit Deus noticias, quæ præcipiunt bona, iusta, & ordinata, & addidit libertatem voluntatis, etsi hæc bona post lapsum primorum parentum deformata sunt. Præterea quod sit essentia æterna & omnipotens, creatio ipsa testatur, de qua dicitur: In principio creauit Deus cœlum & terram. PERSONAE vero tres, etsi in eodem Capite obscurius monstrantur, tamen paulatim clarius reuelatæ sunt. Pater dicens genuit Verbum, quod est imago æterni Patris. Et de Spiritu sancto expresse dicitur: Et Spiritus Domini ferebatur super aquas. Sed postea Patribus & Prophetis exhibita est doctrina illustrior. Dauid & Iesaias clare supra Angelos & omnes creaturas collocant Messiam, & Deum nominant, vt Psal. 2. Filius meus es tu, &c. Et Psal. 45. Et concupiscet rex decorem tuum, Quoniam ipse est Deus tuus, & adorabis ipsum. Et Iesaias 9. Paruulus natus est nobis, & Filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius Deus fortis, pater æternæ vitæ. TANDEM in nouo Testamento clarissime patefactæ sunt tres personæ, vt in baptismo Christi Pater inquit: Hic est filius meus dilectus. Filius conspicitur palam stans in flumine. Spiritus sanctus vero manifesta specie insidet Filio. In hanc reuelationem intueamur, & nostras cogitationes de Deo, & inuocationem nostram ab Ethnica, Turcica, Iudaica, seiungamus, & hunc æternum Patrem, qui se ibi patefecit misso Filio suo Iesu Christo, & ostenso Spiritu sancto inuocemus, vna cum Filio & Spiritu sancto conditorem rerum & opitulatorem. Hæc sæpe cogitanda sunt inter inuocandum. Quomodo autem personæ discernendæ sint, postea dicetur, prius enim aliquo modo reliqua pars descriptionis declaranda est.

DIXI creaturas conditas esse à Patre, Filio, & Spiritu sancto, id quoq; passim in veteri & nouo Testamento traditum est, vt Iohan. 1. de Verbo: Omnia per ipsum facta sunt. Et de Spiritu sancto: Spiritus Domini fouebat aquas. Semper igitur regula teneatur infixa menti, creationem rerum, & conseruationem, opera esse totius Trinitatis, æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti. POSTREMO in descriptione Dei fit mentio Ecclesiæ, vt mentes nostræ sint alligatæ ad hunc Deum, qui se patefecit in Ecclesia, & sciant hunc vere esse conditorem rerum, qui se dato hoc suo verbo, certis testimonijs ab initio mundi patefecit. Sciant item, sic de eo sentiendum esse sicut se patefe-

patefecit. Ethnici & Turci quoq; iactitant se inuocare illum Deum, qui condidit cœlum & terram, sed falso id iactitant, quia vagantur animis, nec volunt audire conditorem se patefacientem verbo suo, & misso filio. Aberrant ergo à vero conditore, & fingunt sibi conditores suis speculationibus. Quare in omni cogitatione de Deo & omni inuocatione mentes intueantur Christum missum in Carne, crucifixum & resuscitatum, & statuant hunc vere esse Deum conditorem, qui hunc filium misit, & dedit Ecclesiæ suæ Euangelium. Percurri vtcunq; particulas descriptionis, in quibus hoc quoq; scitum, has virtutes, quas Deo tribuimus, in eo non esse accidentia, vt in homine seu Angelo sapientia, iusticia, bonitas, sunt accidentia & mutabiles. Sed sicut potentia Dei non discernenda est ab essentia, nec aliud est, sic non sunt aliæ res, sapientia, veritas, iusticia, bonitas Dei, sed sunt ipsa essentia, quæ est quiddam viuum per se subsistens, intelligens, æternum, omnipotens, bonum, iustum. Hanc Dei descriptionem vt teneret Ecclesia in conspectu & ob oculos, distinctam ab Ethnicis opinionibus, commendauit eam nobis Christus in prima & notissima ceremonia: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est, Ego hac mersione mandato Christi testificor, te recipi à Deo creatore omnium rerum, Patre æterno, per eius Iesu Christo, & Spiritu sancto, quem Deum agnosces placatum esse per Iesum Christum Filium æterni patris, & hac fiducia inuocabis, qui te Spiritu sancto reget & viuificabit ad vitam æternam, sine promissiones diuinæ pollicentur: Effundam de meo Spiritu super omnem carnem, &c. Et Christus inquit Iohan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis.

Qvare de Deo cogitantes, siue in docendo, siue in inuocando: Baptismi doctrinam, & testimonium nobis proponamus, nec eorum de numero speculemur, sed de causis, cur filius missus sit, de promissione reconciliationis, de gubernatione miranda sanctorum, qui à Christo defenduntur contra Diabolum, & Spiritu sancto mirabiliter viuificantur. Etsi enim Diabolus, qui est homicida, mirabilibus insidijs oppugnat singulos, vt auulsos à Deo euertat: tamen Christus econtra propugnat oues suas, quamlibet imbecilles & annosas, sicut inquit: Oues meæ vocem meam audiunt, & nemo rapiet eas de manu mea. Simul ergo de admirandis beneficijs Dei propter Filium donatis, cogitemus, quoties verba Baptismi recitamus.

Testimonia de vnitate dei.

Vna est æterna essentia diuina, iuxta descriptionem posita, æternus Pater, Filius imago Patris, & Spiritus sanctus. Ac personæ discernuntur, quoties diuinitas intra sese describitur. Sed cum opera

ne creaturis, mentio fit vnius æternæ essentiæ, vt Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus noster Dominus vnus est. Ac pij obseruent appellationem. Dixi discernendam esse inuocationem Ecclesiæ ab Ethnica. Ideo populus Israël peculiarem appellationem Iehoua tribuit Deo, vt discernat Deum verum conditorem, qui se in hoc populo patefecit, ab idolis & commentitijs numinibus Ethnicorum.

Deut. 4. Vt scias quod Dominus est Deus, & non est alius præter eum, id est: Hic Deus patefactus in hoc populo Israël, solus est Deus. Deut. 32. Videte quod ego sim solus, & non est alius præter me. Iesa. 44. Hæc dicit Dominus rex Israël, & redemtor eius, Dominus exercituum. Ego sum primus & nouissimus, & præter me non est Deus. Iesa. 45. Ego sum Deus, & non est vllus præterea, præter me non est Deus. Ego Deus, & non est alius, formans lucem, & creans tenebras. Item: Non est alius Deus præter me, Deus iustus & saluans non est præter me. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ, quia ego sum Deus, & non est alius. 1. Cor. 8. Scimus quod nihil est Idolum in mundo, & quod nullus est alius Deus nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, sicuti sunt dij multi & Domini multi: Nobis tamen vnus est Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per eum. Ephes. 4. Vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia.

DE TRIBVS PERSONIS DIVINITATIS.

IN hoc articulo necesse est constitui quid vocabulum Personæ significet. Primum igitur trado hanc definitionem, conuenientem huic articulo: Persona, vt Ecclesia in hoc articulo loquitur, est substantia individua, intelligens, et incommunicabilis. Satis constat veteres scriptores Ecclesiæ solitos hac duo vocabula discernere οὐσίαν & ὑπόστασιν, & dicere vnã esse οὐσίαν, id est, essentiam æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti, sed tres ὑποστάσεις, id est, tres vere subsistentes, nõ commentitios, non caducos, non confusos, sed distinctos, seu singulares intelligentes. Pro hac voce Latini vsi sunt nomine Personæ, & quanquam Græca vox ὑπόστασις est illustris, tamen quia ingeniorum petulantia sæpe conturbat recte dicta, rixæ etiam de vocabulo ὑπόστασις ortæ sunt. Cesserunt igitur Græci, & Latinos secuti, cœperunt etiam hoc loco dicere τρία πρόσωπα. Sed nos omissis rixis vocabulorum, Ecclesiæ sententiam fideliter retineamus, & verbis iam in Ecclesia vsitatis & receptis sine ambiguitate vtamur. Lusit homo fanaticus, Seruetus, de vocabulo

Personæ

Personæ, & disputat, olim Latinis significasse habitum aut officij distinctionem, vt dicimus Roscium alias sustinere personam Achillis, alias sustinere personam Vlyssis, seu alia est persona consulis, alia serui, vt Cicero inquit: Magnum est in Repub. tueri personam principis. Et hanc veterem significationem vocabuli sycophantæ detorquet ad articulum de tribus personis diuinitatis. Sed has omnes præstigias fugiamus, & execremur, & sciamus in hoc articulo nos loqui Ecclesiam, & personam dici substantiam individuam, intelligentem, & incommunicabilem. Ac prodest in hac cogitatione ipsa mente intueri baptismum Christi, vbi tres personæ illustri discrimine monstrantur. Pater sonat hanc vocem: Hic est filius meus dilectus. Filius stans in flumine conspicitur: & Spiritus sanctus specie columbæ demittitur. Ad hanc monstrationem accommodentur & firmentur testimonia, quæ narrant, quis & qualis sit Filius, quis & qualis sit Spiritus sanctus. PRIMVM ergo hoc discrimen tenetur. Pater æternus, est persona non nata, sed quæ genuit ab æterno Filium imaginem sui. Filius est imago Patris, genita ab æterno à Patre: Qui postea certo tempore in vtero Mariæ assumsit humanam naturam, vt infra dicetur. Spiritus sanctus est agitator, procedens à Patre & Filio, & mittitur ad sanctificandas mentes, id est, nouam lucem, indiuiduam & vitam Deo placentem & æternam, accendendam in his, qui sunt hæredes vitæ æternæ. Sunt itaq; tres personæ diuinitatis, æternæ, coæternæ, ὁμοούσιοι, Pater Domini nostri Iesu Christi, Filius qui dicitur λόγος & imago æterni Patris, & Spiritus sanctus. Nec sunt plures personæ diuinitatis. ETSI autem omnes angelicæ & humanæ mentes obstupescunt admiratione huius arcani, quod Deus Filium genuit, & quod à Patre & Filio procedit sanctificator Spiritus, tamen sic sentire necesse est, quia, vt toties ipse dictum est, de Deo sentiendum est, sicut se patefecit. Ethnici vagantur animis, quærentes Deum suis speculationibus: At Ecclesia agnoscit Deum æternum, & omnipotentem conditorem talem, sicut se patefecit: & quanquam hæc arcana non penitus perspicimus, tamen in hac vita Deus incoari vult hanc agnitionem & inuocationem nostram a falsa discerni: & reuelationem certis testimonijs in verbo suo proposuit, in quo ceu fœtus in aluo materno nutrimentum attrahens vmbilico & cotyledonibus, nos quoq; sedemus inclusi, & attrahimus agnitionem Dei, & vitam ex verbo Dei, vt eum inuocemus sicut se patefecit.

DE FILIO.

SIC autem describitur Filius. Iohan. 1. nominatur λόγος. In Epist. ad Colossi. nominatur imago Dei. In Epist. ad Hebræos

ræ splendor gloriæ, id est, effigies seu imago substantiæ Patris. Ac ipsa rectum de natura diuina Filij manifestum est, quia inquit: Omnia per eum condita esse. In Symbolo dicitur: Lumen de lumine. Earum appellationum collatio declarat eas. Filius dicitur imago & λόγος. Est igitur imago cogitatione Patris genita, quod vt aliquo modo considerari possit, à nostra mente exempla capiamus.

VOLVIT enim Deus in honore conspici vestigia sua, & si hominis natura retinuisset primam lucem, speculum esset diuinæ naturæ minus obscurum. Nunc in hac caligine, tamen aliqua notari vestigia possunt. Mens humana cogitando mox pingit imaginem rei cogitatæ, sed nos non transfundimus nostram essentiam in illas imagines, sunto; cogitationes illæ subitæ & euanescentes actiones. At pater æternus sese intuens, gignit cogitationem sui, quæ est imago ipsius, non euanescens, sed subsistens, communicata ipsi essentia.

HAEC igitur imago, est secunda persona, & conueniunt appellationes. Dicitur λόγος, quia cogitatione generatur. Dicitur imago, quia cogitatio est imago rei cogitatæ. Dicitur splendor gloriæ, quod Græce significantius scriptum est ἀπάυγασμα, id est, ab alia luce splendor editus. Sic filius est splendor à luce paterna editus: sicut in Symbolo legitur, Lumen de Lumine. Item: Effigies substantiæ patris, id est, imago non euanescens, sed subsistens communicata essentia. VT igitur in natura hominum, Filium dicimus genitum de substantia Patris, similem Patri: Ita secunda persona Filius dicitur, quia de substantia Patris natus est, & est eius imago. Proprietas ergo discernens Filium à cæteris personis, hæc est, genitum esse, & imaginem esse. Et fit illustrius discrimen, cum addimus hanc secundam personam assumsisse certo tempore humanam naturam in aluo Mariæ. Pater enim non assumsit humanam naturam, nec Spiritus sanctus assumsit humanam naturam, sed filius est Christus, id est, promissus redemtor, vna persona duabus naturis mirabiliter vnitis, scilicet illa æterna Patris imagine seu λόγῳ, & natura humana. Nam verbo vnionis in hoc articulo communis consuetudo Ecclesiæ vtitur. MIRA sunt hæc, & longe supra ominem creaturarum captum posita. Sed scimus hæc arcana Ecclesiæ patefacta esse, vt Deum recte inuocemus, & causas cogitemus huius mirandi beneficij, quod Deus æternus fœdere sibi naturam humanam copulauit. Vere igitur eam curat ac diligit, & hunc filium misit, vt esset redemtor, & iram aduersus peccata placaret, vt postea sæpius dicendum est.

TERTIA persona Spiritus sanctus, dicitur procedere à Patre & à Filio. Hæc proprietas huic tertiæ personæ tribuitur. Tribuitur & hæc proprietas, quod sit persona, quæ mittitur in corda renascentium,

um, id est, qua persona Pater & Filius accendunt nouam lucem, nouos motus Deo placentes, iusticiam & vitam, in cordibus renascentium. Et reuera tunc adest Spiritus sanctus in cordibus, cum ea regit, mouet & accendit, vt 1. Cor. 3. dicitur: Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Hæc gubernatio & sanctificatio vocatur actio specialis Dei. Vt autem Filius nascitur cogitatione, ita Spiritus sanctus procedit à voluntate Patris & Filij, voluntatis enim est agitare, dirigere, sicut & cor humanum non imagines, sed spiritus seu habitus gignit.

TESTIMONIA.

MATTH. vltimo: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hic nominatim tres personas recensет, & tribuit eis parem potentiam & honorem. Voluit enim Christus in hac prima ceremonia complecti summam Euangelij. Quare simul & retinendum est recipi nos à Deo, & docet quis sit Deus, quem Deum inuocemus, & quid nobis donet. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est, Ego testificor te recipi à Patre æterno, & Filio, & à Spiritu sancto, vt misericordia & potentia horum liberetur à peccato & à morte æterna, & doneris iusticia & vita æterna. Inuocabis igitur non vt Ethnici, aberrantes à vero Deo, qui se patefecit, sed hunc statues esse Deum conditorem rerum, qui se hoc verbo certis testimonijs ab initio mundi patefecit, tecum in Baptismo fœdus iniit, affirmat se esse Patrem Domini nostri Iesu Christi, & constituisse Filium placatorem, & mittere Spiritum sanctũ ad incoandum nouam iusticiam & vitam æternam. AGNOSCIS summam Euangelij intelligere comprehensam esse in verbis Baptismi, & ostendi, quis sit Deus. Ego baptizo te in nomine, id est, in inuocatione, item in mandato. Item in agnitionem & inuocationem Patris & Filij & Spiritus sancti. Inuoco Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, super te, testificans te recipi, te exaudiri, &c. Hæc est sententia verborum baptismi.

CVMQVE verba illa profiteantur, Patrem esse Deum, esse omnipotentem, esse inuocandum, & ad huius honoris societatem addantur Filius & Spiritus sanctus, necesse est parem potentiam esse. Cumq; par sit potentia, sunt ὁμοούσιοι. Præterea constat, Patrem & Filium Christum, personas distinctas esse. Quare & nomine Spiritus sancti persona distincta significatur. Nam si Spiritus tantum significaret ipsum Patrem agitantem aut mouentem res, bis nominasset Patrem, & esset otiosa ταυτολογία. In hanc sententiam & Basilius prudenter & grauiter ratiocinatur ex hoc dicto Christi: Patrem & Filium & Spiritum sanctum ὁμοούσιους esse: Baptizari nos oportet, sicut accepimus, credere autem, sicut baptizamur, glorificare autem, sicut

timus, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Sed quia passim sparsæ sunt in scriptis Propheticis & Apostolicis probationes, quarum aliæ de Filio tantum loquantur, aliæ de Spiritu sancto, colligenda erunt primò testimonia de filio. Est autem præcipua probatio in primo capite Iohannis, quem quidem ferunt eo scripsisse Euangelium suum, quod Ebion & deinde Cerinthus sparserant Iudaicam opinionem, & detraxerant Christo diuinam naturam, ac finxerant eum tantum habere humanam naturam.

Priusquam autem ad Iohannem accedo, ponam duas rationes sumtas ex scriptura, quæ meo iudicio vtiliter & docent & consolantur pios. Primo, necesse est fateri Christum esse natura filium Dei. Quia Euangelium discernit filios adoptionis à filio Christo. Iohannes enim vocat Christum vnigenitum Filium, Iohan. 1. Vidimus gloriam eius tanquam vnigeniti à Patre. Porro cum haud dubie sit natura filius, necesse est in eo diuinam naturam esse substantialiter. Quicquid autem est extra personam Patris, in quo est diuina natura, id necesse est personam esse. Ita Paulus inquit de Christo: In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, qui Christus est persona diuina, quasi diceret, habitare in eo diuinitatem, non tantum vt in Dauide, effectiue, separabiliter: sed ita, vt ipsa Christi ὑπόστασις sit diuina. Nam Græci σῶμα dicunt, vt nos vulgo personam.

Secunda ratio. Vniuersa scriptura Prophetica & Apostolica magno consensu præcipit Christum adorari & inuocari, ac iubet in eum confidere: ergo tribuit ei potentiam infinitam, quod vbiq; adsit, corda inspiciat, exaudiat, quod det iusticiam & vitam æternam: Necesse est igitur in Christo diuinam naturam esse.

Extant autem clara testimonia de inuocando Christo, & de fiducia in Christum. Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Iohan. 3. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Iesa. 11. In die illa radix Iesse stabit in signum populorum, Gentes ipsum deprecabuntur. Psalm. 45. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Deus tuus, & adorabunt eum. Psalm. 72. Et timebunt eum donec erunt Sol & Luna. Item: Deprecabuntur coram ipso semper. Act. 7. Domine Iesu suscipe Spiritum meum. 1. Thess. 3. Ipse Deus & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. 2. Thess. 2. Ipse Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratiam, confirmet vos. Gen. 48. Deus Abraham, & Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris illis. In his & similibus testimonijs dicitur de inuocatione perpetua Christi, etiam cum non versatur cum hominibus

minibus visibiliter. Quare hæc adoratio non potest intelligi, nisi dæi cauillantur, de externa significatione honoris, quæ præsenti velut Regi tenenti ciuile imperium exhibetur: Sed concionantur hæ sententiæ de Messia exaudiente, opitulante & seruante Ecclesiam vbiq; terrarum, & omnibus temporibus. Hæc propria sunt turræ omnipotentis. Vtile est igitur hanc doctrinam in Prophetis de inuocatione Messiæ considerare. Et apparet Patres, Prophetas, ac impios veteris Testamenti, diuinitatem Messiæ ipsa inuocatione professos esse, & nos dicta illa non solum erudiunt de natura Filij, sed iam consolantur, & ad inuocationem excuscitant. Semper ergo sit in conspectu hæc ratio, cum de inuocatione Christi toties præcipiatur. Fatendum est in Christo esse naturam diuinam. Quia inuocatio absentis, qui non conspicitur visibiliter, tribuit omnipotentiam. Sentit enim illum videre motus cordium omnium hominum vbiq; terrarum. Hic & Ecclesiæ exemplum meminerimus, quæ sæpe repetit precationem, χριστὲ ἐλέησον. Hæc precatio est professio diuinitatis Christi. Nvnc ad Iohannem accedo, qui descripturus naturas in Christo, orditur à diuina: In principio erat λόγος. Sic vocat Filium Dei, qui postea assumsit humanam naturam, vt ibi inquit: Et verbum caro factum est. Primum autem de illa natura loquens, quæ fuit ante incarnationem, affirmat λόγον esse æternum: Quia inquit fuisse ante creationem, & ait. Omnia per illum facta esse. Et hunc λόγον nominat Deum, inquiens, Et verbum erat Deus. Nam Græcus articulus testatur, λόγον collocandum esse loco subiecti, & Deũ loco prædicati. Nec ambiguitas est hic in appellatione Dei. Narratio enim instituta est ad descriptionem de essentia diuina. Ideo intelligatur nomen Dei non de officijs diuinis, quæ gerunt homines, vt alibi dicitur, Ego dixi dij estis, sed propriissime de æterna, omnipotente, intelligente, bona essentia, conditrice, sicut & postea Iohannes affirmat: Omnia per hunc λόγον esse condita, dicit ergo, λόγον esse æternum Deum & conditorem.

Hoc testimonium firmum esse, bonæ mentes intelligunt, quæ acquiescunt in voce Euangelij, & non accersunt cauillationes & corruptelas Euangelij. Sed astuti quidam & impij, vt Samosatenus, & postea Photinus, & recens Seruetus, scelerate eludere & corrumpere ausi sunt dictum Iohannis, ac contenderunt λόγον non significare personam, sed sicut in homine cogitationem hominis aut sermonem non dicimus esse personam, sed qualitatem aut motum transeuntem. Ita voluerunt in Iohanne intelligi λόγον non esse personam, sed cogitationem seu propositum patris, quod sit ipse Pater, sicut dicimus mentem

rentem aut bonitatem Patris esse ipsum Patrem. DENIQVE narrationem Iohannis accommodabant ad exemplum hominis architecti: vt in architecto est Idea futuri operis, quæ non est persona, sed propositum & cogitatio in architecti mente, sic in conditore Deo dicerunt fuisse Ideam & propositum, quod se patefacere voluerit per conditionem mundi, & per doctorem excellentem Christum, traditurum doctrinam salutis, & editurum testimonia de Deo. Hanc cogitationem seu propositum dixerunt fuisse ipsum Patrem, & de hac cogitatione aiunt in Genesi scriptum esse: Dixit Deus, id est, decreuit, proposuit. Et in Iohanne: Omnia per ipsum facta sunt, id est, Omnia condita sunt per hanc architecti cogitationem, seu per sermonem iubentem vt res fieret. QVOD vero Iohannes inquit: Verbum caro factum est, sic corruperunt, tandem iuxta id propositum natum esse ex virgine Christum, atq; ita Iohannem exorsum esse inquiunt, vt moneret Euangelium non esse inuentum humanum, sed æternum Dei propositum fuisse, mittere hunc doctorem Christum, & per eum edere testimonia doctrinæ. HAEC sycophantica corruptela, quia alludit ad humanum exemplum, propter concinnitatem impijs ingenijs blanditur & sæpe magnas ruinas traxit, Ideo firma testimonia colligenda sunt, quæ ostendunt oportere hic λόγον intelligi personam: Estq; præcipua in narratione Iohannis controuersia, an λόγος hic significet personam, sicut Ecclesia Dei Catholica semper sensit & defendit. Nam & tunc cum Samosatenus tumultuaretur, conuenerunt senes Episcopi Antiochiam ex vicinis regionibus, qui discipulos Apostolorum audierant, & Samosatenum refutarunt, ac damnatum eiecerunt ex Ecclesia. AD eam cognitionem profectus Gregorius Neocæsariensis Episcopus senex, cuius doctrinam Ecclesia eius temporis purissimam esse iudicauit, reliquit scriptam confessionem multo ante Nicenam Synodum. Hæc confessio extat lib. 7. Euseb. pag. 171. VNVS Deus Pater verbi viuentis, sapientiæ subsistentis, & imaginis suæ integer integræ genitor, Pater Filij vnigeniti, vnus Dominus solus ex solo, imago Patris, verbum efficax, Filius sempiternus ex sempiterno, vnus Spiritus sanctus, ex Deo substantiam habens, qui per Filium apparuit, sanctificans, per quem Deus super omnia, & in omnibus cognoscitur. HANC confessionem non solum eo recitaui, quia illustre testimonium continet veteris & posterioris Ecclesiæ, sed etiam quia diserte tradit discrimina personarum. Filium ait esse imaginem. Spiritum sanctum ait esse sanctificatorem, per quem Deus cognoscitur, id est, incoantem nouam lucem in cordibus, vt 2. Corinth. 3. dicitur: Transformamur in eandem imaginem, tanquam à Domini spiritu.

Quod autem in narratione Iohannis λόγος significet personam, primum ex illa ipsa narratione ostenditur, quia postea dicit Iohannes de Christo: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, Constat autem mundum non esse conditum per humanam naturam Christi: ergo necesse est in Christo nato ex virgine, & esse & manere alteram naturam, conditricem cum Patre. Sic & alibi similia dicta ostendunt in Christo duas esse naturas. Coloss. 1. Omnia per ipsum & in ipso condita sunt, & ipse est ante omnia, omnia constant per ipsum. Et Hebre. 1. Per Filium, quem posuit hæredem omnium, per quem & sæcula fecit, qui est fulgor claritatis, & effigies substantiæ eius, ferens omnia verbo potentiæ suæ. Hæc dicta manifestant, esse & manere in Christo diuinam naturam conditricem cum Patre. Quare λόγος non significat propositum seu cogitationem extra Christum, nec significat vocem transeuntem, sed naturam manentem in Christo, conditricem cum Patre. Est igitur λόγος persona. Sic & in Epistola Iohannis dicitur: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus, quod manus nostræ contrectarunt, verbum vitæ, id annuntiamus. Hic quoq; testatur, in ipso Christo nato ex virgine, esse & manere verbum illud, quod initio fuit. Idem ostendunt infra plura testimonia, quæ de diuina natura in Christo loquuntur: vt, Priusquam Abraham natus est, ego sum. Prudentes mentes quæ sciunt, de Deo, sicut se patefecit, sentiendum esse, cum videant hæc testimonia Euangelij perspicua esse, agnoscunt hanc sententiam constantissime amplectendam esse, quod in Christo sit natura diuina, & quod λόγος in hac narratione personam significet, & intuentes in hæc testimonia, Filium Dei inuocant. Nunc & veterum scriptorum dicta quæramus, qui fuerunt ante Nicenam Synodum, de quibus Seruetus perfidiose fucum facit lectoribus, cum mutilata dicta ex Irenæo & Tertulliano, quasi velint λόγος non esse personam seu ὑπόστασιν, antequam Christus nascitur ex virgine, sed manifestam iniuriam vtriq; facit. Nam Tertullianus aduersus Praxeam expresse mouet hanc quæstionem, an λόγος sit natura subsistens, seu (vt nunc dicimus) persona, & respondet, affirmans esse personam seu ὑπόστασιν, & hanc sententiam longa oratione exponit, in qua hæc sunt verba: Quæcunq; ergo substantia sermonis fuit, illam dico personam, & illi nomen filij vendico, & eum filium agnosco, & secundum a patre defendo. Irenaeus etiam apertis affirmat, λόγος fuisse personam, antequam assumsit humanam naturam. Sic enim inquit cap. 2. lib. 3. Ostenso manifeste quod principio λόγος existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, &

ni & semper aderat humano generi, hunc nouissimis temporibus secundum præfinitum tempus à Patre, vnitum suo plasmati, passibilem hominem factum misit. AFFIRMAT & Origenes πρὸς ἀρχῶν diserte, λόγον personam esse: Nemo putet, inquit, nos ἐνυπόστατον quiddam dicere, cum Dei sapientiam nominamus. Et postea: Si ergo semel recte receptum est, vnigenitum filium Dei sapientiam eius esse substantialiter subsistentem. Idem postea affirmat, cum disputat de incarnatione: Sed illustriora sunt testimonia & firmiora Gregorij Neocæsarienſis, & Irenæi, quæ supra citaui.

REDEO autem ad Iohannem, qui cum inquit: Verbum caro factum est, primum testatur Patrem & Verbum non esse eandem personam: Pater enim non induit humanam naturam. Nam discernit se à Filio, dicens: Hic est Filius meus dilectus. Deinde cum dicitur, Verbum sit caro, personam intelligi necesse est. Nam vt supra ostendi, in Christo nato ex virgine, manet natura diuina conditrix. Est igitur λόγος persona. Item, si λόγος tantum esset cogitatio, quæ est ipse Pater, hæc cogitatio non fieret caro. Nam Pater non fit caro, nec de voce transeunte dici potest quod fiat caro, præterit enim & euanescit. At λόγος manet in Christo nato ex virgine.

SVNT igitur in Christo, nato ex virgine Maria, duæ naturæ, λόγος, & humana natura, sic vnitæ, vt Christus sit vna persona. Est enim vsa Ecclesia hoc vocabulo Vniendi, cuius sermonem nos quoq; sequimur. Quod enim veteres interdum vsi sunt vocabulo Permiscendi, id prudenter intelligendum est, ne confusio naturarum cogiteur. Origenes, etsi similitudinem huius coniunctionis propriam afferri posse negat, tamen comparat eam ferro ignito. Sicut ignis penetrat ferrum, & vndiq; ei miscetur: Sic λόγος assumens humanam naturam, lucet in ea tota: & natura humana, velut accensa lumine, λόγῳ vnita est. SATIS clare refutauimus, Samosateni, Photini & Serueti furorem, cum constituimus oportere λόγον personam intelligi. Deinde facilis est Arrij refutatio, qui concedit λόγον significare personam apud Iohannem, at postea pugnat, hanc personam non esse natura Deum: Sed Iohannes firmissime refutat Arrium, cum affirmat expresse λόγον esse Deum, & ne in vocabulo Dei sit ambiguitas, attribuit λόγῳ, quod per eam personam omnia condita sint. Ergo cum sit persona conditrix, & omnipotens, vere Deus est natura, non tantum nuncupatione. ADIVVATVR autem vtraq; refutatio, Samosateni & Arrij, sequentibus testimonijs, quæ ostendunt in Christo nato ex virgine, duas esse & manere naturas, diuinam conditricem rerum, & humanam.

Iohan. 20. Thomas vocat Christum aperte Deum, inquiens Dominus meus, & Deus meus, quod vsitata hebraica phrasi dictum est, quia iungitur nomen Dei proprium, discernens inuocationem veram ab Ethnica, vt Psal. 19. Nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus. Mira igitur & noua lux fuit in Thoma, tribuente Christo veri Dei nomen, & agnoscente in eo non tantum humanam naturam esse, sed etiam diuinam. Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus, benedictus in sæcula. Et quis cauilletur nomen Dei hic metaphorice vsurpari, addantur testimonia, quæ tribuunt Christo ea quæ sunt propria naturæ diuinæ, scilicet, creare, vitam reddere mortuis, sanctificare, exaudire, dare vitam æternam, & similia. Iohan. 5. Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Quæ ille facit, & Filius similiter facit. Item: Sicut Pater excitat mortuos, & viuificat, sic & Filius, quos vult, viuificat. In hac concione clare affirmat Christus, se vna cum Patre creare, sustentare creaturam, seruare Ecclesiam, reddere vitam mortuis, quæ sine vlla dubitatione sunt omnipotentis naturæ propria. Iohan. 10. Ego vitam æternam do eis, & nemo rapiet eas ex manu mea. Iohan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Hic aperte testatur se & exaudiri, & facere ea quæ petimus, quorum vtrumq; proprium est diuinæ & immensæ naturæ. Iohan. 15. Sine me nihil potestis facere. Hæc sententia testatur, Christum adesse, protegere, tueri, gubernare inuocantes, quæ sunt Dei propria. Matth. 18. Vbicunq; sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Adesse vbiq;, exaudire, & opitulari vbiq;, propria sunt diuinæ naturæ. Iohan. 20. Christus dat Spiritum sanctum, quod etiam solius diuinæ naturæ proprium est. Iohan. 10. Ego pono animam meam, & rursus sumam eam. Iohan. 6. Ego suscitabo eum in nouissimo die. Item: Si videritis Filium hominis ascendentem, vbi erat prius. Iohan. 8. Priusquam Abraham natus est, ego sum. Hic testatur se fuisse antequam assumeret humanam naturam. Iohan. 17. Glorifica me Pater apud te ea gloria, quam habui apud te antequam esset mundus. Coloss. 1. Omnia per ipsum, & in ipso condita sunt, & omnia per eum consistunt. Est ergo in Christo natura diuina, conditrix rerum. Ideo postea in cap. 2. dicitur: In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, quasi dicat, in alijs habitat Deus spiritu suo, nouam lucem, & nouos motus accendens, sed in Christo habitat non solum spiritu, sed etiam vt personali vnione humana natura diuinæ vnita sit. Nam vt nos dicimus nunc vsitate personas, ita veteres Græci dixerunt σώματα. Ad Heb. 1. Quem posuit hæredem omnium, per quem & sæcula fecit, qui est fulgor gloriæ, & effigies substantiæ eius, sustentans omnia, &c. Acto. 7. Domine Iesu suscipe spiri-

tum

meum. Hæc petitio tribuit Christo quod morientium animas exhibiat, & rursus coniungat animas & corpora. 1. Thess. 3. Ipse Deus Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram. 2. Thess. 2. Ipse Dominus noster Iesus Christus, & Deus, & Pater noster confirmet vos.

Ex veteri testamento.

Ierem. 33. Et hoc est nomen quo vocabunt eum, Dominus iustificator noster. Hic tribuit Christo nomen Dei proprium, & affirmat esse iustificatorem, ergo tribuit ei gloriam, quæ soli Deo competit. Item: iustificare, tollere peccatum, & iram Dei, & reddere iustitiam & vitam æternam, nemo potest nisi Deus. Etsi autem Iudæi hoc testimonium veteratorie eludunt, tamen facilis est eorum refutatio. Clare dicit Propheta, ipsum Messiam vocandum, id est, inuocandum esse hac fide, quod ipse sit Deus, iustificator noster. Appellatio ad hanc ipsam personam Messiæ pertinet. Iesai. 7. Vocabitur nomen eius Emanuel, id est, nobiscum Deus, sed firmius est quod sequitur cap. 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater vitæ perpetuæ. Hic quoq; Iudæi cauillantur vocabulum EL, sed eorum est hac voce significari Deum, & præstigias eorum refutat ipse textus qui sequitur: Pater vitæ perpetuæ. Cum Christus sit autor & donator vitæ perpetuæ post hanc vitam, sicut inquit: Ego vitam æternam do eis, necesse est, eum natura Deum esse. Mich. 5. Egressus eius ab initio ante dies mundi. Hoc testimonium quanquam breue est, tamen affirmat Messiam fuisse ante conditionem mundi. Est igitur æternus, ac Deus. Ideoq; patres eum ab initio norunt, & sciuerunt eum adesse Ecclesiæ, sicut ostendit dictum Iacob supra citatum, Et Daniel cum eo colloquitur, & perterrefactus confirmatur, & noua luce & vita ab eo perfunditur. Et 1. Cor. 10. dicitur affuisse populo in deserto: Bibebant ex spirituali comitante eos petra, petra autem erat Christus. Psal. 45. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Deus tuus. Hic proprium Dei nomen tribuit regi Messiæ. Illiq; dulcis promissio. Etsi Ecclesia in hac vita deformatur ingentibus ærumnis, & adhuc est imbecillis: tamen rex Messias eam amat, & formosam esse pronuntiat. Hac promissione piæ mentes luctantes cum imbecillitate sua se sustentent. Psal. 72. dicit Messiam sempiternum esse, & semper adorandum. Fuit nomen eius semper, ante Solem manebit nomen eius, & benedicentur in eo omnes gentes. Item: Timebunt eum donec erit Sol & Luna. Adoratio tribuit diuinitatem. Certum est enim dici de perpetua adoratione, qua inuocatur Messias etiam non conspectus oculis, nec dicitur tantum de

gestu, quo præsentibus regibus honos tribuitur. Describitur ibidem & æternitas, Ante Solem erat nomen eius, id est, antequam Sol conditus est, erat hic filius. Nam Hebraicus Psalmus hic insigni verbo vsus est, significans haud dubie natum esse Filium ante conditionem Solis. PSAL. 110. Dixit Dominus Domino meo. Inde Christus argumentatur, se non tantum esse Filium Dauidis, sed Dominum quoq;. Iam in eodem regno politico, & eadem natura filius seu successor nunquam est dominus patris, aut aui regis, vt Augustus, nequaquam est Dominus Iulij Cæsaris. Quare Messiæ regnum erit non politia peritura, sed æterna vita, & iusticia æterna, & in Christo erit diuina natura, reddens vitam æternam. Sicut diuiqua membra Psalmi docent, quæ omnia complectenda sunt: Tu es Sacerdos in æternum. Ait esse perpetuum sacerdotem, ducentem nos ad Patrem, & dantem vitam æternam. Sede à dextris meis, id est, regnato pari potentia cum æterno Patre. Cum autem potentia sit infinita, necesse est in Christo diuinam naturam esse. PSAL. 2. Ego hodie genui te. Hoc de solo Christo dicitur. Sicut & à Iohanne Christus vocatur vnigenitus Dei filius, id est, non adoptione, sed natura filius. Est autem natura filius is, in quem substantia patris propagata est. QVOD si obijcitur: Naturam diuinam non pati, non mori. Christum autem mortuum esse, vsitata, vera, & necessaria responsio est: Cum in Christo duæ naturæ sint, quædam propria vni naturæ, non impediunt quo minus assit altera natura. Propria autem sunt hæc humanæ naturæ, lacerari membra, pati, mori. Ideo Petrus diserte dixit: Christum passum esse carne. Et Irenæus erudite & pie inquit, pagina 185. Christum crucifixum & mortuum esse requiescente verbo, vt crucifigi & mori posset, id est, natura diuina non est quidem lacerata aut mortua, sed fuit obœdiens Patri, quieuit, cessit iræ æterni Patris aduersus peccatum generis humani, non est vsa sua potentia, non exeruit suas vires. Si expendes dictum Irenæi, intelliges pie declarari naturarum discrimina, & simul illustrari magnitudinem iræ Dei aduersus peccatum, effusæ in Christum, & admirandam humilitatem Filij quiescentis, & obœdientis Patri, nec exerentis suam potentiam. CONVENIT autem hoc dictum ad illud Philipp. 2. Qui cum esset in forma Dei, id est, sapientia & potentia æqualis Patri, non rapuit æqualitatem Dei, id est, cum missus esset vt obœdiret Deo in passione, non fecit contra vocationem, non est vsus sua potentia contra suam vocationem, sed seipsum exinaniuit, id est, non exeruit potentiam suam, & humiliauit se, formam serui accipiens, id est, induens cum humana natura mortalitatem, habitu inuentus vt homo, id est, affectibus, pauore, tristicia, dolore. Teneatur ergo discrimen naturarum, sed simul illud

sciatur,

situr, propter vnionem personalem veras esse has propositiones, Deus est passus, crucifixus, mortuus, non cogites humanam naturam filium esse redemtricem, & non totum Filium Dei. Nam etsi natura diuina non laceratur, non moritur, tamen scias vere hunc ipsum filium coæternum Patri redemtorem esse. Ideo traduntur regulæ in hac doctrina de communicatione idiomatum, id est, de prædicatione proprietatum, quæ de vtraq; natura communiter, sed in concreto dicuntur, videlicet, vt intelligantur proprietates personæ tribui.

DILIGENTIA digna est pijs, propter concordiam loqui cum Ecclesia, & non sine eruditis causis. Ecclesia vetus alios modos comprobauit, alios reiecit. Fugiamus autem studium cauillandi, & formas receptas graui & vera autoritate retineamus. Hæc propositio non est vera, Natura diuina est humana. Sed hæc est vera, Deus est homo, Verbum est homo, Christus est homo, Christus est Deus, Deus est natus ex virgine, passus: Quia hæc persona, in qua, vnione personali vnita est humanæ naturæ diuina, nascitur, crucifigitur. Hanc loquēdi formam in concreto vocant, communicationem idiomatum, id est, prædicationem, in qua proprietates naturarum personæ recte attribuuntur, vt Filius Dei sit redemtor, non tantum natura humana sit redemtrix. Item veræ & receptæ sunt hæ propositiones: Verbum factum est caro, Verbum factum est homo, Deus incœpit esse homo. Econtra vero reiectæ sunt hæ propositiones: Verbum est creatura, Christus est creatura, Christus incœpit esse, Christus factus est. Prudenter enim vitata est ambiguitas, & vitatæ sunt insidiæ. Nam Ariani sic loquentes, non de humana natura Christi assumta loquebantur, sed alteram naturam in Christo priorem humana contendebant ex nihilo conditam esse, non esse imaginem æterni Patris, genitam de substantia eius, ὁμοούσιον & coæternam patri. VERVM est homo, recepta est, quia intelligitur verbum assumsisse humanam naturam. Verbum est creatura, reiecta est, quia non intelligitur assumtio alterius naturæ, sed prædicatum significat λόγον esse creatum, quod falsum est. Hæc recensui, vt moneā studiosos, vt in loquendo diligentiam adhibeant, dignā pijs mentibus, ac orthodoxæ Ecclesiæ sermonem imitentur. EST & illa responsio tenenda: Quædam dicta de essentia loquuntur, quædam de officijs. Arriani citabant hoc dictum: Pater maior me est. Quod manifeste loquitur de discrimine mittentis & missi, non de essentia. Cum enim Iudæi accusarent Christum, quod doceret contra autoritatem Dei, necesse fuit Christo allegare autoritatem Patris, à quo affirmat se missum esse, & traditam sibi doctrinam & mandatum docendi, ac Patrem maiorem esse dixit, tanquam mittentem, fontem doctrinæ, approbatorem & defenso-

defensorem huius doctrinæ & Ecclesiæ suæ. Filius missus hic subit crucem, & Ecclesia plena est infirmitatis, sed de Patre clamat Christus: Pater maior me est, is mecum operatur, defendet hanc doctrinam & Ecclesiam suam. ITA alibi dicitur. Pater glorifica me.

HOC dictum tam poterat citari ab Arrianis, quam alterum, sed facit discrimen officiorum, non loquitur de essentia. Nunc missus subiectus sum cruci, & seruio meæ vocationi. Deinde vero gloria mihi restitue, quam ante mundi constitutionem apud te habui. Is hoc dictum de essentia loquitur Iohan. 1. Verbum erat Deus.

SAEPE locum habet & hæc responsio, quam certe in Prophetis animaduerti necesse est. Alia dicta loquuntur de regnante Christo, vt: Quæ pater facit, hæc & Filius similiter facit. Alia dicta de humiliato & patiente Christo loquuntur, vt, Deus quare dereliquisti me? Non dicitur de essentia, sed illius temporis obœdientia defertur, in qua iram Dei aduersus humani generis peccata in Filium effudit. Et regula tenenda est, Filium Dei assumsisse humanam naturam integram, incorruptam, habentem omnes vires & appetitiones naturas proprias & ordinatas. Item non vitiosam, sed tamen passibilem, sine peccato, & mortalem. Quas infirmitates assumsit volens, propter nos, vt fieret victima. Sic ad Hebræ. 4. dicitur: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, sed tentatum per omnia, secundum similitudinem sine peccato.

ERGO igitur Christus videbat Patrem, & erat beatus, tamen humana natura habuit suas appetitiones, sed ordinatas. Et hæc sæpe recitantur: Esurit, sitit, lætatur, irascitur, dolet, lacrymat, conficitur ingenti mœsticia, sicut ipse inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Et quia motus cordis in mœsticia pellit, vt omnes expellamur, tantus in Christo motus est, vt sanguis expellatur, ac sudor eius similis guttis spissi & cõcreti sanguinis. Nam id significant Euangelistæ. Talem resolutionem nemo alius sustinere potuisset. Hi affectus in Christo non fuerunt simulati, sed veri & ingentes motus. Nec cogitemus Christum fuisse lapidem, aut stoicum, sed vere lætatum est, vere conflictatus mœrore, & illa ingens mœsticia in agone, multas causas habuit, non tantum formidat laceronem corporis, sed sentit maius onus, scilicet iram Dei aduersus peccata generis humani, quam scit in sese effundi, perinde ac si ipse sese omnibus horrendis sceleribus polluisset. Doluit item magnam partem generis humani perituram esse spreto hoc beneficio Dei. Isti ingentes dolores in nobis nec intelligi nec sustineri possunt. Sed tamen Ecclesiam aliquid de his tantis rebus cogitare necesse est, quæ ideo onerata est cruce, vt agnoscat magnum quiddam esse iram Dei aduersus peccata.

CVM igitur præcipua ira effusa sit in Filium, mœsticiam hinc augen-

gnem necesse est, qua doluit Deum offensum esse à genere humano. Luctatus est cum tentatione de abiectione. Ideo & Angelus mittitur ad eum confirmandum. Hæc cogitanda sunt, vt aliquo modo cognitudinem peccati inde æstimemus, & Christo gratias agamus, quod pœnam pro nobis subijt, & simul pro nobis factus est deprecator. Et hac cogitatione fidem, inuocationem & timorem excitemus.

QVOD vero disputant, an fuga mortis in Christo fuerit vitiosa, cum pars inferior non obtemperauerit superiori. Primo respondeo, lacerationes in carne naturaliter efficere dolores, etiam sine peccato. Item, aliquas mœsticias in corde & voluntate naturales esse, quæ in Christo sine vitio fuerunt, doluit, sed non vt nos, inordinate.

DEINDE supra illum naturalem dolorem est in Christo sensus iræ Dei aduersus peccatum generis humani, agnoscit & dolet Deum vere & horribiliter offensum esse propter peccata generis humani, & luctatur cum tentatione de abiectione. Quanquam igitur in hac luctatione est quædam trepidatio, quia vniuersaliter natura supra vires oppressa gemit: tamen dissimilis est hæc trepidatio, seu hic gemitus in Christo, & in cæteris hominibus. Christus fert terrores sine indignatione aduersus Patrem, & agnoscit esse obœdiendum Patri. Ideo hæc trepidatio est sine peccato, & non est vitiosa. At in cæteris hominibus cum fuga existit fremitus aduersus iudicium Dei, & in his qui non eluctantur confugientes ad victoriam Christi, accedunt horrendæ blasphemiæ. Nec addam longiorem disputationem: Nam pios lectores ad harum rerum cogitationem deducent. Nos tamen admoneri vtile est, & collatio similium agonum in Psalmis & Prophetis hæc aliquo modo declarat. QVOD vero de pugnantia dicitur, beatum, cum sit in excellenti lætitia, non simul esse in magna consternatione. Respondendum est, fuisse certum tempus passionis, quo non ita fulsit illa gloria beatitudinis, vt alio tempore. Fuit enim tempus destinatum ad hunc agonem, in quo Christus vere fieret visitus, requiescente Verbo, vt inquit Irenæus. Hac temporum distinctione contenti simus. Alij quærunt alias responsiones, de quibus ipsorum relinquo lectoribus.

DE SPIRITV SANCTO.

NOMEN Spiritus in genere significat agitationem aut naturam, seu vim agitantem: & obseruanda est varietas in ipsis scriptis Propheticis & Apostolicis, nec temere omnia dicta miscenda sunt, quibus reperitur vocabulum Spiritus. Sæpe significat ventos, sæpe vitam hominis, sæpe motus seu impetus hominum creatos, tum bonos, tum malos. Hic significat essentiam spiritualem, id est, vitam,

uam, intelligentem, incorpoream, efficacem. Deus est Spiritus: Est
hoc loco nomen commune Patri & alijs personis. Delectus igitur
adhibendus est in testimonijs colligendis, ac prudenter iudicandum,
vbi proprie loquatur scriptura de Spiritu sancto, quem praedicat
Euangelium dari per Christum, vt sanctificet ac viuificet corda no-
stra, & quem Ecclesia agnoscit personam esse diuinam, viuificantem,
& sanctificantem. Idq; confirmandum est, Spiritum sanctum esse
personam. Nam multi impij & audaces homines in dissidijs Eccle-
siasticis contenderunt, Spiritum sanctum non esse personam, sed tan-
tum significare agitationem creatam in hominibus, aut certe signifi-
care ipsum Patrem potentem seu agitantem sine alia persona.

Sed huic impio sophismati, Ecclesia vera opponit testimo-
nia in scripturis tradita, quorum primum & maxime illustre est reue-
latio diuinitatis, facta in baptismo Christi, vbi clare discernuntur
tres personae. Pater inquit: Hic est Filius meus dilectus. Est igitur
alia persona Patris, alia Filij. Descendit autem Spiritus sanctus in
specie columbae. Iam si Spiritus sanctus esset agitatio in animis crea-
ta, non appareret peculiari specie corporali, aut si esset ipse Pater, nil
discerneret Spiritum sanctum, inquit autem, Super quem videris Spi-
ritum sanctum. Sic & in Pentecoste apparet Spiritus sanctus
peculiari specie corporali. Hae patefactiones non sunt frustra factae,
imo sunt excellentia beneficia Dei, in quibus Deus se patefecit Eccle-
siae, & testificatus est, Spiritum sanctum esse personam. Ad haec
testimonia adiungatur dictum de Baptismo: Ego baptizo te in nomi-
ne Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est, testificor te recipi à Deo,
quem super te inuoco, Patrem, Filium & Spiritum sanctum. Cum
autem ad Spiritum sanctum dirigatur inuocatio, sicut ad Patrem &
filium, necesse est eum personam esse, & non motum seu agitationem
creatam in homine. Nequaquam enim docet Christus inuocare mo-
tum, aut agitationem creatam in homine. Cum igitur inuocatio pa-
riter ad Spiritum sanctum, vt ad patrem & Filium dirigatur, haec sen-
tentia docet, non solum personam esse Spiritum sanctum, sed etiam
omnipotentem, exaudientem & saluantem. Haec enim omnia com-
plectitur inuocatio, quae parem honorem tribuit Patri, & Filio, &
Spiritui sancto. Est igitur tertia persona Spiritus sanctus, ac dis-
nitur à Patre & Filio, vt supra dixi, quia procedit à Patre & Filio,
& mittitur in corda, quae voce Euangelij regenerantur, vt noua
agnoscant & inuocent Deum, & incoëtur in eis vita aeterna, ac
fide consolationem concipiunt. Iohan. 14. Rogabo Pa-
trem, & alium Paracletum dabit vobis. Cum ait, alium, dilexit à
Patre & Filio hunc Paracletum. Non igitur significat Spiritum sanctum
Patrem agitantem, non enim esset alius, nec significat agitationem

cum, non enim mitteretur à Filio, si esset Pater agitans, aut tantùm agitatio creata à Patre. At Christus inquit, Iohan. 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. A se, inquit, mitti Spiritum sanctum. Non est igitur, aut Pater agitans aut tantum agitatio creata à Patre.

SVNT & hæc personæ propria: Alius Paracletus, qui docebit res, & quæ audiet, loquetur. Si spiritus significaret agitationem creatam, esset doctrina, non doctor alius à Patre & Filio, audiens & accipiens. SIC & Paulus 1. Corin. 12. clare discernit Spiritum sanctum à donis creatis, autorem ab effectibus: Omnia inquiens, hæc efficit vnus & idem Spiritus. EODEM modo loquitur Rom. 8. Ipse Spiritus dat testimonium spiritui nostro. Discernit hic quoq; mouentem & consolantem Spiritum sanctum à consolatione, qua cor erigitur & vinificatur. EODEM modo loquitur 2. Corinth. 3. Transformamur tanquam à Domini spiritu. Vbi etiam effectorem discernit à creata in nobis luce, vt ibi inquit, id est, à clara & firma notitia, id est, firma fide & inuocatione. EODEM loco expresse dicit: Spiritum esse Dominum, id est, Deum. Nam cum inquit, Dominus est Spiritus, articulus tribuit nomini Spiritus, locum & intellectum subiecti. Et sic Basilius eum locum citat.

QVOD autem Spiritus sanctus fuerit, antequam carnem induit Filius Dei, perspicue testatur Petrus, cum inquit de prophetis: Spiritus Christi in eis, prædicens Christum passurum esse. Hic diserte vocatur Christi spiritus, qui fuit in Prophetis. Eodem igitur Spiritu sancto, & Patres & Apostoli, & pij deinceps, hoc est, omnes electi omnibus temporibus sanctificati sunt. ID QVE multo illustrius docent verba Iesaiæ 59. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui, dicit Dominus, deinceps & in sempiternum. Eundem Spiritum ait esse in Iesaia, & in ora Ecclesia ad omnem æternitatem. Non igitur tantum post resurrectionem Christi effusus est in pectora sanctorum Spiritus sanctus, sed semper eodem Spiritu sancto omnes electi sanctificati sunt. Et quidem dictum Iesaiæ dulcissimam doctrinam & consolationem proponit. Affirmat semper mansuram esse Ecclesiam DEI, & ibi mansuram, vbi sonat vox Euangelij, & cum ea voce efficacem esse Spiritum sanctum. Et Zachar. 7. dicitur: Verba quæ misit Dominus exercituum in Spiritu sancto, per manum Prophetarum priorum. Hoc dicto etiam vtrunq; affirmatur, & gubernatos esse Spiritu sancto Prophetas, & verbum Dei non esse inanem sonitum, sed adesse Spiritum sanctum, & ea voce mouere & accendere mentes; quod firmissime statuendum est pijs, vt sciant vere Deum efficacem

esse

esse per verbum suum in mentibus credentium, & in eis accendere vitam æternam, vt Galat. 3. dicitur: Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem, vt infra rursus dicam. ITA & Iesaias Cap. 63. affirmat, Spiritum sanctum fuisse ductorem & gubernatorem Moysi & populi in deserto. Quod dicto significat semper adesse Spiritum sanctum in Ecclesia Dei. Sic Christus clare dicit Iohan. 14. Dabit vobis alium Paracletũ, vt maneat vobiscum in sempiternum, Spiritum veritatis. Verba Iesaiæ hæc sunt: Vbi est qui eduxit eos pastori cum Pastore gregis sui, vbi est qui posuit in eo Spiritum sanctum suum, qui eduxit dextra Moysen brachio maiestatis suæ, quibus aquas ante eos. Et deinde addit: Spiritus Domini ductor eorum.

HAEC dicta ostendunt doctrinam de Spiritu sancto extare in Ecclesia Patrum & Prophetarum. Ideo etiam veteres hoc dictum in Genesi intellexerunt de Spiritu sancto, qui est persona diuinitatis. Et Spiritus Domini ferebatur super aquas. Sic enim ait Basilius: Siue quod verius est, & enarratum ab ijs qui ante nos fuerunt, loquitur de Spiritu sancto Dei. Quia scriptura hoc obseruat, vt, cum ait: Spiritus Dei, intelligat Spiritum sanctum, qui est diuinæ Trinitatis tertia persona. Ac si hoc modo intelliges dictum Moysi, maiorem capit vtilitatem. Quomodo enim ferebatur super aquas? Narrabo tibi sermonem Syri cuiusdam, qui ait: Vocem hic positam significare idem quod fouere vitali calore, sicut auis incubans, fouet ova. Habenus Basilius. Sed testimonia ex nouo Testamento recitata illustriora sunt. Hoc vero dictum in Genesi quoquo modo expones, tamen significat moueri Ecclesiam, incubante, docente, & accendente in ea lucem & inuocationem Spiritu sancto. Id firmissima fide tenendum est, sicut in Actis Cap. 2. dicitur: Christum sedere ad dexteram Patris, vt det Spiritum. Idem in dicto illo traditur: Ascendit, dat dona hominibus. Hac igitur fide petamus, vt filius Dei nos regat Spiritu sancto suo. RECENSVI testimonia, quæ personam esse Spiritus sanctum conuincunt, quibus addam & illud 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, λόγος, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Quod diserte inquit, Testimonium perhibent, admonet nos de patefactione Dei, vt Deum sic agnoscamus, vt se patefecit. Testificatur Deus de sese, quis & qualis sit, verus Deus, conditor rerum, conseruator, & opitulator. Testificatur & de doctrina sua, & de voluntate erga nos, & affirmat tres esse in cœlo, qui rem istam ediderunt. TENEANTVR ergo testimonia discernentia personas. Pater se patefacit & discernit cum clamat: Hic est filius meus dilectus. Item, Iohan. 12. Et glorificaui, & glorificabo. Filius de Patre, de se, & de Spiritu sancto testificatur in doctrina sua, quam miraculis, & sua ipsius resurrectione confirmauit. Spiritus sanctus

dimitur, quia peculiari specie effunditur in Christum & Apostolos & testificatur postea in inuocatione, confessione, miraculis, fortasse in tolerandi supplicia, &c. Non igitur frustra Iohannes testimonij mentionem facit. Sed ideo sic loquitur, vt nos admoneat, vt ita agnoscamus Deum, sicut se patefecit, & ipsa testimoniorum editione nos confirmemus. ETSI autem noui Testamenti dicta sunt magis perspicua, tamen his congruunt testimonia Prophetarum. Significata est persona diuina in dicto Ioël, cum ait Deus: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Quia enim inquit, Meo, testatur non mitti creatam agitationem, sed aliquid essentiæ Dei. Necesse est autem personam esse distinctam, quæ est aliquid Dei, & tamen non est Pater. Quanta autem misericordia? quantus amor est erga genus humanum? quod Deus hunc amoris ignem transfundit coëssentialem ipsi. COLLEGIT Basilius & testimonia multorum, quorum ante ipsius ætatem in Ecclesia præcipua fuit autoritas, quod meminisse vtile est. Confirmantur enim pij, cum audiunt doctrinam certis testimonijs veræ & purioris Ecclesiæ traditam esse, sicut de Ecclesia audienda scriptum est: Nisi vitula mea arassetis, non inuenissetis. AT inter cætera hoc dictum Eusebij Palæstini citat, Sanctum Deum lucis conditorem per Saluatorem nostrum Iesum cum Spiritu sancto inuocantes. Hæc verba ostendunt, veteres diserte tres personas in inuocatione complexos esse, & ea forma loquendi de Filio vsos esse, vt animi simul de Mediatoris intercessione & de promissionibus commonefierent. Huc pertinet etiam testimonium, quod recitamus in Symbolo: Credo in Spiritum sanctum, vt enim supra dictum, Credo in Deum Patrem, & in Iesum Christum, qua forma sermonis personas alloquimur, & ab eis bona petimus, & fiducia auxilij Patris & Filij acquiescimus, Ita cum hic dicitur: Credo in Spiritum sanctum, persona intelligatur, & petamus, vt hic παράκλητος mittatur in corda nostra, regat, & ducat nos in tantis vitæ periculis, sicut duxit Moysen per mare rubrum, vt inquit Iesaias. HACTENVS veram & salutarem doctrinam de personis recensui, & quia dixi testimonia veræ Ecclesiæ non negligenda esse, legant pij etiam historias, videant in quibus Synodis hæc doctrina fideliter defensa & illustrata sit. Antiochena refutauit Samosatenum. Nicena condidit Symbolum Nicenum, & præcipue illustrauit sententiam de duabus naturis in Christo. Constantinopolitana defendit hunc articulum, Spiritum sanctum esse personam procedentem à Patre & Filio. Ephesina damnauit Nestorium, qui finxerat, non vnitas esse duas naturas in Christo, sed λόγον assistere Christo, sicut amicus amico adest. Chalcedonensis damnauit Eutychen, qui confundebat naturas, & fingebat

humanam conuersam in diuinam, vt cum ex aqua factum est vinum, nec fuisse duas naturas vnitas. Hæ sunt præcipuæ Synodi, quarum iudicia meminerimus, & amplectamur. ECONTRA etiam in historijs consideremus, qui furores sæpe exorti sint contra veram de essentia Dei doctrinam. Marcion & Manichæi finxerunt duos Deos, pariter æternos, pugnantes inter sese, bonum & malum. Ac bonum vocarunt lumen, malum tenebras. Et bonas naturas dixere à bono conditas esse, Materiam vitiosam à malo. HAS quoque tenta refutare discamus. Vnus est enim conditor omnium rerum, quidem bonus, vt supra dictum est in definitione Dei, & Iesa. 45. dicitur: Præter me non est Deus alius, formans lucē & creans tenebras, seu corpora obscura, dans pacem & creans malum, id est, corporum centia. FVGIAMVS etiam portenta Valentinianorum, quibus xerunt innumerabiles Deos, seu nomina tantum allegorice cumulantes, vt Hesiodus cumulat Chaos, Noctem, Erebum, Saturnum, Iouem, & alios, seu reipsa putantes esse innumerabiles æternos Deos. Quis mirum videtur vnum aliquem in æterna solitudine cogitare. Semper ab initio mundi Diabolus & sparsit & sparget horribiles furores, vt verum Deum contumelia afficiat, & humanæ imbecillitati insidietur. Aduersus illos furores tradidit nobis Deus certam doctrinam per Patres, Prophetas, Christum, & Apostolos, hac luce vult Ecclesiam regi, nec alias opiniones admittere. Vt fœtus in matre sedet circumtus aluo, sic nos verbo Dei incluſos esse sciamus, donec quasi editi in æterna vita palam cernemus Deum: Interim Deo gratias agamus, quod se nobis patefecit, & reuerenter illi patefactioni assentiamur.

SCIAMVS non plures esse personas diuinitatis quam tres: Vnum esse coæternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vnum Filium, imaginem æterni Patris Iesum Christum, vnum Spiritum sanctum, & has tres personas tamen ὁμοουσίους esse, & simul omnia condidisse, & discrimina discamus, vt supra recitauimus, ac beneficia propria cuiusq; personæ intelligamus. Quia enim Deus sic se patefecit, vult ita agnosci & discerni personas. Pater fons est omnium beneficiorum. Sed Filius proprie est Mediator & Reconciliator, & factus est pro nobis victima, cum naturam humanam assumsisset. Spiritus sanctus mittitur in corda credentium, vt nouam lucem, fiduciam & vitam æternam accendat, vt vocat eum Zacharias: Spiritum gratiæ & precum, id est, testificantem in nobis, nos receptos esse gratiam, & mouentem cor, vt hoc credat & statuat. Item, Impellentem ad inuocationem, quia iam exaudiri nos credimus.

HAEC doctrina de tribus personis in inuocatione quocunque feratur, in qua certe hoc primum omnium ardentissime petendum est, vt Deus pectora nostra regat, vt recte de ipso sentiamus, ac vera

eminocemus, nec ab eo aberremus, vt Ethnici, recentes Iudæi, Mahometistæ, Hæretici, Marcion, Manichæi, Valentiniani, Samosatenes, Adriani, & alij fanatici. Teneatur ergo certa aliqua & vera forma, cuius recitatio nos de vera doctrina admoneat.

OMNIPOTENS AETERNE ET VIVE DEVS, AETERne Pater Domini nostri IESV Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de Filio tuo Domino nostro IESV Christo: HVNC audite, Conditor omnium rerum, & conseruator & opitulator, cum Filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, regnante tecum & patefacto in Ierusalem, & Spiritu sancto tuo effuso in Apostolos, sapiens, bone, misericors, iudex, & fortis: Qui dixisti, Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: Et dixisti, Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, Miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, quem voluisti pro nobis esse victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην, & sanctifica, rege, iuua, accende cor, & animam meam Spiritu sancto tuo, vt te vere agnoscam & inuocem, tibi vere credam, gratias agam & obœdiam, rege & serua Ecclesiam tuam, sicut promisisti, inquiens: Hoc est fœdus meum cum eis, Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore seminis tui in æternum. Semper luceat in nobis Euangelium tuum, & rege, & confirma corda nostra Spiritu sancto tuo, ne in furores Epicureos, aut fanaticos ruant, guberna studia Ecclesiæ, & defende politias, quæ præbent hospitia Ecclesijs.

IN tali inuocatione quotidie de essentia Dei, de patefactione, de beneficijs, de promissionibus cogitemus. Simul enim hac cogitatione & erudimur de personis, & accenditur fides, & segregatur inuocatio nostra ab Ethnica, Iudaica & Turcica, quod fieri necesse est. Nam inuocatio nulla placet Deo, nisi fiat cogitatione, & fiducia Christii Mediatoris, vt scriptum est: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo (id est, me nominato, me monstrantes Intercessorem) dabit vobis. Item: Nemo venit ad Patrem nisi per me. Experiemur autem hanc veram inuocationem in Euangelio traditam, non esse irritam. Ac intueantur mens & oculi in testimonia patefactionis illustria, vt in Baptismum Christi, in Christum resuscitantem mortuos, & post resurrectionem familiari conuersatione se ostendentem multis, & in Spiritus sancti missionem. Hæc visibilia testimonia ideo exhibita sunt, vt Ecclesiam doceant & confirment, & quia exhibita sunt, vult ea Deus aspici & cogitari. Non tantum propter Baptistam tunc se patefecit diuinitas, sed hoc testimonio voluit Deus confirmari vniuersam Ecclesiam eius temporis & posteritatis. Ipse & Angelos illud admirandum spectaculum Dei prodeuntis ex latebris suis, & se Ecclesiæ suæ ostendentis, erudit. Hæc testimonia

cum cogitabimus, accendetur lux in cordibus, vt firmius statuamus, vere adesse Deum, & recipere nostras preces, ac opitulari, sicut promisit. Hanc enim fidem ad precationem afferri necesse est. Pie etiam hac forma vtemur directa ad Mediatorem, quæ etiam complectitur tres personas.

IESV CHRISTE FILI DEI VIVI, CRVCIFIXE PRO nobis & resuscitate, qui regnas ad dexteram Patris, vt des dominis, & constitutus es Interpellator pro nobis, miserere nostri, & intercede pro me apud æternum Patrem tuum, & sanctifica me spiritu sancto tuo, sicut promisisti, inquiens: Non relinquam vos orphanos, &c. PIE & hac forma vtimur:

SPIRITVS SANCTE, EFFVSE IN APOSTOLOS, quem promisit nobis Filius Dei, redemtor noster, vt accendat in nobis veram agnitionem & inuocationem Dei, sicut scriptum est: Effundam super vos Spiritum gratiæ & precũ, Exuscita in cordibus nostris verum timorem Dei, & veram fidem, & agnitionem misericordiæ, quam nobis æternus Pater Domini nostri Iesu Christi propter Filium promisit, sis nobis Paracletus in omnibus consilijs & periculis, & accende mentes nostras, vt vera obœdientia, Patrem Domini nostri Iesu Christi, & Filium eius redemtorem nostrum, & te, perpetuo celebremus. SI hoc modo in inuocatione cogitabimus de personis & beneficijs, proficient mentes & eruditione & pietate. Cæterum illud sciant studiosi, appellationes potentiæ & virtutum communes esse omnibus personis, videlicet, nomina sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ, fortitudinis, puritatis. Nec sunt hæ virtutes distinctæ res ab ipsa essentia. Sicut potentia Patris est Pater, sic iustitia Patris est Pater, sic iusticia Filij est Filius. Et considerandum est, quomodo hæc nomina in scriptis Propheticis vsurpentur, & adhibenda est diligentia proprie & recte loquendi.

DE CREATIONE.

VOLVIT Deus innotescere & se conspici. Ideo & condidit omnes creaturas, & miram artem adhibuit, vt conuinceret nos, non extitisse res casu, sed esse æternam mentem, architectatricem, primam, iustam, spectantem hominum facta, & iudicantem. Quanquam autem hæc consideratio vniuersæ naturæ, admonet nos de Deo, et postea rursus dicam, tamen nos referamus initio mentem & oculos ad omnia testimonia, in quibus se Deus Ecclesiæ patefecit, ad educendum ex AEgypto, ad vocem sonantem in Sinai, ad Christum reuocantem mortuos, & resuscitatum, ac ascendentem in cœlum, ad vocem æterni Patris de Christo sonantem: Hunc audite, ad missionem

Spiritus

spiritus sancti. Hæc testimonia edita & proposita sunt, vt nos in hac nostræ imbecillitate magis perspicue erudiant, conuincant & confirment. Ideo semper defixæ sint mentes in horum testimoniorum cogitationem, & his confirmatæ articulum de Creatione meditentur, deinde considerent etiam vestigia Dei impressa naturæ. Est autem articulus de Creatione, Genes. 1. & alibi sæpe expressus, quod videlicet Deus æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, vna cum Filio, coæterno, & Spiritu sancto, condiderit ex nihilo cœlum & terram, Angelos & homines, & omnia reliqua corpora. Sic de Filio dicitur Iohan. 1. Omnia per ipsum (scilicet Filium) facta sunt. Et de Spiritu sancto creante dicitur, Psal. 32. Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quod autem res ex nihilo conditæ sint, docet hæc sententia: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, id est, dicente seu iubente Deo, res exortæ sunt. Non igitur ex materia priore extructæ sunt, vt Stoici duo æterna fingebant, mentem & materiam. Sed Deo dicente, cum res non essent, esse cœperunt, & cum Iohannes inquit: Omnia per ipsum facta esse, refutat Stoicam imaginationem, quæ fingit materiam non esse factam: Hæc de articulo creationis in Ecclesia moneri necesse est. Sed nondum satis dictum est de hoc tanto articulo. Infirmitas humana, etiamsi cogitat Deum esse conditorem, tamen postea imaginatur, vt faber discedit à naui extructa, & relinquit eam nautis, ita Deum discedere à suo opere, & relinqui creaturas tantum propriæ gubernationi. Hæc imaginatio magnam caliginem offundit animis, & parit dubitationes. Alii, vt Stoici, fingunt Deum alligatum causis secundis, nec quicquam aliter posse fieri, quam vt caussæ secundæ cient. Alij, vt Epicurei, omnia casu volui & confundi. Vterq; error, magnos tumultus in humanis mentibus excitat. Quoties in periculis sumus, quæ superant humana consilia, mouemur cogitatione caussarum naturalium, vt arbitremur malum immedicabile esse, quia arbitramur naturam sic ferri sine Deo. Aduersus has dubitationes confirmandæ sunt mentes cogitatione vera articuli de creatione, ac statuendum est, non solum conditas esse res a Deo, sed etiam perpetuo seruari ac sustentari à Deo rerum substantias. Quotannis fœcundat Deus terram, procreat fruges ex terra, impertit vitam viuentibus. Hæc rerum sustentatio seu conseruatio, vsitata appellatione vocatur actio Dei generalis, quæ tamen non ita alligat eum causis secundis, vt nihil faciat aliter, quam vt caussæ secundæ cient: Sed Deus est liberrimum agens, seruat sui operis ordinem, & tamen multa propter homines mitigat. Cedit natura rerum precibus Moysi, Eliæ, Elisæi, Iesaiæ, & omnium piorum, sicut Christus inquit, Matth. 21. Omnia quæ petetis, credentes accipietis, Si dicetis monti huic,

iacta te in mare, fiet. Item: Iacta curas tuas in Deum, & ipse te enutriet. ADEST Deus suæ creaturæ, sed non adest vt Stoicus Deus, sed vt agens liberrimum, sustentans creaturam, & sua immensa misericordia moderans, dans bona, adiuuans, aut impediens causas secundas. De hac distinctione admoneri pios necesse est. Tenenturergo testimonia, quæ docent adesse Deum naturæ rerum, & gubernarem eius & moderatorem esse, vt in periculis nostris non fingamus cogitationibus Epicureis aut Stoicis, non cogitemus casu nos omnia aduersis, aut fatalem ordinem causarum immutabilem esse, res secundas ad casum, aut tantum ad physicas causas referamus, sed Deum agnoscamus vere largiri bona, & moderari naturam. Actor. In ipso viuimus, mouemur, & sumus, id est, per ipsum datur, sustentatur, & fouetur vita nostra. Heb. 1. Ferens omnia verbo potentiæ suæ. Coloss. 1. Omnia per eum constant. 1. Timoth. 6. additur descriptio Dei: Qui viuificat omnia. 1. Timoth. 4. Speramus in Deum viuo, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium, id est, omnibus benefacit, fouens vitam, gignens fruges, seruans genus hominum, vt inde sibi colligat Ecclesiam, maxime vero iuuans Ecclesiam, in qua non solum corpora fouet, sed etiam largitur æterna bona. 1. Timoth. 6. In Deo viuente, qui præbet nobis abunde omnia ad fruendum. Matth. 10. Duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadit super terram sine Patre vestro, vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Psalm 103. Omnia à te expectant, vt des eis escam in tempore suo, dante te illis, colligent, aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate, auertente te faciem, turbabuntur, auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Psalm. 144. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in tempore opportuno: Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Psalm. 32. De cœlo respexit Dominus, videt omnes filios hominum, fingit sigillatim corda eorum, intelligit omnia opera eorum. Psalm. 146. Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam, Qui producit in montibus fœnum, Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Psalm. 35. Homines & iumenta iuuabis Domine. Peculiares promissiones Ecclesiæ de victu, victu, & defensione corporum multæ factæ sunt, quæ etiam testantur Deum adesse creaturis, sustentare nos, & moderari causas naturales. Psalm. 32. Beneplacitum est Domino super timentes eum, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Psalm. 33. Non est inopia timentibus eum. Psalm. 36. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. Oseæ 2. Et nesciuit hæc quod ego ei frumentum dederim, Ideo rursus auferam frumentum meum. Idem

dicit

sunt benedictiones & maledictiones. Deut. 28. Abundare te faciet Dominus fructu terræ tuæ. Item: Erit cœlum æneum. Deut. 30. Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Et Prouerb. 3. Egestas a Domino in domo impij, habitacula autem iustorum benedicentur. Prouerb. 10. Benedictio Domini diuites facit. Psalm. 126. Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra laborat, qui ædificat eam. Hic clare affirmat secundas causas irritas esse, nisi à Deo iuuentur. Psal. 99. Scitote quod Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, id est, non nascimur casu, non viuimus tantum causis secundis, nostris consilijs & viribus, sed Deo viuificante & seruante. POSTREMO idem docet precatio Dominica, quæ à Deo petere iubet panem quotidianum. Confremur ergo Deum largiri victum, & terram non esse fœcundam, nisi Deo iuuante. COLLEGI mediocrem aceruum testimoniorum, quæ enarrant articulum de Creatione, ac affirmant Deum adesse creaturis sustentatorem & moderatorem, & refutant opiniones Epicureas & Stoicas. Quia enim promittit Deus pijs & inuocantibus bona, & minatur pœnas impijs, constat eum libere agere, nec alligatum esse causis secundis, sed multa mitigare propter pios, multa exasperare propter impios. Sicut exempla ostendunt. Propter idolorum cultus triennium non pluit regnante Achab, sed redditæ sunt pluuiæ Elia petente. Talibus testimonijs confirmandæ sunt mentes in inuocatione. Non enim possunt à Deo petere victum & vitæ defensionem, si fascinatæ Epicureis aut Stoicis opinionibus sentiant, aut casu omnia ferri, aut Deum non moderari secundas causas. Imo ideo eripit Deus fruges hominibus, quia putant eas naturaliquadam vi nasci, etiamsi Deus eas non foueat, nec reuerenter vtuntur dato munere, nec timent datorem, vt monet Oseæ dictum, quod supra citaui. MENS humana conuincitur demonstrationibus, vt fateatur hunc mundum à Deo conditum esse. Sed Deum adesse moderatorem, etsi huius sententiæ etiam quædam habet argumenta, vt pœnas atrocium scelerum, tamen hoc obscurius est. Quia igitur difficilior est assensio, diuinis testimonijs fides in animis excitanda & confirmanda est, vt Deum inuocare, & serio ab eo petere & expectare bona possimus, vt præcipit: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item, Commenda Domino viam tuam, & ipse faciet. POSTQVAM autem mens confirmata est vera & recta sententia de Deo, & de Creatione ac præsentia Dei in creaturis, & moderatione causarum secundarum, ex verbo Dei, & illustribus testimonijs, in quibus se Deus generi humano peculiariter patefecit, vt in eductione populi ex AEgypto, in resuscitatione mortuorum, & alijs mirandis factis Prophetarum, Christi & Apostolorum, tunc etiam

iam vtile & iucundum est aspicere opificium mundi, & in eo vestigia Dei quærere, & demonstrationes colligere, quæ testantur hunc mundum non extitisse casu, nec volui casu, sed esse Deum mentem æternam, conditricem rerum. Ideo enim tota natura condita est, vt Deum monstret. Et si humanæ mentes primam lucem retinuissent, hæ notitiæ de Deo multo fuissent illustriores. Nunc multis dubitationibus conturbantur. Sed bonis mentibus vtile est tenere aliquas demonstrationes, quæ ostendunt esse Deum: Sicut & Paulus ad aspectum mundi opificium nos deducit, Roman. 1. Et in Actis inquit: Non procul abesse Deum, pene vt manibus contrectari possit. Retinebimus igitur breuiter aliquas demonstrationes, quarum cogitatio, ad disciplinam, & confirmandas honestas opiniones in mentibus, vtilis est.

PRIMA, ab ipso naturæ ordine sumitur, id est, ab effectibus monstrantibus opificem. Impossibile est ordinem perpetuum in natura casu ortum esse, & casu manere, aut tantum à materia ortum esse. Præcipuæ partes in natura sunt ordinatæ, vt manet ordo perpetuus motuum cœlestium, ita, vt ex homine homo, ex boue bos nascatur, fœcunditatis terræ, perennitatis fluminum, naturalium noticiarum in mentibus humanis. Ergo natura non extitit casu, sed à mente aliqua orta est, quæ ordinem intelligit. SECVNDA, à natura mentis humanæ. Bruta res non est caussa naturæ intelligentis. Mentes hominum habent aliquam caussam, quia homo non habet esse per se, sed incipit & aliunde oritur. Ergo necesse est aliquam intelligentem naturam caussam esse mentis humanæ. Necesse est igitur esse Deum. TERTIA, à discrimine honestorum & turpium, & aliis noticijs naturalibus, ordinis & numerorum. Impossibile est discrimen honestorum & turpium in mente, casu, aut à materia ortum esse. Item: Noticias ordinis & numerorum fortuitas esse. Ergo necesse est aliquam mentem architectatricem esse. Et hæ duæ rationes omnium maxime sunt illustres. Estq; dignum consideratione, quod humana mens, & illa lux menti insita, præcipuum de Deo testimonium est in natura, & quidem inter noticias naturales hæc quoq; est, quod sit Deus, sicut Paulus inquit: Deus ipsis manifestauit, id est, Deus indidit humanæ menti hanc noticiam, quod sit Deus, & simul indidit ratiocinationes illas ex effectibus. QVARTA, Noticiæ naturales sunt veræ: Esse Deum naturaliter omnes fatentur: Ergo hæc noticia vera est. Hæc minor esset illustrior, si natura non esset corrupta, sed confirmanda est cæteris argumentis, quæ recitaui. QVINTA, apud Xenophontem sumitur à terroribus conscientiæ. Constat homicidas & alios perpetratis magnis sceleribus, horribiles animorum cruciatus sustinere, etiamsi nulla humana iudicia metuant. Est igitur aliqua mens, quæ hoc iudicium in animis ordinauit, quæ proinde

rabfacta, & improbat secus facta. SEXTA, à politica societate. Politica societas non est concursus hominum fortuitus, sed certo ordine & iure consociata multitudo. Nec posset humana ope tanta retineri, sed experientia testatur, aliquo numine ad pœnam rapi eos, qui violant hunc ordinem, vt homicidas, incestos, & tyrannos. Ergo est aliqua mens æterna, quæ dedit hominibus intellectum ordinis, vt politicam societatem colant. Item, quæ sua ope seruat & defendit. SEPTIMA est erudita, sumta à serie caussarum efficientium. Non est processus in infinitum in causis efficientibus. Ergo necesse est resistere in vna prima caussa. Hanc rationem physici dilucide explicant. Nam si esset progressus in infinitum, nullus esset ordo caussarum, & nullæ caussæ necessario cohærerent. OCTAVA, à causis finalibus. Omnes res in natura destinatæ sunt ad certas vtilitates. Hanc distributionem finium impossibile est aut extitisse casu, aut casu manere, sed necesse est consilio architecti factam esse.

NONA, à futurorum euentuum significationibus. Certo monstrantur futuri euentus, non modo per prodigia, quæ gentes mouebant, quorum alia alias caussas habent, sed multo magis per vaticinia in Ecclesia, vt Balaam, Iesaias, Ieremias, Daniel, prædixerunt mutationes & successiones regnorum. Necesse est igitur aliquam mentem esse præuidentem eas mutationes, & præmonstrantem.

HAEC argumenta non solum testantur esse Deum, sed etiam sunt indicia prouidentiæ, quod Deus respiciat homines, puniat atrocia scelera, & aliquibus opituletur, vt fœcunditas terræ indicat, Deum hominum vitæ consulere. Pœnæ sceleratorum indicant, Deum odisse vt colamus iusticiam. Prædictiones etiam de imperijs: Item quod mittuntur heroici viri vt restituant politias & artes, indicant Deum curare politias. Hæc sunt perspicua, & semper mouerunt bonas mentes. POSSENT & multa alia vere quidem colligi, sed quia sunt obscuriora, relinquo: Non frustra indita est homini lex noticia, qua Deus vult se coli. Esset autem frustra indita, nisi iudicium aliquod esset, in quo discrimen erit bonorum & malorum. Sed hæc alibi explicanda sunt. Nos ad primam admonitionem redeamus, videlicet, Assidue mentibus atq; oculis intuenda esse illa peculiaria testimonia, in quibus se Deus Ecclesiæ patefecit, vt in eductionem populi Israël ex AEgypto, in resuscitationem mortuorum, & miracula cætera, quæ per Prophetas, Christum, & Apostolos facta sunt, & deinde addamus verbum per hos traditum, & statuamus vere hanc esse Dei voluntatem, quæ in eo verbo proposita est, & discernamus Philosophiam seu naturales noticias ab Euangelio, id est, à promissione gratuita remissionis peccatorum donandæ propter filium Dei, vt suo loco dicitur, de discrimine legis & Euangelij.

DE CAVSSA PECCATI, ET DE CONTINGENTIA.

SEMPER omnes sapientes mirati sunt, cum tantus sit ordo rerum in plurimis rebus, vnde in genere humano tanta sit confusio, tantum scelerum & calamitatum, morbi & mors. Ac philosophi partim in materia, partim in voluntate humana causas collocant, partim ad fatum transferunt, quod dicunt esse necessariam connexionem primæ causæ, & omnium secundarum, physicarum & voluntarum. Et Manichæi ex corrupta philosophia orti, horribiles furores, tumultuosos in Deum & pernicioſos moribus excitauerunt de duobus Dijs, bono & malo, & de necessitate: nec leuiter quassata est Ecclesia illis veteribus temporibus hac quæstione, de causa mali, & de Contingentia. Est autem piæ mentis reuerenter de Deo sentire ac loqui, & sententias veras, pias, honestas, comprobatas grauibus iudicijs piorum, in Ecclesia, vtiles moribus retinere, nec curiositate ac studio argutiarum quærere infinitos labyrinthos disputationum. ET QVÆ hæc vera & pia sententia, vtraq; manu, & verius toto pectore tenenda, Deum non esse causam peccati, nec velle peccatum, nec impellere voluntates ad peccandum, nec approbare peccatum. Sed vere & horribiliter irasci peccato, vt toties suo verbo, assiduis pœnis & calamitatibus mundi, comminatione æternæ iræ declarat. Imo imm aduersus peccatum maxime ostendit filius Dei, qui apparuit, vt vict ma fieret pro peccato, & ostenderet Diabolum esse autorem peccati, & sua morte iram ingentem patris placaret. NON igitur Deus causa est peccati, nec peccatum est res condita aut ordinata à Deo, sed est horribilis destructio operis & ordinis diuini. SVNT autem causa peccati, voluntas Diaboli, & voluntas hominis, quæ auerterunt se liberè sua sponte à Deo, nec volente, nec approbante illa auersionem, & hæserunt, vagantes extra ordinem, in obiectis, contra mandatum Dei, vt Euæ voluntas auertens se à voce Dei, & vagata extra ordinem, hæsit in pomo. ETSI autem homines acuti multa hic inextricabilia colligunt, tamen nos omissis præstigijs disputationum, veram sententiam quam dixi, toto pectore amplectamur, & teneamus testimonia de ea tradita diuinitus, etiamsi non possimus omnes argutias quæ opponuntur extricare. Testimonia autem hæc sunt: GENESIS 1. Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant val de bona, id est, Deo placentia, ordinata, congruentia ad ordinem mente diuina, & ad certos vsus profuturos homini condita. Psalm Non Deus volens iniquitatem tu es, id est, Deus vere, & non fin te odit peccatum. Iohan. 8. Quando mendacium loquitur Diabolus

ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater mendacij. Pater, id est, primus fons, & caussa mendacij. Discernit autem Christus mendacium à substantia, quasi dicat: Substãtiam quidem habet Diabolus aliunde acceptam. Nam omnes Angeli à Deo creati sunt, quorum aliqui postea lapsi sunt. Habet autem proprium quiddam diabolus, non à Deo acceptum, videlicet mendacium, id est, peccatum quod libera voluntas Diaboli peperit. Neq; hæc inter se pugnant, vt postea longius dicemus, substantiam à Deo conditam esse & sustentari, & tamen voluntatem diaboli & voluntatem hominis caussas esse peccati. Quia voluntas abuti libertate sua potuit, seq; à Deo auertere. Zacha. 8. Malum ne cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax ne diligatis, Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus. Cum igitur non sit simulatum odium peccati in voluntate diuina, nequaquam sentiendum est, Deum velle peccatum. 1. Iohan. 2. Concupiscentia carnis non est ex Patre, sed ex mundo est. 1. Iohan. 3. Qui facit peccatum, ex diabolo est. Quia ab initio Diabolus peccat, id est, primus autor peccati est Diabolus. Rom. 5. Per hominem intrauit peccatum in mundum, id est, peccatum non est res condita à Deo, sed homo sua libertate se a Deo auertit, & excussit dona Dei, & illam suam destructionem propagauit in posteritatem. Nec figuræ illæ verborum in sermone Hebraico pugnant cum sententia quam dixi: Indurabo cor Pharaonis, & similes, Certũ est enim, Hebraica phrasi significare eas permissionem, non voluntatem efficacem, vt: Ne nos inducas in tentationem, id est, nec sinas nos induci, seu ne sinas nos labi & ruere cũ tentamur. PRAETEREA & hoc moneri studiosos vtile est, quid proprie sit peccatum, vt discernantur res conditæ à Deo, & peccatum, quod est conturbatio seu confusio ordinis diuini. Ideo recte dicitur: Peccatum est defectus, seu priuatio, vt Dialectici loquuntur. De originali facilis est declaratio. Id enim est in mente tenebræ, hoc est, non habere illustrem noticiam, & firmum assensum de prouidentia, comminationibus & promissionib. diuinis. Et in voluntate est auersio, id est, sine metu, fiducia, dilectione Dei esse, & in corde sine obœdientia esse, quæ congruebat legi naturæ, sed vagis & errantibus inclinationibus ferri extra ordinem contra Deum. Hæc mala esse defectus, non obscurum est, nec sunt res conditæ à Deo, sed horribilis destructio humanæ naturæ. Non est igitur caussa peccati Deus, qui etsi iuuat & conseruat propagationem substantiæ, tamen seruat talem massam, qualis nunc est, vt si faber poculum non ex auro, sed ex plumbo faciat, ac ipsi destructioni vere & horribiliter Deus irascitur: Misit enim filium ad hanc iram placandam, & ad sanandum vulnus naturæ. Intelligi igitur potest, Deum nec caussam esse vitij nobiscum nascentis, nec velle id malum, nec approbare. Hic autem ca-

uilla-

uillatio diluatur, Cum defectus nihil sit, id est, non sit res positiua, cur irascitur Deus nihilo? Respondendum est, Magnum discrimen est inter Nihil priuatiuum, & Nihil negatiuum. Quia Nihil priuatiue intellectum, requirit subiectum, & est in illo subiecto quædam destructio, propter quam subiectum reijcitur, vt ruinæ ædificij sunt destructio in illa mole, seu partes dissipatæ: Ita vitium origina est ipsarum partium hominis inquinatio & confusio, quam Deus odit, & propter quam subiecto irascitur. In morbo Nihil significat primonem, quia manet subiectum, & est in subiecto confusio aliqua. At equus Alexandri iam Nihil est, negatiue. Hæc meditatio explicatio sufficiat, quæ & vera est, & sæpe cogitata discentibus aliquid lucis affert, nec quærantur subtiliores disputationes, & inextricabiles labyrinthi. Geometrica pingi, & oculis subijci possunt. Res vero de quibus hic dicimus, non ita pingi, & oculis subijci possunt, sed attenta consideratione paulatim magis intelligentur. Dolet faciens aspiciens vulnus, & scit vulnus non esse Nihil negatiue, sed esse partes laceratas. Ita Paulus dolet, videns Neronis scelera & vitia, quæ agnoscit non esse Nihil negatiue, sed operis diuini teterrimas ruinas. Cum in tali consideratione discemus quid sit malum, seu defectus, seu priuatio, agnoscemus peccatum non esse extenuandum. Vt ordo in opere Dei, videlicet in homine, est res à Deo condita, & ei placens, & seruans hominem, ac propterea dicitur ingens bonum. Ita econtra ruinæ illæ sunt confusio ordinis, non à Deo conditi, sed facta à Diaboli & hominis voluntate, estq; à Deo reiecta, & exitialis Diabolo & homini. Ideo ruinæ illæ, seu destructio, seu confusio vocatur malum, id est, non congruens ad mentem diuinam, displicens Deo, & exitiale Diabolo & homini. Hæc declaratio aliquid lucis affert sequenti declarationi de peccato actuali, de qua multorum sunt intricatæ quæstiones, sed hic quoq; facile est intelligere defectus, si intuearis non solum facta, sed mentem regentem facta. Eua comedens pomum, non regitur luce Dei, illud non regit luce Dei, & voluntatem à Deo auersam esse, defectus esse, non obscurum est. Etsi interim accedunt motus externi & interni, qui sunt res positiuæ etsi sunt motus errantes, & quædam ordinis confusio, vt si nauis sine velis & remis varie iactetur ventis & procellis. Hæc imago tamen declarat illos defectus. Vt autem donec manet nauis, manent motus aliqui, ita donec viuit homo, quocunq; modo aliqui motus quamlibet errantes & confusi, manent. Nec propterea Deus est causa peccati. Etsi enim sustentat aliquantisper naturam, tamen defectus illi in mente non efficiuntur ab ipso, & voluntas libera Euæ propria & vere erat causa suæ actionis, ac sponte se auertit à Deo.

Constituta autem hac sententia, quod Deus non sit

ris peccati, nec velit peccatum, sequitur Contingentiam esse, hoc est non omnia quæ fiunt, necessario fieri. Quia enim peccatum ortum est à voluntate Diaboli & hominis, nec factum est Deo volente, tamen conditæ voluntates, vt possent non peccare. Est autem caussa contingentiæ nostrarum actionum, libertas voluntatis. Et hoc loco de Contingentia humanarum actionum loquimur, non de cæterarum rerum motibus, de quibus in Physicis disseritur. DEINDE procedendum & hoc est, Quod scriptura Apostolica tribuat homini, etiam nunc post lapsum, libertatem aliquam deligendi ea, quæ sunt subiecta rationi, & faciendi externa opera mandata lege Dei. Ideo enim iustitia legis dicitur iustitia carnis, quia viribus huius naturæ externa illa disciplina vtcunq; præstari potest, vt dicit Paulus: Lex est iniustis posita, id est, ad coërcendos non renatos, & puniendos contumaces. Item, Lex est pædagogus. Ac nisi hæc libertas aliquo modo reliqua esset in natura, nulla vtilitas esset Legum & Imperiorum, & totius ciuilis gubernationis. Manet igitur aliqua libertas, quæ, vt dixi, fons est Contingentiæ. QVOD vero dicitur Deus determinare Contingentia, discrimen tenendum est. Aliter determinat Deus ea quæ vult, aliter illa quæ non vult: Aliter quæ à sola ipsius voluntate pendent, aliter quæ partim ipse facit, partim voluntas humana. PRAEVIDET Deus delicta Saulis, sed non vult ea, nec impellit voluntatem eius, sed permittit vt voluntas Saulis ita feratur, & non impellit vt secus agat. Interim tamen decernit, vbi Saulem repressurus sit. Hæc igitur præuisio non affert necessitatem, nec mutat in voluntate hominis modum agendi, qui adhuc in natura reliquus est, hoc est, hanc libertatem quæ adhuc reliqua est.

NEC illud obstat contingentiæ aut libertati, quod Deus seruat naturam. Nam interim tamen voluntas Euæ erat caussa suæ actionis: Quia libertas fuerat donum in creatione inditum generi humano, & sustentatio diuina non impediebat illud donum. Sic iam quantum est libertatis, non impeditur sustentatione diuina, sed sic seruat Deus Saulem, qualis est, & Saulis voluntas est proprie caussa suæ actionis. QVOD vero hic dicta quædam obijciuntur, vt Iere. 10. Scio Domine, quod non est hominis via eius, nec est viri dirigere gressus suos. Etsi infra in titulo de libero arbitrio hæc dicta explicanda erunt, tamen & hic breuiter monendus est lector: Aliud est loqui de electione voluntatis, aliud de euentu seu successu. Vult Pompeius bellum aduersus Cæsarem, & libere vult, sed euentum aliæ multæ caussæ regunt, non sola voluntas Pompeij. Dictum igitur Ieremiæ doctrinam & dulcissimam consolationem continet: Via hominis, id est, gubernatio priuata & publica mandata homini, seu vocatio, non potest sustineri solis viribus humanis. Non potest mens om-

nis

nia pericula prospicere & cauere, sæpe hallucinatur, vt errat Iosias bellum AEgyptio inferens. Ac multa sunt tristia errata omnium sapientum, vt Cicero exclamat: O me nunquam sapiẽtem. Multi lapsus accidunt, qui pariunt difficultates inexplicabiles humanis consilijs, & vnus lapsus sæpe ingentem ruinam trahit, vt Dauidis adulterium. Deinde etiam bonis consilijs, & in bonis caussis sæpe non respondet euentus. Possunt & subito magnæ calamitates accidere, quæ suatos ex suo fastigio deijciunt, vt vere dicitur:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quæ valuere ruunt.

DE his tantis impedimentis, de infirmitate humana, & inestantia rerum humanarum, quæ multas habet arcanas causssas, concionatur Ieremias, & simul docet confugere ad Deum, & ab ipso petere & expectare gubernationem & auxilium. HIC igitur promissiones tenendæ sunt: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri cœlestis, qui in vobis est. Item: Non relinquam vos orphanos. Item: Deus est qui efficit, vt velitis & perficiatis. Item: Quanto magis dabit Spiritum sanctum petentibus? Item Psal. 37. A Domino gressus hominis dirigentur, &c. His promissionibus fieri, petamus & expectemus auxilium à Deo, & agnoscamus salutaria agi non posse, nisi Deo nos iuuante, vt inquit Christus: Sine me nihil potestis facere. Et Baptista: Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi datum sit ei de cœlo. POMPEIVS, Brutus, Antonius, & alij multi, magna conati sunt, sed Deus alios prouexit. Etsi igitur hæc dicta concionantur de auxilio Dei in bonis & salutaribus actionibus, tamen non est inde ratiocinandum, prorsus nullam esse libertatem electionis humanæ. Ac multo minus hoc sequitur: Omnia bona & mala necessario, & à Deo fieri. Quare dictum Ieremiæ dextre interpretatur, quod videlicet solis humanis consilijs & virib. non possint salutaria effici. DISCAMVS magnum & ingens donum Dei esse, iuuari nos, vt simus organa Dei salutaria in omni administratione, nec deserti simus pestes generis humani, vt Pharao, Nero, Manichæus, & similes, & quotidie nos hoc dictum Christi: Sine me nihil potestis facere, excitet, vt ardentibus votis precemur, vt à Deo regamur. Perspicuum est autem non sequi hinc, Deum esse causssam efficacem peccati. Imo Ecclesia Dei, cum sciat Deum vere, serio & horrifice odisse libidines Neronis, nequaquam dicet eas aut necessario accidisse, aut volente Deo accidisse. OBIICIVNTVR & hæc dicta, Ephes. 1. Electi secundum propositum eius, qui facit omnia secundum consilium voluntatis suæ. Et 1. Cor. 12. Idem est Deus agens omnia in omnibus. Hæc dicta certum est in illis ipsis locis, vbi ponuntur, tantum loqui de Ecclesia & de salutaribus actionibus, quas Deus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

uæ & regit in Ecclesia sua: Nec loqui de vniuersali rerum sustentatione, seu de singulis omniũ animantium motibus. Dextre igitur intelligantur hæc dicta, nec à natiua sententia transferãtur in peruersum. Hoc monet Paulus, non humanis consilijs aut viribus seruari & regi Ecclesiam, sed mirandis Dei operibus. Seruatio Noë in diluuio, defensio populi in AEgypto & in deserto, res gestæ Moysi, Iosuæ, Samuelis, Dauidis, & aliorum piorum, fuerunt, & sunt opera Dei in illis excitata ad iuuandam Ecclesiam, & ad propagationem veræ doctrinæ. Quare hæc dicta consolationes sunt, quæ testantur adesse Deum membris Ecclesiæ suæ, & opitulari suis in periculis & ærumnis. Adiuuat Deus præliantem Dauidem, adiuuat morientem Laurentium, ne abijciat confessionem fractus metu. His igitur dictis & promissionibus nos confirmemus, ac regi nos petamus, sicut sæpe clamat Propheta: Dirige me in veritate tua, & doce me, &c. Omnia agis in Ecclesia tua salutaria, sis in me quoq;, vt in membro tuæ Ecclesiæ, efficax, fac me organon salutare, & vas misericordiæ, &c. Ac horum dictorum explicatio multis alijs similibus lucem affert. Postremo & illud addendum est, Recte dici necessitatem esse duplicem. Alia necessitas nuncupatur absoluta, cum videlicet res aut propositio simpliciter necessaria est, ac poni oppositum prorsus impossibile est, & destructio omnium rerum: vt hæ propositiones sunt necessariæ, necessitate absoluta, Deus est, Deus est essentia intelligens, æterna, immensæ sapientiæ, potẽtiæ, iustitiæ, bonitatis, volens iusta, casta, non volens pugnantia cum sua mente, iniustam crudelitatem, incestas libidines, &c. Sed alia est necessitas consequentiæ, quæ est earum rerum aut propositionum, quæ possent se natura sua aliter habere, sed fiunt necessariæ, vel propter præcedentes causas, vel quia determinatæ sunt. Et in his magna sunt discrimina. Aliter Deus determinat bona quæ vult, cuiusmodi multa expressit, vt mortui certo die resuscitabuntur, hæc est necessaria, necessitate consequentiæ. Aliter determinat mala, quæ non vult, cum videlicet metu cõsiluit, nec sinit grassari vlterius malos. Sic fit necessaria: Pharao persequetur Israëlitas, hæc non est sua natura necessaria, sed res mera contingens. Ac fieri oppositum nõ esset impossibile, sed quia sic mente, dicitur necessaria, necessitate consequentiæ. Hæc puerilis distinctio non est inutilis, & sæpe traditur in scholis, vt consideremus, qui euentus vere pendeant & oriantur à voluntate Dei, qui aliunde oriantur. Hic etiam de Physica necessitate dicendum est, vt ignis necessario calefacit, Sol necessario mouetur, Sed hanc Physicam necessitatem doctrina Ecclesiæ etiam ait esse necessitatem consequentiæ. Sic mouetur Sol, quia Deus hunc ordinem instituit, & mutare potest, vt ostendunt historiæ Iosuæ & Ezechiæ.

Hæc

Hæc alias copiosius traduntur. RECITAVI præcipuas materias, quæ in hac quæstione agitari solent, quibus diligenter consideratis, studiosi dextre de hac tota controuersia iudicare poterunt, & satis perspicue intelligent, nequaquam Stoicas opiniones in Ecclesiam inuehendas esse. Quomodo enim inuocabit Deum is, qui omnia necessario euenire statuit? Deinde & moribus pernicioſum est illud, quod in Tragœdia dicitur: Fati ista culpa est, Nemo sit fato nocens. Sicut & Zenonis seruus dicebat se iniuste plecti, quia fato cultus esset peccare. Tales igitur sermones & opiniones fugiamus. Planè nestius loquitur, cuius hæc sunt verba in secundo libro πολιτικῶν. Omni contentione pugnandum est, ne quis in ciuitate, quam bene regi volumus, vel dicat vel audiat, seu senex, seu iuuenis, seu in epimate, seu in alia narratione, Deum causſam alicubi esse malorum. Quod neq; sancte ita dici potest, neq; vtile est ciuitati, nec secum consentit in explicatione. ADIICIAM explicationem vtilis argumenti, vt mihi videtur, pijs mentibus vtilem. Obijcitur enim: Secunda causſa non agit sine prima. Secunda, vt voluntas Euæ, est proprie causſa peccati, ergo etiam prima. Hac obiectione scio ingenia interdum perturbari, & ex ea perturbatione labi in absurdas opiniones. Etsi autem responsio quædam tenuis & subtilis traditur adhibendum, tamen aliam crassiorem & magis conspicuam tradam, quæ sumta est ex hoc fundamento: Quod Deus adest creaturis, non vt Stoicus Deus, alligatus causſis secundis, vt moueat simpliciter, sicut mouent secundæ, sed vt agens liberrimum sustentans naturam, & suo consilio aliter agens in alijs. VT in corporalibus, etsi sustentat naturam, tamen contra ordinem iussit aliquando Solem regredi, impediuit pluuias toto triennio, ac postea subito dedit largum imbrem, fecit fœcundas anus. Ita quotidie sciamus multa in corporalibus fieri præter vim secundarum causſarum, & tamen Deus ea sustentat. Multi liberantur varijs periculis, in morbis, in aciē, in aqua, vbi secundæ causſæ eos destituunt. Vt igitur inuocatio rectè fieri possit, cogitemus Deum sic adesse suo opificio, non vt Stoici fingunt, alligatum secundis causſis, sed sustentantem naturam, & multa suo liberrimo consilio moderantem. Sic agit Deus cum voluntate, sustentans & iuuans ordine agentem, sed non iuuans ruentem contra ordinem, etsi eam sustentat. Sic enim condidit voluntatem Euæ, vt esset liberum agens, quod posset tueri ordinem, aut deficere. Sic igitur hæc crassa solutio. Secunda causſa non agit sine prima, scilicet sustentante. Hoc vniuersaliter verum est, sed non semper adiuuante. Non enim adiuuat prima effectum quem non vult. Est igitur voluntas Euæ immediata causſa sui actus, cum auertit se à Deo. Nec eodem modo Stoicus & Christianus hanc propositionem intelligit. Stoicus

Secunda causſa non agit ſine prima. Quia Stoici cogitant ſimilem operationem in omnibus, ſeu bonis, ſeu malis, vt eſt copulatio ſexualis maris & fœminæ in procreatione. Sed Chriſtianis neceſſe eſt diſcernere bona & mala. Secunda non agit ſine prima, ſcilicet ſuſtentante: ſed multa facit prima cauſſa præter ſecundas, quia eſt agens liberũ. Et ſecunda libera, vt voluntas Euæ vitioſe agit ſine prima adiuuante, quia talis facultas eſt libertas. Hæc ſit explicatio perſpicua, non nimis tenuis. ALII ſic dicunt, Secunda non agit ſine prima, poſitiuum quiddam efficiens, Secunda, vt voluntas Euæ, agit aliquid delinquens. Hic reſpondent, agit non poſitiue, ſed aberrans ac deficiens. Hæc ſolutio, ſi per priorem exponatur, erit planior, & eam eſſe ſententiam huius obſcuræ ſolutionis, conſentaneum eſt, vt copulatio primæ & ſecundæ cauſſæ talis cogitetur, qualem Deus libere agens vult eſſe, non vt nos copulationem maris & fœminæ cogitamus. DIFFICILES ſunt hæ diſputationes, ideo nos de Deo cogitantes, referamus mentem & oculos ad patefactionem Dei, vt eum ſic agnoſcamus, ſicut ſe patefecit, & ſic ſtatuamus, Deum libere adeſſe & opitulari inuocantibus, ſicut promiſit: Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum. HAEC dicta de ſingulari actione & auxilio inculcentur animis. Nam illa obſcura diſputatio de generali ſuſtentatione non poteſt penitus perſpici, ſicut nec creatio intelligi poteſt. Et in ſumma teneatur hæc propoſitio: Adeſt Deus ſuo opifici, non vt Stoicus Deus, ſed vere vt liberum agens, ſuſtentans creaturam, & multa moderans.

DE HVMANIS VIRIBVS, SEV DE LIBERO ARBITRIO.

VALLA & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideo, quia fiant omnia decernente Deo. Hæc imaginatio orta ex Stoicis diſputationibus, deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionum, imo omnium motuum in pecudibus & dementis. Dixi autem ſupra, non eſſe in Eccleſiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam eſſe neceſſitatem fatalem omnium, ſed aliquam contingentiam concedendam. Non neceſſe fuit Alexandrum interficere Clitum. NEC miſcenda eſt diſputatio de determinatione diuina, quæſtioni de libero arbitrio. Nam cum de voluntate hominis, & de cæteris humanis viribus quæritur, tantum de humana infirmitate diſſeritur, non de omnibus motibus in tota natura. Nos ipſos, mentis noſtræ caliginem, & voluntatis & cordis imbecillitatem conſideremus. Hanc doctrinam de noſtris morbis proponit Eccleſia, non vt Stoicas opiniones ſerat, non vt mentes im-

a plices

plicet perplexis & inextricabilibus disputationibus, sed vt monstret nobis beneficia filij Dei, qui missus est, vt destruat opera Diaboli, qui triste vulnus fecit in humana natura. MONENDI sunt autem rudiores, vt à Physicis sumant distinctiones & appellationes partium hominis, & conferant eas ad phrasin Prophetarum & Apostolorum.

IN homine est pars cognoscens ac iudicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio, in hac parte sunt noticiæ. Altera pars petens, vocatur voluntas, quæ vel obtemperat iudicio, vel repugnat, & sub voluntate sunt appetitiones sensuum, seu affectus quorum subiectum & fons est cor, qui interdum congruunt, interdum pugnant cum voluntate. Est sub voluntate, & locomotiua. Harum exempla copiosior sumatur à Physicis. VOCANTVR autem liberum arbitrium, Mens & Voluntas coniunctæ. Aut vocatur liberum arbitrium, facultas voluntatis ad eligendum ac expetendum ea quæ monstrata sunt, & ad reijciendum eadem: quæ facultas in natura integra longe præstantior fuit, nunc multipliciter impedita est, vt postea ostendemus. Sed iam declaro appellationem communissime. Liberi arbitrij erat, quod Fabricius noluit aurum à Pyrrho oblatum accipere, & quod Antigonus noluit aspicere allatum Pyrrhi interfecti caput. Cæterum in sermone Prophetarum & Apostolorum hæc vocabula sunt, Mens & Cor, quæ ambo sumuntur pro intellectu & voluntate, vera, non simulate aliquid volente, hoc est, Complectuntur iudicium, & appetitiones veras, non simulatas, non externum opus tantum. Extant autem longæ disputationes de vocabulo Liberi arbitrij, quæ ab attentis facile dijudicari possunt. His omissis, de re dicemus.

CVM enim dubitatur, an voluntas humana sit libera, quo quæritur in Ecclesia, an & quatenus voluntas humana possit obsistere Legi Dei. De hac quæstione iudicari non potest, nisi magnitudo peccati, quod nobiscum nascitur, seu naturalis infirmitas consideretur. Item, nisi sciamus Lege Dei postulari non tantum externa ciuilia facta sed perpetuam & perfectam totius naturæ humanæ obœdientiam, iuxta illud: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Nam si natura hominis non esset corrupta peccato, haberet clariorem & firmiorem de Deo noticiam, non dubitaret de voluntate Dei, haberet verum timorem, veram fiduciam, deniq; præstaret obœdientiam integram Legi, hoc est, in natura hominis esset lux firmius stantem de Deo, & essent motus omnes consentientes Legi Dei. Nunc autem natura hominis oppressa morbo originis, plena est dubitationum de Deo, nec vere timet Deum, nec vere confidit ei, nec ardet dilectione, & multæ flammæ sunt vitiosorum affectuum. Cum igitur manifestum sit, naturam hominis nequaquam satisfacere legi Dei, quæritur, quid & quantum facere voluntas possit.

PRIMA

PRIMVM igitur respondeo: Cum in natura hominis reliquum sit iudicium, & delectus quidam rerum, quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: Quare voluntas humana potest suis viribus sine renouatione aliquo modo externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi recte tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iusticiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem, & facere aliqua externa legis opera, manus à cæde, à furto, à rapu continere, & hanc vocat iusticiam carnis. IMO hanc disciplinam etiam non renatis præcipit Deus, & eius violationem tristissimis pœnis in hac vita regulariter punit, vt ostendunt supplicia homicidarum & incestorum. Ideo dicitur: Lex posita est iniustis, id est, ad coërcendos non renatos, & ad puniendos contumaces. Item: Lex est pædagogus, id est, coërcens & docens, & quidem additur (in Christum) quo præconio disciplina honorifice ornata est. Etsi enim disciplina non meretur remissionem peccatorum, nec est iusticia qua coram Deo iusti dicimur, tamen res necessaria est, vt de Christo interim doceri possimus. Nec est efficax Spiritus sanctus in contumacibus, qui perseuerant in delictis contra conscientiam. Sed de causis cur necessaria sit disciplina postea dicemus. Nunc hoc tantum ostendimus ex illis testimonijs, quæ loquuntur de iusticia carnis esse aliquem delectum, id est, libertatem in non renatis, ad externa Legis opera facienda. SED tamen hic sciendum est, hanc ipsam libertatem duabus causis valde impediri, videlicet ab infirmitate quæ nobiscum nascitur, & à Diabolo. Nam quia vitiosi affectus in hominibus sunt acres stimuli, & magna animorum incendia, homines sæpe obediunt illis contra consilium mentis, etiam cum possent se cohibere, si anniterentur, vt Medea inquit: Video meliora, proboq; Deteriora sequor. Et Paulus inquit Ephe. 2. Diabolum efficacem esse in impijs. Hic quoq; disciplinæ rectionem in tota vita multipliciter impedit, ac impellit multos, vt ruant cæci & furentes in tristissima mala. Sicut de Saule & de Iuda manifeste scribitur. Intrauit in eum Sathanas. Et illi magni furores in cultu idolorum, sæuitia Tyrannorum & bellorum ciuilium, vt cum Xanthij & alij multi suas ciuitates ipsi accenderunt, & sese & coniuges, & paruos liberos in ignem coniecerunt, sunt manifesta opera Diaboli. Est ingens igitur imbecillitas generis humani, vt omnium temporum historiæ & quotidiana experientia docet, in qua tantum horribilium miseriarum cernitur, vt sapientes Ethnici omnes valde mirati sint, vnde tantum sit in hac præstanti natura confusionum, & tristissimorum casuum. Sed tamen inter hæc impedimenta manet aliquis delectus, aliqua libertas in mediocribus sanis, regendi externos mores.

SECVNDO. Sed in Ecclesia Dei non tantum dicitur de externis moribus, sed de integra Legis impletione in corde. Mens in non renatis plena est dubitationum de Deo, corda sunt sine vero timore Dei, sine vera fiducia, & habent impetus ingentes contra Legem Dei. Deniq; natura humana oppressa est peccato & morte, nec magnitudo huius mali conspicitur humano iudicio, sed in verbo Dei reuelatur. Hic certum est, homines non habere libertatem deponendi hanc pauitatem nobiscum nascentem, aut deponendi mortem. Hæc magna præcipua generis humani mala intueamur, cum extenuatur libera voluntatis. Non potest voluntas exuere nascentem nobiscum pauitatem, nec potest Legi Dei satisfacere, quia Lex Dei non tantum de externa disciplina & de vmbra operum concionatur, sed postulat integram obœdientiam cordis, vt Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & omnibus viribus, &c. IVDICATA damnat Lex peccatum in natura hominis, non tollit. Et sicut mortem abijcere non possumus, ita pauitatem nascentem nobiscum, quæ pugnat cum Lege Dei, non possumus exuere. Hæc mala agnoscenda sunt, vt è regione beneficia Christi conspiciantur, qui tollit peccatum & mortem, & instaurat naturam humanam. Dixi iam de præcipuis malis, quæ non potest tollere voluntas humana. Eatenus igitur voluntas est captiua, non libera, scilicet ad tollendam naturæ pauitatem & mortem. TERTIO de actionibus spiritualibus quæritur. Nam ab initio mundi viua membra Ecclesiæ fuerunt, & sunt, quæ reguntur non solum humanis viribus, aut humana diligentia, sed in quibus Spiritus sanctus accendit motus spirituales, agnitionem Dei, timorem, fidem, dilectionem, & alias virtutes, in alijs magis, in alijs minus excitatas. Rident hæc Philosophi & Pelagiani, sed tamen verissimum est, effundi Spiritum sanctum in corda credentium. Sicut in Zacharia dicitur: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Et sciamus amplissimam consolationem nobis proponi, quæ in tanta nostra imbecillitate semper in conspectu nobis esse debet. INGENS & inenarrabile beneficium Dei est, quod promittitur nobis auxilium Spiritus sancti. Sicut Christus inquit: Quanto magis pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Nisi iuuaremur Spiritu sancto, multo tristiores lapsus, & atrociores confusiones morum acciderent, vt fuerunt, & sunt Ethnici & Anabaptistici furores. Hæc autem sententia tenenda, & vera est: Voluntas humana non potest sine Spiritu sancto efficere spirituales effectus, quos Deus postulat, scilicet verum timorem Dei, veram fiduciam misericordiæ Dei, veram dilectionem Dei, tolerantiam & fortitudinem in afflictionibus, in adeunda morte, vt superarunt mortem ingenti ardore Stephanus, Laurentius, Agnes, & alij innumerabiles.

TERTIO

TESTIMONIA colligenda sunt, & vt refutentur Pelagiani, vt nosipsos accendamus ad petendum auxilium Spiritus sancti. Item, vt discamus eos qui non reguntur Spiritu sancto, non esse viua membra Ecclesiæ. ROMA. 8. Qui ducuntur spiritu Dei, hi sunt filij Dei. Item: Si quis spiritum Christi non habet, is non est Christi.

HAE duæ sententiæ satis perspicuæ sunt, & plane testantur hæredes vitæ æternæ donari & regi Spiritu sancto. Et certum est spiritum Dei in his dictis non significare rationem, sed Spiritum sanctum à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo procedentem, & missum in corda piorum, & accendentem agnitionem Dei per Euangelium, & motus congruentes Legi Dei. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Significat enim ψυχικὸς homo, viuentem vita naturali, hoc est, sensu & ratione naturali, sine Spiritu sancto. Sic enim eo loco discernit Paulus animalem à spirituali. Quanquam enim homini naturaliter impressa est noticia quædam Legis diuinæ, tamen accedunt magnæ dubitationes de prouidentia, & multo tristior dubitatio est de Euangelio, an recipiamur, an exaudiamur, de quibus tenebris suum quisq; cor consulat, an vere statuat Deum iratsci peccatis, an vere statuat se recipi, exaudiri, iuuari in afflictionibus. In hac consideratione securi & otiosi animi, aut fugientis Deum, intelligitur dictum Pauli: Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, id est, non vere statuit Deum iratsci peccato, nec sentit iram, nec vere timet Deum, vt Dauid committens adulterium, nondum sentit iram Dei, sed postea sentit, rursus accensus à Spiritu sancto. Item, Saul fugit Deum, non inuocat, non statuit se iuuari à Deo, non confidit Deo. IOHAN. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnum Dei. Iohan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi quem pater traxerit. Item: Sine me nihil potestis facere. ET Iesa. 59. Veniet Sion redemtor ijs qui redeunt ab iniquitate in Iacob. Hoc fœdus meum cum eis dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, nec ab ore seminis tui in sempiternum. Hæc verba dulcissimam Ecclesiæ descriptionem continent, ac docent quæ sit, & vbi sit Ecclesia, & quæ habeat propria beneficia Dei. Ille coetus est Ecclesia, qui sonat Euangelium traditum Prophetis & Apostolis, & ibi sunt viua membra Ecclesiæ, habentia Spiritum sanctum, & hæc habet propria beneficia, verbum Dei, remissionem peccatorum, Spiritum sanctum & vitam æternam. SCIENDVM est autem, Spiritum sanctum efficacem esse per vocem Euangelij auditam, seu cogitatam, vt Galat. 3. dicitur: Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Ac sæpe dictum est, cogitantes de Deo oportere ordiri à verbo Dei, non quærere Deum sine suo verbo. Cumq;

ordimur à verbo, hic concurrunt tres cauſſæ bonæ actionis, verbum Dei, Spiritus ſanctus, & humana voluntas aſſentiens, nec repugnans verbo Dei. Poſſet enim excutere, vt excutit Saul ſua ſponte. Sed cum mens audiens ac ſe ſuſtentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, ſed adiuuante etiam Spiritu ſancto conatur aſſentiri, in hoc certamine voluntas non eſt otioſa. VETERES dixerunt: Præcedente gratia comitante volũtate, bona opera fieri. Sic & Baſilius inquit: μόνον θέλησον, καὶ θεὸς προαπαντᾷ. Tantum velis, & Deus præoccurrit. Deus anteuertit nos, vocat, mouet, adiuuat, ſed nos vicissimus, ne repugnemus. Conitat enim peccatum oriri à nobis, non aduersante Deo. Chryſoſtomus inquit: ὁ δὲ ἕλκων, τὴν βούλησιν ἕλκει. Sicut & in illo ipſo loco Iohannis dicitur: Omnis qui audit à Patre, & diſcit, venit ad me. Diſcere iubet, id eſt, audire verbum, non repugnare, ſed aſſentiri verbo Dei, non indulgere diffidentiæ.

HAEC ſunt perſpicua, ſi in veris doloribus, in vera inuocatione experiamur, qualis ſit lucta voluntatis, quæ ſi ſe haberet vt ſtatua, nullum prorſus certamen, nulla lucta, nulli angores eſſent in ſanctis. Cum autem ſit certamen ingens & difficile, voluntas non eſt otioſa, ſed languide aſſentitur, & niſi promiſsionibus & exemplis interuocandum ſubinde commonefieret, ac iuuaretur à Spiritu ſancto, rueret in deſperationem. VIDI multos non Epicureos, quicum eſſent in aliquo mœrore propter ſuos lapſus, diſputabant, quomodo ſperem me recipi, cum non ſentiam in me transfundi nouam lucem, & nouas virtutes: Præterea ſi nihil agit liberum arbitrium, interea donec ſenſero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ, & alijs vitioſis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium eſt, & ab hoc errore mentes abducendæ ſunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, ſed volentes & libere repugnant Deo, toties tam illuſtria teſtimonia ſuæ præſentiæ oſtendenti. NEC admittendi ſunt Manichæorum furores, qui fingunt aliquem eſſe numerum hominum, quos vocant ὑλικοὺς καὶ χοϊκούς, qui conuerti non poſsint. Nec fit conuerſio in Dauide, vt ſi lapis in ficum verteretur. Sed agit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cum audiuit obiurgationem & promiſsionem, volens iam & libere fatetur delictum. Et agit aliquid eius voluntas, cum ſe ſuſtentat hac voce, Dominus abſtulit peccatum tuum. Cumq; conatur ſe hac voce ſuſtentare, iam adiuuatur à Spiritu ſancto, iuxta illud Pauli: Euangelium eſt potentia Dei, ad ſalutem, non repugnanti, id eſt, non contemnẽti promiſsionem, ſed aſſentienti & credenti. Item: Euangelium eſt miniſterium Spiritus. Item: Vt promiſsionem Spiritus accipiamus per fidem.

Si tantum expectanda esset illa infusio qualitatum sine vlla vlra actione, sicut Enthusiastæ & Manichæi finxerunt, nihil opus esset ministerio Euangelico, nulla etiam lucta in animis esset. Sed infans Deus ministerium, vt vox accipiatur, vt promissionem mens cogitet, & amplectatur, & dum repugnamus diffidentiæ, Spiritus sanctus simul in nobis sit efficax. Sic igitur illis qui cessationem suam excusant, quia putant nihil agere liberum arbitrium, respondeo: Imo mandatum Dei æternum & immotum est, vt voci Euangelij obtemperes, vt Filium Dei audias, vt agnoscas mediatorem. Quam tetra sunt hæc peccata, nolle aspicere donatum generi humano mediatorem Filium Dei? Non possum inquies: Imo aliquo modo potes, & cum te voce Euangelij sustentas, adiuuari te à Deo petito, & sentio Spiritum sanctum efficacem esse in ea consolatione. Scito velle Deum hoc ipso modo nos conuertere, cum promissione excitati luctamur nobiscum, inuocamus & repugnamus diffidentiæ nostræ, & alijs vitiosis affectibus. Ideo veteres aliqui sic dixerunt: Liberum arbitrium in homine facultatem esse applicandi se ad gratiam, id est, audit promissionem, & assentiri conatur, & abijcit peccata contra conscientiam. Talia non fiunt in Diabolis. Discrimen igitur inter Diabolos & genus humanum consideretur. Fient autem hæc illustriora, considerata promissione. Cum promissio sit vniuersalis, nec sint in Deo contradictoriæ voluntates, necesse est in nobis esse aliquam discriminis causam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id est, necesse est aliquam esse actionem dissimilem in his duobus. Hæc dextre intellecta vera sunt, & vsus in exercitijs fidei, & in vera consolatione, cum acquiescunt animi in filio Dei monstrato in promissione, illustrabit hanc copulationem causarum, verbi Dei, Spiritus sancti, & voluntatis. Praeterea si de tota vita piorum loquamur, Etsi est ingens imbecillitas, tamen aliqua est libertas voluntatis, cum quidem iam à Spiritu sancto adiuuetur, & agere aliquid in externis lapsibus cauendis possit: Cum Ioseph resisteret illecebris adulteræ, concurrebant hæ causæ, Verbum Dei, & Spiritus sanctus mouens mentem, vt verbum ardentius cogitaret: Mens cogitans quanta ruina secutura esset, si Diabolo obtemperaret, videlicet, amissio donorum, æterna ira Dei, pœnæ in hac vita & futura, præterea multi lapsus, & multa scandala, his cogitationibus mota voluntas assentiebatur, & confirmabat eam languentem Spiritus sanctus, & flammas in eande reprimebat, & excitabat timorem Dei & fidem, quæ acquiescebat in Deo, adibat pericula, & petebat gubernationem & exitus bonos. Hic voluntas non erat otiosa, sed repugnabat ipsa illecebris, & mandabat oculis & pedibus, vt vitarent occasionem lapsuum. Hæc exempla declarant causas bonarum actionum.

IDEO autem hæc omnia dicta sunt, vt fiat vtrunq; , videlicet, Spiritus sancti auxilium amplificetur, & acuatur nostra diligentia, sicut Christus inquit: Dabit Spiritum sanctum petentibus, non aut aspernantibus, otiosis, repugnantibus, petulanter ruentibus ex alijs sceleribus in alia. Et alio loco inquit; Habenti dabitur, & à non habente etiam id quod habet, auferetur. Et Paulus iubet cauere, ne frustra gratiam acceperimus. SAEPE multumq; repetas istum dictum Christi: Dabit Spiritum sanctum petentibus, & diligenter cogita, quantum munus promittat, & quoties quam ardenter debeat petere; Petite, inquit, & accipietis. Hoc si faciemus, proficere nos experiemur. Accendetur enim fides ad petendum, & animaduertemus nos propter diffidentiam negligentius petere. Diffidentia autem fit, quia negligimus cogitationem huius præcepti, & huius promissionis Christi. QVARTO. Consideranda est & querela de obiectis & successibus extra nos. Aliud est enim de illis loqui, aliud loqui de electione voluntatis in re quam prospicit. Multa enim accidunt homini inextricabilia humano consilio, quæ non tantum à nobis oriuntur, vt cum Dauid pellitur in exilium scelere filij. Item multi sunt errores humani in deliberatione, vt Iosias putat se recte facere, quod bellum infert AEgyptio. DE his periculis concionantur multa dicta in Prophetis, vt Ierem. 10. Scio Domine, quod non est hominis via eius, & viri dirigere gressus suos. Viam intelligit vocationem, de qua manifestum est non posse prospici omnia pericula, & euentus ac successus non esse in nostra potestate. Vocatur Moyses, vt ducat populum ex AEgypto, sed nequaquam præuidet totos quadraginta annos in locis desertis tantam multitudinem vagaturam esse, vbi deerant aquæ & frumentum, & propter peccata populi, & propter seditiones gubernationem fore inquietam, & sciebat successus non habere in manibus, sed à Deo regendos esse. Ideo inquit Ieremias: Viam hominis non esse in nostra potestate, id est, vocationem non posse regi tantum humanis consilijs, seu humana diligentia, nec felicem esse gubernationem, nisi Deus adiuuet. SIC & Baptista inquit. Non potest sibi homo quicquam sumere, nisi datum sit ei de cœlo. Ezechias est felix in gubernatione, quia à Deo adiuuatur. Achas non est felix, quia non adiuuatur à Deo. Antonius vult solus dominari, sed non erat ei datum de cœlo, sed dabatur Augusto. Hæc dicta non tollunt libertatem voluntatis, quod ad electionem attinet in his quæ præuisa sunt: Sed loquuntur de obiectis extra nos, & de euentibus, ad quos concurrunt aliæ plures causæ, præter nostram voluntatem, vt sola Pompeij voluntas non potest esse causa victoriæ.

QVANQVAM igitur est aliqua libertas in electione, tamen interim & hæc impedimenta consideremus, vt discamus deponere

nisi fiduciam, & petere auxilium à Deo. Valde multa accidunt hominiinextricabilia humanis consilijs. De his discamus precationem habbat, 2. Paralip. 20. Cum ignoramus quid faciendum sit, oculi nostri ad te Domine respiciunt. Et Christus ideo inquit: Non relinquam vos orphanos. Item: Dabo vobis Spiritum paracletum, &c. Aperit Deus, & inextricabilia expedit, & sanat errata, sicut inquit Psalmus: Prope est Dominus inuocantibus eum in veritate. Item: Alleuat Dominus omnes qui corruunt. Item: Commenda Domino viam tuam, & ipse faciet. Et Paulus inquit: Deus qui efficit vt velitis, efficiat etiam vt perficiatis, vt ipsi grata fiant. Hæc admonitio & consolatio semper animis inculcanda est: Es magistratus, gubernas Ecclesiam, aut iuuentutem, aut familiam, præuidebis quædam, & hæc recte administrabis mediocri diligentia, sed scito, in eo ipso successus bonos secuturos esse, si te Deus adiuuet, vt dicitur: Nisi Dominus ædificauerit domum, &c. Præter hæc etiam multa pericula accident improuisa, quæ non poteris discutere, hæc à Deo discuti petas. Incident & errata quædam, hæc sanari petas, vt mirando modo correxit Deus erratum Ionæ. Hæc impedimenta libertatis quotidie experimur. Sed ideo de hac quæstione confusiora sunt iudicia, quia homines magna ex parte tanquam ebrij, sine disciplina, sine diligẽtia, sine vllis exercitijs fidei & inuocationis viuunt. Tales quomodo possunt discernere gradus actionum, aut discrimina obiectorum? Pauli est, ne accersat sciens corruptelas doctrinæ, per ambitionem, vel auaritiam. Hæc aliquo modo sunt in potestate eius. Sed vt sit vocatio felix & efficax, solius Dei donum est. Est & hoc Dei donum, ne ignarus vel errore implicetur corruptelis doctrinæ, aut alijs vitijs, ideo magna cura orat, se à Deo regi & iuuari.

Nunc dicam de dicto Ecclesiastici, Deus reliquit hominem in manu consilij sui. Amplissima laus est, si cum aliqua moderatione intelligatur. Certe nunc in hac naturæ infirmitate multa sunt impedimenta libertatis. Primum naturæ corruptio, propter quam notitia de Deo in mentibus nostris obscura est, & voluntas & cor à Deo aberrant, nec habent acrem sensum timoris Dei, nec ardent fiducia & dilectione Dei, & rapiuntur multis vitiosis motibus. Secundum impedimentum est Diabolus, qui horribili odio Christi obijcit occasiones, quibus implicat homines varijs laqueis & peccatis, & admissas flammas cupiditatum auget, vt in Cain, Saule, Iuda, & alijs. Tertium impedimentum est in hac vitæ confusione mentes ipsa negotiorum & periculorum, in quibus quotidie multa improuisa & inextricabilia præter opinionem hominum offeruntur, vt Dauid non præuidit seditionem filij. Et vulgo dicitur: Nescis quid vesper serus vehat.

CVM igitur tanta sint impedimenta libertatis in hac corrupcione naturæ, illa gloriosa oratio: Deus reliquit hominem in manu consilij sui, non est sine aliqua interpretatione accipienda. Vera est quidem hæc laus libertatis de integra natura. Tunc fuisset homo in manu consilij sui, id est, non fuisset impedita libertas, nec naturæ tenebris & prauitate, nec à Diabolo, nec à negotiorum fluctibus, sed electio & facultas recte agendi fuisset liberrima. Nunc vero in hac imbecillitate interiores motus congruentes legi Dei, non accendantur sine Spiritu sancto. Imo etiam exterior disciplina sæpe impeditur, vt supra dictum est. Quare si quis contendit dictum Ecclesiasticum de præsenti natura accipiendum esse, necesse erit addi magnam restrictionem, videlicet, Deus reliquit hominem in manu consilij sui, scilicet, vt per sese ruere possit ad malum, & adiutus à Spiritu sancto recte facere possit. Nam & tunc voluntas non est otiosa, nec habet se vt statua, vt Ioseph experitur, qui ipse luctatur secum, nec imprimitur ei motus spiritualis vt statuæ. Fit autem voluntas, adiuuante Spiritu sancto, magis libera, id est, circumspectius & constantius agens, & ardentius inuocans Deum. POSTREMO hic recitanda sunt duo dicta Hieronymi, quæ sæpe citantur, & indigent interpretatione. Alterum est: Anathema sit, si quis dixerit Deum impossibilia præcepisse. Quæcunq; fuit occasio huius dicti, certe illi qui citant & inculcant, ostendunt se non cogitare caussas, cur lex Dei lata sit. Politica sapientia iudicat, leges ferri tantum ideo vt fiant. At lex Dei lata est præcipue ob hanc caussam, vt exter iudicium Dei aduersus peccatum, Deus vult conspici iram suam, & voce Legis ostendit nobis peccata nostra. Iustum erat, diligi Deum ex toto corde: Quia igitur tales non sumus, iudicat & accusat nos lex & iram nobis denuntiat. Altera deinde caussa est, vt incoetur lex Dei in his, qui iam agnoscunt mediatorem, & reconciliati sunt, & in his incoatur, adiuuante Deo. ITAQVE cum audis hanc vocem, Lex est impossibilis, non consulenda est politica sapientia, nec cogitandum de disciplina externa, sed negat Paulus tolli iram Dei per Legem, negat & Legi satisfieri in hac imbecillitate naturæ. ITEM Rom. 3. Non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Hic fateor fieri opera. Est ergo quod ad illa externa opera attinet, lex possibilis, sed negat propter hæc opera hominem iustum esse, aut Legi satisfactum esse. Non enim auferunt peccatum & iram Dei, vel tenebras in mente, & auersionem à Deo in voluntate & corde. ETSI igitur offenduntur viri politici, cum Lex Dei dicitur impossibilis, tamen id dictum verum est de hac corrupta natura, & necesse est fecere Ecclesiam, vt discrimen legis Dei, quæ iudicat interiora peccata, & legum humanarum, quæ tantum loquuntur de externa disciplina,

cessiatur. Item, vt magnitudo beneficiorum Christi agnoscatur, quo tollit peccatum, quia lex nō tollit, Ideo est mediator, vt prō. ipsam simus iusti: Quia Lege non sumus iusti. Ideo donat nobis spiritum sanctum, vt in tanta infirmitate tamen incoetur Lex, & fiant opera salutaria nobis & alijs, & reprimatur Diabolus insidians vni-uersogeneri humano. NVNC & alterum dictum consideretur: anathema sit, si quis dicit, Legē posse fieri sine gratia. Breuitas huius scripti etiam postulat explicationem. Nam gratia non tātum intelligatur de auxilio Spiritus sancti, sed vtrunq; complectamur, gratuitam imputationem, quæ fit propter Christum, & auxilium Spiritus sancti. Primum enim oportet operibus prælucere agnitionem Christi, & fidem in Christum. SIC ergo primū intelligatur gratia. Lex Dei fit per gratiam, id est: Quia fide propter Christum recepti sumus, & facti membra Christi, certo iam placemus Deo, perinde ac si Legem integre fecissemus. Hæc est ingens bonitas, ita sepeliri peccatum, & nos indignos recipi. DEINDE intelligatur gratia etiam de auxilio, quo multipliciter opus est. Mentes sunt accendendæ luce vera, & retinendæ in verbo Dei. Motus fidei in corde excitandi sunt, monendæ etiam mentes sunt, vt suscipiant salutaria nobis & alijs, vt David monebatur ad exitiosa, cum suo aliquo humano consilio cogitasset de numerando populo. Semper igitur petamus, vt & Deo placenta, & utilia nobis & Ecclesiæ faciamus. Ac neutrum fieri potest, nisi Deo non adiuuante & gubernante. Certum est autem, velle eum nobis adesse & opem ferre, cum petimus, vt Christus clare inquit: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus?

HÆC si in vita experiremur, multo clarius intelligi doctrina posset. Sed quia pauci petunt auxilium, imo quadam desperatione fugientes Deum, quærunt humana consilia: ideo non perueniunt ad agnitionem harum promissionum & beneficiorum Christi. Quare hanc ignauiam & diffidentiam excutiamus, & agnoscentes magnitudinem nostrarum miseriarum & periculorum, excitemus nos ad veram inuocationem. In hac sentiemus promissiones Dei veras esse, sicut dicitur: Petite & accipietis. Item: Prope est Dominus omnib. inuocantibus eum in veritate. VT autem iam in dicto Hieronymi vtrunq; complexi sumus, Lex fit per gratiam, id est, imputatione propter Christum, & auxilio Spiritus sancti. (Nam etiam cum incepta est obœdientia, tamen adhuc procul absumus à perfectione legis, sed placemus propter Christum.) Ita vtrunq; complectamur in hoc dicto: Lex per fidem stabilitur. Primum imputatione: Quia propter Christum accipimus reconciliationem, sine qua lex tantum res est damnationis. Deinde, quia fide accipitur Spiritus sanctus, & incipitur & placet obœdientia propter Christum.

DE

ETsi omnes gentes vident horrendam confusionem, vitia & calamitates tristissimas generis humani, ac sentiunt onus peccati, tamen sola Ecclesia Dei docet, & vnde sit, & quid sit peccatum, & audit verbum Dei de ira diuina, & de pœnis præsentibus & æternis. Etquanquam sapientia humana docet regere mores, improbitatemque facta contra rationem, tamen non agnoscit hoc quod est proprium peccati ratione, videlicet, reatum coram Deo, seu iram Dei. Videt Alexander se turpiter fecisse, cum interfecit Clitum, & dolet propterea, quod contra naturæ iudicium fecit, sed non dolet quod Deum offenderit, non dolet se reum esse coram Deo. Sed Ecclesia monstrat iram Dei, & docet, longe maius malum esse peccatum, quam putat humana ratio. Nec arguit Ecclesia tãtum externas actiones, pugnantes cum lege Dei, aut ratione, sicut Philosophia, sed arguit radicem & fructus, interiorem caliginem mentis, dubitationes de voluntate Dei, auersionem voluntatis humanæ à Deo, & contumaciam cordis contra legem Dei. Arguit & ignorationem & contemtum filij Dei. Hæc sunt tristia & atrocia mala, quorum magnitudo enarrari non potest. Ideo Christus inquit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, eo quod non credunt in me, & de iustitia, eo quod vado ad Patrem, & de iudicio, eo quod princeps mundi iam iudicatus est.

HAEC est concio prorsus aliena à politicis iudicijs. Ideo dicit argui mundum à Spiritu sancto, voce Euangelij, non humanis & ciuilibus iudicijs, & argui de hoc peccato, videlicet de contemtu filij Dei, quod Euangelium & beneficia Christi aspernentur homines, nec accedant ad Deum fiducia filij Dei, sed maneant in perpetuis dubitationibus, & fugiant Deum, aut fingant cultus & idola horribili audacia.

DEINDE inquit: Etiam arguet mundum de iustitia, Nam impij pientes putant iustitiam esse, qualemcunq; disciplinam, seu obedientiam vniuersalem, vt vocant, iuxta leges. Sed longe aliam iustitiam affert Euangelium. Nam disciplina illa humana nec peccatum aufert mortem tollit, sed iustitia coram Deo, qua Deus nos reputat iustos acceptos, & hæredes vitæ æternæ, abolet peccatum & mortem, &c. inquit: Hæc est meus transitus ad Patrem, id est, mea pro vobis passio & satisfactio, & transitus ad regnum, in quo pro vobis sum petuus mediator, sanctifico & viuifico vos ad vitam æternam, tollo peccatum & mortem. Hic transitus ad Patrem, & hoc regnum Christi iustificat nos. TERTIO addit, De iudicio. Mundus semper monuit & mouebit ingentia certamina contra hanc doctrinam. damnauit & damnabit Filium Dei, & Diabolus incitat sua organa ad blasphemia

blema iudicia & crudelitatem, sicut hæreses, blasphemiæ, & sæ-
uorum temporum ostendunt. Sed hi furores Diaboli non de-
bent Ecclesiam. Semper enim confirmabit Spiritus sanctus Eccle-
sia opponat se impijs iudicijs, & vincit Ecclesia tandem, quia Dia-
bolus condemnatus est. Quare eius iudicia & furores Deus confun-
det.

CVM igitur Spiritus sanctus voce ministerij Euangelici
arguit mundum, & ostendit vnde & quid sit peccatum, & quantum
malum sit, necesse est audire Spiritum sanctum docentem, nec intelli-
gi beneficia Christi possunt, si ignoretur quid sit peccatum. Imo pro-
pter hanc ipsam caussam Deus & voce ministerij & ingentibus cala-
mitatibus concionatur Ecclesiæ, vt agnoscamus iram aduersus pec-
catum, & confugiamus ad filium Mediatorem. Et Christus doctrinæ
summam in Ecclesia ita comprehendit: Ire prædicantes pœnitentiā
& remissionem peccatorum in nomine meo. Complectitur autem
agnitionem peccati, id est, pauores qui existunt agnita ira Dei aduer-
sus peccatum. Et Paulus in epist. ad Romanos præcipuè hoc agit, vt
hos tres locos declaret, quid sit peccatum, quid Lex efficiat, quid gra-
tia Christi sit & efficiat. Sciamus igitur doctrinam horum locorum
oportere perspicuam, sinceram & explicatam in Ecclesia extare.

VSITATVM est autem in docendo à definitionibus orditi,
quare & peccati definitio primum constituenda erat. Sed video scri-
ptores, qui ediderunt quæstiones in Longobardum, non tradidisse
eam communem definitionem, conuenientem peccato, originis &
peccato actuali, fortasis quia ita cogitarunt, non posse tradi com-
munem definitionem: Quia peccatum actuale facit reos propter no-
strum factum, at originale reos tenet tum propter alienum lapsum,
tum propter nostram immundiciem, quæ nascitur nobiscum.

DEINDE fingunt ipsi & hoc, Legem Dei tantum actualia pec-
cata damnare, quod falsum esse constat ex septimo capite ad Rom.

NOMINIS ratio in Scripturis manifesta est, peccatum pro-
prie significare quiddam reum ac damnatum à Deo, nisi fiat remissio.
Hæc generalis descriptio conuenit peccato originis & actuali. Sed
quia tantum sit mentio relationis, scilicet reatus, quærit mens etiam
propter quod homo reus est. Ideo hac definitione vtor, & optarem
eam aliquam in Ecclesia, multorum doctorum & piorum iudicijs
compositam: Peccatum est defectus, vel inclinatio, vel actio pugnans
cum lege Dei, offendens Deum, damnata à Deo, & faciens reos æter-
næ iræ, & æternarum pœnarum, nisi sit facta remissio. In hac defini-
tione genera sunt, defectus & inclinatio, quæ congruunt ad malum
originis. Actio comprehendit omnia actualia, interiora & exteria.

DIFFERENTIA communis est, pugnans cum lege Dei.
Non lex non tantum concionatur de actionibus, vt dicunt aduer-
sarij,

sarij, sed etiam damnat tenebras, defectus, & prauas inclinationes in natura hominis, vt Rom. 7. Paulus acerrime contendit. Deinde addita sunt propria, damnata à Deo, offendens Deum, & faciens reos iræ & pœnarum, &c. Hanc proprietatē Ecclesia præcipue inculcat. Nam ratio intelligit vitia contra legem Dei esse, sed iram Dei posse negligit. Præcipua igitur hæc proprietas considerāda est, quoties nominatur peccatum, vt sciamus intelligi quiddam reum & damnatū ideo.

SVMTA est autem hæc definitio ex his verbis: Maledictus qui non manet in omnib. quæ scripta sunt in Lege. Peccatum denique obœdientiam maledictam à Deo. Et intelligatur inobœdientia non tantum actualis, sed vniuersa quæ est in natura hominis aduersus legem. Est autem atrox additio, dici maledictum a Deo, id est, quiddam quod Deus iratus reijcit, & propter quod creaturam abijcit in horribiles pœnas. Congruunt etiam cum hac definitione verba Pauli Rom. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem, &c. Et Rom. 4. inquit Paulus: Per legem peccatum fit excellenter peccatum, id est, Lex monstrat iram Dei, qua agnita, intelligimus nostram immunitatem non esse leue malum, sed esse quiddam reum, damnatum, maledictum à Deo, quod comitantur horribiles pœnæ. Quoties ergo nominatur peccatum, discernatur hæc appellatio in Ecclesia, à philosophica appellatione vitij: Nam Ecclesia concionatur de iudicio, de ira Dei. SI quis imaginatur peccatum originis tantum esse reatum propter lapsum Adæ, sine prauitate in nobis, errat. Si quis autem contendit, nascentes esse reos & propter Adæ lapsum, & propter prauitatem nobiscum nascentem, non impedio, quo minus addat eam particulam definitioni, quod peccatum sit tum reatus propter Adæ lapsum, tum defectus vel inclinatio, vel actio pugnans cum lege Dei, &c. Sed nolo tenuissime omnia limare. Hoc constat, propter Adæ lapsum posteritati deesse eam lucem, quæ fulsit in natura integra, & rectitudinem voluntatis & cordis, ac propter hæc mala nascentes esse reos, non dubium est. CONSTITVTA autem definitione peccati in genere, deinde de speciebus dicatur de originali & alijs, nec seramus λογομαχίας & cauillationes verborum, sed res necessarias in Prophetica & Apostolica scriptura, & testimonijs eximiorum scriptorum veterum traditas retineamus, quas si alij melius explicant, libenter ipsorum sermone vtamur. Non enim de verbis pugnamus, sed res necessarias exponimus. Mihi non displicet retinere Melanthonis descriptionem.

DE PECCATO ORIGINIS.

PECCATVM originis est carentia iusticiæ originalis, debitæ esse. Sed hæc descriptio breuis & obscura, indiget longiore enarratione.

...ite. Necesse est enim quæri quid significet iusticia originalis. Ad hanc declarationem necesse est: Iusticia originalis fuit accuratio humani generis coram Deo, & in ipsa natura hominum lux mente, qua firmiter assentiri verbo Dei poterat, & conuersio voluntatis ad Deum, & obœdientia cordis congruens cum iudicio Legis Dei, quæ menti insita erat. HAEC omnia complexam esse iusticiam originis, intelligi potest ex hoc dicto: Homo conditus est ad imaginem & similitudinem Dei, quod interpretatur Paulus, ac docet, imaginem Dei esse mentem agnoscentem Deum, & voluntatem liberam, iustam, & congruentem cum Lege Dei, sicut Ephes. 4. dicitur. Conditus homo in iusticia & sanctitate vera. Veram sanctitatem vocat omnes virtutes, vero corde relatas ad hunc finem, vt Deo obœdientia præstaretur, vt Deus diligeretur & celebraretur. Postquam igitur constitutum est, quid significet iusticia originalis, deinde opposita priuatio vtcunq; declarari potest. PECCATVM originis est carentia iusticiæ originalis, id est, est in natis ex virili semine amissio lucis in mente, & auersio voluntatis à Deo, & contumacia cordis, ne possint vere obœdire Legi Dei, secuta lapsum Adæ, propter quam corruptionem nati sunt rei & filij iræ, id est, damnati à Deo, nisi fuerit facta remissio. Si quis vult addere, natos etiam propter lapsum Adæ reos esse, non impedio. Reuera autem perpetua Ecclesiæ sententia est, Prophetarum, Apostolorum, & scriptorum veterum, Peccatum originis non tantum esse imputationem sed in ipsa hominum natura caliginem & prauitatem, vt dixi. Idq; copiosius declarabo in testimonijs, & congruent Augustini, Hugonis, & Bonauenturæ dicta ad hanc sententiam, etiamsi alij recentiores magis prophani, nonnihil discesserunt à veteri sententia, & inextricabiles cauillationes finxerunt. Sed Hugo præclare dicit: Peccatum originis esse ignorantiam in mente, & inobœdientiam in voluntate.

TESTIMONIA.

POSTQVAM tradita est definitio, testimonia addamus, quæ affirmant, omnes homines nascentes ex virili semine afferre secum peccatum, vt sciant hanc doctrinam non ex disputationibus recentium scriptorum natam esse, sed vere traditam a Spiritu sancto, per Prophetas & Apostolos. ESTQVE proprius locus huius doctrinæ in 5. Cap. ad Romanos: Vnius delicto omnes mortui sunt, ergo alij sunt rei propter Adæ lapsum. Et ne intelligatur cæteros reos tantum esse sine aliqua propagatione corruptionis, addit: Mors peruasit in omnes, quia omnes peccauerunt. Hebraica phrasis est Peccauerunt, id est, rei sunt, & habent peccatum, rem malam & damnatam. Et tantum actualia delicta essent peccata, vnusquisq; tantum reus

esset

esset sui facti. Nunc cum clare dicat, nos reos esse propter Adæ delictum, testatur aliud quoddam in natura peccatum esse, præter actualia delicta. Et ne id peccatum intelligatur tantum imputatio seu reatus, verborum pondera obseruanda sunt. Omnes peccauerunt, id est, in omnes propagatum est malum, quod est peccatum.

ITEM: Peccatum regnauit, Mors regnauit, id est, homines oppressi sunt ira Dei, sunt sine luce diuina, & ruunt in horribiles [illegible]res & æternum exitium. Sicut Roman. 3. dicitur: Omnes [illegible] gloria Dei, id est, ea gloria, quam Deus iudicat esse gloriam, [illegible] viuificat. SED multo clarius ex 7. & 8. Cap. ad Roman. [illegible]mus, Peccatum originis non tantum esse imputationem seu [illegible]tem, qua ad mortem obligati sumus, sed etiam in ipsa natura hominis propagatum malum. Roman. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Vocat enim legem membrorum quiddam in nobis repugnans Legi Dei, videlicet defectus & prauas inclinationes. ET Roman. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Nam Legi Dei non subijcitur, nec subijci potest. Hæc est tristis & horribilis descriptio generis humani. Nam verba clare ostendunt, non dici de actuali malo tantum, sed etiam de malo hærente in ipsa natura, quod vocat inimicitiam aduersus Deum. Quid atrocius dici potest, quam naturam hominis inimicam esse Deo? hoc est, circumferre secum assidue caliginem & dubitationes de Deo, securitatem negligentem Deum, diffidentiam fugitantem Deum, & multiplicem contumaciam. Hæc arcana mala non intelligunt securi & prophani, sed Ecclesia in contritione aliquo modo ea cognoscit. EPHES. 2. Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Hebraica phrasis est, Filij iræ, id est, rei seu damnati. Affirmat ergo & posteros Abrahæ, & cæteros homines damnatos esse, non tantum propter actualia delicta, sed etiam propter naturæ malum, quod ex ipsa propagatione nobisuum afferimus, non accersimus exemplo. Et quale sit hoc naturæ malum, declarant sententiæ, quas citaui ex 7. & 8. Capite. IOHAN. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum Dei. Cum necessaria sit regeneratio, manifestum est, veterem naturam ream & immundam esse.

ADDANTVR & Prophetarum dicta, Psalm. 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Deplorat enim non matris peccatum, sed suum. Ego ita conceptus sum, vt statim cum formarer, in mea massa, ac in me ipso fuerit peccatum, id est, non reatus tantum, sed mecum nascens auersio à Deo & praua inclinatio. Testatur ergo, in hominibus peccatum esse, quod nascentes secum afferunt. GENES. 8. Cogitatio humani cordis mala est à pueritia. Affirmat non tantum consuetudine accersi delicta,

sed in ipso corde prauitatem esse hærentem in pueris iam natis bus. Nam verba sunt magis illustria in Hebraica lectione, Opinionem humani cordis, seu πλάσμα, seu fabricatio, est mala, id est, ipsa ipsa cordis corrupta, aut certè omnes motus, seu impetus, seu quod in corde sunt res malæ, id est, auersæ à Deo. SIC & Psalmus peccata iuuentutis vocat totam illam molem, quam pueri nascentes afferimus, caliginem in mente, auersionem à Deo in voluntate, & contumaciam cordis. IEREM. 17. Peruersum est humanum cor super omnia, & miserum, & inscrutabile, id est, auersum à Deo, & plenum dolorum, qui inde oriuntur, quod humanæ mentes ignorant & fugiũt Deum: quæ mala quanta sint, nemo satis intelligit.

HAEC dicta ostendunt, congruere Prophetarum & Apostolorum dicta. Sed breuitas quasi præteruolat aures hominum, præsertim cum in hac caligine nostra & securitate, non videamus magnitudinem nostræ miseriæ. Homines otiosi, ebrij voluptatibus, aut elati gloria, leuiter curant iram Dei, & sibiipsi blandientes, extenuant hæc mala, Dubitationes de Deo, neglectionem Dei, fiduciam suæ sapientiæ & potentiæ, superbiam, ambitionem, & alias flammas cupiditatum. Ideo hæ breues conciones parum mouent animos, quæ tamen vniuersam doctrinam de peccato, & de causis humanarum calamitatum continent. Nam vetus docendi consuetudo fuit, talibus breuibus sententijs, tanquam gnomis includere insignes articulos doctrinæ, quas Ecclesia ministerio Euangelij euoluere & explicare debet, vt aliquo modo ostendat amplitudinem rerum, quæ in eis continentur. Sunt breue dictum est: Semen mulieris conculcabit caput serpentis, sed Ecclesia explicans, videt aliquo modo, quantas res contineat: ita & de hoc articulo, de peccato, & de causis calamitatum humanarum, traditæ sunt multæ breues γνῶμαι, quæ summam eruditissime complexæ sunt, in quibus verborum proprietas & pondera diligenter considerentur. EXPENDE quæso, quam apte congruant Ieremiæ & Pauli dicta, Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, nam legi Dei non subditur, nec potest subdi. Plana & perspicua sententia, quæ affirmat in homine esse, & in hac mortali vita manere quidam negligens, aut fugiens Deum, & irascens ei, & quod vicissim Deus improbat, ac declaratio addita est. Hæc infirma natura, inquit, non potest subijci legi Dei, nunquam ei satisfacit, semper languet dubitatione, securitate, diffidentia, & varijs flammis cupiditatum. Quid potest autem tristius dici, quam in homine esse inimicitiam aduersus Deum? Sed hanc sepelit in credentibus Mediator Dominus noster Iesus Christus, vt suo loco dicetur. Non potest verbis explicari amplitudo dicti Paulini. Sed cogitatio immoretur, & nos ipsos intueamur,

mur, agnoscamus & deploremus nostras sordes, & quæramus Euangelium de Mediatore. NVNC conferas dictum Ieremiæ: Peruersum est cor hominis super omnia, & miserum, & inscrutabile. Primo nominatur peruersum, id est, auersum à Deo. Hoc prorsus cum Paulo congruit, qui ait, cor esse inimicum Deo. Nam auersum esse, etsi non regi luce Dei, vexari dubitationibus, nō agnoscere iram & misericordiam, non habere timorem Dei, fiduciam & dilectionem, amare, delectari & confidere nostra sapientia, fingere opiniones de Deo, & habere impetus vagos, aberrantes à Lege Dei, ambitionem, cupiditatem vindictæ, & alias flammas. Deinde defectuum pœnæ describuntur, cum ait: Miserum, seu plenum dolorum. Cor spoliatum lux & consolatione Dei opprimitur doloribus, desperatione, mœstitia immensa: In his pœnis implicita sunt multa horribilia peccata, & tanta est mali, vt à nobis aut alijs creaturis non satis intelligi magnitudo possit. EADEM est sententia dicti: Ego dixi in excessu meo, id est, in consternatione seu pauore meo, Omnis homo mendax est, id est, cum territus sum agnitione mearum sordium, & iræ Dei, agnoui omnes homines esse mendaces, id est, non recte de Deo sentire, diffidere de Deo, nec iram satis metuere, nec satis confidere misericordiæ.

RECENSVI testimonia, & breues explicationes attigi, vt commonefacerem lectorem, ne eludi ea propter breuitatem sinat, sed retineat simplicem & natiuam sententiam aduersus Pelagianos, & multos alios leues spiritus. Pelagiani vniuersam doctrinam de peccato originis negant, nomine etiam sublato. Recentes vt Occam & multi alij, nomē retinent peccati originalis, sed rem extenuant. Negant illa mala esse res pugnantes cum Lege Dei, caliginem in mente, contumaciam in voluntate & corde, quæ vocatur concupiscentia. Sed aperte refutantur Pauli testimonio Rom. 7. & 8. vt infra rursus dicam. Ipsi hæc mala tantum pœnas vocant peccati originis, cum simul sint pœnæ primi lapsus, & peccati in singulis nascentibus. Vt igitur res magis fiat perspicua, causas & effectus recitabo. CAVSAE efficientes primum lapsum sunt, Diabolus, & voluntas Adæ & Euæ, assentiens Diabolo, ac auertens se sua libertate à mandato Dei.

DICVNTVR autem & efficientes causæ, quæ merentur aliquid. Sic Adam & Eua sunt causæ efficientes, qui sibi & posteris meriti sunt reatum, & hos ipsos defectus seu prauitatem, quæ lapsum secuta est, excussa luce Dei. Postquam enim primi parentes deliquerunt, amiserunt firmam illam noticiam Dei, quæ mentibus insita erat, & rectitudinem voluntatis, & conuenientiam cordis cum lege Dei. Et quales ipsi post lapsum erant, tales procrearunt. Qui est peccatum originis? In anima & in potentijs sentientibus, & earum organis. Quia in mente est caligo, in voluntate auersio à Deo,

nostri inordinatus & multiplex praua inclinatio, & in corde cõ-
tinentia contra rectum iudicium mentis. Ita loco morbi, vt sic dicam,
subiecto monstrato, quod vocant materiam in qua, propius aspici
[illegible] potest. De formali, eruditis facile est iudicium, etsi in-
[illegible] varie de hac quæstione tumultuantur. Non volo autem serere
[illegible]γομαχίας in Ecclesia, sed plane & sine sophistica, & sine perplexi-
tate exponam veram sententiam. Recte eruditi sciunt vniuersaliter
formale peccati esse reatum, seu condemnationem personæ quæ est
[illegible]. Sed hæc relatio alicui malo accidit. Quærendum est ergo funda-
mentum proximum huius relationis, seu vt vocant, materiale pro-
pinquum. Est autem fundamentum huius reatus, ipsum in homine vi-
tium nobiscum nascens, quod vocant vel defectus vel prauas inclina-
tiones, vel concupiscentiam. Nam his appellationibus omnibus ea-
dem mala significantur, seu potius magna confusio malorum. Intelli-
genda est enim concupiscentia non de appetitionibus in natura con-
ditis, sed de ἀταξία omnium appetitionum. In his vitijs scit Diale-
lecticus suum quoddam formale esse, proprium vitij, scilicet defectum
rectitudinis aberrantem à Lege Dei, seu ἀταξίαν. Ignora-
tionem Dei, dubitationes, esse sine timore Dei, sine dilectione, mani-
festum est defectus esse. Est & defectus ἀταξία in amore nostri, quod
videlicet conturbato ordine Saul magis amat sese quam Deum. Sic
& de alijs prauis inclinationibus iudicetur. Hanc ἀταξίαν omnium
appetitionum scriptores vocarunt concupiscentiam. Estque
prudenter discernenda ἀταξία ab ipsis appetitionibus, quales à Deo
conditæ sunt, vt infra copiosius dicam. Cum igitur quæritur, quod sit
formale peccati originis, recte respondetur, reatus. Deinde vero quæ-
rendum est fundamentum huius relationis. Id vero est, vt dixi, ipsum
vitium nobiscum nascens, quod est malum pugnans cum lege Dei,
quod cum sit magna confusio malorum, perinde ac si quis dicat mul-
tos morbos simul esse, facile intelligi potest, formale harum confusio-
num esse defectus. Insuper autem accedit reatus, cum peccatum non
est remissum. Sed cum remissum est, manet tamen in hac vita adhuc
confusio illa magna ex parte, manent igitur defectus, qui sunt eius
confusionis formalia. Hæc plana sunt, & nihil continent per-
plexitatis. Monachi inerudite omiserunt reatum, & dixerunt forma-
le peccati esse defectum, & hunc tolli in renatis, ac manere materiale
quod intelligebant appetitiones ipsas conditas à Deo, quæ sunt res
bonæ. Sed quid dicerent, non intellexerunt. Cum enim morbi mane-
ant scilicet dubitationis, negligentiæ, contumaciæ, facile intelligi
potest, defectus manere. Nam illa nomina morborum qui manent, si-
gnificant defectus.

INCIPIT Spiritus sanctus sanare naturam, sed non subito totus morbus tollitur. Vt Samaritanus in Cap. 10. Lucæ, saucium non subito curat, sed primum vulneribus vinum infundit, vt cruorem abluat, deinde infundit balsamum, vt mitiget dolorem, & glutinari vulnus incipiat, postea obligato vulnere, ægrum imponit iumento, & curari eum deinceps in diuersorio mandat: Ita Christus nos suo corpori imponit, quia peccatorum nostrorum pœnas sustinuit, & vulneribus nostris infundens Euangelium, deinde ea obligat, tegit, & remittit peccata nostra. Sed morbos tamen adhuc in Ecclesia vult curari assiduis exercitijs crucis & inuocationis. Hæc imago ostendit, in remissione peccati originis, tolli reatum, sed non subito sanari vulnera. Vt autem vulneris formale est partium laceratio, quæ debebant esse continuæ: ita & in hac prauitate mentis, voluntatis, & cordis lacerationes quædam sunt, vt ita dicam, profecto tristes & sæuæ, quarum formalia Dialecticus satis intelligit esse defectus, seu priuationes, seu στερήσεις, videlicet ἀταξίας, aberrantes à Lege Dei.

DE finali caussa hoc loco cum dicitur, pœnæ recensendæ sunt, & effectus. Pœnæ peccati originis sunt, mors corporis, & aliæ ingentes calamitates, quæ ex humana ignorantia, & omnium virium fragilitate oriuntur. Item ira Dei & æterna damnatio. Sicut Paulus inquit: Eramus natura filij iræ. ITEM tyrannis Diaboli, qui imbecilles naturas horribiliter impellit, vt ex alijs malis in alia ruant, vt Oedipus ignarus fit interfector patris, postea ignarus ducit matrem vxorem. Hinc nati filij de regno dimicant, & mutuis vulneribus interficiuntur: Pater effossis oculis pellitur vrbe, & postea absorbetur hiatu terræ. Tam tetra accidunt homini, cum non defenditur aduersus grassantem Diabolum. Nec quisquam est hominum, qui non aliquem insignem & dirum morsum Diaboli sentiat, vnde discenda est hæc sententia: Serpens insidiabitur calcaneo eius. Sed rursus discamus promissionem: Conteri caput serpentis à Domino nostro Iesu Christo. SVNT pœnæ primi lapsus, multiplex ignorantia humana, & hæc contumacia appetitionum, quam vocant concupiscentiam. Sed hæc simul & pœna est primi lapsus, & in nascentibus peccatum ipsum, id est, quiddam reum & damnatum à Deo. Nec recte hanc inclinationem prauam, quam vocant fomitem, tantum pœnam Monachi esse dixerunt. Hæc recitatio caussarum & effectuum studiosos adiuuabit, vt sine perplexitate doctrinam Ecclesiæ de peccato originis intelligant. NVNC admonendus est lector de quibusdam dictis: Nihil est peccatum, nisi sit voluntarium. Hæc sententia de ciuilibus delictis tradita est. Nam iudicio forensi puniuntur tantum voluntaria delicta, vt fortuita cædes non punitur à prætore. Sed tam transferendum est hoc dictum ad doctrinam Euangelij de peccato, & ad

ficium Dei. AVGVSTINVS argute inquit, & peccatum ...is voluntarium esse, quia eo delectamur. Sed hæc interpretatio ...a longius recedit ab illa prætoria sententia. Dexterius est non ...ere intempestiue politicas sententias & Euangelium. Satis est ...ur hoc respondere, sententiam illam loqui de forensi iudicio.

IACTATVR & hoc dictum: Naturam bonam esse. Id verum est, quatenus reliquum est opus Dei. Sed natura hominis horribiliter læsa & contaminata est. Sicut pingit imago vulnerati, Lucæ 10. Spoliati sumus donis naturæ integræ, id est, firma Dei noticia, sapientia, iusticia, & insuper hæc reliqua natura vulnerata est, scilicet, praua concupiscentia, morte, & varijs malis animæ & corporis.

DISCERNANTVR autem ea quæ sunt opera Dei reliqua in homine, à per se vitiosis, vt noticia numerorum est res bona, quia à Deo insita est homini. Sic sentiendum est de omnibus veris noticijs, suo ordine. Est igitur res bona, & noticia Legis naturæ. Etsi enim post lapsum Adæ cœpit esse obscurior, & assensio conturbatur dubitationibus, tamen quantum eius lucis reliquum est, res bona est, & Dei opus. Artes igitur & leges veræ inde extructæ, res bonæ sunt. Ac interim accedunt multæ dubitationes, an Deus curet nos, an puniat, an exaudiat, an velit opitulari, recipere nos, dare nobis æternam gloriam, &c. Hæ dubitationes sunt per se vitiosæ, quia sunt mala pugnantia cum Lege Dei. SIC duplices sunt affectus, Alij præcepti Lege Dei, vt amor sobolis, coniugum, parentum: Alij prohibiti Lege Dei, vt contemtus Dei, fremitus aduersus Deum, inuidia, amare coniugem alterius. ETSI autem in hac corruptione naturæ etiam affectus præcepti Lege Dei contaminantur, & fiunt per accidens vitiosi, quia non reguntur dilectione Dei, sicut sæpe propter liberos delinquunt homines aduersus Deum, tamẽ ipsa φιλοστοργία à Deo mandata est, & manere in renatis, & purior fieri debet. Abraham ardenter amat filios Ismaël & Isaac, sed tamen antefert mandatum Dei. NON igitur imaginandum est, ex homine omnes affectus tollendos, aut omnes eodem modo damnatos esse, vt fanatici Anabaptistæ iactitant Stoicam ἀπάθειαν. Imo nulla est vita sine motu, sine appetitione, sine aliquibus affectibus, & Lex Dei præcipit de affectibus: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Diligas proximum sicut teipsum. Et Roma. 1. Inter atrocia crimina recensetur ἀστοργία. FVISSENT igitur in natura integra affectus, sed ordinati & puri, Amor Dei, parentum, sobolis, coniugum, fratrum, & aliorum hominum, læticia in agnitione Dei, & suo ordine in vsu creaturarum, odium aduersus Diabolum, & erit in vita æterna læticia ingens in contuitu Dei, & amor Dei, & omnium cœlestium.

Ita fuerunt in Christo veri affectus, sed ordinati & puri, amor Dei, amor matris, discipulorum, amicorum, lætitia, dolor, ira, vt Marc. 3. dicitur: Circumspexit iratus. Et de misericordia significanter dicitur, viscera Christi mota esse. Et de ingenti mœrore dicitur, Matth. 26. Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Fatendum est ergo affectus à Deo in natura hominum conditos esse, quos & ipsos Deus vult esse imagines & signa suæ voluntatis. Vere diligit nos Deus, sic natura homo diligit sobolem, vere misericordia afficitur nobilis heus, cum videt lapsos in æternam miseriam, quam ipse intelligit: sicut nos natura afficimur misericordia calamitosæ sobolis, sic inquit Christus: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret pro nobis. Et Iohannes inquit: Deus caritas est, id est, benignus vera dilectione erga nos, non volens perditionem. Et Paulus ad Titum 3. Apparuit bonitas & φιλανθρωπία Saluatoris nostri Iesu. Inseruit Deus σοργὰς nobis impressas, de sua voluntate monitrices esse.

QVARE diligenter considerandæ & recte regendæ sunt. Nam enim post lapsum temere vagantur & contaminantur, quod eo magis dolendum est, quia datæ fuerant, vt nos de voluntate Dei commonefacerent. Sed tamen à prohibitis affectibus discernendæ sunt σοργαὶ, à contemtu Dei, à fremitu aduersus Deum, ab inuidia, lætitia in scelere, vt lætantur in vindicta Herodias, Fuluia, &c. Et ab aliis furoribus qui enumerari non possunt. Ac sciendum est, affectus Legi Dei prohibitos, per se vitiosos & extinguendos esse.

HAEC de dicto vsitato, quod ait, naturam esse bonam, respondi, vt discernantur res conditæ, & deprauatio non condita. In Achille ira Heroica est res bona, quia vere opus Dei est sed contaminatur, quia non regitur agnitione Dei, & implicata est fiducia sui, nec præluceat inuocatio & fiducia Dei. Hi defectus non sunt leuia peccata, ideo etiam bona res contaminata reijcitur, & fit rea. EGNATA similis ira in Dauide purior est, in quo accedunt, agnitio, timor, inuocatio, fiducia Dei. Sic sciamus in renatis manere σοργὰς, sed rectius eas regi & reuocari in ordinem, & intra metas suas, & reddi posteriores. Reliquum est, vt de quæstione vsitata dicatur, an post baptismum recte dicatur, peccatum esse in infantibus, seu concupiscentiam esse peccatum. Item, an recte dicatur, in renatis adultis esse peccatum. Respondeo de renatis adultis, omnes concedere cogantur reliqua esse peccata. Quare Iohannes dicit: Si dicemus quod peccatum non habeamus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Fatentur ergo multas flammas cupiditatum in renatis esse, quas ipsi dicunt esse peccata, quia simul rapiant aliquem voluntatis consensum subitum, quem sæpe difficile est excutere. Etsi autem hæc iam

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tamen extenuant hæc ipsa mala, & profitentur se tantum loqui actualibus peccatis, quæ negant esse sua natura mortalia. Et radicem harum actionum, scilicet, morbum nascentem, qui reliquus est renatis, id est, prauam inclinationem, dicunt prorsus non esse peccatum, nec esse malum pugnans cum lege Dei. COGITA autem quanta audacia sit, negligere hæc mala, scilicet, dubitationes de Deo, securitatem negligentem iram Dei, diffidentiam fugientem Deum, & alias multas pestes, quæ etiamsi non semper conspiciuntur, tamen adsunt, & sæpe erumpunt, vt in calamitate prorsus mergitur Cain in tenebras, & negat esse prouidentiam: Saul irascitur Deo tam horrenter punienti. Hæc peccata agnoscenda sunt, non obscuranda, vt discamus repugnare, & petere auxilium aduersus ea.

IDEO sic respondemus: In baptismo tolli peccatum, quod ad reatum seu imputationem attinet, sed manere morbum ipsum, qui est malum pugnans cum Lege Dei, dignum morte æterna, nisi remitteretur, vt dicitur: Beati quorum tecta sunt peccata. Nec de nomine peccati litigamus, rerum dissensio est. Aduersarij contendunt, hunc morbum, qui reliquus est in renatis, non esse malum pugnans cum Lege Dei. Hunt errorem taxari necesse est. Sunt autem perspicua Pauli testimonia, Roma. 7. & 8. clare inquit Paulus, In membris legem esse pugnantem cum lege mentis, & cum Lege Dei. Hæc testimonia nullis præstigijs eludi possunt. SED aduersarij multas falsas hypotheses ponunt. Primum de caligine mentis, & de vitijs in voluntate nihil dicunt. Deinde concupiscentiam tantum intelligunt de sensibus, & intelligunt eam esse appetitionem naturalem, cum debeant eam intelligere ἀταξίαν appetitionum, & simul complecti caliginem mentis, & malæ voluntatis. Tertio & hanc hypothesin falsam addunt, quod Lex Dei tantum damnet actualia peccata. Hæc opinio transformat Legem Dei in Philosophiam, quæ tantum de nostra disciplina loquitur. Postea hæ hallucinationes obscurant doctrinam de gratia. Fingunt enim, hominem iustum esse propter legis impletionem, & amittunt lucem doctrinæ de fide.

SED tota doctrina Prophetarum & Apostolorum clamat, homines non satisfacere legi Dei, & in omnibus hærere peccatum, ac monstrat mediatorem, propter hunc ait nos recipi, & iustos pronunciari fiducia ipsius. Agnoscenda est igitur nostra miseria, vt Christi beneficia intelligantur. SED hæc dissensio non potest dirimi iudicijs hypocritarum. Semper hypocritæ à vera Ecclesia de hac quæstione dissenserunt, & dissentient. Quia ratio humana sine luce diuina non cernit quantum malum sint hæc interiora peccata, etsi ex ingenti confusione vitæ & magnitudine calamitatum vtcunq; æstimare ea debebat.

DE PECCATIS ACTVALIBVS.

ORIGINALE malum est, vt dixi, caligo in mente, auersio voluntatis à Deo, contumacia cordis aduersus legem Dei. Haec ipsa non vocantur actiones, sed ex eis oriuntur actualia peccata interiora, & exteriora, in mente assiduæ dubitationes, blasphemia in voluntate securitas & neglectio Dei, diffidentia, admiratio sui, inferre nostram vitam & voluntates mandato Dei. Deinde ingemuit fusio, & moles vitiosorum affectuum. Nec imaginemur otiosum esse malum originale. Nam etsi pauci quidam homines honesta disciplina frænantur, tamen in animis esse magnas dubitationes & multos motus à Deo aberrantes, & varie ruentes contra legem Dei, manifestum est, sicut Ieremias inquit: Prauum est cor hominis, & insanosum, & inscrutabile. ITAQVE semper cum malo originali simul sunt actualia peccata, quæ in non renatis omnia sunt mortalia. Estq; tota persona cum his fructibus damnata, sicut inquit Iohannes: Qui non credit in Filium, manet ira super eum. Etsi igitur sunt in gnæ virtutes, Aristidis, Fabij, Pomponij Attici, & similium, tamen sciamus in eis & malum originale mansisse, & corda fuisse plena dubitationum, & multorum vitiosorum affectuum, & defuisse agnitionem Christi, & nullam fuisse veram inuocationem Dei. DEINDE & hoc consideremus, plurimos summos viros, in quibus fuit excellens virtus, tamen pollutos esse insignibus flagitijs, qua ex re intelligi potest, fuisse eos in potestate Diaboli, vt quanta turpitudo fuit in moribus Herculis, Themistoclis, Pausaniæ, Alexandri, & multorum aliorum, cum initio fuissent modestissimi. Hæc exempla commoneaciant nos, ne extenuemus Christi agnitionem, sicut multi faciunt, qui Ethnicos in cœlum tollunt: Imo eo magis timeamus iram Dei, cum illos videmus reiectos esse, & varie ac horribiliter contaminatos, cum tamen in eis fuerint multæ excellentes virtutes. Nec contemnamus filium Dei, nec fingamus homines sine filio Dei saluatos esse, nec conculcemus sanguinem Filij Dei. Hæc de non renatis præfati sumus, in quibus omnia actualia peccata sunt mortalia, sicut originale. SED cum de reconciliatis dicitur, postea discernuntur venialia & mortalia, ac venialia peccata vocantur ipsum malum originale, & actualia multa interiora, pugnantia cum lege Dei, quæ tamen renati repugnant, & multa peccata ignorantiæ & omissionis. Nec extenuemus hæc mala, vt Sententiarij finxerunt veniale peccatum esse quiddam præter Legem Dei, non contra Legem Dei. Hic error necessario taxandus est. Nam hæc quæ vocantur venialia, sed ipsa

ignia mala, pugnantia cum lege Dei, quæ essent sua natura mortalia, propter quæ damnaretur homo æterna ira, nisi propter filium Dei reconciliatis condonata essent. Necesse est autem discernere peccata, quæ in renatis in hac vita manent, ab illis peccatis propter quæ amittuntur gratia, Spiritus sanctus, & fides. Est igitur actuale peccatum, in labente post reconciliationem, actio interior vel exterior, pugnans cum lege Dei, facta contra conscientiam. Talis enim actus facit reum æternæ iræ. Quod enim aliqui imaginantur electos posse contra conscientiam, non effundere Spiritum sanctum, manifestis errorem, & necessario reprehendendus. Nec de peccato iudicantes, scrutemur electionem, sed intueamur verbum Dei nobis traditum, vt voluntatem Dei monstret, & expauescamus, agnoscentes iudicium Dei propositum in verbo, & in exemplis, nec confirmemus in stultia securitatem & cæcitatem. ADAM & Eua erant electi, & tamen reuera amiserunt Spiritum sanctum in lapsu, auersi à Deo, & facti sunt rei æternæ iræ, Sicut Paulus inquit: Per vnius peccatum in omnes homines peruenit condemnatio. Et Deut. 9. Aduersus Aaron valde iratus est Dominus, vt deleret eum, sed pro eo deprecatus est Moyses. Non eludamus tristissima verba Spiritus sancti, cum ait: Deum valde iratum fuisse, nec fingamus Deum saxeum & Stoicum. Etsi enim aliter irascitur Deus, aliter homo, tamen vere sentiamur fuisse iratum Aaroni, nec Aaronem fuisse tunc in gratia, sed reum æternarum pœnarum. Horrendus lapsus erat Aaronis, qui meruerat furiosis, qui AEgyptium cultum instituebant. Hoc exemplo moniti non confirmemus securitatem, sed agnoscamus electos & renatos posse horribiliter labi, sed lapsos iram Dei debere agnoscere, & rursus ad Deum conuerti, nec magnitudine lapsuum deterreamur, quo minus redeamus ad Deum. Nam gratia exuberat supra peccatum, vt suo loco dicendum est. Et hæc Aaronis historia testatur, agentibus pœnitentiam magna & atrocia peccata remitti. Sic de Dauidis, Salomonis & Manassis lapsibus sentiendum est. ET Iohannes clare inquit: Nemo vos decipiat, qui facit iusticiam, iustus est, qui facit peccatum, ex Diabolo est. ET Ephes. 5. Propter hæc venit ira Dei super inobœdientes. MANIFESTVM est igitur electos & renatos posse amittere gratiam ac discernenda esse peccata, quæ manent in omnibus renatis in hac vita, nec excutiunt Spiritum sanctum, ab alijs lapsibus, propter quos amittitur gratia.

AC Paulus discrimen tradidit Roman. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: Si vero actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. Fatetur esse in sanctis actiones carnis, id est, multas vitiosas inclinationes, dubitationes, securitatem, diffidentias, errantes considerationes, prauos affectus. Sed his ait repugnandum esse spiritu, id est,

ſpiritualibus motibus, inuocatione Dei, timore, fide, tolerantia ſpiri-
tuali intuente Deum, caſtitate intuente Deum. Et manent in gratia
renati, etiamſi ſunt in eis illi vitioſi affectus, ſi tamen repugnant, &
fide agnoſcunt condonationem propter Chriſtum. Sed ſi non repu-
gnant, ait morituros eſſe. VT autem intelligi poſsit, qui ſint
non repugnantes, gradum conſtituit, videlicet delinquentes contra
conſcientiam, hoc eſt, eos qui ſcientes & volentes indulgent, ut e-
iam obtemperant in externa actione vitioſis illis motibus & flam-
mis. Quare diligenter docendi ſunt homines de hoc diſcrimine, vt
caueant lapſus contra conſcientiam, & vt lapſi rurſus ad Deum con-
uertantur. AT Stoicæ illæ diſputationes execrandæ ſunt, quas
ſerunt aliqui, diſputantes omnia peccata paria eſſe, electos ſemper
retinere Spiritum ſanctum, etiam cum lapſus atroces admittunt. Eſt
autem nolo rixas de vocabulis ſerere, tamen vtile eſt admonere ſtu-
dioſos, quod vſitate nominant peccatum mortale, dici poſſe peccatum
regnans, ſeu dominans. Cum enim Paulus inquit Rom. 6. Non regnet
peccatum in mortali corpore veſtro, prorſus hoc ipſum diſcrimen
peccatorum tradit, de quo hic dictum eſt. Fatetur in renatis eſſe pec-
catum, ſed nõ regnans, non dominans, donec retinent fidem & bonam
conſcientiam, id eſt, donec non obtemperant peccato, ſed repugnant.
At ſi regnet, affert æternum exitium, & emphaſis vocabuli oſtendit
atrocitatem & efficaciam peccati. DOMINATVR peccatum,
cum reatus non remiſſus eſt, ſed accendit iram Dei, & hominem à
Deo auellit, & homo deſertus à Deo impellitur ſua infirmitate, & à
diabolo, vt ex alijs malis in alia ruat, & cumulet ſcelera & pœnas, vt
Saul cum fuiſſet donatus Spiritu ſancto, & ornatus pulcerrimis virtu-
tibus, & inſignibus victorijs, ſuccubuit primis flammis æmulationis,
quas initio reprimere facile erat, ſicut Aaron repreſsit æmulationem
aduerſus fratrem. Dominari igitur peccatum cœpit, cum Saul indul-
geret, id eſt, reatus manet, & accenditur ira Dei, expellitur & contur-
batur Spiritus ſanctus, & mens deſerta à Deo fit imbecillior, & magis
cedit affectui, & diabolus auget furorem, ſequuntur cædes Sacerdo-
tum, & clades publicæ multæ, donec tandem exercitu amiſſo, Saul in-
terficitur, & ruit in æternas pœnas. Hæc imago triſtiſsima ſæpe in-
tuenda eſt, vt cogitemus magnitudinem iræ Dei aduerſus peccatum.

OMNES hiſtoriæ plenæ ſunt triſtiſsimorum exemplorum, quæ
cum legimus vel audimus, veniat in mentem, his exemplis nos doce-
ri, quid ſit peccatum dominans. REX Anabaptiſticus mouet
ſeditionem prætextu religionis, falſo iactat diuinos afflatus, indulget
libidinibus, interficit coniuges, tandem captus laceratur candente
ferro. Hæc ſunt exempla dominantis peccati. AC vſitata
appellatio vetuſtior eſſe, Nam & Pſalm. 18. dicitur: Greſſuſtra
dixit,

ne dominetur in me omnis iniquitas, Quæ verba nobis in quotidiana precatione vsurpanda erant, & simul cogitandum, quam horribiles sit dominans peccatum. Gressus meos dirige, ne dominetur mi peccatum, ne fiam vas iræ, ne reijciar vt Cain, Saul, Iudas, Iudab, Oedipus, Atreus, Thyestes, Nero, & aliæ pestes generis humani. ARBITROR autem ex Moyse sumtam appellationem dominationis. Nam Genes. 4. dicitur: Si bonus fueris, eris acceptus, sin autem malus, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Sobre sit appetitus tuus, & tu domineris ei. Hæc concio legis diligenter consideranda est. Continet enim doctrinam de tribus insignibus articulis. Primum tradit discrimen iusticiæ interioris & sacrificiorum. Sacrificia ita placent, si es bonus, id est, sacrificia, si mens sit impia, non placent Deo. Secundo concionatur de venturo iudicio, & describit securitatem mundi, cum ait: Peccatū quiescet, id est, non agnoscetur, non incutiet terrores, donec mens opprimitur sensu iræ Dei, & pœnæ. Sic securissime indulgent furoribus suis Nero, Caligula, & infinita multitudo hominum, donec veniunt pœnæ. Est autem hæc concio vniuersalis, quare docet restare vniuersale iudicium. Cum enim impiorum scelera in hac vita non puniantur, necesse est restare aliam vitam, & aliud iudicium, in quo omnia punientur. Ira in hac prima concione doctrina de venturo iudicio tradita est: Tertio præcipitur de incoata obœdientia: Sub te sit appetitus tuus, & tu dominare ei. CVM antea de iudicio Dei dixisset, quæri potest, Quid igitur faciam, cum intus accensa sit praua cupiditas? Hic respondet, primum legem proponit præcipit vt repugnemus vitiosis affectibus. Sed non satis est legem nosse, scire etiam oportet, an diligentia illa coercendi affectus Deo placeat, & quomodo in tanta imbecillitate nostri Diabolus, & vinci naturalis imbecillitas possit. Hæc discunt e illata promissione: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Sicut non dubium est, patres contulisse promissionem, ad hanc concionem legis, & docuisse filios, vnde sit orta affectuum contumacia, & quod reconciliatio propter semen venturum promissa sit, & quod propter illud Deus imbecillitati nostræ opitulaturus sit, & repressurus Diabolum. SICVT Iohannes eruditissime interpretatur de promissionem, inquiens: Filius Dei venit, vt destruat opera Diaboli, id est, vt liberet nos à peccato, & iuuet nos, vt Deo obœdire possimus, ac defendat nos contra Diabolū. Imo tandem prorsus aboleat peccatum & mortem, & restituat iusticiam & vitam æternam. Ita patres docebant non modo legem, vt coërcerentur affectus, sed etiam proponebant doctrinam, quomodo in tanta imbecillitate præstari obœdientia possit, quomodo placeat Deo, quæ omnia significantur verbo Dominandi. Non enim sine auxilio mediatoris dominari possumus,

mus, id est, liberari à reatu, & vincere Diabolum & imbecillitatem nostram. IDEO ad hanc doctrinæ partem adiungenda sunt, quæ in Euangelio de remissione peccatorum, de fide, de auxilio Spiritus sancti dicuntur. Sicut alias doctrina de noua obœdientia copiosius explicatur, vnde cum summa rei ad hæc loca Geneſis cognoscitur, fiunt & hæc breuia dicta illustriora. Hæc de vocabulo Dominus peccati, monuisse satis est. Illud etiam alias copiose dicitur. Abitam ignorantiam, & affectatam omissionem, etiam esse peccata, alia. Statim ab initio edita est promissio de venturo liberatore, cuius memoriam conseruare omnes gentes oportuit. Postea propagata est inter gentes. Deinde Euangelium multis illustribus testimonijs sparsum est in toto orbe terrarum, & sonuit vox diuina, Hunc audite. Nemo igitur excusatus est ignorantia Euangelij, ita hoc peccatum præcipue arguit Spiritus sanctus, sicut inquit Christus: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me.

DE LEGE DIVINA.

LEX Dei est doctrina à Deo tradita, præcipiens quales nos esse, & quæ facere, quæ omittere oporteat, & requirens perfectam obœdientiam erga Deum, ac pronuntians irasci Deum, & punire æterna morte, non præstantes perfectam obœdientiam. Hæc definitio est ex lege Dei, & multis concionibus Christi sumta est. Continet enim lex præcepta & promissiones, quibus addita est conditio impletæ legis. Item comminationes. Præcepta concionantur de integra obœdientia: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus. Item: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Item: Non concupisces. Comminatio ait: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. Item, Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c.

HIC primum monere necesse est, ingens & infinitum discrimen esse inter leges humanas, & diuinas. Sed vt non poterat populus videre fulgentem Moysi faciem, ac velatam aspiciebat, ita omnium hominum mentes, atq; oculi procul aspiciunt legem Dei, nec intelligunt quale iudicium sit, sed vtcunq; doctrinam de externis operibus esse existimant, sicut de Phocylidis aut Theognidis præceptis cogitant. Sed plures caussæ sunt, & maiores, traditæ & reuelatæ legis diuinæ, vt infra dicetur. Non sic aspiciamus legem Dei, vt tabulas ciuiles Romanas, quæ ante multa sæcula, cum sua curia & more perierunt. Sed lex Dei est regula æterna & immota mentis diuinæ, iudicium aduersus peccatum, quod impressum est humanis mentibus, & sæpe Dei voce prædicatum, de quo dicit Christus: Non [illegible] ure

legem, sed implere, &c. Hoc igitur discrimen consideretur. Humanæ leges tantum postulant aut vetant externa opera.

PHILOSOPHIA docet aliquanto amplius, videlicet, actionem honestam esse non tantum externum aut simulatum opus, sed intus rectum iudicium, & in voluntate liberam actionem, seu ἑκούσιον ad recte faciendum, inquit, accedere oportere. Moderationem igitur quandam interiorem affectuum & actionum postulat, quæ proprie vocantur ἠθικά. Non autem accusat naturalem immunditiem, nec indicat illa summa vitia pugnantia cum prima tabula, dubitationem de Deo, cor vacans metu & dilectione Dei, diffidentiam, & similes morbos in natura hominis hærentes. At lex Dei non tantum requirit externa facta, aut illam diligentiam frænandorum affectuum, de qua Philosophi loquuntur, sed præcipit, vt natura integre obœdiat Deo, firmam de Deo noticiam habeat, verum & perpetuum timorem, firmam fiduciam Dei, ardentem amorem. Quia vero natura hominis non est talis, vox legis est iudicium Dei, damnans peccatum in natura nostra. Hoc sentit Paulus inquiens: Lex est spiritualis, id est, non est tantum politica sapientia, præcipiens de externis actionibus in vita ciuili, sed est longe alia doctrina, flagitans spirituales motus, firmam de Deo noticiam, ardentem & perfectam dilectionem, vt dicit Lex: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. SED monachi de lege Dei, vt de ciuili disciplina locuti sunt, dixerunt legi Dei satisfieri per hanc disciplinam ciuilem seu Philosophicam, id est, per exteriora opera, & qualemcunq; conatum voluntatis, etiamsi in mente dubitationes, in voluntate & corde multæ prauæ inclinationes manent, & docuerunt eas dubitationes & prauas inclinationes non esse peccata. IDEO affinxerunt homines iustos esse, & Deo placentes propter opera, quia arbitrabantur legi Dei satisfieri, non docuerunt, homines iustos esse, id est, reconciliatos Deo, & placentes fide propter mediatorem Christum. Sed hos Pharisaicos errores de lege, refutat Paulus, affirmat legi Dei hanc infirmam naturam hominum non posse satisfacere, nec placari iram Dei, nec tolli peccatum per opera legis, sed missum esse filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, vt tollat peccatum, & donet nobis iusticiam & vitam æternam, vt suo loco copiosius dicemus.

DIVISIO LEGVM.

PRIMVM recensentur hæ species: Lex diuina, Lex naturæ, Leges humanæ. Leges diuinæ sunt, quæ à Deo traditæ sunt, quocunq; tempore, & extant scriptæ passim in Moyse & libris Euangelij. Lex naturæ, vt infra dicam, est noticia naturalis de Deo, & de morum gubernatio-

bernatione, seu discrimine honestorum & turpium, diuinitus insita humano generi, sicut noticia numerorum diuinitus humanis mentibus insita est. Ideo congruit cum ea parte legis Dei, quæ dicitur Moralis, vt infra ostendam. Prius enim discernendæ sunt species legis diuinæ. Etsi enim inde vsq; ab initio mundi sonuerunt in Ecclesia Dei vox legis, & vox promissionis gratiæ, tamen certo constitutum constituta est politia Israëlitica, lex Dei promulgata est. Videlicet enim Deus publico & manifesto testimonio instaurare noticiam illam, quam mentibus humanis in creatione indidit, vt suum iudicium aduersus peccatum ostenderet. Quia vero tota politia constituitur, non tantum leges de singulorum moribus propositæ sunt, sed etiam additæ sunt leges forenses & ceremoniæ. Tres igitur partes sunt legis Mosaicæ vniuersæ: Leges Morales, Ceremoniales & Forenses, seu Iudiciales. Estq; diligenter hæc distinctio consideranda, quia etiamsi politia Moysi iam deleta est, tamen discrimen legum considerari necesse est. Ceremoniæ Mosaicæ & forenses leges, nec mandatæ sunt cæteris gentibus, nec obligant nos, & fuerunt ad tempus isti populo Israël traditæ, vt politia ad tempus certum duratura erat, vt esset locus certus, in quo Christus nasceretur, & se patefaceret, concionaretur, fieret victima, & palam incoaret vitam æternam.

Sed est alius gradus legum, quæ vocantur Morales, quæ sunt æterna Dei essentia & regula, nec mutantur temporibus. Semper ab æterno voluit Deus hanc propositionem: Creatura diligat & timeat Deum, Creatura rationalis sit casta. Sunt autem leges morales, quæ præcipiunt de agnitione Dei in mente, & de obœdientia cordis erga Deum, & de virtutibus erga homines, vt de iusticia, castitate, veritate, temperantia. Præcipuæ autem legum moralium simul in vna parte tabella miro consilio Dei comprehensæ sunt, quæ tabella vocatur Decalogus. Ideo vsitatum est nominare Decalogum, quando legem moralem significare volumus, quod dextre & sine λογομαχίᾳ intelligendum est. Sunt igitur leges morales, & quæ in Decalogo continentur, vt infra eum enarrabimus, & Decalogi repetitiones & explicationes vbicunq; in scriptis Propheticis & Apostolicis legentur. Hæ cum sint æternæ regulæ mentis diuinæ, semper sonuerunt in Ecclesia etiam ante Moysen, & semper mansuræ sunt, & ad omnes gentes pertinent. Multa sunt autem naturalia in forensibus & ceremonijs, quæ etiam sunt perpetua, vt Lex quæ prohibet incestas consuetudines, Leuit. 18. quia ad virtutes pertinet sanguinis reuerentia. Et clare inquit Deus, deleri Cananæos propter incestas libidines. Cum igitur gentes ante promulgatam Moysi legem accusentur propter hæc flagitia, certum est ea æterna Dei lege & naturali iudicio damnari.

EXIO-

VTILISSIMA & saluberrima est meditatio Decalogi. Continet enim doctrinam tam copiosam & sublimem, vt nunquam satis perspici, nunquam exhauriri possit. Quo magis insania illorum detestanda est, qui fingunt posse Legi Dei satisfieri, imo addunt, posse ampliora & meliora fieri, &c. Hæ voces non sunt humanæ, sed sparsæ a Diabolo, qui hoc sarcasmo illudit humano generi, lapso ex sua dignitate & puritate. Cum enim Deus ostendit in hac Lege, ad quid condita sit humana natura, vnde lapsi simus, in quas miserias ac tenebras deciderimus, Diabolus quasi illudens nobis, sparsit voces ironicas extenuantes legem Dei. Sciant igitur pij hos errores Pharisæorum & monachorum non esse leues, & petant à Deo, vt nostris cordibus velum detrahatur, quod impedit, ne legem Dei propius aspiciamus, quam serio cogitemus, esse vocem Dei, longe maiora continentem, quam vt totam complecti possimus. Primum autem hæc quatuor de Lege cogitanda sunt. PRIMVM, Lex admonet, ad quid condita fuerit natura humana, & qualis fuerit hominis dignitas & puritas, in qua conditus est. Talis enim futura erat humana natura, qualem hic lex describit, plena agnitione Dei, semper celebrans eum, semper adorans, semper in omnibus operib. eius præsentiã & gubernationem intuens, iustum ordinem in omnibus actionibus obseruans, sine vlla praua cupiditate, sine vllis calamitatibus, sine morte. SECVNDO, monet nos lex de præsenti miseria. Iam enim videmus naturam lapsam ex prima dignitate, pugnare cum lege, plenam esse tenebrarum, & contemtus Dei, sine ordine, plenam prauarum cupiditatum omnis generis, & peccatum causa est mortis, & infinitarum calamitatum. Nec tamen intelligimus iam miseriam nostram, nec Legem vere audimus, nisi cum in veris terrorib. aut pœnis agnoscimus iram Dei aduersus peccatum. Hic aliquantulum incipimus intelligere legem Dei, & humanam miseriam, Sicut Dauid clamitat, iram Dei ferentem non posse, si Deus velit peccata pro merito punire: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et plura sunt & maiora peccata in singulis, quam conspici possunt. Obserues autem emphasin dicti: Quis sustinebit? Nullius est robur tantum, quod possit sustinere humanas calamitates, quæ sunt pœnæ peccatorum. Sicut Dauid sensit pœnas adulterij sui, cædes filiorum, filij seditionem, pollutas incesto coniuges, exilium, stragem ciuium, & alia infinita mala. In his pœnis didicit hunc versiculum: Quis sustinebit: Tamen hæc præsentia mala ne quidem comparãda sunt ad æternas pœnas. Ideo quoties hunc versiculum recitamus, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit: cogitemus veram & incom-

incomprehensibilem esse iram Dei aduersus peccatum, aspiciamus Legem, & agnoscamus nostram immundiciem pugnantem cum tota Lege, cogitemus quæ moles pœnarum imposita sit generi humano, intueamur nostras & communes calamitates, & oremus Deum, vt mitiget iram, quam nemo sustinere & perferre potest, quam sentiat, succumbere homines, & perire necesse est in præsentibus & æternis pœnis. Ita similia dicta Psalmorum admonent nos de vero intellectu Legis, & agnitione peccati nostri ac iræ Dei & pœnarum.

TERTIO, Lex tacite nos admonet de reparatione humani generis, & de vita æterna: Significat item ad quantam præstantiam sursus vocemur. Quia enim Deus repetit vocem legis post lapsum nostram, vult certe legem aliquando fieri: Erit igitur reparatio generis humani, erit vita æterna. Quia in hac vita videmus non satisfieri legi. Sed doctrina de reparatione in promissionibus clarius proponitur. QVARTO, cum sic consideramus, quanta sit miseria humani generis oppressi peccato, ira Dei, & morte, & intelligimus vocem legis esse sententiam, vinculum, testem & nuntiam illius ingentis iræ, semper è regione aspiciamus Filium Dei, & consideremus hostiam, quæ sola sustinuit iram pro nobis, subijt onus Legis, & placuit Patrem, & consideremus beneficium Filij Dei, quod exoberat pro peccatum. Sciamus item vocari nos ab ipso Filio Dei, vt nascatur in nobis incoëtur hæc puritas in Lege descripta, vt infra suo loco docemus.

DECALOGVS.

TABVLAE duæ sunt: Quarum prima continet opera, quibus immediate seu proprie cum Deo agimus, scilicet præcipuum Dei cultum interiorem & exteriorem. Secunda continet opera erga homines, quæ etsi sunt vincula societatis humanæ, tamen fiunt etiam cultus Dei. Quia Deus ea suo verbo præcipit & pronuntiat esse cultus, si fiant propter mandatum Dei, vt docet Iesaias cap. 1. Item cap. 58. & Samuel: Melior est obœdientia, quam victima. Oseas 6. Misericordiam magis volo, quam sacrificium. Et Christus ait: Mandatum de dilectione proximi esse simile primo, id est, postulare obœdientiam necessariam, sicut & primi mandati obœdientia est necessaria. Hæc obseruanda sunt, vt discamus qui sint veri cultus Dei, & quo omnium præceptorum opera ad primum præceptum referenda sint, ac finis constituendus in singulis, eo facienda esse principaliter, quod Deo præstetur obœdientia & honos. Est enim cultus Dei, opus mandatum à Deo, quod principaliter eo fit, vt Deo præstetur obœdientia & honos, ac fit cum agnitione Christi hac fide, quod propter eum Patri placeas. Sicut Petrus iubet offerre hostias spirituales, gratas Deo per Iesum Christum.

DE

PRIMVM mandatum præcipit de eo opere, quod summum & præcipuum est, videlicet de vera noticia Dei, de vera & perfecta obœdientia erga Deum, perfecto timore, fiducia & dilectione Dei. Complectitur autem duas maximas res, scilicet modum cognoscendi Dei, & verum cultum. Modus est, vt apprehendatur Deus per suum verbum & testimonium. Quia enim Deus est inuisibilis, necesse est de eo aliquod testimonium extare, per quod agnoscatur & apprehendatur. Mens humana intuens mundi opificium, cogitat de autore Deo, sed hæc noticia nondum sufficit, quam & Ethnici & Mahometistæ tenent, quanquam hæc quoq; multis à Diabolo excutitur. Sed vt maxime adsit, manet tamen dubitatio, an ille conditor Deus nos curet, exaudiat, an sic velit coli, & quomodo velit coli. Hic opus est verbo Dei & testimonio: Ideo hic propositum est certum verbum & testimonium, Ego sum Dominus Deus tuus, qui, eduxi te de terra AEgypti. Statuat igitur mens hunc esse Deum, qui se patefecit, dato hoc verbo in monte Sina, & qui professus est se esse Deum tuum, id est, qui te curat, respicit, iudicat, defendit, punit. ADDITVM est & testimonium, videlicet, gloriosa liberatio & defensio huius populi, cum educeretur ex AEgypto, &c. Etsi igitur Deus est inuisibilis, tamen mens humana agnoscit hunc esse Deum verum, qui se in suo verbo & testimonijs admirandis patefecit, & ostendit, quomodo coli velit. Sic Adæ principio fuit datum verbum in Paradiso, & proposita erat rerum natura, quæ esset testimonium de Deo: Sed postea cum ipsis esset, fuit opus consolatione de remissione peccati. Ideo additum est aliud verbum, scilicet promissio gratiæ, & accedebant signa, repræsentantur igne cœlesti victimæ. Sic & nobis idem verbum Euangelij proponitur est, & certum testimonium, scilicet Filius Dei crucifixus & resuscitatus. Hic ostendit nobis Patrem. Hoc Filio agnito inuocamus æternum Patrem, qui se in Filio patefecit, vt dicitur Iohan. 1. Deum nemo vidit vnquam, Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit illum: Qui videt me, videt Patrem. Et item Matth. 11. Nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui Filius reuelauit: Per hunc placatus est Pater, propter eum exaudit. Christus ipse inquit, Iohan. 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hunc ergo statuamus esse Deum, qui se patefecit dato filio, misso vt fieret victima, & resuscitato vt sit Mediator, Intercessor, Adiutor & Saluator. Item, qui dedit huic Filio Euangelium de remissione peccatorum, & de vita æterna.

HAEC inuocatio agnoscens Deum æternum, Omnipotentem,

fiducia Christi per datum Euãgelium, discernit inuocationem veram Ecclesiæ ab omnium gentium inuocatione. Ergo quoties mens clamat ad Deum, inuocet Deum, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, crucifixi & resuscitati, & fide cogitet Euangelium datum per hunc Filiũ, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: hunc modum agnoscendi Dei sæpe Paulus nobis commendat. 1. Corinth. 1. Quia mundus non nouit Deum in sapientia per sapientiam, placet Deo per stulticiam prædicationis saluos facere credentes. Inde doctrina de Pontifice Christo intrante in sancta sanctorum, docet nos. Reliqui homines non agnoscunt Deum inuisibilem, sed in hominum & sanctum sanctorum ingreditur solus filius Dei. Ideo ascendere ad Deum agnoscamus hunc Pontificem, ducentem nos ad Patrem, & perferentem nostras preces. Sicut inquit Epistola ad Hebræos: Habentes hunc Pontificem, adeamus ad thronum gratiæ. Hæc de modo agnoscendi Dei necessario docendi sunt homines, vt recte inuocent Deus. CVLTVS autem de quibus hic præcipitur, sunt Agnitio Dei, Credere verbo Dei, verus Timor, vera Fides seu Fiducia, & vera dilectio. Requirit enim timorem, cum ait: Ego sum Deus fortis zelotes, visitans iniquitatem. Item: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies. Requirit fiduciam & dilectionem, cum ait: Ego sum Deus tuus omnipotens, te respiciens, curans, defendens, saluans, &c. Item: Faciens misericordiam diligentibus. Item: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Nam hæc dicta vbicunq; leguntur, sunt enarrationes primi præcepti. Quoniam autem requirat perfectam obœdientiam, hæc verba testantur. Deuter. 6. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus tuis. Requirit igitur timorem, fiduciam & dilectionem Dei super omnia, & ita, vt hæ virtutes sint puræ, integræ & perfectæ, non admistis vitiosis cupiditatibus. Sed hanc perfectam obœdientiam hæc corrupta natura hominum non potest præstare. Hærent in animis dubitatio de ira Dei, & de misericordia. Nemo tantum timet, quantum debet. Nemo sic flagrat dilectione, quo debet, & admistæ sunt multæ prauæ cupiditates. Ideo Paulus inquit: Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Nec leue malum nominat, cum nominat inimicitiam aduersus Deum. Semper igitur accusat & damnat hæc Lex omnes homines in hac corrupta natura, quia perfectam obœdientiam nec præstant, nec possunt præstare.

IAM dicat aliquis: Atqui necesse est eos qui Deo placere volunt facere hanc Legem: Respondeo, Primum, nec incoari possit sine agnitione Christi, & Euangelio, quia enim accusat & damnat omnes, & agnoscimus nos reos esse, & plenos contumacia contra hanc legem, ideo corda fugiunt Deum, non diligunt, non audent

bona petere. Sed audito Euangelio, cum agnoscimus nobis remitti peccata propter Christum, & nos recipi in gratiam, fieri filios Dei, quanquam indignos, hic agnita præsentia & misericordia Dei, incipimus eum, incipimus nos ei subijcere, timere eum, & confidere in misericordiæ promissæ, & diligere nō otiosum, sed tanquam Patrem vere curantem & saluantem nos. Sicut ait: Ego sum Deus tuus. Incoatur ergo præceptum agnito Christo, Deinde etsi crescere obœdientia debet, tamen nunquam satisfaciunt huic Legi etiam renati, sed reliquiæ peccati condonantur eis, vt suo loco dicetur, & ipsi reputantur iusti propter Mediatorem Christum. Sicut scriptum est, Christus est consummatio Legis. Et cum sint iusti hac imputatione propter Filium Dei facta, placet incoata obœdientia, etiamsi non est integra. Faciunt igitur renati hanc legem incoando, & credendo, quod propter Christum reputentur iusti, & quod propter eum condonentur reliquiæ peccati. COMMODVM est autem docendi caussa, his duobus verbis complecti omnia opera primi præcepti, videlicet appellatione TIMORIS ET FIDEI, nam etsi fidem seu fiduciam misericordiæ necessario comitatur dilectio, tamen dilectionis vocabulū obscurius est, quam timoris aut fidei appellatio. Timorem enim oportet nos subinde experiri in pœnitentia, oportet & fiduciam experiri in consolatione. RECENSVI opera primi præcepti, agnitionem Dei, credere verbo Dei, timorem, fidem, seu fiduciam, dilectionem Dei: Ad hæc adiungi debet Patientia in afflictionib. siue cum iniusta violētia tyrannorum aut aliorum vexamur, siue cum aliæ communes calamitates incidunt, morbi, mors, iacturæ rei familiaris, &c. In vtroq; genere requirit Deus obœdientiam cordis. Estq; opus primi præcepti & cultus Dei, obœdientia Ecclesiæ in vtroq; genere afflictionum. Vt obœdientia Habel in nece, obœdientia omnium Martyrum in supplicijs, obœdientia Hiob, Dauidis, in domesticis calamitatibus, &c. Nam de priori genere clare scriptum est: Qui vult me sequi, tollat crucem suam, &c. Item: Oportet nos fieri similes imagini filij Dei. Item: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Extant igitur clara mandata de hac obœdientia. Et vult Deus magis se metui, quam tyrannos: Deinde vult nos in ipsis supplicijs cum tristitia dolore in desperationem, non putare, quod negligamur à Deo, sed retinere consolationem, quod Deus sit nobis propitius, & sit gubernaturus euentum. DE altero genere, videlicet de communibus calamitatibus scriptum est: Iudicium à domo Dei incipit. Siue igitur sint pœnæ, siue exercitia, Deus vult Ecclesiam subiectam esse talibus ærumnis, propterea quod natura humana propter peccatum hæreus in carne subiecta est morti, & puniuntur multa actualia peccata Ecclesiæ, imo Sanctorum. Itaq; vult Deus Ecclesiam his

ærumnis admoneri de pœnitentia, præstare obœdientiam, exercere fidem, inuocationem & spem, non ruere in desperationem, non putare nos abijci aut negligi à Deo, sed retinere consolationem, quod Deus sit nobis propitius, & sit gubernaturus exitum. Huc pertinent dicta, quæ præcipiunt, cum de obœdientia præstanda in communibus calamitatibus, tum de retinenda consolatione per fidem. Nolite murmurare, id est, irasci Deo, quasi vel crudeliter exerceat nos, vel negligat nos. Item: Humiliamini sub potenti manu Dei. Item: Sacrificium Deo spiritus tribulatus, &c. Item Psalm. 37. Subditus esto Deo, & spera in eum. Item: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Ac vide, quam multa bona opera concurrant hic obœdientia, quæ simul pertinent ad primum præceptum. Primum, ipsa obœdientia Deum intuens, per se est opus bonum, & in hoc præcepto mandatum, quod præcipit Deum magis timeri, quam Tyrannos. Præcipit item sustinere pœnas diuinitus impositas, mortem & similes, vt dicitur: Iudicium à domo Dei incipit, vel: A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad hanc obœdientiam necesse est accedere fidem, quæ statuat, Deum non negligere, non proijcere afflictos, sed iam quoq; te respicere, tibi propitium esse, & gubernaturum hunc exitum, vt Dauid sentiebat, cum esset exul. Hæc fides & spes sunt opera primi præcepti. Et ex his omnibus confusa est virtus, quæ vocatur Patientia, id est, obœdientia, quæ Deo præstatur cum quadam tranquillitate animi, seu voluntate obœdiendi, quæ ex consolatione fidei oritur. Hæc omnia Paulus vocat pacem, vt Philipp. 4. Pax Dei, quæ superat omnem sensum, custodiat corda vestra, & mentes vestras, id est, sit in vobis talis pax seu tranquillitas animi, vt obœdiatis Deo, & consolatione fidei sustentetis, & confirmetis animos, vt aduersa tolerare possitis, intuentes in promissionem diuinam, in qua cum conspicitur admirabilis bonitas & misericordia Dei, existit etiam dilectio.

ANTITHESIS.

Iam consideremus humani generis contumaciam aduersus primum præceptum, vt & infirmitatem nostram agnoscamus, & aliquo modo discernere gradus peccatorum contra hoc præceptum discamus. Primus est Epicureorum & Academicorum, qui negant aut dubitant, an sit Deus, an curet humana, an hoc verbum, quod habet Ecclesia, sit traditum à Deo. Talis autem est maxima multitudo hominum vbiq;, quæ prorsus ex animo deleuit omnem assensionem de Deo, indulget dubitationi, & eam confirmat. Magnæ igitur tenebræ secutæ sunt lapsum primorum parentum, & has tenebras postea confirmat malicia hominum, & adiuuat Diabolus,

SECVNDVS gradus est eorum qui idola colunt, hoc est, qui fingunt multos Deos, & diuersam potentiam singulis attribuunt, vt Ethnici, aut tribuunt diuinum honorem, id est, inuocationem creaturæ, vt qui inuocant sanctos mortuos, (Inuocatio enim tribuit omnipotentiam:) aut alligant Deum ad certas statuas, cum sine verbo suo non velit ad vllam rem alligari. Constat autem, mundum semper plenum fuisse, & esse idolorum. Nec differunt ab Ethnicis moribus inuocatio sanctorum, & statuarum cultus. TERTIVS gradus est Magorum, qui pacta faciunt cum Diabolis hostibus Dei, & eorum qui Magos consulunt, & eorum qui alijs superstitiosis obseruationibus dediti sunt, quibus tribuitur potentia sine ordinatione Dei. Quare si qui effectus sequuntur, Diabolus autor est, & fiducia nititur Diabolis: Hæc omnia prohibentur Leuit. 20. Anima quæ declinauerit ad Magos & Ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.

QVARTVS est Iudæorum, Philosophorum, Hæreticorum & Mahometistarum, qui omnes sibi fingunt suos Deos, nec volunt agnoscere hunc esse Deum, qui se in hoc verbo suo per Filium Christum patefecit, cum sic tantum velit agnosci & inuocari. Ergo violabant primum præceptum Manichæi, qui fingebant duos Deos, bonum & malum, pariter æternos. Item Samosatenus, qui affirmauit in Christo tantum esse humanam naturam. Sicut Mahometistæ impie fentiunt. Violarunt hoc præceptum & Arriani, qui negauerunt Filium Dei esse de substantia Patris. Item alij, qui dixerunt, Spiritum sanctum tantum esse motum in hominibus creatum.

QVINTVS gradus est eorum, qui non inuocant Deum per Mediatorem Christum, imo fingũt alios mediatores sanctos, aut Missas, aut satisfactiones, aut alia opera. Item, qui dicunt dubitandum esse de gratia Dei. SEXTVS est desertorum, qui deficiunt à vera doctrina Euangelij metu vel odio, vt Iudas, Iulianus, &c.

SEPTIMVS est desperantium, vt Saul, & in hanc desperationem ruere omnes necesse est, qui non norunt Euangelium de fide in Christum. OCTAVVS est, non discere Euangelium, non exarare se ad audiendam & cognoscendam doctrinam Christi, cum Patremfilis præceperit: Hunc audite. NONVS est Hypocritarum, qui etsi vera profitentur, nec sunt polluti externis Idolis, tamen in corde sunt sine timore Dei, sine fide, & magis amant voluptates suas aut opes, quam Deum, vt Nabal. Talis semper magna multitudo est in Ecclesia, etiam habente puram doctrinam, vt monet parabola de semine. DECIMVS est superbia, id est, admiratio & fiducia propriæ potentiæ, sapientiæ, virtutum, sine agnitione propriæ imbecillitatis, sine agnitione & petitione auxilij diuini, vt Alexander

maximis rebus gestis, iudicat hoc pulcerrimum regnum natum esse consilijs & dimicationibus suis, delectatur hac sua sapientia, sua fortitudine, incipit contemnere & premere inferiores, nec agnoscit has tantas res gestas esse Dei auxilio, qui Persis eripiebat imperium, ve eos puniret, sicut & postea Alexander factus nequior punitur. Talis describitur & Nabuchodonosor, qui castigatus agnoscit hanc arrogantiam, & se emendat: Sed Senacherib simili elatus fiducia fit, non emendatur, sed interficitur. Et historiæ ostendunt plerunq; heroum viros tandem opprimi tristissimis casibus. Id eo fit, quia hoc modo peccant, admirantur sese, & confidunt suis donis sine agnitione humanæ infirmitatis, sine agnitione & petitione auxilij diuini, & hinc mouent res periculosas aut etiam iniustas, ex priuatis affectibus, studia suæ potentiæ, vt Pompeius. Accedunt & alia vitia, luxus, defectio & oppressio aliorum, vt Alexander securus helluabatur, trucidabat optime meritos duces, ideo sequuntur pœnæ. Hoc ipsum poemata etiam significarunt de Aiace, quem scribit Sophocles ideo pœnitum esse furore, quia cum pater Telamon abeunti dixisset, vt pugnaret quidem strenue, sed à Deo victoriam peteret: respondit Aiax, etiam ignauos adiutore Deo posse vincere, se vero vel sine Deo. Et his exemplis facile intelligi potest, quare heroici viri tandem seuis casibus opprimantur, & scriptum est de hac elatione & fiducia sui: Abominatio est coram Deo, quicquid est sublime coram hominibus. Etsi autem in heroicis personis clarius conspici hoc malum potest, tamen omnes homines aliquid huius contagij habent. Multorum fiducia magis nititur opibus, amicis, industria, quam Deo. Hos morbos agnoscere discamus, vt emendemus, & fiducia vere nitatur Deo, sicut Dauid clamitat. Respice in me, & miserere mei, quia vnicus & pauper sum ego. Item: Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me. HIC etiam recensendi sunt Hypocritæ, qui confidunt propria iusticia coram Deo, vt Pharisæus Lucæ 18. In his concurrunt multa peccata, videlicet quod non agnoscunt suam infirmitatem, non agnoscunt se dignos esse pœna coram Deo, quod vanam fiduciam habent, quod non inuocant per mediatorem Christum. Imo quod sua opera loco Mediatoris Deo proponunt. His superbis attribui quintum gradum. VNDECIMVS est impatientia, quæ proprie aduersatur primo præcepto, quia voluntas recusat Deo obœdire in pœnis. Interdum etiam irascitur Deo, tanquam duriori Domino, aut iniquo iudici, de quo affectu sæpe admonet nos scriptura, vt: Irascimini, nolite peccare, id est, repugnate dolori, & flectite animum, vt volens obtemperet Deo in ærumnis, sicut supra dictum est. Collegi gradus peccatorum, quæ proprie pugnant cum primo præcepto, qui facile agnosci & iudicari possunt. Et quia Decalogus

ad summa doctrinæ omnium virtutum, distribuamus & ipsas virtutes in singula præcepta. Ad primum pertinet virtus, quæ vocatur alias pietas, alias religio, sed facilius intelliguntur hæc nomina, timor Dei, fides seu fiducia, dilectio Dei. Et quidam has partes necessario complectitur ea virtus, quæ vocatur pietas. Pertinet huc & Patientia. Interim nomen Pietas pene respondet nomini Iusticiæ vniuersalis, si definiamus eam obœdientiam, quæ Deo præstatur in omnibus eius mandatis, sicut postea dicemus, ad hunc finem, vt Deo obtemperetur, omnia opera referenda esse. Collocetur igitur huc & virtus, quæ vocatur Iusticia vniuersalis.

DE SECVNDO PRÆCEPTO.

POstquam in primo præcepto dictum est de motibus cordis erga Deum, qui sunt præcipuus & interior cultus, quia Deus requirit obœdientiam cordis non simulatam, iuxta illud: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Item: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Deinde secundum præceptum concionatur de externa professione: Quia Deus vult innotescere, vult voce nostra inuocari, Et sicut per verbum se patefecit, ita vult hoc verbum voce propagari. Ideo postquam de motibus cordis dictum est, nunc præcipit de illa voce, in qua sonat nomen Dei & verbum Dei.

NON VSVRPABIS NOMEN DEI VANE.

IN primo præcepto ponuntur affirmatiuæ & negatiuæ orationes: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti. Hæc est affirmatiua, cui addendæ sunt & aliæ affirmatiuæ: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Item: Dominum Deum tuum timebis. Constitutis affirmatiuis, etiam negatiuæ seu exclusiuæ addendæ sunt: Non habebis Deos alienos. Ita in sequentibus cum audimus negatiuas orationes, semper prius affirmatiuam in primo præcepto expressam mente intueamur. Hic vetat Deus abusum sui nominis, & tamen vult hanc vocem propagari & innotescere, Ego sum Deus tuus. Sunt igitur veri vsus nominis diuini, vera prædicatio, vera inuocatio, gratiarum actio, & confessio. Hæc quatuor genera operum præcipi hic sciamus, & huic loco inseramus affirmatiua testimonia de his operibus, vt: Ite, docete omnes gentes. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & celebrabis me, seu ages mihi gratias. Corde creditur ad iusticiam, & ore fit confessio ad salutem. Hæc dicta proprijssime de his generibus præcipiunt. Pertinet autem ad inuocationem iuratio: Quia iurans inuocat Deum, vt sit testis voluntatis ipsius, quod non velit fallere, & petit, vt Deus sit vltor, & puniat fallentem, & ad hanc pœnam se obligat. Hinc intelligi potest,

quantum vinculum sit iusiurandum: Inuocas Deum, vt in te ipsum sæuiat eius ira, si fefelleris. Quid potest sibi homo tristius imponere, aut quomodo se ad maiorem pœnam obligare potest? Ideo respondent euentus. Quia hæc obligatio est sancita & confirmata iure diuino hoc loco: Non habebit Deus insontem, quicunq; vane vsurpauerit nomen eius. Ideo etiam in hac vita horribiles pœnæ comminantur periuros.

QVOMODO POSSIT FIERI HOC PRAECEPTVM.

VT autem supra diximus, non fieri opera primi præcepti sine agnitione filij Dei & fide, ita & de hoc præcepto sentiendum est. Satis constat, non posse fieri inuocationem, nisi agnito mediatore Christo, sic & de gratiarum actione sentiendum est. Item in ministerio ante necesse est tradi Euangelium de filio Dei, &c. Deniq; vt supra dixi, oportet primum apprehendi reconciliationem per filium Dei donatam, postea vero placere incoatam obœdientiam. Idem de cætera præceptis sentiendum est. Et opera cæterorum præceptorum ita placent Deo, & fiunt cultus Dei, cum præcedunt opera primi præcepti, timor & fides. Sic reliqua fiunt sacrificia laudis, & Deo placent, præcipue vero opera secundi præcepti. Sicut scriptum est præcipue de hoc genere, Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo.

PECCATA CONTRA SECVNDVM PRAECEPTVM.

ANTITHESIS eadem est, quæ est superioris præcepti, cum vitia cordis, quæ supra recensuimus, proferuntur. Pugnant ergo cum hoc mandato sermones Epicurei, externi cultus impij, impiæ inuocationes Dæmonum, idolorum & mortuorum, falsa doctrina, periuria, execrationes iniustæ, sermones arrogantiam aut impatientiam declarantes, vt dixerat Aiax, se etiam sine Deo vincere posse. Item vsitatissimum malum, prætexere nomen Dei, religionis, Euangelij, iniustis cupiditatibus, ambitioni, auariciæ, libidinibus, odijs. Papa titulo ministerij quæsiuit potētiam, mouit iniusta bella, instituit auropia infinitæ pecuniæ, idola, & alia. Iam hæc ætas etiam titulo Euangelij sæpe priuatas cupiditates tegit. Pertinēt huc & scandala omnia, quæ vel sauciant infirmas mentes, & fidem languefaciūt, vel alienant voluntates aliquorum ab Euangelio. COMMINATIONES tristissimæ vtriq; præcepto additæ sunt, quæ cum de corporalibus penis loquuntur, etiam æternam iram significant, quia lex non annuntiat remissionem peccatorum, sed in Euangelio clare declarant

ætatem

ma ira aduersus eos, qui non agunt pœnitentiam: Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Quod enim hic dicitur de pœnis in tertium & quartam generationem sæuientibus, intelligitur de corporibus. Et vt his prioribus præceptis additæ sunt pœnæ, ita sciamus sequentibus addi, vt Deut. 27. adduntur maledictiones omnibus præceptis. Nec dubitandum est, calamitates mundi, pœnas esse delictorum omnis generis, iuxta dictum Psalmi: Propter iniquitatem æripis filios hominum.

DE TERTIO PRÆCEPTO.

VT in primo docentur opera interiora mentis, voluntatis & cordis erga Deum, in secundo professio externa: Ita hic in tertio traditur præceptum de Ceremonijs diuinitus institutis, sed harum præceptorum finis intelligendus est. Ceremoniæ traditæ sunt propter ministerium docendi, & sunt adminicula huius functionis. Ergo præceptum de Sabbato præcipue concionatur de ministerio docendi, & administrandi ceremonias diuinitus institutas: Sicut textus non dicit de otio tantum, sed nominatim de Sanctificatione. Vult eo die sancta opera fieri, id est, proprie dicata Deo, hoc est, doceri populum, & ceremonias institutas diuinitus exerceri. Ad eam rem aliquis dies fit destinatus. Hæc principalis sententia pertinet ad omnes homines, & omnia tempora, quia est lex naturæ. Cæterum de obseruatione septimi diei, constat, abrogatis ceremonijs Leuiticis, etiam hanc ceremoniam esse mutatam, vt clare dicitur Coloss. 2. Recte igitur dicitur, in tertio præcepto duas esse partes, vnam naturalem seu moralem, seu genus, altera pars est ceremonia propria populo Israël, seu species de die septimo. De priore dicitur, naturale seu genus esse perpetuum, & non posse abrogari, videlicet mandatum de conseruando ministerio publico, sic, vt aliquo die populus doceatur, & ceremoniæ diuinitus institutæ exerceantur: Species vero, quæ nominatim de septimo die loquitur, abrogata est.

DISCAMVS ergo vere hic præcipi conseruationem publici ministerij, & ceremoniarum quas Deus instituit, quod Deus vult conseruari, vt maneat, & propagetur Ecclesia, vt Ephes. 4. dicitur: Dedit alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios pastores, alios Doctores, vt ædificetur corpus Christi, vt non fluctuemus nec circumferamur omni vento doctrinæ, id est, Dedit certum verbum per Prophetas & Apostolos publice sparsum, additis certis testimonijs, & instituit ministeria publica, in quibus sonet hoc verbum, vt habeamus certam de Deo doctrinam, nec excogitemus ipsi nouas religiones sicut Ethnici, aut nouos cultus, &c. Hoc tantum Dei donum ama-

amare, venerari, & suo quisq; loco adiuuare debet. Sicut dicit Christus: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Ac Prophetæ deplorantes solitudinem in Sabbato, queruntur abolitum esse ministerium docendi. Sunt igitur opera huius præcepti, pie sungi hoc ministerio, audire recte docentes, & pie vti Sacramentis, & eorum vsum adiuuare exemplo & frequentia nostra, obtemperare rectè docentibus, alere, honore afficere, & defendere pios Doctores, adiuuare studia necessaria Ecclesiæ. Non quæro allegoriam huius præcepti, sed trado propriam & præcipuam sententiam. Nec enim hucusque exiguum opus est conseruatio ministerij diuinitus instituti. Peccata contra hoc præceptum hæc sunt, omittere aut abolere munus rectè docendi, falsa docere, deprauare ceremonias, nunquam aut raro adesse publico ministerio, in cœtu, vbi Ecclesiæ rectè docentur: item abducere alios vel exemplo, vel alijs modis à publico ministerio, quod non est contaminatum impietate, sicut Donatistæ abducebant suos cœtus: non obœdire ministerio veræ doctrinæ, exercere opera seruiles, id est, impedientes ministerium die constituto ad publicum ministerium: conferre dies illos in ludos & helluationes, aut alia vitia: contemnere, afficere contumelia pios ministros, non velle conferre ad eos alendos & defendendos: non tegere eorum infirmitatem, si tamen sint sani in doctrina, sicut Cham deridebat nudum patrem: non iuuare studia Ecclesiæ. VT autem supra dictum est, Primum præceptum omnibus reliquis includendum esse, quæ cum sint mandata Dei, necesse est agnosci autorem, & obœdientiam referri ad ipsum. Ideo timor Dei & fides, sunt seu vita aliorum operum, & adesse omnibus operibus aliorum præceptorum debent. Quare vt fiant opera huius præcepti, necesse est accedere agnitionem filij Dei, vt posimus in fide & inuocatione Dei huic præcepto obœdire. Item, cum hoc præceptum de ministerio & ceremonijs concionetur, necesse est complecti Euangelium: Quia legis ministerium, tantum est ministerium mortis: Euangelium vero annuntiat remissionem peccatorum, & vitam æternam propter filium Dei. Item ceremoniæ diuinitus institutæ, sunt typi Christi. Ideo, nec Iudæi poterant recte facere opera huius præcepti, sine agnitione vera Christi. Et apud monachos & sacrificulos, quia doctrina de fide, vera inuocatione, & de veris cultibus ignota est, multa peccata concurrunt in ipsorum ceremonijs. Falso putant esse cultus opera traditionum humanarum, Contra Domini deprauant multipliciter, & has ipsas vitiosas ceremonias conferunt in quæstum. Hæc peccata etiam cum hoc præcepto pugnant, & polluunt sabbatum. Appellationes virtutum, quas continet primum præceptum, etiam ad duo sequentia pertinent.

DE SECVNDA TABVLA.

ETiamsi tantum politica vita hic institueretur, tamen agnoscere humanam rationem oporteret, optimam formam politiæ hic exponi. Primum sancitur imperium, præcipitur obœdientia. Deinde munitur pax: Non occides. Muniuntur coniugia: Non mœchaberis. Munitur dominia rerum: Non furtum facies. Postea constituuntur iudicia, & sancitur veritas in contractibus & pactis: Non dicas falsum testimonium. Hi sunt fontes legum politicarum. Sed nos sciamus decem quidem politicam vitam, sed duo adiungi. Primum meminerimus Deum autorem esse & harum legum, & vitæ politicæ. Ideo sciamus propter Deum obœdientiam præstãdam esse, & includamus omnibus primum præceptum, vt obœdiẽtiam in cæteris etiam regant timor Dei & fides. Secundo sciamus præcipi non tantum externa opera, sed interiorem obœdientiam. Sic debebat esse ordinata natura hominis, ne haberet inclinationes, affectus, aut opera contra hunc ordinem, in quo condita est, & qui in lege declaratur, ac præcipitur.

APPARET autem contumacia & confusio ordinis in natura hominum, maxime in hac politica vita. Qualis est contumacia in gubernatione? quam multæ iniustæ cædes, iniusta bella, quantum odium & inuidentiæ? Deinde vagæ libidines, inordinatæ flammæ, & furores amantium infiniti sunt. Postea furta manifesta sunt innumerabilia, in imposituris negotiationum, in vsuris & alijs. Item, quis non laborat auaricia? quis suo contentus est, & suas res recte & pie collocat? Postremo omnes deplorant sophisticam & mendacia pactorum, contractuum, & iudiciorum. In his exemplis manifeste cernimus cõfusionem ordinis instituti à Deo. Ideo discamus in lege Dei non tantum de externis factis dici, sed accusari totam contumaciam naturæ humanæ, seu confusionem ordinis interiorem & exteriorem: Quare in hac abdita sunt præcepta de concupiscẽtia, quæ clare loquuntur de interiore contumacia. NVNC igitur percurremus reliqua præcepta, quæ cum sint politica, Primum scias Deum præcipere, vt in hac pacata societate viuamus, in qua vult innotescere, vult nos exercere fide & invocationem in communibus periculis & laboribus, vult exerceri dilectionem erga homines, & singulos subiectos esse communi seruati propter ipsum, vult ibi lucere confessionem nostram, vt alij doceantur & inuitentur ad agnitionem & timorem Dei, sicut scriptum est: Luceat lux vestra coram hominibus. Non vult Samuelem aut Dauidem latere in solitudine & specu aliquo, & tantum arcanis meditationibus vacare, sed vult eos in medijs fluctibus & procellis gubernaculum versari, & ibi circumferre doctrinam diuinitus traditam.

Vult

Vult eos in his periculis exercere fidem, docere alios, vult conspici testimonia doctrinæ, quæ Deus per ipsos exhibet, vult subiectos esse communi seruituti propter obœdientiam Deo debitam. Ita lex facit exæquationem omnium, officia imperans, in quibus singuli singulis seruiunt, cum officia sua faciunt, vt omnes simus vnius corporis membra mutua dilectione, mutuis officijs coniuncti, vt Deo obediamus. Discamus igitur præcipi hic, vt communia onera totius vitæ & communem seruitutem feramus, conferamus operas, ac meminimus nos à Deo ad hanc politicam societatem conditos esse, Ita enim dicit prima Lex, Quære solitudinē, tuas voluptates, facinoris otium, sed inquit: Honora Patrem & matrem, sancit imperia & obœdientiam. Discamus igitur & opera secundæ tabulæ vere esse cultus Dei, vt supra descripsi cultus, scilicet cum gubernantur à timore Dei & fide. Quare toties in Prophetis, cum fit collatio cultuum, antecedit politica officia ceremonijs, Iesaiæ 1. Iudicate pupillo, &c. Et 6. Frange esurienti panem tuum, Oseæ 6. Zach. 7. Iudicium verum iudicare. Et maxime hæc officia Christus ornat, cum mandatum de dilectione proximi ait esse simile primo, hoc est, Deum obœdientiam in vtroq; genere simul postulare, & vtriusq; generis officia cultus Dei esse.

DE QVARTO PRÆCEPTO.

ORDITVR autem quartum præceptum à primo gradu imperij, scilicet à parentibus, qui debent esse regula aliorum gubernatorum, de quibus alibi dicitur, vt Rom. 13. Et præcipitur summus gradus obœdientiæ, scilicet honos, qui tria complectitur. Primum agnitionem Dei, quem statuas esse autorem humanæ consociationis, tum in coniugio, tum in politia. In his ordinationibus conspicitur sapientia Dei, bonitas erga nos, iusticia, ira aduersus sceleratos, defensio innocentiæ. Est igitur honos agnoscere, hanc societatem esse opus diuinum, testimonium prouidentiæ, salutare humano generi, bonum & honestum, & amare hunc ordinem propter Deum & propter vtilitatem, & pijs precibus à Deo petere, vt ipse conseruet. SECVNDO complectitur obœdientiam externam, vt communibus officijs tueamur politias, non dilaceremus. TERTIO ἐπιείκειαν, qui in tanta infirmitate humana quædam errata condonemus imperijs, ea nostra æquitate, moderatione, & diligentia sanemus & sarciamus, sic tamen, ne contra mandata Dei faciamus. DISCERNI autem res à personis debent. Hic triplex honos, quem dixi, semper debetur imperijs, hoc est, ipsi societati coniugali, & politicæ, deinde honestis legibus, quas Deus mentibus hominum indidit, & alijs legibus. Sic Patres, Prophetæ, Christus, & Apostoli semper [illegible]

matrimonium & politicum ordinem esse opera & beneficia Dei, sicuti motuum & temporum, & multos miros eventus considerant in politijs, vnde ratiocinati sunt, Deo curæ esse genus humanum. Interim tamen has ipsas res à personis, & à Diaboli operibus discernebant, qui quo maiora sunt Dei opera, eo furiosius ea deformare, concutere, & euertere conatur. Amabat igitur Paulus politias, hoc est, leges imperij Romani, & his obtemperabat. Sed Caligulam & Neronem non amabat, imo execrabatur tanquam organa Diaboli, maledicta à Deo, quorum sceleribus contaminari totam rerum naturam videbat. Hæc distinctio de rebus & personis obseruanda est, vt opera Dei ab operibus Diaboli discernantur. Ac magis amabit & reuerebitur ipsas politias & leges, qui poterit res & personas discernere, & intuens in tantam confusionem imperiorum, quæ oritur à Diabolo & eius organis, maiori cum dolore spectabit Diaboli potentiam, qui in summo loco gubernationis maxima petulantia & atrocitate declarat odium aduersus Deum, & contemtum generis humani, & feritiam suam. Quid enim monstrosius, turpius, & abominabilius cogitari potest tyrannis omnium temporum, & quam pauci omnibus ætatibus fuerunt & sunt vel mediocres Principes? Hæc tanta mala intelligenda & deploranda sunt, & petendum à Deo vt ipse custodiat & seruet politias. Nec prætextu operis diuini excusanda aut tuenda sunt vitia, nec propter loci dignitatem tolerandæ sunt manifestæ & atroces iniuriæ, impietates, & flagitiosæ libidines tyrannorum sine fine grassantium, sed reliqua politia, cui Deus gladium detulit, resistere facit, cum Caligulas & Nerones, & similia portenta remouet à gubernatione. Sicut honestissime Traianus ad magistrum equitum dixit, tradens ei gladium: Hoc gladio pro me vtaris, si iusta imperio: Sin vero iniusta, contra me vtaris. Sed si gubernatores sunt tolerabiles, hoc est, mediocriter student officium facere, & plerunq; iusta agunt, & lapsi resipiscunt, tolerandi sunt, & eorum errata vel tegenda vel sananda sunt. Tales fuerunt Dauid, Salomon, Iosaphat, qui cum essent excellentissimi Principes, habent tamen suos lapsus, qui deplorantur, vt admoneamur difficilimam & periculosissimam rem esse gubernationem. Nam Diabolus cum sit homicida, molitur dissipationem politiarum, & vel gubernatores euertit, vel habet sua organa in populo, sicut Saulem funditus perdidit, qui tamen initio res magnas & vtiles gesserat. Dauidi laqueos iniecit, ex quibus vix elapsus est. Deinde incendit filium Absolonem, cuius scelus ingentem ruinam traxit. Turbat igitur Diabolus politias, & natura hominum per se infirma est in gubernatoribus & in populo: Ac vtriq; licentiam naturaliter amant, & oderunt legum & disciplinæ vincula. In his Diaboli insidijs, & tam multiplici infirmitate hominum reti-

nere

nere mediocrem statum, magnum & singulare Dei opus est, Sicut clare dicit Salomon : Vt oculus videat, & auris audiat, Deus facit vtrumque, id est, vt gubernator habeat felix consilium, & respondeat obœdientia subditorum suo loco, Dei opera sunt, hæc impertit per fideles gubernatores, quorum alij alijs præstant. Nulla humana sapientia, vigilantia aut virtus par est tantis rebus. Ideo Paulus inquit 2. Cor. 1. Sufficientia nostra ex Deo est. Item : Non sumus idonei, ex nobis ne cogitare quidem : Sed in ipsis personis fidelitatem, id est, studium recta faciendi requirit, 1. Cor. 4. Cæterum hoc requiritur in ministris, vt fideles sint. Cum igitur mediocris status est politiarum, agnoscamus eum esse beneficium Dei, quod per aliquos fideles ministros impertit, & Deo autori politiarum obœdiamus. DEINDE ipsis gubernatoribus pro sua fidelitate & ingentibus laboribus, qui comitātur omnem gubernationē, tribuamus honorem, hoc est, agnoscamus eos adiuuari diuinitus, esse organa, per quæ Deus nobis bona suppeditat, amemus eos ac nos eis subijciamus, & debere fateamur pro ipsorum sedulitate gratiam, & aliquos lapsus ipsis condonemus, sic tamen, ne contra mandata Dei faciamus. Hæc æquitas magna virtus est & difficilis. Breuiter annotaui, quas res complectatur vocabulum Honoris, quod diligenter expendendum est, & dixi de discrimine rei & personarum. CONTINET autem hoc præceptum mutuo opera superiorum & inferiorum. Officia superiorum significata sunt in vocabulis patris & matris : Item in integro Decalogo, qui vniuersaliter est forma regiminis, & complectitur omnes virtutes & omnia officia boni patris & boni gubernatoris, sicut vera illa vox est, quemadmodum Xenophon inquit : Bonus princeps nihil à bono patre differt. Prima sit igitur cura gubernatoris de prima tabula, id est, curet recte doceri Ecclesias. Pater curet doceri liberos suos de Deo, deinde sit iustus & fortis in defensione, sit castus, sit beneficus in iuuandis bonis, habeat zelum & acre odium turpitudinis, sit verax in dictis & factis, sit candidus, non suspicax, &c. Sit diligens in facultatibus recte collocandis, ne desint sumtus rebus necessarijs. Deniq;, vt dixi, totus Decalogus est forma gubernationis, & si gubernator habebit affectum paternum, erit in eo studium harum virtutum. Vicissim inferior tribuat honorem superiori, id est, agnoscat Dei opera esse politias, obtemperet propter Deum, & condonet quædam errata. Pertinent huc virtutes, iusticia vniuersalis, quæ est obœdientia legibus erga magistratus. Item cura vocationis. Item ἐπιείκεια in discimlandis aut sanandis superiorum erratis, ne pax publica turbetur, & opposita vitia seu peccata facilius conspiciuntur, vt contumacia uersus superiores, quæ vocatur inobœdientia, & est vniuersalis [illegible]

sidem seditio, negligentia obeundæ vocationis, ἀλλοτριοεπισκοπίαν, id est, ingerere se alienæ vocationi. Hoc vitio & superiores & inferiores sæpe peccant. Ideo & Petrus prohibet esse ἀλλοτριοεπίσκοπος, ingerentes se alienæ gubernationi. Præterea vt supra dixi, in imperijs discernendas esse res & personas, ita rerum etiam discrimen obseruandum est. In monarchijs cæteris gubernatio præcipue spectabat ad ciuilis & honestæ societatis defensionem, etiamsi erat ignota religio. Sed in regno Antichristi leges perpetuæ & præcipuæ regni sunt de nouo cultu contumelioso in Christum & damnato diuinus, & finis principalis eius regni est, deleri nomen Christi, & hoc ipso prætextu conditum est regnum, quasi gloriæ Dei interfit, extirpari nomen & doctrinam Christi: Tale est regnum Mahometi: Lex ipsa Mahometi est manifesta contumelia aduersus Christum: Deinde est mandatum de latrocinio, quia iubet interfici eos, qui credunt Christum esse filium Dei. Præcipit item propagari suos errores gladio. Hæc prædicta sunt apud Danielem cap. 7. de paruulo cornu: Sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret: Tertio concedituir lege multiplex turpitudo libidinum, & reipsa nulla sunt Mahometistarum connubia, quia concedunt duci, dimitti, & omissas recipi priuatis arbitrijs, sine vllis caussis, concedunt & lege flagitiosas libidines, propter quas Deus euertit Sodomam & alias impias ciuitates. Ergo in eo regno nec lex est à Deo, sed est diabolicus furor, quem grassari Deus extremo tempore sinit, vt puniat mundum. Sicut crescentibus peccatis inde vsq; ab initio creuit seruitus, imperiorum asperitas & confusio. Quare differentia inter reliquas monarchias & regnum Mahometi obseruanda est. Daniel poterat esse magistratus in regno Babylonico, Iudæi poterant militare sub Alexandro, Christiani poterant militare sub Romanis principibus, vt sub M. Antonio fide militum Christianorum magna victoria parta est in Pannonijs: quia finis militiæ erat honestum regimen politicum. Sed non licet militare cum Turcis, quorum finis est non regimen politicum, sed confirmatio & propagatio legis, quam profitentur. Seruitutem pati, Christianis licet, vna militare cum Turcis, non licet. Quia clare inquit textus, Sanctos Dei conteret.

QVINTVM PRÆCEPTVM,
NON OCCIDES.

PROHIBET non solum externas corporum iniurias, & priuatam vindictam externam, sed etiam in animis malevolentiam, ira, inuidentiam, priuatam cupiditatem vindictæ. Sicut Christus clare

clare enarrat hoc præceptum Matth. 5. Econtra vero postulat ergo omnes homines beneuolentiam, misericordiam, zelum, candorem oppositum maleuolentiæ, mansuetudinem, patientiam, æquitatem, quæ remittit aliquid de summo iure, propter probabiles causas, videlicet vt sanabiles reuocentur in viam. Item: Ne ex priuatis discordijs oriantur publica dissidia. Quia de priuatis offensionibus seuere præceptum esse: Remittite & remittetur vobis. Item: Vindicta non est res priuati impetus, sed Deus eam sibi relinqui voluit, & metas circumscripsit. Ideo inquit, Mihi vindictam. Cogitate autem, quantos motus sæpe excitet priuata cupiditas vindictæ. Quære & discamus quid de vindicta præceperit Deus, & mandato diuino obtemperemus. IAM hic addendum est, Magistratum politicum habere mandatum diuinum de legitima vindicta. Ac primum officium Magistratus ad hanc ipsam vocem: Mihi vindictam, ego retribuam, ego puniam, vel mea manu, vel permissione, vel legitimo officio Magistratus. Quia Deus imperia & politias constituit, mouet & mutat, sicut ait Daniel capite 2. Deus transfert regna & constituit. Sunt igitur diuina vindicta legitimæ pœnæ, quibus Magistratus afficit latrones, adulteros, periuros, grassatores iudicijs condemnatos. Ad Magistratus officium & legitima bella pertinent, vt cum Constantinus repressit armis sæuitiam Licinij. Sed vt summus gradus est potestatis politicæ bellum, ita in maximo abusu est, ac rarissima sunt iusta ac legitima bella. Sed Diabolus cum sit homicida, & inimicus politico ordini & disciplinæ, sæpe leuissimis occasionibus excitat ingentia bella, incensis animis vtrinq; iniusta cupiditate. Hac ira tolerat Deus, vt puniantur vtriusq; partis scelera. Sicut bellum Peloponnesiacum, quod fuit exitiosum toti Græciæ, ex leuissimis caussis ortum est, cæso quodam luco, qui ritibus Erhnicis habebatur pro consecrato, & quod Pericles incanduerat conuicijs offensus, quæ erant dicta in Aspasiam. Nec summum ius, præsertim in causa belli, satis iusta caussa est inferendi belli, sicut dicitur: Sæpe summum ius, summa est iniuria. Sed accedat æquitas, quæ etiamsi qua iacture offensio, tamen potius sanare eam curet, quam propter paucorum errata sæuiat in innocentes, noceat in infinitum Ecclesijs & reipublicæ. Sciant gubernatores bella debere esse vindictam diuinam, non debere seruire humanæ cupiditati, aut temerariæ iracundiæ. Sicut ait Abigail ad Dauid: Quia prælia Domini præliaris, non inuenietur in te malum.

DE SEXTO PRÆCEPTO, NON MOECHABERIS.

INgens est confusio publica ordinis diuinitus instituti in hoc

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

em, quam prohiberi omnes intelligunt. Addit autem Christus explicationem Matth. 5. quæ ostendit non tantum externa delicta prohiberi, sed etiam prauam inclinationem, & vagos ac errantes motus contra hoc præceptum. Vt autem supra dictum est, prohibitionibus includi quasdam affirmationes: ita & hic obserues sanciri & commendari legitimum coniugium. Quia hac lege munitur, quæ & consuetudinem coniugalem approbat, & econtra damnat omnem concubitum extra legitimum coniugium, ac minitatur pœnas in hac vita, & æternos cruciatus post hanc vitam. Sicut epistola ad Hebræos dicit: Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Item, Ephes. 5. Omnis scortator aut contaminatus non habet hæreditatem in regno Christi & Dei, propter hæc enim venit ira Dei super inobœdientes. Dixi autem munitri coniugium his legibus, quia etiam cum mundus non punit adulteria, aut alias libidines, tamen Deus punit, nec finit irritas esse suas comminationes. Sicut exempla omnium ætatum ostendunt, etiam non scripta. Quædam vero Deus scribi voluit, vt de regula nos admoneant, Deum vere irasci omnibus pollutis, & vel durius castigare resipiscentes, vt Dauid castigatus est: vel prorsus delere non resipiscentes, vt deleta sunt Sodoma. Nec tantum vrbes illæ quinq; propter hanc caussam deletæ sunt, sed multis alijs exitio fuerunt libidines omnis generis, vt omnibus Græcis ciuitatibus, Thebis, Athenis, Spartæ. Nec tantum Troia propter adulterium punita est, sed plurimi reges tragicis casibus interierunt propter libidines, vt Ægysthus, Clytæmnestra, Macedonici reges fere omnes, Archelaus, Philippus, Alexander, Demetrius, Ptolemæi, Cæsares plurimi. Atque etiam ingentibus bellis regna mutata sunt propter hanc caussam, vt fere tota tribus Beniamin deleta est propter stupratam vxorem Leuitæ. Hæc exempla intueamur, & ad comminationes diuinas conferamus, nosq; excitemus ad obœdientiam in hoc præcepto, ac reprimamus illicitis flammis. Virtutes hic requiruntur, Pudicitia, seu Castitas, seu Continentia, Verecundia, Temperantia, Sobrietas. Nam sine Temperantia tueri Pudicitiam nemo potest.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO,
NON FVRTVM FACIES.

ET hic primum affirmatiua requirenda est: Sancitur enim Dominorum distinctio, quam hæc ipsa vox præcepti testatur, ordinationem Dei esse. Quia enim prohibet furta, vult singulos tenere res suas. Hoc testimonio refutantur deliria fanaticorum hominum, qui magno & pernicioso errore contendunt, in Euangelio tolli rerum proprietatem. Deinde & prohibitio obseruanda est, ne aliena appe-

d tamus.

tamus. Et quia contractus diuinitus instituti sunt, vt homines inter se mutuis officijs declarent obœdientiam suam erga Deum, pie & sancte exercendi sunt. Nam & iniusticiam in contractibus punit Deus, non solum pœnis magistratuum, sed etiam alijs cladibus, vt inquit Iesaias, Væ prædanti, quia vicissim spoliaberis. Deut. 25. Pondus iustum habeas, vt longo tempore viuas. Et experientia comprobat vsitatam regulam, Male parta, male dilabuntur. Continet hæc lex multas virtutes pugnantes cum auaricia, ignauia, prodigalitate, scilicet iusticiam in contractibus, liberalitatem, sedulitatem, parsimoniam. Quia ignaui & prodigi omnes sunt fures, nisi enim ex alijs rapiant, non possunt suum otium & sumtus tolerare.

DE OCTAVO PRÆCEPTO, NON DICAS FALSVM TESTIMONIVM.

HAEc Lex munit iudicia & pacta, & continet virtutem omnium pulcerrimam, Veritatem, cuius vtilitas latissime patet in doctrinis, in iudicijs, in pactis, in conuersatione. Violant enim hoc præceptum omnes corruptelæ doctrinarum, quæ fiunt fraude, aut petulantia ingeniorum, omnes calumniæ forenses, omnes elusiones fortasse negotiorum seu sophismata, omnes qui hypocrisi sua insidiantur alijs, & non ingenue ostendunt quod sentiunt, & qualis sit natura. Hæc quam late pateant in vita, diligenter considerandum est, vt nos & acriter odisse sophisticam discamus.

DE NONO ET DECIMO PRÆCEPTO.

NONVM & Decimum addunt declarationem, vt sciamus Legi Dei non solum de externis operibus præcipi, sed accusari & damnari etiam vitium hærens in hac deprauata hominum natura, quod vocant concupiscentiam. Non enim tantum damnat hic vitiosos affectus, ad quos accedit Consensus, vt vocant, sed etiam ipsam prauam inclinationem, quæ est perpetua quædam auersio à Deo, & contumacia repugnans Legi Dei, & gignit infinitam confusionem appetitionum, etiamsi non semper accedit consensus. De hoc perpetuo malo inquit Paulus: Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei nec subijcitur, nec subijci potest. Nec leue malum intelligatur inimicitia aduersus Deum, multas enim pestes complectitur, dubitationes de Deo, auersionem à Deo, fremitum aduersus Deum cum punimur. Deinde vagos & errantes motus infinitos contra Legem Dei, scilicet confidentiam propriæ sapientiæ aut virium, [illegible]

rum aliorum, inuidentiam, ambitionem, auaritiam, flammas libidinum, cupiditatem vindictæ. Hæc omnia Paulus complectitur vno inimicitiæ, in quo etiam reatus intelligendus est. Hæc reputant Deo, & Deus vicissim irascitur his vitijs, etsi propter filium gnoscit credentibus. Quod autem Paulus vocat inimicitiam aduersus um, id alibi concupiscentiam nominauit, quæ significat prauam clinationem & deprauationem omnium appetitionum. Hinc perspicuum est, nullum hominem in hac corruptione natum, legi Dei satisfacere: Quia in hac mortali natura manet concupiscentia vitiosa, quam esse peccatum testatur Paulus Rom. 7. Et postea vocat inimicitiam aduersus Deum, & addit non posse eam Legi Dei subijci, quare hic in Decalogo damnatur. Hæc moneri necesse est, vt conspici magnitudo gratiæ, & intelligi doctrina de Iusticia fidei possit.

Caeterum & hoc obseruandum est. Etsi non in singulis præceptis fit mentio præmiorum aut pœnarum. Tamen sciendum est, & promissiones & comminationes ad singula præcepta pertinere, & alibi sæpe repetitas esse. Summa promissionum in his verbis est: Qui fecerit hæc, viuet in eis. Minarum summa est: Maledictus, qui non permanserit in omnibus quæ sunt scripta in Lege. Sed sciendum est omnes promissiones Legis conditionales esse, id est, requirere conditionem, ne quid contra legem fiat. Cum autem Lex semper accusset nos, hæ promissiones fierent irritæ, nisi ex Euangelio disceremus, quomodo reputemur iusti, & quomodo placeat incoata obœdientia iuxta legem. Fiunt igitur iustis fide propter Christum & Legis promissiones ratæ, quia Deus recipit obœdientiam. Ideo & præmia tribuit corporalia & spiritualia, iuxta illud: Date & dabitur vobis. Item Psalm. 22. Vt seruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Verum infra copiosius dicendum erit, de discrimine Legis & Euangelij & promissionum Legalium, & eius promissionis, quæ est Euangelij propria. Illud etiam memineris, quia ordo politicus vere est opus Dei sicut ordo motuum cœlestium, ideo Deus in politica iusticia regulariter præstat promissiones & minas. Externa & atrocia scelera conantur manifestæ pœnæ, etiamsi cessent magistratus. Homicidæ quamquam effugerunt manus magistratuum, tamen mirabiliter ad supplicia retrahuntur. Periuros, adulteros, & pollutos incestis libidinibus, etiamsi magistratus non punit, tamen opprimi varijs cladibus testantur historiæ, & quotidiana vita. Sed Lex testis est, hæc diuinitus fieri, iuxta illud, Non habebit insontem, &c. Item, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus, &c. Econtra iustos gubernatores adiuuat Deus, vt constitutio regnorum & exitus bellorum regulariter ostendum. Ideo addita est promissio corporalis quarto præcepto, quod constituit politias: Si vis longæuus esse super terram, &c.

VT lumen oculis diuinitus inditum est: Ita sunt quædam noticiæ mentibus humanis inditæ, quibus agnoscunt & iudicant plerique. Philosophi hoc lumen vocant noticiam principiorum, vocant suas ἐννοίας & προλήψεις. Ac vulgaris diuisio nota est, alia esse principia speculabilia, vt noticias numerorum, ordinis, syllogismi, principia Geometrica, Physica. Hæc omnes fatentur esse certissima, & [illegible]tes maximarum vtilitatum in vita. Qualis enim esset vita sine numeris, sine ordine? Alia sunt principia practica, vt totum discrimen naturale honestorum & turpium. Item, Deo est obœdiendum. Ac [illegible]bebant quidem hæc practica principia, tam illustria nobis esse & [illegible]ma, quam sunt noticiæ numerorum: tamen quia propter labem [illegible]ginis accessit quædam caligo, & cor habet contrarios impetus discrimini honestorum & turpium, ideo homines non tam constanter [illegible]sentiuntur his noticijs, Deo obœdiendum est, Adulterium est vitandum, Honesta pacta sunt seruanda, sicut huic noticiæ, Bis quatuor sunt octo. Manet noticia Legum, sed assensus est infirmus, propter contumaciam cordis. Noticia testimonium est nos à Deo ortos esse, ac Deo obœdientiam debere, & accusat inobœdientiam. Dubitatio vero & contumacia illustre signum est, naturam hominis non esse integram. Sicut idem significant mors & calamitates infinitæ humani generis, & multa prodigiosa vitia. Hæc Paulus Roma. 1. his verbis exposuit: Veritatem in iniusticia detinent, id est, etsi impressa est hominibus vera noticia, quod sit Deus vna quædam æterna mens, creditrix & conseruatrix rerum, sapiens, bona, iusta, &c. & quod huic Deo obœdiendum sit iuxta discrimen honestorum & turpium, tamen hæ veræ noticiæ detinentur in iniusticia, id est, captiuæ tenentur, non regnant, sed regnat iniusticia, pugnans cum his noticijs, scilicet auersio voluntatis à Deo, contemtus Dei, fiducia propriarum virium, deniq; varij impetus pugnantes cum lumine diuinitus insito mentibus: Ideo & assensus infirmior est, ac

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

IDEO Philosophi cum viderent infirmam assensionem esse, [illegible] rapi homines magno impetu ad diuersas voluptates, quæ sinerent vtrum iusta & iniusta, natura vel opinione discernantur. Qua de re dubitare, turpe & flagitiosum est, perinde ac si quis quærat an natura vel casu bis quatuor sint octo. Lumen diuinum in mentibus non [illegible]tinguendum est, sed potius excitandum, & confirmandus animus, [illegible] agnoscat principia practica, eaq; amplectatur, & statuat reuerenter certa & firma esse, quam sunt speculabilia, imo pariter esse [illegible]

inuisibilia Dei. Sicut & Paulus concionatur Roman. 1. inquiens, Deus ipsis ostendit. Item Roman. 2. Opus Legis scriptum in mentibus eorum. Vocat item has noticias ius diuinum, Roma. 1. Qui cum iure Dei norint. Est ergo vera definitio Legis naturæ, Legem naturæ, hoc est noticiam Legis diuinæ, naturæ hominis insitam. Ideo enim dicitur homo ad imaginem Dei conditus esse, quia in eo lucebat imago, hoc est, noticia Dei, & similitudo quædam mentis diuinæ, id est, discrimen honestorum & turpium, & cum his noticijs congruebant vires hominis. Voluntas erat conuersa ad Deum ante lapsum, ardebant & in mente veræ noticiæ, & in voluntate amor erga Deum, & assentiebantur corda sine vlla dubitatione veris noticijs: Ac statuebant nos conditos esse ad agnoscendum & celebrandum Deum, & ad obœdiendum huic Domino, qui nos condidit, alit, impressit imaginem sui, qui iusta postulat & approbat. Econtra vero damnat & punit iniusta. Quanquam autem in hac naturæ corruptione deformata imagine Dei, non ita fulgent noticiæ, manent tamen, sed cor repugnat, & innumerabiles dubitationes, propter quædam quæ pugnare videntur cum illis noticijs. Quia enim pœnæ differuntur, & bonis male est, & malis bene, ambigit ratio de prouidentia, hoc est, de ipsa prima Lege, An Deus benefaciat bonis, & puniat malos. Item, Omnes naturaliter dubitant se audiri in inuocatione. Nec tamen extincta est penitus noticia naturalis de Deo. Ideo prima Lex naturæ ipsa est agnoscere, quod vnus sit Deus, mens æterna, sapiens, iusta, bona, conditrix rerum, benefaciens iustis, & puniens iniustos, à qua ortum est in nobis discrimen honestorum & turpium, & quod ei iuxta hoc discrimen obœdiendum sit, quodq; hic Deus sit inuocandus, & expectanda ab eo bona. Hanc Legem naturæ Paulus & citat, & sic enarrat Roma. 1. Et congruere eam cum primo præcepto manifestum est. Iam huc referantur veræ disputationes Xenophontis, Ciceronis, & similium, qui secundum naturale iudicium, hanc Legem contra Atheos sæpe inculcant & defendunt. Ad secundum præceptum pertinent Leges & dicta de iureiurando, & de pœnis periurij: Item de pœnis eorum, qui sunt malefici aduersus Deum. Nam & ratio iudicat pœnas sequi, & experientia omnium temporum quædam exempla ostendit. Huc innumerabilia dicta pertinent, de pœnis periurij, vt apud Tibullum:

Ah miser, & si quis primo periuria cælat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Ad tertium præceptum pertinent, si qua leguntur probabilia dicta de honestis ceremonijs, vt apud Athenienses iurabant ciues: Pugnabo pro sacris & solus, & alijs iuuantibus, quod fortasse sumtum est a patribus, qui de ceremonijs diuinitus traditis, hoc iusiurandum intellexerunt. Posteritas deinde impia audacia finxit nouas ceremo-

nias, & nouas opiniones, vt fit, quando amittunt homines regulam cœlestem, quæ prohibet institui nouos cultus humana autoritate. Ad tales impias ceremonias non accommodandum est vetus dictum.

HACTENVS recensui Leges naturæ conuenientes cum prima tabula, quæ sunt obscuriores quam sequentes, quæ de ciuili societate loquuntur. Intelligit ratio naturaliter, discrimen esse inter hominum ac pecudum vitam: intelligit iusticiam, castitatem, veritatem, temperantiam, modestiam, beneficentiam, & alias virtutes. Intelligit item genus hominum ad societatem legitimam conditum esse, & intelligit virtutes propter Deum colendas esse, etiamsi non moueremur vtilitate. Quanquam Deus euidentes vtilitates etiam addidit in hac societate. PRIMVM igitur agnoscit ratio, in hac societate, ordine & gubernatione opus esse, & primus fons gubernationis est parentum autoritas. Ad hanc imaginem postea traditur potestas magistratibus, qui totam societatem regunt & defendunt.

AD quintum pertinet dictum, quod prohibet omnem iniustam violentiam, Neminem lædere. Etsi autem vtilitas manifesta est in hac re, (non enim posset incolumitas vitæ retineri, si grassari impune liceret) tamen ratio non solum has iniurias propter vtilitatem vitandas esse docet, sed etiam propter iusticiam, cuius intellectus inditus est homini. Et vt præcipit iusticia tueri innocentes omnes, ita iubet per magistratus coërceri & tolli noxia membra. Nec difficile est prudentibus colligere multas rationes naturales harum sententiarum, sed hæc est præcipua, quod intellectus iustitiæ diuinitus insitus est hominibus, vt noticia numerorum, etsi affectus propter contumaciam cordis est imbecillior, quod odijs, cupiditate vindictæ, ira flagrans, non audit monitricem rationem. Nec primum hæc Lex de non facienda iniusta cæde in tabulis Moysi scripta est, sed statim initio Deus addidit iudicio naturæ illustre testimonium, cum maledicitur & punitur Cain propter interfectum fratrem. Promulgatur & postea Lex, Genes. 9. quæ prohibet homicidia, & punire præcipit per magistratus. HAEC enim sunt verba in textu: Quicunq; fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius per hominem, id est, per Magistratum. Ad imaginem Dei quippe factus est homo, id est, vt Deum intelligat, inuocet, celebret, sit iustus. Hunc suum cultorem & sacerdotem Deus non vult violari, sed potius defendi & adiuuari, vt Deum colat & inuocet. Estq; Deus ipse vindex violatæ imaginis, violati cultoris & sacerdotis. Ita subinde Deus illustria testimonia addidit Legibus scripturæ, ne in hac caligine humani cordis extinguerentur.

SEXTVM pertinet iudicium rationis, quod discernens hominum honestum pecudum vitam, iubet homines certis legibus matrimonia contrahere,

ad improbat vagos concubitus & adulteria. Hoc iudicium esse in omne, coniugia restantur. Etsi contra hunc ordinem in hac corrupta natura multis modis peccatur, sed Deus sanxit Legem de nuptijs statim in paradiso. Et postea vagas libidines diluuio punit, & alijs exemplis, vt de hac Lege naturæ nos doceret.

Ad septimum pertinet dictum, Suum cuiq; tribuere. Videt ratio distinctionem dominiorum conuenire huic naturæ hominum, & res per contractus communicandas esse, vt mutuis officijs homines inter se deuinctantur, & exerceant iusticiam, & beneficentiam. Hoc naturale iudicium vocant Philosophi Legem naturæ, seu ius naturæ, quod longum aceruum demonstrationum, & multos gradus complectitur. Ideo Iurisconsulti paulo aliter loquuntur, etsi ius Gentium nihil aliud significat, nisi commune hominum iudicium, hoc est, principia practica & demonstrationes ex illis collectas. Nec Platonica illa confusio conuenit huic naturæ hominum, in qua necesse est distincta esse imperia, & distinctas ciuitates, vt coërceri mali possint, quare & res distingui necesse est. Discamus autem in his officijs exercendis non tantum vtilitatem intueri, sed potius ordinem à Deo institutum & naturæ monstratum, ac propter Deum seruemus metas iustas contractuum, nec defraudemus alios, sed potius adiuuemus, vt tenere suum possint. De hac æqualitate extant eruditissimæ disputationes Philosophorum & Iurisconsultorum, quæ sunt testimonia iuris naturæ, id est, iudicij naturalis de hac materia. De octauo manifestum est rationi humanæ inditum esse iudicium, quod statuit amandam & tuendam veritatem esse, & vitanda mendacia. Hic rursus apparet communis vtilitas huius Legis & officij. Quia non essent semper duraturi contractus, nulla essent fœdera & vincula pacis, subiata fide pactorum, frustra exercerentur iudicia, nisi veritas inquireretur in artibus, vt in Medicina & alijs: Quanta pernicies vitæ esset falsa pro veris tradere, venena pro remedijs commendare? Denique infinitas vtilitates Deus semper admiscuit suis Legibus: At non tantum vtilitates intueamur, sed multo magis ordinem à Deo institutum, & hunc ordinem, videlicet veritatis conseruationem propter Deum amemus, & constanter tueamur. Recensui Leges naturæ iuxta seriem Decalogi: Nam hæc series perspicuæ est, & viam quam ratio monstrat, recte sequitur: Verum quoquo modo numerentur, res ipsæ congruent, nisi alienæ misceantur. Deinde eo prodest sequi hunc ordinem, vt consensus Legum naturæ cum Decalogo appareat, quem conspici multis de causis est vtilissimum. Primum vt intelligamus ipsas Leges naturæ diuinas esse, & veram earum explicationem, demonstrationes, & congruentes sententias, seu apud Philosophos, seu apud Legumlatores magni

faciamus, contrarias vero detestemur. Ideo autem de cœlo sonuit Lex diuina, vt Deus testaretur se autorem naturalis noticiæ, & postulare obœdientiam iuxta eam noticiam, & accusare genus humanum propter contumaciam. Voluit enim Deus extare vocem iudicij sui aduersus peccatum. Postremo sanctis etiam prodest extare certum testimonium Dei, quæ opera requirat & probet, ne in hac infinitate hominum ratio aberret, sicut in multis Legumlatoribus abertit, quorum aliquæ sunt vitiosæ Leges.

DE VSV LEGIS.

NON dubium est lege diuina flagitari interiorem & perfectam obœdientiam, iuxta illud: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Cum autem hæc corrupta natura hominum non possit præstare integram obœdientiam, sicut clare testatur Paulus Roman. 7. & 8. & maneat in hac vita peccatum, scilicet dubitatio, diffidentia, non satis timere & diligere Deum, & infiniti motus errantes contra legem Dei, sequitur homines non pronuntiari iustos, id est, acceptos coram Deo propter Legem. Ideo Paulus de hac controuersia acerrime disputat, ac detrahit legi iustificationem. Etsi autem humana ratio aliter iudicat de peccato & de iusticia, & ex hac dissimilitudine humani iudicij, & Euangelij, certamina oriuntur: tamen nos audire vocem Euangelij oportet, quæ clamitat inde vsq; ab initio, remitti peccata hominibus, & reconciliatos placere, seu iustos, id est, acceptos esse propter mediatorem Filium, sicut Roman. 5. dicitur: Per hunc habemus accessum ad Patrem fide. EXORITVR ergo quæstio: Quis sit vsus Legis, si legis opera non merentur remissionem peccatorum, aut si non sumus iusti lege? Hic sciendum est, tria esse legis officia, seu triplicem vsum. PRIMVS est pædagogicus, seu politicus: Vult enim Deus coërceri disciplina omnes homines, etiam non renatos, ne externa delicta committant. De hoc officio loquitur Paulus 1. Tim. 1. Lex est iniustis posita, scilicet, vt coërceantur, & vt hæc disciplina seuere defendatur, præfecit Deus humano generi magistratus, vult legibus & doctrina regi homines, vult coërceri hominum furores, & puniri supplicijs à magistratibus, vt Deus 19. dicitur: Auferes malum, vt audientes reliqui timorem habeant, non miserearis eius. Et supra hæc addidit Deus carcerem multo mistiorem, videlicet calamitates vniuersas generis humani, sicut Plasmus inquit de caussis calamitatum humanarum: Chamo & fratres maxillas eorum constringe, qui non accedunt ad te. Ac diligenter attendi sunt homines de disciplina, & hæ quatuor caussæ proponendæ.

PRIMA, quod necesse sit eam præstare propter mandatum Dei,

...ebetur obœdientia. SECVNDA, vt pœnæ vitentur, qui-
...el magistratus, vel Deus punit atrocia delicta. TERTIA,
...cæ pacis caussa, quia Deus flagitat disciplinam, ne grassemur in
...rum corpora & fortunas, vult munitam esse pacem, & tranquilli-
...m, vt regi & doceri homines possint. Et hic monendi sunt homi-
...n, vitam & mores nostros non tantum nobis, sed alijs etiam seruire
...bere, & multa scelera, non tantum corporibus & fortunis aliorum
...ocent, sed etiam polluunt alienas mentes. Hæc damna non sarciun-
...r, sed diuinitus pœnæ comitantur. QVARTA caussa est, quia
disciplina est pædagogia in Christum. Cæteras caussas etiam vide-
bunt Ethnici modestiores, & magnus furor est nihil moueri metu ca-
lamitatum & pœnarum: Sed quarta caussa grauior est, & magna laus
est disciplinæ, quod pædagogia dicitur in Christum, videlicet eo,
quod in illis, qui non desinunt se polluere sceleribus contra conscien-
tiam, non est efficax Christus, sicut clare dicitur 1. Corinth. 6. Forni-
catores, idololatræ, adulteri, &c. regnum Dei non possidebunt. Et
in eandem sententiam inquit Iohannes: Omnis qui peccat, ex Dia-
bolo est. Necesse est igitur frænare cupiditates, ne repugnemus Spiri-
tui sancto mouenti corda. Accedit & hoc, quod disciplinæ pars est,
audire & discere Euangelium per quod Spiritus sanctus est efficax.
Has vtilitates disciplinæ meminisse, plurimum refert, sed tamen non
affingendi sunt errores illorum, qui docuerunt hanc disciplinam me-
teri remissionem peccatorum, aut sine peccato esse, aut esse imple-
tionem legis, aut iusticiam coram Deo.

HACTENVS de vsu politico seu pædagogico legis dictum
est: Nunc de secundo vsu dicendum est, de quo præcipue concionatur
Paulus, vt errores humani iudicij de peccato & de iusticia emendet.
Est igitur alius vsus legis diuinæ, & præcipuus, ostendere peccatum,
accusare, perterrefacere, & damnare omnes homines in hac corru-
ptione naturæ. Est enim Lex perpetuum Dei iudicium, damnantis
peccatum in toto genere humano, patefactum hominibus, & quia no-
titia Legis naturæ est indita mentibus, & quia subinde varijs modis
reuelatum est voce & exemplis, vt in paradiso arguit Deus inobœdi-
entiam, & addit pœnam, scilicet mortem, & cæteras calamitates, vt
essent testimonia iudicij aduersus peccata. Postea secutæ sunt multæ
conciones & exempla, vt de Cain, de diluuio, de exitio Sodomo-
rum, & reliquis. Estq; immutabile iudicium Dei opprimens æterna
ira omnes, qui non liberantur per agnitionem Filij Dei. Non igitur
imaginemur, legem Dei rem leuem & mutabilem esse, vt fuit Laco-
nica lex, tantum vt ferreo nummo in terra Laconica vterentur: Sed
est iudicium Dei, in quo horrenda ira Dei aduersus peccatum osten-
ditur omnibus temporibus, quod quidem semper sonat, & sentitur in

Ecclesia magis quam in reliquo mundo: Sicut statim ab initio in paradiso, & postea in patrum concionibus sonuit vox legis arguens peccatum, & prædicans pœnitentiam. Et Paulus inquit Roman. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem iniquitatem hominum, veritatem in iniusticia detinentium. Hic testatur cœlestem vocem in Ecclesia sonare, quæ iram Dei denuntiat aduersus hominum peccata.

SONAT igitur, vt dixi, in Ecclesia hæc vox legis, magis etiam sentiuntur hæc fulmina in Ecclesia. Adam, Abraham, Iacob, Dauid, Ezechias, Paulus, senserunt terrores in agnitione sui peccati: Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et Psalmi pleni sunt hominum querelarum. Et vt sentiatur hoc iudicium, & agnoscatur peccatum, Ecclesia subiecta est cruci, cum interim mundus cæcus & furens contemnat iudicium Dei. Nihil igitur dubium est hanc vocem legis arguentem peccata in Ecclesia, oportere perpetuo proponi & tradi, ita grauissimum scelus esset occultare iudicium Dei, & vocem denuntiantem iram aduersus peccatum, vt Ierem. 1. dicitur: Ecce dedi verba mea in ore tuo: Ecce constitui te super gentes, vt euellas & destruas. Sed illa est in Ecclesia disputatio: Hypocritæ putant legem proponi, vt mereatur reconciliationem, seu tollat peccatum. His erroribus reclamat Paulus & tradit sententiam alienam à iudicijs humanis. Ideo inquit, per legem cognitio peccati. Quasi dicat: Ideo proponitur lex, vt accuset & damnet peccatum, non tollat. Item: Lex iram efficit. Item: Per legem peccatum fit excellenter reum. Item, Aculeus mortis peccatum est, virtus autem peccati, Lex est. Hæc dicta vitis politicis admodum videntur absurda, sed concionantur non de politicis moribus, sed de iudicio Dei, quod sentimus in veris terroribus, & vera pœnitentia. Nam hunc vsum lex non habet in hominibus securis. Sicut ait Paulus: Ego aliquando viuebam sine lege, id est, eram securus, non sentiens iudicium Dei, postea perterrefactus, agnoui imbecillitatem meam, & mea peccata, &c. Habuit hunc vsum lex in Dauide, cum obiurgatus à Propheta propter adulterium perterrefieret. Deniq; contritio, quam sic vocant, in pœnitentia ita clare intelligi potest, si sciamus eam huiusmodi veros terrores esse. Sed addenda est vox Euangelij, quæ monstrat agnum Dei tollentem peccata, ac reuelat inenarrabilem misericordiam Dei, qui cum vere irascatur peccato, iudicat quidem peccatum, sed tamen vult liberare credentes in filium, quem fecit victimam. Ideo Paulus inquit terreri nos non vt pereamus, sed vt confugiamus ad mediatorem: Conclusit omnes sub peccato, vt omnium misereatur. Tertio quæritur de vsu legis in renatis. Quatenus autem renati & iustificati fide, sint liberi à lege, dicendum est suo loco. Sunt enim liberati à lege, id est, à maledictione & damnatione, seu ab ira Dei, quæ in lege proponitur, scilicet [illegible]

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tinentur, & fiducia filij Dei repugnant peccato, & vincunt terrorem peccati. Interim tamen docenda est lex, quæ reliquias peccati ostendat, vt crescat agnitio peccati & pœnitentia, & simul sonet Euangelium de Christo, vt crescat fides. Item: Lex renatis ideo proponenda est, vt doceat certa opera, in quibus Deus vult nos exercere obedientiam. Non enim vult nos Deus nostro consilio excogitare opera aut cultus: Sed vult nos verbo suo regi, sicut scriptum est: Frustra colunt me mandatis hominum. Item: Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c. Et ratio humana cum non regitur verbo Dei, facile erret. Rapitur enim prauis cupiditatibus, vt approbet vitiosa opera, vt apparet in Ethnicis legibus. Ac manet immutabilis ordinatio diuina, vt Deo obtemperemus. Ideo etsi liberati sumus à lege, videlicet à damnatione, quia iusti sumus fide propter Filium Dei, tamen quod ad obœdientiam attinet, manet Lex, videlicet, quia manet ordinatio diuina, vt iustificati obœdiant Deo: Et quidem habent incoatam obœdientiam, quæ quomodo placeat, suo loco dicemus. Hæc de triplici vsu Legis satis sit breuiter monuisse. Nam de secundo & tertio infra rursus dicetur.

DE DISCRIMINE CONSILIORVM ET PRAECEPTORVM.

IGNORATIA iusticiæ fidei multos errores peperit. Hinc etiam manauit imaginatio eorum, qui finxerunt in Euangelio tria consilia esse, de non vindicando, de desertione facultatum, seu de paupertate, vt ipsi loquuntur, & de virginitate. Longum autem esset omnes errores recensere, qui in hoc deliramento continentur. Attingam igitur præcipuos. Primum deploranda est cæcitas, quod sic extenuarunt legem Dei, vt mendicitatem, aut simile opus non mandatum ornauerunt honoribus titulis, quam legem diuinam, cum nullum opus cogitari possit à creatura maius possit, quam quod in primo præcepto flagrare: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde. Deinde de prohibitione multa ab eis absurda dicta sunt. Præterea falso putant legem Dei tantum de externa disciplina concionari, vt hac lege: Non occides, prohiberi iniustam cædem, non prohiberi priuatam cupiditatem vindictæ, maleuolentiam, iniusta odia, & similes affectus vitiosos. Christus igitur Matth. 5. hunc errorem reprehendit, ac docet legem Dei integram & perfectam obœdientiam, & iustum ordinem requiri omnium virium hominis interiorum & exteriorum actionum. Ideo lege ostendi & damnari naturæ humanæ immundiciem. Quare & pœnas addit de interiore prauitate: Qui irascitur fratri suo frustra, reus erit iudicij. Item: Omnis qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est. Hæc dicta non sunt stoicæ hyperbolæ.

bolæ, vt multi existimant, quæ tantum erant otiosæ cogitationes, quæ nec actionem in vita, nec iram Dei significabant, sed hac dicta Christi testantur Deum vere irasci prauitati naturali hominis, eamq; vere peccatum esse. Idq; eo dicitur, vt intelligamus nos non satisfacere legi, & quærendam esse misericordiam, & confugiendum ad mediatorem.

DE VINDICTA.

CAETERVM loci de vindicta vbicunq; leguntur, sunt præter, sed alij concionantur magistratibus de officio, alij loquuntur de priuata vindicta, maleuolentia, & pernicioſis certaminibus, quæ mouentur præsertim in acribus & vehementibus ingenijs ex cupiditate vindictæ, vt exarsit in Mario, in Sylla, in C. Cæsare, in Pompeio, in Cicundia; Et in Ecclesia non minus est exemplorum, quam in cæteris regnis. Multi maleuolentia & cupiditate vindictæ mouerunt ingentia certamina, vt de Arrio nominatim scribitur. Discernenda est igitur vindicta. Alia est publica, quæ fit mandato Dei à magistratu. De hac dicitur Rom. 13. Vindex ad iram malefacienti. Nec dubium est, magistratum mandato diuino cogi, vt puniat delicta. Ac sciant vbiq; se debere obœdientiam Deo: Magistratus puniat non priuata cupiditate, sed propter voluntatem Dei: Reus subeat pœnas, vt mandato Dei obtemperet, qui iusſit delicta puniri. Nec prohibet Euangelium hanc publicam vindictam seu officium magistratus, nec confirmat, vt omittatur, imo approbat & confirmat officium magistratus, nec vult eum ignauum & negligentem esse officij sui, præsertim cum sit diuinum. Sed quia tanti muneris dignitatem & voluntatem Dei non consideramus, ideo hypocritæ finxerunt illa deliramenta de non vindicando. Et fons idem est contumaciæ hominum. Ideo grauiter obtemperant homines in pœnis, quia non intuentur mandatum Dei, quod pariter præcipit magistratui & sonti. Alia est vindicta priuata, id est, quæ non fit per magistratus ac leges. De hac priuata dicunt Matth. 5. & Roma. 12. Non vindicantes vosmetipsi. Sunt; hæ sententiæ vere præcepta: Quia Deus sanxit ordinem, vt sint leges, & magistratus, dices, his subiecit genus humanum. Vult igitur hos esse vindices. Hunc ordinem non vult conturbari. Ideo prohibet vindictam priuatam, externam, & interiorem, vult te vero animo cedere vindictæ Deo, & legibus, ac iudicibus. De hoc ordine concionatur Christus Matth. 5. enarrans legem, & refutans hypocrisin, quæ putat se legi Dei satisfacere, cum tamen huius ordinis confusio manifesta sit hominibus. Sicut in Satyra dicitur:

At vindicta bonum vita iucundius ipsa.

HANC confusionem vult Christus agnosci, & cohiberi pri-

ua

cupiditatem vindictæ, præsertim cum nunc natura hominum rea sit subiecta morti & pœnis. Quare nostra peccata accusemus in nostris rebus, non tantum videamus aliena peccata. Sicut Dauid de Semei inquit: Sinite vt mihi maledicat, quia dixit Deus: Si forte videret Deus afflictionem meam, & redderet mihi bonum pro his maledictis. Et insigne exemplum est animi cohibentis vindictæ cupiditatem, Dauid cedens & parcens Sauli, cum posset eum sine vllo tumultu interficere. sed noluit regnum occupare, nisi traditum à Deo. Hæc exempla diligenter consideranda sunt, vt legem Dei rectius intelligamus, vt nostram infirmitatem agnoscamus, & magis frænare discamus. Estq; hæc peculiaris doctrina Spiritus sancti. Nam historiæ gentium non habent exemplum simile Dauidi. Teneamus ergo regulam, præcipi magistratibus, vt iuxta leges exerceant vindictam, & dispicere negligentiam in officio, vt dicitur Deut. 19. Auferes malum, vt cæteri timorem habeant, nec miserearis eius. Econtra vero priuatis præcipi, ne exerceant vindictam, nec turbent ordinem à Deo institutum, seu manu, seu animi motu. Hæc regula vtilis est vitæ, ac tuetur imperia & pacem. Quanta vero sit absurditas deliramenti monachorum, hinc intelligi potest. Si consilium est de non vindicando, concedent magistratibus, ne puniant sceleratos, tursus etiam priuatis concedent vindictæ caussa mouere seditionem. Cum igitur hæ fanaticæ imaginationes falsæ & pernicioſæ sint, prorsus eas ex Ecclesia explodamus. Fuit & hæc caussa, quare Christus toties prohibet vindictam, quia Apostolis voluit eximere falsam persuasionem, qui putabant regnum Messiæ fore mundanum, & armis gentes domandas esse. Christus contra inculcat, Apostolos non sumturos esse arma, sed Euangelij præcones fore, & sine humanis præsidijs, sine armis Ecclesiam collecturos esse, & hanc sæuitiæ tyrannorum obnoxiam fore, tamen habituram esse diuinas liberationes. Ita erigit doctores omnium temporum, vt suum officium recte docendo faciant, & pericula non recusent, nec nitantur humanis præsidijs, nec extra septa vocationis suæ erumpant, nec constituant sibi regna prætextu Euangelij, sicut Anabaptistæ Monasterienses fecerunt. SAEPE disputatur de hoc dicto vulgari, Vim vi repellere ius naturale concedit. Sed dicti quæ sit sententia, primum considerandum est. Nam si est naturalis notitia aut σοφία, quærendum est, quomodo sit ordinata, ne deprauetur aliquo prætextu, aut admissa iniusta cupiditate. Non iura naturalia non sunt vagabundi impetus, sed certæ quædam naturæ ordinationes. Recte igitur & Iurisconsulti circumscripserunt hoc dictum certis metis. Intelligatur ergo de manifesta violentia, & de necessaria defensione aduersus subitam vim, vt si latro viatorem tranquillum in via adoriatur, aut si inferat aliquis bellum iniustum,

iustum, aut si aliqui tumultuantes oppugnent ædes alterius. Hic quia abest iudex seu magistratus, ideo defensio conceditur. Et aliquid interest inter defensionem & vltionem, seu pœnam sceleris. Recta ratio, vt iudicat nemini nocendum esse, ita iudicat corpus proprium contra iniustam vim tuendum esse, vel ordinarijs & legitimis imperijs, vt in bello iusto, vel propria defensione, cum opitulari magistratus non potest. Inest enim naturæ iusta σοφγὴ, appetitio conservationis sui aduersus iniustam violentiam. CVM ergo sic intelligitur dictum de propulsanda manifesta violentia, eo ordine itudo, sicut recta ratio censet, & sicut ipsæ leges declarant, vera est sententia, quod liceat vim vi depellere. Nec pugnat cum Euangelio, ut cum hac voce, Diligite inimicos vestros. Nam Euangelium non tollet ius naturæ, & vincula politicæ societatis, hoc est, leges rectæ tioni consentaneas. Imo hanc ipsam ob causam tam varijs officijs hac societate Deus colligauit homines, vt sit occasio exercendæ declarandæ fidei, obœdientiæ & dilectionis. Paterfamilias debet defensionem suæ coniugi & suis liberis, ergo in oppugnatione adfacit officium dilectionis, & luceat in animo eius fides. Sic dux debet defensionem subditis in causis iustis. Quare cum iustum bellum perit, facit officium dilectionis, & luceat inuocatio Dei in pœnitu. Hæc non pugnant cum Euangelio, quod vult vnumquemq; parere legitimæ vocationi, nec pugnant cum hoc dicto: Diligite inimicos. Nam dilectio, defensio, ac punitio, nequaquam inter se pugnant. Nam dilectionis finis hic constitutus est, vt propter Deum diligamus & anteferamus dilectionem Dei. Cum non potest diligere matrem propter Deum, quæ colebat idola, afficit eam pœna. Sic Constantinus si tulisset Licinium sæuientem in Ecclesiam, præstitisset officia non placentia Deo. Ideo reprimit eum armis.

HAEC recitaui de hac sententia: Vim vi repellere licet, vt dioſi considerent quatenus valeat, nam ex hoc fonte iura bellorum sumuntur. Est autem conferenda cum altero dicto: Qui gladium ceperit, gladio peribit: Accipere gladium est, non datum à legistringere. Ergo qui vim iniustam infert, accipit gladium, econtra ro qui iusta defensione vtitur, non accipit gladium, sed stringit datum à legibus. Cæterum Christus hoc loco præcipue discernit officia gistratuum, & ministerium Euangelij: Magistratui Deus gladium tradidit ita, vt in officio legitimo eo vtatur, Si abutitur, vt primum iracundiæ aut furori morem gerat, vt Nero, peccat. Econtra verum nisterium Euangelij Deus non vult esse regnum mundanum: Ideo tat Apostolos præliari. Officia discernuntur in hoc dicto. Ethic genter hoc discrimen considerandum, vt discant doctores Ecclesiæ non niti humanis præsidijs, non capiant arma contra suos magis-

bil sciant Ecclesiam Deo curæ esse, & expectent ab ipso auxili-
se Ecclesiam liberauit Deus à sæuitia Pharaonis, Chaldæorum,
nensij, & aliorum tyrannorum. Itaq; non solum doctrina tradi-
in hoc dicto de diuersis officijs, sed etiam recte significatur Eccle-
a diuinitus defendi & liberari. Hæc sententia pijs magnam con-
cionem affert. Et hactenus de vindicta.

DE PAVPERTATE.

CVm Euangelij confessio multa pericula vitæ & fortunis hom-
num afferat, cum studia Euangelij sint in odio, nec sint quæstuo-
sa, deniq; cum in hac vita communi inter cæteras communes calami-
tates, vulgare onus sit etiam paupertas, eaq; sæpe duriter exerceat
præcipuas Ecclesiam: opus est nobis doctrina & consolatione, ne ex-
timescamus nos propter paupertatem à Deo negligi. Ideo tam multæ
sunt concliones de paupertate in Prophetis & in Euangelio. Tradun-
tur præcepta de constantia, ne pertæsi paupertatem, abijciamus Eu-
angelium, ne cupiditate opum & potentiæ sinamus nos pertrahi ad
malarum rerum societatem. Traduntur & consolationes, in quibus
promittit Deus se opitulaturum esse egentibus, vt, Qui reliquerit
domum, agrum, recipiet centuplum, &c. sed addit, Cum tribulatio-
ne. De his magnis rebus concionantur dicta Euangelij, & doctrinam
salutarem de magnis exercitijs fidei, & aliarum virtutum continent,
ne sint ad monachorum hypocrisin, aut desertionem facultatum &
euersionem ordinis politici detorquenda. Euangelium enim nec
præcipit, nec consulit discedere à facultatibus, si non eripiantur: Nec
præcipit, nec consulit res in commune conferre, imo cum certum sit,
distinctionem dominiorum & proprietatem, esse ordinationem Dei,
quam pij placere Deo proprietatem, & totam hanc legitimam rerum
distinctionem & commutationem. Vult enim Deus in his ciuilibus
ordinibus conspici fidem nostram, & exercere dilectionem, & alias vir-
tutes. Deniq; illa ipsa discessio à facultatibus aut mendicitatem af-
fert, quæ in valentibus & otiosis furti species est, aut appetit culinam
monachorum in monasterijs, quæ certe habent proprium. Nullus enim
ordo manere sine proprio potest. Vocabula alia fingi possunt, sed res
mutari non possunt. Quod autem Euangelium approbet distinctio-
nem dominiorum & proprietatem, & diuitias, plurima sunt testimo-
nia. Primum lex dicit: Non furtum facies. Hic Deus ipse sua voce
sanxit & approbat distinctionem dominiorum. Item certissimum est,
reges & principes hæredes vitæ æternæ fieri posse, & aliquos esse iu-
stos, & Deo placere in ipsis imperijs, quales fuerunt Ioseph, Daniel,
Nabuchodonosor, Cyrus, Cornelius, Centurio, & alij. At regna sine

opibus

opibus teneri non possunt. Item 1. Corinth. 7. conceduntur emtiones & venditiones. SED vtraq; res magnam artem, magnam curam & virtutem postulat, scilicet, recte tenere res, & paupertatem recte ferre. Vt recte teneas, sit bona conscientia, quæ sciat hanc ordinationem opus Dei esse, vt sit rerum distinctio. Et non conturbes eam alijs defraudandis, vs sæpe diuites crescunt iniquis contractibus: Sed serues æqualitatem propter Deum, qui iussit te ab alieno abstinere, quare gratitudinem tuam in tuenda æqualitate declares, & agas tibi gratias, qui attribuit tibi, & conseruat facultates. Sicut scriptum est. Benedictio Domini diuites facit. Secundo, Scias & liberaliter iuuandas esse egentes, vt sæpe præcipit Christus: Date & dabitur vobis. Estq; addita promissio propter duas caussas, videlicet, vt sciamus pijs liberalitatem mereri præmia, & vt sciamus flagitare Deum hæc officia, vt fides exerceatur expectatione præmiorum. Vtraq; causa lucet in exemplo Sareptanæ viduæ: Hæc pauit Eliam, & expectauit a Deo victum: Itaq; Deus aluit mulierem, & ornauit alijs magnis præmijs, & ipsa egregie fidem exercuit, cum reliquias, quas habebat, totas tradidit Eliæ. Cæterum modus communicationis describitur secundæ Corinth. 8. Non vt alijs sit ignauia, vobis afflictio. Et venustissima sententia de proprietate, & de modo liberalitatis ac præmijs extat in Salomone: Bibe aquam è tuis fontibus, & tui fontis riuulos bibe. Fontes tui foras deriuentur, & riui effluant in plateas. At tu Dominus esto horum solus, nõ alieni tecum, Benedicetur enim fontibus tuis. Præceptum est œconomicum, grauissimam doctrinam figura verborum dulcissima proponens, vetat rapere ex alieno. Hæc inquit: E fontibus tuis bibe. Approbat & proprietatem: Tu Dominus eorum esto. Adiungit & præceptum de liberalitate: Fontes tui deriuentur foras, id est, de fructibus tui fundi largire alijs. Ostendit & modum liberalitatis: Nolo, inquit, dissipari hæreditates, excute ex fundis tuis. Hic sit modus: Tu fundum teneas, conserues hæreditatem propter liberos & rempub. Sed de fructibus benigne iuuas egentes. Hæc de proprietate & de officio liberalitatis dixit. Postremo addit & doctrinam de præmijs, & de fide: In his officijs exerces fidem. Si agnosces Dei donum esse facultates & earum conseruationem, & neminem defraudabis, & eris liberalis, expecta à Deo benedictionem. Hæc est vera Ecclesiæ Christi doctrina de hoc negocio. Suntq; fugienda deliramenta illorum, qui Platonicam communionem rerum fingunt in Euangelio præcipi vel laudari. SED magna ars est, recte tenere facultates, sic etiam magna ars & magnum decus est, recte ferre paupertatem. De qua primum agnoscenda est voluntas Dei, quod Deus velit nos subiectos esse his contrarijs afflictionibus, vt, morbis, morti, ita & inopiæ: Et has afflictiones

esse signa pijs, quod abijciantur à Deo, sed esse exercitia, quæ admonent de peccato, proptor quod natura subiecta est morti, de pœnitentia & de inuocatione. Scias igitur obœdiendum esse, quite sic exerceri voluit, sicut hæc obœdientia generaliter in omnibus requiritur, iuxta illud: Humiliamini sub potenti manu Dei. Inde constantia accedat, ne fugiendæ paupertatis caussa faciamus quicquam contra Deum. Hanc constantiam prædicat Christus, cum dicit: Beati pauperes spiritu, quia Deo obœdiunt in paupertate ferendi, & non faciunt contra Deum fracti paupertate, & cæteris difficultatibus, quæ comitantur inopiam: Non enim leuia onera sunt, quæ accedunt premi & contemni à potentibus, esse obnoxium iniuriæ & contumelijs, videre miserias liberorum, Inter hæc mala retinere animi constantiam, non quærere præsidia, vel populi vel potentum, malis consilijs, non inopia moueri ad turbandam rempublicam: Hæc animi magnitudo lucens inter illas ærumnas, ingens decus est. Sic erant pauperes, Ieremias & multi Prophetæ, Baptista, Christus, Apostoli, & multi martyres summo loco nati excusi ex facultatibus, vt Abrahas. Eodem modo affecti erant & pij, qui tenebant facultates, Iob, Dauid, & similes. Sciebant oportere aliquos esse diuites, parebant vocationi suæ, nec tamen diuitias anteponebant confessioni, & cum amittebant, in ea vocatione etiam Deo volentes obœdiebant. Hæc obœdientia item constantia in confessione laudantur, & sunt cultus Dei. SED Monachi manifestam iniuriam dicto Christi faciunt, quod prætexunt suæ hypocrisi, videlicet Matth. 19. Qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, &c. Duplex est enim desertio, altera sit mandato Dei, in confessione aut vocatione, vt cum tyranni iubent aut Euangelium abijcere, aut cedere ex possessionibus. Alterum vocatus ad Ecclesias regendas dubitat, vtrum subeunda sint pericula & odia, an potius seruiendum rei familiari. In talibus casibus desertio laudatur. Nam Euangelij confessionem & vocationem ad docendum, anteferre omnibus rebus humanis debemus, vitæ, & bonis. NEC leuis caussa est, cur toties hæc sententia repetitur in Euangelio. Sæpe enim incidunt casus, vbi confessio non tantum requere facultates cogit, sed quod est multo durius, cogit etiam infidere carissimos, voluntates magnorum & laudatorum principum, & aliorum præstantium hominum, quorum iudicia negligere difficillimum est. Durum & hoc est, quod dicimur autores discordiæ in patria. Hæc quia non possunt non vehementer angere animos, tot Deus nobis præcipit, vt Euangelium anteferamus, & nos consolatur, promittit auxilium & præmia. Sic Deut. 33. in benedictione Leuiticæ tribus, nominatim hoc ei munus attribuitur, vt doctrinam veram tradat, & adduntur conciones de periculis, & promissiones

Verba hæc sunt, ad Leui quoq; : Hæc est tua lex, quæ data est viro sancto tuo, quem probasti in Massa. Hæc prima pars est, in qua Leuiticæ familiæ certum genus doctrinæ commendat, & vetat aliud suppositicium docere. Habes, inquit, legem traditam Moysi, hanc pure doceas, nec affingas nouas opiniones & nouos cultus. Deinde additur præceptum de constantia in periculis : Qui dicit patri suo & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro illos, & nesciunt filios suos: hi custodiunt eloquium tuum, & pactum tuum seruant, & iudicia ô Iacob, & legem tuam ô Israël. Ponent thymiama in furore naribus tuis, & holocaustum super altare tuum. Hæc est secunda pars, quæ monstratoribus ingentia certamina, pericula, odia, & supplicia solemnia esse in propugnatione piæ doctrinæ. Dura sunt hæc profecto dicta parentibus, patriæ, liberis, Nescio vos, videri hostem patriæ, fieri diſsidiorum, &c. Sed Prophetas & Apostolos videmus ijsdem conuicijs oneratos esse. Ideoq; ne frangamur animis, additur promissio: Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum eius suscipe, percute dorsa inimicorum eius, & qui oderunt eum, non consurgant, id est, adiuua Deus recte docentes, sit ministerium efficax & salutare, & reprime impios doctores & tyrannos. Ex hoc dicto Moysi verba Christi sumta sunt. Et vterq; de maximis rebus concionatur, vt prudens lector facile iudicare potest. Quare hæ grauissimæ sententiæ non sunt ad vanissimas monachorum superstitiones detorquendæ. Et recitaui hæc dicta, vt pijs scholasticis sint in conspectu, quorum multi conflictantur varijs ærumnis propter studium veræ doctrinæ. Hi talibus se dictis confirment, ne deserant recta studia, sciantq; Deum opitulaturum esse, vt Christus inquit : Primum quærite regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. Et Psalm. 83. Elegi abiectus esse in domo Dei mei. Iesa. 30. Dabit vobis Dominus in tribulatione panem, & in angustijs aquam, & non sinet auolare doctorem tuum. Hæc est via, ambulate in ea, nec declinetis, &c. Talibus nos sententijs confirmemus, & Deo seruiamus in propagatione veræ doctrinæ, & caueamus, ne eam nostris scandalis deformemus.

Altera est desertio facultatum sine vocatione, & quidem superstitiosa, cum fingunt, votum & mendicitatem esse cultum Dei. Talis desertio nequaquam laudatur, imo propter superstitiosam opinionem est Ethnica impietas, iuxta illud : Frustra colunt me mandatis hominum, &c.

DE CASTITATE.

Mirabili consilio Deus instituit generationem in natura humana, & certa lege coniugium sanxit, Genes. 2. Ac mandato

Iuxta Adæ vult homines coniugio vti, propter duas caussas, propter
[illegible]ationem, & ad vitandas vagas libidines. Sicut Paulus inquit:
[illegible]dæ scortationis caussa vnusquisq; habeat vxorem suam. Hanc
[illegible]ordinationem Deus tanti facit, vt seuerissime prohibuerit ex-
[illegible] coniugium omnes ardores & commistiones, easq; grauissime pu-
[illegible], vt multa dicta & exempla testantur. Ad Hebre. vltimo: Forni-
[illegible]tores & adulteros iudicabit Deus. 1. Corinth. 6. Ne errate, Forni-
[illegible]tores, idololatræ, adulteri, non possidebunt regnum Dei. Fugite
[illegible]rtationem. Ephes. 5. Nemo vos decipiat vanis sermonibus, pro-
[illegible] hæc enim venit ira Dei super contumaces. 1. Thessal. 4. Hæc est
voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis à scortatione, & sciat
vnusquisq; vestrum possidere vas suum in sanctificatione & honore,
non in affectu libidinis, sicut gentes. Hebre. 12. Sectamini sanctifi-
cationem, sine qua nemo Deum videbit. EXEMPLA vero
pœnarum in scripturis hæc sunt. Genes. 5. inter caussas diluuij re-
citantur vagæ libidines. Genes. 19. delentur quinq; vrbes propter
scelerratissimum genus libidinum. Ac profecto mirum est, tantum
fuisse earum vrbium furorem, cum haberent vicinum Sem, qui vide-
rat diluuium: Et haud dubie assiduus castigator & concionator il-
lis fuerat. Audierant & alios summos viros Abraham & Loth. Fuit
& insignis ingratitudo erga Deum, quia non multo ante euersionem
eam ciuitas à Chaldæis capta est, & ciues abducti, Abraham eos li-
berauerat, postea securi laxarunt frænum omnibus cupiditatibus.

NVMERI 25. propter stupra XII. principes suspensi sunt, &
interfecti 24000. hominum. Leuit. 18. scriptum est, deleri Cananæos
propter incestas libidines. Iudic. 20. pene tota tribus Beniamin de-
leta est propter stupratam Leuitæ vxorem. 2. Reg. 12. Dauidi grauis-
simæ pœnæ propter adulterium denuntiantur: Salomon admittit ex-
empla idololatriæ propter libidines. Et Ieremias sæpe inter caussas
excidij Hierosolymæ recenset adulteria. In his exemplis ideo scripta
est caussa, vt extarent testimonia expressa de iudicio Dei, & sciremus
vbiq; puniri libidines, nec temere accidere calamitates pollutis, sed
pœnas esse, quibus Deus iram suam aduersus hoc peccatum declarat.
Ideo clades secutæ tetras libidines apud Ethnicos, referendæ sunt ad
eandem caussam & ad hanc regulam, quæ extat in Epistola ad He-
bræos: Fornicatores & adulteros puniet Deus. PORRO
adeo tetra exempla sunt Ethnica, vt neq; cogitari, neq; recitari pos-
sint sine magno dolore, quasdam tantum insignes mutationes re-
gnorum annotabimus, quibus occasionem præbuerunt libidines.
Troia propter raptam Helenam deleta est. Thebæ propter raptum
Chrysippi, & incestum Oedipi punitæ sunt. Romæ reges eiecti sunt
propter stupratam Lucretiam, Mutata iterum Resp. propter Appij

decemuiri sceIus. Longus est catalogus talis apud Aristotelem Polit. 5. vbi caussas recenset, quæ mutationes regnis afferunt: In his libidines numerat, & multa narrat exempla. Athenis filij Pisistrati eiecti sunt propter contumeliam factam puellæ. Dux Laconicus Pausanias, Byzantij raptam vi puellam stuprauit, & postea interfecit, animo prodigio vox statuæ pœnam ei minitata est, hoc versu:

Pœna luenda tibi est, affert iniuria clades.

Ac postea Byzantium reiecto Pausania recepit Athenien. Ipse vero quanquam res maximas gesserat, & Persicum exercitum deleuerat, tamen postea ab Ephoris coactus est fame mori. Denique plenæ sunt historiæ exemplorum, quæ ostendunt iram Dei aduersus libidines: Discamus igitur seuere præcipi de castitate.

Castitas autem est, aut consuetudo coniugalis, aut puritas vitæ cœlibis, in his qui sunt idonei ad cœlibatum, vt in ætate immatura, aut in ijs qui singulari dono præditi sunt. Ac dixi nominatim de ætate immatura. Non enim temere hic ordo institutus est, ea ætas pure viuat, & quidem facile possit mediocri diligentia retinere puritatem eo spacio, quo corpora adhuc crescunt. Sed multi Diaboli insidijs, multi prauis sodalicijs, multi propter otium & voluptates citius implicantur vitijs. Bonæ mentes autem erudiendæ sunt, quod ætas nondum matura coniugio, mediocri diligentia possit pure viuere, & quod Deus seuere requirat hoc officium, quod non leues pœnæ contaminatos sequãtur. Si Ioseph polluisset seductorio, amisisset ea dona, quibus ornatus erat, & desertus à Deo incidisset in plura peccata. Sicut & Dauid addidit adulterio optimi viri cædem, & multiplicia scandala, quare & multiplices pœnæ secutæ sunt. Et Paulus nominatim inquit Ephes. 4. Libidinum pœnas esse cæcitatem, deserti à Deo, fiunt amentes, nec vident, nec audiunt veras consilia, accersunt sibi pœnas & exitia. Sed ij quorum ætas est integra, & qui agnoscunt se non esse idoneos ad cœlibem vitam, ij scire se cogi mandato Dei, vt coniugio vtantur, vt Paulus clare dicit. Vitandæ scortationis caussa vnusquisq; habeat vxorem suam. Hoc mandatum omnibus, qui sentiunt se non esse idoneos ad cœlibem vitam, præcipit coniugium, laicis & sacerdotibus. Nec leges humanæ aut promissiones monasticæ possunt abolere ordinationem & mandatum Dei. Odit Deus vagas libidines, & corporum contaminationes: Ideo vult marem & fœminam certa coniugij lege copulari, quæ instituta est initio Genes. 2. & repetita Matth. 19. & 1 Cor. 7. Hæc societas vere est castitas & mundicies, id est, ordinata ad Deo, & placens Deo, & continet exercitia fidei, dilectionis, patientiæ innumera. Et non solum est fons generis humani, sed etiam principuum vinculum societatis communis. Vult autem Deus con-

gere

gationem humanam, donec compleatur Ecclesia, & ciuilem societatem existere, vt alij alios docere possint. Certissimum est igitur Deo placere legitimum coniugium, sed Diabolus impios facile impellit in libidines opinione impunitatis. Ita in Ecclesia singulari malo, scilicet, prætextu castitatis, auxit libidines, impulit fanaticos homines, vt prohiberent coniugium seu omnibus seu sacerdotibus. Hoc consilium non alio spectauit, nisi vt eo plures contaminarentur, & confirmaretur licentia multorum scelerum. Cogitent enim pij quanta agmina animarum præcipue lex de cœlibatu traxerit in desperationem, in æternam iram Dei, & in æternas blasphemias. Ideo nulla esse debet autoritas legis de cœlibatu, & opiniones Monachorum acriter refutandæ & taxandæ sunt, qui finxerunt cœlibatum esse eximium cultum Dei, mereri remissionem peccatorum & vitam æternam. Denique magnam caliginem Euangelio inuexerunt, & dum illaqueant imperitos vincula votorum, multi horribiliter contaminati sunt. Ira simul Diabolus & Euangelium obscurauit & auxit libidines. Hæc diligenter consideranda sunt, & comminationes diuinæ animis ingerendæ, & intuenda horribilia exempla pœnarum, vt vere caueamus, ne contra Dei ordinationem polluamur. Sed statuamus omnem commixtionem extra legitimum coniugium peccatum mortale esse, vt aliquoties dicitur: Fornicatores, adulteri, non possidebunt regnum Dei. Retineamvs igitur bonam conscientiam, teneramus vitæ lapsus, deinde matura, si opus est coniugio, obtemperet mandato Dei. Hæc qui contemnunt, sciant se pœnas sibi, & totis gentibus accersere. Cogitemus & hoc, mala conscientia non posse inuocari Deum, vt 1. Iohan. 3. dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus, &c. Quare vt possis inuocare Deum, retinenda est bona conscientia. Quid autem tristius dici potest, quam viuere hominem sine inuocatione Dei, sine Deo, sine gubernatione & defensione diuina, sic viuentes Diabolus magis magisq; excæcat, & varijs flagitijs implicat, vt quotidiana experientia ostendit.

Qvod vero monachi clamitant Paulum anteferre virginitatem quia differte dicit, Melius facit non elocans, &c. Sciat pius lector, quam illam concionem legendam esse, ac obseruandum, quam diligenter præmoneat in vtranq; partem lectorem. Initio tradit præceptum Dei, vt vitandæ fornicationis causa suam quisq; vxorem habeat, deinde prædicans virginitatem, mox addit, Sed suum quisq; donum habet. Quare cum antefert virginitatem, de personis idoneis loquitur. Deinde illud etiam necesse est considerare: Hac collatione bona opera inter sese conferuntur, & conferuntur iuxta fines vtiles, non quæritur opus, quod mereatur remissionem peccatorum aut reconciliationem, nec fit collatio, vt humano arbitrio cultus instituantur.

antur. Error est fingere, quod cœlibatus mereatur remissionem peccatorum, seu quod ideo sit tuendus, quia per se sit singularis & etimius cultus Dei, seu quod coniugium sit vitæ genus immundum, propter quod homo aut non placeat, aut minus placeat Deo. Hi errores sunt doctrinæ dæmoniorum, & necessario taxandi sunt. Cæterum laudat Paulus virginitatem in personis idoneis, & laudat propter finem vtilem, non quod magis sit cultus Dei, quam coniugium: sed quia genus vitæ cœlibis expeditius est ad pleraq; ministeria, quæ multa, miseriæ domesticæ multiplices, sæpe sunt impedimenta, præsertim pusillanimis. Hæc vera sunt, sed alius aliud donum habet. Hæc admonitio semper in conspectu habenda est, & multi cœlibes, etiamsi non sunt contaminata corpora, tamen habent animos vanos, impuros illicitis flammis: Multi item magis excruciantur sordidis cupiditatibus quærendorum præsidiorum, honorum, splendoris, quam plerique pij mediocres mariti.

DE EVANGELIO.

NON dubium est Apostolos singulari consilio, appellationem dulcem & blandam suæ doctrinæ tribuisse, vt insignis esset discrimen legis & promissionis de reconciliatione. Sicut & Prophetæ sæpe in hoc argumento vsi sunt peculiari verbo Basar, quod significat res nouas & bonas nuntiare. Est autem εὐαγγέλιον vetus vocabulum, quod etsi apud Homerum significat munus dandum lætanti nuntianti, tamen alioqui in lingua Græca significat sermonem, res bonas & lætas nuntiantem, sicut ea voce Apostoli vsi sunt, vt manifesta testimonia multa sunt, vt Plutarchus in vita Artaxerxis clare dicit εὐαγγελίου μισθόν, vbi Euangelium intelligi sermonem lætæ nuntiantem necesse est, & sunt in eodem loco plura testimonia. Extat & testimonium in vita Pompeij, γραμματοφόροι προσελαύνοντες τῶν τὰ κομίζοντες εὐαγγέλια. Et prorsus sic locutus est Cicero ad Atticum. Admoneat igitur pios appellationis suauitas de nouo doctrinæ genere, & de legis & promissionis discrimine. Nec vero fingimus nouas distinctiones magis argutas, quam necessarias, vt hypocritæ multi cauillantur. Iohannes Apostolos initio Euangelij satis luculentum discrimen proponit: Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, &c. Necesse est enim discerni præcepta & promissiones. Item promissionem peccatorum, discerni præcepta & promissiones. Item promissionem gratuitam, à promissionibus quæ non sunt gratuitæ. Est autem Lex, vt supra dictum est, doctrina requirens perfectam obœdientiam erga Deum, non remittit gratis peccata, non pronuntiat iustos, id est, acceptos Deo, nisi legi satisfactum sit, quanquam

quam habet promissiones, tamen hæ requirunt conditionem operis Legis. Econtra Euangelium etsi concionatur de pœnitentia & bonis operibus, tamen continet promissionem beneficij Christi, quæ est propria & præcipua Euangelij doctrina, & seiungenda a lege: Gratis enim remittit peccata, & pronuntiat nos iustos, etiamsi nihil satisfaciamus. Quomodo autem hæc consentiant, quod Euangelium pariter de pœnitentia concionetur & lege, & tamen promissio sit gratuita, statim exponemus. Prius enim monendus est lector, vt discrimen promissionum obseruet, habet enim & Lex promissiones. SED sciendum est, duplices esse promissiones in scripturis diuinis. Quædam sunt additæ legi, & habent conditionem legis, hoc est, exhibentur propter impletionem legis. Tales sunt promissiones legis. Lex docet Deum bonum & misericordem esse, sed his qui sunt sine peccato. Idem docet & humana ratio, habet enim ratio quandam noticiam legis. Hic se ipse quisq; consulat. Deprehendet enim naturaliter se ita iudicare de Deo, quod sit misericors, sed tantum dignis, hoc est, his qui sunt sine peccato. Nec potest statuere sese placere Deo, cum sit indignus & immundus. Ita lex & promissiones legis, cum sint conditionales, relinquunt conscientias in dubitatione. ALIA est promissio Euangelij propria, quæ non habet conditionem legis tanquam caussam, hoc est, non promittit propter impletam legem, sed gratis propter Christum. Hæc est promissio remissionis peccatorum, seu reconciliationis, seu iustificationis, de qua concionatur præcipue Euangelium. Vt enim hæc beneficia essent certa, non pendent ex conditione impletæ legis. Si enim pendendum esset, tunc demum nos habere remissionem peccatorum, cum legi satisfecissemus, desperanda esset remissio peccatorum. Ideo gratis donantur remissio & reconciliatio, seu iustificatio, hoc est, non propter nostram dignitatem. Et tamen oportuit esse aliquam victimam pro nobis. Ideo Christus donatus est nobis, & factus est hostia, propter ipsum certo statuamus nos placere patri. EST ergo hæc Euangelica promissio reconciliationis, legalium dissimilis, quia gratis pollicetur propter Christum. Ideoq; Paulus hanc particulam, Gratis, nobis diligenter & sæpe inculcat. Vt Roma. 4. Ideo gratis ex fide, vt sit firma promissio. Nam hæc particula Gratis propter Christum, facit discrimen Legis & Euangelij. Si enim non videamus hanc particulam de gratuita promissione, manet in animis dubitatio, & Euangelium transformatur in legem, & nihilo certiores reddit conscientias de remissione peccatorum, seu iustificatione, quam lex aut naturale iudicium rationis. Sicut aduersarij nostri, etsi vociferantur se docere Euangelium, tamen, quia non docent de gratuita reconciliatione, relinquunt conscientias in dubitatione, &

pro Euangelio docent Legem aut Hesiodum, hoc est, iudicium naturale rationis. Ergo intendenda mens est atq; oculi in hanc particulam, Gratis. Ideo enim necesse est de gratuita promissione docere, vt res sit certa, vt conscientijs eximatur dubitatio, vt habeant firmam consolationem in veris terroribus. In his enim vere iudicari potest, quam sit opus hac gratuita promissione. Et ad hoc certamen hæc doctrina maxime referenda est. ILLVD autem sciendum est, promissionem oportere fide accipi: Id Paulus docet Roma. 4. Ideo ex fide, vt sit firma promissio. Et Iohannes ait: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, &c. Proinde particula Gratis, non excludit fidem, sed conditionem nostræ dignitatis excludit, & tamen caussam beneficij à nobis in Christum. Itaq; neq; obœdientiam nostram excludit, tantum caussam beneficij à dignitate nostræ obœdientiæ transfert in Christum, vt beneficium sit certum. Concionatur igitur Euangelium de pœnitentia, sed vt certa sit reconciliatio, docet remitti peccata, & nos placere Deo, non propter dignitatem pœnitentiæ, aut nostræ nouitatis. Hæc est necessaria consolatio pijs conscientijs. Atq; hinc iudicari potest, quomodo hæc consentiant, quod dicimus Euangelium concionari de pœnitentia, & tamen gratis promittere reconciliationem. Sed de hac collatione paulo post copiosius dicemus. DEFINIT itaq; Christus Euangelium Lucæ 24. plane vt artifex, cum iubet docere pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine suo. Est igitur Euangelium prædicatio pœnitentiæ, & promissio, quam ratio non tenet naturaliter, sed reuelata diuinitus, in qua Deus pollicetur, se propter Christum Filium suum remittere peccata, & nos pronuntiat iustos, id est, acceptos, & donat Spiritum sanctum, & vitam æternam modo vt credamus, hoc est, confidamus, hæc nobis propter Christum certo contingere. Atq; hæc gratis pollicetur, vt sint certa. Hæc sit Euangelij definitio, in quatuor membris complexi sumus beneficia Euangelij propria, scilicet, quod propter Christum gratis remittantur peccata, quod gratis pronuntiemur iusti, hoc est, reconciliati, seu accepti, & hæredes vitæ æternæ. Hæc tria membra paulo post explicabimus. Tantum hic admineris, hæc propria Euangelij beneficia esse, quæ alioqui vno verbo Iustificationis comprehenduntur.

QVARE OPVS EST EVANGELII PROMISSIONE.

POstquam natura humana oppressa est peccato & morte propter Adæ lapsum, etiamsi manet aliqua noticia legis, tamen quia hæret in natura peccatum, conscientiæ non possunt statuere de Deo,

nisi velit ignoscere, si nihil nisi legem audiant. Lex enim non docet nos remitti peccata. Sciamus autem nos non sine peccato esse. Idq; sine cernimus, cum iudicio Dei vere perterrefiunt mentes. Est igitur opus gratuita remissione, Ideo Deus per misericordiam reuelat, se velle nobis ignoscere ac restituere vitam æternam. Et addit victimam pro nobis, scilicet Filium suum, vt sciremus hæc nobis propter Filium donari, non propter dignitatem nostram, aut merita nostra. Idq; Euangelium statim promissum ac reuelatum est post lapsum Adæ, ne deesset consolatio primæ illi Ecclesiæ.

Est qve vnum & idem Euangelium, quo omnes sancti ab initio mundi saluati sunt omnibus temporibus, Adam, Noë, Abraham, Iacob, Prophetæ, Apostoli. Non est igitur imaginandum, Patres lege naturæ saluatos esse, Iudæos lege Moysi, nos saluari nostra quadam lege. Imo vna lex est moralis omnium ætatum, omnium gentium, vt supra diximus, sed nec Patres, nec Iudæi, nec Gentes, nec nos ideo saluantur, quia legi satisfacimus: Nemo enim legi satisfacit. Et lex relinquit dubitantes conscientias. Atq; hoc interest inter Patres & Xenophontem, Ciceronem, ac similes viros optimos: Legem norant vtriq;, sed Euangelium non norant vtriq;. Xenophon, Cicero, & similes dubitabant, an Deo curæ essent, an haberent Deum propitium, an exaudirentur à Deo. Etsi enim legem norant, tamen videbant se non esse innocentes. Lex autem docet Deum propitium esse his, qui sunt sine peccato. Non norant Euangelium de gratuita remissione peccatorum. Abraham vero, Iacob & similes, quia norant Euangelium, statuebant sibi remitti peccata, se habere Deum propitium, se Deo curæ esse, se exaudiri à Deo, etiamsi essent indigni. Ideo scriptum est: Abraham credidit Deo, & reputatum est ei ad iusticiam. Vna est lex, & natura nota omnibus gentibus atq; ætatibus: Est & vnum Euangelium, sed non natura notum, verum reuelatum diuinitus. Ideo Paulus vocat mysterium absconditum. Et Iohannes ait, Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Sed hæc omnia erunt illustriora, cum dicemus paulo post de gratia & de iustificatione. Qvia autem diximus idem Euangelium fuisse patrum, videndum est quomodo olim ab initio Euangelium reuelatum sit. Ac citabo paucos quosdam locos, ad quos in lectione Prophetarum referri similes debent: Nam Euangelium Paulatim clarius reuelatum est, & apparebit Prophetas prædicasse hanc gratuitam reconciliationem. Promissio de Christo & beneficijs Christi primum reuelata est Adæ statim post lapsum, vt cum incidisset in iram Dei & mortem, haberet consolationem, qua sciret & Deum rursum propitium esse, & fore, vt tandem aliquando aboleretur. Nam hæc duo beneficia clare proponit ista prima promissio, quæ etsi subobscura videtur, tamen Adæ in re

præsenti non fuit obscura: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & illius semen, ipsum conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Mirabilis narratio est, & quæ impijs ridicula & fabulosa videri possit: Sed pij vident res maximas, horribilibus verbis significatas esse. Describitur enim initio pœna peccati, scilicet quod propter peccatum Diabolus crudeli tyrannide vexaturus sit genus humanum, videlicet peccatis & morte: Sicut ipsa mundi historia testatur, quæ tota in hac horribili concione Adæ picta ostenditur.

DEINDE additur breuis descriptio regni Christi, fatum tamen esse, vt semen mulieris conterat caput, hoc est, regnum semen tis, hoc est, aboleat peccatum & mortem. Hac consolatione erigitur Adam, agnoscit se habere Deum placatum, etsi videt se indignum & immundum esse: Videt quid amiserit, sed expectat semen illud, quo amissa iustitia & vita æterna restituantur. Hac fiducia misericordiæ placet Deo: & quod additur, Diabolum insidiaturum esse calcaneo seminis, intelligit fore vt & Christus & sancti affligantur in hac vita, & tamen Christus vincat regnum Diaboli. POSTEA renouatur hæc promissio ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Significat enim omnes gentes iam maledictas esse, hoc est, Deum iratsci omnibus gentibus, easq; oppressas esse peccato & morte: Sed futurum, vt per Abrahæ semen rursum ab his malis liberentur. Atq; ita interpretantur hanc promissionem ipsi Apostoli, vt constat ex Paulo & ex Actis. Præterea in eadem historia Abrahæ additur imago iustificationis. Deus consolatur Abraham, dicens: Noli timere, Ego sum protector tuus. Addit item promissionem de semine. Huic voci credit Abraham, hoc est, quanquam videt & agnoscit se immundum & indignum esse, tamen statuit habere Deum propitium propter ipsius misericordiam & promissionem, ita pronuntiatur iustus. Id exemplum docet, nos promissionem & fide reconciliationem consequi. Fides autem nititur non nostra dignitate, sed tantum misericordia Dei. SEQVNTVR paulatim multæ conciones & exempla de remissione peccatorum. Sed clarissimæ sunt sententiæ in Psalmis & Propheris. In his clarissim proponitur Euangelium. In Psalmis petit remissionem peccatorum, propter misericordiam, non propter suam dignitatem, aut merita, vt: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hæc certe non est legis doctrina, quæ misericordiam petit, & confitetur peccatum, & quæ omnes condemnat, vt sciamus omnes gratis nobis remitti peccata. Item: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Item: Dixi, confitebor aduersum me iniusticiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. Item describit sacerdotem Christum: Tu es

nos in æternum. Testatur igitur hunc sacerdotem placaturum esse Deum, & redditurum esse æternam iustitiam, & æternam vitam, ita vocat æternum sacerdotem. ET ad hanc sententiam de certa remissione accommodandi sunt similes loci in Psalmis. Ita enim dulcescent nobis suauissima carmina, & firmam consolationem ferent. Nam si iudicabimus illas promissiones pendere ex nostra dignitate, cum Psalmi iubent nos lætari, confidere misericordiæ, semper reclamabunt conscientiæ, nos indignos esse, nihil pertinere has promissiones ad indignos. Quare aduersus hanc ipsam dubitationem erigendus est animus, & sciendum, quod illæ ipsæ voces, quæ nos lætari iubent, ideo propositæ sint, vt medeantur illi ipsi dubitationi, conceptæ ex nostra indignitate. Quod si sentiemus nobis proinde gratis reconciliationem, tum vero fides erit certa, & vere gratulabimur nobis misericordiam, & Deo agemus gratias. Sed tanta est infirmitas & angustia humani animi, vt hanc magnitudinem misericordiæ non possit capere. Ita oppressi summus opinione & iudicio legis, vt non possimus persuaderi de Euangelio, & omnibus & gratis offerri misericordiam. Quare fides perpetuo cum hac nostra infirmitate luctari debet, vt nos erigamus, & discamus Deo confidere, & eum vere inuocare & colere. APVD Iesaiam multæ sunt sententiones de Christo, de remissione peccatorum, de æterna vita. Cap. 53. clare testatur promitti remissionem peccatorum, & quidem propter Christum, non propter nostram dignitatem. Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum. Et ne Iudæi putarent se merere remissionem peccatorum hostijs Leuiticis, testatur aliam hostiam restare, quæ vere sit abolitura peccatum: Ponet animam suam hostiam pro peccatis. Item: Condemnat omnes. Omnes, inquit, erroribus, vt sciamus nos propter misericordiam, non propter dignitatem nostram, consequi beneficia Christi. Postremo addit clarissimum testimonium: Noticia eius iustificabit multos. Quod certe tum demum fit nos ita iustos pronuntiari si agnoscamus Christum, hoc est, si agnoscamus Deum nobis propitium esse propter Christum. Ergo non erit dubitandum propter nostram indignitatem, non erit sentiendum nos esse iustos propter Legem. Sed desino recitare plura testimonia: Hæc enim exempli causa recensui, vt animaduertant lectores in scripturis, quæ loca proprie de lege, quæ proprie de Euangelio concionentur, & discrimen obseruent inter Legem & promissionem Euangelij. Nam hi duo sunt præcipui loci, & capita præcipua Scripturæ, ad quæ omnes partes prudenter referendæ sunt.

HACTENVS definiuimus Euangelium, & discrimen monstrauimus legis & Euangelij. Sed hæc omnia erunt illustriora, cum de iustificatione, de fide & operibus dicemus. Nunc tantum vna quædam particula

particula addenda est, videlicet : Sicut necesse est scire, Euangelium esse gratuitam promissionem : ita necesse est scire, Euangelium promissionem vniuersalem esse : hoc est, offerri & promitti omnibus hominibus reconciliationem. HANC vniuersalem tenere necesse est aduersus periculosas imaginationes de prædestinatione, ne dicamus hanc promissionem ad paucos quosdam alios pertinere, non pertinere ad nos. Non enim dubium est, quin omnium animos haec cogitatio exerceat. Et hinc ortæ sunt multæ disputationes scholasticæ prædestinatione minime vtiles. Nos vero statuamus, Euangelij promissionē vniuersalem esse. Sicut enim prædicatio pœnitentiæ vniuersalis est, ita prædicatio remissionis peccatorum vniuersalis est. Huc colliguntur sententiæ vniuersales de Euangelio, quæ passim in scripturis extant, vt Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat. Item apud Paulum : Conclusit omnes sub peccatum, vt omnium misereatur. Hæc nunc monuisse satis est. Nam de hac vniuersali iterum dicendum erit infra de prædestinatione. Quod autem non omnes consequuntur Euangelij promissa, eo fit, quia non omnes credunt. Nam Euangelium etsi gratis promittit, tamen requirit fidem, oportet enim promissionem fide accipi : Ac particula Gratis, non excludit fidem, sed excludit conditionem nostræ dignitatis, vt supra dictum est, & postulat, vt promissionem accipiamus, id non potest fieri aliter nisi fide.

DE GRATIA ET DE IVSTIFICATIONE.

HIc locus continet summam Euangelij. Monstrat enim proprium Christi beneficium, proponit firmam consolationem piis mentibus, docet qui sint veri cultus Dei, quæ sit vera inuocatio, postremo discernit Ecclesiam Dei à cæteris gentibus, Iudæis, Mahometistis & Pelagianis, hoc est, omnibus, qui imaginantur hominem iustum esse lege seu disciplina, & iubent dubitare de remissione peccatorum. Ideo autem magna est opinionum in hoc loco dissensio. Quia plerique sequuntur humana iudicia, neglecta simplici doctrina Prophetarum, Christi & Apostolorum. Imo hanc transformant in Philosophiam, extenuant peccatum in natura, cogitant lege Dei tantum requiri disciplinam. Deinde imaginantur, nihil interesse inter Philosophiam & Christianam iusticiam. OMNIBVS ætatibus hæ propriæ & humanæ imaginationes obscurarunt veram Ecclesiæ doctrinam. Sic Pharisæi sentiebant se lege iustos esse. Deinde quia necesse erat quærere de Messia, cur is venturus esset, fingebant ideo venturum esse, vt mundi imperium constitueret : non intelligebant opus vsum

dium fieri pro genere humano ad placandam iram Dei aduersus peccatum, & aliam iusticiam donaturum esse. Sic & ante Pharisaeos fecerunt hypocritae superiorum aetatum in Ecclesia patrum.

SED Prophetae hos errores taxabant, clamitabant, non tolli peccatum iusticia legis, manere peccatum in hac mortali natura, sed tamen esse credentes, & exaudiri & donari vita aeterna à Deo propter promissum Saluatorem. Sicut Dauid claris verbis inquit: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et alio loco de Filio: Beati omnes qui confidunt in eo. Item Iesaias: Noticia eius iustificabit multos. Ita cum Christus & Apostoli renouassent doctrinam, statim postea sparsae sunt opiniones humanae de disciplina. Quia magnum quiddam est, regere externos mores. Deinde exorti sunt & fanatici spiritus, qui prorsus transformarunt Euangelium in legem seu Pharisaismum, finxerunt homines iustos esse lege, & ne Christus nihil videretur noui attulisse, dixerunt eum aliquas nouas leges tradidisse, de eoque, de non vindicando. Haec deliria statim post Apostolos nata sunt. Ideo non est mirum, postea quoq; caliginem secutam esse. Etsi autem aliqui pij retinuerunt veram sententiam, tamen scriptorum magna dissimilitudo est, alius alio commodius loquitur, sed de scriptoribus alibi dicendum erit. Nunc haec tantum praefari volui, vt cogitet pius lector, necessariam esse explicationem huius loci, de iustificatione, & grata mente amplectendum esse beneficium Dei, qui Euangelij lucem rursus accendit. Neq; enim negari potest in doctrina monachorum esse errores, quos etsi nunc aliquantulum corrigunt, tamen adhuc neruos ipsos retinent. De remissione peccatorum vociferantur non recte doceri, quod fide gratis propter Christum accipiatur remissio peccatorum, nec admittunt, fide significari fiduciam misericordiae Dei: Imo iubent semper dubitare, an simus in gratia. Deinde addunt, quod mereamur remissionem propter contritionem & dilectionem. Atqui contritio seu dolor, seu pauor sine fiducia misericordiae, quo vehementior est, eo magis impellit ad desperationem, vt Paulus inquit: Lex iram efficit. Deinde dicunt amplius, renatos Legi de satisfacere, iustos esse propter impletionem legis, & hanc ipsam esse meritum & precium vitae aeternae, nec reliquam in renatis peccatorum esse quiddam pugnans cum lege Dei. Addunt item, renatos tamen debere dubitare, an sint in gratia, & in hac dubitatione meritum esse. Haec dubitatio palam est Ethnica. Nec leues sunt hi errores, sed Euangelio tenebras inducunt, obscurant beneficium Christi, tollunt veram consolationem conscientiarum, & veram inuocationem. Quare necesse est Ecclesiam de his tantis rebus admoneri. Exponam igitur clare & plane summam huius negotij. PRIMVM de disciplina clamitamus & nos: Omnes homines disciplina coërcen-

coërcendos esse, id est, iusticia illa, quam etiam non renati præstare debent & possunt. Sicut ait Paulus: Lex est posita iniustis. Et Deus præsentibus & æternis pœnis violationem disciplinæ punit. Ac ingens præconium est disciplinæ, quod Paulus inquit esse pædagogiam in Christum. Quia scilicet, Euangelium non est efficax in his, qui non desinunt ruere contra conscientiam. Quanquam autem mutata humana pulcrior est, quam disciplina, sicut vere dicit Aristoteles: Iusticiam formosiorem esse Hespero & Lucifero, tamen non abiicienda opinio, quod sit impletio legis, quod mereatur remissionem peccatorum, quod propter eam homo sit iustus, id est, reconciliatus Deo. Paulus inquit Iudæos intueri Moysi faciem velatam, id est, non recte intelligere legem Dei, quæ est vox arguens peccatum in cuncta hominis, & ostendens iram Dei aduersus peccatum, & veros parentes incutiens. SED cum de hoc intellectu legis, & de agnitione peccati concionatur Euangelium, putant multi tumentes persuasione sapientiæ, has esse hyperbolas Stoicas, quibus nihil opus sit. Sed cum disciplina per sese satis difficilis res sit, contendunt nihil amplius requiri, & hanc qualemcunq; diligentiam mereri remissionem peccatorum, & esse iusticiam coram Deo, & ad has humanas imaginationes Origenes, & monachi male detorserunt Paulum. Quare natiua Pauli sententia, ex ipso Paulo & reliquo consensu Propheticæ & Apostolicæ scripturæ discenda est, non ex humanis opinionibus. SECVNDO, postquam hæc de disciplina præmonuimus, nunc ad caussam accedimus. Similis est Ecclesiæ conditio. A principio post receptum Adam vsq; ad finem. Statim in paradiso constitutum est ministerium prædicandæ pœnitentiæ, & data promissio de venturo liberatore, ex qua intelligebant primi parentes de recepta. Sed hæc promissio paulatim clarius patefacta est, vsq; ad Christi prædicationem, qui & ipse hoc ministerio fungebatur. Et Apostolis mandauit idem ministerium, inquiens: Ite, prædicantes pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo. Quare semper in Ecclesia sonare oportet prædicationem pœnitentiæ, quæ sit voce legis, postquam Deus arguit peccata nostra cum externa tum interiora, quæ sunt, non timere, non diligere Deum, non confidere Deo. Fit & voce Euangelij accusantis mundum, quod non audiat Filium Dei, non credatur eius passione & resurrectione, &c. Ideo inquit Christus: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt. Et Paulus 1. Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniquitatem hominum, &c. VT igitur expauit Adam seu Dauid, audita vocem Dei accusantis, ita mens non dura, non obstinata, expauescit & agnoscit Deum vere irasci peccato, & punire peccatum. Hi motus sæpe descripti sunt in Psalmis. Psalm. 50. Non est sanitas

re mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Et quidem vt lex hanc iram generi humano denuntiat; omnes calamitates humanæ, sunt quasi vox legis, nos de ira Dei monens, & omnes ad pœnitentiam vocans. TERTIO cum mens hominis hac vice arguente peccata perterrefacta est, audiat remissionem in Euangelio propositam, & statuat remitti sibi peccata gratis propter Christum per misericordiam, non propter contritionem aut dilectionem, aut alia opera. Hoc modo cum fide se mens erigit, donantur remissio peccatorum & reconciliatio. Si enim iudicandum esset, tum demum nos habituros esse remissionem peccatorum, cum contritio aut dilectio sufficiens esset, adigeretur animus ad desperationem. Quare vt habeat certam & firmam consolationem, pendet beneficium Dei non ex conditione dignitatis nostræ, sed ex sola misericordia propter Christum promissa. Cunq; Deus remittit peccata, simul donat nobis Spiritum sanctum, qui nouas virtutes in pijs incoat, sicut Galat. 3. dicitur: Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Hæc nihil habent perplexitatis, & à pijs mentibus in Ecclesia, quæ norunt exercitia spiritualia, pauores, consolationes, & inuocationem, clare intelliguntur. Nunc igitur testimonia addenda erant, sed vocabula prius diligentius declaranda sunt.

De Peccato, de Lege, supra dictum est, nunc de cæteris dicam; de vocabulis Iustificationis, Fidei, & Gratiæ.

IVSTIFICATIO significat remissionem peccatorum, & reconciliationem, seu acceptationem personæ ad vitam æternam. Nam Hebraeis, Iustificare est forense verbum, vt si dicam: Populus Romanus Iustificauit Scipionem accusatum à Tribunis, id est, absoluit, seu ita pronuntiauit. Sumsit igitur Paulus verbum iustificandi ex consuetudine Hebraici sermonis, pro remissione peccatorum, & reconciliatione seu acceptatione. Hanc esse vim phrasis Hebraicæ eruditi omnes norunt, & exempla passim obuia sunt. Quanquam autem, vt antea dixi, cum Deus remittit peccata, simul donat Spiritum sanctum incoantem nouas virtutes: tamen mens perterrefacta, priusquam parit remissionem peccatorum & reconciliationem: de hac magna de hac dimicat in veris pauoribus, non disputat, quæ virtutes adsint, quæ etsi comitantur reconciliationem, tamen nequaquam adducendum est, nostram dignitatem aut munditiam causam esse remissionis peccatorum. Ideo toties inculcatur particula Gratis.

DE VOCABVLO FIDEI.

PHrasis diligenter consideranda est, & videndum quid agat Paulus cum ait: Iustificamur non operibus nostris, sed fide in Chri-

st: m:

ſtum. Romanis auribus hæc oratio noua eſt, quare initio quærenda eſt natiua ſermonis interpretatio. Iuſtificari operibus ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum ſeu acceptum Deo eſſe propter propias virtutes ſeu facta. Econtra vero, Iuſtificari fide in Chriſtum, ſignificat conſequi remiſsionem, & iuſtum, hoc eſt, acceptum reputari non propter proprias virtutes, ſed propter mediatorem filium Dei. Sic intellecto ſermone conſpici poteſt, quomodo hanc propoſitionem & vocem Euangelij, Iuſtificamur fide, Paulus opponat alteri, quæ vox humani iudicij ſeu legis, Iuſtificamur operibus. Vt Baptiſta mitat: Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ita Paulus ubi nobis hanc victimam proponere, & docet propter hunc filium dari remiſsionem & reconciliationem, non propter noſtras virtutes.

QVARE cum dicit, Iuſtificamur fide, vult te intueri filium Dei ſedentem ad dexteram Patris, Mediatorem, interpellantem pro nobis, & ſtatuere, quod tibi remittantur peccata, quod iuſtus, id eſt, acceptus reputeris, ſeu pronuntieris propter illum ipſum Filium, qui fuit victima. Vt igitur vocabulum Fides, monſtret illum Mediatorem, & nobis applicet, ſignificat fides non tantum hiſtoriæ notitiam, ſed fiduciam miſericordiæ promiſſæ propter Filium Dei. Ita ſemper hæc propoſitio correlatiue intelligenda: Fide ſumus iuſti, id eſt, fiducia miſericordiæ propter Chriſtum ſumus accepti, non propter noſtras virtutes. Nam hæc miſericordia fide ſeu fiducia apprehenditur. Hoc agit Paulus, vt illum mediatorem & agnum nobis proponat, & gloriam iuſticiæ nobis detrahat, & teſtetur propter hunc propitiatorem nos recipi. Hanc eſſe mentem Pauli nihil dubium eſt, & ſententiam ipſam eſſe veram & certam in Eccleſia, manifeſtiſſimum eſt. Fatentur enim omnes ſancti, ſe etiam cum habent nouas virtutes, tamen non propter has accipere remiſsionem peccatorum & reconciliationem, ſed propter Filium Dei propitiatorem. Itaque neceſſe eſt ſic intelligi hoc dictum: Fide habemus remiſsionem, id eſt, hac fiducia, quod propter filium Dei recipiamur. Quæ veram clamant huic enarrationi, his hæc oratio prorſus inanis ſonitus eſt, & nihil ſignificans. Iuſtificati fide pacem habemus. Deinde nec intelligunt ipſi, quale ſit certamen conſcientiæ luctantis cum pauore & dubitatione, cum angitur de remiſsione peccatorum, nec nouunt pauores qui in vera pœnitentia exiſtunt. Hos ſi conſideraremus, videremus mentes perterrefactas quærere conſolationem extra ſeſe, & hanc conſolationem eſſe fiduciam, qua voluntas acquieſcit in promiſſione miſericordiæ propter Mediatorem donatæ. Complectitur autem fiducia miſericordiæ & noticiam hiſtoriæ: Quia fides intuetur hoc ipſum, quem agnoſci neceſſe eſt eſſe filium æterni Dei, pro nobis crucifixum, reſuſcitatum, &c. Eſtq; referenda hiſtoria ad promiſſionem

fectum, qui in hoc articulo proponitur, videlicet, Credo remissionem peccatorum. Ac rursus hic ipse articulus monet, vt fides adiungatur fiducia. Nam illi, qui non confidit sibi remitti peccata, verba, Credo remissionem peccatorum, frustra dicuntur.

DIXI de intellectu propositionis: Fide iustificamur, nunc testimonia addam, quod fides in hac doctrina Euangelij significet fiduciam misericordiæ promissæ propter Christum. QVIDAM de vocabulo πίστις litigant, nec aliud volunt intelligi, nisi doctrinam in Symboli professionem, vt vulgo dicitur: Fides Nicena, pro doctrina, seu dogmatum collectione. Sed Græcis plura significare verbum πιστεύω, constat. Nec dubium est Hebraica phrasi promiscue vsurpari verba quæ significant credere & confidere, vt Psalm. 2. Beati omnes qui confidunt in eo. Hic Hebræi legunt Hose. Et quod Paulus citat Iesaia cap. 28. Qui credit, non confundetur, in Hebraica lectione est Hamaemin. Eodem verbo quod significat credere, sæpissime pro confidere vtitur lingua Hebræa, vt Dan. 6. Quia credidit Deo suo. Et Psalm. 78. duo synonyma coniunguntur: Quia non crediderunt Deo, & non confisi sunt in Saluatore suo. Ac sunt manifesta exempla in sermone Christi: O mulier, magna est fides tua. Item: Fides tua saluam te fecit. In his & similibus dictis constat fide significari fiduciam. Sequi autem Paulum phrasin Hebraicam non dubium est. Deinde infinita occurrent apud Græcos exempla, vbi πιστεύω simpliciter significat confido: vt in vulgari versiculo Phocylidis, πᾶς μὰ πίστευε πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος. Et in Philippica quarta Demosthenis, ἀλλὰ τῇ συμμάχων ἐννοίᾳ πιστεύῃ, καὶ τοῖς ὅπλοις ἰσχύῃ. Et contra Androtionem, σαυτῷ πιστεύεις, confidis teipso. Et apud Plutarchum interrogatus Solon, qua re confisus auderet se opponere Pisistrato, respondit, Senecta. In hoc loco est τὸ πιστεύειν. Nec difficile esset aceruum testimoniorum colligere. Teneamus ergo vim verbi, πιστεύω & sciamus significare vtrunq; assentior & confido. Græcis magis vagatur vocabulum πίστις: Sed nos scimus in Ecclesia significare assensionem firmam & fiduciam, quæ enim πεποίθησις dicitur. Et vera est hæc definitio Fidei: Fides est assensus vniuerso verbo Dei nobis proposito, adeoq; & promissioni gratuitæ Reconciliationis donatæ propter Christum mediatorem, et hic fiducia misericordiæ Dei promissæ propter Christum mediatorem. Nam fiducia est motus in voluntate necessario respondens assensui, seu quo voluntas in Christo acquiescit, quod cum fit, accenditur Spiritu sancto & noua luce, vt postea dicam. VSITATISSIMVM est autem πίστις, pro firma assensione dicere, in qua significa-

catione opponitur incertæ opinioni. Sic Plato inquit, homines non habere μόνιμον πίστιν de idea boni, id est, stabilem assensionem. Etsi enim homines intelligunt recta, tamen propter contumaciam cordis, propter prauas cupiditates assensio excutitur. Et vicina est significatio, Fiducia, sicut in versu Theognidis, πίστει χρῆσθ' ὅλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα. Et apud Hesiodum: Fiduciæ & diffidentiæ fuerũt exitiales. Cæterum aliæ sunt significationes, quarum præcipua est, πίστις pro fidelitate, id est, pro virtute pacta seruante. Hic vbi locum habeat in sacris libris, diligenter considerandum est. Iam profecto in iudicandis controuersijs Ecclesiasticis, in quolibet loco vera verborum significatio, sententiæ congruens, quærenda est. Hic studia linguarum referenda sunt. Saepe autem, vt dixi, πίστις fidelitatem significat, vt in versu Sopoclis, θνήσκει δ' πίστις, βλαστάνει δ' ἀπιστία, id est, fidelitas perijt. Et sæpe alias, vt apud Polybium lib. 2. εἴχοντο δὲ πλεῖον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὅλην καλοκαγαθίαν, antecellebant fidelitate seruante pacta, vel, quod idem valet, fide, id est, autoritate, quæ eis tribuebatur, quod videlicet essent fideles, seruantes pactorum, iusti, benefici. Deinde multæ significationes ex hac nascuntur, quæ nihil ad Pauli disputationem pertinent. Polybius δοῦναι ἑαυτοὺς εἰς πίστιν ῥωμαίων, dedere se in fidem Romanorum, id est, in fidem Romanorum pacta seruantium, iusticiam clementia moderantium. Item, δοῦναι πίστις, promittere fidelitatem. Et apud Rhetores & Aristotelem πίστεις, probationes, argumenta, testimonia significant. Hae metonymiæ non sunt ad Pauli disputationem referendæ. O rem miseram. Ecclesia vere, vt in versu Græco dicitur, inter barbaros natiuum sermonem dedidicit: Monachi veras significationes obruerunt, nouo genere doctrinæ excogitato. Quare pij redeant ad Prophetas & Apostolos, ac propriam Ecclesiæ linguam iterum discant & instaurent. Quod autem Paulus fiduciam misericordiæ intelligi velit vocabulo Fidei, exsequentia testimonijs perspicuum est. Rom. 4. confertur promissio ad fidem vocabulo relatiue: Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio. Hic diserte postulat, vt assentiamur promissioni, ac vt possimus assentiri, ait gratiam esse, quia si conditio impletæ legis addita esset, sequeretur deseratio: Placeres Deo si Legi satisfaceres. At Paulus dicit, Ideo gratiam esse promissionem, vt sit firma credenti. Vult ergo nos assentiri promissioni. Id assentiri reuera est hæc fiducia amplectens promissionem, Hæc explicatio labefactari non potest. Praeterea considera vim promissionis Euangelicæ. Si nihil opus est assentiri promissio prorsus est inanis sonitus, quæ tamen ideo tradita est

stimur, & vt assentiri possimus gratuita est. Item, cur Iohannes 6 Qui non credit Deo, mendacem eum facit. Et Paulus inquit: Non dubitauit diffidētia, sed firmus fide dans gloriam Deo, & certus, Hæc clare ostendunt, requiri, vt assentiamur promissioni. Deniq; sonat in Ecclesia hæc vox, Propter filium Dei remittūtur tibi peccata, si dicas, non esse assentiendum? Hoc quid aliud est, quam vt Iohannes inquit, Deum mendacij arguere? II. ROM. 5. Iustificati ex fide, pacem habemus. At noticia historiæ non affert pacem, imo auget pauores & desperationem, sicut in Diabolis. Quod enim terribilius est signum iræ Dei, quam placari Deum nō alia victima potuisse, nisi filij morte? Vident Diaboli se reiectos esse, sciunt filium Dei iudicem constitutum esse, se futuros in æternis pœnis: Vident & homines in vehis pauoribus, cum alia multa signa iræ Dei aduersus peccata, mortem, & alias infinitas calamitates, tum vero hoc ipsum signū, quod ira Dei non potuit placari, nisi per filium. Huius historiæ noticia auget pauores si fides non est fiducia applicans nobis hoc beneficium, si non est statuendum: Ideo passus est filius Dei, vt tibi ignoscatur, quanquam male merito, &c. Hæc fiducia consolatur mentem perterrefactam, & pacem affert. III. SIMILIS est explicatio aliorum multorum testimoniorum, Iustus ex fide viuet. Certe historiæ noticia nemo viuet, quæ potius auget cruciatus. Nec legis noticia quisquam viuit. Si habueris virtutes sufficientes, placebis. Nesse est igitur fidem intelligi, quæ statuit nobis Deum propitium esse, & acquiescit in promissa misericordia. EODEM modo & hoc dictum intelligi necesse est: Omnis qui credit in eum, non confundetur. Item in Psalm. Osculamini filium: Beati omnes qui confidunt in eo, vbi verbum Hebraicum proprijssime significat confidere.

IIII. EPHES. 4. Per quem audemus accedere confidentes per fidem eius. Hic Paulus tribus insignibus vocabulis naturam fidei describit, Audet, accedit, confidenter. Magna res est accedere ad Deum iratum, vere & horribiliter iratum peccato. Hic iterum noticia historiæ terret nos, nisi statuamus filium nobis ducem & propitiatorem esse, & per hunc nos duci ad Patrem: Hoc statuere est fiducia, de qua agimur. Sic & Rom. 5. ait: Per quem habemus accessum fide. Et Hebr. 4 Habentes talem Pontificem, accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ. Ex hoc dicto vtrunq; discimus, & præcipi hanc fiducian in inuocatione, & fidem in similib. locis intelligendam esse fiduciam.

SED ideo reclamant multi, quia hunc ipsum cultum Dei, scilicet, fidem in inuocatione non intelligunt, & imaginantur dubitationem perpetuam, an à Deo recipiamur & exaudiamur, non esse peccatum. Porro hoc peccatum quale sit, & quam nocens, in vera luctatione conspicitur, & quia abijcit promissionem Dei, arguit eum mendacij.

Act. 15. Fide purificans corda. Si fides tantum significat noticiam, qualis & in Dæmonibus est, hoc dictum prorsus erit inane. Constat autem in eo ipso loco disputari de iustificatione, & quidem constitui, quod non purificentur corda per iusticiam Legis, sed aliter, videlicet, si credant se per gratiam Domini nostri Iesu Christi saluari.

ADDI potest & aceruus testimoniorum, in quibus vocabulum fidei ponitur pro fiducia, vt O mulier, magna est fides tua. Item Luc. 7. Fides tua saluam te fecit. Et 2. Paral. 20. Credite, & securi eris. In talibus dictis palam apparet, fidem vocari fiduciam expectationis Deo consolationem & auxilium, & quamuis obiecta externa dissimilia sunt, tamen semper primum & principale fidei obiectum est Deus reconciliatus iuxta promissionem, seu promissio reconciliationis. Tunc Dauid petit & expectat auxilium in bello, cum statuit se habere Deum propitium, & tanta varietas externorum obiectorum & periculorum nobis proposita est, vt sit occasio exercendæ fidei, & apprehendendi simul spiritualia beneficia, vt illa ipsa communis precatio docet. Postquam dictum est, Panem quotidianum da nobis hodie, Mens additur: Et remitte nobis debita nostra. Fugeret Deum mens in petendis corporalibus, nisi simul agnosceret nobis ignosci, nos recipi in gratiam, ac propterea nos exaudiri & iuuari. AC ad intelligendas multas sententias, vtile est hoc considerari, quod fides de reconciliatione semper sic præluceat in petitione & expectatione corporalium: Sic & Abraham petebat hæredem à Deo, & promissionem credebat, quæ posteritatem pollicebatur, sed simul agnoscebat Abraham, & confidebat sibi à Deo ignosci, se quanquam indignum recipi à Deo per misericordiam, propter liberatorem promissum patribus. Hanc esse vim verbi, Credidit, Genesis 15. testatur præcedens promissio & consolatio: Noli timere Abraham, Ego protector tuus & merces tua magna valde. In hac dulcissima consolatione Deus testatur se propitium esse Abrahæ, se defensorem, adiutorem eius & saluatorem esse. Hanc promissionem intuens, confidit Abraham se recipi in gratiam Dei. De hac fide igitur dicitur, Imputatum est ei ad iusticiam. POSTREMO definitio fidei in Epistola ad Hebræos testatur, Fide significari fiduciam, cum inquit: Fides est ὑπόστασις rerum sperandarum. Constat enim ijs, quibus phrasis nota est, ὑπόστασιν significare expectationem, hoc est, fiduciam expectationis.

RECENSVI testimonia ex Prophetis & Apostolis, quæ cum sint perspicua, spero satisfactura dextre iudicantibus. Fateor autem postea plerosq; scriptores, vt Origenem & alios, tradidisse aliud genus doctrinæ & insincerum, sed aliqui eruditiores nobiscum reuera sentiunt, etsi hi quoq; alias commodius, alias incommodius loquuntur.

In Augustino passim sunt obuia testimonia. De spiritu & litera inquit: Ex lege timemus Deum, fide confugimus ad misericordiam, Fides dicit, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Hæc si sine intelligantur, non possunt nisi de fiducia misericordiæ intelligi.

Clarior est Augustini locus Psal. 31. Qui sunt beati? non quibus non inueniet peccatum, nam in omnibus inuenit: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet, vt non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo Apostolus sic commendauit: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Hic certe Augustinus fidem intelligit fiduciam, quæ accipit remissionem peccatorum. Et dictum in Genesi ac Paulo prorsus intelligit, sicut nos enarramus.

Addam & Bernardi testimonium, quod extat in concione de Annunciatione. Necesse est primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, sed adde, vt credas & hoc, quod per ipsum peccata tibi donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet Spiritus sanctus in corde tuo dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus, gratis iustificari hominem per fidem. In hoc dicto perspicue & proprie recitatur sententia Ecclesiarum nostrarum, & extant similia testimonia apud hunc autorem. Basilivs etiam propriissime recitat nostram sententiam in concione de Humilitate his verbis: Qui gloriatur, in Domino glorietur, dicens, quod Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia & sanctificatio & redemtio. Sicut scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc est enim perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neq; propter iusticiam suam quisquam effertur, sed agnoscit sese indigere vera iusticia, fide autem sola in Christum iustificari. Denique res ipsa consideranda. Melius enim intelligi vox Euangelij potest in præsenti lucta, quam cum otiosi & securi, tanquam ex longinquo has disputationes audimus. Quam tibi ipsi propones consolationem, cum mens vere obruitur pauore & metu iræ Dei? nonne in ea consternatione confugiendum erit ad mediatorem Christum, & cogitandum? Crede propter hanc victimam tibi ignosci. Sicut vbiq; iubet Euangelium credere, quod propter peccata nostra Filius Dei mortuus sit, vt Rom. 4. dicitur. Cogitandum & hoc, Per filium est accessus ad Deum, Rom. 5. Porro hæc fides, qua te sic consolaris, haud dubie est fiducia acquiescens in filio Dei. Certe non sic cogitandum erit: Iam diligo Deum, iam habeo virtutes & merita, ideo Deus me recipiet. Ergo luctam hanc & consolationem intuentes, intelligemus existere pauores, & erigi animos fiducia intuente filium Dei, quibuscunq; verbis eloqui hæc voluerimus, sed Prophetæ & Apostoli vtuntur in hac re nomine

Fidei. EODEM modo pij omnes quotidianam inuocationem suam considerent, quoties incipis inuocare Deum, obstrepit tibi multiplex indignitas tua, metuis tuas preces non admitti. Hic quæritur consolatio aliqua: quæ nam? certe non cogitas, Iam habeo virtutes, quarum dignitas meretur recipi meas preces, sed quæris meditatum nobis donatum, cogitas illam vocem, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item, Quicquid petetis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item Hebre. 7. Semper viuit, vt interpellet pro eis. Credis igitur placere Deo inuocationem recipi propter hunc Pontificem vna interpellantem. Hoc credis, certe est fiducia erigens & consolans animum. De hac re, de hac consolatione dimicamus, quibuscunq; verbis vti alij volunt, rem retinere cupimus. Nam qui dissentiunt, rem ipsam obruunt, iubent semper dubitare, & quidem sepeliunt Christum, quia prorsus non docent petendam ab eo consolationem, non iubent vti eius beneficio. Quia fides non est fiducia intuens Christum, & acquiescens propter Christum, certe non applicamus nobis eius beneficium, neq; vtimur eius beneficio. Necesse est igitur fide intelligi fiduciam applicantem nobis beneficium Christi. QVARE cum dicitur: Fide iustificamur, non aliud dicitur, quam quod propter filium Dei accipiamus remissionem peccatorum, & reputemur iusti. Et quia oportet appetendi hoc beneficium, dicitur fide, id est, fiducia misericordiæ promissæ propter Christum. Intelligatur ergo propositio correlatiue, fide sumus iusti, id est, per misericordiam propter Filium Dei sumus iusti seu accepti. Nota est enim natura relatiuorum nominum. Et vt amor, timor, & alia quædam affectuum nomina sunt relatiua secundum dici, ita & fiducia. Nec insulsas reprehensiones indoctorum hic permisco. ET quod obijciunt quidam, huic fiduciæ adiungamus dilectionem, non repugno: Sed cum dicimus: Fide iustificamur, monstramus filium Dei sedentem ad dexteram Patris, interpellantem pro nobis, propter hunc dicimus nobis donari reconciliationem, detrahimus meritum reconciliationis nostris virtutibus, quæcunq; de sunt. Et tamen postea suo loco dicitur, Dilectionem & alias virtutes in renatis existere oportere. AC in summa, cum accusamur hoc dogmate, quod dicimus, Fide iustificari hominem, tantum fide accusamur, quod dicimus, nos propter filium Dei accipere reconciliationem, non propter nostram dignitatem, & quod hoc credendum sit, seu quod hac fide vel fiducia apprehendendum sit beneficium, opponendum meritum Christi peccato nostro, & damnationi nostræ, & quod in hac fide seu fiducia intuente filium Dei, Deus inuocandus sit. Has autem sententias esse ipsam Euangelij vocem, & perpetuam veræ Ecclesiæ consensum, certissimum est. Nec dubito bonos & sinceros agnos-

gere, hanc explicationem vere esse Pauli doctrinam, eamq; grauiter amplecti. Ac de tota re prouoco ad consensum Ecclesiæ, id est peritorum & piorum: Eius Ecclesiæ testimonium grauissimum iudico. Quod autem alij multi rabiose reclamant, & conclamant, vocabulo Fidei nihil nisi noticiam historiæ significari, & parrunt infinitas cauillationes, meminerint pij vocem Pauli, qui ingemit: Israël sectando Legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Ratio humana intelligit iusticiam operum, hanc miratur vnam, & illa quæ de iustitia fidei dicuntur, quia sunt aliena à politicis opinionibus, acerbe odit. Sed nos sciamus, suum locum esse iustitiæ operum longe vero alia consolatione opus esse in quærenda reconciliatione. Hæc de vocabulo Fidei breuiter recensui, quæ nihil habent perplexitatis, aut sophistices, & ad phrasin Hebraicam vere congruunt. Sit igitur hæc definitio: Fides est assentiri vniuerso verbo Dei nobis proposito, & quidem promissioni gratuitæ reconciliationis donatæ propter Christum mediatorem: Estq; fiducia misericordiæ Dei promissæ propter Christum mediatorem. Nam fiducia est motus in voluntate, necessario respondens assensioni. Estq; Fides virtus apprehendens & applicans promissiones, & quietans corda, sicut satis perspicue docent hæc verba: Iustificati fide pacem habemus erga Deum per Christum, per quem & accessum habemus fide in gratiam hanc. Cum autem dicimus de assensu promissionis, complectimur omnium articulorum noticiam, & in Symbolo cæteri articuli referuntur ad hunc, Credo remissionem peccatorum, Credo vitam æternam. Hæc est enim summa promissionum & finis, ad quem cætera omnia referuntur: Quia filius Dei missus est, vt Iohannes inquit, dissolrat opera Diaboli, id est, tollat peccatum, vt instauret iusticiam, & vitam æternam.

DE VOCABVLO GRATIÆ.

Etiam Philosophi viderunt excellentem virtutem non existere sine motu diuino, vt fortitudo in Alexandro diuinus impetus erat. Hanc secuti imaginationem monachi, Gratiam tantum intellexerunt nouas virtutes à Spiritu sancto excitatas. Et cum dicitur accipi remissionem per gratiam, sic sunt interpretati, Accipi eam propter has virtutes. Hæc interpretatio prorsus pugnat cum Paulo. Ita de fide seu de fiducia in Christum, aut fiducia gratuitæ imputationis nihil dixerunt. Quare imaginatio eorum magna ex parte Philosophica est, & obscurat beneficium Christi, & doctrinam de gratuita imputatione. Plurimum igitur refert, vocabulum Gratiæ proprie, vere, & dextre intelligi. Rom. 5. Duæ sunt appellationes, Gratia, & Donum per Gratiam. Est autem gratia, remissio peccatorum

gratuita, seu misericordia, seu acceptatio gratuita. Deinde donum per gratiam, significat donationem Spiritus sancti, & vitæ æternæ, id est, nouam & æternam iusticiam & vitam, quæ hic incoatur, & postea perficitur. Ita & Iohan. 1. dicitur: Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Hic quoq; gratia vocatur gratuita remissio peccatorum, seu acceptatio propter mediatorem. Deinde, Veritas est vera lux, id est, vera agnitio Dei, vera & æternæ iusticia & vita, quæ hic incoatur, sed postea perficitur. Loquitur enim de toto beneficio Christi, quasi dicat, Legem quidem audiuimus, id hæc non tollit peccatum, non tollit cæcitatem in mentibus, id est exhibitationes de Deo, & fremitum aduersus Deum iudicantem. Ita non affert veram & æternam iusticiam, sed tantum disciplinam ciuilem nam nobiscum morientem, quæ non est æterna seu durabilis & perpetua iusticia. SED per Messiam dantur hæc ingentia munera. Primum Gratia, id est, remissio peccatorum gratuita, & imputata iusticiæ. Deinde etiam veritas, id est, vera lux, agnitio Dei, & vera æterna iusticia & vita. Etsi igitur Gratiæ vocabulum significat remissionem peccatorum gratuitam seu misericordiam, tamen etiam firmamur accedere donationem Spiritus sancti, & clara voce damnamus Pelagij errorem, qui prorsus sustulit discrimen Philosophiæ & Euangelij, & finxit, vt in Philosophia, homines etiam sine Spiritu sancto legi Dei satisfacere posse, & eam disciplinam esse iusticiam Euangelij, nec opus esse donatione Spiritus sancti. Hos furores damnamus, quia certe nouam & æternam vitam incoari hic oportet, quod non fit sine Spiritu sancto, vt passim clamitat vox cœlestis in Euangelio & Prophetis. SIT igitur hæc definitio Gratiæ. Gratia est remissio peccatorum, seu misericordia propter Christum promissa, seu acceptatio gratuita, quam necessario comitatur donatio Spiritus sancti. Nec difficile est iudicare de vocabulo, ijs, quibus phrasis Hebraica nota est. Significat enim Hebraica vox sæpe fauorem, interdum etiam donum. Nunc testimonia adijciam, quæ testantur gratiam in hac quæstione præcipue significare gratuitam misericordiam, seu gratuitam reconciliationem. Rom. 4. Operanti merces non imputatur secundum gratiam. Hic perspicue gratiam intelligit gratuitam beneuolentiam seu imputationem. Est enim Antithesis: Laboribus debetur merces: At credenti, etiamsi non affert merita, tamen fit imputatio iusticiæ gratuita. EODEM modo postea loquitur: Ideo ex fide secundum gratiam, vt sit firma promissio, id est, vt sit certa reconciliatio. Non pendet ex conditione nostræ dignitatis, sed est gratuita. Nam si iudices ita te habere remissionem, si dignus ac mundus sis, sequetur infinita dubitatio & desperatio. ROMA. 6. Non estis sub lege, sed sub gratia. Hic Paulus hoc ipsum agit, nos pios

propter Filium, non propter nostram dignitatem, cum quidem ipsi hæreat in renatis ingens imbecillitas & peccatum. Significat igitur Gratia gratuitam misericordiam promissam propter filium.

ROMA. 5. Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia, id est, tanto peccatum damnatum est horribili ira Dei, quam non satis intelligere vlla creatura potest, tamen gratia exuberat, id est, misericordia propter Christum promissa maior est, qua contingit nobis remissio & reconciliatio, ac gratia, id est, promissa misericordia vult nos intelligere. Quare non est intelligenda nostra virtus, seu obœdientia, qua certe non est confidendum. SIC & Heb. 4. dicitur, Accedamus ad thronum gratiæ, vt misericordiam, & gratiam, & auxilium opportunum inueniamus. Thronum gratiæ ipsum mediatorem intelligit, quasi dicat, Thronum placantem iram patris. CVM autem phrasis hebræa eruditis nota sit, non est opus longiore disputatione, sed hoc diligentissime considerandum est, quod exclusiua particula Gratis, sæpe repetita à Paulo, inest in definitione Gratiæ. Significat autem hæc exclusiua, dari reconciliationem propter filium Dei mediatorem, non propter nostram dignitatem, non propter nostra merita, non propter nostras virtutes aut facta. Nec tamen excludit hæc particula virtutes ipsas, sed conditionem dignitatis seu meriti excludit, & transfert caussam reconciliationis in solum filium Dei. In veri conuersione necesse est existere pœnitentiam & fidem, quæ tamen sibi ignosci, & necesse est sequi alias virtutes, & tamen propositio vera est, & necessario retinenda, Gratis remitti peccatum, quia non propter virtutes Petri, sed propter filium Dei remittitur.

ET quia plurimum refert hanc exclusiuam recte intelligi, expetam quatuor caussas, propter quas eam retineri & defendi necesse est. 1. Vt debitus honos Christo tribuatur. 2. Vt conscientia certam & firmam consolationem retineat, & explodatur pestilens error eorum qui iubent dubitare. 3. Vt vera inuocatio præstari possit. 4. Vt explodatur discrimen legis & Euangelij. HAS caussas breuiter attingam, vt semper in conspectu sint. Diligenter autem singulæ considerandæ sunt. PRIMA hæc est, vt debitus honos Christo tribuatur. Nam qui transferunt caussam remissionis in opera hominum, duplici ter peccant. Iram Dei & peccatum extenuant, deinde detrahunt filio Dei debitum honorem. Nam humana cæcitas & securitas non intelligit iræ Dei magnitudinem aduersus peccatum. Ideo fingit eam placari humana disciplina, & Christum amplectitur, vt inuentorem illius disciplinæ seu legislatorem, non vt victimam pro peccato, cum Iohannes clamitet: Hic est agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et Iesa. Qui ponit animam suam pro peccato, videbit semen longæuum.

SECVNDA caussa est, vt conscientia certam & firmam consolationem habeat. Hanc & Paulus inculcat Rom. 4. Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio. Hæc sententia magis perspicua erit intenti veram luctam perterrefactæ mentis. Scimus ex lege & ratione naturali, Deum bonum & misericordem esse, sed erga eos, qui non sunt rei. Non igitur quærit mens in vero pauore, an Deus sit misericors, sed hæc est luctæ epitasis, an TIBI contaminato peccatis & reo velit ignoscere, & propter quod precium. Hic necesse est hanc vocem Euangelij audire de exclusiua & de Mediatore, quod Deus vere te recipere velit Gratis, id est, non propter tuam dignitatem, merita, sed propter filium Dei, idq; credendum esse. Si hæc exclusiua ignoretur, confirmatur dubitatio, videlicet si existimes non remitti peccata, nisi cum satis dignam contritionem aut dilectionem habebis, hærebit dubitatio, quæ alias contemtum Dei, alias odium & desperationem parit. Hæc facile iudicari possunt à pijs. Etsi enim in humanis mentibus inest dubitatio, tamen sciendum est propter hanc ipsam caussam, ne dubitemus de reconciliatione, Filium Dei ex suo æterni Patris promissionem claram & certam reconciliationis attulisse, opponendam iudicio rationis, sicut in Iohanne dicitur: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. REPVGNANDVM est igitur dubitationi, & erigenda fides, quod vere velit Deus te propter Filium recipere & exaudire. Estq; explodendus impius error aduersariorum, qui ignari Euangelij, & tantum rationis humanæ iudicium sequentes, iubent dubitare, & affingunt dubitationem non esse peccatum. Hunc perniciosum errorem taxari necesse est, quia errore peccatum est, non accipere promissionem. Item, Deo promittenti non tribuere laudem veritatis, vt 1. Iohan. 5. dicitur: Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Et summa blasphemia est contemnere vocem, quæ de cœlo sonuit: Hunc audite. TERTIA causa de inuocatione ex prioribus oritur, & discrimen tenendum est inter Ethnicam inuocationem & Christianam. Inuocant Ethnici, sed dubitantes, an Deus respiciat ac recipiat eos & eorum preces, vt in prematibus crebræ sunt hæ querelæ, non respici, non exaudiri calumniosos à Deo. Et in vero dolore, cum fugit mens Deum iratum, vt sua certe non inuocat. Econtra Euangelium docet inuocationem talem in qua fides præluceat. Etsi enim obstrepit tibi indignitas tua, qui ties incoas inuocationem, tamen fides intueatur filium Dei mediatorem, & statuat te & preces tuas recipi propter illum Pontificem, sicut scriptum est: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item per hunc habemus accessum ad Deum. Talis tamen tio propria est veræ Ecclesiæ, prorsus ignota ijs, qui nesciunt dignam de gratuita remissione, seu de hac exclusiua, de qua con-

ebulus, cum repetit particulam Gratis. Sic & Daniel inuocat
9. Non in iustitia nostra precamur, sed in misericordia tua ma-
propter Dominum. Nec aliud nos volumus aut docemus de ex-
dea, quam quod hic inquit Daniel. Et sunt exempla multa in Psal-
, quæ ita dulcescent pijs, si intelligatur gratuita reconciliatio:
pia apud Dominum misericordia. Si addas erga dignos, satis me-
nos, erit vox legis terrorem incutiens: Sed si intelligas iuxta Eu-
gelium, vt docet Paulus, & sentit Psalmus: Misericordia, certo re-
cipiens nos propter Mediatorem gratis: Hæc vox affert consolatio-
em, & fugientem animum reuocat ad Deum, & exuscitat ad veram
inuocationem. QVARTA causa est, vt conspiciatur discrimen
legis & Euangelij, Nam etsi lex habet promissiones, tamen non pro-
mittit gratis remissionem peccatorum, seu reconciliationem, seu im-
putationem iustitiæ, sed tantum eum pronuntiat iustum, qui præstat
integram obœdientiam, & est sine peccato, vt hæc dicta ostendunt:
Maledictus qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in lege.
Item, Qui fecerit hæc, viuet in eis. Sed Euangelium monstrat nobis
Filium Dei mediatorem, & clamitat, nobis propter hunc gratis dona-
ri reconciliationem. Insigne igitur discrimen facit legis & Euangelij
particula Gratis, qua amissa non potest non sequi magna Euangelij
caligo. Statim enim obrepit opinio, dari remissionem propter no-
stra opera, quo errore admisso, obruitur doctrina de fide, de vero ho-
nore Christi, & de firma consolatione conscientiarum. EX-
empli quantum referat exclusiuam retineri, sed videndum est et-
iam, vt recte intelligatur. Cum enim dicit Paulus, Gratis fide pro-
pter Christum consequimur remissionem, non hoc vult, non existe-
re contritionem in his qui conuertuntur, aut non sequi cæteras vir-
tutes. Imo vult hæc adesse: Sed excludit conditionem meriti seu
dignitatis nostræ, negat contritionem & nostras virtutes caussas esse
reconciliationis, & testatur caussam esse meritum Christi mediato-
ris. Itaq; sententia: Fide propter Filium Dei gratis accipi recon-
ciliationem, non propter nostram dignitatem. Hæc sunt perspicua,
vera, sine vlla sophistica, & nihil perplexi, nihil irritati conti-
nent. NEC aliud volunt nostri cum dicunt, Sola fide iusti-
ficamur, quam quod iam dixi, Gratis fide propter Christum conse-
quimur remissionem peccatorum, non propter nostram dignitatem.
Hæc excludit particula Sola contritionem aut cæteras virtutes, ne
easdem, sed negat eas esse caussas reconciliationis, & transfert caus-
sam in solum Christum. Suntq; correlatiue intelligendæ hæ senten-
tiæ, Fide, id est, fiducia Christi sumus iusti, hoc est, propter Chri-
stum sumus iusti: Gratis, id est, non propter dignitatem nostram.
Ita credendum est, vt beneficium Christi amplectamur, & in mise-
ricordia

ricordia, propter Christum promissa acquiescamus. NVNC addam testimonia ex Paulo, quæ ostendunt vere hanc esse Euangelij doctrinam, quam recensui de iustificatione, quod videlicet statuendum sit, nos propter filium Dei gratis fide consequi remissionem peccatorum, & reputari iustos, id est, acceptos Deo ad vitam æternam. Prodest autem hæc testimonia in conspectu habere, non solum ad refutandos aduersarios, sed multo magis ad nosipsos confirmandos & ad fidem excitandam in omni inuocatione. Nam hunc cultum, ac opus præcipue requirit Deus. Hic cultus verum honorem filio tribuit, cum videlicet propter hanc victimam & hunc placatorem inuocamus Deum, & credimus per hunc Pontificem perferri nostras preces ad æternum Patrem. ROMA. 3. principalis propositio huius disputationis pluribus verbis traditur: Omnes peccauerunt & carent gloria Dei. Iustificamur autem gratis ipsius gratia per redemtionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Initio, vt ostendat homines non esse iustos propria mundicie, inquit: Omnes esse reos, & carere gloria Dei, id est, sapientia & iusticia, quam Deus approbat seu ducit esse gloriam. Deinde addit quomodo reconcilientur, cum ait: Iustificamur, id est, consequimur remissionem peccatorum, & reputamur iusti seu accepti gratis ipsius gratia, id est, misericordia gratuita propter Christum, quem proposuit Deus propitiatorem. Addit autem, iustificamur in sanguine eius, id est, placatur ira Dei per mortem filij. Sed hoc beneficium fide applicari oportet. Statuendum est, quod propter hunc propitiatorem & propter eius mortem, tibi vere propitius sit Deus, non propter tuam dignitatem. Hæc fides est fiducia, quæ pacem & vitam cordibus affert, vt supra de fide dictum est, & quæ in Christo accquiescit. DEINDE Paulus in quarto capite instituit confirmationem huius propositionis, & testimonia ac argumenta recenset. Primum testimonium sumtum est ex Genesi. Vt enim ostendat hanc perpetuam esse Ecclesiæ doctrinam, allegat primam conclusionem de modo iustificationis, quæ extat in Moyse. Allegat & illum virum, qui proponitur, vt ab ipso cæteri discant promissiones & verum cultum Dei: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam.

SED hic, priusquam cætera Pauli argumenta addo, refutandæ sunt quædam calumniæ eorum, qui conantur eludere Pauli dicta. Sed enim multi prophani homines, qui contumeliose exagitant Paulum & clamitant, eum aliena dicta ad suam caussam, vel per inscitiam, vel sophistice detorquere, eamq; ob causam nec scripta, nec autoritas Pauli magnifaciunt. Sed hæc impia iudicia ex ipsorum inscitia oriuntur. Cum non intelligant, exercitia fidei in veris pauoribus, ad mirum est, non videre eos, quomodo congruant dicta, quæ hic ...

solent homines vel odisse, vel superbe contemnere, quæ non intelligunt. Sed pij sciant Apostoli vocem, tanquam vocem Dei de sonantem, audiendam esse: Sciant Paulum nec ludere præstigijs, nec errore falsa dicere, sed intelligere suam caussam, & recte exclamare: Sciant item congruere Pauli doctrinam cum scriptis Prophetarum. Discipuli simus Apostolorum, non simus eorum calumniatores. PORRO aduersarij vt eludant dicta de fide, affingunt interpretationem, ac dicunt Synecdochen esse, Fide scilicet formata, vt ipsi loquuntur, id est, adiunctis cæteris virtutibus, quæ professioni congruunt. Atq; ita intelligunt Fidem esse noticiam historiæ, & reipsa sentiunt hominem non iustum fide, sed virtutibus cæteris. Quod autem hæc Synecdoche pugnet cum ipso Paulo, perspicue ostendi potest. Ideo enim Paulus toties repetit particulam Gratis, vt ostendat nos non consequi reconciliationem propter nostras virtutes, sed propter mediatorem. Et ideo dicit, Fide, vt iubeat intueri illum mediatorem, ac statuere, quod propter ipsum, non propter nostras virtutes simus filij Dei. Hæc manifeste pugnant cum Synecdoche aduersariorum. DEINDE Synecdoche illorum concedit perpetuam dubitationem. Places, si satis habes meritorum. Pugnat autem & hæc dubitatio manifeste cum doctrina Pauli. Iuxta illud: Iustificati fide pacem habemus. Dubitatio autem affert desperationem & odium Dei.

HAEC præfati sumus cæteris testimonijs, quod in eis expresse contineatur particula exclusiua, refutans Synecdochen: Item mentis fidei pugnantis cum dubitatione. Nec nos interpretationem aliquam Paulo affingimus, sed retinemus proprietatem sermonis, seu τὸ ἰδίωμα, non calumniose aut superstitiose, sed collata perpetua dissimilitudine, collatis omnibus epistolis Pauli, collatis etiam dictis Prophetis: Deniq; veræ Ecclesiæ iudicio collato, quæ intelligit doctrinam de remissione peccatorum, & de exercitijs fidei. FATENTVR aduersarij, se à verbis discedere, quia dicunt fide, scilicet formata, hoc est, non fide, sed cæteris virtutib. & iactant se tueri dictorum. Sed cum eorum interpretatio haud dubie pugnet cum ipso Paulo, necessario taxanda & repudianda est. Cum ab omni vita, tum maxime à doctrina de Deo, remouenda est omnis sophistica. Ideo bona fide retineamus ea, quæ tradidit Deus per Prophetas & Apostolos, eaq; dedicere & proprie explicemus. QVID autem planius ac simplicius dici potest hac voce? Etiamsi existere in nobis pœnitentiam oportet, tamen statuendum esse, quod non propter nostras virtutes, sed propter Filium Dei mediatorem recipiamur, & placeamus Deo. Quid hæc vox habet absurdi? Postulat vt assint virtutes, & tamen caussam reconciliationis transfert in Christum, tribuit

Christo

Christo debitum honorem, & monstrat pijs firmam consolationem. Econtra aduersariorum interpretatio multos continet manifestos errores. Dvo absurda complectitur. Iubet homines perpetuo dubitare de remissione, & interim ait mereri homines remissionem propria dignitate: Ita detrahitur Christo debitus honos, & conscientiæ relinquuntur in dubitatione, quæ plane est Ethnica. Non enim interest inter Paulum & Atticum, si vterq; pariter dubitat se illo respici & exaudiri, & quidem toties dicunt aduersarij dubitationem illam non esse peccatum. Præterea renatos dicunt iustos esse propria dignitate, nec peccatum esse caliginem illam interiorem, dubitationes de prouidentia, & de reconciliatione, & contumaciam cordis, quod leuiter timet, non ardenter amat Deum, vt debebat, & habet alios multos errantes motus, ac vitiosos affectus. Hæc extenuant, & quidem dicere audent, hæc mala non pugnare cum lege Dei. Cum igitur Synecdoche illa manifestos errores contineat, omissa aduersariorum interpretatione, redeamus ad Paulum. Ac τὸ ἐκτὸς dextro teneamus, discamus ab ipso Paulo doctrinam de remissione peccatorum & fide, non inuehamus humanas opiniones de nostro. Deprehendemus autem in ipsis Pauli argumentis refutationem illius Synecdoches. Rom. 4. recitat Paulus argumentum, quod in hac causa præcipuum est, & ex ipsis fontibus sumitur. Si promissio reconciliationis penderet ex conditione legis, tanquam ex caussa, fieret incerta, sed oportet hanc promissionem consciētijs nostris certam esse. Igitur necesse est gratis promitti remissionem peccatorum & reconciliationem, ac fide accipi, non propter dignitatem nostram.

Maiorem probat Paulus, Quia lex iram efficit, id est, omnem nemo legi satisfaciat, Lex accusat omnes: quare necesse esset conscientias semper dubitare, ac in desperationem ruere, si sentiendum esset, ita demum nos recipi, postquam legi satisfecerimus. Quarquam autem securæ & otiosæ mentes non mouentur hoc argumento, tamen in veris terroribus agnoscimus nos reos esse. Necesse est igitur tenere hanc sententiam de gratuita reconciliatione, sicut Paulus inquit. Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio. Vrget particulam gratis, ut illam ipsam Synecdochen refutet: Habes remissionem gratis, non propter impletionem legis, vt dicit Synecdoche: Imo dilectio Dei exoriri non potest, nisi prius fide statuas iram Dei placatam esse. Roma. 5. dicitur, Fide per Christum habemus accessum ad Deum. Res ostendit in hoc argumento Synecdochen illam refutari.

Observabis autem & hoc, quod idem locus docet, significari non tantum historiæ noticiam, qualis est in Diabolis, sed assensum, quo promissioni credimus, seu fiduciam misericordiæ in promissione offertur. Iubet enim fide accipi promissionem,

...tas Deum vere velle tibi ignoscere, te recipere, ac postulare vt ...edas, & hac fide ipsum inuoces. Talis fides non est tantum hi...iæ noticia, aut præceptorum, quæ potius ingentes terrores in...animis, vt recte dicit Iacobus de ea noticia: Dæmones credunt ...tremiscunt, norunt filium Dei, sed non amplectuntur promis...nem. Ideo horribili metu iudicij impendentis cruciantur. Ephes. Gratis saluati estis per fidem, idq; non ex vobis, Dei donum est, non ...operibus, ne quis glorietur. Diserte excludit nostram dignitatem, ...affirmat fide reconciliatos esse. Non igitur concedendum est, vt ...tentia deprauetur per illam Synecdochen, sed sentire Apostolum ...quod dicit, Statuamus Fide propter Christum nos in gratiam re...ptos esse. Gal. 2. Scientes quod non iustificetur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christum Iesum credidi...mus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Porro alij alijs cauillationibus eludunt dicta. Quidam aiunt, tantum excludi ceremonias Mosaicas, alij fatentur detrahi iustificationem operibus non renatorum. Sed hæ cauillationes à sanis, pijs, & amantibus veritatem, facile refutari possunt. Fateri enim sanos necesse est, nec ceremonias, nec moralia opera præcedentia, vel sequentia regenerationem, mereri remissionem peccatorum Postremo cum congeruntur dicta de Fide plurima, Iustificati fide pacem habemus. Item: Corde creditur ad iusticiam, &c. Hæc & similia aduersarij omnia contendunt improprie & incircumspecte dici, & affingunt ex humano iudicio interpretationem. Nos vero collatis omnib. membris Paulinæ disputationis, & testimonijs Prophetarum, iudicamus Paulum sensisse quod dicit: Fide homines iustos reputari, hoc est, propter Christum mediatorem accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, fiducia misericordiæ propter ipsum promissæ, non propter nostram dignitatē. Deinde vt hæc sint planiora, docemus etiam, cum hoc modo corda sustentantur voce Euangelij, & fide eriguntur, concipere ea Spiritum sanctum, sicut Paulus inquit Gal. 3. Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Non igitur de aliqua otiosa noticia loquimur, & errant imperiti, qui existimant remissionem peccatorum contingere otiosis, sine aliquo animi motu, sine certamine, sine fiducia consolante animum. Cvm autem Spiritus sanctus in illa consolatione nouos motus & nouam vitam afferat, dicitur hæc conuersio, regeneratio, Iohan. 3. & sequi nouam obœdientiam necesse est, vt postea dicam. Et cum conscientia quærit remissionem peccatorum, seponantur quæstiones de Prædestinatione. Nam ...prædicatio pœnitentiæ ad omnes pertinet, ita promissio gratiæ est vniuersalis, & omnib. affert reconciliationem. Ac prodest hoc loco habere in conspectu aliquas vniuersales sententias, vt nos vere in

Illas

illas includamus, sciamus vere nobis quoq; Deum velle ignoscere, nos exaudire & recipere. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis. Iohan. 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat. Actor. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Actor. 13. In hoc omnis qui credit iustificatur, Rom. 3. Iusticia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes. Hic repetita est particula vniuersalis, vt sciamus eam scribenti non excidisse casu. Rom. 10. Omnis qui credit in eum, non confundetur. Non est enim discrimen Iudæi & Græci, nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Concluſit Deus omnes sub inobœdientia, vt omnium misereatur. Sic intelligatur & dictum: Deus vult omnes homines saluos fieri. Nec vero de voluntate Dei secus iudicandum est, quam docet Euangelium, quod ideo ex sinu æterni Patris prolatum est, vt certo nobis voluntas Dei patefieret. Deinde diligentissime consideremus hoc verbum mandatum Dei esse, vt omnes audiant Filium, iuxta illud: HVNC AVDITE, & credant promissionibus Dei. Hæc si quis expendat, intelliget salutarem doctrinam & consolationem pijs proponi.

DE Libero arbitrio alias dictum est. Cum in conuertione ordiendum sit à verbo Dei, certe id audiendum est, & cum verbo Dei efficax est Spiritus sanctus, erigens & adiuuans corda, cum fide sustentamus. Nec otiosi indulgeamus diffidentiæ aut alijs vitijs contra conscientiam, nec conturbemus Spiritum sanctum, sed assentiamur verbo Dei, & obsequamur Spiritui sancto. In hac luctamur voluntatem repugnantem diffidentiæ & alijs vitijs, non esse voluntatem. Hoc ipsum monet Paulus, inquiens. 2. Cor. 6. Adhortamur vos fruſtra gratiam Dei accipiatis. Vult audiri Euangelium, vult nos assentiri & obsequi, non indulgere contra conscientiam impietati. Præterea Lucæ 11. dicitur: Dabit Spiritum sanctum petentibus. Non inquit aspernantibus, conturbantibus & repugnantibus. Vult igitur luctari nos cum infirmitate nostra. Vult nos agnoscere peccata, & quærere liberationem, non retinere ea contra conscientiam, nouimus est otiosa voluntas. EXPOSVI doctrinam Euangelij de remissione peccatorum, & de reconciliatione seu iustificatione, vt & quanta potui proprietate. Nec dubito hanc ipsam esse sententiam eruditiorum patrum, etiamsi qui interdum incommode loquuntur. Nihil intricati, nihil perplexi, nullæ insidiæ, nulla sophistica in hac sententia, quam recensui, aut in explicatione nostra. Quid enim simplicius dici potest, quam consequi hominem remissionem & reconciliationem propter Christum mediatorem fide, id est, quia promissæ misericordiæ propter ipsum, & non propter virtutes

Hæc sententia facile intelligi & iudicari potest ab omnibus pijs [illegible] in veris exercitijs pœnitentiæ, & in quotidiana inuocatio- [illegible] profecto fieri non potest, nisi fides intueatur mediatorem, [illegible] quem exaudiamur. Ideoq; ad Ecclesiæ iudicium prouoco, [illegible] est, ad pios, eruditos, & intelligentes exercitia pœnitentiæ & in- [illegible]cationis.

DE BONIS OPERIBVS.

POstquam exposita est doctrina de reconciliatione & de fide, necesse est addi doctrinam de bonis operibus, seu de noua obœdientia. Plane igitur & clare dico: Obœdientia nostra, hoc est, iusticia bonæ conscientiæ seu operum, quæ Deus nobis præcepit, necessario sequi reconciliationem debet. Christus enim clare præcipit de pœnitentia, & Paulus inquit: Debitores sumus, ne secundum carnem viuamus. 1. Corinth. 6. Ne errate, fornicatores, adulteri, idololatræ, fures, &c. non possidebunt regnum Dei. 1. Iohan. 3. Nemo seducat vos, qui facit iusticiam, iustus est, qui facit peccatum, ex Diabolo est: Ad hoc apparuit Filius Dei, vt destruat opera Diaboli. Regeneramur igitur in reconciliatione, vt noua obœdientia in nobis incoëtur. Sicut est ad Ephes. scriptum est: Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad opera bona, quæ præparauit Deus, vt in eis ambulemus. Continet enim hæc sententia & doctrinam necessariam, & consolationem. Primum enim de necessitate concionatur, cum ait: Nos iterum conditos esse ad bona opera. Deinde consolatio est, quod inquit: Deum præparare in Ecclesia bona opera, vt in Samuele, Dauide, Isaia, Ieremia & similibus, admirabilia opera præparauit, per quæ & vocat, & regit, & conseruat Ecclesiam. Et vt alibi dicitur: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis: ita hic Paulus ait, Præparari à Deo bona opera, id est, non solum mandari, ordinari & inouari, sed etiam adiuuari, & stabiliri. Etsi luctatur Ecclesia cum magnis difficultatibus, vt ostendunt Ieremiæ, Pauli, & similium afflictiones, tamen res magnas gerit, & salutares alijs, etiamsi mundus magna ex parte eas non intelligit. Sed nos intelligere vocationem nostram debemus, vt opera præparata à Deo faciamus.

SVNT autem de bonis operibus hæ quinq; præcipuæ quæstiones. 1. Quæ opera sint facienda. 2. Quomodo fieri possint. 3. Quomodo placeant. 4. Cur facienda sint. 5. Quod sit discrimen peccatorum, cum necesse sit fateri, quod in hac vita maneant peccata in Sanctis.

DE PRIMA QVÆSTIONE.

Quæ opera sint facienda?

EA quæ nobis præcepta sunt in verbo Dei, & summa comprehensa est in Decalogo: De quo sciendum est, non tantum externa opera Decalogi facienda esse, quæ etiam ab impijs vicunq; simulari possunt, sed incoandam esse interiorem obœdientiam. Sunt autem opera interiora, quæ ad primum præceptum pertinent, Credere verbo Dei, Timere Deum, Confidere Deo. Timor conspicitur in contritione: Fides magis conspicitur, cum erigit perterrefactos. Sed hæ virtutes in tota vita durare & exerceri debent. Et Fides, quæ statuit iam nos à Deo receptos esse, quia agnoscit bonitatem Dei erga nos, parit dilectionem Dei, qua subijcimus nos voluntati Dei. Deinde sequuntur cætera bona opera, iuxta omnia præcepta. ADVERSARII videri volunt doctrinam operum præclare tradere, cum plerumq; tantum de externa hypocrisi dicant, aut de humanis ceremonijs. Opera vero primæ tabulæ, & fontem bonorum operum ignorant & obruunt. Nihil dicunt de fide, quæ est fiducia misericordiæ & gratuitæ reconciliationis, necessaria in omni inuocatione. Sublata autem hac fide, vincit dubitatio, quæ aut contemnit Deum, aut fugit iratum, & non vere inuocat. Porro hanc dubitationem hypocritæ & approbant & confirmant, negant fidem intelligendam esse fiduciam misericordiæ Dei, sed tantum significare noticiam qualis est in Diabolis. Profecto dolendum est, ita deprauari doctrinam Prophetarum & Apostolorum, ac potius acerbissimi cruciatus perferendi sunt, quam concedendum in his dictis, Fidem non significare fiduciam misericordiæ: Credidit Abraham Deo, &c. Item, Iustificati fide pacem habemus. Item: Per Christum habemus accessum fide. Item: Nunc autem viuo in fide filij Dei. Non sinamus eludi & deprauari hæc dicta, sed certo sciamus ea concionari nobis de fiducia misericordiæ, & in omni inuocatione discamus ad Deum accedendum esse fiducia filij Dei, nec recipi nos propter nostram dignitatem. EST igitur præcipuum opus bonum hæc ipsa fides seu fiducia misericordiæ, exercenda in omnibus vitæ periculis, & in omni inuocatione. Dauid dimicaturus, credit se Deo placere propter promissionem, & quia se vocatum esse ad hanc obœdientiam in sua functione, obtemperat, petit & expectat à Deo gubernationem periculorum. Hic interitus discernit veram Ecclesiam Dei à reliqua multitudine. Vt honeste Cicero, bene meretur de toto genere humano in gubernatione Reipublicæ, imo intelligit etiam Deum esse vnam quandam ... nam mentem, caussam boni, vt definiuit Plato, & simulacra illa ...

colebat, nihil habere numinis: Sed tamen postea de prouis obruitur mens Ciceronis dubitatione, quia ignorat promiss Dei, dubitat se & alios exaudiri, & iuuari ab eo, præsertim in imitatibus, in quibus etiam irascitur Deo deferenti. Talis est & l. Interest igitur inter Ciceronem & Ieremiam. Ieremias seruit e Reipub. sed huic operi prælucet fides. Statuit Ieremias se Deo placere & exaudiri, ac seruari à Deo, etiamsi videt se ingenti mole calamitatum obrui, deleri patriam, ciues dissipari, multos manifesto beneficio diuino seruatos deficere à Deo, grassari inter se mutuis cædibus, postremo & sese mactari. Talia spectacula Ciceroni obiecta, prorsus merserunt eum in tenebras & infinitam dubitationem. Nec potest humana mens sine fide aliud cogitare, quam quod apud Lucanum dicitur:

Anne nihil positum est? sed sors incerta vagatur,
Fertq; refertq; vices, & habent mortalia casum.

Simules dubitationes vicit Ieremias, & ingenti constantia sensit Deo placere, & hac fide perijt & expectauit bonos euentus suæ gubernationis, qui post annos septuaginta secuti sunt. De hoc interiore cultu præcipit Christus inquiens, Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate, id est, spiritualibus & veris motibus, timore, pœnitentia, fide & inuocatione, & similibus. Et hunc cultum vocat Paulus rationalem, λογικὸν, videlicet, in quo mens intelligit Deum, agnoscit iram Dei, & rursus fide se sustentat, & quidem fides inuetur filium Dei, & agnoscit nos propter Christum Mediatorem recipi à Deo. De hoc cultu interiore & Iesaias conciona-tur, taxans hypocritas, qui putabant cultum esse externam disciplinam & ceremonias templi. Sic igitur inquit, Hæc dicit Dominus, Ad quem respiciam? Ad afflictum & contritum spiritu, & trementem sermones meos. Ita & Psalm. 49. taxat superstitionem externorum cultuum, & flagitat interiores cultus & veram inuocationem, Inuoca me in die tribulationis, &c. Hæc satis sit breuiter monuisse de prima quæstione, & de interiore cultu. Iam cum tanta sit infirmitas humanæ mentis, tanta dubitatio, cum hæc infirma natura hominum oberata sit ingenti mole calamitatum, quæri mox solet, quomodo possimus præstare veros cultus.

DE SECVNDA QVÆSTIONE.
Quomodo possunt fieri bona opera?

NOn indulgendum est ignauiæ humanæ, sed sæpe dixi externos mores humana diligentia, & humanis viribus vtcunq; regi posse, & Deum postulare hanc diligentiam, vt scriptum est: Lex est iniustis

iniustis posita. Item: Ne contristetis Spiritum sanctum. Sed interior obœdientia non potest incoari sine agnitione Euangelij, & sine Spiritu sancto. Primum enim dilectio Dei existere non potest, nisi prius audita voce Euangelij de remissione. Mens ignara reconciliationis, aut contemnit Deum, aut fugit iratum: Ideo non potest incipere dilectio, nisi prius audita voce Euangelij de reconciliatione. Hæc manifestissima sunt. Vt igitur dilectio oriatur, necesse est præcedere eadem, hoc est, fiduciam misericordiæ, de qua diximus. Iam & hoc intelligendum est, cum fide eriguntur perterrefactæ mentes, simul dari Spiritus sanctus, qui excitat nouos motus in corde, congruentes legi Dei. Et sic dari Spiritum sanctum, clare docet Paulus Galat. 3. Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem, & hanc ipsam condonationem, & præcipuos effectus Spiritus sancti, dulcissimis verbis describit Zacharias cap. 12. Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Vocat spiritum gratiæ, eo quod testificatur in cordibus nostris, quo Deus sit nobis propitius, cum videlicet mouet corda, vt promissioni assentiamur, & statuamus nos à Deo recipi. Deinde cum agnouimus misericordiam Dei, inuocamus, diligimus, & subijcimus nos ei. Nominat igitur postea spiritum precum. Complexus est igitur præcipuos cultus, qui sunt fontes vniuersæ obœdientiæ, fidem & inuocationem. Sumamus autem ex hoc dicto, & doctrinam & adhortationem. Meminerimus in hoc ipso dicto nobis præcipi, vt bonum præstemus, vt credamus Deo, & inuocemus eum. Excutiuntur ergo & contristatur Spiritus sanctus, extincta fide, & conturbata inuocatione per lapsus malæ conscientiæ. Post lapsum humani generis secuta est ingens infirmitas, & accedunt insidiæ Diaboli, qui odio Dei grassatur in genus humanum, studet augere aduersus Deum contumaciam, contumelias, blasphemias, impellit ad varia peccata, imbecillem hominum naturam, incitat praua ingenia ad fingendas opiniones contra verbum Dei, dissipat Ecclesiam & regna, & mouet orbem terrarum iniustis bellis, pellit Ecclesiam ex hospitijs, vt eam dissipet ac deleat. Ita primum incendit Cain liuore & odio fratris, eaq; cædes non solum ipsum Abel, sed etiam parentes interfeciisset, nisi diuinitus sustentati fuissent. Hæc exempla tristium casuum in toto genere humano quotidiana sunt. Quam miserabiles exitus fuerunt summorum virorum, Saul, Ionathæ, Hieronymi, Priami, Achillis, Aiacis, Pompeij, Cæsaris, & innumerabilium aliorum. Deniq; notæ sunt querelæ de inconstantia fortunæ, de mutatis ruinis florentis fortunæ: Nescis quid serus vesper vehat. Et subito casu quæ valuere, ruunt. Quanquam igitur vniuersum genus humanum in perpetuis periculis versatur, tamen Ecclesia multo durius concutitur: Quia Diabolus vehementius eam oppu-

ſſatim in Geneſi dictum eſt, Serpens mordebit calcaneum eius, venenato morſu non exiguum vulnus inflixit Dauidi, ita ſingu- ſidiatur tanquam leo rugiens, vagabundus, & quærens quem de- m. Quanta ſæuitia graſſatus eſt in Eccleſiam, poſtquam Mahome- us furor creuit annos iam nongentos? quæ ruinæ Eccleſiarum ſe- æ ſunt? quæ iam eſt regnorum ſpecies in tantis Regum diſſenſio- nibus? quid aliud cogitari poteſt, quam breui Turcas reliqua Europa potiturros eſſe? CVM igitur res oſtendat, graſſari Diabolum & inſidiari nobis, & manifeſta ſit infirmitas humanæ naturæ, oppona- mus auxilium nobis oſtenſum in Euangelio. Quodnam?

I. POLLICETVR filius Dei ſeipſum nobis affuturum eſſe, & depulſurum Diaboli ſæuitiam. Ideo inquit Iohannes: Ad hoc ap- paruit filius Dei, vt deſtruat opera Diaboli, peccatum, mortem, bla- ſphemias, diſſipationes, quas molitur Diabolus. Sic ſeruati ſunt Adam & Eua in luctu, intuentes in promiſsionem, fide ſe ſuſtenta- runt, & peperuerunt à Deo aliam ſobolem, per quam propagaretur ve- ra doctrina, &c. Et protexit eos filius Dei aduerſus Diabolum, & Spi- ritus ſanctus erexit mœſtas mentes. Sic Iacob inquit de filio Dei, An- gelus qui me eripuit ex cunctis malis, benedicat pueris iſtis. Nam hæc propria ſunt filij Dei officia, benedicere & liberare à cunctis ma- lis, ab ira Dei, à morte æterna, & pœnis alijs, iram Dei comitantibus. Et apud Ieſaiam vocatur Chriſtus Emanuel, id eſt, nobiſcum Deus, quod nobis aſsit opitulator. Excubat igitur pro nobis, & depellit Diabolum. PRAETEREA effundit Spiritum ſanctum in corda inuocantium: Ideo dicitur Iohan. 14. Non relinquam vos orphanos, ſi quid petetis in nomine meo, faciam, & ego rogabo Patrem, & alia- um Paraclerum dabit vobis, Spiritum veritatis, &c. Hæc auxilia re- ra experiemur, ſi aduerſabimur prauis affectibus & inſidijs Diabo- li, & in his certaminibus inuocabimus Deum, fiducia filij Mediato- ris, ſicut ipſe nominatim inquit: Si quid petetis in nomine meo. Oportet enim diſcrimen eſſe inter inuocationem veram, ſeu populi Dei, & inuocationem Iudaicam, ſeu Turcicam. Duo in omni inuoca- tione fides initio ſtatuat, quod hunc æternum Deum eſſe credas & in- uocet, qui eſt Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pro nobis crucifixi & reſuſcitati. Deinde, quod propter hunc Mediatorem vere audiantur & recipiantur tuæ preces. Hæc diligenter obſeruent pij: Nam hæc inuocatio præcipue facit diſcrimē inter Eccleſiam, & Gentes pugnan- tes cum Euangelio. HAEC doctrina de ſecunda quæſtione ſem- per ſit in conſpectu, ſciamus vere nobis eſſe adiutorem & defenſorem Filium Dei, ſicut & Paulus inquit, affuiſſe eum populo in deſerto. Et ſciamus vere dari Spiritum ſanctum inuocantibus, ſicut ſcriptum eſt: Aſcendit, dedit dona hominibus. Sic regnat, vt dona ſua, iuſticiam,

vitam, consilium, gubernationem, successus & alia bona impertiat. Et vt sic de auxilio Dei sentiamus, confirmemus nos testimonijs Euangelij, & discutiamus tenebras humanæ mentis, quæ fingit Deum otiosum esse, non curare singulos, vt Homerus fingit Iouem quæsitum in cœlo, abijsse ad conuiuium in AEthiopiam. Hæc delirmenta significant, quales sint humanæ cogitationes de Deo, quas ideo recensui vt extirpentur, & accendatur vera agnitio Dei, vere agnitamus iram Dei, & misericordiam.

DE TERTIA QVÆSTIONE.

Quomodo placent Deo bona opera?

CONSTAT pias mentes angi & optare, vt placeat obœdientia Deo. Sed in tanta infirmitate nostra vident esse mutilam, impeditam, imperfectam, contaminatam. Sicut Paulus inquit: Non quod volo bonum, hoc facio. Quærunt igitur, quomodo placeant Deo?

ALITER autem iudicant hypocritæ, aliter anxiæ & pauidæ mentes: Hypocritæ putant se Legi satisfacere, se iustos, id est, acceptos Deo esse propter propriam dignitatem, seu Legis impletionem, vt Pharisæus Lucæ 18. Ac semper aliqui tales sunt, qui admirantur suas virtutes, sibi sapientiam & iusticiam prolixe tribuunt, præsertim in rebus secundis & florentibus, quas consilio suo regere se existimant, & arbitrantur se virtutum, & diligentiæ suæ fructum capere diuinitus, cum sunt res tranquillæ. Ideo & propter sapientiam ac iusticiam se cæteris anteferunt, vt Nabuchodonosor magnis rebus gestis, inquit: Hæc est illa Babylon, hoc est regnum mea virtute constitutum. Sic & Saul cogitabat, sua virtute regnum Israël constitutum esse, cum agnoscere deberet, & hanc virtutem & successus, Dei beneficia fuisse, & se non potuisse res tantas gubernare aut gerere, ac Deo in timore seruiendum esse, ne ab eo desereretur. Sed factus confidentior propter successus, sumit sibi licentiam grassandi in cæteros, interficit Sacerdotes, &c. Hæc imago hypocritarum proponitur, nam pauci sunt tales securi, placentes sibi propter suas dotes, applaudentes propriæ sapientiæ, extenuantes doctrinam diuinam, & ex sublimi deridentes Euangelium, arte, fraude, vi præmentes eam parum, qui sunt infesti, prætexentes etiam honestos titulos, quia iactitant dimicare se de gloria Dei, de veritate, se esse constantes Ecclesiæ ciues, se esse membra populi Dei, quia propugnent ordinariam potestatem, longi temporis consensum. Tales erant Pontifices, qui aduersabantur Apostolis, tales vidimus & ipsi multos his annis, VVicelum & similes. Sed alij sunt pauidi, qui agnoscunt imbecillitatem, [illegible] ctantur cum desperatione, vt Petrus consternatus inquit, Lucæ

Egre-

pedere à me Domine. Vtrunq; igitur hoc loco agendum est, arrogantia taxanda, & pauidis vera consolatio monstranda est.

PRIMVM vero hoc constituendum est, etsi in renatis necesse esse incoatam obœdientiam, & iusticiam bonæ conscientiæ, tamen ibi manent in eis peccata, scilicet morbi nobiscum nascentes, dubitationes & ignorantiæ multæ. Item, quod non tantum timent Deum, quantum debent, nec ita ardent dilectione Dei, vt Lex præcipit: Multa sunt item actualia, multæ flammæ illiciti amoris, odij, cupiditatis vindictæ, inuidentiæ, æmulationum, auariciæ. Multi lapsus in vocatione, insignes negligentiæ, acres indignationes aduersus Deum in afflictionibus, sæpe humana præsidia honesta specie quæruntur, sed tamen ex diffidentia Dei. Sæpe suscipiuntur res non necessariæ extra vocationem, fiducia propriæ sapientiæ aut potentiæ, vt Iosias bellum non necessarium aduersus AEgyptios mouit.

DENIQVE moles peccati hærens etiam in renatis longe maior est, quam vt comprehendi cogitatione vllius hominis possit. Nec putemus leue dictum esse, Delicta quis intelligit? Longum autem esset enumerare species peccatorum, quæ manent in Sanctis. Sed Paulus in summa complexus est, Roman. 7. cum de interiore contumacia aduersus omnia præcepta loquitur. Sed superbi hypocritæ hæc arcana peccata non intelligunt, imo Monachi docent dubitationes illas de prouidentia, de ira Dei, de misericordia, & affectus vitiosos, nisi accedat consensus, non esse peccata, nec tantum de voce disputant, sed de re, negant hæc vitia esse res pugnantes cum Lege Dei. Hæc extenuatio falsa est, & contumeliosa contra Legem Dei, & tenebras inducit doctrinæ de Gratia, de Iusticia fidei, & confirmat persuasionem falsam, quod renati satisfaciant Legi Dei. VT igitur arrogantia taxetur, colligam testimonia, quæ ostendunt renatos in hac vita non satisfacere Legi Dei, & manere in hac natura mortali peccatum. Psalm. 143. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. 1. Iohan. 1. Si dicimus, quod peccatum non habeamus, nosipsos seducimus, & veritas non est in nobis. Psalm. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Roman. 7. Video aliam Legem in membris meis, quæ repugnat Legi mentis meæ, & captiuum me facit Legi peccati, quæ est in membris meis. Etsi autem Sophistæ eludunt hunc locum, & dicunt Metalepsin esse in vocabulo Peccati, ac significari pœnam peccati, pronitatem ortam ex lapsu primorum parentum: tamen Paulus ipse refutat hanc elusionem, cum definit hoc ipsum peccatum, & dicit esse malum in membris nostris pugnans cum Lege Dei. PORRO de hoc ipso articulo disserimus, an vitium reliquum in natura sit res pugnans cum Lege DEI.

Humana iudicia extenuant hanc deprauationem, sed Paulus illustribus verbis vsus est, ad significãdam atrocitatem rei. Militat, inquit, in membris illa deprauatio, & grassatur hostili more aduersus legem mentis, confirmat vel securitatem carnalem, vel iniustam diffidentiam, inflat animum admiratione suarum virtutum & arrogantia, incendit libidines, odia, cupiditatem vindictæ, incidat ad quæmunque concessa præsidia, deniq; captiuum rapit, quia diffidentes animos concutit terroribus & solicitat ad desperationem, ad fugiendum. Hæc non sunt leuia mala, vt humana Philosophia existimat, durissime excruciant sanctos. Vt Moyses ad petram languescebat consternatus est subita trepidatione, & dubitatione. Lapsus est Dauid, cum numerari populum iuberet, vel humana superbia elatus, vt ostenderet regnum creuisse, vel humano consilio sine mandato Dei nouam in regno ordinationem facturus. MATTH. 6. docet sanctos orare: Remitte nobis debita nostra. Assunt igitur peccata hac tota vita, quorum petenda est condonatio. Idem docet, cum iubet: Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. 1. Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum, Docet opus esse iusticia bonæ conscientiæ, sed tamen inquit, Hæc nondum est ea propter quam certum sit me habere remissionem peccatorum, & me Deo reconciliatum esse, sed recipit me Deus propter filium Mediatorem fide. Psal. 130. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hac voce agnoscit peccatum adesse, & non excusat, sed agnoscit tantam esse magnitudinem iræ Dei, vt sustineri non posset, nisi Deus eam mitigaret sua immensa misericordia propter filium. Nam humana natura non potest sustinere iram Dei, & infinitas pœnas, sicut Ezechias fatetur: Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et Iob. 9. Deus, cuius iræ nemo resistere potest. QVANQVAM igitur assunt peccata, & pij aliquo modo agnoscunt iram, tamen credunt se placere Deo, propter promissam misericordiam, & hac fide consolatione sustentant, sicut idem Psalmus dicit: Sustinuit anima mea in verbo eius, Sperauit anima mea in Domino, Quoniam apud Dominum misericordia est. Psal. 32. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei: Pro hoc orabit ad te omnis Sanctus. Clare dicit, Sanctos petere remissionem peccatorum. Exod. 34. Coram te innocens non est innocens, id est, etiamsi quis humano iudicio argui non potest, tamen tu potes eum accusare. Dan. 9. Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio, id est, agnoscimus te iustum esse, ac nos iuste puniri. Tua est autem Domine Deus noster, misericordia. Precamur ergo non propter iusticiam nostram, sed propter miserationes tuas multas, exaudi nos propter Dominum, id est, promissum Mediatorem. Hic locus illustre

gionium est consensus Prophetici & Apostolici. Prorsus idem in Daniel, quod Paulus tam copiose disputat. Statuendum esse, natura hominum sit vitiosa, & non satisfaciat Legi, sed quod recipiamur à Deo per misericordiam, propter promissum Dominum. Nam & Daniel nominatim addit, propter Dominum.

TALIA testimonia conferamus ad Paulum, vt videamus vnam perpetuam esse sententiam Catholicæ Ecclesiæ Dei, Patrum, Prophetarum, Christi, Apostolorum, & hunc consensum amplectamur, ac ab eo discedamus, etiamsi qua turba recentium Monachorum dimissum tradidit, quæ male dilutam Philosophiam miscuit doctrinæ Euangelij. 1. Cor. 1. Qui gloriatur in Domino glorietur, id est, non possumus gloriari, quod simus sine peccato, sed gloriemur in Dominum, videlicet promittente misericordiam. Sicut & alias dicitur: Conclusit omnes sub peccatum, vt omnium misereatur. Item, Roman. 3. Diximus omnes sub peccato esse. Et additur aliquanto post asseueratio: Vt omne os obturetur, & reus fiat totus mundus Deo. Toties repetit mutuo, vt nihil dubium sit accusare eum omnes. Agnoscamus igitur imbecillitatem nostram, & fateamur etiam in renatis esse peccata, scilicet, deprauationem naturæ, & vitiosos affectus plurimos, & expauescamus agnitione iræ Dei aduersus hæc mala, & doceamus in nobis adhuc esse tantum vitiorum contra voluntatem Dei, nascatur in nobis vera pœnitentia, & agnitio imbecillitatis excutiat arrogantiam, subijciat nos Deo, hortetur ad timorem Dei, ad implorandam misericordiam, & petendum auxilium. POSTQVAM vero exacta est arrogantia, rursus etiam piæ mentes docendæ sunt de fide, ne ruant in desperationem. Hæ docendæ sunt, quomodo placeat nostra obœdientia. In hoc loco semper hæc tria coniungamus.

PRIMVM statuat renatus, se reconciliatum esse Deo fide propter Filium Dei, seu vt sæpe dicitur, recipi personam propter filium Dei gratis. SECVNDO agnoscat, in hac vita manere infirmitatem & peccata in renatis, ac vere doleat se adhuc habere caliginem, præuitatem, ἀταξίαν, vitiosos affectus contra legem Dei.

TERTIO, & tamen statuat oportere incoari obœdientiam & pugnam bonæ conscientiæ, & hanc quanquam procul abest à perfectione legis, tamen in reconciliatis placere Deo propter filium Mediatorem, qui nostram inuocationem & nostros cultus perfert ad Patrem, & condonat infirmitatem. Ita propter Christum primum reconciliatur persona, postea & opera recipiuntur, & fides in vtroq; luceat. Sic Petrus inquit: Offerte hostias spirituales, acceptas Deo per Iesum Christum. HAEC tria quotidie in nostris operibus cogitanda. Nec enim somniandum est, Deo non esse curæ bona opera, imo spectat & postulat obœdientiam, & horribilibus pœnis, æternis, &

præsentibus, punit contumaciam, quæ fit contra conscientiam. Necesse est igitur habere iusticiam bonæ conscientiæ, & scire quomodo Deo placeat. Nam labefactata seu dubitante conscientia, non potest Deus inuocari. Hæc diligenter inculcanda sunt animis, Nam in his exercitijs lucet fides, & crescit agnitio vera Dei, & nouitas spiritalis. DVPLICITER autem fides exercetur in operibus. Primum statuens, quod placeat obœdientia, vt ante dixi: Deinde & auxilium petens, vt Dauid scit gubernationem esse rem ipsam, & periculosam, sed credit Deo placere suos labores, propter promissam misericordiam. Deinde etiam auxilium petit, & laborat vt sensione populi, & regendis moribus ciuium quantum potest. Sed dubium est, pijs mentibus hanc admonitionem gratam esse, quæ cum studeant Deo obœdire, tamen agnoscunt naturæ caliginem & sensiones varias, & has ita deplorant, vt pene ruant in desperationem. Quid hic dulcius dici potest hac voce Pauli? Nulla nunc damnatio his, qui in Christo Iesu ambulant, id est, etsi recens renati sunt sine peccato, tamen Deus eos recipit, & iustos pronunciat propter filium credentes: Deinde recipit & obœdientiam eorum propter filium. SIC & ad Colossenses dicit: In Christo confirmati estis, id est, etiamsi renati nondum satisfaciunt legi, tamen sunt accepti, & placent Deo propter filium. Hic agnoscamus & celebremus amplitudinem misericordiæ Dei, quod videlicet in recepcione hanc exiguam, imperfectam, sordidam, & multis affectibus vitiis contaminatam obœdientiam tamen recipit, non quidem propter dignitatem virtutum nostrarum, sed propter filium Dei. Romanos 6. Non estis sub lege, sed sub gratia. Ibi hoc ipsum quæritur, An placeat obœdientia, cum legi non satisfaciat. Respondet Paulus, Placere, quia non simus sub lege, id est, non damnati lege, sed subgratia, id est, reconciliati seu recepti in gratiam. Romanos 8. Quis condemnabit? Christus pro nobis mortuus est, & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, & pro nobis interpellat, id est, placent sancti propter interpellantem Christum. Romanos 3. Legem stabilimus per fidem. Breue dictum est, sed hoc ipsum docet, quod hic dicimus. Nec nostra coarta obœdientia potest, nec placet, nisi fides accedat, quæ statuat placere personam & incoatam obœdientiam propter mediatorem. Ita, inquit, stabilimus legem, non tollimus obœdientiam, sed postulamus ac retinemus, ac vt retineatur, docemus, quomodo præstari possit, & quomodo placeat. POSTQVAM dictum est, quomodo placeat hæc obœdientia, quam experimur omnes procul dubio esse à perfectione legis: deinde addantur testimonia, quæ clarent, placere Deo sanctorum opera, siue incoatam obœdientiam. His dictis studium bene operandi accendamus, ac simul monen-

ra misericordia Dei admoneamus, qui non solum approbat, sed ornat honore ac præmijs hanc sordidam obœdientiam. Aspi-mus enim nosipsi, & cogitemus quam rara sit excellens virtus. Si-lacra sunt quædam virtutum qualiacunq; in hominibus tenuia gacia, quæ nequaquam satisfaciunt Legi Dei, requirenti longe ciorem lucem & ordinem in natura hominis, & tamen hæc simu-ra recipiuntur, vt dictum est, propter filium pro nobis assidue in-pellantem. Ideo Roman. 10. dicitur: Corde credimus ad iustici-am, ore fit confessio ad salutem. Cum postulat confessionem, vult to-tam vitam esse confessionem. Quia vniuersa vita eo dirigenda est, vt celebret Deum, ostendat quid profiteamur, & ornet Euangelium, sic-ut dictum est: Luceat lux vestra. Vt princeps ostendat quid sentiat, inuocet Deum in periculis, ostendat se ideo præstare obœdientiam, vt Deo seruiat, aboleat impios cultus, vt extent signa confessionis. Sic sua cuiusq; vocatio habeat signa confessionis. Scholasticus osten-dat suam sententiam, inuocet Deum in omni cursu vitæ plenæ peri-culorum, refutet impias opiniones, & in regendis moribus ostendat se ideo præstare obœdientiam, vt Deo seruiat, vt ornet Euangeli-um: Et quidem vita hominum ita consociata est, vt in conuersatio-ne & communicatione officiorum luceat confessio. Sed cur dicit: Confessio fit ad salutem? Breuis est responsio: Etiamsi fide propter Christum sumus iusti, id est, accepti ad vitam æternam, tamen sequi necesse est hanc nouitatem, hanc vult adesse cum ait: Fit confessio ad salutem. Ita inquit 2. Corinth. 5. Superindui desiderantes, si ta-men induti & non nudi reperiemur, id est, oportet in hac vita fieri conuersionem, quæ simul est incoatio nouitatis. Hæc etiam in latro-ne conuerso incoata est, agit enim pœnitentiam, agnoscit se iuste à Deo puniri: Deinde & fide agnoscit Saluatorem, & petit ab eo salu-tem. Ideoq; audit claram absolutionem, & concionem de vita æter-na & promissionem. Præterea vt extet signum confessionis, refutat maledicentem Christo. Hoc memorabile exemplum de mul-tis magnis rebus nos admonet, significat Deo Ecclesiam ita curæ esse, vt excitet aliquos doctrinæ testes, tunc quoq; cum à præci-pua gubernationibus deseritur. Apostoli consternati tacebant, & vix inter tantas procellas dubitationum aliquam fidei scintillam reti-nebant. Hic noua edit testimonia Deus, commonefacit homines in-cisitata eclipsi, terræmotu, & resuscitatione mortuorum, ne putent hoc supplicium vulgare esse, aut negligi à Deo. Excitatur & latro, qui factus Apostolus iam de cruce concionatur, & affirmat hunc esse Messiam, instauratorem vitæ æternæ. Deinde priuatim docet nos hæc historia, vere esse hanc Euangelij sententiam, quod recipia-mur fide propter filium Dei, etiamsi non afferamus merita. Docet

item

item de natura fidei, quod videlicet non tantum sit noticia historiæ, sed fiducia petens vitam æternam à filio. Et hæc flamma cum excitata est, longe aliter iudicat quam humana ratio. Non deterret latronem spectaculum corporum laceratorum & morientium, quo minus statuat restare vitam, & confugientes ad hunc Dominum habituros æternam salutem: alios vero qui hunc Dominum contemnunt, futuros in æternis pœnis, & quia fide iam sentit sibi Deum propitiosè, subijcit se ei, & diligit eum. Agnoscit se non casu puniri, agit gratias Deo, quod vocatus sit ad agnitionē Dei & huius Domini: Vult obedire Deo in hac pœna toleranda, nec irascitur iudicio Dei, agnoscit humanum genus, non vt Philosophi putant, propter materiam, vel casu obrui morte & alijs calamitatibus, sed propter peccatum à Deo tanta mole ærumnarum puniri, vt agnoscamus iram Dei, & quæramus salutem. Ideoq; præcipit de patientia, vt Deo obœdire velimus in perferendis afflictionibus. Eruditur ergo latro in conuersione peccato, de ira Dei, de pœnis, de remissione & iusticia, vt intelligat longe aliam esse sapientiam sanctorum, quam humanæ sit rationis, aut Pharisaica sapientia. Nam pij multa in afflictionibus discunt, vt dicitur in Psalmo: Bonum est quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Postremo accedit confessio, in qua prædicat hunc esse Messiam, nec deterretur spectaculo supplicij, obiurgat etiam alterum latronem, qui venenatis ironijs exprobrat suppliciū Christo, & propter crucem eum cōtemnit, sicut mundus Christum ac Ecclesiam propter infirmitatem superbe aspernatur. Estq; diligenter contemplanda imago huius subsannatoris. Vt enim hic in media morte ridet, & insuper contumelia afficit Christum: ita impij tanquam furentes non norūt sua mala, & insuper contumeliosi sunt aduersus Christum, cum offert liberationem. RECITAVI exemplum, quod cum de alijs rebus multis nos admonet, tum hoc quoq; ostendit, in vera conuersione incoari nouam obœdientiam, quæ etiam se ostendit in honestis actionibus, quæ vt dixi, placent Deo. Sicut & Rom. 14. Paulus inquit: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iusticia, pax & gaudium, in Spiritu sancto, qui in his seruit Deo, placet Deo, & probatus est hominibus. Ad Hebr. vltimo: Beneficentiæ & liberalitatis nolite obliuisci, nam hæ hostiæ placent Deo. Sic & de Noë dicitur: Odoratus est Deus odorem suauitatis, id est, delectatus sacrificio Noë, id est, inuocatione, gratiarumactione, laude & doctrina. Hic est autem metaphora in verbo Odorandi, sumta à ritu veteri: Quia sacrificia dicebatur Deus odorari, cum diuinitus incendebantur, erat singulare testimoniū quod placerent & acciperentur. Cæterum generaliter sacrificia conferuntur odoribus, & addebantur odores, quia omnia opera debent esse odor, id est, late sparsa & bene fragrantia.

...ia, id est, debent referri ad celebrandum Deum, vt alij bona do-
...& bonis exemplis inuitentur.

DE QVARTA QVÆSTIONE.

Propter quas caussas facienda sunt bona opera?

MVLTAE sunt caussæ, Necessitas, Dignitas, Præmia. Et primum multiplex est Necessitas, Mandati, Debiti, retinendæ Fidei, & vitandi pœnas. Etsi enim aliud est loqui de coactione, tamen manet ordinatio æterna Dei, & immutabilis, vt voluntati Dei creatura obtemperet. Hæc ordinatio immutabilis est mandati & debiti necessitas, sicut Paulus inquit: Debitores sumus Dei, non carnis. Et Christus inquit: Hoc est mandatum meum, vt diligatis vos inuicem. Et 1. Thess. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, abstinere à scortatione, possidere vnumquemq; vas suum, id est, corpus, in sanctificatione & honore, non in affectibus libidinis, sicut gentes ignare Dei, & non iniuria afficere & defraudare fratrem in negotijs, quia vindex est Deus de his omnib. Nō enim vocauit nos Deus ad immundiciem, sed ad sanctificationem. Ideo qui hæc contemnit, non hominem contemnit, sed Deum, qui dat Spiritum sanctum suum vobis. NECESSITAS retinendæ fidei est, quia Spiritus sanctus expellitur & turbatur, cum admittuntur peccata contram conscientiam. Sicut clare dicitur 1. Iohan. 3. Nemo decipiat vos, qui facit peccatum ex Diabolo est. Et Rom. 8. Si actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis: Si secundum carnem viuetis, moriemini. Et excuti fidem per mala opera, testatur hoc dictum Pauli 1. Timoth. 5. Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infidelis deterior. Item: Fides esse non potest in his, qui indulgent prauis cupiditatibus, nec agunt pœnitentiam, quia scriptum est: Vbi habitabit Dominus? in spiritu contrito, & tremente sermones meos. Item, cum fides afferat pacem conscientiæ, non potest simul esse cum proposito retinente delictum, quod condemnat conscientiam. Ideo Paulus inquit: Omne quod non est ex fide, peccatum est. EXCVSSIT igitur Dauid fidem & Spiritum sanctum, cum raperet alterius coniugem, & quidem multipliciter Spiritum sanctum perturbauit, primum in corde suo, vnde pulsus est in adulterio, deinde in multis sanctis, quorum alijs scandalum attulit dolorem, alijs fuit occasio ruinæ. Item in miserrimis mulieribus, vi stupratis ab Absolone, & suis manipularibus. NECESSITAS vitandi pœnas debebat eidem animos mouere, cum totam mundi historiam plenam tristissimorum euentuum videamus, qui certe sunt pœnæ peccatorum. Sed

tanti

tanta cæcitas est hominum, vt casu plerosq; accidere existiment. Hanc amentia tollenda est: Sciamus omnes tristes euentus humanos, veras esse pœnas, cum primi lapsus, tum aliorum peccatorum, sicut filius inquit, Propter iniquitates corripis hominem. Imo cum præsentia omnia sint momentanea, præsentes pœnæ non respondent illis æternæ, sed sunt testimonia iudicij venturi. Deus nos commonefacit testare iudicium aliud, in quo non de momentaneis & perituris rebus agetur, sed de æternis. Hoc iudicium semper in cogitatione debet de hoc iudicio nosipsos admoneamus, quoties præsentes nas videmus. Ac repudietur illa frigida cauillatio, qua prehenduntur benefacta metu pœnæ. Facilis est responsio piis sciunt eiusdem facti multas esse causas, & ordinatas. Sciunt propter Deum recte faciendum esse, quam propter pœnas. Sed hoc quoq;, Deum velle agnosci voluntatem suam, & iram nis, velle metui pœnas præsentes & futuras. Et omnes pœnæ tent, sæpe puniuntur peccata peccatis, & implicantur multi nes peccatis & calamitatibus. Horum malorum omnium aliquis est reus: vt lapsus Dauidis, quantum peperit scelerum sperationum, blasphemiarum, & tristissimarum rerum? Cum à Salomone admissus, fuit causa dilacerationis regni Israël, distractio, & religionis discordiam, & perpetua bella attulit. exempla Deus vult considerari, vt vere metuamus ipsius iram, nostræ ac alienæ salutis rationem habeamus. Sed cæca mens nis, nec peccati, nec iræ Dei magnitudinem cernit: Imo nec tibus quidem pœnis satis afficitur. Sicut impius latro adhuc in sua calamitate, & Christum deridet. Discant ergo pij, vt dictum est, agnoscere iram Dei in tanta magnitudine tatum humanarum, discant & insidias Diaboli cauere, qui tim per gradus impellit, & longam telam texit multarum rum, vt tandem impellat ad desperationem. Sicut dictum est: cumit tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret.

QVITVR dignitas. Hic rursus admoneo, non esse dignitatem tatibus tribuendam, quod propter eas persona habeat remissionem peccatorum, quod satisfaciant legi Dei, sint precium vitæ æter Sed fides præluceat, quæ statuat nos propter filium Dei placere, ut supra dictum est. Postea vero etiam propter hunc ipsum bo torem hos cultus placere Deo, qui non vult totum genus hu num perire. Ideo vult aliquam esse Ecclesiam, in qua agnoscatur, inuocetur, colatur, huius obœdientiam propter Filium recipiat, vocat sacrificia, id est, opera quibus Deus iudicat se honorari. Ideo Petrus inquit: Offerte hostias spirituales. Hæc est ergo vocationis, non personæ, sicut Magistratus aut Apostolus sunt magis-

...cere, & cogitare debet res esse maximas, per quas Deus vi-
...git, dat vitam æternam: ideoq; gubernari & iuuari à Deo,
...ob caussam studiosius omnia faciat. SIC quodlibet
...rum Ecclesiæ sentiat hanc summam omnium vocationum esse,
...membrum populi Dei, inuocet Deum pro se & alijs, offerat sa-
...cia, id est, omnis generis bona opera præcepta à Deo. Hæc digni-
...vocationis intelligenda & consideranda est: Scias hoc tuum stu-
...m literarum, & modestiam vitæ, vere rem magnam esse, & ad vo-
...onis gloriam & aliorum necessitatem pertinere. Ideo eam Deus
...tulat & approbat, vt dictum est, gubernat, adiuuat. Quare studio-
...s officia tui loci facias.

DE PRÆMIIS.

VT remissio peccatorum & reconciliatio sit certa, donatur pro-
pter filium Dei gratis, & fide accipienda est. Fieret autem incer-
ta, si penderet ex conditione nostrorum meritorum. Sed in reconci-
liatis postea bona opera cum placeant fide propter mediatorem, vt di-
ctum est, merentur præmia spiritualia & corporalia, in hac vita, &
post hanc vitam, sicut clare ostendit parabola de negotiantibus: Ha-
benti dabitur, &c. Et 1. Tim. 4. dicitur, Pietas habet promissiones
præsentis & futuræ vitæ, &c. Marc. 10. Recipient centuplum in hac vi-
ta, sed cum tribulatione, & post hanc vitam, vitam æternam. Matt. 10.
Qui dederit potũ vni ex minimis propter doctrinam, non perdet mer-
cedem suam. Lucæ 6. Date, & dabitur vobis. Exod. 20. Honora pa-
trem & matrem, vt sis longæuus super terram. Iesa. 33. Panis ei da-
bitur, aquæ eius erunt certæ. Regem in decore videbunt, id est, pro
obedientia & bonis operibus Deus dat tranquillas politias, hone-
stam & paratam gubernationem, &c. Iesaiæ 58. Frange esurienti pa-
nem tuum, & eris sicut hortus irriguus, &c. DENIQVE ple-
na est scriptura talium promissionum, de spiritualibus & corporali-
bus præmijs. Nam & in hac vita vtrisq; opus est: Nec singuli retine-
ri fidem possunt sine exercitio, nec in gubernatione illustrari do-
ctrina, & conseruari Ecclesiæ & politiæ possunt, sine donis spiritua-
libus. Deinde cum Deus velit in hac vita propagari doctrinam, dat
aliquid hospitium docentibus & discentibus, id mirabiliter seruat,
sicut seruabat nauim in qua Paulus vehebatur Romam. Promittit
igitur etiam præsentis vitæ commoda. Et quanquam Ecclesia mirabi-
liter subiecta est cruci, tamen aliqua multitudo pia seruatur, etiamsi
in acie victrice, aliqui milites interficiuntur. DISCAMVS
igitur vtroq; genere bonorum opus esse, & ea non frustra promitti
à Deo, sed vt fides nostra exerceatur & crescat, & nos inuitati præ-
mijs diligentius laboremus. Exercetur autem Fides tripliciter.

PRIMO,

PRIMO, semper fides petitura res alias, initio cogitet de remissione peccatorum, vt Dauid non potest petere victoriam, nisi cogitet sibi Deum placatum esse. SECVNDO, Fides statuat non casu obijci bona, vt impij in naui Pauli fingebant casu seruari esse. At fides vere statuat à Deo nos ali, defendi, iuuari, & horum beneficiorum promissiones ideo propositæ sunt, vt Epicurea imaginatio ex animis hominum eijciatur, quæ fingit casu accidere bona vita: Sed discamus vere à Deo dari bona, & ea petamus ab ipso.

TERTIO, fides exercetur petens auxilium & compensatorem, vt qui dat Eleemosynam, decerpit aliquid de suo, & videt suis egenis rum esse, nisi Deus eos respexerit, petit & expectat auxilium, & compensationem. HAEC vt intelligantur, antithesis considerenda. introspiciamus nostra pectora. Ideo minus es diligens in opere, quia cogitas te frustra laborare, quia Deo displiceas. Hæc imaginatio pugnat cum primo exercitio fidei. Secundo, ideo minus es liberalis, quia cogitas has res humanæ diligentiæ commissas esse, & non curari à Deo. Hic error pugnat cum secundo exercitio fidei. Deus non diligentiam humanam ita postulat, vt velit eam regi suo verbo, sine cæteras virtutes. Sis diligens, scilicet, iuxta præceptum Dei libere, non facias inutiles profusiones, sed aliquid conferas ad necessarium vsus Ecclesiæ & pauperum. Tertio, ideo minus liberalis es, quia cogitas Deum non esse compensaturum, tuos futuros esse in egestate. Hæc diffidentia pugnat cum tertio exercitio fidei. Vt igitur excitetur & crescat fides, Deus multiplicia opera proposuit, & addidit promissiones auxilij & præmiorum, vt sit occasio inuocationis. Quoniam expectabis à Deo æternam salutem, si non expectas fragmen panis? Impugnemus igitur diffidentiæ nostræ, & mandata opera faciamus. Et cum sint difficilia, excitemus in eis fidem & inuocationem, intuentes etiam præmia, simus soliciti de vniuersa Ecclesia, de Repub. de propria salute: Propter hos fines simus diligentiores in vocatione, in regendis moribus, &c. HAEC omnia pinguntur in exemplo viduæ Sareptanæ & Eliæ. Scit Elias se vocatum esse diuinitus ad docendum, & donec ministerio fungi eum Deus volet, non defuturum ei victum. Hac fide ipse & petit & expectat victum, venit igitur ad viduam, & confectus labore, iubet sibi dari cibum. Vidua paupertatem suam narrat. Hic Propheta addit promissionem. Credit mulier Prophetæ, quod Deus Israël vere sit Deus creator & saluator, qui det bona, quod sit suppeditaturus victum in posterum. Quare igitur sibi & filio, quod in præsentia aderat, detrahi videt, tamen Prophetam prius pascit. Hanc fidem & hoc opus sequuntur præmia, & longo tempore alitur hæc familia, & haud dubie beneficio diuino & eius domus hospitium Ecclesiæ, vbi Propheta docet totam vitam

[illegible]agnam gloriam sequitur afflictio, filius moritur, sed rursus [illegible] noua præmia, filius mortuus resuscitatur. Hoc exemplo ma[illegible]firmatur mulier, & latius spargitur fama doctrinæ Eliæ. Iam [illegible], quam multa ingentia bona opera primum officium, quod præ[illegible] mulier in alendo Propheta, pepererit, considera etiam cumulum [illegible]iorum. Non solum alitur familia, sed etiam eruditur à Prophe[illegible] vero cultu Dei, & de vita æterna, & custoditur multipliciter ad[illegible] Diabolum, filius resuscitatus fit huius Prophetæ discipulus, [illegible] proculdubio postea vtiliter seruiuit Ecclesiæ: Etiam exigua ope[illegible] præmijs multo maioribus ornantur, quam pro debito, ac necesse [illegible] omnes sanctos fateri idem, quod Iacob inquit Genes. 32. Minor [illegible] omnibus miserationibus tuis. CAETERVM etsi oportet esse in coram nouitatem, sicut Paulus inquit: Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur: tamen semper agnoscat cor, quod dicit Psal. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Item: Delicta quis intelligit? & sciat nostras virtutes non esse pretium vitæ æternæ, sed hunc certo dari propter mediatorem: Sicut Paulus inquit: Donum Dei vita æterna. Et Christus inquit, Iohan. 6. Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Hanc vocem sibi pia mens in vera pœnitentia proponat, & propter Mediatorem certo expectet vitam æternam. Nec potest fides [illegible] duabus rebus, Mediatore, & nostris meritis, vt perita conscientia facile iudicare potest.

DE QVINTA QVÆSTIONE.

De discrimine peccatorum.

CVM dictum sit in renatis manere peccata, necesse est tradi discrimen. Nam hos qui ruunt in delicta contra conscientiam, certum est non manere in gratia, nec retinere fidem, iusticiam, Spiritum sanctum, nec potest stare cum malo proposito contra conscientiam fides, [illegible] fiducia acceptationis diuinæ. Sunt enim prorsus contrarij motus, nec potest existere inuocatio cum mala conscientia quæ fugit Deum, [illegible] dicitur 1. Iohan. 3. Si cor nostrum nos non condemnat, fiduciam habemus ad Deum. Ideo tenenda est regula, quod necesse sit in reconciliatis esse iusticiam bonæ conscientiæ, vt 1. Timoth. 1. dicitur: Summa mandati est, dilectio ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et in eodem capite: Milita honestam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. 2. Corinth. 1. Gloriatio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. 1. Petr. 3. Conscientiam habentes bonam. QVOD autem excidant ex gratia, & effundant fidem & Spiritum sanctum, & fiant rei iræ Dei & æternarum pœ-

narum, qui admittunt delicta contra conſcientiam, id multæ ſententiæ clare teſtantur. Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, adulterium, ſcortatio, impudicitia, idololatria, Talia facientes, regnum Dei non poſsidebunt. Vocat manifeſta opera, quia contra conſcientiam fiunt. 1. Corinth. 6. Ne erretis, nec ſcortatores, nec idololatræ, nec mœchi, poſsidebunt regnum Dei. Vbi nominatim Paulus hi nuncupantur, qui cum antea fuiſſent obnoxij talibus vitijs, iam vero emendati erant: his præcipit, vt retineant bonam conſcientiam, & monet perituros eſſe, ſi perſeuerent in prioribus vitijs. Ad Roman. octauo. Si ſecundum carnem viuetis, moriemini, ſi actiones carnis ſpiritu mortificabitis, viuetis. Hic tradit Paulus diſcrimen. Inſunt in renatis multa interiora mala, videlicet, quædam caligo & pauor nobiſcum naſcens. Etſi enim incoata eſt lux & incoata obedientia, tamen adhuc fides vt ſcintilla exigua in denſis tenebris lucet, quæ fidue luctatur cum dubitationibus, & eis repugnat, nec tanta eſt amor Dei, non tanta fiducia & dilectio, quantam eſſe oportet. Item, de, multiplices vitioſi affectus ſunt, admiratio & fiducia ſui, deinde varij motus, flammæ libidinum, incendia iniuſta iræ & æmulationum, vt fuerunt in Maria & Aarone aduerſus Moyſen. Poſtremo, plurima manent in ſanctis omiſsionis peccata, vt vulgo vocant, id eſt, neglectiones officij & errata œconomica, politica & Eccleſiaſtica, quæ tamen non fiunt contra conſcientiam in pijs, qui fidem & diligentiam præſtant, quantam fere præſtare poſſunt. Quia vero ſpiritus vitioſis affectibus repugnant, & credunt ſibi propter Filium Dei condonari infirmitatem, ideo manent in gratia, & retinent fidem & Spiritum ſanctum. Hoc ſentit Paulus cum inquit, Si actiones carnis ſpiritu mortificabitis, viuetis. Est quæ ſingularis emphaſis, cum ait: Spiritu mortificabitis: Vocat enim nos ad acre certamen, quo nos repugnare vitioſis cupiditatibus, & quidem Spiritu, id eſt, veris motibus, timore & fide incenſis verbo Dei à Spiritu ſancto. Iuuenem mens mandatum Dei & pœnas, cogitet quanta res ſit ira Dei, exempla intueatur lapſorum, vt Saulis & aliorum qui non ſunt retinti. Sciat ex vno lapſu ſequi infinita peccata & ſcandala. Rurſus etiam credat Deo placere obœdientiam, & petat auxilium & gubernationem, ſicut ſcriptum eſt, Sine me nihil poteſtis facere. Item: Petite & dabitur vobis. Quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus. Et ſicut toties dicitur in Pſalmis, Adiuua me & ſaluus ero. Item: Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam & iuſtificationes tuas doce me. Item: Cor mundum crea in me Deus, id eſt, recte ſentiens de Deo, purificatum fide, Et Spiritum rectum, id eſt, firmum, non dubitantē, innoua in viſceribus meis. Ne abijcias à facie tua, & Spiritum ſanctum tuum, id eſt, regentem omnes

ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali, id est, spontaneo, non defugiente certamina & pericula, confirmes me. SIC Ioseph repugnabat illecebris dominæ: Sic Nathas se confirmabat, ne æmulatione incenderetur aduersus Dauidem: Sic Dauid se reprimebat, ne Saulem interficeret: Sic se sustentabat, ne frangeretur desperatione pulsus in exilium. Ita docet Paulus ad Rom. 6. Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, & videte sumtum verbum ex Genesi: Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis ei. Nam verbo dominandi non significatur otium & ignauia, sed impetus Spiritus sancti & diligentia voluntatis. Ioseph intuens mandatum Dei, & prospiciens pœnas, scandala & alias ruinas, quæ secutura erant, repugnat illecebris. Petit etiam gubernationem diuinam, & addit suam diligentiam, præcipit oculis, ne temere vagentur, vitat solitudines, occasiones, ne in laqueis Diaboli hæreat. Hanc diligentiam pij intelligere & præstare discant, & considerent non sine causa dictum esse: Tu domineris, non regnet peccatum. Cum peccatum dominatur, affert multiplicem perniciem & iram Dei, ac æternam mortem: Econtra vero cum non dominatur, retinent pij donatam iustitiam & fidem. Ideo inquit Paulus: Si spiritu actiones carnis mortificabitis, viuetis. DIXI quæ peccata maneant in renatis, scilicet, quædam interiora mala, quibus ipsi repugnant: Sed cum peccata contra conscientiam admittuntur, effunditur & perturbatur Spiritus sanctus, & amittitur gratia, & excutitur fides, id est, fiducia misericordiæ. Hoc vult Paulus, cum inquit: Si secundum carnem vixeritis, moriemini, id est, si obœdietis vitiosis cupiditatibus, eritis rei iræ Dei & mortis æternæ. Eodem loco inquit: Qui aguntur Spiritu sancto, hi sunt filij Dei: sed ruentes contra conscientiam, effundunt & perturbant Spiritum sanctum, desinunt igitur esse filij Dei. Sicut & sententiæ supra citatæ testantur. 1. Cor. 6. Ne erretis, scortatores, &c. 1. Iohan. inquit: Qui peccatum facit, ex Diabolo est, id est, est mancipium Diaboli, reus iræ Dei, & æternæ pœnæ, & impellitur à Diabolo ad multiplicia peccata. Hæ tristissimæ comminationes hortantur nos ad frænandos vitiosos impetus, ne excidamus à donata gratia. Nec opus est huc afferre disputationes de prædestinatione, sed iudicemus de voluntate Dei ex perspicuo verbo Dei.

DE ARGVMENTIS ADVERSARIORVM.

PLANE & clare docemus, oportere in homine existere noticiam articulorum fidei: Item contritionem, bonum propositum ac recti dilectionem. De his dimicant aduersarij, quæ tamen fatemur

mur ipsi in homine oportere existere. Sed addimus, Oportere accedere fidem, id est, fiduciam misericordiæ, quod propter Filium Dei habeamus remissionem peccatorum, non propter has nostras virtutes. Ipsi econtra dicunt dubitandum esse, & addunt: Tunc habebis remissionem peccatorum, cum dignus eris, hoc est, propter virtutes tuas. Item singunt homines legi Dei satisfacere posse. Sed omnia quæ ipsi flagitant retineamus, & insuper addi velimus fidem recipientem Christo suum honorem, & certa consolatione erigamus terrefactas mentes, certe nihil absurdi docemus, & sine iniuria tam rabiose damnant sententiam, quæ de iustificatione in Ecclesiis nostris proponitur, quæ haud dubie est ipsissima vox Euangelij, consensus sanctorum Patrum, Prophetarum, Apostolorum, & omnium piorum omnibus temporibus, qui aliquantulum lucis habuerunt. Omnes hoc sentiebant, oportere existere in nobis pœnitentiam, & debere sequi bona opera, sed tamen remissionem donari propter Mediatorem, non propter nostram dignitatem, & se placere Deo propter illum Mediatorem, & hac fide, hoc est, fiducia misericordiæ Deum invocabant, non fugiebant, non fremebant aduersus Deum: Ideo non inculcat Paulus particulam Gratis. Item Petrus inquit Act. 10. Huic omnes Prophetæ testimoniũ perhibent, accipere remissionem peccatorum per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Hic consensus verum Ecclesiæ testimonium, & omnium piorum experientia suffragatur huic sententiæ. Non enim possunt sine hac consolatione acquiescere mentes in vera contritione, seu veris terroribus. Hæc cum sint certissima, nemo sanus in Ecclesia contradicere potest. Sed quod aliter Monachi scripserunt, eo fit, quia non discernebant Legem & Euangelium, & de iustificatione loquuntur Philosophice more, prorsus vt Plato vel Aristoteles cogitat, Achillem esse fortem virum, quia habet hanc virtutem & afflatum quendam diuinum: ita illi dicunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum, nihil addunt de Mediatore, de promissionibus seu Euangelio, & de fide seu fiducia Mediatoris, imo iubent dubitare de reconciliatione, hoc est, delere Euangelium & promissionem, & sepelire Christum. Quoties igitur venit in mentem huius controuersiæ, refer oculos ad hunc scopum: Cum reipsa, & vere hoc dicatur, necessariam esse pœnitentiam, & tamen nos propter Filium Dei habere remissionem peccatorum, & exaudiri, tribuam filio Dei suum honorem, & hac fide seu fiducia promissæ misericordiæ Deum invocabo, sicut dictum est: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, id est, fiducia filij. Item: Per hunc habemus accessum ad Patrem. Vt autem studiosi sint instructiores ad refutanda aduersariorum argumenta, ordine præcipua recensebo & explicabo.

Primo

PRIMVM.

…ticia significat obœdientiam iuxta omnia præcepta.
…des, de qua dicimus, non est proprie opus omnium præceptorũ:
Ergo non iustificamur fide.

Respondeo ad maiorem.

MAIOR est vera, de iusticia Legis, nam iusticia Legis proprie est obœdientia iuxta omnia præcepta. Sed hanc ipsam ob caussam, quia hæc corrupta natura non satisfacit Legi, ideo alia reuelata & donata est, quæ est acceptatio propter filium Dei, quam sequitur donatio Spiritus sancti. Aliud igitur iusticia significat in maiore, aliud in conclusione. Cum Paulus dicit, Fide iustificamur, intelligit, fide consequimur remissionem peccatorum, seu acceptationem propter Mediatorem gratis, vt Rom. 4. inquit: Fides imputatur ei ad iusticiam. Hæc explicatio perspicue ostendit, hoc argumento non labefactari nostram sententiam. Fontes autem diligenter consideremus. Plerig; argumenta aduersarijs nascuntur ex iudicio rationis seu Legis & disciplina, in hanc omnium oculi sunt defixi, sicut inquit Paulus, sectantes Legem iusticiæ, ad iusticiam non perueniunt, nec discernunt Legem & Euangelium, nec animaduertunt Euangelium in hac quæstione non de vita politica loqui, sed de reconciliatione cum Deo. Hæc arcana discernenda sunt à ciuili conuersatione. Ergo has caligines & nubes depellant studiosi, videlicet confusionem Legis & Euangelij, & confusionem politicæ vitæ, & reconciliationis cum Deo, & attendant, de qua re in hac quæstione agatur.

SECVNDVM.

Impossibile est sola noticia iustum fieri,
Fides tantum est noticia, Ergo
Impossibile est sola fide iustum fieri.

PRIMVM respondeo ad minorem. Fides non significat tantum noticiam, qualis est in Diabolo, de qua dicit Iacobus: Dæmones credunt & contremiscunt: Sed fides significat in intellectu noticiam, assensum promissionum de Christo, ac in voluntate fiduciam, qua voluntas vult & accipit oblatam misericordiam, & in ea acquiescit, vnde Cicero audiuit sibi à Cæsare promitti securitatẽ: noticiam in intellectu, sequebatur in voluntate fiducia, qua volebat & accipiebat oblatum beneficium, & in hac promissione acquiescebat. Est igitur fides non tantum noticia, sed fiducia illa, vt diximus, qua apprehenditur promissio, sicut perspicue testatur quartum caput ad Romanos, Eadem hic intelligi eam, quæ accipit promissionem, quare necesse est intelligi fiduciam misericordiæ donatæ. Sed oritur & hoc argumen-

tum in imaginatione rationis, quæ semper quærit aliquam nostram virtutem, qua cogitemus nos iustos esse, cum in hac quæstione non hoc dicatur, nos fide iustos esse, quia sit talis virtus in nobis, in hac vel ex illa parte, tametsi adesse virtutes oportet: Sed ideo dicimur, Fide iustificari nos, quia apprehendit promissionem, & fiunt nos propter mediatorem habere reconciliationem. Ita & hæc ratiocinatio refutatur: Fides significat fiduciam, In fiducia inest dilectionem, ergo etiam dilectione sumus iusti. Concedo in fiducia inesse dilectionem, & hanc virtutem & plerasq; alias adesse oportere, sed cum dicimus, Fiducia sumus iusti, non intelligatur, nos propter virtutis dignitatem, sed per misericordiam recipi propter Mediatorem, in tamen oportet fide apprehendi. Ergo hoc dicimus correlative misericordiam propter Filium Dei sumus reconciliati Deo, & ita accipi seu statui oportet, vt voluntas acquiescat in proposito pacificatore. Cogitet autem pius lector, quam absurdum & indignum sit, non discernere fidem Diabolicam, à fide, qua Ecclesiastum inuocat, qua accedit ad Deum, & pacem consequitur, vt Rom. 4. dicitur. Item Rom. 10. Qui credit in eum, non confundetur. Et Gal. 2. In fide viuo filij Dei. Nemo non videt absurdissimam fore imaginationem, si quis in talibus locis cogitat, Fidem non aliud significare, nisi noticiam Diabolicam. Nam noticia Diabolica fugit Deum, non inuocat, non accedit ad Deum. Ideo Iacobi dicta de fide, Demones credunt & contremiscunt, non sunt miscenda Paulinæ. De alia fide Paulus, de alia Iacobus loquitur. Et facile potest intelligere bonus sanus, non esse similem fidem Ecclesiæ inuocantis Deum, & Diabolo fugientis.

Tertium.

Qui non diligit, manet in morte, Ergo
Impossibile est dici iustum sola fide.

Concedo, Si intelligas fidem non oportere esse solam, sed hinc non sequitur, dilectionem esse caussam remissionis peccatorum, sicut necesse est ad fidem accedere patientiam, sed non sequitur, nostram patientiam esse caussam remissionis. Et exclusiua particula non excludit virtutes, ne adsint, sed excludit eas à caussa reconciliationis, ac significat solius Christi meritum esse caussam reconciliationis. Est & hoc sciendum, remouendas esse humanas imaginationes de iusticia Legis, quæ à dilectione Dei oritur. Si natura hominis esset sine peccato, posset Deum vere diligere: Sed quia est obruta peccato, necesse est prius accipi remissionem, nec potest accendi dilectio, nisi agnita & apprehensa remissione peccatorũ. Ac nimis ineptè se cogitant de remissione, qui putant sine certamine fidei eam accipi.

Qui

QVARTVM.

Fide sumus iusti,
Fides est opus,
Ergo propter opera sumus iusti.

Respondeo ad maiorem.

MAIOR intelligatur correlatiue, Fide sumus iusti, id est, per misericordiam propter Christum sumus iusti: Non quia fides sit virtus, quæ mereatur remissionem sua dignitate. Quod vero additur, fides est opus, concedendum est: Est enim opus, vt dilectio, patientia, castitas. Et vt hæc sunt infirma & languida, ita Fides est admodum imbecilla, & concutitur multis dubitationibus. Quare non ideo dicimur iusti fide, quia tanta sit huius virtutis dignitas, vt mereatur remissionem: Sed quia oportet aliquod esse instrumentum in nobis, quo apprehendimus Mediatorem pro nobis interpellantem, propter quem aternus Pater est propitius.

QVINTVM.

Gratia sumus iusti,
Gratia est dilectio infusa cordi,
Ergo dilectione infusa sumus iusti.

Ad minorem respondendum est.

GRATIA proprie significat misericordiam gratuitam, seu acceptationem gratuitam propter Christum. Nam cum dicitur, Per gratiam habemus remissionem, si sic intelligas, propter donatas virtutes habemus remissionem, plane euertes totam Pauli sententiam, & conscientijs adimes veram consolationem. Non enim nostras qualitates iueneri debemus, cum angimur de remissione, sed confugere ad Mediatorem. In hac ipsa lucta corda etiam Spiritu sancto iuuantur, sicut Paulus inquit, Dedit Spiritum, in quo clamamus Abba Pater. Et docet in tali motu fidei dari Spiritum sanctum. Gal. 3. Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Quare cum illa acceptatione coniuncta est donatio Spiritus sancti, neq; tamen sequitur, nos propter illas nouas virtutes habere reconciliationem.

SEXTVM.

Impossibile est nosse voluntatem Dei erga nos.
Credere quod simus in gratia, est aliquid affirmare de voluntate Dei erga nos.
Ergo impossibile quiddam affirmare videmur, cum dicimus, Credendum esse quod simus in gratia.

RESPONDEO: Maior est vera, de voluntate non reuelata per verbum Dei: Certum est autem in Euangelio, quod Filius Dei

protulit ex ſinu æterni Patris, præcipi, vt affirmemus, nobis Deum propitium eſſe propter Mediatorem. Sed humana mens oppreſſa naturali caligine, aut Legis opinione, putat delirare eum, qui affirmat ſe habere Deum propitium. Aduerſus has imaginationes ſcias habere ipſam vocem Euangelij traditam eſſe, ideo miſſum eſſe Filium Dei, & datam promiſsionem, vt hoc ipſum credamus & affirmemus.

SED dicis, Additam eſſe conditionem Legis. Reſponda: Etſi pœnitentia eſt neceſſaria, tamen non pendet remiſsio ex dignitate noſtra, ſed certa eſt propter Chriſtum. Dauid poſt lapſum agens pœnitentiam, ſtatuit ſe vere recipi in gratiam, audita hac voce, Dominus abſtulit peccatum tuum. Eandem vocem vere affert ſingulis apostolis pœnitentiam adminiſtratio Euangelij: Et mandatum immobile eſt, vt filio Dei credamus: HVNC AVDITE. Quanquam ipſi humanæ menti hoc ſtatuere videtur abſurdum, tamen imaginationis rationis opponamus promiſsionem & mandatum Dei, vt vere inuocare Deum diſcamus. Nam vbi non eſt hæc fides, quæ ſentit nos recipi & exaudiri propter Mediatorem, ibi nulla eſt inuocatio. Quæ doctrina, quæ iubet dubitare, eſt Ethnica, & tollit inuocationem.

SEPTIMVM.

Nemo placet, niſi habens nouos habitus ortos à Spiritu ſancto.
Nemo poteſt affirmare ſe habere illos habitus, quia poſſunt eſſe virtutes ſimiles, ortæ à ratione.
Ergo nemo poteſt affirmare ſe placere.

NEGANDA eſt minor. Etſi enim de reconciliatione non ex noſtris habitibus ſtatuendum eſt, ſed ex certa promiſsione Dei, tamen cum cor erigitur fide in pauoribus, ſeu pœnitentia, vere etiam fiunt noui motus ſpirituales, quibus in inuocatione clamamus Abba Pater, & tamen fiducia intuetur Mediatorem, non noſtram nouitatem. Cæterum illud ſemper addo, ne perſeueret voluntas in delictis contra conſcientiam: Ideo Iohannes inquit, Si cor noſtrum non condemnat nos, fiduciam habemus ad Deum, quod ſi quid petimus, accipiemus ab eo.

OCTAVVM.

Virtutes Theologicæ ſunt diſtinctæ, Fides, Spes, Dilectio.
Si Fides ſignificat fiduciam, erit idem quod Spes,
Ergo non retinetur diſtinctio virtutum.

RESPONDEO: Fatemur ſemper oportere coniunctas eſſe, cum dicimus, Hominem fide iuſtificari, diximus ſupra, id intelligi correlatiue: Nec ſignificari, quod propter huius virtutis dignitatem iuſti ſimus, ſed propter Mediatorem. Sic igitur differt fides à cæteris

nibus, quia est apprehensiua, & applicat nobis promissionem. Fiat item, quia vult & accipit præsentem reconciliationem: Spes expectat futuram liberationem. Si scopus teneatur, quod dicimus nobis propter mediatorem dari remissionem, vt certe omnes pij credunt, facilis postea est explicatio, & sit modus harum tenuium cauillationum. Si numerant Fidem inter Theologicas virtutes, necesse est non tantum intelligi noticiam, qualis est in Diabolis: Sed fidem, qua ad Deum accedimus, & eum inuocamus: non accedimus autem in veris pauoribus, si iudicemus manendum esse in perpetua dubitatione. Nam dubitatio illa parit fugam & odium Dei, vt Rom. 7. de peccatis, quæ per Legem sunt, dicitur.

NONVM.

Mala opera merentur æternas pœnas:
Ergo bona opera merentur vitam æternam.
Consequentia videtur valere à contrarijs.

RESPONDEO: Valeret, si contraria essent pariter integra. Mala integre repugnant Legi Dei, Bona nondum satisfaciunt Legi Dei. Manet enim in Sanctis ingens imbecillitas, etiam cum in tota disciplina externa nullus est nævus, & multæ sunt excellentes virtutes, in Iosia & similibus, tamen manent interiora mala multa, dubitationes in inuocatione, multi vitiosi affectus confidentiæ, diffidentiæ. Item spectra quæ Diabolus obijcit, vt inuocationem impedat, quæ vocat Paulus, tela ignita, quibus ita sauciantur interdum etiam qui virtute excellunt, vt mori mallent, quam sentire ea vulnera, sicut Paulus queritur de colaphis, quos accipit à Diabolo. Item, Miser ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? In his multis agnoscunt pij imbecillitatem suam, vident se non satisfacere Legi Dei, non sine peccato esse, & in hac humilitate confugiunt ad propitiatorem. Hæc certamina non norunt hypocritæ, qui disciplinam externam somniant esse Legis impletionem.

DECIMVM.

Peccatum est odium Dei,
Ergo iustitia est dilectio Dei.

CONCEDENDVM est totum argumentum: Sed considerandum est simul, non esse pariter integra hæc contraria: Nam dilectio est languida, & adhuc multis sordibus impedita, &, vt antea dixi, accedente Diaboli tela ignita, quæ etiam impediunt inuocationem, vt peccabat Moysi ad rupem. Non igitur satisfacit Legi Dei nostra dilectio, nec placet propter propriam perfectionem, sed placet propter Mediatorem, vt supra dictum est.

CVM igitur dicunt: Dilectio est iusticia, ergo dilectione iusti sumus. Respondendum est: Si iusti, significat habentes virtutes, vt Philosophi loquuntur, valet consequentia: Sed si significat accipientes remissionem peccatorum, non valet consequentia. Nam nec in antecedente sic intelligi potest iusticia pro re, quæ meretur remissionem, sed pro virtute, vt si dicam: Soluere venditori est iustum, Ergo soluens venditori est iustus. Tales argutiæ ab eruditis possunt dijudicari.

VNDECIMVM.

Iusticia est in voluntate,
Fides non est in voluntate,
Ergo non iustificamur fide.

ET supra aliquantulum mutatis verbis res eadem trasmissa tamen & hanc formam propono, vt studiosi exerceantur. Primum negãda est minor. Nam fides significat assentiri promissioni, hoc quod est in intellectu, & cum hoc assensu necessario coniuncta est fiducia in voluntate, volens & accipiens promissam reconciliationem, & acquiescens in monstrato mediatore. Nisi enim simul vellemus & acciperemus promissam reconciliationem, maneret fuga & pauor, nec existeret pax seu quies conscientiæ seu cordis. Quare appetitus ne fidei vere complectitur Euangelium velle oblatam promissionem. Quanquam autem displicent hæc aduersarijs, qui acerrime contendunt, nihil intelligi nomine fidei nisi noticiam, qualis & in Diabolis est, tamen ad talem noticiam impossibile est congruere dicta illa, Iustificati fide pacem habemus. Item: Qui credit in eum, non confundetur. DEINDE rursus hoc moneo, quod toties dictum est: Iusticiam quæ in nobis est, esse in voluntate. Sed iustificari hic significat, consequi à Deo remissionem peccatorum, & acceptationem ad vitam æternam. Hæc contingunt nobis propter mediatorem, sedentem ad dexteram æterni Patris, sed tamen fide accipi oportet. Et simul Spiritus sanctus datur, incoans nouam lucem, nouas virtutes, quibus nos Deo subijcimus, quibus incoatur in nobis vita æterna, sicut inquit Christus: Hæc est vita æterna, vt agnoscant te solum verum esse Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. QVI fingunt dubitandum esse de reconciliatione, inquiunt hominem iustum esse proprijs virtutibus, tantum hanc imaginationem Ethnicam, nec accedunt ad Deum fiducia mediatoris, cum tamen Deus aliter coli non velit, nec velit exaudire, nisi inuocantes fiducia mediatoris.

DVO

DVODECIMVM.

Iacobi 2. Vides igitur quod ex operibus iustificatur homo, non ex fide solum.

RESPONDEO sine vlla sophistica: Constat fidem in eo loco ibi, significare noticiã historiæ, qualis est in damnatis. Ait enim: Demones credunt & contremiscunt. Fatendum est autem, & clare fatemur, hominem non esse iustum illa noticia. Sed Paulus cum loquitur de fide, intelligit fiduciam misericordiæ, quæ nititur mediatore, & propter eum accipit reconciliationem. Quare necesse est aliud intelligi fidem apud Paulum, cum inquit: Corde creditur ad iusticiam: Aliud apud Iacobum dicentem: Demones credunt. Non igitur pugnat Iacobus cum Paulo, sed de alia re loquitur, refutat errorem eorum, qui fingebant se iustos esse propter professionem dogmatum, vt hæc opinio facile capit imperitorum animos. Sic & Iudæi fingebant se esse iustos propter professionem suæ doctrinæ & cæremonias. Hunc errorem refutare necesse est. NEC pugnat hæc refutatio cum Paulo. Quod enim addit Iacobus, Iustificatur homo ex operibus, loquitur de iusticia operum, quam & Paulus tota voce clamitat necessãriam esse: Sed idem negat propter hanc dari remissionem. Non igitur inteligatur verbum iustificari pro reconciliari, sed vt alias sæpe dictum, pro approbari. Iustificatur homo ex operibus, id est, habens iusticiam operum approbatur, placet Deo. Quia obœdientia in reconciliatis necessaria est, & quomodo placeat, supra dictum est. Et persona non est iusta, seu placens, seu accepta, si desit illa obœdientia, & maneant delicta contra conscientiam. Est ergo sententia, oportere hominem etiam habere iusticiam operum, quod omnino fatendum est: Sed interim plura docendus est auditor, scilicet, quod propter opera non accipiat remissionem. Item, quod placeant, non quia perfecta sint, sed propter mediatorem. Hæc addenda esse, manifestum est. QVARE satis apparet, Iacobum non de integra caussa disputasse, sed de vna parte concionatum esse: flagitare iusticiam operum, & refutare eos qui fingebant se iustos esse propter professionem. Certum de reconciliatione, & quomodo placeat imperfecta obœdientia, hic non dicit. Supra aliquantulum attingit, cap. 1. inquiens: Voluit genuit nos verbo veritatis, vt simus primitiæ creaturæ ipsius.

DECIMVMTERTIVM.

1. Corinth. 13. Si habeam omnem fidem, dilectionem autem non habeam, nihil sum.

EXPEDITA, facilis, & plana responsio est. Concedo totum. Cum enim affirmamus, oportere adesse dilectionem: Sed hinc non sequi-

sequitur, nos accipere reconciliationem propter dilectionem, aut dilectionem placere, quia legi satisfaciat. Imo dilectio existere non potest, nisi præcedat fides, qua accipimus remissionem, & agnoscimus misericordiam, & statuimus nos recipi & exaudiri. Inde gignitur dilectio, & voluntas se Deo subijcit. Sed hæc dilectio & subiectio admodum est imbecilla, & adhuc multis sordibus inquinata. Quare aliud quiddam est, videlicet propitiator Christus, propter quem persona statuit se certo habere reconciliationem, in hunc intuemur non in proprias qualitates. VERVM est igitur vtrunq; esse dilectionem adesse, & tamen personam habere reconciliationem propter filium Dei, hac expedita responsione vti possumus vltra maiores rixas, nam hic alia quoq; disputari solent, quod fides sit donum faciendi miracula. Item: dilectio dilectionem proximi. has responsiones omitto, cum illa prior sit magis perspicua.

DECIMVMQVARTVM.

Matth. 19. Si vis in vitam ingredi, serui mandata,
Ergo legi satisfieri potest, & nostra obœdientia meretur vitam æternam.

RESPONDEO: Ex hoc dicto extruxerunt aduersarij suos errores, quod homo possit legi Dei satisfacere, & quod contumacia inbisceum nascens non sit malum pugnans cum lege Dei, & propter nostram implet ionem legis esse precium vitæ æternæ. Hi errores inde orti sunt, quod legem & Euangelium non discernebant. Lex requirit obœdientiam integram, & promittit vitam, sed cum conditione integræ obœdientiæ, vt dicitur: Hoc fac, & viues. Constat autem neminem legi Dei satisfacere, vt clare testatur Paulus Rom. 3. Quare conferenda sunt huc & alia dicta propria Euangelij. Rom. 6. Donum Dei vita æterna per Christum. Et Iohan. 6. Hæc est voluntas eius qui misit me, vt omnis qui credit in Filium, habeat vitam æternam. Hæc alia vox est quam legis dicta, quæ sunt ex Euangelio interpretanda. Nam etsi discrimen est, tamen non aboletur lex, sed Paulus inquit: Stabilitur per fidem. Cum enim hæc infirma natura non satisfaciat legi Dei, vult Deus propter filium nos recipere, & facere hæredes vitæ æternæ, hoc fit fide. Et cum recipimur, incipit noua lux & obœdientia, quæ congruit cum lege Dei. Et quamuis hæc incoatio non satisfacit legi Dei, tamen placet Deo propter mediatorem, vt sæpe dictum est. Sic oportet seruari mandata Dei. Hanc eandem sententiam inquit Paulus: Legem stabilimus per fidem, id est, cum sumus fide inserti Christo, iam placet obœdientia, & accipitur dilectio Dei. OMNIBVS ergo dictis legis adde Euangelium: Si vis ingredi in vitam, serua mandata, scilicet iuxta vocem

σις, seu ἐπίγνωσις, quam addit Euangelium: Non potes incoationem sine agnitione Christi & Spiritu sancto: Nec placet obedientia, quia legi satisfaciat, sed propter Mediatorem, & tamen non eam necesse est, sicut dicit Paulus: Superinduemur, si tamen nudi reperiemur. Item Christus inquit: Nisi abundauerit iustitia vestra supra iusticiam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis regnum cœlorum. Pharisæi docebant externam disciplinam: Sed doctrina Euangelij, quæ de pœnitentia concionatur, plus requirit. Abundantiam igitur seu antecellit iusticia piorum his sex rebus, Pœnitentia, fide, nouitate Spiritus, vera inuocatione, successibus in vocatione, & oppressione Diaboli. Nam illa noua lux est incoatio vitæ æternæ, quæ est & erit talis vita, talis sapientia & iusticia, qualem lex postulat, videlicet illustris agnitio Dei & pura dilectio. Ideo dicitur Ierem. 31. Dabo legem meam in corda eorum, id est, accendam lucem & obœdientiam veram in saluandis, quæ erit æterna sapientia & iusticia.

DECIMVMQVINTVM.

Remittite & remittetur vobis,

Ergo nostra condonatio meretur remissionem.

RESPONDEO, Hæc sententia est concio pœnitentiæ, quales plurimæ sunt in Prophetis. Iesa. 1. Desinite malefacere, Si peccata vestra essent vt coccinum, eritis candidi vt nix. Item Iesa. 58. Frange esurienti panem tuum, & gloria Domini colliget te. Hæ & similes sententiæ vbiq; continent duas partes: Altera est vox præcepti, iubens, vt nos emendemus. Altera est promissio remissionis peccatorum. Iam de hac promissione audiamus Euangelium. Non dicit Iesaias: Desine praua facere, propter vestras virtutes dabitur remissio. Eodem loco de Christo clare dicit: Vere dolores nostros ipse tulit, &c. ITA hic: Remittite, & remittetur vobis. Prior pars est præceptum, posterior est promissio, sed non additur, propter tuam emendationem tibi remittetur. Si hæc conditio addenda esset, fieret tota promissio, vt facile intelligi potest. Ergo audita promissione, meditemur doctrinam de remissione propter Christum promissa gratis. Significat autem requiri hoc opus, scilicet nostram condonationem, sicut alia nostra opera, & placere sicut supra dictum est, non quod penitus nullus sit næuus in animo, sed quod pia mens repugnet malevolentiæ & odijs, propter mandatum Dei & Ecclesiæ concordiam, & agnoscit, hanc moderationem placere propter Christum.

EADEM prorsus est sententia concionis Daniel: Libera te à peccatis iusticia & eleemosynis erga pauperes, & erit sanatio delictorum eorum. Tota oratio est concio pœnitentiæ, in qua prior pars docet emendationem, & loquitur non de solis eleemosynis, sed de

tota

tota conuersione: Libera te à peccatis per iustitiam, id est, fias iustus, agnosce verum Deum, qui se reuelauit in verbo, quod dedit populo Israël, & promisit remissionem peccatorum propter venturum Dominum. Deinde sit & gubernatio tua iusta, sis diligens in iustitione, prohibe iniurias, punito delinquentes, defende honestos, ne sis crudelis aduersus Ecclesiam & populum Dei: Deniq; omnia ista mediocris & salutaris gubernationis complectitur, cum inquit redime peccata eleemosynis, id est, beneficijs erga pauperes. Hæc prima pars est vox legis, quæ præcipit de conuersione. Altera pars: Et erit sanatio delictorum tuorum, promissio est, cui oportet fide accipi. Ergo cum promissionem proponit, requirit fidem, qua creditur Deo promittenti per misericordiam, non propter nostram dignitatem. Nec fuit hæc breuis doctrina: Nam regibus tanti, vnde hanc voluntatem Dei sciret Daniel, vnde affirmantem remitti peccata, Daniel haud dubie exposuit promissionem ab initio traditam de futura liberatione, & de vita æterna, & ostendit pertinere eam etiam ad gentes. Ideo nec flagitat ceremonias, vt significem conciliationem, non propter legem, sed propter promissionem dari.

Quanquam igitur breuis est narratio Danielis, tamen ipsa promissio remissionis admonet lectorem pium de communi conciliationis promissione, & vitæ æternæ. Et intelliget prudens lector, vere congruere concionem Danielis cum Euangelio. Hinc pars tradit præcepta de emendatione, Posterior est promissio, quam oportet accipi fide, qua certo statuitur, quod per misericordiam suscipiamur. Hæc & plana & perspicua sunt pijs, & prorsus sine sophistica. Nec vtar illa solutione, mereri opera bona remissionem præsentium pœnarum, etsi id verum est, tamen Daniel non tantum de remissione pœnarum, sed prius de remissione culpæ dicit. Caterum aliquando loquitur scriptura de remissione pœnarum præsentium, vt electus Iosyna liberat à morte, id est, meretur ne opprimamur periculis. Item: Honorans patrem faciet placationem pro peccato, videlicet, quantum ad pœnam præsentem attinet, si eris beneficus erga parentes, deberi gubernatores Ecclesiæ, tibi quoq; Deus mitigabit ærumnas.

Decimvmsextvm.

Maxima virtus præcipue iustificat.
Dilectio est maxima virtus,
Ergo dilectio præcipue iustificat.

Respondeo. Maior est vera de iustitia legis, si legi iusti essemus, essemus iusti propter proprias virtutes, & maxima virtus plus conduceret, vt de Christo vere possumus dicere, eum maxima dilectione iustum esse. Sed quia nos legi non satisfacimus, recurrimus

per mediatorem, non propter propriam dignitatem, seu propter eas qualitates. Ideo de reconciliatione non valet maior: Maxima & maxime reconciliat, imo solus mediator reconciliat. Est virtutum maxima, ardere dilectione Dei, sed etiam renati, & qui eum profecerunt, sentiunt vix exiguam scintillam in ipsis accendi esse. Vt in mente fides luctatur cum dubitatione, & Diabolus insectatur invocationem varijs spectris: Ita in corde dilectio Dei admodum languet, vt in invocatione sentiri possit, in qua cor aut negligere arbitretur, aut etiam fugit Deum: incurrit & alij vitiosi motus, amor voluptatum, gloriæ, nostræ vitæ. QVANQVAM igitur exhibere in nobis dilectionem Dei oportet, tamen agnoscamus ingentem infirmitatem, & sciamus personam à Deo recipi, exaudiri, & iustam, id est, acceptam reputari propter mediatorem fide. Aliud est igitur loqui de reconciliatione & de misericordia erga nos: Aliud est virtutes ipsas inter sese conferre. Haud dubie maxima omnium virtutum est dilectio Dei, sicut & lex eam requirit, tanquam summam virtutem: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Sed illa ardens summa dilectionis vbi est? vix exigua scintilla lucet in sanctis, & difficulter retinetur. Hæc si cogitabimus, melius intelligemus cur dicatur: Fide iustificamur. IAM si vis conferre virtutes, & proprias definitiones singularum considerare, id quoq; vtile est. Prima est, Fides, quæ est nosse verbum Dei, & assentiri promissioni gratiæ, & fiducia, qua propter Christum statuimus nobis Deum esse propitium, & acquiescimus. Est igitur noticia apprehendens promissionem, & fiducia quietans cor propter aliud, scilicet propter Mediatorem. Deinde sequitur dilectio. Necesse est enim præcedere agnitionem misericordiæ. Cum cor sensit vere iram Dei, & rursus fide agnoscit Deum esse propitium propter Christum: Hac luce pelluntur iam tenebræ Epicureæ & Academicæ, & statuit mens adiuta à Spiritu sancto, non vere curæ esse Deo, & ab eo recipi. Incipit igitur cor sese subijcere Deo, & obœdire, & oritur aliqua dilectio Dei. Sed nondum in hac vita sunt ardentes flammæ, quales esse deberent erga Deum; sed est quædam incoata obœdientia, qua se cor subijcit Deo, & lætatur in agnitione Dei & obœdientia. Sicut in cantico dicitur: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & hominibus lætitia. Ideo Iohannes, vt aliquo modo ostenderet, qualis res sit dilectio Dei, dicit: Hæc est dilectio Dei, vt mandata eius seruemus. Ad has virtutes accedit Spes, quæ est proprie expectatio venturæ liberationis, à Deo promissæ. Et differt à fide dupliciter. Prior est insignis & præcipua differentia. Fides apprehendit promissionem, & applicat nobis mediatorem; talis non est spes, sed euentus futuros expectat. Hinc facile potest colligi, cur non dicatur, Spe iustificamur, quia ea oratio non ita monstrat

monstrat vel applicat Mediatorem, vt cum dicimus: Fide iustificemur. Altera differentia est, Fides accipit præsens beneficium, præsertem reconciliationem, sine qua non potest fieri inuocatio. Spes autem expectat futuros euentus à Deo promissos, &c.

DECIMVM SEPTIMVM.

Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum,
Ergo propter dilectionem fit remissio.

RESPONDEO: Duplex est absolutio, Alia priuata conscientiæ luctantis cum ira Dei: In hac absolutione necesse est inuenti, quod fide accipiatur remissio, non propter nostras virtutes. Inquit Christus: Fides tua saluam te fecit. Nec nititur fides nostra dilectione, sed tantum misericordia promissa, vt constat. Nec enim dilectio potest, nisi sit apprehensa remissio. Alia est absolutio publica coram Ecclesia, hæc fit propter bona opera, quæ sunt testimonia conuersionis, vt hic Christus Pharisæo declarat, cur eam recipiat, quia extant testimonia conuersionis. A c tota historia magistra est Ecclesiæ, semper duo sunt cœtus: Alter hypocriticus, inflatus ordinaria autoritate & opinione iusticiæ, propterea quod videatur cunq; tueri doctrinam disciplinæ & Legis. Quanquam autem hic cœtus non amplectitur Euangelium, tamen quia tenet gubernationem, ideo ibi Christus assidet mensæ, id est, ibi concionatur. Alter cœtus est, qui audit Euangelium, vere agit pœnitentiam, & vera fide inuocat Deum, agnoscit Filium Dei mediatorem, & prædicat Euangelium. Huic cœtui, quanquam alter cœtus habet speciosiora opera, tamen Christus tribuit hic laudem dilectionis, quam sibi sumunt hypocritæ, qui arrogant sibi iusticiam legis. Sed Christus transfert hoc dictum in hanc miseram mulierem, hic placet iusticia legis, vbi est vera agnitio Christi. Et in hoc cœtu sunt veri cultus, scilicet, pœnitentia, fides, vera inuocatio, dilectio, osculari & tergere pedes Christi, ædificare, ornare & defendere ministerium Euangelij, & studia necessaria Ecclesiæ, sustinere pericula in confessione, labores & odia in docendo. Econtra hypocritæ sunt sine pœnitentia, & sine timore Dei, quia putant se iustos esse sua disciplina, seu suis ceremonijs: Deinde sine fide, quia vel confidunt sua iusticia, vel manent in dubitatione. Sunt sine dilectione, quia non potest existere dilectio Dei & inuocatio, nisi prius agnita sit remissio: Euangelium vero non ornant, vel delere vel premere conantur. Hic igitur Christus consolatur pios proponit, refutat acriter Pharisæum, & detrahit ei laudem iusticiæ, vt significet se defendere suam Ecclesiam contra iniquam hypocritici cœtus.

Si cui vero hæc solutio de duplici absolutione non placet, vtatur altera: Vsitatæ sunt Synecdoche, Remittuntur ei multa, quia dilexit multum. Talia dicta & alibi occurrunt, & tamen Synecdoche exempta est. Quanquam necesse est simul concurrere multas partes conuersionis, contritionem, fidem, dilectionem, seu bonum propositum, tamen non propter nostram dignitatem datur remissio, sed per misericordiam, quæ fide apprehenditur. Hæc explicatio sumitur ex Euangelio dominicante de particula Gratis, fide propter Christum.

DECIMVMOCTAVVM.

Vita æterna vocatur merces,
Est ergo debita pro operibus.

RESPONDEO breuissime, Vita æterna est merces, quia compensat beneficia, etiamsi datur propter aliud, scilicet, propter Christum. Vt patrimonium est merces filij, etiamsi contingit propter alienum funus. Hæc responsio breuis & expedita, satisfacit huic obiectioni: Nam aduersarij immodice exaggerantes vocabulum Mercedis, multa inde absurda extruxerunt. Vt in locatione operarum & mercedis, vel in emtione, precij & mercedis est æqualitas: sic finxerunt æqualitatem obœdientiæ & vitæ æternæ, & vocauerunt obœdientiam meritum de condigno, finxerunt homines legi Dei satisfacere, commenti sunt opera supererogationis. Et de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem, & accipiente remissionem & hæreditatem vitæ æternæ propter Christum, nihil dixerunt: Imo opprimunt tradiderunt, cum aiunt: Spes est expectatio vitæ æternæ, ortæ ex meritis nostris. Deniq; vocabulum Meriti multas disputationes mouit, & Bernardus cum se euoluere non posset, tandem inquit: Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiat meritum. Ita agnitio propriæ infirmitatis coëgit eum confugere ad Christum. Nostra igitur explicatio est expedita. Dicimus oportere in saluandis initiare pœnitentiam, fidem, & incoatam obœdientiam seu dilectionem: & tamen quia reuera adhuc in carne ingens est caligo, & infirmitas repugnans legi Dei, agnoscendum est, quod inquit Dauid: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et confugiendum est ad Christum, ac statuendum, quod agentibus pœnitentiam & credentibus, propter ipsum detur vita æterna. Sicut ipse inquit: Hæc est voluntas Patris, vt omnis credens in Filium, habeat vitam æternam. Et amentia est fingere, quod renati satisfaciant legi Dei, & sint sine peccato. Vt igitur maneat certa spes vitæ æternæ, sciamus eam dari agentibus pœnitentiam, & credentibus propter Christum. Interim tamen quia Deus recipit obœdientiam, etsi bona opera non merentur remissionem peccatorum, & hæreditatem vitæ æternæ, tamen merentur

tur alia præmia corporalia & spiritualia in hac vita & futura. Sicut Christus inquit: Merces vestra copiosa erit in cœlo. Hæc quæ dixi, cordatis & pijs conscientijs satisfaciunt. VERA est & hæc responsio, Has orationes, Vita æterna erit merces, Item: Reddetur cuiq; iuxta opera sua, phrases esse Legis, quæ loquuntur de meritis tanquam de nostra dignitate: & tamen fides accipiens reconciliationem, statuit nos propter aliud, non propter nostras virtutes pias, quia nemo legi satisfacit, & in hac imbecillitate naturæ maneant peccata. Hanc interpretationem addi necesse est ex Euangelio, quæ hoc efficit, vt mercedem intelligamus quidem compensari, sed non intelligamus dari reconciliationem propter nostram dignitatem, nec incoatam obœdientiam placere propter seipsam, sed reconciliatis propter mediatorem. Hos postea sequitur compendium bonorum operum. ILLVD vero argumentum explodendum est, quod dicunt homines segniores fieri ad benefaciendum, si merces tollatur. Dixi supra, multo grauiores esse rationes necessitatis & debiti. Præterea discrimen tenendum est promissionum, per quas est promissio reconciliationis & vitæ æternæ. Sed legales promissiones proprie sunt additæ pro operibus: Qui dederit potum aquæ, non perdet mercedem. Etsi igitur bona opera non meretur reconciliationem, nec sunt precium vitæ æternæ: (nam reconciliationem præcedere necesse est, vt obœdientia posse placere) tamen merentur alia præmia, vt dictum est. DEINDE quod de segnitie obijcitur, refutandum est opposito periculo dubitationis. Si dubitandum erit de vita æterna, vt doctrina illorum meritis dicit, dubitatio magis languefacit studium recte faciendi. Sed hæc omitto. Magna caligo est in animis hominum, & horribilis infirmitas. Pauci tamen vident quid sit seruire Deo. Sed pij qui aliquid lucis habent, agnoscunt Deo gratias, quod nos propter Filium recipit, & quod propter hunc mediatorem hanc imbecillem & contaminatam obœdientiam approbat & ornat præmijs, & nos excitemus ad exercitia fidei & bonorum operum. Nam in his exercitijs, hæ quæstiones facile poterunt diiudicari. EXPOSVI totam controuersiam de iustificatione seu de reconciliatione. Cum autem multi hanc sententiam oppugnent, piæ mentis est diligenter videre quid præcipue agatur, & facilius iudicari possit, Ecclesiam omnium temporum intueamur, sanctorum experientiam consideret. Dicimus necessariam esse penitentiam, & addimus credendum esse, quod propter filium Dei detur remissio gratis, non propter nostram dignitatem. Item, quod mens non debeat succumbere dubitationi, sed fide vincere dubitationem. Præterea dicimus necessariam esse incoatam obœdientiam, & hanc non satisfacere Legi Dei, sed placere in reconciliatis pro-

Medi-

pitorem, ac manere quidem in renatis peccata, sed tamen discernda esse peccata contra conscientiam ab ijs, quæ manent in Sanctis. Dicimus enim amitti gratiam, cum violatur Lex Dei contra conscientiam. Hæc non solum nihil habent absurdi, sed reuera congruentem consensu omnium Sanctorum inde vsq; ab initio.

COGITA Dauidem cum obiurgatur à Nathan: hic Dauid agnoscit iram Dei, & vere expauescit ac dolet. Rursus autem cum audit Euangelium: Abstulit Dominus peccatum tuum, erigitur hac voce, nec cogitat se habere remissionem propter suas virtutes, sed huic voci credit, & cogitat de promissionibus quæ sunt datæ patribus, luctatur cum dubitatione, & fide vincit. Quid deinceps? An postea putat se Legi Dei satisfacere? Imo vero agnoscit, infirmitatem hanc procul abesse à perfectione Legis. Ideo dicit, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, & scit tamen per misericordiam placere Deo hanc imbecillam bonæ conscientiæ, in reconciliato. Sicut inquit: Pax multa diligentibus Legem tuam. HAS summas intueantur animi, quæ cum sint perpetuus & irrefragabilis consensus sanctorum omnium temporum. Nec difficile erit refutare cauillationes, quæ contra hanc sententiam excogitantur, si hæ summæ fuerint in conspectu, & in quotidiana inuocatione exerceantur. Nulla enim potest esse vera inuocatio, nisi cognita doctrina de fide. Accedendum est enim ad Deum fiducia Mediatoris, vt Rom. 5. Per hunc habemus accessum, &c. Item Hebr. 4. Habentes talem Pontificem, accedamus cum fiducia.

DE DISCRIMINE VETERIS ET NOVI TESTAMENTI.

VNA est perpetua Ecclesia Dei inde vsq; à creatione hominis, & edita promissione post lapsum Adæ: Sed doctrinæ propagatio alias in alijs politijs fuit. Ac prodest considerare seriem historiæ, & testimonia, in quibus se Deus patefecit ab initio, & iram aduersus peccata, & misericordiam erga conuersos declarauit. Nam vt sciremus doctrinam Ecclesiæ solam, primam & veram esse, Deus singulari beneficio scribi perpetuam historiam ab initio voluit, & seruauit, & huic libro scripto per Patres & Prophetas addidit testimonia, editis insignibus miraculis, vt sciremus, vnde & quomodo ab initio propagata sit Ecclesiæ doctrina. Postea vero Gentium religiones exortæ sunt, alibi alijs temere fingentibus nouos Deos, & nouos cultus, reiecta prima doctrina. Nec norunt Græci aut alij suarum religionum autores, & quotidie horribili licentia fingebant nouas, nunc sacra Bacchi, nunc Dianæ. QVARE cogitemus ingens Dei beneficium esse, quod certum librum Ecclesiæ tradidit & seruat, & ad

hunc alligat Ecclesiæm. Tantum hic populus est Ecclesia, qui hunc librum amplectitur, audit, discit, & recipet propriam eius sententiam in inuocatione Dei, & in regendis moribus. Non igitur est Ecclesia Dei, vbi reijcitur hic liber, vt apud Mahometistas: Aut vbi extincta propria sententia, proponitur commentitia, vt apud hæreticos. Igitur lectione & meditatione opus est, vt propria sententia retineatur, sicut de studio sæpe præcipitur. 1. Timoth. 1. Intende lectioni. Colos. 3. Verbum Christi abundet inter vos. Spiritus sanctus testatur se velle scribi doctrinam & testimonia diuina. Psal. 101. Scribitur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dominum. AMEMVS ergo & colamus studia libri diuinitus traditi, ac primum sciamus in summa, duo genera doctrinæ in toto libro contineri, Legem & promissionem Gratiæ, quæ proprie vocatur Euangelium. Hæc distinctio lumen est vniuersæ scripturæ, ostendit vtrunq; genus doctrinæ ante Moysen.

LEX est noticia in creatione hominis indita menti, de vnum esse Deum, conditorem rerum, eiq; deberi inuocationem & obœdientiam, iuxta discrimen honestorum & turpium, quod ipse Deus impresserat menti, & puniri contumaciam. Nam imago Dei in homine, erat in mente illa firma noticia de Deo, & agnitio Legis, & in voluntate conuersio ad Deum. Etsi autem post lapsum voluntas aversa est, & in mente noticia obscurior facta est, tamen manet noticia, quæ extet æternum & immutabile iudicium Dei contra peccatum, reclamans Deum irasci peccato. SED promissio reconciliationis post lapsum, non est noticia insita naturæ, sed est vox prolata ex æterno sinu Patris, quæ prius ignota fuit omnibus creaturis, qua voce Deus testatus est, se homines recipere in gratiam, & deleturum esse peccatum & mortem, ac instauraturum iusticiam & vitam, propter quendam venturum semen mulieris. Estq; incoata prædicatio vtriusq; generis in Paradiso. Legis vox est accusatio inobœdientiæ, promissio vero erat: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Et erant postea Patres, vt Adam, Seth, Enoch, & alij, qui legitima vocatione præfigebantur Sacerdotio, & propagabant vtramq; doctrinam. Lex quæ prohibet homicidium, expresse prædicatur in concione ad Cain, & deinde in concione ad Noë repetitur. Lex quæ prohibet vagas libidines, sancita est in Paradiso, & postea proposicum testimonium de iudicio Dei in diluuio, & conflagratione Sodomæ. Sic & promissio subinde magis illustrata est, cum ad Abraham dicitur, In semine tuo benedicentur omnes Gentes. QVID igitur proprie nominatur vetus Testamentum? quid nouum? cum Legem & Euangelium semper prædicare necesse fuerit, & cum eiusdem vocis ministerium perpetuo sit in Ecclesia? Respondeo, Vetus Testamentum proprijs[sime]

promulgatio Legis, seu pactum, quo populus Israël ad Legem & formam politiæ, obligatus est ad hunc finem, vt in hac politia seruaretur & propagaretur promissio de venturo Messia, propter eum & in hoc populo erat vera electorum Ecclesia. HIC finis diligenter considerandus est, quem ignara multitudo in populo Israël non intelligebat, sed tres errores circumferebat. Primus erat, sicut promissionem terræ, hoc est, certi loci possessionem & Remp. videbant esse rem corporalem: Sic Messiam promissum existimabāt hanc politiam aucturum & confirmaturum esse, non intelligebant mitti eum vt fieret victima, vt aboleret peccatum & mortem, & hac politia eueniā daret iusticiam & vitam æternam credentibus. SECVNDVS error erat. Non intelligebant cur præcipue Lex promulgata esset. Non enim tantum promulgata est, vt politica disciplina hic populus regeretur, sed vt extaret vox Dei certo & illustri testimonio tradita, qua patefactum esset iudicium Dei æternum & immutabile aduersus peccatum, vt ira Dei agnita quæreretur promissio Messiæ. Sed multitudo ignara tantæ rei, existimabat Legem tantum esse politiam disciplinam, & externa obœdientia satisfieri Legi Dei, nec intelligebat peccata interiora, dubitationes de ira & de misericordia Dei, non vere expauescere, non ardere fide & dilectione, non acquiescere in Deo fiducia auxilij diuini, in inuocatione dubitare an Deus accipiat preces. Deniq; habere innumerabiles errantes motus. Hæc mala multi fingebant non esse peccata, nec pugnare cum Lege Dei.

TERTIVS error erat: Peccata & lapsus suos fingebant compensari sacrificijs, & mereri se remissionem peccatorum mactatione pecudum, & alijs ceremonijs. Et hac opinione cumulabant sacrificia. Imo & nouas ceremonias excogitabant, aut Ethnicas recipiebant. Mactabant liberos suos, vt magno & difficili opere plura bona mererentur, vt humana cæcitas ad hunc errorem prona est, vt putet opera à nobis excogitata magnifieri à Deo. Hi tres errores late grassabantur in hoc populo.

SED tamen semper seruauit Deus in hac ipsa politia aliquam veram Ecclesiam, hoc est, cœtum recte sentientem, vt Iesa. 1. dicitur: Nisi dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus, &c. Tabat igitur vera Ecclesia errores, & reuocabat aliquos ad veram Dei inuocationem, docebat hanc politiam constitutam esse, vt esset certa sedes & certus locus Ecclesiæ, donec veniret Messias, vt in hoc loco interim conseruaretur & propagaretur promissio, testabatur hunc Messiam mitti, vt fieret victima pro peccato, & daret iusticiam & vitam æternam, non imperium mundi in hac mortali vita.

DEINDE & de Lege docebant, externam obœdientiam & disciplinam non satisfacere Legi Dei, nec placere Deo, nisi prius iacto

fundamento, hoc est, agnita promissione Messiæ, ac propter eum accepta remissione peccatorum & reconciliatione. Hanc fidem docebant oportere prælucere in inuocatione, quod Deus propter hanc Messiam vere reciperet ipsos, & exaudiret preces. Hac fide doctores incoandam esse hanc partem Legis in corde, videlicet, Decalogi, de Dilectione, de Inuocatione, de Timore Dei. Sic & de ceremonijs concionabantur, nequaquam traditas esse, vt essent pro remissione peccatorum, sed vt essent signa venturi Messiæ, testimonia professionis, ac exercitia admonentia de Fide & Inuocatione, nec valere nisi prius iacto fundamento, videlicet, agnita promissione Messiæ, & accepta remissione peccatorum, & incoata prima parte Legis, scilicet Decalogo. Sic & de tertia parte legis, id est, de iudicialibus docebant, placere politica officia in fundamento, id est, agnita promissione Messiæ, & accepta remissione, & incoata in corde illa prima parte Legis, scilicet Decalogo, & fiducia auxilij diuini, & propter gloriam Dei, & dilectionem proximi fierent politica officia, non sicut ea faciebant Alexander, Sylla, Marius & similes, cum contemtu Dei, propriæ potentiæ ac voluptatis caussa. Sic Prophetæ monstrabant promissionem & vim Legis, econtra vero superstitiosas opiniones taxabant, vt Ieremias. Non præcepi patribus vestris de holocaustis. Et Psalm. 50. Holocaustis non delectaberis. Hæc & similia dicta videbantur aperte pugnare cum Lege, quare impij Reges & Pontifices armati præsertim Legis, crudeliter sæuiebant in Prophetas: Sed Prophetæ hoc volebant, Lege non postulari ceremonias sine noticia & fiducia Messiæ, & sine pœnitentia, seu vt vulgo loquuntur, ex opere operato, & cum cæteris erroribus, quos ignara multitudo affingebat. Quæ autem constitutio illa politiæ Mosaicæ dicatur proprie vetus Testamentum, confirmant hæc dicta, Galat. 4. Hæc sunt duo Testamenta, vnum quidem ex monte Syna ad seruitutem generans, id est, obligans ad hanc politiam, quæ etsi erat magnum beneficium (grandissimum est enim scire certam Ecclesiæ sedem) tamen seruitus erat, id est, nondum erat illud summum bonum, noua & æterna vita, quæ est vera libertas exhibenda in nouo Testamento: Sed erat ministerium Legis, prædicans iram aduersus peccatum, & coërcens disciplina, & erudiens populum vmbris quibusdam de futuris bonis.

Sic ad Hebr. 7. vetus Testamentum ait abrogari, quod fuerit imbecille ac inutile. Non loquitur de promissione venturi Messiæ. Hæc non fuit inutilis Patribus, sed Lex fuit infirma & inutilis, scilicet, ad iustificationem, seu ad tollendum peccatum & mortem. Ipsum enim vult dicere: Etsi magnum beneficium erat dari veram Ecclesiæ sedem in terris, constitui pulcram politiam & disci-

plina,

tamen hæc bona omnia erant res interitui & morti obnoxiæ, erant iustitia & vita æterna. Sic & clare Ierem. cap. 31. ait vetus Testamentum fœdus, quod factum est cum educeretur populus ex AEgypto, & eruditissime discernit vetus & nouum. Vetus fuit promulgatio externa Legis, & declaratio iudicij aduersus peccatum, & constitutio politiæ, vt certa sedes esset verbi & testimoniorum Dei. Sed nouum non erit externa promulgatio Legis, sed nouæ & æterna vitæ, lux & iustitia, Lege ardente in cordibus, abolita morte & peccato. Complectitur enim Ieremias totum & integrum effectum noui Testamenti, vt plerunq; Prophetæ de beneficijs Messiæ loquentes, non tantum de incoatione concionantur, sed de tota & integra instauratione naturæ. Fitq; ita illustre discrimen noui & veteris Testamenti, cum illa noua, cœlestis & integre liberata natura ab omnibus malis, confertur ad veterem naturam, subiectam Legi & morti. Hvc etiam appellationes referuntur: Vetus, sic dicitur & propter tempus & propter subiectum: Quia Legis promulgatio tempore antecedit instaurationem naturæ nouam resurgente Christo, & complendam, cum tota Ecclesia reuelata ornabitur sua gloria. Deinde propter subiectum dicitur Vetus, quia hæc vetus natura premitur iudicio Legis, & coërcenda est disciplina Legis. Ac vt vetustas naturæ manet in hac vita, sic manet Lex & hoc ingens onus, quod Lex in maledictionibus denuntiat, id est, manet ira Dei æterna, nisi ex Euangelio fuerit accepta remissio. Deinde manent & ingentes calamitates, quæ sunt pœnæ, quibus Deus omnium peccata extra Ecclesiam & in Ecclesia punit, grassantur bella, morbi, inopiæ, vastationes, exilia, iniuriæ, desertiones, perfidiæ, distractiones amicorum, deniq; dolores innumerabiles. Has ærumnas sciamus non casu accidere, sed perpetuam vocem Legis esse, quæ hanc miseram naturam admonet de ira Dei æterna, & frænat ac coërcet. Nec putemus deleta politia Mosaica, propterea desisse iudicium Dei, & maledictiones aduersus peccata. Incoatur quidem benedictio & liberatio in ijs, qui credunt Euangelio, & ira Dei æterna remittitur, sed donec vetustas corruptæ naturæ manet, manent aliquæ pœnæ. Nam vox Legis moralis & maledictiones, ideo reuelatæ sunt, non quod ad illum populum tantum pertinerent, sed vt alicubi extaret testimonium & iudicium Dei, aduersus peccatum, in toto genere humano. Dicitur ergo vetus Testamentum, hoc onus, quia premit totam veterem naturam, non solum in impijs, sed etiam in sanctis, ante integram liberationem. Sed his consolatio, auxilium & mitigatio proponitur in Euangelio, & eatenus maledictio abrogata est. At impij pereunt iuxta maledictiones sine liberatione, vt multi præstantissimi homines horribiliter perie-

runt oppressi simul præsentibus calamitatibus, & æterna ira, vt Saul, Pompeius, Cæsar, Crassus, Cato, & sunt in conspectu quotidiana exempla, congruentia cum vniuersa mundi historia. Cum enim natura hominum sit rea, premitur maledictionibus Legis. Ex his quæ recensui satis intelligi potest, quomodo quadrent appellationes veteris & noui Testamenti, si tempus promulgatæ Legis, & integra instauratio conferatur. Item, si cogitemus veterem naturam premi & sinceri, ante integram instaurationem. Idq; cum cogitamus, singulas ærumnas sciant esse Legis concionem, qua de ira Dei admonemur, quæramus Messiam, sciant frænos nobis inijci, vt hæc vetustas ... ræ coërceatur. NOVVM Testamentum est prædicatio remissionis peccatorum, & donatio vitæ æternæ, ac nouæ iusticiæ, ... peccato, & deleta morte, propter Christum Mediatorem. Cum ... minatur nouum Testamentum, incoatum intelligamus in omni prædicatione Euangelij, inde vsq; ab initio datæ promissionis, & compleri intelligamus in tota Ecclesia, cum ex morte resuscitata ... æternam gloriam. ET huius ingentis gloriæ exemplum in capite, & aliquot membris viderunt Apostoli, cum viderunt resuscitatum, & ascendentem Christum. Ibi enim viderunt integre in illis abolitam esse mortalitatem, viderunt nouam naturam fulgentem luce diuina, noua iusticia & vita. Sic de nouo Testamento Ieremias locutus est, complectens non tantum prædicationem Euangelij ante resurrectionem, sed integrum beneficium, cap. 31. Dabo Legem in corda eorum, & ero eris in Deum, & erunt mihi in populum, & non docebit vltra vir proximum suum, dicens, Cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me: Quia ero propitius iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius. Pugnantia hic dici videntur, Primum enim inquit, Feriam nouum pactum, At vero pacta fiunt verbo aliquo, & ministerio vocali, per quod Deus suam voluntatem declarat, & sæpe alias dicitur in nouo Testamento propagandum esse nouum verbum, vt Iesaiæ 61. Spiritus Domini super me, ad annuntiandum afflictis misit me. Postea vero inquit: Non docebit vltra vir proximum suum. Hic inquit ministerium vocis humanæ desiturum esse. Hæc congruunt recte distributa. INCOATVR enim nouum Testamentum in hac mortali vita, per ministerium prædicandæ promissionis omni tempore: Sed completur integre exhibita luce, iusticia & vita æterna, in qua ministerium docendi mandatum hominibus cessabit, & coram fruemur æterno conspectu Dei, interim vero ... incoatum nouum Testamentum in renatis, tamen quia vetustas ... nis manet, caro vt supra dictum est, horribiliter premitur maledictionibus Legis, hoc est, calamitatibus omnis generis, vt agnoscatur ... Dei aduersus peccatum, & quæratur Mediator. Item, vt peccatum coërcetur

cetur & puniatur. Ideo, vt supra sæpe dictum est, maxime Ecclesia ingentibus calamitatibus oppressa est, quia præcipue in Ecclesia Deus iram suam aduersus peccatum vult conspici, sed tandem Ecclesia prorsus & peccatum exuet, & liberabitur ab omnibus pœnis, & habitura æterna vita & gloria. Sicut hic dicitur, Peccati eorum non recordabor amplius.

SIC & 2. Corinth. 3. Paulus discernit nouum Testamentum, & eadem doctrinam tradit grauissimam, & dulcissimam consolationē. Doctrina hæc est, Vetus Testamentum vocat literam & ministerium mortis, id est, Legem accusantem & damnantem homines: At nouum vocat ministerium spiritus, id est, prædicationem Euangelij, per quam datur Spiritus sanctus, incoans in corde nouam lucem, iusticiam & vitam, vt Rom. 8. dicitur: Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba Pater. Agnita misericordia per Euangelium, non iam fugiunt mentes Deum, sed accedunt ad eum tanquam Patrem, & vt accedant, adiuuantur Spiritu sancto, inuocant, credunt, & acquiescunt in promissionibus, cum considerant, Deum fœdere firmo & immutabili sibi adiunxisse humanam naturam, cum filius natus ex virgine, id est, cum duæ naturæ diuina & humana in Filio copulatæ sunt, tenent euidens testimonium, quod ostendit, Deo rectæ esse genus humanum, cum audiunt hunc Filium mitti, vt sit victima, & sit autor nouæ & æternæ vitæ, sicut Iesaias inquit: Pater reconciliatis, ad ipsum confugient. Et hæc ipsa vox Euangelij, est potentia Dei, ad salutem omni credenti, id est, per hanc datur Spiritus sanctus, & incoatur noua & æterna iusticia. CONSOLATIO est illustris. Miretur aliquis, cur noui Testamenti gloria tantopere celebretur à Prophetis, cum illa collectio Ecclesiæ, quæ fiebat per Apostolos, nequaquam habeat tam conuenientem ordinem, tam certos gubernatores, tales victorias, & miracula, sicut eductio ex Aegypto, & constitutio politiæ. HIC respondet Paulus, Imo illa gloriosa facta omnia exhibita sunt, vt essent testimonia, non tantum de illa peritura politia, sed de promissione futuri & æterni regni. Ac dum hæc credamus cum affuerit Deus illi perituræ politiæ, multo magnificentiorum esse isti suo æterno regno. Offenduntur humana iudicia, cum vident Ecclesiam esse dispersos & vagos cœtus, sine præsidijs humanis, sine potentibus gubernatoribus, deniq; sine ordine. Deinde singuli sua infirmitate excruciantur, quærunt quid prosit Euangelium, & nomen Christi, cum non sentiamus in nobis noua & miranda dona. Item relinquamur in ærumnis, sicut alij damnati homines in hac vita. ADVERSVS has dubitationes opponit Paulus hanc collationem, si perituræ politiæ ministerium fuit glorioſum, quanto magis hoc ministerium salutis æternæ erit glorioſum, id est, erit effi-

cax in his qui Euangelium amplectuntur, & mirabilibus modis seruabitur. Angimur animis in tantis tumultibus rerum humanarum, tuimus Ecclesiæ, doctrinæ, literarum interitum, & hæc pericula manent, non humanis consilijs, sed diuinitus inter tantas regnorum confusiones & ruinas seruari Ecclesiam. Id vult Deus considerari & vt sæpeti defensionem: & ne frangamur animis, tradidit promissiones, mansuram Ecclesiam in terris vsq; ad finem mundi, sicut clarissime Christus Matth. vltimo: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi. Iam cum Ecclesia mansura sit, necesse est Euangelium esse gloriosum, id est, efficax, necesse est protegi Ecclesiam mirabilibus operibus Dei, necesse est & studia aliqua literarum manere, in hac vltima senecta mundi omnia erunt imbecilliora & deformiora. Sed tamen cogitatione harum consolationum nos confirmemus & ad precandum excitemus. SVNT autem plurimæ noui Testamenti descriptiones passim in Prophetis, in quibus simul mentio & passionis Christi & beneficiorum, videlicet remissionis peccatorum & regni æterni, hoc est, nouæ & æternæ iusticiæ & vitæ, vt Iesu 53. & Dan. 9. Septuaginta hebdomades præfinitæ sunt populo tuo, in his aboleatur peccatum, & exhibeatur iusticia æterna. Item: Occidetur Dominus. In his dictis breuiter summæ rerum, quæ in noui Testamento fient, comprehensæ sunt. SIC & Zach. 9. dicitur: Tu quoq; in sanguine Testamenti tui emittes vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Breue dictum est, vt multa sunt in Prophetis, sed collatione fiunt perspicua. Vocat sanguinem Testamenti, sanguinem victimæ, per quam Testamentum de rebus æternis condendum & confirmandnm est, videlicet sanguinem Christi. Norant enim Prophetæ non tolli peccatum sanguine pecudum, sed eas victimas signa esse alterius victimæ. Educes, inquit, vinctos tuos de lacu, id est, ex morte æterna: captiuos illos, videlicet, qui erunt tui: & quidem educes sanguine, id est, victima quæ promissa est, vt res æternas restituas, videlicet placata ira morte filij Dei. Complectitur ergo mortem Christi, & æterna beneficia. DEINDE quale sit hoc regnum, quales actiones præcipuas habiturum sit, describit Cap. 12. Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Hic nominat propria noui Testamenti bona, Spiritus gratiæ est Spiritus sanctus, qui adiuuantur corda, vt agnoscant audito Euangelio, & credant se cupi in gratiam, statuant vere placatam esse iram Dei: Postea agnita misericordia inuocent, ac præcipue nominat inuocationem, quia hæc est solius Ecclesiæ cultus, prorsus ignotus omnibus gerantibus Euangelium. AC simul doctrina & consolatio tradatur, admonemur vt inuocemus, & significatur, hunc cultum Deo gratum, & non irritum fore. Hæ descriptiones & similes in Prophetis

vtilissimæ

ſime nos de nouo Teſtamento & beneficijs noui Teſtamenti eru-
quæ quidem propius aſpiciemus, cum has ampliſſimas cõſola-
ad vſum noſtrum transferemus, & ſpiritum inuocationis exci-
mus. Et plerunq; Prophetæ de nouo Teſtamẽto dicentes, ſi-
de pœnis impiorum præſentib. & æternis concionantur, vt Amos
ecce oculi Dei ſuper regnum peccans, & conteram illud: Veruntа-
non conteram regnũ Iacob. Ecce ego mundabo & concutiam in
omnibus gentib. domum Iſraël, ſicut concutitur triticum in cribro,
non cadet granum ſuper terram. Gladio morientur omnes peccato-
In die illa ſuſcitabo tabernaculum, &c. id eſt, Cum colligam mihi
Eccleſiam, ſimul horribilib. pœnis declarabo iram aduerſus impios,
deletis regnis excerpam & ſeruabo exiguam multitudinem, vt deleta
Hieroſolyma & diſſipata gente Iudaica, excerptæ ſunt reliquiæ præ-
dicatione Apoſtolorum, & poſtea dilacerato imperio Romano, ciui-
libus & barbaricis bellis, tamen Eccleſia collecta eſt, & nunc triſtiſsi-
ma regnorum motus & excidia, ſunt pœnæ fatales mundi, inter quas
tamen Deus excerpit Eccleſiam, & cum glorificabit totam Eccleſiam,
ſimul æternas pœnas abijcient impios. Sic deſcribit nouum Teſta-
mentũ Eſaias, cap. 65. de inuocatione & prædicatione loquens: Ecce
ego ad gentem, quæ neſciebat me. Deinde de pœnis impiorum: Vos
qui deriliquiſtis Dominum, in cæde corruetis. Interim tamẽ inquit:
ſeruabo Eccleſiam, vt ſi vna vua inueniatur, ne diſperdam, inquit, to-
tam. Et de completione noui Teſtamenti addit: Ecce creo cœlos no-
uos, &c. Hæc dicta Prophetarum conſideranda ſunt, vt incoatio-
nem & completionem diſcernamus. Item, ne triſtiſsimo ſpectaculo
mortuum imperiorum fracti, exiſtimemus nullam eſſe Dei Eccleſiam,
ſed tamen inter has horrendas confuſiones, tamen quærendum &
retinendum eſſe verbum Dei, & eos qui ſe fide, voluntate, inuocatio-
ne & confeſſione, cum vera Eccleſia coniungunt, eſſe membra popu-
li Dei, vbicunq; ſunt, etiamſi inter tumultus regnorum ſeruitute, aut
morte opprimuntur. Hanc conſolationem pijs neceſſariam eſſe hoc
quoq; tempore omnes intelligunt. Sæpe enim hac tentatione ſani con-
cutiuntur, An Deus prorſus abiecerit has gentes, vbi non manent Ec-
cleſiaſticæ politiæ. Hic multi ruunt in deſperationem, pauci pij vix
magno certamine eluctantur. Hos dolores deſcribens Oſeas cap. 13.
quo etiam de nouo Teſtamento dicturus eſt, inquit: Dolores partu-
rientis venient eis, ſed de manu mortis liberabo eos. Ero mors tua ô
mors. Quid vocet dolores parturientis, ſatis intelligunt nunc ſani,
qui afficiuntur conſpectu Turcici latrocinij, & aliorum tumultuum
& confuſionum in multis locis, ſed addita eſt conſolatio, quæ pios
iubet confugere ad promiſsionem noui Teſtamenti: Ero mors
tua mors. Item: Omnis qui inuocabit nomen Domini, ſaluus erit.

Dixi

DIXI quid sit nouum Testamentum. Ac monui considerandum esse, quæ dicta de incoatione, quæ de impletione loquantur. Dicitur enim nouum Testamentum, & quia promissio post lapsum tradita est, & quia incoatur noua & æterna iusticia & vita, quæ bona integre post resurrectionem exhibebuntur. Nunc vero Ecclesia in hac infirma natura subiecta est cruci, & imperia mundi omnia in illius pœnis concutientur vsq; ad finem. Quare etiamsi deleta est ciuitas Israël, & cum ea ceremoniæ & forenses leges extinctæ sunt, tamen legis quæ iudicat peccatum, videlicet vox Decalogi semper manent & pœnæ, sed pijs mitigantur. SICVT autem iniustia Israël Deus pacem & alia vitæ commoda promisit populo, [illegible] diret: sic Ecclesia quanquam dispersus cœtus est, nec habet [illegible] imperium, aut certam sedem, tamen quia huic vitæ opus est [illegible] hospitio promissiones habet, non de certa sede, sed de hospitio victu in genere. PRVDENTER igitur exempla pœnarum bonorum Israël accommodanda sunt: vt ibi polluti idolis, libidinis & alijs scêleribus puniti sunt, ita nunc vagantur pœnæ per [illegible] pollutos: quia iudicium Dei aduersus peccata idem est omnibus temporibus, & exempla illa proposita sunt, vt vocem legis & iudicium Dei vniuerso generi humano, & omnibus ætatibus declarent, [illegible] ad pœnitentiam hortentur. Deinde vt Dauid, Iesaias, & multi alij inuocantes Deum, exaudiuntur & defenduntur in sua vocatione: [illegible] nunc sciamus Deum Ecclesiæ, etiam cum dispergitur, tamen hospitia aliqua daturum esse, vt tunc dabat Eliæ exulanti nidulum apud [illegible] am Sareptanam. SED tamen discrimen esse sciamus, nobis [illegible] est promissum regnum, non promissa est certa sedes: Sed in [illegible] sciamus Deum in hac vita daturum esse hospitia Ecclesijs & [illegible] sicut nascenti Christo hospitium fuit in præsepi. In hanc sententiam inquit Paulus 1. Timoth. 4. Pietas promissionem habet præsentis futuræ vitæ. AC valde prodest intelligere, cur promissiones corporalium bonorum traditæ sint. Possunt autem numerari [illegible] caussæ. PRIMA, vt refutentur Epicurei furores, hoc est, [illegible] aut ordine naturæ tantum, existimemus nobis obijci bona corporalia, sine auxilio Dei: Sed vere statuamus hæc bona etiam Deo [illegible] esse, & Deum nobis dare hospitia, politias, domicilia, pacem, [illegible] bonos successus in laboribus. Hæc sæpe inculcantur, vt Psal. [illegible] Dominus ædificauerit domum. Et sequenti: Beati omnes qui [illegible] Dominum. Labores manuum tuarum manducabis. Et Psalm. [illegible] diebus famis saturabuntur. Christus inquit: Primum quærite [illegible] Dei, & cætera adijcientur vobis. Et quidem iubet petere panem [illegible] tidianum. Et Deuter. 8. Afflixit te penuria, & dedit tibi [illegible] ostenderet quod non in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo [illegible]

git ex ore Dei. Et de Isaac dicitur Genesis 26. Seminauit Isaac illa, & inuenit illo anno centuplum. Benedixitq; ei Dominus locupletatus est. Et Genes. 38. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me, & dederit mihi panem. Deniq; sparsa sunt vbiq; testimonia illo Dei hanc corporalem vitam defendi, & iuuari rebus necessarijs. SECVNDA causa est, cur promissiones bonorum corporalium datæ sunt, vt sciamus Deum in hac vita Ecclesiam seruaturum esse. Nam in tanta magnitudine periculorum, hac consolatione nobis opus est. TERTIA causa est, vt fides & inuocatio ad petendis & expectandis his rebus necessarijs exerceatur, & crescat agnitio bonitatis & præsentiæ Dei, ac simul crescat gratitudo. Ideo Paulus inquit Rom. 5. Tribulatio patientiam efficit, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Cum videt Paulus exultari se precantem in naui, & seruari omnes, quanquam fracta naui, agnoscit præsentiam Dei, & hoc testimonio fides fit ardentior & firmior, & accenditur gratiarum actio. HARVM causarum cognitione, nos quoq; fidem exerceamus in petitione corporalium bonorum. Exerceamus & gratiarum actionem. Et quanquam oportet singulis paratos esse ad obœdientiam in calamitatibus, tamen sciamus in hac precatione duo obiecta comprehendenda esse. Oramus pro toto corpore Ecclesiæ, & pro nobis ipsis. Petimus ne bellis tota Ecclesia deleatur, ac pro vniuerso cœtu certo impetramus. Quanquam ratem non semper singulis tollitur malum, tamen mitigatio impetratur, vt orantes pro Dauidis exercitu, primum totum exercitum orabant seruari, idq; impetrabant: Deinde singuli ad obœdientiam parati erant, si dimicantes interficerentur, sed tamen sibi mitigationem impetrabant, vt multi seruarentur, aut certe consolationem Deo haberent. Vt Ionathas quanquam interficitur, tamen prius oratus & confirmatus est à Deo, & vincit ea pars tandem, quam ipse optabat superiorem esse. Hæc dixi, vt in his precationibus discamus complecti non nos tantum, sed totam Ecclesiam, & totas politias, & de his exercitijs homines sæpe commonefaciendi sunt.

EXPOSVIT discrimen veteris & noui Testamenti, quod in Ecclesia recte intelligi valde vtile est. Postremo autem hoc monendus est lector, vt politia Mosayca funditus deleta est, ita ceremoniæ & forenses leges, quæ non sunt præcepta naturalia, abolitæ sunt. Nec magis ad nos pertinent, quam leges Solonis. Sed vt natura hominis manet, ita manent naturalia, quale est, Ne cognati in primo & secundo gradu connubia contrahant. Et inter naturalia Decalogus est, qui est principua pars legis, propter quam cætera constituta sunt. Voluit autem Deus promulgationem fieri decalogi illustri testimonio, vt extaret clara vox iudicij diuini aduersus peccata totius generis humani.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ni. Ideo tantis miraculis populus ex AEgypto eductus est, & tot annos mirabiliter in deserto defensus, vt cõspiceretur præsentia Dei, & hæc miranda facta omnia, testimonia essent vocis decalogi, quæ non est abolita, sed est æternum & immutabile iudicium Dei aduersus peccata. QVOD enim confugientibus ad Christum remittuntur peccata, nõ propterea Deo peccatum placet, sicut placet esus carnis illæ, cui tunc interdictum erat. Manet hæc vox, & est æterna: Non Deus volens impietatem tu es: Sed ingentem iram suam effudit in filium, qui pro nobis intercessit, & persoluit pœnam. Hoc pretio intercedente recipimur. Qui autem non confugiunt ad hunc Filium, perpetuo manent condemnati voce legis, & pereunt. Hæc alias copiosius exponemus. CAETERVM etsi ceremoniæ Leuiticæ abolitæ sunt, tamen continent imagines de multis Christi beneficijs, sed dextre explicandæ sunt. Nam praua imitatione legis Mosaycæ multi errores immersi sunt. In lege honorificentissime institutus est ordo Sacerdotum, præpositus summus sacerdos, aliæ familiæ sacrificijs, aliæ aliis tribus destinatæ sunt. Hi ad tabernaculum seu templum certis ordinibus præsto erant, docebant, sacrificabant, dijudicabant controuersias doctrinæ, versabantur in studijs, Deniq; nihil hoc collegio in toto genere humano pulcrius & venerabilius fuit. Etsi enim sæpe multi horum erant impij, & postremo tempore Pharisæi & Sadducæi: tamen quia Deus familiæ sacerdotum promissionem dederat, semper aliqui fuerunt, qui piæ manserunt, vt Ieremias, & postea Simeon, Zacharias, & alij multi. HOC exemplum collegij omnium toto orbe terrarum pulcerrimi, certe significat in Ecclesia semper fuisse & futurum esse ministerium vocis diuinæ, per quod Deus est efficax, & imperium æternam: Monet item, hoc ministerium reuerenter colendum esse. Sed principalis functio est huius collegij, proponere Euangelium, vt Malach. 2. dicitur, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requiritur ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Sed autem quondam Ethnici reinuerunt ceremonias Noë, Sem & Abraphet, amissa doctrina: sic indocti vltimis temporib. finxerunt de imaginem sacerdotij Leuitici regnum pontificium, in quo obscurata Euangelij, dederunt pontifici imperia, & potestatem leges condendi de nouis cultibus, & vt alluderent ad sacrificia Leuitica, verterunt cœnam Domini in sacrificium certi ordinis, quod finxerunt prodesse viuis & mortuis, ex opere operato, id est, sine bono motu vtentium. Hæ deprauationes & κακοζηλίαι reprehendendæ sunt, & quæratur quis tunc fuerit pius vsus sacrificiorum, & quid vere significent.

MVLTAE sunt dulces significationes in ceremonijs, quæ admonent de magnis rebus admonent, sed cauendum est ne aberret interpretatio. Pulcerrima imago est Ecclesiæ omnium temporum, Arcam

ctæ sanctæ sanctorum, quæ vocabatur Arca fœderis. Pri-
mo igitur appellatio Arcæ fœderis, significat illum tantum esse po-
pulum Dei, cum quo expresso verbo pactum fecit. Amisso igitur ver-
bo, populus ille desinit esse Ecclesia Dei, & singuli ita tantum fu-
erunt membra Ecclesiæ, cum illud pactum fide amplectimur, &
si in hanc arcam nos includimus, in qua non parietes contem-
pti sunt, sed hæc appellatio fœderis, videlicet quæ monet Deum
nobiscum fecisse pactum, nos receptos esse à Deo. Vides igitur hac
ista appellatione significari, eam esse Ecclesiam, quæ fœdus, id est,
verbum Dei amplectitur. Deinde in arcam collocatæ sunt
tabulæ Decalogi, quo significatum est, Ecclesiam semper oportere cu-
stodem esse ipsorum librorum Propheticorum & Apostolicorum, in
quibus Deus se patefecit. Vbi igitur hi libri non sunt, ibi Ecclesiam
Dei esse impossibile est, ac seruatur Arca propter hos libros. Sic sem-
per aliqui cœtus seruabitur, qui erit custos horum librorum. Ita
primum professio & libri custodia significatur, vt ad huius libri con-
seruationem & lectionem inuitemur. Deinde significatur, qualis sit Ec-
clesia Dei distincta à reliquo genere humano. In mentib. huius cœ-
tus lucet agnitio Dei tradita in verbo, & incoata est obœdientia, &
illa erit integra. Talis erit populus æternus Dei, tenens in mentibus
& in natura instaurata inclusum Decalogũ: Ardebit dilectione Dei
toto corpore, tota anima, sine vitiosis appetitionibus. Ter-
tio. Arca tegebatur tabula aurea, quæ vocabatur propitiatorium.
Hac appellatione significatum est, Ecclesiam tegi aduersus iram &
horribilem iudicium Dei, mediatore Christo, qui, quia est Propitia-
tor, Deus parcit nobis, recipit nos, ac seruat nos. Sine hoc vmbracu-
lo natura hominum opprimeretur magnitudine iræ Dei. Ad-
dita est autẽ promissio de Propitiatorio, Exod. 25. Inde Deum lo-
cuturum esse, ibi exauditurum esse. Ideoq; hæc tabula nomen habuit
Propitiatorij, quia Deus eo loco voluit inuocari, & ad hunc locum al-
legere populum, ita ne alijs locis nouæ arcæ, noua templa conderen-
tur. Congruit autem typus. Vt enim propitiatorium est sedes Dei;
ita Christus vere sedes est Dei, quod in Christo vere est diuina natu-
ra. Ad hunc alligata est Ecclesia, non exaudimur nisi propter ipsum;
vt scriptum est: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit
vobis. Quare inuocantes sine agnitione, & sine fiducia Christi, repel-
lamur à Deo, vt omnes ignari Euangelij. Svpra hanc se-
dem sunt duo Cherubin, alas iungentes, & sese contuentes. Hi
significant ministerium doctrinæ in vtroq; Testamento, & sunt iun-
ctæ alæ, & facies se mutuo contuentur, vt consensus doctrinæ signifi-
cetur. Eadem est vox Prophetarum & Apostolorum de peccato, de
liberatione per Christum, de vita æterna, deniq; de vera agnitione
Dei;

Dei, & vero cultu Dei: Et tota illa pompa sacrificiorum veterum, significat vnum sacrificium filij Dei, qui pro nobis victima factus, sustinuit iram Dei, effusam in se, quasi ipse peccata nostra admisisset. Huius iræ, doloris, confusionis, ignominiæ, humilitatis magnitudinem, nulli Angeli, nulli homines eloqui possunt, sed tamen [illegible] mentes sunt ad tantæ rei cogitationem. Ac rursus admonet [illegible] Cherubin, non esse Ecclesiam, vbi non est doctrinæ Prophetica, Apostolicæ ministerium. Vectes & baculi significant etiam [illegible], doctores, & scholasticos. Etsi autem hoc nostrum munus [illegible] est, & longe infra impiorum gubernationem collocatum: tamen [illegible]mus Deo gratum esse, ac necessarium generi humano, & à Deo [illegible]biliter inter ingentes procellas defendi & seruari. Plenum est [illegible] veræ dignitatis, ac nosipsi muneris magnitudinem cogitantes, [illegible] functionem nostra diligentia, patientia, modestia studeamus, [illegible] uersus pericula sustentemus nos promissionibus: Ecce ego vobis[illegible] sum vsq; ad consummationem sæculi. Item: Supra hanc petram [illegible]ficabo Ecclesiam meam, & contra eam non præualebunt portæ [illegible]rorum. ETSI autem sumus, vt Paulus inquit, vasa testatea [illegible]mines miseri, infirmi, egeni, non florentes opibus, tamen [illegible] legatione pro Christo, vt inquit Paulus: quam certe Deus defendet, sicut in ipsa multorum Prophetarum & Apostolorum vocatione [illegible]clarauit, hoc munus sibi curæ esse. Quantis miraculis vocauit [illegible]saiam, Ieremiam, Iohannem Baptistam, Paulum? Hæc non [illegible] acciderunt, nec propter illos tantum, sed testimonia sunt vtilia [illegible] Ecclesiæ, quæ ostendunt Euangelium vere esse vocem Dei, & Deo [illegible]ræ esse suos ministros. Hæc satis sit admonuisse de ceremonijs Leuiticis, vt studiosi cogitent typos fuisse rerum magnarum, & ad [illegible] interpretationem opus esse vera Euangelij cognitione. PA-STREMO, etsi leges forenses nihil ad nos pertinent, tamen in genere admonent Deo placere vitam politicam, contractus, ordinem [illegible]gistratuum, iudicia, pœnas sceleratorum, ac ostendunt pios debere [illegible]talibus officijs exercere fidem, confessionem, patientiam, dilectionem: Nam, vt supra diximus, ante hæc opera politica, fundamentum teneri necesse est, videlicet noticiam promissionis, ac fidem, [illegible] incoatam obœdientiam Decalogi. ET quia politia Mosaica optima idea & forma est politiæ, in hoc naturæ deprauatæ statu, [illegible]dentibus gubernatoribus vtile est hanc formam considerare, [illegible] Ethnicæ in duabus rebus fuerũt negligentiores, in puniendis blasphemijs, & prohibendis vagis libidinibus. At lex diuina grauissimas [illegible]nas constituit in cultores idolorum, blasphemos, impios doctores. Item, in pollutos vagis libidinibus. Voluntas igitur Dei de his [illegible]ctis in lege diuina, à sapientibus gubernatoribus considerandis.

DE DISCRIMINE PECCATI MORTALIS ET VENIALIS.

IT Paulus inquit: Ego aliquando sine lege viuebam, id est, non sentiebam me à lege accusari, non expauescebam, non sentiebam iram Dei aduersus peccatum, non cogitabam quanta res sit peccatum, aut ira Dei: Ita maxima pars hominum secura est, ac ne leniter quidem cogitat, quanta res sit peccatum, quanta res sit ira Dei. Cum tamen pœna primi lapsus, & cum tantæ calamitates totius generis humani, nos quotidie admoneant de magnitudine iræ Dei. Deniq; cum Christi intercessio & mors sit testimonium, serio & vere Deum irasci peccato. His testimonijs aliquantum mouentur corda piorum, qui iræ magnitudinem aliqua ex parte sentientes petunt mitigationem pœnarum, vt: Domine ne in furore tuo arguas me. Itē Abacuc: Cum iratus fueris Domine, misericordiæ tuæ recordaberis. Item: Ieremias: Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, non in furore tuo, ne ad nihilum redigas me. Tales aliquo modo intelligunt discrimen peccati venialis & mortalis. Homines securi, ebrij voluptatibus, non intelligunt hoc discrimen, ideo & multi scriptores in hoc loco hallucinati sunt. ETSI autem magnitudo iræ Dei verbis describi non potest, tamen discendi causa teneantur hæ definitiones. Peccatum mortale in genere est defectus, vel inclinatio, vel actio contra legem Dei, offendens Deum, non remissa, sed iram Dei, & æternas pœnas promerens. Sunt igitur in non renatis peccata mortalia ipse morbus originis, & omnes vitiosi affectus, & omnes prauæ actiones. Est autem magna est virtus Pomponij Attici, aut Senecæ, non volunt cuiquam nocere, imo multis benefaciunt, non polluunt se libidinibus, non sunt defraudatores in contractibus, tamen mentes dubitant de prouidentia, nec inuocant Deum, sed potius fremunt aduersus Deum, cum vident in tanta confusione vitæ sæpe negligi bonos. Hæc caligo in corde magnum peccatum est, quod tamen homines contemnunt. Cum autem corda auersa sunt à Deo, virtutes etiam talium non remanent, non polluuntur, nec recte reguntur. Benefacit Atticus, sed non propter Deum. Alexandri fortitudo vere erat donum Dei, & excellens virtus, & res quas gerit, adiuuantur à Deo. Sed Alexander ipse non habet hunc finem propositum, vt Deo seruiat, vt sua gubernatione propagetur vera de Deo noticia: Imo nec vere credit suam manum in præliando a Deo gubernari, sed existimat casu & sua virtute res Macedonicas crescere. Ideo negligens Deum, postea sese nimium admiratur, vult se coli vt numen, interficit amicos, à quibus arbitratur se non satis magnifieri, ruit in libidines flagitiosas. Hæ labes

ostenderunt, quale fuerit antea cor immundum. Ergo immundicia cordis & virtutes polluebat, & postea genuit manifesta scelera.

QVANQVAM autem Nero & Epicurus multo atrocius peccant quam Cato, tamen vtriq; sunt oppressi peccatis mortalibus horrendis, & ira Dei æterna. Nec necesse est in non renatis quærere discrimen peccati mortalis & venialis: quia omne quod non est ex fide, peccatum est. Cato est sine luce vere inuocante Deum, fugit Deum, fremit aduersus eum, cum videt se in caussa (vt videtur) iustitiæ negligi, hic prorsus ei omnis de Deo persuasio elabitur. Quare omnes actiones eius sunt damnatæ. Sed de renatis necesse est quæri, quibus beant peccata venialia, & qui eorum lapsus dicantur mortalia peccata. QVANQVAM igitur renati, in quibus accensa est agnitio Christi, fides & vera inuocatio, & incoata est obœdientia, sunt ad placent Deo, & habent Spiritum sanctum: tamen in eis adhuc in vita manet ingens infirmitas, videlicet caligo in mente de Deo, & voluntatis ac cordis praua inclinatio, & multi vitiosi affectus. Inuenerunt in animum prauæ dubitationes de Deo, fiducia, timor, dilectio, & aliæ virtutes omnes multo languidiores sunt quam esse debebant, interim nosipsos pluris facimus quam oportuit, & alimus in nobis superbiam & fiduciam nostri, & hac superbia & fiducia nostri, mouemus interdum incaute, non mouenda. Vt Iosias pius & sanctus rex, bellum intulit AEgyptio offerenti pacem: & incenduntur sancti sæpe iniustis odijs, flammis iracundiæ & libidinum, quibus tamen repugnant. Sunt item ignorantiæ & omissionis peccata plurima in sanctis, sicut clamitat Dauid, Delicta quis intelligit? Nulla est enim functio vel Ecclesiastica, vel politica, vel œconomica, cui hæc humana infirmitas par esse possit. HAEC mala in renatis sunt contra legem Dei, vt Paulus testatur Roman. 7. & quanta sit deformitas, quanta magnitudo horum malorũ, pij in veris doloribus aliquo modo agnoscunt. Sed quia persona accepta est, accensa agnitione Christi, & fide in corde, & donato Spiritu sancto, & aliquo modo infirmitatem agnoscit & deplorat, & expauescit agnitione iræ Dei aduersus peccatum, & petit condonationem, & repugnat primis incendijs, fiunt huic personæ hæc mala venialia peccata, id est, condonata, ita vt non excutiant Spiritum sanctum & fidem, ac maneat persona in gratia. Hæc clare docet Paulus Roman. 8. Nulla nunc condemnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant, id est, etsi sunt in eis peccata, infirmitas illa quam dixi, & vitiosi affectus, tamen persona accepta est, & damnatio remota est, sicut & supra inquit: Non estis sub lege, sed sub gratia. QVOD vero dicitur, nihil esse peccatum nisi voluntarium, caliginem, dubitationem, omissiones, subitos affectus præcurrentes iudicio & assensui, non esse voluntaria. Hæc cauillatio

falsa

refutari potest. Nam dictum illud, Nihil esse peccatum nisi sit voluntarium, de iudicio ciuili loquitur, non de iudicio legis diuinæ. Caligo in mente, dubitationes, omissiones magnæ & multæ, non cohibitæ, & multæ subitæ flammæ sunt peccata, etiamsi non sunt voluntaria. Sicut Paulus inquit: Quod nolo malum hoc facio. Et de eadem loquitur Iohannes, inquiens: Si dicimus nos non habere peccatum, mendaces sumus. Loquitur enim de infirmitate & vitiosis motibus in renatis, non de lapsibus eorum qui contra conscientiam, id est, volentes indulgent prauis affectibus. SIC & Paulus discernit peccata eorum qui manent in gratia, & aliorum qui effundunt gratiam. Rom. 8. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: Sed si spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis, id est, si prauis cupiditatibus obtemperauerit voluntas, auertens se à Deo, cum sciens & volens ruit contra mandatum Dei, abijcit pœnitentiam, timorem Dei, & hanc fidem, quod placeat Deo, fauciat animum ne possit inuocare Deum, amissa gratia & Spiritu sancto iterum ruit in mortem, hoc est, accersit sibi iram Dei, & pœnas æternas, vt Adam & Eua suo lapsu amiserunt gratiam, & sibi horribilem iram Dei accersiuerunt. Sed si spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis: Vocat corporis actiones, vitiosæ naturæ prauos motus & negligentias. Tunc autem inquit nos victuros esse, id est, retinere gratiam & Spiritum sanctum, si vitiosis illis motibus repugnemus, & hic gradus magis perspicue declaratur in alijs locis, vbi præcipitur vt sit in renatis iustitia bonæ conscientiæ. 1. Tim. 1. Finis mandati est dilectio ex corde puro, conscientia bona, fide non ficta. TVNC ergo repugnamus, quando cauemus ne scientes & volentes assentiamur vitiosis motibus, ac indulgeamus. Est in nobis assidua caligo, & hanc deploramus, sunt impetus multi vitiosi, vel præcurrentes voluntatem, vel simul cum aliquantisper rapientes, vt Paulus inquit, Se captiuum duci à peccato in membris. Hic si repugnas, nec contra conscientiam obtemperas, retines gratiam & Spiritum sanctum. Hæc nihil habent perplexitatis, nec opus est subtiliter & Stoice metiri gradus consensus. Rapitur enim infirma voluntas, priusquam animaduertas, sed illud spectandum est, quod facile intelligi & iudicari potest, ne sciens indulgeas, sed vt repugnes, & addit Paulus, Spiritu, id est, veris motibus pœnitentiæ, timoris ac fidei, expauescat voluntas cogitatione iræ Dei, deploret infirmitatem, metuat insidias Diaboli, condonationem petat propter Christum, petat & auxilium Spiritus sancti, promissiones reuocet in memoriam, & tanquam ad magnum prælium se præparet, non admittat illecebras, sed fortiter eas repellat, occasiones vitet. Habent renati Spiritum sanctum, hunc non conturbent alendis & accendendis prauis motibus, sed sciant datum

esse, vt nos regat, qui quidem vult nos regere & adiuuare, si ipsi non expellamus eum, sed repugnemus vitiosis motibus. Ideo dictum est, 2. Cor. 6. Adhortamur vos, ne frustra gratiam Dei acceperitis. Poterat Dauid retinere Spiritum sanctum, & ab eo adiutus fuisset, nisi volens eum excussisset, & volens aluisset incendium in animo suum.

PLVRIMA exempla summorum virorum proposita sunt, qui securitate lapsi sunt, & pœnas sibi & posteris accersiuerunt, vt Adam, Eua, Aaron, Dauid, Salomon, & de toto populo dicitur: Sedit populus manducare ac bibere, & surrexit ludere, id est, cum essent ebrij & securi, obliti sunt Dei, & facti sunt negligentiores & petulantiores &c. Et notum est vsitatum dictum, Luxuriant animi rebus plenis secundis. Ac circuit Diabolus intentus in occasiones, vt incautos implicet lapsibus inextricabilibus. Texit enim longam telam, vides vno lapsu multa mala secutura esse, vt ex lapsu Adæ, Dauidis, Salomonis, quanta moles peccatorum & calamitatum secuta est? Hæc exempla, & quotidianæ naturæ calamitates, semper nobis in conspectu sint, ac nos de horribili ira Dei aduersus peccatum admonent, & precatio pellat securitatem, sicut inquit Salomon: Beatus qui semper est pauidus. Item: Orate, ne intretis in tentationem. Etsi igitur morbi hærentes adhuc in renatis in hac vita, & vitiosi affectus, non sunt leuia aut contemnenda mala, vt caligines & dubitationes multiplices de Deo, carnalis securitas, errantes flammæ libidinum & odiorum, multa magna errata ignorantiæ non affectatæ, & combinis non affectatæ: nec sunt tantum ἀταξίαι præter Legem Dei, vt Monachi finxerunt, sed vere sunt contra legem Dei, tamen donec manet in renatis bona conscientia & fides, manet etiam Spiritus sanctus. Neq; tamen fiducia nititur propria dignitate, sed Christo, & seruamus ex promissione nos in gratia esse propter Christum, ac repugnamus vitiosis motibus, & petimus condonationem. Sic retinetur inuocatio Dei, vt 1. Iohan. 3. dicitur: Cum cor nostrum non condemnat nos, fiduciam habemus erga Deum, & quod petimus, accipiemus, quia mandata eius seruamus: hoc est, credimus in Christum, & retinemus bonam conscientiam. Necesse est autem & hoc sciri, conscientiam oportere regi verbo Dei. DIXI de venialibi peccatis. Sed cum hi qui fuerunt renati, scientes & volentes violant Legem Dei, & cum amplectuntur impias opiniones, aut stabiliunt eas sua approbatione, aut indulgent odijs, ambitioni, flammis libidinum, auaritiæ aut externis factis ruunt contra Legem Dei, vt Dauid rapiens alienam coniugem, & astute maritum interficiens. Hæ actiones contra conscientiam, sunt peccata mortalia, quæ admittens, amittit gratiam, fidem, & Spiritum sanctum, & accersit sibi iram Dei, ac nisi resipiscat ad Deum conuertatur, abijcitur in æternas pœnas, & quia contra

retinens propositum peccandi, contemnit aut fugit Deum, non
Deum inuocare. TESTIMONIA manifesta hæc sunt.
f. 5. Hoc scitote, quod omnis scortator, aut impudicus, &c. non
hæreditatem in regno Dei. Nemo vos decipiat vanis sermoni-
propter hæc venit ira Dei aduersus inobœdientes. Clare dictum
Deum irasci talibus, donec retinent voluntatem talia faciendi.
EZECH. 33. Cum recesserit iustus à iusticia sua, & fecerit ini-
quitatem, morietur in ea, & cum recesserit impius ab impietate sua,
fecerit iudicium & iusticiam, viuet in ea. EODEM modo
intelligantur & hæc dicta, 1. corinth. 6. Nec scortatores, nec adulte-
ri, nec idololatræ, &c. possidebunt regnum Dei. GALAT. 5.
Manifesta sunt opera carnis, adulterium, scortatio, idololatria, &c.
De his prædico vobis, quod qui talia agunt, regnum Dei non posside-
bunt. Ideo autem vocat manifesta opera, quia de eis conscientia faci-
enti certo iudicare potest ex lege Dei, & scit Deo displicere malum
propositum. Item 1. Iohan. 3. Nemo vos decipiat, qui facit iusticiam,
iustus est: Qui facit peccatum, ex Diabolo est. Præterea manifestis-
simum est, Euangelium postulare bonam conscientiam. 1. Timoth. 1.
dicitur: Dilectio ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta.
Et in eodem capite: Milita honestam militiam, retinens fidem, & bo-
nam conscientiam. Et 2. Cor. 1. Hæc est gloriatio nostra, testimoni-
um conscientiæ nostræ. Et ad Galat. 6. Vnusquisq; opus suum pro-
bet, & sic apud sese gloriationem habebit, & non ab altero, id est,
unusquisq; curet vt suum opus recte faciat, sic habebit apud se gloria-
tionem, id est testimonium & approbationem propriæ conscientiæ,
quæ vnicuiq; necessaria est, nec aucupabitur opinionem glorioſam
ex aliorum reprehensione, nec pendebit ex alienis tantum iudicijs.
1. Pet. 3. Bonam conscientiam habentes. ITEM, Impossibile
est, hominem retinentem propositum peccandi, placere Deo, quia
clare dicitur: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur
& viuat. Iuramentum ad vtrunq; referatur, ad conuersionem, & ad
reconciliationem. Non igitur placet lapsus, donec retinet proposi-
tum peccandi. IDEM docet dictum Iesaiæ vlt. Ad quem respi-
ciam, nisi ad contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et
cap. 57. Habitans cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiri-
tum humilium, & viuificet cor contritorum. O dulcem consolatio-
nem & promissionem infigendam intimis pectoribus, sed pertinen-
tem ad eos qui expauescunt, hoc est, non retinent propositum peccan-
di, sed metuunt iram Dei. POSTREMO hæc duo impossibile
est simul existere, malam conscientiam, id est, propositum peccandi:
& fidem, quæ est fiducia misericordiæ Dei propter Christum promis-
se. Quia habens propositum peccandi contemnit aut fugit Deum,

non accedit ad Deum: At fiducia misericordiæ accedit ad Deum, pontifice Christo. Experiuntur sauciatæ conscientiæ, se ab inuocatione horribiliter depelli, & mergi vel in contemtum Dei, vel in desperationem. Ideo inquit Paulus: Quod non est ex fide, peccatum est, id est, res damnata à Deo. Multi autem exposuerunt hoc dictum sic, Quod non est ex fide, id est, quod est contra conscientiam, vel quod non est ex fide, id est, quod fit contra legem Dei, peccatum est. Solum sciamus & Legem & Euangelium comprehendi. Sit opus consentiendum legi Dei, & simul accedat fides, id est, fiducia misericordiæ propter Christum promissæ, vt in Nicodemo non est malum propositum, sed tamen ante conuersionem fides deest, id est, fiducia misericordiæ Dei propter Christum promissæ, qua statueret sua facta Deo placere.

Ex his omnibus perspicuum est, discernendos esse lapsus contra conscientiam, ab infirmitate & vitijs, quæ hærent in Sanctis, hoc discrimen in Ecclesia retineri necesse est. Paulus vocat peccatum regnans seu dominans. Etsi autem non litigo de vocabulo, tamen aliquid lucis addit collatio appellationem. Est enim singularis emphasis in vocabulo, Peccatum dominans, atrocitas & efficacia peccati describitur, quod, cum non repugnamus, dominatur, id est, gignit effectus horribiles, cumulat scelera, & alijs alia addit, ac subinde maiores ruinas trahit, & maiorem iram ac tristiores pœnas meretur, & in æternum exitium reos impellit, vt Saul cum fuisset donatus Spiritu sancto, & ornatus eximijs virtutibus, & insignibus victurijs, non retinuit hoc decus, sed æmulationi succubuit. Huic affectui primum facile erat resistere, sicut Aaron repressit similes flammas. Sed Saul furorem alit, peccatum igitur dominans impellit eum primum, vt interficere Dauidem conetur, auellit eum à Deo, & excitat multiplices furores: Ruit iratus Saul, & sacerdotes interficit, auget igitur iram Dei peccatum dominans, & late sæuiens. Quare Deus & ipsum, & exercitum eius, & filium Ionatham, virum sanctum, obijcit hostibus trucidandos. Hæc omnia complectitur tristissima appellatio Peccati dominantis. Apparet autem Paulum sumsisse hanc formam loquendi ex Gen. cap. 4. vbi breuis concio recitatur, quæ tamen summam doctrinæ legis complectitur. Primum de iudicio Dei concionatur: Si bonus fueris, eris acceptus: Sin autem malus, peccatum tuum cubabit donec reueletur. Sub te sit appetitus tuus, & tu domineris ei. De multis magnis rebus hi pauci versiculi concionantur. Primum docent, ita placere externos cultus, si cor sit iustum. Deinde peccantibus pœnas minantur, & monent de mora, ne securitas confirmetur, quia pœnæ differuntur. Ac significat futurum iudicium post hanc vitam, & mira est descriptio. Totius mundi prophana securitas vno verbo significata est, Peccatum cubabit, sed

quiescet,

ret, sed donec reueletur. Peccatum Iudæ cubabat, donec sentiat pœnam. Deinde sequitur præceptum: Sint sub te appetitiones prauæ, & tu domineris. Hic significat, manere in hominibus malas appetitiones, sed repugnandum esse, & Deo hanc obœdientiam placere, cum in agnitione ipsius repugnamus peccatis. Econtra ijci à Deo illos qui sinunt dominari peccatum. IVXTA hanc concionem & Paulus Roman. 6. inquit: Peccatum nobis non dominabitur. Etsi sunt acres impetus, magna dubitatio, odiorum & aliarum cupiditatum incendia, &c. tamen nunc non dominentur, id est, vt ipse interpretatur, non obœdiamus eis. Cum vero dominantur, abstrahunt a Deo, & postea in varia scelera impelluntur, & pœnas in hac vita & postea accersunt. Quod igitur vsitate dicitur peccatum mortale, seu (vt Nazianzenus nominat) φονικὸν, id perspicue vocari potest regnans seu dominans peccatum. NEC opus est hic afferre disputationem de electione. Nos enim iuxta verbum Dei, in quo voluntatem suam expressit Deus, iudicare debemus. Non est quærenda alia voluntas extra verbum Dei, & exemplum primorum parentum perspicue ostendit. etiam electos labentes contra conscientiam, amittere gratiam, & effundere Spiritum sanctum. Certum est enim Adam & Euam amisisse gratiam, & illam præstantiam donorum quam habuerunt: Ideo enim posteri nascuntur filij iræ, id est, alieni à gratia, & afferentes caliginem de Deo, & auersam voluntatem à Deo, & multiplicem contumaciam, imo magnitudo pœnæ lapsus Adæ monet, quanta res sit ira Dei, quanta mala post vnum lapsum sequantur, ac de multis partibus doctrinæ in Ecclesia, omnium temporum, maxime insignes & illustres admonitiones, in historia Adæ proponi sciamus. NON igitur nobis ipsis blandiamur, nec extenuemus lapsus, sed agnoscamus Deum vere irasci peccato, & proponamus nobis dicta, quæ citaui, quæ de ira, de iudicio Dei, & de pœnis concionantur, vt dictum est: Propter hæc venit ira Dei aduersus inobœdientes. Expauescant animi, & abijciant propositum peccandi, & ad Deum redeant, iusiurandum illud cogitantes: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Cogitemus Adæ, Aaronis, Dauidis, & Manassæ lapsus, pœnas & conuersiones, deploremus ingentem imbicillitatem humanæ naturæ, & simus vigilantiores aduersus illecebras & Diaboli insidias, meminerimus singula peccata mereri subitam mortem, sicut sæpe adulteri & homicidæ in ipso facto subito interficiuntur, & tamen immensa misericordia Dei nobis concessum esse spacium, vt ad Deum redire possimus, vt dulcissime dicitur Iesa. 30. Propterea expectat Dominus, vt misereatur vestri. Et in Luca idem significat parabola de Ficu.

NON abutamur hac tanta bonitate, sed lapsi accusemus nos vero gemitu, vt Dauid inquit, Peccaui Domino, & intueamur Mediatorem filium Dei, & fiducia Mediatoris redeamus ad Deum, rursus inuocemus, petamus nobis ignosci, nos recipi & sanari, &c. Capiemus illam dulcissimam vocem: Gaudium est in cœlis de vno peccatore resipiscente. Audiamus & vocem Euangelij, qua cum piam in Ecclesia recipimur, confirmamur hoc ipso testimonio, vt firmiter tuamus recipi lapsus: Ac veniat in mentem testimonium vniuersæ Ecclesiæ, quæ semper recipit lapsos, vt hoc testimonium aduersus tharos allegauit Petrus Alexandrinus Episcopus. Denique vtilem doctrinam de pœnitentia intenti cogitemus, quæ de rebus nostris pios admonet, & disputationes de electione seponamus.

POSTREMO & hoc adijciendum est, cum dicimus, peccata mortalia esse lapsus contra conscientiam, complectimur etiam peccata ignorantiæ affectatæ, & omissionis affectatæ, vt vitæ impugnemur. Hanc enim volentes accersimus, seu confirmamus, vt qui nolunt discere Euangelium, cum hac voce, HVNC AVDITE, torqueat humano Deus præceperit, vt Christum audiamus, & quidem spargendum Euangelium inter omnes Gentes, & addiderit testimonia non obscuritia. HABENT igitur peccatum mortale omnes ἄθεοι, Turci, Iudæi, & alij damnantes Euangelium, etiamsi fatentur se nec didicisse, nec intelligere. Talis erat inscitia Pharisæorum, quibus inquit Christus: Si cæci essetis, peccatum non haberetis, nunc dicitis vos videre, ideo manet peccatum vestrum. ERANT & cultus idolorum apud Ethnicos affectata ignorantia, quia volentes amiserant & abiecerant doctrinam, & non quærebant eam rursus in Ecclesia, & receperant furores manifeste pugnantes cum naturali notitia, qua monstrat vnum esse Deum, nec colendum esse Deum obscœnitate, vt apud illos erant Bacchanalia, & alia turpia sacra. De affectata omissione inquit Paulus: Væ mihi si non euangelizem. Et Matth. 25. Inutilem seruum eijcite in tenebras, quæ foris sunt. Hanc tristissimam comminationem, in sua quisq; vocatione consideret. Etsi enim manent multa ignorantiæ, & omissionis non voluntariæ peccata in renatis, vt in Apostolis ante Pentecosten multa erant: tamen est in vocatione voluntas, seu studium recte faciendi, & pleraq; recte facimus. Hunc gradum constituit Paulus: Primum fatetur 2. Cor. 3. humanas vires non esse pares ministerio Euangelij. Non sumus, inquit, idonei per nosipsos cogitare aliquid, scilicet, de explicatione doctrinæ, aut consiliorum felicium in gubernatione, aut sententiarum in iudicandis controuersijs, & omnes sapientes in qualibet quamuis exigua functione, tamen se sæpe hallucinari experiuntur. Paterfamilias sæpe male cauet liberis præter expectationem. Ita

1. Corin.

Timoth. 4. inquit: Hoc flagitatur in ministris, vt sint fideles, hoc est habeant voluntatem fidelem recta faciendi, non indulgeant otio, sed discant, laborent mediocriter, & faciant non aliena, sed suis operis: Nam sedulitas fugit vtrunq; vitium, ignauiam & περιεργιοσύνην.

DE ECCLESIA.

SEmper in conspectu sit omnibus hoc Pauli dictum: Quos elegit, hos vocauit. Quotiescunq; de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Nam neq; inuocari, neq; agnosci Deus aliter vult, quam vt se patefecit. Nec alibi se patefecit, nisi in Ecclesia visibili, in qua sola sonat vox Euangelij. Nec alium fingamus Ecclesiam inuisibilem & mutam hominum, in hac vita tamen viuentium, sed oculi & mens cœtum vocatorum, id est, professorum Euangelium Dei intueantur, & sciamus oportere inter homines publice sonare Euangelij vocem, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum. Sciamus oportere ministerium Euangelij publicum, & publicas congregationes esse, vt Ephes. 4. dicitur, & ad hunc cœtum nos adiungamus. Simus ciues & membra huius visibilis ecclesiæ, sicut præcipit Psal. 25. Dilexi decorem domus tuæ. Et Psal. 83. Quam dilecta tabernacula tua Domine. Hi & similes loci non de idea Platonica, sed de visibili Ecclesia loquuntur, in qua sonat vox Euangelij, & in qua ministerium Euangelij conspicitur, per quod patefecit se Deus, & per quod est efficax. NEC laudemus errones, qui vagantur, & ad nullam se Ecclesiam adiungunt, quia nusquam inuenitur talem ideam, in qua non desideretur aliquid in moribus aut disciplina: sed quæramus Ecclesiam, in qua articuli fidei recte docentur, & non defenduntur idola, & ad hanc nos adiungamus. Hanc doctrinam audiamus & diligamus, & nostram inuocationem & confessionem ipsius precibus & confessioni aggregemus. Sic Cyrus, & alij pij inter Ethnicos, etsi non erant Hierosolymis, tamen publica precationi erant in cœtu vocatorum, audiebant vocem & ministerium Euangelij, erant ciues & membra visibilia Ecclesiæ visibilis, inuocationem & confessionem suam coniungebant cum Prophetis, & toto cœtu piorum, qui erat in Hierusalem, vbi erat præcipua ministerij sedes. HAEC sæpe multumq; cogitanda sunt, vt discamus quid sit Ecclesia Dei, & vbi sit, quomodo Deus agnoscendus sit, & nos vere ad Ecclesiam adiungamus, & fouere eam discamus, ne fiant dissipationes. Nam vbi nullæ sunt congregationes, vox Euangelij conticescit, vt tyranni Mahometici in multis locis omnia templa deleuerunt,

runt, & nullas congregationes fieri, ne quidem suorum, permittunt. Tales Diabolicas vastitates & dissipationes, intelligamus ingens & summum malum esse. Ideo & Deum oremus, vt seruet suos cœtus, & nosipsi omnibus eos officijs foueamus. SIT autem hæc definitio: Ecclesia visibilis est cœtus, amplectentium Euangelium Christi, & recte vtentium Sacramentis, in quo Deus per ministerium Euangelij est efficax, & multos ad vitam æternam regenerat, in quo tamen multi sunt non renati, sed de vera doctrina consentientes. Vt Mariæ tempore erant Ecclesia, Zacharias, Simeon, Ioseph, Elisabeth, Maria, Pastores, & alij multi similes, qui de pura doctrina consentiebant, & audiebant non Saducæos, aut alios impios Pontifices, sed Zachariam, Simeonem, Hannam, Elisabeth, Mariam, & similes. Seruat enim Deus aliquas suas reliquias inter ministros, & [illegible] ministerium instaurat: Et inter hos auditores Zachariæ & Elisabethæ aliqui erant non renati, habentes delicta contra conscientiam, [illegible] tamen, quia de vera doctrina consentiebant, erant ciues & membra Ecclesiæ in hac vita. INTERIM vero Pontifices, Pharisæi & Saducæi, pugnantes cum verbo Dei, etsi tenebant gubernationem, tamen non erant membra Ecclesiæ, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit, &c. Sic Eliæ tempore erant Ecclesia, Elias, Elisæus, & eorum auditores, neq; erat Ecclesia sine ministerio. Erant enim ministri Euangelij Prophetæ ipsi, & erant aliqui pij sacerdotes eis adiuncti, fuit enim mediocris multitudo sanctorum, vt textus dicit: Reliqui mihi septem millia, &c. His admisti erant aliqui, quorum mores culpandi erant, qui tamen, quia de vera doctrina consentiebant, erant membra Ecclesiæ in externa societate, & functione ministerij. Interim vero sacerdotes Baal, & similes, qui defendebant impios cultus, non erant membra Ecclesiæ. Hæc historica exempla ideo scripta sunt, vt doceant discrimen veræ & falsæ Ecclesiæ.

QVOD autem in descriptione hæc verba recitata sunt: in quo cœtu Deus, per ministerium Euangelij est efficax, duæ sunt particulæ insignes non omittendæ, quoties Ecclesiæ definitio constituitur. Non enim fingenda est Ecclesia sine noticia aliqua promissionis de Christo, & sine ministerio, non est Ecclesia in eo cœtu, vbi nec noticia promissionis de Christo, nec vox, nec ministerium Euangelij: Illi non sunt membra Ecclesiæ, Aristides, Cicero, & similes, etiamsi habent excellentes politicas virtutes, quas Deus dat propter impios, tantisper dum vult genus humanum in hac vita manere. Quod autem necesse sit noticiam esse Christi in Ecclesia Dei, hæc dicta testantur.

IOHAN. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Qui non credit Filio, non videbit vitam, & ira Dei manet super eum. Iohan. 17. Sanctifica eos in sermone tuo, sermo tuus est veritas. 1. Cor. 1. Cum [illegible]

per sapientiam non cognouisset Deum in sapientia, placuit Deo stultam prædicationem saluos facere credentes. Roma. 10. Quomodo inuocabunt, si non credent? Quomodo credent, si non audierint? Ephes. 4. Christus sedens ad dextram Dei, dat alios quidem apostolos, alios Pastores, alios Doctores, & diserte iubet seruari ministerium Euangelij, vt non agitemur varijs doctrinarum ventis. Quemadmodum Ethnici, cum verbum Dei non audirent, inciderunt in horrendos furores, & finxerunt subinde alios Deos, & multa portenta, & multos prodigiosos cultus. Idem accidit hæreticis, Manichæis, Anabaptistis, &c. quia relinquunt verbum Dei.

SCIAMVS igitur, Ecclesiam Dei cœtum esse alligatum ad vocem seu ministerium Euangelij. Nec extra hunc cœtum, vbi nulla est vox Euangelij, nulla inuocatio Christi, esse vllos hæredes vitæ æternæ, sicut scriptum est: Non est aliud nomen in quo oporteat saluos fieri, &c. Ideo & Iesaias dicit cap. 8. Obsigna Legem in discipulis meis, id est, video quidem magnas tenebras secuturas esse, sed te Deus eos vt auditores Prophetarum serues, & in eis obsignes doctrinam tuam Prophetis traditam, ne verbum aut intellectus verus verbi extinguatur. Manent aliquæ Ecclesiæ reliquiæ, & hæ sunt hic cœtus, retinens verbum tuum incorruptum, quod à Prophetis acceperunt. Ideo addit, Ad legem & ad testimonium: Qui non dixerit iuxta verbum hoc, non erit ei matutina lux. Non enim apprehenditur voluntas Dei, nisi per verbum quod tradidit, & Deus ita vult agnosci & inuocari, vt ipse se patefecit. DEINDE & hoc additum est, quod Deus vere per hoc ministerium, id est, per vocem Euangelij auditam, dictam, cogitatam, sit efficax, moueat mentes Spiritu sancto, velit nos assentiri, adiuuet assentientes, & incoet in eis vitam æternam. Sic scriptum est Rom. 1. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Et 2. Cor. 3. Nouum testamentum est ministerium spiritus. Hæc continent salutarem doctrinam & consolationem, cum videlicet scimus vere præstari hoc ipso modo per verbum, promissionem æternæ vitæ. NEC imaginandum est, in Socrate, Platone, Xenophonte, Cicerone, & similibus fidem esse, quia est in eis quædam notitia legis de Deo. Hæc enim nondum est notitia de Christo. Ecclesiam autem simpliciter & prorsus alligata est ad promissionem de Christo. Inuocari nomen Christi super omnes oportet, & in omnibus qui sunt doctrinæ capaces, oportet esse agnitionem, inuocationem & confessionem filij Dei. Ac talis ab initio fuit Ecclesia, inde vsq; ab Adam post editam promissionē, cœtus alias maior, alias minor, qui audita, promissi Domini accepit remissionē peccatorū, & Deum vere inuocauit. POSTQVAM autem hoc constitutum est, oportere vt Ecclesia esse vocem Euangelij & ministerium, oriuntur deinde

quæstio-

quæstiones de personis: An Ecclesia alligata sit ad Episcopos, & eorum collegia, quæ dicuntur tenere ministerium. Item: An alligata sit ad ordinariam successionem Episcoporum & collegiorum.

RESPONDEO.

ECCLESIA ad ipsum Euangelium Dei alligata est, quod vt sonet in ministerio, Deus subinde excitat aliquos recte docentes, vt Ephes. 4. dicitur, etiamsi inter hos alij plus, alij minus lucis habent. Cum autem ministri, siue Episcopi, siue Collegia, siue alij, aliquot pugnantia cum Euangelio & doctrina Apostolorum, necesse est eis regulam Pauli: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Ex hac regula iudicari potest, Ecclesiam non alligatam esse ad cæmentulos, aut successionem ordinariam. Nam cum hi errant, qui ordinariam potestatem tenent, non sunt audiendi. HAEC sententia vera est, sed politicis viris ingrata est, qui vident inde oriri dissentiones: Ideo intuentes imperia & politias humanas, quadam imitatione transformant Ecclesiam in regnum. Vt regnum Francicum est multitudo Francico regi subiecta, distincta legibus & locis iudiciorum à cæteris gentibus, munita præsidijs, alligata ad successionem ordinariam Regum, & in iudicijs necessario obtemperans legibus & interpretatione Regis, cuius interpretatio propter autoritatem valet: Ita imaginantur multi, Ecclesiam multitudinem esse, vni Romano Pontifici subiectam, distinctam à cæteris gentibus, per ceremonias, quas instituerunt Pontifices, alligatam ad successionem ordinariam Episcoporum, & ad interpretationem scripturæ, quam Pontifices aut Synodi tradunt. Quia enim sæpe incidunt dissensiones de scripto, dicunt aliam oportere regulam certam esse, scilicet vocem gubernatoris, vt in regno vox regis autoritatem habet interpretandi leges. Hæc valde plausibiliter dicuntur apud potentes. Amat enim humana ratio talem picturam Ecclesiæ, congruentem cum cuiusdam opinionibus, & potentes intelligunt augeri hac opinione suam autoritatem, & hanc formam existimant ad pacem vtiliorem esse.

SCIANT autem pij, in hac imitatione, vel potius κακοζηλίᾳ multos errores esse. Concedendum est, Ecclesiam esse cœtum visibilem: neq; tamen esse regnum Pontificum, sed cœtum similem scholastico cœtui. Vult enim Deus Ecclesiam non prorsus abditam esse in latebras, aut ignotam, sed vult eam exaudiri, vult agnosci Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, vult se semper ab aliquarte generis humani inuocari, vult excerpere ex genere humano hæreditatem filio, ideo scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum. Et Christus ipse dicit Psal. 2. Prædicabo de præcepto. Multa est igitur vox Euangelij & ministerij, & erit aliquis visibilis

Ecclesia

ipsa Dei, sed vt cœtus scholasticus. Est ordo, est discrimen inter
ores & auditores, & sunt gradus: Alij sunt Apostoli, alij sunt
res, alij doctores, & recte intelligitur de visibili cœtu, quod scri-
est: Dic Ecclesiæ. Sed primum videndum est, qui sint membra
is visibilis Ecclesiæ. Nam condemnantes manifestam veritatem
ngelij, & exercentes sæuitiam ad stabiliendos manifestos errores,
n sunt membra huius cœtus, de quo scriptum est: Dic Ecclesiæ.
Deinde nec hoc recipiendum est, maiorem partem suffragiorum an-
rendam esse. Quia etiamsi sunt multi recte sentientes, retinentes
ssem Euangelij, tamen plerunq; plures sunt, vel palam contradicen-
s, vel infirmi & dubitantes, vt Apostoli ipsi diu retinebant somnium
de imperio mundano. Quis igitur erit iudex, quando de scripturæ
sententia dissensio oritur, cum tunc opus sit voce dirimentis contro-
uersiam? Respondeo: Ipsum verbum Dei est iudex, & accedit con-
sciio veræ Ecclesiæ. Semper enim sequuntur verbum tanquam iudi-
em aliqui pij, & confessione firmiorum adiuuantur infirmi, vt inquit
Christus: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Hoc modo dirimun-
r controuersiæ de doctrina. Et cum maior pars hunc verum iudi-
em, & hanc veram confessionem non audit, vt sæpe accidere etiam
ntea exempla ostendunt, Deus Ecclesiæ iudex, tandem dirimit con-
uersiam, delens blasphemos, vt cum maior pars Iudæorum contra-
iret Ieremiæ, & deinde Apostolis, tandem blasphemi deleti sunt.
ligitur dissimilitudo aliqua iudiciorum Ecclesiæ, & iudiciorum
liticorum. Nam in politicis, aut monarcha solus autoritate sua
pronuntiat, aut in senatu valet sententia maioris partis: Sed in Ec-
esia valet sententia congruens cum verbo Dei, & confessione pio-
rum, siue sint plures, siue pauciores impijs. Ita veteres damnauerunt
Samosatenum, & deinde Arrium. Iudex erat verbum Dei, id est, testi-
monia ex Euangelio, bona fide & sine sophistica prolata, quæ conuin-
cunt non calumniose iudicantem: Sed tamen multum adiuuabantur
tur quoq; infirmi in pronuntiando, confessione firmiorum, scilicet
eorum qui Apostolos, aut eorum discipulos audierant, & quos con-
stabat fuisse fideles custodes doctrinæ, vt Polycarpi, Irenæi, Gregorij
Neocæsariensis: Ab his recentiores audierant λόγον significare per-
sonam. Postea ipsi collatis dictis Euangelij, agnoscunt hanc natiuam
esse sententiam, quam ab illis audierant. Aliqui etiam non solum
discunt à prioribus, sed etiam tanquam à firmioribus confirmantur.
Ita Petrus Alexandrinus refutabat Meletium, citabat Euangelium,
quod satis perspicue docet recipiendos esse lapsos, qui emendantur:
Sed simul adiuuabatur exemplis prioris Ecclesiæ quæ semper antea
lapsos receperat. Ita nos pronuntiamus de baptismo infantium. Ha-
mus testimonia in scripturis manifesta, quæ affirmant extra Eccle-
siam

ſiam non eſſe ſalutem: Ergo inſerimus Eccleſiæ infantes. Deinde & primæ Eccleſiæ teſtimonijs iuuamur: Ita iudex eſt verbũ Dei, & accedit puræ antiquitatis confeſsio. Vult enim Deus in Eccleſia eſſe miniſterium vocis. Quare audienda eſt Eccleſia vt doctrix, ſed fides & inuocatio nituntur verbo Dei, non humana autoritate. Diſcamus ab Eccleſia, quod λόγος in narratione Iohan. cap. 1. ſignificet perſonam: Sed credimus filium Dei eſſe natura Deum, & eum inuocamus, quia ipſe hoc reuelauit, & in Euangelio tradidit. Hoc diſcrimen conſiderandum eſt, non contemnamus docentem Eccleſiam, & tamen iudicem eſſe ſciamus ipſum verbum Dei. Ita in vtranq; partem cauetur incommoda, videlicet ne tyrannis prauæ conſuetudinis fulciatur, nec tamen laxetur frænum audacibus ingenijs, quæ ſi non aſſant veram Eccleſiam, fingunt opiniones, quæ nulla habent teſtimonia vllius temporis in Eccleſia, vt noſtro tempore fecerunt Seruetus, Campanus, Anabaptiſtæ, & alij multi. Docentem Eccleſiam amare, vereri & venerari diſcamus, & purioris Eccleſiæ teſtimonia inquirimus, ſicut in allegoria Samſonis dulciſsime ſignificatum eſt: Niſi araſſetis mea vitula, non inueniſſetis, id eſt, niſi audiſſetis laborantem Eccleſiam in miniſterio, quæ eſt cuſtos verbi Dei, prorſus ignotum eſſet vobis verbum Dei. Et Pſal. 67. In Eccleſijs benedicite Deo Domino, de fontibus Iſraël, id eſt, celebrate doctrinam, & quidem in publica confeſsione, in cœtu audientium Euangelium, ſed hauriite eam ex fontibus Iſraël, id eſt, ex miniſterio Prophetarum & Apoſtolorum.

DIXI de definitione Eccleſiæ, & de quæſtione, vbi ſit quærenda, ſcilicet, vbicunq; ſonat vox Euangelij incorrupta, præſertim quod ad fundamentum attinet, vt Paulus loquitur, id eſt, vbi articuli fidei integri, & ſine corruptelis traduntur, & non defenduntur manifeſti cultus idolorum. Cum autem ingens ſit imbecillitas etiam in ſanctis in hac vita, alij plus alij minus lucis habent, ideo Baſilius, Ambroſius, Epiphanius, Auguſtinus, Bernardus, & multi alij, etiamſi fundamentum recte tenuerunt, tamen aliquid interdum dicunt inconſiderate de ritibus humanis, vt omnibus aliquid contagij aſperſit conſuetudo ſui ſæculi. Ideo Paulus præcipit, vt fundamentum præcipue conſideremus, & ſignificat multa vera membra Eccleſiæ habere aliquid infirmitatis, & aliquos næuos. Fundamentum, inquit, non poteſt poni aliud, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. Hoc enim complectitur cognitionem incorruptam omnium articulorum fidei & prohibitionem cultus idolorum. Deinde ſequitur: Alius ſuper ædificat aurum, alius ſtipulas, vt Polycarpus extruxit aurum ſuper fundamentum, id eſt, illuſtrauit neceſſariam doctrinam, refutatione de eſſentia Dei, de cauſſa mali, & de alijs multis articulis & cultus præſtitit præceptos à Deo, & ſummos: recte gubernans Eccleſiam,

dit, & ornauit confessionem admiranda constantia in supplicio. Omnia continentur appellatione Auri. At Basilius, & alij multi dixerunt stipulas, super fundamentum, qui retinuerunt quidem articulos fidei, sed tamen instituerunt ritus monasticos, & illa exercitia peculerunt vitæ politicæ, & offuderunt hominum animis opinionem, vt putarentur esse cultus Dei. Deinde multo magis errauerunt illi, qui finxerunt tales ceremonias mereri remissionem peccatorum. INQVIT autem Paulus: Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Alludit enim ad materiam ædificiorum. Aurum non consumitur igni, stipulæ facile concipiunt flammas, & celerrime deflagrant. Ita in tentatione agitata & disputata doctrina, vera & necessaria manet, & consolatur mentes, vt nunc doctrinam de iusticia fidei cognitam, omnes pij libenter amplectuntur, & intelligunt firmam consolationem esse. Econtra vero euanescunt ritus monastici, quia iam intelliguntur, nec ad agnitionē Dei, nec ad mores prodesse. Hæc ideo recensui, & vt Pauli dictum attente consideretur, & vt deploretur infirmitas humana, quæ etiam in veris Ecclesiæ membris sæpe conspicitur, & prudenter de scriptorum dictis iudicetur, & agnoscatur quæ condonanda sint, & quæ non condonanda. VT autem discrimen Ecclesiæ & Politiarum magis conspiciatur, collatio fiat. In imperijs mundi, hæc tria necesse est esse, ordinem, gloriam, & præsidia: Vt in regno Gallico est ordo, vt sit vnus Rex, quo mortuo, necesse est parere succedenti ordinaria successione. Deinde sunt certæ leges, & iudicia certorum locorum, & gradus Principum & populi. Gloria est, præstantia consilij & virtutum, ac victoriæ, quia cum nunquam sit certa pax, sicut Plato dicit, in imperijs pacem inane nomen esse, semper enim aut ciues inquieti, aut hostes tumultuantur, necesse etiam eos esse prosperos successus, & victorias gubernatorum, alioqui cito dissiparentur imperia. Præsidia sunt, exercitus & opes necessariæ ad sumtus domesticæ gubernationis, & ad bella gerenda.

HAEC tria aliter se habent in Ecclesia, quam in Imperijs. ORDO, quia reuera vnum est caput, dans vitam, & bona æterna Ecclesiæ scilicet, Filius Dei. Sed hoc caput non conspicitur iam oculis corporis, nec tenet cœtum vni alicui loco alligatum, nec tamen vllus est ordo, sed semper est ministerium Euangelij. Et iure diuino debetur obedientia ministris Euangelij, in omnibus quæ præcipit Euangelium. Non est autem alligatus hic ordo ad successionem ordinariam: Sed cum Episcopi & pastores defendūt errores & idola, vitandi sunt. Præterea sunt gradus donorum, vt Paulus antecedit Barnabæ. Hi gradus considerandi sunt, vt amemus, & honore afficiamus singulos, suis donis ornatos. GLORIAM politicam, id est, victorias corporales non semper habet Ecclesia, quales habuit cum Saul

aut

aut Dauid pepulit exercitus hostiles, sed plerunq; Ecclesia fuit, est, & erit subiecta cruci, & tamen ingentem habet gloriam sapientiæ & virtutum, & multorum miraculorum, quæ non cernuntur ab impijs. Summum decus est, quod Deum recte agnoscit & inuocat. Semper enim aliqua sunt vera membra Ecclesiæ, quæ fundamentum tenent, etiamsi deinde ingens est multitudo infirmorum, qui tamen, quibus rum recte inuocãt, magnum decus habent. Cæterum supra dictum est, non esse membra Ecclesiæ illos, qui pertinaciter errores cum scandalo pugnantes defendunt, etiamsi nomen & titulum Ecclesiæ retinent. DEINDE magnæ victoriæ sunt omnium reclamantium, videlicet quod non euertuntur Diaboli insidijs, tentationibus tyrannorum, & alijs tentationibus, & miracula multa sunt quotidiana, liberationes crebræ in magnis periculis, quarum multæ sunt preces Ecclesiæ fiunt, vt Paulus scit, se & nauim suam seruandam, etiamsi alij existimabant casu eam seruatam esse. MAGNA gloria est felicitas in vocatione, studijs, consilijs, iudicijs. Sicut contra summa deformitas & calamitas est, & turpitudo omnium maxime fugienda, esse parricidam Ecclesiæ aut patriæ. POSTREMA præsidia visibilia Ecclesiæ alligatæ certis locis nulla sunt, id est, non Reges, nec opes, nec exercitus, nec sedem vnam aliquam certam aut perpetuam in hac vita habet Ecclesia, post deletam politiam Iudaicam. Ideo Christus inquit: Non habet Filius hominis vbi reclinet caput. Vult enim Deus, Ecclesiam subiectam esse cruci, vt causæ alioquin mulræ recensentur, quæ non sunt notæ Philosophiæ, sed tamen in Euangelio patefactæ. QVANQVAM autem interdum Deus aliquos Reges aliquantisper ad Ecclesiæ defensionem excitat, vt excitauit Cyrum, Constantinum, & alias alios: tamen non semper adiungit Ecclesiæ regna ad eam defendendam, sed vult eam pertinaciter sperare defensionem vniuersi corporis diuinitus, vt Iesaiæ 49. dicitur: Ego vos in vtero meo gesto, ego etiam senescentem Ecclesiam gestabo. Et Ose. 1. Seruabo vos, non in arcu, nec in gladio, sed in Domino Deo vestro. Quid tristius est hac specie? Vagatur iam Ecclesia vt scholastici exulantes, & quanquam Deus alicubi præbet mirabilia hospitia, tamen maior est potentia hostium Euangelij, & dubium sores quam sint firmi, & quamdiu duraturi, incertum est. Cyrus iuuabat Ecclesiam, Cambyses & Darius opprimebant. Hanc formam Ecclesiæ consideremus, vt intelligamus pericula, & simul discamus Ecclesiam colligi, seruari, instaurari, defendi, non humanis consilijs aut præsidijs, sed potentia Dei, sicut in paradiso Adam & Eua rursus liberati sunt à peccato & tyrannide Diaboli. Semper igitur adest vera Ecclesiæ, filius Dei, sicut dixit: Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi.

CONTRA

Descripsimus Ecclesiam visibilem, in qua diximus multos non renatos admistos esse sanctis, sed hic discerni malos oportet. Alij doctrina recte sentiunt, nec sunt hostes Euangelij, seu hæretici, sed non habent aliqua morum vitia. Tales si non sint excommunicati, si vocantur mortua membra, tamen sunt in externa societate Ecclesiæ, & cum funguntur munere docendi, aut administratione Sacramentorum, valent ministeria, & sunt efficacia, & licet eis vti.

Estque acriter taxandus error Donatistarum, qui contendebant nec Euangelium, nec Sacramentum vllum esse efficax, si ministri mores sint vitiosi. Contra hunc errorem tenendæ sunt sententiæ perspicuæ. Matth. 13. Christus confert Ecclesiam sagenæ, in qua boni & malipisces sunt. Dicit item, in Ecclesia mansura est zizania vsq; ad resurrectionem. Item, Sicut in diebus Noë, &c. Ex his sententijs perspicuum est, semper in Ecclesia vsq; ad resurrectionem fuisse, esse, & futuram esse magnam multitudinem malorum. Cum igitur sint in Ecclesia mali, nec hypocrisis humano iudicio agnosci possit, possunt in ministerio esse etiam hypocritæ. Fieret enim incerta fides, si vis Euangelij & Sacramentorum penderet ex dignitate ministri. Ideo sciendum est, Euangelium & Sacramenta efficacia esse propter promissionem Dei, non propter ministri personam. Reuocat igitur Christus mentes nostras, & fidem nostram, à persona ministri ad se, inquiens: Qui vos audit me audit, quasi dicat, Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est, qui hoc mirabili modo, sparsa voce Euangelij, colligit sibi æternam Ecclesiam. Sic & Iohannes inquit: Ego baptizo vos aqua, alius autem baptizabit vos igni & Spiritu sancto, id est, Euangelium & Sacramenta sunt efficacia propter Christum & per Christum. Citatur etiam huc dictum Christi: Super cathedram Moysi sedent Scribæ & Pharisæi, &c. quæ verba significant: Etiamsi sunt in ministerio hypocritæ, tamen valere functionem ipsam, si tamen sedeant in cathedra Moysi, id est, doceant doctrinam à Deo traditam, non sedeant in alia cathedra, non proponant doctrinam pugnantem cum fide. Hæc tota causa contra Donatistas copiose tractata est ab Augustino in multis voluminibus, & epistola 166. recensetur hoc argumentum: Si penderet vis Euangelij, & Sacramentorum à dignitate ministri, fides nostra fieret incerta. Vt igitur fides sit certa, necesse est reijci & damnari fanaticum delirium Donatistarum. Refutatur & à Nazianzeno hic error, qui hac vtitur similitudine. Eadem est figura sigilli, siue aureo, siue ferreo poculo insculpta sit, ita idem esse ministerium inquit, siue boni, siue mali teneant. Hæc de Donatistis monere necesse est, vt contra tales

furores

furores pij præmuniantur, & discant intelligere vim ministerij. Nam & nostra ætate Anabaptistæ renouant errores Donatistarum, & impie abijciunt ministeria, & dum iactitant se constituere Ecclesiam, in qua nulli sint mali prorsus, vt Circuncelliones, magnam colluviem pessimorum latronum contrahunt, vt ostendit Monasteriense exemplum, quod meminisse prodest, vt bonæ mentes maiore cura & diligentia caueant, ne assentiantur falsis opinionib. & cogitent ex vno errore paulatim oriri multiplices & insanabiles furores. Quid igitur defendam est? an dissimulanda sunt aperta crimina ministrorum Euangelij? Respondeo: Polluti manifestis criminibus excommunicandi sunt communi voce Ecclesiæ. Sicut Paulus 1. Cor. 5. incestum tollit ex Ecclesia. Et Christus Matth. 18. inquit: Dic Ecclesiæ. Eaq; sanctitas non erat negligenda, sed si negligitur, tamen ministerium valere dictum est. PRAETEREA & magistratus, qui gladium gerunt, punire crimina suis legibus debent, vt adulteria, cædes, & alia.

SED præter publica crimina sunt infirmitates in moribus omnium hominum. Alius est morosior aut iracundior. Alius indulgentior, aut minus temperās quam oportet. Alius est ad rem attentior, in alio fastus, in alio segnicies reprehenditur. Deniq; omnes habent suas quasdam infirmitates. De his communibus moribus cum non accedunt crimina, sciamus piæ mentis esse sequi vsitatam regulam, Mores amici noueris, non oderis. Item, Remittite & remittetur vobis. Item, Vniuersa delicta tegit dilectio. Ac præcipue piorum gubernatorum & doctorum mediocres mores tolerandi sunt, sicut Christus iubet, vt pedes mutuo lauemus, id est, vt tales infirmitates inter nos mutua benitate sanemus. EST autem vsitatum, calumniose exaggerare vitia gubernatorum. Ideo toties præcipit Spiritus sanctus, vt eos honore afficiamus, vt grauissime dicitur ad Hebræos: Obœdite ijs, qui præsunt, vt cum gaudio & nō gementes faciant suum munus, quasi dicat: Per sese difficilis & ærumnosa res est gubernatio, sed cum accedit contumacia inferiorum, duplicatur miseria. Vt enim Herodotus inquit: Quantum bellum differt à pace, tantum differt seditio à bello: ita gubernatori ærumnosius est, cum suis quam cum alijs certare, & in munere alioqui difficili ab illisipsis impediri, à quibus iuuari debebat. Ideo & 1. Thes. 5. dicit Paulus: Petimus vt eos qui præsunt excellenter putetis diligendos esse propter ministerium, & pacem cum eis habete. Deniq; de hac re multa extant præcepta. Vt autem Christus punitur, propterea quod patrem deridet, ita sciant se pœnas dare esse Deo omnes, qui ministris recte docentib. si sit mediocritas aliqua in morib. molesti sunt. Sicut & ad Abraham dictum est: Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi. Hæc nostra haud dubie pertinet ad Ecclesiam, & recte docentes. Sciamus ergo,

propter

ter mores docẽtium non esse discedendum à reliqua Ecclesia, nec schismata facienda esse, si nullus sit error doctrinæ. SED alij sunt polluti falsis opinionibus, qui impiam doctrinam defendunt, & pugnant veram, & interficiunt pios propter veræ doctrinæ professionem. Sicut Ieremiæ, Machabæi, Christi tempore fuerunt Pontifices, & eorum sectatores, qui palam contradicebant veræ doctrinæ, & sanctos interficiebant: Cum hoc cœtu, etiamsi tenet gubernationem per tyrannidem, pijs non sit societas, & culpa schismatis penes ipsos est, quia mandatum Dei est: Fugite idololatriam. Item: Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Sic Apostoli à Caipha, & ab eius cœtu recedebant. EST QVE diligenter obseruandum discrimen eorum: Ministerium non mutatur, etiamsi mores aliquorum sunt vitiosi. Sed cum falsa doctrina defenditur, & stabilitur idololatria, mutatur ipsum ministerium. Ideo horum ministerium relinquendum est, qui doctrinam corrumpunt. Etsi autem principalis pars ministerij est doctrina, tamen interdum pars ministerij, vt Sacramenti alicuius administratio, possidetur etiam ab his, qui corrumpunt doctrinam. Vt Iudæi retinebant circuncisionem, etiamsi cultus impios postea addebant. Caiphas & Pharisæi retinebant circuncisionem, etiamsi in alijs materijs graues errores amplectebantur, valebat tamen circuncisio non propter has personas, sed quia fiebat vice Ecclesiæ. SIC de Baptismo dicemus eorũ, qui baptizati sunt in Ecclesijs, vbi regnant mali doctores. Valuit enim Baptismus, quia fiebat vice veræ Ecclesiæ, & retinentur verba institutionis, & eorum sententiæ sine idolatria, in hoc Sacramento. Sed Samosateni, Manichæorum, Arrianorum Baptismus non valebat, quia non retinebant sententiam verborum, Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti. Hæc breuiter attigi, vt muniantur pij contra Anabaptistas, & cogitent sæpe in Ecclesia dominari malos. Sicut ait Christus, similem esse Ecclesiam sagenæ, in qua sunt boni & mali pisces. Valet igitur ministerũ, quod retinent in his Sacramentis, quæ non ex professo corrumpunt.

ETSI autem Baptismus eorum qui retinent verborum sententiam, valet, vt dixi: tamen quia docent impie de cæteris rebus, præbent causam, cur necessario ab ipsis Ecclesia discedat. DISCRIMEN enim est inter personas, quæ peccauerunt ignorantia, & illas quæ palam fuere blasphemæ, vt post resurrectionem Christi erant Caiphas & similes. Nec dubium est, blasphemos, & manifesta idola defendentes, relinquendos esse: sicut scriptum est: Fugite idola.

DE SIGNIS MONSTRANTIBVS ECCLESIAM, QVAE ALII NOTAS NOMINANT.

SIgna quæ monstrant Ecclesiam, sunt Euangelium incorruptum, &

legitimus vsus Sacramentorum: Et quanquam Ecclesia non semper floret simili gloria, tamen subinde aliquæ significationes Spiritus sancti, in miranda gubernatione accedunt. Quod autem Euangelium sit signum, monstrans qui cœtus sit Ecclesia, supra testimonia recitata, & satis perspicua sunt hæc. Ephes. 2. Super fundamentum Apostolorum & Prophetarum extructi estis, &c. Item Iesaiæ 59. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore, nec ab ore seminis tui in æternum, &c. ALII ἀκαιρολογοῦσι humanarum politiarum addunt Ecclesiæ hæc signa: ordinariam successionem Episcoporum, & obœdientiam in traditionibus humanis & postea Episcopos audacissime armant duobus regijs neruis, potestate interpretandæ scripturæ, & potestate legum ferendarum, & cultus suos instituendi. Admonendi sunt autem pij, vt has insidias diligenter caueant. Nam omnibus ætatibus in Ecclesiæ gubernatione, homines politici, ignari doctrinæ Euangelij, pinxerunt sibi Ecclesiam talem imitatione politiarum, & magni errores hoc modo stabiliuntur.

QVARE cum hæc nomina audis, successio ordinaria, potestas interpretationis, potestas ferendarum legum, scias insidias veræ doctrinæ strui, & quæri prætextus ad stabiliendos errores in Ecclesia. Remouenda est igitur illa imago humanarum politiarum, & aliter de Ecclesia sentiendum. Dixi supra, Ecclesiam non esse alligatam successionem ordinariam, vt vocant, Episcoporum, sed ad Euangelium. Cum Episcopi non recte docent, nihil ad Ecclesiam pertinet ordinaria successio, sed necessario relinquendi sunt. DE potestate vera interpretationis, sciendum est, magnum discrimen esse inter potestatem & donum. In Ecclesia donum est interpretationis, non alligatum certo ordini, sicut propter locum vel titulum non datur Spiritus sanctus. Id donum non est potestas alligata ordini, seu titulo, cui propter ordinem parere necesse sit, sicut regiæ vel prætoriæ interpretationi propter ordinem parere necesse est. Deus enim, dedit magistratibus ciuilibus potestatem condendi leges congruentes cum ratione, & earum interpretandi. Sed de voce Euangelij in Ecclesia, longe alia ratio est. Hanc filius Dei ex sinu æterni Patris protulit. Et est sententia supra rationem posita de agnitione Dei, de ira Dei aduersus peccatum, de magnitudine peccati, de iusticia donata per filium Dei, de Timore, de Fide, de Cruce, de Auxilio Dei, de Resurrectione, de Ecclesia, de vita æterna, de duabus naturis in Christo, de Patre, Filio, & Spiritu sancto. Cum igitur iusserit Deus audiri Filium, deinde & Filij mandato missi sint Apostoli, vt eos audiamus, necesse est retinere doctrinam per Apostolos traditam, ac nos discipulos esse doctrinæ ipsorum, non affingere interpretationes pugnantes cum certis & perspicuis eorum testimonijs, sicut Iudæi fingunt corruptelas, vt eludant diuinas Christo-

sitio. DEINDE, qui volunt esse discipuli Euangelij, nec aures vt calumnioſe deprauent, sed vt Deum agnoscant, celebrent, & obediant: in his, cum assentiuntur verbo Dei, cum timore & fide, creditur lumẽ, quo iuuantur, vt discernant Euangelium ab humana sapientia, & articulos doctrinæ de Deo, de peccato, de iusticia, de Christo, de Ecclesia, de vita æterna dextre accipiant. TERTIO, eidem illi iuuantur etiam veræ Ecclesiæ testimonio. Vt cum Samosatenus noluit Verbum interpretari personam, in his dictis, In principio erat verbum, &c. pij iuuabantur Irenæi testimonio, qui Policarpum Iohannis discipulum audierat. Iuuabantur & Gregorij Neocæsariensis, & Alexandrinæ Ecclesiæ testimonijs, quæ affirmabant hanc sententiam inde vsq; ab Apostolis retentam esse, cum qua videbant pij, cætera testimonia in Iohanne & Paulo, congruere. ET quanquam Ecclesia audienda est, iuxta illud: Nisi araſſetis vitula mea, non inuenissetis, tamen fides non nititur Ecclesiæ autoritate, sed ipsa voce Euangelij. Inuocamus filium Dei, quia dictum est, Et Deus erat verbum. Item: Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Item: Sine me nihil potestis facere. Item Stephanus inquit: Domine Iesu accipe spiritum meum. ITEM cum Ecclesiæ testimonia quærantur, videndum est vbi, & quæ sit Ecclesia, quæ tempora sint puriora, qui scriptores sinceriores. Sic nos adiuuamur contra Anabaptistas: Scimus primum ex Euangelio, infantes nasci reos & obnoxios peccato originis, & id remitti his qui sunt in Ecclesia, & infantes debere fieri membra Ecclesiæ, & afferri ad Christum. Deinde accedit testimonium primæ Ecclesiæ, quam legimus baptizasse infantes. Censemus igitur nequaquam cedendum esse furori Anabaptistarum, qui tot millia infantum ex Ecclesia extrudere & perdere conantur, & vni errori multos miscent. DONVM igitur interpretationis est lumen, quod accendit Spiritus sanctus in horum mentibus, qui assentiuntur Euangelio, vt Christus inquit Iohan. 14. Spiritus sanctus docebit vos omnia, & rediget vobis in memoriam omnia, quæ dixi vobis. Hic alligat Apostolos & totam Ecclesiam ad ea, quæ ipse dixerat, & addit de dono, de hoc ipso verbo Spiritum sanctum nos commonefacturum esse. Et Iohan. 6. citat Christus ex Iesaia: Et erunt omnes docti à Deo. Econtra de impijs dicitur: Non intelligent omnes impij. Item, Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stulticia enim ei est, & non potest intelligere. Item: Iesa. 6. Audite audientes, & non intelligite. HAEC testimonia perspicue ostendunt, interpretationem esse donum piorum, nec esse alligatam potestati, aut maiori parti, quæ plerunq; est impia, & quidem præcipua pœna est impietatis cæcitas. Psal. 68. & Rom. 11. dicitur: Obscurentur oculi eorum, ne videant. Et manifesti furores Gentium ac Iudæorum ostendunt,

dunt, cæcitate præcipue puniri impietatem. Si ordinaria potestas, aut maior pars, haberet ius interpretandi, fuissent anteferendæ sententiæ Pharisæorum, sententijs Zachariæ, Simeonis, Elisabeth, Mariæ, Hannæ, & similium: Sed Ecclesia vera plerunq; est exiguus cœtus, in quo dominatur magna multitudo impiorum, sicut inquit Iesaias: Nisi Deus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma essemus: Ideo nequaquam alliganda est interpretatio ad ordinariam potestatem, & maiorem partem. Et insidiæ cauendæ sunt, cum aliorum hoc prætextu stabilire errores conantur. Caeterum ipsum donum agnoscendum est, & Deo gratiæ agendæ, quod semper ita gubernauit Ecclesiam, vt cum obscurata esset doctrina, tota eam accenderit. Vt post Noë, interpres promissionis fuit Abraham, sic post Moysen missi sunt Samuel, Dauid, & ordine cæteri: Regnantibus Pharisæis & Sadducæis, erant tamen Simeon, Zacharias, Hanna, Maria, & alij multi, in quibus donum interpretationis fulgebat, in alijs magis, in alijs minus illustre. Ita postea Deus in Ecclesia subinde excitauit flammam veræ doctrinæ. Hanc igitur accensam non extinguamus, prætextu multitudinis, vel ordinariæ potestatis, propugnantis idola & errores. Caeterum & labi possunt, qui antea recte senserant, & recte sentientes aliquid habent caliginis. Et suas stipulas, vt ad Corinth. dicitur: Quare sententiæ ex verbo Dei tradito, & dextre collato, iudicandæ sunt. De similitudine traditionum, & de legib. Episcoporum infra dicetur. Nec enim vnitas Ecclesiæ, collocanda est in similitudine humanarum traditionum, quia retinenda est hæc sententia, quod humanæ traditiones non sint cultus. Item, quod propter eas non sint damnandi hi, qui alioqui recte sentiunt.

DE SACRAMENTIS.

INITIO constituamus simplicem vocabuli descriptionem. Sacramentum nunc quidem, vt in Ecclesia loquimur, vocatur ceremonia in Euangelio instituta, vt sit testimonium promissionis, quæ est Euangelij propria, videlicet promissæ reconciliationis, seu gratiæ.

HOMINES prophani cogitant Sacramenta esse signa professionis, quæ discernant à cæteris hominibus nos, qui quasi huic fœderi adiuncti sumus, vt discernebat Romanum toga ab aliarum nationum hominibus, seu esse signa quorundam officiorum erga homines. Vt enim quondam in fœderibus faciendis mos erat, vna vesci ex sacrificatis rebus: ita nunc multi humano more existimant, cœnam Domini tantum esse talem notam mutui fœderis inter homines. Sed quamquam multi sunt fines Sacramentorum ordinati, tamen longe omnibus anteferendus est hic principalis finis, quod sint signa voluntatis

Dei

Erga nos, videlicet testimonia addita promissioni gratiæ. Ac inuitatur totam Ecclesiam, in qua statim post lapsum Adæ, edita promissione gratiæ, additæ sunt ceremoniæ, videlicet sacrificia Adæ, & incendebantur de cœlo: Offerebatur agnus, qui consumebatur celestis flamma. Id significabat venturæ hostiæ passionem, de qua promissio facta erat, & testimonium erat reconciliationis.

Deinde cum renouaretur promissio, additum est nouum testimonium, scilicet circuncisio. Deinde iterum instaurata luce doctrinæ, accessit mactatio agni, & aliæ ceremoniæ. Ita in Ecclesia, voci Euangelij additi sunt ritus, Baptismus, & Cœna Domini. De alijs postea dicam. Hi ritus non sunt humana spectacula, vt Græcorum tragœdiæ institutæ, vt qualiscunq; memoria rerum gestarum traderetur posteris: sed habent alios longe superiores fines.

Primvm enim sunt signa voluntatis Dei erga nos, seu testimonia promissæ gratiæ. Ideo Paulus de Abraham inquit, accepisse eum circuncisionem, tanquam sigillum iusticiæ fidei, id est, testimonium quo Deus testatus est, eum receptum esse in gratiam. Et quia Sacramenta sunt addita promissionibus, ideo sicut promissionem accipi fide necesse est, ita oportet in vsu Sacramentorum accedere fidem inuentem promissionem. Postea possunt accedere multi fines: Confessio, discrimen à cæteris sectis, publici conuentus celebritas, admonitio de certo opere. Vt Cœna Domini primum est testimonium gratiæ erga nos. De toto Euangelio, de morte & resurrectione Christi nos admonet, testatur nobis donari beneficia Christi. Et hic necesse est fidem accedere, quæ credat promissioni gratiæ.

Deinde accedunt alij fines. Theodosius credens Euangelio, hoc exemplo publice confitetur quid sentiat. Item, per hunc ritum intelligitur seiunctus à cæteris sectis. Tertio, Quia Deus vult Ecclesiam non in latebris iacere prorsus ignotam, sed vult eam conspici & audiri, vt nomen suum celebretur, & doctrina propagetur: Ideo etiam vult honestos cœtus esse, vult in publica congregatione sonare Euangelium. Vt igitur in tali conuentu ostendatur confessio, & sint exercitia fidei, semper voluit esse publicos aliquos ritus, ad quos publice conueniret Ecclesia. Et quanquam Diabolus varie dissipare & deformare tales conuentus conatur, tamen Deus eos subinde repurgat, & mirabiliter conseruat. Ita & cœna Domini, propter hanc vtilitatem instituta est, vt sit neruus publicæ congregationis. Postremo admonet ritus de multis officijs. Primum de gratiarum actione præstanda Deo, postea de mutua beneuolentia membrorum Ecclesiæ. Sicut vna vescebantur rebus sacrificatis, hi, qui fœdera faciebant.

DE NVMERO SACRAMENTORVM.

CONsuetudo est non vetustissima, numerare septem Sacramenta. De hoc numero rixæ sunt, quarum hic modus sit, vt res necessariæ retineantur, & discernantur à non necessarijs. Discernamus eas ceremoniæ diuinitus institutæ in prædicatione Christi, ab alijs operibus, quæ non proprie ad nouum Testamentum pertinent.

SI generaliter omne opus præceptum à Deo, cui est addita promissio aliqua, Sacramentum vocari volunt, erunt Sacramenta patientia, tolerantia in cruce, Eleemosynæ, condonatio iniuriæ. Nam his operibus semper fuerunt additæ diuinæ promissiones. De eis ergo nota sunt mandata & promissiones: Inuoca me in die tribulationis & eripiam te. Et Deuter. 4. dicitur: Nec est alia Gens, quæ habeat Deum appropinquantem sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Item in Euangelio, Petite & accipietis. Nec est inutile, numerare Orationem inter Sacramenta, vt hæc ipsa appellatio homines moneret de promissionibus, & de fructu huius magni operis. DE tolerantia in cruce sunt promissiones, Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Item: Preciosa mors Sanctorum. Item: Psal. 71. Preciosus sanguis eorum coram me. Et in Euangelio plurimæ sunt tales sententiæ: Qui vult me sequi, tollat crucem suam, & sequatur me. Item: Recipiet in hac vita centuplum. De Eleemosyna notissimæ sunt sententiæ: Date & dabitur vobis. Frange esurienti panem, &c. DE condonatione iniuriarum: Remittite & remittetur vobis. Hæc est insignis promissio, addita nostræ condonationi, non quod nostra condonatio possit iram Dei placare, sed vt moneat nos de Euangelio, sicut alia Sacramenta. SI igitur non tantum ad ceremonias, sed etiam ad opera moralia accommodabitur nomen Sacramenti, poterit etiam Coniugium dici Sacramentum. Nam & mandato Dei præcipitur, & ornatur promissione, vt Psal. 127. Videbis filios filiorum tuorum, pacem super Israël. Et est institutum propagandæ & conseruandæ Ecclesiæ caussa. Deinde etiam imago est, & amoris Christi erga sponsam Ecclesiam, & afflictionum & officiorum Ecclesiæ. Sicut maritus vere amans coniugem & liberos, oppugnat eos, & sua bona impertit eis: sic Christus Ecclesiam veram, donat suis bonis, iusticia sua, & vitæ æternæ societate. Hanc morem, & hanc σοφγλῶ in marito honesto significat Paulus, ideoque ditam esse naturæ, vt sit imago adumbrans verum amorem Christi erga sponsam Ecclesiam. Præterea afflictiones & officia domestica sunt imago afflictionum & officiorum Ecclesiæ. SED cum hoc modo generaliter vtimur appellatione Sacramenti, non de solis ea-

rum

nijs institutis primum in prædicatione Christi loquimur, verum quo modo illa opera vocantur, semper meminerimus, in Decalogo poni summam omnium operum moralium, quæ necessaria, & à præcepta sunt. Deinde quæramus passim additas promissiones, comminationes, & earum exempla. SCIAMVS etiam, discrimen esse inter promissiones legales, & promissionem Euangelij proprium, quæ est promissio reconciliationis gratuitæ. CVM autem vocabulum Sacramenti de ceremonijs intelligitur, institutis in prædicatione Christi, numerentur hæc Sacramenta: Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ sunt externi ritus, & sunt signa totius Euangelij, & quidem proprie sunt testimonia remissionis peccatorum, seu reconciliationis, de qua præcipue dicitur in definitione vsitata: Sacramentum est signum gratiæ, id est, reconciliationis gratuitæ, quæ propter Christum donatur, & in Euangelio prædicatur. MIHI maxime placet etiam addi Ordinationem, vt vocant, id est, vocationem ad ministerium Euangelij, & publicam eius vocationis approbationem. Quia hæc omnia mandato Euangelij præcipiuntur, vt ad Titum: Constitue Presbyteros, vt iussi: & est addita promissio omnium maxima, & dignissima cognitione, quæ testatur Deum vere efficacem esse per ministerium eorum, qui voce Ecclesiæ electi sunt, vt testatur dictum vniuersale de Apostolis, & omnibus sonantibus verbum traditum per Apostolos: Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. ET Christus inquit Iohan. 17. Rogo non pro eis tantum, sed pro omnibus credituris per verbum eorum. Et Iohan. 20. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, &c. Et Ephes. 4. Ascendit, dedit dona hominibus, Prophetas, Apostolos, Pastores, Doctores. Lucæ. 10. Qui vos audit, me audit. Iohan. 15. Ego sum vitis, vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, ille feret fructum copiosum. Et 2. Corinth. 5. Deus posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo igitur legatione fungimur, tanquam Deo adhortante per nos. Et 2. Corinth. 3. Fecit nos ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus. Hæ & pleræq; similes sententiæ, clare testantur, Deum efficacem esse per hoc ipsum ministerinm docentium Euangelium, quod in Ecclesia vult perpetua vocatione conseruare. Expresse enim loquitur Paulus de verbo externo, seu de ministerio sonante vocem Euangelij, cum inquit: Prope est verbum in ore tuo. Item: Posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Christo igitur legatione fungimur. Et mandatum Ecclesiæ datum est, vt eligantur ministri seu legati tales, vt ad Titum expresse scribitur. ADMONEAT igitur nos ritus ordinationis de hoc mandato, & de his promissionibus, & Deo gratias agamus, quod instituit & conseruat hoc ministerium, & quod hoc modo nos recipit, ac à peccato, à potestate

Diaboli & æterna morte liberat, ac iusticiam & vitam æternam nobis restituit. Hac fide, & nos veneremur & tueamur ministerium, & eo vtamur, discamus & audiamus Euangelium, exerceamus fidem vsu Sacramentorum, & sciamus per hoc ministerium exhiberi nobis æterna bona, oremus item Deum, vt det ministros idoneos, & eos adiuet, vt iubet Christus orare, vt Deus extrudat operarios in messem suam. Et Coloss. 4. iubet Paulus precari cæteros, vt Deus ipsum adiuuet in sua functione. Est & hæc magna consolatio, cum hoc ministerium à Deo institutum sit, etiamsi semper in mundo varie quassatur, & multi homines ab eo desciscunt ac pereunt, tamen non poterit [illegible] deleri. Christus enim inquit Matth. 16. Super hanc petram [illegible] bo Ecclesiam meam, id est, super hoc ministerium, & portæ [illegible] non præualebunt aduersus eam. Hac consolatione pij etiam hoc tempore se sustentent, & sciant mansuras esse reliquias Ecclesiæ & ministerij, etiamsi ruant imperia. Quanquam id non fit sine [illegible] Ecclesiæ, sed tales sunt & fuerunt semper mundi pœnæ, sicut [illegible] inquit: Ecce oculi Domini super regnum damnatum, & delebo [illegible] de terra, sed Iacob non delebo, verum vt triticum in cribro [illegible] tiam, nec decidet granum in terram. Hic Propheta simul [illegible] consolationem proponit. Nec mirum est puniri imperia, quia [illegible] deberent iuuare, & tueri ministerium, sicut Psalmus inquit: Aperite portas principes vestras, impij principes delere Ecclesias [illegible] Alij mediocres sua negligentia deformant, non fouent studia, non quærunt eruditos ministros, non curant eis victum mediocrem, non student conciliare voluntates eorum. Deniq; hanc partem publici status, vel negligunt tanquam extremam, vel arte premunt.

Basilivs quæritur, suo tempore euectos esse ad gubernationem Ecclesiæ, seruorum omnium vilissimos, indoctos & ignauos. Postea cum opes creuerunt, functiones Ecclesiasticæ fuerunt [illegible] potentibus, ipsum vero ministerium neglectum est, & per mercenarios indoctos partim superstitione, partim auaricia depranatum est.

Nvnc rursus etiam in illis locis, vbi doctrina sincera [illegible] est, admittuntur ad ministerium multi indocti & ignaui. Quia [illegible] tentes totam hanc rem negligunt, nec tuentur studia, nec curant [illegible] ministros. Ita perpetuis difficultatibus, in hoc mundo, Ecclesia [illegible] flictatur, quas pij considerare debent, vt suo quisq; loco, quantum [illegible] test, eas leniat, vt etiam Deus mitiget pœnas. Et [illegible] hæc officia, quæ prosunt ad ministerij conseruationem, Deus [illegible] sime requirit, & magnis præmijs compensat, sicut hæ sententiæ [illegible] stantur: Qui dederit alicui ex minimis horum tantum aquæ [illegible] propter doctrinam, amen dico vocis, non perdet mercedem. [illegible] empla sunt illustria, viduæ Sareptanæ, quæ excepit Eliam. [illegible]

18. qui centum Prophetas in speluncis abditos, defendit & Ezechiæ, 2. Paral. 35. AEthiopis, qui seruat Ieremiam.

De his rebus omnibus, de efficacia ministerij, de precatione pro illorio, de officijs quæ ei debentur, de pœnis spreti ministerij, admonent nos doctrina de Ordinatione, cum inter Sacramenta recensemonent nos & ritus ipse, cum publice, spectamus antiquissimorem haud dubie à primis patribus acceptum, videlicet imbonem manuum, quæ semper signum fuit rei destinatæ ad cultum Dei, fuit & signum benedictionis. Hoc ritu Iacob benedicit filijs Ioseph. Hoc ritu, Moyses ordinat Iosue ad gubernationem populi Dei, Num. 27. Hoc ritu Christus benedicit pueris. Hoc ritu peculiares ordinabantur ad hoc munus, vt fierent victimæ. Præcipue autem ritus victimarum, significauit Christum. Deus æternus Pater imposuit ei manus, id est, delegit eum, benedixit ei, vnxit eum, & fecerit sibi, ac pressit ingenti onere, ac fecit victimam pro nobis. Hoc præcipue significat hic ritus impositionis manuum. Postea verò ministros transferatur significatio. Christus pontifex imponit eis manum, id est, deligit eos voce Ecclesiæ, benedicit eis, ac vngit eos dono suis, sicut scriptum est: Ascendit, dat dona hominibus, Prophetas, Apostolos, Pastores, Doctores, quos ornat luce doctrinæ, suis donis. Deinde subijcit eos sibi, vt solum Euangelium doceant, filius Christi regno seruiant, non quærant sibi potentiam, non confirmant imperia prætextu religionis, sint etiam victimæ, id est, perferant odia, ærumnas & supplicia, propter veram doctrinam, sicut Psalmus inquit: Propter te mactamur tota die. CVM igitur constet, non casu, non sine aliqua significatione, hunc ritum à primoribus, & ab Apostolis vsurpatum esse, excitetur animus ad agnoscendam muneris efficaciam, ad reuerentiam, ad quærendas significationes, quæ nos de Christo pontifice, & de officijs huius muneris admonent. Econtra vero in doctrina de Ordinatione, etiam confutandæ sunt deprauationes. Sacrificuli, qui missas pro alijs factum fingunt ordinationem ideo fieri, vt detur potestas sacrificandi pro vivis & mortuis, & quidem dicunt se offerre filium Dei, & sua oblatione mereri alijs remissionem peccatorum. Addunt item, sine hoc sacrificio non prodesse Ecclesiæ mortem Christi. Etsi autem grauiter sumta sunt ex κακοζηλίᾳ Leuitici sacerdotij male intellecti, tamen & alia multa affinxerunt ex Ethnicis opinionibus. Hi errores reijciendi sunt, qui pepererunt multiplicem εἰδωλομανίαν, quam Turcica tyrannide puniri non dubium est. Sed propter munus Euangelij docendi, & efficaciam eius muneris, Ordinatio retinenda, magnifacienda est.

ANA-

ANABAPTISTAE autem vna cum ministerio contemnunt ordinationem, fingunt expectandas esse nouas reuelationes & illuminationes à Deo, easq; petendas magnis macerationibus corporis, sicut monachi, & olim ἐνθουσιασταὶ finxerunt. Hæc fanatica deliramenta execranda sunt. Oriuntur autem ex falsis persuasionibus de disciplina legis, & ex ignoratione doctrinæ fidei. NOS contra statuimus Deum immensa bonitate patefecisse voluntatem suam in Euangelio, nec alias illuminationes quærendas esse, sed fidem & inuocationem mutari, hoc ipso Euangelio nobis exhibito, & Deum velle esse publicum ministerium, idq; mirabiliter conseruat, & subinde repurgat, vbi hoc Euangelium exhibitum, sciamus Ecclesiam alligatam esse. Sic dicit Paulus Ephes. 4. his verbis: Institutum esse ministerium Euangelij, vt Euangelium conseruetur, ne circumferamur omni vento doctrinæ.

CONFIRMATIO.

OLim fuit exploratio doctrinæ, in qua singuli recitabant summam doctrinæ, & ostendebant se dissentire ab Ethnicis & hæreticis. Id erat mos ad erudiendos homines, item ad discernendos profanos à pijs admodum vtilis. Postea fiebat publica precatio, & Apostoli imponebant eis manus. Ita donabantur manifestis donis Spiritus sancti. Sed nunc ritus Confirmationis, quem retinent Episcopi, est prorsus otiosa ceremonia. Vtile autem esset, explorationem & professionem doctrinæ fieri, & publicam precationem pro pijs, nec ea pretereunda esset inanis.

DE VNCTIONE.

VNctio olim curatio medica fuit. Nam Deus vt autoritatem apud quam Patribus & Prophetis circundaret, inde vsq; ab initio donauit eos dono sanandi, vt Abraham, Isaac, Iacob, Iesaias, & similes viri professione medici fuerunt. Estq; per hos viros, vna cum doctrina veræ religionis, propagata doctrina physica de plantis, & multis naturæ partibus. Hunc veterem morem renouauit Christus, cum misit Apostolos, iussit eos mederi ægrotis, & instruxit dono sanandi. Hoc donum mansit in Ecclesia etiam postea, & certum est, aliquos precibus Ecclesiæ sanari. Hæc moneri vtile est, vt discamus hoc donum esse corporis incolumitatem, quam tribuit vt alijs interdum. Hanc vult peti, & quadam diligentia foueri. Sed ritus vnctionis qui nunc est, tantum est superstitiosa ceremonia: & accedit horum inuocatio, quæ est impia. Ideo vnctio illa cum suis appendicibus reijcienda est.

DE

ptismus est integra actio, videlicet mersio, & verborum pronuntiatio: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Spiritualis autem significatio & finis Baptismi, discitur ex promissione: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ideo enim baptismus proprie Sacramentum dicitur, quia huic promissioni additum est, vt testetur promissionem gratiæ vere ad hunc pertinere qui baptizatur. Ac perinde sentiendum est de hoc testimonio, ac si Deus vlla aliqua voce de cœlo testaretur, se hunc recipere. Postquam ergo baptizatus doctrinam intelligit, exerceat hanc fidem, credat se vere à Deo recipi propter Christum, & sanctificari Spiritu sancto. Sic vtendum est Baptismo. Postea in vita quotidie nos commonefaciat: Ecce hoc signo Deus testatus est, te receptum esse in gratiam. Hoc testimonium non vult contemni. Quare credas te vere receptum esse, & hac fide eum invoces. Hic est vsus assiduus Baptismi. Ita Abrahæ circuncisio erat perpetuum testimonium, scriptum in ipsius corpore, quo admonebatur de semine venturo, & de promissa benedictione propter semen, quoties cogitabat de circuncisione, acquiescebat fide, statuens se Deo placere, & ei gratias agebat, & eum invocabat. VT autem promissionis amplitudo melius aspiciatur, verba Baptismi consideremus, quæ complectuntur Euangelij summam, & sunt benedictio, qua consecramur Deo, & per quam super nos invocatur nomen Dei: Ego, inquit minister, mandato diuino, & loco Christi baptizo te, id est, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse vero Deo, qui est Deus æternus, pater Domini nostri Iesu Christi, & misit pro te filium, mirando & inenarrabili consilio, vt tibi peccata remittat, & incoet in te nouam iusticiam & vitam æternam, Spiritu sancto. Hæc benedictio consecrat nos Deo, & discernit Ecclesiam ab omnibus gentibus, quia nulla alia gens vere invocat Deum, sicut se patefecit, videlicet, Patrem Domini nostri Iesu Christi, placatum per Filium, & sanctificantem Spiritu sancto. Et quia summa Euangelij his verbis continetur, amplissimæ consolationes nobis proponuntur. Quam gratum est enim audire, quod iam vere sis à Deo ac æterno Patre receptus, quod Filij beneficia tibi donata sint, quod velit te Deus regere Spiritu sancto, quod eripuerit te à morte æterna, & à vinculis Diaboli: Quo attentius cogitabis verba Baptismi, eo magis accedetur animus agnitione misericordiæ Dei, & magis confirmabitur fide, & excitabitur ad invocandum. VT autem verba nobis proponunt promissionem & consolationem, ita vicissim postulat fidem, & hanc obligationem, vt hunc verum Deum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, & filium eius, & Spiritum sanctum agnoscamus. De hoc mutuo fœdere dicitur.

dicitur. 1. Pet. 3. Baptisma, quod est non sordium corporis depositio, sed stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Intelligit enim mutuam obligationem, & mutuum fœdus. Deus profitetur se nos recipere, id conscientia credens amplectitur, & hac fide iam vere agnoscit Deum & inuocat. Hæc recta de Dei sententia, vocatur bona conscientia, videlicet recte agnoscens Deum, recte inuocans. Additur autem, Per resurrectionē Christi. Docemus Baptismum efficacem esse propter regnantem Christum, & iubemur agnoscere, donatam esse hanc reconciliationem propter Christum.

DE SIGNIFICATIONIBVS

DIxi supra, in Sacramentis multas esse significationes, sed vnam præcipuam, videlicet gratiæ, anteferendam esse cæteris. Ita eriam ritus pingit, quia ablutio significat ablui peccata propter Christum, & nobis applicari beneficium passionis Christi, cum mergimur in aquam, velut in mortem Christi. Postea non est absurdum, addere alias significationes. Sicut iter Israëlitarum per mare rubrum, fuit imago afflictionum Ecclesiæ & liberationis: ita mersio in Baptismo, imago est afflictionum & liberationis. Sed altera significatio longe anteferenda est, quæ nos de promissione & de gratia admonet, & requirit fidem. Vt autem satis fuit semel circuncidi, cum esset manens circuncisio: ita semel tantum fiet baptismus, vt hæc grauissima res ostendit. Peccatum est, abuti nomine Dei, & inuocationem veram improbare: Qui autem rebaptizant, improbant priorem baptismum, iudicant inanem & inutilem fuisse. Atq; ita improbant veram inuocationem Dei, factam de hoc baptizato. Ideo non est repetenda ista ceremonia. Cæterum de Anabaptistis plura mox dicemus, qui multos pernicioſos errores suo anabaptistino admiscent. Sciant autem pij, semel factum baptismum, manere perpetuum testimonium & fœdus. Dauidi post lapsum non erat opus noua circuncisione: sibi illa prior circuncisio, de vtraq; re admonebat eum, videlicet de hac natura circuncidi, quia sub peccato est, & redeundum esse ad promissionem reconciliationis, illis ipsis qui lapsi essent. Sic autem iam sentiant, non iterent ceremoniam, sed admoniti fœdere quod ita factum est, in quo fit mentio filij, quæ est testimonium remissionis peccatorum, redeant ad propositam reconciliationem. Ita baptismus magnam doctrinam & consolationem lapso affert, quia ipsa nos Filij admonet nos de pœnitentia, & de remissione peccatorum, & facit, vt redeuntes iterum fieri membra populi Dei.

DE BAPTISMO IOHANNIS ET APOSTOLORVM.

Otvm ministerium Iohannis Baptistæ, opus Dei fuit, & incoatio noui ministerij, quod post legem secuturum erat. Ideo baptismi eius non cogitemus inepte, otiosum spectaculũ fuisse. Et quod qui dicunt tantum pœnitentiam significatam esse, non remissionem, est absurdum. Nam prædicatio pœnitentiæ sine remissione, est Iudaica: Estq; prædicatio iræ & mortis æternæ, quæ non sonat in Ecclesia sine prædicatione remissionis. Ideo Lucas & Marcus expresse dicunt: Prædicans Baptismum pœnitentiæ ad remissionem peccatorum. Etsi igitur differentia erat in hoc articulo, Iohannes de futuro Christo, Apostoli de passo & resuscitato prædicãt: tamen ministerium fuit idem, & effectus eosdem habuit in credentibus. Docebat enim Iohannes de vtraq; re, de remissione peccatorum, & efficacia Spiritus sancti, in his qui Filio crederent, sicut inquit, Baptizabit eos Spiritu sancto. Item, Ex plenitudine eius omnes accipiemus, vbi testatur, non ita recipi credentes, vt non sit efficax in eis Christus, sed docet nouam lucem & iusticiam in eis incoari.

Sed cur Iohannes discrimen facit, inquiens: Ego baptizo vos aqua, qui autem post me venturus est, baptizabit vos Spiritu sancto & igni. Respondeo: Non discernit externum ministerium, sed personas, vult intelligi discrimen Messiæ & ministrorum. Ministri tantum adhibent externum minjsterium: sed per illud efficax est Christus, propter eum, & per eum datur reconciliatio, Spiritus sanctus, & vita æterna. Hæc non efficiunt ministri, quare necesse est personam Christi à ministris discerni. Id discrimen non obseruant ignari Euangelij, qui imaginantur Christum tantum esse doctorem, sicut Pharisæi putabant: nec intelligebant eum esse missum, vt esset victima, item, vt esset dator nouæ & æternæ vitæ, ac iusticiæ.

DE BAPTISMO INFANTIVM.

Grauissime præcipitur à Paulo, vt explorentur Spiritus, & Christus regulam tradit, inquiens: Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Certum enim signum est fanaticæ mentis, & agitatæ malo spiritu, insignes aliquos errores pertinaciter defendere. Porro Anabaptistæ non tantum hunc vnum articulum de Baptismo infantium labefactant, sed multos prodigiosos errores miscent. Estq; totum eorum dogma, confusum ex multarum veterum sectarum furoribus, ex Manichæis, ex Enthusiastis, ex Iudæorum recentium fabulis. Non intelligunt discrimen iusticiæ spiritualis & ciuilis. Ideo negant licere Christianis imperia tenere, magistratus gerere, iudicia exercere, dare

dare legitimum iusiurandum, contendunt discedendum esse à propri[is] facultatibus, & oportere eas in commune conferri, aiunt relinquend[os] dos esse coniuges, qui abhorrent ab Anabaptistico dogmate. H[i] furores non possunt non oriri à Diabolo, & sunt faces seditionum. Quia enim non intelligunt Euangelij præcipuum locum de iustitia fidei, sed maxime contendunt hominem propter propria opera, & duras afflictiones, vt ipsi loquuntur, iustum esse: ideo fingunt talia opera monastica, vt aliquid noui & duri facere videantur. Addiderant Anabaptistæ Monasterienses magis prodigiosos errores, finxerant Iudaico more, futuram esse monarchiam piorũ ante resurrectionem, & vt illam monarchiam constituerent, seditiosa armauerant. Hæc amentia erat perspicua nota Diaboli, quæ sanos concit, vt intelligant fugiendum esse contagium Anabaptisticum. Sed iamsi qui sunt moderatiores, tamen semina similium furorum tenent. Deniq; omnes de peccato originis, de iustitia fidei, & de misterio externo errant, tollunt manifesta amentia peccatum originis, nec iudicant peccatum quicquam aliud esse, nisi facta seu actiones externas, pugnantes cum lege Dei. Iam audio noua deliria abeuntis, Christum passum esse, non vt aboleret peccatum, sed vt aboleret mortem corporalem. Hoc non solum falso, sed etiam stolide dicitur, quia abolere mortem, est abolere peccatum. Nam vt Paulus dicit, Per peccatum irrupit mors. Deniq; nunquam vnus aliquis insignis error stulus defenditur, sed plures misceri necesse est. Ideo iudicium de iusticis opinionibus facile fieri potest, conquisitis talibus notis. Cum manifestæ sint notæ mali spiritus in confusione dogmatum Anabaptisticorum, fugiamus eorum contagium, nec hypocrisi eorum moueamur. QVOD autem baptismus infantium non sit recens nouum, sed primæ & purioris Ecclesiæ testimonio comprobatus, sequentes sententiæ ostendũt, quas recitabo, quia non dubito, pios Ecclesiæ prioris exemplo confirmari. Origenes 5. cap. ad Rom. sic scribit: Itaq; & Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis dare Baptismum. Sciebant enim illi quibus secreta diuinorum mysteriorũ commendata fuerunt, quod essent in omnib. genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum aboleri deberent. Hæc Origenis verba perspicuum testimoniũ continent de duobus articulis, de Peccato originis, & de Baptismo infantium. Cyprianus scribit, in Synodo damnatam esse opinionem cuiusdam, qui infantes non volebat ante octauum diem baptizari. Censuit enim Synodus, infantes baptizandos esse, nec obseruari oportere præscriptũ tempus octaui diei. Augustinus de Baptismo contra Donatistas, lib. 4. inquit de Baptismo paruulorum: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica autoritate traditũ, rectissime creditur. I. Ve-

I. ARGVMENTVM.

SED sumemus etiam argumenta ex Euangelio, quæ quia bona sequentia ex certissimis sententijs sequuntur, necessario valent. Primum hoc certissimum est, regnum Dei, id est, promissionem vitæ, & vitam æternam, non ad solos adultos, sed etiam ad infantes pertinere, qui tamen inserti sunt Ecclesiæ, quia Christus clarissime de talibus inquit: Talium est regnum cœlorum. Item: Non est voluntas Patris, vt pereat vnus de paruulis istis. Hæ dulcissimæ voces tribuunt magnam Ecclesiæ Dei partem esse infantes, super quos inuocatum est nomen Dei. Quare hæc dicta & amemus & tueamur, nec finamus eludi ea sycophanticis cauillationibus, vt Anabaptistæ conentur, nihil promitti infantibus, sed præcepta esse adultis tradita, vt imitentur infantium innocentiam, qui nondum habent studium nocendi. Hæc cauillatio non impediat, quo minus statuas hæc dicta vere esse promissiones, testantes Deo placere hos infantes, de quibus loquitur, id est, infantes insertos Ecclesiæ. CERTVM & hoc est, extra Ecclesiam, hoc est, apud eos, super quos non est inuocatum nomen Dei per Baptismum, & qui sunt sine Euangelio, non esse remissionem peccatorum, & societatem vitæ æternæ, vt apud hostes Christi & blasphemos Iudæos, Mahometistas, & similes. Id clare probatur hoc dicto, Non est aliud nomen datum hominibus, quo oporteat saluos fieri, nisi nomen Iesu Christi. ITEM Ephes. 5. Paulus describens Ecclesiam, inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum pro ea tradidit, vt eam sanctificet, mundans eam lauacro aquæ. Definit Ecclesiam esse regnum Christi, quam sanctificat, & addit Ecclesiæ signum, vt discernat eam à reliquis gentibus, super quas non est inuocatum nomen Christi. ITEM Rom. 8. Quos elegit, hos & vocauit. Nulla igitur est electio eorum, qui non inseruntur Ecclesiæ externa vocatione. Item Matth. 18. Vbi sunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum: Ergo in eo cœtu qui non est congregatus in nomine Christi, Christus non adest. Tenenda est igitur hæc sententia firmissime: Extra Ecclesiam non esse remissionem peccatorum, & salutem æternam. His duabus propositionibus constitutis, quod ad infantes pertineat promissio gratiæ, & quod non pertineat ad infantes extra Ecclesiam, clare sequitur conclusio: Infantes necessario inserendos esse Ecclesiæ per Baptismum, in quo super eos inuocatur nomen Dei. Magna res est inuocatio nominis Dei, quæ fit per ministerium. Ideo Christus coniunxit hæc duo: Sinite paruulos venire ad me, quia talium est regnum cœlorum. Talium, id est, eorum qui mihi offeruntur, super quos inuocatur nomen meum. ITA-QVE non dubito conuinci omnes sanos hoc argumento, Extra Eccle-

siam non est salus, id est, vbi nec ministerium Euangelij sonat, nec Sacramenta administrantur. Ad infantes pertinet promissio salutis: Ergo infantes necesse est inseri Ecclesiæ per Baptismum, in quo super eos inuocatur nomen æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti. Hoc argumentum ita firmum est, vt euerti non possit. Nequaquam enim affirmari potest, pertinere salutem ad infantes extra Ecclesiam, vt sine vllo testimonio furenter contendunt Anabaptistæ.

II. ARGVMENTVM.

INFANTES nascuntur cum peccato, nec fiunt hæredes vitæ æternæ, sine remissione peccati. Instituit autem Deus in Ecclesia ministerium remittendi peccata, & distribuendi remissionem per Sacramenta. Vult ita dari remissionem, cum eius ministerio vtimur. Quare infantibus impertiendum est hoc beneficium per Baptismum.

QVOD vero Anabaptistæ in vniuersum negant totam doctrinam de peccato originis, magis produnt suam amentiam. Nam frustra sine peccato, Christus non est passus pro infantibus. Collegimus autem alio loco testimonia Prophetica & Apostolica, quæ ostendunt omnes nascentes secum afferre peccatum, vt Rom. 5. Mors penetrauit in omnes homines, eo quod omnes peccauerunt, id est, sunt rei. Et Ephes. 2. Eramus & nos natura filij iræ, id est, rei, seu addicti iræ, ita damnati. Cum igitur non dubium sit, in infantibus esse peccatum, debet aliquod esse discrimen infantium Ethnicorum, qui manent rei, & infantium in Ecclesia, qui recipiuntur à Deo per ministerium.

III. ARGVMENTVM.

AD quos pertinet promissio, ad eosdem pertinet & signum. Nam signum traditum est propter promissionem. Certum est autem promissionem gratiæ pertinere ad infantes: Ergo necesse est, eos applicari signum per ministerium, quo super eos nomen Dei inuocatum

IIII. ARGVMENTVM.

MANDATVM de Baptismo est vniuersale, ac ad totam Ecclesiam pertinet: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Pertinet igitur etiam ad infantes, vt sint per Ecclesiæ. Nec dubium est semper fuisse aliqua signa, quibus infantes in Ecclesia Deo oblati sunt, vt fuit circuncisio masculorum inde ab Abraham, & aliæ ceremoniæ, quibus infantes masculi & fœmellæ Deo offerebantur, id est, in quibus ceremonijs nomen Dei super eos invocabatur, & applicabatur eis benedictio diuina, promissa patribus. Habuerunt patres & ante Abraham alia signa à Deo tradita. Oportet enim teneri hanc hypothesin: Infantes qui sunt in Ecclesia, fuer-

sequos inuocatum est nomen Christi, recipi in gratiam, non Turcas, non Iudaicos. SED reclamant Anabaptistæ, negant prodesse baptismum infantibus, cum nō intelligant verbum, & cerēmoniæ fide accipientis sit otiosa. Ad hoc respondeo: Verissimum est, in omnibus adultis requiri pœnitentiam & fidem. Sed de infantibus hoc certum est tenere: Spiritus sanctus per baptismum eis datur, qui efficit in eis nouos motus, nouas inclinationes ad Deum pro ipsorum modo, vt id temere affirmatur. Nam hæc certa sunt, recipi infantes à Deo per hoc ministerium, dari item semper cum remissione peccati Spiritum sanctum, & neminem placere Deo, nisi sanctificatum à Spiritu sancto: Sicut clare inquit Christus, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Item 1. Cor. 15. Caro & sanguis, videlicet sine Spiritu sancto, non possunt regnum Dei possidere, Et Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Cum ergo certum sit, hos infantes esse partem Ecclesiæ, & placere Deo, certum & hoc est, Deum in eis efficacem esse, quia vitam æternam oportet in hac vita incoari. HAEC de Baptismo pie & diligenter consideremus omnes, vt nos etiam grandiores pacto & fœdere illo nos consolemur, vt suprà dixi. Maxime vero adolescentes caueant, ne donum baptismi effundant, neue illam ingentem gloriam amittāt, quam prædicat Christus de infantibus in Ecclesia: Non est voluntas Patris, vt pereant vnus de paruulis istis. Quæ potest maior gloria cogitari, quam quod affirmat, hos certo placere Deo, & ei curæ esse? Et parentes hac fide de baptismo inuocent Deum pro infantibus & eos Deo commendent, ac statim cum doceri possunt, assuefaciant eos, vt ipsi inuocent Deum, & filium eius, & paulatim eis tradant summam Euangelij. Denig, cum pueri sint magna pars Ecclesiæ, sciant parentes & præceptores sibi non exiguum thesaurum commendatum esse: Quare præstent fidem & diligentiam in docenda, & regenda iuuentute.

DE COENA DOMINI.

SAEPE dictum est, singulare & ingens Dei beneficium esse, & admirabilius ipsa creatione rerum, quod Deus se patefecit humano genericertis & illustribus testimonijs, & voluntatem suam de nostra salute traditis claris promissionibus nobis declarauit, & harum promissionum voce, Ecclesiam sibi inde vsq; ab initio post receptos primos parentes condidit, & collegit. Hæc ipsa patefactio manifeste conuincit nostras mentes, vt statuere cogantur, nos Deo curæ esse, & ab eo respici. Ideo historiæ omnes patefactionum, quæ scriptæ sunt, sæpe cogitentur, vt cum lapsos primos parentes Deus recepit, & primam promissionem edidit, cum Noe mandauit vt arcam conderet, cum Abrahæ promissionem nouam tradidit, cum populum

ex Aegypto eduxit, & suæ Ecclesiæ certum domicilium, vt ita dicam, & certam sedem dedit, cum misit Prophetas, ac denique Filium Dominum nostrum Iesum Christum, & resuscitatione mortuorum, & aliis miraculis declarauit vere à Deo missos esse. Quoties autem fit mentio promissionum, & conditæ seu instauratæ Ecclesiæ, simul consideres à Deo addita testimonia quædam, incurrentia in oculos, quæ essent quasi σφραγίδες promissionum. Et tres causæ magnæ ac præcipuæ sunt, cur illi externi ritus additi sint promissi.

Prima, vt priuatim commonefacerent vtentes de promissione & de voluntate Dei erga nos, atq; ita per ea fides in nobis erga Deum excitaretur & confirmaretur. Secunda causa fuit & est, vt memoria publice durabilior esset, & propagari ad omnem posteritatem promissio certius posset. Nam ritus incurrentes in oculos, sint diuturniores, vt videmus Ethnicos etiam retinuisse ritus acceptos à Patribus, amissa doctrina Patrum, quos ritus tamen corruperunt, cum subinde nouas opiniones & noua idola fingerent. Cæterum manifestum est, ritus ad memoriam & propagationem conducere. Et multi ritus pinxerunt promissiones, vt circuncisio admonebat Abraham à posteros de semine. Mactatio victimarum admonebat Patres de morte venturi Domini. Tertia causa fuit & est, vt ritus illi essent nerui publicorum congressuum. Vult enim Deus ministerium Euangelij publicum esse, non vult in latebris, vt Eleusinia, tantummodo neri inclusam Euangelij vocem, sed exaudiri eam vult à toto genere humano, vult se agnosci & inuocari. Ideo vult esse publicos & honestos congressus, & in his sonare Euangelij vocem, vult se ibi inuocari & celebrari, vult etiam hos ipsos congressus testes esse seiunctionis Ecclesiæ Dei ab aliarum gentium sectis, factionibus, & opinionibus. Conuenit Iohannes Ephesi cum suo cœtu, & docet Euangelium, & vtit Sacramenti, totus cœtus ostendit se hanc doctrinam amplecti, & inuocare Deum inuocare, qui Euangelium tradidit, & seiunctum se esse à Dianæ, Iouis, & aliorum idolorum cultoribus. Vult enim Deus conspici & audiri suam Ecclesiam in mundo, & vult seiunctam esse multis publicis notis à reliquis gentibus. Sic habuerunt suos cœtus Adam, Seth, Enoch, Noa, Sem, Abraham, & deinceps politia Israël habuit multos ritus, vt seiunctio illa à gentibus esset conspectior.

Quanquam autem Diabolus semper conatus est, & conatur delere ministerium Euangelij, & dissipare hos cœtus, & congregationes Ecclesiæ per tyrannos & hæreticos: tamen Deus sua immensa misericordia semper seruauit, & subinde restituit & ministerium Euangelij & publicos Ecclesiæ congressus. Quid nunc arma Turcica aliud agunt, iuntur, nisi vt deleant vocem Euangelij, dissipent congressus Ecclesiæ Dei? At Deus seruaturum se Ecclesiam suam promisit, & seruabit.

In ipsa cœna Domini inclusa est hæc promissio, quæ affirmat non ...turam esse Ecclesiam Dei in hoc mundo: Iubet enim annuntiari ...em Domini, & hanc cœnam distribui, donec venerit. Hæc con...tio pijs grata esse debet. Et retinentes puritatem Euangelij, & pi...rsum Sacramentorum, haud dubie defenduntur. HAEC præ...us sum, vt cogitemus de caussis institutæ cœnæ Domini, quæ & ...sa testimonium est insigne patefactionis Dei. Non aliter audias verba huius cœnæ, quam si ipsum Christum coram tecum loquentem ...ctires, & simul de ipsius resurrectione & cæteris miraculis cogites, quibus se vere Deus nobis patefecit. Ac scias institutum esse hoc Sacramentum, primum ad commonefaciendos singulos, & excitandam & confirmandam fidem in nobis, deinde, vt memoria passionis & resurrectionis Christi perpetuo propagetur hoc ritu, deniq;, vt sit nervus publicæ congregationis, in qua Ecclesia Dei ostẽdat, se seiunctam esse à cæterarum gentium opinionibus. POST hæc exordia hæc quatuor capita considerentur. Primum, quomodo instituta sit cœna Domini. Secundum, quibus prosit manducatio. Tertium, qui sint ad eam admittendi. Quartum, de abusu & prophanatione Sacramenti.

DE PRIMO.

RITVS describitur à Mattheo, Marco, Luca, & à Paulo. Et nominatim inquit Paulus, Conuenientibus vobis. Vult publici congressus ceremoniam esse hanc cœnam, & simul vult ibi doceri Euangelium, inuocari Deum, mentione & fiducia Domini nostri Iesu Christi, & agi gratias. Ideo dictum est: Hoc facite ad recordationem mei.

NEC est inane spectaculum, sed Christus reuera adest, dans per hoc ministerium suum corpus & sanguinem manducanti & bibenti. Sicut & veteres scriptores loquuntur. Cyrillus in Iohanne inquit: Vnde considerandum est, Christum non solum per dilectionem in nobis esse, sed etiam naturali participatione, id est, adesse non solum efficacia, sed etiam substantia. ET Hilarius ait: De naturali enim in nobis veritate quæ dicimus, nisi ab eo didicimus, stulte & impie diceremus. Ipse enim inquit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, & deinceps. Hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Non imaginemur esse memoriam hominis mortui, vt sunt spectacula de Hercule, & similia. Abijciamus has profanas cogitationes, ac hoc testimonio commonefacti credamus, vere Christum pro nobis factum esse victimam, ac mortuum, sed reuera etiam resuscitatum, iam regnare, & adesse suæ Ecclesiæ, & in hoc ministerio vere nos sibi tanquam membra adiungere.

De secvndo.

In Ecclesijs quæ recte docentur, inuitandi sunt, & assuefaciendi auditores, vt crebrior vsus sit Sacramenti corporis & sanguinis Christi, & ut in vsu simul excitetur ardentior inuocatio & gratiarum actio. Et simul docendi sunt homines, quibus prosit manducatio. Vtrumq; vituperandum & deplorandum est, qui multi qui volunt videri membra Ecclesiæ totis annis decem vix semel aut bis sumunt Sacramentum: Et simul cum hac negligentia obrepunt prophanæ opiniones, extinguitur inuocatio, & accedunt alia vitia. Olim in his Ecclesiæ multo erat frequentior vsus Sacramenti, vt veteres historiæ Canones ostendunt. Est & alteri malo magna diligentia & seuerius occurrendum, ne ignari quid agant, & polluti manifestis vitijs, sine pœnitentia ad communionem accedant. Ideo vtile & pium institutum est, prius singulos explorare quid intelligāt, quid didicerint, & in eo colloquio rudiores docere, & quid sit Sacramentum, & quis sit vsus, & quibus prosit. Deinde manifestum est, de hac pœna sæpe dicendum esse, non prodesse manducationem ijs, qui non agunt pœnitentiam, sed perseuerant in delictis contra conscientiam, sicut Paulus clara voce affirmat: Qui manducauerit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Manducant autem indigne, qui non afferunt timorem Dei & fidem, seu pœnitentiam & fidem, & scientes perseuerāt in delictis contra conscientiam. Alij indulgent libidinibus, alij odijs & iniustæ cupiditati vindictæ: Alij alijs sceleribus pollutos se esse norunt, nec deponunt propositum malefaciendi. Hæc mala per sese offendunt Deum. Sed Paulus cumulari hanc offensionem noua tristiore offensione inquit, quod contumelia afficiant corpus & sanguinem Domini. Deinde addit alteram comminationem: Edens & bibens indigne, iudicium sibi edit & bibit, non discernens corpus Domini, id est, pœnam sibi accersit, non solum pro prioribus peccatis, sed etiam pro hoc scelere, quod contumelia afficit corpus Domini. Necessaria est igitur pœnitentia seu timor Dei in his, qui accedunt ad communionem.

Et quidem de vtraq; re, de pœnitentia & de fide concionatur hæc ipsa actio. Celebratur memoria mortis Christi. Audis corpus Christi pro te datum esse: Audis sanguinem pro te effusum esse. Hæc verba nos primum de ingenti ira Dei aduersus nostra peccata commonefaciunt, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, sed Filij morte placari oportuerit, ipsa mens iudicare potest, peccatum non esse leue malum. Multæ magnæ calamitates humanæ, morbi, exilia, supplicia, inopiæ, bella, necessitates aliæ ærumnæ, signa sunt iræ Dei aduersus peccatum, & nobis imp-

sant, vt de iudicio & ira Dei admoneamur: Sed longe illustrius monium est ingentis iræ, Filius Dei sudans sanguinem, luctans ira Dei, laceratus pendens in cruce. Hoc testimonio si quis non uetur, nec expauescit cogitatione iræ Dei, & mortis Christi, in a ipsa actione & manducatione, non considerat, quid hic agatur. Iesu Christe, fili Dei viui, pro nobis crucifixe & resuscitate, accen amentes nostras, vt ad Deum conuertamur, nec contemnamus iram nas, & tuam mortem, sed vere ad agnitionem tuorum beneficiorum, & mirandi consilij de tua morte flectamur. LONGE superat hoc consilium vniuersam sapientiam omnium creaturarum. Ideo tu nos Fili Dei Iesu Christe, erudias, qui dixisti, Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui Filius reuelauerit. DEINDE & fides necessaria est, petens & accipiens remissionem peccatorum. Nam hic offertur remissio peccatorum, & applicatur credenti: Cum enim hic dicatur, Hic est sanguis noui Testamenti, admonemur de vniuerso Euangelio, de toto beneficio noui Testamenti. Et hæc promissio requirit fidem, vt supra dictum est copiose. At non agens pœnitentiam, nec petit, nec accipit remissionem. Hac igitur doctrina præmoniti, excitemus animos ad pœnitentiam, & asseramus fidem. Digne igitur accedunt, qui serio agunt pœnitentiam, & ideo ad Cœnam Domini accedunt, vt commonefacti hoc testimonio & promissione noui Testamenti, fidem confirment. Ad hoc igitur prodest manducatio agasti pœnitentiam, videlicet ad fidem confirmandam, qua sumens vere consequitur remissionem peccatorum, & Spiritum sanctum. Si noua vox Dei de cœlo sonans, testaretur te recipi in gratiam, tum vehementi animo diceres te Deo crediturum esse, ac gratias ageres: Sic oportuit in hoc vsu Sacramenti nos sentire. Testatur Christus hoc tanto pignore te recipi, te fieri membrum sui corporis. Hoc testimonio admonitus, vere te recipi ab ipso credas, & hac fide inuoces Deum, agas gratias Christo, quod morte sua placarit iram Dei, quod dederit nobis Euangelium & sua testimonia. REIICIENDVS est igitur error Monachorum & Sacrificulorum, qui finxerunt ex opere operato, vt loquuntur, sine bono motu vtentis prodesse sumtionem. Vide hæc Pharisaica deliramenta in Ecclesiam irrepserunt? Clare dicitur, Iustus fide sua viuet. Quare in sumtione necesse est accedere fidem, plurimas res maximas cogitantem, iram Dei aduersus peccatum, mortem Filij Dei, qua Pater placatus est, donationem Euangelij & Sacramentorum, quibus nobis applicat promissam remissionem peccatorum. Nam Sacramenta singulis applicant promissionem. Et in hac actione Christus nos sibi tanquam membra adiungit. HAC cogitatione & fide cum inuocamus Deum, & ducente Christo Pontifice ad eum accedimus, accenduntur corda nostra Spiritu sancto.

Ideo externa vox Euangelij sonat, vt corda eam fide accipiant, vt inquit Paulus: Fides ex auditu est. Ita externa actio Sacramenti ideo proposita est, vt corda commonefaciat, & fidem exuscitet, non vt ipsa sit finis & meritum reconciliationis. POSTQVAM autem de principali fine, videlicet de confirmatione fidei dictum est, recte adduntur multi alij fines: Nam vnius actionis possunt esse multi fines, sed ordinati. NECESSARIO autem ad confirmationem fidei addatur proximus finis, gratiarumactio. Ideo nomen huic ceremoniæ attributum est εὐχαριστία. Hic enim & in docendo commemorari debent Christi beneficia, & publica voce, & in priuatis precationibus expressa gratiarumactio dicatur.

OMNIPOTENS Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, conditor omnium rerum, & conseruator, cum Filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto tuo, miserere mei propter Iesum Christum Filium tuum, quem mirãdo & inenarrabili tuo filio voluisti pro nobis fieri victimam: Ac simul ostendisti iram tuam aduersus peccatum, & immensam misericordiam tuam erga genus humanum, sanctifica, rege, & iuua me Spiritu sancto tuo, rege & sena Ecclesiam tuam, & politias quæ sunt hospitia Ecclesiarum.

GRATIAS etiam ago tibi omnipotens Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, conditor omnium rerum & conseruator, cum Filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto tuo, quod te immensa bonitate patefecisti Ecclesiæ tuæ, & Filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum misisti, vt pro nobis victima fieret, & per eum nobis donaretur remissio peccatorum, & vita æterna: Et quod hæc tua immensa beneficia per Euangelium & Sacramenta tua nobis impertis, & Euangelij ministerium & Ecclesiam seruas, nec deleri sinis. Vtinam grati, ardenti pectore possimus hanc tantam bonitatem tuam & ingentia beneficia considerare & celebrare. Sed te oro, vt accendas nos Spiritu sancto tuo, vt vere sint gratæ mentes, & luceat in moribus nostris gratitudo, &c.

TIBI etiam Iesu Christe Fili Dei, crucifixe pro nobis, & resuscitate, ago gratias, quod ingenti amore erga nos intercessisti apud æternum Patrem pro genere humano, & factus es victima pro nobis, & in te deriuasti iram Dei aduersus nostra peccata: Accende corda nostra, vt hoc ingens beneficium tuum magis intelligamus, & vera gratitudine celebremus, &c. TALEM aliquam formam expressam rudiores teneant, vt se ad cogitationem harum maximarum rerum exuscitent. Nam fides alitur, & accenditur cogitatione. Moueretur animus, cum cogitas iusticiam Dei seueram, quod non remittit peccatum sine precio, vere igitur & horribiliter irascitur peccatis. Iam quantus amor Filij est, quod intercessit pro nobis, & iram ista

deriua

dixit? Quanta hæc obiectio sui fuit? quod iacuit coram Deo, sens iram eius, tanquam pollutus tuis & tot turpissimorum hominum flagitijs, idolis, libidinibus, & alijs probris. Quid nos superbi- cum filius Dei in tantam humilitatem sese abiecerit. Hæc in tarumactione cogitare vtile est. TERTIVS finis accedat, dicet vt tuum exemplum profit ad retinendam publicam congregationem. Nam si pauci vterentur Sacramento, & paulatim homines discederentur ab hoc congressu, tandem Ecclesiæ prorsus obliuiscerentur publicæ congregationis, concionum & Sacramenti, sicut accidit in magna parte orbis terrarum, vbi soli sacrificuli legunt Missas, populus abest à templis, nec audit conciones, nec intelligit vsum Sacramenti. EST autem mandatum Dei, vt singuli suo exemplo inuitent alios ad hanc publicam congregationem, vt docet præceptum de Sabbato, quia Deus vult ministerium esse publicum, vult publice sonare vocem Euangelij, vult omnes hanc audire & discere. Promisit etiam se interfuturum his congressibus, & preces exauditurum, vt Matth. 18. clare dicitur: Vbi sunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. De quacunq; re duo consenserint, dabit eis à Patre meo cœlesti. Hac dulcissima promissione, commendat nobis Christus publicam congregationem, vult nos amare coetus, Ecclesiam, esse κατωνικούς, odit distractiones & dissipationes. QVARTVS finis est, Confessio doctrinæ. Cum sumis Sacramentum, ostendis te eius Ecclesiæ doctrinam approbare, & velle membrum esse eius cœtus, cum quo manducas agnum. QVINTVS finis est, Simul manducare mutuæ dilectionis vinculum est. Sic vsitatissimum fuit in faciendis fœderibus, vesci ijsdem rebus conferatis. Et Paulus admonet, hanc communionem vinculum esse mutuæ dilectionis, sicut panis est vnus, ita multi sumus vnum corpus. Hæc de finibus ita intelligantur, ne principalis finis omittatur, neue aliquid affingatur, quod pugnet cum principali fine, & doctrinam de vero vsu Sacramenti & de exercitio fidei obruat.

DE TERTIO CAPITE.

QVI sint admittendi, ex dicto Pauli satis intelligi potest: Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. Sumunt autem indigne, qui dissimulant, qui perseuerant in delictis contra conscientiam, seu manifestis, seu arcanis. Item, Qui non afferunt pœnitentiam & fidem. SED ministri iudicare non possunt, nisi de manifestis delictis. Arcant ergo eos, qui polluti manifestis delictis, non emendant se. Et meminerint præcepti: Nolite sanctum dare canibus. Illud etiam ad Pastorum officium pertinet, explorare doctrinam & fidem singulorum in populo: & profiteri fidem, & ostendere quid sentiamus de

doctrina, apud Pastores singuli debemus. Sicut Petrus præcipit, vt parati simus reddere rationem de fide nostra. Qvi vero agunt pœnitentiam, & serio expauescunt, hi nō fugiant Sacramenti vsum, propter priores lapsus: Sed sciant ideo hoc tantum pignus propositum esse, vt fides de remissione peccatorum accendatur & confirmetur, & mens reconciliata Deo, rursus eum inuocet, & seruiat ei bona conscientia. Nitatur mens non propria dignitate & puritate, vt filius prodigus rediens ad patrem, nō prædicat sua officia & merita, sed agnoscit, accusat & deplorat suam culpam: Ita nos nostras sordes agnoscamus & accusemus, & confugiamus ad misericordiā propter Christum promissam, cuius misericordiæ pignus est hæc ipsa cœna, in qua Christus nos sibi tanquam membra adiungit, & testatur donari nobis remissionem peccatorum gratis, hoc est, non propter nostram dignitatem, sed quia ipse pro nobis factus est victima. Hæc cum in vsu Sacramenti, & inuocatione pie cogitantur, ex his ipsis exercitijs fidei magis intelliguntur, quam ex longis disputationibus, & collatio facile discernit abusus.

De qvarto capite.

Contra huius Sacramenti pium vsum, de quo dixi, peruaserunt in Ecclesiam horrendæ prophanationes, quas taxari & vitari necesse est, iuxta illud: Fugite idola. Ac primum teneatur regula perspicua & firma: Ceremonia non habet rationem Sacramenti, id est, non est signum gratiæ Deo placens, cum aliquid instituitur extra & præter verbum Dei, aut cum transformatur ceremonia in opus genere diuersum, id est, cum alius finis constituitur, quam qui à Deo propositus est, vt si quis aquam Baptismi circumferret spectandam, & ducaret in ea inclusum esse Spiritum sanctum, aut si quis Baptismo vteretur ad sanandam lepram. Ita nunc Iudaica & Turcica circuncisio nullam habet rationem Sacramenti, hoc est, non placet Deo, sed est spectaculum impium & damnatum à Deo, sit enim contra verbum Dei.

Ex hoc exemplo multi manifesti abusus cœnæ Domini indicari possunt. Spectaculum in quo panis circumfertur, certe non est manducatio. Dixit autem Christus, Accipite, manducate. Nihil ad Sacramenti rationem quadrat, partem auferre, & alligare ibi Christum prorsus sine vllo verbo diuino. Sic transformatur ceremonia in opus genere diuersum, cum dicunt, se offerre filium Dei pro viuis & mortuis, & mereri eis remissionem peccatorum. Longius etiam discedetur ab institutione, cum confertur ad bona corporis impetranda, ad victoriam, ad felicitatem in mercatu, ad depellendum morbum. Quia sic offert sacrificulus, vt alijs hæc bona impetret, res aliena ab institutione agitur. Alienissima vero est, cum sacrificuli ignari quid agunt, tantum sui ventris caussa hanc oblationem (vt vocant) faciunt.

Erat

Ita autem scio pertinacissime defendi hos abusus, & excusa-
tis, & astute cogitatis, & varijs fucis pingi: tamen pij pios hor-
rent, vt hanc horrendam prophanationem fugiant, iuxta illud: Fu-
gi idola, & discant pium vsum Sacramenti. Vt autem semper publi-
ca lamitates, regnorum ruinæ, bella, vastationes, seditiones, furo-
res principum, fames, pestilentiæ, fuerunt pœnæ horum scelerũ, præ-
cipue cultus idolorum, iniustarum cædium & libidinum: ita arbitror
crassari arma Turcica, præcipue propter idola in Ecclesiam inuecta,
prophanationes Missarum, inuocationes mortuorum, & propter va-
gas libidines. Oremus igitur filium Dei, vt errores corrigat, & pœnas
mitiget. Nec vero opus est longa disputatione in re manifesta.
Vt olim Pharisaici sacerdotes, fingebant se mereri remissionem pec-
catorum suis mactationibus: ita finxerunt Monachi & sacrificuli, sua
oblatione mereri se remissionem peccatorum sibi & alijs, viuis &
mortuis. In hoc errore multæ falsæ & perniciosæ persuasiones conti-
nentur, videlicet, quod vna Christi passio non satisfecerit pro vniuer-
sa Ecclesia: Deinde quod homines consequantur reconciliationem
propter illud opus sacrificuli, non fiducia misericordiæ promissæ
propter filium Dei pro nobis crucifixum. Et sequuntur alij errores
plures. Opponenda est igitur his furorib. doctrina vera, de
merito passionis Christi, de quo dicitur cap. 10. ad Heb. Vna obla-
tione consummauit sanctos. Sola igitur Christi mors fuit sacrificium
pro omnib. nostris peccatis, non alia opera Leuitica, aut postea secu-
ta. Deinde manifestum & hoc est, remissionem peccatorum fide
nos propter Christum, non propter vllum opus nostrum aut sacrificu-
li accipere, iuxta sententiam notissimam: & firmissimam: Iustus sua
fide viuet. Ex his facile ab omnibus pijs dijudicari possunt horrendi
abusus, quos sacrificuli, qui cœnam Domini in quæstum conferunt,
defendunt. Postremo vnde ortum est, quod dicunt se Filium
Dei offerre? Magna res est offerre, videlicet agnoscere iram Dei ad-
uersus peccata generis humani, & huic iræ sese subijcere, & Mediato-
rem esse inter Deum & genus humanum, & ingredi in sanctum sancto-
rum ad Deum. Ideo ad Hebræos cap. 9. dicitur: Per proprium san-
guinem intrauit semel in sancta sanctorum, æternam redemtionem
inueniens. Item: Qui Spiritu æterno seipsum obtulit inculpatũ Deo.
Sese obtulit Christus, nostrũ est agnoscere illam ab ipso factam obla-
tionem, & credere per eam nobis placatum esse æternũ Patrem, & pro
ea gratias agere. Hæc considerent pij, & vera testimonia veteris Ec-
clesiæ inquirant. Scio multos multa futilia testimonia recentiũ con-
gerere: Sed diligentia est pijs necessaria, discernere notha ac adulteri-
na testimonia à veris. Retineatur ergo mos Apostolicus, qui annos
circiter trecentos in Ecclesia, inde vsq; ab Apostolis mansit, recitẽtur

piæ

piæ lectiones, eruditur populus salutari concione, fiant precatio-
nes, deinde recitentur verba Christi de cœna, & Sacramentum distri-
buatur aliquot pijs exploratis, petentibus, deinde dicatur gratiarum-
actio. Nec fiant priuatæ singulorum oblationes. Et quia hæc
causa postulat explicationem, ostendentem quæ res sit sacrificium, &
an sit vna appellationis ratio, adijciam hanc declarationem, ego
quidem existimo, necessariam.

DE SACRIFICIO.

Et si autem puerile videtur, vocabula Sacramenti & Sacrifi-
scernere tamen res postulat, vt in ceremonijs discrimen exis-
tur, & diuersi fines. Aliæ sunt signa & notæ promissionum, in qu
Deus nobis aliquid exhibet: Aliæ vero ceremoniæ non sunt
signa promissionum, sed opera quæ nos Deo reddimus. H
in ceremonijs discrimina necesse est obseruare, quibuscunq; no
vocabulis vtamur. Et quoniam hæc vocabula Sacramenti & Sacri
in vsu sunt, nos quoq; ea retinebimus. Est itaq; Sacramentum cere
nia, quæ est signum promissionis, per quod Deus aliquid nob
mittit aut exhibet. Circuncisio erat signum, quo pollicebatur De
recipere circuncisos. Baptismus signũ est, quo Deus nobiscum
& recipit nos in gratiam, & quasi baptizat nos ipse: Nam
baptizat vice Christi. Sacrificium est ceremonia vel opus nob
quod nos Deo reddimus, vt cum honore afficiamus. Hoc est, testa
nos agnoscere hunc ipsum cui hanc obœdientiam præstamus, v
esse Deum, ideoq; nos ei hanc obœdientiam præstare. Sunt
tem Sacrificij species proximæ duæ, nec sunt plures. Quoddam
crificium propitiatorium, videlicet opus quod meretur alijs remis
nem culpæ & pœnæ æternæ, seu opus reconcilians Deum, & par
iram Dei pro alijs, & satisfactorium pro culpa & pœna æterna. A
ra species est, Sacrificium εὐχαριστικὸν, quod non meretur remis
nem peccatorum, aut reconciliationem, sed fit à reconciliatis, v
accepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs, Deo gra
agamus, seu gratiam referamus hac nostra obœdictia. Hæc distinc
satis clare probari potest ex epistola ad Hebræos: Hæc enim
tantum vnum in mundo propitiatorium sacrificium fuisse. R
tur igitur cætera omnia esse opera, in quibus reconciliati ob
tiam declarare debuerint. Porro in has duas species, quas dix
bui possunt omnia Leuitica sacrificia, tanquam in sua domicil
cebantur enim quædam in lege propitiatoria sacrificia, propter
ficationem, seu similitudinem, non quod mererentur remis
peccatorum coram Deo, sed quia significabant futurum Christ
ficium. Cæterum ibi merebantur remissionem peccatorum in cæ
con-

ensatione, hoc est, ne illi excluderentur ex politia Moysi. Dicebantur itaq; propitiatoria pro peccato, pro delicto, holocaustum. Illa erant εὐχαριστικὰ, Oblatio, Libatio, Retributiones, Primitiæ, Decimæ. Sed reuera vnicum tantum in mundo fuit Propitiatorium sacrificium, videlicet passio seu mors Christi, vt docet epistola ad Hebr. Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo post de voluntate Christi: In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel, &c. Nam & Christus ipse suum sacrificium pro nobis applicat, cum pro nobis orat. Iohan. 17. Pro eis sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate, non pro eis autem rogo tantũ, sed & pro ijs, qui credituri sunt per verbum eorũ in me. Ecce hæc sunt nostri pontificis ac sacerdotis verba, quibus se pro tota Ecclesia offert, ac pro ea orat, quæ semper in conspectu & in animo habere debemus. Iesaias etiam interpretatur legẽ, vt dicatur, mortem Christi vere esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationem, non ceremonias legis. Quare inquit cap. 53. Postquam dederit animam suam hostiam pro delictis, videbit semen longeum, &c. Quasi dicat: Alia hostia restat, quæ vere tollet peccatum & mortem. Ergo istæ vsitatæ ceremoniæ non tollunt peccatum & mortem. Paulus hanc sententiam reddidit, cum inquit: Factus est maledictum. Item: De peccato damnauit peccatum, id est, peccatum punitit & deleuit per hostiam pro peccato. Ipsam enim hostiam Hebræi peccatum seu delictum vocant, sicut Latini piaculum. Teneamus igitur hoc, fuisse vnicum tantum in mundo sacrificium propitiatorium. Nam illa quæ in lege dicebantur propitiatoria, vt dixi, propter similitudinem sic vocabantur, ideoq; abolita sunt, postquam Christus apparuit. Porro cum Euangelium ideo promissum sit, vt exhiberet veram propitiationem: necesse est ceremonias Leuiticas non fuisse veras propitiationes, quia cessauerunt reuelato Euangelio.

DE EVCHARISTICO SACRIFICIO.

Nunc reliqua sunt Sacrificia Eucharistica, quæ vocantur Sacrificia laudis, prædicatio Euangelij, Fides, Inuocatio, Gratiarum actio, Confessio, Afflictiones sanctorum, imo omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, ve applicabiles pro alijs, vt mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu reconciliationem. Itaq; præter vnum sacrificium propitiatorium, scilicet mortem Christi, cætera sacrificia in nouo Testamento tantum sunt εὐχαριστικὰ, sicut docet Petrus 1. cap. 2. Sacerdotium sanctum, vt offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ

hostiæ spirituales non tantum pecudibus, sed etiam humanis operib. ex opere operato oblatis, hoc est, sine fide & bono motu cordis, quia spirituale significat motus Spiritus sancti in nobis. De his Sacrificijs loquitur & epistola ad Hebreos cap. 13. Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo. Et addit interpretationem: Fructum labiorum confitentium nomini eius, id est, Inuocationem, Gratiarumactionem, Confessionem, & similia. Hæc valent non ex opere operato, sed propter fidem. Id monet particula, Per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum. Est autem insignis consolatio Christianæ mentis, sive quod omnia bona opera, & omnes afflictiones, sint sacrificia, id est, opera Deo placentia, & quib. Deus sibi honorem haberi pronunt.

Et de hoc genere sacrificiorum plurimæ extant sententiæ Psalmis & Prophetis, vt Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis, inuoca me in die tribulationis, &c. Item Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus tribulatus, &c. Secvndo sciendum est, cultum in nouo Testamento spiritualem esse, hoc est, esse iusticiam fidei, & fructus fidei. Quia nouum Testamentum affert iusticiam & vitam spiritualem & æternam, iuxta illud: Dabo legem meam in corda eorum. Et Christus ait: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, hoc est, vero cordis affectu. Ideoq; sunt abrogati Leuitici cultus, qui debent succedere cultus spirituales mentis, & horum fructus & signa.

Ex his sequitur, nullum esse sacrificium aut cultum noui Testamenti, qui ex opere operato mereatur facienti vel alijs remissionem peccatorum. Repugnat enim sententia, Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, &c. Imo Pharisaica persuasio est, quod aliquis cultus mereatur remissionem peccatorum ex opere operato. Cumq; hac persuasione Iudæi suos cultus cumularent, vt videlicet multa mererentur, gratiam, & reliqua beneficia, propter cumulata sacrificia, Prophetæ acerrime reclamabant. Damnat hanc persuasionem Psalmus 49. Qui repudiatis victimis requirit inuocationem. Nunquid manducabo, inquit, carnes taurorum? &c. Et Iesa. 1. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? Et Ierem. 7. Non sum locutus cum patribus vestuis, & non præcepi eis de holocaustis & victimis. At constat, legem præcipere de sacrificijs. Verum Propheta damnat persuasionem de opere operato. Talia sacrificia non requirit Deus. Prorsus in Ecclesia simili opinione cumulatæ sunt Missæ, quæ sint sacrificia, quæ Deo placeant ex opere operato, & mereantur facienti & alijs remissionem peccatorum. Docuerunt enim per Missæ fieri applicationem sacrificij Christi. At vnusquisq; propria fide applicat sibi sacrificium Christi, & quidem gratis, id est, non propter alienum opus. Caetervm vnius operis possunt esse plures fines. Cœna Domini vtimur tanquam Sacramento, quatenus [illegible]

...nium, quo erigitur fides. Deniq; hæc ipsa fides cum externo ...est quoddam sacrificium, quia Deus pronuntiat hanc fidem, & ...exercitia in nouo Testamento esse sacrificia laudis, & esse cul... ...a hæc ipsa obœdientia spiritualis fit quoddam sacrificium, quo ...itur Deo honos, quem requirit & approbat. Deinde cum hac fi... ...necessario coniuncta est gratiarũ actio pro illo summo beneficio, & ...bis & vniuersæ Ecclesiæ collato, vnde & nomen est εὐχαριστίας. ...terea idem opus & confessio est: Nam ostendimus, nos credere ...angelio, & inuitamus nostro exemplo alios. Hæc omnia sunt sacri... ...cia εὐχαριστικὰ. Ideo veteres hanc ceremoniam appellarunt sacrifi... ...cium. QVOD autem disputant nonnulli, de natura cuiuslibet sa... ...crificij esse, vt pro alijs applicetur, falsum est. Nam afflictiones nostræ ...sunt sacrificia, & tamen non sunt applicandæ pro alijs. Iuxta illud: Vnusquisq; mercedem accipiet iuxta suum laborem. Item, Probet vnusquisq; suum opus, & sic gloriam habebit in seipso. Itẽ, Iustus fide sua viuet. Probat idem parabola de fatuis virginibus, &c. Præterea cum opera nostra sint cultus, qui debentur à nobisipsis, sicut Paulus inquit, Debitores sumus. Item: Væ mihi si non euangelizo: deinde cum per sese sint insufficientia, & habeant opus fide, quæ petit, ne imputetur nobis infirmitas nostra, qualis erit arrogantia, si talia opera ducemus esse non solum precia pro nobis, sed etiam pro alijs, cum dicat Christus: Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Item Psal. 49. Sacrificium vocat inuocationem in tribulatione. Item, Gratiarum actionẽ. Porro id opus, cum gratias agimus, non est opus quod nosipsi pro alijs applicare possumus, vt eis propter operis dignitatem prosit. Est igitur falsa persuasio, de natura cuiuslibet sacrificij esse, vt applicetur pro alijs. Tantum enim propitiatorium sacrificium Christi fuit applicandum pro alijs. Cætera sacrificia nostra, quæ sunt εὐχαριστικὰ, ita prosunt facientibus, sicut quodlibet proprium bonum opus facienti prodest, nec sunt applicanda, vt mereantur alijs remissionem peccatorum, &c. CAETERVM oratio pro alijs, aliter se habet, quam natura operũ. Non enim offert Deo opus aliquod, quod sit precium pro alijs, sed tantũ cupit accipere à Deo. Promisit autem Deus se daturum, & nobis & alijs, pro quibus petimus. Hæc facile discerni possunt. In oratione non opponimus, neq; offerimus Deo nostrum aliquod opus ac preciũ pro alijs, sed tantum accipere volumus à Deo, & quidem propter mediatorem Christum, sicut scriptum est: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Aliud est fide agere cum Deo, non propter nostrum aliquod opus: Aliud est Deo opponere alicuius certi operis meritũ, & quidem pro alijs. Quare applicatio operũ nostrorũ pro alijs, præsertim pro remissione peccatorum,

rum, nequaquam concedenda est, quia scriptum est: Iustus sua fide viuet. PRAETEREA de Operibus illud sciendum est, sicut propter aliquorum peccata plectuntur alij, ita & paucorum iustitia impetrat multa bona alijs. Vtriusq; sententiæ multa sunt testimonia in scripturis & exempla, vt Ierem. 49. Ecce quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibentes bibent. De beneficijs publicis & priuatis inquit Iesaias 33. Qui ambulat in iustitia, & loquitur veritatem, qui proijcit auariciam & iniurias, & excutit manus suas ab omni munere: Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei dabitur, aquæ eius non deficient. Regem in decore suo videbunt oculi eius, & prolatos fines terræ. Vides inter cætera præmia promittit publicum statum tranquillitatem, qui est commune beneficium ad multos pertinens. Sunt & exempla propter peccatum Dauidis plectebatur populus: Propter paucos iustos voluit Deus parcere Sodomis, Propter Naaman benefecit Syriæ. Discamus ergo pœnas & præmia late patere, vt ad bene operandum excitemur. SED tamen in talibus locis hæc duo meminisse oportet: Primum quod hi loci non pertineant ad Iustificationem, hoc est, iniustis non prosunt aliena opera sanctorum ad iustificationem, sed iustis impetrant multa communia bona, quia sumus membra vnius corporis. Alterum est, quod non est nostrum applicare alijs nostra merita, quia hæc esset fiducia quædam nostri operis. Sed Deus debet nobis permittere, quæ præmia communia vel peculiaria nobis donare velit. Oratio autem applicatur pro alijs, quia nititur non dignitate propria, sed gratuita Christi promissione. Ex his facile iudicari potest, quid sit de applicatione sentiendum. Quod enim ad iustificationem attinet, nulla est applicatio sine fide propria. Fides autem instrumentis vtitur, verbo & Sacramentis, quæ testantur ad nos pertinere beneficium Christi, nec pendet hoc beneficium ex dignitate alterius operis humani. Hæc satis sit de Missa verecunde dixisse.

DE POENITENTIA.

CVm Christo narrassent quidam crudele facinus Pilati, qui aliquot Galilæos interfecerat, & cæteros coëgerat in sacrificijs horum sanctorum sanguinem bibere, Respondens Christus, non accusat nominatim Pilatum, sed potius suos auditores commonefacit, ac testatur ipsos quoq; reos esse, eosq; ad pœnitentiam hortatur, inquiens: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Ita sciamus, quod in mundi calamitates nobis omnibus esse conciones pœnitentiæ.

MANENT in hac vita etiam in sanctis multa peccata quæ fidua pœnitentia agnoscenda & deploranda sunt. Deinde sunt

gabent lapsus contra conscientiam, & sunt extra gratiam Dei, nisi in hac vita conuertantur ad Deum, ruent in æternas pœnas, & æterni hostes Dei. Ideo præcipua vox Dei est in Ecclesia: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, vt aliqui liberentur ab æterno exitio. Hæc fuit prima concio in paradiso, cum Deus obiurgat primos parentes post lapsum, & addit absolutionem edita arcana promissione de venturo liberatore. Ita postea semper in Ecclesia Patres, Prophetæ, Christus, Apostoli, & omnes fideles ministri vocis diuinæ, hæc duo genera doctrinæ complexi sunt, declarauerunt iram Dei aduersus peccatum, ostenderunt genus humanum tot ingentibus calamitatibus subiectum esse propter peccatum, & venturas æternas pœnas omnibus qui non conuerterentur ad Deum. Deinde & remissionem proposuerunt conterritis, & fide amplectentibus filium Dei, & incoantibus obœdientiam iuxta verbum Dei. VT igitur nosipsi excitemus ad pœnitentiam, discamus integram doctrinam de hoc articulo, & eam assidue meditemur. Colligamus omnia testimonia iræ Dei aduersus peccatum, priuatas & publicas calamitates omnium temporum, comminationem æternarum pœnarum, deniq; & mortem filij Dei. Nam hæc est omnium maxime illustre testimonium iræ Dei aduersus peccatum. Non existimemus eam otiosum spectaculum esse. Necesse est seriam, ingentem & inenarrabilem esse iram Dei aduersus peccata, cum non potuerit placari, nisi filius intercessisset, & factus esset victima pro nobis. Hoc testimonium, si vere intelligeret genus hominum, subito terrore omnes extinguerentur, & tamen interim mundus prosana securitate hæc omnia testimonia contemnit.

SED nos excutiamus hanc securitatem, & his terribilibus operibus Dei moueamur, & rursus magnitudinem misericordiæ consideremus, quod Deus noluit totum genus humanum perire, quod patefecit nobis, vt agnoscatur & inuocetur, quod dedit Filium pro nobis, vt sit Emanuel, id est, nobiscum Deus, & inter nos, Adiutor noster, & Saluator noster, quod dedit promissionem gratiæ & vitæ æternæ, quod donat Spiritum sanctum gubernatorem petentibus. Hæc omnia considerantes, duriciem nostram agnoscere & deplorare debemus, ac petere, vt Deus nos ad se conuertat, qui certo promisit, se daturum Spiritum sanctum petentibus, & mandat vt credamus nos recipi propter filium, vt infra dicemus. HAEC præfatus sum, vt ad assiduam huius articuli cogitationem nosipsos excitemus. Nunc de nomine dicam. Noli rixari de vocabulo. Voco Pœnitentiam, vt in Ecclesia loquimur, conuersionem ad Deum, & huius conuersionis partes seu diuersos motus docendi caussa discerno. Dico partes esse, Contritionem & Fidem. Has necessario sequi debet noua obœdientia, quam si quis vult nominare tertiam partem, non repugno. Non mo-

ueamus rixas de verbis, sed vigilantes simus in tuendis rebus, quæ sunt Ecclesiæ necessariæ, & refutandis erroribus, qui veræ doctrinæ caliginem inducunt. SED ante explicationem partium breuiter refutandi sunt duo errores fanaticorum hominum, qui finxerunt renatos non posse labi, & quamuis labuntur contra conscientiam, tamen iustos esse. Hæc amentia damnanda est, & opponenda exempla lapsa sancta scripturæ Propheticæ & Apostolicæ, vt Saul & Dauid placuerunt Deo, fuerunt iusti, & donati Spiritu sancto, tamen postea lapsi sunt, ita vt alter prorsus perierit, alter rursus ad Deum conuersus sit. Ibi multa sunt. Matth. 12. Cum immundus spiritus egressus fuerit ab homine, vadit per loca deserta, & inquit: Reuertar, & inuenit domum otiosam, & fiunt posteriora hominis peiora prioribus. Similis est concio tristissima 2. Pet. 2. Qui cum effugissent inquinamenta mundi per agnitionem Domini, rursus intricantur, his fiunt posteriora deteriora prioribus. Et 1. Cor. 10. Qui videtur stare, videat ne cadat. Et Apoc. 2. Memor esto vnde lapsus sis, & pœnitentiam age, & facito priora opera. HAEC & similia dicta de renatis docent non stantur posse eos labi, & lapsos contra conscientiam non placere Deo, nisi rursus conuertantur. Quare non ita blandiamur nobismetipsis, vt curi imbecillitatem nostram non regamus, & lapsus negligamus, sed simus vigilantes & intenti, repugnemus nostræ infirmitati, & omnia cura caueamus insidias Diaboli, sicut Petrus monet: Aduersarius vester Diabolus, tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. E CONTRA non confirmemus desperationem, quæ odium aduersus Deum gignit. Sicut Nouatiani Καθαροὶ fecerunt, qui negarunt lapsos post baptismum iterum conuerti, qui remissionem peccatorum. Ac mirum est hunc crassum & vetustum errorem vetustissimis temporibus, in illo Ecclesiæ flore, tam late grassatum esse. NARRAT Epiphanius, Alexandriæ cum Petrus Episcopus, quem postea tyrannus Maximinus interfecit, præsset, fuisse quendam Meletium, qui quamlibet reclamante Petro, finxerit hoc delirium, negandam esse veniam lapsis: & addit, tanta admiratione hanc hypocrisin fuisse, vt magna pars populi in Ægypto & Syria hunc Meletium secuta sit, contemta Petri sententia. Est memorabile, quod narrat Petrum in defensione veritatis citasse scripturas & exempla superioris temporis, tradita ab Apostolis & eorum discipulis. Extat adhuc exemplū in Iohannis Apostoli historia apud Eusebiū lib. 3. pag. 60. de adolescente lapso, quem Iohannes reuocat ex sodalitio latronum. Porro satis apparet, delirium Catharorū ortum esse ex insciti a doctrinæ de Iustitia fidei. Nam postea finxerunt hypocrytæ, homines propria dignitate iustos esse, fingere peccato esse, affinxerūt, amissa hac puritate, nō super esse spem veniæ.

OPUS

OPPONAMVS autem ex scripturis testimonia: Dauid, Ma-
Petrus, post lapsus horrendos iterum consecuti sunt remissionē
eorum. Lapsa fuit & Galatarum Ecclesia, & à Paulo reuocatur
pœnitentiam. Item Paulus ipse Corinthium incestum iubet recipi
pœnitentiam, 2. Cor. 2. ADDAMVS & dicta scripturæ.
ech. 33. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt
uertatur, & viuat. Et sunt similes aliæ conciones apud Prophetas,
Ezech. 1. Hæc autem Ezechielis eo est memorabilior, quod iusiuran-
dum additur: Viuo ego, vt conscientiæ eo magis erigantur, cum audi-
unt non solum promissionem, sed etiam confirmatam iureiurando.
Hanc igitur cōsolationem infigamus animis, & cogitemus quanta vis
sit amoris diuini erga nos, quam ardēter desideret nostram salutem,
sicut vere dicitur in Tobia: Nō delectaris Deus perditione nostri. Et
hac cogitatione nos ad pœnitentiam & veram inuocationem excite-
mus. NEC valet hoc loco cauillatio, quod vetus Testamentum
habuerit beneficium de conuertendis lapsis, in nouo dissimile esse.
Nam concio Ezechielis ad vniuersam Ecclesiam omniū temporū per-
tinet, & eadem semper est Ecclesia omnium temporum, & idem Euan-
gelium. SED sumamus probationes ex nouo Testamento. Chri-
stus inquit Matth. 18. Si peccauit in te frater tuus, corripe eum, si au-
dierit te, lucratus es fratrem. Cum dicat lucraberis fratrem, clare pro-
nuntiat se de his loqui, quibus illa emendatio prodest. Et quod de fra-
tribus loquatur, hoc est, lapsis post iustificationem, id quoq; testatur,
quod tunc demum vult eijci eum ex Ecclesia, cum non auscultat. Lo-
quitur ergo de his, qui antea fuerunt in Ecclesia. Et deinde, cum Pe-
trus interrogat, Quoties dimittam? Christus respondet: Septuagies
septies. Ergo lapsi post iustificationem possunt veniam consequi.
Nam cum iubet Ecclesiam remittere, vult & ipse remittere petenti &
oranti. Ideo supra dixit, Lucraberis fratrem. SCIO dispu-
tari à quibusdam, vtrum hic locus de reconciliatione fraterna, an ve-
rò de ministerio publico, quod remissionem diuinam annuntiat, lo-
quatur: Sed valet argumentum aduersus Nouatianos, etiamsi textus
tantum ad fraternam reconciliationem accommodetur. Dicit enim:
Lucraberis fratrem. Quicquid solueritis super terram, erit & solu-
tum in cœlis. Cæterum & hæc ipsa verba testantur, hunc locum de
mediocri concionari. Voluit enim Christus instituere Ecclesiæ di-
sciplinam, & labentium correctionem, & aiunt hunc morem fuisse
veteris synagogæ institutum. VOLVIT item Christus discer-
nere correctionem Ecclesiæ propriam à politica, vult præcedere ad-
monitionem, vt primum saluti hominis consolatur. Politia est ira-
cundior, properat ad pœnam, nec prius de salute hominis deliberat.
Inde constituit Christus pœnæ modum, vult eijci contumaciam

extra Ecclesiam, nec addit politicas pœnas, sed has relinquit magistratibus. SED redeo ad testimonia. Ad Gal. 6. dicitur: Si præoccupatus fuerit homo aliquo peccato, vos qui spirituales estis, corrigite eum spiritu lenitatis. Hic præcipit reuocari lapsos ad pœnitentiam. Apocal. 2. Memor esto vnde lapsus sis, & pœnitentiam age, & facito priora opera. Lucæ 15. Gaudium est Angelis super uno peccatore pœnitentiam agente. Et in ea concione loquitur Christus de pœnitentia filij perditi, id est, de talibus, qui antea fuerunt pij.

SED Nouatiani duos locos ex Epistola & Hebræos obiciunt. Heb. 6. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, renouari pœnitentiam, &c. Quamlibet durus videtur hic locus, tamen in scientia communita est veris testimonijs supra citatis, non potest loco perturbari. Sed postquam ex superioribus testimonijs constat, lapsis non negandam esse veniam, facile potest iudicari, non posse hic retineri τὸ ῥητὸν, sed addendam esse commodam interpretationem. Alij aliter mitigant hunc locum, vt fit in obscuris & ambiguis, Græce non sonat vsq; adeo incommode. Ait enim: Non est possibile renouari eos qui Christum crucifigunt, & ludibrio habent. Hoc simplicissime intelligo in hanc sententiam: Tales non possunt renouari, qui non auscultant amplius Euangelio, sed contemnunt etiam illa initia pietatis, de quibus dixit, retinere studēt, scilicet, Baptismi, & pœnitentiæ doctrinam. Hæc est, vt mihi quidem videtur, germana eius loci sententia, & nihil habet incommodi, tantisper non posse renouari, dum non auscultant Euangelio, sed crucifigunt Christum & ludibrio habent. FATENDVM est etiam esse aliquod irremissibile peccatum, quia id expresse affirmat Christus. Ad id accommodetur & his locus Epistolæ ad Hebræos. Sed hic aliqui obiciant, fieri incertam remissionem, si aliquod irremissibile delictum sit. Semper enim angitur animus, disputans se fortasse habere tale peccatum, & exercuit hæc quæstio multos, sed pijs plana & facilis est explicatio. EST aliquod irremissibile, sed quod sit, tantum à posteriori iudicandum est, id est, illis tribuendum est, qui ad extremum perseuerant in suis furoribus aduersus Deum, in Epicureo contemptu, aut odio Pharisaico, aut desperatione, vt Neroni, Pharaoni, Saulo, Iudæ, & similibus, nec aliter nisi hoc modo de peccato irremissibili posteriore iudicandum est. Quia nos in nostris cordibus amouere illud iudiciū patefactum est, debemus semper retinere hæc tria: Remissionem gratiæ, Mandatum quod iubet credere filio, & mandatum soluendi Ecclesiæ traditum: Quicquid solueris super terram, &c. Promissio his verbis dulcissimis illustrata est à Paulo: Gratia liberat supra delictum. Summa blasphemia est, Christum infra peccatum abijcere, & diminuere eius meritum. Deinde mandatum arro-

& immutabile, ac longe supra legem est, credere Christo. Et sunt vniuersalia, promissio & mandatum, vt dicitur: Venite ad omnes. In hanc vniuersalem se quisq; includat. POSTQUAM præmunitus est animus, & scit mandatum Dei esse, vt credamus nobis omnia peccata remitti, deinde discat, non esse de peccato remissibili iudicandum, nisi à posteriore, videlicet postquam iudicium Dei declaratum est. Pharao, Iudas, habuerunt tale peccatum, quia res ostendit eos non redijsse ad Deum. Ideo satis commode dixit Augustinus, Blasphemiam esse finalem impœnitentiam, seu desperationem, quia hæc peccata extreme pugnant cum Gratia. Nam cætera peccata cum ad gratiam confugimus, remittuntur. Contemtus vero Epicureos, aut desperatio, repudiat Gratiam. Ideo sic interpretatur dictum Christi, Qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, id est, qui verbum prædicatum & confirmatum, testimonijs Spiritus, pertinaciter ad extremum repudiat, is habet irremissibile peccatum. Hæc sententia Augustini satis commoda est. NON enim omnis lapsus post agnitam veritatem iudicari debet peccatū irremissibile, sicut Nouatiani contenderunt. Supra enim recitauimus exempla & testimonia, quæ docent tales lapsus condonari posse, nec omnis persecutio Euangelij iudicari debet peccatum irremissibile, quia Manasses, Nabuchodonosor, Paulus, Iustinus, Augustinus, deniq; innumerabiles persecuturos sanati sunt, sicut & Petrus dicit: Quem vos crucifixistis. Sed quorundam singularis est furor, qui veritatem agnouerunt, & admoniti ac conuicti contra conscientiam, sine fide tamen damnant veras sententias, & exercent aut confirmant sæuitiam. De talibus dicitur Rom. 11. Reliqui indurati sunt, dedit eis spiritum exanimationis, oculos ne videant, & aures, vt non audiant. Hoc dicto & similibus describuntur perseuerantes in Euangelij persecutione, qui exitio puniuntur, postquam sæpe admoniti non redeunt ad Deum. Talis fuit furor Anabaptistarum Monasterij. QVARE talibus dictis & exemplis admoniti, caueamus, ne pertinaciter propugnemus errores. Labi & errare commune est omnibus hominibus, sed pertinacia quæ gignit sophisticos prætextus sine fine peccatum maius & multiplex est, ex quo non multi eluctantur. Ideo & Paulus inquit: Hæreticum hominem post vnam atq; alteram admonitionem vitabis, quia proprio iudicio damnatus est, id est, sua pertinacia declarat, se implicitum esse laqueis Diaboli. CAETERVM nobis semper in conspectu sit hæc doctrina, debere nos obtemperare mandato & promissioni Euangelij. Aeternum & immutabile mandatum est, quod præcipit agere pœnitentiam, item, audire filium, & credere nos propter filium Dei recipi. Tenendum est & Pauli dictum: Gratia exuberat supra peccatum.

IVXTA hæc mandata iudicare nos debemus, & eis obtemperare, quod cum facimus, certum est nos non habere peccatum irremissibile. CITATVR & altera sententia ex Epistola ad Hebræos: Voluntarie peccantibus post acceptam noticiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis expectatio iudicij. Sed dextre volumus iudicare, hic locus non negat lapsos posse resurgere, sed facit immediatam collationem beneficij Christi [illegible] narum, in hanc sententiam. Hæc duo extrema sunt, & immoderata. Retinens beneficium Christi saluatur, non retinens ruit in eternum. Hic non negat lapsos posse ad beneficium Christi redire, sed enim alias hostias, & noua Sacrificia. In lege erant crebræ expiationes immundiciarum, & Pharisæi docebant eas mereri remissionem peccatorum. Ita postea in Ecclesia multi finxerunt satisfactiones & missas, nec solum falsi cultus excogitati sunt, sed etiam persuasio de expiatione per talia sacrificia, aluit securitatem & indulgentias. Has Pharisaicas imaginationes grauissime taxat epistola ad Hebræos: Vult certe retineri beneficium Christi, sicut postea dicit: Non vult conculcari sanguinem Christi, nec contumelia affici Spiritum gratiæ. Hæ grauissimæ adhortationes iubent cauere, ne amittamus beneficium Christi, Neq; tamen interim vetant, lapsos ad Christum redire. Hæc est simplex & germana sententia.

DE CONTRITIONE.

ETSI nulla Creatura magnitudinem iræ Dei aduersus peccatum satis intelligere potest, ac ne possit quidem sensum iræ Dei perferre, sicut dicitur Deut. 4. Deus ignis consumens est: tamen vult Deus in Ecclesia sua aliquo modo agnosci iram suam aduersus peccatum, non vult contemni peccatum, non vult corda esse ferrea & sine dolore, vt Ephes. 4. de impijs dicitur. Ideo semper in Ecclesia hoc fuit exordium concionum: Agite pœnitentiam. Sic Christus exorsus est, & ante ipsum Baptista. Sic Paulus inquit: Reuelatur ira Dei de cœlo super omnes. Sic Prophetæ exorsi sunt, Iesa. 1. Væ genti peccatrici. Imo in Paradiso hæc post lapsum prima concio fuit, arguens peccatum, & declarans iram Dei. DEINDE omnes calamitates generis humani, mors, morbi, inopia, fames, cædes, bella, excidia, & clades multiplices, sunt reuera conciones de ira Dei aduersus peccatum, vt Psalm. 38 Propter iniquitatem corripis hominem.

POSTREMO testimonium omnium maximum iræ Dei fuit, quod filium oportuerit fieri victimam. Hanc iram certe vult Deus quo modo à nobis agnosci, & nos moueri ipsius iudicio & indignatione. Necesse est igitur in nobis existere aliquam contritionem, [illegible] vocamus

mus Contritionem, vt Ecclesia vsitate loquitur, pauores conscientiæ agnoscentis iram Dei aduersus nostra peccata, & dolentis propter peccatum. Hanc contritionem præcipiunt hæc dicta: Agite pœnitentiam. Et 2. Corinth. 7. Contristati estis ad pœnitentiam. 1. Corinth. 11. Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, id est, si vero dolore afficeremur, agnita ira Dei. Ioël. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Ierem. 31. Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum, & erubui. Nah. 1. Ante faciem indignationis eius quis stabit? Quis resistet in ira furoris eius? Indignatio eius effusa est vt ignis, & petræ dissolutæ sunt ab eo. Item Iesa. 66. Ad quem respiciam? nisi ad humiliatum & contritum spiritu, & tremétem sermones meos. Iesa. 1. Desinite peruersa agere. Psal. 37. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Item, Initium sapientiæ timor Domini. Et passim coniungunt Psalmi timorem & fidem. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & eiga eos qui sperant in misericordia eius. Eodem pertinent multa dicta Pauli: Vetus noster homo simul crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati.

Addantvr & exempla, vt Adam, Eua, obiurgati à Deo, Dauid obiurgatus à Nathan, horribiliter perterrefiunt. Dolet & mulier peccatrix, Lucæ 7. Et Luc. 22. Petro acerbæ lacrymæ erumpunt. Hæc & similia testimonia ostendunt, necessariam esse aliquam contritionem, quæ quidem etiam crescere debet, ita, vt non solum externa delicta, sed etiam interiorem immundiciem agnoscamus, videlicet, Dubitationem de Deo, Securitatem, Admirationem nostri, seu Superbiam, Dispectionem aliorum, Maleuolentiam, Auariciam, Flammas praui amoris, & alios vitiosos affectus. Nec est pœnitentia in hypocritis, qui nullo sensu doloris aut pauorum afficiuntur, quos describens Ieremias inquit: Erubescere nescierunt. Et Paulus ad Ephesios vocat dolore carentes. Vt autem hanc prauam securitatem animis excutiamus, sæpe & multum dicta de contritione, de ira Dei, de pœnis præsentibus & æternis, exempla ipsa pœnarum, calamitates proprias & alienas, imo & mortem filij Dei nobis proponamus, vt miseriam nostram & iram Dei agnoscamus & expauescamus. Eiq; ministerij in Ecclesia, quod instituit Christus, pars necessaria, arguere peccata, sicut Paulus clare inquit: Nunc reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem. Vtendum est autem voce legis moralis, vt vocant, ad hanc ministerij partem. Est enim lex illa, æterna & immutabilis sententia Dei, declarans iram Dei aduersus peccatum. Etsi enim Deus recipit hominem confugientem ad Christum, tamen peccatum non approbat. Ideo Paulus inquit: Per legem cognitio peccati, & semper sonuit in Ecclesia inde vsq; ab initio post lapsum, vt Genes. 4. apparet, & deinceps.

Ac prorsus falsa, absurda, & perniciosa imaginatio est, fingere legem nihil esse, aut non prædicandam esse. Quia ideo prædicata est per patres, & deinde terribili voce in Sina reuelata, & assidue reperta per Prophetas, Christum & Apostolos, vt sciamus esse æternam & immutabilem sententiam Dei, declarantem iram aduersus peccatum. Sciamus item, omnes homines in hac corruptione naturæ, hac sententia Dei condemnatos esse, atq; ita sub lege esse. Sicut Paulus inquit: Causati sumus omnes sub peccato esse, id est, condemnati reos coram Deo. Sicut semper manet mens diuina, ita semper manere legem necesse est. Et huius legis noticia manet in nostris conditijs, & est explicata voce Dei, Patrum, Prophetarum, Christi, & Apostolorum. Ideo & Christus toties inculcat legem, vt Matth. 5. & idem addit declarationem, vt sciamus accusari lege non solum externa delicta, sed etiam interiora vitia, Cæcitatem, Iniusta odia, Flammas libidinum, &c. Vult ergo Deus in Ecclesia semper sonare vocem huius legis, quæ concionatur de obœdientia cordis. Vtendum & voce Euangelij, quæ accusat in mundo contemtum iræ & misericordiæ, quæ cernitur exhibito filio. Ideo inquit Christus: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me. Iam cogitemus, quam late pateat hæc prædicatio, accusans & condemnans peccata. Totum genus humanum complectitur, omnes sumus plus minus dubitatione, securitate, negligentes aut errantes in inuocatione, contaminati prauis cupiditatibus, leuiter curamus iram Dei, abutimur beneficijs, omnes sumus ingrati filio Dei. Ideo non miremur, quare sum mundum opprimi fatalibus pœnis, quæ sunt signa iræ Dei. Sed cogitemus, vt Paulus inquit, Omnes sub peccato esse, & totum mundum reum esse Deo, & sua quisq; peccata accuset & deploret.

Hæc omnia sæpe & multũ cogitemus: Nam quod dicitur: Spiritus sanctus arguet mundum, id fit per verbum declarans iram Dei. & in huius verbi cogitatione Spiritus sanctus est efficax. Et 2. Timoth. 2. Paulus clare iubet doceri & erudiri aduersantes, quis scit an Deus det aliquibus pœnitentiam? Et apud Ierem. Postquam ostendisti mihi, confusus sum, & erubui. 1. Reg. 2. Dominus mortificat & reuiuificat. Hæc fiunt per verbum Dei, vt Heb. 4. dicitur: Viuens est verbum Dei, & efficax, & penetrantius gladio, &c. Quare in iis qui negligunt & contemnunt verbum Dei, non est efficax Spiritus sanctus, sed confirmatur ferocia. Sicut in Genesi dicitur: Non iudicabit Spiritus meus in homine, quasi dicat, posteaquam contemnere verbum incipiunt, desijt iudicium spiritus, Agnitio peccati, contrition, &c.

p ad contritionem, hoc est, ad hos terrores, necesse est accedere consolationem, scilicet Fidem, quæ statuat nobis remitti peccata propter filium Dei, & tantæ misericordiæ agnitione rursus erigat nos, ne oppressi desperatione ruamus in æternum exitium. Nisi enim accederet Fides, Contritio fieret mors æterna. Est igitur altera pars, fides, quæ est non tantum historiæ vel legis notitia, sed fiducia, qua credit unusquisq; sibi vere remitti peccata à Deo propter Christum, gratis, id est, non propter nostram dignitatem, aut nostra merita.

De hac parte, hoc est, de Fide accipiente remissionem peccatorum, libri Monachorum muti sunt. Sed nos sciamus, hanc esse præcipuam & propriam Euangelij vocem, & hanc doctrinam de Fide prorsus necessariam esse Ecclesiæ, & simul complectendam quando-cunq; de pœnitentia dicitur. Multi hic disputant, quod sit discrimen contritionis Petri & Iudæ, Dauidis & Saulis. Et sunt spinosæ disputationes de amore iusticiæ & timore pœnæ. Sed hoc discrimen planum & illustre est. Ad contritionem Iudæ non accessit fides, ideo oppressus terroribus, ruit in æternum exitium: Econtra, ad contritionem Petri accessit fides, ideo reuixit ex suis ingentibus doloribus. Et cum fide erigimur, accedit agnitio bonitatis Dei, & non tantum metu pœnarum angimur, sed etiam puriore dolore quod Deum offenderimus, cui debetur obœdientia & gratitudo. Sed non est opus hos affectus subtiliter diuellere. Vult Deus iram suam metui, & hanc in primis vult conspici. Accedat autem & fides, nec fugiamus Deum, sed ad eum redeamus, petamus nos recipi, & statuamus æternam & immutabilem Dei voluntatẽ esse, quod velit recipere perterrefactos, qui credit sibi ignosci propter Mediatorem. Hoc præcipit nobis cor-vertere & statuere. Hæc fides illustre discrimen facit inter timorem seruilem & filialem. Timor seruilis est pauor sine fide, & refugit Deum. Sed timor filialis est pauor, ad quem accedit fides, quæ inter pauores erigit & consolatur animum, & accedit ad Deum, petit & accipit remissionem. Hæ descriptiones sunt planæ, & in exercitijs nostris intelligi possunt. Cõtritio sine fide est horribilis pauor, & dolor animi fugientis Deum, vt in Saule, Iuda. Quare non est bonũ opus. Sed contritio cum fide, pauor & dolor est animi non fugientis Deum, sed agnoscentis iustam iram Dei, & vere dolentis, quod neglexerit aut contemserit Deum, & accedentis tamen ad Deum, & petens veniam. Talis dolor sit bonum opus & sacrificium, vt loquitur Psalmus: Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et tamen necesse est taxari & abijci opinionem, quæ finxit homines contritione mereri remis-

ſionem peccatorum, ſeu dari remiſsionem propter dignitatem contri-
tionis. Sed retinēda eſt vox Euangelij, quæ clamat gratis remitti pec-
cata propter filium Dei. Hæc excluſiua retinenda eſt, vt Chriſto debi-
tus honos tribuatur. Item, vt mentes perterrefactæ teneant certam
conſolationem. Nam adigerentur ad deſperationem, ſi ſentire debe-
rent, ſe non habere remiſsionem, niſi dolor ſatis dignus & ſufficiens
eſſet. Hæc ſimplex ſententia multos labyrinthos diſputationum eſſe.

CONSTITVAMVS igitur neceſſariam eſſe aliquam contri-
tionem, veros pauores ac dolores, ſed tamen remiſsionem peccato-
rum non dari propter contritionem, ſeu dignitatem vllam noſtram,
ſed propter ſolum filium Dei, qui pro nobis admirando conſilio in-
ctima, Mediator, & Deprecator factus eſt. AC vt teneamus
conſpectu doctrinam Contritionis, hæc capita nobis proponam.
Legem Dei. Iram Dei. Pœnas æternas. Mortem. Calamitates
præſentes, publicas & priuatas. Amiſsionem donorum. Inopiam.
Morbos. Infamiam. Infelicitatem conſiliorū. Infelicitatem ſtudio-
rum. Errores & furores. Infelicitatem liberorum. Diaboli ſyn-
dem impellentem in plura peccata, & maiores miſerias. Pœnas in-
teriores, videlicet quod peccata peccatis puniuntur, cæcitate, & fu-
ribus ſequentibus. Scandala. Diſcordias publicas. Bella. Ero-
gione beneficia Dei conſiderentur, vt ingratitudinem noſtram accu-
ſemus. Creatio. Patefactio Dei. Miſsio Filij. Donatio verbi & Eu-
angelij. Donatio Spiritus ſancti. Promiſsio vitæ æternæ. Nutritio,
defenſio corporis & animæ. Depulſio Diaboli. Literarum & vera
doctrinæ oſtenſio. Gubernatio diuina in moribus & conſilijs. Feli-
citas conſiliorum. Felicitas ſtudiorum, & rectitudo iudicij. Feli-
tas liberorum. Bona exempla, & vitatio ſcandali. Bona fama. Con-
cordia publica. Pax & mediocris ſtatus Politiæ. Conſtitutio ſalu-
taris Eccleſiæ. EXEMPLA cogitemus Saulis & Dauidis, qui
beneficia quæ recenſui, tenuerunt ante lapſum, & poſt lapſum eam
tantis bonis pœnas ſenſerunt, quas recitaui. Et Saul prorſus perijt,
oppreſſus æternis pœnis: Dauid vero rurſus ad Deum conuerſus eſt,
ſed tamen ſenſit onus pœnarum corporalium & ſcandalorum tota vi-
ta. Et quantam ruinam trahat vnus lapſus, conſideremus in Adæ &
Euæ exemplo. Item in Dauidis adulterio, & Salomonis diſtrio pro-
pter cuius idolum poſtea regnum Iſraël diuulſum eſt. Et hæc dimiſſa
peperit infinita mala, religionis diſsipationes, & bella ciuilia. Hæc
conſiderantes, non exiſtimemus noſtros lapſus leuia & parua mala
eſſe, & ad paucos pertinere, ac ſimus in regendis moribus diligen-
res. HAEC expendere vtilius eſt, quam illas nugas agitare. Ac
actui finito iuſte reſpondeat pœna infinita. Tales friuolas quæſti-
nes fugiamus, ac ſciamus in delicto eſſe contemtum infinitæ bo-

contemtus & violatio infiniti boni, dignus est infinita pœna.

POSTQVAM autem de Contritione dictum est, explicemus & eam partem. Nam ministerium in Ecclesia non solum arguit peccata, sed etiam annuntiat remissionem peccatorum, perterrefactis & penitentibus in Christum. Statuant igitur perterrefactæ mentes, certo constanter sequi remissionem peccatorum gratis, fide propter Christum. Sic intelligatur fides tantum de historiæ noticia: Sed intueatur hunc articulum in Symbolo, Credo remissionem peccatorum. Nec satis est in genere credere, quod Deus aliquibus ignoscat, sicut & Diabolus credit. Non enim ignorat, in Ecclesia reconciliationem esse, sed singuli statuere debemus, nobis ipsis ignosci, nos ipsos à Deo recipi. Hac fide speciali, vt sic dicam, quisq; sibi applicare beneficium Christi debet. Videtur autem hoc absurdum humano iudicio, de re tanta nos statuere debere, videlicet, quod placeamus Deo. Sed discamus ideo Deum se patefecisse, vt hanc suam voluntatem nobis reuelaret. Ideo promissiones traditas esse, ideo missum filium, ac sparsum Euangelium in mundum, vt hæc sententia, quam nulla creatura cernere poterat, pateferet. Immensum bonum est Reconciliatio diuina, ideo difficulter assentimur. Sed excitemus nos ad credendum Euangelio, & cogitemus nos in hac vita verbo Dei inuolutos sustentari oportere, sicut fœtus in vtero materno sedet inuolutus aluo seu secundina, nec rumpamus hoc nostrum inuolucrum, scilicet Euangelium, quod affirmat de voluntate Dei. Postea vero egressi in vitam, & lucem æternam, coram cernemus voluntatem Dei, & admirandum consilium.

TESTIMONIA.

ACTOR. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, Remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Hæc est plana & clara sententia, in qua testatur Petrus se enarrare summam Propheticæ scripturæ, & opponit hanc sententiam vulgari persuasioni, quam populus habuerat de Messia, ac affirmat ideo à Patre missum esse, vt victima fieret pro peccato, & propter ipsum detur remissio peccatorum ijs qui credunt in eum, id est, qui se amplectuntur Messiam, vt credant se propter eum recipi. Et quia hoc dictum allegat omnes Prophetas, sciamus hic verum consensum Catholicæ Ecclesiæ citari. Roman. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum, id est, habemus certo Deum propitium, sumus recepti in gratiam, & liberati ab ira & æternis terroribus. SED hæc dicta eludunt aduersarij. Fatentur fidem, id est, professionem historiæ necessariam esse, qualis scilicet est in diabolis, sed negant gratis remitti peccata, & iubent dubitare an sint remissa. Hi errores

supra

supra refutati sunt in loco de iustificatione, quare hic breuiter tantum commonefaciam lectorem. Vtile est enim, in quotidiana inuocatione nosse hæc exercitia fidei. Nemo ignorat Deum misericordem esse, nec quærunt homines, an velit Deus aliquibus remittere peccata, sed cogitant, dignis remitti, non indignis, & deprehendunt singuli in nobis multiplicem indignitatem. Deinde altera quæstio fatigat animos, de particularitate. Necesse est igitur in conspectu horum testimonia, quæ confirmant nos, vt sciamus hæc duo, scilicet, remissionem vniuersalē esse, & gratuitam. Rom. 3 de vtroque testimonia. De promissione vniuersali dicitur: Iustitia Dei in omnes super omnes credentes, &c. Deinde addit: Iustificamur gratuito gratia per redemptionē quæ est in Christo Iesu, quem proposuit propitiatorē per fidem in sanguine suo. Tenenda est igitur etiam & opponenda tentationi assiduæ de dignitate. Semper enim obstat nobis vox legis, quæ deterret nos, ne statuamus nos recipi, quia sumus indigni. Aduersus hanc ipsam vocem sciamus Euangelium testari esse ex sinu æterni Patris, quod testatur recipi nos propter filium mediatorem, non propter dignitatem nostram. HAEC quotidiana inuocatione cogitanda sunt, & sciendum, non excludi contritionem & cæteras virtutes, ne absint (nam certe pœnitentia necessaria est), sed caussa remissionis peccatorum non transferenda est in nostram dignitatem, sed in Christum. Statuendum est igitur, remissionem peccatorum non propter dignitatem nostræ contritionis, aut nostrorum operum contingere, sed tantum fiducia beneficij Christi, vt Ephesiorum 2. Gratia saluati estis. Dei donum est, non ex vobis. Rom. 4 tractatur principale argumentum ex caussis & vi promissionis eorum. Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio, id est, si penderet reconciliatio ex dignitate contritionis nostræ, aut operum nostrorum, quæ nunquam legi satisfaciamus, fieret incerta, & promissio reconciliationis fieret irrita. Syllogismus hic est tractatus à Paulo: Opera promissionem reconciliationis esse certam: Promissio pendens à contritione legis fit incerta. Ergo promissio reconciliationis pendet ex conditione legis. MINOREM probat Paulus, inquiens: Lex iram efficit, semper accusat, &c. Et considera summam disputationis Paulinæ. Ideo tantopere contēdit Christum esse victimam pro peccatis nostris, vt hac ipsa antithesi stabiliat exclusiuam, quod nostra opera non sint meritum remissionis peccatorum. Cætera testimonia sumātur ex loco de Iustificatione, vbi etiam de vocabulo fides dictum est, quod quidem in ipsa lucta clarius intelligi potest, vbi mens experitur se acquiescere in misericordia propter Christum promissa, & intelligit hanc misericordiam fide, id est, fiducia apprehendam esse. Hic fides non tantum historiam, sed hunc assen-

tum

gintuetur: Credo remissionem peccatorum, & amplectitur promissionem, vt Rom. 4. clare dicitur. Porro fides quæ assentitur promissioni, est fiducia misericordiæ. POSTREMO in his testimonijs conferamus Apostolorum & Prophetarum dicta, vt videamus eorum consensum vniuersæ Ecclesiæ inde vsq; ab initio. Ideo & alius citat ex Psalmis quædam, & plurima quæ huic sententiæ suffragantur, passim occurrunt. Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iusticiam meam Domino, & tu remittis iniquitatem peccati mei. Psal. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Psal. 51. Tibi tantum sum peccator, vt tu iustificeris in sermonibus tuis. Hæ sententiæ & similes testantur nos accedentes ad Deum, non afferre nostrum iusticiam, nec posse opponere iudicio & iræ Dei nostra merita, sed confugiendum esse ad mediatorem Christum, & statuendum vere propter ipsum gratis ignosci nobis, & nos recipi in gratiam.

IDEO autem hanc partem de fide omiserunt multi scriptores, quia iudicio humanæ rationis videtur absurditas, affirmare quod Deus sibi sit propitius. Discedendum est autem hic à iudicio rationis nostræ, & quærenda voluntas Dei in ipsius Euangelio. Cum legimus, Dauidi annunciatam esse remissionem peculiari mandato Dei, miramur illud singulare beneficium, & cogitat quisq; ita se libenter creditarum esse, si tibi talis vox è cœlo offerretur. At scire debemus, iam edi allatam hanc vocem nobis. Tam certo tibi remittitur si credis Euangelio, quam certo Dauidi remittebatur, & tam à te postulatur vt ille voci Euangelij, annuntianti remissionem, quam postulabatur à Dauide, vt voci Nathan crederet. HACTENVS de Contritione & de Fide dixi. Necesse est autem & simul incoari nouam obœdientiam, vt Rom. 6. dicitur: Non regnet peccatum in mortali corpore vestro. Rom. 8. Nulla nunc condemnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant. Et Iohannes inquit: Facite fructus dignos pœnitentiæ, id est, conuenientes pœnitentiæ. Hæc noua obœdientia visitate vocatur bonũ propositum. Estq; vere & sine hypocrisi statuere & velle Deo obedire, & retinere iusticiam bonæ conscientiæ. Ac vt firmitas istius voluntatis fiat, adiuuamur à Spiritu sancto, qui datur, cum fide confidentes amus, vt Gal. 3. dicitur: Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Item Rom. 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus Abba Pater. Cum enim fide assentimur promissioni, agnoscimus misericordiam & presentiam Dei, respicientis, curantis, & recipientis nos, & incipimus eum vere inuocare, & nos ei subijcere, timere eum, & obœdire ei. IDEO in Zacharia duæ particulæ eruditissime coniunguntur, Gratia & Inuocatio: Effundam super domum Dauid spiritũ gratiæ & precum. Scilicet primum Spiritu sancto mouemur, vt agnoscamus & statuamus nos recipi in gratiam.

am. Est autem præcipuus cultus Dei, & solius Ecclesiæ opus, vera inuocatio, quæ oritur ex agnitione gratiæ. Nam mens ignara reconciliationis, fugit Deum, non inuocat. Sed recepti in gratiam, accedunt & inuocant, vt Roma. 5. dicitur: Per hunc habemus accessum fide. Ephes. 3. Per quem habemus fiduciam & accessum confidenter per fidem. Quomodo autem placeat noua obœdientia cum procul à perfectione legis absit, & reliquiæ peccati in hac vita in reconciliatis maneant, dictum est supra.

DE CONFESSIONE.

DIligentia digna est eruditis, videre, quam varius vsus sit vocis Confessionis. Vulgus intelligit nomen Confessionis plerunque enumeratione singulorum delictorum, quæ fit coram ministris Ecclesiæ, à quibus absolutio petitur, & fortasis initio mos ille enumerationis singulorum delictorum ortus est ab ijs, qui delicta publice coram ministris aut Ecclesia confitebantur. Tales enim olim non recipiebantur, nisi coram ministro professi essent se delicta agnoscere, petere veniam, & promittere emendationem. Saepe autem petitur nomen confessionis, etiam apud Apostolos & Prophetas, vt Matth. 3. Baptizabantur in Iordane confitentes peccata sua. Item Nehem. 9 Filij Israël conueniebant in ieiunio, & confitebantur peccata sua. Et Leuit. 16. Aaron confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël. Vbi mos publicus describitur, in quo voce summi Sacerdotis tota Ecclesia fatebatur se ream esse. In his locis Confessio non tantum significat arcanam agnitionem culpæ coram Deo, sed etiam publicam professionem in genere coram Deo & Ecclesia, professionem se reos esse, & veniam petentium. Apparet igitur hanc publicam & generalem professionem admodum veterem morem esse. Sed cum Dauid inquit: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: Hic Confessio significat arcanam agnitionem culpæ coram Deo, quæ agnitio est ipsa contritio, coniuncta cum petitione veniæ. Iacobus & nomine confessionis vsus est, loquens de reconciliatione: Confitemini mutuo peccata vestra, id est, hi inter quos fuerunt simultates, fateantur vtrinq; sua delicta, & redeant in mutuam gratiam. Sicut dicitur in Salomone: Iustus primum sese accusat, postea inquirit alterum, id est, Deus non vult nos conniuere ad nostra errata, & in alios acerbam censuram agere, sed vult nos in nostra conscientiam primum inquirere, nostra errata fateri & emendare. Matth. 7. dicitur: Eijce primum trabem ex oculo tuo, &c.

Postquam igitur varius vsus vocabuli animaduersus est, discernantur veteres significationes à recenti more enumeran-

EST autem duplex Confessio: Altera iudicij publici, cum coram Ecclesia accusantur rei manifestorum criminum, ibi de manifesto palam fateri debemus, nos lapsos esse, & dolere quod Deum offenderimus, & Ecclesiam polluerimus. Hic satis constat, cum non sit manifestum, enumerationem seu recitationem criminum omitti. Sed altera est Confessio priuata seu arcana. Hic dicimus enumerationem non esse necessariam, & quanquam multi valde vociferantur hoc vinculo laxato disciplinam solui, tamen & in altera parte videndum est, ne lux fidei obscuretur, & ne conscientijs laquei iniiciantur. Et tamen quomodo disciplinæ ratio habenda sit, postea dicemus. TRES sunt autem causſæ, propter quas necesse est extare doctrinam, quod enumeratio non sit necessaria. Prima, quia monachi finxerunt enumerationem esse cultum & meritum remissionis. Secunda, quia postulant eam vt possit indici satisfactio. Tertia, quia conscientia adducitur in dubitationem & desperationem scrupulosa enumeratione. Hi errores taxandi sunt, Nam remissio non pendet ex conditione enumerationis, & retinenda est vox Euangelij de gratuita condonatione. Deinde deliramenta de satisfactione magis etiam taxanda sunt. Postremo enumerationem constat fuisse pijs duram carnificinam, qui cum viderẽt se non posse omnia delicta colligere, nunquam acquiescebãt, & dubitatione illa fides extinguebatur. Huic malo necesse fuit pios doctores mederi. Quod igitur in arcana confessione enumeratio omnium vel paucorum delictorum non sit præcepta iure diuino, manifestum est, quia Christus aut Apostoli nusquam eam præcipiunt. Deinde impossibilis est enumeratio omniũ, iuxta illud: Delicta quis intelligit? Multa enim sunt errata ignorantiæ in maximis deliberationibus, vt Iosiæ mouentis bellum non necessarium. Item in alijs negotijs, vt quædam errata doctrinæ, vt qui stipulas extrahunt supra veras sententias quas obscurant. Item plurima sunt peccata omissionis, quæ non intelligimus. Absurdum est igitur dicere necessariam esse enumerationem omnium, cum sit impossibilis. Ideo autem præcipue hæc illustrentur, ne obscuretur doctrina de remissione gratuita & Fide. CAETERVM propter absolutionem priuatam, quæ in Ecclesijs retinenda est, mos etiam petendæ absolutionis retinendus est, & sunt aliæ vtilitates multæ retinendi illius colloquij priuati, etiamsi non accedat enumeratio. PRIMA est, vt petatur absolutio. SECVNDA, vt pastor interroget suos auditores de doctrina. Nam vtrunq; mandatum est pastori, vt exploret auditorum iudicia de doctrina, & cognoscat an proficiant, castiget & erudiat segniores, populo vero vt exponat quid sentiat. TERTIA: Certe priusquam rudes admittantur ad Sacramenta, de doctrina audiendi sunt, & hoc colloquium vice Catechismi est.

QVARTA:

QVARTA. Etsi cogere pastor non debet, vt quisquam dicat arcana facta, tamen pro ætate & vitæ genere quædam de moribus interrogare, & vtiliter monere potest. Vt si quis audiat mercatores, interrogare potest, quales contractus exerceant. QVINTA. Sicut in Nehemia & Matthæo dictum est: Confitebantur peccata, id est, fatebantur in genere se reos esse, subijciebant se Deo, ostendebant dolorem suum: Sic in petitione absolutionis, etiam cum recitatio singulorum omittitur, tamen necesse est significari in genere quibus teamur nos reos esse, & subijciamus nos Deo, vere doleamus quod Deum offenderimus, quod Ecclesiam polluerimus, quod cum meremus pœnas publicas. Cum hoc modo prudenter & grauiter hic retinetur, prodest ad disciplinam. SEXTA. Omniū maximā caussa prudentes omnes mouere potest. Mos petendæ absolutionis testimonium est huius articuli, quod lapsi emendantes se, recipiantur à Deo, & sint ab Ecclesia recipiendi. Vtile est autem hoc illustre monium in Ecclesia conseruari. Nam & Petrus Alexandrinus retinuit Meletium, serentem Catharorum deliria, citato more vitandos Ecclesia, & protulit exempla absolutionis. Valde mouentur animi omnium hominum ijs ritibus, qui assidue sunt in conspectu, & memorunt in oculos, confirmati non solum antiquitate, sed vsu etiam rum gubernatorum, quorum pietatem & doctrinam certa testimonia comprobarunt. Quare & tunc profuit mos ad confirmationem sententiæ Petri, & nobis prodesse huius perpetui moris cogitatio potest. Deinde cum clare dicat Christus: Quicquid solueritis in terra, erit solutum in cœlo, certe mandatum datur absoluendi. Etsi autem absolutio seu receptio lapsorum etiam fieri intelligitur, cum absoluuntur rursus ad synaxin, tamen hæc expressa absolutio non abolenda est. APVD Ethnicos prorsus fuit amissa doctrina de remissione peccatorum propter mediatorem filium Dei, sed doctrina legis vtcunq; retenta est. Natura enim hominum facile obliuiscitur Euangelij, cum sit doctrina non nata in humana mente, sicut & monarchi oppresserunt Euangelij lucem de gratuita remissione, confictis de rijs de satisfactione & alijs. Iam igitur si mos absoluendi aboleretur rursus secuturæ essent tenebræ, & obscurior fieret doctrina de recipiendis lapsis. Quare vtile est & retinere morem, cum quidem semper in Ecclesia fuerit. Sciantq; pij in hoc more retinendo se non solum suæ necessitati, sed etiam posteritati seruire. HANC tamen & vtilem caussam spero valituram apud multos, vt morem petendi absolutionis & magis ament, & libentius retinere studeant. Cum accedis ad petendam absolutionem, hæc tria cogites, vt semper fiat Ecclesia confessio generalis, qua pij ostenderunt se agnoscere sua lapsus, & se reos esse iræ Dei professi sunt: ita tu quoq; deplora-

m

gabam, te quoq; reum esse fatearis, vt Daniel inquit: Nobis confusio. Deinde vocem Euangelij, qua annuntiatur remissio peccatorum, tibi applicari petas. Et hac voce teipsum consoleris, & ad fidem pergas. Tertio, Hunc morem cogites retinendum esse, vt etiam posteri discant, lapsos, cum se emendant, à Deo recipi, & ab Ecclesia recipiendos esse. VTILE est autem rudiores ad aliquam generalem enumerationem, iuxta ordinem Decalogi institutam assuefacere. Hæc diligentia prodest non solum eo, quod tanquam catechesis commonefacit recitantes, qui morbi & qui lapsus sint peccata, & qui sint gradus peccatorum, & quid interfit inter forense iudicium & iudicium Euangelij de peccatis, sed etiam quia cogit homines seipsos considerare & agnoscere suos morbos & lapsus, de quibus multi petentes absolutionem ne cogitant quidem. Quomodo autem potest existere contritio, aut dolor aliquis sine mediocri cogitatione de nostris lapsibus, de ira Dei, de pœnis præsentibus & æternis? Præterea magna pars populi, peccata tantum intelligit illa atrocia delicta esse, quæ publicis supplicijs puniuntur, de falsa inuocatione, de vitijs cordis nihil norunt. Assuefaciendi sunt igitur homines ad Decalogum, qui etsi alias sæpe declarandus & illustrandus est à docentibus, tamen melius intelligetur à populo, cum quisq; suam vitam ad illud speculum confert, & animaduertit propria errata, Vt:

DE PRIMO PRAECEPTO.

DEBEREM equidem recte cogitare de Deo, & firma fide statuere, hunc vnum esse Deum creatorem omnium rerum, & futurum iudicem omnium hominum, qui se patefecit dato verbo suo & misso Filio. Deberem vero timore ei obœdire, & metuere iram eius & iudicium, vera fide eum inuocare propter Filium, & diligere eum, & sentire aliquem grati pectoris motum erga Deum. DEBEREM etiam magnitudine misericordiæ, quod se nobis patefecit, quod vere diligit genus humanum, vere vult nos saluos fieri: Deberem Filij beneficijs moueri, quod pro nobis passus est, quod dedit Euangelium, quod promittit Spiritum sanctum gubernatorem & vitam æternam.

SED hæc omnia leuius mouent animum meum, quam debebat fieri, non satis timeo, sæpe dubito, & quadam perpetua dubitatione, frigidius peto bona à Deo, frigidius inuoco, confido interim rebus præsentibus, & quæro præsidia vitæ, neglecto ordine quem Deus præcipit. Sæpe etiam falsa inuocatione errans offendi Deum, inuocaui homines mortuos, putaui magis ad hanc statuam inuocandum esse Deum aut Sanctum, quam alibi. Sæpe nunc quoq; aberro, ne cogitem de vero Deo, qui se patefecit per Filium, nec cogitem de Filio, & de promissione. Deniq; non ardeo inuocatione, vt oportet.

De secvndo praecepto.

Deberem Euangelium diligenter discere, celebrare sermone, & ornare exemplis, agnosco autem meam negligentiam in hac re. Imo sæpe prætexo priuatæ cupiditati Euangelium. Sæpe meis exemplis & scandalis præbeo occasionem alijs maledicendi Euangelio, aut alieno aliquos: Interdum erraui in aliquo dogmate, & eo errore deformaui doctrinam cœlestem.

De tertio praecepto.

Saepe negligo publicas conciones & ceremonias in die festo, non impeditus alijs caussis, & meo exemplo alios abduco: Non ago gratias Deo pro instituto ministerio, pro conseruatione Ecclesiæ, pro conseruatione Prophetic orum & Apostolicorum scriptorum, non adiuuo Ecclesiam precantem pro publico statu in cœtu, nimis leuiter ficior cura miseriarum communium, quod inscitia, discordijs, bellis dissipantur Ecclesiæ & politiæ, & multorum animæ & corpora pereunt, non adiuuo ipse ministerium Ecclesiasticum meis officijs, ut vereor, vt debeo, pios ministros: Interdum eis maledico, & meo exemplo confirmo contemtum aut odium eorum, non soluo eis debitas mercedes, sæpe dies festos male colloco in res turpes, & irrito Deum aduersus multos.

De qvarto.

Svm negligens in mea vocatione, in studio, in regenda familia. Sum ingratus Deo pro beneficijs ordinis politici. Interdum irrideo iniuste magistratibus, & maledico eis, nec tribuo eis debitam reuerentiam ex animo. Interdum rixas excito contra leges, & violo politicum ordinem cum scandalo & aliorum detrimento, meis studijs multitudinis impedio alia publica negotia necessaria. Non sum contentus, vt in meo ordine me coërceam, & caueam ne turbem communem harmoniam publici status, sum πολεμικός, & meæ vtilitati magis seruio, quam publicæ, aut capto occasiones turbandi.

De qvinto.

Saepe incendor iniusta indignatione, & cupiditate vindictæ. Addo malas execrationes, quæ ex cupiditate nocendi erumpunt, Moueor æmulatione. Doleo alterius potentiam aut autoritatem crescere, & premere eum cupio: Sum superbus, despicio pares, & meo anteferri postulo: Sum suspicax, & ex falsis suspicionibus interdum iniusta odia concipio, fero & confirmo discordias, sæpe pertinaces mores & sermones, qui sauciant animos & accendunt odia. Habeo aliquid liuoris & maleuolentiæ, delector obtrectatione. Interdum

humanis

gnioſe deprauo aliena dicta & facta, non ſtudeo ſanare offenſio-
& conciliare voluntates, ſino creſcere odia priuato liuore, vel
priuata cauſſa, maledico abſentibus. Interdum afficio contume-
præſentes, impedio inuocationem meam & aliorum, excitatis
aut diſſidijs.

De sexto.

Habeo errantes motus & flammas varias libidinum, indul-
oculis & cogitationibus impudicis, contaminatur & corpus. Hæc
mia augeo intemperantia & crapula. His incendijs & crapulæ faſti-
ijs impedio pias meditationes & precationes, & accerſo beluinam
ritatem, cumulo mea impuritate iram Dei aduerſus me, meam fa-
miliam & ciuitatem.

De septimo.

Fvror liberalitate parentum, aut ſtipendio publico, & non
bere colloco, defraudo meos fratres aut alios pauperes, ſum iniuſtus
in contractibus, non ſtudeo propter Deum ſeruare æqualitatem, ma-
igne ſoluo debita precia, exerceo aucupia pecuniæ quærendæ iniu-
ſto, ſano mutuo varijs prætextibus, ac ne curo quidem ſoluere, reti-
nores alienas, non ſum fidelis & diligens in mandato labore, res vi-
tioſas vendo, res locatas corrumpo.

De octavo.

Non præſto candorem & veritatem, quam Deus requirit in
dictis & factis, admiſceo ſophiſticam conſilijs & negotijs aut doctri-
næ, interdum propugno falſa ex odio, iracundia, aut iniuſta pertina-
cia, aut adulatione, aut metu, in moribus etiam eſt hypocriſis, ſimu-
latione virtutis, aut falſa iactantia. Denique agnoſco me
miſerum in hac cæcitate & ſecuritate horribiliter negligere iram
Dei, & multis modis aberrare ab eius præceptis, ac multis ſcandalis
alios lædere, & accerſere mihi & alijs pœnas, nec poſſe me magni-
tudinem aut multitudinem meorum vitiorum aut lapſuum intelli-
gere, ſed fateor me meritum eſſe præſentes & æternas pœnas, ac ve-
re dolore clamo: Tibi tantum ſum peccator, coram te malefeci, vt
iuſtificeris, &c. Vere doleo Deum à me offenſum eſſe, & lædi ac pol-
luì Eccleſiam & reliquum genus humanum, & confugio ad Filium
Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum propitiatorem, propter hunc
ero, vt Deus æternus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, bonus, ſapi-
ens, iudex, & fortis, iram ſuam à me auertat, & mihi peccata remit-
tat propter Filium, & me ſua immenſa miſericordia recipiat, ſicut di-
xit: Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.
Ac policeor me repugnaturum eſſe peccato, & nihil facturum contra

conscientiam, & oro Deum, vt me regat Spiritu sancto suo, & à nobis tanquam ministro Christi peto, vt vocem Euangelij mihi annunciatis, cui credo, & simul Ecclesiæ promitto, me mores emendaturum esse, & scandala vitaturum. Ad talem aliquam formam generalem rudiores assuefaciendi sunt, vt cogitent quid agant, cum petunt absolutionem, seq; ipsi scrutentur, agnoscant se magnos & multiplices lapsus habere, & gradus considerent, discant ex ipsa Decalogi serie intelligere latentes morbos, vt repugnare suis vitijs, & se munire incipiant. Denique quomodo existere dolor in animo potest, sine aliqua cogitatione nostræ miseriæ? Non frustra dixit Christus, Spiritus sanctus arguet peccatum. Id autem fit cogitatione tui & iræ Dei, & nostræ immundiciæ. Vt igitur Spiritus sanctus agat te, & tibi veros terrores incutiat, ac corrigat securitatem & superbiam, vt expauescas, & te Deo subijcias, & abijcias te infra cæteros homines, aspice vtrunq;, scilicet, verbum Dei, & tuos furores, vt tendas ad petendam absolutionem securus, & sine gemitu, sicut Pharisæus Lucæ 18. qui inquit: Non sum sicut cæteri homines. Et vtile esset talem aliquam generalem confessionem sæpe in concionibus aut Catechesi proponere.

Nvnc redeo ad disputationem de enumeratione singulorum, quam his duobus prætextibus quidam necessariam esse contendunt:

Non potest fieri absolutio sine cognitione,
Hic petenda est absolutio,
Ergo cognitio est necessaria.

Respondeo ad maiorem. Differunt iudicium & ministerium Euangelij. In iudicio necesse est fieri cognitionem: At ministerium Euangelij est mandatum certum impertiendi beneficij, scilicet annuntiandæ remissionis peccatorum, siue nota sint, siue ignota. Plurima enim remittuntur, quæ nec meminit nec intelligit ille ipse qui absolvitur, & fide vox absolutionis accipienda est. Non hic disputandum est, an forma iudicij satis seruata sit, nec nitatur fides illo opere Sacerdotis, sed intueatur Christum propitiatorem, propter hunc sciat iram Dei à nobis auerti, & hanc voluntatem Dei sciat in voce Euangelij nobis patefieri & annuntiari. David pauore & merore extinctus esset, cum obiurgaretur a Nathan, nisi postea etiam absolutionem audiuisset: Dominus abstulit peccatum tuum. Hac voce diuina audita, rursus acquiescere, reuiuiscere, & Deum inuocare coepit. Sic autem quisq; nunc cogitat, si singulari voce tali Deus significaret se mihi ignoscere, bene mecum ageretur. Hæc imaginatio corrigenda est, considerata voce Euangelij seu absolutionis. Hoc ipsum illi & vnicuilibet nostrum annuntiat vox Euangelij seu absolutionis, quod

Dauidi de remissione dictum est: Nec minus Euangelio sonanti ministros credi oportet, quam tunc Dauidem credere oportebat.

HAEC est igitur vera & firma responsio ad argumentum, Absolutio non fit sine cognitione, verum est in iudicio, sed non in hac functione ministerij Euangelici, quo tribuitur nobis beneficium. Et illuminatur vis ministerij, cum homines admonentur de discrimine iudicij & ministerij. Nam ministerium ad conscientiam pertinet, & est testimonium diuinæ absolutionis. Sed iudicium alia res est, & ad manifesta crimina pertinet. Nemo sine cognitione excommunicandus aut recipiendus est, sed ibi fit cognitio non de conscientia, sed de externis moribus, & ea absolutio coram Ecclesia valet, etiamsi is qui absoluitur, simulat tantum pœnitentiam. QVOD autem Euangelium publice multis & priuatim singulis applicari possit, testatur hæc sententia: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Item, Quoties in me peccabit frater, & remittam ei? Loquitur enim de Remissione quam Deus approbat. QVOD vero aliqui obijciunt, Homines non posse remittere peccata, id verũ est, sed annuntiare verbum Dei, & possunt, & debent, quo Deus testatus est sese remittere. Remittit enim Deus per ministerium Euangelij & Sacramẽtorum. Ac satis apparet eos non attendere, quid sit vox Euangelij, aut ministerium, qui non volunt expresse annuntiari remissionem. Ideo autem misit Deus Filium, vt hanc arcanam voluntatem de remissione peccatorum ex sinu Patris prolatam patefaceret, & annuntiari eam in Ecclesia iubere. Et Sacramenta sunt applicationes remissionis, id est, testantur beneficium Euangelij ad singulos pertinere. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est, Ego mandato Dei profiteor te iam recipi ab hoc vero Deo, qui est æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, & à filio eius Domino nostro Iesu Christo, qui pro te passus est, & à Spiritu sancto qui datur in corda reconciliatorum vt eos regat, & incoet vitam æternam. Remitti igitur tibi peccata, & te fieri hæredem vitæ æternæ testor. QVIDAM nouo commento defendunt Canonem de Enumeratione hoc modo: Consensus perpetuus Ecclesiæ videtur esse dogma à Spiritu sancto traditum: Semper autem fuit mos Enumerationis in Ecclesia: Necesse est igitur eum retineri. RESPONDEO ad minorem: Mos fuit manifesta peccata recitandi & deplorandi, sed vetustas non mandauit singulis arcana recitare: Sicut clare Chrysostomus inquit in enarratione Psal. 50. Si pudet alicui dicere peccata, dicito eo quotidie in anima tua, non dico vt confitearis conseruo tuo, vt tibi exprobret, dicito Deo, qui sanat ea. Et citantur similia dicta ab alijs, quæ opponi possunt ijs, qui allegant perpetuum consensum, vt superstitiosissimam Canonis acerbitatem defendant, qui conscientijs laqueos inijcit. Est autem pij pa-

storis, prospicere & cauere conscientiarum pericula, & doctrinæ corruptelas, & tamen videre, quomodo pie retinenda sit disciplina.

DE SATISFACTIONE.

VEtus mos in Ecclesia fuit, non recipere lapsos, qui defecerant ab Euangelio metu suppliciorum, aut polluti fuerãt cæde aut manifestis libidinibus, nisi prius castigatos. Et hic mos cum exemplorum initio sic seruabatur, vt alij admoniti diligentius regerent mores, cum vero explorarentur animi, an serio redirent ad Ecclesiam. Fuit ergo res politicus ritus, non pertinens ad conscientiam seu remissionem peccatorum coram Deo. Sed postea vt fit, multæ superstitiosæ opiniones accesserunt, ex quibus deinde inextricabiles labyrinthi exorti sunt. Quare necesse est de hac parte Ecclesias recte docere, præsertim cum in refutatione errorum simul multæ grauissimæ res explicandæ sint. Illustratur doctrina de remissione peccatorum, monstratur discrimen remissionis culpæ, & remissionis pœnarum temporalium, recitantur pœnæ temporales, in quibus vult Deus iram suam aduersus peccata conspici, vt in pœna Dauidis, Manassæ, &c. Tradatur discrimen verorum & commentitiorum cultuum. Has tantas res complecti necesse est. Ac vt de externo ritu harum castigationum initio dicam, arbitror morem à primis Patribus sumtum esse. Non vestigia manserunt etiam apud Græcos, vbi aliquis cædem inimicam fecerat, aut commiserat incestum, excommunicabatur, hoc est, excludebatur ex consuetudine communium officiorum, & addebantur signa quædam in vestitu, quæ significabant, eum hominem, reum, pollutum & vitandum esse, ac nemo vna cibum capiebat, donec illa signa reatus gerebat. Erant etiam certæ imprecationes & diræ, quæ contra pollutum dicebantur. Sic Phœnix apud Homerum narrat, contra se propter stupratam coniugem patris, diras recitatas esse.

Et Orestes discurrit in Græcia, abstinens ab aliorum consortio, ac gerens signa reatus, & passim multa exempla inueniuntur, vt Bellerophontis, Antilochi, Adrasti, qui ad Crœsum venit, gerens signa reatus. Hæc exempla satis apparet à primis Patribus sumta esse, qui hoc ritus disciplinæ caussa obseruarunt, vt homines cogitarent magnitudinem iræ Dei aduersus pollutos, & eo magis abhorrerent à talibus facinoribus. Hvivs vetusti moris imago, etiam in Ecclesia in excommunicatione seruata est, excludebantur lapsi ex communi consortio, ac denuntiabatur eis ira Dei, nec denuntiatio illa fuit irrita, sed diuinitus sequebantur pœnæ, & cum petebant se recipi lapsi, aliquot diebus ante absolutionem explorabantur, stabant extra locum coetus Domini cum signis reatus, id est, plorantes & sordidati, & publice petebant absolutionem. Hac promulgata rursus admittebantur ad cœ-

nam

Domini, & recipiebantur in consortium. HVNC ritum
licæ castigationis & explorationis nequaquam improbamus, imo
aremus eum grauiter sine falsis opinionibus, sine superstitione, si-
mmodicis oneribus seruari, vt prodesset exemplum ad discipli-
m, vt laudat Ecclesiam Corinthiam Paulus 2. Cor. 7. quod grauiter
nc censuram contra incestum exercuerat, quod eum excluserat, po-
ra vero publice declarantem pœnitentiam receperat: Tristicia, in-
it, vestra, quantam excitauit indignationem, zelum & vindictam,
d est, pœnam, videlicet, ipsam excommunicationem polluti stupro
nouercæ. SED post Apostolos superstitione creuerunt cano-
nes mulctarum, indicebantur aliquot anni ieiuniorum, & accedebat
falsa persuasio, hæc opera mereri remissionem peccatorum & com-
pensationes esse pro peccatis. Ideoq; satisfactiones vocabantur. Ita
obscurabatur lux Euangelij de fide accipiente remissionem propter
Christum. Tandem Canones illi cum iam intolerabiles essent, reli-
cti & neglecti sunt, nomen mansit & vmbra, de qua disputant Mo-
nachi, & multas corruptelas Euangelij hic gignunt, de quibus breui-
ter dicam. PRIMVM autem sciendum est, satisfactiones hic non
intelligi ciuiles satisfactiones, vt qui defraudauit alios, compensare
furtum debet, qui alterum iniuria affecit, qui conuiciatus est, aut in-
iustam violentiam exercuit, læso satisfacere debet, & retractare con-
uicia, ac pro violentia pœnam subire, hæc sunt opera debita, & ad
contritionem pertinent, iuxta illud: Desinite malefacere. Qui alte-
rius vxorem raptam detinet, non habet Contritionem, donec eam re-
tinet. Sunt igitur ciuiles illæ satisfactiones rerum & famæ restitutio-
nes, opera debita, mandata lege Dei, necessaria ad veram contritio-
nem, & bonum propositum, ac bonam conscientiam. AT Mo-
nachi hic definiunt Satisfactiones opera non debita, quibus volunt
redimi pœnas purgatorij, aut certe alias pœnas temporales. Sic enim
docent, Deum, cum sit misericors, remittere culpam, sed cum sit et-
iam iustus & vindex, mutare pœnam æternam in temporalem Purga-
torij. Deinde addunt, partem pœnarum remitti potestate clauium,
partem redimendam esse satisfactionibus. Hæc est summa commen-
ti. Recte autem fatentur, non remitti culpam propter satisfactio-
nem, sed postea de compensatione pœnæ æternæ hallucinantur. Er-
ror est enim sentire, quod æternæ pœnæ remittantur propter nostram
compensationem, & multo absurdius est, quod fingunt propter
opera non debita remitti, de quibus dictum est: Frustra colunt me
mandatis hominum. SIC ergo sentiendum est, Iungantur
remissio culpæ & mortis æternæ. Id enim vnum & idem beneficium
est Christi gratuitum, ac tollere culpam, est placare iram Dei, nec
aliud est mors æterna, quam sentire horrendam & inenarrabilem

iram Dei manentem, ſicut Iohannes inquit: Ira Dei manet ſuper eum. Sciamus igitur culpam & mortem æternam, ſimul tolli propter Chriſtum, non propter vllam noſtram compenſationem. Ideo Paulus inquit: Aculeus mortis peccatum eſt, Deo autem gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et Rom. 6. Donum Dei vita æterna per Ieſum Chriſtum. Et Oſe. 13. Ero mors tua ô mors, & peſtis tua inferne. Ideo ſentiendum eſt, fide propter Chriſtum gratis nos liberari à culpa & à morte æterna. Sicut Paulus inquit: Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum. Chriſti beneficia hæc ſunt, Tollere culpam & mortem æternam, id eſt, placare aequitatem iram Dei. Quare Chriſtum contumelia afficit, ſi quis remiſſionem mortis æternæ transfert in noſtram compenſationem.

SECVNDO. Quanquam non diuelli debent remiſsio culpæ & remiſsio mortis æternæ, tamen neceſſe eſt diſcerni remiſsionem culpæ à remiſsione pœnarum temporalium huius vitæ. Imo quoties de pœnitentia cogitamus, magnitudo iræ Dei conſideretur etiam in pœnis temporalibus huius vitæ. Etſi enim multæ cauſſæ ſunt, cur Eccleſia cruci ſubiecta ſit, tamen præcipua cauſſa eſt, Peccatum hæreditatem in carne. Totum genus humanum oppreſſum eſt ingentibus calamitatibus & morte, ſed magis etiam Eccleſia. Quia vult Deus in Eccleſia intelligi iram aduerſus peccatum, quam mundus contemnit. Ideo Eccleſiam duriore ſarcina onerat, vt agnoſcamus nos circumferre pœnas, eſſe reos, & Deum vere iraſci peccato, ſed propter Filium nos recipi. Adam etſi agnouit ſe recipi in gratiam, quia filius Dei pro genere humano deprecatus erat, & illud mirabile decretum de reuocatione humani generis in conſilio æterni Patris, Filij, & Spiritus ſancti factum erat: tamen ſubiectus eſt corporalibus pœnis, vt agnoſceret ſuum lapſum, & ſecutæ ſunt triſtſsimæ caſtigationes, in quibus vidit Adam vere ſibi circundari ſigna reatus, vt ingentem luctum propter ſcelus Cain & necem Abel, & ſimilia multa, quæ tot annis viderunt miſerrimi parentes. Præterea præter communes ærumnas ſancti ſingularibus pœnis propter priuata quædam peccata puniuntur. Dauid propter adulterium quantas ærumnas ſuſtinuit longo tempore? Primum ſtuprata eſt filia, ſtuprum cædes filij ſecuta eſt. Deinde mota ſeditio à filio, ſtupratæ coniuges, interfecti ciues, pater publice eſt, & minus fuit Dauidem regno ſpoliari, quam exui ingenti gloria virtutis & fauoris Dei. Hic ſe vere ſenſit excommunicari, & ſibi tantas miſerias & dolores tanquam ſigna reatus circundari, non ab homine, ſed à Deo, vt agnoſceret Deum vere iraſci peccato, ſeſe Deo ſubijceret, non arrogaret ſibi laudem iuſticiæ, nec efferret ſe ſupra ceteros peccatores. Item vt alij hoc exemplo monerentur. Sic puniti ſunt peculiaribus ſupplicijs Samſon, Salomon, Oſias percuſſus lepra,

Ioſias,

ja, Nabuchodonosor, & alij sancti innumerabiles, quotidie tales has pœnas peculiares sustinent. Nec loquor de impijs & reiectis, quam scelera enormia, Deus, cum sit custos politicæ iusticiæ & sanctis, regulariter insignibus supplicijs in hac vita punit, vt de Caio, Nerone, & quotidianis latronibus, sed de Ecclesia & de sanctis quor, horum multi lapsus omnibus temporibus peculiaribus pœnis castigantur. Iuxta hoc dictum Psal. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum. Item: Iudicium à domo Dei incipit. TERTIO sciendum est, etsi sustinent conuersi pœnas temporales, tamen hæ prorsus nihil pertinent ad potestatem clauium, nec imponuntur, nec remittuntur potestate clauium, vt res ipsa ostendit, nec mortem, nec morbos, nec bella imponi aut tolli posse à ministris Euangelij. Sed his ærumnis finit nos Deus tanquam signis reatus circundari, cum certa peccata punit, vt nos ipsos & alios de iudicio suo aduersus peccatum admoneat. Et quoniam hæ pœnæ plerunq; sunt exempla, multi insignibus calamitatibus onerati, tanquam in spectaculo monstrantur. Non Dunidis expulsio, quam triste spectaculum fuit? Quam atrox ingratia est Mauricij Imperatoris interitus? Hunc cum Phocas ex fuga retraxisset, iubet eum ad se cum coniuge, filiabus & filijs adduci: Ille primum filias, inspectantibus patre Mauricio & honestissima coniuge, interfici mandat, postea filium adolescentem, aberat autem minimus natu apud nutricem, hunc cum afferri iussisset, nutricis maritus affert non alumnum, sed suum filium. Tanta erat fides in eo amico. Sed cum aspexisset puerum Mauricius, interpellat Phocam monens hunc alienum esse, nec se velle calamitatem suam in amicum derivare. Affertur igitur Mauricij filius, ac interficitur. Postea miserandum in modum trucidatur. In tanta calamitate nulla vox impia ex Mauricio audita est, sed astitit spectator harum ingentium ærumnarum, & confessionem suæ culpæ edidit, inquiens: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Postremo & ipse occisus est. Fuit autem Mauricius & alijs magnis virtutibus præditus, & Christianæ religionis cultor. Sed cum esset iracundior, quædam fecit asperius, ideo in has pœnas incidit, ante quas admonitus egit pœnitentiam. Sed Deus hac calamitate & in ipso augere pœnitentiam, & alios de suo iudicio admonere voluit. Satis autem intelligi potest, has pœnas nihil pertinere ad potestatem clauium. QVARTO: Nec sunt hæ pœnæ compensationes Purgatorij, aut pro morte æterna. Imo multorum calamitates, vt Iohannis Baptistæ, Ieremiæ, Iesaiæ, longe alias causas habent, nec sunt pœnæ propter ipsorum delicta aliqua irrogatæ, sicut Deus ipse Iob excusat. CAVSSAE igitur aliæ, cur Ecclesia fabricata est cruci, cognoscendæ sunt, quas quidem prodest sæpe cogitari. Possunt autem hoc ordine numerari.

PRIMA est: Peccatum commune generis humani, propter quod omnes homines vniuersaliter subiecti sunt morti. II. Cum mundus non agnoscat illum morbum & contemtum Dei, & iram Dei aduersus hoc malum, Deus magis premit Ecclesiam, vt agnoscat hæc mala, vt vocemur ad pœnitentiam. III. Quia Diabolus in hoc se sæuit in Ecclesiam. IIII. Vult Deus crescere in nouam cognitionem infirmitatis nostræ, & deponere nos fiduciam nostri, & accendi inuocationem Dei, ideo magis exercet sanctos, vt Paulus inquit: Responsum mortis in nobis habuimus, ne essemus confidentes in nostra virtuti, sed inuocaremus Deum. V. Vt afflictiones sint testimonia immortalitatis, & futuræ gloriæ. Quia enim hic non est discrimen inter Neronem & Paulum, postea futurum esse necesse est. VI. Vt afflictiones sint testimonia doctrinæ. Quia enim sanctum ferunt confessionem suæ vitæ, apparet eos serio sic sentire. VII. Vt efficiamur similes imaginis filij Dei. Sic Abel, Isaac, Iosua, Ieremias, Iesaias, fuerunt typi Christi. VIII. Sæpe afflictiones sunt pœnæ certorum delictorum, vt Dauidis, Manassæ exilium, legis Babylonici morbus. IX. Vt appareat sanctos obedientiam præstare, non suæ voluptatis caussa, sed propter Deum. X. Vt Ecclesia sciat se non humanis præsidijs niti, sed habere custodem Deum. Ideo exercetur Abraham periculis peregrinationum, inquit circumfert doctrinam. Sic populus retinetur in deserto, &c.

HAEC tota doctrina de præcipuis fontibus calamitatum humanarum ignota est Philosophiæ, quæ putat mortis humanæ miseriam esse materiæ fluxibilitatem, sicut beluinæ mortis, & communes miserias aut casu, aut humana imprudentia. Sed Ecclesia multo alias potiores caussas. Omittantur ergo fabulæ de compensatione Purgatorij, quæ nulla habent testimonia in scriptura Prophetica, Apostolica, & cogitentur aliæ maiores caussæ calamitatum, vt nos Dei agnoscamus & expauescamus, & rursus veram consolationem nobis proponamus. Deniq; sciamus hunc extremum finem esse omnium calamitatum, vt crescant Fides & Inuocatio. Iuxta illud: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. QVINTO: Etsi Deus sæpe punit certa peccata certis pœnis, tamen sciendum est pœnas mitigari nostra pœnitentia, aut prorsus remitti, vt refert historia Ionæ. Et Iesa. 1. dicitur: Si fuerint peccata vestra vt coccinum, erunt candida vt nix. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Ierem. 3. Conuertimini filij, & sanabo auersiones vestras. Et 30. Castigabo te in iudicio, ne tibi innocens videaris, id est, non nebo te de tuo peccato castigatione aliqua, nec tamen perdam. Ioël 2. Conuertimini ad Deum, quia misericors est, &c. & remittens pœnam. 1. Corint. 11. Si nos ipsi iudicaremus, non iudicaremur.

PER-

PERTINENT huc & illa dicta, quæ petunt mitigationem in ira, & simul testantur peccata mereri maiorem pœnam, sed Deum tenere infirmitati nostræ, vt: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? id est, Si pœnas omnes exequi velles, subito omnes extingueremur. Item, Domine, ne in furore tuo arguas me. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Ierem. 10. Corripe me Domine, verum in iudicio, & non in furore tuo, ne ad nihilum redigas me. Osee 11. Quomodo dabo te Ephraim, quomodo affligam te Israël? Iste te delerem sicut Adama & Seboim. Cor meum mutatum est intra me, exarsit commiseratio mea. Non faciam furorem iræ meæ, non delebo Ephraim. Quia Deus ego sum, & non homo, in medio tui sanctus. Id est, Cum inter vos me patefecerim, meum verbum vobis tradiderim, nolo vos prorsus deleri, Reliquias inter vos seruabo. Habac. 3. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaris. POSTREMO semper in conspectu sit dictum Ezech. 33. quod etiam de mitigatione pœnarum concionatur: Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Pertinent huc & plurima exempla eorum, quos sanat Christus, quibus præsentes pœnæ remittuntur. HAS sententias & similes quotidie nobis in precatione proponamus, cum de publicis & priuatis pœnis cogitandum est, & petenda mitigatio. Istæ nos ærumnæ de his sententijs admoneant, & meminerimus veraq; castigari nos præsentibus pœnis, & mitigari eas nostra pœnitentia & inuocatione. Hanc esse sententiam multorum aliorum dictorum etiam iudico, vt, Eleemosynæ liberant à peccato, videlicet quod ad præsentes pœnas attinet, id est, merentur mitigationem calamitatum huius vitæ. Hæc doctrina de pœnis præsentibus, & earum mitigatione vtilis est, ac pias mentes de multis magnis rebus admonet, de ira Dei, de caussis multarum magnarum calamitatum, de promissionibus diuinis, de exercitio fidei & bonorum operum. Docemus enim tota pœnitentia mitigari pœnas hominum, non illis ritibus satisfactionum, de quibus Monachi loquuntur, quos dicunt esse opera indebita, & valere etiam cum fiunt in peccato mortali. Sed multa sunt deliramenta in opinione Monachorum, quorum aliqua satis refutata esse. SEXTO: Satisfactiones Monachorum obscurant legem & Euangelium, & amplificant dignitatem traditionum humanarum. Fingunt enim in satisfactionibus aliquid amplius fieri quam legem Dei, somniant reliquis operibus legi Dei satisfactum esse. Necesse est autem in Ecclesia extare hanc doctrinam, quod in hac vita procul absint etiam renati à perfectione legis. DEINDE obscurant Euangelium, quia fingunt mortem æternam nostra compensatione aboleri: Imo indocti facile transferunt satisfactiones etiam ad remissionem culpæ.

TERTIO

TERTIO amplificant traditiones humanas, definiunt enim satisfactiones esse opera non debita, hoc est ceremonias humanas, certorum dierum ieiunia, certorum ciborum abstinentiam, certarum precum lectionem. Necesse est autem in Ecclesia extare hanc vocem: Frustra colunt me mandatis hominum, id est, obseruationes humanæ non sunt cultus Dei, ac multo minus æstimationis tantæ, vt sint compensatio pro morte æterna. Ex his omnibus constat, etiamsi vetustas ritus aliquos habuit, quibus polluti à cæteris discernebantur, tamen opiniones Monachorũ de Satisfactionibus & Compensationibus commentitias & inanes esse. Falsum est enim mortem æternam aboleri nostra compẽsatione, sed piæ mẽtes deducendæ sunt ad Christum propitiatorem, & lux fidei retinenda est, vt meritis Christi agnoscatur. Hæc docet gratis, non propter nostra opera, [illegible] pam & mortem æternam, & tamen interim sciendum est, Ecclesiam cruci subiectam esse, & sæpe puniri certa delicta certis pœnis temporalibus: Has vero mitigari tota pœnitentia nostra, & debitis operibus. Quare vt pœnitentia crescat, accendatur studium proficiendi in bonis operibus vocationis, & vniuersa obœdientia Deo debita, & discernantur veri cultus ab obseruationib. humanis. CLAMANT alij de ceremonijs Canonicarum satisfactionum quantum volunt, tamen hæc quæ dixi, vera, perspicua, firma & pijs vtilia sunt, & in Ecclesia sæpe proponenda. NEC ego ignoro quæri nunc varios prætextus ad defensionem eius ceremoniæ. Sophistica enim infinita est. Allegant Cyprianum, qui de censura loquitur, quæ erat mos politicus, ad exemplum pertinens, non ad remissionem peccatorum. Deniq; opiniones Monachorum de compensatione pœnarum purgatorij, &c. nondum natæ erant Cypriani tempore. QVIDAM contendunt, Satisfactionem castigatoriam retinendam esse, sicut incestum castigauit Paulus. Ea castigatio erat excommunicatio, quæ cum fit vero iudicio, est graue fulmẽ, addit enim Deus pœnas, vt scriptum est: Maledicam maledicentibus tibi. Toties autem diximus, contumaces excommunicatione feriendos esse. Si vult Ecclesia enim exempli caussa cum quadam grauitate & moderatione addere notam in recipiendis lapsi, talis mos non improbatur, modo non miscentur opiniones de compensatione. Nec fingatur mos ille necessarius esse propter compensationem pœnarum æternarum, aut purgatorij, sicut olim superstitione ritus satisfactionum creuerunt. Obijciunt adversarij hæc argumenta: Sicut misericordiæ Dei est remittere pœnam, sic iusticiæ est punire. Necesse est igitur fieri commutationem pœnarum, sicut non remisit Adæ & Dauidi sine pœna. RESPONDEO: Verum est antecedens. Est iusticiæ Dei punire, & principalis pœna ac placans iram Dei, translata est in filium. Deinde in contra-

a vniuersaliter punit Deus peccata in contritione, sicut inquit Isaias: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Hic dolor in Adam, inde, & alijs pijs multo acrior est, quam mors ipsa. Deinde punit eraq; delicta certis pœnis præsentibus, sæpe tamen etiam parcit, nonnes pœnas exequitur. Nam hæc infirma natura tantam iram sinere non potest, sicut dicitur: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Et Psal. 77. Et non accendit omnem iram suam. Deo promittit mitigationem harum pœnarum agentibus pœnitentiam. Vult enim non subito extingui homines, sed manere Ecclesiam, & multos esse idoneos ad labores vitæ & Ecclesiæ necessarios. Parcit igitur multis, vt hanc militiam tolerare possint. OBIICIVNT illud: nosipsi iudicaremus, non iudicaremur. Ne igitur Deus castiget, recte facit Ecclesia, imponens pœnas, vt anteuertat diuinas. Hoc argumentum cum sit speciosissimum, diligenter considerandum est. Nam hic in re maxima fit insignis confusio hypocriticæ & veræ castigationis. PAVLI dictum salutaris doctrina & consolatio est, de loquitur de tota pœnitentia: Si nos iudicaremus, id est, si nos ipsi accusaremus, & castigaremus vero dolore, & conuerteremur, non obtineremur pœnis à Deo. Sicut sententiæ supra citatæ docent, pœnitentia tolli vel mitigari pœnas. Iesa. 1. & Ioël 2. Conuertimini ad Dominum, quia bonus est, & remittes pœnam. Et aliæ similes sententiæ.

ET recte sequitur: Castigante Ecclesia mitigari castigationem dicimus. Sed hæc non intelligantur hypocritice de ceremonijs, sed de vero ministerio Ecclesiæ, quæ pœnitentiam proponit, non in ceremonijs, sed in conuersione ad Deum. Est igitur vera castigatio, verus dolor cordis, & morum emendatio. Non est spectaculum certi ritus magitati ab hominibus, vt fuerunt spectacula satisfactionum. Ecclesia ministerium spirituale est, & de conuersione cordis ad Deum, de vero dolore, de vera renouatione spirituali concionatur. Hæc meretur mitigationem pœnarum, est enim cultus Deo placens.

NEC vero castigationes, aut vlla opera sine alijs partibus pœnitentiæ, id est, sine contritione, & sine fide merentur mitigationem. Quia opera sine timore & sine fide non sunt cultus Dei, quantumuis splendida sunt. Nam lex Dei de corde præcipit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Et Rom. 7. dicitur: Seruiamus in nouitate spiritus, non in vetustate literæ, id est, vera conuersione cordis ad Deum, non externis tantum officijs & ritibus. Diligenter ergo in hoc loco obseruetur hæc confusio, quod pro vera castigatione, id est, integra pœnitentia, proponunt vmbram, scilicet, externas ceremonias satisfactionum, cum dictum Pauli, Si nos iudicaremus, &c. transferunt ad sua spectacula satisfactionum. Estq; fallacia à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter, iuxta exemplum: Est homo pictus,

ergo

ergo est homo, ubi vmbra pro rebus ostenditur. Ornant satisfactiones & titulo mortificationis, cum præceptum sit de mortificatione carnis, recte (inquiunt) Ecclesia imponit aliquas mortificationes agentibus pœnitentiam. Hic iterum admonendi sunt pij, vt discernant hypocrisin seu opera indebita à mortificatione debita. Mortificatio non simulata, est aut verus dolor in contritione, aut patientia sustinens veras afflictiones, vt Dauid obiurgatus à Nathan, cum verè expauisset agnitione iræ Dei, & esset in uero dolore: tum deinde cum calamitates quæ secutæ sunt perferret, sustinuit mortificationem, de qua dicitur 2. Corinth. 4. Vndiq; mortificationem mini Iesu Christi in corpore circumferentes. Et Roman. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est. Et Roman. 12. Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, rationalem, &c. Hæc dicta non de simulatoruitate, sed de uero dolore & uera tolerantia loquuntur, de quibus in Psalm. dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et apud Petrum: Humiliamini sub potenti manu Dei, &c. Hæc patientia debitum opus est, & uerus cultus Dei, de quo aliás dictum est. Item Ecclesia cruci subiecta sit, intelligit hunc cultum Deo necessario præstandum esse, & longe discernit à simulatis externis exercitijs ac commentitijs satisfactionibus. Nec sunt mortificationes sine mandato Dei accersitæ corporis lacerationes, sicut sacrificuli Baal sibi uulnera faciebant. Tales ultro accersiti cruciatus pertinent ad impietatem, Frustrà colunt me mandatis hominum. Item pugnant cum his præceptis, Non occides. Item, Habete honorem corpori, &c. Vult enim Deus nos agnoscere, hanc nostram vitam, & mirificam omnium partium ac sensuum naturam & harmoniam, suum opus & donum esse, imo & Dei imaginem continere. Ideo reuerenter tractari & seruari uult hominum naturam, non uult contaminari sceleribus, non uult corrumpi eam seu uoluptatibus seu cruciatu. Sed quia peccatum hæret in nobis, alioqui satis erit calamitatum, quæ citò hanc mortalem naturam absumunt. Has ferre iubet, cum inquit: Sufficit diei afflictio sua, id est, non accersite vobis ultro maiores calamitates, sed rectè tolerate illas, quæ propter mundi miseriam uos attingêt, eas non accersitæ. Hæc de vocabulo mortificationis utile est monere, vt ab hypocrisi discernantur ueri dolores. Deinde est alia quædam uoluntaria diligentia coërcendi carnem, uidelicet temperantia in cibo, potu, sedulitas in laboribus, acris intentio in studia, precationes, alia negotia vocationis, reprimere errantes motus libidinum, item ire iracundiam. Hæc omnia sunt opera debita, & uirtutes, de quibus sæpe præceptum est. Luc. 21. Cauete ne corda uestra grauentur crapula. Roman. 6. Non exhibete membra uestra arma iniquitatis. 1. Corinth. 9. Captiuo corpus meum, & in seruitutem redigo.

Sic

Hæc exercitia coërcendæ carnis docenda, præcipienda & præstanda sunt, non ut sint compensationes pro præteritis peccatis, sed ne deinceps arceant peccata. Nam luxus, otium & negligentia inuicta uitia, vt dicitur: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere, & quotidiana vita declarat, verissimè dictum esse:

Luxuriant animi rebus plerunque secundis. Item:

Pectora dum gaudent, nec sunt astricta dolore,
Ipsa patent, blanda tunc subit arte Venus.

Ac potest esse diligentia coërcendi carnem, etiam in non renatis, vt in Socrate, Pomponio Attico, & similibus fuerunt multæ virtutes temperantia, continentia, mansuetudo. Sed in renatis aliæ sunt causæ adiuuantes, & alij fines. In Ioseph hæc concurrunt, ipse regit oculos suos, & fugit adulterium, simul autem petit auxilium Dei, ut adiuuetur, ne uincant illecebræ: Deinde suam continentiam refert ad gloriam Dei, non uult doctrinam scandalis deformare. Hanc luctam pios intelligere oportet, & quia res difficilis est, ideo Paulus nouum mortificatiõis & hanc luctam comprehendit, vt cum inquit: Si actiones carnis spiritu mortificabitis, uiuetis. Non enim tantum externi præcipit, vt Socrates coërcuit, sed spiritu, id est, intuentes Deum, deplorantes infirmitatem naturæ, petentes auxilium Dei, repugnantes Diabolo. Sic & alibi dicit: Mortificate membra uestra, expuescite cogitatione iudicij Dei, & frænate prauos affectus.

Hæc exercitia sciamus & debita esse & oportere esse perpetua, non ut satisfactiones certi temporis & modi erant. Ideo Ecclesia perpetuò ea præcipit in concionibus. Sed quæ singulis forma conueniat, cuiusque conscientiæ & opportunitati relinquendum est, ne laqueos conscientijs injiciantur, & præscriptio certæ formæ, certorum ciborum ac ieiuniorum, cum sit traditio humana, pertinet ad regulas. Frustra colunt me mandatis hominum, & ad temperantiam non multum conducit. Nos uerò memores simus perpetui mandati de temperantia & continentia: Ebriosi, Fornicatores, non possidebunt regnum Dei.

DE PRÆDESTINATIONE.

Cvm nulla sit politia humana, nullus cœtus magnus sine multis uitijs, & omnes gentes aliæ alijs calamitatibus exerceantur, sæpe quærunt animi hominum, an aliqua pars generis humani peculiariter curæ Deo sit, & quæ sit illa pars, an Deus aliquos audiat, aliquibus opem ferat, an aliquid agat cum ullis, nisi ut mouent causas secundas. Deinde accedit difficilior quæstio, cum res ipsa loquatur, nulla imperia perpetua esse, & magnas accidere omnium gentium dissipationes, ubi mansura sit Ecclesia Dei in hoc mundo. Vidit eam Iohan-

Iohannes Ephesi, Smyrnæ, & locis vicinis. Nunc in ijsdem locis omnia plena sunt Turcicis furoribus damnantibus Euangelium, nec sedes vlla perpetua est Ecclesiæ Dei in hac mortali vita. Aduersus has quæstiones firmis & illustribus testimonijs Deus ipse nos munivit, ac primum esse aliquem cœtum quem diligat, curet, & æternis bonis ornaturus sit, ipse manifestis miraculis declarauit, ad quæ oculos referamus, vt nos confirmemus, ad seruationem Noë in diluuio, ad electionem populi ex AEgypto, ad missionem & facta Prophetarum, ad restitutionem mortuorum factam à Christo, Prophetis & Apostolis. Hæc omnia testantur esse cœtum illum Deo curæ, cui exhibentur beneficia, & Deum vere illis adesse, & multa agere præter ordinem & motum secundarum caussarum. Est igitur aliqua Ecclesia Dei, mortuum genus humanum ad interitum, & præsentes miserias ac vitæ materiæ pereuntis conditum est, vt poma aut pecudes, quarum materia ruit subinde, aliam formam in his vicibus generationum & corruptionum induens. Etsi vero oculi vident humana corpora nunc similiter obnoxia esse morti, tamen illa miracula & resuscitatio mortuorum testantur, humanum genus aliter, & ad alios fines conditum esse, ac Ecclesiæ patefacta est origo hominum, & caussa mortis, & restitutio humani generis. HAEC doctrina humanis opinionibus & illis de materia speculationibus opponenda est, & cogitemus nos minus beneficium Dei esse, quod sese patefecit humano generi tam multis & tam illustribus testimonijs, quam ipsam rerum creationem. Quanquam autem assiduæ & magnæ sunt regnorum ruinæ, tamen mansuram esse Dei Ecclesiam, sciamus ex ipsis Dei testimonijs. Vt hanc consolationem teneamus, vtile est aliquid de electione seu de prædestinatione præcipere. CHRISTVS inquit, Iohan. 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & nemo rapiet eas de manibus meis. Et Ephes. 1. dicitur: Elegit nos in Christo ante creationem mundi. Et 2. Timoth. 2. Fundamentum Dei stat firmiter, habens hoc sigillum, nouit Dominus suos. MANSURA est igitur semper aliqua electorum Ecclesia, quam Deus mirabiliter etiam in hac vita seruat, defendit & gubernat, sicut Iesa. 46. dicitur: Portamini in vtero meo, gestamini in meo aluo, vsq; ad senectam ego portabo, id est, etiam vltimis tristissimis temporibus ego senescentem Ecclesiam portabo, ego feci, ego feram, ego gestabo & salvabo, &c. Talibus sententijs ac promissionibus consolemur nos, cum his confusionibus & ruinis imperiorum soliciti quærimus vbi manera sit Ecclesia. SEMPER autem disputatũ est de caussa electionis, sicut fratres duo Cain & Abel disputarunt, cur alter alterius prælatus sit. Disputarunt item Esau & Iacob, ac plerunq; hi, qui nihil [illegible]

ratione

uis aut legis doctrinam norunt, cogitant ut de iudice humano, sam electionis legem esse, seu nostra merita & dignitatem. Sic as sentiebant, sic scripserunt plerique Sententiarij. Sed nos te- mus has tres hypotheses. PRIMA est: Nec ex ratione, nec ex e iudicandum est de electione, sed ex Euangelio. ALTERA i Totus numerus saluandorum propter Christum electus est. Qua- enus complectamur agnitionem Christi, non potest de electione di- i. TERTIA est: Non aliam iustificationis, aliam electionis caus- im quæramus. Ideo Petrus est electus, quia est membrum Christi, sicut ideo iustus est, id est, Deo placens, quia fide factus est membrum Christi. Vt igitur cum de iustificatione loquimur, ab Euangelio, seu agnitione vocis Euangelij ordimur, sic de electione dicturi comple- ctamur vocem Euangelij: Sic nobis iudicandum est, qui à Christi a- gnitione & Euangelio ordiri debemus. QVAERAMVS ergo promissionem, in qua voluntatem suam expressit Deus, & sciamus non esse aliam voluntatem quærendam de gratia extra verbum, sed nidum Dei immutabile esse, ut audiamus filium, sicut dixit, Hunc udite. Hæc vox promissiones omnes complectitur. Sit igitur in- sium animis, & in quotidiana inuocatione semper cogitetur man- datum Dei æternum & immutabile esse, ut promissioni gratiæ cre- damus, quæ est summa Euangelij, sicut perpetuo consensu docent Prophetæ, Christus & Apostoli, ut Ioh. 3. dicitur: Sic Deus dilexit undum, ut filium suum vnigenitum dederit, ut omnis qui credit in um non pereat. Et Iohan. 6. Hæc est uoluntas Patris, ut omnis qui redit in filium, habeat uitam æternam. Deniq; hæc propria & præ- ipua vox est Euangelij. Vt autem prædicatio pœnitentiæ vniuer- alis est, & omnes arguit, ut Roman. 3. clarè dicitur: ita & promissio uriæ est vniuersalis, ut multa dicta testantur. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Iohan. 3. Vt omnis qui redit in ipsum, non pereat. Roman. 3. Iusticia Dei per fidem Iesu Christi, quæ est in omnes, & super omnes credentes. Rom. 10. Idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Roman. 11. Conclusit Deus omnes sub inobœdientiam, vt omnium misereatur, id est, arguit omnium inobœdientiam, omnes uocat ad pœnitenti- am, omnibus etiam omnibus misericordiam offert. Sic & Iesaias in vnaque concione ponit vniuersales particulas cap. 53. Omnes nos quasi oues errauimus, & posuit Dominus in eo iniquitates om- nium nostrum. Actor. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium per- hibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Actor. 13. In hoc omnis qui credit, iustificatur. Sic intelligantur simpliciter & hæc dicta. Deus uult omnes homines iluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Act. 12. Non est

acceptor personarum Deus. Deut. 10. DEVS potens & terribilis non accipit personam & sæpe alibi. Cum enim sit iustus Deus, est æqualis æqualibus. Omnes arguit propter peccatum: Econtra omnes qui confugiunt ad Filium recipit. POSTQVAM constitutum est, promissionem esse vniuersalem, illud etiam sciendum est gratuitam esse, id est, recipi nos propter Filium Dei, non propter nostram dignitatem, &c. Omnes sumus rei, &, vt Pauli uerbo utar, Omnes conclusi sumus sub peccatum, & Paulus sæpe ac diligēter inculcat parentibus Gratis. Tradidit igitur promissionem statim primis parentibus, & sæpe instaurauit, & latè sparsit. Imo per Apostolos circumiuit omnes gentes, quia uult Ecclesiam æternam filio colligi. Causa igitur reprobationis certum est hanc esse, uidelicet peccatum in hominibus, qui prorsus nō audiunt nec accipiunt Euangelium aut qui deiciunt fidem antequam hinc discedunt. In his certum est causam reprobationis peccatum ipsorum & humanam uoluntatem. Nam rerissima est sententia Deum non esse caussam peccati, nec uelle peccatum. Nota est enim vox Psalmi, Non Deus uolens iniquitatem tuam. Et Oseæ 13. dicitur: Perditio tua est Israël, tantum in me auxilium tuum est. Saul uolens effudit Spiritum sanctum, uolens mouenti Spiritui sancto repugnauit. Hæc de caussa reiectionis seu reprobationis certa sunt, Promissio enim requirit fidem. Econtra uero recte dicitur, caussam electionis esse misericordiam in uoluntate Dei qui non uult perire totum genus humanum, sed propter Filium colligit & seruat Ecclesiam. Hoc uult Paulus, cum 9. capite ad Romanos citat dictum, Misereor cuius misereor. Negat propter legem, propter prærogatiuam generis, homines electos esse ut fiat illustrius, propter filium electam & conditam esse Ecclesiam, sed tamen in accipiente concurrere oportet apprehēsionem promissionis, seu agnitionem Christi. Nam ideo electi sumus, quia efficimur membra Christi. Ergo in iustificatione diximus, aliquam esse in accipiente caussam non dignitatem, sed quia promissionem apprehendit, cum qua Spiritus sanctus simul est efficax, vt Paulus inquit, Fides ex auditu est, ita de electione à posteriore iudicamus, uidelicet haud dubiè electos esse eos, qui misericordiam propter Christum promissam fide apprehendunt, nec abijciunt eam fiduciam ad extremum. SIC cum Iohan. 6. dictum esset, Nemo uenit ad me, nisi Pater traxerit eum: sequitur statim, Omnis qui audit à Patre & discit, uenit ad me. Ordinatur Deus trahit verbo suo, & Spiritu sancto, sed audire nos oportet, & discere, id est, apprehendere promissionem & assentiri, non repugnare, nec indulgere diffidentiæ & dubitationi. ETSI autem multa disputentur durius, tamen quantacunque moles disputationum cumulatur, necesse est in uero agone ad hanc arcem confugere, uidelicet, quod de

[illegible]

lantate Dei iudicandum sit ex verbo expresso, & quod promissio uniuersalis, & quod sit mandatum Dei æternum & immutabile, adire Filium, & assentiri promissioni. Obtemperemus igitur, nec agentur animi, nec se mergant in tenebras, quærentes electionem intra verbum, & relicto Christo, & omisso mandato de amplectenda promissione: sed teneamus certò, nec dubitemus, Deum uere patefecisse voluntatem suam in promissione, & uere præstare quod promisit. Statuamus promissionem gratiæ non inanem fabulam esse, sed uera fide erecti petamus beneficia, & præstari ea nobis statuamus, quæ in promissione proposita sunt. Hæc fides crescat in quotidiana inuocatione, sicut scriptum est: Petite & accipietis. Item: Quantò magis Pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus, non uit, contemnentibus, aut repugnantibus, sed agnoscentibus miseriam, & quærentibus auxilium. Item: Habenti dabitur. Item: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis. Et Philip. 1. Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque ad diem IESV CHRISTI, id est, adiuuamur à Deo, sed nos oportet audire verbum Dei, non repugnare Deo trahenti. SIC & dulcissima promissio traditur ad Philipp. 2. DEVS est qui efficit in vobis ut uelitis, & ut perficiatis, vt ipsi grata fiant. Deus trahit mentes ut uelint, sed assentiri nos, non repugnare oportet, & promittit se assuturum nobis, ut perficiatur incoata salus, ut aliqua bona fiant inter homines ipsi grata, quasi diceret: In mundo furenter ruunt Diaboli, & eorum organa, ut faciant tingrata Deo, confirment Epicureos furores, idola, oppessionem Euangelij, iniusta bella, flagitiosas libidines, furta, mendacia, quæ iram Dei irritant. At ne totum genus humanum ad perniciem conditum sit, oportet aliqua fieri Deo grata & placentia. Hæc fiunt à pijs in Ecclesia, uidelicet, uera Dei inuocatio, fiducia Christi, gratiarum actio, propagatio Euangelij, tolerantia in cruce, iusticia erga proximos, amor castitatis, ueritatis, pacis, & aliæ uirtutes. Et hæc bona fiunt à petentibus, vt dictum est, Dabit Spiritum sanctum petentibus. Ad Ephes. 1. dicitur: Elegit nos in Christo, ut doceat nos, caussam electionis esse, non nostram dignitatem, sed Christum, ne remoto Christo & Euangelio, de electione cogitemus, sed caussam electionis in promissione Christi quæramus. Item Roman. 8. Quos elegit, hos & uocauit. Dulcem, salutarem, & multiplicem consolationem continet hæc sententia, quæ tamen uelut inanis ac otiosis lectoribus præteritur. PRIMA consolatio est, quod affirmat nusquam esse electos, nisi in cœtu vocatorum. Vocati autem sunt soli hi, qui audiunt, discunt & profitétur Euangelium. Hic uisibilis cœtus est Ecclesia, in qua semper necesse est aliquos esse electos, & hæredes uitę æternę. Plurimum autem prodest pijs scire, Ecclesiam

electorum in hac visibili Ecclesia collocatam esse, vt sciamus non omnes ad vocem & ministerium Euangelij alligatos esse, nec alibi electionem aut peculiares reuelationes quærendas esse. Commendatur igitur nobis hoc dictum curam audiendi & discendi Euangelij colendi ministerij, & amandæ societatis Ecclesiæ, & affirmat in hoc coetu visibili electos esse. SECVNDA consolatio est, quod monet hæc sententia, non remouendam esse vocationem à consilio electionis. Elegit DEVS, quia vocare nos ad Filij agnitionem decreuit, & suæ generi humano suam voluntatem & sua beneficia innotescere. Approbat igitur ac eligit obtemperantes vocationi. Quare vocationem intueamur, assentiamur Euangelio, & non repugnemus ei. Pater enim trahit Deus, & assentientes certò recipit & adiuuat. Totum nim iam dictum est, Deum efficacem esse per Euangelium. Ideo Augustinus, quamlibet durus est in hac disputatione, tamen in libro de Prædestinatione & Gratia sic scripsit: Eos qui vocationis meæ gratia pietate susceperunt, & quantum in homine est, Dei in se dona seruantes, adiuuat. TERTIA consolatio est, quod testatur hic vocato visibili cœtui uerè adesse Deum, & in hoc cœtu vocato, ac visibili efficacem esse. Id enim hæc verba conuincunt: Quos vocat, hos & iustificat, Quos iustificat, hos & glorificat. Obseruet igitur lector hic doctrinam de Ecclesia, de præsentia Dei in hac visibili Ecclesia, de electione, & vocatione coniungenda. Quare non deflectimus oculos atq; animos à promissione vniuersali, sed in hanc nosipsos includamus, & sciamus verè in ea voluntatem Dei expressam esse, sicut Paulus deducit nos ad verbum, inquiens: Ne dixeris, quis ascendet in cœlum, ne uagentur animi quærentes sine verbo Dei voluntatem eius, sed prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Nec caput 9. ad Romanos dissentit ab hac sententia, quam recensui, quod dextre intellectum dulcissima consolatio est pijs mentibus. Vt enim tunc Iudaici pontifices propter ordinariam successionem & legem damnabant Apostolos: ita nunc pontifices & cæteri, qui defendunt eorum errores propter titulum seu successionem ordinariam, vocant, iactitant se esse veram Dei Ecclesiam, & promissiones ad se transferunt, & dicunt Ecclesiam non posse errare, damnant & execrantur alios, qui Euangelij puritatem amplectuntur, & tanquam seditiosos dicunt bellum inferre Ecclesiæ. Aduersus hanc speciem de successione ordinaria, necessaria est doctrina & consolatio tradita in cap. 9. ad Romanos. Ac duplex consolatio proponitur: Docemur quæ sit uera Ecclesia, videlicet cœtus credens in filium Dei, & præmonemur hanc Ecclesiam veram, non alligatam esse ad titulum seu successionem ordinariam pontificum & collegiorum. Deinde docemur, nec legem esse caussam electionis, sed propter Filium Dei

offerri

rri misericordiam omnibus apprehendentibus. Et quidem apertè
it, caussam reprobationis esse pertinaciam aduersus filium. Qua-
Israël sectando legem iustitiæ, non peruenit ad legem iusticiæ?
ia inquit, non ex fide, sed tanquam ex operibus legis, id est, ideo
ijciuntur, quia nolũt audire Filium, & assentiri promissioni, & præ-
xiunt caussam, quia defendant iusticiam legis, quod uideatur laxa-
io disciplinæ fieri, cum detrahitur gloria operibus. CVM igitur
fascinati errore suo aduersantur Euangelio, caussa reprobationis in
ipsis est, sicut & postea in ca. 10. clarè dicitur: Tota die expandi ma-
nus meas ad populum contradicentem. Hic affirmat Deus offerre se
beneficium omnibus, sed contradicentes non accipere. Econtra dul-
cissimè dicit, Non est uolentis, neq; currentis, sed Dei miserentis, id
est, misericordia est caussa electionis, sed hanc oportuit in verbo re-
uelari, & verbum accipi oportet. Ideo expressè proponit vniuersa-
lem, repetita eadem sententia in utroque cap. Omnis qui credit in Fi-
lium, non confundetur. Vult igitur cum misericordia concurrere ap-
prehensionem, in accipiente promissionem. SCIANT etiam stu-
diosi phrasin Hebraicam in illis verbis: Ego indurabo cor Pharao-
nis, significare permissionem, Ego sinam indurari. Vt in quotidiana
precatione, Ne nos inducas in tentationem. Et concurrunt exempla
passim, quæ testantur hac phrasi Hebraica sæpissimè permissionem
significari. Magna caligo est in animis hominum, in cogitatione de
Deo, ac sine luce diuina, homines plerunque aut habent Epicureas i-
maginationes, aut Stoicas, id est, magna pars imaginatur, homines
non curari à Deo. Alij fingunt Deum sedere in cœlo, & scribere fata-
les leges, quasi in tabulis Parcarum, secundum quas uelit distribuere
virtutes & vitia, sicut Stoici de fato suo sentiebant, & cogitant fatali
motu impelli Paridem & similes. Sed nos abiectis his deliramentis
humanæ caliginis, referamus oculos & mentem ad testimonia de Deo
proposita: Sciamus Deum esse agens uere liberum, & tantum uelle
bona, nec uelle peccata, & hanc voluntatem suam expressisse, ac se
patefecisse perspicuis & ingentibus testimonijs, resuscitatione mor-
tuorum, & alijs, & alligasse nos ad Euangelium suum, in quo dicit
Christus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego re-
ficiam vos. Libere & uere iuxta promissionem recipit confugientes
ad Filium, & sinit ruere in horrendam iram aspernantes filium.
REMOVEAMVS igitur à Paulo Stoicas disputationes, quæ fidem &
inuocationem euertunt. Quomodo enim potest Saul credere aut in-
uocare, cum dubitat promissionem ad se pertinere, aut cum obrepit
illa tabula Parcarum? Iam decretum est te reijciendum esse, non es
scriptus in numero electorum, &c. Aduersus has imaginationes di-
scamus voluntatem Dei ex Euangelio, agnoscamus promissionem

esse vniuersalem, vt fides & inuocatio accendi possit. Certum de effectu electionis teneamus hanc consolationem, Deum volentem non perire totum genus humanum, semper propter Filium misericordiam uocare, trahere & colligere Ecclesiam, & recipere adhærentes, atq; ita uelle semper aliquam esse suam Ecclesiam, quam viuificet & saluet, sicut Christus inquit: Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui eas, & sequuntur me, & uitam æternam do eis, & non rapiet eas de manu mea. Hæc de effectu electionis prodest scire, ut statuamus nos exaudiri & iuuari, & sciamus Ecclesiam a Diabolo non posse deleri. Magnum certamen significat hæc vox: Nemo rapiet de manu mea. Excitemus igitur fidem, & inuocemus Filium Dei uiuificantem oues suas, quia simul dicit: Audiunt me, & sequuntur me.

DE REGNO CHRISTI.

Evangelium clarè docet, Regnum Christi esse spirituale, hoc est, Christum sedere ad dextram Patris, & interpellare pro nobis, & dare remissionem peccatorum, & Spiritum sanctum Ecclesiæ, hoc est, credentibus in ipsum, & inuocantibus Deum filium ipsius, eosq; sanctificare, ut resuscitet eos in nouissimo die ad uitam, & gloriam æternam. Et ut hæc beneficia consequamur, ordinauit ministerium Euangelij, per quod uocantur homines ad agnitionem Christi. Et Spiritus sanctus per Euangelium est efficax, &c. Interim uero ante nouissimum diem Ecclesia in mundo patietur persecutionem, & erunt mali bonis admisti in Ecclesia. Hæc est uera & germana sententia Euangelij, de regno Christi & Ecclesiæ. Estq; execrandus & damnãdus error ille Iudaicus Anabaptistarum, qui fingunt Ecclesiam ante nouissimum diem, politiam quandam mundanam futuram esse, in qua regnent pij, & armis deleant omnes impios, & occupent omnia imperia, &c. Colligemus itaq; testimonia de spirituali regno, non solum ad refutandos fanaticos spiritus, sed etiam, quia prodest has sententias habere in conspectu, ut nos consolentur, & excitent ad exercitia spiritualia, ad fidem, ad orationem, ad penitentiam. Nam error ille Iudaicus præter cætera incommoda hoc quoque habet, quod obscurat & prorsus obruit consolationes spirituales, & delet exercitia spiritualia, quia mentes humanæ expectantes tantum illa noua imperia, obliuiscuntur rerum spiritualium, & opprimuntur desperatione, cum non contingit illud speratum otium, quod somniarunt.

Quod Regnum Christi sit spirituale.

Iohan. 17. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod

ri dedisti ei, det eis vitam æternam : Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Hic Christus testatur suum beneficium, & regnum suum esse non æternam. Et definit quid sit vita æterna, videlicet non aliqua mundana dominatio, sed vera & ardens noticia Dei, & Domini nostri Iesu Christi. Rom. 8 Qui est ad dextram Dei, & interpellat pro nobis, &c. Et Iesa. 11. Stabit radix Iesse, ipsum gentes deprecabuntur, &c. Hæ sententiæ describunt sacerdotium & regnum Christi, & testantur vtrunq; spirituale esse. Hoc est, Christum non constituere aliquod mundi imperium, sed apud Patrem pro nobis interpellare, ita regnare vt velit inuocari, exaudire, sanctificare, custodire Spiritu sancto eos, qui ipsum inuocant, sicut & alias scriptum est : Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Item, Dabo legem meam in corda eorum. Hæ beneficia obscurantur, cum expectamus regnum corporale, &c. Roman. 8. Cohæredes Christi, siquidem simul partimur, simul eam glorificabimur. Item : Spe salui facti sumus. Item : Quos præscivit, hos vult conformes fieri imaginis filij sui. Item : Propter te mactamur tota die, reputati sumus sicut oues occisionis, &c. Hæ sententiæ testantur, quod glorificatio non contingat in hac vita, sed oporteat nos in hac vita afflictiones & persecutionem pati. Matth. 16. Si quis vult me sequi, abneget seipsum, & tollat crucem suam, & me sequatur. Iohan. 16. In hoc mundo pressuram habebitis. Et 2. Timoth. 3. Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Hæ sententiæ clarissime docent, Ecclesiam in hac vita subiectam esse afflictionibus. Colos. 3. Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Quando Christus manifestabitur, qui est vita vestra, tunc & vos cum eo manifestabimini in gloria. 1. Iohan. 3. Nunc filij Dei sumus, sed nondum manifestum est quales erimus : scimus autem cum manifestabitur, similes nos ei futuros esse, quia videbimus eum quemad modum est, &c. Docet & hic locus, gloriam regni Christi non esse imperium mundanũ, sed spirituale hoc est, vt resuscitati, habeamus nouam & æternam iusticiam ac vitam, qualis est Christi resuscitati gloria. ITEM Paulus clare dicit, Antichristum dominaturum esse vsq; ad nouissimum iudicium, in quo veniens Christus, destruet regnum Antichristi. Ideo vera Ecclesia non occupabit imperia, sed multo magis versabitur in maximis periculis & afflictionibus. Et 2. Petr. 3. dicitur, venturos esse postremis temporibus illusores, qui palam derideant religiones. Erunt ergo qui persequentur Ecclesiam. Et Daniel clare dicit, bestias, hoc est, imperia conijci in ignem, cum apparet Christus ad iudicandum. Durabunt igitur imperia aliqua impia vsq; ad nouissimum diem. Iohan. 20. Cum Christus mittit Apostolos, tantum dat mandatum docendi, & inquit :

Sicut me misit Pater, sic ego mitto vos. Constat autem Christum missum esse ad ministerium Euangelij, non ad occupanda imperia mundi, sicut ipse inquit: Regnum meum non est de hoc mundo. Et prohibet Apostolos imperia rapere, cum ait: Reges Gentium dominantur, vos autem non sic. Item Matth. 5. Ego autem præcipio vobis, ne resistatis malo, hoc est, ne prætextu Euangelij, & noui regni construendi, arma capiatis. Sunt igitur missi Apostoli ad ministerium Euangelij, hoc est, ad docendum, non ad rapienda imperia mundi. Item Paulus inquit: Euangelium est ministerium Spiritus, id est, in Euangelio offeruntur bona spiritualia & æterna, non constituuntur nec imperia mundi. Et 2. Cor. 12. inquit: Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad demoliendas cogitationes, &c. Item 1. Corinth. 5. Pro Christo legatione fungimur, commendantes nos nequam Dei ministros in afflictionibus. Item: Non dominamur fidei vestræ. CVM igitur Apostoli tantum habeant mandatum docendi, impium est sentire, quod doctores Euangelij debeant aut constituere noua quædam imperia, sicut Iudæi & Anabaptistæ somniant, postremis temporibus regnum Dei in terris tale constituendum esse, in quo sancti dominentur, & armis deleant omnes impios, nec in Ecclesia hypocritas vllos futuros esse. Atq; hoc Iudaicum delirium sæpe in Ecclesiam irrepsit. Fuerunt enim & olim fanatici spiritus Chiliastæ & Pepusiani, qui tale regnum Anabaptisticum somniarunt.

RELIQVVM est vt testimonia colligamus, quæ docent in Ecclesia vsq; ad nouissimum diem promiscue futuros bonos & malos. Lucæ 17. Sicut factum est in diebus Loth, sic erit qua die filius hominis reuelabitur. Item, In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur. Matth. 13. de zizanijs: Sinite vtraq; crescere vsq; ad messem, &c. Et paulo post: Messis consummatio seculi est. Mittet Filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eius qui faciunt iniquitatem, &c. Item: Sic erit in consummatione sæculi, Exibunt Angeli, & separabunt malos à iustis, & mittent eos in caminum ignis, &c. Hæ sententiæ testantur, non futuram esse separationem sanctorum ab hypocritis, nisi in nouissimo iudicio. PRAETEREA & hoc considerandum est: Pastores habent mandatum excommunicandi verbo, sine vi corporali, reos manifestorum scelerum. Non est humani iudicij corda inspicere, & de illis iudicare, qui non habent manifesta delicta. Ideo Paulus dicit: Aduersus Presbyterum non recipias accusationem nisi testibus adhibitis: Ergo qui non possunt conuinci testimonijs, non debent humano iudicio separari. Impossibile est igitur talem Ecclesiam constituere ante nouissimum diem, in qua nulli sint hypocritæ: Sed Pastores faciant suum officium, pure & fideliter doceant, & Ecclesiæ pre-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tionem commendent Christo. Interim in hac vita semper erunt
siæ admisti mali, & multi impij tenebunt imperia mundi, & cru-
er persequentur Ecclesiam, vsq; ad glorioſum Christi aduentum.
amen in his persecutionibus Christus suo consilio aliquas reli-
as seruat, ne penitus deleatur Ecclesia. Tale est regnum Christi in
a vita. CONSTAT & illud: Etiamsi noua aliqua talis Ec-
sia futura esset, tamen doctores proprio consilio, sine manifesto
andato Dei non debent arma capere ad talem Ecclesiam constituen-
am, &c. Quanquam nec vllum nouum mandatum expectandum est.
Non enim eder Christus mandatum contrarium Euangelio.

QVOD vero Iudæi & Anabaptistæ citant Prophetas, qui cum
de regno Christi loquuntur, sæpe figuris vtuntur, sumtis ab imperijs
mundi: ad hoc primum respondeo, Euangelium est interpretatio Pro-
phetarum. Cum igitur Euangelium clare doceat regnum Christi esse
spirituale, afferre bona spiritualia & æterna, nec occupare domina-
tionem in mundo, sed magis pati persecutionem, debemus & Prophe-
tas intelligere iuxta Euangelium. Itaq; Apostoli in Actis, sententi-
a de regno promisso Dauidi, clare transferunt ad hoc regnum spiri-
tuale, subiectum persecutioni, &c. Et Christus reprehendit ipse Apo-
stolos, cum haberent Iudaicam persuasionem, ac putarent se occupa-
turos esse mundi imperia. SECVNDO: Prophetæ ipsi, quan-
quam varijs vtuntur figuris, tamen interim etiam diserte testantur,
regnum Christi fore spirituale. Daniel clare dicit: Christus occide-
tur. Et Isaias: Ponet animam suam pro peccato, Ergo non habebit
dominationem corporalem in hac vita. Præterea affirmant regnum
Christi esse æternum, nulla autem corporalis politia est æterna in hac
vita. Ideo figuras corporalis politiæ, quas interdum accommodant
regnum Christi æternum, necesse est allegorice intelligi. Atq; id
regnum æternum in hac vita, in spiritu & fide incoatur, & postea du-
ret perpetuo post hanc vitam. Ideo Prophetæ interdum ita loquun-
tur, vt non discernant tempora huius vitæ & futuræ vitæ. Interdum
vero discernunt, & palam vaticinantur, Ecclesiam in hac vita passu-
ram esse persecutiones, sicut docet Psal. 2. Astiterunt reges terræ, &
Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominũ, & aduersus Chri-
stum eius. Et Psalm. 115. Preciosa in conspectu Domini mors Sancto-
rum eius. Et Psal. 71. Preciosus sanguis eorum coram ipso. Er
roneè describit Isaias Ecclesiam in hac vita, cap. 30. Dabit vobis
Dominus panem arctum, & aquam exiguam, & non auferet vltra à te
doctorem tuum, &c. Hic testatur Ecclesiam conseruandam esse, sed
tamen inter afflictiones. DANIEL aperte vaticinatur de per-
secutione ante nouissimam diem. Et docti in populo docebunt plu-
mos, & ruent in gladio. Et postea statim sequitur: In tempore illo

saluabitur populus tuus omnis qui scriptus est in libro: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium sempiternum. Hi loci & similes intelligendi sunt, vt habeamus cõsolationem in cruce, & vere intelligere discamus regnum spirituale, hoc est, quærere consolationes spirituales, & exercere fidem. Et satis perspicue refutant hi loci Iudaicam phantasticam persuasionem de corporali dominatione sanctorũ in hac vita.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM.

NON solum doctrina quæ affirmat futuram esse hominum mortuorum omnium resurrectionem, secuturum postea iudicium, æternam vitam, piorum gloriam æternam, & impiorum pœnas æternas, in Euangelio seu prædicatione noui Testamenti clare & perspicue vllis inuolucris, tradita est: sed res etiam incoata est, & initium nouæ vitæ, in qua erit noua lux, sapientia & iustitia, sine peccato & sine morte, Apostolis & reliquo cœtui coniuncto cũ Apostolis, monstrata sunt, & palam ob oculos posita, cum Christus post mortem reuixit, & alij multi Patres & Prophetæ resuscitati sunt. Id tam mirandum opus non frustra propositum est Ecclesiæ. Voluit Christus hanc suam & aliorum resuscitationẽ, & hos familiares congressus & colloquia dierũ quadraginta apud Apostolos, & reliquũ cœtum piis coniunctum, illustre & euidens testimonium esse de resurrectione & vita æterna. Quod si sæpe cogitaremus, non solum assensus fides in animis nostris de hoc articulo confirmaretur, sed etiam facilius ferremus ærumnas huius vitæ breuissimæ & fugacissimæ, ingrederemur in illud iucundissimum sodalitium Christi & resuscitatorum. Subducta est enim dubitatio tot dierum, quadraginta videlicet, conuersationẽ, & tot hominum congressibus, oculis, complexibus & colloquijs.

NON enim cogitemus Christum & cæteros resuscitatos, non vanas & fallaces imagines, non gracia spectra, si quando Apostolos adierunt, subito euanuisse, sed celebri ac diuturni congressus fuerunt, & familiares sermones de hoc tanto Dei opere, de instauratione humanæ naturæ, de tanta gloria nobis parata per Filium, de propagatione Euangelij inter Gentes. Denique exhibita sunt certa vitæ & lætitiæ testimonia. Nihil simile aut maius vllo vnquam tempore mundi accidit. Et cum remanserit Deus non frustra spectandam exhibuerit, semper hanc scholam hominum quadraginta dierum intueri nos animo oportebat. Hinc igitur & multis alijs rebus, & de resurrectione ac vita æterna testimonium sumamus. TENEAMVS etiam perspicua dicta in concione Christi, vt Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, possidete præ-

vobis regnum. Et Iohan. 5. Item 6. Hæc est autem voluntas Patris qui misit me, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et 15. Corinth. 15. acriter propugnat, & splendide illustrat hunc articulum. CVM autem dicta in scriptis Apostolicis nota sint, legemus vetusta Prophetarum testimonia, ut perpetua Ecclesiæ Patrum, Prophetarum, & Apostolorum sententia de hoc articulo & consensus vniuersæ Ecclesiæ Dei conspiciatur. Iesa. 26. Viuent mortui mei, interfecti mei resurgent, Expergiscimini & læramini, qui habitatis in puluere quia ros tuus erit velut ros pratorum & terra mortuos ejiciet. Vade populus meus intra cubicula tua, claude ostia tua, abscondere modicum ad momentum, donec transeat indignatio mea. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, vt disipet iniquitatem habitantium terram contra eos, & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltra interfectos suos. Hæc concio clarissime loquitur de resuscitandis mortuis, de gaudijs sanctorum, de pœnis impiorum, & de præsenti afflictione Ecclesiæ. Quare diligenter consideranda est. Mortui tui (inquit) viuent. Vocat sanctos mortuos Dei, vt significet Ecclesiam hic affligi propter Deum. Quasi diceret: Filij tui & interfecti propter te, & qui tibi curæ sunt, iterum, viuent. Qualis autem erit vita æterna? Lætamini inquit, hoc est, pij perpetua lætitia, perfecta agnitione Dei, & perfecta iustitia, sine peccato & morte semper virebunt & florebunt, sicut prata reuirescunt rore. Deinde subjungit consolationem de afflictionibus: Sed aliquantisper oportet Ecclesiam affligi, & mortem perpeti. Erunt inclusi velut in cubiculis, scilicet, quia seruabuntur in Ecclesia & verbo vsq; ad iudicium. Postea concionatur de pœnis impiorum, & repetit sententiam de resurrectione: Non operiet terra vltra interfectos suos, &c. Iesa. 66. Sicut cœli noui & terra noua, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum coram me. Et erit mensis ex mense, Sabbatum ex Sabbato, & veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egredientur & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsq; ad satietatem visionis omnibus. Describit & hic locus vtrunque, pœnas æternas impiorum, gaudia iustorum. Et qualis sit vita æterna, docet, cum ait: Perpetuos menses & perpetuum Sabbatum fore, hoc est, perpetuum festum diem, vt perpetuo adorent Dominum omnes sancti. Erit ergo vita æterna, perpetua adoratio, id est, Dei cognitio & iustitia sine peccato & sine morte. Iesa. 65. Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendet super cor, sed gaudebitis & exultabitis in sempiternum, enm his quæ ego creo.

Quia

Quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo, & non audietur in ea vltra vox fletus & vox clamoris. Non erit ibi amplius infans, qui non adolescat: Aut senex, qui non perueniat ad maiorem ætatem. Nam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. ALIAE sententiæ alijs planiores sunt. Sed tamen hæc quoq; testatur futuram renouationem totius creaturæ, & pios habituros esse perpetua gaudia: Non audietur in ea vltra vox fletus, &c. Ergo erunt sine peccato & morte. Item: Infantes & senes perpetuo viuent. Sed pueri centum annorum & peccatores centum annorum, hoc est, illi qui perseuerant in impietate, dabunt ruinas. Et quia hi loci docent Ecclesiam futuram esse in afflictionibus ante resurrectionem, & primum glorificandam post resurrectionem, & post renouationem vniuersæ creaturæ, clare testantur Prophetæ, Regnum Christi spirituale esse, nec esse politiam mundi ante resurrectionem, qualem Iudæi & Anabaptistæ fingunt. Iesa. 25. Et deuorabitur in monte hoc facies inuolutorum, qua omnes populi inuoluti sunt, & operimentum, quo omnes Gentes coopertæ sunt. Et mors deuorabitur omnino, & absterget Dominus Deus omnem lacrymam de omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra.

DOCET & hic locus clare, mortem abolendam esse, & populum Dei liberandum esse ab opprobrio & lacrymis, hoc est, à peccato, morte, & persecutionibus. Quod autem initio dicit: Facies inuolutorum, etiam intelligit mortem. Quia mortui solebant inuolui pannis, cum sepeliebantur. Hæc inuolucra tollentur, id est, mors tolletur. Iesa. 24. Et erit in die illa, visitabit Dominus super militiam cœli, & super Reges terræ. Et congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere. Et post multos dies visitabuntur, & erubescet Luna, & confundetur Sol, cum regnabit Dominus, &c. Iesa. 35. Qui liberati fuerint, & redemti à Domino, venient in Sion cum laude & læticia sempiterna. Iesa. 9. Christus vocatur Pater æternitatis, hoc est, autor perpetuæ vitæ. Daniel 12. Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabũt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper. Oseæ 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. Ezechiel 37. Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulcris vestris, populus meus, &c. HVC pertinet & hæc sententia Ezechiel. 33. Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. PERTINENT ex Prophetis hic omnes sententiæ, de æterno regno Christi & Sanctorum. Ex Psalmo. Caro mea requiescet in spe. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Cum enim Propheta

de Christo loquitur, etiam membra Christi complectitur. Scie per Christum destrui regnum peccati & mortis. Psal. 21. Edent eres & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum. ent corda eorum in sæculum sæculi. Psal. 33. Mors peccatorum ima. Ergo etiam cum peccatores in hac vita non puniuntur, ne- est eos postea puniri. Et econtra Psal. 115. Preciosa in con- Domini mors Sanctorum eius. Ergo sanctis bene erit post vitam. Eodem pertinet locus: Multæ tribulationes iustorum, ex his omnibus liberabit eos Dominus. Psal. 48. Conferuntur im- fortunati & pij afflicti. Hic docet in morte mutari vtrorumq; con- tionem. De impijs dicit: Velut oues in fouea ponuntur, & mors pascet eos, vsq; in æternum non videbunt lumen. Econtra de pijs di- Veruntamen Deus redimet animam de manu inferni, cum acce- me. Eodem pertinet collatio in Psal. 4. Ipsi abundant frumen- & vino. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hvc pertinent omnes sententiæ de æterno regno Christi. Iob 19. Scio quod redemtor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrectu- sum, & rursus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo De- quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non Hic est insignis locus, qui testatur vere nos eadem corpora re- cturos esse, sed renouata, sicut Paulus docet, &c. Item docet qualis erna æterna, scilicet notitia Dei, &c. Ex Moyse argumentatur Chri- Ego sum Deus Abraham, &c. Ergo Abraham viuit. Quia Deus rum curæ ea quæ nihil sunt. Et ratiocinari similiter ex promissioni- & exemplis firmissime possumus, in quibus hic articulus de æter- vita, quasi inuolutus est. Vt Deus promisit se seruaturum esse Abraham & alios sanctos: Ego sum protector tuus, &c. At sancti in hac vita sunt afflictissimi & videntur deserti, cum tamen vere curæ Deo. Ergo restat alia vita & ingens gloria, qua glorificabuntur post hanc vitam, in quam intuentes cogitent omnes iniurias, ærum- nas, calamitates contemnendas esse, & nullo modo conferendas ad il- lud ingens præmium. Item in prima concione dicitur Genes. 4. Si bene feceris, recipies: Si male egeris, peccatum tuum quiescet, do- nec emendabitur. Ergo necesse est restare aliam vitam, in qua Abel re- cipiat præmium. Sequitur & hoc, restare aliquod iudicium omnium peccatorum, atq; illorum etiam, quæ in hac vita non sunt punita. Et huius vniuersalis iudicij exemplum est diluuium. Item Sodomorum conflagratio, & similes historiæ, quod Deus haud dubie puniturus sit omnium peccata. Item prima promissio Gen. 3. vaticinatur abolendo regno Diaboli, hoc est, de abolendo peccato & morte. ta natura hominis renouabitur. Et Iacob vaticinatur de Saluatore tium gentium, quem intelligebant patres autorem fore non alicuius

cuius corporalis regni, sed iusticiæ & vitæ æternæ. Videbant Ecclesiam in hac vita futuram in reliquijs peccati & afflictionibus, sicut viderant interfici Abel, & Abraham iussus est filium tanquam hostiam mactare. In hoc typo satis intellexit illud semen, quod promissum erat futuram esse hostiam. Enoch & Elias vtri translati sunt ad Deum, vt textus de Enoch clare dicit. Hæc facta certe sunt manifesta testimonia vitæ æternæ. Nam si extinguerentur, non essent apud Deum. Versari enim apud Deum, est viuere quadam diuina vita apud Deum. Hæc igitur exempla plus valent, quam si promissio verbis tantum sine exemplis proposita esset. Nec dubium est, quin sancti patres pie explicarint, cum promissiones, tum hæc exempla. INSTANTVR & Angelorum colloquia cum Abraham & cæteris tribus, aliam esse uitam. Et significant Angeli, nos socios esse vitæ æternæ vitæ, in qua sunt ipsi, quia nos curant & defendunt, &c. In Num. 24. dicit Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum, &c. sint nouissima mea horum similia. Et 24. Videbo eum, sed non modo. Intuebor eum, sed non prope.

DE SPIRITV ET LITERA.

COgitantibus de discrimine veteris & noui Testamenti, de Lege & Spiritu, omnia sunt illustriora, cum mente intuemur confirmationem liberationis nostræ, vt supra diximus. Cum cogitamus de resurrectionem Christi & aliorum resuscitatorum, qui tunc nouæ & perpetuæ gloria donati sunt, in his ipsis resuscitatis videmus Euangelium lucem, sapientiam, iusticiam & vitam perpetuam afferre, non ostendere vmbras morituras. LITERA igitur significat doctrinam quamcunq;, cogitationes, assuefactiones, disciplinam, & omnes intentiones, sine Spiritu sancto, id est, sine vero timore, & fide veri de seu fiducia consolante mentes agnitione & inuocatione Christi.

ECONTRA spiritus significat, vere Spiritum sanctum accipientem, & deinde perficientem in cordibus nouam lucem, sapientiam, iusticiam, & vitam perpetuam, placentem Deo, & motibus Spiritus sancti ardentem, videlicet, Timore, Fide, Inuocatione, Dilectione, in vita æterna fruentem conspectu Dei & celebrantem Deum. Deinde vt Petrus inquit, significat societatem diuinæ naturæ, sicut scriptum est: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Illustrissima emphasis est in particula, cum ait, De spiritu meo: Meo inquit, à voluntate æterni Patris & Filij procedit, & accendit lucem, sapientiam, iusticiam, & vitam congruentem voluntati diuinæ. Sic de spiritu loquitur Paulus cum ait: Nos reuelata facie speculantes gloriam Domini, in eandem imaginem transformamur, tanquam à Domini Spiritu,

ra, id est, cum expauescimus agnita ira Dei, & rursus erigimur reconciliatione, & Fide acquiescimus, agnoscentes misericordiam propter Christum donatam, vere cum Deo agimus, sentimus iram & misericordiam, & luce noua à Spiritu sancto perfundimur. Cum Saul hypocrita, & Dauid renatus, similia externa opera faciunt, seu moralia, seu ceremoniarum, seu politica, regia & forensia, tamen in mente discrimen magnum est. In Saule hypocrita cogitatio de bono opere & ipsa actio sunt literæ mortuæ & vmbræ, id est, mens est sine vero sensu timoris Dei, sine consolatione erigente animum fiducia præsentiæ & auxilij diuini: Sed dubitat, an à Deo respiciatur, exaudiatur, iuuetur. Hæ cogitationes sunt sine luce diuina, & pugnantes cum luce Fidei: Ideo sunt vmbræ morituræ. At in Dauide seu belligerante, seu triumphante, semper est sensus timoris Dei, & fidei consolantis animum, ac statuentis vere Deum adesse, gubernare & adiuuare hanc vocationem. Hi motus oriuntur à Spiritu sancto, & vere agnoscunt Deum: Nec sunt fugaces & morituræ vmbræ, sed sunt incoatio vitæ æternæ. Et hanc lucem accendi & augeri petit, cum inquit: Cor mundum crea in me Deus, id est, cor recte de Deo sentiens, agnoscens iram Dei & promissam misericordiam, statuens uere nos respici, exaudiri, iuuari, protegi, & seruari. Et spiritum rectum, id est, firmum, innoua in visceribus meis, id est, sit firma hæc lux de Deo, non extinguatur Diaboli præstigijs, cogitationibus Epicureis, aut Academicis, sicut multi sapientes merguntur in æternas dubitationes. Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum sanctum ne auferas à me, id est, Spiritu sancto tuo gubernа consilia & omnes motus meos, & accende in me motus congruentes legi tuæ, Timorem, Fidem, Dilectionem Dei, Tolerantiam, Industriam in vocatione, &c. Redde mihi lætitiam salutaris tui, id est, sustenta me tua consolatione in arumnis, ne pauoribus aut doloribus fractus peream. Spiritu spontaneo confirma me, id est, largiaris mihi robur in afflictionibus, vt sustinere eas possim, & tibi volens obtemperem, non deficiam à te timore, ac dubitans de tua misericordia, sicut Saul. Sic petit ordine primùm lucem, qua vere agnoscat Deum, & eius agnitionis firmitatem. Deinde renouationem, & gubernationem in actionibus. Postea consolationem & sustentationem in ærumnis. Cvm igitur hæc lux in mente Dauidis accensa est, omnes eius bonæ actiones, interiores & exteriores, morales, politicæ, & ceremoniæ, sunt actiones Spiritus sancti, non sunt literæ aut vmbræ. Econtra in hypocrita Saule qui est sine luce Spiritus sancti, oppressus dubitationibus hypocriticis seu Academicis, omnes actiones interiores & exteriores, item intentiones, & opera seu moralia, seu politica, seu ceremonia, sunt literæ & vmbræ morientes, nec incoantes vitam æternam:

Hæc

Hæc est Pauli sententia 2. Cor. 3. cum legem vocat literam ac ministerium mortis, Euangelium vero ministerium spiritus. Sentit enim sine notitia Euangelij, Legem tantum aut disciplinam philosophicam aut terrores efficere. At disciplina, id est, iusticia humanæ rationis, vt Pomponij Attici, aut hypocritarum sine vero timore Dei, & vera fide inuocante Deum, agnitione Christi, nihil est nisi litera, hoc est, vmbra non afferens vitam. De terroribus, vt in Saule manifestum est, mentes perterrefactas agnitione iræ Dei, cum non erigunt voce Euangelij, fugere Deum, & ruere in desperationem & æternum exitium. At Euangelium est ministerium spiritus. Hac voce nihil dulcius ac gratius cogitari potest. Manifeste affirmat per Euangelij prædicationem dari Spiritum sanctum, sicut ad Gal. dicit: Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Cum mentes perterrefactæ audiunt vocem Euangelij, & credunt propter mediatorem vere remitti peccata, cõcipitur Spiritus sanctus, & noua lux & vita in cordibus accenditur, sicut apud Zachariam scriptum est: Effundam super eos Spiritum gratiæ & precum, id est, mea consolatione erigam eos, & adiuuabo Spiritu sancto, vt agnoscant se receptos esse in gratiam, & recepti, inuocent Deum, & ei obtemperent. Sed Paulus diserte dicit, dari Spiritum sanctum per fidem, seu credentibus. Quare impij non expauescunt sensu iræ Dei, nec credunt voci Euangelij, sed manent in contemtu Dei, aut dubitatione, Euangelium tantum est littera & vmbra sine effectu. Explodantvr ergo deliramenta Origenis, qui literam ait esse sensum grammaticum in descriptionibus ceremoniarum & historiarum: Spiritum vero, allegoricam interpretationem ceremoniarum & historiarum. Hanc secutus hypothesin, postea nimis magna licentia, & profecto non concedenda in Ecclesia, lusit fingendis interpretationibus, fere vt pictores ludunt, cum pingunt Chimæras, Scyllas, Centauros. Vna est sententia naturalis orationis Propheticæ & Apostolicæ in singulis membris, quam phrasis dextre intellecta iuxta præcepta harum communium artium, quæ loquendi rationem monstrant, gignit. Postea ipsi ritus aut historiæ sunt interdum imaginationes aliarum rerum, aut exempla. Vt Agnus paschalis fuit signum venturæ mactationis Christi. Daniel seruatus inter leones, exemplum est multorum doctorum & vatum Ecclesiæ, quæ simili Dei beneficio inter grassantes tyrannos regnum. Hæ collationes sunt allegoricæ interpretationes, quas apte & concinne instituere, magnæ eruditionis, prudentiæ & consilij est, & tamen vt leges non figuratæ, sine ardentibus motibus à Spiritu sancto accensis, sunt literæ & vmbræ: sic hæ allegoricæ interpretationes sine motibus illis, sunt doctrinæ ac literæ. Qvod enim Paulus dixit Rom. 7. Legem esse spiritualem, manifeste de morali loquitur, ac

vult eam transformari in allegorias, sed vocat spiritualem, quod officium Dei spirituale, non tantum politica disciplina, id est, legislatio Solonis & similes concionantur de externa disciplina: at Lex postulat ardentes motus spirituales, agnitionem, timorem, fiduciam, dilectionem Dei, deniq; obœdientiam perfectam. Et econtra officium Dei est, & horribile ministerium iræ diuinæ opprimentis omnes homines, non tantum propter externa delicta, sed etiam propter interiores tenebras & immundiciem. De hoc horrendo iudicio inquitur Paulus, non de Origenicis allegorijs aut fabellis. Dolendum est grauissimam doctrinã & Ecclesiæ propriam de vsu legis, de ministerio Euangelij, de fide, de donatione Spiritus sancti, de veris fidei exercitijs in inuocatione, deq; motibus à Spiritu sancto accensis, obscuratam & obrutam esse illis somnijs Origenis, non recte interpretantis Literam & Spiritum. SEMPER omnibus temporibus omnis doctrina seu legis, seu Euangelij, non renascentibus, tantum est Litera, & fugax vmbra, hoc est, nõ afferens eis nouam & æternam lucem & vitam. At Euangelij promissio, omnibus temporibus, fuit ministerium Spiritus credentibus, seu fide renascentibus: Quia cum accipitur donata reconciliatio propter mediatorem, & accenditur fides, Spiritus sanctus nouam & æternam lucem & vitam in nobis inuat, vt Roman. 8. dicitur: Sensus spiritus vita est & pax. Valde autem prodest in hoc ipso articulo considerare ministerij Euangelici verum & dignitatem. Clare affirmat hic locus 2. Cor. 3. per Euangelium dari Spiritum sanctum. Non igitur alias reuelationes aut Enthusiasmos sine Euangelio quæramus, sed acquiescamus in ipsa Euangelij promissione, quod cum facimus, certum est Spiritum sanctum efficacem esse. CAETERVM de disciplina suo loco dictum est, omnes homines non renatos, aut imbecilles coërcendos & ad virtutem assuefaciendos esse disciplina, iuxta legem Dei, quæ ad nos pertinet. In causas alibi quatuor commemoraui, quarum Prima est, quia necesse est Deo præcipienti disciplinam, obœdire. Secunda est, vt vitemus pœnas, quia Deus violationem disciplinæ horribiliter punit, vt omnes mundi calamitates ostendunt. Tertia est, quia reliquis hominibus opus est tranquillitate, non enim tantum nobis viuere nos pœnas. Quarta est grauissima, quod videlicet lex est pædagogus in Christum. Est autem pædagogi officium, non solum coërcere, sed etiam docere. Commendat igitur nobis hæc descriptio legem, vult eam proponi, vt doceat nos de ira Dei, de bonis operibus, assuefaciat nos ad bonos mores, ad studium cognoscendæ doctrinæ de Deo, coërceat tiram teneros animos, metu pœnarum, sed illa magna laus est, quod hæc disciplina ait vocari nos ad Christum, non quod mereatur disciplina remissionem peccatorum, sed quod Christus non sit efficax in

 con-

contemtoribus disciplinæ, qui perseuerant in violatione disciplinæ contra conscientiam. Hæc supra copiosius exposita sunt.

DE CALAMITATIBVS ET DE CRVCE, ET DE VERIS consolationibus.

ETsi omnium sapientum cogitationes & eloquentiam in Ecclesia & apud Ethnicos consumtam esse apparet in deploratione humanarum miseriarum: tamen omnes confessi sunt magnitudinem huius tristissimi oneris, quod vniuersa humana natura sustinet, comprehendi non posse. QVANTVM est horribilium exemplorum in tragœdijs & historijs, quæ quidem ideo recitantur, ut admonitione nostra fragilitate, simus modestiores, nec accersamus nobis pericula & pœnas stultis cupiditatibus. Nec minus tamen exemplorum indictis quotidiana uita monstrat. Ac de caussa, cur hæc hominum natura, quæ antecellit cæteris animantibus, tantis miserijs subiecta sit, sapientes semper disputarunt, unde mors sit, unde tot morbi, unde corporum exitia non accersita nostris consilijs, unde in imperijs tantæ confusiones, mutationes, ruinæ, pestilentiæ, fame necati populi, mersæ vrbes dehiscente terra, diluuijs totæ gentes obrutæ, magnæ vrbes subitis incendijs prorsus deletæ, deniq; alia multa sunt tristia, quæ vel multis vel singulis accidunt sine ipsorum consilio.

PHILOSOPHI quærunt caussam in materia, quam aiunt ruere æterno impetu ad alias formas, ac appetere uices. Hinc extruxit Aristoteles suum illud dogma, de priuatione in materia. Nec dubito motum esse primum humanæ mortis & miseriarum cogitatione. Deinde assiduis uicibus, quas videmus omnes generationum & corruptionum, plantarum, & animantium omnium. Has incomprehensibiles vices cogitauit ita ruere, ire & redire propter vagas in materia priuationes seu appetitiones. DEINDE accesserunt & alij Philosophi, qui addiderunt caussas efficientes, scilicet stellarum concursus ac positus, qui materiã varie temperãt. Vnde illa sunt apud Manilium:

Omniaq; ad numen cœli faciemq; moueri,
Sideribus varijs mutantibus ordine fata.

ITA quærunt philosophi in densa caligine mortis humanæ caussas. Nec falsum est illud Menandri, quanquam ἀυτόματα nulla infinita sint, tamen longe plura esse ἑκούσια, id est, quorum caussa aut error in iudicando, aut uoluntas recto iudicio cõtumax. Vt Pompeius errore accendit bellum ciuile. Paris volens rapit Helenam, ita bellum attrahit in Asiam. Homicida uoluntario scelere accersit sibi pœnam. Dauid volens rapit alterius coniugem, & sibi ac vniuersa ge-

genti horribiles calamitates accersit. Huius generis exempla vel numerare, perinde est ac si velis arenas omnium aquarum numera-

Ac de voluntarijs aliquo modo vident caussam philosophi, de automatis hominum malis non vident præcipuam caussam. De hoc fonte concionatur doctrina Ecclesiæ tradita ab initio voce Dei, & propagata per Patres, Prophetas, Christum & Apostolos. Ideo observemus hic discrimen humanæ philosophiæ & doctrinæ cœlestis. Nec suis tantum monstratur, sed etiam veræ ac firmæ consolationes & remedia proponuntur. Principalis caussa mortis & plurimarum calamitatum totius generis humani, piorum & impiorum est, prima contumacia primorum parentum, & illa ipsa labes propagata in posteros. Sic dicitur Roma. 5. Per peccatum mors intrauit in mundum, & in omnes homines peruasit mors, eo quod omnes sunt rei. Si natura humana non fuisset auersa à Deo, mansisset in ea vigor viuificus à Deo inditus naturæ humanæ, nec computruissent homines ut poma, vt flosculi, ut pecudes: Sed postquam amisit integritatem, materia languidior facta, pomorum & pecudum naturæ similis esse cœpit. Itaq; propter peccatum iratus Deus, sinit miseram naturam orbatam suo dono, in mortem ruere, ut Psalm. 89. Defecimus in ira tua, &c. Iam ad eandem caussam morbi & omnia αὐτόματα mala pertinent. Deinde quia post hanc naturæ corruptionem, magna est caligo in mentibus, & multi errores, magna imbecillitas, multæ cupiditates, & errantes impetus, & contemtus iudicij diuini. Cain, Esau, etiamsi ex generosis parentibus nati, & diligenter ad virtutem instituti sunt, tamen accenduntur prauis cupiditatibus, ambitione, inuidentia. Et quotidie accidit illud quod Græce dicitur, διὰ ἐπιθυμίας κενοὶ κενὰ λογίζονται. Absolon, Antonius, & innumerabiles alij similes, somniãt se imperijs potituros esse. Erroribus igitur & prauis cupiditatibus quæ sequuntur naturæ deprauationẽ, adeo cumulamus mala, vt etiam Ethnicus poëta exclamauerit, lugens humanas miserias: πλεῖν γαῖα κακῶν, πλεῖν δὲ θάλασσα. Accedit autem ad nostros errores, & ad cupiditates nostras incitatur Diabolus, spiritus inimicus Deo, & odio Dei sæuiens in imbecillem naturam hominum. Cumulat igitur αὐτόματα & ἑκούσια mala, auget furores Caligulæ, Neronis, & similium, vt iritata ira Dei, crescant pœnæ & miseriæ. Quis hos fontes malorum satis cogitare potest? videmus in ipsis exemplis, & experimur in nostris miserijs, humanas ærumnas tristiores esse, quam vt earum magnitudinem cogitatione complecti, aut verbis explicare homines possint. Sed difficilius est cogitare caussæ magnitudinem, quantum malum sit peccatum, quid sit ira Dei, certa lege punientis scelera, quanta sit rabies Diaboli, augentis hominum

miserias. Hæ caussæ in genere cogitentur de malis grassantibus, in tota natura hominum, in Ecclesia, & in impijs. Sed hic multo difficilior quæstio oritur: Cum mors & cæteræ calamitates sint pœnæ humanorum peccatorum ac scelerum, cur multo magis Ecclesia Dei miserijs onerata est, quam impia multitudo? Cur Abel interficitur à fratre? Cur Iesaiam crudelissime scindit serra tyrannus Manasse? Cur Ieremiam interficit Apryes? Cur Zachariam pontifices? Cur Baptistam Herodes? Cur Christum Pilatus? Deniq; exempla non sunt. Plerunq; Ecclesia Dei est exiguus cœtus veræ doctrinæ professionem retinens, & sustinens varias & ingentes ærumnas communes & peculiares. Iacob amittit coniugem in partu, amittit filium Ioseph, vagatur miser sine certa sede inter homines improbos & petulantes. Et plerunq; imperia tenent prophani Principes ignorantes & contemnentes doctrinam Propheticam & Apostolicam, & aduersus Ecclesiæ, non solum opibus, gloria & voluptatibus, sed etiam politicis virtutibus, vt quot putemus fuisse principes pios, virtute Alexandro, Pyrrho, Scipioni, aut similibus conferendos? Cvrtem Ecclesiæ miseriæ multos moueant, vt valde dubitent, an vlla pars humani generis curæ sit Deo, an sit aliqua Dei Ecclesia, an hi soli sint populus Dei, qui amplectuntur doctrinam Propheticam & Apostolicam, an Deus hunc cœtum exaudiat in ærumnis. Deniq; cum illa spectacula tristia Ecclesiæ impellant multos, vt à Deo desciscant, vt amplectantur Epicureos furores, necesse est Ecclesiam aduersus hæc scandala præmuniri, & doceri, cur Ecclesia tantis ærumnis subiecta sit, & quod tamen exaudiatur, iuuetur, sustentetur, & tandem liberetur. Hæc est sapientia Ecclesiæ propria. Primum igitur caussæ impulsiuæ & finales recensendæ, discendæ, sæpe cogitandæ sunt, hæ videlicet: Prima, propter lapsum primorum parentum & reliquias peccati, hærentes in hac corrupta natura, Ecclesia Dei subiecta est morti corporali, & cæteris ærumnis, vt reliquum totum genus humanum. Rom. 8. Corpus morti destinatum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iusticiam. Secvnda, Cum mundus hanc interiorem immundiciem humanæ naturæ, dubitationes de Deo, & neglectionem Dei non ducat esse res à Deo damnata, & contemnat iram Dei, magis premitur Ecclesia, quia vult Deus iram suam aduersus peccata conspici, & vult in nobis pœnitentiam crescere. 1. Pet. 4. Iudicium à domo Dei incipit. Et Iere. 30. Castigabo te in iudicio, ne tibi videaris innocens. Et Iesaiæ vltimo: Ad quem respiciam? Nisi ad contritum spiritu, & trementem sermones meos.

Tertia caussa, Quia Diabolus ardet maiore odio Christi Ecclesiæ, insidiatur rabiosius Ecclesiæ, & sæpe magnas dissipationes facit, vt cum hæreses excitat, sæpe euertit sanctos, vt Dauidem, & longa

gam telam miseriarum texit, vt multos irretitos adigat ad desperationem. De hac causa dicitur in Genesi cap. 3. Serpens mordebit calcaneum eius. Quanta vero miseria sint illi venenati morsus, sæpe experiuntur pij, vt Dauid impulsus, vix iterum ex illis tot peccatis & scandalis eluctatus est. Item Matth. 12. Redibo in domum meam vnde egressus sum. Item 1. Pet. vlt. Aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

QVARTA. Sæpissime calamitates sunt pœnæ certorum delictorum, quas Deus vere irascens peccatis irrogat hominibus, simul vt puniat scelera, & vt retrahat lapsos ad pœnitentiam. Et hæ pœnæ cum propter ipsos lapsus irrogantur, tum vero etiam tanquam exempla proponuntur, vt cæteri commonefacti Deum timere discant, & mores regant diligentius. Sic Dauid propter adulterium & proditum Vriam, multis magnis ærumnis excruciatur & punitur: Filius interficit fratrem, postea mouet seditionem, expellit regno patrem, polluit incestis stupris coniuges patris. Deniq; nulla vox humana eloqui potest magnitudinem calamitatum, quas Dauid multos annos sustinuit. Sic Osias punitur lepra, propterea quod contra legem sacrificaturus esset. Sic Manasse abducitur in exilium propter cultus idolorum, & propter interfectos Prophetas. Et de vniuersi populi exilio & excidio vrbis Ierosolymæ inquit Ieremias cap. 22. Et dicet vnusquisq; proximo suo: Quare sic fecit Dominus huic magnæ ciuitati? Et respondebunt, Eo quod dereliquerit pactum Domini Dei sui, & adorauerint Deos alienos, &c. Et Amos 2. Deceperunt eos idola sua, & mittam ignem in Iuda, & deuorabit ædes Ierusalem, quia conterunt capita pauperum. Et filius & pater eius ierunt ad puellam vnam, vt violarent nomen sanctum meum. Deniq; conciones & historiæ Propheticæ plenæ sunt exemplorum & testimoniorum, quæ ostendunt hanc quartam caussam luculentissime patere. Plerunq; certa delicta puniuntur certis calamitatibus communibus, aut peculiaribus, quod vt sit manifestius, sæpe cum delictis pœnarum formæ congruunt, vt Sapientiæ 11. dicitur: Per quæ peccat quis, per ea cruciatur. Vt quia Dauid rapit alienam coniugem, vicissim ipsius coniuges constupratæ sunt. Item filius fratrem interficit, & aduersus patrem arma capit, quia semen suum adulterio polluit. Impiorum historiæ habent innumerabilia exempla, in quibus pœnarum formæ congruunt cum sceleribus, vt Oedipus genuit ex matre, filij igitur mutua cæde pereunt, Antigona filia interficitur. Ita res ostendit maledictam fuisse generationem. Ita historiæ ostendunt late vagari pœnas, & ex vno scelere innumerabilia peccata & multiplices calamitates oriri. Quare cum miramur aut deploramus magnitudinem calamitatum humanarum, tot vitæ confusiones, tot ruinas regnorum, de hoc fonte cogitemus: Vt cumulantur peccata,

sic cumulantur pœnæ, etsi Deus eas mitigat, ut postea dicam. Sed de Ecclesiæ pœnis propriè dicamus. Hanc quoq; sciamus puniri, & testimonia nobis proponamus. Michææ 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei. Psal. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis. Iesa. 40. Ecce in iratus es, & peccauimus, ac diu in peccatis fuimus, & tandem liberati sumus. Cecidimus quasi folium, & iniquitates nostræ quasi ventus sustulerunt nos. Mira descriptio est, & tristissimum πάθος, dissipantur Ecclesiæ, Gentes, familiæ, tanquam ventis, propter nostra peccata, vt decem tribus Israël, in quibus tamen reliquiæ Ecclesiæ seruarunt, abductæ in exilium, latè dissipatæ sunt. De hoc genere verum loquitur Christus Iohan. 5. Ne iterum pecces, ne quid tibi deterius accidat. Et Paulus 1. Cor. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Apocal. 3. Ego quos diligo, arguo & castigo. QVINTA causa. Vt afflictiones sint testimonia doctrinæ. Etsi enim Iesaias, Ieremias, Baptista, non propter peculiaria facta puniuntur, tamen sustinent ingentes ærumnas propter alias causas, uidelicet, Primum vt agnoscant iram Dei aduersus commune peccatum generis humani. Deinde suscipiunt ærumnas propter confessionem doctrinæ. Vtrunque enim conspicitur in ærumnis Pauli, quod uidelicet non circumferat Euangelium seruitutis, aut voluptatum causa, quia propter doctrinam magnas miserias sustinet, cum alioqui inter suos honesto loco tranquillè uiuere posset. Deinde quod reuera ac serio sentiat veram esse hanc doctrinam, eo confirmat, quia mortem mauult sustinere, quam abijcere professionem Euangelij. De hac causa dicitur Matth. 16. Qui uult me sequi, tollat crucem suam, & sequatur me. Et 2. Tim. 3. Omnes qui piè uolunt uiuere in Christo, persecutionem patientur. Psal. 125. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Psal. 115. Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. SEXTA. Vt afflictiones sint testimonium immortalitatis. Cum enim Deus promittat suis bona, & hic horribiliter eos opprimi ab impijs sinat, & tamen apertis testimonijs ostendat se approbare Baptistam, Paulum, & similes, necesse est restare aliam uitam, in qua ornentur bonis Baptista & Paulus, & puniantur propter hos necatos, Herodes & Nero. Ideo inquit Petrus: Si autem primum à nobis incipit iudicium, quis erit finis eorum, qui repugnant Euangelio? SEPTIMA. Vt eiciamur similes imaginis filij Dei, vt Roman. 8. dicitur. Et ipse dicit: Non est discipulus maior magistro. Christus subijt pœnam & ærumnas propter nostra peccata, factus pro nobis victima, placauit iram Dei, vt recipiamur, quanquam indigni, sed quia recipimur, ut sumus hæredes eius gloriæ, quam meruit Christus, oportet prius hoc ut

pa

peccati destrui, ut Roma. 6. dicitur: Vetus noster homo simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. OCTAVA. Etiam illis, in quibus non puniuntur peculiaria facta atrocia, est tamen interior immundicies, securitas, admiratio sui, dubitationes multæ. Hæc mala emendantur in cruce, & cauentur futuri lapsus, vt 2. Cor. 5. dicitur: Responsum mortis in nobis habuimus, ne mea virtute confideremus. Et ad hanc causam multa dicta & exempla pertinent. Vult enim Deus in omnibus sanctis crescere pœnitentiam & dona. 2. Cor. 4. Etsi noster homo exterior corrumpitur, tamen interior renouatur quotidie. Prouerb. 3. Quem diligit Dominus, corripit. Heb. 12. Flagellat omnem filium, quem recipit. Psal. 118. Bonum mihi, quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Iesa. 28. Vexatio dat intellectum. Item: Quem docebit scientiam? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Iesa. 26. Domine, in tribulatione visitant te, angustia in qua clamant, disciplina est eis. NONA. Vt appareat sanctos vniuersam obœdientiam præstare non ambitione, aut tantũ præsentium vilitatum aliquarum causa, sed principaliter, vt Deo seruiant, & ipsum celebrẽt, vt Psal. 43. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, &c. DECIMA, Vt appareat Ecclesiam non humanis cõsilijs & præsidijs, sed ab ipso filio Dei capite Ecclesiæ, ac duce, diuina potentia colligi, defendi & seruari, & ut in nostra infirmitate conspiciatur præsentia & potentia Christi propugnantis nos aduersus Diabolorum & Tyrannorũ furores. 2. Cor. 4. Circumferimus thesaurum hunc in vasis testaceis, vt excellentia potentiæ sit Dei, & non ex nobis. Psal. 19. Illi in curribus & in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri. Psal. 43. Deus auribus nostris audiuimus, & patres nostri annuntiauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis: Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos. Nec enim gladio suo acquisierunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, &c. Iohan. 15. Sine me nihil potestis facere. 1. Cor. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Oseæ 13. Perditio tua est Israël, tantummodo in me auxilium tuum. Iesa. 46. Qui portamini in vtero meo, qui gestamini in mea aluo, senescentem Ecclesiam ego portabo. Ego feci, ego feram, ego portabo & saluabo. Iesa. 48. Propter me, propter me faciam ut non blasphemer, & gloriam meam alteri non dabo. RECENSVI causas, propter quas Ecclesia ingentibus ærumnis subiecta est. Nec esse hanc commemorationem confictam vtcunque ad demulcendos animos rhetorica consuetudine, sed causas veras & magni momenti esse, ita intelligemus, si & nostras ærumnas, & publicas attente considerabimus. Ridentur hæc ab Epicureis, & omnibus alijs qui ebrij voluptatibus sunt, aut gloria.

Sed pij in veris ærumnis ac doloribus agnoſcunt, hanc doctrinam & veram, & diligenter meditandam eſſe. Et hinc excitandos eſſe animos ad timorem Dei, & ad quærendas veras conſolationes. Vt enim remedia ſalutaria non poſſunt adhiberi in morbis, nõ explorata cauſſa: ita nos in Eccleſia veras miſeriarum noſtrarum cauſſas intelligere & deplorare diſcamus, vt iram Dei aduerſus commune peccatum, & noſtra peculiaria delicta agnoſcamus, & compeſcamus impetus aberrantes à lege, conſiderata magnitudine horribilium pœnarum. Deinde etiam remedia quæramus. PHILOSOPHIA vero in re errat, nec cauſſas principales videt humanarum miſeriarum, nec efficacia remedia proponere poteſt, defigit oculos in materiam, nec de homine aliter quam de pomis, aut violis, aut roſis cogitat, vnde ſit in hominum natura tanta labes, ignorat. Deinde non ſatis accuſat errores & prauas cupiditates hominum, ſed radicem ignorat, nec vituperat ignorationem & contemtum Dei. DEINDE remedia proponit, quæ dolorem & indignationem frementis animi augent. Tantum dicunt, malum cum tolli non poſsit, neceſſario ferendum eſſe, vt ſi equos aut boues iuberent mortem patienter ferre. Quid iuuat (inquiunt) ad neceſſarium malum inſuper addere inanes animorũ cruciatus, & nihil profecturos? Bonus animus, inquit Plautus, in re mala dimidium eſt mali. Nec mitigationem, auxilium, aut liberationem proponunt, ſed iubent fugere omnes ærumnarum occaſiones, quantum omnino fieri poteſt. Hinc Epicurei præcipiunt vitandam eſſe gubernationem Reipublicæ, quia manifeſtum eſt, gubernationem plenam eſſe ſolicitudinum & periculorum, & ſæpe tragicos exitus afferre, vt Palamedis, Thraſybuli, Demoſthenis, Ciceronis, Pompeij, Cæſaris, & aliorum innumerabilium exempla teſtantur.

ALIQVI grauiores etiam virtutes aduocant, in qua occaſione etiamſi multa omittuntur, tamen hoc verum eſt, quod dicunt propter dolores non faciendum eſſe contra vllam virtutem. Cato propter mœſticiam non debet ſibi conſciſcere mortem, facit enim contra mœſticiam. Coriolanus propter iracundiam non debet obſequi cupiditati vindictæ, & patriæ bellum inferre. Obliuiſcitur enim pietatis, quam debebat patriæ, Demoſthenes pulſus ciuitate, non debet adeo muliebriter lamentari, facit enim contra modeſtiam, quæ in omni geſtu moderationem efficit. HIS conſolationibus recitatis, deplorant generis humani miſerias, & colligunt multorum calamitoſorum exempla, quod leuius videtur eſſe onus, quia cum multis ferimus communem miſeriam generis humani. Tandem cum vident quædam tragica mala nulla conſolatione leniri poſſe, delabuntur ad illud Optimum non naſci. Ita in Philoſophica conſolatione tota, nulla commentio eſt Dei, nulla liberatio, nulli exitus, nullus opitulator oſten-

dit.

7. Etsi autem vt recte valentes medicorum sermones non proficiunt, ita ebrij voluptatibus, nec Philosophicas, nec Euangelicas consolationes considerant, tamen ægrotus animus auide inquirit & medicinam vndecunq; offertur, accipit, maxime vero acquiescit, si intelligat à Deo certis testimonijs consolationem propositam esse. Deinde quærit sapientum cogitationes, quæ in leuioribus ærumnis etiam nonnihil leniunt dolores. Et collatio ipsa doctrinarum bonarum mentí suauis est, & addit lucem diuinis consolationibus, easq; iucundiores efficit, & animos excitat, vt Deo gratias agant, quod vere testificari se nostrarum miseriarum cura, tam illustribus testimonijs ostendit. Exhibuit enim nobis filium suum, vt esset testis & pignus suæ misericordiæ erga nos, & multis concionibus ampliss. imis promisit auxilium & liberationem calamitosis petentibus opem, & exempla addidit liberationum insignium, & experimur ipsi exempla quotidiana. Valde est igitur habere in conspectu, & ob oculos posita capita præcipua consolationum, quæ in doctrina cœlesti traduntur, & necesse est certas sententias annotatas tenere, quæ doceant mentes de voluntate Dei. Ideo enim traditæ sunt, vt cogitentur, & accendant nos ad agnitionem Dei, & proponant auxilium. Recensebimus autem quinq; locos consolationum, traditos à Deo, quos meminisse necesse est. Primus locus est: Omnes homines, ac præcipue Ecclesiam, oportet statuere non casu nos affligi, sed sciente Deo. Et quanquam afflictiones vel à materia vel à diabolo, vel ab hominum malitia oriuntur: tamen sciamus eas permitti aliquo Dei consilio, & certas esse præscriptas, vltra quas sæuire diaboli aut hominum malitia non poterit. Etsi autem hic primus locus nondum est integra consolatio, tamen initio Epicureas opiniones ex animis euelli & exturbari oportet. Imo nihil dubium est, hanc ipsam ob caussam præcipue Ecclesiam exerceri tam duriter, & rursus liberari, vt crescat in eius lumen vere statuens, non casu nasci & occidere homines. Sed hanc vere esse Deum, qui se patefecit misso filio, & nobis tradidit verbum suum, & vere irasci eum peccatis, & sanare resipiscentes. Hoc exiguum est certamen, liberare animos ab Epicureis furoribus. Ideo primum hæc dicta nobis ipsi inculcemus. Matth. 10. Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex eis non cadet super terram sine Patre vestro? Omnes autem capilli capitis vestri numerati sunt: Ne igitur timeatis, multis passeribus meliores estis. Actor. 17. In ipso viuimus, mouemur & sumus. Psal. 32. Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum. Psal. 93. Qui finxit oculum, non videret? In Threnis Ieremiæ manifesta refutatio est sermonum Epicureorum, cap. 3. Quis est iste qui dixit, fieri hæc non iubente Domino? Ex ore altissimi, neq; bona hæc mala egredientur? Quid murmurat

murat homo contra Deum? Psal. 99. Scitote quod Dominus ipse est Deus: Ipse fecit nos, & nō ipsi nos: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Iesa. 45. Ego Dominus, & non est alius, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum, videlicet pœnas: Ego Dominus loquens iusta & annuntians vera. Sophoniæ 1. Et erit in tempore illo, scrutabor Ierusalem lucernis, & visitabo viros defixos in fecibus suis, qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet male, & erit domus eorum deserta. 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat. Hvc adscribat sibi quisq; piam testimonia, ut firmissime statuat, non accidere casu ærumnas, seiunctā à Deo, & reuera iustum iudicem, irasci peccatis, & punire scire, & pios calamitosos suo quodam consilio exercere. Hunc primum locum confirmant & testimonia, quæ in sequētibus locis, & supra iam citantur, quia semper complectuntur mentionem Dei, tum puniētis, tum castigantis, tum liberantis, vt: Castigans castigauit me Dominus. Innvmerabiles homines, qui in secundis rebus aut mediocribus difficultatibus, non habuerunt opiniones Epicureas, sed vtcunq; tenuerunt hanc persuasionem, res humanas Deo curæ esse, ijdem cum incidunt in magnas ærumnas, prorsus hanc persuasionem amittunt, & cogitant casu & sine vllo Dei consilio misceri omnia, oriri & occidere alia placidius, alia durius. Denig; his præcipue Diaboli, spiritus mendaces sauciant animos in ærumnis, ut Deum contumelia afficiant, excitatis furoribus Epicureis. Ideo diligenter animi aduersus hæc tela Diabolica præmuniendi sunt.

Secvndvs locus: Nihil diligitur aut placide fertur, sine vlla boni ratione. Quare cum Saul tantum cogitat se puniri à Deo, fugit Deum tristissimo fremitu. Tenenda est igitur bona ratio in ærumnis. Caussa finalis scienda est, cur Deus puniat. Supra iam explicuas & finales recensui. Sed quæcunq; sunt impulsiuæ, quæ possunt esse variæ & nobis ignotæ, nos semper hanc finalem teneamus certissima fide, quod Deus puniat aut exerceat, non vt perdat nos, sed vt nos retrahat ad pœnitentiam, aut excusciet, vt crescant in nobis timor, inuocatio, & cæteræ virtutes. Cum hæc bona voluntas Dei comperitur, iam accedere animus ad Deum, & se subijcere ipsi vtcunq; incipit, & tolerat pœnam seu ærumnas placidius. Hæc est propria Euangelij doctrina inde vsq; ab initio per Patres, Prophetas, Christum & Apostolos tradita, humanum genus tot ingentibus ærumnis subiectum esse, non vt ruat in æternum exitium, sed ut agnoscat iram Dei aduersus peccata, & hac admonitione retrahatur ad pœnitentiam, & redeat ad Deum opitulatorem. Id intelligebant Adam & Heua, cum viderent mortem Abel, sese admoneri de suo peccato, sentiebant, sed tamen norant Deum velle, ne spem vitæ æternæ abiiciant, nec-

nerant traditam promissionem de semine, quod abolita morte eorum erat ipsis hunc Abel interfectum. Sed tamen in tanto dolore difficile illis fuit eluctari ex dubitatione. Sæpe igitur repetita hæc doctrina in Prophetis. Ezech. 33. Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Iurat Deus se punire, non ut pereant, sed ut retrahat nos ad pœnitentiam. 1. Corinth. 11. Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Psal. 118. Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Apocal. 3. Ego quos diligo, arguo & castigo. Iesa. 28. Vexatio dat intellectum. Item: Quem docebit scientiam? Ablactatos à lacte, auulsos à uberibus. Iesa. 26. Domine in tribulatione visitant te, angustia in qua clamant, disciplina est eis. Ad Heb. 12. Flagellat omnem filium, quem recipit. Prouerb. 3. Quem diligit Dominus, corripit. Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hic mandat Christus omnibus, qui se oppressos esse miserijs sentiunt, ut quærant hunc opitulatorem à Deo missum. Et Iesa. 61. inquit se missum esse, vt consoletur omnes lugentes, & det oleum gaudij pro luctu, &c. DENIQVE & sequentis loci testimonia eadem docent, quæ continent promissiones, in quibus Deus policetur liberationem, aut auxilium afflictis, & testatur se adesse calamitosis se inuocantibus, ut Iesa. 57. Habitans cum contrito & humili spiritu, ut viuificet spiritum humilium, & corda contritorum. Et Psal. 33. Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde. Non igitur minatur ut perdat, sed iram declarat, vt nos hortetur ad pœnitentiam, sicut scriptum est: Concluſit omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Tristis carcer est concludi sub peccatum. Significat enim subiacere Dei, morti & ærumnis. Vt Dauid tunc concluditur sub peccatum, cum pellitur in exilium, & exuitur gloria virtutis, perinde ac si ille abiectus esset. Mauricius Imperator tunc concluditur sub peccatum, cum in eius conspectu, filiæ, filius, coniunx interficiuntur. Etsi his tantis miserijs tamen retinenda fuit altera sententiæ pars: Vt omnium misereatur. Sciendum est in summis ærumnis tamen Deum non deserendum esse, sed statuendum quod velit nos recipere & liberare ab æterna ira. Sed quam difficile sit in magna calamitate hanc consolationem amplecti, experientia ostendit.

TERTIVS locus consolationis est promissio auxilij, mitigationis pœnarum, præsentiæ Dei, & liberationis. Hic locus procul à Philosophia recedit. Nam humana ratio nō iudicat pulso Dauidi Deum adesse. Cum Cato videt Pompeium interfectum esse, Iulium vincere, incipit irasci Deo, & se virum iustum, vt iudicat, & in causſa honestissima deseri iniuste dicit. Sed doctrina Euāgelij testatur homines non eo abiectos à Deo, quia sint in calamitate, sed potius tunc Deum

promitte-

promittere auxilium, & mitigationem malorum & liberationem. Nec putemus has consolationes inania verba esse: Res veræ sunt, ac fides experitur euentus, vt exempla declarant. Primum ergo aliquas promissiones colligamus ad nos confirmandos. Nahum 1. Bonus est Dominus, & confortans in tribulatione, & agnoscens speranti in se. Ioël 2. Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia bonus est & misericors, & mitigans pœnam. Id enim vult, cum ait: Deum pœnitentia affici, cum punit. Psal. 33. Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde. Psal. 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Iesa. 57. Habitans cum contrito & humili spiritu, vt viuificet corda contritorum. Iesa. 66. Ad quem respiciam? nisi ad miserum & contritum spiritu, & trementem sermones meos. Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quia horum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, &c. LIBERAT Deus suam Ecclesiam tandem ex omnibus miserijs, sed interim in hac vita necesse est obedire nos in aliquibus ærumnis, quia vult, vt dictũ est, Ecclesiam subiectam esse cruci, & tamen quotidie multos liberat, etiam ex corporalibus miserijs, & cum non prorsus liberat, tamen mitigat. Hanc mitigationem sæpe describũt & petunt Prophetæ, & nos petere discamus. Nam hæc infirma hominum natura non posset sustinere iræ diuinæ magnitudinem, si exardesceret, vt nostra peccata merentur. Ideo clamat David Psal. 6. Domine ne in furore tuo arguas me. Item Psal. 110. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? id est, Si iam exarserit tanta, quantam peccata nostra merentur, omnes subito perimus. Psal. 77. Et non accendit omnem iram suam. Ierem. 10. Corripe me, sed in iudicio, non in furore, ne in nihilum redigar. Osee 11. Quomodo dabo te Ephraim? Quomodo obruam te Israël? Non sicut Adama & Seboim delebo? Conuersum est in me cor meum, exarsit commiseratio mea. Non faciam furorem iræ meæ. Non perdam penitus Ephraim, quia Deus ego sum, & non homo, in medio tui sanctus, id est, parcam per misericordiam, cum Deus sim, & non sinam deleri meum verbum, quod tradidi. Abac. 3. Cum irasceris, misericordiæ recordaris. Iesa. 64. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum, & fictor noster es tu, & opera manuum tuarũ omnes nos. Ne irascaris Domine ualde, nec perpetuo memineris iniquitates nostras. Ecce respice, populus tuus omnes nos. HAEC dicta mitigatione diligentissime consideranda sunt, vt etiam cum omnino tolluntur miseriæ, tamen sciamus nos interim iuuari, sustineri & corroborari, vt perferre onus possimus, & ipsas calamitates deniri. Agar pulsa domo Abrahæ cum filio, in magnis ærumnis, cum pene siti perijssent ipsa & filius, exauditur à Deo, & iuuatur pro-

sonte. Sic singuli petamus, & expectemus mitigationem ali-
ne nostra infirmitas prorsus succumbat. Ideo & Rom. 8. dici-
Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. QVARTVS locus,
ia & singuli pij in calamitate considerantes tres locos, quos re-
, debent afferre fidem & inuocationem. Ideo enim tradidit De-
s dulcissimas & amplissimas promissiones, vt nos eas fide am-
mur, vt conspecta eius bonitate sustentemur, deniq; vt ipse in-
ur ac celebretur. Confugiamus ad Deum, admoniti his dictis:
mus & expectemus auxilium diuinum, & acquiescamus in his
missionibus, vt acquiescebant pij in AEgypto, aut deserto, aut
o Babylonico, scientes Deum adesse, opitulari, & tandem futu-
exitus lætos. QVAERVNT omnes homines, donec possunt,
bilia præsidia in rebus aduersis. Alius confidit pecunia, alius po-
tentum amicorum fauore. Hæc cum fallunt, multi frangũtur animis,
illam consolationem admittunt. Hos dolor iste ostendit, solis vi-
bus rebus confisos esse, non Deo. Licet vti rebus à Deo ordina-
, vt Dauid vtebatur suo exercitu. Sed fiduciam rerum sine Dei fidu-
, reijcit vox diuina: Male dictus qui cõfidit in brachio carnis, &c.
iniusta fiducia cito deprehẽditur, cum amittimus visibilia præsi-
, cum deserimur ab amicis. Hinc querelæ sunt Tyrannorum potius
, quam miserabiles, φίλων ἔρημος ὦ τάλας ἀπόλλυμαι.
Cur enim illis confidens, immoderatas res aut iniustas mouisti? Re-
Dauid inquit: Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autẽ
me. Rectius mulier Cananæa, quæ abiecta omni spe reme-
humanorum, petit opem à Christo, nec deterreri se patitur,
cum initio durius respondet Christus. In vsu vitæ, in periculis,
miserijs dicendum est, quam fiduciam Deus postulet, quam reijci-
. Sic intelligi hæc præcepta sine aliquo vsu possunt. Imo ideo Ec-
consolatio est cruce, vt in his exercitijs fides crescat, quæ in otio
adeptibus extinguitur, vt scriptum est: Sedit populus mandu-
& bibens, & surrexit ad ludendum. Item Deuter. 32. Incrassatus
recalcitrauit. Iam vt nosipsos de hac inuocatione admoneamus,
tenentur hæc dicta. Psal. 48. Inuoca me in die tribulationis & eripi-
, & glorificabis me. Psal. 9. Et sperent in te, qui nouerunt no-
tuum, quia non derelinquis quærentes te Domine. Psal. 54. Iacta
super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Psal. 33. Iste pauper
clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Psal. 144. Prope
Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Iohan. 16. Peti-
& accipietis. Lucæ 18. Oportet semper orare, & non languescere.
Philip. 4. Ne sitis soliciti, sed in omni oratione & precatione cum
rumactione petitiones vestræ notæ fiant apud Deum. Ac fides
exerceatur semper, vt primum petat remissionem culpæ, postea
mitigatio-

mitigationem pœnæ, vt infra dicam de precatione. QVINTVS locus, Cum superiores sententias de uoluntate Dei in nostris ærumnis considerabis, videlicet quod non accidant casu, quod Deus puniat non vt perdat, sed vt retrahat nos ad pœnitentiam, quod uelit opitulari, quod à se peti & expectari auxilium uelit, ac iam bonam uoluntatem Dei in nostris calamitatibus agnosces, scias postremo mandatum Dei esse, vt in calamitatibus sic sentientes ei obœdiamus, nec irascamur ipsi, punienti nos, sed agnoscamus pœnam iustam esse, nosque Dei voluntati subijciamus, ac aliquo modo uelimus, hoc est, placidè feramus hanc pœnam, vt iusticiæ diuinæ obtemperemus. Vult enim Deus in omnibus pœnis conspici ordinem suæ iusticiæ, & iram aduersus peccatum. Cum igitur hæc obœdientia & dolentis moderatio, etiam præceptis diuinis mandata sit, repugnandum est dolori & indignationi. Id docent hæc dicta. Micheæ ultimo: Iram Domini portabo, quia peccaui ei. Et consolatio additur. Non enim sæuus est præceptum nosse, aut tolerare malum, sed ut ante dixi, Fides & Inuocatio accedant, ideo & hic Micheas addit: Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. 1. Petri ultimo: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei. Præcipit vt Deo prementi nos obœdiamus, & nominat potentem manum, quod de utraque re intelligatur. Manus Dei potens est, & ad euertendos superbos, & ad erigendos afflictos. Nulla est tanta potentia, tam florens gloria & opibus, quam non facilè possit Deus euertere, vt historiæ omnium temporum ostendunt. Sed memento exempla sanctorum, Dauidis & Nabuchodonosor. Hi ex summo fastigio deiecti, didicerunt se prius tutos fuisse non sua virtute, non amicorum fide, non humanis præsidijs, sed Deo seruante, protegente & gubernante eos. Nimis longus catalogus esset, si recenseremus hæruum casus, qui horribiliter euersi sunt: Herculis, Achillis, Aiacis, Iasonis, Philippi Macedonis, Pompeij, Cæsaris, Antonij, & aliorum innumerabilium. HORVM tragici exitus declarant hanc vocem: Abominatio est coram Deo, quicquid sublime est in mundo, id est, quicquid gloriosum est sine agnitione & timore Dei, id euertitur. Ideo tantæ ruinæ sunt summorum virorum, qui non solum potentia, sed etiam virtute antecelluerunt. RVRSVS potentiam suam Deus etiam in erigendis pijs sæpe ostendit, vt Ioseph exarcere liberatur: Dauid pulsus restituitur in regnum: Manasses tam diu captiuus fuisset, tandem post pœnitentiam incolumis dimittitur. In his exemplis scriptis affirmatur Deum esse autorem harum liberationum, vt sciamus idem de non scriptis exemplis. Cum enim aduersæ mitigantur aut tolluntur, fit hoc Deo nos iuuante, & gubernante consilia & exitus, vt Psal. 27. dicitur, Dominus adiutor meus,

& pro-

...ector meus, in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. SED ...ad præcepta, quæ obœdire iubent. 1. Corinth. 10. Ne murmu... sicut quidam eorum murmurauerunt, & interfecti sunt ab inter...re, vt in Numeris cap. 21. narratur de ignitis serpentibus. Psal. ...Subditus esto Deo, & spera in eum. Breuis concio est de rebus ...imis, & duas partes complectens, Præceptum de obœdientia, & ...trinam de consolatione à Deo petenda & expectanda. Psal. 45. ...rate & uidete quod ego sim Deus. Mirum præceptum est, & igno...m Philosophiæ, sed conuenit cum dicto Iesaiæ: In silentio & spe ...t fortitudo uestra. Quod est igitur illud silentium? Quidnam illud ...rare? Primum obœdienter tolerare impositas ærumnas. Deinde ...n accersere negotia sine uocatione. Tertio, Non ut solet humana ...ssidentia discurrere ad quærenda uaria præsidia, & in his aliqua in...ista, aut sine iusto ordine, sicut Reges Iuda, nunc inclinabant ad Ae...gyptios, nunc ad Syriacos reges, nunc ad alios, impliciti stultis fœ...ditibus, postea cogebantur sequi alienos furores. Huic impatientiæ & discursationi quærentium auxilia sine iusto ordine, opponantur ...ræ voces: Vacate, id est, quiescite, expectate Dei auxilium, non dis...currite in Aegyptum, in Syriam, ad Turcos, ad Aphros. In bona caus...sa sitis tranquillis animis, & à Deo defensionem expectate, & si quid ...ius eueniet, tamen melius est sustinere ærumnas, quam in honestis ...ilijs bonam caussam deformare. EXPOSVI quinque locos ...ditos in doctrina Euangelij, de tolerandis miserijs, ignotos Philo...sophiæ. Cum autem hac fide confirmati animi tolerant afflictiones, ...nc uerè patientia seu tolerantia est sacrificium, id est, cultus Dei, ...opus à Deo mandatum, & eo factum, vt ipsi honos reddatur. Sic... Psal. 50. dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et Ro...man. 12. Offerte corpora uestra hostias uiuas, &c. Nec uero ipsa la...ceratio corporis, vt Ethnici putabant, est sacrificium, sed voluntatis ...dientia, seu tolerantia in dolore, cum quidem uoluntas Deum ...tetur, & petit & expectat à Deo auxilium. Nec sunt sacrificia ac...ersitæ calamitates, vt sacerdotes Baal fodiebant sua corpora, seu ut ...Decij se deuouebant pro Republica. HI furores Ethnici dam...nandi & execrandi sunt, sed illarum calamitatum tolerantia sacrifi...cium est, quæ aut vocationem comitantur, vt Christi, Prophetarum, Apostolorum, & omnium piorum ærumnæ, professionem veritatis comitantes, aut quæ sunt pœnæ, sequentes communem imbecillita...tem, aut nostra delicta, vt morbi, supplicia legitima, vt cum fures aut homicidæ supplicijs afficiuntur. Harum miseriarum tolerantiam di...cimus fieri sacrificium, ac de his dicitur 1. Petri 1. Paulisper ubi o...us est contristati. SIC igitur fur cum ducitur ad supplicium, ...et suam calamitatem. Primum statuet, se non casu hærere in hac pœna,

pœna, ſed ſciente & permittente Deo, certo conſilio. Quo nam? aut cur? Quid ego magis plector, quam tot alij Harpali in aulis multo plus furati? Te vult agnoſcere iram ſuam aduerſus peccatum, te vocat ad pœnitentiam. Nunc cogita quanta fuerit infirmitas tua. Impulſus cæca cupiditate alienum rapuiſti, ceſsiſti Diabolo, qui delectatur pernicie hominum. Nunc igitur hæres in pœna. Nec rurſus tradas Diabolo, qui te prorſus à Deo auellere conatur. Incipe agnoſcere filium Dei Ieſum Chriſtum, & ſcito propter hunc te recipi. Is te conſolabitur iam nunc quoq; vt latronem in cruce. Obœdies igitur Deo, qui in his publicis pœnis oſtendit exempla iræ ſuæ aduerſus peccatum, & commonefacit homines, vt cogitent quanta ſit Diaboli malitia, qui imbecilles homines in tales miſerias impellit. Dices vt Daniel: Tibi confuſio, ſed Deo tribuatur miſericordia, qui in talibus ſpectaculis non prorſus abijcit miſeros, ſed confugientes ad filium certo & vere recipit. Erigas igitur animum fide & agnitione Chriſti, petas conſolationem, & expectes vitam æternam, vt latro in cruce. In tali exemplo conſpici poteſt diſcrimẽ patientiæ, de qua loquuntur Philoſophi: & patientiæ, de qua Euangelium concionatur. Philoſophi nihil dicunt de præcipuis cauſsis, nihil de Deo, nihil de auxilio diuino, aut liberatione. Sit igitur hæc definitio huius virtutis, vt Philoſophi definiunt: Patientia eſt obœdire rationi in miſerijs, ita vt dolorem moderemur eatenus, ne faciamus contra iuſticiam, aut alias virtutes. Vt Cato facit contra iuſticiam, ſibi mortem conſciſcens. Coriolanus facit contra pietatem debitam patriæ, bellum ciuibus & cognatis inferens. Demoſthenes facit contra modeſtiam, cum mulieriter lamentatur, pulſus in exilium. Et quanquam interdum vult aliquo modo pœnam iuſtam reus aliquis, vt Adraſtus, qui caſu interfecerat Crœſi filium, tamen iniuſtam pœnam, præſertim atrocem, vel humana ratio non poteſt. Palamedes, Socrates, & ſimiles ferunt ſupplicia, non quod velint pœnam, ſed perinde tolerant, ac ſi dilaniarentur à leonibus. At Paulus vult aliquo modo ſupplicium, quia ſcit teſtimonium eſſe confeſsionis. Dauid vult aliquo modo pœnam, quia ſcit, Deo debere nos hanc obœdiẽtiam, ſcit à Deo proponi exemplum iræ toti generi humano in hac ſua pœna, præterea mitigationem expectat. Addatur ergo definitio in Euãgelio tradita: Patientia Chriſtiana eſt, obœdire Deo in ſuſtinendis ærumnis, ita, ne vel à Deo deficiamus, vel ei iraſcamur, vel contra alia præcepta Dei faciamus, ſed moderemur animi dolorem, & auxilium ac mitigationem à Deo expectemus. Collatio definitionum oſtendit diſcrimen, quod in exemplis tamen clarius conſpicitur. Dauid intelligit ſe Dei conſilio pari, & Deo obtemperat, & petit mitigationem. Socrates mirabitur iuſticiam, & nihil de Dei conſilio cogitat, caſu ſe opprimi arbitratur,

ut si casu præterijsset, ruente aliqua turri, & eum opprimente, nec
auxilium aut mitigationem à Deo. SEIVNGAMVS ergo
ab Ethnicis in nostris ærumnis, & discamus præcipue hanc ipsam
caussam, totum genus humanum tantis miserijs onerari, vt ad
tionem Dei & ad inuocationem veram excitemur. Cum videmus
rtem, morbos, iniurias, bella, pestilentias, diluuia, excidia vrbi-
, & alias innumerabiles calamitates priuatas & communes, vult
s admiratione tantarum miseriarum attonitos, de caussis & de
pitulatore quærere. Laudatur Platonis sentētia in epitaphio, quam
Cicero expressit his verbis: NAM cui viro ex se ipso apta sunt
omnia, quæ ad beate viuendum ferunt, nec suspensa aliorum aut bono
casu aut contrario, pendere ex alterius euentis, & errare coguntur,
huic optime viuendi ratio comparata est. Verba Platonis hæc sunt:
ὅτῳ γὰρ ἀνδρὶ εἰς ἑαυτὸν ἀνήρτηται πάντα τὰ πρὸς εὐδαι-
μονίαν φέροντα, ἢ ἐγγὺς τούτου, καὶ μὴ ἐν ἄλλοις ἀνθρώποις
ἀνῆρται, ἐξ ὧν ἢ εὖ ἢ κακῶς πραξάντων, πλανᾶσθαι ἀνάγκα-
σται καὶ τὰ ἐκείνου, τούτῳ ἄρισα παρασκεύασαι ζῆν.

QVOD monet Plato, ne pendeant vniuersæ spes nobis à fortunæ
bonis, aut hominum coniunctionibus, recte docet: Sed quod deducit
nos ad nostras virtutes, nondum satis est. Nam ad Deum deduci nos
oportet. Multa enim accidunt homini, vbi humana virtus sine Dei
auxilio succumbit. Hic vult Deus se agnosci & inuocari, & policetur
auxilium, & experiemur hanc consolationem non esse inanem Rhe-
toricam, si in vero dolore inuocabimus, sicut scriptum est: Prope est
Dominus his qui tribulato sunt corde. DIXI de caussis ærum-
narum, & de consolationibus, & virtutem, quæ patientia seu toleran-
tia vocatur, quam Græci nominant ἀνεξικακίαν, vtcunq; descripsi.
Quæ etsi eo necessaria est, quia diuinitus hæc obœdientia postulatur,
tamen & vtilitates magnæ exuscitent nos, vt eam maiore cura ample-
ctamur. Vbi animi hac virtute non confirmati sunt, varie ruunt, ira-
scuntur Deo, quærunt auxilia inconcessa, vt Saul consulit magicam
mulierem, Reges faciunt iniusta fœdera, multi cupiditate vindictæ
mouent Ecclesiam & imperia, vt Arrium dolore repulsæ motum aiunt
ad turbandam Ecclesiam: Et vidit nostra ætas exempla talia non pau-
ca. Magnum incendium est vindictæ cupiditas in multis, vt in Alci-
biade, Coriolano, & in alijs magnis viris. Sed discamus priuato do-
lori anteferre publicam vtilitatem, nec per impatientiam non neces-
sarios tumultus excitemus. Quantum decus fuit Scipionis modera-
tio, qui cum facile posset tribunorum iniustas criminationes armis
opprimere: tamen vrbe cedere maluit, quam sine necessitate mouere
Rempublicam.

Ac præcipue nos in Ecclesia pericula publica prospicimus. Motæ discordiæ cupiditate vindictæ, sæpe horrendas dogmatum confusiones, & bella ciuilia excitarunt. Hæc mala diligêter cauenda sunt, & grauiter ac prudenter iudicandum est, quibus de rebus sit pugnandum, & vbi non sit pugnandum. Non dimicandum est de priuatis affectibus, non prætexêdæ publicæ caussæ priuatis odijs & liuori, sed ræ & necessariæ doctrinæ puritas grauiter & sedatis animis defendenda est. Etsi Philosophia quærit in materia & voluntatibus hominum propinquas calamitatum humanarum caussas, tamen illæ principales in Ecclesia Dei patefactæ sunt, videlicet, peccatum in natura hominis, & furores Diaboli, qui vt Deum contumelia afficiat, præsertim in Ecclesiam hostiliter grassatur. Etsi autem in prima initiâ sunt omnium calamitatum, tamen discrimina quædam sunt. Vt alia caussa propinqua est cur Dauid affligatur, cum ex regno propter adulterium & homicidium ejicitur. Alia caussa propinqua est ærumnarum Ieremiæ, qui in confessione veritatis interficitur. Propter hanc caussarum diuersitatem, genera calamitatum diuersa nominari possunt, quæ ideo illustribus vocabulis discerno, vt doctrina de diuersitate caussarum planius intelligi, & facilius explicari possit, quam quidem intelligi necesse est, & propter consolationes, & iudicandas disputationes de satisfactionibus, & alias. Sit igitur primum genus τιμωρίαι, quæ sunt pœnæ certorum delictorum, quæ non quidem sunt compensationes seu satisfactiones, quæ meretur remissionem culpæ aut pœnæ æternæ, sed sunt opera iustitiæ diuinæ, per quæ vult Deus commonefieri & nos & alios de sua iustitia, ut sciamus & quæ sint peccata, & vere irasci Deum peccatis, & cum in hac vita mortali, tum in futura punire, nisi rursus ad Deum conuertamur. Ad hoc genus pertinent plurimæ calamitates in toto genere humano, quia plerique homines etiam atrocibus delictis irritant iram Dei. Quanquam autem hæ pœnæ sunt opera iustissimæ iræ Dei, quæ vagantur per omnes gentes, tamen in Ecclesia exstant promissiones firmæ & immotæ, quas Deus immensa misericordia misit, tradidit & patefecit, quæ affirmant in hac ipsa ira Deum tamen velle nos ad filium mediatorem confugiamus, & seruemur, ac salute æterna donemur, sæpe etiam & in hac vita mortali tollantur aut mitigentur calamitates. Ideo apud Micheam cap. 7. scriptum est: Iram Domini portabo, quia peccaui ei. Hic aperte de pœna loquitur, & tamen consolationem addit: Cum sedebo in tenebris, Dominus lux mea. Ac multa discit Ecclesia in his pœnis. Discit quæ sint peccata, perspicit iustum Dei iudicium & iram aduersus peccata, & tribuit Deo eandem iustitiæ, vt Daniel inquit: Tibi Domine iustitia. Simul enim ibi accenditur lux Euangelij, quæ docet gratiam exuberare si peccatis

am, vt ad Romanos scriptum est. Discunt piæ mentes, immensa bonitate & misericordia Deum lenire suam iram iustissimam, & anteire nostram salutem indignationi suæ. Et tamen vt iusticiæ satisfactum, deriuatam esse iram in filium. Harum collationum, iusticiæ & misericordiæ consideratio, studium erit cœlestis sapientiæ in vita æterna. Sed tamen nunc ut in tirocinio initia pie cogitanda sunt.

SECVNDVM genus sit, δοκιμασία, cum non propter certa delicta, sed exercendi & confirmandi caussa affliguntur homines Deo placentes, & qui non habent saucias conscientias, vt carcer Ioseph, Dauidis ærumnæ, cum Saul ei iniuste insidiatur, calamitates Iob. Etsi enim in omnibus sanctis in hac vita sunt peccata, tamen alia caussa propinqua est, propter quam Deus tam duriter hæc suâ organa exercet. Non vult in otio & luxu fidem & inuocationem extingui, vult in ipsis ærumnis crescere virtutes, vt in gubernatione sint vigilantiores & feliciores. TERTIVM genus est μαρτύριον, cum propter confessionem veræ doctrinæ homines Deum vere colentes, affliguntur aut interficiuntur, vt mors Abel, supplicia Ieremiæ, Pauli & aliorum, quim confessione veritatis interfecti sunt, nequaquam sunt pœnæ eorum delictorum, sed testimonia, in quibus ostendunt, se, cum veritatem vitæ anteferunt, serio sic sentire de Deo, vt docent, ac vere statuere nequaquam fabulosam esse doctrinam Euangelij. Testantur item restare aliam vitam, & aliud iudicium post hanc vitam. Paulus inuocauerat mortuos in vitam, quo exemplo testimonium diuinitus editum est, Deo Paulum placere. Nec propterea abijcit eum, etiamsi à turpissimo tyranno interficitur. Restat igitur aliud iudicium, in quo Deus Paulo benefaciet, & de Nerone pœnam sumet. Et sicut filio Dei summos & acerbissimos cruciatus sustinuit, ita præcipua lumina Ecclesiæ præcipuas ærumnas sustinent, vt degustent passionem filij Dei, & quidem Abel, Isaac, & alij Patres & Prophetæ typi fuerunt, significantes mortem Christi. QVARTVM genus est ἀπόγραφον. Est autem solius filij Dei obœdientia, in omnibus ipsius afflictionibus & morte. Nam in hunc deriuata est ira æterni Patris ad omnia peccata nostra. HAEC quatuor genera distincta appellationibus considerare vtile est, propter multarum disputationum explicationem.

DE INVOCATIONE DEI, SEV DE PRECATIONE.

CVM de cæteris virtutibus, de Temperantia, de Mansuetudine, & alijs tam accurate scripta multa legantur, mirum est de hac virtute omnium summa, de inuocatione Dei, non solum pauca tradita

esse, sed etiam corruptelas admistas esse de inuocatione mortuorum. Item negligi doctrinam de fide, quæ maxime in inuocatione lucere debet, negligi item discrimen promissionis gratiæ, & promissionis bonorum corporalium. Vtilissimum est autem recte, diligenter, & copiose erudiri Ecclesiam de inuocatione, quæ proprium solius Ecclesiæ opus est. Cæteræ virtutes multæ, vt temperantia, mansuetudo, reperiuntur etiam in his qui Deum ignorant, vt in Pomponio Attico, & similibus. Sed inuocatio tantum est Ecclesiæ, & quidem præcipua est Ecclesiæ murus, vt Salomon inquit: Turris fortissima nomen Domini, id est, Inuocatio vera Dei. DISCERNANTVR autem gradus. Aut petimus aliquid à Deo, id proprie vocatur petitio seu oratio: aut agimus gratias pro accepto beneficio, hoc est, testamur vere à Deo nos adiutos esse, & ei gratias agimus, & celebratione huius beneficij nos & alios ad timorem Dei, ad fidem, ac ad inuocationem inuitamus. Has species sæpe nominat Paulus, & nota sunt verba Philip. 4. Non sitis soliciti, sed in omni precatione & petitione, cum gratiarum actione postulationes vestræ innotescant apud Deum. Ne igitur precatio nostra sit inanis βαττολογία, & Ethnicum murmur, seiungamus nostram inuocationem ab Ethnica, Mahometica, Iudaica, & discamus quomodo recte inuocandus sit Deus. Ac primum sæpe inter inuocandum cogitemus, quid intersit inter veram inuocationem, quam facit Ecclesia Dei, & Ethnicam, Mahometicam, & Iudaicam. Hic sciamus præcipue duo esse discrimina: Alterum de Dei essentia: Alterum de voluntate patefacta in promissione & filio mediatore. Quod ad prius attinet, aberrant Ethnici, Mahometistæ & Iudæi, & quicunq; idola aut mortuos inuocant, à vero Deo, qui se patefecit dato verbo suo, & misso filio suo. Inuocant Turci Deum, vt dicunt, conditorem cœli & terræ. Sed nolunt hunc esse verum Deum conditorem cœli & terræ, qui dedit nobis hoc verbum, traditum per Prophetas & Apostolos, nec assentiuntur Christum esse filium Dei. Aberrant ergo à Deo, sicut Christus clare inquit: Qui non honorat filium, non honorat Patrem. Nec vult Deus aliter agnosci, quam vt sese suo verbo & per filium patefecit. Ideo toties iam diximus, nullam Ecclesiam electorum cogitandam esse, nisi in cœtu vocato, vbi vere sonat Euangelium. Et hic tantum fit vera inuocatio, quia necesse est dirigi inuocationem ad hunc Deum, qui se patefecit dato hoc verbo, & misso filio suo Iesu Christo.

ALTERVM discrimen non minus necessarium est. Etiam naturalis ratio fatetur esse Deum, mentem æternam, immensæ potentiæ, sapientiæ, iusticiæ, bonitatis, conditricem rerum fatetur puri fontes: tamen omnes ignari Euangelij nesciunt an Deus velit recipere nostras preces, & cur recipiat, ignorant mediatorem Christum, & promissio-

missiones. Non est autem inuocatio, quæ dubitat an Deus recipiat nostras preces, & ignorat cur recipiat. Inane murmur est, vt ad Virgilium illa regis barbari oratio:

An te genitor cum fulmina torques,
Nequicquam horremus, cæciq; in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?

Sic narrat in Creta Iouis statuam fuisse, quæ nec aures nec oculos haberet, qua aliquis ἄθεον significauit nullam esse prouidentiam, non recipi preces hominum. Aduersus hoc malum docendæ sunt mentes, oportere afferri ad precandum hanc fidem vere recipi à Deo preces nostras, & recipi propter filium mediatorem, iuxta promissiones. Qvare talis aliqua forma inter precandum cogitetur, quæ vtrunq; discrimen complectitur, admonet nos de personis diuinitatis & de promissione:

Omnipotens, æterne & viue Deus, æterne pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de filio tuo Domino nostro Iesu Christo, Hunc audite, conditor omnium rerum, & conseruator, cum filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto tuo, effuso in Apostolos, sapiens, bone, misericors, iudex, & fortis, miserere mei propter Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, quem voluisti pro nobis esse victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην mirabili & inenarrabili consilio, vt offenderes iram tuam ingentem aduersus peccatum, & immensam misericordiam erga genus humanum, & sanctifica ac rege me Spiritu sancto tuo, serua & rege Ecclesiam tuam, & politias quæ sunt hospitia Ecclesiarum, adiuua studia discentium doctrinam Ecclesiæ, & alias honestas artes, &c. Hæc forma aliquo modo recitantem commonefacit de personis, de mediatore, & de promissionibus. Nam cum mediatorem nominamus, veniunt in mentem promissiones, vt paßeri dicam. Cogitandum est enim, ad quem Deum dirigas inuocationem, vbi & cur se patefecerit. Ingens & inenarrabile Dei beneficium est, quod tam illustribus & certis testimonijs, verbo suo, & misso filio Iesu Christo se patefecit. Vult igitur sic agnosci, vt se patefecit, & hos solos exaudit ac recipit, qui hunc patefactum Deum inuocant & mediatorem agnoscunt. Est sane venusta & erudita descriptio apud Platonem: Deus est mens æterna, caussa boni in natura. Dicat aliquis, Quid requirendum est amplius? An non agnouit Plato Deum, vt est, æternum, sapientem, bonum, conditorem omnium bonarum rerum? Nondum satis dixit, nam deduci nostras mentes oportet ad Deum, vt s. patefecit, & tenenda est doctrina de filio mediatore. Postquam hæc discrimina indicata sunt, iam distribuam doc-

trinam de Inuocatione in quinq; locos. PRIMVM cogitetur, quem Deum inuoces, ad quem Deum mens tua directa sit. Non enim vagentur animi nostri, velut Ethnicorum, sed ut Christus inquit Iohan. 14. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Hunc solum ueterum Deum cogites, qui se inde vsq; ab initio patefecit Ecclesiæ suæ dicto suo verbo, & misso hoc filio Domino nostro Iesu Christo meminere. Formam igitur supra posui, complectentem tres personas, & testimonium reuelationis. AC mox de verbo cogitandum est. Dubitat enim mens ignara verbi Dei, an Deus velit inuocari, moueat nostros gemitus, an & cur velit exaudire. Nullum videmus officium esse, quam inuocatio. Semper enim & Ethnici & omnis Ecclesia aliquas precationes recitarunt. De his cum cogitamus, dubitant animi, qui magis curat Deus nos quam illos? sæpe lapsi sumus, meruimus pœnas, sumus indigni beneficijs Dei. Aduersus hæc argumenta, quibus inuocatio in multis languescit, in multis prorsus extingui solet, muniamus nos sequentibus locis.

EST igitur SECVNDVS, præceptum de precando. Nam si illum peccata sunt, cædes, furtum, adulterium, sed etiam peccatum ingens est, non reddere Deo hunc cultum, non petere, non expectare Deo auxilium in periculis, non agere gratias pro beneficijs. Opponamus igitur præcepta incredulitati & indignitati nostræ. Cum dubitas an Deus velit inuocari, an curet nostros gemitus, lacrymas, orta, preces, propone tibi præcepta. Cum enim iubeat se inuocari, non est inutile murmur oratio. Si te deterret indignitas tua, cogita quæ esset amentia in cæteris præceptis disputare, nos ideo nolle abstinere à furtis, aut cæde, quia non simus digni qui Deo obtemperemus. Si quis paterfamilias imperet seruo legitimum opus, non recipit seruus excusationem, si is dicat, se non esse dignum qui obtemperet.

PRAECEPTA igitur sint in conspectu, & inter precandum sæpe in mentem veniant. Matth. 7. Petite & dabitur uobis, &c. & addita vniuersalis: Omnis qui petit, accipit. Luc. 18. Oportet semper orare, & non defatigari. Matth. 26. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. 1. Timoth. 2. Adhortor vt faciatis deprecationes. 1. Thess. 5. Semper gaudete, incessanter orate, in omnibus gratias agite. Hæc est enim uoluntas Dei in Christo Iesu erga nos. Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. DIXI de præceptis. Pertinent autem hæ sententiæ ad secundum præceptum Decalogi. Estq; inuocatio opus secundi præcepti, & præcipuus cultus.

TERTIVS locus est. Consideratis præceptis mox quærat mens promissiones, vt sciat, an & cur exaudiat Deus nos indignos meritos tristia supplicia. AC ordo promissionum cogitetur. Initio nobis proponamus promissionem de remissione pec-

Vera est enim sententia, Peccatores Deus non exaudit, hoc est, nisi agentes pœnitentiam, & non quærentes remissionem peccatorum. Quare in omni inuocatione, etiam cum alia quæcunq; petituri sumus, initio cogitetur de remissione peccatorum promissa propter Christum. Et sint nobis in conspectu aliquæ clarissimæ sententiæ, vt Ioh. 10. dicitur: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes credentes in eum. Et Roman. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum.

Et prodest multa testimonia meminisse, vt supra de iustificatione & de pœnitentia multa collegimus, ut sit infixum animis, hanc vere esse perpetuam Euangelij uocem, inde usque ab edita promissione ad Adam, certo propter Christum donari remissionem, & in omni inuocatione ad DEVM accedendum esse fiducia Christi mediatoris, vt Ephes. 3. dicitur: Per quem audemus accedere cum fiducia per fidem in ipsum, &c. Et ad Hebr. 4. Habentes Pontificem Iesum, accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ. Postquam autem de reconciliatione commonefacti sumus, deinde promissiones de bonis spiritualibus & corporalibus colligamus. Iohan. 16. Amen amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. In nomine meo, id est, me nominato, id est, Si petetis me nominato mediatore, ac Pontifice interpellante pro vobis. Iubet enim ut accedamus ad Deum fiducia mediatoris, sicut toties iam dictum est: Nemo venit ad Patrem nisi per Filium. Lucæ 11. Quanto magis pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Psalm. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Iohan. 15. Si manseritis in me & verba mea manserint in uobis, quicquid uolueritis, petetis, & fiet vobis. Hæc verba alligant promissionem ad Ecclesiam, in qua recte sonat uox Euangelij. Certa sit igitur Ecclesia Christi, id est, uerus sonans Euangelium Dei, quod reuera exaudiatur tantisper dum retinet Euangelium. Eodem modo de Ecclesia dicitur, Matth. 18. Si duo ex uobis consenserint in terra, de omni re quam petent, fiet eis a Patre meo cœlesti. Vbi enim sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Hic quoque proponitur Ecclesiæ dulcis promissio. Deut. 4. Nec est alia natio quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Affirmat vere exaudiri Ecclesiam, in qua sonat verbum Dei. Psalm. 144. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Iesa. 65. Antequam clamabunt, ego exaudiam, adhuc loquentibus illis, ego audiam. Syrach. 35. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, & non discedet, donec altissimus aspiciet.

O inenarrabilem bonitatem & misericordiam Dei erga Ecclesiam, sonantem Euangelij vocem. Præcipit vt petamus bona, & addit amplissimas promissiones, vt inuitet nos ad inuocationem. Sed magna est imbecillitas, magnus stupor humani animi, fugientis Deum. Excitati igitur tot præceptis & promissionibus, corrigamus dubitationem nostram, & accedere ad Deum ducente Christo incipiamus, nec putemus promissiones diuinas, inanes sonitus esse, vt fingunt Epicurei. Non frustra Deus sese tot illustribus testimonijs parcit, non frustra voluntatem suam declarauit, vult voce sua nostram caliginem, nostras dubitationes emendari. Præclare igitur Taulerus inquit: Animum hominis nunquam tam auidum esse ad accipiendum, quin Deus multo auidior sit ad dandum. Est enim verax, & seruata suarum promissionum.

QVARTVS locus est, Quod fidem in inuocatione accendi necesse est. Ideo enim traditæ sunt promissiones, vt fides accendatur. Et ut antea de ordine promissionum dixi, ita primum hic sciendum est, in omni inuocatione, quæcunq; res petitur, oportere præluceret fidem, quæ accipit remissionem peccatorum, & statuit nos placere Deo, & vere recipi preces nostras propter filium Dei mediatorem. Ideo & testimonia de fide, quæ citat Paulus, etiam cum alia obiecta externa simul complectuntur, tamẽ hanc fidem vna comprehendunt, quod qui non intelligunt, parum fideliter à Paulo citari sententias ex Genesi & Prophetis contendunt. Memini enim me tales cauillationes audire. Sed non poterat Dauid petere victoriam, nisi prius statueret sibi peccata remitti, se à Deo receptum esse, & preces suas accipi à Deo. Hæc supra etiam attigi, cum de iustificatione dixi. DEINDE discernendæ res sunt, quæ petuntur. Aut petuntur spiritualia bona, quæ promisit Deus nominatim se daturum esse, & vult sine conditione peti, vt remissionem peccatorum, liberationem ab impietate & morte æterna, donationem Spiritus sancti, & vitæ æternæ. Hæc præcipua est Euangelij promissio, quam etiam omnibus corporalibus commodis amissis, vult Deus nobis certissimam esse, vt Rom. 4 dicitur: Ideo ex fide gratis, vt firma sit promissio. IN his petendis fides nullam affert conditionem, quia mandatum Dei est immutabile, quod præcipit audiri Christum, & præcipit vt credamus Euangelio, ac certo statuant agentes pœnitentiam, recipi se à Deo propter Christum. Id qui non credunt, accusant Deum mendacij. Ideo hic vt assuenda est conditio aliqua, sed credendum iuramento diuino: Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Saul pœlijs aliquot victus, tamen à Deo deficere nequaquam debebat, sed potius ad eum confugere, & reconciliationem petere. Dauid exutus regno & vniuersa sua gloria, tamen non deficit à Deo, sed sciuit reconci-

ciliationem promissam esse, & hanc promissionem fide retinen-
esse, etiamsi tota rerum natura aduersaretur. Etsi enim Ecclesia
esta est præsentibus miserijs corporum, tamen propter eas non
erendum est, nos in æternum exitium abiectos esse, vt supra reci-
ti sententias. 1. Corinth. 11. Cum iudicamur à Domino corripimur,
cum hoc mundo damnemur. Et Christus ait: Beati qui lugent, &c.

DIXI de petitione spiritualium bonorum, nunc de beneficijs
orporalibus dicam. Hic quoq;, vt ante dictũ est, præluceat fides, ac-
ipiés remissionem peccatorum, & statuẽs nos placere, & recipi pre-
es nostras propter Christum. Hanc fidem vniuersaliter in omni peti-
one afferre ad Deum debemus. De rebus vero ipsis hæc tria creden-
da sunt. Primum, quod Deus vere sit dator horum beneficiorum, nec
casu obijciantur, nec tantum humana diligentia parentur. Vt igitur
gnoscamus ea dari diuinitus, uult Deus ea à se peti, ut uictum, defen-
sionem, tranquillitatem, pacem, successus in officijs uocationis, bo-
nam valetudinem. Deinde credendum, quod Deus etiamsi Ecclesiam
ult subiectam esse cruci, tamen ne deleatur, velit ei dare beneficia
orporalia, politias, hospitia mediocria, victum, defensionem studio-
rum doctrinæ, scholas, successus in gubernatione, & alias res neces-
sarias. Tertio credendum, quod velit Deus in petendis corporalibus
exerceri, & crescere fidem reconciliationis. HAEC omnia in
petitione corporalium bonorum cogitanda sunt. Et quoniam scimus
oportere Ecclesiam subiectam esse cruci, semper hæc ita petantur, vt
simul offeramus obœdientiam nostram, si velit Deus nos diutius ex-
ceri. Vt Dauid petit & expectat reductionem in regnum, cum à fi-
io pulsus est, sed tamen offert Deo obœdientiam suam, si eum non ve-
it reducere. Sic igitur dicit 2. Reg. 15. Si inuenero gratiam in oculis
Domini, reducet me: sin autem dixerit mihi, non places, præsto sum:
faciat, quod bonum videtur ipsi. Et Christus inquit: Pater, Si pos-
ibile est, transeat à me calix iste: Sed non quod ego volo, sed quod tu
is, fiat. Et leprosus inquit: Si uis, potes me mundare. Et tres viri
Daniel. 3. Deus noster quem nos colimus, potest nos eripere. Quod
si noluerit, notum sit tibi Rex, quod Deos tuos non colimus. Et Pau-
us inquit: Nescimus quid petamus, quemadmodum oportet, hoc est,
cum quidem oppressa magnitudine afflictionum, petit liberationem,
& reformidat obœdientiam, sed spiritus reuocat animum ad obœdi-
entiam, & quamuis petit & expectat liberationem, tamen non repu-
gnat voluntati Dei, sed vult liberari, cum Deo placebit. SEM-
PER igitur cum pro Ecclesia, seu republica, seu familia, seu schola pe-
timus, adsit fides illa generalis, vt dixi. De rebus vero ipsis credamus,
Deum aut liberaturum nos ab ijs calamitatibus, de quibus petimus,
ut eas mitigaturum esse. Cum enim Ecclesia in hac vita subiecta sit

cruci, manent aliquæ ærumnæ, sed has pijs inuocantibus mitigat Deus. Sic Prophetæ de mitigatione precantur. Ieremias: Corripe me in iudicio, non in furore. Et Abacuc: Cum irasceris Deus, recordare misericordiæ tuæ. Et Iesa. 64. Ne irascaris Domine valde. Et in tali precatione singuli non solum pro sese petunt, sed primum pro toto corpore Ecclesiæ. Id seruari oremus, etiamsi singula membra parata esse ad obœdientiam debent, si quid erit tolerandum. Vt David orans pro exercitu, victoriam petit, ut Ecclesia sit incolumis. Interim scit aliquos uenire in periculum, aut interfici, & suam obœdientiam offert. Nec precatio eius irita est, recipitur enim à Deo, & impetrat multis mitigationem mali. Sic cum precamur ut pestilentia mitigetur, non de nobis solis angimur, sed totam Ecclesiam eius loci complectimur. Pro his recipitur precatio à Deo, & certo impetrat multis incolumitatem. Ac vult nos Deus in precatione affici aliorum & totius Ecclesiæ cura, sicut scriptum est: Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. APVD Euripidem cum Theseus cadauera Argiuorum ad Thebas recipit, ac postea suis manibus abluit, miranturque alij cur non mandet seruis hunc tetrum laborem lauandorum cadauerum, respondet quispiam, superbiam aut delicias indignas esse homine, propter calamitates abhorrere à miserijs, cum tamen est nostro officio, οὐκ αἰσχρὸν ἀνθρώποισιν ἀλλήλων κακά. Habet honestissimi versiculi exemplum maxime in Christo conspectum est. Is non duxit sibi turpe esse, transferre in sese pœnas nostrorum iterum, & affici cura nostrarum miseriarum, sic nos singuli Ecclesiæ, Reipublicæ, parentum, liberorum, amicorum calamitatibus moueamur, & non tantum nobis, sed etiam alijs opem ferri petamus.

ET quid sit fides specialis, nominatim expectans aut liberationem aut mitigationem, discamus intelligere in ipso vsu, id est, cor inuocans Deum in periculis aut miserijs corporalibus, etiam discat fide acquiescere in Deo. Quo plus est dubitationis ac diffidentiæ, eo plus sentimus cruciatuum in corde. Est autem in alijs ardentior, in alijs languidior fides. Erat ardens & firma fides in Canaan, petente pro filia. Item in Centurione. Erat languidior in patre afferente filium, primum ad Apostolos, postea ad Christum, Marci 9. inquit enim: Si quid potes opitulare. Et postea lacrymans, agnoscit imbecillitatem fidei, & petit se confirmari: Credo Domine, sed opem ferto meæ diffidentiæ. DISCAMVS & nos agnoscere trepidationes cordis fugientis Deum, etiamsi est languida fides, tamen semper caput teneamus, non esse irritas preces, non esse inanes murmur, sicut Epicurei & Academici existimant. Erigamus animos cogitatione tot promissionum, & rerum discrimina considerentur. Sciamus nominatim petendam esse reconciliationem, & credendum

cura

accipi, nec addendam esse conditionem, si placet. Expressit Deus voluntatem suam, ac præcipit nominatim peti reconciliationem. Nec conturbemus ipsi nos quæstionibus de prædestinatione, quas supra dixi seponendas esse. Nos enim de voluntate Dei ex verbo expresso iudicare debemus. DEINDE & de corporalibus rebus nominatim petamus, aut liberationem, aut mitigationem. Hic enim obœdientia nostra necessaria est, si eam flagitet Deus. Nec tamen irrita est precatio, Impetrat enim vel alijs, vel nobis liberationem, aut mitigationem. Laurentij precatio in craticula non est irrita, etiamsi præstat obœdientiam: nam etsi non liberatur, tamen precatio impetrat maius robur. Ionathas, etsi ab hostibus interficitur, cum patrem abiectum & infelicem sequitur, tamen non frustra pro exercitu & sese precatur. Vincit tandem ea pars, quam ipse superiorem esse magis optabat, & sustentatur ipse arcana consolatione. NON igitur existimemus, has petitiones corporalium beneficiorum irritas esse, quia non semper respondent euentus, ut nos optamus. Qui tamen sæpe respondent, ut Agar impetrat filio potum: Iacob impetrat defensionem in itinere, ne ab Esau fratre opprimatur. Moyses impetrat victoriam, orans pro exercitu prælianti, impositis brachijs saxo. Hanna sterilis mater Samuelis impetrat fœcunditatem. Iosaphat, Ezechias, Machabæus, & alij multi precibus impetrant victorias. Niniuitæ impetrant, ne ciuitas deleatur. In historijs Euangelicis plurima sunt exemplа.

AD has historias adiungamus quotidianas liberationes, quæ impetrantur Ecclesiæ precibus, omnibus temporibus. Quoties tibi, quoties mihi, quoties cuilibet nostrum, Deus quamuis trepidanter rogans, sed rogatus tamen, depulit aut mitigauit ingentia mala? Non enim existimemus casu accidisse liberationem, ut alioqui inter homines vsitatum est, ingratos post acceptum beneficium, negligere mediatores à quibus adiuti sunt. Mihi scio Dei ope aliquoties magnas calamitates mitigatas esse. OMNES igitur liberationes tum alienas quas legimus, seu nostras quas experimur ipsi, sciamus exempla promissionum diuinarum esse, & commonefacti tum promissionibus, tum exemplis, discamus inuocare Deum, petere & exspectare auxilium, & fides seu fiducia paulatim fiat firmior, acquiescat ea spe & expectatione auxilij diuini. Sic discamus vsu hunc versum: Iacta in Deum curas tuas, & ipse te sustentabit, & non dabit perpetuam fluctuationem iusto. Dat Deus corporalia bona, sicut hanc vitam, ut semper in terris aliqua Dei Ecclesia maneat, vt sint doctores & discipuli, ne deleatur doctrina, ne literæ intereant. Si mox omnes Apostoli interfecti essent, quis circumtulisset ac sparsisset in mundo Euangelium? Dat igitur Deus suum cuique doctori curriculum,

lum, & interim defendit eius corpus, præbet domicilium, politiam, scholam, victum, vt, seruat nauim Pauli tantisper, donec ira Paulus ad portum venit. Caussas igitur cogitemus veras, propter quas dantur bona corporalia, vt ordine & serio ea petamus, tanquam Dei beneficia Ecclesiæ necessaria. EXERCENT etiam filios duæ circumstantiæ in petendo, Modus & Tempus. Moyses nihil mali cogitat, quam se quadraginta annis cum tanta multitudine, summis ærumnis in deserto vagaturum esse, sed sperat fortassis vnius anni iter fore. Sic plurima exempla docent, Deum alio modo & alio tempore liberare, quam ut nos in hac imbecillitate nostra vel cogitamus vel optamus. Exercet enim nos, vt fide ab ipso pendeamus, non ipsi nostris opinionibus. Ideo in Psalm. 4. dicitur: Mirificat Dominus sanctum suum, id est, non humanis consilijs liberat Deus, sed mirabilibus modis, quos non potest humana ratio prospicere. Sic & Ephesi. 3. dicitur: Deum facere posse, sed supra quam petimus, aut intelligimus. Et de mora sæpe dicitur, vt Lucæ 18. in exemplo de iudice impio & vidua. Et Abacuc. 2. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. NON igitur nostrum est, præscribere Deo modum & tempus, sed hæc ipsius consilio prorsus committenda sunt, vt oculi nostri interim non res ac euentus, sed Deum intueantur, & accendamur ad inuocationem. Huius regulæ exemplum illustre extat in historia Iudith. cap. 8. Cum rescisset Iudith sacerdotes, præscripsisse Deo quinq; dierum spacium, obiurgans sacerdotes, inquit: Qui estis vos, qui tentatis Deum? Hic sermo magis irritat eum. Constituistis Deo tempus opitulandi. IGNORANTES igitur modum & tempus, Deum intueamur, & ab ipso petamus euentum præcidos, sicut 2. Paral. 20. dicitur: Cum ignoramus quid agendum sit, hoc solum nobis restat, vt oculos nostros ad te dirigamus. Quæ sententia cum dulcissimam consolationem contineat, semper in conspectu sit in omnibus rebus ambiguis, quæ humanis consilijs exitum non possunt, cuiusmodi valde multa homini accidunt. Asscribamus igitur Ioachimi Camerarij versiculos, quibus hoc dictum regis Iosaphat expressit, vt admoneant de hoc præcepto studiosos:

In tenebris, nostræ & densa caligine mentis,
Cum nihil est toto pectore consilij:
Turbati erigimus Deus ad te lumina cordis,
Nostra tuamq; fides solius orat opem.
Tu rege consilijs actus Pater optime nostros,
Nostrum opus ut laudi seruiat omne tuæ.

IDEM docet Psal. 36. Commenda Deo viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Et illustre exemplum est Exodi 14. cum Pharao regium exercitum ducens, accessit ad Israelitas, & oppressurus eos

retur, quia Israëlitarum multitudo erat inermis, & partim mari, tum montibus inclusa, ne effugere posset, & periculum nullis humanis consilijs discuti posset, clamat Moyses: Nolite timere, state & videte magnifica opera Dei, quæ facturus est hodie. Iubet stare, id est non præscribere modum Deo, non discurrere ad humana præsidia prætenda, sed huc progressos ut Deo obœdirent, in hac obœdientia fide expectare defensionem à Deo, sicut sententiæ supra citatæ docent: In silentio & spe fortitudo vestra. Item, Vacate & videte quod ego sim Deus.

Quintvs locus: Res petenda in precatione cogitetur, & meditentur. Ideo enim precatio est cultus Dei, quia hunc honorem tribuit Deo, quod in tantis nostris miserijs opem ferat inuocantibus eum, nec sit inane nomen, vt Epicurei furenter dicebant, nec sit alligatus ad causas secundas, ut Stoici dicebant. Et prorsus est inanis λαλολογία, recitatio quæ non monet accipi beneficia à Deo, nec agit gratias Deo pro acceptis beneficijs. Sciunt & Diaboli, hostes Dei, & certissime norunt Deum esse æternam mentem, immensæ potentiæ, sapientiæ, iusticiæ, bonitatis & misericordiæ, conditricem rerum, sed hac sua cogitatione non accenduntur ad amorem Dei, quia beneficia ab eo nulla petunt. Sit igitur petitio certi beneficij, vt agnoscamus Deum non solum sibi bonum esse, sed etiam erga nos benoficum. Hanc laudem postulat sibi tribui. Sunt autem res petendæ, non prohibitæ mandatis Dei. Non petat Saul tolli Dauidem, non petat Dauid interfici Vriam. Sed vt 1. Iohan. 5. dicitur: Hæc est fiducia quam habemus erga Deum, quod si quid petimus secundum voluntatem eius, audit nos. A c de ordine sæpe dictum est supra. Necesse est ante omnia peti reconciliationem, Imo frustra petuntur cætera, sine fide reconciliationis. Frustra peteret Dauid victoriam, nisi simul peteret remissionem peccatorum. Præluceat ergo fides petens reconciliationem, & statuens nos recipi propter Christum, omnibus aliarum rerum petitionibus. Deinde ingentem infirmitatem nostram consideremus, quod ad animam & corpus attinet, vt intelligamus nobis opus esse Dei auxilio. Magna pars hominum in tantis tenebris viuit, vt suas miserias ne quidem consideret. Homines ebrij voluptatibus, opulenti, sine magnis doloribus viuentes, fruuntur præsentibus commodis, nec putant sibi opus esse auxilio Dei, sed alij qui ærumnas inextricabiles humano consilio sustinent, mole rerum oppressi, coguntur quærere auxilium Dei, sicut Iesaias inquit cap. 26. Domine in tribulatione visitant te, angustia in qua tumant, disciplina tua est eis. Primum igitur opinionum & morum vitia consideremus. Tot summi homines horribiliter lapsi sunt: Adam, Aaron, Dauid, Petrus, & alij innumerabiles, quorum multi non

non resipuerunt, vt Samosatenus, Arrius, & alij. Nec solum nostra infirmitas hic agnoscenda est, sed etiam insidiator Diabolus, qui tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Et longam telam texit Diabolus, non hoc tantum agit, vt Dauidem & Vriæ coniugem adulterio implicet, sed vt ab hoc initio longam Tragœdiam & inextricabilem Dauidi instituat, in qua tandem sperat, Dauidem peritu-rum esse, vt Saul perierat. Ac profecto dolendum est, tantum esse stuporem hominum, vt cum quotidiana exempla cernamus tristissimorum casuum, quos manifestum est à Diabolo ortos esse: tamen neque aduersus tam sæuum hostem, neque aduersus tanta pericula tanta diligentia & inuocatione nostri custodis Christi maiore cura muniamus. Manifestus Diaboli furor erat, Anabaptistica seditio in vrbe Monasteriensi, & exitus fuit tristissimus, nondum tamen aut illius furoris turpitudine, aut pœnis satis mouentur animi hominum, vt fugiant Anabaptistarum deliria. Quoties bella sine ullis ueris causis accendit Diabolus? Quoties priuatim nobis ingentia vulnera facit, cum deceptos aliquo specioso consilio implicat hominum malorum familiaritatibus? Deniq; magnitudo malorum quibus Diabolus implicat homines, imo Ecclesiam, describi verbis non potest, sed aliquo modo agnoscitur historijs omnium temporum, & quotidianis vitæ exemplis consideratis, obseruatis etiam nostris lapsibus. Deinde pericula corporis, famæ, rerum, liberorum, Ecclesiarum nostrarum, & regionum, quæ nobis & studijs honestis hospitia concedunt, plura & maiora sunt, quam vt oratione comprehendi possint. Semper Ecclesia sic uiuit, vt Daniel sedens inter leones. Semper vndique Diaboli nobis insidiantur, & subinde multos euertunt semper homines impij minitantur atrocia Ecclesiæ, semper aliqui sæui casus expectandi sunt. Vt multæ sunt subitæ ruinæ, ac verissimè dictum est:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu quæ ualuere ruunt.

Iuventus adhuc ignara vitæ, imaginatur homines nasci ad delicias, & fruendas uoluptates, & has otiosis animis expetit & quærit: Sed senes, qui degustarunt communes miserias, longe aliter iudicant, ac intelligunt hanc vitam vniuersam plenam esse ærumnarum, nec dissimilem ciuitati, quæ cincta obsidione vndiq; aeternè ab hostibus oppugnatur, & in quam nunc ab hac parte, nunc ab illa hostes irruunt, excitant incendia, euertunt aliqua ædificia, & vix repelluntur. Mirantur certè sapientes omnes, cur hæc præstans, & tamen imbecilla hominum natura tantis miserijs onerata sit, quas conferre suis viribus non potest. Vetus dictum est, Vnumquemque fabrum esse suæ fortunæ, quasi fortuna regi nostris consilijs, & prospici ac caueri humana diligentia omnes casus possint. Sed de

ersa hominis gubernatione dictum illud accipi non posse, manifestum est. Adam non potest prospicere & impedire scelus filij Cain, eluctari suis viribus ex magnitudine dolorum, qui illam fratrum cædem sequuntur. Aliquid prodest diligentia in hac communi calamitate vitæ, in rebus leuioribus, quæ pendent à nostris voluntatibus. Scipio sua moderatione faber est suæ fortunæ, quod ipse non concitat bellum ciuile cupiditate vindictæ, vt postea fecerunt Marius, Pompeius, Cæsar. Sed nihil dubium est, multa tristia mala accidere homini, quæ aut non possunt prospici, aut si qua possunt prospici, tamen in tantis erroribus humanis, non cauentur, quia sæpe hallucinamur, & nobisipsis bonas spes stultè fingimus, vt poterat Pompeius non mouere bellum ciuile, sed incensus cupiditate, & inani spe in consilio errabat, vt dicitur, κενοῖς κενὰ λογίζονται διὰ ἐπιθυμίας. Postremò, postquam alea iacta est, sæpe accidunt talia, quæ perferre, nisi Deo adiutore, non possumus. Adam, Dauid, succubuissent suis doloribus, nisi diuinitus sustentati fuissent. Causas uerò tantarum miseriarum supra recitaui, quarum præcipuas ignorat Philosophia, quod uidelicet DEVS iustus iudex declarat his testimonijs iram suam aduersus communem prauitatem, hærentem in omnibus hominibus, & aduersus multa singulorum scelera, propter quæ communes pœnæ cumulantur. AC opponit quidem ratio humana argumentorum multorum disputationibus agitatum, quod hic explicaro prodest. Iustis debet bene esse, Ecclesia est iusta, Ergo Ecclesiæ debent bene esse. PRIMVM respondendum est ad minorem, Ecclesia est iusta, scilicet imputatione, & incoatione in hac mortali vita, sed adhuc in ea hæret magna caligo, multæ dubitationes de Deo, multi uitiosi affectus. Multi sunt etiam multorum insignes lapsus in hac Ecclesia, vt Aaronis, Dauidis, qui iritant iram Dei. Ac sæpe dixi, magis premi Ecclesiam, quam reliquam partem generis humani, non recte inuocantem Deum, quia Deus in sua Ecclesia præcipue uult agnosci iram aduersus peccatum. Tiberius, & similes alij multi contemnentes Deum, etsi post hanc vitam daturi sunt pœnas, tamen hic minus premuntur, quam Ecclesia, quia Deus in Ecclesia suum iudicium uult conspici & metui, sicut scriptum est: Iudicium a domo Dei incipit. Et accedunt aliæ causæ, quas supra recensui. NVNC ad maiorem respondeo: Iustis bene esse, congruit ordini diuino, & sic sancit lex: Qui fecerit ea, viuet in eis. Item: Hoc fac, & uiues. Item, Deut. 28. Si audieris vocem Domini Dei tui, & facies omnia mandata eius, benedictus eris egrediens & ingrediens, id est, in omni gubernatione politica & œconomica, in bellis, in pace, in liberorum procreatione, gubernatione & successione, in

ne, in tuenda Ecclesiæ puritate & honesta disciplina, &c. Est igitur legis vox vera, & ordinis diuina regula: Iustis bene esse, iustum est. Sed huius regulæ interpretationem tradit Euangelium: Iustis bene erit, cum Ecclesia glorificabitur. Interim Deus differt præmia. Nam Ecclesia nondum est sine peccatis. Et cum omnia bona & mala huius vitæ breuia sint ac momentanea, Deus non vult iustos fugatiuis bonis ornare, nec iniustos breuibus supplicijs punire, sed vult suam iudiciam in rebus æternis ostendere. Ideo præcipua præmia & præcipuas pœnas differt in illam vitam æternam. Interim in hac vita regulariter tamen atrocia scelera punit manifestis corporum pœnis, tum vt nos admoneat de ira sua, & de æterno iudicio, tum politica quadam caussa. Philosophi attoniti admiratione huius confusionis, vt puto, cum vident hic bonis, ut Palamedi, Socrati, male esse, malis vero, vt Tiberio, bene esse: quærunt caussas, & coniungere cum virtute præmia conantur. Hinc illæ quæstiones sunt, an virtus ad beatitudinem sufficiat, an Socrates sit beatus, cum virtuti non respondeant præmia. Hæc in Philosophia sunt inextricabilia, sed in Ecclesia dextre explicantur: Paulus est beatus, cum placeat Deo, ac habeat Deum eundem & gubernatorem, & quanquam in hac vita scit se crucifixum esse propter certas caussas, tamen postea scit Ecclesiam non fugatiuis non exiguo tempore duraturis bonis, ut est huius vitæ curriculum, ornandam esse. Ita suo tempore cum virtute coniunguntur præmia, & quidem perpetua, non fugacia, ut sunt bona huius vitæ mortalis. HANC explicationem argumenti vulgaris, quo disputatur, iustis debere bene esse, recitaui, non solum vt de communi philosophorum quæstione lector admoneretur, sed ut nosipsi attentius consideremus & miserias nostras, & earum caussas ac remedia.

CVM igitur cogitabis, te, vt in vrbe cincta obsidione, quæ quotidiè acerrime oppugnatur, viuere, cum sentis ærumnas aliquas, ipsæ res admonent, ut opitulatorem quæramus. Ideo res petendæ, vt supra dixi, in precatione comprehendantur, & earum ordo intelligatur. Primum petenda est remissio peccatorum & reconciliatio, & cum his bonis lux Spiritus sancti accendens & confirmans in nobis agnitionem Dei, fidem, timorem, tolerantiam, dilectionem, denique regentes nos in vocatione, & in omnibus consilijs, in docendo, in regenda republica. Secundo loco petantur & bona corporalia communia & priuata, pax earum regionum, quæ Ecclesijs & pijs studijs hospitium præbent, honesta ciuitatum disciplina, fertilitas agrorum, temperies secundæ, bona valetudo, victus, successus in administratione politica & œconomica, defensio liberorum, famæ, possessionum. Et illa otiosorum hypocritarum amentia prorsus explodatur, qui fingunt, indignum esse bona corporis à Deo petere. Hæc deliramenta

pleta

ra sunt impietatis: imo præcipit Deus, vt petamus corporis bo-
& præcipit, vt supra dixi, propter tres grauissimas caussas, qua-
prima est, vt agnoscamus & certo statuamus bona corporis non
ere, non casu dissipari inter homines, sed Deum vere earum re-
autorem esse, & ab ipso eas suæ Ecclesiæ dari, & seruari suo mi-
bili consilio. Deus seruat vitam Abrahæ, Eliæ, Pauli, & curat eis
spitia, vagantibus inter ingentia pericula per multas regiones, vt
Christus clare dicit: Scit Pater vester vobis opus esse defensione cor-
orum, & promissiones horum bonorum supra recensui. SE-
CVNDA caussa est, cur ea peti Deus velit, vt sciamus in hac vita ser-
uaturum esse Ecclesiam. Quandiu doceret Paulus, si mox interficere-
tur? Vt igitur aliquo spacio doceat, petit vitam, uictum, hospitia.
Quomodo possumus seruire Ecclesiæ Dei, si corpora sint fracta dolo-
ribus? Petamus ergo tranquillitatem, aut mitigationem miseriarum,
vt seruire Ecclesiæ possimus, & propter hanc caussam sciamus, De-
um hæc bona velle largiri, sicut sæpe testatur, vt cum ait Christus:
Primum quærite regnum Dei, & cætera adijcientur vobis.

TERTIA caussa est, quia vult Deus in his exercitijs petendo-
rum corporalium confirmari fidem de reconciliatione. Semper enim
in his petitionibus prælucere illam fidem de reconciliatione oportet.

HAS caussas inculco, vt sint in conspectu, & nos exuscitent ad
inuocationem. Chrysostomus & alij multi insulse deprauant preca-
tionem quam tradidit Christus, cum panem quotidianum nolunt in-
telligi de corporali pane. Imo sciamus has res corpori necessarias,
vitam, victum, fruges, politias, esse ingentia & miranda opera Dei, &
non temere, non casu spargi inter homines, sed certo consilio Deum
hæc adminicula vitæ, & attribuere Ecclesiæ & seruare. NEC
Stoici illi audiendi sunt, qui vociferantur, cum Deo gratis seruien-
dum sit, non esse petenda bona corporum. Hæ nugæ ex magnis tene-
bris oriuntur. Non attendunt hi stoici, qualis sit huius vitæ imbecil-
litas. Non petuntur hæc bona ut præmia, ut compensationes, etsi sic
quoque suo ordine peti possunt, sed petuntur vt vocationum adminicu-
la. Non posset gubernare populum Moyses, si dolore animi aut cor-
poris extingueretur. Petit igitur vitam, consolationem, victum, vt
seruire possit in vocatione, & tamen liberali animo seruit. Non fre-
mit aduersus Deum, etiamsi fuerit euocatus ex hoc suo curriculo, aut
etiamsi quæ difficultates maiores, quas deprecatur, tolerandæ sunt.

CVM hoc ordine petimus, ut anteferantur bona æterna, nec de-
feratur Deus, si bona corporis differat, aut non largiatur, placet Deo
hæc petitio, & hoc honore coli se affirmat. Nec opus est longa dispu-
tatione, nota enim sunt præcepta, notæ promissiones, nota exempla
summorum patrum & Prophetarum, qui omissa illa stoica seu potius

Cynica Philosophia, sciebant omnia bona à Deo mirando ordine condita, res magnas & non contemnendas esse, ac Deum autorem agnoscendum esse, & ab eo petendam vitam, & vitæ adminiculum, ac defensionem. IACOB cum vidisset Dominum in scala stantem, audit pariter promissiones de rebus æternis, & de bonis corporis. Ideo enim vocat Iacob & eius posteritatem, vt condat Ecclesiam, quæ existere in hac vita non potest sine hospitio, sine vita & victu decentium. De bonis æternis inquit: Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. De defensione corporum ait: Ero custos tuus quocunq; perrexeris. Ita nos vniuersaliter, quoties promittit vox diuina mansuram esse Ecclesiam Christi (id autem sæpe & clare promittitur) complectamur argumentum, ut uocant, à connexis, simul videlicet promitti uictum & domicilium Ecclesiæ. Deniq; impietas & furor est, abducere animos à petitione bonorum corporis, cum Deus hoc honore affici velit, & nostram fidem his exercitijs excitari.

PETAMVS igitur, vt dictum est, ordine, æterna bona, & corporis bona, & quanquam precatio etiam breui gemitu fieri potest, tamen utile est iunioribus & grandioribus, sine superstitione tenere formam precationis erudite compositam, compellantem uerum Deum, & discernentem nostram inuocationem ab Ethnica, Turcica, & Iudaica, & nos simul commonefacientem de promissione diuina & res certas petentem. Tales sunt pleræq; precationes primorum patrum, & populi Israël. Diligenter hi quoq; discernunt ipsa compellatione uerum Deum à fictitijs, ac mentionem faciunt testimonij, quo se patefecit Deus. Interdum & promissionem proponunt, significantes luctam in inuocatione, vt Genes. 32. ait Iacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, Iehoua, qui dixisti mihi: reuertere in terram tuam, & benefaciam tibi, minor sum cunctis miserationibus tuis. Erue me de manu fratris mei Esau, ne percutiat matres cum filijs. Tu locutus es, te mihi benefacturum esse, &c. Tales multæ sunt formæ in scriptis Propheticis. Ac prodest attente partes considerare. Compellatio est: Te verum Deum patefactum patribus meis Abraham & Isaac inuoco, & confugio ad te, non fretus mea dignitate, sed dulcissimis promissionibus tuis. Agnosco enim me longe minorem esse tuis miserationibus, sed dixisti te mihi opitulaturum esse. Vide ut se sustentat cogitatione promissionis, & in hac acquiescit. Deinde rem petendam subijcit, & caussam, ne pereat Ecclesia, Defende me, ne interficiantur matres & filij. ET crebro sic petunt patres & Propheræ: Deus patrum nostrorum, Abraham, Isaac, Iacob, id est, Deus qui te certis testimonijs patefecisti patribus nostris, Abrahæ, Isaac, Iacob, & tradidisti eis promissiones. Postea etiam vtuntur hac forma tradita in Decalogo, Deus qui eduxisti

um Israël de Aegypto. Hæ formæ sæpissime repetitæ sunt in Psal-
. Deniq; & patres & posteri addunt communi appellationi Dei
ltiare nomen. Elohe commune est, quo etiam gentes vtebantur:
Iehoua proprium est, quo Deum sola Ecclesia patrum & Israëli-
um compellabat. Ita hic loquitur Iacob. Et Psal. 19. dicitur, Nos
men Dei nostri Iehoua inuocabimus. Et vbiq; obuia sunt exempla,
ibiq; vsitatam pijs consuetudinem fuisse arbitror, vt hæc duo nomi-
arcinata esse existimem à Thoma, Iohan 20. cum ad Christum in-
quit: ὁ κυριός μου καὶ ὁ θεός μου. Assuefaciamus igitur nos, ad
ecitationem aliquam, & vtamur forma pie & erudite composita, sine
superstitione, & magia. Non hymnos Orphei, aut Homeri, aut Cal-
limachi recitemus: Sed vero animi motu confugiamus ad Deum fi-
dicis patefacti Christi. Sit directa mens ad illum Deum creatorem,
qui se patefecit misso filio Christo, & dato Euangelio suo.

MVLTI ignaui, temulenti, securi, contemnunt recitationem.
Sed hortandi sunt pij, ut se ad recitationem aliquam, ut dixi, assuefa-
ciant, & causse multæ sunt grauissimæ. Nam hæc ipsa recitatio est
confessio quædam, qua Ecclesia priuatim & publice sese ab idolis se-
iungit, ac se quisq; erudit, & commonefacit de vero Deo, & de vero
cultu. Deinde cogitatio patefactionis & promissionum accendit af-
fectus, fit ardentior fides, cum cogitat quanta bonitas sit, quod se De-
us patefecit, quod ostenderit quomodo uelit inuocari, quod propo-
suerit mediatorem, quod exempla plurima semper proposuerit, quod
non exaudiat inuocantes. Hos animi motus, hanc fidem excitari in-
precandum oportet, ad quod erudita recitatio conducit. Fides
enim ex auditu est, auditus per verbum Dei. Necesse est igitur cogita-
tione verbi diuini accendi fidem. QVIDAM ex Eremitis di-
cit, nullum esse difficilius opus, quam dicere precationes Deo. At
nihil existimatur esse leuius ac vulgarius opus. Sed cum Christus
dixit: Veri adoratores adorabunt Patrem spiritu & veritate, diffi-
cilia facile intelligi potest: Fiat inuocatio spiritu, id est, non hypo-
crisi, non βαττολογίᾳ, sed pio motu cordis, & fiat in veritate, id est,
vera Dei agnitione, directa sit ad uerum Deum, & ad mediatorem.
Conuenit igitur necesse est cogitationem veram de Deo, & motus
cordis. Ideo se patefecit Deus voce, misso filio, ut conspiceretur in
carne, ut hunc filium in precatione intueamur, & de Patre admo-
neamur. Non contemnas hanc visibilem filij Dei conuersationem in-
ter nos, nec putes frustra susceptam esse. Nostræ imbecillitati Deus
consuluit, sic agnosci uoluit, intueri nos in hunc filium patefactum
iubet, & ut visibilis fuit conuersatio, ita vult recitationes & com-
pellationes fieri huius Dei, qui hunc filium misit, quem conspexe-

runt oculi tot hominum, qui pependit in cruce, qui reuixit ex morte.

SED quia difficilis est attentio in recitatione, ideo ignauis fugiunt recitationes: at Ecclesia semper eas proposuit, & publice & priuatim eas exerceri iubet. Ideo Psalmi traditi sunt summo consilio compositi. Et Christus ipse formam precandi proponit, ac nominatim inquit Lucæ 11. Cum oratis, dicite. Verba & recitationem certam præscribit, vt antea præscripserat Iohannes. Teneamus ergo & recitemus formam diuino consilio traditam.

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.

ID est, qui ades vbiq;, vbiq; respicis & exaudis, omnipotens conditor rerum. Sed hac parte recitata, animum tuum detineat Patris appellatio. Quem Deum vocas Patrem? Et cur ita nominas? Per quem aditus tibi ad eum factus est? Hic veniant in mentem Christi dicta Iohan. 14. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Et: Qui me videt, videt Patrem. Et Iohan. 16. Amen amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hunc igitur Deum vocas Patrem, qui se patefecit misso hoc ipso filio Christo, & resuscitato, ac dato Euangelio. Et vocas ideo Patrem nostrum, quia placatus est per filium, & hoc sacerdote perferente nostras preces recipit. Vt igitur me commonefaciam, addo hæc verba: Omnipotens, æterne, & vere Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de filio tuo Domino nostro Iesu Christo: Hunc audite, conditor omnium rerum, & conseruator & opitulator, cum filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, regnate vnum, & patefacto in Ierusalem, & Spiritu sancto tuo effuso in Apostolos, sapiens, bone, misericors, iudex & fortis, Pater noster qui es in coelis. Ita distinguitur inuocatio ab Ethnica, Turcica, Iudaica, & admonetur mens de promissionibus.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM

ID est, effice vt vere agnoscaris, vt vera doceantur, per quæ gloria tua vere patefiat, vt te recte inuocent & colant homines. Nomen enim significat noticiam, seu agnitionem & celebrationem nominis Dei, & inuocationem. Res igitur petenda, quæ hic initio recitatur, est summum & primum bonum, de quo primum præceptum & secundum præcipue concionantur, videlicet, ut Deus recte innotescat, pura doctrina vera de Deo, vox Euangelij vere & late spargatur, & recte accipiatur, & multi homines vera inuocatione ac obœdientia Deum celebrent.

Aure

ADVENIAT REGNVM TVVM.

DE effectu primæ petitionis præcipue loquitur. Sparsa Euangelij voce, regas etiam nos Spiritu sancto tuo, effice vt verbo tuo credamus, incoa in nobis regnum tuum, vt simus hæredes regni tui, & destruas regnum Diaboli, horribiliter grassantis in genere humano, & passim homines impellentis ad Epicureum Dei contemtum, aut colenda idola, scelerata homicidia, libidines, mendacia, & alios furores. Aduersus hæc mala defende nos æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, & rege nos Spiritu sancto tuo, sicut dixisti: Effundam de Spiritu meo.

FIAT VOLVNTAS TVA.

IDest, da vt omnes tibi obœdiant in terra. Da ut pastores Ecclesiæ, reges, magistratus, doctores, discipuli, ciues, suo loco singuli officium suum recte & feliciter faciant, ac omnes tibi obœdiant, sicut Angeli in cœlo tibi obœdiunt, & placent tibi. Tuum opus est efficere, vt nos miseri, stulti, infirmi, res geramus bonas & salutares, simus organa non iræ, sed misericordiæ, simus vtiles Ecclesiæ, non simus pestes ἀλάσορες. Politia Ezechiæ felix est te iuuante. Politia Sedechiæ infelix est, quia te adiutorem repellit. Nos non repellimus te, sed vero pectore, veris lacrymis oramus, vt nostras Ecclesias, doctores, scholas, principes, gubernatores, populum regas, vt aliqua fiant tibi grata, sicut inquit Paulus: Deus qui efficit vt velitis, efficiet etiam ut perficiatis, ut aliqua ipsi grata fiant. Nam Diaboli & hominis impij magno furore studet ingrata Deo facere, confirmant Epicureos furores, idola, libidines, accendunt iniusta bella, efficiunt tristissimas vastitates. Sed ne totum genus humanum frustra conditum sit, ne omnes ingrata Deo faciant, Deus Ecclesiam vocauit, & Spiritu sancto suo trahit, vt bona & grata Deo faciat, sonet veram de Deo doctrinam, audiat, recte inuocet Deum, agat ei gratias, obœdiat ei, multos feliciter abstrahat à Diabolo, pijs & salutaribus consilijs regat alios, tueatur pacem & honestam disciplinam. HACTENVS igitur petitiones complexæ sunt res summas, ac bona magis ad Spiritum, quam ad corpus pertinentia, communia & priuata, & ordo sapienter institutus est. Primum vera agnitio Dei petitur. Deinde agnitionis effectus, vt gubernemur à Spiritu sancto. Tertio, vt in sua quisq; vocatione seu functione suum officium rite & feliciter faciat. Nunc sequitur petitio rerum corporalium.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Id est, uictum, pacem, defensionem, bonam ualetudinem, ut labores uocationum perferre possimus, successum in rebus gerendis iuxta uocationem, liberorum educationem, mediocrem tranquillitatem, hospitia, politias honestas, disciplinæ, iuris, iudiciorum ciuilium, & non dissipatas seditionibus, laxatione disciplinæ, aut bellis.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.

TOTIES iam dictum est, in omni precatione primum petendum esse remissionem peccatorum, & fidem de conciliatione semper oportere præluere cæteris petitionibus. Semper initio mediatorē Christum intueamur, & petamus ac credamus nos propter eū recipi & exaudiri, sciamus hunc sacerdotē pro nobis interpellare, & hac fiducia ad Deum accedamus, sicut sæpe dictum est: Iustificati fide pacem habemus, & accessum ad Deum. Item: Habentes pontificem Iesum accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ. Cum igitur semper in inuocatione indignitas nostra nobis obstrepat, ac deterreat nos a Deo, ut trepidæ mentes fugiant Deum, hic simul iubet Christus, ut petamus reconciliationem: & non iuberet petere, nisi uere daturus esset. Hoc igitur attenta mens de remissione peccatorum, & de Mediatore Christo diligenter cogitet. Est autem insignis confessio Ecclesiæ, in his ipsis uerbis agnoscentis se circumferre peccata & multiplicem infirmitatem. Sed consolatio hic proponitur. Cum enim ipse Christus iubeat nos petere remissionem, haud dubie eam donabit. Et in hac recitatione mens simul recordetur expressas promissiones, ut 1. Ioh. 1. Si dixerimus nos nō habere peccata, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Si confitebimur peccata nostra, fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata nostra.

QVOD autē hic additur: SICVT NOS REMITTIMVS: admonemur de pœnitentia, ne perseueremus in delictis cōtra conscientiam. Quia cum mens retinet contemtum Dei, non exauditur, iuxta illud: Peccatores Deus non exaudit, uidelicet perseuerantes in delictis contra conscientiam. Et 1. Ioan. 3. dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus erga Deum, impetraturos nos esse ea quæ petimus, id est, si non perseueramus in delictis contra conscientiam. Eodem pertinet dictum Matt. 5. Si munus offeres ad altare, & recordatus fueris, fratrem aliquid contra te habere, &c. Et passim Prophetæ inculcant hanc sententiam, non placere Deo cerimonias & precationes eorum, qui perseuerant in delictis contra conscientiam, ut Isaiæ 1. & 58.

Cost-

COGITEMVS autem quam uere miserum sit, non posse cõfugere ad Deum, non habere Deum protectorẽ, non gubernatorem, non opitulatorem, posse opprimi a Diabolo, aut humanis erroribus dementatum ruere. In his tantis miseriis & periculis sunt omnes homines, qui cum in delictis contra conscientiam perseuerent, non possunt inuocare Deum. Excitemus igitur nos ad pœnitentiam, & emendemus mores. Cæterum & hoc sciamus, agenti pœnitentiam remitti culpam gratis propter Christum, ut supra sæpe dictum est.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Id est, ne sinas nos pertrahi a Diabolo ad impietatem, & ad alia scelera, defende nos contra Diaboli insidias, rege nos tua luce, tuis consilijs, ne sinas nos ruere deceptos nostris erroribus, aut impulsos imbecillitate carnis. Magna & admiranda sapientia & uirtus fuit Dauidis, hunc tamen uidemus aliquoties impulsum alias a Diabolo, alias humano errore, ut cum iubet numerari populum. Cum igitur magna sit infirmitas omnium, tu nos æterne Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi, rege, & ostende nobis salutaria consilia in priuatis & publicis negorijs, & confirma corda nostra Spiritu sancto tuo, ut tibi obtemperent, ut simus non organa iræ, sed organa misericordiæ, & utilia Ecclesiæ.

LIBERA NOS A MALO.

PETITIO generalis est, quæ petit liberationem ab omnib. miseriis & ærumnis huius uitæ, a peccatis, a tyrannide Diaboli, a scandalis, a calamitatibus publicis & priuatis, ut uidelicet cum uniuersa Ecclesia erepta ex præsentibus miseriis, donemur luce, iusticia, & uita æterna, & fruamur dulcissima consuetudine Dei æterni, & Domini nostri Iesu Christi, Amen. VIDES igitur res petendas optimo ordine complexum esse Christum in hac forma, quam nos recitare iussit. Expresse enim inquit: Sic dicẽtes precamini, ac nominat res æternas, spirituales, corporales, præsentes & futuras. Vult te de tota uita cogitare, imo de tota æternitate, de præsentibus & futuris periculis, quorum cogitatio certe excitare animos ad inuocationẽ debet. QVOD uero initio monui, cogitandum esse quem Deum inuoces, ubi se hic Deus patefecerit, an & cur exaudiat, id attente considerandum est, ne agantur animi inuocatione, sicut Ethnicorum animi uagantur. Ideo filius Dei æternus assumsit humanum naturam, ac nobiscum familiariter uersatus est, ut inuocantes cogitent hunc uere esse Deum, qui se patefecerit misso hoc filio euidentibus testimoniis, & æternum Patrem de hoc filio æstificantem alloquantur. Formam igitur supra recensui.

OMNIPOTENS, æterne & viue Deus, æterne Pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de filio tuo Domino nostro Iesu Christo: Hunc audite, Conditor omnium rerum & conseruator ac opitulator, cum filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, regnante tecum, & patefacto in Ierusalem, & cum Spiritu sancto tuo effuso in Apostolos, sapiẽs, bone, misericors, iudex, & fortis, qui dixisti: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat, Dixisti item: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te: Miserere mei propter Iesum Christum filium tuum, quem voluisti pro nobis esse victimam, καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην, & sanctifica ac rege me Spiritu sancto tuo, rege & defende Ecclesiam tuam, & politias, quæ sunt Ecclesiæ hospitia. PIA est & hæc forma alloquens Christum filium Dei: Te inuoco Iesu Christe filii Dei viui, crucifixe pro nobis & resuscitate, λόγε καὶ εἰκὼν ἀιδίου πατρὸς, qui dixisti: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos: Miserere mei, & intercede pro me apud æternum Patrem tuum, sanctifica & rege me Spiritu sancto tuo, defende me aduersus Diabolos, spiritus mendaces, & homicidas, hostes tuos.

HAEC compellatio Christi, confessio est omnipotentiæ. Nam sic inuocans, sentit Christum videre motus cordium omnium hominum, & esse opitulatorem omnipotentem, dantem Spiritum sanctum, & iuuantem nos in periculis corporis & animæ. Complectitur autem & hæc forma tres personas, filium alloquitur, & nominat intercessorem apud æternum patrem, & fatetur ab ipso dari Spiritum sanctum.

ITA expresse compellatio Christi aliquoties in scriptis Propheticis & Apostolicis proposita est. Actor. 7. Domine Iesu, suscipe spiritum meum. 1. Thess. 3. Ipse Deus & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus gubernet iter nostrum ad vos. Nec dubium est in Genesi cap. 48. Iacob concionari de Christo, cum inquit: Benedicat pueris istis Deus, & Angelus qui eripuit me ex cunctis malis. Et Psal. 71. Et adorabunt ipsum semper. ESTQVE hæc forma inuocationis, testimonium illustre, docens, Christum esse natura Deum & omnipotentem. Nec ad has compellationes adiungatur compellatio hominum mortuorũ, quæ obscurat & corrumpit ueram inuocationem, sed regula teneatur: Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli seruies. Non est leue scelus stabilire inuocationem hominum mortuorum, cum nulla testimonia de ea diuinitus tradita sint, & cum manifeste obscuret mediatorem Christum. Deinde cum inuocatio inuisibilium, tribuat potentiam inuocatis, iudicandi motus cordium, quod proprium est solius omnipotentis naturæ, vt 1. Paralip. 28. dicitur: Omnia corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium co-

gitatio-

riones intelligit. Et Ierem. 17. Ego Dominus scrutans corda, &c. bonos Dei nō est transferendus ad Prophetas aut Apostolos, aut nam. Et Iesaiæ 63. clare dicitur: Abraham ignorat nos. Sed ista inuocatione Mariæ, Prophetarum & Apostolorum, alia de ge, vtiliter, & splendide dici possunt, gratiæ Deo agantur, quod hos se patefecit, quod per eos doctrinam suam tradidit, doctrinæ nus etiam consideretur, quod singuli docuerint, agantur gratiæ, od Deus addidit euidentia testimonia per horum facta, vt per Mo- Eliæ, Elisæi miracula, quod Ecclesiam subinde per aliquos instau- it, quod proposuit exemplа misericordiæ receptis lapsis, vt Da- Magdalena, &c. quod proposuit exemplа, quæ ostendunt ex- dini nostras preces in periculis, & vere impetrare liberationes, vt Agar filio potum impetrat: Iacob, Dauid, Ezechias impetrant de- bonem. His exemplis nos ad inuocationem excitemus, & imite- mur illorum pœnitentiam & fidem. Postremo ipsos etiam laude- mus, quod Deo vocanti obtemperauerunt, & Dei dona sua diligen- tia retinere studuerunt. Longa est oratio & plena pietatis de illis Ecclesiæ luminibus, de Prophetis, Apostolis, & alijs multis pijs ho- minibus, si historiæ eorum prudenter enarrentur, & ad nos docendos et ad imitationem pro nostro modo, proponantur. HAEC numeradieci, vt sciant pij lectores improbandas & fugiendas esse inanium mortuorum inuocationes. Ethnicus mos est, qui & Deos nostros, & homines mortuos, qui virtute aut rerum gestarum gloria exceluerunt, quos Heroas nominabant, vt Herculem, Quirinum, & similes, inuocare soliti sunt. Nec dubium est hos furores à Diabo- lo natos esse, qui veri Dei agnitionem delere conatur. Fugiamus er- gò exempla Ethnicorum furorum similia, & recte discamus, quid de hac summa virtute, scilicet, de inuocatione Dei, certis testimonijs verbi Dei tradtum sit, vt recte & pie verum Deum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, & Spiritum san- ctum effusum in Apostolos, inuocemus, & vera gratitudine celebre- mus. POSTQVAM de petitione beneficiorum & auxilij dictum est, commonefaciamus nos ipsi etiam de gratitudine, vt hæc contingit Paulus 1. Thessal. vltimo: πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. Sed hic necesse est omnes homines fateri culpam. Omnes sumus ingrati Deo, & quo res sunt tranquilliores, eo negligentius de Deo cogitamus. Imo mul- ti in rebus secundis prorsus obliuiscuntur Deum, & laxant frænos cu- piditatibus, vt exempla summorum virorum ostendunt, & experientia in sententias peperit:

Luxuriant animi rebus plerunq; secundis,
Nec facile est æqua commoda mente pati.

CVM Sodoma manifesto Dei beneficio ab Abrahæ defensa fuissent, deleto exercitu Chaldæorũ, vt in Genesi narratur, post hanc eximiam liberationem securæ ciuitates, ita se luxui dediderunt post paucos annos, ut propter turpitudinem scelerum singulari exemplo à Deo deletæ sint. MAGNA & turpis ingratitudo est omnium hominum. Accipimus à Deo vitam, ingenia, educationem, vrbes, literas, Euangelium, Ecclesiam, politias, defendimur & iuuamur pe, cum ne quidem petimus auxilium, interim securi ludimus aut quærimus voluptates, & casu offerri nobis bona disputamus, aut agnoscimus Deum autorem esse, non studemus eius beneuolentiam retinere, sed iram accendimus nostra petulantia. Hæc mala deploramus & nos emendemus, & cum beneficia Dei agnouimus, fateamur nos à Deo accepisse, nec petulanter excutiamus Deum custodem & opitulatorem, sed ei placere studeamus, & gratitudinem nostris officijs vitæ, & voce celebremus. Postulat enim hanc confessionem, ut ipse celebretur, ac primum nosipsos admoneamus, non eis nobis offerri bona, sed vere nos Deo curæ esse, exaudiri nostras preces, & nos iuuari à Deo. Deinde vult hanc nostram confessionem testimonium apud cæteros homines esse de prouidentia, vult confirmari alios, ut uere credant Deo curæ esse res humanas, exaudiri Ecclesiæ preces. Ideo toties in Psalmis pro acceptis beneficijs Dauid affert hoc mutuum officium, videlicet beneficij celebrationem, vt Psal. 117. Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini, celebrabo beneficia tua, & ero testis veræ doctrinæ. Vere postulat & magnam gratitudinem Deus, ideo etsi gratitudo etiam studium obedientiæ complectitur, tamen ad certam verborum commemorationem nos quotidie assuefaciamus. Multi cum è lecto surgunt, cum eunt dormitum, cum assident ad mensam, cum discedunt à mensa, prorsus nec cogitant quidem de Deo, vnde sint quotidiana beneficia. Hæc turpissima negligentia & vituperanda & corrigenda est. Quotidie priusquam petis bona, de prioribus beneficijs cogites, & agas gratias Deo. Deinde adde petitionem, & extet publice vel in literis, vel exemplis testimonium tuæ gratitudinis. Forma tali vti potes:

AGO TIBI gratias omnipotens, æterne & viue Deus, atque Pater Domini nostri Iesu Christi, conditor omnium rerum & conseruator ac opitulator cum filio tuo coæterno Domino nostro Iesu Christo, patefacto in Ierusalem, & Spiritu sancto tuo effuso in Apostolos: quod te patefecisti nobis immensa bonitate certis & illustribus testimonijs, & quod condidisti & elegisti tibi Ecclesiam propter tuam, & voluisti filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum

pro

nobis fieri victimam, dedisti nobis Euangelium tuum, & Spiritum sanctum, remittis nobis peccata, & liberas nos à potestate Diaboli, & à morte æterna, & das nobis uitam æternam, & hactenus in hac vita me multis magnis beneficijs donasti, dedisti uitam, victum, doctrinam, pacem, ijs locis, in quibus uixi, & mitigasti pœnas, quas meritus sum.

AGO TIBI gratias etiam Domine Iesu Christe Fili Dei viui, crucifixe pro nobis & resuscitate, Emanuel, quod copulasti tibi humanam naturam, passus es pro nobis, & resurrexisti, ac redemisti nos, eternas ac defendis Ecclesiam contra Diabolos hostes tuos, & das & instauras sæpe lucem Euangelij, remittis nobis peccata, & das nobis vitam æternam, & es mediator & interpellator pro nobis assiduus, & vis nobis opitulari, sicut dixisti: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam uos. AGO etiam tibi gratias spiritus sancte, viuificator, effuse in Apostolos, quod accēdis lucem tuam in nostris mentibus, regis, doces, mones & iuuas me consilio, gubernas labores vocationis meæ, & sanctificas me ad vitam æternam.

DICTA gratiarũactione, sequatur petitio ut supra recitaui. Nominatim etiam gratiæ agantur, quolibet tempore pro recenti beneficio sunt accepto. Hæc recitatio confessio sit accepti beneficij, quam vere postulat Deus, & congruat vox cum mente. Vere sentiamus non casu periculum depulsum esse, sed nos à Deo adiutos ac seruatos esse, preces nostras exauditas esse, celebret mens Deum, quod non sit inanis nomen, non negligat homines, sed vere exaudiat inuocantes in Ecclesia, vere sit discrimen Ecclesiæ & gentium, quæ maledicunt Christo, quod vere respiciat & iuuet Ecclesiam suam, & seruet promissa. Hæc & nosipsis inculcemus, & commemoremus apud alios, narremus vtilissimus adiuti ac liberati, ut alij ad agnitionem Dei inuitentur. Sed cum Deo munus est per sese gratitudo, sed postulatur etiam exemplo auctoritas. Ideo Paulus dulcissime hortatur, ut multi pro se petant, quo plures postea pro accepto beneficio gratias agant. 2. Cor. 1. significans gratiarũactionem præcipuum esse sacrificium, & Deo gratissimum, & eo à pluribus faciendam, quia Deus à multis agnosci & celebrari se magis postulat, & cum multi celebrant acceptum beneficium, exemplum fit illustrius, & plures alij inuitantur ad inuocationem, timorem, fidem. Horribilis est in natura hominum ingratitudo, vt perpetuæ omnium temporum querelæ testantur, & debiti officij prætermissio diuinis & humanis sententijs damnata est, & tamen vsitatius est præstare hominibus gratitudinem, quam Deo. Et aduersus Deum ingratitudo crudelior est, quam aduersus homines. Saul etiam ingratus est Dauidi, tamen negare non potest, Dauidem benemeritum esse. Ingrati autem Deo, negant Deum beneficij autorem esse,

fingunt

fingunt casu pericula depulsa esse. Aduersus has tenebras, & horrorem, muniamus animos testimonijs diuinis, & discamus rerum nostrarum respici, iuuari, exaudiri à Deo. Et cum adiuti sumus, agnoscamus, fateamur, prædicemus nobis & alijs Deum esse autorem beneficij. Vt supra recitaui aliquot sententias. Psal. 43. Non in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et Christus clare inquit. Sine me nihil potestis facere. Et Psal. 33. Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Et Psalm. 26. Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem assumsit me. Psal. 59. Da nobis auxilium tribulatione, & vana salus hominis. In Deo faciemus virtutem, & ipse rediget in nihilum tribulantes nos. Psal. 126. Nisi Dominus ædificauerit domum, &c. Psal. 115. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Ierem. 17. Maledictus homo, qui ponit carnem brachium suum, &c. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. INGENS labor est pijs mentibus, etiam pro acceptum beneficium retinere hanc sententiam, vere nos à Deo auditos & seruatos esse. Sed testimonijs, quæ & supra & iam recitaui, confirmemus nos, & statuamus nobis non casu, sed Deo opitulante, pericula depulsa esse, & beneficia Dei nobis & alijs prædicemus.

HAEC de præcipuo sacrificio, videlicet de gratiarum actione breuiter dixi, ad commonefaciendum pium lectorem, quem quæso oro, vt de eadem re diligenter cõsideret, & colligat sententias in propheticis & Apostolicis scriptis, vt excusetur mentem ad fidem, veram inuocationem, & veram gratitudinem. Difficile est enim retinere veram sententiam de præsentia Dei in tanta nostra infirmitate, etiam cum manifesta testimonia videmus. Sicut Israëlitæ in deserto, etsi plurima testimonia præsentiæ Dei viderunt, tamen toties dubitabili, à quo ex AEgypto educti essent. Et Christi facta viderant Apostoli, viderant toties resuscitari mortuos, & tamen magna erat fidei imbecillitas. Ideo cum Dei beneficijs pericula nobis depellumur, vt ipse fit teneamus in conspectu sententias, quæ nos confirment, vt agnoscamus nos à Deo adiutos esse. Nec sinamus hanc sententiam tenebris nostris obrui. Hoc certamen cum difficile sit mentibus, ut experientia ostendit, & monent exempla scripta de Israëlitis in deserto, diligentiores nos esse decet in cogitatione testimoniorum, quæ in scriptis Propheticis & Apostolicis tradita sunt, vt fides & agnitio præsentiæ Dei in nobis confirmetur & crescat. Sit in conspectu confessio Iacob Genes. 48. qui prædicat se à Deo patrum suorum, Abraham & Isaac inde vsq; ab infantia nutritum & defensum esse, & ab mentionem Angeli, id est, filij Dei, per quam ait se ereptum ex omnibus malis. Ita & Dauidis morituri gratiarum actio nobis exemplo sit. 2. Reg. 22. Liberauit me ab his qui oderant me.

AGNO-

AGNOSCAMVS humanis consilijs & præsidijs non posse peri-
omnia discuti, sicut clare inquit Ieremias cap. 10. Scio Domine
non est hominis uia eius. Quam multa Moysi, Samueli, Daui-
Ezechiæ, deniq; omnibus gubernatoribus accidunt inextricabi-
humano consilio? Ergo ut illi, regi nos & iuuari à Deo petamus,
exitus sunt placidi, fateamur quod res est, à Deo nos adiutos
defensos esse. Vidit & hæc ætas exempla, quæ prædicare decet, vt
beneficia celebrentur, dedit Deus pacem tot iam annos Ecclesijs
nostris, Nec pacem tantum dedit, nec tantum impedijt hostium co-
tus, sed etiam scandala multa passim exorta oppressit, & magna ex
studia & iudicia eorum, qui præsunt Ecclesijs, ita rexit, vt do-
trina in Ecclesijs nostris passim sincere tradatur. Pro his ingenti-
beneficijs Deo æterno patri Domini nostri IESV CHRISTI
gratias ago, & eum propter filium Iesum Christum Dominum no-
strum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, oro toto pectore, vt nos
Spiritu sancto regat deinceps, & perpetuò, AMEN.

DE MAGISTRATIBVS CIVILIBVS, ET DIGNITATE RERVM POLITICARVM.

HACTENVS Ecclesiam descripsi, ac recitaui quod doctrinæ ge-
nus præcipuum & ignotum humanæ rationi circumferat, & quo-
modo Deum inuocet. Nunc quia necesse est eam inter homines uiue-
re in œconomijs, politijs, imperijs, ubi uult Deus audiri confessio-
nem ueræ doctrinæ, imo ubi colligit sibi Ecclesiam, collocanda est in
œconomijs, & societate ciuili, & docenda, quid de coniugio, & de
imperijs sentiendum sit. AC necesse est de his rebus recte, dex-
tre, explicate ex testimonijs Prophetarum & Apostolorum, erudiri
homines, quia sæpe & olim & recens fuerunt hypocritæ superstitiosi
& fanatici, qui coniugia à Deo ordinata, & magistratuum functiones,
iudicia, leges forenses, legitimas pœnas, imperia, bella legitima, mi-
litiam damnauerunt. Tales furores olim sparserunt Marcion, & Ma-
nichæi, quorum deliria diu peruagata sunt Asiam & Africam. Cir-
cumulerunt & similes errores ante trecentos annos Flagelliferi, vt
vocabantur, & hoc nostro tempore Anabaptistæ passim uagantes,
adhuc circumferunt hos errores. NEC desinit vnquam Diabolus
distortas mentes accēdere, vt opiniones falsas de rebus politicis am-
plectantur, quia simul duo mala ingentia excitat, mouet seditiones
& ciuitatibus, vnde existunt multæ iniustæ cædes & dissipationes, &
obscurat Euangelium. Dum enim fingunt iusticiam esse quandam no-
tam barbaricam politiam, in qua sine distinctione dominiorum, &
sine

sine imperijs viuant homines, amittitur uera lux de iusticia interiore & perpetua in corde, de qua Christus inquit: Hæc est vita æterna, vt agnoscant te solum esse uerum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Et Paulus: Qui spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Iusticia de qua concionatur Euangelium, est lux in corde, quæ fide & agnitione Christi mentes accendit ad ueram Dei inuocationem, & alios pios motus legi Dei congruentes, & incoat vitam æternam: Foris vero, vt vicibus temporum anni à Deo ordinatis, sic politijs & imperijs subijcit suo quenque loco, ut Ioseph in corde circumferebat ueram agnitionem & inuocationem Dei, & promissi mediatoris, & initia uitæ æternæ. Foris uero in curia, in iudicijs, in contractibus, in possessione facultatum, utebatur legibus AEgyptijs. Daniel similem lucem in corde circumferebat, & initia vitæ æternæ, ut Ioseph. Foris uero in curia, in iudicijs, in contractibus, in possessione bonorum, in regenda prouincia, utebatur legibus regni Babylonici.

ILLVD tamen spectandum est in legibus & politijs, ne pugnent cum lege naturæ, sed ut Paulus inquit, sint honori bono operi, & sint terrori malo operi. Deinde, etiamsi formæ legum, iudiciorum, pœnarum, aliquas habent dissimilitudines, ut aliæ sunt leges Teutonicorum, ut uocant, Germanicæ, aliæ Gallicæ: tamen sui quisque loci legibus obtemperet. Ac dissimilitudo illa nihilo plus pertinet ad iusticiam Euangelij, quam dissimilia spacia dierum ac noctium. Paulo in Macedonia longior est dies solstitialis, quam Christo in Iudea. Hæc dissimilitudo nihil pertinet ad iusticiam in corde vtriusque. Sed Diabolus, vt oculis atq; animis hominum tenebras offundat, ne veram Euangelij lucem, de fide & agnitione Christi aspiciant, monstrosas illas opiniones de barbarica politia spargit, fingit magnam virtutem esse, non habere proprium, fugere iudicia, ciuiles functiones, quæ tamen & necessariæ sunt generi humano, & à Deo ordinatæ, vt in eis luceat nostra fides, inuocatio & confessio, & ut sint exercitia obœdientiæ, quam lex Dei postulat, & mutuæ dilectionis, ut mox dicam. QVARE in templis & scholis diligenter docendi sunt homines de dignitate rerum politicarum, & præmuniendi aduersus illos Marcionis, Manichæorum & Anabaptistarum furores. Scio rudes moueri deformitatibus & confusionibus multis superiorum, aularum iudiciorum. Principes enim multa in gubernatione negligunt, multorum delicta & iniurias non uident, multæ sunt in iudicijs impostura & calumniæ, multa errata, magnæ in aulis ambitiones, rapacitates, & aliæ pestes, multæ fraudes in contractibus. Nam in hac infirmitate humanæ naturæ, & in tantis furoribus Diaboli accendentis prauas cupiditates in multis Principibus, gubernatoribus, iudicibus, ministris & priuatis, non mirum est multas arides

n confusiones ἢ ἀκαταστασίας accidere. Hæ mouent animos præmunitos, ut res totas, id est, ipsum ordinem politicum damnent, & existiment, imperia tantum esse oppressiones imbecillium, orta uel à Diabolo, uel ab humana audacia & cupiditate. SAEPE cum Philosophi quærunt, unde sint imperia, cum res ostendat nullum regnum sine magnis cladibus generis humani constitui, nullum sine habere horrendas confusiones, nullum etiam perpetuum esse: quantum sui & peregrini sanguinis fudit Roma, donec imperio orbis terrarum potita est? Mox bellis ciuilibus, Syllæ, Marij, Cinnæ, Cæsaris, Pompeij, Bruti, Antonij, Augusti, quæ furiæ per uniuersum orbem terrarum grassatæ sunt? quales legum & disciplinæ perturbationes excitarunt? Postea barbaræ nationes, Gothica, Vandalica, Hunnica, Arabica, Turcica, infusæ in Italiam, AEgyptum, Africam, Asiam, prorsus dissipauerunt imperium Romanum. Denique res obtrudit ueram esse querelam, quæ extat apud Ouidium:

sic omnia uerti
Cernimus, atq; alias assumere pondera gentes,
Concidere has. ITEM:
summisq; negatum,
Stare diu.

ET Scipionem aiunt capta Carthagine spectantem incendium urbis illacrymasse, ac dixisse, deplorandam esse fortunæ inconstantiam in rebus humanis. Se non modo dolere uicem Carthaginis, quæ cum florens uirtute, opibus & imperio, nunc spoliata & capta incendio pereat, sed etiam de Romæ fato cogitare, quæ aliquanto post simili calamitate peritura sit, quia nulla imperia perpetua sint. Miramur igitur Philosophi, si à Deo constituuntur imperia, cur tantum uersentur scelerum & miseriarum? SED Ecclesiæ doctrina gratiosius hæc dijudicat, ac discrimen proponit ordinis politici, personarum, & miseriarum humanarum. DE ordine politico uniuersaliter docet doctrina cœlestis, hunc ordinem à Deo institutum esse, & opus Dei esse, quantum boni in gubernatione reliquum manet, uideatur, quod homines certis legibus coniuncti in societate ciuili uiuant, quod multitudo regitur magistratibus, iudicijs, pœnis, quod magistratus custos est disciplinæ & pacis, quod dominia rerum distincta sunt, & sua cuiq; tuta sunt, quod res legitimis contractibus transferuntur, ad iuuandam communem uitam, quod latrocinia armis reprimuntur, aut puniuntur. AC paulo post recitabo testimonia Prophetica & Apostolica, quæ utrunque docent, & instituisse politicum ordinem uoce DEI, & quantum boni in gubernatione reliquum est, esse uere opus DEI, non tantum permissione, sed quia à Deo uere conseruatur & iuuatur, sicut ordo motuum cœlestium,

lentium, & terræ fœcunditas. Prius enim hoc discrimen ordinis, personarum, & miseriarum humanarum explicabo, ut quærentibus unde tantæ sint confusiones & calamitates, respondeam. Est igitur, vt dixi, politicus ordo res bona, pulcra, grata humano generi, singulare Dei opus, quod videlicet homines coniuncti legibus in societate ciuili viuunt, quod multitudo regitur à magistratibus, qui sine cuiusdes disciplinæ, exercent iudicia, curãt de Deo recte doceri cum, prohibent Epicureos furores & idola, periuria, libidines, iniurias corporum. Deniq; qui curant vt ciuitas sit modestissima schola, in qua luceat Dei noticia, & exerceantur virtutis officia, communis defensio, & aliorum beneficiorum communicatio. Sed dices me effingere Platonicam pingere. Quæ enim fuit aut est talis ciuitas, in qua nihil sit vitiorum? Verum hæc eo recito, vt discernamus ordinem politicum à vitijs. Et quanquam nulla est ciuitas sine vitijs, tamen alia gubernatio honestior est, alia perturbatior, alia plus boni retinet, iuxta illam ideam, alia minus. Tempore Dauidis & Salomonis magis floruit Ierosolyma, & ordo politicus integrior erat, quam Herodis tempore, & tamen quantum boni reliquum fuit Herodis tempore, Dei opus erat. Deo iuuante seruabatur hospitium Zachariæ, Simonis, Elisabeth, & alijs pijs. Inter tot latrocinia, bella, furores Diaboli & Herodis, tamen Deus texit Mariam, Elisabeth, & alios sanctos innumerabiles. Nvnc igitur de personis dicam. Etsi res, videlicet ordo politicus est à Deo, vt Coniugium, tamen sæpe personæ non sunt excitatæ à Deo, & magis turbant ordinem diuinum, quam tuentur aut ornant, vt Caligula, Nero, & aliæ pestes plurimæ grassantes in imperio, quod diuinitus ordinatum erat, velut in horto apro. Veneratur Paulus imperij Romani leges ac ordinem, sed Neronem odit & execratur tanquam Diaboli organum, lacerans bonum ordinem. Necesse est enim discerni in imperijs salutares principes à noxijs. Dauid, Salomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias, Nabuchodonosor, Cyrus, Constantinus, Theodosius, Carolus, fuerunt salutares principes, diuinitus excitati & adiuti, vt & restituerent imperia, & Ecclesiam vtcunq; iuuarent. Sunt & hi diuinitus excitati & adiuti, vt imperia & disciplinam vtcunq; restituerent, etiamsi Ecclesiam Dei non orarant, Themistocles, Aristides, Alexander Macedo, Fabius, Marcellus, Scipio, Paulus AEmilius, Augustus. Gesserunt enim res salutares generi humano, & politias constituerunt, quæ aliquandiu floruerunt. Profuit igitur eorum labor ad hoc, vt manserit posteritas, ex qua lecta est Ecclesia. Excitari autem & iuuari salutares gubernatores omnes a Deo, sæpe testantur dicta Prophetica. Psal. 127. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Et Psal. 145. Qui dat salutem regibus. Et Salomon inquit: Vt oculus videat, & auris audiat, Deus fecit

ic vtrunq; id est, ut gubernator sit intentus, & habeat felicia consi-
& populus ei alacriter obtemperet, Dei opera sunt. Vt quod Sci-
atis consilia sunt felicia, & quod exercitus hunc ducem amat, &
criter sequitur, Dei beneficia sunt. Alij imitatores, nec res similes
unt, nec diliguntur ab exercitibus. Sic & Baptista, etsi de guberna-
ne Ecclesiæ loquitur, tamen sententiam tradidit veram de vniuersa
ernatione. Non potest sibi sumere homo quicquam, nisi sit ei da-
m à Deo, id est, nulla est gubernatio felix & salutaris, nisi Deo iu-
ante. Vt Themistoclis consilia fuerunt salutaria patriæ, ac Periclis
Demosthenis politiæ sunt nimis polypragmonicæ, mouent bella
non necessaria, quæ fuerunt exitio Græciæ. CVM vero res & per-
sonæ iuuantur à Deo, politiæ magis florent, ut cum Dauid regnat in
Israël, cum Augustus regnat Romæ. Neq; tamen cuiusquam guber-
natio tam placida, tam felix est, quin multæ calamitates misceantur,
& multa vitia accedant. Nam & Diabolus varie turbare conatur po-
litias, & magna est hominum infirmitas. Præterea & Deus vult per
istes à se excitatos puniri tyrannos, & mutari imperia, id non fit sine
magnis cladibus. Felicissimus ac mitissimus regum fuit Cyrus, & ta-
men huius armis florentissima pars orbis terrarum, videlicet Ionia
horribiliter vastata est, voluit enim Deus puniri libidines. Et quoties
heroës excitati sunt, secutæ sunt magnarum vrbium, & magnorum
regnorum euersiones, vt Cyrus, Alexander, Romani, Gothi, Turci,
quot vrbes & regna euerterunt? DIXI igitur tertio loco, di-
scernendas esse ab ordine politico, miserias humanas. Dauidis poli-
tia minus est tranquilla, quia à Diabolo sæpe turbatur, & magnæ sunt
hominum imbecillitates. Cyri gubernatio est crudelior, quia Deus
horribili exemplo puniri voluit Ioniam propter flagitiosas libidines.
Verum tales pœnæ fatales, etsi nobis videntur nimis sæuæ, tamen re-
ctæ ad ordinem politicum pertinent, quia Deus iustus iudex declara-
uit suam his horrendis pœnis, vt cum euertit Sodomam, aut cum
ame, aut pestilentia, totas gentes delet. MVLTA igitur mala
in imperijs ducantur esse fatales pœnæ, & exempla iustæ iræ Dei ad-
uersus scelera hominum. Imo inde vsq; ab initio imperia in deterius
conuersa sunt, creuit seruitus, quia peccata hominum creuerunt. Pri-
ma monarchia in statua Danielis pingitur aurea: Secunda argentea:
Tertia ænea: Quarta ferrea. Pedes partim ferrei, partim lutei sunt,
hoc est, postrema ætate quædam erunt sæua imperia, vt Turcicum,
quædam infirma, plena ignauiæ. Multum autem confusionum affert
ignauia, vt res ostendit in multis Germaniæ locis. LONGE
melior status fuit regni Iudaici tempore Iosaphat, quam post redi-
tum ex Babylone, & postea cum à Syriacis & ab AEgyptijs regibus,
tandem à Romanis Iudæa multis modis vexaretur, sed tamen ma-

t nebant

nebant aliqui nerui politiæ. Id agnoscebant pij beneficium Dei esse. Interim mala quæ fiebant, sciebant permitti diuinitus tanquam fatales pœnas, & mœsti ac gementes tolerabant, & sua modestia ac diligentia in omni officio leniebant, non iritabant contumacia aut seditionibus. Deum etiam orabant, ut mitigaret seruitutem. Cum audissent, a Ptolomæo Lathuro interfecta esse Iudeorũ uiginti millia, & coactos captiuos uesci carnibus interfectorum parentum & fratrũ, uidebant Diabolum rabiosius grassari in hunc populum, quam in ceteras gentes, & sese de pœnitentia, & de inuocatione commonefaciebant, & tamen norant vaticinia diuina, politiam mansuram esse, donec Messias concionaturus esset. Hæc præfari de discrimine ordinis politici, & confusionum, quæ ordinem interturbant, vt si harmoniam in cantilena bonis Musicis recte canentibus, alius quispiam furens clamore suo interturbaret, necessarium esse duxi, vt præparet lector ad cætera, nec propter confusiones, quæ aliunde accedunt, desinet beneficia diuina. Alias autem ordo politicus magis, alias minus est integer, alias plus, alias minus est confusionum. Sed semper in hac misera & ærumnosa vita, in imperijs multæ magnæ difficultates existunt, tum quia Diabolus conatur facere maiores dissipationes, tum quia humana natura per sese est imbecillis, & facile suis enormibus & cupiditatibus mouet res iniustas & harmoniam interturbat, tum quia fatales pœnæ multæ accedunt, in quibus magnæ fiunt regnorum & disciplinæ perturbationes. Et hæ causæ omnes in hac postrema senecta magis concurrunt. NATVRA hominum tanquam effœta sine vlla dubitatione imbecillior est, quam fuit initio, sicut docti distribuunt tempora iuxta hominis partes, initio aiunt regnasse τὸ ἡγεμονικόν, id est, rationem gubernatricẽ, Artes enim a primis partibus inuentæ sunt, & sapientia homines magis quam vires gebantur. Deinde successit bellatrix ætas, in qua iam imperia artes constituta sunt, & quatuor monarchiæ inde vsq; ab Abrahæ tempore ad Theodosium orbem terrarum rexerunt. Secuta est ætas postrema, in qua dominari aiunt ἐπιθυμιτικόν. Natura hominũ facta languidior, nec sapientiæ studet vt olim, nec illos acerrimos labores militiæ suscipit, quos sustinebant olim viri fortes, Dauid, Achilles, Cyrus, Alexander, Hannibal, Marcellus, Scipio, C. Cæsar, sed velut enervata, delicias & voluptates quærit. Præterea cum peccata cumulata sint tempore, pœnę quoque creuerunt. His occasionibus Diabolus vrget & infirmam naturam rabiosius vrget. Odio etiam Dei & Christi ardescit non ita multo post palam venturum esse ad iudicandum, & præmia daturum bona æterna, & abiecturum Diabolos & impios in æternos cruciatus, sæuit in ipso fine suæ tyrannidis atrocius.

Hinc

Haec cogitemus, cum confusiones regnorum, tumultus, profusiones & βαλιμίας principum, expilationes populi, & alias miserias mitutis crescere cernimus, & has ærumnas pie tolerare discamus, Deum oremus, ut aliqua Ecclesiæ suæ hospitia seruet & regat.

Omnia regna omnibus ætatibus circa finem magis turbulenta fuerunt. Quoties multi Syriæ reges vno tempore de regno dimicarunt? Antiochus, Triphon, Demetrius & alij. Quantum fuit bellorum ciuilium inter Romanos principes à Seuero vsq;, ut de uetustioribus ciuilibus bellis non dicam? Vidimus & hac ætate infelicissime dimicantes duos reges de Pannonia. Prorsus igitur Ecclesiæ sapientia singulari opus est ad ferendas has miserias, de quibus & Christus nos præmonet, prædicens, vltimis temporibus, magna bella, magnas regnorum ruinas, & populorum angustias futuras esse.

Nvnc igitur redeo ad principalem quæstionem, vnde sint imperia, an politica officia sint res bonæ, & an Christianis liceat gerere magistratus, emere, vendere, fungi munere iudicum, causas afferre in foris suas vel alienas, militare, armis depellere latrocinia, bella legitima gerere. Ad hæc primum respondeo: Et coniugium & politicus ordo res sunt à Deo æterno institutæ & approbatæ expressa voce diuina, & quantum boni in politico ordine manet, seruatur Deo iuuante. Voco autem politicum ordinem, vt supra monui, non iniustas perturbationes ordinis, sed ipsas leges cum ratione congruentes, coniungentes societatem ciuilem, vt multitudini certi homines præsint. Item contractus, iudicia, legitimas pœnas, depulsionem latrociniorum, militiam. Ac de coniugio testimonia satis nota sunt. Est autem coniugium perpetua coniunctio mariti & vxoris, instituta certis legibus à Deo, quæ ostendunt quas personas, & quomodo iungi liceat, vt Genes. 2. Leuit. 18. Matth. 19. 1. Cor. 7. In his locis manifeste conspiciuntur institutio, approbatio, & ordinatio cõiugij, de quo alias prolixius dicetur. Nunc testimonia addam de Magistratibus seu ciuili gubernatione. Paludanus sic tantum à Deo ortum esse politicum ordinem dicit, quia homini ratio sit indita & noticia legum naturæ, quæ iudicat hunc ordinem inter homines necessarium esse. Etsi vera sit hæc sententia, tamen nondum satis de caussa ciuilis societatis, seu imperiorum dixit. Nam solis humanis consilijs & uiribus, nequaquam retineri honestæ leges & ciuilis societas possunt. Sciamus ergo voce Dei institutum esse hunc ordinem, & comprobatum, & vere ab eo iuuari. De hac voce manifestum testimonium est tota lex Moysi, quæ etsi vni populo proposita est, tamẽ testimoniũ est voluntatis Dei, de hac vita politica. Est autem lex moralis, ille ipse ordo societatis ciuilis, si dextre intelligatur. Et eædem leges inde vsq; ab initio munus traditæ, & sæpe repetitæ sunt. In paradiso prohibitæ sunt uagæ

libidines. Genes. 4. prohibita & damnata est iniusta cædes. Et Gene. 9. expresse ordinatur imperium, edita hac lege: Quicunq; fuderit sanguinem humanum, per hominem fundetur sanguis illius, quia ad imaginem Dei factus est homo. Hanc legem politici ordinis caput esse nihil dubium est, nec frustra putemus hanc vocem à Deo fictam esse. Cunq; nominatim dicat, per hominem fundetur sanguis homicidæ, instituit hominem magistratum, qui certo ordine tollat reum, & iudicium Dei administret. Extant ergo testimonia institutionis.

ET cum Paulus tradit doctrinam de politico ordine, Rom. 13. simul testatur & institutum esse à Deo, & comprobari, & ab eo uteri. Estq; caput illud magno consilio à Spiritu sancto propositum Ecclesijs, ut manifeste refutet fanaticos furores, damnantium ordinem politicum, seu magistratus & imperia. Quæ sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt, id est, vult suo quenq; tempore & loco obtemperari legitimis magistratibus præsentibus, ideo dicit: Quæ sunt, qualiscunq; sint, non requiras Cyri aut Alexandri imperium. Hæc Deus iustus iudex multo ante euertit, & constituit alia imperia. Quæ sunt igitur, id est, quæ quolibet tempore regnant, hæc scito à Deo ordinata esse. Et postea imperia nominat ordinationem Dei. Pondus uerbi obseruetur, quod nominat imperia ordinationem. Primum manifeste discernit imperia à peccatis. Nam peccatum non est ordinatio Dei, sed est confusio & horrenda perturbatio diuini ordinis, quam Deus semper odit & execratur. Deinde monet nos, qualis res sit ciuilis status seu imperium. Ordo est, inquit, videlicet series personarum & rerum, congruens ad regulam mentis diuinæ, lucentem & in nobis iuxta legem naturæ, vt vsitate uocamus. SIT imperium ordo personarum, præsit magistratus, obtemperent ciues suo quisq; loco, seruetur ordo inter maritum & coniugem, inter patrem & liberos, seruetur ordo iudiciorum: Leges ordinem officiorum & contractuum proponant & sanciant, monstrent ordinē generis humani erga Deum, prohibeant vagas libidines, quæ sunt contrariæ ordini diuino in hominum natura instituto, præcipiant æqualitatem in cōtractibus. Quantum accipit emtor, tantum reddat. Ne lædat ciuis ciuem, sed omnes sciant se inter sese deuinctos esse ad mutuam defensionem, & communem salutem, quæ consistit in compensatione æquali voluntatum, officiorum & rerum. Si quis autem violauerit hunc ordinem, poena afficiatur. NON est ordinis intellectus in bestijs, sed homini impressa est ordinis noticia, cum qua, si natura hominum non corrupta esset peccato, etiam amor ordinis tuendi erga Deū & homines, veros fixus esset in pectoribus, coniunctus esset. Nunc vero facile ruunt homines contra naturæ ordinem, alij tamen magis, alij minus amāt ordinem, vt

Euripides de Cyclopibus inquit: Νομάδες, ἀκοῦ οὐδὲν οὐδεὶς ἐλεύθερος. Multa fera ingenia putant vnum hoc esse beate uiuere, non coerceri legibus, ordine, disciplina, tanquam carcere, sed libere vagari, & cupiditatibus obsequi sine fræno. Talibus ingenijs difficile est persuadere magnum decus esse ordinis, aut declarare quantas res hic complexus sit Paulus, & quam perspicue testetur, magistratum & ciuilem statum esse res bonas, Deo placentes, non peccata. LEX erat apud Spartanos, licere cum vxore alterius consuetudinem habere, si vir permitteret. Si igitur Spartanus aliquis videat in Iudæa duci ad supplicium adulteram seu adulterum, dicet esse crudelitatem indignam hominibus. At Paulus hic monet, supplicia legitima partes esse politici ordinis, & congruere ad normam in mente diuina. Sed homines feri non statim vident quid dicat Paulus, præsertim cum tanta breuitate usus sit. AFFERANT igitur ad hanc Pauli lectionem studiosi mentes attentas, & immorentur huic loco, expendant verba, quid ordo significet, partiantur ordinem personarum & rerum, magistratuum, ciuium, legum, iudiciorum, contractuum, delictorum, pœnarum. Deinde normam ordinis esse sciant, æternam legem in mente diuina, de qua hic dicit: Magistratus honore afficiat bona opera, & puniat mala. Certissimum est autem, ordinem congruentem cum mente diuina, rem bonam & Deo placentem esse. Hoc igitur Pauli testimonium, bonis mentibus & attentis satisfaciat. Vtitur eodem testimonio & Irenæus aduersus fanaticos, qui illis primis temporibus furores sparserunt similes Anabaptisticis. Sed multa passim obuia sunt in Prophetis. Daniel. 2. Deus transfert regna & constituit, id est, efficit vt floreant, durent. Id enim vocat stare. Psal. 126. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Custos est Deus ciuilis status, ergo eum approbat. Psal. 143. Qui das salutem regibus. Hæc verba adiuuari gubernatores à Deo testantur. Prouerb. 8. Per me reges regnant. Prouerb. 16. Libra & pondus iudicia Domini sunt. 2. Paralip. 19. Non hominis exercetis iudicium, sed Domini. Iesaiæ 1. Quærite iudicium, subuenite oppresso, defendite viduam. PRAECIPIT Deus politica officia cuiq; pro sua vocatione. Non dubium est igitur, approbari ab eo politicum ordinem. Et in hanc sententiam multa dicta apud Prophetas reperiuntur, quæ nominatim politica officia præcipiunt. Lucæ 3. Baptista publicanis & militibus concionatur, ac tradit egregia præcepta politica. Functionem igitur approbat, cum doceat recte administrare. Ne plus quam constitutum est poscite. Respublica sine tributis necessarios sumtus sustinere non potest. Vult igitur pendi tributa, sed non vult supra legitima tributa, immoderatas expilationes fieri: Neminem

concusseritis, neque calumniemini. Exerceri vult iudicia, sed sine concussionibus, & calumnia. Et postremo addit: Contenti estote stipendijs vestris. Hæc tota concio politicum statum, iudicia, militiam approbat. Et discernit ab ipso ordine vitia, seu confusiones, quas humana malicia admiscet. Et futilis, ieiuna & insulsa cauillatio Anabaptistarum explodenda est, qui dicunt, Baptistam hæc imperfectis permisisse, Christum postea docuisse aliter, Non pugnant Baptistæ & Christi conciones. Nec putemus Baptistæ leuem autoritatem esse. Magna eius vocatio & functio est, vt Christus ipse testatur, & Deus in Baptismo Christi illustri testimonio eius vocationem & doctrinam confirmat. Sed furentes Anabaptistæ non attendunt quid dicant, cum de Baptistæ ministerio contumelioſe loquuntur. Psal. 81. Ego dixi, Dij estis, id est, diuinum officium sustinentes defensionem iustitiæ & pacis, quæ sunt bona diuina, propter quæ titulum suum Deus impertit magistratibus, quia vult eos hæc bona secum impertire populis. Officium igitur approbat, cum vocat diuinum. Psal. 101. In conueniendo populos in vnum, & reges, vt seruiant Domino. Et Iesa. 49. Reges erunt nutritores tui, & reginæ nutrices. Hæc dicta & multa similia testantur, reges & magistratus aliquos esse membra Ecclesiæ Dei, & Deo placere. Approbat igitur Deus imperia & politicum ordinem.

His confirmati testimonijs, constantissime damnemus furores Anabaptistarum, qui contendunt Christiano non concessum esse gerere magistratus, improbant iudicia, leges, militiam, & cætera politica munera, quasi hæ res sint suo genere peccata, & pugnent cum Euangelio. Magnæ mihi cum multis contentiones de hac controuersia fuerunt, cum Carolostadio, Pelargo, Struthio, & alijs, & multi agnitis fontibus huius disputationis, quos iam recitaui, in viam redierunt, abiectis Anabaptistarum delirijs.

Porro ad illa dicta quæ recitaui, adiungantur exempla, quæ sunt valde multa, hominum, qui Deum vere inuocarunt, qui maxima regna gubernauerunt, alij alijs ætatibus, quia Deus voluit subinde per aliquos suos cultores iuuari politias, tum vt in eorum inuocatione luceret confessio, & vera doctrina latius propagaretur, tum vt Ecclesia haberet aliqua hospitia. Non dubium est primos patres in suo cœtu, Adam, Henoch, Noha, fuisse etiam politicos gubernatores, sicut traditur Nohæ lex de puniendis homicidis. Deinde Melchisedeck expresse rex appellatur. Abraham etsi hospes fuit in alienis imperijs, tamen & reges aliquos Ecclesiæ adiunxit, & rexit ipse politico imperio suam familiam, & præliatus est. Postea Ioseph non modo rexit, sed etiam nouis legibus regnum Aegyptium constituit. Nec dubium est formam regni Aegyptiaci institutam à Ioseph donec floruit, antecelluisse omniũ regnorũ ordini, quæcunq; fuerunt

postea

stea toto orbe terrarũ, in Caldæa, Ionia, Græcia, Romæ. VALDE rant, qui Soloni aut Augusto maiorem tribuunt politicam sapien- am, quam his viris, qui diuina luce regebantur, & Deum vere inuo- bant, Ioseph, Danieli, Esdræ, & similibus. Nec solus Ioseph inter incipes Aegyptios Deum recte inuocabat, sed eius gubernatio re- em sua ætate regnantem, & multos qui vna Reipublicam regebant, ad agnitionem veri Dei pertraxit. Postea Moysen & multos guberna- res in populo Israël Deo placuisse, nihil dubium est. QVOD vero serioſi Anabaptistæ dicunt, propter imperfectionem populo Israël concessum esse domicilium & politica officia: responsio plena est in- fidelitatis. Singulare Dei beneficiũ fuit, quod certam sedem Ecclesiæ tradidit ac defendit annos amplius mille quadringentos. Voluit enim Deus certum esse locum, in quo testimonia promissionum diuinarum ederentur, & in quo Christus nasceretur, sicut supra de veteri Testa- mento copiosius dictum est. Cum autem in populo Israël legem & po- liticum ordinem approbauit, & sæpe testatus est, se officia illa postula re, vt in eis inuocatio accendatur, luceat confessio, & dilectio erga Ecclesiam exerceatur, significauit se etiam apud alias gentes legem & politicum ordinẽ approbare, vt exempla ostendunt. Nam Ioseph, Daniel, & alij multi gubernarunt politias inter Ethnicos. Historias igitur in regnis ceteris extra Israëliticum consideremus. Daniel pro- uinciam Ethnicam regit, & suo ministerio regum præstantissimos flec- it ad agnitionem veri Dei, videlicet euersorem Ierosolymæ Nabu- chodonosor, & eius filium Darium Medum, Cyrum Persam, & multos Principes. Ideo Deus populum Israël in Monarchijs alias alibi dis- persit, vt doctrina vera de Deo latius propagaretur. In historijs Euan gelicis mentio fit Centurionum aliquot, qui Euangelio crediderunt. Imo in totam Cornelij militis Romani familiam Spiritus sanctus in- genti miraculo, perinde vt in Apostolos effusus est. CVM igitur tot extent certa & illustria testimonia & exempla, quę ostendunt Deo placere politicum ordinem, imo officia ordinis politici, in ijs qui De- um recte inuocant, esse pia opera, & præcipuos cultus Dei: discamus numerari res politicas, imperia, Magistratus, leges, iudicia, distinctio nes dominiorũ, contractus, tanquã dona Dei, & omnia ciuilis vitæ o- pera referamus ad hos fines, vt Deo in his ordinationibus obœdia- mus, & vt inuocatio & confessio nostra in hac societate luceat, & vt exerceamus dilectionem mutuam.

RECITAVI exempla gubernatorum, qui Deo placuerunt, vt Ioseph, Daniel, Nahaman Syrum & similes. Hos cum con- stet à Deo adiutos esse, gubernationem esse opus & beneficium Dei manifestum est. Addam autem & de Heroicis viris apud Ethni- cos, qui fuerunt sine agnitione vera Dei, & tamen ne genus huma-

num prorsus interiret, à Deo ardentibus motibus ad virtutem excitati sunt, & in rebus gerendis adiuti, ut Alexander, Scipio, Augustus. Mirandi euentus in rebus gestis talium uirorum mouerunt omnes prudentes, ut faterentur eos habere impetus meliores & feliciores, quam reliquorum hominum multitudinem. Ideo Cicero inquit, nullum fuisse virum magnum sine afflatu diuino. CVMQVE ad constituenda imperia, aut instauranda, & ad politias ac artes restituendas, Deus inserat singulares motus talibus ducibus aut artificibus, manifestum testimonium ostendit præsentiæ suæ in politijs, sicut Plato quarto de legibus inquit: Quemadmodum boues non à bobus, nec capræ à capris reguntur, sed à præstantiore natura, uidelicet ab hominibus, sic natura humana infirmior est, quam vt seipsam regere possit. QVARE Deus præfecit ciuitatibus non homines, sed præstantius ac diuinius quoddam genus, heroas uidelicet, qui cum habeant ipsi prosperos successus, nobis quoq; imperia eorum grata & facilia sunt. Hi ita curant nos, ut pacem, pudorem, libertatem conseruent, & addit: Verum est dictum, ubi non Deus, sed mortalis aliquis dominatur, ibi malorum & ærumnarum nullum esse effugium. Sapientissime hæc & verissime à Platone dicta sunt. Et hæc eius verba intimis sensibus infigamus: λέγει δὴ καὶ ναῦ οὕτως ὁ λόγος ἀληθεία χρώμενος, ὡς ὅσων ἂν πόλεων μὴ θεὸς, ἀλλὰ τὶς ἄρχει θνητὸς, οὐκ ἐστὶ κακῶν αὐτοῖς, οὐδὲ πόνων ἀνάφυξις. Exempla suppeditant historiæ omnium ætatum. Placidum fuit imperium orbis terrarum regnante Augusto, quia Deus voluit aliquantisper restitui pacem, iudicia, leges, disciplinam, ideoq; Augustum adiuuit. Sub Valentiniano, Augustulo & similibus, subinde nouæ dissipationes exortæ sunt, & miseriæ sine modo cumulatæ. POSTREMO testimonium est præsentiæ Dei in imperijs etiam hæc experientia, quod manifestum est, diuinitus atrocia scelera manifestis corporalibus supplicijs puniri: periuri, latrones, tyranni, incesti, pleriq; omnes hærent tandem in pœnis. Differuntur interdum pœnæ, sed tamen plerunq; tandem opprimunt sontes, & paucissimi placidos exitus habent. Exempla tyrannorum interfectorum adeo crebra leguntur, vt scriptum sit:

Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Descendunt reges & sicca morte tyranni.

DE homicidis quotidiana exempla sunt in conspectu. Etiam cum aliquandiu occultati sunt, proferuntur tamen in lucem mirabili modo, & quanquam initio polluti iniusta cæde effugerunt manus Magistratuum, tamen postea ad pœnam retrahuntur. Comitantur & incestos pœnæ, ut OEdipum, AEgisthum, Herodem, & alios. De his

pœnis

is loquitur Christus: Qui gladium acceperit, scilicet non datum gibus, gladio peribit. Iesaiæ 33. Væ qui prædaris, nam vicissim aberis. Iob 9. Verebar omnia opera mea, sciens te non parcere nquenti. Et Ecclesiastes ait cap. 8. Impius non potest euadere in o, id est, bellis & alijs cladibus punit Deus atrocia scelera. Sic lem iusticiam Deus in mundo tuetur, vt regulariter puniat in hac is eos, qui ciuilem iusticiam violant, sicut regulariter hyems frigi- est, & æstas calida. Quanquam igitur, vt in tempestatibus, inter- m aliquid extra regulam Deus facit, & arcano consilio differt pœ- s & præmia, tamen regulam meminerimus, & metu iræ Dei coer- mus temerarios impetus. DVAE sunt autem caussæ, pro- per quas regulariter in hac vita pœnæ comitantur atrocia scelera. Prior, quia Deus iustus iudex vult conspici iram suam aduersus pec- ata, & nos de sua voluntate commonefacit. Altera est, ut custodiat ietatem ciuilem, quæ prorsus dissiparetur, nisi ab ipso latrocinia, yrannides, & alij furores compescerentur. Quare etiamsi Tiberius placide moritur, tamen propter vnum atq; alterum exemplum, regu- a non contemnatur, quæ supplicia & cruciatus in hac vita minatur yrannis, & alijs qui polluti sunt atrocibus sceleribus. Ruunt postea n pœnas, Caligula, Claudius, Nero, Domitianus, Commodus, & alij numerabiles. Non frustra maledictiões in lege Dei propositæ sunt, quas non esse irritas, vniuersa mundi historia testatur. Nam & publi- ingentibus bellis & dissipationibus totæ gentes propter multo- um scelera delentur, & priuatim quotidie excruciantur multi magnis rumnis & doloribus. Horum malorum caussæ quæ sint, conscientias ostras interrogemus. Ac commonefacit nos Iesaias tristissima con- one, & dicto valde memorabili caussam nobis quasi digito monstrat apite 64. Et iniquitates nostræ quasi venti dissipauerunt nos.

HAEC vniuersalis experientia etiam Ethnicos mouit, ut Dei rouidentiam & iudicium agnoscerent. Et Isocrates in oratione de ace grauissimam sententiam opponit Epicureorum furori, qui pro- ter pauca exempla, regulam contemnunt, ac sperant se impunitatem rturum habituros esse. Etsi, inquit, non semper plectuntur scelera- i, tamen plerunq; dant pœnas. Cum autem futurum semper sit incer- um, prudétis est amplecti illud potius, quod sæpius conducit. Et cum ntelligas iusticiam Deo magis placere, stultissimum fuerit existima- re in deteriore fortuna iustos futuros esse, quam iniustos. Cum igitur experientia perpetua testetur atrocia scelera puniri, agnoscamus Deum iudicem & vindicem esse, & eum timeamus, & fateamur politias ab ipso defendi, retineri & mutari. HACTENVS & dicta & argumenta recitaui, quæ ostendunt, politicum ordinem rem bonam esse, & Deo placentem. Ad hæc adijciendum est & hoc argumentum.

Cum toties præcipiat Deus precationes pro Magistratu fieri, ut gubernatio maneat inconcussa, & stabiliatur, necesse est eam rem bonam esse, & Deo placentem, nec esse peccatum. Non est enim petendum ut peccata stabiliantur. EXTANT autem præcepta de hac precatione. Ierem. 29. Orate pro regno Babylonico, quia in pace illius, & vobis pax erit. Iubet fieri precationes pro imperio, quod tunc erat Ecclesiæ hospitium. Et propter has precationes non modo exilij & seruitutis ærumnæ mitigatæ sunt, sed etiam regum pectora Deus ad veræ doctrinæ agnitionem flexit. Et pro rege Abimelech precatur Abraham. Et Iacob benedicit regi Aegyptio, qui à Ioseph acceperat doctrinam de vera Dei inuocatione. Et 1. Timoth. 2. Præceptum traditur plenum eruditionis: Hortor ut petitiones & gratumactiones fiant pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui præsunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, cum omni pietate & honestate. Simul & de precatione præcipit, & docet quali debeat esse gubernatio, & ad quos præcipuos fines referenda sint consilia gubernatoris. Et petere nos debemus, ut Deus pacem nobis ciuitatibus donet, & regat disciplinam, & boni Principes hæc opera efficere debent. Primum ut domi pax sit, & tranquillitas, arceant externos hostes, quantum possunt, & domi prohibeant latrocinia & seditiones. Nec finis sit pacis, ut in otio possint ciues quærere voluptates, & indulgere luxui. Sed pacis vlteriores fines sunt, ut propagari uera religionis doctrina possit, ut tegantur scholæ, & imbecilla ætas erudiri possit, nec prorsus dissipetur Ecclesia, aut deleatur seminaria Ecclesiæ. Deinde, ut mores regantur honesta disciplina.

SIC Dauid gerens bella, sciebat se tantos labores suscipere & sustinere, non sua caussa, ut postea otioso & securo animo frueretur voluptatibus, sed ut depulsis hostibus seruaretur Ecclesia Dei, vt omni interim procreari soboles, & recte erudiri de Deo, & ad honestos mores institui posset, ut in scholis adolescentia, & populus ad conciones tuto conuenire posset. Deniq; ne doctrina, de vero Deo, ne men Messiæ, inuocatio vera Dei deleretur. Hos fines intuebatur quoties educebat exercitum, quoties instruebat aciem, quoties in hostilem exercitum impetum faciebat. Hi fines ignoti erant Alexandro, Scipioni, C. Cæsari. Sed tamen norant ideo defendandam esse patriam, ut honesta disciplina homines in pace regerentur, ne prorsus interiret humanum genus, aut mores fierent feri & barbari. Docuit igitur Paulus, precandum esse, non solum ut pax sit, sed etiam ut in pace viuamus pie & honeste, id est, ut doctrina vera de Deo propagetur, & Deus recte inuocetur, & sint honesti mores. Ita pauca verbis optimam politicam formam Paulus delineauit. POSTQVAM igitur satis ostensum est, politicum ordinem esse rem bo-

& Deo placentem, adijciam aliquot regulas vtiles ad pacem, &
endam reuerentiam in bonis mentibus erga Magistratus, & vni-
ium ordinem ciuilis societatis, quæ certe digna est bonis ingenijs,
am refertur ad gloriam Dei, cultus est gratus Deo. PRIMA
ula. Euangelium sicut nec abolet nec improbat Arithmeticam aut
hitectonicam, aut Medicam artem, sic non abolet nec improbat
conomicum & Politicum ordinem. Imo iubet agnoscere, has res
dona Dei, quibus hæc vita corporalis non potest carere. Cum au-
m velit Deus non deleri genus humanum, sed in hac vita colligi
clesiam suam, seruat his rebus, cibo, potu, coniugio, politico ordi-
, artibus, vt agricultura, architectonica, medicina, vitam corpora-
em. V T autem cibus, potus, agricultura, architectonica, me-
dicina, non pugnant cum Euangelio, quod concionatur de reconci-
liatione Dei, & nouam & perpetuam lucem in mentibus accendit:
sic non pugnat cum Euangelio gubernatio politica. Sed qui igno-
rant veram Euangelij doctrinam de iusticia interiore, de fide & vera
inuocatione Dei, hi facile hallucinantur in hac disputatione, & sibi
ipsi fingunt Euangelium esse nouam & barbaricam politiam. Vt hy-
pocritæ magnis laudibus vehunt solitudinem, & Monasticos ritus,
ac potius illud Epicureum otium, quo fruuntur illi, qui nec commu-
nes labores, qui sunt in gubernatione magni & varij, sustinent, nec
arcuant pericula & procellas, quibus sæpe gubernatores horribiliter
affligitur, vt experti sunt Moyses, Aaron, Samuel, Dauid, Ieremias,
& exempla multa quotidiana vita monstrat. N E C aduersantur
hæc primæ regulæ prohibitiones vindictæ, quæ passim sparsæ sunt
in Euangelio. Grauissimã hæ doctrinam, & salutarem ipsis imperijs
ostendunt, Deus ordinẽ instituit, vt vindicta per magistratus exerceatur. Vt igitur in cæteris præceptis nos vult ordini diuino parere,
prohibet vagari libidines: sic prohibet vagari iracundiam, vult nos
innocentijs odiorum ordini diuino obtemperare, ac petere, vt Ma-
gistratus suum officium faciat, defendat innocentes, & coërceat ac
pœnis petulantes. Si facit, gratias agamus & Deo & Magistratui, &
probemus honeste regi disciplinam, & ciuitates esse tranquillio-
res: si non facit, non conturbent ordinem diuinum priuati, non mo-
ueant seditiones, reprimant iracundiam & dolorem suum, seque hac
consolatione sustentent, quod sciunt Ecclesiam certis de caussis sub-
lectam esse cruci, & tamen Deo placere, imo tolerantiam iniuria-
rum & sæuitiæ alienæ sacrificium esse Deo gratum. D I-
V V M est igitur supra duplicem esse vindictam, Altera est ordina-
, id est, publica, quæ fit per Magistratus certo ordine, certis legi-
us. Hanc nequaquam prohibet Euangelium seu lex Dei, imo vt to-
tiam dictum est, diuinitus instituta & approbata est, & iuuatur à
Deo.

Deo. Hæc vindicta est pars politici ordinis, seu functionum Magistratus, sicut Paulus diserte Magistratum vocat vindicem. Vt igitur Magistratum approbari in Euangelio nihil dubium est, ita hanc vindictam quam exercet iuxta leges, approbari manifestum est.

HAEC congruunt cum hoc dicto, Mihi vindictam, & ego retribuam. Deus iustus iudex irascitur peccato, & aut sine humana ope punit, ut cum delet Sodoma, aut AEgyptios in mari rubro, aut ad supplicia ordinaria, quæ commendauit Magistratibus, sontes retrahit, vt cum latrones seueritate Magistratuum tolluntur, cum Cyrus punit Ionum libidines, Augustus Antonium pollutum varijs libidinibus & mouentem bellum sine iusta caussa. Hæ vindictæ & similes uere pertinent ad hoc dictum: Mihi vindictam & ego retribuam, Quod forte intelligi potest à sanis, qui mentem & dexteritatem in iudicando adhibent. ALTERA vindicta est aberrans ab ordine diuino, quam docendi caussa priuatam voco, cum scilicet incensi iracundia aut odio, nostro furore, non iubentibus legibus arma capimus, & dolori nostro seruimus, non ordinationi Dei in alijs tollendis, ut senex suo dolori Ioab, interficiens Abner. ETSI autem ingens est incendium animi & magnus furor, cupiditas vindictæ, tamen paucissimi sunt intenti, ut agnoscant suum hoc vulnus, sed plerunq; species aliqua iuris prætexitur, quam amplexi homines, mouent iniusta & perniciosa certamina sibi & reipub. ut Saul cum tantum æmulatione & liuore moueretur, finxit prætextus, quæritur Dauidem esse seditiosum, & alens hunc furorem tollere amicum benemeritum conatur. Ita Pompeius æmulatione ardens, delere Iulium conatur. VVLGARIS est pestis, & late grassatur in omnibus gentibus, ciuitatibus & familijs. Ideo pij sint intenti, videant ne indulgeant huic furori. Vsitatum & notum malum est amor aberrans à lege Dei & multorum ingentium malorum caussa est, ut propter amorem Paridis euersa est Troia, & Græci magnas clades acceperunt. At iracundia, & vindictæ cupiditas, vndecunq; oriantur, alias enim alij sunt fontes, sæpius excitant ingentia bella, & perniciosos tumultus priuatim & publice, vt historiæ Cain, Saul, Pompeij, Arrij, & aliorum multorum ostendunt.

CONSIDERATA igitur magnitudine huius pestis, videlicet priuatæ vindictæ ruentis contra ordinem diuinum, prudentes intelligent quam necessarium & salutare præceptum sit Christi, toties ferre concionantis de coërcendo hoc impetu. Ipse enim vere intelligebat, in Ecclesia, & in vniuersa hominum societate horrendas dissentiones ex hoc fonte oriri. Vidit Pompeius crescere Cæsarem, & ingloria vritur, quærit igitur occasiones & prætextus ad eum prementdum, & adiungunt se alij similibus cupiditatibus incensi. Vidi ipsa multos liuore & æmulatione motos, conturbasse veras sententias in

doctrina

trina Ecclesiastica. DENIQVE omnes prudentes norunt, latissime vagari hoc malum. Ideo dicta Christi & Apostolorum figamus intimis sensibus pectoris, & coërceamus vindictæ cupiditatem. CVM igitur Christus vindictam ordinatam, mandatis Magistratibus approbet, & econtra priuatam sæuitiam & seditiones prohibeat, res ipsa loquitur, his præceptis Christi optime muniri politicum ordinem, & amari Magistratus. Falso igitur calumniantur Euangelium, Celsus, Iulianus, & alij, qui scripserunt, Euangelium prohibitione vindictæ tollere magistratus, disciplinam, leges, denique omnes neruos ciuilis societatis, ac concedere infinitam licentiam omnium scelerum. Huic calumniæ nimis frigide respondent Origenes & Nazianzenus, qui fingunt concessum esse vindicare, sed perfectiorem virtutem esse, non vindicare. Has ineptias supra refutatas, vbi de præceptis & consilijs dictum est. Et quomodo calumniæ Celsi & Iuliani respondēdum sit, ex hac nostra distinctione satis constat: prohiberi priuatam vindictam, & econtra confirmari Magistratus & imperia. Hæc sententia, uera, pia, salutaris est priuatim & publice. MVNIVNTVR ergo & ornantur imperia voce Euangelij. Pulcerrimus est ordo, quem in vita priuata & in imperijs instituit Deus de omni genere actionum, sed humanæ mentes sæpe occupatæ absurdis opinionibus, hypocrisi, prauis exemplis, deniq; fascinatæ à Diabolo, ordinem illum diuinum aspicere nolunt. Ita multos vidimus Anabaptistas, qui in hac quæstione mira pertinacia suos furores defendebant, cum satis clare refutarentur. Nulla est enim obscuritas in hac causa, modo ut afferat auditor mentem docilem. Disserui autem prolixius, ut iuuenes commonefaciam, ut assuefaciant mentes ad amandum politicum ordinem, & admoniti agnoscant in eo lucere sapientiam, iusticiam, & bonitatem Dei erga genus humanum. Vsitata est iuuenibus, ostentare ingeniorum acumen in legum & morum quorumuis reprehensione: sed illam Cynicam sapientiam & petulantiam sciamus fugiendam & detestandam esse.

OBICITVR & hoc, quod sæpe imperia rapiant, & teneant improbi, quod multum sit vitiorum & confusionum in imperijs. Ex hac parte argumentantur fanatici spiritus, imperia in vniuersum res malas & à Deo damnatas esse. RESPONDEAS autem, non esse veram & firmam ratiocinationem à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. In generatione accedunt multæ vitiosæ cupiditates: Ergo generatio in vniuersum à Deo damnata est. Supra monui, ordinem politicum discernendum esse à confusionibus, quæ aliunde admiscentur, partim à Diabolo, partim ab hominum malicia, partim à communi infirmitate hominum, ut sit in alijs vitæ generibus ac gubernationibus, à Deo ordinatis.

NEMO

NEMO dubitat Ecclesiasticam gubernationem à Deo institutam esse, at quantum accidit confusionum aliunde? Et tamen vox Euangelij est efficax, & Deo æternam Ecclesiam colligit, & audienda ac veneranda est. Adde exemplum Coniugij & procreationis. Omnes sani fatentur, Coniugium à Deo institutũ esse, eique placere, ac iuuari ab eo procreationem, vt scriptum est: In ipso sumus, viuimus, & mouemur. At quam multi sunt crudeles mariti, patres negligentes liberorum & ἄστοργοι, non curantes instituti liberos ad agnitionẽ Dei? Hæc vitia quæ aliunde accedunt, à coniugij ordine & à procreatione discernantur. Fugiamus Manichæos & Anabaptisticos furores, ac discamus Deo tribuere res ab ipso vere conditas & ordinatas, quæ erant gratiores, cum vitia segregantur, quæ non à Deo, sed à Diabolo & hominum malicia, vel infirmitate oriuntur. Et de his tenendæ sunt consolationes à Deo traditæ, vt nunc certe pios oppressos, vel Turciaca tyrannide, vel alijs imperijs discedentibus à legitima moderatione, commonefacere necesse est, quæ miseriæ, quomodo ferendæ sint, & quæ mandata detrectanda. Ac præcipue nunc tempora postulant moneri bonas mentes, vt agnoscant in hac senecta mundi, imperia multo plus habitura esse confusionum, quam initio habuerunt, vt statua apud Danielem significat, in qua primum imperium est aureum: Secundum argenteum: Tertium æneum: Quartum ferreum. Plata partim ferrea est, partim testacea. Erit igitur languidior virtus. Et experientia Platonem mouit, vt diceret certam esse periodum cuiusque ciuitatis, & cuiusque regni, qua circumacta, ait naturam nõ progredi vlterius, vt cum planus numerus sit solidus, ventum est ad metam, nec sequuntur cubici, vt cum positis 6. fit solidus 18. non sequuntur cubici: ET quidem hunc sermonem attribuit Plato Musis, quia caussam esse mutationis regnorũ præcipuam, non hominum scelera, sed arcanum & fatalem naturæ ordinem, varie miscentem materiam existimat. Sed doctrina cœlestis sæpe clamitat, ruinas imperiorum accersi humanis furoribus, ac atrocium flagitiorum pœnas esse, sicut scriptum est Eccles. 10. Regnum à gente ad gentem transfertur, propter hominum iniusticiam & dolos. Hæc ad obiectionem quam mihi sui, breuiter respondi, vt admoniti pij, discernant ordinem à Deo institutum, à confusionibus, quæ aliunde accedunt, & discant sapienter ferre seruitutem, quæ pœna est, velut carcer homanorum delictorum.

SECVNDA regula. Et concessum est Christianis facere œconomica & politica opera, & necesse est eos iuxta vocationem in illis officijs seruire ciuili vitæ. Et cum pij præstant ea officia, vt Deo obœdiant, placent illa Deo, & sunt cultus Dei, & complectuntur multas magnas virtutes. Recte igitur & pie facit Christianus, cum iuxta vocationem magistratus gerit, exercet iudicia, militat,

accusat nocentem in foro, dicit caussam, legitimo supplicio affi-
sste condemnatos. Hæc intelligere magistratus & iudices, qui
um non contemnunt, necesse est. Ac primum de ne-
sitate testimonia perspicua sunt, quod videlicet necesse sit ciues,
am eos qui vere credunt Euangelio, facere politica officia iuxta
rationem. Roman. 13. Necesse est obœdire non solum propter
am, sed etiam propter conscientiam. Lucæ 3. Neminem concutia-
s, neque calumniemini, & contenti estote stipendijs vestris. Iesaiæ
Quærite iudicium, iudicate pupillo, defendite viduam. Ac obser-
m similia dicta studiosus lector in alijs locis, sæpe enim hæc præce-
ta repetuntur. Quod autem sint cultus Dei, sæpe mo-
nent Prophetæ. Taxant enim superstitionem, quæ iudicat solas cere-
monias esse cultus Dei, & negligentiam parit in officijs ciuilibus.
Imo Monachi vitam œconomicam & politicam vix Deo placere
posse putabant. Anteferunt ergo Prophetæ ceremonijs officia poli-
tica, & his affirmant promitti præmia. Iesa. 1. Holocausta vestra no-
lo, quærite iudicium, iudicate pupillo, &c. Iesa. 58. Frange esurienti
panem. Mich. 6. Nunquid placari potest Dominus millibus arietum?
Indicabo tibi homo, quid sit bonum, facere iudicium, diligere mise-
ricordiam, & in timore ambulare coram Deo tuo. Zacha. 7. Nonne
cum comedistis & bibistis, vobis comedistis, &c. Hæc dicit Domi-
nus: Iudicium verum iudicate, viduam, pupillum, aduenam & pau-
perem nolite calumniari, &c. Decvs horum operum ita
magis intelligetur, cum ipse ordo politicus & caussæ ordinis consi-
derantur. Deus condidit genus humanum ad societatem, & huius
societatis vincula esse voluit generationem, educationem, guberna-
tionem, contractus, artes. Nec solus vir gignit, nec sola mulier, nec
genita soboles sine aliena ope vitam retinet. Colligata est ergo
hominum natura æternis vinculis. Sed ad quem finem præcipuum?
Adhunc, vt ad generationem & educationem opus est societate, ita
etiu opus est ad docendum. Vult Deus agnosci & celebrari, vt igi-
tur alij alios de Deo, & de alijs rebus bonis doceant, conditi sunt ho-
mines ad societatem, cuius vincula sunt, magistratus, leges, politica
officia. Primvm ergo in his officijs obœdientia nostra erga
Deum declaranda est. Secvndo, luceat in societate con-
fessio nostra. Ideo enim præcipue ad societatem conditi sumus, vt la-
te propagetur notitia Dei & filij eius Domini nostri Iesu Christi.
Ostende quid sentias de Deo, ac testeris te propter iudicium Dei
vera profiteri, & iusta facere. Tertio, cum plenæ sint ærum-
narum & periculorum ingentium œconomiæ & politiæ: ferreus est
qui generationis & educationis pericula non considerat. Deinde
quanta moles est curarum in curia, in castris? In his miserijs & perí-
culis

cuius luceant fides & inuocatio. Ideo enim his difficultatibus onerata est infirma hominum natura, ut admoniti de fide & inuocatione, late spargamus Dei noticiam. Fiunt ergo cultus Dei, labores œconomici & politici, & quia ad hunc finem referuntur, ut Deo præstetur obœdientia, & quia his ipsis laboribus misceri oportet inuocationem Dei. Sicut Dauid præliaturus, & Salomon regnum suum inchoans, Deum inuocant, & in Psalmo dicitur: Illi in curribus & in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.

QVARTO, exercentur in his laboribus, dilectio erga proximum, tolerantia, & pietas in retinenda possessione doctrinæ de Deo. Efficiuntur igitur multæ uirtutes laboribus œconomicis & politicis, propter quas fiunt sacrificia, seu cultus Dei, id est, opera quibus Deus iubet se honore affici. QVID AGIT DAVID PRÆLIANS? PRIMVM, agnoscit se obœdientiam Deo in hac uocatione debere, hoc est, in hoc gradu politico, in quem collocatus est.

SECVNDO, profitetur se ciuem esse populi Israël, & inuocare Deum æternum, qui se patefecit, & uerbum suum Israëlitis tradidit certis testimonijs. TERTIO, in periculis fidem suam exercet, & Deum inuocat. QVARTO, seruit hoc labore suis ciuibus, imo dimicat pro illis parietibus, intra quos sedent pueri & puellæ discentes lectionem Prophetarum, ut conseruetur & propagetur doctrina cœlestis. Interim quam multæ aliæ uirtutes accedunt, iustitia, tolerantia, mansuetudo, & aliæ uirtutes gubernatori necessariæ?

QVINTO, ad has uirtutes, quas recensui, accedit in his laboribus aliud ingens bonum, scilicet testimonium præsentiæ Dei, quo timor & fides confirmantur: Videmus puniri latrones & tyrannos, experimur Deum custodire politias, quæ sunt hospitia Ecclesiæ, experiuntur Iesaias & Ezechias exaudiri suas preces pro politia quam gubernabant. Et Dauid testatur adesse Dnum gubernantibus, inquiens: Benedictus Deus qui docuit manus meas ad bellum. Item, Qui dat salutem regibus. HAE causæ & hi fines laborum œconomicorum & politicorum sæpe cogitandi sunt pijs, & faciendæ collationes politicæ uitæ & monasticæ: item, pij gubernatoris & impij.

CAVSSA mandans obœdientiam in munere politico est Deus. Hic fit mentio causæ efficientis. Causa finalis, ut luceat confessio & societate. σωφέτιον, fides petens gubernationem in laboribus & periculis. Causæ finales ulteriores, ut seruiatur proximo: Item, ut fundatur possessio doctrinæ cœlestis. Effectus, testimonia præsentiæ Dei, quæ timorem & fidem augent. Harum causarum & effectuum cogitatio ornat uitam politicam, & pios consolatur in hac magnitudine laborum, & accendit timorem Dei & fidem in mentibus.

IAM confer Dauidem & Eremitam. Eremita tanquam ex ocio, fugit

it in ordine politico, nec præstat Deo obœdientiam, quam communi societati debet. Fugit autem ideo in solitudinem, ut labores, ærumnas, incertos euentus negociorum, iniurias, ingratitudines, denique ut molem curarum & dolorum uitet. Simul igitur fugit fidei, inuocationis & confessionis exercitia, nec seruit proximis, non docet, non confert operam ad retinendam possessionem doctrinæ: Qualis igitur esset uita, quomodo excolerentur aut propagarentur artes, qualis esset generatio, quæ defensio puerperarum, & infantum, si omnes boni uellent esse Eremitæ? Reijciamus ergo uitæ genus, quod obœdientiam Deo debitam in communi societate iuuanda & ruenda negligit. HIC etiam militem pium & profanum confer. Cum Celsus calumniaretur Euangelium de prohibitione vindictæ, ac diceret militiam prohiberi, respondit Origenes: Christianam militiam esse pro imperijs Deum precari. Etsi de parte officiorum nostrorum recte Origenes respondit, tamen non satis dixit. Vtrunq; erat comprehendum, & dimicat in acie Christianus iuxta vocationem, & arma inuocatione Dei adiuuat, ut Dauid inuasurus Goliath, instruit se precibus & funda. Antecellit igitur Christianus miles profano. Præterea fines differunt. Dauid præliatur, ut defendat cœlestem doctrinam: Iulius præliatur, ut suam dignitatem defendat. SIC antecellit gubernator Iesaias Ciceroni: Cicero ad gubernationem tantum suæ consilia seu prudentiam suam, & diligentiam affert. Iesaias uero, & preces & prudentiam, & sæpe clamitat, ut scribitur 2. Paral. 20. Cum ignoramus quid faciendum sit, oculos nostros ad te attollimus. Hæc de secunda regula breuiter dixi, quæ pij lectores diligenter expendant, ut discant uitæ politicæ dignitatem intelligere, & considerent, quid intersit inter politicum uirum pium & profanum.

TERTIA regula. Euangelium non præcipit, ut nostræ politiæ regantur legibus forensibus Moysi, nec nouam aliquam corporalem politicam constituit, sed iubet nos præsentibus magistratibus ac legibus obtemperare, quæ tamen non pugnant cum legibus naturæ, & præcipit, ut præsentes politias tueri & ornare studeamus. Sic enim inquit diserte Paulus: Omnis anima potestati quæ præest, hoc est, præsenti potestati obœdiat. Hanc regulam ideo recensui, quia memini multos, Monetarium, Struthium, & alios, qui contendebant Christianos oportere controuersias forenses iudicare ex legibus Mosaicis, & abolendum esse ius Romanum, quo nunc in foro utimur: Hoc quid erat aliud, quam restituere politiam Mosaicam, quam ut Deus ostenderet non oportere perpetuam esse, funditus & horribili exemplo deleuit. Sæpe iam dictum est, Euangelium concionari de iustitia spirituali & æterna, ut Paulus inquit: Euangelium est ministerium spiritus, nec constituit certam corporalem politiam, sed sinit nos uti dis-

ſimilibus politijs gentium, vt diſsimilibus dierum ſpacijs, modo vt leges non pugnent cum iure naturæ, ſed approbent honeſta facta, & puniant turpia. Nam hanc regulam iudex Chriſtianus ſequi debet, quam & Paulus recitat Rom. 13. Magiſtratus tribuat honorem recte factis, & puniat turpia. Quæ vero ſint honeſta, quæ turpia in moribus, dijudicat lex naturæ. Deinde nihil intereſt Eccleſiæ in his, quæ ſunt iuris poſitiui, quod leges Gallicæ in pœnis, aut diuiſionibus hæreditatum, aut ſucceſsionibus diſsimiles ſunt Germanicis. Vtatur Chriſtianus in Armenia legibus politicis eius gentis, at in ciuitate Veneta vtatur legib. Veneris. Memini qui nolebant vllos fures capitali ſupplicio affici, quia lex Moyſi punit furem quadruplo. Et ſi graſſatorem, vt latronem, etiam vetuſtæ leges capitali ſupplicio afficiebant, & hac ratione quidam legi vſitatæ nō imprudenter patrocinantur, quia in his barbaricis gentibus fures plerunq; ſunt graſſatores, & telis & voluntate nocendi armati, vt latrones: tamē iudex Chriſtianus & hoc conſideret, ſatis eſſe, ſi lex congruat ad hanc regulam, vt turpia facta puniat: Deinde gradus permittendos eſſe legum conditoribus, ſeuerius puniendos eſſe fures in ijs gentibus, vbi diſciplina laxior eſt, quam alibi vbi fuerunt alia multa diſciplinæ vincula. Nec Deus improbat ſeueritatem, quia peccata noſtra ſine dubio merentur mortem, iudicio Dei. Lex Moyſi filium helluonem & contumacem vult ad iudices adduci, & condemnatum interfici. Hæc lex honeſtiſſima nunc nimis triſtis diceretur, quæ tamen oſtendit Deo placere diſciplinæ ſeueritatem. Omitto hic longiorem diſputationem, nam hæc recenſui tantum ad commonefaciendos rudiores, ne moueantur clamoribus illorum, qui contendunt rurſus in forum leges Moſaycas inuehendas eſſe, & ius Romanum abolendum eſſe. Et eſt vſitata πολυπραγμοσύνη iuuenilium ingeniorum, vetera inſtituta mediocria reprehendere, nouas leges ferre, expeditiorem ordinem cognitionum in iudicijs præſcribere, regere forum, tanquam ædilitijs edictis, ſtatuere rerum venalium precia, vt memini Muſtelam aulam docere de ordine cognitionum. Nec ego nunc diligentiam ſapientum gubernatorum reprehendo, ſed iuuenilem πολυπραγμοσύνην, quam frænare vtile eſt, præſertim in ijs qui miniſterio Euangelij fungantur. Hi proponant doctrinam de vera Dei inuocatione, & de cæteris officijs pietatis. Iudiciorum autem & fori gubernationem, iuuant alijs artificibus commendatam eſſe, & præcepti vſitati meminerint, vt ſuam quiſq; Spartam ornet. Vt apud Ariſtophanem Cleon dicitur alterum pedem in curia, alterum in caſtris habere: ita ſi inquieti, alterum pedem in curia, alterum in Eccleſia habent, & nondum perinde condunt ciuitatem, vt ſimia in fabula Hermogenis, qua

aliquan-

quando capta ab hominibus viderat vrbes, domos hominum confessus theatra spectacula, ludos. Redit igitur ad simias, ac narrat id viderit, hortatur vt hominum imitatione condant domos, quibus tegantur contra tempestates, & addant mœnia aduersus leones, lupos, homines. Nec tantum hæc vtilitas proponitur, sed commemorantur theatra & spectacula. Horum imitatio magnas voluptates pariura videbatur. Placet igitur consilium, & dimittunt vetulæ simiæ ad materiam cædendam, aut saxa conuehenda. Sed hic deprehendunt stulticiam suam simiæ, deerant secures, & ratio nulla erat vel cædendæ materiæ, vel coagmentandi lapides, deniq; ars tota Architectonica deerat, res igitur coëgit eas, id quod stulte instituerant, omittere. Tales architectos ciuitatum multos vidimus, Struthium, Mosellam & alios. Meminerint ergo saniores præceptum in hac tertia regula traditum, nec temere de politicis institutis, quæ non continent manifestam turpitudinem, contendant. QVARTA regula Euangelij doctrina adeo seuere præcipit de obœdientia, vt affirmet peccatum mortale esse, non obœdire mandatis legitimi magistratus, si tamen non iubeant facere contra mandata Dei. HAEC regula expresse traditur Rom. 13. Necesse est obœdire, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Primum docet esse necessarium opus, deinde necessitatem declarat. Non solum propter iram inquit, id est, propter pœnam corporalem, qua magistratus afficit contumaces, sed etiam propter conscientiam necesse est obœdire. Testatur ergo contumacia offendi Deum, & conscientiam ream fieri, quia Deus hanc obœdientiam flagitat. HIC expende quantum malum sit, conscientiam ream iudicari à Deo, deseri hominem, & non regi nec defendi à Deo, sed pœnis in hac vita, & nisi resipiscat, perpetuæ iræ post hanc vitam obnoxium fieri. Nam regulam hanc ferunt Deus, vt atrocem contumaciam etiam in hac vita atrocibus exemplis puniat, vt ostendunt historiæ Absolon, Semei, Ioab, & aliæ innumerabiles. Hic prudens lector conferat Philosophorum politica, ad hanc Pauli concionem. Quæ literæ Philosophorum ita muniunt magistratum, ordinem politicum, & pacem, sicut hæc Pauli concio? Hæc est murus firmissimus magistratuum. Nam bonorum omnium, & mediocrium animi, non terrore aut potentia magistratuum, sed hac doctrina cœlesti cogi se iudicant, vt reuerenter obœdiant voci legum & magistratuum, & imperia venerentur.

ACleges ipsæ imperiorum tantum externa aut obœdientiam in militia & in pace, labores corporum, collationem tributorum, & iusta officia externa in tota ciuili consuetudine postulant. Sed doctrina cœlestis amplius flagitat, iubet honore affici magistratus. Hic gradus obœdientiæ summus est, non tantum externa officia tribuere,

sed etiam honorificam opinionem in mente, & beneuolentiam. Nam hæc duo præcipue significat vocabulum Honoris. Honorifica opinio hæc continet, quod totus ordo politicus, imperia & magistratus sint res à Deo institutæ & approbatæ, & defendantur ope diuina, & quod Deus velit humanum genus hac ciuili forma vitæ regi, & frænari libertatem, & in ipsa gubernatione multa exempla conspici de iudicijs de sceleribus hominum, ut pœnæ homicidarum, incestorum, tyrannorum, periurorum, manifeste testantur Deum his sceleribus infesto. Est ergo honorifica opinio, politicum ordinem, imperia, magistratus, leges, iudicia, pœnas, esse opera Dei, in quibus sapientia Dei, iustitia & bonitas erga genus humanum conspiciuntur. Altera pars honoris est, quia hæ res sunt diuinæ, voluntas nostra vltro & certo studio se subijciat imperijs, propter Deum, & amet has res, & ipsos magistratus, custodes politici ordinis. Hæc est sententia præcepti, quod iubet honorem tribui magistratibus. SVPRA autem omnia discernendas esse res & personas. Agnoscebat Paulus & certo sciebat imperium Romanum singulari Dei consilio & ope constitutum esse, & ipsum ordinem ac leges amabat & uenerabatur, sed Neronem, vt teterrimam pestem & Diaboli organum, oderat & execrabatur, & tolli eum à Deo petebat, sicut & accidit. Etsi enim prius ab eo Paulus interfectus est, mirabili Dei consilio, permittentis, ut à tali, tanto tyranno, turpi, & execrando portento, Apostolus Deo carus, & donis amplissimis ornatus, & per quem magna pars Ecclesiæ collecta erat, tecaretur, tamen eodem anno sibiipsi Nero mortem conscíuit.

CAETERVM hic honos præcipuus est, Deum pro politia & magistratibus inuocare, quod certe facient ardenter isti, qui vere cogitant politicum ordinem opus & donum Dei esse, & bonos magistratus à Deo excitari & iuuari, sicut fit. Non enim durabiles essent politiæ, & artes, nisi subinde à Deo excitarentur instauratores, ut post Manassen collapsum uere regnum restituit Iosias. Hæc beneficia Dei qui considerant, veris & ardentibus precibus imperia adiuuant, sicut & Paulus præcipit 1. Timoth. 2. Adhortor vos precari pro regibus, & omnibus qui præsunt, &c. Finis etiam additur, ut vita sit tranquilla, non ut in otio voluptatibus fruamur, sed ut regantur mores disciplina, & doceri Euangelium ac propagari possit, & Ecclesiæ crescant, & nomen Dei & Domini nostri Iesu Christi celebretur. Præcipit & Ieremias cap. 29. orari pro regno Babylonico: Quærite pacem ciuitatis, in qua estis in exilio, & orate pro ea ad Dominum; quia in pace illius erit vobis pax. ADDO & hanc regulam, traditam voce Apostolorum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus. Cum igitur mandant homines, seu reges, seu principes, seu pontifices, ut faciamus contra mandata Dei, non est obœdiendum, sed mandatum

Dei

bi anteferendum est, ut docet historia Danielis tertio. Dixi præcipua, quæ in Ecclesia de causis & dignitate politici ordinis & magistratuum sciri necesse est: nunc etiam multa de officijs gubernatorum dicenda essent, sed non est nostri instituti complecti totam politicam doctrinam. Extant libri Philosophorum & Iurisconsultorum, qui continent officia magistratuum. Nos tamen breui regula summam indicabimus. Aristoteles erudite tradidit definitionem magistratus paucissimis verbis, quæ tamen euoluta continet amplissimam doctrinam, ἄρχων ἐστὶ φύλαξ νόμου. Cum quæres quæ sint officia magistratuum, cogita hanc definitionem, & tibi pingito magistratum, cui de collo pendeant tabulæ duæ legis Moysi. Harum custos esse debet politicus gubernator, quod ad externam disciplinam attinet. Nam hæ sunt summæ leges, ex quibus cæteræ honestæ leges omnes, ut necesse est plures esse quæ uitam politicam & forum regant, tanquam ex fontibus deriuantur. Cvm igitur magistratus sit custos legum, obtemperet eis ipse, & alios obtemperare cogat, & earum autoritatem fortiter defendat. Ideo enim à Deo armatus est gladio. Ac ut discrimen intelligatur Ecclesiastici gubernatoris, & politici, & simul officia conspiciantur, hanc trado definitionem politici magistratus: Magistratus est minister Dei, custodiens honestam disciplinam externam sui cœtus, & pacem, ac coërcens ac puniens contumaces legitimis pœnis corporum. Hic differentiæ comparent inter Euangelij doctorem & magistratum. Euangelij doctor proponit verbũ Dei, & administrat Sacramenta, per quæ Deus audientes uocat ad vitam æternam, & est in eis efficax. Deinde coërcet & punit tantum uerbo Dei, scilicet uoce Euangelij, & excommunicatione, sine ui corporali: At magistratus custos est externæ disciplinæ, & pacis, & armatus gladio, coërcet & punit contumaces legitimis pœnis corporum. Cvm autem dico, magistratum disciplinæ custodem esse, intellige vtranq; tabulam Decalogi ei custodiendam esse, id est, Non tantum est pacis custos, velut armentarius, nec tantum ventri, sed primum gloriæ Dei seruiat, quod ad externos mores attinet. Vt omnes politiæ sanxerunt pœnas aduersus periuros, multæ etiam apud Ethnicos sanxerunt pœnas aduersus Epicureos seu Atheos, qui palam dixerunt, nihil esse Deum, aut nullam esse prouidentiam Dei, Sed nos legem Dei sequamur, quæ ait: Fugite idola. Item: Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Deut. 12. Euertite aras idolorum, &c. Deuter. 18. Non sint magi aut incantatores in terra. Hæc præcepta sunt iuris naturæ, & pertinent ad secundum præceptum: Non vsurpabis nomen Dei vane. Nec enim habebit Dominus hunc insontem, qui nomen Dei vane vsurpauerit. Hæc sententia omnibus hominibus, imo omnibus creaturis intelligenti-

bus concionatur. Suo quisq; loco prohibere manifestas Dei contumelias debet. Quare & magistratus prohibere & punire debent Epicureos sermones, idolorum honores, periuria, fœdera dæmonum, professionem impiorum dogmatum. Id præcipiunt & hæc dicta: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino &c. Et Prouerb. 25. Aufer impietatem à vultu regis & firmabitur iustitia thronus eius. Et 1. Reg. 2. Glorificantes me glorificabo, & contemnentes me reddam contemtos. Ideo non solum reges pij in Iuda, sed etiam aliarum gentium reges, postquam didicerunt veram de Deo doctrinam, prohibuerunt contumelias veri Dei, ut Nabuchodonosor & Darius Medus. Ita & Constantinus & Theodosius recte fecerunt, cum delerent idola. Etsi enim magistratus non iudicat nec mutat arcanas opiniones in mente, tamen externa delicta prohibere debet propter gloriam Dei, & ne plures corrumpantur licentia & exemplis.

QVARE reges, principes & magistratus etiam hoc tempore inspiciant Ecclesias, & curent eas recte doceri, vt flectantur animi hominum ad veram Dei inuocationem, & ad alia pietatis officia, & prohibeant coli idola, ac doceri & confirmari falsas opiniones pugnantes cum Euangelio, à quocunq; genere hominum spargantur. Obtemperemus voci æterni Patris, præcipienti de Domino nostro Iesu Christo, Hunc audite. Amplectamur ergo & illustremus Euangelium Domini nostri Iesu Christi, reiectis Ethnicis, Iudaicis, Turcicis & hæreticis furoribus. Auferant principes ex Ecclesia Ethnicam doctrinam Papæ, Ethnicos ritus inuocationis mortuorum, & horrendas profanationes cœnæ Domini. Id præcipiunt mandata Dei æterna & immutabilia: Non assumes nomen Domini tui vane. Item, Hunc audite. Impertit Deus magistratibus societatem sui nominis hanc ipsam ob caussam, ut res diuinas, id est, veram Dei noticiam, & inuocationem, iusticiam & pacem tueantur. Quomodo dici possunt vicarij Dei, si Dominum nec agnoscant ipsi, nec ab alijs agnosci curent?

ALIAS autem longiore disputatione ostendi, pertinere emendationem Ecclesiarum ad magistratus officium, præsertim cessantibus Episcopis, aut aduersantibus Euangelio. Quod enim aliqui dicunt, magistratum profanum non esse iudicem controuersiarum de dogmatibus, vera & explicata responsio est: Ecclesiam esse iudicem, & sequi normam Euangelij in iudicando. Cum autem magistratus pius vere sit membrum Ecclesiæ, iudicet & ipse cum alijs pijs & eruditis iuxta normam quam dixi. Omnibus Ecclesiæ membris dictum est, Cauete à pseudoprophetis. Item, si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Quare vt cæteri pij, ita magistratus considerent dogmata, & si quis falsas & impias opiniones serit aut defendit, hunc iudicent esse anathema, aut compescant. Valde errant principes, si hanc curam

non

in pertinere ad se arbitrantur. De cæteris officijs magistratuum, vt est, de morum ciuilium gubernatione, de pacis defensione, de forensi in prætorio munere, de seueritate, de ἐπιεικείᾳ, de œconomico seu in quæstorio munere dicendum est ab alijs artificibus, videlicet à iurisconsultis. Euangelium monstrat causas & dignitatem politici ordinis, & in genere docet magistratus, vt obtemperent mandatis Dei, quia pariter Deus præcipit regibus, principibus, & populo, pariter iudicabit reges, principes & populum, sicut scriptum est: Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ. Et Zacha. 10. dicitur: Super pastores iratus est furor meus. Et Micheæ 3. Audite principes domus Iacob, propter vos Sion quasi ager arabitur. Et Ezech. 33. Propterea pastores audite verbum Domini, &c. Tantvm unam admonitionem adijciam. Non licet regibus, principibus, & magistratibus facere contra ius diuinum, & contra ius naturæ. Est autem & diuini & naturalis iuris hoc præceptum. Non furtum facies. Hæc vox discernit dominia, & suas cuiusq; possessiones, fundos, & res proprias cingit tanquam muros. Habet autem & populus res aliquas proprias iure diuino & humano. Ab his arcet principes lex illa, Non furtum facies. Non existiment reges & principes, licere sibi ex facultatibus subditorum, quantum volunt rapere, aut nihil esse ciuibus proprium. Deus in lege sua distinxerat dominia Israëlitarum, sanxit libertatem. Quare non licuit Achab aut cogere Naboth ad venditionem vineæ, aut expellere eum ex possessione. Sed hac lege arcebatur ab alieno, Non furtum facies. Et Deus vindex nominatim taxat hanc iniuriam, quod Achab alienam vineam occupauit, & punit eum memorabili exemplo, vt principes moneat, ut parcant ciuium facultatibus, sicut Baptista dixit: Estote contenti stipendijs vestris. Debet populus ordinaria tributa, ut Paulus docet Roman. 13. quæ Baptista vocat stipendia. Et cum Reipublicæ defensio, & aliqua probabilis causa nouas collationes postulat, ciues opitulari Ecclesijs & patriæ iustum est. Locvs vero in historia Samuelis de iure regum, loquitur de stipendijs, non concedit infinitam licentiam principibus rapiendi ex bonis ciuium quantum volunt, quia tenent quædam propria iure diuino & humano. Restant & quæstiones de contractibus, de quibus in genere sciant pij, Contractus esse partem politici ordinis, & res bonas à Deo ordinatas. Imo pulcerrima imago iudicij & voluntatis Dei impressa est contractibus. In his docet nos Deus, iusticiam æqualitatem esse, ut cogitantes de voluntate Dei, sciamus eam iustam, id est, æqualem esse æqualibus. Tyranni non sunt æquales æqualibus, sed aliquos priuato affectu complectuntur, cæteros seu pares, seu meliores negligunt. Hæc inæqualitas vocatur προσωπολκψία,

quæ non est in Deo, sed scito Deum æqualem esse, & tibi, & latroni in cruce, & Moysi & Eliæ. Regulam proposuit, iuxta quam seruat æqualitatem, irascitur peccato in omnibus, ac rursus certo recipit omnes confugientes ad mediatorem Christum. CERNITE & exemplum iustitiæ Dei & æqualitatis in placatione iræ Dei. Nam sunt remissa peccata, nisi æquale λύτρον esset pro nobis, soluens filius Dei. De hac æqualitate quotidiani contractus, emtiones, venditiones, mutuationes, locationes, conductiones, deinde & delictorum compensationes nos admoneant. POSTREMO hæc ipsa æqualitas, quæ in contractibus postulatur, docet nos de dilectione proximi, & interpretatio est particulæ, sicut in hoc mandato: Dilige proximum sicut teipsum, id est, sit æqualitas inter te & proximum, non augeas tua commoda cum illius incommodo, non premas eum, vt tua existimatio crescat, non decerpas de eius facultatibus, vt tuas cumules, deniq; nulla in re quæras πλεονεκτήματα, sed æres æqualitatem, tribuas proximo ea, quæ tibi tribuenda esse iudicas.

DIXI autem alias de contractibus, & nunc hanc regulam addo, ex fontibus doctrinæ iuris intelligi posse, qui contractus sint approbandi, & in quibus seruetur æqualitas illa, quam sapiens & imbutus iurisconsultus efficiendam esse censet. HIC, etsi nostræ hortationes non multum autoritatis habent, tamen hoc addam, ad principum officium præcipue pertinere curam literarum & scholarum, in quibus literæ & artes Ecclesiæ necessariæ traduntur, iuuandarum. Ideo Iesa. 49. dicitur: Et erunt reges nutritores tui, & reginæ nutrices tuæ, id est, reges & principes. Item, Reginæ, id est, respublicæ seu ciuitates, præbeant hospitia & alimenta Ecclesijs, & foueant doctores ac discipulos doctrinæ de Deo, & earum artium quæ Ecclesiæ necessariæ sunt. Pro hoc officio magna præmia proposita sunt Matth. 10. Qui aquæ potum dabit vni ex minimis istis, in nomine discipuli, id est, iuuandæ doctrinæ caussa: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. HIS præceptis & promissionibus, ut gubernatores moueantur ac inuitentur ad literarum studia iuuanda, faciat Dominus noster Iesus Christus, qui certe alicubi aliquas scholas & literarum reliquias seruabit. Nam cum Ecclesiam promiserit mansuram esse, etsi in hac postrema mundi senecta plus erit confusionum: tamen aliqua hospitia, aliquas politias & scholas habiturum esse certum est. Et hac spe studia literarum colamus, & Deum æternum Patrem Domini nostri Iesu Christi oremus, vt nostros labores in docendo & discendo regat & adiuuet, ac faciat nos ὀξγανα misericordiæ, salutaria Ecclesiæ Dei & nobis.

DI

DE CEREMONIIS HVMANIS IN ECCLESIA.

TOTA superior pars huius operis primum dogmata propria Ecclesiæ de Deo, & de rebus æternis, de lege Dei, de peccato, de Euangelio, de gratia, iustitia & Sacramentis, postea etiam doctrinam de vita ciuili recitat. Nunc de gradu operum dicemus, longe posito supra doctrinam & opera, de quibus supra dictum est, uidelicet de ceremonijs, quæ institutæ sunt humana autoritate in Ecclesia, quarum magna sunt discrimina. Aliquæ enim vtiles sunt ad bonum ordinem. Vt enim in scholis distribuuntur horæ & materiæ lectionum, & fiunt classes discentium, seu ut paterfamilias ordinem pueris præscribit, quo primum mane preces recitant, deinde sumto ientaculo discunt literas, postea faciunt operas aliquas domesticas, ita in publicis congressibus Ecclesiæ ordinem aliquem natura hominum requirit.

SED præter has vtiles ceremonias, quæ propter εὐταξίαν institutæ sunt, subinde homines omnibus ætatibus multas addiderunt, partim superstitione, partim auaricia, partim consilijs tyrannicis. Et quædam aperte pugnant cum mandatis diuinis. CVM autem humana infirmitas hoc ritus ita admiretur, ut existimet eos summa opera esse, placantia iram Dei, & horum admiratione fascinata, lucem Euangelij de mediatore Christo, & de fide amittat, & sequantur magnæ tenebræ & discordiæ in Ecclesia Dei, necesse est de his legibus & operibus iudicium Euangelij proponi & illustrari. Ac primum admoneo lectorem, in hoc loco non dici de legibus Magistratuum ciuium, aut officijs ciuilibus, quæ proprie pertinent ad gubernationem Magistratuum ciuilium, & instituta sunt ad defensionem communem pacis, & imperiorum tranquillitatem, sed de earum legum autoritate loquimur, quæ ab hominibus in Ecclesia conditæ sunt, & iudicantur esse seu exercitia peculiaria pietatis, seu cultus Dei, ut cultibatus, certæ formæ ieiuniorum, βαττολογίαι, &c. ETSI autem viri politici non amantes Euangelium, tragice queruntur lædi sua autoritate legum autoritatem, quia aliquæ laxantur, & disputant exemplum pernicioſum esse: tamen necesse est anteferri his querelis gloriam Christi, & salutem piorum, quos erudiri necesse est, ut iux Euangelij retineatur, & discrimen conspiciatur inter necessarios cultus Dei, & commentitias superstitiones. NEC illa nos causſa ab hac explicatione deterreat, quod multi abutuntur doctrina libertatis. Sed de vtraq; re acerrime pugnandum est in docendo, necessaria doctrina diuinitus tradita, pure & fideliter exponenda est, & abusus, qualescunq; sunt, seuere taxandi sunt, & castigandi sunt, qui prætextu

huius libertatis, quæ Christi sanguine parta est, indulgent prauis cupiditatibus, & mores accersunt, qui homines moderatos ab Euangelio deterrent.

TRES IGITVR REGVLAS RECENSEBO.

PRIMA Regula. Vt Heua peccauit, optemperans Diabolo hortanti, vt contra mandatum Dei faceret: ita peccant omnes qui obtemperant legibus aut edictis, quæ iubent facere contra mandata Dei, siue leges illæ ab Episcopis, siue à Regibus, siue alijs Magistratibus, siue à Diabolis propositæ sint. Vera est enim vox Apostolorum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus. Itaq; cum rex Babylonicus iussit auream statuam adorari, necesse fuit non obtemperare, & magna fidei constantia ostendere, quæ sit vera Dei adoratio, vt tres Israëlitæ fecerunt, vt narrat Daniel. Ita Apostoli contra mandatum summi sacerdotis docent Euangelium Act. 5. & palam testantur referendum esse Dei mandatum. HIC pij, leges Pontificum & Regum edicta considerent, quæ iubent facere contra mandata Dei. Passim edicta impia proponuntur, ne puram doctrinam Euangelij audiat, legat, discat populus. Coguntur sacerdotes vsitato more ad profanationem multiplicem cœnæ Domini in Missa. Pertinaciter remittur inuocatio mortuorum, prohibetur coniugium sacerdotibus, cum tamen non omnes sint idonei ad cœlibatum, & Deus coniugium precipiat omnibus, qui cœlibes non viuunt sine aliqua labe, vti. Corinth. 7. clare dicitur: Vitandæ scortationis caussa, vnusquisq; habeat vxorem suam. διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕλας ὁ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. Et postea: κρεῖσσον ἐστὶ γαμῆσαι, ἢ πυροῦσθαι. Iam cogita quanta multitudo hominum his iniustis legibus oppressa maneatur, qui inuocare Deum propter labes conscientiæ non possint, & quelluntur à Deo, ac ruunt in æternum exitium. Horribiliter peccant Pontifices & Reges, cum condunt leges impedientes veram Dei inuocationem, hoc est, cum aliquid præcipiunt fieri, quod sine labe conscientiæ non potest fieri. SIC VT autem Heua peccauit, obtemperans voci Diaboli, sic peccant reliqui, cum impias leges anteferunt mandato Dei, & sinunt sibi excuti veram Dei inuocationem.

NEMO magnitudinem peccatorum, quæ hæc tristissima seruitus affert, satis deplorare potest, imo nulla est tanta hominum sapientia, quæ magnitudinem horum malorum satis intelligat. Iacet oppressa magna pars eius populi qui vocatur Ecclesia, tyrannicis legibus quæ stabiliunt idolorum cultus, errores, nefarias libidines, & impediunt veram Dei inuocationem. Et hæ leges defenduntur magna truci-

fixæ

te suppliciorum, interficiuntur homines honesti & pij plurimi, in aliquam impiam legem violant. Multi pij sacerdotes propter ingium crudeliter necati sunt, cum nulla barbaries vnquam pro- er similem caussam homines occiderit. ETSI autem vocife- ntur viri politici, nullas legum mutationes concedendas esse, ne quatur extremum malorum ἀναρχία, & postea labefactentur do- ata necessaria & leges diuinæ, & obijciunt vetus præceptum, quod recitat Aristoteles in politicis, μὴ παροράν τὸ παρὰ μικρόν, non negligenda parua initia, quibus paulatim fiunt accessiones: ta- men illa æterna & immutabilis lex anteferenda est: Diligas Domi- num Deum tuum ex toto corde tuo. Item: Fugite idola Quare neces- se est & in docendo taxare impias leges, & contra earum edicta ob- temperare mandato Dei. Non iam de seruitute corporum aut rerum dico, feramus calamitates, quas negligentia aut asperitas parit in gubernatione ciuili, expilationes, fori confusiones, iniurias, bello- rum mala. Seruitutem consciētiarum deploro quæ impedit veram in- uocationem, & infinita agmina hominū, aut in Epicureum Dei con- temptum, aut in æternam desperationem impellit. Væ ijs, inquit Ie- sias, qui scribunt leges iniquas. Væ etiam ijs, qui nunc aut suppli- cijs, aut præstigijs sophismatum eas defendunt. Audet Pygius hanc turpissimam vocem edere, quæ extat in eius scriptis: Minus peccare Sacerdotem scortatione se polluentem, quam ducentem vxorem. His vocibus applaudunt sapientes quidam. At nequaquam inuoca- tioni veri Dei, nequaquam saluti animarum anteferendæ erant su- perstitiosæ hominum leges, quarum manifesta est impietas. Etsi enim vsi quidam inurere fucos erroribus conantur, tamen quædam est adeo perspicua veritas, vt nulla Sophistica, nulla sycophantica ob- tui possit. Sunt ob oculos miseriæ, ortæ ex lege de Cœlibatu. Nemo sanus sine gemitu & lacrymis cogitare potest de obscuratione do- ctrinæ de pœnitentia, de fide, de vera inuocatione, de prophanatio- ne cœnæ Domini, de inuocatione mortuorum. HANC de prima regula, non disputationem, res est enim manifesta, sed quere- lam abrumpere cogor, quæ multo breuior & languidior est, quam qualem postulat magnitudo malorum, quæ ab impijs & tyrannicis legibus in Ecclesia tot iam sæculis & orta sunt, & adhuc oriuntur, & deinceps orientur, donec liberabit Ecclesiam suam filius Dei Do- minus noster Iesus Christus, ostendens se vniuerso generi humano, resuscitatis mortuis. Sed hunc Dominum oro, vt mitiget ærumnas Ecclesiæ, & aliquas sibi reliquias excerpat, & mundet filios Leui, id est, exciter passim doctores recte docentes, & non sinat extingui lu- cem Euangelij sui.

SEC VN-

SECVNDA regula. Quædam opera sua natura sunt ἀδιάφορα, quæ nec præcepta sunt lege Dei, nec prohibita, ut non vesci carnibus, uti ueste communi, aut veste monachorum. Etsi autem facere ἀδιάφορα sine superstitione concessum est: tamen legibus de adiaphoris aduersandum est docendo, quia assuuntur multi perniciosi errores, & doctrinæ exempla in usu libertatis modeste ostendere piam est. Recensebo autem breuiter septem errores, qui assuuntur talibus traditionibus. PRIMVS error. Multi docuerunt & docent, ieiunia & similes ἀσκήσεις mereri remissionem peccatorũ, tum culpæ, tũ pœnæ. Hic error Pharisaicus facile capit animos populi, & obscurat lucem doctrinæ de beneficijs Christi proprijs, & de fide. Cum enim putant homines mereri se remissionem peccatorum his suis ritibus, transferunt honorem debitum Christo in hos ritus, & aut inanem fiduciam aliquantisper concipiunt, aut alunt dubitationes, quæ tandem eis sunt exitio. Ac præcipue propter hanc caussam tam acriter dimicat Paulus de abrogatione circuncisionis, & aliarum ceremoniarum legis Mosaicæ, ne hæc lux doctrinæ in Ecclesia extingueretur, quod propter Christum mediatorem credentes habeat remissionem peccatorum, & reputentur iusti, & sint hæredes vitæ æternæ, non propter circuncisionem & alias ceremonias Moysi, aut similes. Et sæpe monet, vt caueamus, ne nouis ceremonijs humanis, lux ita Euangelij obscuretur. Nec dubium est, hunc Pharisaicum errorem acriter tuendum esse. SECVNDVS error minus est conspicuus, sed tamen perniciosus. Quidam astuti nunc vident non posse defendi priorem illum Pharisaicum errorem, ideo delabuntur huc: Etsi inquiunt, non merentur hæ ceremoniæ remissionem peccatorum: tamen quia sunt bona opera & cultus Dei, defendantur hæ traditiones, ut in lege Moysi Nazaræorum abstinentia, etsi non merebatur remissionem peccatorum, tamen Deo placebat, & erat cultus Deo gratus, & præmia habebat. HOC fuco recens iam quidam pingere traditiones didicerunt, qui tamen non de his adiaphoris dimicant, sed alios retros abusus stabilire conantur. Necesse est autem pios hic cauere doctrinæ insidias. Magnus error in hoc ipso fuco inest, non solum citatur Moysi exemplum. Ingens enim discrimen est inter opera Deo instituta & ordinata, & inter illa quæ homines excogitant, nec mandata nec ordinata à Deo. Erant cultus Dei opera in lege ordinata, etsi remissionem peccatorum nõ merebantur. At ἐθελοθρησκίαι excogitatæ ab hominibus sine mandato DEI, nec fuerunt, nec sunt cultus Dei, sicut nec Ethnicæ ceremoniæ & πανηγύρεις fuerunt cultus Dei, etsi multæ fuerunt elegantissimæ. Clamat Christus: Frustra colunt me mandatis hominum. Et cum alias sæpe Prophetæ & Apostoli

stoli reijciunt ritus siue verbo Dei institutos, tum vero 1. Timoth. 4. docentur doctrinæ dæmoniorum, cuius dicti atrocitas profecto omnium mentes mouere debet, vt considerent, qua prudentia adiaphora vsurpari possint. Etiamsi ordinis caussa ritus aliqui honesti seruandi sint, vt in scholis lectionum ordo, tamen longe aliud est, ijs ritibus diuinum cultum tribuere, quod sint cultus Dei, id est, opera quæ Deus approbet, ita, vt se per ea iudicet honore affici. Et tamen recepto hoc errore, amplius tribuitur, videlicet quod mereantur remissionem peccatorum. Reijcit Deus ac detestatur hanc audaciam hominum, qui fingit cultus suo consilio. Vt Israëlitæ proponebant vituli figurã, qui instituebant ritus suo consilio, sic & Ethnici fecerunt, quorum exemplum cur reprehenditur, si licet cuilibet suo arbitrio cultus Dei fingere? Sed hoc arcanum peccatum non intelligunt homines, nisi beneagnita Euangelij doctrina. Amant enim sua inuenta, & ornant multis prætextibus, non solum tanquam disciplinam, sed etiam tanquam Sacramenta proponunt, per quæ dicunt Deum efficacem esse. Inflarant Enthusiasmos, sicut Corybantes, Manichæi, & tunc Anabaptistæ. Tales furores comitantur admirationem traditionum humanarum, qui aliquo modo indicant, quare Spiritus sanctus vocet eas doctrinas Dæmoniorum, quia fascinati homines his ritibus, relinquunt veram Christi agnitionem, fidem, & tolerantiam, & fingunt sibi noua dogmata, & furores sine fide, vt fiebat à Marcionitis & Manichæis, & manifeste vidit fieri nostra ætas ab Anabaptistis, & fanaticis erronibus, qui cum Pelargo passim vagabantur.

Tenenda est igitur definitio cultuum Dei. Cultus Dei est opus mandatum à Deo, seu certo Dei testimonio institutum, quo Deus pronuntiat se honore affici, faciendum hoc fine, aut immediato, aut principali, vt Deo obtemperetur, & vt Deus celebretur, & quidem faciendum prælucente fide in Christum. Operum primi præcepti finis immediatus est, vt Deus honore afficiatur, innotescat & celebretur. Operum secundæ tabulæ finis immediatus est, nostri corporis & proximi defensio, vt pij militis finis immediatus est, vt prælietur pro salute communi, sed tamen principalis finis sit, vt Deum honore afficiat. Ad hypocritæ fingunt immediatum finem esse, cur die sexto comedant carnes, quia Deus iudicet se honore affici per hunc ritum. Hæc opinio commentitia est. Constituta igitur definitione facile reiectari possunt præstigiæ, quas de cultu nunc illi Agyrtæ & Eurybati, qui pingunt traditiones humanas, comminiscuntur. Tertius error. Insuper fingunt hypocritæ, perfectiones esse opera traditionũ humanarum, hoc est, opera meliora & magis placentia Deo, quam ea quæ Decalogus præcipit. Et hac persuasione prætulerunt Monachatum gubernationi Ecclesiasticæ, Politicæ, Coniugio. Hæc amantia

prorsus

prorsus execranda est, & taxata est à Gersone. QVARTVS error. Addunt opinionem necessitatis, hoc est, fingunt necessariam esse obseruationem traditionum humanarum, etiam extra vllum scandali, deinde hac persuasione eos, qui non obseruant illos ritus, damnant tanquam desertores Ecclesiæ, seditiosos, schismaticos, auulsos à populo Dei, & exclusos ex Ecclesia, ut olim damnati sint aliqui propterea, quod diem Paschatos non seruarunt cum cæteris. Hanc opinionem de necessitate inprimis oportet taxari, nec euilescere iusticia Euangelij esse talis externa politia, item ne oriantur discordiæ propter aliquam talium rituum dissimilitudinem, donata est hæc in Euangelio libertas, nec potest aboleri humana autoritate. Sic Christus vult nos sentire, non necessarios esse ritus seu Mosaicos, seu humanarum traditionum, vt Coloss. 2. dicitur: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, &c. id est, Nemo obliget ac damnet conscientiam propter hos ritus. Et rursus: Cum mortui sitis cum Christo ab elementis mundi, id est, à præceptis seu ordinationibus, quibus hic mundana uita regitur, cur adhuc tanquam viuentes in mundo decreta facitis? Non contrectes, non gustes, &c. Et ad Galat. 5. In libertate qua Christus vos liberauit, state, ne rursus iugo seruitutis implicemini. Iubet sententiam de libertate retinere, ne conscientia stulta carnificina excrucientur, aut excitent discordias, si quis nostros ritus humanos non obseruet.

QVINTVS error. Opinio necessitatis peperit maiores tenebras, scilicet κακοζηλίαν legis Mosaicæ. Postquam hæ persuasiones occuparunt animos, vt in lege Moysi necessariæ fuerunt ceremoniæ, ita nunc necessarias esse, regnum Christi transformarunt in Politiam similem Iudaicæ. Vnum aliquem hominem præfecerunt vniuersæ Ecclesiæ, tanquam summum sacerdotem, deinde gradus sacerdotum, & externum sacrificium finxerunt, addiderunt summo sacerdoti potestatem instituēdi ceremonias, legem de cœlibatu. Hæc tota κακοζηλία magnam caliginem animis offundit, & legis & Euangelij intellectum obscurat, ac acerrime taxata est ad Galatas & ad Hebræos. Sacerdotes Leuitici significabant nobis Euangelij ministros, & sacrificia Mosaica significabant ministerium Euangelij, & in mentibus pœnitentiam, nouam iusticiam Spiritus, inuocationem, confessionem, tolerantiam crucis, &c. ut Iohan. 4. dicitur: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Et 1. Pet. 2. Offerte hostias spirituales, placentes propter Iesum Christum. SEXTVS error procedit & hoc, quod Episcopi arrogant sibi potestatem condendi traditiones, quam tamen non concedit eis Euangelium. Sed cum hæc persuasio, opera ab hominibus excogitata sine verbo Dei, sublata sit,

Episcopi, quia præsunt, ut videantur augere studia pietatis, cu-
[illegible] traditiones, vt fecerunt Gregorius I. Innocentius, & multi
[illegible]fices, qui quidem leges etiam exasperarunt, & confirmauerunt
[illegible]ionem necessitatis, vt suam autoritatem amplificarent, dixerunt
[illegible] esse æternæ iræ Dei, si quis non seruet traditiones ab Episcopis
[illegible]ditas. Hunc errorem refutant sententiæ, quas supra recitaui. Co-
[illegible] 2. Nemo vos iudicet in cibo aut potu. Et in Actis Apostolicis
[illegible]ras grauissime obiurgat eos, qui ceremonijs Mosaicis onerare
[illegible]tes volebant: Quid, inquit, tentatis Deum, imponentes iugum
[illegible]icibus discipulorũ, quod neq; Patres vestri, neq; nos portare po-
[illegible]mus? NON est leue crimen tentare Deum, est enim non infir-
[illegible]tate labi, sed contemtu Dei, proposito ipsius verbo, quasi cum eo
[illegible]tare, aliud instituendo, καὶ φιλονεικεῖν, & illius sapientiæ nostram
[illegible]ferre. Vt mandauit Deus populo Israël ne alibi sacrificarent, nisi
[illegible] uno loco, vbi collegium docentium & arcam esse voluit. Econ-
[illegible] humana sapientia ratiocinatur, seposito verbo Dei: Atqui decet
Deum vbiq; coli, & varijs officijs. Condamus ergo vbiq; sacella &
[illegible]ras, mactemus nõ modo pecudes, sed etiam homines, vt in re magna
& difficili studium nostrum conspiciatur. Tales fuerunt & sunt fontes
cultus idolorũ. Ita recentior ætas cumulauit Missas, & mandauit cœ-
[illegible]tum. Sed hic meminerint pij vocem Petri, quæ talium legum &
opinionum defensionem docet esse graue crimen. Non enim paruum
[illegible]tum est, tentare Deum, id est, nostram sapientiam ipsius sapientiæ
[illegible]ferre, & lacessere eius iram studio quærendi contraria ipsius ver-
bo, & certandi cum eo. Hæc sunt arcana mala, quæ politica sapientia
non potest iudicare. Sed nos in Ecclesia ea considerare debemus, ut
[illegible]ni subijciamus nos verbo Dei, nec nostris opinionibus regi ve-
[illegible]. SEPTIMVS error. Cum hæret opinio iusticiæ aut ne-
[illegible]tatis de traditionibus humanis, sequuntur atroces discordiæ, ut
[illegible] dissidia exorta, sunt de die Paschatos, & fermentato. Et nunc
Pontifices non solum fulmen excommunicationis in sacerdotes mari-
[illegible] torquẽt, & iniusta asperitate distrahunt Ecclesiam, sed etiam Ne-
[illegible]ana crudelitate pios interficiunt sacerdotes, propter violatas in-
iustas traditiones. PROPTER hos septem errores seu om-
nes, seu plerosq;, defenduntur traditiones humanæ, vt testantur libri
eorum, qui se profitentur hostes esse nostrarum Ecclesiarum. Quan-
quam igitur traditiones de rebus adiaphoris loquuntur, tamen hos
errores retegi & taxari mandat Deus, & passim Prophetæ, Christus
& Apostoli taxant. Nec sint muti doctores, cum aut Ecclesia impijs
cultibus polluitur, aut conscientiæ laqueis traditionum humanarum
implicantur. PRODEST etiam exemplo refutare hos errores,
[illegible]quam doctrina de veris cultibus mediocriter tradita est. Nam

opinio

opinio superstitiosa tenacius hæret, si nulla exempla libertatis ostendantur. Ideo Paulus noluit Titum circuncidi, vt libertatis exemplum ostenderet, & Petrum arguit exemplo, confirmantem pertinaciam eorum, qui Mosaicos ritus seruari volebant. Et recitatur historia de Spiridone Cyprio Episcopo, digna memoria. Cum ad eum venisset hospes die ieiunij, nec subito emi aut parari cibi vsitati tali die possent, iubet carnes, quas habebat conditas apponi. Non vescor his hodie, inquit hospes, sum enim Christianus. Tum Spiridon: Et hanc ipsam ob caussam te vesci decet, quia Christianus es, nam omnis creatura Dei bona est, & nihil reiectum, quod cum gratiarum actione sumitur. Obtemperat hospes, & admonitus hoc exemplo, discit longe alios maiores cultus Deo præstandos esse, quam hæc ciborum discrimina. Imo in hac ipsa cœna præstat maiores cultus, agit Deo gratias, cogitat de libertate donata à Domino nostro Iesu Christo, qua non solum ab his ciborum legibus, sed multo magis ab alijs tristioribus vinculis nos liberauit, ac legem cruci suæ affixit, ne nos damnet. Haec commemoraui, vt pij sciant, cur & taxentur & exemplo violentur humanæ traditiones, & hanc commemorationem errorum opponant nouis oratoribus, qui nunc mira sophistica pingere traditiones humanas didicerunt, quæ si valeret, similibus fucis etiam Ethnicæ religiones excusari possent. Sed explodatur ex Ecclesia amor sophistices, & Scapham Scapham dicamus, non ludamus verborum præstigijs. Postquam autem errores, qui hærent in traditionibus monstrauimus & reprehendimus, nunc dicam quid de ritibus adiaphoris sentiendum sit, qui remotis illis erroribus, seruantur in Ecclesijs emendatis. Tertia regula. In Ecclesijs emendatis, reliqui sunt ritus aliqui adiaphori, quia huius vitæ actiones ordine aliquo distribuendæ sunt. Hominum natura intelligit & amat ordinem, qui quidem maxime decet Ecclesiam & congressus publicos. Ideo Paulus grauissimè dixit 1. Cor. 14. πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. Non ordinem tantum, sed etiam singularem curam ornandi ordinis requirit, quare addit εὐσχημόνως, ut videamus quid personas, loca, tempora deceat. Maiore modestia in templis conueniatur, quam in theatro. Actio & oratio docentium sit placidior & grauior in illo cœtu diuinitus conuocato, cui Christus & Angeli intersunt, quam in scena. Itaque dico, ritus adiaphoros in Ecclesijs emendatis seruandos esse, hoc fine, scilicet, propter bonum ordinem, sed ita, ne addantur opinio iustitiæ, cultus, aut necessitatis, aut ceteri errores, quos supra recensui. Et sciendum est, extra casum scandali violari has traditiones sine peccato. Quæ autem scandala vitanda sint, paulo post dicam. Gerson magna

pietate quæsiuit ἐπιείκειας traditionum. Cùm videret ingentem numerum rituum carnificinam esse conscientiarum in hominibus mobilibus: Contra vero homines minus patientes legum, induere contemptu epicureum vniuersæ religionis, qui tam multas traditiones ferre non poterant, fecit gradus. Aliæ, inquit, ornatus causſa, aliæ necessitatis causſa institutæ sunt. Sed illæ Gersonis mitigationes non leuant conscientias. Autoritas diuina voce Apostolorum proposita leuat, quæ expresse reijcit opinionem iustitiæ & necessitatis. Locus autem munitur publica tranquillitas hac doctrina, quod dicimus, propter εὐταξίαν, eos ritus, qui boni ordinis causſa instituti sunt, seruandos esse, & peccare homines petulantes, qui in Ecclesijs emendatis violant tales ritus cum scandalo. Hæc est vera traditionum ἐπιείκεια, quæ & leuat conscientias, & vtilis est paci. Aliqui hominis natura feri, omnes leges tanquam carcerem oderunt. Hos tenere prodest commonefacere de causſa legum, scilicet de bono ordine & adhortari, vt vitent scandala, nec se sibi tantum, sed etiam alijs, imo Ecclesiæ Dei viuere debere sciant. Alij vero placidi naturæ & κοινωνικοὶ, ac intelligentes, sed ad societatem natos esse, imo præcipuum opus esse conferre studium ad iuuandam & fouendam Ecclesiam, sua sponte honestos & vtiles ritus seruant, & vitant scandala, & cum sciant singulari consilio & beneficio Dei publicos congressus Ecclesiæ institutos esse, & velle Deum hanc frequentiam ornari, vt sonet publice in terris vox Euangelij, student ordinem, tranquillitatem, grauitatem horum congressuum, in templis & in scholis tueri, præsertim cum ordo sæpe ad docendum rudiorem multitudinem conducat, vt series dierum festorum non temere instituta est. Non enim omnes historiæ vno die recitari possunt, sed aliam partem alio tempore proponi commodius est. Et cum distributio temporum congruit cum euentibus, non solum gratior est, sed etiam memoriam iuuat. NEC tantum homines seriem certam dierum seruarunt, sed etiam Deus ipse quorundam festorum ordinem suis mirandis factis in veteri & nouo Testamento pariter seruauit. Vt agnum voluit initio veris mactari, ita eodem anni tempore Dominus noster Iesus Christus crucifixus est, & resurrexit. Vt quinquagesimo die post exitum ex Aegypto promulgata est lex manifesto testimonio de monte Synai: ita quinquagesimo die a Paschate datus est manifesto testimonio Spiritus sanctus. NVNC agitur annus à natali Christi 1544. Quare & Deus ipse, & Dominus noster Iesus Christus, & Prophetæ, & vniuersa Dei Ecclesia, inde vsque ab exitu ex Aegypto vsq; ad hunc annum, diem Paschatos & Pentecosten tribuerunt certis sacris actionib. annos 1049. Hunc consensum Dei & Ecclesiæ & hæc

exempla intuens homo non Cyclopicus, iudicabit honestum esse aggregare se ad illum Dei & Ecclesiæ perpetuæ cœtum, & se velut adesse spectatorem illorum euentuum cogitabit, quibus Deus illa tempora insigniuit. Imo cogitemus hos pulcerrimos congressus imaginem esse consuetudinis æternæ cum Deo, Christo, Patribus, Prophetis, Apostolis & alijs pijs. Tales ritus vtiles cum hoc modo sine superstitione seruantur, prosunt ad docendum. Vbi enim nullus est ordo, nulla disciplina, doceri homines non possunt. Necesse est autem doceri & audiri Euangelium. Nam Deus non colligit aliter Ecclesiam suam, nisi voce Euangelij, nec aliter Spiritus sanctus efficax est, nisi per Euangelium, nec vlla est Ecclesia electorum cogitanda, nisi in hoc cœtu visibili, in quo Euangelium recte & pure docetur. Ergo hic visibilis cœtus amandus & fouendus est, & retinendum est Euangelij ministerium, & fiant honesti congressus. Ad hæc ordine & ritibus aliquibus opus esse constat. Imo & quilibet paterfamilias domi suæ liberos mane & vesperi, legere aliquid, & dicere preces cogat. Non alter dies sine inuocatione, & sine gratiarum actione. Ideo enim conditi & redempti sumus, vt Deum celebremus, & hæc exercitia prosunt ad discendum, & excitant timorem & fidem. Et in his exercitijs meminerimus dictum Christi: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus? Quare doceri, regi & sanctificari nos Spiritu sancto petamus. Idque cum petimus, fieri certo statuamus, & meninerimus Spiritum sanctum efficacem esse cogitatione Euangelij.

DE MORTIFICATIONE CARNIS.

DEFENDVNT aliqui leges de ieiunijs, satisfactionibus, vt vocarunt, & monachorum superstitionibus, prætextu sententiarum, quæ de mortificatione concionantur. Cum mortificatio, inquiunt, sit bonum & pium opus, cur non laudantur etiam hæ leges hominum de ieiunijs & similibus ritibus? Hic rursus hypocrisis struit insidias verę doctrinæ, & veris cultibus. Discernantur mandata diuina ab hominum mandatis, ac consideretur quid vere Paulus vocet mortificationem, nec transferatur vocabulum rerum magnarum, quas Deus præcipit, ad futiles & otiosos ritus, vt omnibus ætatibus hypocritarum arrogantia insignibus titulis suas ceremonias ostentauit & venditauit. MORTIFICATIO significat, aut patientiam mandatam à Deo in veris doloribus, sensu iræ Dei, paucioribus & afflictionibus, aut temperantiam mandatam à Deo, frænantem cupiditates. Non significat ἐθελοθρησκείας, seu ceremonias accersitas sine mandato Dei. DE priore genere, id est, de tolerantia in ve-

doloribus & in cruce, loquitur Paulus 2. Cor. 4. Semper mortificationem Domini Iesu in corpore circumferentes, vt à vita Iesu corpore nostro manifestetur. Declarant autem sequentia verba id vocet mortificationem Christi. Semper, inquit, nos viuentes in mortem tradimur propter Iesum, vt & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra, id est, sæpe morti obijcimur, rapimur ad supplicia, propter confessionem Christi, exercemur terroribus Diaboli. Hanc vocat mortificationem Christi, videlicet similem afflictionibus Christi, & propriam Ecclesiæ.

De hoc genere & Romanorum 12. inquit: Exhibete corpora vestra hostiam viuam, sanctam, placentem Deo, rationalem cultum. Non de ceremonijs aut simulata ἀσκήσει loquitur Paulus, sed de cruce, id est, de tolerantia in veris & magnis doloribus: Hæc est sacrificium in his qui fide filij Dei sustinent, vt Psalmus inquit. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ac supra de hoc genere in titulo de Cruce dictum est.

De secundo genere, id est, de temperantia mandata à Deo, concionantur passim multæ sententiæ. Lucæ 21. Attendite ne corda vestra grauentur crapula & ebrietate, &c. Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi ieiunio & oratione. Ephe. 6. Educate filios in disciplina & doctrina Domini, id est, doctrinam de Deo iuuentuti tradite, & assuefacite eam pia disciplina, regite mores, vt sint modesti, casti, pij, & exercete eos certo & honesto labore, ne, vt fieri solet, ocium & luxus pariant scelera, excutientia Spiritum sanctum. Siue igitur mortificatio tolerantiam in cruce, siue temperantiam significat, loquitur de mandatis operibus, sed illud verum est, liberum esse cuilibet, priuatim eligere exercitia honesta, & conuenientia suæ ætati & viribus suis, vt & scholæ gubernatori liberum est instituere lectionum & disputationum ordinem. Ideo & Paulus inquit 1. Cor. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. hoc fine, ne intemperantia impediat Spiritum sanctum, intentionem animi, in inuocatione, in studijs, in negotijs. Nec immediatum finem ieiunij hunc constituit, videlicet, ut puret Deum tali opere honore affici.

Ac temperantia in genere præcepta est, sed exercitia alia alijs congruunt. Ideo horum electio libera sit. Aliter senes occupatis curis, doloribus, negotiis, & imbecilles regant corpora: aliter iuuenes vegeti, non confecti angoribus, vt Dauidi ante exilium magis opus erat exercitijs, quam postea, cum magnitudine dolorum fractus, vix languida membra semiuiuus traheret. Bona valetudo corporis, & sensuum vigor, eximia Dei dona sunt, necessaria studijs & negotijs, ideo tuenda sunt, nec lædendum est corpus aut ingluuie, aut nimia inedia. Et Paulus habere honorem corpori iubet. Cum igitur

igitur magna sit dissimilitudo, Ecclesia non fert leges, quibus vnum modum ieiuniorum aut exercitiorum præscribat, sed in genere præcipit temperantiam, & simul monet, ne superstitiose exercitia transformentur in cultus, & iubet discrimen teneri inter opera à Deo mandata, & exercitia electa à nobis. Ideo Paulus inquit 1. Tim. 4. Exerce te ad pietatem: Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas vero ad omnia vtilis est. Grauissima admonitio est, discernens necessaria opera, & à Deo mandata, ab exercitijs electis nostro arbitrio. Iubet autem longe anteferri opera à Deo mandata, pœnitentiam, timorem Dei, fidem, inuocationem, confessionem, patientiam, castitatem, temperantiam, diligentiam in vocatione. Has virtutes, inquit, ad omnia vtiles esse, id est, Deus in hac vita compensat, & ornat has virtutes magnis bonis, maiore luce & sapientia spirituali, robore fidei, consilio, consolatione, successu in gubernatione publica & domestica, castitate, pace, victu, & post hanc vitam, præmia æterna dabuntur. At corporum exercitatio ad modicum vtilis est. Intelligit autem hæc exercitia à nobis electa, vt si quis in die semel tantum, & pauxillum velit edere. Hæc cum fine superstitione fiunt, non prorsus abijcit, sed infra opera mandata à Deo collocat. Prosunt enim aliqua ex parte, videlicet quia in sobrijs maior est intentio animi, in inuocatione, studijs, negotijs. Conuiuia, sodalitia, sermones profani laxant animos, vt facilius admittant incendia cupiditatum, vt accidit Dauidi in otio. Et noti sunt versiculi:

Otia securis insidiosa nocent.
Cura fugit, multo diluiturque meto.

Et Seneca de sodalitijs inquit: Nunquam mores quos extuli refero. Ebrioſi, nec mente nec corporibus sustinere curas rerum magnarum possunt, amittunt tempora idonea rebus gerendis, fiunt incauti ruunt in magna scelera. Sed hoc omnium tristissimum est, quod inuocatio Dei in temulentis extinguitur. Est autem dictum vsitatum non aspernandum: Vitare peccata, est vitare occasiones peccatorum. Ideo bonæ mentes intelligant lapsuum occasiones, & causas προκαταρκτικὰς, & sua quadam diligentia vitent pericula, ne nimium implicent se sodalitijs, ament temperantiam, & certos ac vtiles labores suscipiant, quibus subinde miscant inuocationem Dei. Multum etiam valetudini & moribus prodest, non confundere ordinem temporum à natura præscriptum. Vt multi totum diem partim somno, partim conuiuijs tribuunt, deinde noctu vacant studijs, aut negotijs. Vere inquit Seneca: Hoc est luxuriæ propositum, gaudere peruersis, nec tantum discedere à recto, sed quam longissime abire. Nec cessat Diabolus, cum videt animos cura vacuos esse, sed offert & ipse aliquas lapsuum occasiones

gi. Hæc mala cauenda sunt, & nostra diligentia, & petitione gustationis diuinæ, sicut scriptum est: Quanto magis dabit Spiritum sanctum petentibus. Monachi conati sunt regulis comprehendere exercitia huius diligentiæ: Sed accesserunt superstitiosæ & stultæ opiniones, & varietas hæc non potest legibus comprehendi, ideo non defendantur traditiones de discrimine ciborum hoc prætextu, sed boni & sapientes concionatores sæpe moneant de hac diligentia moderatutem. Et præceptores coërcere eam disciplina quantum fieri potest, studeant, ac principes adiuuare nos in disciplina tuenda debebant. Hæc de mortificatione & de disciplina breuiter monui, vt hypocrisi reiecta, veras virtutes & vtilia exercitia intelligere & amare discamus.

DE SCANDALO.

VOCABVLVM græcum est σκάνδαλον, factum à σκάζω, id est, claudico, significat enim offendiculum, id est, quiddam ad quod impingens labitur, seu trepidat. EST autem scandalum, dictum aut exemplum, quo alius fit deterior, seu quia error in eo confirmatur, seu quia imitatur malum exemplum, seu quia flammas maiores edit aduersus Euangelium concipit. Hæc vocabuli expositio primum consideretur. Nam Ecclesia sic vtitur appellatione scandali, alijs scriptoribus his vsus ignotus est, qui dicerent exempla seu παραδείγματα nocentia. Et correlatiuum scandali, est offensio, ac interdum promiscue scandalum, quod significat obiectum, pro ipsa offensione sumitur. DVPLEX est autem Scandalum, seu duplex offensio. Prior offensio est Pharisaica, seu, vt vocant, Scandalum acceptum, videlicet cum impij irascuntur veræ doctrinæ Euangelij, aut honestis ac necessarijs factis, vt cum nolunt proponi veram doctrinam, & tuari errores, aut nolunt aboleri cultus idolorum, nolunt sacerdotum honeste in coniugio viuere. Sunt autem variæ caussæ, cur impij veræ doctrinæ, aut illis necessarijs mutationibus irascantur. Alij pugnant de ventris commodis, vt qui quæstus magnos, qui erant ex bissis, aut ex inuocatione mortuorum, diminui nolunt. Alij de autoritate dimicant, alij fascinati persuasionibus suis, nolunt ea quæ ipsi mirantur & probant, taxari. Vt fascinati admiratione suæ iustitiæ, nolunt audire hanc vocem, homines non esse iustos propter propriam dignitatem & mundiciem. Viri politici quia vident ex dissensionibus opinionum oriri distractiones Principum, bella & perturbationem disciplinæ, nolunt moueri vllas de doctrina disputationes. Exempla autem talium offensionum omnibus Ecclsiæ temporibus multa fuerunt, sunt, & erunt. Sacerdotes aduersabantur Ieremiæ prædicenti excidium Ierosolymæ, & prætextus speciosos habebant.

Christo & Apostolis aduersabantur plerique omnes, qui eruditione & autoritate in populo Iudaico antecellebant, & speciosis causis mouebantur. Videbant aboleri Legem Mosaicam. Existimabant autem summum scelus esse, Legem vnam & solam in toto genere humano, traditam à Deo, deleri, & videbant ex ea re secuturum esse interitum illius pulcerrimæ politiæ, non à Solone, non ab Augusto, sed clara voce Dei, & certis testimonijs Dei constitutæ. His rationibus vehementissime motos esse omnes sapientes in illo populo, non dubium est, præsertim fascinatos persuasione de regno Messiæ mundano. Etsi autem & ipsis Apostolis dolorem afferebat interitus populi, tamen hanc offensionem hypocritarum negligunt, & fortiter se opponunt iudicijs illorum, & clare profitétur magis, obediendum esse Deo, quam hominibus, obtemperant mandato Christi, qui eos colligere Ecclesiam voce Euangelij iusserat. Errores de Deo, diuina taxari necesse est, vel si fractus illabatur orbis: Oportet enim anteferri primum & secundum mandatum omnibus humanis rebus, rationibus nostræ, fortunis nostris, famæ nostræ, paci Reipublicæ. Hoc regula hæc tenenda est: Necesse est confiteri veram doctrinam, & fugere idola, & facere opera mandata à Deo, etiamsi fremunt & repugnent impij, & concipiunt maiores flammas odij aduersus Euangelium, & quanquam dissidia tristia oriuntur ex impiorum pertinacia. Pertinax autem impij aduersantes Euangelio, & causæ sunt dissidiorum ipsi, quia cedere veritati debebant: Non peccant hi, qui iuxta veritatem recte docent, aut confitentur Euangelium, vt peccabat Pharao, magno furore repugnans voci Dei per Moysen sonanti, & testimonijs Dei. Non peccabat Moyses, etiamsi totam Aegyptum discordia illa perdidit. HAEC regula pij se in Ecclesiæ certaminibus semper consolati sunt. Estque nobis hac consolatione opus hoc tempore. Nam moderatis ingeniis dolorem affert ipse conspectus dissipationum, & conuicia illa, quæ in nos conferunt hypocritæ, non facile est contemnere, cum nos hostes Dei, Ecclesiæ, parricidas, seditiosos, denique pestes humani generis vocant, Aduersus hæc tristissima iudicia necesse est claris testimonijs diuinis muniri animos. Matt. 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Non sequaris Deos alienos. Diserte discernitur verus Deus, qui se patefecit in populo Israël à commentitijs numinibus, cum ait: Hunc Iehoua, qui suum verbum suum tradidit, & testatur se vere Deum esse mirandis factis, quibus eduxit te ex Aegypto, inuoces: Non alios commentitios, qui sine hoc verbo tradito per Prophetas coluntur. Et 1. Cor. 10. Fugite cultum Idolorum. Hæc præcepta constat prorsus immutabilia esse. Et sæpe repetitur hæc concio à Prophetis. Oseæ. 13. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti. Et Deum præter me nescies, & salua-

ator non est præter me. Necesse est igitur inuocare verum Deum, & fugere idola, nec stabilire ea nostra comprobatione. Et hæc mandata summa anteferenda sunt omnibus rebus, nostræ vitæ, famæ, paci publicæ, vitę liberorũ, beneuolentiæ Principum. Matth 10. Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum & ego corã Patre meo cœlesti. Et additur consolatio, ne frangamur metu dissidiorum: Veni separare hominem à patre suo, & filiam à matre sua. De magnis rebus & magnis periculis concionantur hæ sententtiæ. Præstandum est igitur, vt veras & firmas sententias defendamus, nec moueamus tumultus, nec turbemus Ecclesiam falsis opinionibus, aut inanibus sophismatum præstigijs, quas interdum excogitant ingenia petulantia, incensa vel ambitione, vel cupiditate vindictæ. Ad Galat. 1. Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Extremum omnium conuitiorũ est, anathema, sicut apud Græcos catharma, seu ἀλάστωρ: significat autem quiddam ita pollutum, & à Deo damnatum, vt nisi tollatur, totę gentes magnis calamitatibus, bellis, fame, pestilentia, discordijs ciuilibus, & infinitis confusionibus puniantur, vt de Sodomis, aut Lampsaci idolo cogitamus, vbi Priapus colebatur.

TALES Alastoras esse defensores impiorum dogmatum, Paulus affirmat, quod facilius intelligi potest, cum exempla intuemur illorum, qui manifestos & tetros furores defenderunt, aut defendunt, vt Manichæos, Samosatenum, Arrium, Mahometum, regem tragicum Anabaptistarum, qui vxorem grauidam interfecit, & per seditionem se regio titulo & corona ornauit, & regnare se in Ecclesia Dei iactitauit. Vt autem Pharisæi, Christum & Apostolos iudicabant tales pestes esse humani generis, sic hypocritæ ardentes odio Euangelij, nunc quoque de nobis, qui puram Euangelij doctrinam proponimus, sentiunt, vt fulmina excommunicationum, & scripta Eccij, Coclei, Alfonsi, & similium ostendunt. Cum autem similia iudicia magnorum & sapientum hominum valde excrucient moderatos homines, recte sentientes, hanc Pauli consolationem teneamus, qui affirmat, non Euangelij studiosos, sed hostes, vere esse anathemata, maledictos Alastoras. Quare vitanda est eorum societas, ne contagium noceat pijs. Et Iesaias inquit cap. 51. Ne timete probra hominum. Et ad Abraham dicitur: Benedicam benedicentibus tibi. Et Psalmus tristissimam maledictionem hostibus Euangelij minatur, cum ait: Induit maledictionem vestimentum. Et consolatur pios, ne fulminibus execrationum hostilium moueantur: Maledicent illi, & tu benedices. Hanc admonitionem hoc tempore necessariam esse duxi. DIXI iam de Pharisaica offensione, nunc de altero genere scandali dicendum est, quod vocatur Datum, de quo Matth. 18. dicitur: Væ homini per quem venit scan-

dalum. Est autem aut falsa doctrina, aut malum exemplum, quod alijs nocet, vel quia licentiam in alijs confirmat, vel quia alios ad imitationem inuitat, vel quia deterret aliquos ab Euangelio, vel quia præbet occasionem maledicendi Christo aut Ecclesiæ Dei, vel quia serit alia plura peccata. Talia scandala fuerunt inde usque à lapsu primo Heuæ, sunt & erunt, falsæ doctrinæ, idolorum cultus, hæreses, humanæ traditiones, quæ sine peccato seruari non possunt, item mala facta, quæ serunt alia scelera quoquo modo. Et de hoc secundo genere teneatur certissima regula: Hæc scandala, id est, falsas doctrinas, & praua exempla, vere peccata esse, damnata hac voce Christi: Væ homini per quem venit scandalum. Quare hæc scandala, magna cura & vigilantia vitanda sunt. Hic autem cogitent pij, quanta multitudo Diabolorum & hominum rea sit, & fuerit, propter huius generis scelera. Ac consideremus exempla quædam, vt discamus formidare magnitudinem peccatorum, cum videmus ab vno delicto oriri infinita peccata & pœnas, & in ipsis pœnis cumulari peccata. O miseriam humani generis inenarrabilem.

PRIMVS autor scandali huius generis fuit Diabolus, cum decepit Heuam. Deinde à lapsu Heuæ & Adæ, quantum mali ortum est? Diabolus triumphauit aduersus Deum, quod hoc Dei opus horribiliter destruxisset, & auxisset contumelias aduersus Deum, grassaturas in genere humano. Præterea propter lapsum primorum parentum secuta sunt omnia totius generis humani scelera, & multorum hominum æternum exitium. Cum viderunt Heua & Adam necatum filij Abel, agnouerunt à suo peccato id triste spectaculum ortum esse. Ita vnum peccatum trahit secum ingens agmen scelerum & pœnarum. A Dauidis adulterio quanta scelerum & calamitatum moles orta est? Primum inter se filij dimicarunt, postea filius mouit seditionem aduersus patrem, polluit coniuges patris, matronas quæ fuerant plenæ Spiritu sancto, perdidit multa millia ciuium. Hic quales triumphi fuerunt diabolorum, quæ mœsticia fuit plorum, quantum contristatus est Spiritus sanctus in bonis mentibus? Et credibile est hunc dolorem multis pijs attulisse mortem. Pater certe sensit huius vulneris magnitudinem, qui intellexit se tot scelerum reum esse, se esse fontem horum malorum, se esse maledictum, anathema, alastorem populi Dei, nec fuit ei facile eluctari ex hoc dolore, cum iram Dei sentiret. Sed vicit tandem adiutus à Messia, sicut clamat: Beati omnes qui confidunt in eo. Hæc exempla recito, vt tantorum malorum cogitatio mecum iræ Dei in nobis excitet, & vt sua quisque scandala mente tueatur, & meminerit in vno delicto multa inuoluta esse, & in ipsis pœnis cumulari peccata. Nihil paruum, inquit Hippocrates, nihil contemne: Et Thucydides inquit de bellorũ erratis, ἐξ ὀλίγου πολλὰ

Eam

ac multo veriora sunt de hominum peccatis, sed securitas humanæ magnitudinem suarum miseriarum & iræ Dei non agnoscit: Verbum ideo non solum voce nobis concionatur, sed etiam tristissimis exitibus, vt eius iudicium aliquo modo agnoscere & timere incipiamus, & admoniti voce Dei & nostris calamitatibus nonnihil ex tenebris eluctemur. PLERVNQVE autem plus nocent doctrinæ scandala, quam morum delicta, vt initio Diabolus Heuæ lathale virus fecit, offundens falsam persuasionem. Et omnibus temporibus postea Ecclesiam horribiliter dissiparunt autores impiarum opinionum, qui docuerunt idola colli, aut sparserunt blasphemias & hæreses. Quanta agmina animarum traxerunt in æternum exitium, Arius, Manichæi, & alij multi Hæretici? NVLLA mens humana magnitudinem malorum cogitare potest, quæ his vltimis mundi temporibus orta sunt à Mahometo, & à Pontificibus, qui depravarunt cœnam Domini, qui stabilierunt inuocationem mortuorum, qui Euangelium de fide & vera inuocatione Christi falsis opinionibus obrui permiserunt, qui legem de Cœlibatu sacerdotum, & vota defenderunt. VNA lex Cœlibatus, quam multorum conscientias sauciauit, ne possent inuocare Deum? & in his plurimi æterno exitio oppressi sunt: Et recens Anabaptistarum virus multos perdidit & adhuc perdit. Horum horribilium exemplorum mentio ideo hic facienda est, vt bonæ mentes cogitent non tantum mala exempla morum, sed etiam falsas opiniones scandala esse damnata à Deo, & diligenter vitanda, ac de vtrisque concionatur Christus: Væ homini per quem venit scandalum. Nec tantum humanæ diligentiæ est vitare hallucinationes & errores doctrinæ: sed ardentibus votis assidue petendum est à Deo, vt luce Spiritus sancti regat mentes nostras, ne implicentur erroribus, sicut toto Psal. 118. petit Propheta: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Et Christus inquit Matth. 26. Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. HACTENVS dixi de necessario faciendis, & necessario vitandis, nondum dixi de Adiaphoris. Manifestum est doctrinam veram necessario proponendam esse, nec propter impiorum offensiones tacendum esse. Sic pius faciendos ducat honestam coniugem, nec deterreatur offensionibus Pharisaicis. SED hic tertia regula addenda est de Adiaphoris, vt de esu carnium die sexto, ac similibus ritibus inutilibus, de his sic sentiendum est. PRIMVM doctrina, quæ monstrat veros cultus, & taxat commentitios, & causam ostendit libertatis in Adiaphoris, proponenda est. Nam qui non didicerunt causam libertatis, & adhuc putant ritus illos esse cultus, cum dubitatione conscientiæ violant traditiones. Omnis autem dubitatio conscientiæ impedit

inuocationem. Quare apud eos, qui doctrinam non audierunt, & sunt homines modesti & dociles, non subito mutanda est consuetudo, sed prius doceri eos vtilius est, sicut Paulus inquit: Infirmum in fide assumite non ad dubitationes, id est, homines dociles, qui amplexi sunt Euangelium, sed tamen adhuc aliquid dubitationis habent de his cultibus, erudite & confirmate, vt sciant se non peccare abiectis his ritibus. Ideo autem confirmentur, ne si cum dubitatione abijciant, conscientiæ fugiant Deum, & excutiantur fides & inuocatio. Verum quando sit vtile mutationes facere, iudicium est piæ mentis, tantum absit petulantia.

POSTQVAM autem doctrina de veris & falsis cultibus, & de libertate iam proposita est, concedendum est exempli caussa, vt inutiles ritus abijciantur, nec pertinacia eorum laudanda est, qui cum agnoscant doctrinam veram esse, tamen acerbe flagitant omnes ritus. HAEC pertinacia multiplex scandalum est, quia confirmat hostes veræ doctrinæ, & adducit imbecilliores in dubitationem, qui metuunt non probari vsum libertatis illis, qui doctrina vel auctoritate antecellunt, & contristatur interdum Spiritus sanctus in imbecillioribus, cum dolent se accusari leuitatis. Hac de re prodest recitare historiam, quæ extat in quinto libro Eusebij.

NOBILISSIMI coniuges, Attalus & Blandina, Lugduni in carcere erant, propter Euangelij professionem comprehensi, ac sæpe producebantur in loca suppliciorum, vt flecterentur ad abijciendam Christi inuocationem. Erat autem vna alius quispiam Christianus in carcere, qui singularibus exercitijs se macerabat, non vino, non carne vtebatur. Hic Attalo diuina reuelatione mandatum est, vt diceret illi duriori, ut communibus cibis vteretur, nec singulare exemplum cæteris proponeret: & ratio addita est, quod rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari prosit, non confirmari. ATTALVS reuelationem illi duriori & cæteris in carcere exponit, quare & ille obtemperat, & cæteri hac voce admoniti erudiuntur & confirmantur. Hæc historia grauem caussam recitat, cur horum pertinacia, qui intelligunt discrimina cultuum, non sit probanda, ne scilicet error in ignaris, & dubitationes in imbecillioribus confirmentur.

ETSI autem illa duricies interdum est quædam grauitatis simulatio, tamen sæpe alias habet veras caussas, non seruit Deo, sed occupatur beneuolentiam potentum, qui aduersantur Euangelio.

MVLTO etiam magis peccant, qui cum hostibus Euangelij colludunt, premunt recte docentes, impediunt arte Euangelij cursum, & significant se alium Ecclesiæ statum desiderare & expectare. Si hi in his controuersijs videri volunt iusti censores, neutri parti adhibi-

integri,

egri, incorrupti. Sed meminisse debebant vocem Christi. Qui non colligit mecum, dispergit. In ciuilibus controuersijs hoc non potest, ut non sumas tibi iudicium de alterutra parte, nihil enim interest singulis scire aliena negotia. Non opus erat Pomponio Attico quærere vtrius, Pompeij an Iulij caussa iustior esset. Sed de controuersijs doctrinæ necesse est singulos pios iudicare, amplecti, & confiteri vera, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Et confessio mandata est: Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre cœlesti.

Hæc cogitent bonæ mentes, & studeant sua confessione, & suis officijs fouere & tueri Ecclesias recte docentes, ornent hunc præclarum statum, ut dicitur: Spartam quam nactus es, orna, Non colludant cum hostibus veritatis, nec quærant animo aliam Ecclesiam, nec aliud ministerium, cum sciant quæ Ecclesia recte doceat. Deus vult nos amare Ecclesiam recte docentem, & studium ei nostrum declarare, vult ministerium Euangelij honore affici & iuuari, sicut & Paulus præcipit: Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. Et additur promissio mercedis: Erit abundantia diligentibus te. Cvm igitur manifestum sit defendi idola & errores ab hostibus Ecclesiarum nostrarum, & necesse sit fugere idola, & constet in Ecclesijs nostris recte doceri, & remotos esse idolorum cultus, pietas est, has Ecclesias fouere, & his se adiungere. Vitemus scandala omnis generis, non præmatur Euangelij seruiatur priuatis affectibus, non premantur recte docentes, non impediantur studia piæ doctrinæ, sed ut in alueolis apes singulæ conferunt labores suos ad communem vtilitatem, ita nos conferamus singuli omnia studia & officia nostra, ad salutem & tranquillitatem Ecclesiarum recte docentium, & inuenemus pia studia, ut ad posteros doctrina pura de Deo & de Domino nostro Iesu Christo propagetur.

In secundo præcepto dicitur: Non habebit Deus insontem, cuiunq; nomen Dei vane vsurpauerit. Non dubium est igitur pœnas Deo daturos esse omnes, qui Euangelij doctrinam scandalis dedecorant. At his vltimis temporibus in tanta confusione opinionum & gesticulationum profecto necesse est nos circumspectiores & vigilantiores esse. Nunc illam vocem Christi nobis inculcemus: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Et hac nos consolatione sustentemus, quod eodem tempore inquit Christus: Expetiuit vos Satanas, vt cribraret uos, ac dissiparet, sed ego pro te orani, ne deficiat fides tua. Te oro fili Dei Iesv Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate, miserere nostri, & Spiritu sancto tuo veram lucem in cordibus nostris accende, & auge, & rege mores & studia nostra.

DE LIBERTATE CHRISTIANA.

SI quis Principum in Babylone audisset Iudæos in exilio gloriari, sibi diuinitus libertatem donatam esse, dixisset amœnum esse hæc prædicare. Ita nunc derideri nos à viris politicis arbitror, cum in his tristissimis ruinis Regnorum, cum crescit seruitus vbique, cumque multa millia piorum hominum à Turcis, quotannis pene ob oculos nostros abduci videmus, cumque passim sæuitia in pios iusta exercetur, adhuc libertatis mentionem facimus, & libertatem nostram glorioſe prædicamus. Primum igitur hoc præfandum est, nos quoque dolere vicem Ecclesiæ Dei, quæ his sæuis & tyrannicis temporibus, & in hac confusione Regnorum, passim dura seruitute premitur. Et vt maxime foueretur imperijs mitioribus, tamen Ecclesia semper à Diabolo excruciatur, & adhuc morte & multis calamitatibus in hac vita onerata est. In quantis doloribus vterunt Adam & Hæua, cum viderunt neces & scelera posterorum, etiamsi nondum erant Regia imperia aut tyrannides. Semper ingentibus miserijs oppressa fuit, est, & erit ante resurrectionem Ecclesia Dei. Quid igitur vocamus libertatem? Num inane vocabulum est, vt sunt Stoicorum Paradoxa, seu ineptiæ, qui dicunt solos sapientes liberos esse? Longe alia est doctrina Euangelij de libertate, de qua Christus loquitur, cum ait: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Vere, inquit, liberi, non inani titulo, aut vmbra libertatis, sed re ipsa, deleto peccato, placata ira Dei, abolita morte, sublatis omnibus calamitatibus humanis, donati æterna iustitia, lux, vita, gloria. Complectitur Christus integram libertatem, quam ipse attulit & peperit sua morte Ecclesiæ suæ. Non quidem in hac vita incoatur illa vera libertas, sed in resurrectione erit integra, cum deletis omnibus malis Ecclesia fruetur æterna & dulci consuetudine Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In illam æternam & integram libertatem mente intueamur, quoties nomen libertatis audimus, & simul cogitemus, eam in hac vita incoari. Sed remoueamus somnia de politica libertate corporum, de imperio, vt Iudæi adhuc libertatem & instaurationem regni in Palæstina ferant. Nihil hæc somnia ad hanc doctrinam pertinent, quam de libertate proponit Euangelium. Etsi igitur Ecclesia non solum ab Imperijs oppressa est seruitute in hac vita, sed etiam ingentibus calamitatibus alijs exercetur: tamen doctrina de libertate consolationem in his ipsis malis firmissimam proponit. Affliguntur Hercules, Priamus, Agamemnon, Palamedes, Cato, Cicero, Brutus & alij innumerabiles ignorantes Deum, sed succumbunt suis animis,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

habent Deum mitigantem euentus, aut confirmantem animos, opprimuntur æterna desperatione, & æternis tenebris de prouidentia & de iusticia Dei. AT Ioseph, Dauid, Ionathas, Ezechias, Ieremias, Baptista, Paulus, etiam cum affliguntur, tamen cernunt in præsentiam, qui confirmat animos, & sæpe mitigat ipsis euentus, cum opprimuntur, tamen paulo post Ecclesiæ prosunt horum agonis, & hi sciunt se post hanc uitam in resurrectione habituros æternam gloriam. Ita habent in hac uita incoatam libertatem, quia à Deo accepti sunt, reguntur ab eo, defenduntur & adiuuantur, & sciunt post hanc uitam se habituros esse integram libertatem. Iam cogita quantum bonum sit, quanta libertas etiam in medijs ærumnis, & media morte, Deum habere propitium, opitulatorem, gubernatorem & protectorem. HAEC concio de libertate res ueras, certas, quæ habent euidentia testimonia in Ecclesia, & quas Ecclesia, ego & tu & omnes pij experiuntur, proponit, non affert inania somnia Iudæorum aut Stoicorum, aut Anabaptistarum, aut Struthij, qui plebem liberare tributis volebat. DISTRIBVO autem vsitate docendi causa libertatem Euangelicam in quatuor gradus. PRIMVS est. Vt summa mala sunt peccatum & ira Dei, ita necesse est primum dici de hoc gradu, quomodo ab his malis liberemur. Est ergo primus gradus libertatis, quod gratis propter filium Dei donantur nobis remissio peccatorum, reconciliatio, iustificatio seu imputatio iusticiæ, & acceptatio ad vitam æternam, & hæreditas vitæ æternæ. HAEC est libertas, quod propter Christum gratis hæc tanta bona certo donantur. Vult nos Deus certo statuere & credere nos agentes pœnitentiam recipi in gratiam, exaudiri & saluari propter filiũ gratis, etiamsi lex & nostra ratio nos accusant ac deterrent, ne hæc bona accipiamus. Sumus igitur liberati à peccato, ab ira Dei, ab æterna damnatione, à lege accusante nos, & à conditione meriti. Et alia res proposita & donata est, propter quam accipimus remissionem peccatorum, & iusti, id est, accepti à Deo pronuntiamur, scilicet, filius Dei mediator, non lex aut merita nostra, ac reconciliati, reputantur iusti, id est, accepti à Deo ad uitam æternam, etiamsi procul absunt à perfectione legis, sed propter Christum fide. O ingens beneficiũ, quod quanquam adhuc hærent in reconciliatis reliquiæ peccati, quanquam magna mole sordium premimur, tamen placemus certo propter Christum, ac si prorsus legi satisfaceremus. De hoc gradu libertatis concionatur Paulus, cum ait: Christus nos redemit à maledictione legis, factus pro nobis maledictum. Breue dictum est, sed longe omnium Angelorum & hominum sapientiam superans, quia vera, ingens & ineffabilis ira aduersus peccatum significatur, cum filius, in quem deriuata est ira, vocatur maledictum. Hic factus est pro nobis λύτρον & victima,

De

De hoc beneficio & hac liberatione semper & in omni inuocatione cogitandum est, & fide statuendum, quod propter Dominum nostrum Iesum Christum vere nostra peccata remittantur, tecta & sepulta sint, & quod vere velit nos propter mediatorem recipere, exaudire, saluare. In his exercitijs inuocationis quotidie crescit intellectus huius libertatis, de qua in hoc primo gradu dicitur, qui doctrinam de iustificatione, quæ supra copiosius recitata est, continet. SECVNDVS gradus est donatio Spiritus sancti, qui nouam lucem in mente, & nouos motus in voluntate & corde accendit, gubernat nos, & incoat in nobis vitam æternam. Etsi autem hic secundus gradus cum primo coniunctus est, tamen docendi caussa discerno, vt quoties de liberatione à lege dicitur, intelligatur non tantum auxilium, vt Augustinus plerunq; enarrat, sed etiam gratuita imputatio iusticiæ.

AVGVSTINVS plerunq; sic loquitur: Liberati sumus à lege, id est, donato Spiritu sancto iuuamur, vt legi obœdiamus, nec iam frustra nitimur coacti à lege. Recte de auxilio dicit, sed necesse est conspici & alterum beneficium, scilicet gratuitam remissionem peccatorum, & imputationem iusticiæ, quæ donatur propter Christum. Hoc ingens munus conspici necesse est, ut Christus suus honos tribuatur, & conscientiæ teneant veram & firmam consolationem, & possint inuocare Deum. LOQVITVR autem Christus de vtroq; gradu, cum ait: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Et quidem de integro beneficio concionatur, Filius placat iram Dei, tollit peccatum & mortem, dat iusticiam & vitam æternam, resuscitat nos ad æternam gloriam & læticiam, qua fruemur in consuetudine Dei, Angelorum, & vniuersæ Ecclesiæ. Hæc integra libertas est beneficium de quo Christus concionatur, quam tamen hic incoari oportet.

ADHVC subiecti sumus cruci & morti corporis, exercemur ingentibus calamitatibus, hærent adhuc in nobis sordes & multum caliginis, & oppugnamur à Diabolo, qui interdum implicat nos malis inextricabilibus. Et nemo tam cautus, tam diligens est, vt non aliquando in deliberationibus erret. Deniq; regere ipsi difficillimum & periculosissimum vitæ cursum, & vocationum negotia, sola humana diligentia non possumus, vt inquit Ieremias: Scio Domine quod non est hominis via eius. QVANQVAM igitur in tristi carcere adhuc inclusi videmur, tamen sumus liberi. Primum, quia certum est nos propter Christum habere Deum propitium, & defensorem, vt iacet primus gradus libertatis: Deinde, quia adiuuamur & gubernamur à Spiritu sancto. Dauid inextricabili malo conflictatur, cum possus regno exulat, sed tamen hac se certa consolatione sustentat, quod à Deo non sit abiectus, meminit vocem Nathan: Abstulit Dominus peccatum tuum. Deinde petit auxilium & gubernationem Spiritus sancti,

ti, & experitur se à Deo iuuari. At Themistocles Græciâ expul-
sus, nullam harum consolationum nouit, sed tantisper dum habet re-
rum & humana præsidia, fert exilium tranquilliore animo.

DIDICERVNT secundum gradum libertatis omnes sancti
in periculis, cum experti sunt se iuuari, & confirmari à Deo, sicut Ste-
phanus in confessione, & agone mortis, Laurentius & alij multi in
confessione. QVARE & nos nostram infirmitatem & pericu-
la considerantes, de hoc gradu cogitemus, petamus auxilium & gu-
bernationem Spiritus sancti, sicut præcipit Christus inquiens: Peti-
te & accipietis. Item: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati
estis, & ego reficiam vos. Cum inuocabimus, sine vlla dubitatione
sentiemus nos iuuari, regi consilio, gubernari exitus, depelli pericu-
la, & mitigari ærumnas. HAEC inuocationis exercitia erudi-
unt nos de hoc secundo gradu libertatis. Iam quanta beneficia Dei
in hoc duo gradus, secum quisq; cogitet. Sunt enim liberationes ex
summis malis, à peccato, ab ira Dei, à morte æterna, donatio iusticiæ
& vitæ æternæ, defensio aduersus diabolum, gubernatio in omnibus
negotijs & periculis, regente corda Spiritu sancto, & accendente in
nobis cogitationem verbi Dei, deniq; præsentia æterni Dei nos iam
complectentis propter filium suum Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. His bonis nihil est melius aut maius. ITAQVE libertas
nostra sanguine Christi, quam offert Euangelium, ingens & immen-
sum bonum est, nec est inane nomen, aut Stoica imaginatio, vt homi-
nes impij iudicant. NEC difficile est sanis mentibus & pijs vi-
dere discrimen inter hanc liberationem à peccato & ira Dei, & poli-
ticam libertatem, seu liberationem à tributis: de hac externa politi-
ca tranquillitate vel seruitute in his duobus gradibus nihil dicitur.
Habet hos gradus libertatis animæ Ioseph, quamuis seruus & conie-
ctus in carcerem: habet eos Daniel sedens inter Leones: Laurenti-
us ardens in craticula. Nam politica libertas aut seruitus nihilo ma-
gis ad hos duos gradus pertinet, quam robur corporis aut imbecilli-
tas, ait Gal. 3. dicitur: Omnes filij Dei estis per fidem in Christum
Iesum, Non est Iudæus, nec Græcus, nec seruus, nec liber. Sed facile
est pijs hæc intelligere, alia animæ bona sunt, aliæ res sunt corpo-
rum discrimina. TERTIVS gradus tandem de externa & poli-
tica vita traditur, videlicet, Christianos non esse alligatos ad politi-
am Moysi, aut vllam certam vnius gentis politiam, sed singulis locis
parere magistratibus & legibus præsentibus debemus, si modo leges
fiant consentaneæ iuri naturæ, nec præcipiant aliquid fieri cõtra man-
data Dei. Vt alijs dierum & noctium spacijs vtimur in alijs regioni-
bus, ita licet vti alijs Magistratuum, imperiorum & legum formis,
modo ut leges, sicut dixi, nihil præcipiant fieri contra mandata Dei.

Ideo

Ideo autem de hoc tertio gradu libertatis rudiores docendi sunt, quia sæpe perniciosæ seditiones motæ sunt ab indoctis, qui contendunt oportere Christianos regi legibus Mosaicis. Hic error taxandus est, vt clare docent Prophetæ, Christus, & Apostoli, finem fore politiæ Iudaicæ post passionem & resurrectionem Christi. Et ipsæ ruinæ Ierosolymorum testantur ante annos 1470. politiam Iudaicam deletam esse. Hinc regula traditur, Abrogatas esse ceremonias Mosaicas, nec leges iudiciales Moysi ad Ecclesiam Christi pertinere. Politia illa ad certam gentem pertinebat, & duratura erat certo tempore, non pertinet ad alias gentes aut alia tempora. Hæc confirmantur multis perspicuis testimonijs, vt Act. 10. Et ad Gal. 3. cap. & 5. In Christo Iesu nec circuncisio aliquid valet, nec præputium, sed fides, quæ per dilectionem est efficax. SED hic quæstio agitatur, cum dicitur de abrogatione legis, tota ne lex intelligitur abrogata, an tantum duæ partes, scilicet ceremoniæ, & forenses? Atqui maius onus est, & durior carcer, lex moralis, quam ritus illi externi ceremoniarum.

RESPONDEO. De ceremonijs & forensibus legibus, responsio non difficilis est. Sicut Athenis tabulæ Solonis, aut Romæ decemuirales, mutata republica interierunt, sic ceremoniæ & forenses leges Moysi promulgatæ, vt certo tempore duratent, & deleta politia Mosaica neminem obligarent, nunc extinctæ sunt. Supra autem in discrimine veteris & noui Testamenti dictum est, cur constituta sit illa politia. SED de lege Morali difficilior est responsio, quam explicant Christus & Apostoli, & non intelligunt homines prophani, & sine pœnitentia viuentes. Nam lex moralis, non est lex mutabilis, ac ceremoniæ, aut tabulæ decemuirales, sed lex Moralis est æterna & immutabilis regula in mente diuina, præcipiens facienda, & prohibens ac puniens non facienda. VT hæc propositio æterna & immutabilis est, Deus est sapiens, bonus, iustus, sic hæ propositiones æternæ & immutabiles sunt, Deus iudicat iustum esse, se conditorem à creatura rationali diligi, & anteferri omnibus rebus, Deus iudicat vagas hominum libidines malas esse, Deus approbat obœdientiam quam postulat, Deus irascitur contumaciæ. ET huius legis sententia transfusa est in creaturas rationales, nec potest illis manentibus aboleri, sicut noticia numerorum aboleri non potest. MANET igitur semper hæc regula, scilicet lex moralis, & manet semper ordo diuinæ mentis, vt creatura obœdiat. Obligat autem omnis lex ad obœdientiam, vel ad pœnam. CVM igitur homines non præstiterint obœdientiam, necesse fuit aut ipsos in pœna interire, aut alium persoluere pœnam, seu λύτρα Itaq; mirando & inenarrabili consilio soluit λύτρα filius Dei pro nobis intercedens, & deriuauit in

ē iram, quam nos sustinere oportuit. Quare non sine compensatione Deus legem suam mitigauit, sed iusticiam seruauit in flagitanda ma. Ideo Christus inquit: Non veni soluere legem, sed implere m, scilicet, subeundo pœnam pro genere humano, & docendo & iurando eam in credentibus. Difficilis est explicatio huius rei, pios oro, vt hæc quæ dixi, expendant. Et cum Christus λύτρα rsoluerit, liberati sumus à lege, propter ipsum, scilicet ne maneamus in maledictione, modo ut fide beneficium eius nobis applicetur. Ideo Paulus diserte inquit, nos liberatos esse à maledictione legis, scilicet, quia Christus persoluit λύτρα. Non remissa sunt peccata in voluntate Dei, aliqua mobilitate sine caussa, sed intercessit magna compensatio propter iusticiam Dei. Sic primi patres etiam ante Moysen, Abraham, Isaac, Iacob, & deinde Moyses, Samuel, Dauid, Baptista, sentiebant sibi remitti peccata, & se recipi propter filium Dei, non propter legem, & se reconciliatos, quanquam non erant sine fructibus, tamen Deo placere, quia à lege liberati essent propter filium, quem sciebant λύτρα persoluturum esse, sicut Baptista inquit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, id est, victima à Deo destinata. Hæc est abrogatio legis moralis, de qua Paulus concionatur, dicens, per Christum nos à maledictione legis redemtos esse. Ita liberati sumus, si beneficium Christi nobis fide applicamus.

Hæc doctrina nos de vtraq; re admonet, de ingente ira Dei aduersus peccatum, quod non remissum est sine compensatione, & de admirando beneficio Christi. Semper odit Deus peccatum, sed quia iram suam in filium deriuauit, nos recipit. Lex enim obligat, vt dixi, ad obœdientiam, vel ad pœnam, & pœna à filio persoluta est.

Nvnc igitur ad principalem quæstionem respondeo. Liberati sumus à maledictione legis moralis, quia filius persoluit λύτρα, & propter filium recepti sumus, sed manet ordo Dei æternus & immutabilis, ut creatura Deo conditori obtemperet. Non accusat, non damnat lex reconciliatos, sed manet ordo in mente diuina, & in nostra mente, ut Deo obœdiamus. In hanc sententiam dicitur: Abrogata est lex, quod ad maledictionē attinet, non quod ad obœdientiam attinet. Ideo & Spiritus sanctus datur, vt deinde vere accendantur in cordibus nostris motus congruentes legi Dei, vt 2. Corinth. 3. Nos reuelata facie gloriam Domini speculātes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam, tanquam à Domini spiritu. Ex his intelligi potest dictum Pauli: Non estis sub lege, sed sub gratia, scilicet, quia in Christum translata est pœna, credentes liberati sunt ab ea, & iam propter Christum iusti seu accepti sunt, etiamsi hærent in eis reliquiæ peccati, quibus repugnant spiritu. Quod dicitur: Iusto

non est lex posita, manifeste eo loco apud, Paulum de disciplina dicitur, ait legem positam iniustis, adulteris, homicidis, &c. vt conceantur, accusentur, puniantur. Hac disciplina & hoc carcere, rudus, id est, renatus Spiritu sancto, non damnandus est, sed regitur Spiritu sancto, prælucente verbo Dei, cui scit creaturam rationalem subiectam esse. Et eo loco apud Paulum emphasis est in verbo κεῖται. Iustum lex non premit, non obruit. QVARTVS gradus est libertatis, quod Euangelium docet ritus humana autoritate factos in Ecclesia de adiaphoris, non mereri remissionem peccatorum, non esse iusticiam Euangelij, non seruandos esse cum opinione necessitatis, sed posse omitti extra casum scandali. Hæc clare traduntur in his dictis: Frustra colunt me mandatis hominum. Item, nemo vos arguat in cibo potu, &c. Recensui autem supra quos errores addant hypocritæ illis humanis ritibus, quos errores cum refutare necesse sit, de hoc gradu libertatis in Ecclesia dicendum est. Deus vult se & voluntatem suam agnosci ex verbo suo, non concedit nobis licentiam fingendi opiniones nostro arbitrio, vt finxerunt Ethnici, & idolorum cultores omnibus temporibus. Nam hic fons est multorum errorum, quod homines putant sibi licere de Deo fingere opiniones, & bono studio, vt dicunt, cultus instituere. Pium ducunt Thebani, petere à Deo vbertatem vinearum, ideo bacchanalia instituunt. Pium ducunt Siculi, petere vt frumentum feliciter proueniat, ideo Cererem & filiam colunt. Pium ducunt Romani petere victoriam in bellis, ideo Martem colunt. Et hi cultus cumulantur. OMNES autem hi errores ex hoc vno fonte oriuntur, qud putant homines, sibi licere fingere suo arbitrio opiniones de Deo, & cultus. Sicut & Aaron putabat, fingens cultum ad vituli simulacrum, & Ieroboam, audacissime abducens populum Israël à templo Dei, ad sua sacrificia.

HIC clamant sapientes: Quid hæc res mali habet? Cur non concederetur augere honesta exercitia? Quid Ethnici, quid Aaron, quid Ieroboam aliud volebant, nisi vt noticia Dei conseruaretur, vt populus ad inuocationem inuitaretur, vt bonis exercitijs ad pia opera assuefieret? Hę species, & hæ πιθανολογίαι semper fefellerunt, fallunt & fallent genus humanum. ITA nunc sapientes ratiocinantur: Quid mali est, à multis & singulis offerri Christum? Fiunt ibi precationes pro viuis & mortuis. Quid mali est, circumgestare partem sacramenti? Augetur populi inuocatio, & Sacramentum honore afficitur. Quid mali est, petere à mortuis qui viuunt apud Deum, vt pro nobis intercedant? Haud dubie res Ecclesia in cœlo & in terris semper coniungit preces. Speciosa hæc sunt, & ab eloquentibus ornari possunt.

Sed hæ speciosæ rationes & πιθανολογίαι abducunt homines à verbo Dei. Ideo hi ludi à Deo prohibiti sunt. Nam simili audacia fingunt hæretici suos errores, alij alios, imo luctante conscientia de remissione peccatorum, & de voluntate Dei in magnis calamitatibus animi sic assuefacti, vt rationis opiniones sequantur, amittunt veras consolationes à Deo traditas. De paruis rebus, inquiunt, in politicis, moueri certamina, quæ sint exitiosa imperijs. Hærent enim discordiæ, & crescunt factionum studijs & odijs. Nam homines non moderati dissentiunt: Cur igitur inquiunt, de lacte, de ouis, de esu carnium tantas agitis tragœdias? Cur non antefertis his minutis rebus publicam concordiam & tranquillitatem? Vera & firma responsio est, non de paruis rebus dimicari, sed de multis magnis rebus, quæ sunt anteferendæ nostræ vitæ, omnibus corporum commodis, imperijs, & concordiæ publicæ, videlicet de vera agnitione & inuocatione Dei, ne de Deo & eius voluntate quærantur opiniones, extra verbum ab ipso traditum, sicut fecerunt Ethnici & omnes fanatici spiritus, Samosatenus, Arrius, Manichæi, Pelagius, Mahomet. Talis furor reprehenditur, qui etiamsi dissimiles materias proponit, tamen vniusmodi est. Ex ijsdem tenebris oriuntur bacchanalia, & Samosateni error, & leges Manichæorum de cibis, & lex pontificum de cœlibatu sacerdotum, & sacrificulorum temeritas de venditione missarum, & inuocatione mortuorum. Vult Deus mentes nostras alligatas esse ad suum verbum, à quo cum discessum est, sequuntur infinita deliria & idola. Itaque de hac regula dimicamus, ne à verbo Dei discedatur. Quare de re omnium maxima Ecclesiam commonefaciamus, & quidem mandato diuino. Nota est enim sententia: Si quis aliud Euangelium docebit, anathema sit. Præterea sapientes illi politici, excerpunt minuta in speciem, esum carnium aut eorum, his, aiunt, anteferenda erat concordia publica. At non tantum de esu carnium, aut talibus minutis rebus contendimus. Dixi de fonte errorum commonefaciendam esse Ecclesiam, id est, de audacia humana discedente à verbo Dei, quæ finxit non tantum leges eiborum, etsi hæ solæ etiam multum errorum gignunt, sed etiam alia manifestiora idola, vt venditiones missarū pro viuis & mortuis, inuocationes mortuorum, legem cœlibatus & alia. Nec finis est horum furorum. Nunc Anabaptistæ simili furore nouas opiniones & nouos ritus excogitant. Necessaria est igitur Ecclesiæ doctrina de hoc quarto gradu libertatis, & diligenter cōsideranda est causa, quod necesse sit admoneri Ecclesiam, ne à verbo Dei discedatur. Lucerna pedibus meis verbum tuum, inquit Propheta. Faciles sunt autem lapsus, & initio obscuri, cum hac luce excussa, amplectuntur animi humanas

manas opiniones, quæ ſtabiliunt idola, & quæruntur ἐθελοθρησκείας quas Paulus ipſe inquit, ſpeciem habere ſapientiæ, cum ratum ſint impoſturæ. Quid verat, inquiunt, cum nobiſcum vniuerſa Eccleſia in cœlis & in terra ſemper oret Deum, ne ſinat extingui veram doctrinam, ſed vt colligat ſibi & regat Eccleſiam, compellare etiam ſanctos, qui fruuntur Dei conſuetudine, & hortari, vt ſuas preces ad noſtras adiungant, certe norunt hanc eſſe voluntatem piorum. Hæc plauſibiliter dicuntur, ſed hic prætextus quanta ſcelera confirmat? Exaudire ſingulorum vota, & ſpectare motus cordium, ſolius eſt Dei, ſeu omnipotentis naturæ, vt clare dicitur 2. Paralip. 6. Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. Hunc honorem mortuis tribuunt illi, qui compellant ſingulos. Deinde accedunt maiora delira, fingunt mortuos ipſos eſſe opitulatores, & alijs alia munera attribuunt prorſus vt Ethnici à Iunone diuitias, à Pallade ſapientiam, à Venere felices amores, à Marte victorias, & ab alijs alia petebant. Ita cumulantur delicta, cum initio propter plauſibilem rationem non procul diſceſſiſſe à verbo Dei videmur. At conſtat nullum eſſe exemplum inuocationis mortuorum in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis. Conſtat non eſſe inuocationes inſtituendas humana audacia. Hæ regulæ opponendæ ſunt illis fucoſis excuſationibus, quibus nouæ ſtuti quidam pingunt idola, vt olim in feſtis pingebantur furiæ, Sanguineis ebuli baccis, minioque rubenti. Hæc admonefaciendos ſtudioſos dixi, ne præſtigijs illis excuſantium errores & idola, abduci ſe à veritate ſinant. Nam ſi ludi illi audaciſſimi excuſantium idola concedentur, quæ religionum confuſiones erunt? Horreſco cogitans has Diaboli inſidias. Et quia nulla humana diligentia ſatis cauere has γοητείας poteſt, Oro Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, pro nobis crucifixum & reſuſcitatum, vt ipſe puram tem ſui Euangelij defendat, & omnia idola deſtruat, & mentes noſtras regat, vt vera & ſalutaria doceamus & agamus. Nunc ad vſitatum argumentum reſpondebo, quod obijcitur:

Poteſtati neceſſario obœdiendum eſt:
Poteſtas Eccleſiaſtica inſtituit ritus, tum de rebus adiaphoris, tum de alijs,
Neceſſe eſt igitur ſeruari ritus, præſertim in rebus adiaphoris.

Respondendvm eſt ad maiorem, quæ non eſt vera, cum poteſtas præcipit, vt impia doceamus, aut faciamus. Tunc enim neceſſe eſt aduerſari, iuxta illas regulas: Oportet Deo magis obtemperare quam hominibus. Primum igitur, cum traditiones aperte præcipiunt ea quæ ſine peccato non poſſunt fieri, conſtat eas eſſe doctrinas dæmoniorum,

riorum, nec obœdiendum eis esse, sed redeundum ad mandata
i. Tales sunt multæ traditiones pontificiæ, vt abusus cœnæ Domi-
inuocatio mortuorum, lex de cœlibatu. Hæ traditiones reijcien-
sunt, & obtemperandum mandatis Dei. Primum mandatum in-
cit, Non habebis Deos alienos. Non igitur inuoca mortuos, sed in-
ca omnipotentem Deum, conditorem omnium rerum, qui se pa-
ecit, dato Euangelio, & misso filio suo Domino nostro Iesu Chri-
o, pro nobis crucifixo & resuscitato, & sic inuoca, quemadmodum
le docuit nos inuocare, fiducia filij mediatoris, &c. Deinde etiam
traditiones loquuntur de rebus sua natura adiaphoris, tamen
sunt impiæ, & doctrinæ Dæmoniorum, propter errores qui simul
proponuntur ac defenduntur, videlicet quod mereantur remissionem
peccatorum, aut sint cultus Dei, id est, opera quibus Deus iudicet se
honore affici, aut quod Episcopi habeant potestatem instituendi ta-
les cultus. Hos errores taxari necesse est. Et exempli caussa aduer-
sandum est, vt Ecclesia intelligat, non discedendum esse à verbo Dei,
nec laxandos esse frænos humanæ audaciæ, vt fingant homines suo
arbitrio opiniones, & cultus. Propter has causssas & Christus excu-
sat Apostolos, violantes traditionem Pharisaicam, Matth. 15.

Hæc prima solutio maxime perspicua & plana est, sed te-
nenda est & altera, quæ etiam vera & firma est. Maior vera est de o-
bœdientia, qualem docet Euangelium. In his quæ sunt iuris diuini,
conscientia necessario debet obœdire pastoribus. Iuxta illud: Qui vos
spernit, me spernit. De ritibus adiaphoris, qui boni ordinis causssa in-
stituti sunt, Euangelium præcipit, ne sentiamus, cultus, aut necessari-
os esse, sed seruari concedit, sine opinione iusticiæ aut necessitatis.
Hanc sententiam diuinitus traditam, non potest humana autoritas
abolere. Quare etiam cum præcipiunt Episcopi, obœdientia sit ta-
lis, ne deleat sententiam à Deo traditam. Hæ responsiones ve-
ræ sunt & firmæ, nec pugnant cum hac voce Christi: Super cathedram
Moysi sedent Scribæ & Pharisæi, Omnia quæ dicunt facite. Nam hæc
sententia non præcipit, vt facias aut sentias aliquid contra mandata
Dei, imo alio loco præcipitur, Cauete à fermento Pharisæorum. Et
Matth. 15. expresse reijciuntur humanæ traditiones, quæ sunt cor-
ruptelæ legum diuinarum. Et Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium
docebit, anathema sit. Nequaquam amplectendæ fuerunt interpreta-
tiones Pharisæorum, quæ finxerunt sacrificia Leuitica mereri remis-
sionem peccatorum, Messiam non fore victimam pro peccatis, sed
occupaturum esse mundi imperium, & distributurum regna Iudæis.
Tales furores certe non erant amplectendi. Ideo dictum illud Chri-
sti, non incipitur de traditionibus aut opinionibus pugnantibus cum
verbo Dei.

NEC vero dicuntur hæc, ut quiddam de vera autoritate ministerij Euangelij ac pastorum detrahatur, imo horum autoritatem munitur. Affirmamus deberi necessario obœdientiam recte docentibus, in ijs rebus omnibus quæ sunt iuris diuini, iuxta illud: Qui vos audit, me audit. Sed hæc sententia non potest transferri ad opiniones aut leges pugnantes cum Euangelio, nec regnum extra Euangelium constituit. DEINDE & hoc addimus, cum boni ordinis tempora, tempora & lectiones distribuunt, ita seruandos esse eos ritus, ut scandala caueantur. Ac præsertim nos in Ecclesijs emendatis meminerimus, qui honos debeatur ministerio Euangelij. PRAECIPVVM beneficium Dei est hoc ministerium, & ingentibus miraculis à Deo subinde instauratum est, & defensum in genere humano. Et vult Deus sonare suum Euangelium in publico cœtu, & honestis congressibus, sicut scriptum est, Laus eius in Ecclesia sanctorum. Item nomen suum inuocari & celebrari vult in quadam frequentia, & adest promissionem congregationi: Vbi duo aut tres congregati sunt in nomine meo, in medio eorum sum. Iterum dico vobis: De quacunque duo in terra consenserint, quam petent, fiet eis à patre meo cœlesti. Vult etiam illos ipsos congressus publicos testes esse tuæ confessionis, vult & conspici seiunctionem veræ Ecclesiæ retinentis Euangelium ab aliarum sectarum conuenticulis. ITAQVE publici Ecclesiæ congressus necessarij sunt ad retinendum ministerium Euangelij. Quare in Ecclesijs quæ recte docentur, omnes & ament & adiuuent congressus publicos, obtemperent pastoribus recte docentibus, qui tempora & lectiones distribuunt. Quoties in templum venis, cogita de immenso beneficio Dei, colligentis sibi Ecclesiam æternam ministerio & voce Euangelij, & simul de tota doctrina creationis & redemtionis humani generis ipse te commonefacito, memento promissionem datam de præsentia Dei. In hoc cœtu vult Deus inuocari & exaudire. Hic ostendas in inuocatione & vsu Sacramentorum te membrum esse populi Dei, & auditorem Christi. Ac simul illam vocem tecum repete, quam vellem omnium templorum parietibus inscriptam esse. Quos elegit, hos & vocauit. Nulli sunt electi extra hunc cœtum vocatorum, non alibi populum Dei nisi inter vocatos quærito. Sunt autem vocati, qui sunt socij huius cœtus audientis Euangelium, & Sacramentis inserti huic cœtui. Quanta hæc consolatio est piæ menti, nosse tantum in his cœtibus esse hæredes vitæ æternæ, non alibi? Agas igitur gratias Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi, quod te vocauerit ad Euangelij agnitionem, & ad hos cœtus & congressus. Et omni officio horum congressuum frequentiam adiuues ac tuearis. Ipsos etiam pastores recte docentes ama, & eis reuerenter obœdias in functione ministerij, & benigne confer ad eos alen-

tos, vbi opus est. Hæc & cogitanda pijs, & uero studio facienda
. Sic & de scholis, in quibus sonat vox Euangelij, sentiamus, scia-
Deum velle tales esse docentium & discentium congressus, & has
rem esse Ecclesiæ, in qua multi sunt electi, hæredes vitæ æternæ, &
idem ex hoc ipso cœtu sumit doctores, per quos ministerium Eu-
gelij publicum seruat. Regnat Christus ad dexteram Patris æter-
, vt dona det hominibus, pastores & doctores: Adest ergo in hoc
o piarum scholarum consensu, & ex hoc numero eligit, ac præpa-
Spiritu sancto pios scholasticos, ut Ecclesiæ suæ deinde seruiant,
Euangelij propagationem adiuuent. Amandi sunt igitur & souen-
i hi cœtus, & adiuuandi congressus, qui quidem nos etiam de æter-
vita admoneant: nam illa infinita æternitas, talis erit consuetudo
conuentionis Ecclesiæ, ad audiendam Dei & Domini nostri Iesu
Christi sapientiam, & ad mutua colloquia cum primis Patribus, Pro-
phetis, Apostolis, & alijs, quorum sermone lætabimur. Imo quoties
assumus in Ecclesiæ aut scholarum congressibus, optemus, vt
quamprimum lætissimus ille dies illucescat, in quo fili-
us Dei Dominus noster Iesus Christus, resuscita-
tis mortuis, hunc vniuersæ suæ Ecclesiæ
cogressum, & hanc scho-
lam nobis ostendet,
AMEN.

EXAMEN EORVM QVI AVDIVNTVR ANTE RITVM PVBLICAE ORDINATIONIS, QVA COMMIT-datur eis ministerium Euangelij.

QVIDNAM DOCEBIS?

DOCEBO Euangelium Domini nostri Iesu Christi.

QVID INTEREST INTER DOCTRI-nam Ecclesiæ Dei, & alias sectas?

OMNES aliæ sectæ extra veram Ecclesiam, vt Ethnici, blasphemi Iudæi, Mahometistæ, & alij, tantum docent particulam legis de quibusdam externis & ciuilibus officijs, & addunt cultus idolorum, aliæ alios. Prorsus autem ignorant filium Dei & Euangelium, id est, promissionem de gratuita remissione peccatorum, & de reconciliatione, & de hæreditate vitæ æternæ, donandæ per fidem in filium mediatorem. At in Ecclesia retinetur integra & incorrupta legis & Euangelij doctrina, & noticia filij Dei, crucifixi pro nobis & resuscitati. Sola autem illa congregatio, in qua agnoscitur filius Dei, Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis & resuscitatus, est Ecclesia, in qua sunt multi vere placentes Deo, & recte inuocantes eum & electi ad vitam æternam, iuxta hæc dicta, Iohan. 5. Qui non honorat filium, non honorat Patrem, qui misit eum. 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Iohan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est. Item: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Iohan. 14. Nemo venit ad Patrem, nisi per filium. Item: Si quis diliget me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc sciri necesse est, contra Thammerum, Latomum Louanienſem, & similes, qui infinitam confusionem faciunt, & fingunt Ecclesiæ membra vbiq; esse, Ethnicos & alios, quorum mores sunt honesti.

DE DEO.

QVID EST DEVS?

DEVS est essentia spiritualis, intelligens, æterna, alia à creatis omnibus, verax, bona, iusta, casta, misericors, benefica, liberrima, immensæ sapientiæ & potentiæ, irascens peccatis, Pater æternus, qui filium imaginem suam ab æterno genuit, & filius, imago Patris coæterna,

æterna, & Spiritus sanctus procedens à Patre & filio, sicut patefacta
diuinitas, certo verbo, & testimonijs diuinis, quod Pater æternus
in Filio & Spiritu sancto condiderit & conseruet, cœlum & terram,
omnes creaturas, & adsit omnibus creaturis, quo ad conseruatio-
nem, & colligat sibi in genere humano Ecclesiam propter filium, &
cum, & sit iudex iustorum & iniustorum.

QVID EST PERSONA?

PERSONA est subsistens viuum, indiuiduum, intelligens, in-
communicabile, non sustentatum ab alio. Græce ὑφισάμενον. Essen-
tia vero nominatur, quod reuera est, etiamsi est communicatum. Et
tenetur discrimen inter οὐσίαν & ὑφισαμένους. Sunt autem tres
personæ diuinitatis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, ὁμοούσιοι, non
plures, nec pauciores, quia sic se diuinitas patefecit.

QVOMODO DISCERNVNTVR?

PATER AETERNVS est prima persona diuinitatis, non na-
tus, nec aliunde procedens, sed quæ ab æterno genuit filium, imaginem
suam, & à qua procedit Spiritus sanctus, & quæ cum filio & Spiritu
sancto omnes alias res creauit, & earum substantias conseruat.

QVID NOMINAS CREARE?

CREARE est ex nihilo aliud facere, sicut Deus cœlum & ter-
ram, Angelos, & totam hanc mundi machinam dicendo fecit ex nihi-
lo, non ex aliqua præcedente æterna materia, ut multi Philosophi co-
gitauerunt. GIGNERE est alium de sua essentia gignere.

FILIVS AETERNVS est secunda persona diuinitatis, quæ
est substantialis & integra imago æterni Patris, quam Pater sese intu-
ens & considerans ab æterno gignit, quæ nobis quidem sic manifesta-
tur, quod sit persona per quam Pater dicit decretum, & totum ordi-
nem creationis & reparationis hominum, & mittitur ut patefaciat
Euangelium, & assumat humanam naturam, & sit mediator, redem-
tor, iustificator, & saluator.

SPIRITVS SANCTVS est tertia persona diuinitatis, pro-
cedens à Patre & Filio, & est substantialis amor & lætitia coæterna,
inter Patrem & Filium. Et nobis sic manifestata est, quod mittatur in
corda credentium, vt tales motus, amorem & lætitiam acquiescentem
in Deo in eis accendat, qualis est ipse, sicut 2. Tim. 1. expresse scri-
ptum est: Non dedit nobis Spiritum timiditatis, sed roboris, dilectio-
nis Dei, & castificationis.

QVID DIFFERVNT NASCI
& Procedere?

NASCI est à potentia cognoscente. Quia genitum est imago

gignentis. Vt autem in hominibus potentia cognoscens format imagines, & loquitur: sic filius est æterni Patris imago, cogitatione genita, & est λόγος ostendens enim in reuelatione Euangelij. Procedere autem est à voluntate, quia Spiritus sanctus est motor seu agitator.

QVARE FILIVS NOMINATVR λόγος?

NON solum quia cogitatione nascitur, sed etiam quia est persona proferens Euangelium ex sinu æterni Patris, & conseruans ministerium Euangelij, & est efficax in his qui credunt Euangelio, & voce Euangelij dicens consolationem in cordibus eorum, & viuificans eos, sicut inquit: Ego vitam æternam do eis, & ostendens Patrem, & effundens Spiritum sanctum in corda eorum. Etsi enim fit viuificatio per omnes personas, tamen hoc ordine fit: Filius qui colligit Ecclesiam, immediate voce Euangelij mouet corda, & monstrat Patrem, & dat Spiritum sanctum. Ideo dicit Athanasius: Quandocunq; dicitur in homine esse Spiritus sanctus, est ibi per VERBVM. Considerandum est igitur, Filium dici λόγον, & respectu Patris, & respectu nostri, quia est λόγος, per quem Pater se nobis patefacit. Ideo in Iohanne dicitur: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Et Dominus ipse respondet interrogantibus, quis sit, τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν, id est, ego sum verbum, quod loquor vobis initio, sum illa persona, initio loquens vobiscum, proferens Euangelium ex sinu æterni Patris. Item: Nemo nouit filium, nisi Pater, & nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui Filius volet reuelare.

DE VOCABVLO SPIRITVS.

VOCABVLVM Spiritus significat agitationem seu agitatorem, Nam & Spiritus sanctus est persona sic nobis patefacta, quod sit velut flamma, immediate tales motus accendens in corde, quales ipse est. Sicut Rom. 14. dicitur: Regnum Dei est iustitia & pax, & gaudium per Spiritum sanctum. Et ad Timoth. dicitur: Spiritus roboris, dilectionis, & castificationis. Vt autem hæc vocabula aliquanto melius intelligantur, intueamur imaginem Dei in homine, in qua sunt tria hæc præcipua: Mens seu substantia animæ: deinde cogitatio, quæ est imago rerum quæ cogitantur: & verbum & cogitationem sequuntur in voluntate & corde motus seu agitationes, vt diximus. Ignoti nulla cupido. Sed cogitationes & agitationes in hominibus sunt res euanescentes. At a Patre æterno est filius, qui est substantialis imago, nata cogitatione, & est ὑφισάμενος, id est, quiddam subsistens, non est quiddam fugax. Cum cogitatione est & agitatio & voluntas, quæ etiam est ὑφισάμενα.

Qua-

QVAE PERSONA ASSVMSIT humanam naturam?

FILIVS, qui est coæterna imago æterni Patris, & nominatur λόγος à Iohanne, assumsit humanam naturam in Maria virgine matre, ut Iohan. 1. dicitur: Et verbum caro factum est. Talis est autem assumtio, vt huic personæ soli, quæ est λόγος, hæc massa humanæ naturæ assumta, sit vnita vnione hypostatica, id est, ut sit vnum ὑφιστάμενον λόγος sustentans hanc massam, & ipsa massa naturæ humanæ. Non enim conuersa est vna natura in aliam, sed personæ quæ est λόγος, vnita est massa naturæ humanæ assumta. Ac ad declarationem prodest considerare quatuor gradus præsentiæ Dei.

PRIMVS est præsentia vniuersalis, quæ est præsentia conseruationis, qua Deus omnibus creaturis adest, ita ut conseruet eas tantisper, donec vult eas conseruare, de quo gradu dicitur Ieremiæ 23. Nonne cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. Item: Enter, præsenter, Deus hic & vbiq; potenter. Iuxta hunc gradum etiam malis adest. Et manifestum est, Deum sic separabiliter rebus adesse, quia destruit naturas quas vult destruere, ut Pharaonem, & maximam partem generis humani in diluuio. SECVNDVS gradus est, quo adest beatis angelis, & hominibus, & conseruat non tantum vitam eorum, sed etiam viuificat eos vita æterna, & implet eos sua luce & iusticia, & visibiliter & immediate conspicitur ab eis, & quanquam non discedit ab eis, tamen adest eis tantum societate.

TERTIVS gradus est, quo adest in hac vita renatis, vt Dauidi, quo videlicet non tantum vitam eorum conseruat, sed etiam efficit in eis motus sibi placentes, & tamen non conspicitur visibiliter, ut in vita æterna conspicietur, & adest separabiliter. QVARTVS gradus longe alius est, quo sola hæc persona λόγος assumit humanam naturam, non solum inseparabiliter, sed etiam tali ratione, ut sit vnum ὑφιστάμενον. Et sicut hæc persona λόγος, æterna est, ita postea impossibile est, hanc massam λόγῳ insertam non simul manere. Ac sit notissimum dictum Damasceni omnibus: Naturam humanam, quam semel assumsit λόγος, nunquam deserit. ETSI autem exemplum huius vnionis nullum est in creaturis, quod prorsus congruat: tamen vetustas, ut aliquo modo declararet vnionem personalem, monstrauit hominem. Sicut anima hominis & corpus sunt vnum ὑφιστάμενον completum, & corpus dissoluitur, desertum ab anima: Ita λόγος & assumta natura sunt unum ὑφιστάμενον, & redigeretur in nihilum humana natura, si non sic gestaretur & sustentaretur à λόγῳ. De hoc exemplo inquit Iustinus: Τινὲς μὲν τὴν

ἕνωσιν

ἕνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα νοήσαντες, οὕτως ἐκδεδώκασιν καὶ ἁρμόδιόν γε τὸ παράδειγμα, εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τι γοῦν.

DE DISCRIMINE IDIOMATVM.

DISCERNENDAE sunt appellationes, quæ significant proprietates naturarum, & appellationes officij. Vt, propria sunt humanæ naturæ, pati, vulnerari, mori. Propria autem diuinæ naturæ sunt, esse omnipotentem, esse immortalem. Sed nomina officij sunt, Mediator, Redemtor, Saluator, Sacerdos, Rex, Pastor. Hæc nomina officij competunt personæ, non tantum humanæ naturæ. Quanquam autem actiones quædam sunt in natura humana propriæ, vt dolores omnes & agones in passione: tamen missio filij fit ab initio Ecclesiæ. Filius perpetuo adest Ecclesiæ, patefacit promissionem, colligit & seruat Ecclesiam, & vult illam suam obœdientiam, est intercessor, propitiator & saluator, propter illam futuram obœdientiam, quæ est personæ, postquam assumsit naturam humanam. Nec missio & obœdientia tollunt æqualitatem potentiæ, sicut expresse inquit Cyrillus.

HINC modi loquendi considerentur. Verissima est propositio: Natura diuina non vulneratur, non moritur. Et rursus verissimæ sunt propositiones, cum de Christo loquimur: Christus est vulneratus, Deus est vulneratus, Deus est mortuus.

QVAE EST RATIO DIVERSITATIS?

RESPONDEO. Propositio in abstracto significat naturam secundum se consideratam, ideo necesse est dici: Natura diuina non moritur. Propositio in concreto significat personam, seu subsistens seu ὑφιστάμενον, vt, Deus est homo. Christus est mortuus. Deus est vulneratus. Deus est mortuus. Hæ propositiones veræ sunt communicatio e idiomatum. EST autem communicatio idiomatum, prædicatio in qua proprietas vni naturæ conueniens, tribuitur personæ in concreto quia hæ duæ naturæ, λόγος, & natura assumta, sunt vnum ὑφιστάμενον.

ARGVMENTVM.

Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa.
Saluatio hominis est opus ad extra.
Ergo non aliter fit per Filium quam per Patrem & Spiritum sanctum.

RESPONDEO. Vera est hæc regula: Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Filius & Spiritus sanctus mittuntur. Pater non mittitur. Et æternus Pater est efficax, sed per Filium & Spiritum sanctum. Filius immediate

profert

ferit Euangelium ex sinu æterni patris, & ostendit voluntatem æterni Patris, & sanctificatur Ecclesia dato per eum Spiritu sancto. Sic dicitur Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Et 1 Cor. 15 Deo gratia, danti nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Et sic dictum est: Filius ait per se, sed non à se.

Quod est discrimen veræ invocationis in Ecclesia, & aliarum impiarum invocationum?

Respondeo. Duæ sunt præcipuæ differentiæ, Altera de essentia Dei, altera de voluntate Ethnici & alij impij negant hunc esse Deum, qui se patefecit misso filio, æternum Patrem filium & Spiritum sanctum. Aberrant igitur Ethnici à vero Deo, & alloquuntur aliud quiddam commenticium, quod non est verus & patefactus Deus. Ideo scriptum est: Vos nescitis quid inuocetis. Deinde ignorant promissiones & mediatorem. Ideo manent in perpetua dubitatione, & ignorant, an & quare exaudiantur. Inuocatio vero sine fide, & oppressa dubitatione, inanis est, iuxta dictum: Quomodo inuocabunt, si non credunt? Roman. 10. Ecclesia vero alloquitur verum Deum, patefactum illustribus testimonijs, & agnoscit eum sicut se patefecit. Scit etiam promissiones, & agnoscit mediatorem, & scit Deum velle inuocari, & exaudiri fiducia mediatoris, sicut ipse Dominus inquit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Assuefaciamus igitur nos, vt in inuocatione mens cogitet patefactiones Dei, & alloquatur hunc verum Deum, qui se patefecit misso filio. Et simul tres personas intueatur, & fiducia mediatoris petat gratiam & alia beneficia.

DE LEGE MORALI.

Quid est Lex moralis?

Lex Moralis est æterna & immota sapientia, & regula iusticiæ in Deo, discernens recta & non recta, & horribiliter irascens contumacibus, seu denuntians horrendam iram aduersus contumaciam, repugnantem huic ordini in Deo, & patefacta est hominibus in creatione, & postea sæpe repetita, & declarata voce diuina, vt sciamus quod sit Deus, & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales, & postulans, vt omnes sint conformes Deo, & damnans ac destruens omnes, non conformes Deo, nisi fiat remissio & reconciliatio propter filium mediatorem. Huius legis summa comprehensa est in Decalogo, quare nomine Decalogi sæpe vtimur pro lege Morali, vt quasi monstremus præcipua capita. Etsi autem nullius creaturæ sapientia penitus intelligere Decalogum potest, tamen immutabile mandatum Dei est,

est, vt eum discamus & consideremus & intelligamus iuxta enarationes Christi, Prophetarum & Apostolorum. Ac inde vsque ab Adam repetiuit Deus & conseruauit in Ecclesia vocem huius legis, & vult eam semper doceri, & illustribus exemplis pœnarum in arrocibus delictis per omnia tempora ostendit, hanc legem esse ordinem diuinæ sapientiæ & iusticiæ. LEGES Mosaicæ Forenses & ceremoniales, quæ fuerunt traditæ tantum ad illius politiæ Mosaicæ constitutionem, & tandem deleta politia Mosaica extinctæ sunt, discernantur ab æterna lege, quæ moralis nominatur. Sunt autem ceremoniales leges, quæ externos gestus ordinant in sacrificijs, & loca, tempora & personas distinguunt, & alia quædam exercitia externa describunt, vt sine signa & distinctiones politiæ Mosaicæ ab illis gentibus. LEGES Forenses sunt leges de externa defensione disciplinæ, iuxta totum Decalogum, de Magistratibus, de pœnis blasphemiæ & periurij, seditionis, homicidij, adulterij, de distinctione facultatum vel dominiorum, de hæreditatum distributione, de pœnis furtorum, de ordine iudiciorum. Qui etiamsi Deus ipse est autor & custos ordinis politici, tamen homines vult esse organa gubernationis, & vult conspici in pœnis discrimen recte & non recte factorum, & vult agnosci, Deum esse sapientem, iustum, castum, & vindicem scelerum, & vult conseruari humanam societatem, & propter has causas deleri contumaces contra suam legem.

QVOMODO INTELLIGENDA est abrogatio legis Mosaicæ?

RESPONDEO. Quod ad iustificationem attinet, eodem modo de omnibus partibus legis Moysi sentiendum est, videlicet quod non mereantur remissionem peccatorum, & quod persona non sit iusta, id est, accepta Deo ad vitam æternam, propter opera legis Mosaïs, & alia. Item quod hæc nostra obœdientia, quam vtcunque præstat homo in hac vita, non sit iustitia æterna, seu integra legis impletio. Ideo Paulus inquit de omnibus partibus legis Moysi, Roma. Ex operibus legis non iustificabitur omnis homo.

II. RESPONSIO.

SED quod ad obœdientiam attinet, differentia est, quia leges Forenses & ceremoniales sic sunt abolitæ, vt prorsus omitti possint, & sint extinctæ. Verum lex Moralis cum sit in Deo sapientia, & norma iustitiæ æterna, & patefacta sit hominibus, vt homo sit conformis Deo, non potest extingui, sed manet ordo diuinus, vt homo iterum fiat conformis Deo, sicut Rom. 3. dicitur: Per fidem stabilimus legem. Roma. 8. Vt ius legis in nobis impleatur.

Qui

QVARE LEGES CEREMONIALES & Forenses prorsus omitti possunt?

RESPONDEO. Quia tantum promulgatæ sunt, vt durarent ad certum tempus, donec mensura erat politia Mosaica, quæ constituta est hoc consilio, vt esset certus locus & certa stirps, in qua nasceretur, [illegible]ceret, ederet testimonia, offerret sacrificium, & resuscitaretur Messias. Et hanc gentem voluit Deus conspici, & segregari ab alijs gentibus, ideo attribuit ei certos ritus. Prædixit autem Deus postea eam politiam interituram esse. Ac anni sunt ab exitu Israëlitarum ex Aegypto, vsque ad destructionem postremam Ierosolymæ 1582. Ac simul cum politia Mosaica extinctæ sunt leges ceremoniales & iudiciales, quia hæ reipsa fuerunt nerui huius politiæ, seu potius ipsa politia, ac nequaquam obligant alias gentes, vt ex actis Apostolorum Capite 15. & Epistola ad Galatos manifestum est.

CVM IGITVR LEX MORALIS NON possit deleri, quis est eius vsus?

TRES sunt vsus. Primus est pædagogicus seu politicus, ad omnes homines pertinens, etiam non renatos & Ethnicos, quod videlicet obligat omnes, vt regant externa membra seu locomotiuam, vt externa facta congruant cum lege Morali, & sancit pœnas etiam corporales in hac vita, aduersus eos, qui admittunt externa delicta, quas Deus vel per magistratus, vel alijs modis sumit de sontibus. De hoc vsu dicitur: Lex est posita iniustis, id est, premens eos, coërcens vel puniens ac destruens contumaces. Huc pertinent hæ regulæ: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Væ qui spolias, quia spoliaberis. Quibus dictis confirmatur regula: Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac vita, quia Deus est custos suæ iusticiæ seu legis. Etiam in vita politica vult seruari normam suæ iusticiæ, & non seruantes horribiliter destruit. Id exempla quotidiana ostendunt. Sunt igitur & ex doctrina primorum patrum, & ex experientia traditæ sententiæ legales, etiam apud Ethnicos.

Cernit Deus omnia vindex.

Οἷα τ' ἀνὴρ ῥέζῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει. Et similes innumerabiles.

ἐντὶ μὲν θνασῶν φρένες ὠκύτεραι
κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκης δόλιον,
τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ' ὅμως.

ITEM:

βίβαιον ἕξεις τὸν βίον δίκαιος ὤν.

ET quia talis est præsentia Dei in toto genere humano scelera puni-

puniens, ideo Aristoteles inquit, in his versibus Empedoclis descriptum esse ius naturæ, in quibus dicitur, primũ ius, id est, ordinem diuinum, seu Deum ipsum ordinantẽ, & vindicem adesse in tota natura.

ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον νόμιμον διὰ τ' εὐρυμέδοντος,
ἀιθέρος ἠνεκέως τέταται ηδὲ ἀπλέτου αὐγῆς.

SECVNDVS vsus legis est iudicium vniuersale, accusans omnia peccata in hominibus, interiora, & exteriora, & totam depravationem, iuxta dicta: Deus est ignis consumens. Item: Vt totus mundus reus sit Deo. Item: Per legem cognitio peccati. Item: Aculeus mortis peccatum est, potentia peccati lex est. Huius iudicij in conuersione aliqua initia sentiri oportet, vbi discimus, Lege non iustificari homines, sed accusari, iuxta dictum: Lex iram efficit. TERTIVS vsus est in renatis, docere qui cultus placeant Deo: quia etsi humana ratio scit aliquo modo discrimen honestorum & turpium, tamen necesse est habere testimonium Dei expressum, quæ opera ipsi placeant, iuxta dictum Ezechielis 20. In præceptis meis ambulate. Item in Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Nec cessat in tota æternitate hic ordo, ut creatura rationalis sit subiecta Deo creatori, & sit ei conformis. Item semper in renatis in hac vita crescere poenitentiam oportet, ideo semper arguit lex reliquias peccati. Quare semper in Ecclesia Deus conseruauit & repetiuit vocem legis, & simul docuit in Euangelio, quomodo placeat incoata obœdientia. Illi autem singulare testimonium, ostendens solius Ecclesiæ doctrinam veram & diuinam esse, & solam Ecclesiam esse cœtum Deo placentem, quod tantum in ea semper mansit & manet incorrupta vox legis, quæ vult Deus in Ecclesia restare iudicium aduersus peccata, deinde & doctrinam, quæ opera ei placeant: Item, ideo renouamur, ut in tota æternitate sit in nobis conformitas cum Deo, sicut in lege moraliter scribitur, vt Roma. 8. dicitur, ut ius legis in nobis impleatur. Ex his omnibus intelligi potest, quare dictum sit: Non veni soluere legem, sed implere. Sicut in tota æternitate manet eadem & immutabilis sapientia & rectitudo voluntatis in Deo, sic manet lex Moralis, quæ nobis patefacta est, vt sciamus, quod sit Deus, & qualis sit. Implet autem Christus legem quatuor modis. Primum, Sua propria obœdientia. Secundo, Deriuando in se pœnam. Tertio, Restituendo in nobis iusticiam & vitam æternam. Quarto, Sanciendo, sicut dicit: Non veni soluere legem, &c.

DE PECCATO.

QVID EST PECCATVM?

Definitio breuis extat in epistola Iohannis: Peccatum est quid-

nil est contra legem Dei. ἁμαρτία ἐστὶν ἀνομία. Hæc breuis definitio dextre intelligatur, videlicet non tantum de actionibus, sed etiam de interioribus defectibus, de caligine & dubitationibus in mente, de auersione voluntatis & cordis à Deo, de tristissima desertione quod non lucet in homine sol iustitiæ filius Dei, ostendens Patrem, & accendens corda Spiritu sancto. Intelligatur & reatus in definitione, quod videlicet homo propter peccatum reus sit æternæ iræ Dei, & pœnæ, nisi fiat remissio propter mediatorem. Nam & hic reatus in lege includitur, iuxta dictum: Maledictus omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege. Et lex esset inanis sonitus, nisi horribilium pœnarum comminatio addita esset, quæ ordine diuinitus sancito sequuntur, nisi quantum fit mitigatio diuinitus, propter mediatorem. CONSIDERANDA est igitur explicatio, in definitione apud Iohannem. Nostra definitio expresse eadem continet. Peccatum est defectus, vel inclinatio, vel actio contra legem Dei, offendens Deum, & commerens iram æternam, nisi fiat remissio propter Filium mediatorem.

QVAE SVNT DIVISIONES PECCATI?

PRIMA est, Peccatum aliud nominatur Originale, aliud Actuale. Peccatum originale est reatus propter Adæ lapsum, & propter priuationem lucis diuinæ, & firmæ agnitionis Dei in mentibus hominum, & propter auersionem voluntatis à Deo, & propter contumaciam cordis, quæ mala sequuta sunt lapsum Adæ, in natura hominum, & sunt inimicitiæ aduersus Deum, & damnata à Deo.

DESCRIPTIO circumfertur in Ecclesia, sumta ab Anshelmo: Peccatum originale est carentia iustitiæ originalis debitæ inesse hominibus. Hæc descriptio reipsa congruit cum nostra. Sed vocabula recte interpretanda sunt. Iustitia originalis significat & accurationem & rectitudinem, quæ fuit ante lapsum, videlicet lucem & firmam agnitionem Dei in mente hominis, & congruentiam voluntatis & cordis cum Deo, qui in hominibus velut in templo suo habitasset, & suam sapientiam, iustitiam, & lætitiam eis communicasset, si non essent lapsi. Hæc omnia significantur in hac descriptione Anshelmi nomine iustitiæ. Ergo nomine peccati originalis contraria mala significantur, scilicet & reatus & caligo in mente, & in voluntate auersio à Deo, & in corde contumacia contra legem Dei, & non esse templum Dei. Hæc mala sic descripsit Hugo: Peccatum originale est ignorantia de Deo in mente, & inobœdientia in voluntate & corde. Alij vno nomine hæc mala omnia nominarunt malam concupiscentiam, qui Paulus sic loquitur, Roman. 7.

ACTVALE est omnis actio pugnans cum lege, tum in mente, ut dubitationes de Deo: tum in voluntate & corde, vt incendia malorum affectuum: tum in membris externis, ut externę actiones pugnantes cum lege Dei.

ALIA DIVISIO.

PECCATVM aliud est regnans, seu mortale. Aliud est non regnans, quod vsitate nominatur Veniale. REGNANTIA peccata seu mortalia, dicuntur omnia peccata in non renatis, originale & actualia, interiora & exteriora, quæ ideo dicuntur mortalia, quia non renatus propter illa omnia reus est iræ Dei, & pœnæ æternæ, id est, ordinatus ad pœnam æternam, sicut Ioannis 3. dicitur: Qui non credit filio, non videbit uitam, sed ira Dei manebit super eum. Rursus peccatum regnans seu mortale est, cum is, qui fuerat renatus, assentitur errori in fundamento, aut labitur contra conscientiam. Tunc enim amittit gratiam, Spiritum sanctum & fidem, sicut Adam & Eua, Aaron assentiens facientibus idolum, Dauid rapiens alterius coniugem, contristant & excutiunt Spiritum sanctum, propter talia delicta, & rursus fiunt rei æternæ pœnæ. Posse enim sic labi renatos, perspicuum est ex capite Matthæi 12. & 2. Petri 2. Aliqui uero redeunt ad pœnitentiam, & salui fiunt. Multi non redeunt ad pœnitentiam, & pereunt, ut postea dicemus. PECCATVM non regnans, quod nominatur Veniale, id est, propter quod non amittuntur gratia, Spiritus sanctus & fides, est in renatis in hac vita malum originis, & dubitationes, & incendia malorum affectuum, quibus tamen repugnant renati, ne ruant contra conscientiam, & dolent propter has sordes, & credunt se propter mediatorem Deo placere, tegi has sordes, & gratiam exuberare supra peccatum.

VNDE SVMTA EST HAEC DISTINCTIO?

RESPONDEO. Certum est hanc esse perpetuam doctrinam ueræ Ecclesiæ, & illustria testimonia in scriptis Propheticis & Apostolicis extant. Roma. 8. expresse ponitur hæc distinctio: Si secundum carnem uiuetis, moriemini: sin autē actiones carnis Spiritu mortificabitis, uiuetis. Item 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Item Galat. 5 Manifesta sunt opera carnis, qui talia faciunt, regnum Dei non possidebunt. 1. Cor. 6. Ne erretis, adulteri, homicidæ, idololatrę, regnum Dei non possidebunt. Item 1. Ioan. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est.

DE LIBERO ARBITRIO.

QVOMODO DOCENDI SVNT HOMINES de libertate uoluntatis humanæ?

RESPONDEO. Cum fit mentio Liberi arbitrij, non mistamus

antur stoica deliramenta de necessitate omnium actionum in omnibus elementis, in pecudibus & hominibus, bonis & malis: sed tantum nosipsos aspiciamus, & consideremus, quomodo legi Dei obœdire homines aut non obœdire possint. Semper hæc simplex & vera distinctio teneatur, disciplinæ externæ & iusticiæ spiritualis.

PRIMVM igitur de disciplina externa hoc sciatur, omnes homines, etiam non renatos, habere hanc libertatē, id est, facultatem, ut aliquo modo possint regere locomotiuam, & facere externa opera congruentia cum lege Dei. Nam Paulus nominat quandam iusticiam carnis, id est, quam homo non renatus facit, quæ est externa honesta disciplina, id est, gubernatio externorum operum, iuxta legem Dei. Vult enim Deus hanc libertatem reliquam esse in homine, ut intelligatur discrimen inter agens liberum, & inter agentia non libere: Sicut ignis non potest non urere admota corpora. Item, ut sciamus ipsum Deum esse agens liberrimum. Item, ut possit in societate humana gubernatio aliqua esse externorū membrorum. Ac nequaquam vult Deus prorsus inutilem esse vocem legum in ciuili gubernatione seu pædagogia, ideo inquit Paulus. Lex pædagogus est, scilicet docens & coercens externa membra. SECVNDO sciendum est, homines sine Euangelio, & sine Spiritu sancto, nec posse incoare interiorem obœdientiam, præceptam in lege Dei, uidelicet uerum timorem Dei, ueram fidem, inuocationem & dilectionem Dei, iuxta hæc dicta Roma. 8. Qui ducuntur Spiritu Dei, hi sunt filij Dei. Item: Si quis Spiritum Christi non habet, nō est ipsius. Item: Sine me nihil potestis facere. Sit igitur notū discrimen inter externam disciplinam, & inter motus interiores, qui fiunt, quotiescunque filius Dei uoce Euangelij consolatur corda, & Spiritu sancto accendit fidem & inuocationem Dei, & alios motus spirituales, de quibus dicitur: Accepistis Spiritum clamantem abba Pater, id est, confugientem ad Deum fiducia filij, & in ueris pauoribus mouentē corda, ut acquiescant in Deo, propter mediatorem. ET manifestissimum est, non posse deponi uiribus naturalibus ἀταξίαν, quæ nobiscum nascitur, quæ nominatur mala concupiscentia, & mortem, nec posse hominem perfecte satisfacere legi Dei. Dictum est igitur Roma. 8. Impossibile erat lege iustificari. Item: Sensus carnis legi Dei non subditur, nec potest ei subdi. Propter hæc testimonia perspicua sciamus falsam & impiam esse opinionem Pelagianorum, quam secuti sunt Monachi, qui docuerunt, homines posse legi Dei satisfacere uiribus naturalibus, mereri remissionem peccatorum, & esse iustos legis implectione.

RVRSVS etiam errores Manichæorum & Enthusiastarum fugiendi sunt. Manichæi fingunt, alios homines ortos esse à bono DEO, qui necessario bene faciunt: alios a malo DEO,

qui non possint conuerti ad Deum. Enthusiastæ, Anabaptistæ, & Scenckfeldiani fingunt, expectandos esse violentos raptus, qui hominem etiam repugnantem conuertant. Has portentosas opiniones fugiamus, & consideremus ordinem à Deo sancitum: Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei, &c. Colligit Deus æternam Ecclesiam voce Euangelij, & non aliter, arguit peccatum, & vult nos expauescere, non perseuerare in delictis contra conscientiam. Tradidit enim promissionem gratiæ, cui vult nos assentiri, & nō indulgere diffidentiæ, sed luctari cum imbecillitate nostra, & simul petere auxilium Spiritus sancti, quem promisit ijs, qui se fide sustentant, sicut dicit Galat. 3. vt promissio Spiritus sancti detur credentibus. Item: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus quasi dicat, non repugnantibus. Item: Petite & accipietis. Item: Conuerte me & cōuertar. Huc pertinent hæc dicta: Trahit Deus, sed volentem trahit. Item: Gratia præunte, comitante voluntate. CONCVRRVNT igitur in conuersione hę caussæ, verbum Dei, Spiritus sanctus, quē Pater & Filius mittunt, vt accendat nostra corda, & nostra voluntas assentiens, & non repugnans verbo Dei. Ac ne indulgeamus diffidentiæ, considerandum est, vtramque concionem vniuersalem esse, concionem pœnitentiæ, & promissionem gratiæ, sicut in Iesaia clare dicitur, capite 53. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrū. Et de accusatione vniuersali passim obuia sunt testimonia: Omnis caro fœnum. Item Roma. 3. Vt omne os obturetur, & reus fiat totus mundus Deo. Rursus & promissiones vniuersales in conspectu sint. Conclusit Deus omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Item: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Apud Deum non est προσωποληψία. Hę veræ & dulcissimæ consolationes semper in conspectu sint, nec ponantur in Deo contradictoriæ voluntates. Vult nos Deus credere filio, & promittit gratiam omnibus confugientibus ad filium, & petentibus auxilium, secut Psalmus inquit: Beati omnes qui confidunt in eum. Non igitur repugnemus, sed assentiamur promissioni, & hanc precationem assidue repetamus: Credo Domine, sed opem fer meæ imbecillitati.

DE IVSTIFICATIONE.

QVID SIGNIFICAT VOCABVlum Iusticia?

SEMPER in hac doctrina initio consideretur, & quid vocabula significent, Iusticia, Gratia, Fides, & discernatur iusticia carnis à iusti-

iustitia fidei. Est autem iustitia carnis obœdientia externa, iuxta omnia mandata Dei, quam homo etiam in hac imbecillitate naturalibus viribus vtcunque efficere potest. Est autem hæc obœdientia gubernatio locomotiuæ, id est, externorum gestuum, quæ fit cogitatione mentis & voluntatis, ciente aut reprimente organa locomotiuæ. Nominatur autem litera, id est, pictura, quasi illita cerebro cogitatione, quia non est lux intuens Deum, nec est incendium & vita in corde, sicut folium fici tegebat externam deformitatem in Adam, non tollebat eam. Quanquam autem hæc diligentia rationis in tegenda disciplina externa non meretur remissionem peccatorum, nec est iustitia coram Deo, nec est impletio legis, tamen seueriſsime præcipit Deus, vt hanc disciplinam præstemus, & in hac mortali vita punit atrocibus pœnis atrocem violationem disciplinæ, & nisi fiat conuersio ad Deum, punit eam æternis pœnis. SCIAMVS autem quatuor esse causſas, propter quas omnes, etiam non renati, debent præstare disciplinam. PRIMA est, Mandatum Dei, quia omnes creaturæ rationales Deo obœdientiam debent.

SECVNDA, Necessitas vitandi atroces pœnas, iuxta dicta, Qui gladium acceperit, gladio peribit. Væ qui spolias, quia spoliaberis. Leuit. 18. de incestis: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, euometur ex terra. Item: Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Sanxit autem has pœnas Deus, & exercet, vt hæc tristia spectacula commonefaciant nos de discrimine honestorum & turpium, & vt sciamus esse Deum, & esse sapientem, castum, & vindicem scelerum, deinde ut conseruetur societas generis humani. TERTIA causſa est, Necessitas non turbandi alios, quia homo nō viuit sibi tantum, sed etiam vt adiuuet communem conuersationem, iuxta dictum: Diliges proximum tuum sicut teipsum. QVARTA, Vt disciplina sit pædagogia in Christum, id est, quia Deus non est efficax in his, qui scientes perseuerant in sceleribus contra conscientiam. DIXI autem hanc iustitiam carnis nequaquam esse integram obœdientiam legi debitam, sed esse frænum externorum gestuum. Interea tamen in mente caligo est de Deo, plena dubitationum, & corda sunt sine vero timore Dei, sine fiducia, & sine dilectione Dei, & magna incendia sunt malorum affectuum. Ideo discernenda est iustitia carnis, ab integra obœdientia, qualis fuisset in natura integra, & qualis erit, cum Deus erit omnia in omnibus. Illa integra obœdientia seu conformitas cum Deo, nominatur iustitia. Galat. 5. Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus, vbi iustitia de integra nouitate dicitur. Sed interea sæpe etiam in renatis nouitas & bona opera renatorum dicuntur iustitia. Quanquam enim nouitas in hac mortali vita non est integra, tamen placet propter mediatorem vt postea dicetur. Sic

Matth. 5. Nisi abundauerit uestra iusticia, plus quam Scribarum & Phariſæorum. Et Roma 6. Præbete membra uestra ſerua iusticiæ in ſanctificationem. 1 Ioha. 3. Qui facit iusticiam iustus est. Et in Psalmo: Fecit iudicium & iusticiam. Hæ formæ loquendi congruunt ad legem. Ac prudenter diſcernenda ſunt dicta propria Legis, & alia propria Euangelij de reconciliatione propter mediatorem, ut: Iustificati de pace habemus. DEFINITIO apud Clementem loquitur de nouitate, & ſimul complectitur uniuerſalem & particularem iusticiam: δικαιοσύνη ἐστὶ κοινωνία θεοῦ μετὰ ἰσότητος, id est, Iusticia eſt communicatio, qua Deus ſe nobis communicat, & eſt conſentio ordinatæ æqualitatis. Prior pars loquitur de prima tabula, de actionibus diuinis in renatis. Secunda de æqualitate, loquitur de actionibus ordinatis erga proximum. Hæc congruunt ad legem, ſed dextre intelligenda ſunt. Oſiander ipſum Deum mouentem nos ad iuſta facienda, nominat iusticiam. Hoc loquendi modo etiam ſi quis uolet uti, tamen prius dicendum eſt de iuſticia imputata propter Filium Dei, qua Deo propter mediatorem credentes placent. Deſtinguenda eſt etiam cauſſa, ſcilicet, Deus ipſe, ab effectibus in nobis, & in infinitum anteferenda eſt obœdientia filij Dei nouis actionibus, quæ fiunt in nobis.

POSTQVAM hæc legalia recitata ſunt, nunc ſcianus quia iuſtitiam legis integram, ſeu integram obœdientiam non habemus, ideo in promiſsionibus gratiæ aliam iuſticiam reuelari, ſcilicet imputatam propter Filium Dei, quæ cum fide accipitur, Filius Dei ſimul eſt efficax in cordibus credentium, uiuificat & donat Spiritum ſanctum, ut Roma 5. dicitur: Per ipſum habemus gratiam, & donum per gratiam. NOMEN Gratiæ certiſsimum eſt hic intelligi oportere reconciliationem gratiarũ propter Filium promiſſam, Deinde donum, ſanctificationem & reſtitutionem uitæ æternæ, quæ ſimul omnia nominat Daniel, iuſticiam ſempiternam. Verum eſt autem, ſanctificationem & reſtitutionem uitæ æternæ fieri Filio Dei per Euangelium conſolante nos, & dante Spiritum ſanctum, & poſtea glorificante Eccleſiam poſt reſuſcitationem ex mortuis. Prorſus eodem modo loquitur Ioannes: Lex per Moyſen data eſt, Gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, id eſt, Remiſsio peccatorum & reconciliatio gratuita nobis propter obœdientiam filij donatur, et per eum fit ueritas, id eſt, uera & non euaneſcentia bona, ſed æterna bona nobis donantur, id eſt, in hac uita fit incoatio uitæ æternæ & conformitatis cum Deo, quæ poſtea conſummabitur, quia filius Dei incipit in nobis renouare imaginem Dei, cum ſuo uerbo nos aſsimilat per Spiritum ſanctum, accendentem tales motus, qualis ipſe eſt. Non enim

nim ideo annuntiatur remissio, ut maneant peccatum & mors, sed reipsa aboleantur, & iusticia & uita æterna restituantur. Cvm igitur de iustificatione peccatoris dicitur, necesse est semper primum cogitare de remissione peccatorum & de reconciliatione, iuxta promissionem. Quia etiamsi haberemus omnes Angelorum uirtutes, & non sciremus nos placere Deo, nullam consolationem haberemus.

Ideo iuxta Paulum semper hoc modo definimus Iustificationem: Iustificatio est acceptio remissionis peccatorum & reconciliationis seu acceptationis gratuitæ propter filiũ Dei, quæ cum fide accipitur, uerissimum est simul filium Dei corda uiuificare, dicere consolationem in cordibus per Euangelium, & Spiritu sancto accendere tales motus, qualis est ipse, iuxta dictum: Dabo legem meam in corda eorum. Quia igitur necesse est accipi remissionem peccatorum, & nouitas non est integra in hac vita, Paulus nominat imputationem iusticiæ, reconciliationem, qua propter mediatorem recipimur.

Qvis est vsvs nominis Gratiæ?

Gratia apud Paulum in hac doctrina significat Ebræa phrasi misericordiam gratuitam, videlicet remissionem peccatorum & reconciliationem, seu acceptationẽ gratuitam propter filium Dei, quæ cum fide accipitur, simul filius Dei uiuificat corda, & per Euangelium dicit consolationem in corde, & accendit Spiritu sancto tales motus, qualis ipse est. Sic nominat Paulus gratiam, & donum per gratiam, ut supra dictum est.

Qvis est vsvs nominis Fidei?

Fides est assentiri omni uerbo Dei nobis tradito, atque ita promissioni gratiæ, & est fiducia acquiescens in Deo, propter filium, accedens ad Deum, & inuocans eum, & clamans Abba Pater, quæ sentitur in credentibus, & in ueris pauoribus affert consolationem & lætitiam, iuxta dictum: Iustificati fide pacem habemus. Comprehendimvr ergo appellatione fidei omnes articulos simul, & nominatim hunc articulum: Credo remissionem peccatorum, & uitam æternam, qui sic intelligendus est in uera conuersione: Credo remissionem peccatorum non tantum alijs dari, sed mihi quoque. De hac fide, qua sibi unusquisque in conuersione & consolatione promissionem applicat, loquitur Paulus Rom. 4. Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio. Promissio autem & cæteros articulos Symboli continet. Hæc plana & perspicua sunt in uera consolatione & inuocatione. Ac discrimen conspici necesse est, inter noticiam historiæ, qualis est in Diabolis & impijs, & hanc fidem, quæ simul &

historiam nouit, & est assensus, quo promissionem gratiæ amplectimur, & fiducia qua agnoscentes promissionem, acquiescimus, & lætamur in Deo propter Filium. SINT igitur in conspectu hæc duo dicta: Dæmones credunt & contremiscunt, id est, norunt historiam, & eo furiosius irascuntur, quia certo norunt, Filium Dei iudicaturum esse, & prospiciunt suas pœnas, quibus in tota æternitate cruciabuntur. Promissionem vero gratiæ sciunt ad solos homines pertinere, iuxta dictum: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, &c. Hæc noticia in Diabolis in infinitum diminuenda est ab hac fide, de qua dicitur: Iustificati fide pacem habemus, quæ est assentiri omnibus articulis Symboli & promissioni, & qua credis, tibiipsi remitti peccata, cuius fidei proprietates dulcissime recitantur Ephes. 3. cum inquit, Nos hac fide habere παῤῥησίαν & fiduciam accedendi ad Deum. Saul oppressus dubitatione horribili fremitu fugit Deum, optat se redigi in nihilum, sicut scriptum est Luc. 23. Dicent montibus, cadite super nos. Dauid autem audita consolatione, erigitur fide, accedit ad Deum, & audet inuocare, sicut inquit: Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino, à vigilia matutina vsq; ad noctem. Et hac fide simul ipse filius Dei λόγος dicit consolationem in corde tuo, & viuificat te, & extrahit te ex inferis, ac ostendit misericordiam Patris voce Euangelij, & dat Spiritum sanctum lætificantem nos. Ideo inquit Paulus Ephes. 3. habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Et 1. Iohan. 4. In hoc scimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quia ex spiritu suo dat nobis. Et Athanasius inquit: Vbicunq; dicitur Spiritus sanctus in aliquo esse, ibi est per verbum. DIFFERT igitur fides, de qua dicitur: Iustificati fide pacem habemus, à noticia, qualis est in impijs, obiecto & caussa efficiente. Quia vera fides intuetur promissionem, & accenditur per filium Dei, qui Spiritu sancto cor lætificat, & ad inuocationem exuscitat.

QVOMODO ACCIPIT HOMO REMISsionem peccatorum, & reconciliationem seu iustificationem, & donationem Spiritus sancti & vitæ æternæ?

RESPONDEO. Homo in conuersione, id est, in veris doloribus & pauoribus accipit remissionem peccatorum, propter meditationem filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, Deum & hominem, gratis, sola fide, non propter propriam dignitatem, seu propter virtutes proprias, aut propria opera seu merita. Et in his pauoribus semper sit in conspectu discrimen legis & Euangelij, & sciamus æternum & immutabile mandatum Dei esse, vt credamus nos recipi propter

ter filium, iuxta dictum: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Item: Gratia exuberat supra delictum. Cumq; erigimur fide, & accipimus remissionem peccatorum, filius Dei vere est efficax, & voce Euangelij dicit consolationem in cordibus, ac fide simul accipimus imputationem iustitiæ seu reconciliationem, & Spiritum sanctum, & efficimur hæredes vitæ æternæ, gratis, propter Christum. Hæc omnia comprehendit dictum: Iustificati fide pacem habemus. Et Galat. 3. Vt promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Et Rom. 5. Iustificati sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira eius. Huc adiungantur alia testimonia, ac præcipue propositio epist. ad Rom. cap. 3. & confirmatio cap. 4.

CONTRA.

I. ARGVMENTVM.

Vbi multa simul sunt, non est ponenda exclusiua,
In conuersione multa simul sunt, vt, contritio, fides, dilectio, bonum propositum, spes, & aliæ virtutes,
Ergo non est dicendum, Sola fide iustificamur.

RESPONDEO ad minorem: Quanquam multæ virtutes simul sunt in conuersione, tamen non sunt causæ seu merita iustificationis, id est, remissionis peccatorum & reconciliationis & viuificationis, & donationis vitæ æternæ: Sed solius filij Dei obœdientia, est causa seu meritum iustificationis. Hic est propitiator, ut ad Romanos 3. dicitur. Et Iohannis 1. Sanguis Iesu Christi purificat nos ab omni peccato.

II. ARGVMENTVM.

Impossibile est, vllam rem esse iustam sola noticia,
Fides est tantum noticia,
Ergo non est dicendum, sola fide.

RESPONDEO ad minorem: Fides non significat hic noticiam, qualis est in Diabolis, sed comprehendit noticiam omnium articulorum fidei, & fiduciam in voluntate acquiescente in Deo propter mediatorem, agnita misericordia in promissione. Quia fides de qua Paulus loquitur, est assensus, quo omni verbo Dei nobis tradito assentimur, ac simul etiam promissioni gratiæ, cum quo assensu inseparabiliter coniuncta est fiducia acquiescens in Deo, iuxta promissionem. Sed noticiam præcedere necesse est, quia noticiæ sunt apprehensiuæ. Et in hoc ipso assensu filius Dei est efficax, dicit voce Euangelij consolationem in corde tuo, ostendit voluntatem Patris, retrahit cor ex inferis, & viuificat te, & dat arrabonem Spiritum sanctum, qui accendit læticiam & inuocationem in corde, iuxta dicta: Accepistis Spiritum clamantem abba Pater. Item: Effundam super domum

Dauid Spiritum gratiæ & precum, &c. Quod autem fides sit affixa promissioni gratiæ, manifestum est ex cap. 4. ad Romanos, vbi Paulus correlatiue copulat promissionem & fidem. Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio.

III. ARGVMENTVM.

Fide sumus iusti,
Fides est opus,
Ergo operibus sumus iusti.

RESPONDEO ad maiorem: Propositio hæc, Fide sumus iusti, intelligitur correlatiue, videlicet per misericordiam sumus iusti propter Filium Dei, & id beneficium oportet fide accipi. Quamquam enim fides est excellens virtus, tamen etiam est imperfecta & impropria. Et hoc vult doctrina Ecclesiæ, credentes per misericordiam propter Filium Dei accipere remissionem peccatorum & reconciliationem ac placere non propter propriam dignitatem. Ideo inquit Paulus, Sumus dilecti in dilecto, id est, propter filium. Alijs quoque rationes, quas hoc loco omitto.

IIII. ARGVMENTVM.

Iusticia est obœdientia secundum omnes virtutes, seu tota totam legem, seu conformitas cum Deo,
Fides non est omnes virtutes.
Ergo non est iusticia.

RESPONDEO. Maior est vera de iusticia legali. Quia vera legis iusticiam (scilicet integram obœdientiam interiorem & exteriorem) non habemus, hanc ipsam ob causam immensa misericordia patefecit Deus promissionem de gratia, & imputata iusticia propter meritum filij mediatoris. Et simul fit incoatio obœdientiæ seu conformitatis cum Deo, iuxta dictum 2. Cor. 3. Transformamur in eandem imaginem, tanquam à Domini spiritu.

V. ARGVMENTVM.

Deus iustificat,
Deus est dilectio,
Ergo dilectio iustificat.

RESPONDEO. Concedo totum, si sine ambiguitate argumentum intelligatur. Deus est dilectio, scilicet, qua nos diligit, id est, ad essentia vere ac serio diligens homines propter filium. Et hæc dilectio, qua Deus nos diligit propter filium, iustificat. Huius propositionis correlatiua est: Fide iustificamur, id est, hac fide, qua agnoscimus & statuimus nos diligi propter filium. Aduersarij vero cogitant, nos iustos esse dilectione, qua homo diligit Deum.

ARGV

VI. ARGVMENTVM.

Virtutes non sunt confundendæ cum Paulus discernat: Fides,
Spes. Dilectio tria hæc. sed maior inter has dilectio,
Fiducia est actio seu actus spei,
Ergo fiducia est discernenda à fide.

RESPONDEO ad Maiorem. Verum est, virtutes non esse confundendas, sed recte intelligenda sunt discrimina. Nam fides non est tantum notitia, sed est simul assentiri promissioni, in qua offeruntur remissio peccatorum, reconciliatio, donatio Spiritus sancti & vitæ æternæ. Et est fiducia acquiescens in Deo propter mediatorem, accedens ad Deum, & accendens inuocationem, & clamans abba pater. Et quia fides in præsentia accipit remissionem peccatorum & reconciliationem, est fiducia præsentis beneficij. Sed spes est certa expectatio vitæ æternæ gratis dandæ propter mediatorem, & est expectatio mitigationis pœnarum corporalium, iuxta voluntatem Dei. Cum igitur fiducia nominatur actus spei, intelligitur fiducia futuræ liberationis, seu futuræ mitigationis. Dilectio est obœdientia, quæ prælucente fide præstatur Deo, iuxta omnia mandata, sic vt cor lætetur in Deo.

VII. ARGVMENTVM.

Mala opera damnant,
Ergo bona saluant, quia contraria habent contrarios effectus.

RESPONDEO. Contraria, si sint pariter integra, habent contrarios effectus. Sed mala opera sunt integre mala, quod de non renatis manifestum est. Nam etiamsi in Aristide & Scipione sunt magnæ virtutes, quia nisi esset aliquorum gubernatorum excellens virtus & sapientia, non posset conseruari humana societas: Tamen hæ virtutes non sunt impletio legis, manent in corde tenebræ de Deo & de filio Dei, dubitationes & horrendi fremitus aduersus Deum. Deinde manifestum est, etiam in renatis, quanquam est in eis incoata obœdientia, tamen non esse integram legis impletionem. Ideo dicitur in Psalmo: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et Iob cap. 9. inquit: Vere scio, quod non iustificetur homo coram Deo. Cum igitur non sit integra obœdientia, non valet consequentia: Mala opera damnant. Ergo bona opera saluant, quia contraria non sunt æqualia. Hæc antithesis illustrat beneficium Christi, qui tegit reliquias peccati in renatis, iuxta dictum: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, id est, renati placent propter mediatorem fide, non propter propriam dignitatem, quia incoata obœdientia adhuc procul abest a perfectione legis.

VIII. ARGVMENTVM.

Impossibile est nosse voluntatem Dei erga nos, iuxta dictum:
Quis consiliarius eius fuit?

Credere

Credere quod habeas remissionem peccatorum, est aliquid asseuerare & affirmare de voluntate Dei erga nos,

Hæc igitur affirmatio est impossibilis.

RESPONDEO. Hæc ipsa imaginatio Academica seu Pyrrhonia omnium hominū mentes turbat. Sed maiorem constantissime tegari oportet de voluntate reuelata. Ac primum de lege manifestissimum est, sciri voluntatem Dei in lege reuelatam, iuxta dicta: Nolite errare, scortatores, adulteri, homicidæ non possidebunt regnum Dei. Lex enim ideo patefacta est in creatione, & deinde sæpe repetita, ut sciatur quod sit Deus, & qualis sit, & quod velit nos esse conformes suæ sapientiæ, quod sit vindex. Et huic noticiæ addit testimonia in quotidianis & horribilibus pœnis scelerum. SECVNDO immensa bonitate Deus propter filium & per eum reuelauit voluntatem de remissione peccatorum & reconciliatione in Euangelio, iuxta dictum: Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Hanc ipsam ob caussam tradita est promissio gratiæ, quia ratio naturalis non videt hanc admirandam voluntatem Dei de remissione. Et hæc reuelatio de reconciliatione & restitutione humanæ naturæ per filium, discernit Ecclesiam ab omnibus gentibus. Ideo sciendum est, hanc reuelationem opponendam esse naturali & Academicæ dubitationi.

SED opponit hoc argumentum humana ratio: Addita est conditio legi: Hoc fac & viue. Cum igitur non satisfiat legi Dei, debitandum est, &c. Respondeo. Et hoc ipsum in reuelatione Euangelij considerandum est, ideo immensa misericordia missum esse filium, vt nos à maledictione legis redimeret, & gratis propter filium donari reconciliationem. Quanquam autem pœnitentia necessaria est (siue parua, siue magna) tamen remissio non pendet ex dignitate nostra, sed propter mediatorem & gratuita & certa est. Dauid post lapsum agens pœnitentiam, statuit se vere recipi in gratiam audita hac voce: Dominus abstulit peccatum tuum. Eadem est vox Euangelij ad singulos agentes pœnitentiam. Et mandatum immutabile est, vt filio Dei credamus; Hunc audite: In hac breui responsione fontes considerentur, patefactio & discrimen legis & Euangelij, discrimen voluntatis reuelatæ, & non reuelatæ, &c.

IX. ARGVMENTVM.

Prorsus simile argumentum est, quod huc detorquetur ex capite 9. Ecclesiastæ non recte enarrato: Nescit homo, an amore vel odio dignus sit.

RESPONDEO. Hæc sententia prorsus congruit cum doctrina de fide, quam recitauimus, quia reuocat homines in iudicandis spectaculis humanorum euentuum in hac vita ad verbum. Non iudicet homo de fauore & odio Dei ex secundis aut aduersis rebus in hac vita,

a, ut: Dauid non iudicet se abiectum esse à Deo, etiamsi est expul-
regno. Achab non iudicet se placere Deo, etiamsi est rex potens &
dor. Sed Dauid iudicet ex verbo Dei, se placere Deo, quanquam
ulem, quia dictum est: Dominus abstulit peccatum tuum. Achab
dicet se displicere Deo, quanquam est rex potens & glorioſus, quia
ripcum est: Maledictus omnis, qui facit idolum, quod est abomina-
o Deo. PERSPICVVM est igitur, dictum Salomonis pror-
congruere cum nostra sententia, quæ iubet de voluntate Dei ex
erbo iudicare. Nec difficile est copioſe refutare enarrationes Papi-
starum. Insaniunt enim, si hoc dicunt, non scire homicidas & adul-
teros, an sint digni odio Dei. Manifeste igitur apparet, ipsorum in-
terpretationem esse tetram corruptelam. SED regula vniuersa-
liter teneatur: De voluntate Dei ex verbo ipsius iudicandum esse. Et
verbum Dei vniuersaliter omnes damnat, qui non sunt conuersi ad
Deum, iuxta dicta 1. Cor. 6. Nolite errare, idololatræ, homicidæ,
adulteri, &c. non sunt hæredes vitæ æternæ. Item: Qui non credit
in filium, manet ira Dei super eum. Rursus vniuersaliter recipit De-
us omnes, qui in conuersione seu pœnitentia credunt in filium, iuxta
dicta: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut con-
uertatur & viuat. Item: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum
vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat
vitam æternam. Hæ regulæ summæ semper in conspectu sint, quæ
multis alijs sententijs lucem afferunt.

X. ARGVMENTVM.

Cum dictum sit: Delicta quis intelligit, Nemo potest omnia
sua peccata scire,
Ergo possibile est, hominem habere delictum ignotum, pro-
pter quod displiceat Deo,
Quare non est affirmandum, quod placeat Deo.

RESPONDEO. Nego consequentiam, & ratio est, quia firmis-
sime retinenda est regula: Omnis conuersus ad Deum, recte tenens
fundamentum, debet credere, se placere Deo, etiamsi habet delicta
ignorantiæ, sicut in omnibus hominibus magna hæret infirmitas. Ac
propterea traditur doctrina de remissione propter filium, iuxta di-
ctum: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt
peccata. Quia in nobis non est integra impletio legis.

XI. ARGVMENTVM.

Nemo placet Deo, nisi habens nouas virtutes, ortas à Spiritu
sancto,
Nemo potest affirmare, se habere illas virtutes, quia possunt
esse virtutes similes ortæ à ratione,
Ergo nemo potest affirmare, se placere Deo.

RESPON-

RESPONDEO Nego minorem, quia in uera conuersione seu pœnitentia utrunque debemus affirmare, & quod detur remissio propter mediatorem, & simul uiuificemur per filium, dato Spiritu sancto erecti uoce Euangelij. Et quanquam intueri mens fide mediatorem debet, non nouitatem in nobis, tamen simul in ueris doloribus sentit hanc consolationem, iuxta hæc dicta: Iustificati fide pacem habemus. Item: Clamamus abba pater. Et recte inquit Augustinus: Credens scit se credere, scilicet in doloribus sentiens consolationem.

DE hoc argumento non solum aduersarij dimicant, sed etiam piæ mentes apud sese quærunt, an Deo placeant, cum sentiant infirmitatem, nec sentiant illustres motus læticiæ in Deo. ET Sirachfeldius turbat pias mentes his clamonibus: Ideo statuas te iustum esse quia sentis in te Deum habitare, te habere ingentes motus læticiæ in Deo. Sic abducit homines a conspectu mediatoris, & a promissione, ad nouitatem propriam. CONTRA has imaginationes teneatur hic uerus ordo: Cum dolores non sunt simulati in pœnitentia corda intueantur non uirtutes in nobis, sed mediatorem in uerbo ostensum, & cogitatione scriptæ promissionis se sustentent, & sciant, se uoci Euangelij debere assentiri, & non quærere alias illum imaginationes. Hoc cum faciunt, experiuntur consolationem. Estque hoc discrimen inter assensionem Philosophicam & fidem. Sequitur assensio experientiam in Philosophia. Vt medicus expertus zinzibere calefieri uentriculum, postea hoc affirmat. Sed in diuina consolatione prius assentiendum est uerbo externo, deinde sequitur sensus consolationis. Hęc in ueris exercitijs pœnitentiæ & inuocationis discenda sunt.

XII. ARGVMENTVM.

Remittite & remittetur uobis.

Ergo nostra condonatio meretur remissionem peccatorum.

RESPONDEO Nego consequentiam, quia fallacia est a non caussa ut caussa. Quia in illo dicto prior pars est pręceptum seu prędicatio pœnitentiæ. Altera pars est promissio, de qua ex Euangelio sciri necesse est, quod propter mediatorem gratis detur remissio credentibus. Nec ualet consequentia: Nostra contritio est necessaria. Ergo est caussa remissionis. Et perspicua est refutatio de hoc dicto. Quia si cogitandum esset, propter nostram condonationem dari remissionem, fieret incerta reconciliatio. Quanquam enim conuersiones pugnant odijs, tamē aliqua cicatrix seu imbecillitas in nobis manet.

HAEC simplex responsio congruit ad multa dicta, in quibus prima concio pœnitentiæ proponitur, deinde promissio, ut apud Danielem: Libera te a peccatis iusticia & eleemosynis erga pauperes, & ut sanatio delictorum tuorum. Prior pars præcipit emendationem, nec tantum loquitur de eleemosynis, sed de conuersione intra

omnia

nia præcepta, id est, agnoscas verum Deum, qui se patefecit in Isra. & promisit remissionem propter venturum Dominum, &c. Deinde gubernatio tua iusta, non sis crudelis contra captiuam Ecclesiam Dei. Sic intelligatur concio regia de magnis rebus, & de nostra conuersione. Postea promissio consideretur de remissione peccatorum, & de reconciliatione hominis Ethnici, & polluti horribili idolatria. Nec dubium est ab ipso Daniele hanc promissionem copiosius enarratam esse, & regi dictum esse, cur detur promissio, per quem restituatur iusticia & vita æterna, & promissionem fide accipiendam esse. Eadem responsio est ad concionem Iesaiæ 1. Definite male facere, si peccata vestra sunt ut coccinum, eritis candidi ut nix.

XIII. ARGVMENTVM.

Maxima virtus maxime iustificat,
Dilectio est maxima virtus,
Ergo maxime iustificat.

RESPONDEO. Concedo totum argumentum de iusticia legis. Sed quia non habemus integram iusticiam legis, Euangelium nuncupatur de alia, & docet imputari credenti iusticiam propter mediatorem. Hæc est simplex & vera responsio, quæ prolixius explicari potest, si quis postulat. Ac sciendum est, longe aliud esse, loqui de tollatione virtutum inter sese, aliud de remissione peccatorum, & reconciliatione coram Deo.

XIIII. ARGVMENTVM.

Si vis in vitam ingredi, serua mandata,
Ergo & fieri lex potest, & bona opera merétur vitam æternam.

RESPONDEO breuiter: Intellige, serua mandata, scilicet comprehendo Euangelium. Nam Christus finis est legis. Ac semper legalibus dictis necesse est addere vocem Euangelij, quod docet fide reconciliari hominem, & simul incoari obœdientiam, accepto Spiritu sancto, & placere incoatam obœdientiam, propter mediatorem, etsi infirma & languida est. Hæc ἐπιείκεια expressa est, Rom. 8. Idem igitur vult dictum Pauli: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Hinc non sequitur, legi satisfieri in hac vita, quia vox Euangelij expresse dicit: Sensus carnis non est subditus legi, nec ne potest quidem subdi. Ac non sequitur, Bona opera esse meritum vitæ æternæ, quia fides prælucens gratis accipit propter mediatorem remissionem peccatorum, & hæreditatem vitæ æternæ.

XV. ARGVMENTVM.

Qui non diligit, manet in morte,
Ergo non sola fide sumus iusti.

RESPONDEO. Nego consequentiam, quia est fallacia à non causa ut causa. Etsi enim verissimum est, dilectionem esse in conuerso,

uerio, tamen dilectio non est caussa seu meritum remissionis peccatorum, seu iustificationis, seu reconciliationis. Vt, verissimum est: Qui non mouetur, non viuit, nec tamen sequitur, motum caussam esse uitæ, sed uita est immediata caussa motus: Ita fides apprehendens misericordiam Dei propositam propter mediatorem, ostendit bonitatem Dei, qua cognita accenditur dilectio Dei, & cor subijcit se Deo. Hæc responsio ad similia dicta congruit. Si omnem fidem habeam, dilectionem autem non habeam, nihil sum. Concedo totum. Quia verum est, oportere in reconciliato fidem & dilectionem esse, sed nõ sequitur, dilectionem esse caussam seu meritum reconciliationis.

XVI. ARGVMENTVM.

Naturalia sunt immutabilia,
Dubitatio de reconciliatione est naturalis, ut nascimur quidem nascimur,
Ergo est immutabilis.

RESPONDEO. Concedo esse immutabilem in hac depravatione, sine voce Euangelij & sine auxilio diuino, sicut Adam non solum in dubitatione mansisset, sed etiam oppressus esset æterna desperatione, si promissio gratiæ non prolata esset ex sinu æterni patris, & per verbum Deus flexisset cor Spiritu sancto ad assensum, & sic in illa consolatione filius voce Euangelij primos parentes retraxisset ex morte. Hoc exemplum intueamur, quod ostendit quomodo fiat hæc consolatio & liberatio à dubitatione, & docet promissionem Euangelij non esse natura notam, & discernendam esse à lege & ab alijs naturalibus noticijs.

XVII. ARGVMENTVM.

Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum,
Ergo propter dilectionem fit remissio.

RESPONDEO. Duplex est Absolutio. Altera priuata conscientiæ luctantis cum ira Dei. In hac absolutione necesse est intelligi, quod fide accipiatur remissio, non propter nostras virtutes. Ideo & hic inquit Dominus: Fides tua saluam te fecit. Nec nititur fides dilectione nostra, sed tantum misericordia promissa propter mediatorem. Nec existere dilectio potest, nisi sit apprehensa remissio. Hoc pertinet dictum: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Altera est absolutio publica coram Ecclesia. In hac conspici necesse est absolutionem alijs testimonia conuersionis, vt hic Christus Pharisæo ostendit, quare eam recipiat, quia extent testimonia conuersionis. Si cui haec solutio non placet, vtatur altera: Vsitatæ sunt Synedochæ, Remittuntur ei multa, quia conuersa est. Et tamen synecdoche explicanda est. Cum multæ sint partes conuersionis, contritio, fides, dilectio, spes, bonus

rium propositum, tamen sciendum est, dari remissionem, non propter dignitatem harum virtutum, sed propter mediatorem. Hæc declaratio sumitur ex Paulo dimicante de particula gratis fide propter mediatorem.

XVIII. ARGVMENTVM.

Vita æterna nominatur merces,
Ergo est debita pro operibus.

RESPONDEO breuissime. Phrasis nota est, mercedem dici non tantum compensationem debitam, sed fructum qui sequitur. Deinde verum est, vitam æternam etiamsi propter aliud datur, tamen etiam esse mercedem, quia compensat benefacta, ut patrimonium est merces officiorum filij, etiamsi accipitur propter aliam caussam.

Considerandum & hoc est. Sæpe vtuntur Prophetæ phrasi legis, vbi tamen interpretatio ex Euangelio sumenda est. Vt, Reddit vnicuique secundum opera sua, vbi tota conuersio intelligitur, & tamen sciendum est, fide primum gratis reconciliationem accipi, postea placere Deo fidem & incoatam obœdientiam. Et pias mentes semper sonare decet dictum Iacob: Minor sum cunctis miserationibus tuis.

XIX. ARGVMENTVM.

Iacobi 2. Videtis igitur, quod ex operibus iustificatur homo, non fide tantum.

RESPONDEO. Manifestum est in Iacobo fide tantum intelligi noticiam historiæ, de qua noticia dicit: Dæmones credunt & contremiscunt. Fatemur autem, neminem esse iustum sola illa noticia, sed Paulus loquitur de fide, quæ est agnitio & fiducia misericordiæ, quæ pacem affert cordibus, ut inquit: Iustificati fide pacem habemus. Et discrimen in vera conuersione intelligitur, in qua fides vincit veros mœrores, & est motus Spiritus sancti, quo corda viuificantur, & accenditur vera inuocatio, qua clamamus, Abba pater, ut dicitur in Zacharia: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Non igitur pugnat Iacobus cum Paulo, sed de alia re loquitur. DEINDE cum ait: Ex operibus iustificamur, phrasis intelligenda est. Non enim hic iustificari est reconciliari, sed postea habentes bona opera iustificantur, id est, approbantur, habentes iusticiam operum, quæ in reconciliatis iam placent Deo.

XX. ARGVMENTVM.

Iustificare est ex iniusto iustum facere,
Iustus est habens iusticiam, id est, obœdientiam integram, seu conformitatem cum Deo,
Ergo non sola fide iustificamur.

RESPONDEO ad Maiorem. Iustificare iuxta doctrinam Euangelij primum est ex reo non reum facere. Nam hoc agitur in veris

doloribus, quæritur remissio peccatorum & reconciliatio. Debet redimicat conscientia. Ideo Actor. 10. dicitur: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Sic clamat Propheta: Salvum me fac propter misericordiam tuam. Etsi autem certa est in hac consolatione, cum fide eriguntur corda, & retrahuntur ex mœrore, simul dato Spiritu sancto incoari obœdientiam, & habitare Deum in corde renato: tamen semper hæc consolatio præluceat, quod nobis placeat propter mediatorem. Ideo iustificare primum hic significat ex reo non reum facere, & hanc relationem in uerbo iustificationis comprehendit Paulus, cum inquit: Iustificati fide pacem habemus. Et inquit fides obœdientia Christi, non propria nouitate. In iustificatione ergo anteferenda est Christi obœdientia nostræ nouitati, sicut Paulus inquit: Iustificati sanguine ipsius.

QVARE NECESSE EST RETINERI exclusiuam, Sola fide, seu Gratis?

PROPTER quatuor causas. PRIMVM, ut tribuatur honos debitus filio Dei, quod hæc sola hostia sit pretium pro nobis, iuxta dictum: Hic est agnus Dei qui tollit peccata mundi. SECVNDO, ut conscientiæ habeant firmam consolationem, iuxta dictum Rom. 4. Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio. Si enim penderet remissio ex dignitate nostrorum operum, semper esset incerta, & opprimerentur perterrefactæ mentes desperatione.

TERTIA causa est, ut conspiciatur discrimen legis & Euangelij, quia particula gratis fide propter mediatorem præcipue discernit legem & Euangelium. QVARTA, ut inuocatio fieri possit, quæ impeditur conspectu nostræ infirmitatis. Ideo accedendum est ad Deum fiducia solius mediatoris, iuxta dictum: Per hunc habemus accessum. Item Ephes. 3. In hoc habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius, &c.

DE BONIS OPERIBVS
QVAESTIONES TRES.

I. QVAE opera docenda & facienda sint. II. QVOMODO placeant Deo. III. An maneant in sanctis peccata in hac uita, & quæ peccata.

I. QVAE OPERA DOCENDA & facienda sunt?

RESPONDEO. Præcepta in Decalogo recte intellecta, iuxta dictum Ezechielis 20. In præceptis meis ambulate, & facite ea. Deus enim Deus immensa bonitate etiam uocem legis moralis in Ecclesia semper

semper inde usque ab Adam sonare voluit, ut arguat peccatum, & mandat, quæ opera & qui cultus Deo placeant, ut regnantur corda verbo Dei in fide & operibus, iuxta dictum: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Et in cap. 15. Numeri: Non sequantur cogitationes tuas, & oculos meretricios, sed memores præceptorum Domini faciant ea & sint sancti Deo: Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti. Et cum Ioannes inquit: Peccatum est, quicquid contrarium est legi, vult sciri, normam esse operum legem Dei. Et rursum addit: Qui facit peccatum ex Diabolo est. 1. Cor. 6. Scortatores, idololatræ, adulteri, &c. regnum Dei non possidebunt.

EXECRANDI sunt igitur ἀντινομοι, qui nolunt doceri legem moralem in Ecclesia, & fingunt omnes suos impetus esse motus Spiritus sancti, & nolunt gubernari lege Dei. Hæc deliramenta Antinomorum sunt horrendi furores Diabolici, quales fuerunt olim similium sectarum multarum, aduersus quos muniamus nos uerbo Dei: In præceptis meis ambulate. Item: Pater sanctifica eos in ueritate, sermo tuus est ueritas. Petamus etiam ardentibus uotis, ut ipse filius Dei gubernet nos, ne contagijs errorum polluamur, sicut precatur Propheta: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

II. QVOMODO PLACENT bona opera Deo?

RESPONDEO. Placent in conuersis ad Deum hoc modo. PRIMVM necesse est credere, quod persona sit reconciliata Deo propter Christum gratis, fide, non propter dignitatem nostram. SECVNDO sciendum est, nos non satisfacere legi, sed hærere in nobis multa interiora peccata, dubitationes & malas inclinationes, peccata ignorantiæ & omissionis Et deploranda est nostra immundicies, & repugnandum dubitationibus & effectibus. TERTIO sciendum est, tamen oportere in nobis esse incoatam obœdientiam iuxta præcepta Dei, & hanc Deo placere in reconciliatis propter mediatorem, sicut dictum est: Offerte Deo hostias spirituales, placentes Deo propter Iesum Christum.

III. MANENT NE PECCATA in sanctis in hac uita?

RESPONDEO. Sunt & manent peccata in renatis in hac uita, uidelicet, non delicta contra conscientiam, sed interiora mala, multum caliginis & dubitationum, multæ ignorantiæ, omissiones, prauæ inclinationes, & flammæ malorum affectuum, quibus tamen repugnant sancti Spiritu, retinentes timorem Dei, fidem & inuocationem, nec ruentes contra conscientiam, sed deplorantes nostram infirmitatem, ac petentes & credentes remissionem, iuxta dictum: Si

Spiritu mortificabitis actiones carnis, viuetis. Item: Nulla nunc condemnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant.

QVAE PECCATA NON SVNT IN SANctis? id est, propter quæ illi qui fuerunt renati, amittunt gratiam & Spiritum sanctum, & rursus fiunt rei æternæ pœnæ?

RESPONSIO. Propter peccata contra conscientiam, & lapsus contra fundamentum, id est, contra articulos fidei, renati amittunt Spiritum sanctum, & fiunt rei æternæ pœnæ, & nisi rursus ad Deum conuertantur, ruunt in æternas pœnas, ut Adam vere fuit reus æternæ iræ propter lapsum. Et Paulus inquit 1 Corinth. 6. Scortatores, adulteri, homicidæ, &c. non possidebunt regnum Dei. Item Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis, adulterium, scortatio, idololatria, &c. qui talia faciunt, regnum Dei non possidebunt. Et Matth. 12. expresse dictum est: Redit Spiritus nequam, &c. Et 2. Petri 2. Cum redeunt ad vomitum ut canes, fiunt eis postrema deteriora prioribus. Aliqui autem prorsus per pœnitentiam redeunt ad Deum, ut Adam, Aaron, Dauid, Manasse, & alij multi.

DE PECCATO BLASPHEMIAE.

DIFFERVNT NE PECCATVM contra conscientiam, & blasphemia?

RESPONDEO, Prorsus differunt. Dauid habuit magna & tristia delicta contra conscientiam, & tamen non fuit blasphemus. Nam peccatum contra conscientiam est genus, id est, violatio cuiuscunque mandati, quæ fit a sciente & volente. SED singularis species est Blasphemia, quæ est contra conscientiam oppugnare agnitam veritatem à Deo patefactam, vel perseuerantia in Epicureo contemptu Dei, vel desperatio, aut anteferre peccatum meritis filij Dei, contra dictum: Exuberat gratia supra delictum, sicut Cain inquit: Maius est peccatum meum, quam ut remitti possit. Non fuit autem blasphemia in illis, qui redeunt ad pœnitentiam, ut in Aaron, Manasse, Petro, Paulo. ET nos regulam tenere debemus: Omne peccatum remitti agenti pœnitentiam, & fide amplectenti promissionem gratiæ, promissæ propter filium Dei, iuxta iuramentum: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, &c. Item: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

QVOMODO DIFFERT DOCTRINA DE IVSTIficatione in Ecclesiis nostris, à Papistica doctrina?

MVLTIPLICITER differt. Sed tres præcipuæ antitheses sint in conspectu. 1. PRIMVM Papistæ dicunt, oportere hom-

nes

es mereri remissionem peccatorum proprijs operibus, & coram Deo iustos esse proprijs operibus. II. SECVNDO dicunt Papistæ, quum nemo sciat quando satis operum habeat, semper maneas in dubitatione, an sis in gratia. III. TERTIO dicunt Papistæ: Homo potest in hac vita legi Dei satisfacere, & impletione legis diuinæ mereatur vitam æternam de condigno. Et quidem dicunt monachi, homo non renatus Spiritu sancto, potest efficere dilectionem Dei, & mereri remissionem peccatorum. CONTRA hos Ethnicos errores, qui delent lucem Euangelij de beneficijs filij Dei, clare docent Ecclesiæ nostræ: I. PRIMVM, neq; mereri homines remissionem peccatorum proprijs operibus, neq; coram Deo iustos esse proprijs operibus. II. Secundo, Propter Filium Dei gratis homines in conuersione accipere remissionem peccatorum, & reconciliationem, sola fide, & sic homines certo iustos esse, id est, reconciliatos Deo propter mediatorem fide. Nec manendum est in dubitatione, sed fide vincendam esse dubitationem. Qui vero iubent manere in dubitatione, prorsus delent Euangelium de promissione gratiæ & de fide, & tantum Ethnica somnia docent, & extinguunt lucem doctrinæ de filio Dei, & impellunt homines in desperationem & æternum exitium. III. TERTIO, certissimum est, in hac vita neminem habuisse neq; habere integram legis impletionem, nisi ipsum mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum. Sed tunc erit integra legis impletio, cum Deus erit omnia in beatis, id est, cum lucebit in eis Deus, ita ut non simul sint reliquiæ peccati. Notæ sunt enim sententiæ Rom. septimo & octauo. Et dictum Psalmi: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

DE ECCLESIA.

QVID EST ECCLESIA?

ECCLESIA visibilis in hac vita, est cœtus visibilis amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & recte vtentium Sacramentis, in quo cœtu filius Dei efficax est, & voce Euangelij & Spiritu sancto multos regenerat ad vitam æternam. Sunt tamen in eo cœtu multi non sancti, sed tamen de doctrina consentientes.

CONTRA.

Articuli fidei non sunt visibiles,
Ecclesiam esse est articulus fidei,
Ergo Ecclesia non est visibilis.

RESPONDEO ad maiorem. Concedo articulos fidei, scilicet propositiones, non esse visibiles, seu ut est vsitata phrasis, Complexum non est visibile, tamen subiecta in multis propositionibus

visibilia esse necesse est. Vt cum dico: Sol est creatura Dei, Nos sumus resurrecturi, propositiones fide accipiuntur, sed tamen subiecta sunt visibilia. SIC cum dicitur: Ecclesia est populus Dei, in quo Deus vere colligit cœtum, cui dat remissionem peccatorum & iusticiam, ac salutem æternam. Hæc propositio est articulus fidei & subiectum, id est homines amplectentes Euangelium, sensu agnoscuntur, cum certa signa incurrant in oculos & aures, quæ discernunt eos ab alijs hominibus. NON igitur de Ecclesia loquimur, ut de Idea Platonica, sed monstramus Ecclesiam, iuxta dicta: Dic Ecclesiæ. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam. Item: In omnem terram exiuit sonus eorum, &c.

QVAE SVNT SIGNA ECclesiæ propria?

SIGNA non fallacia simul hæc tria sunt.

I. CONSENSVS in doctrina Euangelij incorrupta, scilicet in fundamento. II. LEGITIMVS vsus Sacramentorum. III. OBOEDIENTIA ministerio debita iuxta Euangelium.

AN NECESSE EST, SINGVLOS HOmines saluandos, fieri ciues veræ Ecclesiæ?

RESPONDEO. Prorsus necesse est, singulos saluandos iunctos esse cum vera Ecclesia, fide, confessione, inuocatione Dei, & voluntate seruandæ Ecclesiæ, seu coniunctionis in Ecclesia, iuxta dictum: 1. Corinth. 1. Non sint inter uos schismata. Ebræos 10. Non deserentes congregationem vestram. Gal. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Psalmo 26. Vnum petij a Domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Psalmo 83. Beati qui habitant in domo tua Domine. Psalmo 91. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri, florebunt, &c. Romanos 8. Quos vocauit, hos & elegit, &c.

QEAE RES SVNT NECESSAriæ ad vnitatem Ecclesiæ?

CONSENSVS in fundamento, videlicet in doctrina Euangelij incorrupta, & in vsu Sacramentorum legitimo, & obœdientia debita ministerio, iuxta Euangelium. TESTIMONIA manifesta sunt de doctrina 1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Item Gal. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. DE Obœdientia, 1. Corinth. 1. Non sint inter vos schismata. Et Ebræos 1. Non deserentes congregationem vestram. Item: Obœdite his qui præsunt uobis, scilicet in his, quæ sunt propria ministerij iuxta Euangelium.

SED similitudo rituum, qui sunt ab hominibus instituti, neque quam necessaria est, ideo contra superstitionem multa testimonia

tradita

nalita sunt. Romanos 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia, pax & gaudium in Spiritu sancto Nam qui in his seruit Christo placet Deo, & approbatus est hominibus. Item Colossenses 2. Nemo uos iudicet in cibo, potu, &c.

Quid nominatur sacramentum in Ecclesia?

Sacramentum in nouo Testamento, vt Ecclesia loquitur, est ritus diuinitus institutus, additus promissioni in Euangelio traditæ, vt sit testimonium & pignus exhibitæ & applicatæ promissionis gratiæ. Ideo vetustas dixit: Sacramentum est signum gratiæ.

Quare additi sunt ritus promulgationi promissionis?

Multæ causſæ sunt, sed maxime illustres sunt hæ duæ Quia cum Deus colligat Ecclesiam edita promissione, & tantum illi fiant hæredes vitæ æternæ, qui promissioni de mediatore credunt, vult etiam illustri testimonio visibili omnibus hominibus ostendere promissionem, & ijs applicare qui eam fide amplectuntur, id est, testificari quod promissio ad ipsos pertineat. Nam promissio generalis est. Fides autem & vsus Sacramenti applicant eam ad singulos credentes. Ita primum Sacramenta sunt signa voluntatis Dei erga nos, videlicet commonefacientia nos de promissione, & applicantia, id est, testificantia quod promissio ad nos pertineat. Altera causſa est, quod cum velit Deus omnes saluandos inseri Ecclesiæ, & adiungi ministerio Euangelij, sicut dictum est: Quos elegit, hos & vocauit, tradidit ritus manifeste discernentes Ecclesiam ab omnibus gentibus. Et ut agnosceretur Ecclesia, & ipsi ritus testimonia essent, qui ostenderent, velle Deum nos esse auditores vocis Euangelij, nec eos qui non audiunt vocem Euangelij, nec fiunt ciues huius cœtus vocatorum, esse electos. Ita vult Deus Ecclesiam conspici oculis, & visibilem esse, vt cogitemus, vbi sit doctrina ipsius quærenda.

Sunt igitur Sacramenta signa confirmantia fidem erga Deum, quia sunt testimonia applicationis, sicut Paulus nominat Circuncisionem σφραγῖδα δικαιοσύνης, id est, sigillum iusticiæ, quia testabatur, promissionem pertinere ad Abraham. Deinde sunt signa societatis Ecclesiæ & confessionis. Consideratis autem principalibus finibus, postea allegoriæ & significationes aliæ addi possunt. Vt, Circuncisio fuit in illa arcana parte corporis, ut esset miranda admonitio de venturo semine. Ac simul multa significabat, videlicet ex posteris Abrahæ venturum esse salutare semen, de quo antea dictum fuerat: Semen mulieris conteret caput serpentis. Significabat item Circuncisio, in hac generatione carnali nascentem

turam hominum ream, immundam, & præcidendam, hoc est, morti addictam, sed propter promissum semen, iuxta verbum, Ecclesiam habituram esse nouam & æternam iustitiam & vitam. Sic Baptismus principaliter significat, nos mergi in sanguinem Christi, & ablui à peccatis. Postea significat etiam, Ecclesiam mergi in afflictiones. Coena Domini significat principaliter, nos esse membra Christi, & inseri eius corpori, & ablui nos ipsius sanguine. Est igitur testimonium & exhibitæ promissionis Euangelij, & applicatæ ad singulos. Deinde est commonefactio de gratiarum actione. Ideo nominatur εὐχαριστία, & sicut Cyprianus optime dicit, est commemoratio dati & accepti. Est item neruus publicæ congregationis. Item testimonium mutuæ dilectionis & concordiæ in eadem Ecclesia, sicut antiquitas fœdera fecit societate ceremoniarum & mensæ, unde & nomen σπονδαὶ, id est, liberationes, pro fœderibus usurpabant. Item, uetustas dixit: τοὺς ἅλας καὶ τὴν τράπεζον μὴ παραβαίνειν. Ita in Ecclesia societas huius pulcerrimæ communis manducationis intelligatur uinculum esse communis concordiæ, quo copulati omnes unum simus in ipso Christo, & non distrahamus Ecclesiam furoribus opinionum, ambitionum & odiorum, sed semper initio principales fines considerentur.

DE BAPTISMO.

Qvid est Baptismvs?

Est instituta a filio Dei mersio in aquam, cum pronuntiatione uerborum: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, testificans, quia hoc testimonium diuinitus institutum est, cum qui cum hac pronuntiatione uerborum mergitur, reconciliari Deo propter Christum, & sanctificari Spiritu sancto ad uitam æternam.

Qvae est sententia uerborum Baptismi?

Ego baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, id est, Ego minister hoc ritu testificor in nomine, id est, mandato diuino, te, qui sic mergeris, recipi a uero Deo in gratiam, qui est æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, & Filius, & Spiritus sanctus, & recipi te propter Filium, & sanctificari te Spiritu sancto. Et comprehendenda est correlatiua sententia: Ego testificor te recipi in nomen, id est, ad agnitionem & inuocationem uerbi Dei, qui est Pater æternus Domini nostri Iesu Christi, & Filius & Spiritus sanctus & recipi te propter filium redemptorem Ecclesiæ, & sanctificari credentes Spiritu sancto, quem agnosces & inuocabis, & palam uicissim testaris hoc baptismo, te omnia commẽtitia numina execrari.

Sixt

SVNT NE INFANTES baptizandi?

RESPONDEO. Infantes sunt baptizandi. Confirmatio hæc ex Euangelio sumta.

Omnes saluandos oportet inseri Ecclesiæ in hac vita, iuxta dictum: Quos elegit, hos & vocauit. Vnde regula tradita est: Extra Ecclesiam non est salus,

Ad infantes pertinet promissio gratiæ & salutis æternæ,

Sunt igitur baptizandi & inserendi Ecclesiæ.

MINOR manifesta est, quia Dominus inquit: Sinite paruulos ad me venire, quia talium est regnum cœlorum. Item: Non est voluntas Patris mei, ut pereat unus de paruulis istis. Hæc dicta manifeste affirmant, ad infantes pertinere promissionem gratiæ & vitæ æternæ. Et loquuntur de infantibus in Ecclesia. NEC facienda est confusio Ethnicorum & Ecclesiæ, quasi etiam inter blasphemos sint membra Ecclesiæ, sed retinendæ sunt sententiæ: Quos elegit, hos & vocauit. Item: Vbi sunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et in Psalmo: Beati qui habitant in domo tua Domine. Item. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebunt. AD hos igitur infantes pertinet promissio, qui sunt in Ecclesia, hos recipit propter mediatorem, cuius nomen super eos inuocatum est, & in his Deus efficax est, & sanctificat eos Spiritu suo sancto, pro ipsorum captu, quia hæredes vitæ æternæ sanctificari Spiritu sancto necesse est, iuxta dicta: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. Item 1. Cor. 15. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, scilicet, sine regeneratione.

GRATI igitur hoc beneficium Dei agnoscamus, quod vere in Ecclesia recipit infantes, & lætemur in cœtu vocatorum electos esse, & sciamus voluntatem Dei esse, ut quamprimum ætas doctrinæ capax est, semina Euangelij eis instillentur, iuxta dictum Ephes. 6. Educate pueros in disciplina & doctrina Domini. HIC ad confirmationem adiungantur & testimonia primæ Ecclesiæ. Origenes expresse inquit in 6. capite ad Romanos. Ecclesia ab Apostolis accepit traditionem, etiam paruulis dare Baptismum. Sciebant enim illi, quibus arcana mysteriorum commendata fuerunt, quod sint in omnibus genuinæ sordes peccati, quas per aquam & Spiritum sanctum aboleri oportet. SCIAMVS autem Baptismum non tantum esse fœdus infantium cum Deo, sed omnium adultorum, omni tempore, qui etiamsi lapsi sunt, tamen rursus ad Deum conuertuntur. Quia in conuersione homo per fidem uerissime & integre restituitur per mediatorem in possessionem promissionis gratiæ, & hæreditatis vitæ æternæ, iuxta dictum Matth. 18. Remittes septuagies septies.

CERTO igitur sciant conuersi, ipsis renouatum esse fœdus Baptismi, & ad ipsos pertinere promissionem Baptismo additam: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, & sicut alijs promissionibus, ita uerbis de Baptismo dictis se uere confirment, sciant se receptos esse ab hoc uero Deo, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, & quidem propter filium mediatorem, & sanctificari se Spiritu sancto ad uitam æternam. SCIANT rursus Baptismum ipsis stipulationem esse bonæ conscientiæ erga Deum per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextra Dei, ut scriptum est in Epistola Petri. Id est, sciant tunc mutuum fœdus esse factum inter Deum & baptizatum. Deus recipit te propter Filium resuscitatum, & per eum, & propter eum delet tua peccata, & sanctificat te ad uitam æternam. Tu uicissim agnoscis, hunc uere esse Deum, qui se in hoc filio resuscitato patefecit, & hunc uerum Deum inuocas fiducia filij. Ita fit stipulatio bonæ conscientiæ, & mutua obligatio Dei & hominis baptizati, quæ est rata & efficax propter filium Dei resuscitatum, regnantem, & uerissime colligentem Ecclesiam in genere humano per Euangelium. Eadem stipulatio & mutua obligatio rata est conuersis ad Deum, quia integre restituuntur in possessionem promissionis gratiæ, & hæreditatis uitæ æternæ. RECITATVR uerus dictum: Post naufragium humanæ naturæ duas tabulas salutis hominibus datas esse, Baptismum, & amissa prima tabula, pœnitentiam. Hoc dictum apparet traditum esse contra Nouatianos, qui negabant, lapsos post Baptismum rursus conuerti posse ad Deum. Et necesse fuit refutari Nouatianos, sicut uox filij Dei manifestissima refutatio est, cum inquit, Septuagies septies remittes. Sed tamen dictum uerus non absurde intelligatur, quia non sic amittitur prima tabula, ut non recuperetur, sed reuera in totam arcam Noæ recipiuntur conuersi, id est, in possessionem integram promissionum Ecclesiæ propter mediatorem. HIC etiam commonefaciendi sunt homines de omnibus furoribus Anabaptistarum, & tenenda regula: Ex fructibus ipsorum agnoscetis eos, id est, ex manifeste falsis dogmatibus, quæ sunt testimonia non fallacia, unde sciri potest, eos fascinatos esse a diabolo. Et sunt in conspectu præcipui eorum errores, quos breuiter recitabo.

ERRORES ANABAPTISTARVM.

VALDE prodest extare ueras historias certaminum Ecclesiæ, ut rectis iudicijs omnium temporum confirmemur, & uideamus, quales furores in impijs sectis significauerint eas à diabolo ortas esse. Etsi autem non est una consentiens Anabaptistica, sed multiplex & monstrosa Chimæra, & alij magis, alij minus tetras operantur

res habent : tamen omnium communes sunt furores, inde usque à Carpocrate. Marcione, Pepusianis & Manichæis. Ac nisi historiæ scriptæ essent à Iustino, Clemente, & Epiphanio, fide dignissimis, tamen nunc crederet, fuisse tales furores ætatis proximæ Apostolis, quales nostra ætas uidit in Monasteriensi tragœdia. Sed sciamus, omnibus temporibus horribiliter diabolos turbare Ecclesiam & muniamus nos aduersus diabolorum insidias, uera cognitione doctrinæ, precatione & iudicijs uerę Ecclesiæ, quæ manifestos furores hominum fanaticorum refutauit. OMNES fanatici, Carpocrates, Marcion, Pepusiani, Manichæi, damnauerunt politicum ordinem uitæ humanæ, magistratus, iudicia, distinctionem dominiorum. Et aliqui damnauerunt prorsus coniugia: aliqui contra docuerunt, Vxores debere communes esse, ut Carpocrates. Et horribilia exempla recitantur in historijs. Ita deleuerunt secundam tabulam Decalogi.

RATIO autem iudicare potest, nequaquam ex Deo esse, docentes contraria mandatis Decalogi, quæ etiam rationi nota sunt. Cum autem similia multa docuerint & doceant Anabaptistæ nostra ætate, manifestum est, sectam ipsorum esse furorem diabolicum. Itaque propter hæc manifesta signa execrandi & fugiendi sunt, sicut scriptum est: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Item: Si quis dicit blasphemiam contra Spiritum sanctum, non remittetur ei.

REFVTATIONES autem horum errorum firmæ & perspicuæ notæ sint omnibus, præsertim recte instituti sæpe de eis admoneantur. ERRORES contra primam tabulam sunt magis teri, sed sunt obscuriores, & magna confusio est opinionum.

ALIQVI blasphemias Serueti contra tres personas diuinitatis circumferunt. Multi prorsus nihil dicunt de discrimine personarum, quid sit filius, cur nominetur λόγος & imago & terni patris. Quid sit Spiritus sanctus. OMNES Anabaptistæ fingunt, nullum esse peccatum Originis, & propterea negant, Infantes baptizandos esse. POSTEA de iustificatione alij uelut Monachi finguntur, se iustos esse suis operibus, uidelicet externa disciplina, patientia, paupertate, desertione ciuilis uitæ, conturbatione distinctionis dominiorum & simili barbarie. ALII Enthusiastici fingunt, se iustos esse afflatibus diuinis, quos tamen non habent, sed imaginantur, afflatus esse suas speculationes uel simulata suspiria. Et interdum accedunt diaboli impulsiones, quibus uelut atoniti seu ἐκπεφληγμένοι stupefiunt, & edunt inusitatas uoces, sicut Anabaptistæ in urbe Monasteriensi in medijs plateis cadentes, uociferati sunt, se rapi mirandis motibus. HI Enthusiastici seu fanatici deinde addunt hunc pernitiosissimum errorem. Affirmant Deum non efficacem esse cogitationem uerbi scripti, ut prorsus abducant homines a uerbo Dei scripto.

CVM

CVM autem homines abducti sunt à verbo scripto, præcipue tria ingentia mala sequuntur. I. Amissio certæ doctrinæ, legis & articulorum fidei. II. Amissio consolationis. III. Extinctio veræ fidei, seu exercitiorum fidei. PRIMVM amittitur doctrina, quia cum mens non regitur verbo scripto, homines furiosi fingunt opiniones, vt libet, contra legem & articulos fidei, sicut multi fecerunt in adulterijs. SECVNDO, in veris doloribus non sustentant se scripta promissione, & sic ruunt in desperationem.

TERTIO, neq; sciunt neq; discunt, quid sit fides, quia querunt afflatus, non sustentant se cogitatione scripti verbi, cum dictum sit: Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei. CONSTANTISSIME igitur explodenda sunt delitia Stenckfeldij, & similium, qui abducunt homines à scripto verbo, & negant Deum efficaciam esse cogitatione scripti verbi. SEMPER autem in consolatione sint firmia testimonia. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti, Romanos 1. Item: Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Item: Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei, &c.

SCIAMVS autem, filium Dei λόγον adesse cogitationi verbi scripti, & per hanc immediate efficacem esse, iuxta dictum Iohannis 8. τὰ λαλῶ, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. Ad Hebræos 4. Viuus sermo Dei efficacior est gladio, & iudicat cogitationes, & non est abscondita creatura coram eo. Iohan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Et Prouerbiorum 8. dicit Sapientia: Fui cum eo artifex, & delectationes meæ cum filijs hominum. Antea vero dicit: Clamo in vertice ciuitatis. Ita iungit verbum vocale, & filium Dei, qui immediate efficax est in ministerio Euangelij. Ideo regnum Christi est immediate ipsum esse efficacem in ministerio Euangelij, & eum colligere & seruare Ecclesiam. QVI igitur abducunt homines à verbo scripto, simul abducunt ab ipso filio Dei, & sunt hostes regni Christi. Hæc diligentissime consideranda sunt, & inuitantur bonæ mentes ad amorem & studium lectionis & cogitationis verbi scripti, & ad vera exercitia fidei, cum cogitabunt, sic, & non aliter, efficaciam esse filium Dei, videlicet cogitatione verbi scripti.

CVM autem inquit Dominus: Ex fructibus ipsorum agnoscite eos, vult in qualibet secta totum doctrinæ corpus considerari. Ita qua secta defendit insignes errores, manifeste pugnantes cum lege, cum & Euangelio, sciamus eam sectam agitari à diabolis, & hanc quidem esse. EST autem horribilis error in secta Anabaptistica, qui tollit discrimen inter peccata, quæ hærent in sanctis, non contra conscientiam, & inter lapsus contra conscientiam. Et fingit renatos contra conscientiam tamen esse iustos, & temere Spiritum sanctum

sic furor Antinomorum late vagatus est, etiam apud alios. Sed manifeste damnatur illustribus testimonijs diuinis. 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Item 1. Cor. 6. Scortatores, Adulteri, Homicidæ, &c. non possidebunt regnum Dei. Rom. 8. Si actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. Sicut Aaron: Dominus voluit conterere eum.

DE POENITENTIA.

ETSI nomen pœnitentia magis congruit ad contritionem, seu pauores & dolores, tamen Ecclesia sic nominat conuersionem ad Deum, quæ & dolores & consolationem continet, seu mortificationem & viuificationem, ut Paulus nominat. Et interdum narrationes Euangelicæ sic loquuntur: Gaudium est Angelis de uno peccatore, pœnitentiam agente. NEC tamen λογομαχίας mouemus, si quis aliter vult loqui, non pugnamus cum eo. Retinemus bono consilio vocabulum in Ecclesia notissimum, ut res citius intelligatur, & magis perspicua sit refutatio errorum & labyrinthorum, quibus Monachi multis sæculis doctrinam de pœnitentia corruperunt.

QVID EST POENITENTIA SEV conuersio ad Deum?

POENITENTIA seu conuersio ad Deum est contritio, id est, verus pauor & dolor cordis propter peccata nostra, & fide in Christum accipere remissionem peccatorum, reconciliationem, iustificationem & viuificationem, & incoare nouam obœdientiam.

QVOD SVNT PARTES Pœnitentiæ?

TRES sunt. Contritio, fides, & noua obœdientia. Hanc partitionem docendi caussa bono consilio sic tradidimus, & petimus eam sine calumnijs intelligi.

QVID EST CONTRITIO?

EST vere expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccata nostra, & dolere quod Deum offendimus, iuxta hæc dicta: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Et Iesaiæ 38. Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu, & trementem sermones meos. Et Ieremias inquit: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, id est, consternatus sum.

QVI SVNT PRAECIPVI ERRORES Papistarum de contritione?

DVO sunt præcipui errores Papistarum de contritione. Prior est quod dicunt: Oportere esse sufficientem contritionem, cum nulla possit esse sufficiens. Et vbicunq; crescunt dolores sine consolatione & fide, ruunt homines in æternum exitium.

ALTER

ALTER error est manifesta contumelia contra Christum, quod fingunt, contritionem mereri remissionem.

ESTNE CONTRITIO NECESSARIA?

RESPONDEO. Est necessaria aliqua contritio, quia in iuramento dicitur: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Oratio copulatiua est, & vtrunq; affirmat. Vult eni conuersionem, & promittit viuificationem. Significat autem in eo dicto conuersio non simulatum dolorem, & mutationem prioris propositi. 2. Corinth. 7. Contristati estis, ad pœnitentiam, & tristitia secundum Deum, pœnitentiam ad salutem non pœnitendam efficit. Rom. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne seruiamus peccato. Item: Initium sapientiæ, timor Domini. Supra citatum est dictum Iesaiæ: Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu, & trementem sermones meos. Item: Scindite corda vestra. Item: Deus ignis consumens est. DEVS variis calamitatibus hanc miseram naturam ideo onerauit, vt iram aduersus peccatum agnoscamus, & perterrefacti confugiamus ad mitigatorem. Iesaiæ 28. Vexatio dat intellectum. Psalm. 118. Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas.

CONTRA.

De ignoto non potest esse dolor,
Multa & magna peccata, quæ tamen non nouimus, remittuntur,
Ergo non est necessaria contritio.

RESPONDEO ad maiorem: De ignoto non potest esse dolor, scilicet in specie. Deinde ad minorem respondeo: Multa & magna peccata, quæ tamen non nouimus, scilicet in specie, remittuntur, sicut scriptum est: Delicta quis intelligit? Sed in genere notum est, in hac deprauata massa caliginem & dubitationes esse, & multas errantes flammas, ut sentimus. Ideo Propheta in Psalmo simul complectitur hæc mala: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Necesse est igitur, aliquem verum dolorem in nobis esse, in quo cum fide erigimur, accipimus remissionem peccatorum. NEC disputandum est, an sit sufficiens dolor, quia non pendet remissio ex merito, aut magnitudine doloris, sed certum est, nullum esse sufficientem dolorem, & cum crescit dolor et consolatione, homo ruit in æternum exitium. Experimur autem omnes, in vera conuersione luctam ingentem esse, & non sine magno conamine apprehendi consolationem fide, sicut inquit ille: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ. Item, Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Item, Spiritus opitulatur infirmitati nostræ.

Qui

QVID INTEREST INTER TIMOREM seruilem, & timorem filialem?

RESPONDEO. Timor seruilis est pauor & sensus iræ Dei, sine fide, id est, sine fiducia misericordiæ accedente ad Deum, & sine consolatione, erigente corda in doloribus inferorum, vt pauor in Saule, Iuda & similibus, qui fit horribilis fremitus aduersus Deum, & fugit Deum, de quo dicitur 1. Iohannis 4. Perfecta dilectio foras ejicit timorem. TIMOR filialis est pauor & sensus iræ Dei, sed cum fide, id est, cum fiducia misericordiæ, accedente ad Deum, qua liberantur corda ex doloribus, & clamant ad Deum, Abba pater, inter ipsos dolores, quos tamen vincit consolatio, sicut Dauid in excellentibus doloribus tamen erigitur, ut cum inquit Psalm. 41. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, sic desiderat anima mea ad te Deus meus. Item: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in eum, quoniam adhuc confitebor eum, Salutare vultus mei, & Deus meus. TALIS est sanctorum contritio in hac tota vita. Et huc pertinet dictum, Timor Domini initium sapientiæ. Alias descriptiones timoris seruilis & filialis volens omitto, quas otiosi disputatores fingunt: Timorem filialem esse, qui non timet pœnas. Sed sciamus, mixtos esse hos ingentes motus in sanctis, Timorem & sensum pœnæ, & fidem accedentem ad Deum. Quia vult Deus sanctos aliquo modo intelligere iram aduersus peccata, vt Ieremiæ 31. dicitur: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum & erubui, conuerte me & conuertar. Item Isaiæ 28. Facit alienum opus, vt faciat proprium.

CONTRA:

In prima epistola Iohannis cap. 4. dicitur: Timor non est in dilectione, sed perfecta dilectio foras pellit timorem,

Ergo non est in sanctis timor.

RESPONDEO: Vsitata interpretatio est dicti Iohannis: Timor non est in dilectione, scilicet, seruilis. Recte sic dicitur. Sed hæc donde otiosis speculationibus intelligantur, sed sciamus, Timorem seruilem nominari fugam & fremitum aduersus Deum, sine fide vt fugiunt Cain, Saul, Iudas. Cain inquit: Maius est peccatum meum, quam ut remittatur. HVNC timorem inquit Iohannes ejici, scilicet quia fide corda eriguntur, vt quanquam sunt in dolore, tamen eluctentur, & simul accedant ad Deum, sicut inquit Paulus: Gratia exuberat supra delictum. Et Psalm. 31. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remittis mihi impietatem peccati mei. ACCEDENTE autem fide, Timor fit filialis, & simul accenditur dilectio, quæ fides affert pacem, qua cor acquiescit in Deo, iuxta dictum: Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Et deinde dicitur:

dicitur: Dilectio Dei effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, &c. Et tamen simul adhuc corda quatiuntur dubitationibus & magnis doloribus. Et semper repetenda est precatio: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ Item: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Item: Interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Interea simul dolor de peccato fit purior, & timor fit ordinata reuerentia erga Deum. Et nos loquimur de motibus, qui sensu percipiuntur in hac vita, in qua sensus iræ Dei etiam in sanctis affert tristem consternationem, sed ex qua eluctantur erecti voce Euangelij & fide.

DE FIDE.

In conuersione necesse est fieri mentionem non solum horrendi doloris, qui nominatur contritio, sed etiam cõsolationis, qua Deus inquit: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Et manifestum est, Filium Dei missum esse, non ut opprimat Dei ruamus in æternum exitium, sed ut reconciliati propter ipsum, & liberati ab ira Dei & æternis pœnis, rursus donemur iustitia & vita æterna, & Deus palam se nobis communicet, & sit omnia in omnibus, sicut inquit Christus: Sic Deus dilexit mundum, ut filium vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Ideo necesse est, fidem poni alteram partem conuersionis, sicut Paulus loquens de conuersione nominat mortificationem & viuificationem. A c necessario taxamus Monachos, apud quos in doctrina de pœnitentia prorsus est silentium de consolatione & fide. Imo expresse iubent dubitare, an recipiamur in gratiam, & maneamus hac dubitatione. Contra has pernicioßissimas tenebras, ut magis conspici possit consolatio & doctrina de fide, nobis visitatum est, memorare fidem partem conuersionis, quæ certe complectitur remissionem & viuificationem. S i quis amans rixarum mouet λογομαχίας non pugno. Sed sic loquimur, quia hæc distributio etiam Iis commonefactio de fide. Et certe veteres descriptiones non sunt sufficientes. Pœnitentia est plangere præterita delicta, & plangenda non facere. Hic enim non fit consolationis mentio. Quod autem gratis fide propter mediatorem accipiantur remissio peccatorum, & iustificatio seu reconciliatio & viuificatio, quæ fit per illum donato Spiritu sancto, & hæreditas vitæ æternæ, manifesta testimonia sunt. Act. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Hic Petrus recitat testimonium diuinæ patefactionis, repetitum in vniuersa Ecclesia subinde missis Prophetis, quorum voci Deus etiam illustria testimonia addidit. Hunc consensum Catholicæ Ecclesiæ & tanquam perpetuam Synodum, citat Petrus, ut breuem summam

summam doctrinæ Propheticæ ostendat, & discernat propriam Euangelij vocem ab omnibus impijs, Ethnicis & Pharisaicis opinionibus, & significet, vocem Euangelij non esse nouam, sed omnibus temporibus in vera Ecclesia propagatam esse. ADIVNGANTVR aut. Petri dicto & alia testimonia sæpe alibi repetita, videlicet in cap. 4. & 5. ad Romanos propositio de iustitia fidei, & confirmatio, vbi dicitur: Iustificati fide pacem habemus. Et ex Iesaia, Notitia serui mei iusti iustificabit multos, &c. EST autem fides assentiri omni uerbo Dei nobis tradito, & in hoc promissioni gratiæ, & est fiducia promissæ misericordiæ, qua cor propter mediatorem, & per eum, liberatur ex doloribus inferorum, & accedit ad Deum, & inuocat eum clamans Abba pater, & hac vera consolatione acquiescit per filium, dato Spiritu sancto, ut dicitur Gal. 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem: Et, Iustus fide sua viuet. VT autem hæc vera fides recte intelligatur, necesse est, semper in conspectu esse admonitionem Bernhardi, in qua dixit: Credere te oportet, tibi remitti. Scit Diabolus, remitti aliquibus hominibus peccata, & multi homines, vt Saul & Iudas, credunt alijs remitti. Quare hæc necessaria admonio sit infixa mentibus nostris: Credas tibiipsi remitti peccata. De hac fide loquitur Paulus Romanos 4. cum docet, promissionem fide accipi. Non accipiunt promissionem qui credunt, eam alijs, non sibi offerri, sicut in Epistola Iohannis scriptum est: Qui non credit in filium, accusat eum mendacij. CVM igitur recitas articulum Symboli: CREDO REMISSIONEM PECCATORVM, intelligas non tantum alijs, sed TIBI quoq; dari. De hac fide dicitur: Iustificati fide pacem habemus. Nec alia consolatio quærenda est, sed hac fide in Deo propter mediatorem acquiescendum est. Sic accipitur Spiritus sanctus, iuxta dictum in Zacharia: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ: & precum. Quia tunc testificatur Spiritus sanctus in cordibus, quod simus in gratia, quia in ea consolatione sentimus, nos eripi ex doloribus inferorum. Nec iam fugimus Deum, sed inuocamus, & ad eum accedimus. Et tunc verissimum est, filium Dei adesse, & efficacem esse in cordibus, & verbo ostendere patris præsentiam & misericordiam, & dare Spiritum sanctum, sicut inquit: Nemo nouit patrem nisi filius, & cui volet filius reuelare. Item: Ego sum vitis, vos palmites, &c. REPETENDA est etiam doctrina de exclusiua. In vero agone semper disputat mens de dignitate: Video me non esse dignum reconciliatione, non habere benefacta, qualia habuerunt Aaron, Petrus, Dauid, quos Deus recepit, sentio multum in me dubitationum esse, & errantium cupiditatum. Hæc tentatio quotidie omnes pios in inuocatione languefacit, ut trepidi fugiant. Has trepidationes nominat Paulus peccata,

que per legem existunt. Sed contra has tentationes erigamur uoce Euangelij de gratuita remissione propter filium. Paulus inquit: Iusti ex fide gratis, ut sit firma promissio, Rom. 4. Sic & supra dictum est de propositione, Sola fide iustificamur, id est, gratis propter filium Dei per Christum. Semper in conspectu sit uox Pauli: Gratia exuperat supra peccatum. Quantacunque sunt peccata, tamen certum est, filium Dei potentiorem esse.

QVID NOMINATVR NOVA OBOEDIENTIA?

NECESSE est in hac uita ante mortem corporalem fieri conuersionem ad Deum, iuxta dictum Apocal. 2. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam. Et ad Corinthios. Superindiemur, si tamen non nudi reperiemur. Cum igitur post contritionem remissio peccatorum fide accepta est, sequatur noua obœdientia, quæ proprijssime est iuxta Pauli definitionem, Militare bonam militiam, id est, retinere fidem & bonam conscientiam. Talis cursus habet magna certamina, sed sciamus, adesse inuocantibus filium Dei, sicut inquit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & ego reficiam uos. Item, Ego sum uitis, uos palmites. Item: Spiritus opem fert infirmitati nostræ. Item Deus est, qui facit ut uelitis & perficiatis, ut aliqua ipsi grata fiant. Et in his certaminibus renati transformantur ad imaginem Dei, ut lux in mentibus fiat similis uerbo Dei.

QVAE FVIT IMPIA DOCTRINA Nouatianorum de Pœnitentia?

IN urbe Alexandria Meletius fuit, qui negauit post Baptismum lapsis in manifesta scelera remitti peccata. Eundem errorem Nouatus Romæ sparsit. Et cum uterque magnos cœtus superstitiosorum hominum haberet, applaudentium huic phanatico dogmati, magna dilaceratio Ecclesiarum facta est, & fuit diuturnum schisma. Et superbe nominarũt se illi hypocritæ καθαρούς. Sed sit in conspectu refutatio.

PETRVS post tristem lapsum receptus est à Christo. Incestus apud Corinthios post pœnitentiam receptus est à Paulo. Et adolescens educatus à Ioanne: Et Galatarum Ecclesiæ in Apocalypsi reuocantur ad pœnitentiam. Et Petrus Episcopus Alexandrinus refutauit Meletium exemplis prioris Ecclesiæ. Certissimum est igitur, lapsos iterum conuerti posse ad Deum, & cum redeunt ad pœnitentiam, fide accipere remissionem peccatorum. Hæc exempla ad dulcissimam regulam congruunt. Matth. 18. Remittite septuagies septies, ubi mentio fit numeri non exigui, ut cognoscant omnes, non leues sordes hærere in omnibus hominibus, & multos lapsos accidere etiam præstantibus hominibus, sicut acciderũt Adam, Aaron, Moysi,

Moysi, Dauidi, Iosiæ, Petro & alijs. Simus igitur memores dicti: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et pie dictum est: Ante nos oculos nil nisi culpa sumus. Sed sciamus conuersionem necessariam esse, & non perseuerandum esse in delictis contra conscientiam, sicut inquit Dominus: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Quod ipsum dictum etiam refutat Nouatianos, quia Christus hortatur Apostolos ad pœnitentiam.

QVOMODO NVMERANT PAPISTÆ partes Pœnitentiæ?

RECENSENT & ipsi tres partes, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem.

I. DE CONTRITIONE.

CONTRITIO necessario recensetur, ut supra dictum est, quia necesse est, non perseuerare in sceleribus contra conscientiam, sed dolere propter nostram immundiciem, & delicta actualia, iuxta dictum 2. Corinth. 7. Tristicia quæ secundum Deum est, pœnitentiam efficit ad salutem. Item: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Item: Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito, & tremente sermones meos. Supra autem dictum est, Papistas addere duos errores præcipuos, uidelicet, quod oporteat sufficientem esse contritionem, & quod mereatur remissionem. Hos pernicioſos errores taxari necesse est.

II. DE CONFESSIONE.

PRIMVM scias uocabulum Confessionis non uno modo usurpari in scriptis Propheticis, & historijs Ecclesiæ. In Psalmo 31. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remittis impietatem peccati mei. HIC & sæpe alibi Confessio significat ueram contritionem erga Deum, qua homo immediate coram Deo dolet, se habere peccata, & fide petit remissionem culpæ, & mitigationem pœnarum, sicut in Daniele dicitur: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei. Item Micheæ 7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei. Hæc confessio immediate ad Deum reipsa contritio est, & necessaria est. AD hanc accommodari potest dictum Chrysostomi, quod recte intelligatur: οὐδὲν οὕτως ἱλεοῖ τὸν θεὸν, ὡς τὸ ἐξομολογεῖσθαι, Nihil sic placatū facit Deum, sicut confessio. SECVNDA significatio est, Confessio offensionis, & petitio reconciliationis apud homines offensos, ut dicit Iacobus: Confitemini mutuo peccata uestra, id est, sanate inter uos offensiones, sicut Matth. 5. dicitur: Vade prius, & reconcilieris fratri tuo. Hæc confessio apud offensos etiam est pars contritionis seu nouæ obœdientiæ, in talibus negotijs, quæ non sunt occulta. Hæ significationes in scriptis Propheticis & Apostolicis recte discernendæ sunt à decreto Pontificio,

quod præcipit confessionem, id est, enumerationem delictorum etiam arcanorum, faciendam administrantibus Sacramenta. De hac enumeratione quæritur, qua occasione recepta sit, & paulatim cumulata, & an sit necessaria.

VNDE EST CONFESSIO, QVAE EST enumeratio apud administrantes Sacramenta?

RESPONDEO. Hic ritus ortus est à spectaculis publicæ pœnitentiæ, quam sic nominarunt. Nam polluti sceleribus, quæ passim nota erant, cum redituri ad Ecclesiam petebant se recipi, commemorabant sua delicta, ut sicut tunc consuetudo erat, per aliquot dies starent in templo, cum signis reatus, & deinde publice reciperentur.

HOC spectaculum nominabatur publica pœnitentia, & pertinebat tantum ad pollutos sceleribus, quæ passim nota erant, & nequaquã merebatur remissionem peccatorũ, neque culpę neq; pœnę, sed commonefactio erat apud alios homines, ut essent diligentiores in cauendis lapsibus, & cogitarent de magnitudine peccatorum, &c. Itẽ, exploratio erat, quæ ostendebat, istos serio petere remissionem.

EST NE ENVMERATIO OMNIVM aut aliquorum delictorum necessaria?

RESPONDEO. Nulla enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestum est, nusquam extare præceptum diuinum de enumeratione singulorum. Et enumeratio omnium est impossibilis, sicut scriptum est: Delicta quis intelligit? Sed petitio absolutionis priuatæ retinenda est propter multas grauissimas causas. Nam uox Euangelij & multis & singulis, qui ad Deum conuertuntur, & consolationem petunt, remissionem peccatorum annuntiat, iuxta dictum: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Et nihil dubium est, Sacramenta uere esse applicationem generalis promissionis ad singulos, sicut Paulus inquit, Circumcisionem fuisse sigillum iustitiæ, id est, commonefactionem de promissione, & testimonium applicationis. PRAETEREA retento ritu priuatæ absolutionis, magis in Ecclesia conspicitur discrimen legis & Euangelij, & ostenditur testimonium ipsis exemplis, quod in Euangelio mandatum traditum sit de remissione peccatorum, sicut Petrus Alexandrinus ritum publicum citauit contra Nouatianos.

CONTRA.

Iudex non potest absoluere, nisi causa cognita,
Pastor est iudex,
Ergo necesse est fieri cognitionem, ad quam necessaria est enumeratio.

RESPONDEO. Nego minorem. Pastor enim est minister Euangelij

gelij, habens mandatum, ut Euangelium annuntiet, seu multis, seu singulis. Et hæc absolutio fit ratione ministerij, & est consolatio coram Deo. Alia est absolutio in criminibus, quæ nota sunt, quæ fit ratione iurisdictionis, quæ distinguenda est à principali ministerio, & recipit eum, qui fuerat reus publicorum criminum coram Ecclesia. Hæc alibi copiosius declarantur.

III. DE SATISFACTIONIBVS

NOMEN Satisfactionis à spectaculo publicæ pœnitentiæ sumtum est. Nam ut supra dixi, mos fuit in Ecclesia uetusta, pollutos atrocibus & manifestis sceleribus, cum se recipi petebant, collocare in loco certo templi spectandos in ueste lugubri. Sicut nostro tempore interdum Anabaptistæ deposito errore ita recepti sunt, ut aliquot diebus ante templum starent in conspectu populi, & signa suæ pœnitentiæ ostenderent. HIC mos nequaquam existimabatur mereri remissionem peccatorum, seu culpæ seu pœnę, sed erat spectaculum publicum, institutum ad alios commonefaciendos, ut cogitarent, similes lapsus uitandos esse. Erat etiam qualiscunque exploratio, an illi serio peterent se recipi. Fuit in omnibus rebus uetustas seuerior, quam hæc ultima & delira mundi ætas. Ideo excommunicati propter cædes, postea arcebantur à conuictu aliorum hominum, & gerebant certa signa reatus, ut alij homines scirent, eorum consuetudinem uitandam esse. HIC mos haud dubie à primis patribus acceptus est: Nam & apud Ethnicos, apud quos uereris disciplinæ uestigia retenta sunt, eadem consuetudo mansit. Orestes interfecta matre gessit signa reatus, ut ubicunque uagabatur, cęteri homines à conuictu eius abstinerent. Hæc signa postea in absolutione amota sunt. Sicut & Adrastus apud Herodotum gessit signa reatus.

TALIBVS exemplis uetustas commonefacere alios homines uoluit, ut magis abhorrerent à sceleribus. HVIVS uetusti moris uestigium fuit spectaculum satisfactionum, ut nominabatur. Græci nominauerunt ἐπιτιμίας, id est, castigationes. Sed postea superstitione creuerunt ritus, & accesserunt stultæ & impiæ opiniones. Ac monachi, quia fontes ignorabant, portentosas opiniones de Satisfactionibus finxerũt. Hæc historica ualde prodest omnibus notissima esse, facilius enim postea disputationes de Satisfactionibus diiudicari possunt. Primum autem refutatio hæc tenenda est:

In furto restitutio rei alienæ necessaria est, iuxta regulam: Peccatum non dimittitur, nisi ablatum restituatur. Et Paulus inquit: Qui furatus est, iam non furetur,
Restitutio autem est satisfactio,
Ergo satisfactiones sunt necessariæ.

RESPONDEO. Nego minorem, quia restitutio non est satisfactio illa, quæ Canonica appellatur, quæ est opus non debitum Deo, & de qua monachi loquuntur, sed est opus debitum Deo, pertinens ad contritionem & nouam obœdientiam. Quia qui scienter tenet rem alienam, retinet animum furandi. Necesse est autem non perseuerare in sceleribus contra conscientiam, iuxta dictum: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

QVID NOMINANT CANONICAM Satisfactionem?

NOMINANT opus indebitum, id est, non mandatum à Deo, quo fingunt compensari pœnas æternas seu purgatorij. In hoc dogmento magnum chaos est errorum, quod totum euidenter refutant hoc uno dicto: Frustra colunt me mandatis hominum.

ESTNE DISTINCTA REMISSIO culpæ à remissione pœnæ æternæ?

RESONDEO. Nequaquam distincta est. Ac remissio culpæ prorsus eadem est, quæ est remissio pœnæ æternæ, iuxta dictum: Iustificati fide pacem habemus. Item: Iustus fide sua viuet. Item: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum daret pro mundo, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Nam æterna pœna est sensus iræ Dei. Remissa autem culpa fit reconciliatio, & filius Dei voce Euangelij consolatur cor, & retrahit ex doloribus inferorum, de quibus dicit Ezechias: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Et sequitur: Tu autem eruisti animam meam, ne periret: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Item Micheas: Proijciam peccata vestra in profundum maris. Item: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Item, totum caput octauum ad Romanos idem dicit. Certissimum est igitur, semper formul fieri fide propter filium Dei, & per eum, remissionem culpæ & pœnæ æternæ. Hoc scire ad consolationem necessarium est.

ESTNE DISTINCTA REMISSIO culpæ à remissione pœnæ temporalis in hac vita?

RESPONDEO. Est distincta. Vt: Adam, Dauid, accipiunt remissionem culpæ, & tamen simul subijciuntur pœnis in hac vita, quæ tamen nequaquam sunt compensationes aut merita pro pœna æterna, ut insulse & impie finxerunt monachi, sed habent prorsus alias causas. Et hic tota doctrina de causis humanarum calamitatum consideranda est, quæ in sola Ecclesia diuinitus patefacta est, & ignota est sapientiæ humanæ & Philosophiæ. Philosophi dicunt, causam mortis & morborum esse materiam. Deinde multarum calamitatum

causas

caussas esse errores iudicij in mentibus hominum, in ordinatos affectus, & voluntates non obtemperantes recto iudicio. Etsi autem uerum est, has esse caussas propinquas, tamen rursus quæritur de principali caussa, vnde sit in materia, mente & voluntatibus tanta infirmitas & confusio? Hæc principalis caussa primis parentibus statim nota fuit. Postea vero Deus semper in Ecclesia doctrinam de ea caussa repeti voluit. Sunt autem hæ caussæ. PRIMA communis toti generi humano. Propter peccatum primorum parentum, & peccatum nobiscum nascens, omnes homines sunt subiecti morti, tyrannidi Diaboli, & communibus calamitatibus, iuxta dicta, Genesis 3. & Rom. 5. Per peccatum mors. Item Ephes. 2. ait Paulus, Diabolum efficacem esse in impijs, vt horribilis historia totius mundi ostēdit, cædes facta à Cain, & deinceps idolomaniæ, bella & incestæ libidines.

DEINDE de Ecclesia hæ caussæ sunt.

I. Prima communis, propter peccatum nobiscum nascens. II. Secunda, Quia Diabolus præcipue insidiatur Ecclesiæ, iuxta dictum: Inimicitias ponam inter semen mulieris & serpentem. Item: Diabolus circumit tanquam leo rugiens. Et in Iob est: Diabolus est inter filios Dei, &c. III. Tertia. Quia Deus præcipue in Ecclesia vult intelligi iram suam aduersus peccata, & crescere pœnitentiam, lucem fidei, & inuocationem, & reprimi prauas inclinationes, iuxta dictum: Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Item: Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Esaiæ 26. Angustia clamoris disciplina eis est. IIII. Quarta. Multi in Ecclesia habent etiam actualia delicta, quæ puniuntur singularibus pœnis, quæ interdum sunt προκαταρκτικαὶ, ut totæ gentes puniantur, vt, Dauidis adulterium, stuprum in Beniamin, idololatria Aaronis, Manasse & aliorum. De his dicitur: Iram Domini portabo, quia peccaui ei: Et tamen cum sedebo in tenebris, Dominus erit lux mea. Item: Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. V. Quinta. Vult Deus præcipua membra Ecclesiæ conspici insigniter conformia imaginis filij Dei, & eorum neces testimonia esse de doctrina & de futuro iudicio. Vt quia sinit interfici Paulum à Nerone, significat restare aliud iudicium. VI. Sexta. Sinit Deus accidere sanctis inextricabilia humano consilio, ut ostendat præsentiam suam in Ecclesia. Numeri 14. Vt sciant, quod sis in populo isto. 1. Reg. 14. Vt sciat omnis terra, quod sit Deus in Israël. Et Ieremias inquit: Misericordiæ Domini quod non consumti sumus, &c. HAS caussas in conspectu habere necesse est, ad discernendam doctrinam Philosophicam item superstitiones, & doctrinam Ecclesiæ, & ad confirmandam fidem, obœdientiam in calamitatibus, spem, inuocationem,

petitionem & expectationem liberationis aut mitigationis, seu re-ipsa differunt ab exercitijs Ethnicis castigationes Ecclesiæ, de quibus dicitur: Non accendam totam iram meam. Ité in Abacuc: In ira misericordiæ recordabitur. Item: Non faciam furorem iræ meæ. Item: Domine ne in furore tuo arguas me. Item: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Item: Castigans, castigauit me, & morti non tradidit me: Non moriar, sed viuam, & prædicabo opera Domini. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Item: Si iudicaremus nosipsos, non iudicaremur a Domino, &c. HAE causæ calamitatum considerandæ sunt, & simul conferendæ consolationes, & accendendæ sunt mentes, vt crescant pœnitentia, fides, spes, inuocatio, & cæteræ virtutes. HAE calamitates communes aut singulares, quibus Deus nos castigat, nequaquam sunt satisfactiones, id est, merita remissionis culpæ aut pœnæ æternæ, aut Purgatorij, sed habent alias causas, videlicet, aut ut sint exercitia, vt carcer Ioseph, vt in tertia causa supra dictum est, aut ut sint τιμωρίαι, vt pœna Dauidis, vt in quarta causa diximus, quia vult Deus conspici exempla iusticiæ suæ in pœnis homicidarum, etiamsi conuertuntur ad Deum. Aut sint μαρτύρια, vt Prophetarum supplicia, Abel, Iohannis Baptistæ, Esaiæ, & aliorum.

ARGVMENTVM.

Dauidi post remissionem culpæ imposita est pœna,
Ergo satisfactiones ad remissionem culpæ accedere debent.

RESPONDEO. Nego consequentiam, quia aliud est pœna temporalis diuinitus imposita, aliud satisfactio, & longe aliud satisfactio ab hominibus excogitata. Etsi autem sæpe sequuntur pœnæ temporales atrocia delicta, quia vult Deus intelligi, se esse, & iustum esse, & vindicem, ac destruere non congruentes ad suam iusticiam: tamen has ipsas mitigat agentibus pœnitentiam, nec punit omnia delicta talibus pœnis temporalibus. Ideo inquit: Non accendam totam iram meam, &c. PRAETEREA hæ pœnæ temporales diuinitus impositæ non tolluntur potestate clauium, ideo nihil huc pertinent commentitiæ satisfactiones, quæ nominantur Canonicæ. Ac ut discrimina afflictionum melius intelligi possint, genera distinguuntur iuxta causas finales. Sunt autem hæc quatuor genera.

I. Omnes afflictiones aut sunt τιμωρίαι, id est, pœnæ, vt pœna Dauidis, id est, destructio propter scelus. II. Aut sunt δεσμωτήρια, vt carcer Ioseph, quia Ioseph non meruit peccato aliquo actuali, vt ita male tractetur. III. Aut sunt μαρτύρια, vt supplicia Abel, Baptistæ, Ieremiæ, Esaiæ, & aliorum, sunt testimonia de doctrina. IIII. Aut λύτρου, vt solius Christi meritum.

ALIA

ALIVD ARGVMENTVM.

Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino, 1. Corinth. 11.
Satisfactione nos iudicamus, id est, punimus,
Ergo non iudicamur à Domino, id est, Deus tollit pœnas propter nostram satisfactionem.

RESPONDEO. Nego minorem, quia satisfactione canonica, vt vocant, non iudicamus nos, sed vera conuersione, iuxta dictũ, Frustra colunt me mandatis hominum. Paulus vocat Iudicare totam conuersionem, non externas & simulatas tragœdias, ab hominibus excogitatas. Nec pœnæ æternæ, nec pœnæ corporales tolluntur per opus impij militis, cum iter facit cataphractus ad sanctum Iacobum, sed cumulantur peccata idolorum cultu, sicut ex opinione Papistica de satisfactionibus magna scelera & tetri errores orti sunt, quod ostendunt ipsi Canones de Satisfactionibus, & multa exempla meminimus. ERRORES etiam isti à spectris confirmati sunt. Ego amitam habui, quæ cum mortuo marito vicina partui mœsta sederet ad focum vesperi, duo ingressi sunt domum, quorum alter habebat mariti speciem, & sese esse maritum mulieris mortuum dicebat. Alter longus Franciscani monachi speciem habebat. Et cum ad focum accessisset is, qui induerat mariti speciem, salutat vxorem mœstam, iubet eam esse sine metu, quia venerit mandata quædam ei daturus. & illum longum monachum iubet tantisper ingredi in hypocaustum. Deinde colloquens petit ut sacrificulos conducat, qui missas celebrent. Discessurus petit ut sibi dextram porrigat. Cum vero porrecta cunctaretur, & ipse promitteret, non fore ut læderetur dat dextram, quæ etiamsi non est læsa, tamen ita vsta est, ut semper atra manserit. Postea reuocat illum longum Franciscanum, & discedentes mox euanescunt. Tales historiæ multæ non leguntur tantum, sed etiam hominibus fide dignis notæ sunt. NECESSE est igitur errores de satisfactionibus taxari, & restituenda est dicto Paulino nativa sententia dulcissima. Hoc enim docet, mitigari pœnas etiam in hac vita, his qui conuertuntur, vt Dauidi, Manassæ, Niniuitis mitigantur pœnæ post conuersionem. Sicut & in Zacharia dicitur: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Et Esaiæ 11. dicitur: Panis ei dabitur: Regem in decore suo videbit. Et Esaiæ 58. Frange esurienti panem tuum, & eris velut hortus irriguus. Ad has sententias congruit Pauli dictum: Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et loquitur de vera conuersione. Et consolationis caussa sæpe cogitandum est, vt sciamus, Deum pœnas corporales mitigare ijs, qui ad ipsum conuertuntur.

DE COENA DOMINI.

QVID EST COENA DOMINI?

EST communicatio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, sicut in uerbis Euangelij institutur est, in qua sumptione filius Dei uere & substantialiter adest, & testatur se applicare credentibus sua beneficia, & se assumsisse humanam naturam propter nos, ut nos quoque sibi insertos fide membra sua faciat, & nos ablutos esse sanguine suo. Simul etiam testatur, se uelle in credentibus deinceps esse, & se, cum sit λόγος æterni patris, docere, uiuificare & regere credentes, sicut inquit Ioannis 15. Manete in me, & ego in vobis: Qui manet in me, & ego in eo, id est, qui fide retinet Euangelium, in eo uere adest filius Dei.

QVIS EST FRVCTVS SVMTIONIS?

VSITATE respondetur, quod sumtio fiat ad confirmandam fidem, uidelicet, ut applicentur credenti beneficia Christi, sicut supra dictum est, Sacramenta esse testimonia applicationis, quod necesse est intelligi, non ut Papistæ loquuntur, ex opere operato, id est, sine bono motu utentis in adultis, sed cum fide accipiunt. Si enim & non aliter colligit æternam Ecclesiam filius Dei, uoce Euangelij, & usu Sacramentorum, sicut dicitur: Fides ex auditu est, auditus per uerbum Dei. Trahit igitur uoce Euangelij, & uult nos assentiri, eodem modo de Sacramentis dicitur, sicut Augustinus confert uerbum & Sacramenta, cum dicit: Sacramentum esse uerbum uisibile.

EST igitur hic primus fructus, hoc testimonio confirmare fidem, & statuere, quod hoc tanquam pignore seu sigillo filius Dei se nobis applicare sua beneficia testetur, sicut & Paulus circumcisionem appellat sigillum iusticiæ, id est, testimonium confirmans nos. Postea hæc explicatio magis declaretur. Ita fit applicatio beneficiorum, ut credens inseratur Christo, & fiat eius membrum, & testimonium habeat, quod filius Dei assumserit humanam naturam propter Nos, ut nos sibi insertos tanquam surculos seruet, cum totum genus humanum funditus periturum fuisset, nisi ipse massam nostram assumsisset, & nos sibi insereret. Sic igitur prodest sumtio, & sic dulcissimus, cum hos fructus cogitamus. I. Primum, cum fides in conuersione intuetur filium Dei, testificantem, se sibi applicare remissionem: deinde testificantem, se ideo assumsisse humanam naturam, ut sustentet nos, colligat æternam Ecclesiam, uiuificet eam, & sit per sit in credentibus filius Dei λόγος cum uoce Euangelij, gubernet & gubernet eos. II. Secundo accedat gratiarum actio pro hujus missione, pro assumtione humanæ naturæ, pro ipsius passione,

pro redemtione, pro donatione Euangelij, pro uiuificatione, quæ fit per ipsum & Spiritum sanctum, pro restitutione uitæ æternæ, pro collectione Ecclesiæ, denique pro omnibus beneficijs. Vtrunque complectitur Dominus, uidelicet, confirmationem fidei, & gratiarumactionem, cum inquit: Hoc facite in mei recordationem. Quia recordatio non simulata est in uera conuersione petere & credere remissionem propter mediatorem, & hac fide erigi & uiuificari per eum, & deinde uere gratias agere. Ideo uetustas usa est nomine ἐυχαριστίας. III. Tertio simul cogitandum est, uerissime Deum uelle hanc sumtionem in publico congressu fieri, ut sit nerus honestæ congregationis, quia Deus semper uoluit Ecclesiam esse uisibilem cœtum, habere honestos congressus publicos, in quibus sonet uox Euangelij de filio Dei, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum. NON uult Deus, suam doctrinam similem esse arcanis mysterijs Eleusinijs. Sed uult in toto genere humano exaudiri & agnosci filium. Ideo & ipse miranda potentia seruat & seruabit honestos Ecclesiæ congressus, & uult singulos adiuuare horum publicorum congressuum conseruationem, ut ministerium docendi conseruetur. IBI uult Deus communem precationem & gratiarumactionem fieri, ibi uult ostendi confessionem, quod genus doctrinæ singuli amplectantur. Ibi uult etiam membra Ecclesiæ inter se simul facere officia mutuæ dilectionis. & ostendere, se esse unum in Christo, & consentientia unius Christi membra. Sicut Paulus inquit: Vnus est panis, unum corpus multi sumus. Ac semper uetustas fœdera confirmauit societate sacrorum: Ideo σπονδαὶ significant fœdera, cum σπονδὴ proprie sit libatio, à σπένδω, quod est à σπένδω. HAE tres grauissimæ causæ semper in Synaxi cogitandæ sunt, quæ quidem pias mentes & ad conseruationem publici Ministerij, & ad sumtionem inuitant.

QVID DIFFERVNT SACRAMENTVM & Sacrificium?

SEMPER hoc in conspectu sit in Ecclesia, Sacramenta non tantum esse signa professionis externæ, ut toga discernebat Romanum ab alijs hominibus: sed esse signa uoluntatis Dei erga nos, & quidem in nouo Testamento esse testimonia gratiæ addita promissioni, id est, testari quod Deus propter filium credentes recipiat, & applicet eis promissionem. ETSI autem multi tantum iudicant politico more, hos ritus esse signa professionis, instituta ut discerant homines: tamen sciamus, hunc non esse principalem finem Sacramentorum, quanquam hic finis etiam postea accedit, ut, Circumcisio primum significabat promissionem de uenturo semine, & de gratia. Postea etiam erat signum discernens Israëlitas à gentibus.

DE-

DEINDE Sacramenta etiam à sacrificijs discernenda sunt. Sacramenta sunt ritus diuinitus instituti, in quibus Deus affirmat, se nobis aliquid dare, id est, testatur credentes recipi à se, & eis applicari promissionem, ut de circumcisione dicit: Ego ero Deus tuus.

SED sacrificia nominantur opera quæcunq; a Deo præcepta, quæ nos reddimus Deo, vt ostendamus, nos agnoscere, hunc vere esse Deum, quem sic colimus, & velle eum coli, sicut docet. Vt Israelitarum confessio contra Nabuchodonosor, & constantia in supplicio est sacrificium, id est, est res quæ offertur Deo, qua tribuunt ei debitum honorem, id est, ostendunt, hunc esse Deum, quem sic colunt, & non alios, & velle eum coli, sicut docet. Sic castitas Ioseph est sacrificium, id est, opus quod Ioseph Deo reddit, & testatur hac obœdientia se sentire, hunc vere esse Deum, quem sic colit, & velle eum hac obœdientia coli. EST igitur sacrificium opus à Deo mandatum, fide in agnitione mediatoris & fide, ad hunc finem, ut Deo præstemur nos, id est, ut eo opere testemur, hunc vere esse Deum, & velle eum sic coli. Hac distinctione considerata, postea facilius intelligi potest disputatio de oblatione, seu de sacrificio. VTILE est & oblatam distinctionem considerare. Osiander fecit tres species sacrificiorum. I. τυπικά. II. ἱλαστικόν. III. εὐχαριστικόν. Hæc εὐχαριστικὸν est vnicum Christi sacrificium, quo Christus sese offert nostro patri, & deriuat in sese iram, & meretur nobis sua obœdientia reconciliationem. τυπικὰ nominat omnia Leuitica. Et in his erant διδακτέα, quatenus inde alebantur Leuitæ, & eorum familiæ. Sed addo meam distinctionem. Vnicum sacrificium est ἱλαστικὸν, scilicet, tota Christi obœdientia. Aliorum omnium piorum sacrificia sunt εὐχαριστικά. Et hæc aut sunt τυπικὰ, aut sunt moralia.

DE VOCABVLIS PVBLICI ritus cœnæ Domini.

PRIMA appellatio est, Cœna Domini, 1. Cor. 11. qua appellatione ritus simplicissime appellatur. II. Postea in Græca Ecclesia nomen vsurpatum est vsq; ad hæc tempora λῃτουργία, quod significat simpliciter administrationem publici boni, vt si quis dicat instrui & apparari nauim λῃτουργίαν. Est enim à λῆτος, id est, bonum partum, non à λιτὴ, id est, precatio. Non est igitur sacrificij nomen, sed ministerij, in quo vnus multis seruit, exhibens Sacramentum. Notissima est enim appellatio λῃτουργία de oneribus publicis, vt sunt omnes mediocriter docti in Græca lingua. III. Tertia appellatio est σύναξις, à congregatione, quia Deus vult publicos esse Ecclesiæ congressus honestos, & eos immensa bonitate seruat, & hanc cæremoniam vult esse nexum publicæ congregationis.

III. Quarta appellatio εὐχαριστία, est gratiarumactio, quia verissimum est, filiũ Dei in illa cœna primũ velle fide accipi beneficia sua. Deinde & gratias agi pro tota redemtione, & collectione Ecclesiæ.

V. Quinta appellatio est ἀγάπη, siue quia olim simul afferebantur ad cœnam Domini panes & aliæ res distribuendæ pauperibus: siue quia iudicabant esse fœdus mutuæ dilectionis. Quod etsi verum est, tamen alius est prior & principalis finis, scilicet, testimonium seu pignus esse voluntatis Dei erga nos. ROMANI vsi sunt nomine Missa, nec scitur, an id nomen ab Hebræis sumtum sit, an vero latinam originem habeat. In Deuteronomio cap. 16. legitur vocabulum Missa pro contributione, quia in ferijs, vt iam dixi, multa afferebantur distribuenda pauperibus. ALII dicunt Latinum esse Missam pro remissione peccatorũ, sicut & Cyprianus vtitur vocabulo Remissa pro Remissione, quia ibi annuntiatur remissio peccatorum omnibus conuersis, qui ad cœnam Domini admissi sunt. Fuerunt igitur tanquam verba absolutionis: λαοῖς ἄφεσις ὑμῖν, populis sit remissio, id est, sit vobis remissio qui accessistis ad communionem. Quod Latini imitati sunt: Ite Missa est, id est, remissio peccatorum vobis iterò annuntiata est. In his vocabulis publice vsitatis nullum est, quod oblationem aut sacrificium proprie significet.

QVARE NECESSE EST MISSAM Papistarum taxari?

QVIA omnis idololatria est taxanda, fugienda & abolenda. Idololatricum est autem, quod dicunt Papistæ, Sacrificulos sua oblatione & missa mereri remissionem peccatorum facienti & alijs. Et quidem cumulant errores, cum addunt, eam oblationem mereri ex opere operato, vt ipsi loquuntur. Quæ opinio palam Ethnica est, Necesse est igitur Papisticam Missam taxari, vitari & aboleri.

MINOR probatur, Quia ad Hebræos expresse scriptum est: Vno sacrificio consummauit sanctos. Præterea nullum opus externum in nouo Testamento placet, vt illi loquuntur, ex opere operato, Quia scriptũ est: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.

Alia ratio.

TENENDA est regula: Nihil habet rationem Sacramenti extra vsum qui institutus est à Deo. Oblatio non instituta est in verbis Euangelij, sed sumtio. Igitur non est facienda oblatio.

CONTRA.

Vniuersalis Ecclesia non errat,
Græca & Latina Ecclesia faciunt mentionem oblationis,
Ergo est aliqua oblatio.

RESPONDEO. Vetus Ecclesia Græca loquitur de oblatione gratis-

gratiarumactionis, non de merito, seu propitiatione pro peccatis, quia expresse dicit: Offerimus pro patribus, Prophetis & Apostolis, videlicet gratiarumactionem, sicut verum est, semper in cœna Domini hæc facienda esse ordine, publice & priuatim. I. Proponendam esse doctrinam de beneficijs Christi, de pœnitentia & fide II. Secundo, Faciendam esse inuocationem. III. Tertio, Sumtionem, qua fides confirmetur in conuersis, qui statuant, vere sibi applicari beneficia mediatoris. Et in eo exercitio fidei sumtio habet rationem Sacramenti, quia accipit beneficia Dei. IIII. Quarto accedat gratiarumactio publice & priuatim de toto beneficio redemtionis & collectionis Ecclesiæ, & de alijs beneficijs, spiritualibus & corporalibus. Ideo vetustas vsa est nomine εὐχαριστίας. Sed prius intelligenda est ratio Sacramenti.

DE INVOCATIONE, PRECATIONE, ET GRATIARVMACTIONE.

QVID EST CVLTVS DEI?

RESPONDEO. Est opus à Deo mandatum, factum in fide, id est, vera agnitione & fiducia mediatoris, quod refertur ad hunc finem, ut Deo tribuatur honos, id est, vt testemur, hunc vere esse Deum, quem sic colimus, & eum sic velle coli. Sit igitur regula cultus Decalogus recte intellectus, iuxta dictum Ezechiel. 20. In præceptis meis ambulate, non in præceptis patrum. Et in prima tabula præcipue de inuocatione præcipitur, iuxta dictum: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

QVID EST INVOCATIO seu adoratio?

EST aut petere à Deo propter mediatorem bona necessaria, aut pro beneficijs Deo aut mediatori gratias agere. Quod vero aliqui tertium genus adiungunt, celebrare laudes Dei, id spargitur in hæc duo genera, aut certe est doctrina ostendens quid & qualis sit. Quod si quis vult esse tertium genus non repugno.

QVOMODO FACIENDA EST inuocatio seu petitio?

SATIS intelligi potest, alium motum in corde esse, petentes vt nobis aliquid detur: alium, lætari accepto beneficio. Primum igitur discatur, quomodo facienda sit petitio. Ac turpis negligentia est, cum de cæteris virtutibus tam multa & scripta & disputata sint, de vera precatione, quæ est summa virtus, minus cogitari. Necessa-

est autem præcipue sex rerum consideratio. 1. Primo cogitandum est, Quid & quem Deum, vbi patefactum inuoces, ut discernas eam inuocationem ab Ethnica. Ideo Iohannis 4. scriptum est: Vos adoratis quod nescitis: Nos adoramus quod scimus. VVLT Deus nos intelligere in precatione, quid agamus, & quid inuocemus. Vult se verum Deum à commentitijs numinibus discerni. Ideo dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Vult non vagari cogitationes nostras, ut uagatur Hecuba apud Euripidem: O Iupiter, quicquid es, siue hoc cœlum, siue mens, quæ vehitur in cœlo. Ac semper Deus illustre testimonium proposuit, quo voluit agnosci & discerni, sicut in Decalogo nominat eductionem ex AEgypto. Et antea dicunt patres: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, id est, te verum Deum inuoco, qui te patefecisti Abrahæ, & ei promissionem tradidisti. Ac testimonia omnia referantur ad filium. SIT igitur directa mens ad hunc verum Deum, qui se patefecit misso filio Domino nostro Iesu Christo, crucifixo & resuscitato. Et quidem nominentur personæ initio precationis, & cogitetur, quæ cuiusq; sit proprietas, vt discernatur Deus ab omnibus creaturis, & discernatur inuocatio vera ab Ethnica inuocatione.

FORMA PRECATIONIS.

OMNIPOTENS AETERNE & vere Deus, æterne pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, & clamasti de filio tuo, Domino nostro Iesu Christo: Hunc audite: creator cœli & terræ, & Ecclesiæ Angelicæ & humanæ, vna cum filio tuo coæterno, Domino nostro Iesu Christo, crucifixo pro nobis & resuscitato, qui est imago tua, & λόγος ad Ecclesiam missus: Et cum Spiritu sancto tuo, sapiens, verax, bone, iuste, iudex, misericors, caste & liberrime, qui dixisti: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Item: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Item: Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum, confiteor tibi, me miserrimum peccatorem horribiliter peccasse, & doleo toto corde quod offenderim te, Miserere mei, & exaudi me, & iustifica me, per & propter filium tuum, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis, & resuscitatum, λόγον καὶ εἰκόνα σὸν ἀίδιον, quem voluisti pro nobis esse victimam, καὶ μεσίτην, καὶ ἱερέα, & sanctifica me Spiritu sancto tuo, &c.

SIMVL etiam cogitet mens de distinctione personarum. Pater est persona quæ genuit filium λόγον, & per eum vult innotescere, & cum filio & Spiritu sancto omnes creaturas condidit & sustentat, & in baptismo filij dicit: Hic est filius meus dilectus, &c. FILIVS nominatur λόγος, & respectu patris, quia est integra eius imago. & respectu

respectu nostri, quia persona est, ad Ecclesiam missa, ut primum proferat ex sinu patris mirandum decretum de reconciliatione & restitutione uitæ æternæ, quod omnibus Creaturis ignorum est, & deinceps semper asserit Ecclesiæ, illustret promissionem in Prophetis, & sustenter & restituat ministerium Euangelij, & immediate efficax sit in eo ministerio, & assumpta humana natura sit propitiatio pro nobis, & ostendat quomodo pater agnoscendus sit ipso agnito, & ut ipse sit efficax in ministerio, dicat consolationem, uoce Euangelij, uniscet credentes, seruet ministerium Euangelij, iuxta dictum: Dat donum hominibus, &c. Et per ipsum detur Spiritus sanctus, sicut expresse in Actis dicitur, capite 2. Dextra Dei exaltatus promissionem Spiritus sancti accipiens à patre effudit eum, &c. Et recte inquit Athanasius: Quandocunque dicitur esse in homine Spiritus sanctus, est ibi per uerbum. SPIRITVS sanctus est agitator tanquam flamma, quæ accendit affectus in corde tales, qualis ipse est, amorem Dei, & lætitiam in Deo, & alias uirtutes. λόγος ostendit mentibus uoluntatem patris, uoce Euangelij noticiam accendens, Spiritus sanctus est uiua flamma agitatrix in corde. HAE proprietates personarum in uera inuocatione cogitendæ sunt, & sæpe professio Symboli recitanda est, & discernenda nostra inuocatio ab Ethnicis & aliis erroribus, &c. II. Secunda consideratio est præceptum. Cogitandum est, Deum uelle coli petitione gratiæ & aliorum bonorum, ut discernatur à malis naturis, & tribuatur ei hic honos, quod sit sapiens, bonus, beneficus, dator uitæ, sapientiæ, & aliorum bonorum, & quod uelit sua bona nobis communicare, sicut Psalm. 49. inquit, se uelle hoc modo coli: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, &c. Ac ut uiolatio præcepti, Non occides, displicet Deo, & displicet & uiolatio secundi præcepti, neglectio inuocationis, cum dictum sit: Petite & accipietis. III. Tertia consideratio est conuersionis. Dicat enim aliquis: Quid petam? cum scriptum sit: Peccatores Deus non exaudit. Hic tenenda est uox iuramenti: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Non perseueret inuocans in sceleribus contra conscientiam, sed uere conuertatur ad Deum. Et in qualibet uera inuocatione fit aut crescit conuersio seu pœnitentia ad Deum. Ioël 2. Scindite corda uestra & conuertimini ad Dominum Deum uestrum quia misericors est & pœnitet eum mali. IIII. Quarta consideratio est promissionis. Neque conuersio ad Deum, neque inuocatio fieri potest, nisi simul promissione gratiæ & fiducia mediatoris erigamur, ut accedamus ad Deum iuxta dictum ad Ephesios: Per hunc audemus accedere confidenter per fidem in ipsum. Necesse est igitur primum fide accipere remissionem peccatorum, & reconciliationem, & iustitiam,

uere, quod inuocatio placeat Deo, nec sit irrita. Deinde & cæteræ promissiones de alijs beneficijs & mitigatione calamitatum intuendæ sunt. Necesse est enim semper in conspectu esse doctrinam de distinctione promissionum. PRIMA & summa promissio est, Promissio gratiæ & vitæ æternæ propter mediatorem dandæ gratis. Hoc summum bonum est, quod vult Deus accipi, etiam omnibus bonis corporalibus amissis, iuxta dictum Iob: Etiamsi occidet me sperabo in eum. Nec peti alia bona possunt, nisi prælucente promissione gratiæ, iuxta dictum: Nemo potest accedere ad patrem, nisi per filium. Item: Quomodo inuocabunt, nisi credant? Item: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. ALIÆ sunt promissiones de bonis necessarijs in hac vita. Quia enim Deus in hac vita colligit Ecclesiam voce Euangelij, & non aliter, tribuit etiam aliqua vitæ spacia, & politias & OEconomias, iuxta dictum: Non mortui laudabunt te Domine. Item: 1. Timoth. 4. Pietas promissionem habet præsentis vitæ, & futuræ. Item: Primum quærite regnum Dei, & cætera adijcientur vobis, Scit pater vester cœlestis, uos illis rebus indigere. V. Quinta consideratio est de fide. Hic primum sciendum est, Fidem quæ petit remissionem, reconciliationem & vitam æternam, gubernationem animæ, oportere in specie hæc ipsa bona petere & expectare, sine conditione. Quia Deus vult hæc nominatim peti. Et non habere hæc dona est manere hostem Dei, & contumelia Deum afficere. Ideo dictum est: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat. SED fides, quæ petit bona corporalia, vt Dauid petens se reduci in regnum, petit cum conditione: Si Deo placet. Qui vtrunq; sciendum est, & petenda esse hæc bona, & tamen Ecclesiam subiectam esse cruci, & debere obœdientiam Deo, iuxta dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei.

NEC tamen irrita est precatio. Aut enim tollitur pœna, aut mitigatur, vt Iob, Dauid, Manasses, restituuntur in sua regna. Amasiæ & Osiæ mitigatæ sunt pœnæ, sicut plerunq; fit, iuxta dictum: Non faciam furorem iræ meæ. Item: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Item: Domine ne in iudicio corrigas me, ne ad nihilum redigas me. DENIQVE necesse est firmissime hanc regulam tenere: Etiam amissis omnibus bonis corporalibus, & cum vita corporis certo amittenda est, tamen retinenda est promissio gratiæ & vitæ æternæ, iuxta hæc dicta: Ezechielis 18. Viuo ego, dicit Dominus: nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat. Item: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Item: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, Ego reficiam uos. Item: Etiamsi occidet me sperabo in eum. Item: Sacri-

ficium Domino spiritus contritus. Cor contribulatum Deus non despicies. Et est æternum & immutabile mandatum omni tempore, ut ad Deum conuertamur, iuxta dictum: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Et non volens conuersionem, nec petens remissionem manet hostis Dei, & contumelia eum afficit, iuxta dictum: Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Ideo omni tempore necessaria est conuersio. VI. Sexta considerato est rerum petendarum, sicut Iohannes inquit: Quicquid petieritis secundum voluntatem eius, dabit vobis, id est, non sunt res petendæ prohibitæ à Deo, sed quarum petitio congruit cum Decalogo, & promissionibus diuinis de bonis spiritualibus & corporalibus, sicut supra dictum est, de distinctione promissionum. Et promissiones aliæ loquuntur de bonis spiritualibus, aliæ de bonis corporalibus. Vt: Quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum sanctum petentibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Si quis egebit sapientia, petat sine dubitatione, & dabitur ei. Item: Pater & Mater dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me. Item: Timenti Deum non deerit omne bonum. Item: Multæ tribulationes iustorum, sed ex omnibus liberabit eos Dominus. Ac vult Deus exerceri inuocationem & fidem petitione corporalium rerum, iuxta dicta: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c. Semper autem regula tenenda est, In petitione corporalium bonorum oportet prælucere fidem, quæ accipit promissionem gratiæ, iuxta dictum: Nemo accedit ad Patrem, nisi per filium. Item: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item: In Christo omnes promissiones sunt ratæ. Addenda est & admonitio de mora, & de modo liberationis. Vult Deus suam præsentiam agnosci in Ecclesia, & à se peti & expectari auxilium, vult exerceri fidem, inuocationem & spem, nec vult consilia humana seu cogitationes humanas dominari in gubernatione vitæ, sed vult sciri, Ecclesiam diuinitus regi, sicut inquit: Ne dicatis, manus nostræ hæc fecerunt.

Non igitur dat euentus mox, & ijs modis, quos cogitat humana ratio. Vt, Quanquam promiserat Deus, se seruaturum esse stirpem Iuda, donec nasceretur Messias: tamen erant inanes imaginationes hostium Ieremiæ, qui disputabant, non posse deleri templum & politiam eius temporis. Poterat enim Deus aliter & seruare & restituere, quam ipsi cogitabant. Et reuera maior gloria fuit populi in exilio, quam domi fuisset, quia propagata est doctrina in magna parte regni Babylonici & Persici, sunt conuersi quatuor reges, Nabuchodonosor, Ephilmerodas, Darius Medus, & Cyrus. Edita sunt mirandis testimonia, seruati tres viri in igne, Daniel inter leones, &c. Orat igitur Iudith cap. 8. ciues, qui dies quinq; præfinierant: Qui

Qui estis vos, qui tentatis Dominum, posuistis tempus miserationis Domino? SED regula tenenda est de circumstantijs, Abacuc 2. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Et Lucæ 18. Oportet semper orare, & non languefieri, &c. HAE regulæ non solum de tempore, sed etiam de alijs circumstantijs intelligantur, videlicet de modo liberationis, de personis. Vt, longe aliter liberati sunt Ioseph, Ionas, & plurimi omnibus temporibus, quam ipsi cogitauerunt, vt Psalm 71. dicitur: Liberauit pauperem, cui non erat adiutor. Psalmo 26. Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem susceptit me. Et in dicto Iosaphat: Cum nescimus quid agendum sit, oculi nostri ad te Deus noster, &c.

QVID EST GRATIARVM ACTIO?

RESPONDEO. In genere est professio, vnde sit acceptum beneficium, & est obligare sese ad mutua officia. Nam gratitudo est virtus composita ex duabus summis virtutibus, scilicet, ex veritate & iusticia. Veritas profitetur, vnde sit acceptum beneficium. Iusticia præstat mutua officia. Ergo ingratus & mendax & iniustus est.

VVLT autem Deus intelligi ab hominibus gratitudinem, ut eam erga ipsum præcipue exerceamus, & simus erga ipsum veraces & officiosi. Ac sicut petitionem in inuocatione postulat, ut agnoscamus esse Deum, & esse omnipotentem, præsentem, opitulatorem, ut in tali agnitione se nobis communicet: Ita gratiarumactionem postulat, vt perseueret hæc vera agnitio, vt deinceps etiam sese nobis communicet. EST ergo Gratiarumactio erga Deum ueritas, quæ profitetur, accepta esse à Deo beneficia, & vere esse Deum, esse omnipotentem, præsentem & opitulatorem. Et est opus iusticiæ, qua te obligas ad officia Deo grata. CVM igitur mendacium & iniusticia sint horribilia peccata, manifestum est, ingratitudinem erga Deum esse horrendum scelus. Vt, cum Alexander cogitat, casu aut sua virtute partum esse regnum, nec fatetur à Deo datum esse, mendax est, & quidem contra Deum: postea fit iniustus, non reddens Deo officium debitum, cum iubet sese coli, ut Deum. Ex hac puerili commonefactione & descriptione gratitudinis intelligi potest, maxime necessarium cultum esse gratitudinem. Et cum extinguitur agnitio Dei in ingratis, Deus desinit se eis communicare. Sicut plerunq; securi homines post accepta beneficia ludunt talibus cogitationibus: Fortasis casu liberatus es, &c. Ita amittunt agnitionem Dei, & præsentiæ Dei, cum sequenti commemoratione ac professione alere & confirmare agnitionem Dei & fidem deberent.

CVM igitur gratiarumactio sit necessarius cultus, plerunq; præcepta coniuncta sunt de petitione & gratiarumactione, quia vtraq; necessaria est ad agnitionem Dei. Psalmo 49. Inuoca me in die tri-

bulationis, eripiam te, & glorificabis me, &c. PRODIIT autem commonefactionis causſa quotidie expreſsis verbis, & certa forma verborum recitare gratiarumactionem.

FORMA GRATIARVMACTIONIS ad æternum Patrem.

OMNIPOTENS, æterne, viue & vere Deus, æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, creator cœli & terræ, & hominum, & omnium creaturarum, & conſeruator, dator vitæ, legis & ſapientiæ, & opitulator, vna cum filio tuo coæterno, Domino noſtro Ieſu Chriſto, λόγῳ καὶ ἰκόνι σῦ ἀϊδίῳ, & Spiritu ſancto tuo, effuſo in Apoſtolos, caſto & veraci, ſapiens, bone, verax, iuſte, iudex, miſericors, caſte, liberrime, tibi gratias ago, quod reuelaſti te nobis, quod miſiſti filium, & voluiſti eum aſſumere humanam naturam inenarrabili ſapientia & bonitate, & fieri victimam pro nobis, qui colligis æternam Eccleſiam, & quod inter nos colligis, ſeruas miniſterium Euangelij, das Spiritum ſanctum & vitam æternam, & quod das nobis bona corpori noſtro neceſſaria, & mitigas ac tollis pœnas, deniq; pro omnium beneficijs animæ & corporis, &c.

AD AETERNVM FILIVM.

AGO tibi gratias omnipotens fili Dei, Domine Ieſu Chriſte, verbum & imago æterni Patris, crucifixe pro nobis, & reſuſcitate, nate ex virgine, Emanuel, ſedens ad dextram æterni Patris, colligens & ſeruans æternam Eccleſiam voce Euangelij, quod patefeciſti nobis æterni Patris miſericordiam, & decretum de redemtione, & ſemper collegiſti Eccleſiam, & aſſumſiſti humanam naturam, es mediator, redemtor, iuſtificator & ſaluator, es ſummus ſacerdos, ſemper intercedens pro nobis, dans vocem Euangelij, & es efficax per eam, & das remiſsionem peccatorum, & es rex, colligens, ſeruans & protegens Eccleſiam, & das Spiritum ſanctum ijs, qui ad te conuertuntur, & Euangelij voce ſe ſuſtentant, & reſtituens in nobis iuſticiam & vitam æternam, das lucem in conſilijs, intellectum verbi tui, depellis Diabolos, das etiam bona corpori neceſſaria, &c.

AD SPIRITVM SANCTVM.

AGO tibi gratias omnipotens, verax, caſte, Spiritus ſancte, procedens ab æterno Patre & filio, Domino noſtro Ieſu Chriſto, effuſe in Apoſtolos, quod confirmas corda noſtra, ut firmiter aſſentiantur verbo Dei, & flectis ea ad inuocationem Dei, & ad omnes motus legi diuinæ congruentes, & lætificas ea, ut acquieſcant in Deo, petant & expectent omnia beneficia Dei. Das etiam bona corpori neceſſaria, &c.

DE CAVSSIS CALAMITATVM, ET DE LOCIS CONSOLATIONVM.

QVARE ECCLESIA SVBIECTA EST CRVCI?

CVM nulla visibilis natura sit præstantior quam humana, sapientes omnes quærunt, vnde sit illa magna moles errorum, uitiorum, & calamitatum in tam præstanti natura. Quoties omnes sapientes errant in consilijs? Quam facile ruunt in scelera? Deinde unde sunt mors, morbi & horrendæ confusiones in vita, bella, & assiduæ vastationes gentium? Et quare iusti ab iniustis opprimuntur?

PHILOSOPHIA dicit, multa casu accidere. Quædam fatetur habere causas fatales. Deinde mortis & morborum causas dicit esse materiam. Causas autem scelerum dicit esse voluntatem humanam. SED si quæras, vnde in materia hominum, & in voluntatibus hominum tanta sit infirmitas, fontem horum malorum nō monstrat. Sed principales & veras causas Deus in Ecclesia patefecit, & doctrinarum collatio ostendit, Ecclesiæ doctrinam perfectiorem esse, quæ & primas causas calamitatum, & firmas consolationes monstrat, ignotas Philosophiæ. Et efficacia in consolationibus ostendit, Ecclesiæ doctrinam à Deo traditam esse, quia liberationes sunt testimonia præsentiæ Dei.

QVAE EST CAVSSA VITIORVM, erratorum, mortis, & aliarum miseriarum in toto genere humano?

PRIMA & vniuersalis causa est peccatum hærens in natura, iuxta dictum: Per peccatum mors. Et accedunt deinde in tali vitiosa natura errores, & in voluntate scelera sponte electa, quæ attrahunt singulares pœnas. ALTERA causa est Diabolus, qui impellit homines odio Dei ad horribilia scelera, & auget calamitates varijs modis, iuxta dicta: Ponam inimicitias inter semen mulieris & serpentem. Item: Satanas intrauit in eum. Vt, Cain occidit fratrem impulsus à Diabolo. SED hic rursus quæritur: Quare Ecclesia subiecta est ingentibus miserijs, cum sit iusta? Et obijcitur hoc argumentum:

Iustis debet bene esse, iuxta dictum: Qui fecerit ea, viuet in eis,
Ecclesia est iusta,
Ergo Ecclesia debet esse sine calamitatibus.

RESPONDEO primum ad minorem. Ecclesia est iusta, scilicet imputatione & incoatione, sed hæret adhuc in ea peccatum.

Vult autem Deus iusticiam suam & iram aduersus peccata præcipue in Ecclesia agnosci, & vult quæri remedium. Ideo magis premitur Ecclesia, iuxta dictum: Iudicium à domo Dei incipit. Item: Dedi dilectam animam meam in medium inimicorum meorum.

SIMVL autem reuelat Deus in Euangelio futuram liberationem integram. Ideo postea ad maiorem respondendum est: Iustis debet bene esse, scilicet, iuxta reuelationem Euangelij, cum erunt prorsus liberati à peccato, non tantum imputatione & incoatione, sed consummatione nouitatis. CAVSSAE autem præcipue sunt octo, propter quas Ecclesia durius premitur, quam reliqua pars generis humani, sicut dictum est: Iudicium à domo Dei incipit.

I. PRIMA caussa est peccatum hærens in natura, quod cum contemnat mundus, Deus in Ecclesia vult conspici iram suam aduersus interiora & exteriora peccata. Et ut eam agnoscamus, & nos subiciamus iudicio suo, commonefacit nos variis modis, iuxta dictum: Filium quem diligit, corripit. Item: Innocens non erit innocens coram te. Et Iob fatetur, se coram Deo iniustum esse, etiamsi afflictionum suarum non sint caussæ actualia scelera, sicut amici disputant.

II. Secunda caussa est: Quia Diabolus magis odit Ecclesiam, quam alios. Genesis 3. Ponam inimicitias inter semen mulieris & serpentem. Item in Iob: Diabolus stetit inter filios Dei, & insultat sanctis. III. Tertia caussa est, vt in cruce exerceantur & crescant pœnitentia, fides, inuocatio, & tota nouitas, iuxta dictum: Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Item: Vexatio dat intellectum. Item: Alienum opus facit, vt faciat proprium. Item: Qui non est exercitatus, qualia scit? Item: παθήματα μαθήματα. Item: Quæ nocent, docent, &c. IIII. Quarta: Quia plurima sunt in Ecclesia etiam actualia delicta annexa, vt Dauidis adulterium, scelera Manassæ, quæ punit Deus propter suam iusticiam, & propter exemplum, & vt multos ad pœnitentiam reuocet. Propter hanc caussam plurimæ calamitates vagantur per vniuersam Ecclesiam. Et paulatim tota hominum natura fit deformior & languidior. DE hac caussa dicitur: Iram Domini portabo, quia peccaui ei: sed cum sedebo in tenebris, Dominus erit lux mea. Item: Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. V. Quinta, vt Sanctorum mors sit testimonium de futuro iudicio. Quia cum Deus antea testatus sit, sibi placere Paulum, non negligeretur in morte, nisi restaret aliud iudicium, in quo ostendet damnari Neronem. VI. Sexta, vt Sanctorum mors sit testimonium de doctrina, quod vere sic sentiant, nec sui commodi caussa circumferant fictam doctrinam. VII. Septima, Vt fiamus conformes imaginis Christi. VIII. Octaua, Vt liberationes in

calami-

calamitatibus, quæ non sunt extricabiles humano consilio, sint testimonia præsentiæ Dei in Ecclesia, vt precatur Moyses 14. Numerorum: Ne deleas nos, vt sciant AEgypti, quod sis in hoc populo. Et 1. Reg. 17. Vt sciat omnis terra, quod sit Deus in Israël. Et Iesaiæ 37. Libera nos, vt sciant omnia regna terræ, quod in Israël sit Deus.

HAEC doctrina de Causis, propter quas Ecclesia cruci subiecta est, semper in conspectu sit, ne offensi ærumnis Ecclesiæ, existimemus, cœtum hunc deformem à Deo negligi. EX his causis, partim impulsiuis, partim finalibus, sumitur & hæc distinctio de generibus calamitatum. Genera sunt quatuor. I. τιμωρίαι, vt exilium Dauidis. II. δοκιμασίαι, vt carcer Ioseph. III. μαρτύρια, vt interfectio Baptistæ, Iesaiæ, Ieremiæ, Pauli & aliorum. IIII. λύτρον, solius Christi obœdientia est.

LOCI CONSOLATIONVM.

Vtilissimum est scire fontes doctrinæ de causis calamitatum, & de locis consolationũ, & conferre humanas & diuinas consolationes.

PHILOSOPHICI LOCI PRAECIPUI sunt septem.

I. Primus, Necessitas, ut, quæ mutari non possunt, minore dolore feruntur, cum cogitatio in mente flectit cor ad moderationes, sicut dicitur: Bonus animus in re mala dimidium est mali. II. Secundus locus est dignitas virtutis. Non est enim iniuste faciendum propter dolorem, vt Cato discedit à iusticia, cum fractus dolore sibi conscisit mortem. Cicero discedit à modestia, nimium lamentans propter exilium, cum tranquillis animis tulerint exilia multi præstantes viri, Aristides, Camillus, Metellus, & alij. Et huc pertinent dicta: Tamen per ipsas lucet ærumnas decus: Item Aristoteles inquit: ἡ δυσχέρεια λάμπει τὸ καλόν. III. Tertius locus est bona conscientia, iuxta dictum: Est aliquid magnis crimen abesse malis. Est enim duplex dolor, Externus cruciatus, & vulnus cordis. IIII. Quartus, Exempla. Quia cum similia alijs multis & melioribus accidere cernimus, videtur inæqualitas & superbia esse, nihil velle communium ærumnarum ferre. Κοινὰ γὰρ πανάγιον ἐκάστοις παραμύθιον. V. Quintus. Spes læti exitus, iuxta illud: Durate & vosmet rebus seruate secundis. Sed sæpissime humano iudicio nullæ spes cernuntur, vt in morte Socratis, & in plurimis Ethnicorum calamitatibus. VI. Sextus. Caussæ finales, vt, militi facilior est mors profutura patriæ. VII. Septimus. Collatio euentuum, vt, Melius est ægrotare, quam accedere ad conuiuium, & incidere in tumultum. Aeschines ait se lætari, liberatum se ab Attica Republica, tanquam à rabiosa cane, & ait, se habere officiosum hospitem in exilio. Socrates

dicit, se eo mortem facilius ferre, quia si anima sit immortalis, operæ se colloquia sapientum uirorum, Palamedis, Nestoris, & aliorum, à quibus discat deinceps ea quæ ignoret, &c. Hi loci Philosophi cum ex legis doctrina magna ex parte sumpti sint, etiam sunt Theologici. Sed accedunt ex Euangelio alij tres, qui continent multo efficaciorem consolationem.

SINT IGITVR LOCI THEOlogici decem.

I. Primus, Necessitas, id est, mandatum Dei, quod præcipit ut flectamus animos ad obœdientiam in tolerandis aduersis, nec irascamur Deo, iuxta dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei. Item: Subditus esto Deo, & spera in eum, &c. IN omni consolatione autem sic tantum minuitur dolor, cum obiectum bonum intuemur, ut cum Dauid scit, Deo obœdientiam in exilio placere, & pœnam non esse signum reiectionis, sed commonefactionem de pœnitentia. Hac bona uoluntate Dei considerata fert pœnas minore dolore. Sic latro conuersus ad Deum leuius fert pœnam, scit ordinationi diuinæ obediendum esse, & hanc mortem non esse signum reiectionis. II. Secundus, Dignitas uirtutis, id est, Saul non recte facit, quod sibi mortem conscisciit propter infelicem pugnam. III. Tertius, Bona conscientia, ut Laurentio fit leuis cruciatus propter optimam conscientiam. IIII. Quia uero sæpissime mala conscientia dolores auget, ostenditur in Euangelio quartus locus, prorsus ignotus Philosophiæ, scilicet: Remissio peccatorum. Dauid non frangitur ingentibus calamitatibus, etiamsi habet tristissima uulnera conscientiæ, sed iam tenet remedia, scit dictum esse: Dominus abstulit peccatum tuum. Hæc consoltio propria est Ecclesiæ prolata ex sinu æterni Patris in uoce Euangelij, & nequaquam Philosophiæ nota est.

V. Quintus locus, qui etiam Euangelicus est, uidelicet, Animo præsentiæ Dei in ærumnis accepta remissione, ut dicitur: Deus habitat in afflictis. Leuatur ergo dolor, cum scimus nos à Deo iuuari, & spem habemus mitigationis in hac uita. VI. Sextus locus, qui etiam Euangelicus est, uidelicet: Spes ultimæ liberationis & æternæ salutis, iuxta dictum: Etiamsi occidet me, sperabo in eum. Item: Scio quod redemptor meus uiuit, & rursus circundabor pelle mea, &c.

VII. Septimus, Exempla, quæ & propter legem & propter Euangelium proponenda sunt. LEGALE est: Cum patiantur alij propter peccata, ut Adam, Eua, Dauid, Manasse, & alij plurimi, quorum pœnæ sunt commonefactiones de iusticia Dei: fateamur nos quoque iusticiæ Dei pœnas debere, iuxta dictum: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei nostræ, sicut & hodie uiro Iuda & Hierusalem. Et Elias inquit: Non sum melior patribus meis.

EVAN-

EVANGELICVM est, quod oportet nos fieri consimiles filij Dei in cruce & liberatione. Ideo tota Ecclesia cruci subiecta est, & expectat secuturam uitam & læticiam æternam, sicut filius liberatus est, iuxta dictum: Venite benedicti Patris mei, possidete regnum uobis paratum &c. VIII. Octauus, Caussæ finales, uidelicet ipse Deus, & confirmatio fidei in alijs credentibus. Vt, mitigatur dolor Laurentio, cum scit, sua constantia latius spargi noticiam Dei, & confirmari fidem in alijs, sicut Paulus inquit, se immolari propter sacrificium & ministerium fidei aliorum, id est, quia seruierit alijs recte docendo, & quia mors eius sit futura testimonium de doctrina. Nam morientes in confessione fidei ostendunt, se non simulasse professionem uoluptatis aut quæstus caussa. Ostendunt item, se expectare euentum iudicium. IX. Collatio euentuum præcipue in Ecclesia considerandæ est, quia ibi ostendit Deus & testimonia iusticiæ suæ, quod irascatur peccatis, & exempla misericordiæ, quod pœnas tamen mitiget, iuxta hæc dicta: Non accendit Deus totam iram suam.

ITEM Oseæ 11. Non faciam furorem iræ meæ, quia Deus ego sum, non homo, id est, quia naturæ hominum impossibile est sustinere iram Dei, si sine misericordia punirẽ. Quanquam igitur punit Deus, mitigat tamen pœnas, ne prorsus deleatur Ecclesia. QVARE semper ad cęteras accedat hæc consolatio: Agnoscamus nos iuste puniri, & meritos esse atrociores pœnas, leniri tamen iram propter mediatorem, & ne tota Ecclesia funditus deleatur. Obœdiamus igitur in præsentibus pœnis, & petamus & expectemus mitigationem, sicut in Prophetis dicitur. In ira misericordiæ recorderis. Item: Bonus est Dominus, & pœnitet eum magnitudinis pœnarum. X. Decimus. Desiderium clari conspectus Dei, & liberationis à toto peccato. Hæc consolatio proprie ad mortem pertinet, de qua dicit Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo, id est: Sicut iter faciens nocte in densis tenebris, ignarus uiæ & locorum, maxime expetit diem, & lætatur cum iam aurora lucem spargere incipit: ita omnes pij cogitantes in caligine huius uitæ, qualis sit Deus, & qualis sit distinctio personarum, maxime appetunt clarum conspectum in altera uita. Item: Quia sentiunt, se adhuc circumferre immundiciem in hac uita, quæ displicet Deo, lætantur cum sciunt in morte has exuuias immundas deponi. HÆC decem capita consolationis sint in conspectu, quæ sine ulla dubitatione pijs prosunt. Et qui ea diligenter considerabunt, intelligent ex ueris caussis sumta esse, uidelicet, ex lege & Euangelio, & amplissimam de singulis doctrinam in scriptis Propheticis & Apostolicis propositam esse. ERIT & hæc consideratio grata, uidere quomodo antecellat in hac tanta re doctrina Ecclesiæ remedijs Philosophicis, que non tollunt peccatum & mortem.

CERTISSIMVM sit autem, efficaciam harum consolationum experiri conuersos ad Deum in uera inuocatione, iuxta dictum: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Item: Petite, & accipietis. Item: Facit alienum opus, ut faciat opus proprium.

DE CHRISTIANA LIBERTATE.

QVOT SVNT GRADVS Christianæ libertatis?

DOCENDI causſa gradus distinguimus, & primum de nomine monemus. Cum Ecclesia in hac uita adhuc circumferat peccatum, & sit subiecta morti & cruci, & affligatur a Diabolis, tyrannis, & fanaticis hominibus, & in imperijs oppressa sit tristi seruitute, uidetur Ecclesia falso & stulte hanc glorioſam appellationem libertatis sibi tribuere. SED intuenda est primum consummata libertas, cum post resurrectionem Deus erit omnia in omnibus saluatis, id est, cum Ecclesia uiuet uita æterna, & fulgebit in ea Deus ipse, communicans suam lucem, sapientiam, iustitiam, lætitiam æternam, sine peccato, sine morte, sine ullis calamitatibus. HANC consummatam libertatem intuentes intelligemus utcunque, hoc uocabulo magna & uera bona significari. Sed tamen incoari hæc æterna bona in hac mortali uita oportet. Et de incoatione & consummatione dictum est Ioan. 8. Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis. LIBERAT autem filius Dei dupliciter: Merito & efficacia. Hinc sunt quatuor gradus libertatis in hac uita. I. Primus est gratia, id est, liberatio a lege, & a condemnatione æterna, quod uidelicet certo donatur remissio peccatorum, reconciliatio, imputatio iusticiæ propter mediatorem, gratis fide, qua fit uiuificatio & liberatio ab æterna morte, & donatur hæreditas uitæ æternæ. II. Secundus gradus est cum proprie coniunctus, uidelicet: Donum per gratiam, id est, filij efficacia in credentibus per Euangelium, & per Spiritum sanctum, quæ efficacia est uiuificatio, id est, consolatio & incoatio uitæ æternæ, iuxta hoc dictum: Hæc est uita æterna, ut agnoscant te Deum uerum, & quem misisti Iesum esse Christum. EST & incoatio nouæ obedientiæ, & Deus præsens per filium & Spiritum sanctum miraculose regit, seruat & defendit Ecclesiam, & mitigat calamitates. Vt: Hic gradu libertatis liberi sunt tres uiri in fornace Babylonica, qui etsi sunt in medijs flammis, tamen non uruntur. Sic semper Ecclesia miraculose inter medias flammas seruatur. HI duo gradus comprehenduntur his dictis: Gratia & ueritas per Iesum Christum facta est, id est, reconciliatio, & uera ac æterna bona. Item Roman. 15. Gratia Dei, & donum per gratiam Iesu Christi in multos exun-

muberauit. III. Tertius gradus, ut docendi gratia non subtiliter loquamur, est liberatio à ceremonijs & forensibus legibus Moysi. Quod sic intelligatur: Cum iusticia, de qua proprie concionatur Euangelium, sit remissio peccatorum, & reconciliatio cum Deo, & consummata nouitas, quam in hac uita incoari oportet, sit ipsa æterna uita, in qua Deus erit omnia in omnibus, & colligatur Ecclesia ex omnibus gentibus, non sunt alligati Christiani ad ullius gentis politiam: Sed possunt uti imperijs & legibus politicis, non pugnantibus cum naturali ratione, ubicunque uiuunt, Sicut spatijs dierum dissimilibus utuntur Christiani Venetijs & in Saxonia.

INGENS beneficium Dei fuit, quod Ecclesiæ certam sedem dedit in politia Moysi annos mille quingentos octuaginta duos. Et ut hæc politia distincta esset à gentibus, certos ritus habuit: Quia Deus uoluit notum esse locum, & notam gentem, ubi nasceretur, conspiceretur, & audiretur Messias. INTEREA tamen ualde multi etiam ex gentibus uocati fuerunt ad agnitionem mediatoris, & ad æternam iusticiam, ut Nabuchodonosor, Cyrus, Cornelius, & alij. Hi intellexerunt aliud esse politiam Moysi, aliud reconciliationem & æternam lucem, & iusticiam in mente & corde. HOC discrimen intelligi necesse est, quia semper fuerunt fanatici homines, qui stulte uociferati sunt: Forenses leges Moysi, quæ tamen non sunt iuris naturalis, sed positiui, nobis necessarias esse. Et multæ sunt impiæ κακοζηλίαι Pontificum & Monachorum de ceremonijs. Vt, in Moyse prohibitæ sunt quidam cibi, Postea igitur similes prohibitiones humana temeritate institutæ sunt. HIC negenda est consequentia: Quia tunc uoluit Deus politiam Moysi distinctam esse à ceteris gentibus, ut esset certus & notus locus, & certa & nota gens, ubi nasceretur mediator ubi ederētur testimonia de promissione, &c. Postea politia illa horribili exemplo propter multas caussas deleta est. Et quanquam sæpe tentata est restitutio, tamen Deus seditiones Iudæorum & nouas ædificationes oppressit. Vt, Bethoron triennio obsessa tandem ab Adriano expugnata & deleta est, & interfectus est Ben, Cosban, Kochab. Tempore Iuliani terræmotu disiecta sunt fundamenta noui templi, quod tunc cœperant ædificare, & simul multa millia Iudæorum ruinis oppressa sunt. Hæc alibi copiosius declarantur. IIII Gradus libertatis est liberatio à traditionibus humanis in Ecclesia, uidelicet primum, quod nulli creaturæ liceat instituere cultus Dei, aut aliquam legem contrariam legi diuinæ condere. SECVNDO, Etiāsi in hac uita, cum uelit Deus honestos congressus publicos esse, opus est ordine temporum & lectionum, & Ecclesiæ concessum est, tempora & lectiones distinguere: tamen hoc fiat sine opinione cultus, & sine opinione Necessitatis, & sciant homines, extra

casum scandali tales ritus sine peccato omitti. Hæc regula breuissime tollit multas falsas opiniones de humanis traditionibus, quæ & obscurant Euangelium de gratia, & de veris cultibus, & sunt periculosæ carnificinæ conscientiarum, ut alibi copiosius dicetur.

Testimonia autem regulæ sint in conspectu. Hæc prohibent opinionem cultus: Matth. 15. Frustra me colunt mandatis hominum. Et Ezechiel 20. In præceptis meis ambulate, non in præceptis patrum vestrorum, &c. His dictis expresse prohibetur opinio necessitatis. Colossenses 2. Nemo vos iudicet in cibo, potu, vicibus dierum festorum, &c. Et Galat. 5. In libertate, in qua Christus vos vocauit, state, & non iterum iugo seruitutis subijciamini. Nec condendæ nec intelligendæ sunt traditiones contra hanc doctrinam in Euangelio traditam.

Contra.

Non minus debetur obœdientia Ecclesiæ, quam potestati politicæ,

Violatio politicarum legum est peccatum. Roma. 13. Necesse est obœdire, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam,

Ergo & violatio traditionum humanarum in Ecclesia, est peccatum.

Respondeo primum ad maiorem: Ministerio Euangelico debetur obœdientia, quatenus est ministerium Euangelij, non in alijs doctrinis aut legibus extra Euangelium. Quia ministerium Euangelicum non habet potestatem condendi alias leges. Nec habet prohibitionem. Sed potestas politica habet duo mandata. Primum proponendi legem diuinam Moralem, & exequendi pœnas. Alterum, addendi ius positiuum, id est, determinationes circumstantiarum, sed non pugnantes cum legibus diuinis, quæ ad nos pertinent.

Respondendvm est etiam ad minorem. Dissimile est: Violatio legum politicarum est peccatum, quia hoc ita diuinitus sancitum est. Vult enim Deus corporalem vitam regi legibus Magistratuum, & habere eos potestatem condendi aliquas leges. Contra vero expresse sancitum est in Euangelio, ne existimetur esse peccatum, violatio rituum, qui sunt ordinati ab Episcopis seu Pastoribus. Quia vult Deus Ecclesiam tantum suo verbo regi, quo reddatur iusticia & vita æterna. Non vult addi humanas traditiones. Ac semper in mundo creuerunt idola, cum hac persuasione hominum animi fascinati fuerunt, humanos ritus esse cultus, & esse res necessarias.

DE MAGISTRATV POLITICO.

QVID EST MAGISTRATVS Politicus ?

MAGISTRATVS politicus est persona à Deo ordinata, ad conseruationem legis in externa disciplina, & quidem vtriusq; tabulæ Decalogi, & ad pacis defensionem. Et habet potestatem puniendi vi corporali.

QVAE SVNT PRAECIPVA OFFICIA Magistratus politici ?

RESPONDEO: Quatuor sunt. I. Primum: Sonare vocem Decalogi in genere humano. Intelligo autem appellatione Decalogi vniuersam legem naturæ. Ac vult Deus primas normas esse omnium legum & vniuersæ gubernationis, has leges, quarum summam in Decalogo complexus est, quem recte vult intelligi. De hac norma inquit Sapientia diuina, Prouerb. 8. Per me reges regnant, & principes iusta decernunt. II. Secundum est: Magistratus sit executor legum Decalogi, in punienda earum violatione, vi corporali: Quia Deus voluit in pœnis ostendere iudicium suum. Et cum velit regi hominum vitam per Magistratum, armat eos hac potestate, imo dat mandatum, vt puniant violantes Decalogum, iuxta dictum: Non parces ei, nec misereberis, &c. Et sæpe repetitum est dictum AEschinis: οὐδὲν ἐστὶν ὄφελος πόλεως, ἥτις μὴ νεῦρα ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔχει. III. Tertium est addere aliquas leges Decalogo, id est, legibus naturæ de ciuilibus negotijs. Sed hæ additiones non pugnent cum legibus naturæ: verum sint determinationes certarum circumstantiarum, additæ communibus noticijs naturalibus. Vt: Noticia naturalis est, Fur est puniendus: Sed modum pœnæ determinat lex addita à Magistratu: Talem habent potestatem condendi nouas leges politici Magistratus, ac tantum de ciuilibus negotijs. NON condant dogmata in Ecclesia, nec instituant cultus, ut fecit Nabuchodonosor. Et recens in scripto, cui titulus est Interim, potestas politica extra metas egressa est. Sicut Imperatori Constantio dixit Episcopus Leontius: ἕτερα διέπειν ταχθεὶς ἑτέροις ἐπιχειρεῖς. NON sunt confundendæ functiones, ut Paulus dicit: Propria facite. Et Petrus dicit: Non sitis ἀλλοτριοεπίσκοποι. Et Aristoteles dixit, Beatam fore vitam hominum, si artifices de artibus iudicarent. IIII. Quartum officium est, Magistratus sit executor etiam suarum legum in pœnis, vi corporali. Et habent pœnæ suos gradus.

ESTNE

ESTNE CONCESSVM HOMINI CHRIstiano Magistratus gerere, iudicia exercere, accusare, & respondere in foro, militare, legitimas pœnas exequi?

RESONDEO. Concessum est, sicut manifesta exempla ostendunt: Cornelius & alter Centurio, de quo dicit Dominus: Non inueni tantam fidem in Israël. Seruius Proconsul, &c. Et omnibus temporibus à principio generis humani fuerunt, sunt & erunt aliqui Magistratus à Deo ad æternam salutem electi, & ad societatem veræ Ecclesiæ vocati. ABRAHAM magno prælio vicit Chaldæos. Abimelech rex fuit auditor Abrahæ. Deinde Ioseph & Daniel gubernauerunt maxima regna inter Ethnicos. Et cum inquit Baptista, Contenti estote stipendijs vestris, approbat militiam. Et rex Iosaphat inquit: Iudiciũ Domini exercetis, &c. Et Psal. 148. Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ laudent nomẽ Domini.

CONTRA.

Iniuriæ non placent Deo,
In imperijs multæ sunt iniuriæ,
Ergo imperia non placent Deo.

RESPONDEO. Nego consequentiam, & ratio est, quia plus est in conclusione, quam in præmissis. Quia debebat sic inferri: Ergo iniuriæ, quæ accedunt ad imperia, non placent Deo.

Postea de minore respondendum est. In Imperijs multæ sunt iniuriæ. Hic necesse est discerni Imperia, id est, totum ordinem politicum à vitijs & confusionibus, quas addunt Diaboli & homines, a Societas generis humani, coniugium, generatio, educatio sobolis, contractus, artificia, iudicia, imperia, defensio, militia, pœnæ homicidarum, blasphemorum, incestorum, & aliorum sceleratorum. Hæc omnia nominantur ordo politicus, & sunt res sapientia & iustitia Dei in genere humano ordinatæ. ET quanquam Diaboli & impij homines, organa Diabolorum, horribiliter turbant hunc pulcherrimum ordinem: tamen quantum ordinis manet, seruatur potestate à Deo. Et hæc ipsa conseruatio est testimonium de Deo & prouidentia, & de præsentia Dei in genere humano. Quia manifeste videmus, retrahi homicidas ad supplicia, iuuari Cyrum, Alexandrũ, Augustum, & similes. Item: Vniuersaliter præsidia humana infirmiora sunt, quam ut possint custodire politias, nisi Deus custodiret, quas vult incolumes esse. Ideo Psalmus inquit: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. LONGE igitur differentur ordo politicus à vitijs, quæ Diaboli & organa Diabolorum addit, vt discerni oportet custodiam gregis à lupis, latrunculis, & seruis qui

ssi furantur oues. Deus ut fidelis Pastor seruat politias, & dat alios fideles custodes. Sed Diaboli, latrones, & tyranni sunt velut lupi. Rapaces domini sunt velut fures. Hi turbant politias, tanquam pregem: Et tamen interea Deus seruat magnam partem, & depellit lupos, tyrannos, latrones, homines seditiosos & rapaces. Hæc imago vtcunq; monstrat discrimen ordinis politici & confusionum, quæ passim admiscentur.

QVOD EST DISCRIMEN BONI Principis & Tyranni?

BONVS Princeps est, qui habet προαίρεσιν recte faciendi, & plerunq; & in præcipuis partibus officij sui recte facit, etiamsi aliquando labitur. HAC forma definiendi in hac vita vtendum est de omnibus gubernatoribus & ministris, in quocunq; genere officij. Et sumitur prima pars definitionis ex dicto Pauli: Hoc requiritur, Fideles ut simus. Secunda pars ex dicto Salomonis: Non est iustus in terra, qui bene faciens etiam non peccet. Ac placet Deo gerens magistratum, seu dux, sed iudex, seu miles, habens fidem & bonam conscientiam, iuxta Pauli regulam: Qui & in officio bonam conscientiam retinet, videlicet προαίρεσιν recte faciendi, nec ruit contra conscientiam, contra leges officij, nec indulget sibi affectata ignorantia, & affectata omissione. CONTRA vero tyrannus est, & Deo displicet, qui non habet προαίρεσιν recte faciendi, & plerunq; scelerate facit; etiamsi interdum iusta facit, ac negligit præcipuas officij partes, seu scienS seu affectata ignorantia, seu affectata omissione, vt Saul, Cambyses, Sardanapalus, &c.

AN IVRE POTVIT NABOTH RECVsare, se Regi petenti venditurum esse vineam, id est: An distinctio dominiorum sit iuris diuini inter facultates Regum & subditorum?

RESPONDEO: Præceptum, Non furtum facies, obligat omnes homines, & distinguit & munit omnium hominum dominia, regum & subditorum. Iohannes dicit regibus & principibus: Contenti estote stipendijs uestris: Neminem concutiatis, neq; calumniamini. Item: Non plus exigite, quam constitutum est. Propria sunt igitur regum & principum stipendia, id est, tributa & vectigalia legitima. Et ab his distinguantur facultates Subditorum, nec conturbentur dominia, nec præter legitima stipendia, & sine iusta causa sumant reges ex facultatibus subditorum, quantum ipsis libet, Briarei manibus, ut Nazianzenus loquitur.

DE CONIVGIO.

CONSILIA Dei omnia in creatione enarrati non possunt, sed

sed tamen aliquorum operum causſam conſpici Deus voluit, videlicet præcipuorum. Certiſsimum eſt, Angelos & homines conditos eſſe, vt eſſent aliquæ naturæ, quibus ſuam ſapientiam, iuſticiam, & cæteras virtutes, & lætitiam æternam communicaret, quia bonum eſt communicatiuum ſui, ac ut viciſsim agnoſceretur ipſe. Transfudit igitur in mentem humanam ſapientiam congruentem cum ſua mente, ut in nobis teſtimonium exter, quod ſit Deus, qualis ſit, & quod ſit ſolus. In hoc opere non eſt obſcurum conſilium Dei. NEC vero quærendæ ſunt omnium causſæ, & reuerenter Deo obtemperandum eſt. Angelorum agmina ſimul condidit, nec eſt in ea natura propagatio. Homines aliter condidit, voluit eſſe propagationem à paucis. Et tamen duos condidit initio, quia ſemper vult Eccleſiam ſocietatem eſſe. Et voluit in his lucere intellectum virtutum, iuſticiæ, veritatis, ſanctitatis, beneficentiæ, & aliarum, quia his noticijs vult diſcerni naturam diuinam à naturis inuſtis & immundis. Non enim amplectimur Deum brachijs corporis, ſed mente & fide intuendus eſt in inuocatione, & harum virtutum attributione diſcernendus ab alijs rebus, & intuenda ſunt teſtimonia patefactionis, &c. FACIT autem illuſtre diſcrimen Caſtitas, quia Diaboli & homines ſunt immundi. Ac vt diſcernas Deum à Diabolis, ſemper in inuocatione cogites, te alloqui caſtum Deum. SANXIT igitur ordinem, & vagas libidines prohibuit, & ſeueriſsime punit, & vult homines noſſe, & reuerenter tueri certas leges coniugij ab ipſo traditas, quarum primæ ſtrim in Paradiſo editæ ſunt. PRIOR, vt ſit coniugium copulatio vnius maris & vnius feminæ indiſſolubilis: Erunt duo in carnem vnam, id eſt, vnus mas, & vna femina inſeparabiliter iuncti. In hac voce manifeſtum eſt omnes vagas libidines prohibitas eſſe. Altera de inceſtis: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Poſtea de inceſtis & aliæ leges voce diuina additæ ſunt. EST ergo Coniugium legitima & indiſſolubilis copulatio vnius maris & vnius feminæ, inſtituta diuinitus, ut agnoſcamus, Deum eſſe mentem caſtam, & ei in caſtitate ſeruiamus, & hoc modo propagato genere humano colligatur æterna Eccleſia Deo. Et quidem Eccleſiæ initium fuit illa prima ſocietas duorum coniugum.

PARTES DEFINITIONIS.

PRIMVM in definitione poſita eſt particula, legitima copulatio, quæ reſtrictiones quatuor complectitur, de quibus loquuntur leges diuinæ, ac deinde humanæ, quarum vera eſt & digna reuerenda autoritas, ſcilicet de perſonis, de conſenſu, de conditionibus, & de errore.

PRIMA

PRIMA RESTRICTIO de Personis.

SIT notissimum caput 18. Leuitici, in quo recitantur personæ, quas non licet coniungi. Voluit enim Deus sua sapientia Castitatem intelligi, & ut intelligeretur, nequaquam voluit vagari libidines, sed personarum numerum & gradus sanxit, & in hac vita manifestis pœnis vniuersaliter punit incestas libidines. Ac sciendum est, leges in Leuitico, quæ prohibent commixtionem personarum, quæ ibi recitantur, esse leges naturæ, & obligare omnes gentes, sicut expresse dicit textus, AEgyptios & Chananæos puniri propter incestas libidines. Ergo etiam alijs gentibus extra politiam Moysi prohibitæ sunt incestæ libidines. Ac discant iuniores numerare gradus consanguinitatis & affinitatis. CONSANGVINEI siue cognati sunt, vt Iurisconsultus inquit, ab eodem orti, & propagati. Estq; consanguinitas vinculum personarum, quæ propterea, quod ab eodem stipite ortæ sunt, sanguinis & naturæ societate propius iunctæ sunt. Discernuntur autem lineis & gradibus.

Linea est triplex,
I. ASCENDENTIVM.
II. DESCENDENTIVM.
III. COLLATERALIVM.

GRADVS est interuallum, quo cognoscitur, quæ persona stipiti propior sit. Vsitata autem consuetudo numerandi gradus hoc tempore, & expeditior hæc est: Incoanda est series ab vno stipite, vt Abraham: Supra ponantur maiores eius, infra ponantur filij & nepotes.

THARE.

Aram	Abraham	Nahor
	Isaac	
	Iacob	
	Ioseph.	

ADDANTVR in lateribus fratres & sorores. Traduntur autem regulæ tres ad gradus discernendos.

PRIMA REGVLA TRADITVR de recta linea, videlicet ascendentium & descendentium.

QVOT sunt personæ, tot sunt gradus, vna demta, videlicet demto stipite, à quo incoanda est supputatio. Vt Ioseph distat tertio gradu ab Abraham, Iacob secundo, Isaac primo. Itaq; filius primum gradum constituit, nepos secundum, pronepos tertium, abnepos quartum. Ac de recta linea traditur vetus sententia, Nullos ascen-

dentes & descendentes inter se posse connubium contrahere. Quare si Adam hodie superstes esset, non posset ducere vxorem.

SECVNDA REGVLA
de Collateralibus.

IN linea æquali quoto gradu distat altera persona à communi stipite, toto gradu inter se distant. Ergo duo fratres, seu frater & soror vnum gradum tantum constituunt, videlicet primum. Vt Iacob primo gradu iunctus est Esau.

AEACVS.

Peleus	Telamon	Phocus
Achilles	Aiax	Epeus
Pyrrhus	Eurisaces.	

Iam si uis scire, quoto gradu inter se iuncti sint Achilles & Aiax, uide unam seriem, & obserua, quoto gradu distet Achilles à stipite. Distat autem secundo gradu. Quare & inter se distant Aiax & Achilles secundo gradu. Ad hunc modum facilis est sequentium personarum supputatio.

ALIVD EXEMPLVM.

PELOPS.

Pytheus	Lysidice
Aethra	Alcmena
Theseus	Hercules.

Fuerunt igitur cognati materna origine Theseus & Hercules consobrini iuncti tertio gradu.

ALIVD.

ERNESTVS AVSTRIACVS.

Fridericus tertius Imp.	Soror
Maximilianus.	Ernestus Saxon. Elector.
Philippus.	Iohannes Elector.
Carolus 5. Imperator.	Ioannes Fridericus primus.

NVNC inter collaterales prohibita sunt connubia intra quartum gradum. Olim fratrum filijs & filiabus licuit inter se contrahere connubia, etiam Romanis legibus. Vt, Orestes duxit consobrinam Hermionen.

ATREVS.

Agamemnon	Menelaus
Orestes	Hermione.

Simile exemplum est in Genesi.

BATHYL.

BATHVEL.

Rebecca	Laban
Iacob	Rachel & Lia.

IACOB iunctus est consobrinæ suæ Rachel secundo gradu.

ALIVD.

IEPHVNNE.

Caleb	Cenas
Axa	Othoniel.

TERTIA REGVLA.

IN linea inæquali, quoto gradu remotior distat a stipite, toto inter se distant.

THARE.

Abraham	Aram
	Sara.

SARA distat secundo gradu à stipite. Ergo & Abrahæ iuncta est secundo gradu. Hoc gradu in linea inæquali prohibita sunt coniugia iure diuino, quia vniuersaliter maiorem reuerentiam Deus tribui vult superiori gradui, quam æquali.

PARTHAON.

Oeneus	Agrius
Tydeus	Thersites
Diomedes.	

DIOMEDES iunctus fuit Thersitæ tertio gradu, in linea inæquali.

THARE.

Abraham	Nachor
Isaac	Bathuel
	Rebecca.

REBECCA distat tertio gradu à stipite, ideo & ab Isaac distat tertio gradu.

DE AFFINITATE.

AFFINITAS est propinquitas personarum, quæ non sunt iunctæ copula carnali. Vt, Dauid alienus est à Ionatha, sed quia duxit uxorem sororem Ionathæ, iam fit affinis Ionathæ.

REGVLA.

QVOTO gradu quispiam est mihi consanguineus, toto gradu vxor eius est mihi affinis, vt, frater & frater sunt iuncti primo gradu consanguinitatis. Ergo fratris mei vxor est mihi iuncta primo gradu affinitatis.

PRIAMVS.

Helenus	Hector
	Andromacha vxor.

Ergo Andromacha fuit iuncta Heleno primo gradu affinitatis.

HERODES.

Herodes	Philippus
	Herodias vxor.

Ergo Herodias fuit iuncta Herodi primo gradu affinitatis.

Iacob	Nouerca Bala.
Ruben.	

Ergo Ruben attigit nouercam primo gradu affinitatis. Sed ea fuit abominabilius scelus Ruben, quam Heleni, quia Ruben violauit patris torum, cui maior reuerentia debebatur, quam fratris toro, iuxta dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et cum Ruben maledictus sit, manifestum est, prohibitionem primorum graduum esse iuris naturæ.

PELOPS.

Atreus		Thyestes
Clytemnestra	Agamemnon	AEgisthus

Ergo AEgisthus secundo gradu affinitatis attigit Clytemnestram.

CASIMIRVS REX POLONIAE.

Sigismundus rex Poloniæ.	Barbara coniunx ducis Georgij.
Hedbigis posterior coniunx Marchionis.	Filia, prior coniunx Marchionis.

Ergo Sigismundi filia fuit consanguinea filiæ ducis Georgij gradu secundo. Fuit igitur Marchioni affinis secundo gradu. Nos late vagatur affinitas, nam consanguinei mei non sunt affines consanguineis vxoris meæ. Ego à consanguinea vxoris meæ abstinere debeo, & mei consanguinei debent abstinere à mea vxore, non à consanguinea meæ vxoris. Quare duo fratres cum duabus sororibus contrahere possunt. Non enim impediuntur affinitate. Pater & filius cum matre & filia contrahere possunt. Habent autem aliquæ personæ nomina.

Socer Socrus. ἑκυρὸς, mariti pater. ἑκυρὰ, mariti mater. πενθερὸς, pater vxoris. πενθερὰ, mater vxoris. Gener. Nurus. Vitricus. Nouerca. Priuignus. Mariti frater, Leuir, δαήρ. Mariti soror, Glos, γαλὼς & fratris vxor. Duorum fratrum vxores εἰνατέρες.

HAE appellationes extant Iliados σ. vbi Helena Hectorem appellat δαὴρ. Postea vero Hector interrogat, an abierit aliquo Andromache ad sorores viri, aut ad fratrum coniuges: ἦ πρὸς ἰὸν γαλόων, ἢ ἐς. περίκλυτον ἠὲ σιπύλων.

OCTAVIVS.

Augustus	Octauia soror
Agrippa Iulia	Marcella.

Ergo Augustus fuit affinis Agrippæ in primo gradu, sed non fuit affinis fratri Agrippæ.

DVPLEX PROHIBITIO.

SAEPE repetita est hæc sententia, & sæpe cogitanda, noticias virtutum à Deo traditas esse creaturis rationalibus, vt testentur quod sit Deus, & doceant qualis sit, & quod sit iudex & vindex. Ac præcipue castitas facit illustre discrimen inter Deum & Diabolum. Sanxit igitur Deus ordinem coniugij, ut castitas intelligatur, & seuerissime punit incestas commixtiones, vt Sodomorum, Chananæorum, Oedipi, Agamemnonis, AEgisthi, Paridis, regum AEgyptiorum, Dauidis, & filiorum Dauidis pœnæ ostendunt. Et vniuersaliter multæ calamitates publicæ sunt libidinum pœnæ, sicut scriptum est: Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Tueamur igitur castitatem maiore cura, ac de gradibus personarum prohibitis sciamus duplicem esse prohibitionem: Altera est iuris diuini, altera iuris humani.

PROHIBITIO diuina extat Leuit. 18. quæ in recta linea intelligatur prohibere commixtionem inter omnes sursum & deorsum. In collateralibus prohibet primum & secundum gradum in linea inæquali, hoc est, ne frater ducat sororem, nec nepos ducat amitam aut materteram, nec neptis nubat patruo aut auunculo. Ac intelligatur textus de gradibus, non tantum de personis, ut Iudæi nugantur.

CAETERVM lex diuina non prohibet connubia in secundo gradu in linea æquali, hoc est, duorum fratrum liberis concedit coniugium, vt Orestes potuit ducere Hermionen.

Agamemnon	Menelaus
Orestes	Hermione.

MATTHAN.

Iacob	Eli
Maria	Ioseph.

ETSI autem politia Moysi non pertinet ad nos, tamen regula vniuersaliter tenenda est: Mandata naturalia ad omnes homines & ad omnia tempora pertinere, quia sunt normæ iusticiæ in mente &

uoluntate diuina immutabiles. Quare & ſtatim in paradiſo in primo gradu aſcendentium & deſcendentium prohibitio edita eſt: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ. Et poſtea Patrum uoce declarata eſt hæc uoluntas Dei, ut Iacob maledixerit filio, qui attigerat nouercam. Et textus in Leuitico affirmat, puniri Chananæos propter inceſtas libidines. CVM autem Deus puniat gentes, quæ ſunt extra politiam Moyſi, & quæ fuerunt ante Moyſen, perſpicuum eſt, has prohibitiones eſſe æterna & immutabilia mandata, & pertinere ad omnes homines. Ideo & Paulus punit Corinthium, qui attigerat nouercam. HVC addantur exempla pœnarum, quæ plurimæ leguntur in omnium temporum hiſtorijs. Sciendum eſt igitur, non ualere diſpenſationes, quæ concedunt commixtionem in gradibus prohibitis in eo textu Leuitici 18.

ADDITAE ſunt autem diuinis prohibitionibus & humanæ quædam in proximis gradibus. Vt, in ſecundo gradu in linea æquali, & tertio gradu, ut maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obſeruentur. Hoc conſilium honeſtum & probandum eſt. Sed ſciant omnes gubernatores diſcrimen prohibitionum diuinarum & humanarum. Diuinæ nequaquam ſolui humana autoritate poſſunt. Sed interdum probabilis ratio incidere poteſt, quare humanæ prohibitiones laxentur, quod tamen circumſpecte fiat per paſtores & magiſtratus, non prauta temeritate. CAETERVM prohibitiones de cognatione ſpirituali prorſus reijciendæ ſunt, qualis eſt, ne quis ducat eam, cuius baptiſmo affuit. Pertinet etiam ad officium magiſtratuum, quoties loco re ſapienter deliberata conſtituere, quas prohibitiones humanas retinere uelint.

DE EXEMPLIS PATRVM.

VIDIMVS etiam multos, qui uſitatas leges connubiorum ideo negligebant, quia leguntur diſſimilia ueterũ exempla de polygamia, & de coniugijs Iacob, qui duas ſorores duxit. Non eſt autem exemplis ſed legibus iudicandum. Et in hac tanta re conſiderentur præcepta diuina. Certiſsimum eſt, legem coniugij primam in paradiſo ita ſanciram eſſe, ut tantum unius maris, & unius fœminæ coniunctio eſſet: Erunt duo in carne una, id eſt, inſeparabiliter iuncti. ETSI autem poſtea Lamech diſceſsit ab hoc ordine, & poſt diluuium Deus etiam in ſuo populo tolerauit exempla diſſimilia primæ inſtitutionis: tamen filius Dei nos ad primam inſtitutionem retrahit, inquiens Matt. 19. Ab initio non erat ſic. Et repetit dictum: Erunt duo in carne una. Et Paulus inquit: Vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed uxor. PRAETEREA de gradibus cum extent iam in Leuitico prohibitiones,

hibitiones, obtemperare his necesse est. Nec quærendum est, quomodo excusandi sint Patres, quia sancti non sunt sine uitijs: & omnes omnibus temporibus contagia quædam habemus ab erroribus & uitijs nostri temporis. Quia uero patres uera inuocatione Deum colebant in agnitione redemptoris, & erant fideles custodes doctrinæ, & excellebant omnibus uirtutibus, & bonam conscientiam alioqui retinebant, tales næui tegebantur, qui iam erant eius temporis mores politici.

DE CONSENSV.

DICTVM est in definitione, Coniugium esse legitimam copulationem. Hæc restrictio docet, personarum discrimina esse: item ordinat consensum. PRIMVM igitur sit consensus expressus sponsi & sponsæ, ut regula sæpe repetita in iure docet, coniugia mutuo consensu iungi. Et ab hoc consensu absint error & uiolentia. Ac postea de errore dicam. De uiolentia uero sciendum est, non esse consensum, nec coniugia, cum persona ui cogitur, ut promittat coniugium. Et hac in re accidunt multa tristia errata.

DE CONSENSV PARENTVM.

VETVSTA iura ita postulant consensum parentum in sponsalibus, ut cum non accedit consensus parentum, concedant etiam ante commixtionem rescindi desponsationes. Et Ambrosius in historia Rebeccæ postulat consensum parentum, idque dicit adeo honestum & naturæ consentaneum esse, ut Poëtæ quoque idem docuerint, & recitat uersus Euripidis, apud quem in Andromacha, cum Orestes peteret connubium Hermiones, hæc respondet, Eam rem pertinere ad arbitrium patris. Versus hi sunt:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέριμναν ἕξει κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε.

NEC longiorem disputationem addo, cum constet in Ecclesijs harum regionum hoc seruari, ut consensus parentum requiratur, & desponsationes iudicentur irritæ refragantibus parentibus.

SED ad officium iudicum pertinet considerate, ubi parentes probabilem caussam habeant refragandi, ubi non sit probabilis caussa. SCIENDVM & hoc est, post concubitum non posse rescindi coniugia autoritate parentum, quia non est iam quæstio de futuro coniugio & uiolata est autoritas parentum, & fieret iniuria desertæ mulieri.

DE CONDITIONIBVS.

CONDITIONVM aliæ sunt honestæ, & pertinentes ad coniugium. Aliæ peregrinæ, nihil pertinentes ad coniugium. Aliæ turpes. Aliæ impossibiles.

PRIMA REGVLA EST PERPETVA.

CONDITIO honesta, & pertinens ad coniugium, adiecta in principio contractus, si non fuerit impleta, dissoluit contractum. Quales sunt hæ conditiones, Si parentes consenserit. Si dos mihi dabitur pro nostris facultatibus conueniens. SED cum sequitur concubitus, non expectata conditionis impletione, ea coniunctio iudicatur esse coniugium, quia personæ conuenientes discedunt à conditione.

ALIA REGVLA.

SI uero est conditio peregrina, non pertinens ad coniugium, ut: Ducam te, si dederis mihi centum aureos, ubi non intelligitur dotis mentio, talis conditio intelligitur esse otiosa, & pronuntiatur pro coniugio. Talis est conditio: Ducam te, si Cæsar inferet bellum Turcis. Pronuntiatur etiam pro coniugio, cum adduntur conditiones turpes, aut impossibiles, ut: Si inuenero te uirginem. Item: Si dabis mihi Byzantium. Hæ conditiones tanquam non additæ reiiciuntur, fortassis quia gubernatores sophisticam & petulantiam in decipiendo misero & imbecilli sexu prohibere uoluerunt.

DE ERRORE REGVLA TRADITVR.

DISSOLVI posse sponsalia & coniugium, propter errorem personæ, non propter errorem fortunæ, id est, cum dolus interuenit, seu error de homine, sicut Iacob tradita est Lia pro Rachel. Sed Iacob non est usus summo iure. AT propter errorem fortunæ non dissoluuntur sponsalia aut coniugium, ut si qua putet, sponsum esse diuitem aut nobilem, aut non habere liberos. Talis error nihil ad substantialia coniugij pertinet. VETVSTAS de uno quodam errore fortunæ etiam pronuntiauit, posse dissolui contractum, uidelicet, si quis liber ignorans ducat seruam, putans esse liberam. Hæc constitutio prorsus politica est, & nunc, quia uetus consuetudo de seruis in Europa magna ex parte abolita est, non indiget longa disputatione. Olim uero causa fuit eius constitutionis, quia nati ex ancillis excludebantur à successione, quæ propria erat ingenuorum. Sed cum liber sciens ducit ancillam, Ecclesia non dissoluit, sicut inter Abraham & Agar uere coniugium fuit.

ALIVS

ALIVS error est, de quo difficilior quæstio est: Si quis ignorans ducit ab alio compressam, aut grauidam ex alio, an liceat dissolui sponsalia & coniugium, ut sæpe petitur. Sæpe affertur hæc quæstio in iudicia, sed usitato iure pronuntiatur, ut sponsus seu maritus retineat ante compressam à se uel ab alio, siue sciens, siue inscius talem duxerit. Et fortassis in recentibus constitutionibus hoc sancitum est, ne facile dissoluantur coniugia, & ne armetur leuitas eorum, qui libenter uxores qualicunque prætextu abijciunt, quoquo modo uoluntate mutata. NOTA sit igitur præsens consuetudo, de qua extant dicta expressa in iure Canonico. Sed in Deuteronomio, cap. 22. alia sententia est, quæ iubet lapidibus obrui compressam ab alio, quę postea tanquam uirgo nupsit alteri, si fuerit accusata, & uir petit diuortium. Hæc fuit uetus seueritas in lege diuina, quam aliquantisper & aliæ gentes sapientiores imitatæ sunt. Creusa apud Euripidem grauida nubit Xutho duci, & natus est ex ea Ion, quem mater infantem exposuit. Postea re prolata mater supplicium metuit, sed seruatur à Pallade. Et apud Terent. in Hecyra, Pamphilus non uult recipere coniugem, quam putat ex alio grauidam fuisse. Erant igitur in eo casu usitata diuortia. Sed addam ordine de quibusdam casibus accommodatas commonefactiones.

PRIMA.

LEX Moysi iubebat eum, qui compressisset puellam, ducere eam uxorem, & ei dotem attribuere, siue promisisset coniugium, siue non promisisset. Sed nostra iura non cogunt te ducere à te compressam, si non promisisti coniugium. Dotis tamen mentionem faciunt. Ducat aut dotet. Quod idem fuit usitatum Attico iure.

SECVNDA ADMONITIO.

FORTASSIS ideo ab antiqua consuetudine discessit recentior ætas, quæ cogit retinere compressam ab alio, quia si liceret accusare nouam nuptam, sæpe propter suspiciones aut offensiones quaslibet quæcunque in periculum uenirent innocentes. Sæpe etiam patefierent arcana delicta, quæ regi multo honestius & utilius est, iuxta illud: Omnia delicta tegit dilectio. Itaque gubernatores prohibere accusationes uoluerunt: Nec uituperandum est hoc consilium. ETSI autem non fero nouas leges, tamen modeste dicere licet, quid uideatur prodesse. Primum tentanda est reconciliatio, ut is, qui errore duxit compressam ab alio, retineat eam, præsertim si est modesta. Quia diuortia sæpe magnæ calamitates sequuntur, quarum habenda ratio est à iudice, & ab actore. Sin autem reconciliatio perfici non potest, sapiens iudex, cuius ea est autoritas, ne postea mutetur

sententia, imitari potest exemplum legis Mosaicæ, eo vsque, vt de diuortio pronuntiet. Notum est enim, leges forenses Moysi non pertinere ad nostras politias, sed tamen ibi conspicitur, quid Deus approbat. POSSVNT igitur legum conditores suo loco hanc legem ferre, vt in tali casu, si reconciliatio non procedat, fiat diuortium. Et multo intolerabilior est error in hoc casu, quam si quis ignorans duxisset ancillam. Et possunt addi aliæ rationes honestæ. Sed exemplum legis Mosaicæ plus munit conscientias, quam alia argumenta. Quia ex testimonio legis diuinæ certi sunt legislatores & iudices, se non facere contra voluntatem Dei.

ALIVS CASVS.

SAEPE & de hoc casu quæritur: An habens vxorem, vt Dauid, & aliam attingens, possit deinde mortuis prioribus coniugibus ducere compressam antea, cum maritus esset alterius, aut ipsa alterius coniunx? Canones prohibent coniugium in hoc casu. Prohibent item, si facta sit machinatio ad interficiendum coniugem alterius. Hæc decreta bono consilio facta sunt, vt adulteria maiore cura vitarentur. Sed exemplum Dauidis ostendit, in hoc casu coniugium posse concedi, & hac ἐπιεικείᾳ iudex nunc quoq; vti potest, præsertim cum politici Magistratus adulteria non puniunt, & Deo valde displicent vagabundæ commixtiones.

ALIA QVAESTIO.

AN LICEAT CHRISTIANO DVCERE Ethnicam, aut alioqui dissentientem de Religione?

PROHIBENT Canones ducere Ethnicam & Hæreticam: quod etiam bono consilio constitutum est: quia & lex diuina prohibet coniugia cum Philistæis. Sed hic quoq; nosse regulam necesse est. Euangelium non abolet politias. Sed concionatur de iusticia cordis: interea in vita externa sinit nos vti legibus politicis, non pugnantibus cum legibus naturalibus, sicut vtimur diuersis dierum spacijs. Ideo Paulus expresse iubet, vt retineant Christiani coniuges, quæ volunt in eodem coniugio manere, etiamsi non amplectuntur eandem religionem. Et addit consolationem: Sanctificatur vir infidelis per vxorem fidelem, id est, credenti vsus coniugij fit mundus, id est, non displicens Deo, etiamsi coniunx de religione dissentit, sicut dicimus: Sanctificatur cibus per verbum & orationem, id est, est concessus non displicet Deo vsus cibi. ITA mater Augustini Christiana manebat in coniugio mariti ethnici, & quidem asperi, qui postea obsequio & virtute vxoris motus est, vt ad agnitionem Christi flecteretur. Ita

talia exempla in historijs obuia sunt plurima, quorum consideratio & nostro tempore vtilis est, ne propter religionem coniuges diuellantur, qui manere in eodem coniugio cupiunt, ut sæpe propter sobolem ægre diuelluntur. Et Christianus suis obsequijs retinere benevolentiam coniugis studeat, ne captare occasionem diuortij videatur.

DE DIVORTIO.

DICTVM est in definitione, coniugium esse legitimam & indissolubilem coniunctionem vnius maris & vnius feminæ. Nec dubium est, has restrictiones cõgruere ad primam institutionem, quia Deus voluit genus humanum non ut perudes vagari commixtionibus, sed marem & feminam certo ordine copulatos esse, & huius ordinis obseruatione obœdientiam ipsi debitam præstare. ET hunc ordinem seueriſsimis legibus sanxit, & perpetuo triſtiſsimis pœnis in toto genere humano omni tempore confusiones huius ordinis punit, vt ostendunt diluuium, deletio Sodomæ, Sybaris, Thebarum, Troiæ, & plurimarum gentium. ET huius tantæ seueritatis causa est, quod vult Deus in genere humano lucere Castitatis intellectum, ut sciamus & ipsum esse mentem castam, & Castitatis amantem, & huius virtutis mentione discernamus eum à naturis immundis.

SANXIT igitur statim initio, ne dissoluerentur coniugia, inquiens: Erunt duo in carnem unam, id est, inseparabiliter iuncti. Nam in hanc sententiam Dominus ipse hoc dictum citat, Matth. 19. Et huic præcepto primi patres, Adam, Seth, & alij sine vlla dubitatione obtemperauerunt, & hanc doctrinam alijs tradiderunt. SED postea laxata veteri disciplina, diuortia etiam recepta sunt, & cum iam ante Moysen vsitata essent, permissa sunt & voce legis Mosaicæ. Sed tamẽ initio metæ circundatæ fuerunt, ne priuata leuitate fierent, sed in iudicijs prius cognoscebantur causſæ. SANXIT igitur lex singulari consilio, ne rursus duceretur dimissa, quæ postea alteri nupta fuit. Detestatur enim Deus confusiones libidinum. APVD veteres Atticos etiam consuetudo fuit, ut in iudicijs causſæ diuortij cognoscerentur. Sed postea apud Iudæos & Gentes secuta est maior leuitas & licentia, & priuato arbitrio facta sunt diuortia, siue causſæ graues essent, siue leues, siue nullæ. Sunt & reductæ, quæ antea dimissæ fuerant, ut Cato petenti Hortensio cesserat Martiam, & post mortem Hortensij rursus eam sibi adiunxit. Talis leuitas occasionem quæstioni præbuit, Matth. 19. Prohibet igitur Dominus diuortia in eo loco, excepto vno casu, videlicet adulterio, in quo casu persona suo scelere dissoluit coniugium, & è medio tollenda erat. Nec dissolutionis causſa est persona innocens. Ideo vox filij Dei liberat

innocen

innocentem personam. Extat & alter casus 1. Corinth. 7. de desertore uel desertrice.

DE MODO PROCEDENDI.

NON sunt autem facienda diuortia sine cognitione legitimorum iudicum, sed persona innocens, si uult fieri diuortium, petat a iudice uocari personam, quæ deliquit. Hic cum utraque pars uenit in iudicium, primum adhortandi sunt utrinque, ut redeant in mutuam gratiam: si non procedit reconciliatio, pars innocens non potest cogi, ut recipiat ream. AVDITIS igitur partibus, & confirmata accusatione, si accusator honeste uixit, & petit ferri sententiam, pronuntietur hoc modo: Cum persona quæ deliquit, suo scelere dissoluerit coniugium, iudex autoritate Euangelij personam innocentem pronuntiat esse liberam, & expresse inquit, concedi ei, ut pro sua conscientia pie contrahat aliud coniugium. PONTIFICII Canones faciunt diuortium nomine, non re, id est, non permittunt, ut persona innocens contrahat aliud coniugium. Sed cum Euangelium in illis casibus concedat diuortium, intelligatur, id non de inani uocabulo, sed de tali liberatione, quæ fit reipsa, diuortium uidelicet, in quo non retineatur ligata persona innocens. Et fuisse hanc consuetudinem in Ecclesia ueteri, annotatum est ab Origene in Matthæum. Item ab Eusebio in Ecclesiastica historia, qui pagina 88. recitat historiam ex Iustino Martyre, qui scribit, mulierem piam feciſſe diuortium cum marito, polluto flagitiosis libidinibus & publice accepisse libellum repudij, ut uocabant, id est, tabulas testificantes de diuortio. Et Hieronymus recitat Fabiolæ nobilis matronæ Romanæ historiam, quæ propter mariti scelera fecit diuortium, & nupsit alteri. Hæc exempla meminisse utile est, ad confirmandum morem iudiciorum in nostris Ecclesijs. SIN autem persona quæ deliquit non uenit in iudicium, sed aut contumaciter abest, aut innocens non potest, cum accusator confirmata accusatione testes adducit, qui affirmant, eius famam integram esse, & petit se liberari, pronuntiet iudex, eum liberum esse, ut ante dictum est.

SED QVID FIET DE PERSONA CONdemnata? An concedendum est ei, si adest, ut in ijsdem locis uiuat?

RESPONDEO: Magistratus politicus adulteria punire debet. Ideo persona condemnata, si non punitur durius, pellenda est ex ijs locis, ubi uiuit persona innocens, cui altera, uidelicet condemnata, uelut mortua existimanda est. Et hæc seueritas ad politicum magistratum pertinet.

QVIS

QVID SIT DESERTOR.

IN quæstione de diuortio liberat uox diuina personam innocentem, cum alter coniugum fœdus coniugij adulterio dissoluit, & innocenti personæ re iudicata, ut dixi, conceditur contrahere aliud coniugium, idque hoc modo seruatur in nostris Consistorijs. Seruatur idem de persona iniuste deserta, quia Paulus inquit, 1. Corinth. 7. Si autem infidelis discedit, discedat, non subiectus est seruituti frater aut soror in talibus: Expresse pronuntiat Paulus, Personam iniuste desertam liberam esse, id est, non cogendam esse, ut uagabundum desertorem sequatur. ET SI autem aliqui restringunt hoc dictum ad casum de religione, tamen uere accõmodatur in genere ad quamcunque iniustam desertionem, cum non sit ratio dissimilitudinis.

ET consentaneum est, desertores impatientes fræni coniugalis deinde non abstinere ab alijs mulieribus. Sed cum uariæ sint caussæ migrationum, definiendus est desertor. Nec concedendum est deseræ personæ coniugium sine iudicum cognitione. EST igitur Desertor, qui discedit à coniuge, aut diutius abest, nulla honesta caussa coactus, sed uel leuitate, uel iniusta impatientia fræni coniugalis, uel aliis non necessarijs caussis impulsus uagatur. ET multi adeo sunt ἀστοργοι, qui agitantur à diabolis, ut etiam sobolem negligant. Talis desertor propter perfidiam & ἀστοργιαν supplicio publico puniendus erat. Ideo iustum est opem ferre personæ innocenti, quæ deserta est. ACCEDAT autem, ut dixi, cognitio iudicum: uocetur ergo in iudicium, & cum non ueniet, audiantur testimonia de personę innocentis integritate, & pronuntietur libera, &c. NON est autem desertor, qui abest officij caussa, ut legatus aut miles delectus autoritate legitima ad militandum. Aut si uoluntate coniugis maritus abest in mercatu, aut alio honesto negotio. NEC captiuitas dissoluit coniugia, nec deportatio, ut lex Alexandri Seueri in Codice de repudijs inquit: Matrimonium deportatione, uel aquæ & ignis interdictione non soluitur, si casus, in quem maritus incidit, non mutat uxoris affectum, id est, si non est tale scelus, quo alioqui coniugium dissolueretur. DE milite autem narrat constitutio Iustiniani in Aurenticis: Olim si toto quadriennio nihil significasset uxori inquirenti miles de sua uoluntate, concessum fuisse mulieri aliud coniugium. Hanc breuitatem temporis reprehendit Iustinianus, inquiens, militi tristius esse uxorem domi amittere militiæ caussa, quam capi ab hostibus. Ideo sancit longius tempus, & requirit diligentem inquisitionem de uoluntate uiri. LOQVITVR autem lex de militia legitima, nõ de leuibus hominibus, qui non uirtutis, & militię caussa domo absunt, sed ut liberius uagari possint, militum titulum assumunt. Hoc discrimen etiam iudex considerabit.

De tempore, post quod alia coniugia concedi possunt.

Si diuortium factum est propter adulterium, innocenti personæ non præscribitur tempus, postquam res iudicata est. Sed in quæstione desertionis annos considerari necesse est, ut intelligatur, personam uere desertam esse, non leuitati aut perfidiæ præmere umbram desertionis. Lex in Codice concedit sponsæ post biennium alteri nubere, si ea non assentiente sponsus, qui tamen non est extra prouinciam, tam diu differt publicum ritum coniugij.

Alia lex de sponso peregrinante loquitur, de quo concedit sponsæ post triennium alteri nubere, videlicet, nisi ea assentiente tutius absit. Pontificiae constitutiones desertæ personæ quantumlibet innocenti nullo vnquam tempore concedunt coniugium, nisi desertricem personam constet mortuam esse. Sed supræcitaui dictum Pauli ex Corinthijs, quod liberat personam innocentem, & plerunq; desertrix persona simul adulterij rea est. Nequaquam igitur laquei inijciendi sunt innocenti personæ propter alienum delicta. Sed intelligatur & in hoc casu liberatio non de inani vocabulo, & personæ liberatæ concedatur coniugium. Iustinianvs expresse concedit coniugium desertæ personæ post decennium. Glossa in capitulo In præsentia, in Decretalibus ita inquit: Vbi post septennium verisimiliter præsumitur de morte viri, excusatur mulier, si nubat. Ac mitior est glossa, quam textus. Sed cum index inquisiuit negotium, & comperit, querelam de desertione non esse innocentem prætextum, & uidet mores personæ innocentis honestos esse, possit imitari legem Constantini de quadriennio, uel dictum de quinquennio in Digestis, in titulo de Diuortio. Haec moderatio non videtur absurda: nec tamen præscribo certum tempus, sed sapiens iudex simul considerabit, quid deceat exempli caussa, & ne laqueos conscientiæ innocentis personæ inijciat.

DE NATVRA SPADONVM.

Verecvnde sic nominantur illi, qui prorsus non sunt idonei ad commixtionem coniugalem: Et nominantur Spadones, siue natura tales sint, siue arte castrati sint. De his sciendum est, tales personas nequaquam fieri coniuges, sed cum est explorata fragilitas, iudex pronuntiet illas personas liberas esse. Nec fit tunc diuortium, quia non erat coniugium, iuxta dictum Matth. 19. Sed fit declaratio ut alij sciant, illam societatem non esse coniugium, & per-

sonæ quæ habet naturæ vires integras, concedi aliam feliciorem copulationem legitimam. Sed ad explorandam frigiditatem iura tempus constituerunt, si res dubia est, ne ante triennium fiat seiunctio.

EODEM modo pronuntiant de ijs, in quibus natura ita læsa est fascino aut veneficio, ut ope medica sanari non possit, si toto triennio frustra tentata est medicatio. TANTA est autem virtus aliquarum mulierum, ut occultent imbecillitatem virorum, sicut viri doctissimi Simonis Grynei socer narrauit, se mortua prima coniuge duxisse viduam virginem, quæ vndecim annos nupta fuerat viro frigido, nec vnquam vlli ante mortem viri hanc rem patefecit.

DE DIVORTIIS PROPTER SAEVITIAM, veneficia, & insidias structas vitæ.

CVM textus Matth. 19. tantum faciat mentionem Adulterij; valde pugnant aliqui, non posse fieri diuortia propter sæuitiam & insidias vitæ structas. Sed in Codice lex Theodosij, quam existimo graui deliberatione piorum scriptam, ut tunc vsitata diuortia restringeret ad certos casus, concedit diuortium etiam in his casibus.

ETSI autem aliqui reijciunt hanc legem, & contendunt eam ab Euangelio dissentire, tamen hi non recte intelligunt discrimen legis & Euangelij. Et cum expresse dicat Dominus, in politia Moysi diuortia permissa esse propter duritiem cordis, significat aliam esse gubernationem hominum sanabilium, qui sunt membra Ecclesiæ, & volunt obtemperare Euangelio: aliam politiam impiorum & contumacium, qui frænos legum pati nolunt. SI quis est igitur talis maritus, qui sæuitiam in coniugem exercet, & admonitus à Pastoribus non desinit furere, & domesticæ Ecclesiæ inuocationem turbare, & vxorem ita crudeliter tractare, vt vita in periculo sit, hic certe Magistratus politici imperio coërcendus est, qui non solum vitam personæ innocentis tueri debet, sed etiam debet eius conscientiæ consulere, ne fracta dolore & indignatione, tandem abijciat inuocationem, aut aliquid iniuste faciat, vt dicitur: Furor fit læsa sæpius patientia. In eo casu in persona crudeli, non pertinente ad Ecclesiam, Magistratus politicus Theodosij lege vti posse videtur. IMPERIA politica vult Deus honori esse bonis, & terrori malis. Vult Deus tegi tos, quorum mores sunt sine scelere, vult eis concedi pacem ad inuocationem, ad educationem & ad institutionem sobolis, vult latrones reprimi, siue domi, siue foris latrocinia exerceant. Nec desunt vnquam in imperijs homines contumaces, iniusti & ἄσωτοι, exercentes in suos iniustam sæuitiam, quales nominat Dominus in hac concione duros corde.

AN PROPTER MORBOS CONTAgiosos & incurabiles, vt propter Lepram, diuortium fieri possit?

RESPONDEO. Plane & perspicue affirmo, nequaquam facienda esse diuortia propter morbos, nec deserendum esse ægrotum maritum, nec deserendam esse ægrotam vxorem, quia semper oportet hanc regulam esse firmam & immotam: Quos Deus coniunxit homo non separet. Quare omnis persona viuens, quæ volens incoat distractionem, sine vlla dubitatione, horribiliter peccat, vt, adultera seu desertrix incoat distractionem volens, & facit contra hunc ordinem diuina voce & lege sancitum. Ita si persona recte valens incoaret distractionem, esset similis desertrici, & adulteræ, & rea magni sceleris. Nam calamitas, quæ inter viuentes accidit sine culpa, nequaquam dissoluit coniugale fœdus. OMNIA igitur dicta, quæ prohibent distractionem, proponant sibi homines timentes Deum. Gen. 2. Erunt duo in carnem vnam. 1. Cor. 7. Vir non habet potestatem corporis sui, sed vxor. Nec vxor potestatem habet corporis sui, sed maritus. Ephes. 5. Viri diligite vxores vestras. Nemo carnem suam odio habuit, sed eam alit & fouet. CVM igitur maneat fœdus coniugale, inter tales personas, quas non distraxit culpa, manifestum est, non deserendam esse ægrotam personam, ac deberi ei beneuolentiam & auxilium, tanquam proprio corpori. Summus amicitiæ gradus est fœdus coniugale. Iniustissimum est autem, in calamitate amicum deserere, egentem auxilio, & confugientem ad amici beneuolentiam & fidem. Quare desertio coniugis propter calamitatem, in qua nulla est culpa, iniusta & scelerata est. QVIDAM uero crudeliter disputant, Leprosos similes esse mortuis, & hoc prætextu consulere personæ recte valenti student. Sed hoc sophisma refutat manifesta crudelitas. Mortui non indigent aliorum hominum auxilio. Ægrota persona adhuc indiget hominum auxilio. Quare, quod ad veræ amicitiæ officia attinet, nondum est mortuæ similis. Adhuc est caro tua, adhuc lex diuina tibi concionatur: Nemo carnem suam odio habuit. Et auctoritate Magistratuum cogenda est persona recte valens, ne deserat ægrotam & ne negligat eius vitam, sed ferat opem ægrotanti.

ESTSI autem videtur aliquibus hæc sententia durior, tamen certum est esse omnes bonæ mentes intelligunt. Si quis autem maritus pius indiget consilio, interrogét Pastores eruditos & graues, & rectè intelligentes doctrinam Ecclesiæ. Potest enim responderi, ne perplexitate implicetur conscientia, & ne fides & inuocatio in viro interrogante impediantur.

DE DESPONSATIONE IMPVBERVM.

MVLTVM refert recte intelligere sermonem uetusti iuris. Vetustas nominat sponsalia tantum eas promissiones, in quibus fiunt pacta de futuro coniugio, & quæ nequaquam sunt initium præsentis coniugij, ut inter Octauium adolescentem, & Seruiliam adhuc paruulam, fiunt sponsalia. Ibi tantum hoc agitur, ut aliquanto post per uerba de præsenti coniugium constituantur. DE his sponsalibus inquiunt uetustæ leges, uoluntate partium dissolui posse sponsalia, ut Octauius non duxit Seruiliam. Hic obseruandum est, quomodo uetustas locuta sit. Recentior ætas finxit ambiguitatem: nominat alia sponsalia de futuro, alia de præsenti, cum contractus, in quo per uerba de præsenti seu categorice promittitur coniugium, sit iam uere initium coniugij præsentis. PRVDENTER autem considerandum est, ubi sint sponsalia de futuro, nec id ex cauillatione uerborum iudicetur, sed ex multis circumstantijs, an tunc uoluerint partes aliquid constituere, quod postea non posset mutari propter grauem caussam, cuius tunc fortasis ratio habita est. SVNT autem sponsalia de futuro, promissiones omnes, quibus addita est conditio honesta, cuius ratio in iudicando habenda est, ut, Ducam te, si parentes assenserint. Tales promissiones irritas esse, si conditioni non fuerit satisfactum, supra dictum est. SVNT & sponsalia de futuro, quando nomine impuberum fit promissio à parentibus, uel tutoribus, de coniugio contrahendo inter hos impuberes, uel cum ætas erit idonea, aut cum ipsi impuberes, uel altera persona, cuius ætas nondum est idonea, coniugium futurum promittit. HAEC sponsalia dissolui posse, cum deinde uoluntas puberum non accidit, certum est. Nec cogenda est persona repugnans quę se non obligauit ipsa postea, cum ætas iam matura esset coniugio, & suo iudicio statuere posset.

VT autem homines alijs multis rebus bonis abutuntur, ita & coniugij umbra sæpe stultis aut malis cupiditatibus prætexitur. Sæpe propter pecuniam aut præsidia fiunt pacta de impuberum coniugijs, cum in hoc tanto fœdere perpetuæ coniunctionis honestum iudicium, & mutua beneuolentia horum ipsorum, qui iunguntur, requiri & ualere debeant, nec deceat corpora natorum uenalia esse, propter pecuniam, aut alia πλεονεκτήματα. Et punit Deus hanc ordinis deprauationem pœnis manifestis. Quare parentes honesti, considerantes ordinem diuinum, saluti filiorum & filiarum recte consulant, nec cogant filios aut filias contra naturæ inclinationem ad coniugia, à quibus abhorrent, eaque in re moueantur his maximis caussis: Vbi non est mutuus amor coniugum, ibi discordia sauciat mentes, impedit in-

Ee uoca-

uocationem Dei, turbat totam domesticam consuetudinem, & parit multa peccata. Interdum & cum uoluntates distractæ sunt, sequuntur adulteria & pœnę, in quibus multi ruunt in noua scelera, & in tragicas calamitates. HAEC infinita mala præcipue parentes, qui ea aliquo modo intelligere possunt, considerent & metuant, & ne accidant filijs & filiabus, Deum ardentibus uotis precentur. Deinde ipsi caueant, ne stultis aut impijs consilijs ea accersant. In multis deliberationibus nimis magna negligentia & futilitas est parentum de coniugijs suorum. Vnde postea & tristissimæ calamitates sequuntur, & familię fiunt non Ecclesię Dei, quod esse debebant, sed diabolorum lustra, & multi miseri homines in illis calamitatibus ruunt in indignationem aduersus Deum, in desperationem, & in æternum exitium.

ORO autem Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani, & custodem honestæ societatis, ut ipse nos gubernet, & faciat, ut nostra coniugia & familiæ nostræ sint uere domesticæ Ecclesiæ, ipsum recte inuocantes, & ei obtemperantes, in tuendo ordine quem instituit, nec sinat domesticis discordijs impediri inuocationem, & alia officia necessaria, Amen.

DE OFFICIO MAGISTRATVS IN TVENDIS LEGIBVS CONIVGII.

CERTISSIMVM est, salutarem gubernationem Dei opus esse. Ac manifestum est, diuinitus institutum esse hunc ordinem in genere humano, ut præsint Magistratus multitudini. Et his Deus præcipua officia quatuor attribuit. I. Primum est, ut Magistratus sonet uocem legis diuinæ in tuenda disciplina, quia prima & immota norma uitæ esse debet lex diuina. II. Secundum, ut sit uigilans custos diuinæ legis, ac seueritate pœnarum coërceat & puniat contumaces, & defendat obœdientes. Hunc ordinem ita sanxit Deus. Et manifestum est leges contemni, ubi nulla sunt pœnarum exempla. Sicut uere laudat dictum Aeschinis Demosthenes: οὐδὲν ὄφελος τῆς πολιτείας, μὴ ἐχούσης νεῦρα κατὰ ἀδικούντων. III. Tertium officium est, Magistratus addere potest aliquas leges diuinis, nequaquam tamen dissentientes à diuinis, sed quæ sint adminicula, ut diuinæ maiore cura seruentur. IIII. Quartum, ut & has leges seueritate pœnarum tueatur. HAEC officia Magistratus & in coniugij defensione considerent. Sciant seuerissimis mandatis Dei præcipi, ut leges coniugiorum conseruent, & puniant adulteria, uagas & incestas libidines, & tollant è medio illa dira portenta, quæ & iram Dei irritant, & polluunt genus humanum tetris libidinum confusionibus: quia

certiss-

certissimum est, Deum horribiliter irasci, & ipsis libidinum confusionibus, & negligentiæ gubernatorum, qui eas non puniunt, nec sontes è medio tollunt. Et propter hæc scelera uagantur in genere humano multæ pœnę publicæ, bella, uastationes, dissipationes hominum, & aliæ magnæ calamitates, ut ostendunt exempla Sodomorum, Chananæorum, tribus BenIamin, exilij Dauidis, euersionis Troiæ, & alia innumerabilia. Sic igitur inquit uox diuina Leuitici 18. de incestis: Cauete ne uos similiter euomat terra, cum similia facietis, sicut euomuit Chananæos. Et expresse gubernatoribus præcipit, ut tollant sontes, inquiens: Omnis anima quæ fecerit quiddam harum abominationum, deleatur ex hoc populo. Hæc mandata sæpe repetita sunt, ut de adulterijs dicitur in Deuter. cap. 22. Si dormierit uir cum uxore alterius, uterque interficiatur, adulter & adultera, & auferes malum ex Israël. Dolendum est autem, in multis locis magistratus in hac tanta re segniores esse, quorum negligentia magis iritat iram Dei. Atque ita pœnę in genere humano cumulantur, ut apparet in historia tribus BenIamin, quæ pene funditus deleta est, quia stuprum uxoris Leuitæ punire noluit. Certissimvm est enim, Deum punire uagas libidines omnes, etiam cum cessant magistratus, quia castitas & iustitia Dei immota est, & hanc regulam semper tuetur: Scortatores & adulteros punit Deus. Quanquam autem conuersis Deus propter filium pœnas mitigat, ut Dauidem non finit prorsus extingui, nec accendit totam iram, ut Psalmi uerbis utar: tamen quanta sit moles pœnarum considera. Familia polluitur incesta commixtione, Filij inter se dimicant, Pater in exilium pellitur, mota seditione filius & magna multitudo ciuium interficiuntur, matronæ regiæ Deo dilectæ polluuntur scelere filij. Multo tristiora erant hæc tetra mala Dauid, quam mors sui corporis futura erat: Sed utrunque ostendit Deus, uere se irasci sceleribus, & ea punire, & tamen ab æternis pœnis eripere eos, qui ad filium mediatorem confugiunt, in quem maior pœna deriuata fuit, quæ est precium pro nobis. Hæc doctrina & de pœnis & de conuersione omnibus cogitanda est. Ac hortandi & obtestandi sunt magistratus, ut sint memores mandati à Deo officij, cogitent Deum castum & iustum esse, & sese in munere diuino collocatos esse, ut sint imago Dei, sint casti & iusti, & tueantur in populo castitatem & iustitiam. Hæc officia sunt grata Deo, & salutaria gubernatoribus & populo. In multis regionibus politici gubernatores ideo negligentiores sunt in defensione castitatis, quia magna ex parte hanc curam reijciunt ad forum Episcoporum. Sed cum alia quædam ibi contra normam à Deo traditam fiunt, tum uero ipsorum leges impediunt iustas pœnas, quia non sunt armati gladio. Præterea cum ipsi iudices ibi plerunque contaminati sint uagis libidinibus,

minus irascuntur similibus, vt dicit Aristoteles, citans Euripi: ἡ φύσις φαύλοις ἥδεῖς, καὶ κακὸς κακῷ συντίτηκεν. Interdum à miseris miserculis aliquid abradunt pecuniæ. In talibus iudicijs tantum irridetur Deus. Sint igitur recte constituta iudicia de Coniugijs, potestas politica adiungat sibi doctos & honestos viros, electos ex toto corpore Ecclesiæ, & rebus inquisitis & recte cognitis, pronuntiet, & in puniendo sit ministra Dei, tollat ex vita omnes pollutos commixtionibus, quæ cum natura pugnant, incestos, adulteros, raptores, desertores, adulteras, & desertrices, ne Deus totas vrbes & gentes & propter hæc ipsa scelera, & propter magistratuum negligentiam deleat. Ostendant etiam honesti gubernatores amorem castitatis in defensione coniugij. Aboleant impias & diabolicas leges Episoporum de cœlibatu sacerdotum, & concedant pium coniugium omnibus, qui ad id vitæ genus idonei sunt, iuxta legem diuinam. 1. Cor. 7. Vnusquisq; habeat vxorem suam vitandæ scortationis caussa. Magistratus cum sit imago & minister Dei, amet castitatem, cũ sciat Deum esse mentem cathm & seueriſsime poscere ordinem, castitatis tuendæ caussa institutum. Nõ sit imago & minister Diaboli, qui odio Dei miseros homines impellit, vt libidinum confusione polluantur, vt ira Dei augeatur, & vt hæc misera creatura in maiore turpitudine sit, & postea ruat in æternum exitium. Hos horrendos furores diaboli adiuuant omnes, qui vagas libidines quoquo modo augent, vel defensione legis pontificiæ de cœlibatu, vel neglectione pœnarum. Nondum in hac vita turpitudo & magnitudo horum scelerum satis conspicitur, sed retegentur hæc ingentia mala in postremo iudicio, cum ostendet Deus omnibus Angelis & hominibus turpitudinem peccati, & maliciam Diabolorum. Sed tamen in hac vita gubernatores honesti & pij de hac re etiam voluntatem Dei considerare debent, & dirigere gubernationem ad legem Dei, & quantum fieri potest curare ne cumulẽtur peccata & pœnæ, vt apud Iesaiam dicitur: Væ illis qui scribunt leges iniustas.

ORO autem filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, verisſimè amantem castitatis & casti coniugij, vt ipse flectat mentes omnium, qui eum inuocant, ad castitatem, & defendat coniugij leges, & reprimat Diabolos, qui odio Dei impellere miseros homines conantur, vt uarijs modis polluantur & pereant. Crescit infirmitas naturæ humanæ in hac mundi senecta, & simul rabies in Diabolis crescit, quia sciunt breui instare iudicium, in quo ipsorum turpitudo omnibus Angelis & hominibus clare ostendetur. Ideo te fili Dei, Domine Iesu Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate oro, vt nos, vt adolescentiam, & familias nostras regas, & ad castitatem & ueram inuocationem æterni Patris pectora nostra Spiritu sancto tuo flectas, AMEN.

DEFINI-

DEFINITIONES MVLTARVM APPELLATIONVM, QVARVM VSVS EST IN ECCLESIA.

DEVS est essentia spiritualis, intelligens, æterna, verax, bona, iusta, misericors, casta, liberrima, immensæ potentiæ & sapientiæ, alia à mundi corporibus & creaturis omnibus, Pater æternus, qui filium imaginem suam ab æterno genuit, & filius imago Patris coæterna, & Spiritus sanctus, procedens à Patre & filio, sicut patefacta est diuinitas, certo verbo & testimonijs diuinis, quod Pater æternus cum Filio & Spiritu sancto condiderit & conseruet cœlum & terram, & omnes creaturas, & assit omnibus creaturis, quod ad conseruationem attinet, & in genere humano, condito ad imaginem suam, & certam obœdientiam, colligat sibi Ecclesiam, vt ab ea hæc vna & vera diuinitas, patefacta certis testimonijs, & per verbum traditum Prophetis & Apostolis, agnoscatur & colatur, iuxta verbum illud diuinitus traditum, & damnentur omnes cultus, qui fingunt alios Deos, & hæc vera diuinitas in vita æterna celebretur, & sit iudex bonorum & malorum. Hæc definitio Dei tantum in Ecclesia nota est, vbi certis testimonijs personæ patefactæ & distinctæ sunt, quæ intuenda est quotidie in inuocatione, & cogitanda sunt testimonia tradita in Baptismo Christi, & nostro Baptismo, & in primo capite Geneseos, & in primo capite Iohannis, & alibi. Vult enim Deus aliquo modo nota esse discrimina personarum, quia vult sciri, filium esse mediatorem & victimam, & non alias personas. Ethnici tenent definitionem Dei sine agnitione personarum. Est enim naturæ hominum insita notitia legis, quæ est euidens & immotum testimonium, ostendens quod sit Deus, & qualis sit, & quod iudicet. Voluit Deus se ex multis vestigijs agnosci, sicut ex ordine corporum mundi, motuum cœlestium, perpetua conseruatione specierum, & ipsa distinctione honestorum & turpium in mente hominis, ideo apud Platonem extat hæc definitio: Deus est mens æterna, caussa boni in natura. Sed hic non fit mentio discriminis personarum. Nos igitur in inuocatione intueamur & teneamus definitionem in Ecclesia patefactam, & supra recitatam.

PERSONA est substantia, indiuidua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alia natura. Sic loquitur Ecclesia & vocabulo personæ hoc modo vtitur. Græci ὑπόστασιν & ὑφεστῶσαν dixerunt, id est, subsistens. Declarari autem descriptio vtcunq; potest. Hominis solum corpus non est persona, ut hoc loco loquimur, non solum, quia

non est res intelligens, sed etiam, quia est quiddam sustentatum ab altero. Nam donec anima adest, uiuit corpus, discedente anima, corpus dissoluitur: Ita in Christo nato ex uirgine, natura humana mirando fœdere copulata est τῷ λόγῳ, ac prorsus natura assumta in nihilo redigeretur, si non sustentaretur à diuina. In hac consideratione amplissima doctrina continetur. Totum genus humanum extinctum esset, nisi filius Dei coæternus æterno Patri massam huius naturæ assumsisset. Seruat igitur propter assumtam massam nos quoque, tanquam suæ naturæ membra, sicut dicitur: Os ex ossibus ipsius, &c.

AETERNVS PATER est prima persona diuinitatis, non nata nec creata, nec procedens ab alia natura, quæ ab æterno filium genuit imaginem suam, & una cum filio & spiritu sancto suo condidit omnes creaturas, & conseruat earum substantias.

FILIVS AETERNVS est secunda persona diuinitatis, non creata ex nihilo, sed à Patre ab æterno genita de ipsius substantia, & ὁμοούσιος Patri, & est substantialis & integra imago æterni Patris, quam Pater sese intuens & considerans gignit, quæ nobis sic manifestata est, quod sit λόγος ac Persona, per quam Pater dicit decretum & totum ordinem creationis & reparationis hominum, & mittitur ut immediate patefaciat Euangelium, & assumat humanam naturam, & sit mediator, redemtor, & saluator, colligens Ecclesiam in genere humano uoce Euangelij, & resuscitans eam ad uitam æternam.

SPIRITVS SANCTVS est tertia persona diuinitatis, procedens ab æterno Patre & Filio, ὁμοούσιος eis, & est amor & lætitia substantialis, & mittitur uoce Euangelij in corda credentium, ut sanctificet ea, id est, ut lucem in eis accendat ad intelligendam doctrinam, & assensionem confirmet, & efficiat motus congruentes Deo, & excitet inuocationem & lætitiam in Deo acquiescentem.

LEX DEI quæ nominatur Lex moralis, est sapientia æterna & immota in Deo, & norma iusticiæ in uoluntate Dei, discernens bona & mala, quæ est patefacta rationali creaturæ in creatione, & postea sæpe repetita & sancita uoce diuina in Ecclesia, ostendens quod sit Deus, & qualis sit, & quod sit iudex, obligans omnes rationales creaturas, ut sint conformes illi normæ Dei, & damnans omnes, ac denuntians horribilem destructionem omnibus, qui non congruunt ad illam normam Dei, nisi sit facta reconciliatio propter mediatorem, iuxta dictum: Maledictus qui non manet in omnibus, quæ scripta sunt in lege. Item in Psalmo: Non Deus uolens peccatum tu es. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, &c.

PECCATVM est quicquid pugnat cum lege Dei. Hæc breuis definitio in Epistola Ioannis tradita est, quæ dextre intelligatur. Potest autem his uerbis explicari: Peccatum est defectus uel inclinatio, rei

uel actio, pugnans cum lege Dei, & ream faciens creaturam æternæ iræ, nisi fiat remissio propter mediatorem.

LIBERVM ARBITRIVM seu libertas uoluntatis in Deo, est facultas, qua Deus in rectitudine sua potest sponte, sine ulla necessitate uel coactione, creare res & non creare, & uaria opera condere, & res creatas conseruare & abolere, & uarie moderari pro sua sapientia, ita tamen ut ipse à sua rectitudine non discedat.

LIBERTAS uoluntatis humanæ ante lapsum, est facultas qua poterat Adam in rectitudine qua conditus erat, manere, & obœdire Deo, & sine ulla coactione se à Deo auertere.

LIBERTAS uoluntatis humanæ post lapsum, etiam in non renatis est facultas, qua homo potest regere locomotiuam, id est, imperare externis membris actiones, conuenientes legi Dei, & non conuenientes, & uarias utriusque generis. Sed non potest tollere ex mente dubitationes, & ex corde uitiosas inclinationes, sine luce Euangelij, & sine Spiritu sancto. Cum autem trahitur à Spiritu sancto, potest obsequi & repugnare. Fit igitur maior libertas, cum corda renata reguntur Spiritu sancto, sicut Paulus inquit: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Ac tunc LIBERTAS est facultas, qua homo renatus gubernanti Spiritui sancto potest obtemperare, & non solũ regere locomotiuam, sed etiam in corde motus Deo placentes, uerbo Dei & Spiritu sancto accendente, retinere, & resistere uitiosis motibus, & potest sua sponte sine coactione discedere à uerbo Dei, & uelle contraria uerbo Dei. Vt, Saul & Dauid, sponte, sua uoluntate, & sine coactione ruunt.

EVANGELIVM est prædicatio pœnitentiæ, & promissio quam non nouit ratio naturaliter, sed reuelata diuinitus, in qua Deus affirmat se gratis, non propter ulla nostra merita, aut dignitatem nostram, sed propter obœdientiam filij credentibus in filium, certo remittere peccata, & donare eis imputationem iusticiæ & reconciliationem, in qua filius Dei uoce Euangelij consolatur & uiuificat corda credentium, & liberat eos à morte æterna, & facit eos templa Dei, dato Spiritu sancto, sanctificante eos, & accendente tales motus, qualis est ipse Spiritus sanctus, & donat hæreditatem uitæ æternæ, credentibus quod propter ipsum gratis habeant remissionem peccatorum, imputationem iusticię, reconciliationẽ, & hæreditatem uitę æternæ.

VIRTVS in natura integra est uera conformitas motuum cordis, & omnium uirium cum Deo, sicut se in lege patefecit, & refertur ad hunc finem principalem, ut Deo præstetur obœdientia debita, & ipse celebretur, iuxta dictum: Luceat lux uestra coram hominibus, ut glorificetur Pater uester cœlestis. Et quidem est conformitas, quam efficit ipse Deus, cum est omnia in omnibus, suam lucem

in nos spargens, & hæc uere dicitur uirtus. Nam disciplina in natura deprauata, etiamsi adiuuatur heroicis motibus, ut in Scipione, tamen tantum est qualiscunque umbra uirtutis, tegens externam deformitatem, sicut folium fici tegebat deformitatem in Adam & Heua. Est igitur uirtus seu disciplina rationalis gubernatio locomotiuæ, iuxta legem Dei, quæ in alijs magis, in alijs minus firma est. Vt, firmior est hæc uirtus in Scipione, quam in Alexandro, etsi in utroque sunt heroici impetus.

IVSTICIA VNIVERSALIS est obœdientia secundum omnes leges, sicut Aristides nominatur iustus. Et sæpe hoc modo scriptura loquitur de iusticia legis, cum uult intelligi uniuersalẽ obœdientiam.

IVSTICIA Particularis est uirtus, reddens suum unicuique.

FIDES est assentiri omni uerbo Dei, nobis tradito, & in hoc promissioni gratiæ, propter filium Dei promissæ, quo assensu apprehenditur promissio remissionis peccatorum & reconciliationis, & est fiducia acquiescens in Deo propter mediatorem, qua in ueris peuoribus erigimur, & sentimus uitam & læticiam in Deo, & accedimus ad Deum, & inuocamus eum agnita eius misericordia & præsentia, clamantes Abba Pater, sicut dicitur: Iustificati fide pacem habemus. Item: Omnis qui credit in eum non confundetur. Hæc est una definitio fidei, de qua Paulus loquitur, cum ait: Fide iustificamur. Et comprehendit Paulus simul in potentia cogitante noticiam & assensum, & in uoluntate fiduciam. Sciendum est autem, noticias esse apprehensiuas: Fiduciam uero in corde & uoluntate esse morum, quo acquiescimus in abiecto apprehenso. Ita ueteres dixerunt: Fidem esse uirtutem apprehensiuam, quia format imagines, intuens obiectum. Sed alia est fidei definitio, cum de sola noticia historiæ dicitur, qualis est in impijs, quæ est nosse historiam, & ei assentiri. Hæc non est integra fides, sed mutila, quia nõ assentitur promissioni diuinæ, ad te pertinenti. Credunt Diaboli & Iudas, promissionem reconciliationis alijs offerri, sed non sibi. Non igitur credunt omnes articulos fidei, sed abijciunt articulum: Credo remissionem peccatorum, scilicet mihi quoque promissam esse.

DILECTIO est obœdientia secundum omnia præcepta Dei, cum fide & fiducia misericordiæ propter mediatorem promissæ, & lætitia in Deo. Nam 1. Ioan. 5. dicitur: Hæc est dilectio Dei, mandata eius seruare. Nec mihi displicet, huc accommodari dictum: Deus est dilectio, id est, Deus est summe diligens nos propter filium, talis ordine, qualem ipsius sapientia sanxit, & in nobis efficit talem dilectionem & ordinem, qualis in ipso est. Sed tamen oportet discerni creatorem Deum & creaturas, ut Deum in Angelo efficientem sapientiam & dilectionem, quæ sunt lux à Deo creata & accensa.

SPES

Spes est certa expectatio uitæ æternæ, propter mediatorem gratis dandæ, & est expectatio mitigationis calamitatum in hac uita, iuxta consilium Dei. Ac obseruanda est differentia inter fidem & spem. Fides agnoscit, uult & accipit remissionem & reconciliationem in præsentia, cum corda uiuificantur per filium Dei in pauoribus, quem fide intuentur. Spes est uelle futuram liberationem, quæ nondum adest, et acquiescere oblato futuro bono. Nō enim acquiescit uoluntas, nisi bono aliquo monstrato, seu præsenti uel futuro. Visitatum est has tres nominare uirtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Dilectionem. Sed sunt aliæ multæ in singulis necessariæ, quæ tamen ad has referri possunt.

Patientia est uelle obœdire Deo in tolerandis aduersis, quæ iubet ferre, & nihil propter dolorem facere contra eius mandata, non deficere ab ipso, non ruere in desperationem & odium ipsius, non iniuste lædere homines propter dolorem, simul etiam in calamitate retinere fidem & spem auxilij diuini, & in hac fide & spe sentire mitigationem doloris, sicut Paulus inquit: Pax Dei gubernet corda uestra. Et Iesaias: In silentio & spe fortitudo uestra.

Gloria est approbatio conscientiæ recte iudicantis, & aliorum recte iudicantium. De hac gloria dicitur 2. Corinth. 2. Hæc est gloriatio nostra, testimonium conscientiæ nostræ. Et Galat. 6. Opus suum probet unusquisque, & tunc gloriam habebit apud sese, & non apud alios, id est: Vnusquisque recte faciat officia uocationis suæ, quod cum facit, habebit apud se gloriam, id est, approbationem non falsam conscientiæ non sauciæ, nec uolet iniustis modis colligere existimationem errore aliorum, uidelicet stulto applausu errantium, aut obtrectatione: Vt, Fabius recte faciens, gloriam, id est, non falsam approbationem suæ conscientiæ habet, etiamsi displicet multitudini. Hæc uera approbatio conscientiæ est res bona & expetenda, quia est ueritas non mendacium. Et Deus uult nos in iudicando ueraces esse, ut Ioseph debet affirmare, se non attigisse coniugem Domini. Scipio debet tenere discrimen honestorum & turpium, & cum turpiter fecit, debet improbare factum, & improbationem ordine diuinitus etiam naturæ insito sequitur dolor in corde. Rursus cum recte fecit, debet agnoscere, recte factum esse, & honeste factum discernere à contrario. Sequitur autem approbationem recte iudicantem lætitia in corde. Hæc sapientissimis consilijs Dei sic ordinata sunt, ut homo intelligat discrimen honestorum & turpium, & inde discernat Deum ab alijs naturis, & agnoscat peccata, & regnat mores. Ideo Salomon dixit: Melius est nomen bonum, quam diuitiæ magnæ. Est igitur gloria iuxta hanc ueram definitionem, res bona & appetenda. Et dictum Augustini sit notum: Bona

conscientia mihi opus est propter Deũ, bona fama propter proximũ. Diligenter autem considerandum est, quod in definitione mentio fit recti iudicij. Hic multa comprehenduntur. Alexander non recte iudicat, cogitans se tantas victorias habere suis virtutibus, & non recte Deum inuocans, nec gratitudinem Deo ostendens, sed propter successus sumens sibi licentiam omnium scelerum, & iniuste alios opprimens, &c. errat iudicio, & plus sibi tribuit, quam debebat. Thrasonis vanitas melius conspici potest, qui non recte iudicat, quia palam mentitur, prædicans de se falsa. Sed Ioseph recte iudicat, seruat enim ordinem, scit personam iustam esse per misericordiam propter promissum Dominum. Deinde scit in hoc periculo & in his illecebris cor suum à Deo confirmatum esse, & agnoscit, Deum esse fontem huius boni, & ei gratias agit: postea affirmat quod res est, se non esse adulterum. Sic Iob recte iudicat, cum ait, se iustum gubernatorem fuisse. Expresse autem utranq; propositionem recitat, ait se non esse iustum coram Deo, & rursus inquit, se iustum esse, & iuste fecisse. Non est iusta persona propter proprias uirtutes, sed propter redemtorem, quem nominat. Deinde in reconciliato placet obœdientia. Hinc sumatur & dicti explicatio: Qui gloriatur, in Domino glorietur, scilicet de iustificatione, sicut ibi Paulus loquitur. Quanquam & generaliter uere ita dicitur, quoties de principalibus causis bonarum rerum cogitatur. Vt, Ioseph scit se à Deo adiutum esse in tuenda castitate, Dauid scit se adiutum esse cum interfecit Goliat, & tamen de effectu uere affirmat Ioseph, se non esse adulterum. Hæc integritas conscientiæ est aliqua gloria, & res bona, quare & tranquillitas cordis eam sequitur ordine diuino.

TIMOR est affectus, qui sensu percipitur in corde, & est fuga uenientis mali cum dolore cordis, quod ita conditum est, ut uel laetitia sit incolume, uel dolore compressum destruatur, quia voluit Deus his diuersis affectibus in creatura rationali ostendere suum iudicium, quod seruet obœdientes, & destruat contumaces, & vult ipsos affectus executores esse huius sui iudicij, quia lex sine executione esset inanis sonitus. Hæc primum in genere de timore considerentur, ne uocabulo timoris sciant iuniores significari non otiosam cogitationem, sed acres motus, qui in corde percipiuntur.

TIMOR SERVILIS est expauescere sensu iræ Dei & pœnarum sine fide, & in hoc horrendo dolore fugere Deum, sicut fugiunt Saul, Iudas, & similes.

TIMOR FILIALIS in hominibus in hac vita, est timor coniunctus cum fide: id est, est in uero dolore erigi agnitione misericordiæ Dei, propter filium promissæ, & uera inuocatione ad Deum accedere, quod cum fit, subijcit se cor Deo vera reuerentia, & non vult

eum

um offendere. De hoc timore dicitur : Timor Domini initium sapientiæ Item Ecclesiastici ultimo : Deum time, & mandata eius obserua. Hæc sit regula omnibus hominibus. In talibus dictis plurimis timor significat prorsus idem, quod uerus & non simulatus cultus Dei, & intelligatur hic cultus seu timor de vniuersali obœdientia. Hæc simplex declaratio nominis necessaria est ad multorum dictorum explicationem. In epistola Iohannis dicitur: Perfecta dilectio foras pellit timorem. Hic de timore seruili dicitur, quo cor horribili dolore fugit Deum, ut experientia ostendit in omnibus hominibus esse trepidationes. Sed cum accedunt fides & dilectio, id est, lætitia in Deo, accedimus ad Deum, non fugimus. Ita pellitur seruilis timor, & oritur vera reuerentia, subijciens cor Deo.

CONSCIENTIA est syllogismus practicus in intellectu, in quo maior propositio est lex Dei, seu quodcunq; uerbum Dei, nobis aliquid præcipiens. Minor uero & conclusio sunt applicatio approbans recte facta, uel condemnans delictum, quam approbationem in corde sequitur lætitia, & condemnationem dolor, naturali ordine, sancito a Deo, qui vult in creatura rationali hanc noticiam sui iudicij esse & executionem accedere, ut sit testimonium de ipso, ostendens esse Deum, & præcipere iusta, & prohibere iniusta, & punire. Vtitur autem Deus hoc ipso iudicio in nobis in puniendo, & suo tempore hos pauores auget, sicut dicitur : Deus ignis cõsumens est. Item: Lex occidit. Erant in Dauide statim condemnatio sceleris, & aliquis dolor, sed adhuc languidior. Sed in obiurgatione Nathan Deus ipse auxit hunc dolorem, feriens cor eius sensu iræ. Debebat cor humanum congruere cum lege, etiam ante delictum, sed tunc sæpe est contumax. Reliquit autem Deus hoc iudicium post delictum, quia Deus in hoc dolore uult se conspici, ac sciri se esse Deum, iusta præcipientem, & punientem iniusta. Hoc consilium Dei & testimonium de Deo sæpe cogitandum est. Hoc iudicium nominat Paulus ad Colossenses, Chirographum contra nos scriptum lege, id est, Syllogismum, in quo lex & quodcunq; uerbum Dei nobis aliquid præcipiens, est maior: applicatio ad nos, sunt minor & conclusio, qua horribiliter condemnamur nostro testimonio. Huc multa dicta scriptorum pertinent:

Conscia mens ut cuiq; sua est, ita concipit intra
Pectora, pro meritis spemq; metumq; suis.

LIBERTAS in Deo est posse res creare & non creare, & cum sit immutabiliter bonus, posse dare bona & posse non dare, conseruare naturam, aut non conseruare, agere per creaturas secundum naturæ ordinem, quem instituit, aut naturæ ordinem moderari aut mutare, ac immediate agere sine creaturis. Ita præest naturæ ut agens liberrimum, iuxta dictum Psalmi : Omnia quæcunq; voluit, fecit.

VERA VIRTVS in Angelis & hominibus est motus diuinus, congruens cum lege Dei, qui motus accenditur à Deo, ut caritas in Ioseph, fortitudo in Dauide, iuxta dicta: Deus est qui efficit in vobis ut uelitis, & perficiatis, ut fiant aliqua ipsi grata. Et. Cor. 12. Diuisiones donorum sunt, idem autem Spiritus.

OPERA legis sunt cogitationes humanæ, & imperia voluntatis cientis locomotiuam, vt externæ actiones congruant cum lege Dei. Hunc qualemcunq; conatum in homine vocant Philosophi Virtutem.

IVSTICIA VNIVERSALIS significat idem quod virtus, & est congruentia cum tota lege, seu est congruentia cum Deo. Idem est enim dicere, congruere cum Deo, & congruere cum lege Dei, quia Deus talis est, sicut se in lege describit.

IVSTICIA PARTICVLARIS est virtus suum cuique tribuens. Hanc definitionem Plato accepit à Simonide. Apud Clementem extat definitio composita ex vniuersali & particulari: δικαιοσύνη ἐστὶ κοινωνία θεῷ μετὰ ἰσότητος. Apparet autem autores voluisse in priore membro complecti motus accessos à Spiritu sancto erga Deum, deinde officia erga proximos. Intelligatur autem æqualitas ordinata.

NOTICIAE sunt actiones mentis & cerebri, quibus formantur imagines, quæ sunt lumen, quo res monstrantur, vt Iulius cogitat Pompeium absentem, ea ipsa cogitatione format imaginem eius. Sic ita fieri manifestum est, quomodo fiat, nondum scimus, sed in æterna Academia discemus. Interea consideremus hoc mirandum opus Dei in hominibus, & discamus, hanc formationem imaginum nobis inditam esse, vt aliquo modo cogitemus, filium Dei esse imaginem æterni patris, cogitatione genitam, vt inquit Epist. ad Hebræos. Filius est χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Fiunt autem illustriores Noticiæ quando Deus ipse hoc lumen accendit, videlicet, quando filius Dei ipse dicit consolationem in mentibus nostris, & ostendit Patrem voce Euangelij, ut fit in vera consolatione. Ita scriptum est ad Hebræos cap. 4. Sermo Dei viuus & efficax, & penetrantior omni gladio pertrans artus & medullas, iudicans cogitationes cordium, &c. Et cum filius dicit consolationem in mentibus, simul effundit Spiritum sanctum in corda, qui nouos motus accendit, qualis ipse est, & manifestos spiritibus vitalibus, fitq; illustrior noticia, congruentibus motibus cordis. Est igitur sapientia generaliter, noticia vera, illustris autem mediocris, agnoscens res, quas Deus vult aspici & considerari, sicut Deut. 4. dicitur: Hæc est sapientia uestra, audire præcepta Dei.

FIDES est assentiri omni verbo Dei nobis tradito, atq; ita promissioni gratiæ: & est fiducia in voluntate & corde acquies-

in Deo, propter mediatorem, accensa per verbum Dei & Spiritum sanctum, qua cor in sensu iræ Dei agnita misericordia Dei reuiuiscit, & lætatur in Deo, & accedit ad eum, & inuocat eum, clamans Abba pater, iuxta dicta Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Item Rom. 8. Clamamus Abba pater.

SPES est certa expectatio vitæ æternæ propter mediatorem gratis dandæ, & est expectatio mitigationis seu liberationis præsentium calamitatum, iuxta consilium Dei, iuxta dictum 1. Petri 1. Perfecte sperate vitam æternam. Intelligentes autem perfecte pro hac phrasi, sine simulatione.

DILECTIO Dei est obœdientia vniuersalis iuxta omnia mandata propter Deum, & coniuncta cum vera lætitia in Deo, iuxta dictum 1. Iohan. 5. Hæc est dilectio Dei, seruare mandata Dei.

PATIENTIA Philosophica est obœdire rationi in perferendis aduersis, quæ ratio iubet ferre, & non frangi dolore, vt contra aliquam virtutem faciamus, vt Cato facit contra iusticiam sese interficiens.

PATIENTIA Christiana est obœdire Deo in perferendis aduersis, quæ Deus iubet ferre, nec frangi dolore, ut contra aliquod mandatum Dei faciamus, & est lenire dolorem agnitione voluntatis Dei, & Spiritu sancto, qui est lætitia in Deo, & spem retinere liberationis aut mitigationis, & petere à Deo liberationem & mitigationem, iuxta dictum Psal. 36. Subditus esto Deo, & ora eum. Item: Expecta Dominum, & custodi viam eius.

CVLTVS Dei est opus à Deo mandatum, factum fide agnoscente filium Dei, & fiducia ipsius, cuius operis finis principalis mediatus uel immediatus est, ut Deo honos præstetur, id est, ut hac obœdientia testimonium ostendatur, hunc vere esse Deum, quem sic colimus.

TIMOR Dei est vere expauescere agnitione iræ Dei aduersus peccatum. Fit autem timor filialis, cum accedit fides, qua cor erigitur consolatione, & fit talis Timor, qui est sine odio Dei, & vult ei reuerenter obœdire, & eum non offendere. Hoc modo Timor Dei significat totum cultum, vt, Beati omnes qui timent Dominum.

TIMOR seruilis est timor & dolor sine fide, & est fremitus aduersus Deum, & horribilis fuga, qualis est in Saule & Iuda. De hoc timore dicitur: Perfecta, id est, non simulata dilectio foras pellit timorem.

IVRAMENTVM est inuocatio Dei, qua petimus, ut Deus sit testis de nostro animo, quod non velimus fallere homines ea de re, de qua asseueramus, & simul petimus, ut Deus sit uindex, si fefellerimus, quam inuocationem DEVS sanxit, vt sit uinculum ueritatis inter homi-

homines, & se obligat ad tuendum hoc uinculum, uidelicet, ut seruantibus benefaciat, & non seruantes sine ulla dubitatione puniat. Quia uult intelligi ueritatē, ut sciamus & esse ipsum, & esse ueracem.

VERITAS interdum noticiam seu doctrinam ueram, seu sermonem uerum significat. Ibi est congruentia sermonis cum rebus. Vt cum cogito aut dico, niuem candidam esse. Interdum significat uirtutem, quæ possit nominari Veracitas. Est autem uirtus, quæ amplectitur, amat & constanter retinet ueras noticias, ueram doctrinam, & ueros sermones, & abhorret à mendacijs & Sophistica, & efficit ut cōgruant dicta seu promissa & facta, & ut sermo ac gestus congruant cum animo. Vult autem Deus intelligi ueritatem, ut sciamus & esse ipsum, & ueracem esse, & uult nos acquiescere in ueris noticijs propter ipsum, & propter utilitatem uitæ, ideo inquit: Non dicas falsum testimonium. Item: Sit sermo uester, est, est, non, non, &c. Si enim concederetur infinita petulantia, & uanitas disputationum, qualis fuit Pyrrhoniorum, uocaretur etiam in dubium, an sit Deus. Domosthenes dixit: Duabus rebus homines fieri similes Deo: Veritate & beneficentia. Et sit in conspectu dictum Zachariæ: Diligite ueritatem & pacem.

SVPERSTITIO est obseruatio certi gestus, aut tributus effectum gratiæ, aut mutationis naturalis rei aut gestui sine mandato diuino, aut sine causis physicis. Hic non dicitur de politicis gestibus, qui sunt significationes sine superstitione, ut cum regi imponitur corona, non fit naturalis mutatio, sed fit significatio ad commonefaciendos alios de distinctione ordinum, & de officijs, &c.

ECCLESIA uisibilis est cœtus uisibilis hominum amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & recte utentium Sacramentis, in quo cœtu filius Dei est efficax per ministerium Euangelij, & multos regenerat ad uitam æternam, quanquam sunt in eo cœtu & alij multi non sancti, sed tamen de doctrina & externa professione consentientes. Hæc est simplicissima definitio uisibilis Ecclesiæ.

REGNVM Christi, est filium Dei instituere & conseruare ministerium Euangelij, colligere Ecclesiam, & uere efficacem esse in credentibus, eos uiuificare uoce Euangelij, & sanctificare Spiritu sancto ad uitam æternam, defendere eos contra tyrannidem Diabolorum, & organa Diabolorum, & postea resuscitare sanctos ad uitam æternam, & tradere regnum Patri, id est, adducere æternam Ecclesiam ad æternum Patrem coram, ut posteà regnet in eis diuinitas perfecta, non per ministerium Euangelij. Donec enim adhuc per ministerium Euangelij colligitur Ecclesia, dicitur hoc regnum Christi in hac uita, quia filius, qui est λόγος, profert Euangelium ex sinu æternitatis, & Pater agnoscitur, cum in ipsa consolatione agnoscimus, nostro

æterno Patre recipi, monstrata voce Euangelij, & tamen filij regnum est æternum, quia in tota æternitate simul cum Patre & Spiritu sancto regnat, & manet caput Ecclesiæ.

MINISTER Euangelij est persona ordinata à Deo mediate uel immediate ad docendum Euangelium, & ad Sacramentorum administrationem, & ad puniendum verbo, non vi corporali.

MAGISTRATVS politicus est persona à Deo ordinata mediate uel immediate, ut sit uox & executor legis diuinæ in externa disciplina, & aliarum honestarum legum, & sit custos pacis, ac reprimat & puniat contumaces ui corporali, bellis & supplicijs, aut nece corporum. Ad hanc executionem opus est præsidijs & sumtibus, ideo imperia oportet instructa esse satellitijs, qualia non habet minister Euangelij.

DEFENSIO legitima, est certo modo reprimere violentiam notoriam sicut leges ordinarunt. Vt cum viator in præsenti periculo reprimit latronem. Sic licet reprimere magistratum in præsenti periculo, rapientem filiam aut coniugem alterius. Aliud autem est defensio in præsenti periculo, aliud pœna post atrox scelus, ubi etiam aliquando magnitudo iusti doloris excusat parentes, qui atrocia scelera puniunt, ut Harpagus & ciuis Vicentinus, cui tyrannus eripuerat filiam, & stupratam postea remisit dissectam in quatuor partes.

BELLVM est aut legitima defensio, aut legitima pœna, suscepta ab ordinaria potestate, propter iustam causam.

SEDITIO est motus subditorum, qui inuadunt armis Magistratum, à quo non sunt affecti notorijs iniurijs, & quando non seruatur modus defensionis, sed rapitur dominatio.

στοργὴ est motus cordi humano insitus diuinitus, congruens cum lege Dei, ut amor erga parentes, natos, coniugem, fratres, & benemeritos.

NEMESIS seu Zelus, est indignatio contra atrocem iniusticiam aut turpitudinem. Sunt autem στοργαὶ diuinitus insitæ hominibus, ut sint commonefactiones de Deo, qualis sit, &c.

GRATITVDO est virtus complectens ueritatem & iusticiam. Veritatem, quia Deus vult nos agnoscere & fateri, unde beneficia accepta sint. Iusticiam vero, quia obligat nos ad mutuam beneuolentiam, & ad alia certa officia.

AFFECTVS sunt motus cordis, laxationes uel compressiones, sequentes noticiam, persequentes aut fugientes obiecta, qui cum aut lædant naturam, aut delectent, semper comitantur extremi affectus, dolor læsa natura, seu suauitas, id est, lætitia acquiescens in obiecto. Hi duo sunt ultimi affectus, quia Deus vult discerni honesta & turpia, ideo cor sic condidit, ut sit tanquam iudex, & dolor

destruat

destituat hominem propter turpia, & lætitia sit uita, quæ debet habere honesta obiecta, ut congruant cum Deo.

EST autem DOLOR seu Tristicia in corde, fuga obiecti contrarij, quo læditur, & est sensus destructionis, cum cor uelut fugiens constringitur seu comprimitur. Et in hac compressione torrebit, & sanguis & spiritus uelut incendio absumuntur, & languescunt omnes actiones cordis, donec uita prorsus extinguitur. Alibi dolor in alijs membris est tantum sensus læsionis neruorum, qui sic conditi sunt, ut percipiant suaues & insuaues motiones. Nec alia caussa quærenda est, nisi quia Deus uoluit nobis discrimina conseruationis & destructionis nota esse, & uoluit, ut naturæ iustæ bene sit, & iniusta destruatur.

LAETICIA est suauis motus in corde, & uelut laxatio, in qua sanguis fouetur, ac copiosæ & lucidæ flammæ spirituum gignuntur, quibus totum corpus fouetur. Ex his initijs cæteri affectus utcunque describi possunt, quia plerique sunt compositi, seu mixti, ut:

IRA est dolor cordis fugientis obiectum contrarium, & simul cupiditas depulsionis. Fit autem compressione dolor. Quare sanguis affluit, ut cordi opem ferat. Sed cupiditas depulsionis fit laxatione, in qua cor effundit sanguinem & spiritus in extrema membra, & tanquam armat ea, & utroque motu crescente, fit incendium cordis & spirituum. Hinc sunt descriptiones:

Ora tument ira, nigrescunt sanguine uenæ,
Diraque Gorgoneo lumina felle micant.

ODIVM est continuata ira, tanquam perpetuum incendium seu flamma in corde.

AMOR est compositus ex lætitia & ex attractione rei placentis. Fitque dilatatio cordis uelut amplexu attrahentis rem placentem, ut res placens fiat unum quiddam in corde, ut dicitur: σώματα μὲν δύο, ψυχὴ δὲ μία.

MANSVETVDO est uirtus moderatrix iræ, id est, non effundens iram, nec obtemperans iræ, nisi ubi lex Dei iubet irasci & punire.

VICINA uirtus est NEMESIS seu Zelus, quæ est irasci & punire iuxta mandata Dei. Vt Phinees iratus propter gloriam Dei, interfecit accedentem ad peregrinam mulierem. Nec recte dicunt Stoici: Pœnam exequendam esse sine ira. Quia uult Deus etiam corda nostra commoueri, ideo tales motus indidit hominibus, & Spiritus sanctus ipse ciet eos in sanctis, iuxta dictum: Zelus domus tuæ comedit me.

MISERICORDIA est uirtus, qua dolemus in calamitate iustorum, aut propter probabilem rationem in calamitate iustorum, qui tamen errore aut imbecillitate lapsi sunt, & lenire miseriam studemus.

AMICI

AMICITIA est iusticia, in qua pro beneuolentia orta ex causis honestis reddimus beneuolentiam, & obligati sumus ad mutua officia honesta & possibilia.

EPIIKIA est uirtus leniens seueritatem stricti iuris propter probabilem rationem, quia uidelicet in circumstantia est mitigationis caussa, ut cum Thrasybulus Atticus sancit, ne reducti ciues ereptas possessiones repetant, quia repetitio nouum bellum accensura erat. Sic Paulus inquit Philip. 4. Epiikia uestra nota sit omnibus hominibus. Vult enim in Christianis eminere bonitatem, condonantem multas priuatas offensiones tranquillitati publicæ, sicut & Dominus inquit: Remittite & remittetur uobis. Et noti sint dulcissimi uersus Nazianzeni:

εἰδ' οἶδας ὄφλων, καὶ πρόχειρον τὸ πρᾶον,
ἵκτω γὰρ ἵκτῳ, τῷ θεῷ σαθμίζεται.

Est autem maxime illustris Epiikia quam Deus in Euangelio patefacit, recipiens incoatam obœdientiam propter filium, & quasi dispensans de lege sua. Vicinę uirtutes sunt, seuera iusticia & ἐπιεικεία, sicut & Liberalitas & Parsimonia. Item: Sicut Mansuetudo & Nemesis. Item sicut Veritas & Candor. Est enim Candor uirtus, in quacunque interpretatione, non solum non deprauans recta dicta calumnijs, sed etiam flectens ambigua ad meliorem sententiam. Et præceptum est de Candore: Nolite iudicare, ne iudicemini, &c.

FORTITVDO est uirtus ac firmitas cordis, perferrens dolores ac pericula, tum in sustinendo, tum in depellendo, iuxta legem Dei, quæ ostendit, quæ sint sustinenda, & ubi sit utendum depulsione. Hæc firmitas cordis, ut in Dauide sustinente iniurias, aut pugnante cum Goliat, est motus diuinus: & uniuersaliter heroica fortitudo, ut in Achille, motus diuinus est, nec assumitur humana cogitatione, quia est in corde, non tantum est qualiscunque gubernatio locomotiuæ in externo gestu, sicut uulgaris fortitudo.

GLORIA usitate dicta de gloria hominis, est approbatio conscientiæ nostræ recte iudicantis, & aliorum recte iudicantium. De hac gloria Paulus inquit: Exploret unusquisque suum opus, & sic gloriam habebit in seipso, & non ab alio: Id est, Si recte feceris ea quæ sunt tui offfcij, habebis approbationem conscientiæ, quæ affert tranquillitatem, & non quæres gloriam obtrectatione aliorum, uel populari applausu.

SVPERBIA conflata est ex multis uitijs. Est enim errore iudicij non agnoscentis propriam infirmitatem, esse securum & sine timore Dei, & sibi tribuere maiora uiribus, & fiducia sui extra metas uocationis maiora appetere, & alios despicere ac premere, & irasci

Deo & hominibus, cum hic cursus impeditur. Vt Antonius uehementius sese aspiciens, admiratur suam uirtutem & potentiam, & se dignum esse iudicat, qui solus teneat imperium, ideo omissa uocatione appetit monarchiam. De hoc malo dicit Salomon cap.16. Proverb. Abominatio coram Deo omne cor superbum. Item: Deus superbis resistit, uidelicet, quia multa peccata in eis concurrunt, cor est sine timore Dei, & effertur fiducia suarum uirium, turbat uocationes, & fremit aduersus Deum, cum impeditur cupiditas. Dignum memoria est & Herodoti dictum: Solet Deus omnia sublimia humiliare uel mutilare.

HVMILITAS seu ταπεινοφροσύνη est uirtus ex multis composita. Est enim in agnitione propriæ infirmitatis uere timere Deum, & fiducia auxilij diuini seruire uocationi, nec erumpere, nec maiora appetere, & agnoscere gubernationem Dei opus esse, qui etiam imbecilliores potest facere salutaria organa. Ideo & Iustitia est, tribuere suum cuique locum, non despiciens alios, nec impediens, & non fremens aduersus Deum in pœnis, sed tribuens Deo laudem iustitiæ, sicut Daniel inquit: Tibi Domine iustitia, &c. Talis fuit Ionathas, intelligens regni molem non sustineri posse humanis uiribus, & præsertim in populo Dei non esse felicem regem, nisi diuinitus datum. Ideo non appetiuit regnum, sed Dauidi cessit, & postea in calamitate Deo patienter obœdiuit. De talibus dicitur: Humilibus dat gratiam.

MODESTIA est uirtus seruans conuenientiam, secundum rectum iudicium in opinione de nobis, in sermone & in gestu.

PERSONARVM acceptio est æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia dare, & sic Hebraica phrasi dicitur respectus non principalis negotij, sed circumstantiæ in persona, ut cum iudex pauperem mœchum punit, & mœcho diuiti parcit, iuxta dictum: Dat ueniam coruis, uexat censura columbas. Et cum debitum inæqualiter hoc modo distribuitur, pugnat acceptio personarum cum iustitia distributiua, qua uult Deus discerni honesta & inhonesta, sicut scriptum est Roma.13. Magistratus sit terrori malo operi, & honori bono. Hunc ordinem sanxit Deus, ut agnoscamus qualis sit ipse, uidelicet iustus, & puniens iniusta.

CASTITAS est uirtus, quæuitat omnes commixtiones & effusiones seminis prohibitas lege Dei.

CONIVGIVM est legitima & indissolubilis coniunctio unius maris & unius feminæ, ordinata à Deo ad procreationem, & ad uitandas uagas libidines, iuxta dictum: Erunt duo in carnem unam, id est, inseparabiliter iuncti. Et cum dicitur legitima coniunctio, comprehenduntur leges de gradibus cognationum diuinitus traditæ, & alia

aliæ honestæ leges. Nam commixtio cum cognatis prohibita lege diuina dicitur incesta, id est, ad quam non potest accedere coniugalis solennitas, in qua sponsa erat ornata cingulo, quod nominabatur κεστός, inde incesta consuetudo dicitur, quasi sine cesto, id est, sine legibus coniugij.

SEDVLITAS est uirtus, qua iuxta mandata Dei diligenter facimus labores proprios & necessarios uocationis nostræ, & intra metas uocationis nos coërcemus. De hac uirtute, uidelicet de tuenda uocatione & diligentia in laboribus, expresse præcipit Paulus 1. Thess. 4. Adhortamur ut excellatis magis, & in hac ambitiosi sitis, ut sitis quieti, & propria faciatis. Et Rom. 12. dicitur de diligentia: Qui præest sit diligens. Et in 9. cap. Ecclesiast. Quicquid inuenit manus tua ad faciendum, ualide facito. Et cap. 11. Mane & uespere seminato semen tuum. Item: Mitte panem tuum in aquas transeuntes, quia post tempora multa inuenies, id est, docebas, iuues communem statum tuis laboribus, etiamsi apud multos uidetur inutilis labor, ut si panem spargeres in aquas, erunt tamen aliqui, quibus tui labores profuturi sunt: Sicut & Paulus nos consolatur, inquiens: Non est irritus labor uester. Extrema uitiosa sunt. Ignauia & πολυπραγμοσύνη, quæ aut in uocatione facit multa πάρεργα, & omittit necessaria, aut erumpit extra uocationem, ut ardeliones, ac alij ambitione, alij stulta imitatione seu κακοζηλίᾳ peccant, ut quia Maccabæus feliciter liberauerat populum, multi uoluerunt esse imitatores, qui tamen erant infelices, quia nec uocati erant, nec diuinitus excitati. Sic fuerunt infelices imitatores Themistoclis, Pericles & Demosthenes. Ac de talibus dictum Polybij dignum est memoria: πολλοὶ τὰ μὲν ἔργα τῶν εὐτυχούντων ἐπῄρωνται μιμεῖσθαι, multi opera florentissimorum hominum non student imitari, τὰ δὲ πάρεργα ζηλοῦντες ὑπερτείνουσι τὴν ἑαυτῶν ἀκρισίαν, sed imitantes parerga, producunt in theatrum suam summam insciam.

FVRTVM est occupare uel auferre rem alienam inuito Domino.

PROPRIETAS est dominium rei, iustis modis acquisitum, quo dominus, & non alius, ius habet de ea re disponendi suo arbitrio, nisi quantum lege aut pacto prohibetur.

DOMINIVM est ius, id est, facultas ordinata lege diuina uel humana, qua rem tenet dominus, & non alius, & de ea re disponit suo arbitrio, nisi quantum lege aut pacto prohibetur. Sanxit autem distinctionem dominiorum ipsa uox præcepti: Non furtum facies, Ac tenenda est explicatio.

Naturalia sunt immutabilia,
Communis usus rerum est naturalis iuris, sicut usitate dicitur,
Ergo est immutabilis.

RESPONDEO ad maiorem. Naturalia sunt immutabilia, videlicet noticiæ naturales artium & præceptorum. Sed non utilitates, quæ fuissent in natura integra, ut perpetua sanitas corporis, & aliæ commoditates. Talis potuit esse in natura integra communio, nec tamen fuisset præcepti.

CONTRACTVS est mutua & honesta consensio duorum uel plurium de re aliqua legitimo modo transferenda, uel quo ad dominium, uel quo ad usum, uel quo ad obligationem, diuinitus ordinata. Quia cum singuli indigeant rebus quas ipsi non habent, uult Deus seruata æqualitate legitimis contractibus, & communicatione legitima, uitam hominum copulatam esse, ut intelligamus, iustitiam esse æqualitatem, & sciamus ipsum æqualem esse. Et sunt contractus confirmati Leuitici 19. Non facite inæqualitatem in iudicio, in regula, &c.

EMTIO est contractus, quo res transfertur, quo ad dominium pro iusto precio, nec retinet emtor ius retrahendi precij. Et nominantur substantialia emtionis, merx, precium, & consensus emtoris & uenditoris.

MVTVATIO est contractus, quo transfertur pecunia seu frumentum, seu alia res utilis, cuius usus est consumtio, cum hac obligatione, ut tantundem post certum tempus reddatur, & dans mutuo retinet ius tantundem petendi, quantum mutuo dedit.

VSVRA est lucrum, quod propter mutuationem petitur. Expresse autem prohibita est usuræ petitio Leuit. 25. & Deutero. 23. Et in Euangelio dicitur: Mutuum date, nihil inde sperantes. Et pugnant usuræ cum æqualitate. Nemo debet lucrari ex alieno. Accipiens usuras lucratur de alieno. Quia mutuatio transtulit dominium, & quidem rei non sua natura fructificantis. Non est igitur iustum lucrum. Ac res ostendit, propter hanc inæqualitatem exhauriri magnam partem hominum, eamque ob caussam sæpe seditiones in imperijs ortas esse. Ethnici tamen, ut modus aliquis esset, legem condiderunt de centesima. Dicitur autem centesima usura centesimo mense æquans sortem. Vt si quis singulis mensibus de centum aureis soluat unum aureum. Fit mentio centesimæ usuræ in libro Esdræ cap. 5. Cumque fœneratores duas aut tres centesimas postularint, lex de centesima sæpe renouata est, à Lucullo in Asia, à Cicerone in Cilicia, à Iulio & Augusto in toto imperio.

INTER-

INTERESSE est accidens aliorum contractuum, & est honestæ rei appellatio ex naturali æqualitate sumpta, de qua dicitur: Nemo locupletetur cum alterius iniuria. Est igitur interesse debitũ quod debet iure naturæ is, qui efficacem causſam damni alteri dedit aut qui uere impediuit alterius iusta lucra: aut si quis in locato corrumpit aliquid, debet id quanti interest, id est, debet sarcire damnum, etiamsi nulla pactio de hac re præcesserit. Quod autem uocabulum honestæ rei interesse prætexitur crudelibus usuris, pernicioſa sophistica est.

LOCATIO est contractus, in quo res transfertur ad certum tempus, quo ad usum, pro certo precio, non quo ad dominium, & res illatæ sunt iuræ oppignoratæ locanti.

MENDACIVM est petulanter aut cupiditate nocendi aliud loqui, seu gestu significare, & aliud sentire. Non enim nomino mendacia figuras, quibus ex probabili causſa aliquid tegitur, quod non necesse est dici, ut Raab negat speculatores domi suæ esse. Tales figuræ nominantur officioſa mendacia. Huc & Apologi ac poëmata pertinent, quæ omnia possunt dici figuræ seu similitudines.

MALEDICENTIA est seu falsa seu dubia scelera punienda legibus alicui objicere, seu uera commemorare uanitate aut cupiditate nocendi, extra ordinem iudiciorum. Hoc uitium prohibetur Leuit. 19. Non eris criminator nec susurro in populo. Pertinent autem ad hoc genus conuicia seu falsa seu uera, quæ tamen uanitate aut cupiditate nocendi dicuntur. Item Calumniæ, quæ sunt, aut benefacta, aut recte dicta deprauare, aut ambigua in deteriorem partem flectere, aut quoquo modo crimen fingere, ut Palamedes ficto crimine opprimitur, item Naboth. De his omnibus dicitur in Ecclesiaste cap. 7. Calumnia conturbat sapientem, & perdit robur cordis eius. Et cap. 10. Qualis est serpens, cui clam mordet, talis est calumniator. Vitia linguæ multa sunt, alia magis, alia minus atrocia.

GARRVLITAS, futilitas, uanitas, iactantia, maledicentia, subsannatio, mentiri, calumniari, insulsitas, scurrilitas, quæ est obscœna dicere, aut in materia graui intempestiuis iocis, aut Mimica subsannatione ludere, aut contumelioſa dicere in superiores, aut in calamitoſos honestos, ut Semei scurretur maledicens Dauidi.

LIBERTAS CIVILIS est facultas corporalis ordinata legibus, honeste transferendi corpus, & eligendi honestas operas corporis pro arbitrio, & habendi res proprias, & disponendi de eis iure dominij pro arbitrio, habens & legitimam defensionem corporis & rerum, ut Ioseph emptus non potest transferre corpus, ac discedere à domino suo, &c. Differre autem dicitur, facultas ordinata legibus, quia libertas non est infinita licentia, nec uagatur beluarum more, sed est facultas honeste utendi corpore & rebus, liberior, quam qua-

lis est captiuorum aut seruorum, sed tamen Deo subiecta, & certis inclusa metis diuinitus, uidelicet legi Dei, & alijs legibus, quæ muniunt concessam facultatem, ut si cui liceat uti spacioso horti fructibus, & sint circundati muri, ne irrumpant apri aut aliæ feræ. Sic dixit Lucius Crassus: Legum serui sumus, ut liberi esse possimus.

SERVITVS CIVILIS, quam Deus approbat, ut seruus fuit Ioseph, seu Onesimus, est priuatio legitima facultatis possidendi res proprias, & eligendi operas proprio arbitrio, & transferendi corpus aut res proprio arbitrio. Habet autem & hæc seruitus ex lege diuina, seu naturali suam mitigationem aut moderationem, nec domini cogant seruos facere contra leges diuinas. Vt, cum Turci auferant subditis filios & filias, & abstrahunt eos ad suam idolomaniam, quia Deus est superior Dominus, & nulla creatura petere aut iubere aliquid decet contra mandata diuina, iuxta dictum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus. Ac dictum Platonis obseruetur: Vtraque optima, Moderata libertas, & moderata seruitus. Vtraque pessima, Immoderata libertas, immoderata seruitus.

BONVM INCREATVM est Deus ipse, qui est essentia sapiens, æterna, omnipotens, uolens talia, qualia in lege sua præcipit, creatrix & conseruatrix mundi, & causa boni, id est, sapientiæ, iustitiæ, lætitiæ, & ordinis in creaturis. De hoc perfecto bono dicitur: Nullus est bonus, nisi unicus, qui est Deus.

BONVM CREATVM est creata conuenientia in creatura cum mente diuina, omnia intelligente & ordinante. Est igitur sapientia, iustitia & lætitia in natura intelligente, & ordo in uniuersa natura, institutus à Deo. Hæc definitio est boni in genere, quod nominatur bonum naturale, & de hoc bono dicitur: Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona, id est, conuenientia cum mente diuina, seu ordinante, uidelicet in natura intelligente erant sapientia, iustitia & lætitia, & in natura uniuersa ordo. Deinde species recitantur.

BONVM HONESTVM morale creatum est ipsæ actiones uoluntatis in Angelis & hominibus, congruentes cum lege Dei, seu cum Deo. Idem enim significatur his loquendi formis, & quidem regicas actiones oportet cogitatione legis Dei. Osiander nominat iustitiam ipsum Deum, sed tamen necesse est increatam iustitiam discerni à creata, seu ab actionibus congruentibus, quæ fiunt in uoluntate Angeli aut hominis. ut crassissime loquar, quarum aliqua causa est uoluntas Angeli aut hominis, quæ non habet se prorsus passiue, id est, in qua non agit Deus, ut Sol spargit radios in solum. Et Ioannes inquit, Nos fore similes filij Dei. Item Paulus ait, Nos transformari, ut simus imago Dei. Non est autem imago archetypus. Est igitur aliquod bonum honestum creatum, quod in hac uita in renatis incor-

incoatur, postea erit integrum. Philosophia loquitur de actionibus honestis, quæ etiamsi sunt imperfectæ, tamen sciamus eas nominari bonum honestum seu morale creatum, ut actio uoluntatis in Scipione, mandans omnibus membris, ut abstineant ab alterius sponsa. Hæc actio perfectior esset, si mens & uoluntas intuerentur Deum, ut actio Ioseph fugientis adulteram. Hæc alibi copiosius enarrantur, sed tamen recte dicitur, aliquod esse bonum honestum seu morale creatum, etsi discerni necesse est actiones, in beatis, item renatis in hac uita, & honestis Ethnicis, actiones Angelorum, Ioseph, & Scipionis.

BONA VTILIA sunt omnes noticiæ sensuum & mentis, & omnes res & effectiones ordinatæ ad conseruationem uitæ, ut ordo in elementis, & rebus nascentibus, fumento, metallis, & alijs. Nec mihi displicet, ueras noticias in mente, cum uoluntas congruit, dici bonum honestum. Sed cum non congruit uoluntas, sunt bonum naturale & utile, sicut aurum, quo tamen homines abutuntur.

BONVM SVAVE in sensu est conuenientia obiecti, cum neruis, ut cum aqua calida recreat neruos læsos frigore, seu cum potus conueniens recreat arefactam linguam & cetera membra. Aut bonum suaue est in mente & uoluntate lætitia, quæ oritur ab intellectu pulcritudinis, id est, ordinis & conuenientiæ cum Deo uel natura.

MALVM NATVRALE est priuatio sapientiæ, iusticiæ & lęticiæ in natura intelligente, & in alijs rebus est destructio ordinis in qualibet natura, ut morbus, mors, & quæcunque destructio rerum.

MALVM MORALE est priuatio iusticiæ seu uirtutis in natura intelligente, seu est discrepantia à lege Dei, seu à Deo. Vsitate uero nominatur malum culpæ, & in Ecclesia nominatur peccatum. Tenenda est autem regula firmissime, quod Deus nequaquam sit caussa mali culpæ, id est, Deus nec uult, nec approbat, nec efficit, nec adiuuat peccatum.

Aliud est MALVM POENAE, quod est destructio, sequens malum culpæ, ut morbi, mors. Hoc malum est iusta executio pœnæ, ut oppressio Pharaonis. Nec ast absurdum de tali iusta executione dicere, quod Deus uelit & adiuuet eam, ut expresse de Sodomis dicitur: Dominus pluit super Sodomam ignem & sulphur, &c. Item: Deus ignis consumens est. De hoc malo pœnæ intelligantur dicta: Non est malum in ciuitate, quod non fecit Dominus, id est, omnibus generibus pœnarum afflixit nos, morbis, lue, fame, bellis, &c. Diligenter autem considerahda est oppositio. Bonum enim morale & malum culpæ inter sese opponuntur, ut habitus & priuatio, seu ut contrarij motus ut fortitudo & timiditas, dilectio fratris in Cain, & odium. Differunt ab his, Naturale bonum, & naturale malum. Vt, Noticiæ,

aurum, vinum, sunt naturalia bona, non sunt bona moralia. Mors est naturale malum, non morale. Non igitur pugnat cum bono morali, vt dicitur: Preciosa mors sanctorum eius.

ANGELVS BONVS est persona spiritualis, creata non ex elementis, sed ex nihilo, ut in ea diuinitas se inter spirituales naturas patefaciat, & in creatione ornata noticijs legis & alijs, libertate voluntatis & iustitia, deinde vero confirmata in bono, videlicet in dilectione Dei, Angelorum & piorum hominum, in veritate & castitate, ut nunquam à Deo deficiat, ordinata, vt quanquam natura præstantior est, tamen Ecclesiæ seruiat, vt voluntas DEI conspiciatur, qui vult fortiores seruire inferioribus, & studium humilitatis approbat. Psalmo 90. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis.

ANGELVS MALVS est persona spiritualis, creata non ex elementis, sed ex nihilo, in creatione ornata noticijs legis & alijs, libertate voluntatis & iusticia, deinde vero propria voluntate libere auersa à Deo, contemto filio Dei, & abiecta in pœnas sine fine, furens odio Dei, mendax, blasphema, & odio Dei sæuitiam exercens in genus humanum, impellens alios ad alia scelera, ad blasphemias, ad mendacia, ad cædes, ad libidinum confusiones, non ut ipsi melius sit, sed propter ἐπιχαιρεκακίαν, & ut Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum contumelijs afficiat. Quare hi duo tituli ei tribuuntur, quod sit mendax & homicida. Et nominatur διάβολος, quia uerbum Dei calumnijs in hominum mentibus corrumpit. Et Satan, quia aduersatur Dei, & Domino nostro Iesu Christo, & Ecclesiæ. Beelzebub, quia volitat in aëre, vt crabrones, turbans genus humanum, & præcipue Ecclesiam. Sicut Paulus nominat Diabolum, principem potestatis aëris, efficacem in his qui contemnunt Deum. Ideo autem hæc definitio diligentius consideranda est, ut ardentior sit precatio in petendo auxilio aduersus Diabolos. Cum quidem ideo & libenter velit filius Dei nobis opitulari, quia Diabolus nos propter ipsum præcipue odit. Inuocamus igitur te fili Dei Iesu Christe, crucifixe pro nobis & resuscitate, custos Ecclesiæ tuæ, ut nos gubernes & serues.

PROPHETAE in veteri Testamento nominati sunt doctores, immediate vocati à Deo ad repurgandam doctrinam, & præcipue ad illustrandam promissionem de Messia, & ad aliqua politica consilia, & sunt ornati testimonio miraculorum, ut certum esset, doctrinam eorum diuinam esse, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea testificabatur. Tales fuerunt Adam, Seth, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Dauid, Elias, Eliseus, Iesaias, Ieremias, Daniel, & alij. Ideo Iohannes inquit: Non sum Propheta. Quia non erat ad politica negotia missus, sicut Iudæi expectabant

bant Prophetam similem Samueli aut Eliæ, tubam belli contra Romanos.

APOSTOLI sunt doctores in nouo Testamento immediate vocati à Christo ad docendum Euangelium, & ad publicam administrationem Sacramentorum, non ad politica negotia, & sunt ornati testimonio Spiritus sancti, & miraculis, ut certum esset, doctrinam eorum diuinam esse, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea testificabatur, & habent potestatem vbiq; docendi.

EPISCOPVS seu Pastor est doctor uocatus à Deo, sed mediate, scilicet per Ecclesiam, ad docendum Euangelium, & ad publicam administrationem Sacramentorum in loco certo, & recitat doctrinam traditam ab Apostolis, ab hac cum discedit, errat, ut sæpe accidit, nec habet potestatem ubiq; docendi. Considerandæ sunt autem testimonia, quæ confirmant uocationem, quæ fit per homines, & ostendunt, Deum uelle suffragatione humana uocari ministros Euangelij, & per tales efficacem esse. Paulus præcipit Tito, ut constituat presbyteros passim in oppidis. Et 2. Tim. 2. dicitur: Hæc commenda hominibus fidelibus, qui idonei sint ad docendos alios.

DOCTOR est persona uocata ad docendum Euangelium, non ad summam gubernationem Ecclesiæ. Tales olim erant Catechetæ, & nunc tales debent esse doctores in scholis.

EVANGELISTAE olim dicebantur, qui subinde ad diuersas Ecclesias mittebantur aut vocabantur, ut ibi Euangelium docerent. Tales scribit Eusebius nominatos esse Euangelistas, & celebrat Pantænum, lectorem scholæ Alexandrinæ, qui peruagatus fuit multas Ecclesias in Oriente, & eas erudijt.

BARNABAE DICTVM CITATVM à Clemente, secundo libro Collectaneorum, pagina 161.

ANTEQVAM crederemus Deo, domicilium corruptibile & fragile cordis nostri vere erat templum manu factum, quando erat plenum idololatria, & erat domus dæmonum: Sed attendite, ut templum Domini gloriose ædificetur. Quomodo? Accipiendo remissionem peccatorum, & sperando in nomen Christi, fiamus noui & denuo creati, eo quod in domicilio nostro uere Deus habitat. Quomodo? Quando habitat in nobis sermo fidei ipsius, vocatio promissionis ipsius, sapientia iustificationum, & mandata doctrinæ.

DE HABITIBVS.

SVPRA dictum est de Noticijs & Virtutibus. Et quid sint

noticiæ actuales utcunque dici potest. De habitibus magna caligo est. NOTICIA actualis in parte cognoscente, quæ cerebro inditur, est formatio imaginum, quæ fit spiritibus uelut σφραγῖσιν imprimentibus cerebro, & cerebri motu ceu lingua formante sermonem. Vt cum cogitas amicum, formas in cerebro eius imaginem. Mirandum opus Dei est in hominum natura, sic conditum singulari consilio. Et commonefactio est de Deo, quod Deus sit essentia intelligens. Deinde sunt aliæ multæ commonefactiones in toto ordine noticiarum, numerorum, ratiocinationes legum, quæ distinguunt honesta & turpia. De his tantis beneficijs Dei sæpe cogitandum est, & erigenda mens, ut aliquo modo conditorem intueatur.

SED QVID SVNT Noticiæ habituales?

HAS credo esse memorias, id est, impressas imagines certa parti cerebri, retentas, ut in cera retinentur imagines factæ sigillis. Et quo impressio est firmior, & sæpius facta, eo citius fit recordatio. Esse autem habitum deinde in membris amplius quiddam iudicari potest ex ijs artibus, quæ non tantum sunt noticiæ, sed etiam regunt externa membra, ut ars pingendi regens digitos in ducendis lineis. Hic non desunt memoria & intentio nouo discipulo, & tamen digiti tardiores sunt, quam excellentis magistri. Idem fit in Citharœdo & multis alijs artificibus. Etsi igitur memoria dominatur, tamen sit sane aliquid habitus, id est, agilitas crebra recordatione & usu parta. Et cogitemus talem esse hominum naturam, ut crebram recordationem & assuefactionem sequatur in mente & corde & locomotiua agilitas seu celeritas, quæ nominatur ἕξις, etsi quæ res sit, obscurum est. Vetera conspectiora sunt. Ac primum de actionibus externis dicamus, quæ plurimæ à prauis affectibus oriuntur. Nec obscurum est, quid sint praui affectus. Homines proni sunt ad incendia amorum, irarum, odiorum, ad timores, & ad alios affectus. Et uagantur hi motus uarie. Paris & Helena quia familiariter sæpe colloquuntur, & simul commanent, incalescunt mutuo, ut natura sexum mouet erga sexum. Accenso corde, postea uoluntas Paridis hoc decretum addit: Abducam Helenam in Asiam. Hic & fons actionis externæ, & quid sit hæc actio, intelligi potest. Nec quæruntur habitus. Non obscure & de bonis actionibus externis dici potest, oriri eas à cogitatione legis recta docente, & uoluntate imperante locomotiuæ, ut reprimant aut cieant membra, ut externi motus congruant legi, ut cogitatio in Scripione: Non attingas alterius sponsam, & hæc ipsa cogitatio seu uoluntas præcipiens neruis, sunt causæ reprimentes externa membra,

ne indecoros morus cieant. Hanc disciplinam regendi externa opera utcunque efficere humana ratio, etiam in non renatis potest. Et Paulus sic nominat opera legis, non nominat uirtutes. Quia quid sit uirtus in non renatis, & quid sint habitus illi, quos sic nominat Aristoteles, difficile est ostendere. Et, si quid sunt illi habitus in hac languida natura, sunt infirmi, & facile excutiuntur, seu flaccescunt. In renatis uero, ut in Ioseph, Dauide, facile potest monstrari, quid sit in ipsis uirtus, uidelicet, ipse Spiritus sanctus, accendens tales motus, qualis ipse est, & confirmans corda. Ibi uirtus nominari potest uel ipse Spiritus sanctus, uel motio ab ipso orta. Discernendus est enim creator a creatura. Sicut & Paulus discernit, inquiens: Deus est qui efficit, ut uelitis & ut perficiatis, ut fiant ipsi grata. Sed cum caussa nominatur, fons ostenditur, ut in Psalmis dicitur: Tu es Deus fortitudo mea. In aliquibus autem actionibus honestis, etiam non renatorum, iuuatur cogitatio naturali τροχῷ, ut parentes tolerant ingentes labores in educatione sobolis, quia naturali τροχῷ mouentur & confirmantur. Aliorum caussa ne possent quidem ferre. Ibi conspici potest caussa talium actionum, quæ quidem est uirtus, & sic recte nominari potest, quia est inclinatio in natura hominum à Deo condita, ut sit semen bonarum actionum, id est, congruentium cum lege Dei.

ADIVVATVR etiam cogitatio in multis mediocribus hominibus, bonitate temperamenti corporum & cordis, quia intentio mentis firmior est, & cor minus cito incenditur errantibus affectibus. Vt Cyrus non peccat iracundia, sicut Alexander ebrius, qui tunc minus uidet, quam deformis sit ira, & in corde spiritus magis feruidi sunt, & magis tumultuantur. Ideo motus fiunt minus ordinati. NON possunt autem assumi temperamenta assuefactione, sed externi motus regi possunt. Et ad hanc diligentiam conducit assuefactio, quæ est crebra commonefactio, qua repetitur & confirmatur cogitatio legum & pœnarum, & fit intentio maior, quæ magis considerat uirtutis pulcritudinem & cor utcunque trahit, ut minus sit contumax. Vt cum sæpe & attente cogitamus præcepta temperantiæ, & pœnas intemperantiæ, magis fugimus intemperantiam. Et cum experimur temperantiæ commoda, magis eam amamus, & confirmamur, ut nocituras delicias fugiamus. Inde qualiscunque firmitas in cogitatione & corde, nominatur habitus, quæ sit sane nouum quoddam robur, ut in cursore exercitia tollunt superfluos humores, & faciunt carnem puriorem & spissiorem, τόνους, agiliores, & articulos uolubiliores. Etsi igitur obscurum est, quid sit in mente & corde habitus, tamen repetitio doctrinæ, intentio cogitationis, & repressio cupiditatum, aliquam certe firmitatem, quantulacunque est, afferunt.

HAEC

HAEC omnia considerari vtile est eo, vt agnoscamus imbecillitatem nostram, nec stulte somniemus, in non renatis intus esse magnum robur, quod nominatur virtus: sed sciamus vtcunq; cogitatione legis gubernari externas actiones, vnde & forma loquendi est, Opera legis. AGNOSCENTES autem imbecillitatem nostram, agnoscamus filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, qui missus est, vt nos sanet, & petamus, vt cum sit λόγος æterni Patris sit efficax ipse in cordibus nostris voce Euangelij, & sit in nobis sol iusticiæ, ac luce sua patris voluntatem nobis ostendat, & corda nostra ad Deum conuertat, & in mentibus nostris assensionem confirmet, vt constanter voci diuinæ credant, & dato Spiritu sancto accendat in nobis motus congruentes legi Dei, salutares nobis & aliis, sicut erant Ioseph, Samuelem, Danielem, & alios pios, & sicut inquit: Quanto magis pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Et quidem seuerissimis mandatis præcipit, vt ad se confugiamus, & auxilium petamus. Sicut ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Petite & accipietis. His mandatis & promissionibus filij Dei exuscitemur, ad inuocationem, quodcum faciemus, cernemus præsentiam Dei, & discemus, quod sit verum, tus, de qua dicit Paulus: Intuentes lucem Dei transformamur in eandem imaginem à Domini spiritu. HIC etiam monendi sunt iuniores, ingens discrimen esse inter virtutes in renatis, & heroica dona non renatorum. Est in Achille, Alexandro, Iulio fortitudo heroica, quæ reipsa est donum Dei, videlicet robur tale creatum in cordibus, vt minus metuant pericula, quam alij, & fortius ac felicius præliari possint, Sicut est robur corporis creatum maius in Cyclope, quam Vlysse. Sed illa Achillis fortitudo non regitur luce diuina, vera agnitione & inuocatione Dei, nec directa est ad hunc finem, vt ipsius victoria sit testimonium de Deo, & prosit ad defensionem veræ Ecclesiæ, nec iudicat Achilles, suam dextram regi à vero Deo, nec eum inuocat. AT in Dauide lucet noticia vocis Diuinæ, Ita in eo adest filius Dei, ostendens æternum patrem, & adest Spiritus sanctus, accendens in corde lætitiam in hac obœdientia, & veram inuocationem, & addens robur. Et directus est labor ad hunc finem, vt sit vero Deo testimonium, & vt defendatur Ecclesia.

DISCRIMEN igitur est inter Dauidem & Achillem. In Dauide habitat Deus, & lux verbi regit pugnantem, & Spiritus sanctus flectens cor ad verum Deum, addit robur, & gubernat dextram præliantis. At in Achille non habitat Deus, etsi fortitudo in eo est donum creatum à Deo, sicut robur corporis. Sed spiritus sanctus in illis tantum esse dicitur, in quibus lucet noticia veri Dei, recensa verbo diuino, & fit inuocatio veri Dei. Nam spiritus sanctus non

non dicitur in aliquo esse, sine luce uerbi diuini, sicut dicitur: Spiritus sanctus de meo accipiet. Et accendit inuocationem veri Dei. Etsi magnum robur est corporum in Gigantibus & Cyclopibus, quod vere est creatum à Deo, tamen horum pugnæ non sunt motus Spiritus sancti, quia in mentibus eorum non lucent noticia & inuocatio veri Dei.

HAE Antitheses ostendunt discrimina & hominum & actionum, quæ considerari necesse est, ne fiat confusio Ecclesiæ & Ethnicorum. Oro autem filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, crucifixum pro nobis & resuscitatum, vt semper æternam Ecclesiam inter nos colligat, & eam luce suæ doctrinæ & Spiritu sancto gubernet,

AMEN.

FINIS.

RESPON-

RESPONSIONES PHILIPPI MELANCHTHONIS AD IMPIOS ARTICVLOS BAVARICAE INQVISITIONIS.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO VVOLFgango, Principi Palatino Rheni, Duci Bauariæ, & Comiti Valentiæ, &c. Domino suo clementissimo, S. D.

DILIGENTIA DIGNA EST HOMINE CONSIDErare Gentium origines & migrationes, Imperiorum seriem, & familiarum excellentiũ propagationem, incrementa & inclinationes. Nam hæc consideratio non solum est commonefactio de rerum humanarum inconstantia, de qua tamen etiam cogitare prodest, ut nos ad modestiam flectamus, & æternam patriam intueamur: sed etiam ostendit multa iudicij diuini exempla in pœnis, & uirtutum in familijs Heroicis, ostendit & ueterem Ecclesiæ formam, quam scire ualde prodest.

Coniunxerat se Rex Noricus seu Bauaricus cum Longobardis, qui crudeliter in Italia grassabantur, quos cũ repressisset Carolus necesse fuit deinde Carolum cum socio Longobardorum dimicare, qui potitus Bauaria deinde eam suis posteris reliquit. Hæc mutatio regni felix tunc Bauariæ fuit. Grata enim hæc sedes fortissimis Principibus fuit, quia Italiam inde cum uicina esset, magit tueri poterant, & Germania aduersus Hungaros, & Henetos, qui sæpe ex Boëmia erumpebant, assidue defendenda erat. Interea hi Francici Principes ornarunt Noricum ubique legibus, doctrina Religionis, literarum, & disciplina. Etsi enim cito Apostolorum tempore uox Euangelij in Noricum perlata est: (narrant enim Lucium Cyrenæum

in Tiberia Augusta, quæ nunc est Regenspurg/ Euangelium docuisse) tamen postea in imperij Romani dilaceratione Ecclesiæ rursus dissipatæ sunt. Maior fuit tranquillitas post Carolum Magnum. Restitutæ sunt igitur Ecclesiæ.

Et quanquam illa ætas in tantis tumultibus omnium Gentium, supra fundamentum extruere multum stipularum cœperat: tamen nondum nota erant pleraq; Idola, quæ postea Monachi recentiores in Templa collocarunt. Extant enim scripta illius ætatis, ex quibus iudicari potest, quale fuerit doctrinæ genus.

Constat autem familiam uestram, quæ nunc & Bauariam tenet, & Palatinorum regionem, ad Rhenum, ortam esse ab Arnolphi Imperatoris filio. Fuit autem Arnolphus Imperator ex Caroli posteris, qui Italiam pacauit, & dissidia Pontificum sustulit. Normannos, qui inde usq; à Baltico littore ad Vangionum urbem accesserant, & Belgicum uastauerant, dissipauit, & Henetos represit, fuitq; autor ut rex Boëmiæ doctrinam Ecclesiæ Christi reciperet.

Omitto commemorationem de excellentia uirtutis in Carolo & Ludouico Pio. A talibus uiris cum orta sit Familia uestra, habetis domestica exempla illustria omnium uirtutum. Nec dubium est omnes natos in uestris Regionibus, quo in numero & ego sum, intuentes pulcerrimam seriem maiorum uestrorum, maxime optare, ut perpetua floreat posteritas, & ut non solum politica gubernatio sit felix, sed etiam ut omnes Bauarici Principes sint unum in Deo, & congruant omnes Ecclesiæ ad illam dulcissimam Psalmi uocem: Vt conueniant Reges & Populi simul, ut seruiant Deo. Oro igitur toto pectore filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, sedentem ad dextram æterni Patris, ac dona largientem hominibus, ut te & cæteros Principes Bauaricos gubernet, ut Patriam feliciter regatis in gubernatione politica, & ut uera inuocatione Dei & uos ipsi, & subditi

omnes

omnes eum celebrent : his etiam qui puram Euangelij doctrinam Ecclesijs proponi curant, gratulor hanc pietatem.

Cum autem ad me allati essent Articuli à Monachis compositi ad deterrendos homines à uerae doctrinae studio, magnum accepi dolorem, & quanquam rogatus sum, ut responsiones formarem, quia insidiae multae sunt in illis quaestionibus, quae sunt tanquam Sphyngis ænigmata: tamen & patriae amore mouebar, ut aliquas admonitiones ederem. Respondi igitur breuius fortasis, quam magnitudo rei postulat, & quaestiones quasdam horridiores sepositi, & hanc lucubrationē ad Celsitudinem tuam mitto, non solum ut studium meum Celsitudini tuae ostendam, sed multo magis, ut Celsitudo tua, quae puram Ecclesiae doctrinam optime intelligit, & Deum recte inuocat, sit iudex, & de uoluntate mea, & de hoc ipso scripto. Optarim omnium qui in nostris Ecclesijs docent, pium esse consensum, & una communem hostem reprimi. Nunc proh dolor hoc fieri uidemus, quod scripsit Thucydides, Tantisper uictrices fuisse Athenas, cum duces aduersus praecipuum & communem hostem coniuncti fuerunt, postea eas uictas esse, cum distracti Duces singuli propria bella quaesiuerunt, omisso communi hoste. Sed oro filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut uulneribus nostris medeatur, & clementer colligat sibi æternam Ecclesiam inter nos, & faciat ut omnes nostrae Ecclesiae unum sint in ipso. Bene ualeat Celsitudo tua. Anno 1559. Mense Augusto.

Philippus Melanchthon.

SEQVVNTVR ARTICVLI IMPII BAVARICAE INQVISITIONIS.

PRIMA QVAESTIO.

I. Quid sit Ecclesia sancta?

II. Quæ sint signa monstrantia Ecclesiam Dei?

III. An sit visibilis Ecclesia?

IIII. An credant firmiter & sine dubitatione, & doceant quod sancta Romana & Catholica Ecclesia mandat credi & præcipit?

V. An credant extra illam Ecclesiam nec salutem, nec remissionem peccatorum esse, & quod omnes, qui se scientes & volentes ab ea seiungunt, sint damnandi vt Hæretici & Schismatici?

VI. An credant Catholicam Ecclesiam apud hos esse, qui nunc aduersantur Romanæ Ecclesiæ, & Episcopis, qui præsunt ordinaria successione? An uero apud illos Christianos, qui nominantur Catholici, & retinent vnitatem Ecclesiæ, obœdientes vni Romano Pontifici?

VII. An credant sancta œcumenica Concilia in causis Fidei, quorum sententiæ postea ab vniuersa Ecclesia receptæ sunt, errasse. Et an liceat decreta eorum rursus in dubium vocare?

VIII. An credant in sancta Catholica Ecclesia septem Sacramenta esse, Et an credant ea esse efficacia & certa signa gratiæ?

IX. An credant, quod vi consecrationis seu recitationis verbi diuini fiat in Missa transubstantiatio panis & vini in verum corpus & uerum sanguinem Christi, hoc modo, ut mox post consecrationem uera ac uiuifica caro, uerus item & uiuificus sanguis Christi vna cum præsentia diuinitatis seu diuinæ naturæ filij Dei, tantum manente externa specie symbolorum panis & vini, ante & post sumtionem, vere, integre, ac substantialiter adsit?

X. An Sacramentum Altaris, quod ad usum ægrotorum & absentium Christo credentium reponitur ac reseruatur, credant tantum esse mysterium, significans beneficia Christi, non autem statuant esse reuera ipsum corpus & sanguinem Christi?

An cre-

XI. An credant Christum in Sacramento Altaris uere præsentem suppliciter adorandum esse, quandocunque manu Sacerdotis hostia eleuatur, ostenditur aut porrigitur.

XII. An detestentur vt idololatricum ritum, adorationem Sacramenti Altaris in repositorio aut in theatrica pompa circumgestationis?

XIII. An credant verum corpus & sanguinem Christi, atque adeo totum Christum, sub utralibet specie Sacramenti contineri, ac proinde singulis Christianis, qui non sunt Sacerdotes, sub vna specie exhiberi?

XIIII. An credant hoc Sacramentum non conferre nec sumi ad remissionem peccatorum?

XV. An credant quod ad cauenda seu auertenda multiplicia pericula & scandala, pio consilio ac recte facta sint decreta in Concilijs Constantiensi & Basilieusi, non esse ullo modo impietatis nomine condemnandum morem sacrosanctæ Ecclesiæ, quo Laicis adimitur vna pars Sacramenti, sed tanquam pium ac licitum fideliter seruandum ac retinendum, donec per decretum Catholici Concilij generalis expresse permittatur Laicis usus integri Sacramenti?

XVI. Quomodo intelligant hæc verba? Hoc facite ad mei recordationem. Et, An hæc vox Christi mandantis vniuersaliter ad omnes Christianos pertineat?

XVII. An in Missa sit facienda oblatio pro viuis & mortuis?

XVIII. An consecratio Sacramenti valeat facta per non ordinatos ab Episcopis?

XIX. An credant, Tres esse partes pœnitentiæ: Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem?

XX. An credant circumstantias peccatorum mortalium, vt sunt, mora, circumstantia temporis, circumstantia loci, affectata negligentia, &c. in confessione Sacramentali necessario enumerandas esse?

XXI. An credant nostram satisfactionem & pœnitentiam prodesse, nec detrahere seu derogare quicquam merito ac satisfactioni Christi?

XXII. An credant in homine esse liberum arbitrium?

XXIII. An sola fide homo iustificetur?

XXIIII. An credant, Bona opera facta in dilectione, esse merita vitæ æternæ?

XXV. An credant Sanctos, qui in cœlo uiuunt, honorandos, & inuocandos, & ab eis auxilium & intercessionem petendam esse?

XXVI. An credant animas hominum, qui decesserunt antequam satisfactionem integram præstiterunt, & antequã integre purgati fuerũt, cruciari in purgatorio, & an eis opitulentur preces, Eleemosynæ & oblationes, quæ pro eis in Ecclesia fiunt?

XXVII. An Coniugium omnibus hominibus sine discrimine concessum sit?

XXVIII. An approbent usum cereorum in Altari positorum ante Sacramentum? Adhæc, an venerationem Imaginum & Statuarum, Item cineris & ossium Diuorum approbent?

XXIX. An consecrationes aquæ, herbarum & aliarum rerum, iuxta consuetudinem Catholicæ Ecclesiæ approbent?

XXX. An religiosas peregrinationes ad templa diuorum iudicent esse pias?

XXXI. An vtantur vnctionibus & consecrationibus olei?

EXAMINATORES.

Iohannes Cressanicus monachus, Concionator aulicus.

Leonardus Abbas Furstenfeldensis.

Sebastianus Schuueickhart Secretarius Bauaricus.

Stephanus Thrayner, Consiliarius.

Iohannes Einckhirn, Quæstor Landeshutanus.

RESPONSIONES SCRIPTAE A PHILIPPO MELANCHTHONE, ADIMPIOS ARTICVLOS Bauaricæ inquisitionis.

PRIMA QVAESTIO.

QVID SIT ECCLESIA SANCTA.

RESPONDEO.

ECCLESIA IN HAC VITA EST COETVS AMPLECTENtium Euangelium, & recte utentium Sacramentis, in quo filius Dei per ministerium Euangelij uere est efficax, & multos regenerat uoce Euangelij & Spiritu sancto, & facit hæredes uitæ æternæ, & sunt in eo cœtu multi electi & alij non sancti, sed tamen de uera doctrina consentientes. HAEC definitio prorsus congruit cum descriptionibus, quæ sunt in cap. 13. Matthæi, de semine & de sagena. Et hæc Ecclesia dicitur sancta in hac uita κατὰ συγκατάθεσιν, quia uere filius Dei in ea regnat, & multa sunt membra sanctificata spiritu sancto & electa. FIT autem à principali nuncupatio, & membra sanctificata usitate nominantur uiua membra Ecclesiæ. Alij non sancti nominantur mortua membra, si tamem de uera doctrina consentiant. Possunt autem & sancti habere aliquos errores, sed non euertentes fundamentum, id est, articulos fidei, sicut Paulus inquit: Supra fundamentum extruunt alij aurum, alij stipulas. Et cæca ac infelix arrogantia est, si putamus, nihil in nobis infirmitatis esse, nos nihil ignorare ac omniscios esse. Quanta caligo fuit in Apostolis, qui quanquam post resurrectionem uiderant initia nouæ & æternæ uitæ, tamen somniabant regnum politicum, & multi uolebant retineri cultus Leuiticos. Et multa sunt improprie dicta in scriptoribus pijs, ut uix quisquam etiam tam diserus & tam circumspectus est, ut ubique uitare possit ἀκυρολογίας. Sicut apud Cyprianum multa horride de satisfactionibus canonicis dicta sunt, ut cum ait, Frustra absolutionem pronuntiari non seruanti ritum satisfactionis. Sed sancti sunt dociles, & cedunt recte monenti. De his dicit Paulus: Infirmum in fide assumite. Comedens non abijciat non comedentem, Deus enim assumsit eum. Qui autem palam defendunt idola, aut aliquem articulum fidei euertunt, ij non retinent fundamentum. Sicut Papistæ defendentes adorationem panis in circumgestatione, & mercarum missæ. Item, inuocationem mortuorum. Item, Delentes doctrinam de fide gratis accipiente remissionem & reconciliationem. Tales blasphemi etiamsi do-

minantur in Ecclesia, tamen nequaquam sunt membra Ecclesiæ, nec viua nec mortua, sed prorsus existimandi sunt esse anathemata, sicut Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

RESPONDI igitur clare, quid sit Ecclesia, & qui homines sint Ecclesia, & quomodo dicatur sancta. Iam dicamus de signis monstrantibus Ecclesiam, & quomodo sit visibilis.

SECVNDA QVAESTIO.

QVAE SVNT SIGNA MONstrantia Ecclesiam Dei?

RESPONDEO. Signa tria sunt monstrantia Ecclesiam, necessaria & uniuersalia, doctrinæ Euangelij incorrupta professio, usus Sacramentorum conueniens diuinæ institutioni: & obœdientia debita ministerio Euangelij. De primo & secundo dicitur: Oues meæ uocem meam audiunt. Item, Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Item, Vna fides, unum baptisma. Et de omnibus simul dicitur 1. Cor. 1. Idem dicatis omnes, nec sint inter vos schismata, & sitis coagmentati eadem mente & eadem sententia. Item, Obœdite præpositis vestris. Hæc tria signa sunt necessaria. SED aduersarij deducunt homines ad alia signa, videlicet ad politiam humana autoritate in Ecclesia constitutam. Dicunt signa esse Ecclesiæ, ordinem Episcoporum, Romani Episcopi primatum, & deinde successionem ordinariam Episcoporum, & similitudinem rituum, qui humana autoritate in Ecclesia instituti sunt. Hic breuis est responsio de Romano Episcopo & de alijs. Quantumcunq; amplificatur illa authoritas, tenendæ sunt hæ regulæ: Fugite idola. Item. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Cum igitur manifestum sit, Romanum Episcopum & agmen Episcoporum ipsi adiunctum defendere idola, & iniustam crudelitatem exercere ad delendam ueram doctrinam, necesse est ab eis dissentire, sicut necesse fuit dissentire & discedere à Iudaico pontifice & Leuiticis sacerdotibus, cum tamen notissimum esset, sacerdotium illud diuinitus institutum fuisse. Nec necessariam esse similitudinem rituum humanorum in uera Ecclesia, manifestum est ex illis dictis: Regnum Dei non est esca nec potus, &c. Item, Nemo uos arguat in cibo & potu, &c.

TERTIA QVAESTIO.

AN SIT VISIBILIS ECCLESIA?

RESPONDEO. Veram Ecclesiam etiam in hac vita esse visibilem cœtum, sed non ut regnum pontificium. Erat visibilis cœtus in Iudæa audiens Zachariam & Simeonem, Mariam, Elisabeth, Ioseph, Annam,

Anna, & alij multi, etiamsi dissenserunt à Pharisæis & Sadducæis, qui ordinariam autoritatem tenebant. Et quidem cum exerceant sæuitiam impij pontifices in sanctos, manifestum est veram Ecclesiam cœtum visibilem esse. Vult Deus agnosci filium in genere humano, sicut dicit: Hunc audite. Et vult ministerium Euangelij esse publicum & visibile, sicut dictum est: In omnem terram exiuit sonus eorum. Et Dominus de visibili Ecclesia loquitur, cum ait: Dic Ecclesiæ. Nec fingamus Ecclesiam, quæ sit idea Platonica, sed antea diximus, quæ sit Ecclesia, & qui homines sint Ecclesia. Nec vult Deus doctrinā suam esse arcana Eleusinia. Ac affirmamus nostros visibiles cœtus esse Ecclesiam Dei, in qua multos uere sanctos esse scimus, qui habent testimonia Spiritus sancti in confessione & supplicijs, etiamsi multi sunt admisti, qui sunt putrida membra, & in ipsis sanctis multæ sunt infirmitates. CONTRA vero affirmamus, Romanum Pontificem & eius satellites, non esse Ecclesiam Dei, cum manifestum sit, eos esse defensores idolorum, blasphemos & parricidas. Credimus etiam ante hæc tempora fuisse multos sanctos recte sentientes, etiamsi alias vera Ecclesia est frequentior, alias minus frequens, vt inquit Propheta: Nisi Dominus reliquisset nobis semen, velut Sodoma essemus facti. Item: Etiamsi erit populus vt arena maris, tamen saltem reliquiæ saluæ erunt. Item Dominus inquit: Nisi abbreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro. Et scripta extant multorum, quos apparet fundamentum tenuisse, vt Ambrosij, Augustini, Prosperi, Hugonis, Tauleri, Vuesseli Gruningensis, Vuesaliensis concionatoris Moguntini, Hiltenij Isenacensis, & multorum aliorum, qui habebant auditores, qui erant cœtus visibiles, & audiebantur ac afficiebantur supplicijs, vt Ioannes & Hieronymus Pragenses, & multi alij, etiamsi non erant cœtus visibiles, vt pompa Pontificia, & erant disiuncti ab ordinaria potestate, vt nominant. Sed talis cœtus est vera Ecclesia, qualem describit Propheta: Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocantem nomen Domini. Item: Dabo eis Doctorem, & panem & aquam cum tribulatione. Est autem Ecclesia monarchia quod ad caput Christum attinet, & Aristocratia, quod ad ministros attinet, & auditores, vt honesta schola.

DISCERNANTVR autem peccata ignorantiæ à blasphemijs. Erat ignorantia in Apostolis & multis sanctis, donec Christus resurrexit, de regno politico Messiæ, & de proferenda politia Mosaica. Hæc peccata remittebantur habentibus initia fidei. Sed postquam lux Euangelij clarius sparsa est, sacerdotes & Pharisæi manifestæ veritati contradicentes blasphemi fuerunt, & habuerunt peccata quæ non remittebantur. Iam igitur manifestum fuit discrimen veræ Ecclesiæ & hostium Ecclesiæ Dei, de quibus dicitur:

Vos ex patre Diabolo estis. Et 1. Cor. 16. Si quis non diligit Dominum Iesum, sit anathema, Maran Atha, Malachiæ 1. Et habuit filium Dei alieni, eradicabit Dominus uirum, qui ista facit, & perdet magistrum & discipulum de tabernaculo Iacob. Iactitent ergo nomen & exempla Ecclesiæ quantum uolunt aduersarij, nos utraque consolatione constantissime confirmemur, & quod necesse sit agnitæ ueritati obedire, quia blasphemia non remittitur, & quod iam patefactio errorũ ostendit discrimen inter membra ueræ Ecclesiæ & blasphemos, quos certum est non esse membra ueræ Ecclesiæ.

QVARTA QVAESTIO.

An credant firmiter et sine dybitatione, & doceant, quod sancta Romana & Catholica Ecclesia mandat credi & præcipit?

Respondeo. Non recipio hunc articulum, quia sunt insidiæ in uerbo Romanę Ecclesię. Etsi enim restrictio addita est, sancta Romana: tamen aduersarij intelligunt Romanam Ecclesiam agmen Pontificium. Ideo reijcienda est confusio Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ. Nam pontificium agmen non est Catholica Ecclesia, nec Romana Ecclesia est uniuersi orbis Ecclesia, nec decreta Romanæ Ecclesiæ sunt uniuersalis Ecclesiæ decreta. Manifestum est Græcam Ecclesiam non prohibere sacerdotum coniugium, ut faciunt Romani Pontifices. Manifestum est Græcam Ecclesiam extra monasteria, quæ recentia sunt, ne nunc quidem habere priuatas missas. Manifestum est Græcam Ecclesiam ne nunc quidem habere circumgestationem & adorationem panis, qualem recens Pontifex Vrbanus instituit. Decretum Romani Pontificis est: Romanum Pontificem habere summam autoritatem iure diuino in Ecclesijs & in regnis. Id decretum nunquam Asia & Græcia receperunt. Est & insidiosa confusio in uerbis, quæ faciunt primum mentionem fidei, deinde præceptorum. Aliud enim est loqui de fide aliud de præceptis rituum humanorum. Affirmamus autem perspicue & sine ambiguitate, nos credere omnes articulos fidei comprehensos in Symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiano. Et extat de toto corpore doctrinæ confessio Ecclesiarum nostrarum, consentiens cum Catholica Ecclesia, uidelicet Symbolis & ueteribus probatis scriptoribus. In hac uera doctrina uerum Deum inuocamus, qui se patefecit misso filio Domino nostro Iesu Christo, crucifixo & resuscitato, & colimus eum ijs cultibus quos ipse præcepit, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Et abhorremus ab omnibus fanaticis opinionibus, quæ pugnant cum Symbolis, & euertunt politicum ordinem, quales sunt opiniones Monachorũ & Anabaptistarum.

Fides

Fides autem qua amplectimur Symbola, nititur non authoritate aut mandatis Ecclesiæ, sed perspicuo uerbo Dei, tametsi Ecclesiam catholicam docentem pie audimus, & sinceræ uetustatis testimonijs confirmamur, sicut Paulus uult infirmos à firmioribus confirmari.

QVINTA QVAESTIO.

An credant extra illam Ecclesiam nec salutem, nec remissionem peccatorum esse, & quod omnes, qui se scientes & uolentes ab ea seiungunt, sint damnandi ut hæretici & schismatici?

Respondeo. De catholica Ecclesia concedo. De Pontificio agmine, quod ipsi nominant Romanã Ecclesiam, nego. Vt enim in Iudea impij Pontifices, Sadducæi, & Pharisçi, etiamsi dominabantur, non erant catholica Ecclesia Dei, quia non retinebant doctrinam catholicę Ecclesiæ Dei, uidelicet Prophetarum, sed Zacharias, Simeon, Maria, Elisabeth, Ioseph, & horum auditores, quanquam pauci erant collati ad multitudinem hostium, tamen erant catholica Ecclesia Dei, quia retinebant doctrinam Prophetarum: Ita hoc tempore Pontificij, cum sint hostes Euangelij, non sunt catholica Ecclesia Dei, etiamsi dominantur & iactitant successionem ordinariam. Et unitas catholicæ Ecclesiæ est consensus in fundamento, uidelicet in articulis fidei, & mandatis diuinis, etiamsi qua est dissimilitudo in ritibus humanis. Quare affirmamus, nos nec discedere nec discessisse à Catholica Ecclesia, quæ Symbola amplexa est, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum, nec à patribus, Irenæo, Ambrosio, Augustino, Prospero & similibus, etiamsi qui ritus humani tunc alij fuerunt. Semper enim aliqua dissimilitudo rituum humanorum fuit. Sed à Pontificijs ut discederemus, necessaria causa est, quia scriptum est: Fugite idola. Item: Si quis aliud Euangelium docet anathema sit. Item: Blasphemia spiritus non remittetur.

SEXTA QVAESTIO.

An credant catholicam Ecclesiam apud hos esse, qui nunc aduersantur Romanæ Ecclesiæ, & Episcopis, qui præsunt ordinaria successione: An uero apud illos Christianos, qui nominantur Catholici, & retinent unitatem Ecclesiæ, obœdientes uni Romano Pontifici?

Respondeo perspicue. Ecclesias nostram confessio-

n. m amplectentes verissime esse membra catholicæ Ecclesiæ Dei, & hoc tempore veram Dei Ecclesiam, iuxta dictum: Oues meæ vocem meam audiunt. Et in his nostris cœtibus vere sunt electi multi, iuxta dictum: Quos elegit, hos & vocauit. Et multorum confessio in supplicijs ostendit præsentiam Spiritus sancti. Ac doctrinam nostrarum Ecclesiarum congruere cum veteris & purioris Ecclesiæ sententia, fateri necesse est eos, qui dextre iudicant. Nec ideo nostræ Ecclesiæ non sunt membra catholicæ Ecclesiæ Dei, quia in aliquibus est infirmitas & ignorantia aliqua, qui tamen retinent fundamentum, & sunt dociles, nec oppugnant agnitam veritatem, quia de infirmis scriptum est: Infirmos assumite. Item: Alius supra fundamentum extruit stipulas. De altera parte articuli distinguo. Certissimum est defensores idolorum & errorum pugnantium cum mandatis diuinis & articulis fidei, præsertim patefacta veritate, non esse membra catholicæ Ecclesiæ Dei, vt apud Iudæos blasphemi & parricidæ, qui aduersabantur Christo & Apostolis, non erant membra catholicæ Ecclesiæ Dei. Tales nunc sunt Pontifices Romani & eorum satellites, qui agnitæ veritati aduersantur, & sæuitiam exercent in homines pios. Fuerunt autem ante hanc lucem Euangelij multi sub eis, vt Bernardus, Bonauentura, & alij multi, qui etsi habuerunt contagia errorum, tamen de fundamento melius senserunt quam plerique alij. Taxarunt etiam crassos errores. Hos confugientes ad misericordiam, & deplorantes ignorantiam suam, fuisse membra catholicæ Ecclesiæ, non negamus, vt etiam sub impijs Pontificibus & Pharisæis scintilla veræ doctrinæ in Nicodemo, Pharisæo, & alijs multis similibus fuit, qui dociles erant, & veritatem quærebant. Si qui nunc tales sunt exorta luce Euangelij, qui tamen infirmi sunt, hos hortamur, vt discant doctrinam patefactam, & vincant infirmitatem suam, nec suo exemplo stabiliant idolorum cultus & errores, iuxta dictum: Fugite idola.

SEPTIMA QVAESTIO.

An credant, sancta oecvmenica concilia in causis fidei, quorum sententiæ postea ab vniuersa Ecclesia receptæ sunt, errasse. Et an liceat decreta eorum rursus in dubium vocare?

Respondeo de secvnda parte. Si quid vlla Synodus decreuit contra mandata diuina, seu contra articulos fidei, necesse est illud decretum taxare. Vt cum proxima Tridentina Synodus decretum fecit: Hominem semper debere dubitare, an sit in gratia. Huic impio decreto necesse est aduersari. Tollit enim

articulum: Credo remissionem peccatorum, & doctrinam de hoc articulo in scriptis Propheticis & Apostolicis expresse traditam, vt in hoc dicto: Iustificati fide pacem habemus. Confirmatæ sunt in Synodis inuocatio hominum mortuorum, satisfactiones & indulgentiæ, & adoratio panis in circumgestatione. Item, Prohibitio coniugij. His manifestis erroribus contradici necesse est: constat enim Synodos non condere nec abolere articulos fidei, nec posse abolere vllum mandatum Dei. Semper igitur tenenda est regula: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Hæc de secunda parte huius articuli satis sit dixisse. Sciunt enim omnes sani hanc nostram responsionem veram & firmam esse.

In priore parte articvli mirificæ sunt præiudicia. Interrogamur in genere, An sanctæ Synodi œcumenicæ ac receptæ errauerint? Hac generali interrogatione odia contra nos accendere student, quod videamur omnes Synodos & omnia acta in synodis reprehendere. Nos vero palam fatemur, oportere in Ecclesia iudicia esse, & affirmamus multas pias synodos fuisse, & profuisse Ecclesiæ, & maxime optamus nunc in his dissidijs recte constitui iudicium Ecclesiæ. Sed hoc quoque dicimus, Euangelium prolatum ex sinu æterni Patris, & legem Dei, qua vniuersam rationalem creaturam sibi obligatam esse voluit, non posse ab vlla synodo mutari aut aboleri, iuxta dictum. Verbum Domini manet in æternum. Dicimus etiam, Synodus in dijudicatione dogmatum non habere potestatem regiam seu prætoriam. Cum ad politica iudicia affertur dubitatio de lege aliqua, rex aut prætor dubia verba legis humanæ interpretatur, & circumstantiam determinat. Hæc interpretatio & determinatio valet propter autoritatem regiam seu prætoriam, & parere necesse est, quia Deus hac autoritate magistratum armauit. Sed his politicis iudicijs dissimilia sunt iudicia Ecclesiæ de doctrina. Cum est controuersia allata τῆς ἀληθοῦς καὶ διανοίας ad synodum, & pia synodus pronuntiat quam interpretationem amplectatur, valet sententia non propter autoritatem ordinis, sed propter verbum Dei, de quo pij suam confessionem alijs ostendunt, & ex fontibus ipsis docent, hanc esse perpetuam scripturæ Propheticæ & Apostolicæ sententiam & non aliam. Narrant etiam vnde acceperint suam sententiam. Vt cum Anabaptistæ contendunt, pios non debere vti defensione iudiciorum, quia dictum sit: Si quis eripuerit tibi tunicam, relinque ei & pallium. Synodus pronuntiat, hic non prohiberi nec damnari iudicia, nec petitionem defensionis in iudicio, quia alibi expresse & sæpe comprobatus est ordo politicus, & ex fontibus ostendit discrimen iustitiæ Spiritus seu æternæ, & ordinis politici. Ita Synodi sententia est confessio pij cœtus, quæ est vera, & valet propter fontes, necesse est

enim

enim fidem niti uerbo Dei. Sed tamen Ecclesia audienda est, quæ docet nos de fontibus, iuxta dictum: Nisi arasseris uitula mea, non inuenisseris. Et quia aliquæ synodi lapsæ sunt, & omnibus temporibus homines labi possunt, ideo decreta synodorum ad normam, id est ad legem Dei & ad articulos fidei conferenda sunt. Fuit frequentissima synodus Syrmiensis, ubi mutatum est uocabulum in symbolo ὁμοούσιον, & supposita uox ὅμοιον. Hanc pernicioſam mutationem rursus emendauerunt sancti propter testimonia Prophetica & Apostolica, non deterriti synodi frequentia. Vt autem antea diximus, nos amplecti symbola, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum: Ita expresse affirmamus, nos amplecti omnium Synodorum decreta, cum his symbolis congruentia, ut congruit Antiochena Synodus, quæ damnauit Samosatenũ, & antecessit Nicenam annis 60. Ibi cum conuenissent multi, qui discipulos Apostolorum audierant, non addiderunt nouam interpretationem, sicut ambiguæ legi rex aut prætor addit nouam determinationem. Sed testati sunt, à Ioanne hanc sententiam traditam esse, quod λόγος ibi significat λόγον ὑφεστάμενον. Et protulerunt dicta de filio ante assumtionem humanæ naturæ. Item dicta de eius omnipotentia: Ego uitam æternam do eis. Quæ enim esset audacia de re tanta nouam interpretationem gignere, & addere Deo coæternum filium, nisi antea doctrina de filio testimonijs Prophetarum & Apostolorum tradita esset? Docentur ergo & confirmantur pij talibus testimonijs, iuxta dictum: Et tu conuersus confirma fratres tuos. Secvta est Nicena Synodus, quæ rursus testata est, hanc doctrinam propagatam esse ab Apostolis, & protulit dicta Prophetica & Apostolica. Eadem Synodus fecit decretum contra Nouatianos, & iussit recipi lapsos redeuntes ad pœnitentiam. Hæc quoque Synodus tantum testis fuit de doctrina antea tradita. Quomodo enim auderent homines lapsis promittere reconciliationem, nisi uoluntas Dei expressa esset in scriptis Propheticis & Apostolicis? Allegabantur etiam exempla superiorum temporum: Recepta est Petrus. Ioannes adolescentem, qui se adiunxerat latronibus, recepit. Paulus recepit Corinthium incestum. Congruunt cum Symbolis & Constantinopolitana Synodus, quæ à Theodosio seniore indicta fuit. Et deinde Theodosij II. tempore Synodus Ephesina. Item Martiani tempore Chalcedonensis, in quibus doctrina de duabus naturis in filio recitata est, quæ cum Symbolis congruit.

Fvit & pia Synodus Gãgrensis contra superstitiones monachorum congregata, qui damnabant coniugia, & prohibebant quosdam cibos, & relicta communi congregatione in administratione Sacramentorum seorsum conueniebant, quia nolebant interesse ministerijs pastorum, qui erant mariti. Denique scimus fuisse multas pias Syno-

do-

dos & utiles Ecclesiæ, & Deo gratias agimus, quod subinde aliquas Synodos rexit ad emendationem errorum.

SED fuerunt aliæ congregationes, quarum etiam fuit magna frequentia, in quibus facta sunt decreta contraria Symbolis, ut in Synnio & Arimino tempore Constantij, ubi decretum est, ut pro ὁμοούσιον, deinceps legeretur ὅμοιον, quod partes dissentientes uiderentur hoc cothurno coniungi posse. Id gratum fuit Imperatori. Talia exempla ostendunt posse errare Synodos, & decreta earum conferenda esse ad normam, quæ nequaquam est ambigua aut mutabilis, uidelicet ad scripta Prophetica & Apostolica, & symbola. Ideo Synodorum decreta cum hac norma pugnantia taxare necesse est, quale est Synodi Constantiensis decretum, quod unam partem cœnæ Domini populo adimit. Sic & de cæteris impijs decretis, qualia multa in proxima Synodo Tridentina facta sunt, iudicandum est. Hæc de Synodis hoc loco breuiter respondeo.

OCTAVA QVAESTIO.

AN CREDANT IN SANCTA CATHOlica Ecclesia septem Sacramenta esse, Et, An credant ea esse efficacia & certa signa gratiæ?

RESPONDEO. Nego esse septem illa, quæ Papistæ numerant. Nam ritus Papisticus unctionis, qui nunc in usu est, manifesta impietas. Consecrationes olei, quæ nunc fiunt, sunt similes Magicis. Additur item inuocatio hominum mortuorum. Hæc expresse damnamus. Falso autem citantur exempla Apostolorum, qui adhibebant olea ad curationem morborum. Nunc fingunt unctione tolli peccata, & manifestum est, huic ritui unctionis non esse adiunctam promissionem gratiæ. RITVS confirmationis, quem retinent Pontificij, prorsus inane spectaculum est, nec mandatum Dei nec promissionem gratiæ adiunctam habet. Cum autem Sacramenta nominentur actiones à Deo institutæ, ut sint testimonia promissionis gratiæ, ideoque habeant adiunctam promissionem, affirmo hæc duo, Baptismum & Cœnam Domini esse Sacramenta. Si quis etiam Absolutionem uult nominare Sacramentum, non repugno, Quia promissio addita est: Quorum remiseritis peccata, &c. De effectu autem plane dico, In adultis fidem propriam in usu Sacramentorum necessariam esse, qua singuli sustentent se promissione gratiæ, & intuentes testimonium illud, confirmentur, ac statuant, non propter hanc obœdientiam dari gratiam, sed gratis propter filium Dei, iuxta dictum: Iustificamur autem gratis per redemtionem quæ est in Christo Iesu per fidem.

EXPRESSE

EXPRESSE autem deliramentum Pharisaicum damno, quod dicit, per Sacramenta ex opere operato, sine bono motu utentis, dari gratiam.

DE IX. ARTICVLO, QVI LOQVITVR DE TRANSVBSTANTIATIONE, & de tribus sequentibus, qui loquuntur de Adoratione.

SIMVL respondeo. Cum vera Sacramenta in Ecclesia sint actiones institutæ à Deo, & nulla creatura possit talem actionem instituere, cui sit addita promissio gratiæ, seu rem ad quam fiat adoratio, manifestum est nihil habere rationem veri Sacramenti extra usum institutum, Vt, si quis circumferret aquam Baptismi, & diceret, ibi inclusum esse Spiritum sanctum, & iuberet fieri adorationem ad illam aquam, ibi prorsus esset Idoli cultus. EODEM modo dico expresse de Papistica adoratione panis, quam exercent extra usum, in sua oblatione, repositione, & circumgestatione. Et affirmo hanc manifestam idololatriam caussam esse necessariam, cur relinquendæ & fugiendæ sint ipsorum congregationes, iuxta dictum: Fugite idola. SCRIPTVM est in Daniele de Antiocho: Deum Maozim colet auro & argento. Vbi non dubium est, significari id quod tunc fecit Antiochus, videlicet, Idoli adorationem, quod collocarat Antiochus in templum veri Dei. Etsi autem cur Daniel usus sit appellatione Maozim, disputatur, tamen soni vicinitas congruit ad nomen Maza, quod est panis seu cibus. Et cum Antiochus sit typus Antichristi, cogitent pij, multa idola in colluuie Pontificia coli ventris caussa, inter quæ etiam est deprauatio cœnæ Domini. Hæc dico, vt cum obijcitur nobis quod Schismatum autores simus, pij se confirment & consolentur hac cogitatione, quod mandato diuino cogamur idola fugere. CONSTITVTA hac firma sententia, quod nihil habeat rationem Sacramenti extra usum institutum, Responsio perspicua est ad interrogationem sedecimam, in qua Articulus quærit: Quæ sit sententia horum uerborum: Hoc facite ad meam recordationem? Respondeo, Præcipit ut hoc faciamus quod institutum est, scilicet, Accipite, manducate, bibite ex hoc omnes. Nulla syllaba ibi legitur de obligatione & alijs spectaculis, sed Sumtio instituitur, & ita instituitur, ut fiat recordatio mortis & resurrectionis Christi, & beneficiorum eius, quod intelligatur de publica & priuata recordatione, sicut hæc uerba docent: Quotiescunque hoc facitis, mortem Domini annuntiate. Neruum publicæ & honestæ congregationis esse hanc sumtionem filius Dei uoluit. Et quidem in Paulo discis promissio addita est: Donec uenerit. Significat enim mansuram esse Ec-

esse Ecclesiam, donec Filius Dei veniet ad manifestum iudicium, & velut triumphans abijciet omnes hostes suos in æternos cruciatus, & adducet Ecclesiam lætam & triumphantem ad æternum Patrem.

HAEC consolatio de duratione Ecclesiæ pijs grata est, & inuitare nos debet, vt libentius adiuuemus conseruationem instituti ministerij. Complectitur autem publica recordatio doctrinam vniuersam de filio Dei, & de eius beneficijs, de applicatione beneficiorum, de remissione peccatorum, de fide. Deinde & publicam gratiarum actionem, vnde nomen εὐχαριστία. Sit autem & priuata recordatio, quæ complectitur eadem, quæ recensui in publica recordatione.

Maxima pars Sacrificulorum facit illam suam oblationem, nec pœnitentiam, nec ullam piam cogitationem afferens, contaminata multis sceleribus, tantum ibi quærit lucellum, quo hanc operam more Ethnico uendit. De talibus scriptum est Esaiæ 28. Omnes mensæ repletæ sunt vomitu. Hæc mala intelligantur & deplorentur, & nos memores simus dicti Christi: Hoc facite in mei recordationem. Cogitemus quid institutum sit, non oblatio, cum dictum sit: Vna oblatione consummauit sanctos, & seipsum obtulit filius Dei, in se deriuans iram æterni Patris, iuxta dictum: Ego me pro eis sanctifico. Sed sumtio instituta est, in qua fiat recordatio summæ Euangelij.

Afferamus pœnitentiam, & cogitemus quam mirum fœdus hoc sit, quod hæc persona, quæ nō est Angelus creatus, sed filius ὁμοούσιος æterno Patri, & Omnipotens, assumit massam naturæ nostræ, & placata ira æterni patris, nos sibi inserit tanquam surculos, & nos sibi membra facit. Hoc testatur in hac sumtione. Vere & substantialiter adest, applicat se & sua beneficia communicatione corporis & sanguinis sui, & vult nos credere, quod uere sua morte meruerit nobis remissionem peccatorum & iusticiam, & resuscitatus viuat, & nos sibi membra faciat, & vere uelit in nobis esse efficax, sicut Hilarius inquit: Hæc sumta & hausta faciunt ut Christus sit in nobis, & nos in Christo. In hac recordatione ardeant fides, inuocatio & gratiarumactio. Hic vsus à Filio Dei institutus est, quem Ecclesiæ nostræ Dei beneficio retinent, & vt retineatur, omnes pij conseruationem eius adiuuare debent: Hic usus est dulcissima συνοδὴ, in qua & ipse Filius Dei nobiscum fœdus facit, quod nos clementer recipiat, & nos vicissim cum ipso fœdus facimus, quod ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus. Facit & inter se fœdus Ecclesia, ostendit confessionem, consensum & concordiam.

Ex istis fundamentis respondeo, & ad sequentes Articulos. Ad decimumquintum dico: Nec Synodum, nec vllum hominem posse prohibere alteram partem cœnæ Domini: iuxta dictum: Testamentum hominis mutare non licet, quanto minus Testamentum Dei?

AD

AD XVII. ARTICVLVM.

An in Missa sit facienda Oblatio pro uiuis & mortuis?

Respondeo. Non esse institutam oblationem corporis & sanguinis Christi. faciendam per Sacrificulos pro uiuis & mortuis, sed sumtionem & recordationem publicam & priuatam. Hæc nihil ad mortuos pertinent, ideo manifesta profanatio est, fingere oblationem pro mortuis. Ac uetus Ecclesia propinqua temporibus Apostolorum, nec Purgatorium, nec Sacrificia pro mortuis nouit, Et dissimilitudo est Canonum Missæ etiam apud ipsos Græcos. Quod uero interdum nomine Oblationis aut Sacrificij uetustas utitur, intelligit totam actionem, inuocationem & gratiarumactionem adiunctam sumtioni. Hæc recte dici Sacrificia non dubium est.

AD XVIII. ARTICVLVM.

An consecratio Sacramenti ualeat facta per non ordinatos ab Episcopis?

Respondeo perspicue. Ordinationem ministrorum Euangelij iustam esse in Ecclesijs nostris, iuxta dicta Pauli, ad Tit. 1. Constituas in urbibus Presbyteros, sicut ordinaui. Et 2. Timoth. 2. Hæc commenda fidelibus hominibus, qui sunt idonei ad docendos alios. Nec dubium est, Filium Dei & conseruatorem esse ministerij Euangelici, & in ministerio efficacem esse, ubicunque est cœtus recte docens Euangelium, iuxta dictum: Sedet ad dexteram æterni patris, dans dona hominibus, Pastores & Doctores. Et Ioannis 15. Ego sum uitis, uos palmites, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum copiosum. Hæc tota concio utrunque confirmat: & solum hunc cœtum esse Ecclesiam Dei, in quo uox Euangelij est incorrupta: & in eo cœtu adesse filium Dei, & ibi efficacem esse. Et quidem corda piorum, quæ ueras consolationes sentiunt, testantur filium Dei in ministerio Ecclesiarum nostrarum efficacem esse, iuxta hæc dicta: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, clamantem Abba pater. Item: Sustinuit anima mea in uerbo eius, sperauit anima mea in Domino. Item: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Iustificati fide pacem habemus apud Deum. Tenebant partem mini-sterij Pontifices & Pharisæi in Iudæa per tyrannidem, uidelicet Circuncisionem. Doctrinam uero & sacrificia corrumpebant. Interea tamen Deus efficax erat uoce doctrinæ, quam sonabat uera Ecclesia, Zacharias, Simeon, Elisabeth, Anna, Maria, & similes. Ita nunc Pontificij retinent Baptismum, Doctrinam uero & cœnam Domini horri-

biliter

biliter corrumpunt. Sed doctrinã Euangelij incorruptam, & usum Sacramenti institutum Ecclesiæ nostræ retinent. In his adest filius Dei, & est efficax in ministerio instituto, sicut inquit: Ego sum uitis, uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum copiosum.

SCIO autem, atrociter declamare Pontificios, non fieri consecrationem ab ijs, qui non sunt ordinati ab Episcopis. Deinde non esse Episcopos, nisi confirmatos à Romano Episcopo. Hæc κακοζηλίαι Papistica refutatur etiam exemplo Orientalium Ecclesiarum, quarum extat epistola in 5. libro Theodoreti, in qua scribunt, Non oportere peti confirmationem à Romano Episcopo, sed satis esse, uel electionem fieri ab Ecclesia eius loci, adhibito uicino Episcopo uno uel pluribus, iuxta Synodi Nicenæ decretum. POSTREMO quæ amentia esset, nostros ab ijs petere ordinationem, à quibus, si ad eos accederent, interficerentur?

AD XIX. ARTICVLVM.

AN CREDANT, TRES ESSE PARTES Pœnitentiæ: Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.

PLANE respondeo. Enumerationem delictorum nec partem pœnitentiæ, nec necessariam esse. DE Canonicis Satisfactionibus, quas aduersarij nominant opera indebita, respondeo, Eas non solum non esse partem pœnitentiæ, sed etiam falsos cultus, & aduersarios affingere multos errores, quorum comprobatio est impia.

ITA simul responsum est de sequentibus duobus Articulis. Nec ipsorum delictorum, nec circumstantiarum enumeratio necessaria est, nec satisfactio, quam nominant opera indebita, utilis est, & ut Monachi eam declarant, est contumelioſa aduersus satisfactionem filij Dei. CVM autem prosit in conspectu habere aliquos insignes errores Aduersariorum, quorum euidens falsitas confirmet nos, ut minus angamur cum objiciuntur nobis scandala dissidiorum & schismatum, semper intueamur antithesin doctrinarum pe pœnitentia. Ibi cum tetros & pernicioſos errores Aduersariorum aspicimus, agamus Deo gratias, quod reddidit lucem ueræ doctrinæ, & firmas consolationes, & lætemur nos à societate defensionis errorum procul abesse. INITIVM harum discordiarum fuit explicatio doctrinæ de Pœnitentia, & refutatio impostrarum, quas nominant INDVLGENTIAS. Quodque secutum est tam atrox Schisma, non est culpa eorum qui ueritatem monstrarunt, sed factionis Pontificiæ, quæ ueritatem delere conatur, non solum edictis, sed etiam ty-

rannica sæuitia. LONGVM autem esset hic repetere integram antithesin doctrinarum de Pœnitentia, & credo pijs omnibus notam esse. Hi intelligunt nos non mouere λογομαχίας, sed res magnas & necessarias in Ecclesia illustrare. AFFIRMO hoc quoque, tale chaos esse in scriptis Monachorum de pœnitentia, vt ante nostras explicationes Aduersarij ne suos quidem Labyrinthos intellexerint.

DE Contritione dicunt oportere esse sufficientem Contritionem. Hoc prorsus impossibile est. Et quo magis creseret dolor sine fide, eo magis ruerent homines in desperationem. SECVNDO dicunt, Contritionem mereri remissionem culpæ. Hoc mendacium contumeliosum est contra meritum Christi, & delet Euangelium de fide, quod præcipit vt credamus remitti nobis peccata, & nos reputari iustos, gratis, propter solius filij Dei obœdientiam, sicut scriptum est Rom. 3. & 4. Act. 10. & alibi. TERTIVS error est, quod nihil dicunt de fide, accipiente gratis remissionem peccatorum. Imo docent, semper manendum esse in dubitatione. Ita veram consolationem & vocem Euangelij, & discrimen legis & Euangelij, prorsus delent. Hæc satis magna caussa est, cur lætemur nos à societate ipsorum abesse. QVARTVS error: Vociferantur enumerationem delictorum necessariam esse, & addunt, hanc pudefactionem mereri remissionem peccatorum. Hæc carnificina auxit dubitationes, quæ fidem & inuocationem impediuerunt, & aut profanitatem, aut desperationem attulerunt. QVINTVS error: Non intelligunt, apud veteres spectacula Satisfactionum tantum fuisse ritus humanos, exempli caussa receptos, vt alij homines commonefierent, nec fuisse merita remissionis culpæ aut pœnæ coram Deo. Et apparet hos ritus à vetustate Ethnica sumtos esse. Nam & apud Ethnicos homicidæ gerebant signa reatus, ut agnoscerētur ab alijs, & vitarentur tanquam polluti, nec cum eis mensæ & conuictus societas esset. Vt, Oreses quæritur se vagatum esse, nec admissum ad aliorum mensas. Et Hercules interfectis filijs vetat se à Theseo attingi. Hæc vestigia fuerunt vetusti ritus patrum, quo fuerat ostensa excommunicatio, erant politica spectacula, non merita remissionis peccatorum coram Deo. Sed in Ecclesia paulatim accessit superstitio. SEXTVS error: Cum Monachi veteres historias nescirent, impudenter finxerunt, remitti pœnas æternas propter pœnas purgatorij, Redimi autem pœnas purgatorij operibus indebitis in hac vita, & sacrificio Missæ, & varios ludos finxerunt: Monachatum, itinera ad longinqua templa, ut Orestes profectus est ad Dianam Tauricam. Hæ Tragœdiæ omnes tolluntur vna regula: Frustra colunt me mandatis hominum. Firmissime etiam hæc regula tenenda est, Non distrahendam esse remissionem pœnæ æternæ à remissione culpæ, sed semper simul

simul remitti & culpam & pœnas æternas, & quidem propter filium Dei, gratis, sola fide, iuxta hæc dicta: Iustificati fide pacem habemus apud Deum. Item: O mors ero mors tua. Græci etiam nomine magis uerecundo usi sunt. Non nominarunt Satisfactionem, sed ἐπιτιμίαι, hoc est, increpationes seu castigationes. SEPTIMVS error. Cum creuissent illa onera, necessaria fuit relaxatio, quam nominarunt INDVLGENTIAS. Has postea uendiderunt, & varia mendacia affinxerunt. Dixerunt se merita sanctorum applicare ementibus, & liberare animas ex purgatorio. RECITAVI manifestos errores, qui traduntur à Pontificijs in sua doctrina de pœnitentia, Quorum consideratio pios confirmet, cogitantes se habere necessarias causas cur ab eis dissentiant. CONTRA vero simplex & perspicua ueritas in nostris Ecclesijs proponitur, comprehensa in his dictis Christi, quæ summam doctrinæ continent, Marci 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et Lucæ vltimo: In nomine meo prædicate pœnitentiam & remissionem peccatorum, Et in iuramento dicitur: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Dicimus conuersionem ad Deum necessariam esse, quod & in iuramento affirmatur. Et in Conuersione comprehendi dolores & consolationes. Hæc manifesta sunt ex ipso vocabulo Conuersionis, & ex omnium sanctorum experientia. Vtrunq; comprehendit rex Ezechias. De doloribus inquit: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Et de consolatione: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Item: Corripis me, & viuificas me. Paulus etiam vsitate duas partes Conuersionis facit: Mortificationem & viuificationem, quæ vocabula fiunt magis perspicua, cum ad Conuersionem accommodantur.

RETINEO autem de doloribus nomen Contritionis, quia vsitatum est. Si quis volet aliter loqui, si res easdem retinet, non pugno. Fugiendæ sunt enim λογομαχίαι. De doloribus etiam perspicuitatis caussa volens prætereo multorum labyrinthos: De Attritione & Contritione, de metu pœnæ & amore iusticiæ, &c. Cum sunt veri dolores non simulati, Deus iudicat peccatum in cordibus, verbo suo arguente peccatum, iuxta dictum: Per legem cognitio peccati. Item: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me, &c. ACCEDAT autem & fides cogitatione promissionis in Euangelio traditæ, quæ affirmat gratis remitti peccata, & imputari iusticiam, & donari Spiritum sanctum & vitam æternam propter filium Dei, & per eum. Hac fide & fiducia intuente filium Dei, certo accipitur remissio peccatorum, & fit consolatio & viuificatio, quæ est altera pars conuersionis. Sic de consolatione dicitur Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus. Et ad Ephesios 3. Per hunc

habemus fiduciam & accessum per fidem in Iesum Christum. Et Act. 10. Hęc sunt perspicua omnibus pijs, qui habẽt exercitia pœnitẽtię & inuocationis. Hanc doctrinæ perspicuitatem, quæ Dei beneficio lucet in Ecclesijs nostris, de Pœnitentia seu Conuersione conseruare studeamus.

CERTVM est autem, illa fide, qua fit consolatio in conuersione, simul accipi Spiritum sanctum, qui & lætitiam & inuocationem accendit, iuxta dictum. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, per quem clamamus, Abba pater. Item: Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Per hunc & noua obœdientia incoatur, iuxta dictum: Dabo legem meam in corda eorum. Item: Per fidem lex stabilitur. Item: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Hæc omnia in sanctis assidua lucta crescunt, in qua assidue clamandum est: Conuerte me Domine, & conuertar.

PLACET mihi etiam retineri ritum priuatæ Absolutionis, propter multas grauissimas caussas. Nec dubium est, uoce Euangelij & multis & singulis annuntiari remissionem peccatorum, iuxta dictum: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Item: Si dixerit, Pœnitet me, remitte ei, Vbi expresse de uno loquitur. Nec tamen aliganda est remissio tantũ ad priuatam absolutionem, sed uere fit remissio in omni conuersione, in qua cogitata promissione Euangelij fide accipitur consolatio. Habet & cœna Domini uim Absolutionis. Sacramenta enim sunt applicationes promissionum. Potest autem peti absolutio priuata sine enumeratione delictorum.

EXPRESSE etiam taxamus errorem de Dubitatione, quem pertinacissime defendunt Monachi, quod uidelicet semper manendum sit in dubitatione, an sis in gratia. Qui error & in Tridentina Synodo impio decreto confirmatus est. Hæret in hac humana imbecillitate in omnibus tristis dubitatio. Ideo autem Euangelium prolatum est ex arcano sinu æterni Patris, ut contra hanc dubitationem adferret, uere nos recipi propter Filium, gratis, & placere Deo. Et hanc promissionem uult fide accipi, iuxta dictum: Ideo ex fide gratis, ut fit firma promissio. Et nisi fides repugnet dubitationi, & eam uincat, non fit inuocatio, iuxta dictum: Quomodo inuocabunt, nisi credent? Fugit mens Deum, & fremit aduersus eum, non inuocat, nec consolationem ullam habere potest, nisi eluctetur ex dubitatione. Hac tanta de re necesse est homines sæpe commonefieri. Recensetur & hic error Pontificiorum inter grauissimas caussas, propter quas necesse est nos ab eis seiunctos esse. ET quia consideratio uoluntatis Dei à uerbo incoanda est, nec extra uerbum Dei quærenda est, & promissio uniuersalis & mandatum uniuersale & immutabile est, ut credas filio Dei, in ueris doloribus luctandum est, ut ei assentiaris, nec dis-

puces

putes contradictorias in Deo voluntates esse, sed sustentes te hac voce: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam uos. In hac lucta ipse filius Dei te adiuuat, & cum uincit fides, certum est te accepisse remissionem peccatorum, nec alij raptus Enthusiastici quærendi aut expectandi sunt. Ipsa fides est hoc lumen, quo Deus uere uiuificat. Nec illa subito perficiuntur, sed crescere & dolores & consolationes debent, in quibus assidue clamandum est: Conuerte me Domine, & conuertar. Hæc omnia uerissima esse pij norunt.

Cvm autem integra doctrina de pœnitentia, Dei beneficio in scriptis nostrorum alibi sæpe fideliter recitata sit, hic sum breuior: tantum hoc vsitatum argumentum de Satisfactionibus hic repeto:

Adæ, Dauidi, Manassæ, Nabuchodonosor non remittitur peccatum sine pœna,
Ergo & Ecclesia debet nobis certas pœnas imponere.

Nego consequentiã, & ratio est, Quia differentia est inter remissionẽ æternę pœnę, & pœnę temporalis. Sententia Dei & sententia Ecclesiæ eadem est de remissione pœnæ æternæ, Deus remittit culpam & pœnam æternam simul gratis, propter filium, & idem annuntiat Ecclesia. Sed de pœnis corporalibus Ecclesia nullum habet mandatũ. Deus autem varijs modis eas imponit, alias aliter. Pœna Dauidis habebat aliam caussam, quam afflictio Iob. Considerentur autem & vniuersales & singulares caussæ afflictionum, ut consolationes recte accommodentur. Mors corporis est vniuersalis pœna primi peccati in omnibus hominibus in hac deprauata natura, in conuersis & non conuersis. Deinde sunt singulares pœnæ multorum, uel ante conuersionem, ut sint commonefactiones de pœnitentia, vel post conuersionem, vt hortentur, vt crescat pœnitentia, & sint exempla. Pœna Nabuchodonosor & Manasse antecedunt conuersionem, quia Deus sic eos commonefacit de pœnitentia, iuxta dictum Iesaiæ 29. Vexatio dat intellectum. Tristissima pœna Dauidis sequitur conuersionem, quia Deus vult insigne exemplum conspici harum regularum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Ac differentias caussarum docendi caussa distinguimus, cum quatuor gradus afflictionum recensemus. Aliæ enim sunt τιμωρίαι, vt Dauidis exilium. Aliæ δοκιμασίαι, vt carcer Ioseph, ærumnæ Iob. Aliæ sunt μαρτύρια, vt supplicium Baptistæ aut Pauli. Quartum est λύτρον, solius Christi passio. Ecclesia autem nec imponit nec tollit mortem corporis, nec pœnas, quibus Deus aut punit homines aut exercet. Et obœdientia erga Deum in talibus calamitatibus necessaria est. Ideo insulse detorquent monachi exẽpla illa ad canonicas satisfactiones, quas nominant ipsi opera indebita.

DOCENDI sunt autem homines hoc quoque, pœnas corporales multipliciter mitigari propter totam conuersionem & nouam obœdientiam, & opera debita, vt in Zacharia dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos Iere. 3. Conuertimini ad me, & sanabo auersiones vestras, Iesa. 33. Panis datus est ei, regem in decore suo videbunt. Iesa. 1. Si fuerint peccata vestra vt coccinum & vermiculus, eritis candidi sicut nix. Et ad Corinth. inquit Paulus: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, id est, Si vere conuerteremur ad Dominum.

DE XXII. ARTICVLO.

AN CREDANT IN HOMINE esse liberum arbitrium?

RESPONDEO. Etiam in homine non renato est aliqua libertas voluntatis, quod attinet ad externa opera facienda. Vt Achilles potest impetrare manibus, vt feriant Agamemnonem, ac potest eas coërcere, ne feriant. Alexander potest regere externos gestus, ne attingant Darij coniugem aut filias. HANC libertatem aliquo modo reliquam esse, in hac corrupta natura, manifestum est. Quia nunc quoque talis est natura neruorum, vt, sicut cogitatione ceruntur, obtemperare possint. Hanc libertatem vult Deus in omnibus hominibus reliquam esse, vt aliquo modo intelligant discrimen inter agens liberum & non liberum, & vt regi disciplina possint.

EGO, vt intelligi possit, dici de externis gestibus, & vt disputationes quasdam obscuras præteream, nomino eam libertatem regendæ locomotiuæ, quæ forma loquendi perspicue intelligi potest ex puerili doctrina de potentijs animæ. Hæc rectio locomotiuæ, quæ est facere opera externa legi Dei congruentia, nominatur vsitate externa disciplina, quam seuere præcipi à Deo manifestum est, & ex diuinis præceptis & comminationibus, vt dicitur: Lex posita est iniustis, paricidis, &c. Et ex horribilibus pœnis, quæ per genus humanum vagantur propter violationem disciplinæ, sicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. De confusionibus libidinum: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. De furtis: Væ qui spolias, quia spoliaberis. De periurijs: Non habebit Deus insontem, quicunque uane vsurpauerit nomen Domini. Et non tantum præcipit magistratui Deus, vt has pœnas exequatur, sed etiam adiuuat magistratum, & cessante eo, sontes punit ipse, vt in pœna Dauidis & in exemplis innumerabilibus conspicitur. Quia ostendit testimonia prouidentiæ, & vult intelligi discrimen iusticiæ & iniusticiæ, & vult sciri se & iustum & iudicem esse. Hæc de disci-

pli-

na sæpe alias copiosè repetuntur. Simul autem sciendum est, hanc libertatem regendæ locomotiuæ, etiam horribiliter impediri duabus rebus, præsertim in impijs, videlicet humana infirmitate & impulsionibus Diabolorum. Valde sæpe cedunt homines prauis affectibus, qui rectum iudicium in mente reprimunt, & alias cogitationes accendunt, quæ adiutæ inpetu cordis, cient externa membra ad turpia opera, ut Medea inquit: Video meliora, proboque, Deteriora sequor. Et Phædra inquit apud Senecam:

Sic cum grauatam nauita aduersa ratem
Propellit vnda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado,
Quod ratio poscit, impedit cæcus furor.

QVIA vtrunque nascentes afferimus, & exiguam lucem, quæ est aliqua legis noticia, & ingens incendium malorum affectuum, quos gignit peccatum originis, quia corda vacua timore Dei & vera fiducia Dei, seu vacua Deo, ardent amore sui, appetunt res prohibitas, dolent, fremunt, oderunt Deum, leges, & homines impedientes quo minus possint vagari vt cupiunt. De hac contumacia cordis dicitur Genes. 6. Omnis formatio cogitationum cordis humani vana & mala est omni tempore, id est, ea quæ format ipsa natura cordis, non Deus, vana & mala sunt: Etsi igitur aliquo modo regi externi gestus possunt, tamen sæpe tantæ sunt flammæ interiores cordis, vt turbato iudicio nerui impellantur effusis spiritibus à corde, & cieant externa membra, Vt in ira effunduntur spiritus, & impellunt neruos, simul offusa imaginatione, quasi res bona sit depulsio rei molestæ.

HAEC mala naturæ fiunt atrociora cum accedunt singulares impulsiones Diabolicæ, de quibus scriptum est: Satanas intrauit in cor eius. Inde sunt maxima mala generis humani, vt, libidines & parricidia Neronis, furores iniusta bella mouentium, audacia fingendi falsa dogmata, vt in Mahometo & innumerabilib. hæreticis. Hæc impedimẽta libertatis considerandа sunt, & sciendũ, in Ecclesia monstrari remedia, iuxta dictum: Filius Dei apparuit, vt destruat opera Diaboli, vt infra rursus dicendum erit, cum de libertate in renatis loquar.

PALAM etiam reijcio & detestor stoicos & Manichæos furores, qui affirmãt omnia necessario fieri, bonas & malas actiones de quibus omitto hic longiores disputationes, tantũ oro iuniores, vt fugiant has monstrosas opiniones, quæ sunt contumelioſæ contra Deũ, & pernicioſę moribus. Nam si omnia necessario fiunt, nihil opus est deliberatione & diligẽtia, de qua Paulus dicit: Accurate ambulate, non vt fatui. VVLGARE malum est, quod reprehendit Thucydides in suis ciuibus, Fastidire vsitatas opiniones, & seruos esse absurdarũ. Ita sæpe homines applaudunt monstrosis opinionibus, tantũ qui monstroſę sunt,

& mirantur non intellectas. Huius morbi contagia fugiant iuniores, & fontes doctrinarum quærant. Firmissima veritas est, Deum nec uelle peccata, nec impellere voluntates ad peccandum, nec adiuuare nec approbare peccata, sed vere & horribiliter irasci peccatis. Scriptum est enim: Deus non volens impietatem tu es. Iohan. 8. de Diabolo: Quando mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. 1. Ioh. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est, quia ab initio Diabolus peccat.

CVM igitur non sit caussa peccati Deus, nec uelit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, nec adiuuet, nec approbet peccatum, sed vere irascatur peccantibus: sequitur, Voluntates in Diabolis & hominibus non coactas, sed sua libertate abutentes auertisse se à Deo. Est igitur contingentia, & contingentiæ nostrarum actionum fons est libertas voluntatis.

SCIO autem multa inextricabilia in hac quæstione disputari, & fatendum est, multa fatalia & ordinata esse, vt pœnas scelerum, sicut vere in Græcis versibus dicitur: εἱμαρμένον γὰρ τῶν κακῶν βουλευμάτων κακὰς ἀμοιβάς ἐστι καρπῶσθαι βροτοῖς. ITEM imperiorum translationes: & tamen non extruatur inde, scelera necessario fieri. Non oportuit Sextum Tarquinium Lucretiam vi opprimere, etiamsi pœna diuino ordine secuta est. Sit ea modestia ingeniorum, vt honestas sententias, & quidem diuinitus traditas, modeste retineant, etiamsi non omnes præstigias, quæ contra struuntur, destruere possunt. Memini Franciscum Stadianum excellentem ingenio dicere, se utranque propositionem credere: Esse determinationem diuinam, & esse contingentiam, sed se non posse omnia contraria explicare. Quanquam igitur in tanta dissimilitudine euentuum, & in ipsis disputationibus magna est caligo, tamen certæ regulæ teneantur: Deum non esse caussam peccati, Et aliquam esse libertatem regendæ locomotiuæ, quia Paulus nominat iusticiam carnis, & manifestum est, Deum uelle regi disciplinam in omnibus, nec discedamus ab his regulis, ne animi incidant in Pyrrhonias dubitationes, quæ afferunt profanitatem, & odium Dei & doctrinarum. ETIAM Plato intuens mirandam dissimilitudinem euentuum, quanquam dissimiles caussas recenset, tamen verecundè diligentiam addidit lib. 4. de legibus: Omnia quidem Deus & occasio humana regunt vniuersa. Placidius tamen est concedere tertium, sequi diligentiam, vt in tempestate ars gubernatoris agentem adiuuat.

RECITATA vera sententia de hoc gradu libertatis in non renatis, profiteri & hoc necesse est contra Pelagianos & monachos: hanc disciplinam nequaquam esse impletionem legis Dei, quæ concionatur de perfecta conformitate cum Deo, & interiore & exteriore obœdientia, nec esse incoationem interioris obœdientiæ, nec esse iu-

sticiam

sticiam coram Deo, nec tollere peccata, nec mereri remissionem peccatorum. Ac sæpe perspicue refutati sunt pharisaici errores, qui in monachorum scriptis de impletione legis extant.

ACCEDO ad secundam partem quæstionis. Et primum expresse damno Pelagianos, qui finxerunt non esse peccatum originis, & ita amplificauerunt liberum arbitrium, ut dixerint, hominem viribus naturalibus sine Spiritu sancto posse legi Dei satisfacere, interiore & exteriore obœdientia. Abhorreo ab his blasphemijs contumelijs in filium Dei, & in Spiritum sanctum, & delentibus veram doctrinam de lege, peccato, gratia, & de beneficijs Dei, quæ per filium Dominum nostrum Iesum Christum & Spiritum sanctum nobis exhibentur. Et amplector dictum filij Dei: Si vos filius liberauerit, uere liberi eritis. Et dicta Pauli: Qui spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Deo gratias ago pro his summis bonis, pro donato filio & Spiritu sancto. Non possunt tolli peccatum & mors, libero arbitrio hominum, nec potest voluntas humana incoare interiorem obœdientiam sine filio Dei, sine Euangelio, & sine Spiritu sancto. Talis non est libertas humanæ voluntatis. Sed tamen in renatis qualis sit libertas, considerandum est, quia non est minor libertas in Ioseph, quam in Scipione. Simul etiam considerandum est, quid interfit inter castitatem Ioseph & castitatem Scipionis. Rursus igitur de rectione locomotiuæ dico, quia hæ actiones magis à populo intelliguntur, & multæ sunt in communi vita, ac prodest omnib. hominibus ostendi, quomodo etiam hæc disciplina in sanctis Deo placeat, & fiat cultus Dei, de quo dicit Paulus: Sugillo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne alijs prædicans ipse reprobus efficiar. Sic igitur perspicue dico: MANET in sanctis libertas regendæ locomotiuæ, quia Spiritus sanctus non debilitat naturam neruorum creatam à Deo, sed potius adiuuat, quia cogitatio verbi Dei fit illustrior & firmior in Ioseph, accensa à filio Dei per doctrinam, & motus in corde excitantur à Spiritu sancto. In Scipione etiamsi est cogitatio legis: Non mœchaberis, tamen in corde non ardet dilectio Dei, & sunt multæ errantes flammæ. In Achille est cor plenum ira, etiamsi manus reprimuntur.

IN Dauide cum parcit Sauli, cogitationes multæ diuinitus offeruntur, & in corde est ingens miseratio. Quare etiamsi foris hæc opera uidentur similia, tamen intus caussæ dissimiles sunt: Filius Dei accendens cogitationem in mente per doctrinam, & Spiritus sanctus excitans motus in corde, qualis ipse est, & voluntas obtemperat uolens, non coacta. Dauid, præsertim cum haberet Spiritum sanctum, repugnare incendio adulterij poterat, & volens peccat, nec necesse fuit rapere eum alterius coniugem. Repugnat Ioseph illecebris, &

volens repugnat. Vt igitur & externa bona opera minus impediantur naturæ infirmitate & insidijs Diaboli, & vt iusticia bonæ conscientiæ retineatur, intelligamus quam magna auxilia Deus nobis donauerit. Filius depellit Diabolos, iuxta dictum: Apparuit filius Dei, vt destruat opera Diaboli. Item: Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. Datur & Spiritus sanctus, qui intus nos adiuuat, iuxta dictum: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Ac docet nos vox diuina de vtraque re, & de precatione & de diligentia, vt: Orate ne intretis in tentationem. Item: Semper orate. Item: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item: Accurate ambulate, non vt fatui. Et Roman. 6 dulcissime dicitur: Exhibete membra vestra arma iusticiæ Deo, tus in græco verbo παραστήσατε maior est emphasis, admonete. Nominat autem membra, quod vsitate dicimus potentias omnes, interiora & exteriora membra. Vult lucere in mente veras cogitationes de doctrina diuinitus tradita, vult vinci dubitationes, & confirmari assensionem in veris sententijs, vult refutari contraria. Deinde vult comitem esse voluntatem, filij DEI docentis mentem & Spiritus sancti trahentis seu ducentis, vt verbo Pauli vtamur, vult in corde reprimi praua incendia, vult sensus, linguam, manus frenari, vult vitari occasiones lapsuum. Hæc vera, perspicua & vtilia esse omnibus pijs manifestissimum est. Prodest enim vtrunque confirmari inuocationem & diligentiam, & in his exercitijs crescit lux in mente. Simul etiam cogitandum est, quomodo hæc obœdientia Deo placeat, quæ etsi in alijs ardentior est, in alijs languidior, tamen nequaquam satisfacit legi Dei, sed pertinet ad iusticiam bonæ conscientiæ de qua Paulus dicit: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Persona iusta est sola fide propter mediatorem. Deinde placet obœdientia, quæ est iusticia bonæ conscientiæ, quæ regitur inuocatione Dei & Spiritu sancto, & est fructus Spiritus sancti, & cultus Dei, quia petitur, sentitur, & prædicatur auxilium Dei, & ostenditur quod Deo hic honos tribuatur, qui in credente propter filium placet, sicut Petrus inquit: Offerte hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum: & in agnitione auxilij diuini aguntur gratiæ Deo. Hanc totam doctrinam, quomodo disciplina & præstari possit & placeat, vtilem esse omnibus pijs manifestum est. Iam considerentur & actiones propriæ vocationum, de quibus dicit Ieremias: Scio Domine, non est hominis via eius. Verissimum est, mirandis modis à Deo colligi, gubernari, protegi, liberari & seruari Ecclesiam, & dari bonos euentus, vt dicitur Iesa. 46. Ego feci, ego gestabo & saluabo, ego ipse etiam in senecta gestabo vos. Nec magnitudini & multitudini periculorum & negotiorum pares esse

esse humanas vires, multaque accidere omnibus hominibus inexcri-
cabilia humanis consilijs & viribus, manifestissimum est, vt cũ fami-
lia Noæ seruatur in undis, multitudo Israel ad mare rubrum, Daniel
inter leones. Et singuli suas ærumnas, mitigationes & liberationes
inueantur. Quanquam igitur valde multa fiunt à solo Deo in talibus
liberationibus, tamen non delendæ sunt regulæ, quæ præcipiunt in-
uocationem, diligentiam ac laborem, qui etiam in renatis aliqua ex
parte sunt voluntatis, de quibus dicitur Rom. 12. Qui præest, præstet
diligentiam. 1. Cor. 4. Hoc requiritur vt fideles simus. Vult Deus con-
spici suam præsentiam in Ecclesia in mirandis liberationibus, vult
sciri quod exaudiat inuocãtes, & vult inuocari, vult etiã nos esse orga
na aliquorũ laborum, quos & ipse adiuuat, sicut dicitur: Labor vester
non est inanis in Domino. Sunt in renatis in interiore homine multi
magni dolores de peccatis & de pœnis proprijs & publicis: & rursus
consolationes, fides, inuocatio Dei, lætitia in Deo, initium dilectio-
nis Dei, timor filialis, patientia. De hoc genere etiam fatendum est,
multa fieri in omnibus sanctis, in quibus voluntas habet se tantum vt
subiectum patiens, vt 2. Cor. 1. dicitur: Exellenter onerati fuimus su-
pra vires, vt desperaremus de vita, & quidem ipsi in nobis respon-
sum mortis habuimus, nec confidamus in nobis, sed in Deo, qui exu-
scitat mortuos, qui ex tanta morte nos liberauit & liberat. Sed
tamen in communibus exercitijs fidei & inuocationis, quia Pau-
lus dicit: mente seruio legi Dei. significat etiam voluntatem, quate-
nus sanari cœpit, comitem esse spiritus sancti. Et tamen restat in ho-
mine multum caliginis, dubitationis, & magna contumacia cordis,
vt in vulnere quod sanari cœpit, magna pars adhuc restat putris &
purulenta. Nomina enim regenerationis & renouationis significant
aliquam fieri mutationem in aliqua parte hominis, non significant
tantum inhabitationem sine mutatione nostri, sicut in arcam vestis
imponitur. Ideo etiam præcipitur, vt illa initia fidei exerceamus,
sicut Paulus iubet Timotheum ἀναζωπυρεῖν donum Dei, quod in ipso
erat. Et 2. Cor. 6. Hortamur ne frustra gratiam Dei acceperitis. Ma-
nifestum est enim crescere fidem collectione testimoniorum, & pre-
catione, vt præcipit Paulus: Esto assiduus & intentus in lectione, do-
ctrina & consolatione. Item: Sermo Christi habitet in vobis opulen-
ter in omni sapientia, & docete & emendate vos mutuo. Item: Ora-
te ne intretis in tentationem. Petite & accipietis. Fit &
ipsa precatio ardentior, cum accedit cogitatio de periculis & calami-
tatibus nostris & nostrorum. Item de præcepto diuino, de promissio-
nibus, & de præsentia Dei exaudientis inuocantes. Denique nihil
dubium est, otio & negligentia languefieri aut extingui dona, sicut
docet parabola de negotiantibus, Matth. 13. Manifestum est & varie
oppugna-

oppugnari fidem in illis ipsis quoque, qui ad Deum conuersi, renati, & sancti sunt, cum aut aspiciunt suam infirmitatem, aut disputant de electione. His certe opus est labore quærente dicta, quæ Deus consolationis caussa proposuit. Indignitati opponantur dicta de gratuita reconciliatione propter filium, & de intercessione filij, qui inquit: Pater dilige eos ea dilectione, qua me diligis. De electione teneant consolationem: Beati mortui qui in Domino moriuntur, nec inquirant ea, quæ Deus non iussit inquiri, sicut Siracides inquit: Quæ præcepit tibi Deus, sancte cogita. Retineant igitur conuersi certitudinem, nec succumbant dubitationi, quæ affert profanitatem aut desperationem. Sicut Tridentina Synodus fecerat decretum, semper dubitandum esse. Reuera statuant pij, cum in veris doloribus eriguntur voce Euangelij, tunc se & habere reconciliationem, & arrabonem Spiritum sanctum. Nitantur autem verbo, iuxta dictum: Sperauit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino. Excutietur autē Spiritus sanctus, si voluntas succumberet dubitationi. Semper in hac vita in sanctis durat hæc lucta de indignitate, & de particularitate, & cum uincit dubitatio, sequuntur in corde fuga & fremitus aduersus Deum, & odium Dei, aut horribilis profanitas, aut desperatio, sicut Cain inquit: Maior est iniquitas mea, quam ut remitti possit. Et de multis extant historiæ, qui desperatione oppressi sunt propter disputationem de electione, seu de particularitate, vt ante paucos annos quidam nomine Spiera in Italia hoc modo perijt. Ego memini quendam, qui huc venit, vt consolationem audiret, ac fatebatur se sæpe relapsum esse in adulteria. Hic cum doceretur à reuerendo domino pastore, Doctore Pomerano, vt si doleret se peccasse, peteret absolutionem, & crederet Euangelio, ac statueret se verè recipi à Deo gratis propter filium, Ibi ille contra, se fortasis non esse electum, disputat. Pastor iubet eum credere promissioni, omissa illa disputatione. Tum ille spreta voce promissionis inquit: Qualis hic Deus esset, qui me non posset damnare? Hæc est rationis imaginatio, discedentis è verbo Dei. Non est autem efficax Spiritus sanctus in eo, qui ne vult quidem audire Euangelium, cum scriptum sit: Fides ex auditu est. SINT igitur noti fontes veræ consolationis, & sciamus non ex lege, nec ex ratione iudicandum esse, sed ex Euangelio, quod filius Dei ex sinu æterni Patris protulit. Inde contra indignitatem & contra vocem Cain opponamus meritum filij, & promissionem de gratuita remissione: Gratia exuberat supra delictum. Item: Iustificati gratis fide: & audiamus dicta, quæ præcipiunt vt filio credamus: Hunc audite. Qui nō credit iam iudicatus est. 1. Ioh. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Est autem & in plurimis renatis languida fides, & vt parua scintilla in magna caligine, & in-

costa nouitas est, vt parua guttula collata ad amplitudinem Oceani. Nemo vnius præcepti magnitudinem perspicit, & hærent in renatis multæ sordes & multa peccata, sicut Iob inquit, Vere scio quod non est iustus homo coram Deo. Hæc quanquam ita sunt, & nostra miseria veris doloribus deploranda est, vt Paulus clamat, Miser ego homo. Et in Psalmis dicitur: Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino. Item: Tibi tantum sum peccator, &c. tamen vincat fides, qua statuant conuersi ad Deum se habere remissionem peccatorum, placere Deo, & iustos esse sola fide propter mediatorem, quanquam adhuc in nobis tanta est infirmitas & immundicies, cui opponamus hæc dicta: Gratia exuberat supra delictum. Item: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Item: Infirmum in fide suscipite. Item: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ. In his exercitijs crescunt fides & alia dona Spiritus sancti.

Hanc consolationem Papistæ delent, qui iubent manere in dubitatione. Enthusiastici uero transferunt à verbo Dei & fide in simulatos afflatus. iubent etiam manere in dubitatione, donec sentias te rapi, & cogi repugnantem ut credas. Contra hanc imaginationem etiam voce Euangelij nos sustentemus. Regula firmissima est: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Quare conuersi non recidant in dubitationem, ita vt vincat dubitatio, quam sequuntur fuga & fremitus aduersus Deum, vel profanitas vel desperatio, vt multi recidunt, de quibus dicitur Lucæ 8. Diabolus rapit verbum ex corde eorum. HABENT autem conuersi auxilium, quod non aspernentur, videlicet Spiritum sanctum, quem non contristent, sed cogitatione verbi Dei & ardenti precatione excitent, sicut Paulus iubet Timotheum ἀναζωπυρεῖν donum Dei. QVANQVAM autem hi motus in alijs ardentiores, in alijs languidiores sunt, tamen etiam infirmi sciant, se debere & posse iuuante Spiritu sancto dubitationi repugnare. Et hic monendi sunt infirmi, vt in inuocatione cogitent de æterno Patre & Filio Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto: cogitent quid inuocent, cur exaudiantur, & cur detur Spiritus sanctus, non existiment eum frustra dari, sed uelle Deum, vt & ipsum Spiritum sanctum agnoscamus, & magnitudinem doni cogitemus, & serio petamus, sicut scriptum est: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item: Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. At multi, etiamsi quid cogitant in precatione de redemtore Filio, tamen nihil cogitant de Spiritu sancto, neque quid sit, neque cur detur. Hic stupor deplorandus & emendandus est. SICVT igitur etiam conuersi postea consolatione erigendi sunt, ita in ipsa conuersione dicendum est ijs, qui iam habent dolores, ne maneant in dubitatione, donec vi cogantur cre-

tur credere, sed audiant & cogitent Euangelium, quo Deus est efficax & trahit corda, & sciant se tunc esse illos auditores, ad quos dictum est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato & tremente sermones meos. Nec tales, qui sunt in ueris doloribus, turbandi sunt disputationibus de electione, de qua perspicua & firma consolatio est ex effectu sumenda: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Iam in præsentibus doloribus cogitent quid præceperit Deus, videlicet ut audiant Euangelium, nec omisso Euangelio quærant alia. Regulam igitur teneant: Quæ præcepit Deus, hæc sancte cogita. Nota sunt autem præcepta immutabilia: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Item de filio: Hunc audite. Cur prius scire vis, an sis electus, quam credis Euangelio? SED dicunt illi disputatores, Euangelium tantum ad electos pertinere. Ad id respondeo, etsi non omnes accipiunt consolationem (ut prius de adultero illo dixi) tamen promissio est vniuersalis, & certum est pertinere eam ad omnes qui eam accipiunt. Proponamus igitur nobis vniuersalia dicta. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Rom. 10. Idem omnium Dominus diues in omnes, qui inuocant eum. Roma. 11. Conclusit Deus omnes sub inobœdientiam, vt omnium misereatur. 1. Timoth. 3. Deus vult omnes homines saluos fieri. Roma. 2. Non est acceptio personarum apud Deum.

DENIQVE manifestissimum est, mandatum Dei vniuersale & immutabile esse, ut omnes credant filio, iuxta dictum: Hunc audite. Et in Psalmo: Beati omnes quia confidunt in eum. Hi qui sunt in doloribus, non maneant in dubitatione, quia id esset cumulare horribilia peccata, nolle audire filium Dei, nolle cogitare de immensa bonitate Dei, mittentis filium, copulantem sibi humanam naturam, nolle credere promissioni, fremere aduersus Deum. Sed repugnant dubitationi. Cumq; disputant fidem Dei donum esse, sciant donari per uerbum, & sustentantem se voce Euangelij uere trahi Spiritu sancto incoante consolationem, & accendente inuocationem, qua assidue petendum est: Conuerte me Domine & conuertar. Item: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ. Hæc in docendo & consolando, & in ipsa experientia vsum habent. Hoc modo & in scriptis & coram Lutherus interrogantes consolatus est, ut multi norunt, qui adhuc viuunt. Et congruunt hæc ad vetera dicta: Præcedente gratia, comitante voluntate. Et Nazianzenus verecunde loquens de voluntate, sic ait: πᾶν τὸ καλοῤῥιζωμενον παρὰ θεῷ ἐν διδόναι τοῖς καλυμβήθραις ἡμῖν ἐντεῦθεν νίνυσι. Orditur à uerbo, uocari & trahi inquit voluntatem, quæ non expectet coactionem, sed luctetur, ut assentiatur promissioni. Donec enim omnino repugnet uoluntas, nulla facta

est

est conuersio. Ideo inquit Chrysostomus : ἐλκῇ μὲν ὁ θεὸς, βελόμενον δὲ ἑλκῇ. SEMPER Ecclesiam hi duo exercitus hostiles circumsident, Pelagiani & Enthusiastici. Pelagianorum similes fuerunt Pharisæi, & deinde Papistici, & magnæ legiones Monachorum, qui finxerunt externa disciplina legi Dei satisfieri, & mereri homines illa vmbra disciplinæ remissionem peccatorum, & iustos esse. Enthusiastici sunt, qui gloriose iactitant afflatus sine uerbo Dei, ut Anabaptistæ, & Stenckfeldius multis voluminibus contendit, Deum se communicare hominibus sine ministerio seu cogitatione doctrinæ. Postea accedere doctrinam, ut exterior homo habeat exercitium. Hæc fanatica prorsus improbanda sunt. ALII non volunt videri tollere doctrinam, & tamen remouent consolationem, quæ incoatur uerbo, cum disputant promissionem particularem esse, & ponunt contradictorias voluntates in Deo. His oppono dictum : Fides ex auditu est. Et quæ potest esse fides, si depellatur mens à promissione his fulminibus? Fortasis nihil ad te pertinet promissio, expecta violentos raptus & coactionem. SCIO alias disputationes horridiores à quibusdam moueri, quarum certe modum aliquem esse oportet. Ego his qui sunt in cœtu uocatorum, & sunt in doloribus, propono vniuersalem promissionem, nec pono contradictorias in Deo voluntates, & sæpe cogito agonem cuiusdam sancti viri, qui subinde repetebat hanc vocem ante mortem : Lucerna pedibus meis verbum tuum. Vidimus ipsum Lutherum in suo quodam agone ego & alij sæpe repetentem hoc dictum : Conclusit omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Memini sanctam matronam his uerbis sæpe repetitis in agone ostendere se vera consolatione erectam esse : Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. ET nota est mihi Dei beneficio, antiquitas. Congruit hæc sententia, in qua acquiesco, cum sanioribus scriptoribus piæ uetustatis. Et qui Augustinum durius interpretantur, iniuriam ei faciunt. Et tamen simul fateor plurima Deum in omnibus sanctis ita agere, ut uoluntas tantum sit subiectum patiens. Interea tamen regula tenenda est : Fides ex auditu est, cogitatione promissionis nos sustentemus, repugnemus diffidentiæ, & inter ueros gemitus dicamus : Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ.

ARTICVLVS XXIII.

AN SOLA FIDE HOMO iustificetur?

RESPONDEO plane & perspicue. Vera est propositio, & firmissime retinenda : Homo iustificatur sola fide, scilicet, coram Deo, & parti-

& particula excluſiua expreſſa eſt à Paulo vocabulo gratis. Nec alia eſt ſententia huius propoſitionis in Eccleſijs noſtris, quam quæ eſt verborum Pauli Roma. 3. Iuſtificamur autem gratis ipſius gratia per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem poſuit propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Et quomodo intelligantur uocabula & tota propoſitio, id ex longioribus ſcriptis ſumi poteſt. Ac nequaquam transformo Pauli dicta in Synecdochen Origenicam aut Stenckfeldianam, quæ omnes ſic interpretantur Paulum: Fide præparamur ad iuſtitiam, vt poſtea alia re, ſcilicet, alijs virtutibus, dilectione ſeu nouitate, ſeu iuſtitia eſſentiali, ſimus iuſti coram Deo, vt ſi dicas: Motu corpus animalis calefit, id eſt, præparatur ad calorem, ut poſtea alia re, ſcilicet calore, ſit calidum. Sic Papiſtæ dicunt, Homo eſt iuſtus fide formata, qui hoc uolunt, non fide, ſed cæteris virtutibus hominem iuſtum eſſe. Idem ſentit Oſiander, ſed nominat cauſſam pro effectu. Homo eſt iuſtus Deo ipſo habitante in homine, & efficiente nouas virtutes. Etsi autem uerum eſt, cum in conuerſione fit uera conſolatio fide per Spiritum ſanctum, habitare Deum in cordibus, & incoari nouam obœdientiam: tamen ſemper ſtatuendum eſt in hac uita, perſonam iuſtam eſſe coram Deo, ſola fide, id eſt, habere remiſſionem peccatorum, & reconciliationem ſeu imputationem iuſticię, placere ſeu acceptam eſſe perſonam Deo ad uitam æternam & hæredem vitæ æternæ ſola fide, id eſt, fiducia mediatoris. Vt, quanquam in Paulo renato habitat Deus, & ſunt excellentes virtutes: tamen quia adhuc in eo peccatum eſt in hac vita, perſona habet remiſſionem peccatorum, reconciliationem & imputationem iuſticiæ, & eſt iuſta, placens Deo, & accepta ad uitam æternam ſola fide, id eſt, propter ſolum mediatorem. Hic intellectus propoſitionis confirmatur per hanc Antitheſin: Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Item: Vere ſcio quod homo non ſit iuſtus coram Deo. Alterum membrum Antitheſis: Iuſtificamur gratis fide propter Chriſtum. Agnoscit Paulus, ſe in iudicio Dei nec propter opera, nec propter excellentes uirtutes donatas à Deo, iuſtum eſſe, id eſt, habere remiſſionem peccatorum, & imputationem iuſticiæ, & acceptum ad vitam æternam: Sed propter mediatorem, ſola fide. Ita ſemper accedimus ad Deum fiducia ſolius mediatoris, ſicut Daniel inquit: Non propter iuſticiam noſtram, ſed per miſericordiam propter Dominum exaudi nos. Hanc conſolationem ueram & neceſſariam eſſe omnes pij intelligunt. Et tamen poſtquam perſona fide recepta eſt, & pacem habet apud Deum, ſequens nouitas eſt iuſticia, id eſt, obœdientia congruens cum uerbo Dei, & in credente placens Deo, ſicut Petrus inquit: Offerte Deo hoſtias ſpirituales acceptas Deo per Ieſum Chriſtum. Denique qui

non retinent exclusiuam, delabũtur in Synecdochen Origenicam aut Papisticam, etiamsi apud alios aliæ sunt verborum præstigiæ, vt, quicunque sic interpretantur dictum: Fide sumus iusti, id est, impressa nouitate. Id cum dicunt, dissentiunt à seipsis, quia hæc dicta discrepant, Sola fide, & sola nouitate. CLAMAT autem vniuersa doctrina Prophetica & Apostolica, Sola misericordia homines in hac vita certò propter Mediatorem iustos esse, & hæc misericordia apprehenditur sola fide, qua audientes promissionem reconciliationis, & intuentes filium Dei mediatorem sustentamus nos in veris doloribus, sicut in Psalmo dicitur: Saluum me fac propter misericordiam tuam.

Et hac ipsa Fide per Spiritum sanctum fit consolatio, & liberatio ex doloribus inferorum, de qua dicitur: Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Et hæc ipsa fides & pax, id est, lætitia, qua acquiescimus in Deo, sunt motus accensi per Spiritum sanctum, in quibus motibus vere agnoscuntur æternus Pater remittens peccata, & Filius mediator, propter quem remittuntur peccata, & imputatur iusticia, & Spiritus sanctus lætificans & uiuificans corda, sicut Paulus inquit: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, Abba pater. Item Ephes. 1. Audito Euangelio credentes obsignati estis Spiritu sancto, qui est arrabo hæreditatis. ETSI autem interdum veteres scriptores negligentius locuti sunt, tamen nõ dubium est, omnes conuersos ad Deum testari, hanc sententiam veram esse, quam multi didicerunt etiam in sua conuersione, quanquam in explicando alias magis, alias minus plane loquuntur. RECTE loquitur Bernardus in sermone tricesimo secundo in Cantico, si sine calumnia intelligatur: Quisquis pro peccatis compunctus esurit & sitit iusticiam, & credit in te, qui iustificas impium, is per solam fidem iustificatus pacem habebit apud Deum. Hæc verba recte intellecta suffragantur nostræ sententiæ. SIC & Basilius particula Sola fide usus est in concione de Humilitate. Qui gloriatur, in Domino glorietur, dicens quod Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia & sanctificatio, sicut scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc est enim perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque propter iusticiam suam quisquam effertur, sed agnoscit se indigere vera iusticia, Fide autem sola in Christum iustificari. Denique antithesis consideretur. Pontificij delent consolationem, quæ est proprijssima vox Euangelij. Iubent enim semper dubitare, an sis in gratia. Hæc dubitatio cum sit impia, necesse est contradictoriam sententiam retineri, quod in conuersione oporteat fide accipi remissionem peccatorum, & statui quod sis in gratia. Et hæc fides nititur sola misericordia propter mediatorem promissa, iuxta dictum: Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio. Hæc antithesis ualde perspicue refutat Pontifi-

cios. Quia vbi hæret dubitatio, quam docent, corda fugiunt Deum, nõ inuocant, & sequitur aut profanitas aut desperatio, iuxta dictum. Quomodo inuocabunt non credentes? Et Augustinus inquit: Precatio sine fide peccatum est. Et extant perspicua dicta sanctorum scriptorum, quæ simul & dubitationem prohibent, & continent exclusiuam. Vt, Augustinus inquit: Totius fiduciæ certitudo est in pretioso sanguine Christi. Item: Tota spes mea est in morte Domini mei, &c.

EXTANT autem nostræ declarationes & confirmationes, ex quibus etiam sumatur responsio ad præstigias, quibus obruere veritatem Pontificij conantur.

ARTICVLVS XXIIII.

AN CREDANT, BONA OPERA facta in dilectione, esse merita vitæ æternæ?

PLANE respondeo. Bona opera, etiam renatorum, nequaquam sunt merita vitæ æternæ: sed simul gratis propter filium Dei, sola fide, iustificatur homo & viuificatur Spiritu sancto, & fit hæres vitæ æternæ, sicut expresse Paulus inquit: Donum Dei est vita æterna. Et Ioan. 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Item Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Item 1. Ioan. 5. Qui habet filium, habet vitam, &c. ILLVSTRAT autem & hanc sententiam Antithesis: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Item: Vere scio, quod non sit homo iustus coram Deo. Ergo nostra obœdientia non est meritum seu precium vitæ æternæ, seu res digna vita æterna. HANC consolationem, quæ est perspicua vox Euangelij, retineri necesse est. Nec inde sequitur, Bona opera non sunt meritum vitæ æternæ. Ergo concessa est licentia scelerum, sicut Antinomorum doctrina & vita sonant. His opponimus hanc firmissimam propositionem: Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus. Item 1. Cor. 6. Ne erretis, neque scortatores, neque idololatræ, neque mœchi, &c. regnum Dei possidebunt. Galat. 5. Talia facientes regnum Dei non possidebunt. 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Neque enim filius Dei ideo sustinuit ineffabiles dolores in agone & in morte, vt tu furenter laxes frænum omnibus cupiditatibus, sed venit vt destruat opera Diaboli, Et sic destruit: Merito & efficacia, meretur nobis remissionem peccatorum, imputationem iustitiæ, donationem Spiritus sancti & vitæ æternæ: & est efficax per Euangelium, cum fit remissio peccatorum, & imputatio iustitiæ.

Æternas

Aeternus Pater & Filius effundunt Spiritum sanctum in corda audientium Euangelium, vt dictum est: Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Accenditur in cordibus fides per Spiritum sanctum, qua fit consolatio, & lætitia acquiescens in Deo, quæ est testificatio quod sis in gratia, & sis ereptus ex inferis.

CVM hac consolatione simul coniuncta est vera inuocatio, ideo nominatur spiritus precum. Hæc est incoatio nouæ obœdientiæ in cordibus. Quia Spiritus sanctus & alios tales motus accędit, qualis ipse est. Hanc incoationem nouæ obœdientiæ fieri in vera conuersione seu regeneratione certum est. Et fieri ideo, quia filius Dei venit, non vt stabiliat & augeat peccatum, sed vt destruat, & nos fiamus templa Dei. QVANQVAM autem hæc incoatio est vt scintilla in densa caligine, & adhuc hærent in nobis in hac vita multa peccata, dubitationes, praua incendia affectuum, iniusta securitas, & impatientia, omissiones & ignorantiæ: tamen vox diuina discernit peccata. Manent peccata in Sanctis in hac vita, sed non ea, quæ fiunt contra conscientiam. Ideo dicitur: Retine fidem, & bonam conscientiam. Nec est in Sanctis defensio idololatriæ aut erroris, qui pugnat cum fundamento, id est, qui delet articulum fidei, siue fiat ea defensio ab intelligente, siue à non intelligente, pertinaciter. Scriptum est enim: Qui non credit iam iudicatus est. Et 2. Ioan. 1. Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet. Item: Fundamentum aliud ponere nemo potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. AFFIRMO igitur perseuerantes in delictis contra conscientiam, ito n defensores idolorum aut errorum, tollentium aliquem articulum fidei, nequaquam conuersos esse ad Deum. AFFIRMO etiam, labentes in talia scelera excutere Spiritum sanctū & fidem, & rursus fieri reos æternę pœnæ, quorum aliqui redeuntes ad pœnitentiam, vt Aaron, Dauid, rursus ad Deum conuertuntur & recipiuntur in gratiam: multi non redeuntes, vt Saul, ruunt in æternas pœnas. HANC doctrinam expresse traditam esse in scriptis Propheticis & Apostolicis manifestum est. Vt Ezechielis 18. 1. Cor. 6. &c. Quare Antinomi somniantes in Euangelio licentiam concedi ruendi in scelera contra conscientiam, pugnant cum articulis fidei, & sunt inter eos, qui transferunt gratiam in ἀσελγείαν. Hanc horrendam descriptionem vtile est diligenter considerare. NON est extenuandum peccatum, quod reliquum est in sanctis in hac vita, quod quo magis proficiunt pij, magis agnoscunt & deplorant, sicut Paulus inquit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quod est in membris meis. Ingens & horribilis confusio est dubitationum, cum quibus tamen scintilla fidei,

accensa per filium Dei voce Euangelij & Spiritu sancto, assidue luctatur. Nec fit ea luctа sine ingentibus doloribus. Sentiuntur & magni fremitus impatientiæ, & incendia cupiditatis vindictæ, amorum & odiorum. De his inquit Paulus: Si actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. Item: Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, vt obœdiatis ei: nec exhibete membra vestra arma iustitiæ.

NECESSE est igitur discerni regnans peccatum, & non regnans. Et furor Antinomorum execrandus est, qui securitatem carnalem confirmant, & delent conuersionem, ac fingunt, homines esse iustos fide, etiam ruētes in scelera contra conscientiam. Hunc furorem damnamus: & tamen dicimus, nouam obœdientiam nequaquam esse meritum vitæ æternæ. ERANT in latrone conuerso in cruce initia nouæ obœdientiæ: Lucebat in conuerso tanta fides, vt agnosceret vitæ futuræ datorem esse hunc Iesum, quem non solum mori uider, sed etiam audit hanc tristissimam vocem emittentem: Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Habebat igitur hic conuersus latro hæc summa bona, quæ describuntur in hoc dicto: Hæc est vita æterna, vt agnoscāt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Agnoscebat verum Deum, patrem huius Messiæ, & in fiducia mediatoris eum inuocabat. Inuocabat & ipsum Messiam. Et cum vera fuerit conuersio, dolores etiam in eo magni de peccatis fuerunt, quos ostendit, cum fatetur se iuste puniri. Petiuit remissionem, cum ait: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum. Et audiuit absolutionem addito iuramento: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. HAC consolatione audita, sentit anima, se viuificari Spiritu sancto, qui lætitiam, dilectionem Dei, & multas magnas virtutes simul afferebat. Iamque Deo gratias agebat, habebat bonum propositum, volebat aliquo modo hanc iustam pœnam à Deo ordinatam, quia Deus uult conspici iusticiam suam & iram aduersus scelera, præstabat patientiam & humilitatem, iuxta dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei, ostēdebat fidem in confessione contra alterum latronem, & pios audientes confirmabat, ac fiebat eis Apostolus in cruce pendens. HAEC omnia nominantur in Paulo ambulare in nouitate Spiritus, ad Roman. 7. Et nominantur fructus Spiritus ad Galatas. PRODEST autem & ad consolationem & ad excitandos nos, vt data dona exerceamus, scire, quomodo hæc incoata & exigua obœdientia Deo placeat. Quia vtrunque sciendum est, & quomodo persona placeat, & quomodo placeat incoata obœdientia & bona conscientia. VTOR autem docendi caussa his tribus admonitionibus in hac re, nec impedio, si quis velit hæc copiosius explicare. Vera tamen & perspicua & necessaria me dicere non dubito.

1. Necesse est in conuersione statuere, quod persona placeat Deo propter

propter filium gratis sola fide. II. Agnoscamus nos nequaquam legi satisfacere, sed hærere in nobis adhuc multa peccata, & has sordes uero dolore deploremus. III. Sciamus tamen incoandam esse obœdientiam, & oportere in nobis esse bonum propositum non faciendi contra conscientiam. Et hanc incoatam obœdientiam quanquam languidam, tamen etiam placere propter Mediatorem in conuersis, qui & repugnant infirmitati suæ, & credunt eam sibi remitti propter mediatorem. HAEC exercitia fidei in quotidiana inuocatione considerentur. Et quanquam hæc obœdientia nequaquam meretur vitam æternam, tamen iuxta promissiones de operibus: Date & dabitur vobis, & similes: habet in hac vita præmia spiritualia & corporalia, iuxta consilium Dei, mitigationem multarum publicarum & priuatarum calamitatum, sicut vidua Sareptana nutritur tempore famis. Et Abdemelech Eunucho, promittitur incolumitas in excidio Ierusalem, quia extraxerat Ieremiam ex puteo, Ieremiæ 38. Et Iesaias inquit cap. 33. Panis ei dabitur, & regem in decore suo uidebunt. Matth. 10. Si quis dabit potum aquæ vni ex minimis meorum propter doctrinam, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et ad Corinth. Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino. Aaron, Dauid, & innumerabiles homines, etiam electi, attrahunt pœnas suis lapsibus. Denique etsi vita æterna propter filium gratis datur: tamē & ipsa est amplissima remuneratio pro sanctorum obœdientia, vt Matth. 5. dicitur: Merces vestra copiosa est in cœlis. Vt patrimonium uenit filio, non quia meretur, sed quia natus est ex illo patre. Et tamen est officiorum compensatio. HAEC doctrina vera & utilis est ad exercitia piorum, ac iudico de ea consensum esse in nostris Ecclesijs, nec dubito eam esse & vocem, & incorruptam sententiam traditam in scriptis Propheticis & Apostolicis.

CVM autem hæc repetitio breuis sit, volo eam intelligi, vt in alijs probatis scriptis Ecclesiarum nostrarum prolixius recitatur. Absit autem sophistica, & sit modus disputationum. ETIAM in hac quæstione de operibus Ecclesiam omnibus ætatibus circumsederunt duo exercitus: alter Superstitiosorum, uidelicet Pharisæi, Papistæ, Monachi, & horum similes, qui deleta doctrina fidei somniarunt se meritis suis in cœlum ascendere, vt in tabula Cebetis ascensus in verticem montis pingitur: alter est Antinomorum, in quo multi Cyclopica barbarie oderunt legum vincula, vt sophista ille apud Platonem nominat legem tyrannum. Aliqui astuti aut fascinati iactant Enthusiasmos, vt Anabaptistæ, & olim Pepusiani, & alij similes, qui tollunt discrimen peccatorum, dicunt se manere iustos etiam cum ruunt in scelera contra conscientiam. Quidam mihi interroganti, quid doceret de operibus, respondit: Deus non curat opera. Quam tetra

& barbarica hæc vox est? An Deus non discernit adulterium Danidis & castitatem Ioseph? Quidam hanc propositionem negant: Noua obœdientia est debitum, quia sit spontanea. Et memini quendam cum contenderet non recte dici, nouam obœdientiam necessariam esse, hoc epiphonemate ingētes plausus excitare, Das muß ist verfalzen. HAEC impudentia siue à barbarie, siue à vanitate ingeniorum orta, manifeste refutatur dicto Pauli: Debitores sumus. Et in epistola Ioannis dicitur: Et nos debemus nos mutuo diligere. Et Lucæ 17. dicitur: Serui inutiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus.

SIGNIFICANT autem hæc duo vocabula, debitum & necessarium, ordinem diuinum & immutabilem, quo creatura rationalis Deo creatori subiecta est, quem ordinem intelligit creatura rationalis & libera, & scit sua libertate non turbandum esse. EST autem insulsa interpretatio & ἀκυρολογία dicere, Debitum & necessarium esse metu aut coactione extortum. Ludant his ineptijs, vt volunt homines indocti, temulenti, præstigiatores, nos veram significationem vocabulorum & verba Christi & Apostolorum in sententia nativa retineamus. NON vtor his verbis, Bona opera sunt necessaria ad salutem, quia hac additione, ad salutem, intelligitur meritum. Sed hanc propositionem affirmo veram esse, & contra Antinomos constanter retinendam esse: Nouæ obœdientiæ incoationem necessariam esse, quia hic ordo diuinus & immutabilis est, vt creatura rationalis Deo obœdiat. Et loquor de obœdientia sequente conuersionem seu regenerationem. Ibi & propter caussæ & effectus consensum, necessaria est incoatio obœdientiæ, iuxta dictum: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei, id est, tales motus accendit Spiritus sanctus, qualis est ipse, & datur, vt renouetur in nobis imago Dei. Ideo & vanitatem sophismatis illius de sequenti obœdientia reijcio, quod dicit, Sola excludit non dignitatem tantum, sed præsentiam obœdientiæ. An in Elia, Baptista, Paulo, volunt non esse præsentiam obœdientiæ? Sed omitto longiorem disputationem, & hortor pios, vt sophismatum præstigias fugiant, & oro filium Dei, vt nos gubernet. EXPRESSE autem Papistas damno, qui dicunt, se bonis operibus mereri vitam æternam, contra dictum Pauli: Donum Dei est vita æterna. Et affirmo, immensa misericordia Dei, propter filium mediatorem, gratis sola fide, accipi remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, viuificationem per Spiritum Sanctum, & hæreditatem vitæ æternæ.

DAMNO & Antinomos, qui vociferantur, nouam obœdientiam non esse necessariam, nec debitum, & tollunt discrimen peccati regnantis, & non regnantis, contra regulam: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

AR-

ARTICVLVS XXV.

An credant sanctos, qui in coelo viuunt, honorandos esse & inuocandos, & ab eis auxilium & intercessionem petendam esse?

Respondeo primum de inuocatione, postea de honore. Affirmo omnes inuocationes quæ fiunt ad res quæ non cernuntur, quæ non sunt Deus, esse impias & damnatas. Hæc asseueratio confirmatur illo dicto: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Confirmatur etiam hoc argumento: Inuocatio tribuit omnipotentiam illi quod inuocatur, quia oportet inuocatum absentem videre motus cordis. Solus Deus est scrutator cordium. Igitur solus Deus inuocandus est. Itaque de inuocatione hominum mortuorum, etiamsi uiuunt in cœlo, sentiendum est idem, quod de inuocatione statuarum, de qua dicitur: Fugite idola, quia sancti homines non sunt scrutatores cordium. Nec dubium est, hanc tetram consuetudinem inuocandi homines mortuos ab Ethnicis exemplis ortam esse, quæ multipliciter abducit homines à Deo, & à vera inuocatione. Sæpe dixit Lutherus: Cum multæ sint causſæ, propter quas execranda est inuocatio hominum mortuorum, hanc inter cæteras sæpe cogitandam esse, quod ea consuetudine obscuratum sit testimonium de diuinitate Christi. Propheræ affirmant Messiam inuocandum esse, ergo testantur esse omnipotentem, sicut & Iacob inuocat Christum: Benedicat Deus, &c. Angelus qui liberauit me ab omnibus malis. Id argumentum obruitur tetra consuetudine inuocandi homines mortuos. Considerentur autem impudentia scriptorum Rauarici articuli. Iubent peti non solum intercessionem, sed etiam auxilium, Alij verecundiores, qui defendunt illas inuocationes, tantum iubent petere intercessionem. Isti iubent etiam petere auxilium, ut confirment multa ingentia scelera. Volunt hominibus tribui opera propria omnipotentiæ Dei, quod liberent à morte, à morbis, à potestate Diaboli, quod dent diuitias & felices euentus in omnibus negotijs. His petitionibus auxilij omnibus opponantur perspicua testimonia, quæ præcipiunt à solo Deo petere auxilium, fiducia mediatoris Christi, iuxta dictum: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Oseæ 13. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex terra Aegypti, Deum præter me nescias, & saluator non est præter me. Item O mors, ero mors tua, o inferne, ero pestis tua. Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & honorificabis me. Iesa. 41. Ego ego Dominus, & non est præter me saluator. Et filius dicit: Ego vitam æternam do eis. Item de benefi-

ficijs corporalibus, Deut. 20. Ipse est vita tua, & longitudo dierum. Item: Nisi Dominus ædificauerit domum, &c. Oseæ 2. Et nescivit, quod ego frumentum ei dederim, ideo rursus auferam frumentum meum. Prouerb. 10. Benedictio domini diuites facit. His & similibus testimonijs confirmati, sciamus bona æterna & corporalia Dei beneficia esse, & contumelia Deum affici, cum creaturis tribuitur omnipotentia. Alij minus impudentes non auxilium, sed intercessionem petendam esse ab hominibus, qui viuunt in Ecclesia cœlesti, dicunt. Sed sciamus ab æterno Patre unicum intercessorem in arcano consilio diuinitatis constitutum esse, scilicet, Dominum nostrum Iesum Christum. 1. Timoth. 2. Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Item: Quicquid petieritis in nomine meo, dabit uobis. Roman. 8. Qui & interpellat pro nobis. Et Ebræos 7. Semper viuens vt interpellet pro eis. SCIENDVM est autem, hæc duo in officio mediatoris contineri: & intercessionem & applicationem meritorum ipsius, propter quæ petit nos recipi, & gemitus nostros audiri. Discernit igitur vera Ecclesia suam inuocationem ab omnium gentium inuocatione, quod & verum Deum alloquitur patefactum misso filio & dato Euangelio. Et accedit fiducia mediatoris, qui est Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis & resuscitatus, & interpellans pro nobis, propter cuius merita & interpellationem sciamus certo nos recipi & exaudiri, nec inuocationem nostram inane murmur esse. Ideo vetus Ecclesia in precationibus semper addidit: Per Dominum nostrum Iesum Christum. Et valde prodest, commonefactionis caussa habere formam precationis plenius scriptam, qua discernatur inuocatio Christiana ab Ethnicis. DETESTANDVS est etiam Canisius, qui vt stabiliat inuocationes hominum mortuorum, negat Christum nunc pro nobis interpellare, cum manifeste scriptum sit ad Hebræos: Semper viuens, vt interpellet pro eis. Et passim extant pia dicta veterum scriptorum in hanc sententiam, vt Cyprianus in precatione ante supplicium pag. 505. inquit: Ego in tuo nomine peto, vt tu à Patre petas, vt detur mihi. Et Euseb. lib. 10. histor. Eccles. pag. 112. in græco codice: Magnus vniuersæ Ecclesiæ pontifex ipse Iesus, vnigenitus Dei, bene fragrantem odorem, & incruentas & incorporeas hostias precum ab omnibus læto vultu & supinis manibus accipiens, cœlesti Patri & Deo omnium creaturarum, offert, primus ipse adorans, & solus Patri dignum tribuens honorem: deinde omnibus nobis placatum manere & propitium semper precans. Et apud Augustinum dicitur: Stat filius ad deprecandum pro nobis, & sedet ad iudicandum.

INVOCATIO absentum per sese tribuit omnipotentiam illis, qui inuocantur, quia testatur illos cernere motus cordium in omnibus

bus vbique terrarum. Ideoque inuocatio est honos, qui tantum Deo tribuendus est, & cum Prophetæ docent inuocandum esse Messiam, testantur Deum ac omnipotentem esse. Deinde petitio auxilij etiam tantum ad Deum facienda est. Quia dare vitam, tollere morbus, dare res nascentes, hæc & similia sunt etiam opera omnipotentiæ Dei. Tertio, nec honos mediatoris, & intercessoris in vllam personam transferendus est, præter Christum. Quarto, nullus cultus in Ecclesiam inuehendus est sine testimonio verbi Dei, iuxta dictum: Frustra colunt me mandatis hominum. Ex his causis manifestissimum est, damnandas esse inuocationes, quæ fiunt ad creaturas. Et cum tales inuocationes sint manifesti cultus idolorum, non solum in ministerio Euangelij damnandæ sunt voce doctrinæ, sed etiam à magistratibus politicis prohibendæ sunt, & statuæ ad quas fiunt concursus, aut etiam inuocationes, delendæ sunt, ut in primo præcepto dicitur: Non facias tibi sculptile. Et Deut. 12. Confringite statuas. Hæc præcepta recte intellecta non tantum sunt ceremonialia, sed etiam moralia, quia certissimum est magistratum debere blasphemos & magos punire, & vt delet magica instrumenta, ita etiam falsæ inuocationis instrumenta auferat. Fiant autem hæc ordine per magistratus, non seditiosis tumultibus. CVM autem in inuocatione hominum mortuorum & statuarum, Pontificij manifestos cultus idolorum exerceant, & multa habeant exempla similia turpitudinis Ethnicæ, sciamus & hanc caussam necessariam esse, cur ab eis seiuncti simus, videlicet, ut fugiamus cultus idolorum, sicut sæpe præceptum est 2. Corinth. 6. Nolite distrahi in diuersum iugum cum gentibus. Excogitarunt Pontificij adeo futilia sophismata ad defensionem huius impij quæstus, vt non sit opus longa refutatione. Affingunt interpretationem alienissimam dicto in Genesi. cap. 48. Legit noster interpres, Inuocetur super eos nomen meum, & nomina patrum meorum Abraham & Isaac. Ibi nequaquam loquitur Iacob de precatione facienda ad sese, & ad Abraham, & ad Isaac, sed de nominandis his nepotibus nomine patrum, quæ nominatio testatur eos esse hæredes promissionum, quæ patribus factæ sunt. HAEC est natiua sententia, ut omnes norunt, quibus linguæ Hebrææ phrasis nota est. Nec vero tantum abijciamus impiam consuetudinem inuocandi homines mortuos, sed etiam discamus, & serio exerceamus veram inuocationem, quæ fit ad verum Deum patefactum in Ecclesia misso filio & dato Euangelio. Et fiat inuocatio mentione & fiducia filij, & in ipsa precatione cogitatio nostra seiungat veram inuocationem ab Ethnica, Turcica, & omnium impiorum inuocationibus. Recte cogitemus de essentia & voluntate Dei, & recordemur capita doctrinæ, quæ de vera inuocatione sæpe recitantur, nosque confirme-

mus cogitatione verbi diuini, & fide accedamus ad Deum, petamus & expectemus necessaria, sicut dulcissime dicitur Ephes. 3. Per hunc audacter accedimus in fiducia per fidem eius. Ebræos 4. Habentes talem summum sacerdotem accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, & accipiamus misericordiam & gratiam. Talem inuocationem sciamus summum cultum & proprium esse Ecclesiæ Dei. Deniq; & præcepta & promissiones sæpe recordemur, vt, Petite, & accipietis. Oportet semper orare, & non defatigari. Et in Siracide: Non sis pusillanimis in precatione tua, id est, multa & magna petito, nec ingignitate tua, nec dubitatione deterrearis à petendo.

ALTERA PARS Bauarici articuli insidiose interrogat de honore sanctorum. Ipsi enim honorem intelligunt inuocationem, cum longe aliud sit honos, qui sanctis tribuendus est, videlicet, mentio ipsorum in Ecclesia propter sex causas, quarum prima est: Vt perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur. Secunda, vt testimonia de doctrina, de ministerio docendi & de Ecclesia considerentur. Sunt enim edita miracula, factæ mirandæ vocationes, illustrata doctrina propter vniuersam Ecclesiam. Tertia, vt Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quod se patefecit, tradidit doctrinam, ostendit præsentiam suam in Ecclesia. Quarta, ut exempla confirment fidem nostram, cum scimus ipsos exauditos & adiutos esse, ut in Psal. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Igitur accedite. Quinta, vt pro vocatione singuli eorum exempla imitemur. Sexta, vt ipsi etiam laudentur, quod donis DEI bene vsi sunt. NECESSE est enim nosse vniuersam historiam Ecclesiæ, quantum sciri potest, & conferre consensum expressum in scriptis Propheticis, Apostolicis, Symbolis & scriptoribus vetustis ac purioribus, & discernere verum genus doctrinæ proprium Ecclesiæ ab omnium temporum mendacijs & impostu-ris. Et cum cernis, quæ sit vera Ecclesia, Deo gratiæ agantur, quod se clementer patefecit, & semper æternum aliquem cœtum colligit, in qua consideratione læteris, sciens esse aliquam veram Ecclesiam, iuxta articulum Symboli: Credo esse Ecclesiam catholicam, & amplectentem idem doctrinæ genus membrum esse veræ Ecclesiæ, recipi & exaudiri à Deo, & esse hæredem mirandæ societatis & lætissimæ consuetudinis cum Deo & cœlesti Ecclesia. Imiteris etiam certamina, inuocationem & alias virtutes sanctorum, qui ornati sunt testimonijs diuinis, vt si de Dauide dicas, ordine eas per singulos articulos Symboli: & consideres, quæ tradiderit testimonia illustria de filio Dei, & adiungas vetustiora & sequentium in vera Ecclesia sententias. Postea aspicito testimonia, quæ Deus Dauidi tribuit in singularibus victorijs, quæ ostendunt huius viri doctrinæ credendum esse.

esse. Occurret in eius historia & doctrina de recipiendis lapsis. Tu adiungas similia exempla, conuersionem Aaronis, Manasse, Petri & aliorum, & accommodes ad dicta Euangelij, quæ affirmant recipi lapsos, vt Dominus inquit: Septuagies septies remitte. Sunt enim exempla ad regulas accommodanda. Hac integra consideratione fidem confirmes, nec de vno homine dici vtiliter potest, nisi & symbola & omnium temporum Ecclesiam intuearis.

Haec commemoratio vtilis est, & gloriam Dei illustrat, deinde ornat ipsos quoq;, qui sunt domicilia Dei, & testes de eo, & sunt ornati ingentibus virtutibus, quæ etiam sunt testimonia de Deo, & de præsentia Dei in Ecclesia.

ARTICVLVS XXVI.

An credant animas hominvm qui decesserunt antequam satisfactionem integram præstiterunt, & antequam integre purgati fuerunt, cruciari in igne purgatorio, & an eis opitulentur preces, eleemosynæ & oblationes, quæ pro eis in Ecclesia fiunt?

In hoc articulo impudenter ostendunt inquisitores illi, se culinis & ventri suo patrocinari. Defendunt purgatorium, ne lucra, quæ habent ex inferijs funebribus amittant, & multo verius pro focis dimicant, quam pro aris. Vidi archetypum orationis, quam Græci legati exhibuerunt Cardinali Cusano in Synodo Basilienſi de purgatorio, in qua narrant veteres suos scriptores nullam facere mentionem purgatorij, & Chrysostomi interpretationem recitant de dicto Pauli ad Corinth. vbi inquit: Ipse autem saluus erit sic quasi per ignem, id est, in tentationibus euanescent opiniones, quæ sine verbo Dei receptæ fuerant, & quasi incendio tentationum conflagrabunt. Tunc enim necesse est quæri veras consolationes in verbo Dei. Augustin. in Enchiridio ita loquitur, vt dubitationem suam significet: Incredibile non est esse ignem purgatorium, & quæri potest, & latere nonnullos, &c. Postea Gregorij spectris confirmata est opinio non solum purgatorij, sed etiam liberandarum animarum per sacrificia. His spectris opponendum est mandatum Deut. 19. Non quæras veritatem à mortuis, omnia enim hæc abominatur Dominus. Mouit etiam multos narratio in 2. Maccabæorum cap. 12. vbi dicitur: Duo millia drachmarum missa esse Hierosolymam, ut pro mortuis sacrificia fierent, & grata fuit sacrificulis mentio drachmarum. Etsi liber 2. Maccabæorum apocryphus est, ideoque hoc testimonium aliqui reijciunt, tamen fieri potest, ut acciderint

cíderint illa apud Iudæos, quia apud ipsos quoque multæ superstitiones & magni abusus sacrificiorum fuerunt. Certissimum est autem, sacrificia Iudaica neque viuentibus neque mortuis potuisse meteri remissionem culpæ neque pœnæ post mortem, sed fuisse exercitia viuentium. Teneatur autem vera doctrina tradita in Propheticis & Apostolicis scriptis, quæ duas tantum vias mortuis proponit. Affirmat conuersos ad Deum & credentes, certo esse hæredes æternæ salutis, & non conuersos ad Deum affirmat certo in æternas pœnas abijci. Hæc expressissime docentur in concione Christi Matt. 25. nec proponitur media via post mortem. Sic enim dicitur ad Heb. 9. Omnibus hominibus constitutum est semel mori, deinde iudicium. Et contra opinionem de via media, consolantur conuersos & credentes hæc dulcissima dicta Ioan. 5. Qui credit non iudicatur. Iohan. 5. Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transijt a morte in vitam. Roman. 5. Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Iam si essent pœnæ animarum credentium, quę exuerunt corpora, esset horribilis sensus iræ Dei. Rom. 8. Si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, Spiritus vero viuit propter iusticiam. Mortuo igitur corpore non restat peccatum in Spiritu credente, qui est templum Dei, & huc congruit dictum: Hodie mecum eris in paradiso. Apoca. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur amodo. Certe, dicit Spiritus. Apo. 2. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Possunt & multa talia dicta addi, quale est hoc Salomonis Prou. 14. Malicia sua euertetur impius, & habet fiduciam iustus in morte sua. Non igitur est in eo sensus iræ Dei in morte, & fuga, quæ esset, si restarent pœnæ purgatorij. Præcidantur autem curiosæ quæstiones de loco animarum his dictis: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Item: Hodie mecum eris in paradiso. Item: Iustorum animæ in manu Dei sunt. Hæc breuiter de quęstione, An sint pœnæ purgatorij, dixi, & volo expendi testimonia citata, quia consolationes dulcissimas continent. Deinde impudentia inquisitorum consideretur. Vanissima fabula est, quæ extruit purgatorium et satisfactionibus. Fuerunt in Ecclesia olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi. Stabant aliquot diebus extra locum cœnæ Domini, vt conspicerentur, vt alij commonefacti firmiores essent. Hæc spectacula nominabantur ἐξιτήρια & satisfactiones, & erant ritus ab hominibus exempli caussa instituti, nihil pertinentes ad remissionem culpæ & pœnæ æternæ aut vllarum pœnarum, quibus Deus peccata hominum punit. Consuetudo autem sumta fuit à vetustis patribus, cuius vmbram & Ethnici retinuerunt, qui volebant homicidas gerere signa reatus, vt gerit Orestes, item Adrastus, ut scirent homines vi-

ran-

tandum esse eorum conuictum. Hos antiquos mores cum ignorarent monachi, finxerunt ritus illos esse merita coram Deo, & longa relatio est mendaciorum. Dicunt culpam ita remitti, vt pœna æterna mutetur in pœnam purgatorij. Postea dicunt pœnas purgatori compensari talibus ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi postea sinunt pecunia, emtis, ut nominant, indulgentijs. HAEC deliramenta breuiter recito, quia plerisque iunioribus ignota sunt, quos tamen prodest commonefieri, ut cogitent, qualibus præstigijs doctrina Ecclesiæ corrupta fuerit. Ac ut quæstus esset maior ex sacrificijs funebribus, dixerunt oblationem missarum longe pretiosiorem esse omnibus satisfactionibus. De hac tota fabula breuis & firma responsio est: Satisfactiones quas nominant canonicas, quæ sunt opera indebita, nec necessariæ sunt, nec merentur remissionem culpæ nec pœnæ æternæ, nec vllarum pœnarum temporalium in hac vita, aut post hanc vitam, nec sunt cultus Dei, nec placent Deo, iuxta dictum: Frustra colunt me mandatis hominum, &c. MANIFESTVM est igitur, falso ex satisfactionibus extrui purgatorium, sed firmissime retinenda est vox Euangelij, quæ affirmat propter solius filij Dei obœdientiam gratis, simul remitti & culpam & pœnam æternam, nec pro culpa & pro pœna æterna est alia compensatio, nisi obœdientia filij Dei, iuxta hæc dicta: O mors, ero mors tua, & ero pestis tua inferne. Item: Sanguis Christi purificat nos ab omnibus peccatis. Ad Hebræos 2. Vt per mortem aboleret eum, qui tenet potentiam mortis, videlicet Diabolum, & liberaret hos, qui metu mortis in tota vita rei erant seruitutis. Zach. 9. Tu in sanguine testamenti tui emittis vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. His & similibus testimonijs perspicue refutantur deliramenta de Pontificijs satisfactionibus. PAVCA etiam de oblatione dicam. Firmissima regula est: Nihil habere rationem Sacramenti extra vsum à filio Dei institutum, quia instituere Sacramenta, quæ sint testimonia gratiæ, id solius diuinæ autoritatis est, quæ promissionem gratiæ tradit. Manifestum est autem cœnam Domini institutam esse, vt sit sumtio viuentium, vt ibi fidem exerceant, qua credant se accipere beneficia Christi, & esse membra eius. Nihil autem ad mortuos pertinet sumtio, quod manifestum est, nec instituta est oblatio. Cum igitur oblatio pro mortuis opus sit toto genere diuersum ab institutione, sit horrendus idoli cultus, qua de re pij diligenter cogitent, & puriorem antiquitatem intueantur, quæ certe non docet oblationem corporis aut sumptionem fieri pro mortuis, seu mereri eis remissionem vllius pœnæ. Postea vero irrepsit mentio precationis pro mortuis, sicut paulatim in Ecclesiam sparsa sunt errorum semina, quia etiam sancti extruunt stipulas supra fundamentum. Deinde magnus acces-

sit

sit cumulus & horribilia idola in Ecclesiam collocata sunt, non solum insciția & superstitione, sed dulcedine quæstus, sicut apud Danielem dicitur: Colent Deum Maozim auro & argento. Nec addo longiorem disputationem, sed affirmo illas oblationes pro mortuis, quas vendunt Pontificij, esse idolorum cultus. Tenenda est autem regula: Fugite idola. Quare sciamus & hanc caussam iustam esse cur nos seiungamus ab illis idolorum defensoribus.

ARTICVLVS XXVII.

AN CONIVGIVM OMNIBVS HOMINIBUS sine discrimine concessum sit?

RESPONDEO. Necesse est omnes pios considerare, quæ sit vera Ecclesia Dei, quia in Symbolo dicimus: Credo esse Ecclesiam sanctam Catholicam. CVM autem lex Dei aliquo modo tutura nota sit, demonstratio inde sumi potest, qui cœtus non sint Ecclesia Dei. QVICVNQVE doctrinam contrariam vlli præcepto morali defendunt, hos non esse Ecclesiam Dei certum est.

DEFENDVNT autem Pontificij contrarias primo præcepto invocationes mortuorum & idolorum: defendunt item contrarias doctrinas præcepto, Non mœchaberis, prohibent coniugium magnæ parti hominum, Presbyteris, Monachis, & puellis inclusis in Monasteria, & caussam præbent tetris confusionibus libidinum.

OPPONATVR ergo prohibitionibus Pontificijs regula: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus. Dicit autem Paulus: Vitandæ scortationis caussa, vnusquisq; habeat vxorem suam. Hoc præceptum nec Pontificijs legibus nec votis Monasticis tolli potest.

HIC simul considereturtristia peccata esse omnes contaminationes à Deo prohibitas, & Deum valde irasci omnibus, qui præcepta diuina de vagis commistionibus violant. Ac iræ magnitudo primum ex voce diuina discatur. Loquitur Paulus de æternis pœnis 1. Cor. 6. Ne erretis, Scortatores, adulteri, homicidæ, &c. non possidebunt regnum Dei. Gal. 5. Talia facientes regnum Dei non possidebunt. Ephes. 5. Omnis scortator aut obscœnus non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Dictum Leuitici comprehendit pœnas corporales & æternas: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, peribit de populo suo, cauete ne vos talia facientes, terra euomat, sicut euomuit Cananæos. De vtroq; genere pœnarum loquitur dictum ad Hebræos: Scortatores & adulteros puniet Deus. DEINDE pœnarum exempla aspiciantur. Conflagratio Sodomorum, de qua narratio in Genesi ostendit ipsum filium Dei fuisse executorem pœnæ, Deinde clades Beniamin orta à rapta Leuitæ coniuge, Exitium Dathis.

Dauidis. Ideo autem pauca exempla in scriptis Prophetici recitantur, vt sciamus Deum similiter alijs pollutis irasci, & eorum calamitates, pœnas esse, quibus Deus iram suam declarat. Vt quod OEdipus hiatu terræ absorptus est. Iocasta mater inter duos filios interfectos iacens, sibi ipsa mortem conscisciit. Vagantur enim pœnæ per filios, iuxta dictum: Peccata in semine puniuntur in semine, Per quæ quis peccat, per eadem punitur. Dauidis filij inter sese dimicant, & filius seditionem mouet aduersus patrem. Sæpe libidines fuerunt προκαταρκτικαὶ causſæ ad delendas totas gentes, & ad magnas imperiorum mutationes, vt Paridis adulterium, scelus Sexti Traquinij, clades Leuctrica secuta est stupra filiarum Scedasi, quas spartani nobiles compressas dissecuerunt, postea cadauera in puteum abiecerunt. FRANCIS tempore Honorij vrbs Treuirorum dedita est, quia Lucius præses coniugem Senatoris rapuerat. Imperator Valentinianus III. propter adulterium interfectus est. Ac postea attractus est Genfericus in Italiam. Deniq; nulla ætas non habet exempla. Discamus igitur diuinas prohibitiones, & iudicium DEI metuamus. Nec vero tantum pœras corporum in nobisipsis, & in filijs & filiabus morbos & neces timeamus: sed etiam illam horribilem pœnam vitemus, de qua Paulus concionatur, Roman. 1. & Ephes. 4. videlicet, cæcitatem & stuporem, de quo dicit ad Ephesios, qui cum dedoluerint, tradunt se impudicitiæ. Hæ sunt multo tristiores pœnæ quam corporum cruciatus aut trucidationes. Et quidem hi furores attrahunt corporum exitia ut in Thyeste, Phoca, & plurimis alijs apparet. E regione uero consideremus, quam grata sit Deo virtus, castitas, cuius hæc est definitio: Castitas est virtus à Deo præcepta, quæ vitat omnes prohibitas commistiones, & prohibitas seminis effusiones. Nec tantum est in his, qui sine immundicia cœlibes sunt, sed etiam in his, qui cum sint coniuges, leges coniugij non violant, quas Deus singulari sapientia ordinauit in dicto: Erunt duo in carnem unam, id est, unus mas & una fœmina legitime & inseparabiliter iuncti. Ibi expresso verbo sciamus legem, Non mœchaberis, in paradiso sancitam esse. Eo autem de castitate diligentius cogitemus, quia perspicue discernit Deum ab omnibus immundis naturis, à Diabolis & hominibus. Etsi enim omnium virtutum noticiæ præcipue ob hanc causſam traditæ sunt, vt cogitemus qualis sit Deus, & eum discernamus à malis naturis: tamen castitas præcipue illustre discrimen facit. Cumque non amplectamur Deum brachijs, sed cogitare in inuocatione debeamus quid alloquamur, necesse est proprietates Dei mente colligere, & statuere nos alloqui creatorem, qui se patefecit misso filio, sapientem, bonum, veracem, castum, omnipotentem, liberum, iustum & iudicem, misericordem

& exau-

& exaudientem nos propter Filium. His proprietatibus discernimus eum ab omnibus creaturis. Intelligenda est igitur doctrina de castitate, & amanda hæc ipsa virtus, quam quidem Deus ingentibus præmijs ornat, vt ostendit historia Ioseph. CVM igitur manifestum sit, seueriſsime præcipi Castitatem, & mandatum sit, vt viuant in coniugijs castis omnes qui extra coniugium se contaminant, detestanda est lex Pontificia, quæ magnæ parti hominum coniugia prohibet, quia nulla est autoritas legis pugnantis cum mandato diuino. Nec vota sint vincula, quæ cogant homines peccare, & horribilem iram Dei iritent. Ac præterquam quod vota Monastica sunt de re impoſsibili pleriſque, etiam aliæ multæ falsæ opiniones illis votis implicitæ sunt. Firmiſsima est igitur responſio de loco Pauli ad Timoth. vnde quidam ratiocinantur viduas fuisse obligatas votis. Etiamſi in prima Ecclesia Pauli tempore vota fuiſſent: tamen exemplum prorsus nihil ad vota Monastica pertineret, quæ obligant ad manifestum cultum idolorum. Retinent enim Monachi impias venditiones Missarum, adorationes panis, inuocationes mortuorum, adorationes statuarum, & multas falsas opiniones. Fingunt hæc vota & ritus non mandatos à Deo esse cultus Dei, & quibus mereri remiſsionem peccatorum, & esse perfectionem. Cum igitur obligatio fiat ad manifestos cultus idolorum, perſpicuum est has obligationes irritas esse, quia omnibus votis & legibus anteponendum est immutabile mandatum Dei, Fugite idola. Hanc perſpicuam & firmiſsimam responſionem, hi qui discedunt ex illis idolorum contagijs opponant omnibus præstigijs, quibus aliqui tuentur opiniones Monachorum: Vt neceſse fuit Ethnicos conuerſos ad agnitionem veri Dei discedere à sodalitijs Saliorum Martis, aut sacerdotijs aliorum idolorum: Ita neceſse est eos, qui intelligunt detendi idola in Monasterijs discedere ex illis sodalitijs. Nunc & de loco Pauli respondeo. ETIAMSI tunc fuiſſent vota, tamen nulla fuisset obligatio ad impios cultus. Nec tamen intelligo primam fidem apud Paulum de cœlibatu, sed de prima fide, quæ amplectitur vocem Euangelij, & veri Dei inuocationem accendit, & qua SPIRITVM SANCTVM accipimus, & hæredes æternæ vitæ efficimur. Hanc fidem excuſſo Spiritu sancto amittunt ruentes in delicta contra conſcientiam, vt expreſse Paulus inquit: Scortatores, adulteri, &c. non poſsidebunt regnum Dei. 1. Theſſal. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio veſtri, abstinere à scortatione. Accusat autem Paulus illas mulieres non leuibus verbis: Pruriens viua mortua est. Nam vocabulum στραταλῶσα proprie significat prurientem, quod plus est quàm appetere delicias ciborum, sed est habere incendia libidinum, στραταλᾶν cutem significat, στρατίζειν, αὐτὸν τίλλειν, vellicare cutem, seu titillare στραταλᾶν

σπατάλη pruritus seu titillatio cutis. Deinde καταστρηνιᾶν, significat turgere seu distendi, saginatum & tumefactum esse contra Christum. His insignibus uerbis multi turpes motus pugnantes cum Castitate significantur. Hac salacitate dicit ueram fidem expulso Spiritu sancto extingui. Hæc est natiua significatio uerborum Pauli.

OSTENDVNT autem historiæ cito in Ecclesiam irrepsisse uota & vincula cœlibatus, & multos fanaticos homines prorsus damnasse coniugia, alios probasse tetras confusiones libidinum, quorum exemplorum vetustatem considerare vtile est, vt videamus semper atrociter grassari Diabolum, & nos contra eorum furores cura discendi voluntatem Dei, & assidua precatione muniamus. Non existimemus hanc vltimam & deliram mundi senectam minus habituram esse periculorum, quam habuit illa ætas Apostolis proxima. Quo propius uident diaboli accedere iudicium, in quo toti Ecclesiæ ostendatur illorum turpitudo, eo rabiosius sæuiunt, & natura hominum fit languidior, magis fatua, secura & incauta, ut ostendunt deliria opinionum, & ruinæ Imperiorum, helluationes, & multa fatua exempla in moribus. Sint igitur pij magis vigilantes, & sæpe repetant hanc Psalmi uocem: Non deficiat uirtus mea in senecta. Hæc admonitio de ultima ætate mundi sæpe diuinitus repetita est. Deberent igitur gubernatores tollere iniusta uincula, quæ sunt caussæ magnorum scelerum, quæ horribiliter offendunt Deum. Hæc ipsa lex cœlibatus & Monastica vita quanta agmina animarum auellunt à Deo, & in æterna supplicia præcipitant? HAEC mala cum nota sint, non vtar longa commemoratione, tantum adijciam narrationem, quæ extat apud Clementem Alexandrinum, qui nominat fanaticos Tatianum, Cassium & alios, qui coniugia prorsus prohibuerunt. Hos ait recitasse colloquium Salomes & Christi, quod scribit extare in Euangelio AEgyptiorum. Interrogat Salome Christum, quando sit venturum regnum DEI? Respondet Christus, Cum cessabit opus mulieris. Inde ratiocinati sunt homines fanatici, Cum generatio sit opus mulieris, tempore prædicationis Euangelij, quæ sit regnum Dei, cessare generationem & coniugium. Talis est sophistica fanaticorum omnibus temporibus. Opus mulieris proprium, videlicet opus Euæ, est initium peccati & mortis in genere humano. Generatio non est opus proprium Euæ, sed mirandum opus Dei, quod in natura hominum & condidit Deus, & in hac vita seruat vsq; ad resurrectionem. Cessant autem in prædicatione Euangelij peccatum & mors æterna in ijs, qui fide accipiunt remissionem, & fiunt hæredes vitæ æternæ, iuxta dictum Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Interea vsq; ad resurrectionem manet hæc natura

corporum talis, vt Dominus inquit, Mat. 24. Erit sicut in diebus Noe, comedent, bibent, ducent vxores & nubent, 1. Cor. 7. Vitandæ fortationis caussa vnusquisque suam vxorem habeat. Item: Si duxis vxorem, non peccas. Hęc dicta perspicue refutant fanaticos illos, qui colloquium illud Salomes & Christi falso interpretati sunt.

EST & alia Responsio. Veniente regno Dei post resurrectionem, cessaturam esse generationem, Tunc quoque prorsus cessant peccatum & mors. NEC vero in caussa manifesta opus est longa disputatione. Cogitent pij seueriſsimum Dei mandatum, quod castitatem præcipit, & intueantur horrendam iram Dei aduersus contaminationes, quæ etiam in hac vita non solum corporalibus malis puniuntur, vt in Dauide, sed etiam furoribus, vt in Nerone & innumerabilibus alijs. Est autē & inter summas pœnas hęc, quod inuocatio quæ fit ab ijs, qui perseuerant in delictis contra conscientiam, non exauditur, iuxta dictum: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Item: Iusticia iusti non liberabit eum quacunque die peccauerit, scilicet, contra conscientiam, vel amittens fundamentum. Impietas impij non nocebit ei quacunque die conuersus fuerit. HAEC dicta sint in conspectu contra Antinomos, & Cyclopicam & Pontificiam profanitatem.

QVID tristius est, quam non posse inuocare Deum, non posse auxilium Dei petere, fremere aduersus eum, vt contra hostem? Deseruntur etiam à castis Angelis, qui perseuerant in sceleribus contra conscientiam. Rursus, Quod præsidium maius est, quam semper posse ad Deum confugere, scire te semper dextra Dei protegi, & te castorum Angelorum excubijs circundatum esse? iuxta dictum: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Et quidem in coniugio pio, quod vere est Ecclesia DEI, fortior est inuocatio coniugum. Crescunt enim dolores, intentio, fides, cum coniunx coniugis dolorem, intentionem & fidem intuetur. Hæc sæpe cogitanda sunt, vt cura tuendæ castitatis confirmetur. Viuant igitur in legitimo & casto coniugio omnes, qui non sunt idonei ad cœlibatum, & mandatum Dei immutabile anteponant legibus Pontificijs & votis, iuxta dictum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus. CVM autem tota doctrina de coniugio in Ecclesijs nostris recte proponatur, iuxta doctrinam à filio Dei & Apostolis traditam, læti Deo gratias agamus, quod eius doctrinæ deprauatio semper testatur, eum cœtum qui corruptelam profitetur & defendit, non esse Ecclesiam Dei, sicut Ethnici & multi Hæretici, qui corruptelas professi sunt, non fuerunt membra Ecclesiæ Dei. SCIAMVS etiam nos iustissimam caussam hanc quoque seiunctionis à Pontificijs habere, quia nemo debet prohibe-

te

re coniugium ijs, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Nemo etiam debet socius esse eius prohibitionis, & quidem societas prohibitionis, cum per sese est peccatum, tum vero etiam est societas parricidiorum, quibus illa prohibitio defenditur. Sunt autem hæ proprijssimę Diabolorum furiæ, impulsiones ad idola, ad mendacia, ad confusiones libidinum, & ad iniusta homicidia. HAEC concurrunt omnia in defensione Pontificij cœlibatus, quæ veræ est societas cum Diabolo. Quare Deo gratias agant, qui ab ea societate alieni sunt, nec frangamur animis cum dicimur autores schismatis, sicut Esaias nos consolatur, Nolite timere probra hominum. Item: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Etiam Ethnicus Poëta Euripides in Heraclidis inquit: ἃ χρὴ τόδ' ἀφελίσθαι, τιμᾶν θεόν, ὃς μὴ φάσκων, ἐγγὺς μανιῶν ἱλαίνῃ. Non igitur prohibeantur hi veri cultus, quos Deus seuerissime præcipit, Legitimũ coniugium, vera Dei inuocatio, & exercitia timoris Dei, fidei, inuocationis, dilectionis plurima in cõiugio, sicut Paulus inquit: Saluatur mulier per generationem filiorum, si manserit in fide, dilectione, castitate & modestia, quibus verbis omnes virtutes sanctæ matris complexus est.

RELIQVAE SVNT INTERROGATIONES DE STATVIS ET OSSIBVS SANCTORVM, & de consecratione Salis & alijs. De quibus breuis sit responsio.

OMNIA hæc impia sunt, & cultus idolorum, alloqui ipsas statuas aut ossa, aut fingere Deum aut sanctos magis in vno loco seu ad hanc statuam alligatos esse, quam ad alia loca: Nihil differunt inuocationes, quæ fiunt ad Mariam Aquensem, seu Ratisbonensem ab inuocationibus Ethnicis, quæ fiebant ad Dianam Ephesiam, aut ad Iunonem Platæensem, aut ad alias statuas. Quod vero miracula narrantur, sciendũ est, etiamsi qua miracula facta sunt, esse præstigias Diabolorum, quia nullum miraculum recipiendum est contra hanc æternam legem, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Deus vult esse efficax cum Sacramentis, quæ ipse instituit, & eo modo ibi est efficax, quem instituit non aliter. Vt non fingendum est, Baptismo ablui lepram, non fingendum est, per cœnam Domini dari felicem negotiationem, sed Deus eas res dat, quas promisit de vsu, quem instituit. Cęterum exceptis Sacramentis vt instituta sunt, alligare Deum ad vllam rem, quod sit ibi magis efficax quam alibi, est fabricare idolum, & pugnat hæc imaginatio cum his dictis, Esa. 66. Cœlum sedes mea, terra scabellum pedum meorum, id est, Deus vbique adest. Quæ est ista domus quam ædificatis? Ad quem respiciam, nisi ad contritum spiritu, & trementem sermones meos? Id est, Quocunque

loco inuocat Deum is, qui verbo Dei regitur, hunc ibi vere exaudit Deus. Et 1. Timoth. 2. Volo orare uiros in omni loco, leuantes sanctas manus, sine ira & sine hæsitatione, id est, Non frementes aduersus Deum, non dubitantes an sit prouidentia, an Deus curet homines, an te exaudiat. Et Iohan. 4. Prohibetur alligatio ad certum locum cum dicitur: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, id est, uere agnitum iuxta verbum eius, non fingendo aliquid esse Deum, quod non est Deus, sicut Mahometistæ, etsi dicunt se inuocare creatorem cœli & terræ, tamen fingunt aliquid esse creatorem & Deum, quod neq; Deus neq; creator est: negant enim creatorem esse Patrem Domini nostri Iesu Christi, nec inuocant fiducia filij. Nec Papistæ inuocant fiducia filij, sed aut fiducia propriorum meritorum conantur ad Deum accedere, aut merguntur in dubitationem perpetuam. Est igitur inuocare in veritate, inuocare Deum vere agnitum iuxta verbum ipsius. Spiritu inuocare est habere motus Spiritus sancti in corde, timorem & fidem, ne inuocatio sit simulatio. Deniq; nota sit integra doctrina de vera inuocatione Dei, ex qua sumi potest refutatio perspicua impiarum inuocationum. Certum est etiam ad Magistratuum officium pertinere curam delendi statuas quæ inuocantur, uel ad quas alligatur efficacia Dei aut sanctorum, sicut scriptum est Deut. 12. Dissipate aras eorum, & confringite statuas. In hoc Articulo rursus nobis proponamus quæstionem de Schismate. Vociferantur aduersarij, non facienda esse schismata, ingens bonum esse concordiam, eamq; anteferendam paruis erratis. Sed his omnibus opponamus vocem primi præcepti, Fugite idola. Item: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Quanquam autem terribile nomen est Schismatis, tamen sciamus nos cogi hoc æterno mandato Dei, ne homines mortuos inuocemus, neq; ad statuas confugiamus, hanc tetram imaginationem circumferentes, vel Deum vel sanctos magis exaudire ad hanc statuam quam alibi. Hæc non sunt parua errata, sed euersiones fundamenti, nouos Deos fingere, & idola fabricare. Multæ autem causæ corrumpunt iudicia in hominibus, in quibus non est lux uerbi Dei. Vt enim in morbis furiosi errant, sic multi fascinati à Diabolis non abhorrent à tetris opinionibus & exemplis. Habent applausores Stoici & Manichæi in manifestis mendacijs, quale hoc est, Omnia scelera necessario fiunt. Non reformidabant Ethnici confusiones libidinum & mactationes filiorum. Talia exempla ostendunt magnam potentiam Diabolorum esse in captiuandis hominum mentibus. Sed ut minus atrocia dicam, cõsuetudo etiam deprauat iudicia, sicut Aristoteles inquit, ὡς ἰώθαμεν οὕτως ἀξιοῦμεν λέγειν. Simonideum illud vsitatum est, τὸ δοκεῖν βιάζεται τὴν ἀλήθειαν. Ethnicis Bacchanalia videbantur esse tolerabiles ludi, sed cum Antiochus ea Ierosolymæ fieri

fieri iussisset, cogitemus quanto in dolore sancti senes & sanctæ matronæ fuerint, cum audirent inuocari Bacchum, vagari promiscue viros & mulieres, & rapi aliquas ad sceleratorum libidines. Ita quod multi non abhorrent à compellatione statuarum & hominum mortuorum, fit aut Diabolico furore, aut praua consuetudine, sed hi, in quibus est lux uerbi Dei, cohorrescunt cum cogitant se ad statuas feciſſe inuocationes, & omnia talia spectacula abominantur, & sciunt mandata & doctrinam Dei de inuocatione, ij non metuant crimen schismatis, sed sciunt necessario obtemperandum esse mandato diuino: Fugite idola, etiamsi schismata, discordiæ, supplicia & ruinæ imperiorum sequuntur. Non de parua re certamen est, sed de fundamento, quod retineri necesse est. Multa magna scelera concurrunt in inuocatione hominum mortuorum, statuarum, & panis in circumgestatione, nec dubium est his idolorum adorationibus pœnas in genere humano cumulari. PRECEMVR autem filium Dei ueris gemitibus, vt & idola destruat, & semper VERAM ECCLESIAM colligat, doceat, iuuet & augeat, propter gloriam Dei, & pœnas mitiget.

DE CONSECRATIONE.

IMPVDENTIA est etiam, non inscitia, postulare ut retineantur magicæ consecrationes olei, salis, aquæ, herbarum, Papistis vsitatæ, quas tamen ludibrijs Sophismatum tueri multi conantur, videlicet hoc argumento:

Dicenda est precatio ad mensam:

ERGO & in Ecclesia fiant consecrationes, ut apparet ex vetustis Canonibus, multas res in templa allatas esse, & dictas esse precationes de illis rebus. Sed & ille ipse ritus in vetustis Canonibus taxatus est. Erat enim imitatio sacrificiorum Ethnicorum, in quibus multa pomorum & liquorum genera offerebantur, ut cum inter primitias AEgyptij offerebant & manducabant ficos, vociferantes, DVLCIS VERITAS, existimabant se magnum cultum Deo præstare. Erant autem & hi ritus Ethnici καινοζηλίαι patrum, sed superstitione cumulatæ. Breuiter autem de Argumento respondeo.

Dicendo est ad mensam precatio:

ERGO fiant consecrationes olei, aquæ, in templis, vsitatæ Pontificijs. NEGO consequentiam. Et ratio est, Quia hæc nequaquam sunt similia. Precatio ad mensam agit gratias pro rebus corporalibus, & petit felicem vsum corporalem ordinatum à Deo. Consecratio Pontificia transfert res illas ad vsum spiritualem contra ordinationem Dei, videlicet, ad deletionem peccatorum, & ad

depulsiones Diabolorum, ad infusionem gratiæ, & fingunt illas res esse Sacramenta, per quæ Deus sit efficax, sicut per Baptismum ab ipso ordinatum. Notum est autem Sacramenta gratiæ Dei à nulla creatura institui posse. Ac magna circumspectione discrimen tenendum est inter vsus corporales ordinatos, & inter vsus spirituales. Deus arguit verbo suo peccata nostra, & cum in ueris doloribus promissionem audimus, & apud Deum consolationem iuxta promissionem quærimus, certo accipimus à Deo propter filium gratis, sola fide remissionem peccatorum, & imputationem iusticiæ, & Spiritum sanctum, quo agnitio & inuocatio veri Dei, & lætitia in corde accenduntur. Addit autem Deus promissioni gratiæ Sacramenta, per quæ vult nos confirmari, & nequaquam vult ab hominibus noua Sacramenta excogitari, nec vult dare iusticiam & vitam æternam vllo alio modo, nisi propter filium, gratis, sola fide, quæ audita voce Euangelij à Spiritu sancto accenditur. Non igitur fingendum est, sale aut aqua deleri peccata, aut gratiam infundi in oleum. Hæ portentosæ superstitiones execrandæ sunt. VSVS autem corporales aliter ordinati sunt, videlicet ad fines corporales creaturæ certæ conditæ sunt, quibus vult nos vti, alijs vt sint cibi, alijs vt sint potus, alijs vt sint medicamenta, alijs vt sint instrumenta, &c. sicut Deus mirabili sapientia distinxit. Ad hos ordinatos fines vtendum est creaturis, de quibus Paulus inquit: Sanctificatur cibus per verbum Dei & per precationem. DVLCISSIMA sententia est, nec tantum de cibis intelligatur, sed doctrina communis est de vsu omnium rerum corporalium ordinato. Primum enim quærant pij, an & quomodo Deus concesserit vsum cibi, coniugij, magistratus, iudicij & militiæ, & aliorum laborum, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Non sit vita talis confusio, ut faciant homines quidlibet sine discrimine, sed ordinata à Deo facienda sunt. Non licet fratri ducere sororem, non sunt concessæ vagæ libidines, non licet grassari rapinis & cædibus, vt faciunt tyranni, non licet docere quaslibet doctrinas, vt magicam aut hæreticam, sed ordinata à Deo facienda & docenda sunt. Discamus igitur ex verbo Dei, quid præceperit aut approbauerit Deus, & sciamus conscientiam regendam esse verbo Dei, vt Zacharias & Elizabeth viuunt in coniugio bona conscientia. Cornelius est melius Romanus bona conscientia, scit imperia à Deo ordinata esse certo modo, & Romanos esse legitimos dominos illius populi. Basilius est scholasticus bona conscientia, scit legi oportere scripta prophetica & Apostolica, iuxta dictum: Attende lectioni, &c. Ita vniuersaliter regatur vita his dictis: In præceptis meis ambulate. Item: Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. Item: Nolite errare, Scortatores, adulte-

adulteri, idololatræ non possidebunt regnum Dei. Sit ergo opus conueniens legi: Præluceat autem fides, vere agnoscens filium Dei, & statuens tibi Deum propitium esse, & te exaudiri propter mediatorem, & accedat inuocatio, quæ primum gratias agat pro vita, victu, defensione & alijs. Deinde petat, vt opus sit felix, vt Dauid agit gratias pro constituta patria, Deinde petit suam dextram regi in acie, quia scit victoriam Dei opus esse. Coniuges petunt se & infirmam sobolem protegi, quia sciunt scriptum esse: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra laborant qui ædificant eam. Vident Zacharias & Elisabeth vbique vagari in Iudæa petulantissimos milites, (sicut nunc piæ familiæ Vngaricæ inter sæuissimos Turcos degunt) petunt igitur defensionem à Deo, iuxta dictum: Ego ero murus igneus in circuitu eorum. Item: Circumuallat angelus Domini timentes eum. Sic & Iosaphat petit auxilium. Cum nescimus quid agendum sit, ecce oculi nostri ad te Deus tolluntur. Doctor petat regi mentes docentium & discentium, & dari vt labor sit felix. Hæc omnia congruunt ad communes regulas vitæ: Commenda Deo viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Subditus etio Deo, & ora eum. Iacta in Deum curam tuam, & ipse te sustentabit.

CVM igitur hæc concurrunt in vsu cibi, aut coniugij aut militiæ, aut aliarum rerum corporalium, videlicet congruentia operis cum verbo Dei, fides, gratiarum actio, & petitio auxilij, vsus ille fit sanctus, id est, opus à Deo approbatum seu sanctum, & Deo placens in credente. Vult igitur Deus exerceri cognitionem doctrinæ suæ, fidem & inuocationem, etiam in vsu corporalium rerum, sicut & filius Dei docet nos petere panem quotidianum, sed finis ordinatus intuendus est. Ideo Paulus inquit: Sanctificatur cibus per verbum Dei & per precationem. Eo autem magis taxanda est Papistica consuetudo in illis consecrationibus, quia delet necessariam doctrinam de distinctione promissionis gratiæ & promissionis bonorum corporalium. Sæpe autem alibi de hac distinctione dixi, quam certe oportet in Ecclesia notissimam esse. Promissio gratiæ offert bona æterna, remissionem peccatorum, reconciliationem, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, & vitæ æternæ gratis propter mediatorem, & semper certa & rata est, quandocunque in conuersione homo amplectitur eam, fide intuens mediatorem. Ideo dicitur nouum Testamentum æternum, & quia bona æterna affert, & quia certo ratum est credenti, etiam cum destituimur omnib. bonis corporalibus, sicut Iob inquit: Etiamsi occidet me, sperabo in eum. Item: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ezechielis 33. Quacunque die conuersus fuerit impius, impietas non nocebit ei. Et Deus inquit: Septuagies septies remitte.

TALIA dicta, quæ proprie loquuntur de promissione gratiæ, semper in conspectu sint, & fides, quæ gratis propter filium accipit remissionem, semper prælucere debet petitioni corporalium, & ab his longe discernenda est. Reprehensus est Chrysostomus, quod cum alij Episcopi decretum facturi essent, vt semel tantum post Baptismum lapsus agens pœnitentiam reciperetur, ipse contradixit, inquiens, χιλιάκις μετανοήσας ἀποτλθέτω. Id dictum oppositum Nouatianorum errori, quod recte intellectum pijs gratum est. DEINDE vero considerentur promissiones bonorum corporalium. Cogitetur ad quem vsum ordinata sint. Sunt autem quinq; caussæ, propter quas Deus & corporalium bonorum promissiones tradidit. PRIMA. Quia Deus vult nos præmunire contra Epicureas opiniones, quæ fingunt bona corporalia, aut sola humana industria parari, aut casu obijci, sicut Seneca inquit: Fortuna cæca manu spargit sua munera. Aduersus has tenebras docet nos Deus, non casu, sed vere consilio suo dari & auferri etiam hæc bona, vt dicitur in Prouerbijs: Benedictio Domini diuites facit. Item: Ego dedi eis frumentum. Item: Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Item Psal. 33. Leones esurient, timenti autem Dominum non deerit vllum bonum. Item Prouerb. 3. Corrosio à Domino in domo impij. SECVNDA caussa est. Vult Deus has promissiones testari, se in hac mortali vita certo tempore etiam seruaturum esse Ecclesiam, quæ non esset, si Deus non tribueret vitæ spacia, victum, mediocria hospitia, politias & œconomias. Ideo Dominus inquit: Primum quærite regnum Dei, & cætera adijcientur vobis. Scit Pater vester vos his rebus indigere. Et Iesaiæ 33. Panis ei datus est, regem in decore suo videbit. Item 30. vbi mentio crucis addita est: Dabit vobis Dominus doctorem, & panem & aquam cum tribulatione, & oculi tui videbunt doctorem tuum. His testimonijs confirmati in tantis ruinis imperiorum, speremus Deum tamen aliqua hospitia Ecclesiæ seruaturum esse, & ut seruet petamus, & non turbemus ea morum petulantia, sicut certe paulatim crescunt in imperijs confusiones propter hominum peccata, sicut ostendit status Danielis, & Iesaias deplorat distractiones & distractionum caussas: Iniquitates nostræ ut uenti dissipauerunt nos. Quam tristia nunc sunt hospitia Ecclesiæ sub Turcis & Pontificijs tyrannis? Hæc intuentes petamus familijs nostris & posteris tranquilla hospitia, & Deo gratias agamus, sicubi sumus in politijs honestis. TERTIA caussa. Promissiones bonorum corporalium traditæ sunt, vt ea petantur, & fides & inuocatio in eorum petitione exerceantur. Cogitemus hæc esse beneficia Dei, & dari, vt Ecclesia in hac vita viuere possit. Ad hunc ordinatum finem directa sit petitio, vitæ, sanitatis, victus, pacis, honesti status politici, œconomiarum. Vult Deus hæc peti, & in his

his petitionibus de seſe & de suis operibus cogitari. Ideo expreſſe mandatum est: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Et iubet Dominus nos petere panem quotidianum.

Hic vero etiam sciamus, promissiones corporales habere exceptionem crucis & castigationis. Non semper mox dantur corporalia quæ petimus, vt cum latro orat Deum, ne afficiatur legitimo supplicio, quia postulat Deus in corporalibus afflictionibus obœdientiam, & in pœna scelerum & in cruce. Quanquam igitur non subito tolluntur omnes calamitates, tamen precatio non est irrita, sed certum est impetrari aut ut mitigentur pœnæ, aut ut prorsus tollantur, iuxta dictum: Si peccata vestra fuerint vt coccinum, & vt vermiculus, eritis candidi sicut nix, scilicet remota culpa, & remotis pœnis.

Semper autem ad petitionem adiungenda est gratiarumactio, vt confirmetur in mente assensio, quod & hæc bona corporalia reuera tribuãtur à Deo, iuxta dictum: Ipse est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Psal. 32. Ecce oculi Domini super timentes eum, & expectantes misericordiam eius, ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Profundum malum est in hominibus dubitatio de prouidentia, & videntur casu spargi hæc bona, cum sæpe tribuantur & malis, sed scito propter alios fines tribui, & te aspicias, scias te quoq; indignum frui hac Dei beneficentia, & te pasci cum Ecclesia, quia vult Deus aliquam in hac vita Ecclesiam superstitem esse. Confirmes igitur assensionem, & petas à Deo hæc bona, & danti ostendas gratitudinem, sicut præcepit, hac ipsa confessione, quod ipse largiatur. Quarta causa. Inuocatio propter corporalia semper sit commonefactio de spiritualibus, quia in omnibus petitionibus oportet prælucere agnitionem mediatoris & gratiæ, ac fidem, qua accipiẽda est remissio peccatorũ, iuxta dictum: Peccatores Deus non exaudit. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Item: Primum quærite regnum Dei, & cætera adijcientur uobis. Item in Prouerbijs: Oratio impij peccatum est. Vniuersaliter igitur promissio corporalium sit commonefactio de promissione gratiæ, & simul petantur bona æterna, sicut in precatione vsitata hæc coniunguntur. Prima est enim promissio gratiæ, deinde cæteræ additæ sunt, vt sit Ecclesia, sicut initio dictum est: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Postea addit: In labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Deinde vestitus datur. Et quidem intercessio filij in omnibus petitionibus cogitanda est, sicut ipse ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Et 2. Corinth. 1. Omnes promissiones Dei in ipso ratæ sunt. Quinta causa. Vt promissiones illæ sint testimonia de præsentia Dei in Ecclesia etiam in hac uita, quia promittunt auxilium, liberationes & protectiones etiam extra naturæ ordinem, ut

præsentia Dei cernatur, iuxta dicta, Psal. 26. Pater & mater dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me. Psal. 59. Da nobis auxilium in tribulatione, vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem. 2. Cor. 1. excellenter onerati fuimus supra vires, vt desperaremus ipsi de vita, & responsum mortis in nobis habuimus, ne confidamus in nobis ipsi, sed in Deo, qui exuscitat mortuos. Et cum reuersa multitudo ex Babylone nondum haberet loca munita, in quibus mulieres, pueri, senes aduersus subitas irruptiones tuti essent, consolatur eos Deus, inquiens: Non in exercitu, non in robore, sed in Spiritu meo, dicit Dominus. Ego ero murus igneus in circuitu vestro. Iesai. 46. Qui gestamini in vtero meo, ego etiam in senecta vos gestabo, &c. Iesa. 40. Sicut pastor in gremio suo gestat agnos recens editos, sic ego vos gestabo, &c. Hæc ita fieri exempla ostendunt. Inter assidua latrocinia Iudaica, Syriaca, Parthica, Arabica, AEgyptiaca, Antiochi & Herodis tempore, tamen Deus mirabiliter protexit pias familias, Simeonis, Zachariæ, Annæ, Mariæ, & alias multas, & quidem ita, vt honesti congressus ad discendum & ad ministerium publicum fieri possent. Ita nunc seruat & seruabit aliquas pias familias, & honestos cœtus, & ut gubernet ac seruet eos, toto cum pectore precemur.

HANC doctrinam de discrimine promissionum, & de vsu rerum corporalium ordinato, de exercitijs fidei & inuocationis, in petendis beneficijs corporalibus, iusto ordine, Pontificij peruerso rerum ordine in suis consecrationibus, quæ vel magicæ sunt, vel idolorum cultus, obruunt. Ideo consecrationes eorum, de quibus hic diximus, damnandæ & vitandæ sunt. HAS responsiones de Banaricis interrogationibus eo tradidi, quia inquisitores illi astute in ipsa fronte nomina Ecclesiæ & schismatis tanquam Gorgonem nobis obijciunt. Terribile est autem nomen schismatis, & semper imperijs discordiæ exitiales sunt. Ideo apud Reges & Principes alienos à nobis plurimum læduntur nostri, cum dicimur autores schismatum & faces dissidiorum. Sed huic crimini opponenda est hæc vera, necessaria & firma consolatio. Mandatum Dei: Fugite idola, anteferendum est & publicæ concordiæ, & vniuersis huius vitæ mortalis commodis. Adiungenda est hæc vox terribilis: Qui dixerit blasphemiam contra Spiritum sanctum, non remittetur ei. Vt igitur sciant rudiores, habere nos causas necessarias dissentiendi ab aduersarijs, & hæc certamina non esse λογομαχίας, nec nos ambitione, odijs, stultitia, errore nobis accersere pericula, necesse est nos monstrare schismatis causas, in quo illi culpandi sunt, qui manifesta idola colunt, & coli præcipiunt, & ut ea stabiliant, crudelitatem sine fine exercent. A talibus dissentire nos necesse est, iuxta dictum: Non communices alienis peccatis, &c.

REFV-

REFVTATIO ERRORIS SERVETI ET ANABAPTISTARVM.

SCIO iam passim vagari errones, Anabaptistas & alios, fanatica deliramenta circumferentes, ideo in hoc libello hanc admonitionem addam. VNICA est vera Ecclesia Dei, de qua dicimus in symbolo: Credo esse sanctam Ecclesiam catholicam, quæ etsi est languidum corpus, & multa habet infirma membra: tamen de fundamento consensum retinet, nec pertinaciter defendit idola & errores pugnantes cum articulis fidei, iuxta dictum: Fundamentum aliud poni non potest, præter id, quod positum est, Christus Iesus. Item: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Item: Fac ut unum sint in nobis. In ea Ecclesia sola sunt electi, iuxta dictum: Quos elegit, hos & vocauit. Ac dulcis consolatio omnibus pijs est, scire semper aliquas veræ Ecclesiæ reliquias conseruari. Quoties igitur verba Symboli recitamus: Credo esse sanctam Ecclesiam catholicam, læti Deo gratias agamus, quod seruat aliquas veræ Ecclesiæ reliquias, & circumspiciamus, quæ & vbi sint, & nos eis adiungamus consensu de doctrina, confessione & dilectione. Non vagemur opinionibus sine fine, ut Pyrrhonij. Regulam igitur teneamus, quæ iubet nos veræ Ecclesiæ ciues esse, vt dicitur Psalm. 28. Vnum hoc requiro à Domino, vt habitem in domo Dei omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatem Domini, & visitem templum eius. Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, Elegi habitare potius ad limen domus DEI, quam in palatijs impiorum. Psalm. 91. Plantati in domo Domini in atrijs domus Dei nostri florebunt. Et Psal. 93. Non adhæret tibi sedes praua, quæ format corruptelas in præcepto. Et Psalm. 121. Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, prosperitas diligentibus te. Et 2. Iohan. 1. Qui non manet in doctrina Christi Deum non habet. Est autem certissimum signum veræ Ecclesiæ, doctrina Euangelij incorrupta, quam cum sonet confessio Ecclesiarum nostrarum firmissime retinens symbola, & cum puriore antiquitate consentiens, & damnans contrariam doctrinam & idola, affirmo nostras Ecclesias vere esse membra catholicæ Ecclesiæ Dei, & profiteor me earum ciuem esse, & ad earum societatem alios inuito, ut vnum simus in Deo, & hortor, ne sint errones, qui nullius Ecclesiæ ciues esse velint. Dignus est memoria dulcis versiculus Nazianzeni: ζητῶ νῶε κίβωτον ὅπως μόρον αἰνὸν ἀλύξω. Sumantur autem perspicuæ refutationes Anabaptistarum, ex scriptis quæ sæpe repetiui.

tiui. Nunc quia multi inter ipsos, & alibi, circumferunt Mahometicam blasphemiam contra filium Dei, quæ negat in Christo nato ex virgine duas esse naturas, diuinam & humanam, tantum de ea controuersia hoc loco dicam, vt pij in quotidiana inuocatione habeant in conspectu illustria testimonia contra Mahometicos, Samosatenicos & Serueticos furores. Fit enim inuocatio firmior & ardentior, cum vera testimonia intuetur. Sicut Pharisæi cogitarunt Messiam fore excellentem virum, qui domitis gentibus imposituus esset legem Moysi, & deleturus idola, & facturus pacem politicam in genere humano, & nihil eum esse antequam nasceretur ex muliere, nec fore in eo naturam diuinam, nec inuocandum esse, nec daturum æterna bona: Ita adhuc viuentibus Apostolis, Ebion & Cerinthus contenderunt in Christo non esse duas naturas, diuinam & humanam, & subinde hanc blasphemiam homines profani renouarunt, vt Samosatenus, qui defensus est à Zenobia, quam vicit Aurelianus. Et inde Arrium, Nestorium & similes reipsa idem sensisse quod Samosatenus docuerat, etiam astute nouis inuolucris eandem opinionem texerunt. Tandem Diaboli, armis & horribili regno Mahometico hanc contumeliam filij Dei stabilierunt. Est enim nerus & fundamentum regni Mahometici hæc blasphemia, quod in Christo non sit diuina natura. Considerantes autem hanc tantam potentiam opposita filio Dei, ingenti dolore afficiamur, & clamemus ad ipsum filium Dei, sicut ipse precatur in agone Patrem: Sanctifica nos fili Dei in veritate, sermo tuus est veritas. Notum est autem & recens Seruetum renouasse Samosatenicas blasphemias, & hunc multos Anabaptistas & alios sequi. VT igitur initio in conspectu sint insignia, illustria & firma testimonia, quæ ostendunt duas naturas diuinam & humanam in Christo esse nato ex virgine, semper has duas proprietates diuinas tribui Christo consideremus in vniuersa scriptura Prophetica & Apostolica, videlicet inuocationem & omnipotentiam. In scriptis Apostolicis testimonia sunt inuocationis illustria, Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ioan 3. Qui credit in filium habet vitam æternam. Act. 7. Domine Iesu suscipe spiritum meum. 1. Thess. 3. Ipse Deus & Pater noster & Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos. 2. Thess. 2. Ipse Dominus noster Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, confirmet vos in omni sermone & bono opere. Inuocat & Iacob Genes. 48. Deus Abraham, & angelus qui eripuit me ex cunctis malis benedicat pueris istis. Psal. 2. Beati omnes qui confidunt in eum. Psal. 72. Timebunt eum donec erunt sol & luna. Item: Deprecabuntur coram eo semper. Et perpetua inuocatio vsitata in ecclesia,

cleſia, χριστὸ ἰλίνσον, teſtimonium eſt de diuina natura in eo. De Omnipotentia manifeſtiſsima ſunt dicta in ſcriptura Prophetica & Apoſtolica, quod Meſsias redditurus ſit iuſticiam & vitam æternam. Propria eſt autem naturæ diuinæ omnipotentia. Ioan. 10. Ego vitam æternam do eis. Ioan. 15. Ego ſum vitis, vos palmites, ſine me nihil poteſtis facere. Matt. 18. Vbicunque ſunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum. TALIA dicta multa ſint in conſpectu, quia non ſolum de dogmate nos confirmant, ſed etiam dulciſsimas promiſsiones & conſolationes tradunt, quibus vere eſt efficax ipſe filius Dei, & cor alloquitur, iuxta dicta: Fides ex auditu eſt. Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Deinde aſpiciantur ſingularia teſtimonia, quæ ſunt aſſeuerationes de duabus naturis in Chriſto. Et quia Ioannes conſulto exorſus eſt deſcriptionem perſonæ Chriſti à diuina natura, id teſtimonium ſemper in conſpectu ſit. Et refutemus illuſiones & præſtigias, quibus Samoſatenus, Photinus & Seruetus eum locum obruere conati ſunt.

NOMINAT Ioan. æternam naturam in Chriſto λόγον, & hac appellatione expreſſe vtitur in hac ſignificatione, non ſolum in hoc exordio narrationis ſuæ, ſed etiam bis in epiſtola cap. 5. Tres ſunt qui teſtimoniũ perhibent in cœlo, Pater, λόγος, & Spiritus ſanctus. Item in 1. cap. epiſtolæ: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod aſpeximus, & quod manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ annuntiamus vobis. In epiſt. ad Hebr. etiam expreſſe dicitur, Omnia per filium creata eſſe, & mox auditur deſcriptio: Qui eſt ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ ὑποστάσεως αὐτοῦ, id eſt, ſubſtantialis imago. Sunt igitur duæ propriæ appellationes naturæ diuinæ filij, λόγος & imago æterni patris, quarum altera declarat alteram. Sed aſtute Samoſatenus dicta Ioannis eluſit. Finxit λόγον non oportere intelligi λόγον ὑφιστάμενον, ſeu vt nos dicimus, viuentem & intelligentem perſonam: ſed ſatis eſſe, ſi intelligatur cogitatio ſeu decretum de venturo redemptore homine, ſeu ſonus ipſe promiſsionis euaneſcens. Aduerſus hanc eluſionem aſtute cogitatam bene muniamus nos & dictis Propheticis ac Apoſtolicis, & uetuſtæ Eccleſiæ teſtimonijs. Ignatius nominat Chriſtum λόγον ἀσιώπητον. Extat & Gregorij Neocæſarienſis confeſsio, qui vocatus fuit ad cognitionem contra Samoſatenum, digniſsima memoria, quæ deſcribit & diſcernit perſonas. Extant verba lib. 7. Euſebij: Vnus Deus Pater verbi viuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis, & imaginis ſuę integre genitor Pater filij vnigeniti. Vnus Dominus, ſolus ex ſolo, imago Patris, filius ſempiternus ex ſempiterno. Vnus ſpiritus ſanctus ex Deo ſubſtantiam habens, qui per filium apparuit ſanctificans, per quem Deus ſuper omnia cognoſcitur. Tertullianus contra Praxeam expreſſe quæſtionem

stionem mouet, an λόγος apud Iohannem significet σῶμα, qua voce intelligit personam, & affirmat λόγος ibi significare non sonum aut cogitationem euanescentem, sed quiddam ὑφισάμενον, subsistens & intelligens. Irenæi verba hæc sunt lib. 2. cap. 3. Ostenso manifeste quod in principio λόγος existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui & semper affuit generi humano, hunc nouissimis temporibus secundum præfinitum tempus à Patre vnitum suo plasmati, passibilem hominem factum misit. HAEC sunt illustria testimonia laudatorum scriptorum, qui fuerunt ante Nicenam Synodum. Teneantur autem in scriptis Propheticis & Apostolicis illa primũ, quæ loquuntur de Messia ante assumtionem naturæ humanæ. Dominus inquit: Antequam Abraham natus est, ego sum. Iohan. 17. Glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam fuit mundus. 1. Cor. 10. inquit Paulus, Christũ affuisse populo in deserto. Et Michææ 5. Egressus eius ante dies mundi. Hæc verba de Messia proprie dici non dubium est. Est igitur in Messia nato in Bethlehem altera natura ὑφισαμένη, quæ fuit ante initium mundi. Ac si λόγος tantum significaret cogitationem non subsistentem seu sonum euanescentem, non posset dici, Antequam Abraham natus est, ego sum. Congruit huc & dictum Iacob: Benedicat Deus his pueris, & Angelus, qui liberauit me ex cunctis malis. Discernuntur Pater & filius, qui est Angelus, id est, missa persona. Et dulcis consolatio proponitur in appellatione missionis, quia significatur nobis missum esse, vt sit noster redemtor & saluator. Adiungo & dictum Iob capite 19. Scio quod redemtor meus viuit. Ergo est natura Messiæ ὑφισαμένη ante assumtionem humanæ naturæ. Iohan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Ait se inde vsque ab initio mundi operari cum Patre. Est igitur λόγος ὑφισάμενος. Idem deinde confirmant omnia dicta de omnipotentia & inuocatione Messiæ. Si λόγος significaret tantum euanescentem sonum, non esset in Christo nato ex virgine natura creatrix, omnipotens, & exaudiens. Expresse autem dicit Iohan. Mundus per ipsum factus est. Item: Quæcunque Pater facit, hæc & filius similiter facit. Sicut Pater exuscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Et illustre testimonium est in Paulo ad Coloss. vbi expresse de filio loquens ait, Per eum condita esse omnia, & per eum consistere, & ipsum esse ante omnia. HAEC cum de natura humana non possint dici, manifesta assecuratio est, quod in hoc Christo nato ex virgine sit & maneat altera natura, quæ est diuina & creatrix cum patre & spiritu sancto. Sic & epistola ad Hebræos loquitur, nominat filium, & mox addit: Per quem & secula fecit. In his testimonijs cum vocabulorum perspicua & vnica sit significatio, non possunt aliæ peregrinæ interpretationes affingi. Quare pia mens agnoscit

agnoscit se conuinci, & intelligit nullis præstigijs sophismatum labefactari posse proprietatem & certitudinem in his dictis. Necesse est igitur in exordio Ioannis intelligi λόγον ὑφισάμενον.

ADIVNGANTVR Prophetarum testimonia. Ierem.23. Et hoc est nomen quo vocabunt eum Iehoua. Ibi tribuitur Christo nomen Dei proprium. Etsi autem Iudæi hoc testimonium veteratorie eludunt, tamen retineamus natiuam verborum significationem. Ait Messiam vocari, id est, inuocari hac fide, quod sit germen Dauid & Deus omnipotens, qui reddat æterna bona, iusticiam & vitam æternam. Hanc esse natiuam sententiam manifestum est. Quoquo modo ludant Iudæi, certe Christo tribuitur hæc gloria quæ soli Deo competit, quod tollat peccatum & mortem, & reddat iusticiam & vitam æternam. Iesai.7. Vocabitur nomen eius Emanuel. Cap.9. Vocabitur nomen eius Deus fortis, pater æternæ vitæ. Hic quoque præstigias Iudæorum refutat asseueratio de omnipotentia. Pater æternæ vitæ. Psal.45. Concupiscet Rex decorem tuum, quia ipse est Deus tuus, & adorabis eum. Dulcis consolatio est, quod ait Messiam delectari pulcritudine Ecclesiæ, quæ tamen coram mundo valde deformis est, oppressa odijs & sæuitia regum, dissipata, sine certo imperio, plena pauorum, intra sese sentiens suam infirmitatem. Aduersus hanc tristem speciem opponamus hoc dictum dulcissimum de pulcritudine Ecclesiæ placentis Christo. Psal.72. Ante Solem erit nomen eius, & benedicentur in eo omnes gentes. Estque singularis emphasis in vocabulo: Ante Solem gignitur hic filius.

SVNT autem duæ appellationes filij expressæ in manifestis testimonijs Ioannis & Pauli, Imago & λόγος: Quarum declaratio à veteribus scriptoribus tradita, pie, reuerenter, & sine cauillatione consideranda est. SVMITVR in declaratione similitudo ab Anima hominis, in qua sunt mens, cogitatio, quæ est imago rei cogitatæ, & motus qui est impulsio spirituum. Hæc præcipua in nobis ipsis vtcunque consideremus, & sciamus reuera mirandam fabricationem Dei esse, quæ nunc in hac infirmitate nostra non satis perspici potest. Sed tamen commonefactio de Deo est. Aeternus pater est velut mens, Hic sese intuens & perfecte cognoscens, cogitatione illa gignit imaginē suam. Nos formamus imagines euanescentes, sed ipse gignit imaginem non euanescentem, sed ὑφισάμενον καὶ ὁμοούσιον, & vt in Symbolo dicitur, Lumen de lumine, in qua imagine lucent patris sapientia & bonitas. Cum hac appellatione imaginis congruit altera appellatio, quia imago genita cogitatione est λόγος. Hac declaratione plurimum veteres vsi sunt, Basilius, Nazianzenus, Augustinus & alij multi. Addit & hanc Nazianzenus, filium dici λόγον, quia sit persona immediate proferens Euangelium ex sinu æterni patris, alloquens

quens patres, conseruans ministerium Euangelij, & immediate in eo efficax est, ostendens patrem, sicut inquit: Nemo nouit patrem nisi filius, & cui filius vult reuelare. Vnde & hoc dulcissimum Argumentum extruit:

Filius protulit Euangelium ex sinu æterni patris ab initio, & ostendit patrem,
Hic idem filius natus est ex virgine,
Est igitur hic filius ante assumtionem humanæ naturæ.

HAEC congruunt ad dictum: τῷ ἔχοντι ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. HAEC declaratio περὶ λόγου valde dulcis est pie eam consideranti. Ipse te alloquitur filius, qui adest in ministerio externo Euangelij, sicut & apud Iesaiam dicitur: Ego qui loquor ecce assum. Hic filius est verax legatus & imago æterni patris, profert verissime quod sentit pater, vere adest filius, exaudit, & est efficax in consolatione, quæ sonat in externo ministerio. Et ad Ephes. dicitur: Sedet ad dextram patris dans dona hominibus, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores & Doctores. Et Athanasius inquit: Patefecit se pater hominibus per imaginem, in qua ipse lucet. Ex talibus dictis sumit Nazianzenus hanc declarationem, dici λόγον ὅτι ἐξαγγελτικὸς ἐστι.

Hæc declaratio minus obscura est quam altera, & valde dulcis. Est enim aliqua certa vocabulorum significatio cogitanda, & tamen discerni filium, qui est λόγου ὑφισάμενου, & imago æterni patris à sonis externis significantibus, & à nostris cogitationibus in infinitum oportet. Et considerandum est, vbi disserte scriptura de filio loquatur, vbi de doctrina & voce reuelata. Hæc Stenckfeldius multipliciter confundit, qui negat externa voce Euangelij Deum efficacem esse. PRAECIPVE vero opponitur doctrinæ de natura diuina in Christo argumentum de morte. Christus mortuus est, Non est igitur Deus. AD id argumentum vera & necessaria responsio est. Cum in Christo duæ sint natura, quædam propria vni naturæ non impediunt, quo minus assit altera natura. Propria sunt hæc humanæ naturæ, lacerari membra, pati, mori. Ideo Petrus diserte dixit, Christum passum esse carne. Et Irenæus inquit, Christum crucifixum & mortuum esse quiescente verbo, κινουμένου τοῦ λόγου, id est, diuina natura non est lacerata aut mortua, sed non est vsa potentia, non exeruit suas vires. Citat & hoc dictum & alia multa Theodoretus in Dialogo tertio. Et inter decreta in Synodo Damasi Theodosij I. tempore facta legitur: Si quis dicit, quod in passione crucis dolorem sustinuerit filius Dei, diuinitate & non carne & anima rationali, quam assumsit in forma serui, anathema sit. Hieronymi verba sunt hæc in Confessione scripta ad Damasum. Secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum il-

lam

lam substantiam, quæ assumsit, sed secundum illam quæ assumta est. Ipse enim filius secundum suam Deitatem non potest mori. Et Athanasius in libro de incarnatione verbi pagina 28. Cum non esset possibile ipsum mori verbum, quippe immortalem patris filium, corpus sibi quod mori posset, assumsit. Caste & reuerenter vsitatæ formæ loquendi in Ecclesia retinendæ sunt. Nemo sic locutus est: Christus mortuus est secundum vtranque naturam, imo particula κατὰ expresse distinctiua est Roman. 1. de filio nato ex semine Dauid secundum carnem, κατὰ σάρκα. Et in Actis cap. 2. Secundum carnem resurrecturum esse Christum. Inde & alij particulam κατὰ sumserunt, vt Hieronymus. Passus est secundum naturam assumtam. Et Theodoretus Dialogo secundo pag. 42. κατὰ τὴν προσληψιν σαρκὸς ἐσταύρωται. Et considerandum est quas formas loquendi vetus & purior Ecclesia receperit. NEQVAQVAM dicitur in abstracto, Natura diuina est humana. Sed in Concreto dicitur, Deus est homo, cum de Christo nato ex virgine loquimur. Item, Deus est natus ex virgine: Deus est passus. Et nominatur hæc forma loquendi communicatio idiomatum, quæ est prædicatio, in qua proprietas vnius naturæ dicitur de persona in concreto, & significatur in Christo duas esse naturas, non tantum ita, vt altera sit socia & separabilis, sicut in Elia & alijs Sanctis adest Deus societate, vt auxiliator, & separabiliter: sed sic, quod λόγος assumserit humanam naturam miranda vnione inseparabili & personali. DE hoc modo loquendi inquit Theodoretus pa. 67. κοινὰ τῷ προσώπῳ γίγνεται τὰ τῶν φύσεων ἴδια. Item pag. 68. ἡ σύγχυσιν εἰργάσατο τῶν φύσεων ἡ κοινότης τῶν ὀνομάτων. IN controuersijs Nestorij & Eutychis necessaria fuit diligentia discernendi modos loquendi. Nestorius enim vociferabatur: Noli gloriari Iudæe, non enim Deum sed hominem crucifixisti. In his verbis insidias non cernebat populus. Quare magna multitudo Nestorium defendit. Aduersabantur autem ei saniores, qui intelligebant quo tenderet Nestorius. Reipsa enim hoc sentiebat, sicut in Elia fuit diuinitas tanquam socia & auxiliatrix & separabiliter, sic in Christo λόγος adesse vt socium, nec volebat duas esse naturas in Christo, vnitas vnione hypostatica. Existimo autem Nestorium Samosateni & similium blasphemiam astute renouasse, sed fucatam artificiosius. Non igitur λογομαχία erat certamen Orthodoxorum aduersantium Nestorio, sicut tunc quoque multi vociferabantur, sed de re maxima pugnabatur. Necesse fuit retineri hanc sententiam: Infinitum discrimen inter Christum & Eliam esse, & in Christo nato ex virgine sic esse duas naturas, λόγον & humanam, vt λόγος sit missus, vt assumpta humana natura sit Saluator, atque ita semen mulieris conterat caput serpentis. Ac vt aliquo modo indicari posset vnio personalis, vetustas vsa est similitudine copulationis cor-

poris & animæ in homine. Hæc similitudo sæpe repetita est ab Athanasio & Cyrillo, & verba hæc apud Iustinum leguntur digna memoria: τινὲς μὲν τὴν ἕνωσιν ὡς ψυχῆς πρὸς σῶμα νοήσαντες, οὕτως ἐκδεδώκασιν καὶ ἁρμόδιόν γε τὸ παράδειγμα εἰ καὶ μὴ κατὰ πάντα, κατὰ τί γοῦν. Vt igitur non dicimus, Anima est corpus, & tamen de integro homine dicimus: Homo videt, numerat: ita dicitur, Christus dormit, patitur, etiamsi non dicimus, natura diuina dormit aut patitur. Inde distinctio tradita est inter propositiones in abstracto & concreto. Non dicitur, Natura diuina est passa, sed Christus est passus, qui est Deus & homo. Estq; vtilis hæc distinctio ad explicanda multa scripturæ dicta: Antequam Abraham natus est, ego sum. Aspicient me quem confixerũt. Tales propositiones intelligantur dici communicatione idiomatum. Reuerenter autem cogitemus & loquamur, & fontes consideremus, ac sæpe intueamur testimonia fidem confirmantia de vtraque natura, vt gloriam filij Dei agnoscamus, & potẽtiæ ipsius ac præsentiæ cogitatione nos confirmemus, non sauciemus mentes inextricabilibus cauillationibus.

Eutyches post Nestorium confusionem naturarum finxit, quasi conuersa esset humana in diuinam τοῦ λόγου, & retinuit has propositiones: Natura diuina est passa & mortua, & interpretatus est dictum, Verbum caro factum est, hoc modo: Verbum factum est carneum. Existimo autem hunc quoq; tecte renouasse Samosateni blasphemiam. Late autem vagata est hæc pestis, & diu hæsit, videlicet à fine Theodosij II. vsque ad Iustinianum. Cumque Theodosius secundam Ephesinam Synodum indixisset, propter eam controuersiam tanta fuit rabies in defensoribus Eutychis, vt Flauianus Constantinopolitanus Episcopus verberibus expulsus ex consessu, postea mortuus sit. Propter eos tumultus Synodus illa dicta est λῃστρική. Quadriennio post, Martianus Synodum Chalcedonensem indixit, quæ decreta fecit pia contra confusionem naturarum in Christo, nec tamen extinctum est illud incendium, sed multi Episcopi etiam postea magnis contentionibus Synodo Chalcedonensi aduersati sunt. Accurate autem refutarunt Eutychen Theodoretus & Vigilius Martyr. Haec breuiter adieci, ut pij commonefiant de veteribus Ecclesiæ certaminibus & iudicijs, & cogitent de fontibus. Supra recitaui dictum Petri, qui ait, Christum passum carne, & addidi alia quædam vetera dicta, quæ sint in conspectu, & opponantur Stenckfeldij & aliorum clamoribus, qui audacter similia spargunt Eutychianis, & delent doctrinam de communicatione idiomatum. In his quorundam tanta est petulantia, ut fingant duplicem communicationem idiomatum, aliam Dialecticam, aliam Physicam, quæ est confusio naturarum.

Haec

HAEC prolixius commemorare nolo, quia infirmi facile sauciantur, cum audiunt cauillationes illorum præstigiatorum. Vtilius est sæpe cogitare illustria testimonia, quæ fidem de vtraq; natura in Christo confirmant, & nos exuscitant, vt læti ad eum accedamus in inuocatione, sicut ipse præcipit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Item: Ego sum vitis, vos palmites, sine me nihil potestis facere. Et vt Ierem. inquit: Inuocabunt eum, Deus iusticia nostra.

FINIS.

RESPONSIO PHILIPPI MELANCHTHONIS DE CONTROVERSIIS STANCARI.

QVOD filius Dei Dominus noster Iesus Christus crucifixus pro nobis & resuscitatus orauit æternum patrem in agone suo, vt faciat, ut vnum simus in ipso, idem haud dubie semper orat. Ad huius summi Sacerdotis precationem nostra vota etiam adiungamus, & petamus idem, vt mentes & corda omnium docentium in his Ecclesijs copulet, ut unum simus in Deo. Sit in nobis quoque pium studium concordiæ, non quæramus incensi odijs quod calumnioſe in speciem exagitari possit, quædam etiam prætereamus, quæ moueri non est vtile. POSTQVAM igitur à me petitum est, vt de scriptis Musculi & Stancari meum iudicium exponam, tantum præcipuas eorum controuersias attingam, non agitabo alia, quæ obiter aspersa sunt. Sæpe ex paruis initijs magna dissidia oriuntur, sicut his proximis annis multa exempla vidimus. Ideo si possem, præsens certamen tollere mallem, quam accendere maiores contentiones. At filium Dei oro, ut nos doceat & gubernet. SVNT autem duæ controuersiæ præcipuæ, quantum ego quidem intelligo, Altera de modo loquendi in communicatione idiomatum, Altera de mediatore.

DE PRIORE CONTROVERSIA, hæc mihi videtur esse iusta & plana via concordiæ, vt nos omnes retineamus formas loquendi approbatas graui autoritate in Ecclesia, quia mutatio aut errores aut dissidia parit. VIDI Musculi propositiones editas mense Maio anno LII. in quibus recte loquitur de duabus naturis in Christo nato ex virgine. Et vtrunque Musculum & Stancarum scire non dubito, qui modi recepti sint. Ecclesia recte & vere dicit

de Christo : Deus est natus ex virgine, passus, mortuus, resuscitatus. Non dicit: Natura diuina est passa, mortua, resuscitata, quia in concreto persona intelligitur, in abstracto tantum altera natura. Etsi autem multi qui fontes horum discriminum ignorant, putant esse inanem subtilitatem hos modos loquendi discernere, tamen eruditi sciunt grauissimas esse causas. NESTORIVS negabat has propositiones : Deus est natus ex virgine, crucifixus, &c. Ideo dicebat, Noli gloriari Iudæe: non enim Deum, sed hominem crucifixisti. Hinc aut ipse aut alij hoc extruebant, Christo assuisse naturam diuinam per societatem, seu assistentiam, sicut affuit Eliæ, aut alijs Prophetis, nec fuisse vnionem Hypostaticam, seu non fuisse vnam personam. PATIENTE Ioanne Baptista, quanquam adest ei Deus, & metaphorice dicitur, Deus pati, tamen vulnus est personæ, quæ non est Deus. Relatio tantum, id est, contemtus ad Deum pertinet, vt cum legatus violatur, relatio ad regem pertinet. Sed Christo patiente, alio modo dicitur Deus pati, quia hæc persona patitur, quæ est Deus. HANC formam sermonis discimus ex ipso filio, sic loquente in Propheticis & Apostolicis scriptis, vt Iohan. 8. Amen amen dico vobis, priusquam Abraham natus est, ego sum. Ioan. 1. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Zach. 12. Aspicient me quem confoderunt.

IN his & multis similibus dictis, manifestum est, de vno & eodem Christo dici, & tamen intelligi discrimina naturarum oportet. Hic Christus fuit ante Abraham secundum naturam diuinam, ac nunc idem est subsistens seu eadem persona, quanquam natura humana assumta est. VT igitur discernatur hic filius ab alijs sanctis, & aliquo modo conspiciatur discrimen inter hypostaticam vnionem in Christo, & societatem seu auxilium Dei in alijs sanctis, recte tradita est doctrina de communicatione idiomatum, quæ est forma sermonis, in qua proprietas vni naturæ congruens, dicitur in concreto de persona, vt vulnerari, posse mori. Dicimus igitur in concreto, Christus est homo, λόγος est homo, Christus est vulneratus, Christus est mortuus, Deus est mortuus. PROPRIA vero diuinæ naturæ sunt, æternitas, omnipotentia, immortalitas. Ita dicitur, Christus est γόλος æterni patris, coæternus patri, Christus est omnipotens, immortalis. DISERTE autem dictum est, communicationem fieri in concreto, non in abstracto. Vt enim necesse est retineri vnitatem personæ seu vnionem hypostaticam, ita necesse est agnosci duas naturas in Christo nato ex virgine, nec faciendæ est naturarum confusio. Nequaquam igitur dicimus : Natura diuina dormit, vulneratur, moritur. ET Athanasius in libro de incarnatione vere inquit : Cum non esset possibile ipsum verbum

bum mori, quippe immortalem patris filium, corpus sibi quod mori posset accepit, vt id corpus verbi particeps factum & moreretur pro omnibus, & inhabitans verbum incorruptibile maneret. Sic ille locutus est. Ac certum est, Ecclesiam sic loqui: Natura diuina non moritur, & tamen veræ sunt propositiones in concreto, Christus est mortuus, Deus est mortuus. Addidit autem Petrus declarationem, 1. Pet. 4. Christus passus est carne. Ac Paulus vsus est particula distinctiua, secundum, Rom. 1. & Rom. 9 Et in actis capite 2. dicitur: Ex fructu lumborum eius secundum carnem. Sic postea Athanasius & Cyrillus vtuntur particula, secundum, tanquam distinctiua. Sæpe sic loquitur Athanasius, vt in lib. cui titulus est, De assumtione hominis, inquit: Nonne hæc omnia secundum humanam naturam sustinuit? &c. Sic & Hieronymus loquitur in expositione fidei, Passus est secundum id quod pati poterat, videlicet, non secundum naturam, quæ assumsit, sed secundum illam quæ assumta est. Ac mox addit: Mortuus est Dei filius iuxta scripturas, secundum id quod mori poterat. VIGILIVS Martyr Episcopus Tridentinus lib. 4. inquit: Ipse igitur vnus idemque Dei filius, Dominus Iesus Christus mortuus est secundum formam serui, & non est mortuus secundum formam Dei. Denique passim obuia sunt talia dicta. NVSQVAM autem inuenitur hæc forma sermonis, Christus secundum vtranque naturam, diuinam & humanam est mortuus. Discrimen naturarum sic illustri forma verborum monstrat Irenæus, pag. 185. Sicut enim homo erat vt tentaretur, sic & verbum erat, vt glorificaretur, requiescente quidem verbo, vt posset tentari, crucifigi & mori. Vsus est Irenæus singulari consilio hac insigni descriptione, Quiescente verbo, id est, tunc non exerente suam potentiam in repellenda passione & morte, sicut ad Philip. dicitur. Exinaniuit sese, &c. Non ait, naturam diuinam mortuam esse, sed quieuisse, vt natura assumta mori posset. AVDIO autem eos qui dixerunt, Christum secundum vtranque naturam mortuum esse, nunc addere interpretationem huic suæ formæ loquendi. Sed consulo, vt phrasin Pauli, quam & postea imitata est Ecclesia, retineamus, nec in re tanta nouæ & ambiguæ formæ loquendi spargantur. Vbi autem prædicatum conuenit vtrique naturæ in abstracto, ibi recte sic loquimur, vt Christus est viuus in cœlo secundum vtranque naturam, &c. TOTA hæc doctrina de modis loquendi nota est his, qui legerunt Synodi Ephesinæ disputationes, quarum habemus summas in Apologia Cyrilli. Et extat adhuc in Bibliotheca Phorcensi Synodus Ephesina integre scripta Græce, in qua singulorum, qui sententias dixerunt, integræ orationes recitantur, quam ante annos aliquot inspexi, vt melius cognoscerem controuersiam Nestorij, in qua multi sunt la-

byrinthi. NEC tantum rixæ de modis loquendi fuerunt, sed certamen de rebus maximis fuit: An λόγος assit humanæ naturæ tantum per societatem seu assistentiam, sicut Eliæ aut Elisæo affuit, aut an alio modo, An sint duo filij λόγος & natus ex virgine, An sit sacerdos tantum secundum naturam humanam. Expresse enim in Apologia Cyrilli refutatur hæc obiectio Nestorianorum: Si Christus secundum naturam diuinam esset sacerdos, sibiipsi offerret. Item: An vna adoratione adorandus sit filius, & quomodo inuocandus sit filius.

FONS autem doctrinæ de communicatione idiomatum, est doctrina de vnione Hypostatica. Ideo enim prædicata communicantur, quia est vnum ὑφισάμενον, vt dicimus. Hic homo numerat, quanquam tantum mente numerat. Considerandum igitur est aliquo modo discrimen vnionis hypostaticæ in hac persona, & aliorum modorum præsentiæ Dei. PRIMVM igitur sciendum est, esse vniuersalem præsentiam Dei, qua tres personæ assunt omnibus creaturis, quo ad conseruationem substantiæ, tantisper donec conseruantur. Et hanc esse separabilem præsentiam manifestum est, quia Deus destruit Pharaonem, & alios cum vult. SECVNDO est alia præsentia, qua adest Deus beatis Angelis & hominibus, qua non solum substantias conseruat, sed etiam præbet eis lucem, ita ut coram cernant Deum, & sit Deus omnia in omnibus, accendens dilectionem, iusticiam & læticiam. Quanquam autem à beatis non discedit, tamen beati sunt tantum hospitia & templa DEI, à quibus discedere Deus posset, & excepto Christo, quilibet beatus est ὑφισάμενον, non est Deus. TERTIO, est præsentia alia, qua adest renatis in hac vita, non tantum conseruans substantias, sed etiam per filium & Spiritum sanctum, incoans in eis nouam lucem & iusticiam, nec tamen cernitur Deus, vt in vita æterna, sed per verbum fide agnoscitur. Hanc præsentiam separabilem esse affirmat scriptura, & ostendunt tristissima exempla, sicut dicitur Matth. 12. Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. QVARTO, longe alia est præsentia, qua tantum hæc persona λόγος assumit humanam naturam, non solum inseparabiliter, sed etiam tali vnione, ut sit unum ὑφισάμενον, & sustentetur assumta natura, & quasi gestetur in λόγῳ. Etsi autem exemplum huius vnionis nullum in creaturis ostendi potest, quod prorsus congruat: tamen & veteres, Athanasius, Cyrillus & Iustinus, vt aliquo modo hanc vnionem declararent, hominem ostenderunt. Sicut anima hominis & corpus, sunt unum ὑφισάμενον completum, & corpus dissoluitur desertum ab anima: ita λόγος & assumta natura sunt vnum ὑφισάμενον, & redigeretur in nihilum humana natura, si non sic gestaretur in λόγῳ. VERBA Iustini hæc sunt: Aliqui vnionem, velut animæ ad corpus cogitantes, sic

declaran-

declarauerunt. Id exemplum concinnum quidem est, quanquam non prorsus congruit, sed tamen secundum aliquid congruit. Hæc Iustinus. Paulus hunc modum nominat σωματικῶς in Christo habitare Deitatem, id est, Non effectiue tantum, sed vt sit vnum σῶμα, id est, vna persona, vt nos loquimur. MVLTO longius abest similitudo, & vt ita dicam pictura, cum dicunt humanam naturam insertam esse diuinæ, vt surculi inseruntur alienæ arbori. Sed his qualibuscunque picturis vetustas voluit aliquo modo beneficia huius copulationis ostendere. Massa assumta sustentatur à λόγῳ, & accipit ab eo, vt sit & subsistat. Deinde nos quasi pendentes de illo surculo gestamur. Reuerenter considerandum est consilium Dei, & gratiæ Deo agendæ sunt quod miserit filium, & hac miranda assumtione fœdus nobiscum fecit, & ostendit ingentem amorem erga nos. Ac pium est vti modis loquendi vsitatis, & non procul quærere profanas quæstiones, & modos loquendi inusitatos. Sæpe autem cogito hanc ipsam ob causam in homine sic copulata esse animam & corpus, vt sit vnum ὑφιστάμενον, vt aliquo modo typus esset huius arcanæ copulationis, qua λόγος assumsit humanam naturam, & viuificans illam suam massam, restituit vitam membris suis.

De altera controversia.

AN CHRISTVS SIT MEDIATOR TANTVM SECVNDVM HVMANAM NATVRAM?

DISCERNENDAE sunt appellationes quæ naturarum proprietates significant ab officij appellationibus. Deus, omnipotens, immortalis, sunt appellationes ad naturam diuinam referendæ: Homo, passus, vulneratus, mortuus, sunt appellationes ad naturam humanam referendæ. Sed nomina officij sunt, mediator, redemtor, saluator, rex, sacerdos, pastor, &c. Hæc nomina officij competunt personæ, non tantum naturæ humanæ. Ac dissimilitudo est inter has propositiones, Filius Dei est mortuus, &, Filius Dei est mediator, rex, sacerdos, pastor. Hanc dissimilitudinem attente cogitet pius lector. Quanquam enim actiones quædam sunt in natura humana proprie, vt dolores omnes & agones in passione: tamen misso filij Dei ab initio fit ad Ecclesiam, & filius perpetuo adest Ecclesiæ, & vult obœdientiam, ad quam mittitur, profert Euangelium ex sinu æterni Patris, intercedit pro Ecclesia, seruat & viuificat eam, & patres agnoscunt eum esse mediatorem & redemtorem, propter futuram obœdientiam personæ post assumtionem humanæ naturæ. Nec missio & obœdientia tollunt æqualitatem potentiæ, sicut expresse in-

quit Cyrillus. Nec intelligantur mediator, rex, ſacerdos, tantum de natura patiente & moriente, ſed de perſona placante, victrice, exaudiente, exhibente promiſsiones noui Teſtamenti, ſicut de ſe paſtore inquit Dominus: Ego pono animam meam pro ouibus. Item: Ego vitam æternam do eis. Agnoſcamus igitur mediatorem, redemtorem, ſaluatorem, regem & ſacerdotem hunc Chriſtum, Deum & hominem, & gratias agamus Deo pro hoc immenſo beneficio, quod filium voluit aſſumere humanam naturam, & hunc filium Deum & hominem voluit eſſe redemtorem & ſaluatorem & caput Eccleſiæ, quod omnia perficit. Huius noſtræ fidei teſtimonia ſunt manifeſta, Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum vnigenitum dederit, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed ut mundus ſaluetur per eum. Hæc neque de ſola natura humana intelligi poſſunt, neque ſic accipi poſſunt, quaſi λόγῳ nihil agat apud Patrem pro nobis, aut nihil agat nobiſcum. Item, Vereres promiſsiones manifeſte comprehendunt vtranq; naturam. Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et Ieremiæ 23. dicitur. Suſcitabo germen Dauidi, & regnabit rex, & hoc eſt nomen quo vocabunt eum, Iehoua, Iuſticia noſtra. Secundo. Sic & in ſymbolo dicitur: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis. Iam ſi tantum natura humana eſt redemtrix, quare dicitur filius deſcendiſſe de cœlis propter noſtram ſalutem? Tertio. Epiſtola ad Hebræos promiſcue vtitur his vocabulis de Meſsia, Mediator noui teſtamenti & ſummus ſacerdos. Cumq; diſcernit ſummum ſacerdotem noui Teſtamenti, à ſummo ſacerdote veteris Teſtamenti, inquit: Lex homines conſtituit ſummos ſacerdotes habentes infirmitatem, ſermo autem iuramenti poſt legem, filium in æternum conſummatum. Oſtendunt autem officia ſummi ſacerdotis & mediatoris noui Teſtamenti, non tantum intelligi naturam humanam, ſed perſonam quæ eſt Deus & homo, habentem actiones in vtraq; natura. Eſt enim ſummus ſacerdos noui Teſtamenti, perſona immediate miſſa à Deo ad patefactionem Euangelij, ad placandam iram Dei ſuo ſacrificio, & ad precandum pro nobis, habens teſtimonium quod exaudiatur, per quam & exhibentur bona promiſſa in nouo teſtamento. Huius deſcriptionis membra recitari & declarari in epiſtola ad Hebr. agnoſcit pius lector. Et hæc congruunt ad appellationem mediatoris. Dicit autem epiſtola ad Hebræos perſonam miſſam ad ſacerdotium, eſſe hunc filium, de quo inquit æternus Pater, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac miſſus eſt hic filius ſtatim initio ad Eccleſiam ad patefaciendam promiſsionem. Semen mulieris conteret caput ſerpentis,

pentis, ideo scriptum est: Filius qui est in sinu æterni Patris, ipse enarrauit nobis. Et quidem dicitur λόγος, quia per eum Pater se nobis patefacit. Ac propter eum & per eum immediate semper initio collecta est Ecclesia, semper affuit singulari modo patribus, sicut Iacob inquit: Deus coram quo ambulauerunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui nutriuit me quamdiu fui vsque in hunc diem, Angelus qui redemit me ex cunctis malis benedicat pueris istis. Hic non dubium est, Angelum intelligi filium Dei missum ad redemtionem & benedictionem. Et Paulus expresse inquit, Christum affuisse patribus in deserto, biberunt ex spirituali comitate eos petra, petra autem erat Christus. Iosuæ 5. Prope Iericho videt Iosue Dominum coram, & eum adorat & alloquitur. Iob 19. dicitur: Scio quod redemtor meus viuit. Nominat filium Dei redemtorem, tunc viuentem, & hunc ait surrecturum esse, & fore instauratorem vitæ. HIC filius inde vsq; ab initio ad Ecclesiam missus, quid agit? Docet, orat pro Ecclesia, viuificat dato Spiritu sancto credentes, exaudit inuocantes, protegit & seruat eos, sicut de precatione expresse scriptum est, Psalmo 2. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem. Ideo recipit nos diuinitas, quia hic filius est deprecator inde vsque ab initio. Et Psalmo 16. dicitur: Ad sanctos, qui sunt in terra, omnis mea voluntas. Et de impijs dicitur: Non assumam nomina eorum super labia mea. Omni tempore pro sanctis precatus est, & precatur, & detestatus est blasphemos. Nominatur ergo sacerdos in æternum. Et cap. 7. ad Hebræos dicitur: Semper viuens, vt interpellet pro eis. Et Danielis 12. In tempore illo stabit princeps magnus Michaël pro filijs populi tui, &c. Zach. 1. Orat angelus qui loquitur in Zacharia, videlicet, λόγος: Vsquequo non misereberis Hierusalem, &c. Quarto, huius mediatoris proprietas est, videre corda inuocantium, discernere veram inuocationem & hypocrisin, exaudire inuocantes, & ingredi in consilium arcanum æterni Patris, id est, videre voluntatem æterni Patris, & pro nobis deprecari. Hæc propria sunt naturæ omnipotentis. NEC dubium est Christum loqui de se, tanquam de mediatore, cum ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hic vult nos accedere fiducia mediatoris. Et vult ipse in quantum mediator, agnosci, qui exaudit, & perfert preces nostras in arcanum consilium Patris. Sic & nos ad sese accedere iubet, inquiens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hic certe vtranq; naturam complectitur, quia natura humana non recreat sine diuina.

CVNQVE de inuocatione cogitamus, perspicue intelligitur hanc quæstionem non esse rixas de verbis, sed de re maxima agi, scilicet, de honore filij Dei.

QVAERIT mens quid alloquaris in inuocatione, quis exaudiat, quis opem ferat, quo obiecto debeat niti fides. CVM dicis, Miserere mei fili Dei, Domine Iesu Christe, non tantum alloqueris humanam naturam, sed hanc personam Deum & hominem, & petis vt intercedat pro te, & ipse opem ferat, id est, vt per ipsum diuinitas tibi opem ferat, sicut inquit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, merito & efficacia. Et fides nititur hac persona quæ est Emanuel, credis cerni gemitus cordis tui, quia hęc persona est Deus, credis te recipia à Deo propter meritum & deprecationem huius personæ, credis hanc personam efficacem esse. Ideo Synodus Ephisina recte decreuit vna latria adorandum esse Christum Deum & hominem. SIC & Psalmi docent, Psal. 2. Osculamini filium. Et Psal. 47. Et concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Deus tuus, & adorabis eum. Et Psal. 72. Et adorabunt eum omnes reges terræ. Et Iesaiæ 11. In die illa stabit radix Iesse, vt sit signum populis, gentes ad eum confugient, & requies eius erit gloria. Ieremiæ 23. nominatim fit mentio inuocationis: Suscitabo Dauidi germen iustum, &c. Et hoc est nomen quo vocabunt eum, Iehoua iusticia nostra, id est, Hæc persona germen Dauidis & Deus, sic inuocabitur, quod sit Deus, & iustificet inuocantes, det remissionem peccatorum & viuificet. QVOD autem obijcitur: Nemo est mediator suijpsius. Item: Nemo est deprecator apud seipsum: Responsio perspicua est, Hæc vera sunt eodem respectu, & vbi vnica persona est. Sed hic discerni oportet inter mittentem diuinitatem & filium missum. Filius in quantum missus est, est mediator & sacerdos. Recitat Cyrillus prorsus similem obiectionem Nestorij. Si Christus secundum naturam diuinam esset sacerdos, sibijpsi offerret. Respondet, officium esse personæ. Hæc missa persona est mediatrix apud mittentem diuinitatem. Et tamen verum est, filium esse ὁμοούσιον æterno Patri, & æqualem potentia. Sed manet personarum distinctio. Filius assumsit humanam naturam, non Pater, Filius perfecte nouit & honorat Patrem, & liberrima voluntate vult obœdientiam, & congruunt voluntate diuina & humana in deprecatione. Sicut in Ioanne dicitur in precatione ante agonem: Sit in eis tua dilectio qua me diligis. Quinto, mediator, rex, saluator, non tantum intelliguntur de natura patiente & moriente, sed de persona victrice. Sicut personan victricem comprehendit promissio. Semen mulieris conteret caput serpentis. Conterit hæc persona non tantum merito in passione, sed etiam quia vincit mortem in suo corpore, & in nobis, & restituit vitam & iusticiam æternam. Et Matth. 1. Pariet filium, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluabit populum suum à peccatis suis, saluabit non tantum merito in

in passione, sed etiam efficacia. De rege manifestissimum est comprehendi vtranque naturam, vt Psalmo 2. Ego constituo regem meum super Zion, ego hodie genui te. Et nota sunt testimonia, ac regis proprietas est vincere. QVOD autem obijcitur: Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa. Victoria igitur & saluatio, est Patris, Filij & Spiritus sancti, & tantum passio est Christi propria. Respondeo simpliciter ad regulam: Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, seruata cuiusque personæ proprietate, Filius assumsit humanam naturam, non alia persona, Filius & Spiritus sanctus mittuntur. Agit Filius non à se, sed per se, vt inquit Augustinus. Saluat & viuificat Pater, sed hoc ordine per filium, vt Paulus inquit, Deo gratia, danti nobis victoriam per Dominum Iesum Christum. Et Filius inquit: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, Quod manifestum est sic accipiendum esse, Patrem iudicare non solum, sed per filium iudicare, & patefacere iudicium. Per Filium patefit Euangelium, seruatur ministerium, datur Spiritus sanctus. Ephes. 4. Ac dicitur Ecclesia regnum Christi, quia verbo colligitur inde vsque ab Adam per filium. Postea inquit Paulus: Tradet regnum Deo patri, id est, Nunc per verbum cernimus Patrem, postea diuinitas coram conspicietur & regnabit, non ministerio Euangelij, sed immediate. VETVSTAS caussas quæsiuit, quare saluator non tantum sit homo. Et caussæ recensentur, quia sola humana natura nec videre nec sustinere magnitudinem iræ Dei potuerit, nec vincere mortem, nec reddere vitam & iusticiam æternam. Item, congruebat, vt precium maius esset peccato. Nec humana natura sola videret voluntatem Dei in intercessione pro alijs. Hę caussæ nihil sunt apud illos, qui dicunt, tantum naturam patientem & morientem esse mediatricem, & saluationem eodem modo esse patris, filij, & Spiritus sancti, cum promissio expresse dicat, Semen mulieris conteret caput serpentis. CHRYSOSTOMVS loquens de mediatore, hanc caussam ponit, quare mediatorem oporteat communicare ambobus, quorum est mediator, quia mediatorem oporteat cum Deo colloqui. Verba eius hæc sunt: Nec homo tantum esse mediator potuisset, quia cum Deo mediatorem colloqui oportebat. ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἐγένετο μεσίτης, τὸν γὰρ πρὸς τὸν θεὸν διαλέγεσθαι.

IRENAEVS loquitur hoc modo, lib. 3. Oportebat mediatorem Dei & hominum per suam ad vtrosque cognationem in amicitiam & concordiam vtrosque reducere, & facere vt Deus reciperet hominem, & homo restitueretur Deo. Qua enim ratione filij adoptionis esse possemus, nisi per filium, & nisi verbū caro factum esset, & nostræ naturæ sociatum esset. Dicit in mediatore duas esse naturas, quia nos non possemus esse filij adoptionis, nisi is, qui natura filius est, assem-

sumsisset nostræ naturæ massam. ET Vigilius sic ait: Talis hostia requirebatur, quæ ita media esset inter Deum & homines, ut & morti succumberet per illud quod hominis habebat, & mortem vinceret eo, quod diuinitatem in se tenebat. Item, Nisi talis mediator existeret, qui de cœlestibus veniens, coniretur terrenis, vnde etiam medius erit, si vtrunq; non habuerit? Quia nisi talem dederis inter Deum & homines, qui ita sit medius, ut ex vtroq; vtrunq; sit, id est, ut & Deus sit propter diuinitatis, & idem homo sit propter humanitatis naturam, humana diuinis quemadmodum reconcilientur, non ostendis. CYRILLI longa est commemoratio in Thesauri libro 12. Mediator Dei & hominum Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines Deo, sed etiam quia naturaliter & substantialiter, & Deus & homo est in vna hypostasi. Item: Est autem Christus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coiunguntur. AMBROSIVS, vt mediator Dei & hominum esset, homo Christus Iesus, non sine diuinitate, quia in Deo homo erat, & Deus in homine, vt ex vtroq; esset mediator. SIC Epiphanius & Hieronymus loquuntur. Nec his antiquis testimonijs anteferatur mutilatum dictum in Longobardo, distinctione 19. libro tertio, quod ex Augustino citatur, quod ait, Christum esse mediatorem secundum humanitatem, non secundum diuinitatem. Et tamen in eodem loco pugnantia mox citantur, vnde nata est otiosa distinctio de medio & mediatore. Fatentur Christum secundum vtramque naturam medium esse, sed mediatorem secundum humanam. Manifestum est autem ideo dictum illud insufficiens esse, quia tantum de passione loquitur, non de victoria, non de intercessione perpetua, quæ fit coram Patre, non de perpetua conseruatione Ecclesiæ.

NEC dictum in epistola ad Timotheum excludit diuinam naturam, quia nominat personam. Vnus mediator Dei & hominum, Homo Christus Iesus. Christus autem est nomen personæ, in qua sunt duæ naturæ, quasi dicat: Hic homo Christus est mediator, non alij homines, Abraham aut Moyses, de quo etiam scriptum est Deut. 5. Ego steti inter Deum & vos, &c. Sed hic vnicus filius Dei est mediator, quia hic assumta natura humana est propitiator. Non igitur inde sequitur, solam naturam humanam mediatricem esse.

IDEO & enarrationes veterum monent non excludi diuinam naturam. Ac miror quas causas esse cogitent, cur duæ naturæ vnitæ sint, qui solam humanam naturam contendunt esse mediatricem & redemtricem, certe non frustra facta est hæc copulatio. Nec frustra dictum est: Sic Deus dilexit mundum, ut filium vnigenitum daret. Item: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis.

IN

In Stancari scripto quædam etiam de iustificatione inseruntur, vbi tamen non recitatur integra doctrina de eo articulo. Nobis autem magnum crimen, sed falso objicit, ait nostram doctrinam ex Pelagiana extructam esse. Extant confessiones consentientes multarum Ecclesiarum nostrarum de præcipuis articulis, quas non dubito veras esse. Ipse quid sentiat, & cuius Ecclesiæ ciuis sit, nondum scimus. Si publicis scriptis oppugnabit doctrinam Ecclesiarum nostrarum, non deerunt qui veritatem tueri studebunt, nec deterrebuntur eius maledicentia.

Hæc scripsi meo nomine. Nam alijs attrahere certamina cum homine maledico non volui. Caussa hæc amplissima est, & multas grauissimas disputationes continet, quarum explicatio illustrat doctrinam de filio Dei, & vtilis est ad consolationem & ad inuocationem. Nunc autem fui breuior, & quædam præterij, quia video quosdam vndique arripere calumniandi occasionem. Nec vero defugio iudicia Ecclesiarum, & maxime optarim, de multis rebus colloqui me posse, cum pluribus viris doctis & pijs, qui sine acerbitate animorum sententias conferrent.

Svbiicio igitur & me ipsum, & omnia mea scripta, & hanc ipsam responsionem, iudicio omnium Ecclesiarum, quæ Augustanam confessionem amplectuntur, & oro filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, Deum & hominem, qui dixit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, ut semper Ecclesiam sibi in his regionibus colligat & gubernet, & nos doceat & regat, Amen.

Qvaestio.

An sicut vera est propositio, Christus est mortuus secundum naturam humanam, non secundum diuinam naturam, ita sit vera propositio, Christus est mediator tantum secundum naturam humanam, non secundum vtranq; naturam. An vero differentia sit, inter propositiones quæ loquuntur de proprietatibus vnius naturæ, & alias propositiones quæ loquuntur de officio quod conuenit personæ, vt Christus est rex, secundum vtranq; naturam?

Alia qvaestio.

An Christus tantum sit saluator, quia patitur, & non eo, quod simul sit efficax, An sit saluator merito & efficacia?

VERBA

VERBA AMBROSII IN EPISTOLA PRIORE AD TIMOTHEVM.

VNVS enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Dei & Christi vnam significat esse voluntatem in saluandis hominibus, vnde Deum patrem, quia ab ipso est omnis autoritas, vnum esse fatetur, & vnum mediatorem Dei & hominum Christum Iesum. Missus enim à patre, factus arbiter reconciliauit Deum & homines, reformando eos ad agnitionem eius, quia enim vnus est pater & filius, non persona, sed indifferenti natura, ut arbiter esset Dei & hominum, filius Dei assumta carne, homo natus est, vt mediator Dei & hominum homo esset Christus Iesus, id est, non sine diuinitate, quia in Deo homo erat, & Deus in homine, ut ex vtroque esset mediator, & vtrunque reconciliaret.

FINIS.

LIPSIÆ

Iohannes Rhamba excudebat

ANNO

M. D. LXXII.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

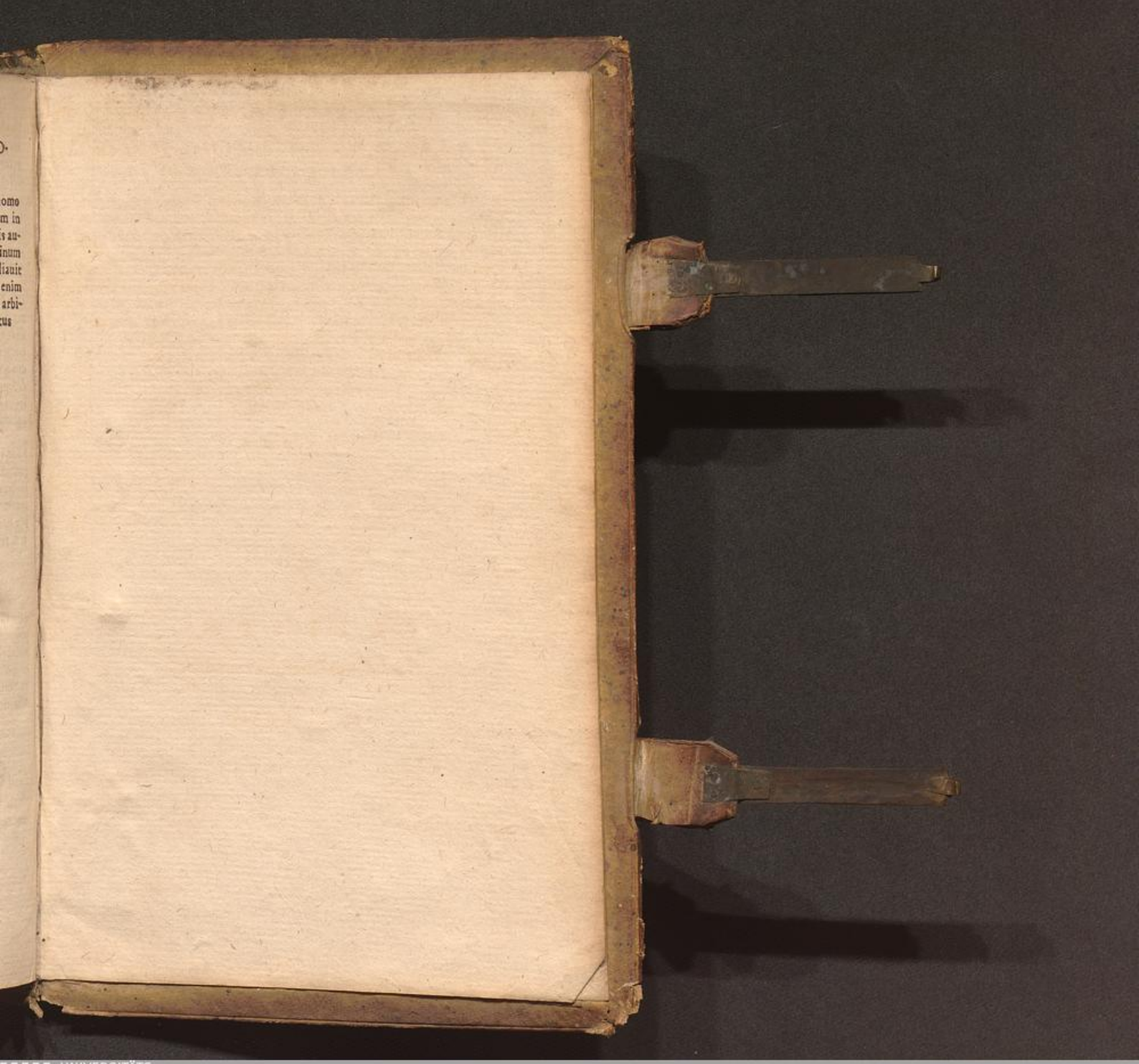

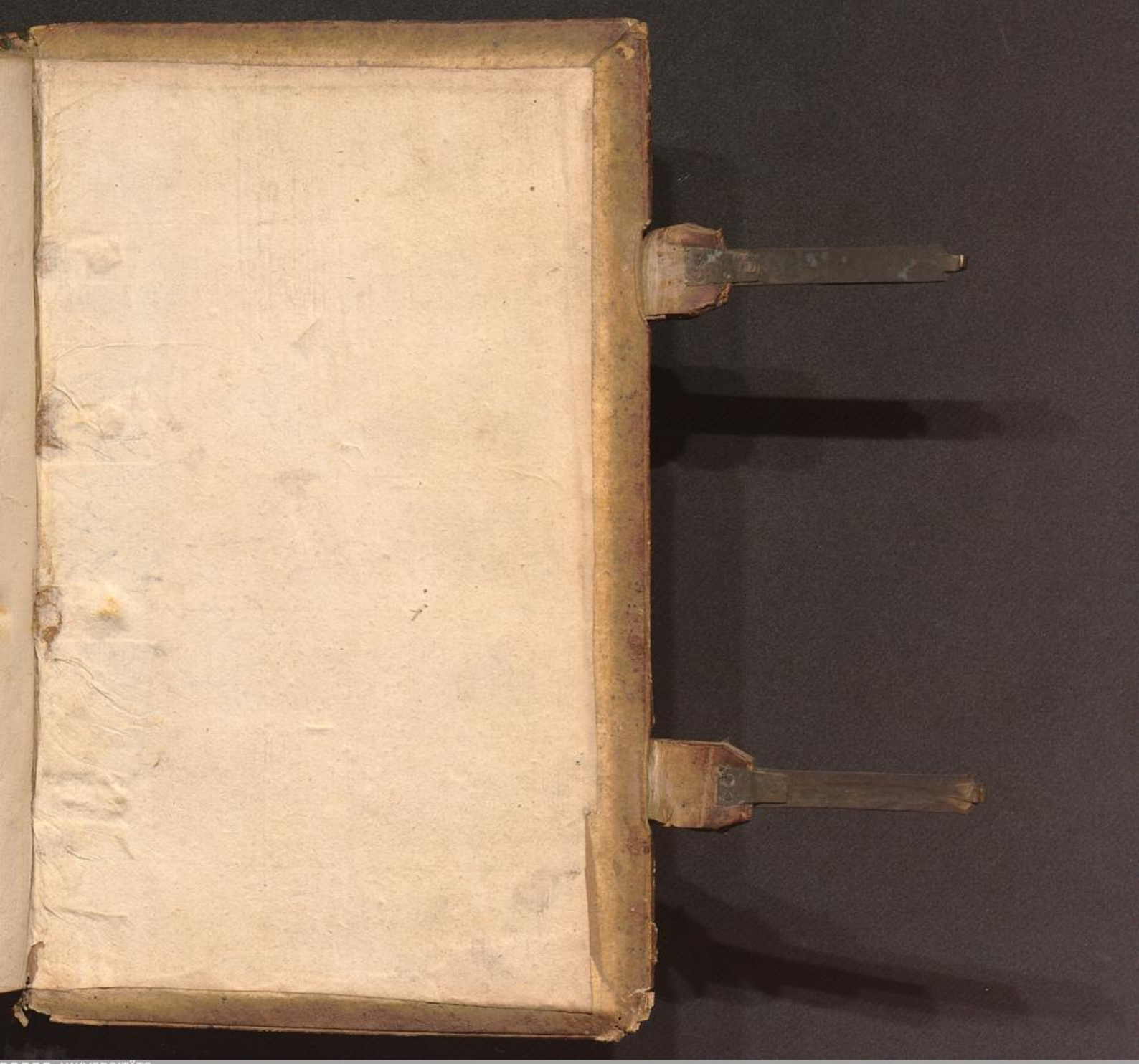
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

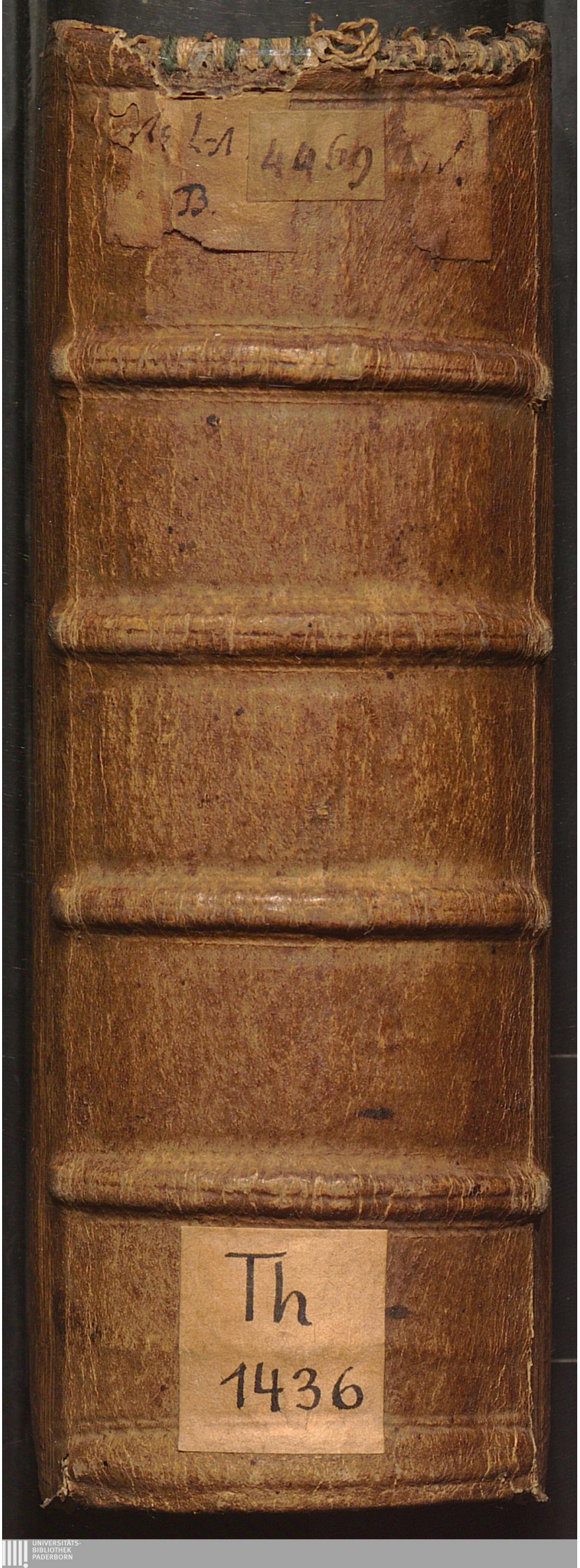

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN